LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ այլ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 1 ՕԳՈՍՏՈՍ DIMANCHE 1 AOUT 1937

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3487

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի ԽՆԴԻՐ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

Ժօռէսի սպանութեան տարեդարձն էր երէկ, 31 Յուլիս, եւ Փարիզի փողոցները անգամ մըն ալ թնդացին ժողովրդական թափօրներով, կէս օրէն մինչեւ իրիկուն, Պանթէոն - Պանթէոն ճամբուն վրայ:

Այս առթիւ, եղան բացառիկ հրատարակութիւններ, ինչպէս եւ բանախօսութիւններ՝ ժողովրդական ճակատի ներկայացուցիչներուն կողմէ:

Զարաչուք տարեդարձը ծառայեց ոչ միայն մեծաբանքի ցոյց մը կատարելու, յարգանուն բազմութեամբ, այլ եւ աւելի ուժգնօրէն հնչեցնելու մեծ տրիբունին պատգամը, — խաղաղութիւն եւ ազատութիւն:

Արդարեւ, մեր այս օրերուն, ժողովուրդները ունի՞ն աւելի մեծ կարօտ քան այդ երկուքը,— խաղաղութիւն եւ ազատութիւն:

Անշուշտ անբաղդատելի են տարբերութիւնները՝ ժողովուրդէ ժողովուրդ: Երկիրէ երկիր: Աշխարհէ աշխարհ:

Եւ սակայն, քանի՞ երկիրներու մէջ կրնաք տեսնել երկուքը միասին:

Եթէ խաղաղութիւն պարտադրուած է, ներքնապէս, ազատութիւնն է որ կը հեւայ ու կը տքայ:

Եթէ ազատութիւն է հռչակուած, խաղաղութիւնն է որ կը խարխլի, ծուռ հասկացողութիւններով կամ ընկերային ալեկոծութիւններով:

Բայց նաեւ կայ բուն խաղաղութիւնը,— «Տուր աշխարհիս խաղաղութիւն»:

Իսկ ամէնէն աւելի այդ խաղաղութիւնն է որ չէ «տրուած»: Կը մնայ առկախ օդին մէջ: Անդունդին վրայ:

Մեծ պատերազմը, որ վերջինը պիտի ըլլար, իր ճամբուն վրայ ձգեց ամէնէն վտանգաւոր սերմերը, նորին յաջման եւ կազմակերպութեան համար:

Եւ կը տեսնէք թէ ինչպէս կը պատրաստուին բոլորն ալ, գիշերը ցերեկին խառնած, եւ քանի յով աշխատաւոր բազմութեանց երակները:

Արդ, ժողովուրդները կարօտ են խաղաղութեան, եւ ոգեկոչելով Ժօռէսներու յիշատակը, այդ կարօտն է որ կը շեշտեն:

«Փօփիւլէռ»ի մէջ հրատարակուած գրութեամբ մը, Փօլ Ֆօռ պանծացնելով խաղաղութեան առաքեալը, կը յիշէ անոր մարգարէական ազդարարութիւնը.

— «Մեծ անխոհեմութիւն գործած պիտի ըլլայ ցարը, եթէ եւրոպական պատերազմ մը պայթեցնէ կամ թոյլ տայ որ պայթի: Նոյնպէս մեծ անխոհեմութիւն գործած պիտի ըլլայ Աւստրիա-Հունգարական միապետութիւնը, եթէ, տեղի տալով իր կղերական եւ զինուորական խաւակցութեան կոյր կիրքերուն, անդարմանելին ստեղծէ իրեն եւ Սերպիոյ միջեւ … Ական փորուած է բոլոր հարստահարիչ եւ առանձնաշնորհեալ իշխանութեանց տակ, եւ եթէ պատերազմի ցնցումը տեղի ունենայ, շատ ու շատ խորտակումներ եւ փլուզումներ պիտի պատահին»:

Այդպէս ալ եղաւ:

Եթէ Ժօռէս ինք չտեսաւ իր մալյլ մարգարէութեանց իրականացումը, մենք բոլորս տեսանք: Եւ աշխարհահասատան փլուզումը քանդեց նաեւ մեր տունը, անճիտելով մէկ միլիոն ժողովուրդ, իսկ մնացեալը յանձնելով չորս հովերուն:

Այսօր նոյն մղձաւանջն է որ կը սաւառնի աշխարհի գլխուն…

Շ.

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՉ - ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ յանձնաժողովը նորէն յետաձգեց իր նիստերը, համաձայնութիւն գոյացած չըլլալով անգլիական ծրագրի մասին: Միայն երկու կէտեր հարթուած են: Խորհրդային դեսպանը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը չի կրնար ընդունիլ որ պատերազմիկի իրաւունքներ տրուին երկու կողմերուն ալ: Ասոր վրայ գերմանական դեսպանը գիտել տուաւ թէ խորհրդային կառավարութիւնը կ'ոչնչացնէ բրիտանական ծրագիրը եւ հետեւաբար աւելորդ է մանրամասնութիւններով զբաղիլ: Յետոյ աւելցուց.— «Մենք, Գերմանացիներս երկար ատենէ ի վեր գիտենք որ եթէ Խ. Ռուսաստանը չըլլար, քաղաքացիական պատերազմ պիտի չըլլար Սպանիոյ մէջ»:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ սակերն ալ բարձրացած են այսօրուընէ սկսեալ: Նամակներու գինն է 1·75, տպագիրներու 50 կրամը 35 սանթիմ են·:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ Ազգ· Սէնտիքային նախագահը նամակ մը ուղղելով վարչապետին, գիտել կուտայ թէ մամուլը այլ եւս չի կրնար դիմանալ նոր ծախքերուն, եւ պիտի հարկադրուի կամ նոր խմբագիրներ ճամբել, եւ կամ էջերը զեղչել, ինչ որ կը նշանակէ դարձեալ բազմաթիւ խմբագիրներ եւ աշխատակիցներ փողոց նետել:

«Փօփիւլէռ» նկատի առնելով թղթատարական ծախքերու յաւելումը, բարձրացուց բաժնեգիները, (տարեկանը 100 Ֆր· փոխանակ 90ի եւ·):

ԺՕՌԷՍԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ առթիւ, երէկ ժողովրդ· թափօր մը կազմուեցաւ Պաստիյէն Պանթէոն, ժամը 1·30ին: Այս առթիւ եօթը ճառեր խօսուեցան, ժողովրդ· ճակատի ներկայացուցիչներուն կողմէ, գլուխն ըլլալով Լէօն Պլում:

Այսօր ալ, 1 օգոստոս, ցոյց մը պիտի կատարուի Վէնսէնի անտառին մէջ, առաւօտ ժամը 9·30էն մինչեւ իրիկուն, բանախօսութիւններով եւ գեղարուեստական բաժիններով:

ԱՐԻՆԵՐՈՒ ԵՐԴ Միջազգային ճամբարը բացուեցաւ երէկ, 31 յուլիս, նախագահութեամբ Հոլանտայի Վիլհելմինա թագուհիին, որ ճառ մը խօսեցաւ 30,000 սկաուտներու առջեւ (կը մասնակցին նաեւ Հայ Արիները):

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

25 ՄԻԼԻԱՐ ՖՐԱՆՔԻ ԿՐՃԱՏՈՒՄ

»»»» o ««««

10 նոր հրամանագիրներ ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար

Իսկապէս արտակարգ հագամանք ունէր նախարարական խորհուրդին ուրբաթ օրուան նիստը, որ գումարուեցաւ Հանրապետութեան նախագահին նախագահութեամբ: Օրակարգի գլխաւոր հարցն էր ելմտացոյցին հաւասարակշռութիւնը: Ելմտական նախարարը 10 նոր հրամանագիրներ յօրինած էր, որոնք վաւերացուեցան, 3 ու կէս ժամուան նիստէ մը վերջ:

Այս հրամանագիրները կը կազմեն Գ· Պօնէի ելմտական բարենորոգումներու երկրորդ փուլը եւ գլխաւորաբար կապ ունին արտակարգ ծախքերու կրճատման, նահանգային եւ քաղաքապետական ելմտացոյցներու վերակազմութեան հետ,— բոլորն ալ ծախքերը կրճատելու եւ ելեւմուտքը հաւասարակշռելու մտահոգութեամբ: Ժողովը ցրուելէ եւ ամառնային արձակուրդի երթալէ առաջ, նախարարները պաշտօն յանձնեցին հանրօգուտ շինութեանց նախարարին՝ լրացնել իր ծրագիրը, երկաթուղիներու ազգ· ընկերութիւն մը կազմելու համար: Այս ծրագիրը պիտի գործադրուի օգոստ· 31էն առաջ, համակարգելու եւ հսկողութեան տակ առնելու համար Ֆրանսայի երկաթուղիները: Թէեւ մանրամասնութիւնները ծանօթ չեն տակաւին, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ այս ծրագրին համաձայն, պետութիւնը ձեռք պիտի անցրնէ երկաթուղիներու բաժնեթուղթերուն մեծ մասը, որպէսզի կարենայ աւելի ազդու հսկիչ մը ի գործ դնել:

Նոր հրամանագիրներուն առաջինը կը տրամադրէ 17 միլիառի վերածել 1937ի արտակարգ ելմտացոյցը, որ պիտի ճարուի փոխառութեամբ: Այս գումարէն 11,000,000,000 ֆրանք պիտի յատկացուի վերազինման, 3,600000000 ֆրանք հանրօգուտ շինութեանց եւ 2,300,000,000 ֆրանք հանգստեան թոշակներու:

Երկրորդ հրամանագիր մը 7,000,000,000 ֆրանքի կը սահմանափակէ նահանգներու, քաղաքապետութեանց եւ հանրային սպասարկութեանց փոխառութիւնը, գլխաւորաբար ընթացիկ բացերը գոցելու համար: Որով պետութիւնը յառաջիկայ տարի փոխ կրնայ առնել միայն 22,000,000,000 ֆրանք: Ուրիշ խօսքով, 25 միլիառ պակաս Գ· Վէնսան Օրիօլի կազմած արտակարգ ելմտացոյցէն որ կ'ընդգրկէր 47 միլիառի գումար մը: Այս կրճատումը կատարուած է ծախքերը խնայելով եւ տուրքերը աւելցնելով:

Ելմտական նախարարը խօսելով իր ծրագրած տնօրինութեանց մասին, շեշտեց թէ ելմտացոյցի հաւասարակշռութեան ճիգերը այնքան պիտի բարելաւեն երկրին վարկը որ բաղդատաբար դիւրին պիտի ըլլայ 17 միլիառը փոխառութեամբ ճարել յառաջիկայ տարի:

** «Մաթէն»ի մէջ հրատարակուած գրութեամբ մը, Սարթի երեսփոխան Ժան Մոնթինեի, գեր - նախագահ բանակի յանձնաժողովին, յուսաբանութիւններ կը պահանջէ ութ միլիառ ֆրանքի փոխառութեան գումարի մասին, որ պիտի գործածուէր սպառազինութեանց: Իր կարծիքով ուրիշ նպատակներու գործածուած է այդ գումարը:

Ճափոնցիները կը շարունակեն գրաւել…

Ճափոնցիները կը շարունակեն «պատժական» գործողութիւններ կատարել հիւսիսային Չինաստանի մէջ: Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, արդէն իսկ ժամանակաւոր կառավարութիւն մը կազմուած է Փէքինի մէջ, նախագահութեամբ չինացի զօրավարի մը: Ճափոնական բանակը ձեռք անցուցած է բոլոր ռազմագիտական դիրքերը Փէքինի եւ Թիէնցինի միջեւ: Այս վերջին քաղաքին գլխաւոր նաւահանգիստն ալ գրաւած են: Քաղաքին մէջ ընիկները անակնկալ յարձակում մը կատարած ըլլալով, կռիւներ վերսկսան:

Չինաստանի վարչապետ - սպարապետը, մարաջախտ Չանկ - Քայ - Շէք, յայտարարութիւն մը ուղղեց որուն մէջ կ'ըսէ թէ Չինաստան թէեւ առժամեայ պարտութիւն մը կրեց, բայց կարեւորութիւն չունի, քանի որ կազմակերպուած կռիւը նոր պիտի սկսի: «Այժմ մեր առջեւ կը մնայ միայն մէկ ելք,— առաջնորդել ազգին զանգուածը, մէկ ազգային ծրագրի վրայ եւ կռուիլ մինչեւ վերջը: Կառավարութեան քաղաքականութիւնը կը մնայ անփոփոխ,—պաշտպանել Չինաստանի հողային ամբողջութիւնը եւ քաղաքական անկախութիւնը: Կը խնդրեմ բոլոր հայրենակիցներէս կատարել իրենց պարտականութիւնը, ըլլալ վճռական եւ պատրաստ մայր հայրենիքի դատին համար: Վերջնական յաղթանակը մենք պիտի շահինք»:

** Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ նախագահ Րօզվէլթ յարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի չինեւճափոնական դէպքերուն:

7000 այրեր, կիներ, մանուկներ չարդուած ?

«Տէյլի Մէյլ»ի Վարշաւայի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ 7000 այրեր, կիներ եւ մանուկներ հրացանի բռնուած են խորհրդային զօրքին եւ ոստիկանութեան կողմէ, Ղազախստանի մայրաքաղաքին՝ Ալմա Աթայի մէջ (Կեդր· Ասիա): Մոսկուայէն հասած լուրերու համաձայն, անջատական շարժումը նոր թափ առած է եւ Թաթարները սրբազան պատերազմ հռչակած են խորհրդային իշխանութեան դէմ:

Պաղեստինի բաժանման ծրագիրը

Ազգաժողովի հոգատարութեանց յանձնաժողովին մէջ, որ բացուեցաւ առջի օր, Անգլիոյ գաղթային նախարարը յայտարարեց թէ բրիտանական կառավարութիւնը անպատճառ կառչած չէ Պաղեստինի բաժանման ծրագրին: Այս առթիւ կարդաց հեռաւեալ հատուածը Արքայական Յանձնաժողովի տեղեկագրէն, որ կը բաղկանայ 400 էջէ — «Մեր ձեռքի տակ եղած տեղեկութիւններով, մենք ի վիճակի չենք յայտարարելու թէ բաժանման ծրագիրը միակ լուծումն է յայտնապէս դժուարին հարցի մը»:

Կը նշանակէ թէ մանրամասն ծրագիր մը գոյութիւն չունի Պաղեստինի մասին եւ հոգատարութեանց յանձնաժողովը պարզապէս ընդհանուր սկզբունքները քննելով, տեղեկագիր մը պիտի դրկէ Ա· Դ· Խորհուրդին:

Ս. ՍԱՄՈՒԷԼԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պաշտպան փաստաբանին ճառը

ՀԱՆՐԻ ՏԱԳՐԻ — 9 դեկտեմբերին Տիկին Սարաֆեան կը մտնէ Սամուէլին գրասենեակը: 4 ժամ կը սպասէ: Թոյլ կուտայ որ եկող յաճախորդները իրմէ առաջ անցնին: Յետոյ ներս կը մտնէ: Կը հասկնայ թէ երբ պարապ պիտի ըլլայ: Ժամը 9ին մարդ չի մնար եւ Սամուէլ կ'ընդունի Տիկինը, որ կ'ըսէ թէ դեռ կը սպասէ յաճախորդ մը: Սամուէլ իր յարկարաժինը այցելել կուտայ: Յետոյ գլխարկը կը դնէ եւ վերարկուն կ'առնէ, կը պատրաստուի դուրս ելլել: Այս կինը երբ կը տեսնէ որ առիթը պիտի փախցնէ, ներս կը մտնէ, հետաձայնի պատմութիւնը կը հնարէ եւ կը սպաննէ:

Այս պարագային կարեւոր է հասկնալ թէ կին մը ինչպէս 4 ժամ կը սպասէ ափարթըմանին մէջ: Իր պաշտպանողականը չի բաւեր: Պաղարիւնութեամբ մտածած է եւ գործադրած:

Սամուէլ թէեւ բաւական ուշիմ, եթէ հասկնար թէ Տիկին Սարաֆեան եկած էր գէշ նպատակով, ուրիշ գիրք պիտի բռնէր: Բոլոր յաճախորդները կը հաստատեն թէ Սամուէլ շատ բնականոն վիճակ ունէր, ուրախ զուարթ կ'աշխատէր: Դուռն ալ Սամուէլ բացած է տիկինին առջեւ: Եթէ, ո եւ է կասկած ունենար, անհանգիստ պիտի զգար ինքզինքը: Բայց ուզած է մինակ մնալ: Տիկինը եթէ յաջորդ օրը յանձնուած է, պատճառն այն է որ գիտէր թէ արդէն պիտի ձերբակալուէր: Տիկին Սարաֆեանի պաշտպանողականը չի դիմանար ո եւ է քննադատութեան: Սամուէլ ո եւ է կանխազգուշական միջոց ձեռք չառներ, հետը կը խօսի շատ բնական ձեւով· եւ ափէրիթիֆ կ'առաջարկէ: Որով հետեւ բարեկամութիւն ունէին եւ բարեկամական վերաբերում ցոյց կուտար այդ օրը տիկինը, որ նոր յաճախորդ մը պիտի բերէր իրեն: Սամուէլ լաւ կը վաստկէր, դրամ ունէր, 35000 ֆրանք գտան իր գզրոցին մէջ, ինչ որ ներկայ օրերուն բացառիկ երեւոյթ է: Ուրեմն շատ օրինաւոր էր որ իրմէ դայլին բացատրութիւն ուզելու, եւ գարմանում պահանջէին, իսկ եթէ մերժէր, այդ պարագային կրնային թերեւս արդարանալ, բայց չան մը պէս զետին կը փռէ զայն:

Սարաֆեան ընտանիքին մէջ օր մը առաջ արդէն Սամուէլի բախտը վճռուած էր: Տիկին Սարաֆեան սպանութենէն վերջ տուն կը դառնայ եւ աղջիկը կ'ըսէ «լաւ եւ ըրեր»: Տարօրինակ է որ Տիկին Սարաֆեան եւ Գ· Սարաֆեան իրարու կը հանդիպին գիշերը Վօժիրար փողոցին մէջ, կարծես թէ նախապէս ժամադրուած ըլլային:

Ի՞նչ են ուրեմն Տիկին Սարաֆեանը մղող ուժերը: Կ'ըսէ թէ չէր կրնար ուրիշ բան ընել: Քննութեան չի դիմանար ասիկա, Ընտանիքին պատիւը խնդրոյ առարկայ կ'ընեն: Բայց շատ դիւրին էր Տիկին եւ Գ· Սարաֆեանի համար խնդիրը առուղել, հասկնալ թէ աղջիկը չէ՞ սատծ, վիպային պատմութիւն մը չէ յօրինած՝ խաբելու համար իր ծնողքը: Սարաֆեան, որ ինչպէս երէկ յայտարարեց, երկար ատենէ ի վեր բարեկամական կապեր ունէր Սամուէլի հետ, կրնար այդ ստուգումը կատարել: Բայց փոխանակ Սամուէլէն բացատրութիւն պահանջելու, պարզապէս անձնասպանութիւն կը փորձէ, առարկելով որ անպատուած է ընտանիքը: Եթէ իրական հայր ըլլար, հասկալի էր, բայց խորթ հայրն է, անհասկնալի է անձնասպանութեան պարագան, եւ քիչ մը չափազանցեալ: Սարաֆեանին գիրքը արդարանալի՞ է, չեմ կարծեր: Սարաֆեան կ'ըսէ թէ այնքան յուզուած եւ տակնուվրայ եղած էր, որ Ֆրանսայէն մեկնիլ ուզեր է, անպատուութենէն ազատելու համար: Սակայն Ֆրանսայի մէջ դատաւորներկան, կրնար Սամուէլի դէմ բռնաբարումի դատ բանալ եւ Սամուէլ կը դատապարտուէր: Վերջապէս այս երկրին մէջ բաւականաչափ պաշտպանող դատաւորներ ակն: Ընդհակառակն ուրիշ բան կը մտածէ, մեկնիլ Ֆրանսայէն, կասկածելի պատճառներով:

Ես չեմ հաւատար այս պատմութեան: Սարաֆեանի գրած վէպը խորթ հօր մը սիրոյ մասին հանդէպ իր կնոջ աղջկան, այնքան զայթակղութիւն առաջ բերած է, որ կինը արդիլած է այդ վէպին շարունակութիւնը: Հրատարակիչն ալ եկաւ յայտնել թէ հայ գաղութին մէջ աղմուկ հանած է այդ վէպը: Երէկ լսեցինք Տոքթ· Այվազեանը, որ սպանութենէն երեք - չորս օր առաջ Սարաֆեանը կ'ընդունի «Յառաջ»ի խմբագրատան մէջ եւ գրականութեան մասին կը խօսին: Սարաֆեան ի մէջ այլոց հարցուցած է թէ «ինչ պէտք է ընել երբ աղջիկ մը զաւակ չունենայ»: Այս պարագայէն միշտ կ'ենթադրուի թէ խնդիրը վիժումի մասին է: Տոքթ· Այվազեան ըսեր է թէ պէտք է անմեղ միջոցներ գործածել: Իսկ 6 դեկտեմբերին Անահիտ կը պատմէ իրականութիւնը, Սամուէլի կողմէ պղծուած ըլլալը:

Օր· Փառտամեանի պատմութիւնը անհաւատալի է: Նախ կ'ըսէ թէ Սամուէլ կարկարիմ ընել տուեր է: Տոքթ· Սամուէլ յետոյ աղջիկը տարեր է ննջասենեակ, քառորդ ժամ հոն ձգելէ յետոյ վերադարձեր է եւ պղծեր է: Այս պատմութիւնը անհաւատալի է: Իր կացութիւնը արդարացնելու համար Օր· Փառտամեան այսպիսի պատմութիւն մըն է յերիւրած: Բժիշկին հեղինակութիւնը անժխտելի է: Սամուէլի քապինէին մէջ չէ գտնուած ո եւ է դեղ որ թմրութիւն առաջ բերած էր: Գ· Ապրէսթ ըսաւ թէ դեղեր կան որ որոշ դէպքերու մէջ կրնան առաջ բերել որոշ թմրութիւն, բայց ամբողջ բժշկ· գրականութեան մէջ փնտռած է եւ չէ գտած ո եւ է նման դեղ: Բայց տարօրինակ է որ Օր· Փառտամեան երկու ամիս բան չէ ըսած մարդու: Ուրիշ հակասութիւն մը, շնորհիւ Մէզոյի ջանքերուն, հաստատուած է որ 14 հոկտեմբերին պատահած է դէպքը: Եթէ առաջին անգամն էր որ այր մարդ մը մօտեցած էր կնոջ մը, այս վերջինը շատ լաւ պիտի յիշէր թուականը, ինք 17 - 20 սեպտեմբերին կ'ըսէր, Մէզոն հաստատեց հոկտեմբեր 12ին ըլլալը: Նախ թուականի անճշդութիւնը ցոյց կուտայ թէ օրիորդին յերիւրած առասպելը չի դիմանար քննութեան: Սամուէլին կողմէ ո եւ է բռնութիւն չէ կատարուած: Օրիորդը յուլիսին Օր· Գառօյին հետ Սամուէլին մօտ գացած է եւ թէ բառ իրենց յայտարարութեան գէշ վերաբերում ունեցած է: Եթէ յուլիսին այդպիսի վերաբերում ունէր, ինչո՞ւ սեպտեմբերին, հոկտեմբերին կրկին գացեր էր: Ստոյգ է որ Օր· Փառտամեան ճշմարտութիւնը չըսեր իր կացութիւնը պաշտպանելու համար, որով նախամեծար համարած է այս պատմութիւնը յերիւրել, ինչ որ յանգած է եղերական դէպքի մը, Սամուէլի սպանութեան: Օրիորդը, 10, 20, 30նոյեմբերին կրկին գացեր է Սամուէլին, որ փէրմանկանաթեւ քինին յանձնարարեր է: Անհասկնալի է թէ ինչու տասը օր վերջ, յետոյ նորէն տասը օր վերջ կրկին ու կրկին կ'երթայ Սամուէլին մօտ: Տիկին Սարաֆեան կ'ըսէ թէ ինք եւ աղջիկը մէկ անձ կը կազմէին, մինչդեռ երեք անգամ աղջիկը Սամուէլին մօտ կ'երթայ եւ մայրը լուր չունի: Տիկին Սարաֆեան բացէ ի բաց սուտ կը խօսի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԹՐՔԱԿԱՆ ՎԷՊԻ ՄԱՍԻՆ

Թուրք վէպը, ըսինք, բայց հարկ է ճշդում մը ընել: Կ'ուզենք արագ մէկ խորոշումը կատարել այն վէպին որ Թուրք հեղինակութիւն ունեցաւ: Ուրեմն, մեր հարեւանցի հայեցողութեան շրջագիծը պէտք է ընդգրկէ նաեւ ծագումը, որ առաւելապէս սահմանեան բայց մանաւանդ պոլսական է:

Վասնզի, ընդգծենք անմիջապէս, Թուրք վէպը Պոլսեցի է, ծագումով: Ծնած է հոն: Իր աչքը բացած է Բերայի կամ՝ աւելի ճիշդ՝ Շիշլիի ու Նշան Թաշի մէջ, ու իր հայեցողութիւնը երկարած է հազիւ մինչեւ Վոսփորի ալեծուփ ափերը գեղակերտող պալատներու ապօրեալ նրբանցքներէն ներս ... Ու քալած է, որոշ առեն, այդ նեղ ու սահմանափակ շրջագծին մէջ: Ռոմանթիք, անշուշտ: Մեղկ: Ծեքծեքուն: Ինչպէս ինքը՝ կեանքը՝ այդ Թաւշապատ սենեակներէն ներս: Ասիկա «Սէրվէթը Ֆիւնունի» շրջանն է կազմած, մինչեւ որ Հիւսէյին Րահմի փորձած է անցնիլ Կամուրջը, շրջագայիլ «Պոլսոյ կողմը», հասնիլ նոյն իսկ բարձունքը Մահմուտ փաշայի զառիվերին, մտնել «Փակ Շուկայ»էն ներս, գեգերիլ նեղ ու անշուք փողոցներուն մէջ եւ գտնել յանդիման գալ իրական Թուրք տարրին հետ, հետզհետէ գտնելով կամ երեւան հանելով, Թուրք գրականութեան համար, նոր տարրեր, նոր կենցաղ, նոր ըմբռնում եւ նոր զգայնութիւններ: Հիւսէյին Րահմին, ուրեմն, այս կերպով կը դառնար գրական Ֆաթիհը (գրաւող) Պոլսոյ, կամ անոր գրաւումը ամբողջացնողը, ինչպէս կ'որակէր զինքը, անգամ մը, երիտասարդ գրագէտ մը՝ Փէյամի Սաֆա:

Ասիկա, անշուշտ, չէր նշանակեր թէ Թուրք վէպը ամբողջացած է: Վասնզի, Թուրքիան միայն Պոլիս չէր՝ նոյն իսկ այս վերջինին ամենայատուկ անկիւնները նկատի առնելով: Պոլսէն դուրս, արեւմտեան թէ արեւելեան հողամասերուն վրայ, կար բուն Թուրքիան անծանօթ կամ անմատչելի կը մնար: Ընդունելով հանդերձ, որ Հ. Րահմի իր շրջանին համար քիչ մը յանդուգն փորձ մը կ'ընէր՝ ճգնելով առնչել «երկրորդ գիծ մը» կամ զուգահեռ մը՝ երկու Պոլիսներուն կեանքը գրականօրէն քալեցնելով երկու գիծերուն վրայ: Իր գրականութիւնը, սակայն, ոչ Անատոլուն էր, ոչ ալ Րումելին: Այս տեսակէտէն, կամ՝ մեր գրական բացատրութեամբ՝ գաւառային գրականութեան մը սահմանները պէտք է նկատել Օմէր Սէյֆէտտինը, Րէշատ Նուրին եւ Րէֆիք Խալիտը: Երեք իրապէս տաղանդաւոր ուժեր, որոնք Թուրք գրականութեան շրջագիծը կ'ընդարձակէին երկրին չափ, տալով անոր Թուրք ենթահող մը: Անիկա նուաճում մըն էր, որ օսմանեան գրականութիւնը կը վերածէր Թուրք գրականութեան, իրապաշտ շունչ մը կը պարգեւէր անոր, եւ վերջապէս կը բաբախէր այնպէս ինչպէս կը բաբախէին սիրտերը Միջերկրականի ափերէն մինչեւ կովկասեան սահմանները տարածուող Թուրք զանգուածին: Ուրեմն, գրական գետնի վրայ համընթաց շարժում մը՝ գրականութիւնը եւս ազգայնացնելու եւ դարձնելու զայն «Թուրք օղլու Թուրք»: Այս շարժումը, աւելորդ է ըսել, իր հետ կը բերէր նաեւ լեզուի նկատելի փոփոխում մը, ազատելով Թուրք վէպը նախկին գրական շրջաններու պարսկական թէ արաբական պաճուճանքներէն, ու հագցնելով լեզուին պարզ, ընթացիկ ու հարազատ տարազ մը:

Քաղաքական յեղաշրջումը պիտի գար նպաստելու անշուշտ, այս շարժումին: Մանաւանդ որ պետութիւնը իր ծանրութեան կեդրոնը փոխադրած էր Պոլսէն ներս՝ երկրին կեդրոնը, ակնարկները դարձած էին դէպի Անատոլու եւ գիւղը գտնէ՝ տեսարանօրէն՝ խարխափ կը նկատուէր ազգային թէ պետական գոյութեան:

Այդ էր պատճառը, որ ազատագրական պայքարէն անմիջապէս վերջ, տեսակ մը նորոյթ կը դառնար գաւառը գրականօրէն առլու ճիգը ու հրապարակը յանկարծ կ'ողողուէր «Անատոլուի գրականութեամբ»: Շրջագիծը լայնցած էր, այլ եւս, ու հորիզոնը ընդարձակուած: Թուրք վէպին ու առ հասարակ Թուրք գրականութեան համար կար հիմա ենթահող մը, որ անտեսուած էր ցարդ ու մնացած էր անծանօթ: Եւ որ, սակայն, այժմ ողողուած էր շուրջ տասնամեակի մը շրջանին խուճապահար փախուստներու թէ օրհասական դիմադրաւումներու թափած արիւններով, ոտնակոխուած էր թշնամիներէ, բայց ազատագրուած էր կրկին, ստեղծած էր՝ իր ծոցին մէջ՝ նոր երաւակարգ մը, ողողուած էր յեղափոխական նորութիւններով, փոխած էր իր տարազը, արտայայտութիւններն ու ձգտումները, եւ, ուշ արթնցողի մը անհամբերանքով, կը ջանար հասնիլ ժամանակին եռեւէն:

Այս տեսակէտէն չափազանց ուշագրաւ է որակումի այն փոփոխութիւնը, որ երեւան եկաւ Թուրք վէպերուն վրայ: «Ազգային վէպ» բացատրութիւնը որ, մինչեւ այդ, քիչ մը երբեւ խորոշում ու քիչ մը երբեւ ընթերցումի արժանի դարձնող պարագայ մըն տեղ կը գտնէր Թուրքերէն վէպերուն կողքերուն վրայ, Ինքիլապ Թալիպի մէկ գրքով սկսած շարժումէն ասդին փոխակերպուած էր «Երկրի վէպ» բացատրութեան: Ճիշդ այնպէս ինչպէս մեր մէջ «վէպ ազգային կեանքէ», կամ «իրական կեանքէ» եւն. բացատրութիւնները:

Վէպեր, ուրեմն, որոնք, ինչպէս կ'ըսէինք, ողողեցին հրապարակը, լոյս տեսան իրարու եռեւէ, կամ լեցուցին օրաթերթերու սիւնակները: Այս ծաւալուն գործերու կողքին պակաս չեղան, անշուշտ, յեղափոխական կամ ազատագրական շրջանի կեանքին տրուած էջեր կամ գիրքեր, ինչպէս նաեւ զինադադարի շրջանին օտար ոտնձգութիւնները եւ Թրքական ազգային շարժումը նկարագրող գործեր: Առանձին յօդուածաշարքով մը որ բաւական առաջ լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի մէջ, մենք տուած ենք, անջատ անջատ բայց արագ գիծերով, ընդհանրապէս Թուրք նոր գրականութեան արժէքներն ու տարրերը:

Մեր այսօրուան ակնարկը, ուրեմն, կը ձգտի խորոշել դէպի Անատոլու դարձած Թուրք գրական շարժումին տուած թափը: Հարկ է ճշդել, սակայն, որ եթէ այսօր գրեթէ մոռցուած է, Թուրք գրականութեան համար, գիւղակներու կիսամութ ու աղօթել կեանքը, Անատոլուն տուողները իրենց իրենց մէջ կը բաժնուին տեսակներու:

Այսպէս, տարր մը կայ, որ Անատոլուն կամ երկիրը կուտայ իբրեւ ժամանակին պահանջը: Կարդալով զիրենք, կը զգայիր անմիջապէս որ օպժէքթիֆ դեր մը կը կատարեն միայն: Փորձած են գծել կամ տալ կեանք մը, զոր ներքնապէս չեն կրցած ապրիլ իրենք: Թերեւս յաջողած են հարազատ գոյներ ու գիծեր, նոյն իսկ տիպարներ տալ, բայց սիրտը պակսած է: Անոնք միայն շրջած են Անատոլուն: Գրելու համար անոր կեանքէն՝ այցելած են հոն: Անցած են քաղաքէ քաղաք: Կամ գիւղէ գիւղ: Տոգեւորքով ու ինքնաշարժով, անշուշտ: Գիշեր մը երկու պառկած են կջուն երդիքներու տակ: Ճգնած են ծալապատիկ նստիլ: Դժուարաւ կուլ տուած են փիլաւը, խոստացած են, նօթեր առած ու վերադարձած են, կարծելով թէ ճանչցած են Անատոլուն:

Կան, միջա այս խմբակէն, ուրիշներ, որոնք Անատոլու եղած են իբրեւ Թերթի կողմէ ուղարկուած թղթակիցներ, կամ զինուոր թէ սպայ՝ ազգային շարժումի շրջանին: Ու ինչ որ մնացած է իրենց յիշողութեան մէջ բաւարար է կարծած են, խարխափ դարձնելու համար վէպի մը որ «Երկրի վէպ» ըլլալու կոչուած է ... Մոռցած են, սակայն, որ անոնք իրենց հետ պատցուցած են աչք մը որ Անատոլցի չէ. կամ առաւելապէս Պոլսեցի է ու քիչ մըն ալ Եւրոպացի թէ եւրոպականացած ... Ու ասիկա բաւական է եղած՝ որ իրենց թելադրիչ միտումին հակառակ՝ գարշող կամ խորշող սիրտով մը նային շատ մը բաներու վրայ: Նոր մտայնութիւնը, որ իրենց մէջ գոյն ու ձեւ է եղած առաւելապէս, զիրենք մղած է ենթադրելու թէ ինչ որ խորշելի է հոն՝ յատուկ է լոկ Թուրք գիւղին, ու բարքը, առ հասարակ, կը կրէ դրոշմը կայսերական կամ յետամնաց շրջաններուն, հետեւապէս եւ՝ արժանի է անողոք քննադատութեան: Ու իրենց հիմնական ձգտումը եղած է՝ Պոլսեցիի եւրոպականացած աչքը անպակաս ընել՝ նոյն աչքին կամ նոյն «օպժէքթիֆ»ին տակ Անատոլուն վերածելու համար (վէպերուն մէջ) զառածումի արժանի եւ թերութիւններով լի ենթահողի մը:

Երկրորդ տարրը միայն մէկ գաղափարաբանութեամբ առաջնորդուած է: Յեղափոխութիւնը գերած է իրենց մէջ, գրագէտը եւ անոր հետ նաեւ արուեստն ու իր պահանջները: Ու գերի այդ մտածումին՝ անոնք իրենց բոլոր հերոսները դարձուցած են անթերի, առաքինի եւ օրինակելի: Տիպարները զորս ուզած են ներկայացնել, քալած են էջերուն մէջ, գաղափարական թէ նկարագրի անբիծ համադրեաւով մը, որ խոչալական է եղած, բայց ոչ մարդկային ու բնական: Ու միանգամայն հարուածած են, տապալման, տարրը որ սուլթանական դրոշմ կը կրէր: Գիւղացին միշտ իբրաւայրկուած է՝ անոնց հայեցողութեամբ: Պաշտօնեան կամ հարկահաւաքը՝ միշտ կեղեքիչ ու շահշարող: Պետական ձեռնարկութեանց մէջ անպայման չարաշահութիւն եղած է: Նոյն իսկ երկրաչափը, յանձնառուն, պետական ներկայացուցիչը, — մասնաւոր տարրը, ուրեմն, որ կոչուած է նոր Թուրքիան կերտելու, — խարդախ է, չարաշահ, կեղծող, շատյլ կամ արկածախնդիր ...

Անշուշտ, կան եւ ուրիշներ, որոնք գերծ են ժամանակին, գաղափարական կամ յեղափոխական ալիքին եւ քաղաքական թէ ազգային ձգտումներուն ազդեցութիւնէն: Անոնք գլխաւորաբար ծնած կամ մեծցած են Անատոլուի մէջ: Ճանչցած են զայն: Տառապած կամ հրճուած են անոր հետ: Ներշնչուած են անկէ: Ազդուած են անկէ: Տարրախառնուած են անոր: Ու ինչ որ տուած են, տուած են չափազանց հարազատ ու անկողմնակալ կերպով: Ճիշդ է, որ հոս ալ ուրիշ թերութիւն մը երեւան եկած է, — թերեւս ակամայ կամ անգիտակցաբար եղած են քիչ մը շատ գրական: Ու նաեւ՝ անոնք այս անգամ ուրիշ մեկնակէտ մը եկած, մոռցած են, բոլորովին, Պոլիսը, իրենց գործերուն, հայեցողութեան «երկիր»ային ըմբռնումին, հորիզոնին կամ շրջագծին մէջ Պոլիսը գոյութիւն չունի, կարծէք: Կամ Պոլիսը մաս չի կազմեր Թուրքիոյ ... Ասիկա ալ, իր կարգին կը կրէ ազդեցութիւնը քաղաքական նոր հայեցակէտին, երբ ուզեցին Էնկիւրին գերադասել Պոլսէն՝ բոլորովին անտեսել փորձելով այս վերջինը:

Թէեւ, իրականին մէջ, Պոլիսը մընաց նոյն մտաւոր կեդրոնը ու առաջ-ը՝ նոյն իսկ նորութեամբ թրծուած Թուրք երիտասարդութեան ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՎՀԱՅԱՐՈՒՍԷՆ ՍԹԱՆԱՒՈՐ ԲԱՆՔ.

Աղուէսը ցատկեց ցատկըտեց,
Ջր հասաւ կուզ կուզ խաղաղին,
Կըկղեցաւ՝ դէպի վեր թըֆեց,
Վա՛յ ասաց Քո պէս ազոխին:

×

Մէկ փող տըւի՝ խռեցար,
Դըլուխըս դըդում դարձաւ.
Սա տասը փողն առ եղբայր,
Դարրէ՝ դադրի գըլխուս ցաւ:

×

Կայրը մեռա՞ւ, տախն՝ աչքի՛ն մեռնէի,
Կուզը մեռա՞ւ, առեն՝ կնտի՛ն մեռնէի,
Աշխարհս այսպէս է, ո՛վ եղբայր,
Գրքն մեռի՛ր, կ'առեն՝ գայիր սիրէի:

×

Էն ջըրիցը վախեցիր
Որ ոչ բըշշում է՝ ոչ խըշշում,
Էն մարդիցը վախեցիր
Որ վար ցայում է՝ փըշփըշում:

×

Մէկը մէկալը խաբելու
Մեծ խելք մը չէ հարկաւոր.
Մեծն ու պըզտիկը կըքթելու
Ջի՛ բաւեր խելք չափաւոր:

×

Աշխարհիս մէջ ամէն բան
Կամաց կամաց կարգի կուգայ.
Սանդուխն աստիճան աստիճան,
Մարդը տիւզէնով համ կուտայ:

×

Թէ գըլուխդ պիտի կտրեն,
Քո թըթով չը կտրեն.
Թէ մեղապարտ անեն ըզքեզ,
Քո առածովդ չանեն:

×

Միթէ Հայ աղբար քի՞չ է
Որ ի՛նք զըրէ՝ ինք կարդայ:
Տըկնօրն ինքը կը փըչէ
Ու ինք միւնակ պար կուգայ:

×

Թէ ուժով է՝ ինչո՞ւ զարնես,
Ի զուր ձեռքըդ կը ցաւի,
Թէ գինով է՝ ինչո՞ւ զարնես,
Ինքիրմէ կը կործանի:

×

Երկու Քուրտը՝ մէկ կարաւան,
Երկու կին՝ մէկ բընակարան.
Երկու տէրտէրը մէկ խորան,
Երկու Հայը մէկ Հայաստան:

×

Թէ կանչելով մարդ տուն շինէր,
Էշն օրը հինգ տուն կը շինէր.
Թէ բունչելով հերկ զարնէր,
Եզն օրը տասն արտ կը վարէր:

×

Քըրտին սաւ, ա'յ աղբար,
Հերի՛ք կըռուիս դեւի պէս.
Ասաց, չե՞ս գիտեր՝ եղբայր,
Ջէքի՞մէնէ փէքի՞մէց:

ԳԱԲՐԻԷԼ ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԸ ՄԷԿ ՆՐԳԻՑԱՆՔ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ [illegible] ՖՐԱՆՔԻՆ ՀԵՏ

Անցեալ օր Իւռւթ Նաւախմբին վրայ հանդիպեցայ Փրանսական Փրանքին, որ գլտորուելով կ'երթար: Իրեն հետ ունեցայ հետեւեալ տեսակցութիւնը.

— Բարեւ ոսկեպատիւ, գերապատիւ, ամենապատիւ Ֆրանք, ո՞ւր բարով:

— Ի՞նչ ըսեմ ... ականջս ծանր է ... քիչ մը բարձր խօսէ ... ես բարձրախօս ու մեծախօս մարդոց հետ կը տեսնուիմ ...

— Լաւ, բարեւ:

— Աստուծոյ — ներողութիւն — ժողովրդական ճակատի բարեւ:

— Ո՞ւր երթաս:

— Ամառ է. օդերը տաք: Ազատախոութեան շրջան է: Գլուխս առած կ'իջնեմ վար, հարաւ, դէպի ծով:

— Հիւա՞նդ ես:

— Անշուշտ ոչ այնքան առողջ: Սակայն, ամէն մարդ, հիւանդ ըլլայ թէ առողջ, պէտք ունի օդափոխութեան: Արքայութեան մէջ ապրողը անգամ պէտք է դժոխք երթայ, յանուն օդափոխութեան: Կը բաւէ որքան առեն արժանի մը նման դրուած էի գոց բարձրութեան մը վրայ, զրկուած օդէ, լոյսէ ու ջուրէ: Հիմակ վար կ'իջնեմ, դէպի տաք ծով:

— Զգո՛յշ, չհալիս:

— Քիչ մը պէտք է հալիմ ու նիհարնամ: Հիմակուան դարը ամէն կողմ նիհարներունն է: Ամէն բան պէտք է նրբանայ, բարակնայ: Ճարպերս պէտք է հալին:

— Կրնաս կմախանալ եւ ոգեղնալ:

— Մորթս առկուն է. մորթը ամէն բան կը ծածկէ ու կը փրկէ:

— Վարի կողմերը ի՞նչ մտադիր ես ընել:

— Պուեպաէս պիտի պատրաստեմ, մանրավէպեր պիտի պատմեմ, պիտի լողամ եւ զբօսնեմ:

— Ծպտուա՞ծ պիտի ըլլաս:

— Ազնուականները կը ծպտուին. եւ հետզհետէ կը ժողովրդականանամ, կը պրոլետարանամ:

— Գո՞հ ես վիճակէդ:

— Ելեւէջը հաճելի է:

— Աւելի կ'իջնես գուցէ: Աւելի լաւ չէ՞ր ընել բարձրանալով:

— Մարդը շինուած է Աստուծոյ պատկերով. աշխարհն ալ շինուած է տիեզերքին պատկերով: Ըսել կ'ուզեմ որ այս այս գունդը կլոր է ու դարձող, որով բարձրացում եւ անկում յարաբերական են: Մէկուն համար ինկած կրնամ նկատուիլ, միւսին համար խոյացած կամ բարձրացած:

— Սա ընթացքդ բարօրութի՞ւն պիտի բերէ թէ թշուառութիւն:

— Չկայ համայնական բարօրութիւն, ինչպէս չկայ ընդհանրական թշուառութիւն: Մի մոռնար որ առատութեան շրջանին իսկ սովեալներ կան եւ թշուառութեան տարիներուն իսկ շատակերութենէ տառապողներ:

— Դուն անկէ առաջ, քիչ թէ շատ, մարդոց հաց, գինի, պտուղ, միս, պանջարեղէն կուտայիր. հիմակ, եթէ չեմ սխալիր, փիլիսոփայութիւն տալ սկսած ես:

— Իմ ունեցածը կուտամ մարդ:

— Մա՞րդ ես դուն:

— Թէեւ սատանորդի կը կարծուիմ, սակայն, մարդորդի եմ: Հակառակ Հրէի ճոտ ըլլալու համեստ եմ:

— Ի՞նչպէս թէ համեստ ...

— Եթէ համեստ չըլլայի, կրնայի ըսել թէ մարդ չեմ ...

— Հապա ի՞նչ ...

— Աստուած:

— Ի՞նչ ... ի՞նչպէս ... օ՛, սրբապիղծ ... մեղա՛յ ...

— Ցաւագարութիւն պէտք չէ:

— Աստուած եմ, քանզի մարդիկ կը պաշտեն զիս, Աստուած եմ քանզի Հրեայ ...

— Հրեան Աստուա՞ծ է ...

— Աստուածները Հրեայ են:

— Խօսէ՛ փաստերով:

— Եհովան Հրեայ է, Մովսէս Հրեայ է, Եշուա Ցիսուսը Հրեայ է, Ս. Հոգին Հրեայ է, Ոսկի հորթը Հրեայ է ...

— Այնքա՞ն ...

— Միւս աստուածներն ալ նաթիւ-բալիզէ եղած Հրեաներ են:

— Քանի գլուխս կը քերեմ, այնքան կը սկսիմ հասկնալ քեզ: Ըսիր որ ծովեզերք կ'երթաս. ես ալ մտադրած եմ ճամբորդել: Այնտեղ կը փափաքիմ ընկերանալ քեզի ...

— Լողալ գիտե՞ս ...

— Ի՞նչ կայ որ ...

— Ինծի ընկերանալու համար լաւ լողալ գիտնալու է: Ես պիտի մերկանամ եւ գլխիվայր ջուրը նետուիմ:

— Կամաց: Քեզ պաշտողներուն շահուն հակառակ է անկումդ:

— Ինծի պաշտող ազգը պէտք է գիտնայ զոհողութիւն ընել եւ համակերպիլ անկումիս:

— Բայց այդ ազգը քանի անգամ է որ կ'ընէ այդ զոհողութիւնը:

— Այս վերջին զոհողութիւնը պիտի ըլլայ, ի սէր հայրենեաց:

— Բայց կեցիր: Քու վար իջնելովդ ապրանքները իրենց գլուխը առած պիտի բարձրանան:

— Կը տեսնե՞ս որ համեստ եմ: Ես կ'իջնեմ որ անոնք բարձրանան:

— Բայց ժողովուրդը, աս խեղճ ժողովուրդը պիտի չհասնի ուտելիքներու բարձրութեան: Ուրեմն ի՞նչ պիտի ուտէ ժողովուրդը:

— Ժողովուրդը իր գլուխները թող ուտէ:

— Կրնայ պատահիլ որ հոտած ըլլան այդ գլուխները:

— Յոռետեսութեան պէտք չկայ: Կը կատակեմ: Ուտելիքները որքան ալ բարձրանան՝ չեն կրնար օդը ելլել: Մարդը միշտ ուտելիքէն բարձր է, մանաւանդ սա օդանաւորդութեան շրջանին:

— Այնուամենայնիւ, ի սէր մարդկութեան, գլխիվայր անկում մի ունենար: Աստուած մը ինքզինքը պահել գիտնալու է:

— Դուն վիպասան ես: Մարդիկ հիմակ լուրջ աստուածները չեն սիրեր: Քսաներորդ դարու Աստուած մը պէտք է քիչ մը լարախաղաց ըլլայ, կրկէսներէ անցած: Պէտք է գիտնայ հեծնել, իջնել, պարել, ցատկել, խնդալ, իջնալ: Հին աստուածները կ'ապրէին լեռներու, ամպերու, երկինքներու մէջ: Նոր աստուածները պէտք է ապրին խորունկ տեղեր, վիհերու մէջ, ծովերու մէջ, աւազաններու եւ ճախճախուտներու մէջ, ինչպէս նաեւ գրպաններու: Ես տակաւին նոր պիտի երթամ ջուրի եղերք:

— Արժէքդ շատ պիտի չպակսի՞:

— Զիս ջուրը նետես, դարձեալ Ֆրանք եմ:

Այս խօսքով Ֆրանքը չուեց դէպի հարաւ:

Իր դիմացը ելաւ պարոն Հացը որ ռուբ նաւախմբակէն վեր կ'ելլէր, քայլերը բացած, առանց ետին նայելու:

Իրար չբարեւեցին: Ֆրանք ու Հաց իրենց երեսը մէկ մէկ կողմ դարձուցին:

Ես մնացի ճամբուն մէջտեղ ու պոռացի պարոն Հացին եռեւէն.

— Ռուբ նաւախմբակէն դէպի ո՞ւր կ'ելլես, Ցիսուսի մարմին:

Պարոն Հացը չոր կերպով նայեցաւ ինծի ու պատասխանեց.

— Ո՛չ ասիկա Ռուբ նաւախմբակ է եւ ոչ ալ ես մարմին Ցիսուսի եմ: Ասիկա Ռուբ փլած փոփիկէն է, իսկ ես մարմին եմ Կարլ Մարքսի:

Զայս ասաց եւ չուեց:

Ես զարմացումութեան սիւնի մը պէս անկուած մնացի՝ ամայացած ճամբուն վրայ: Հովը երբեցուց զիս ու ձգեց գինետունի մը առջեւ: Մըտանք մէջ եւ խնդրեցինք փէրնօ մը, մխիթարութեան այս հեղուկը որ շինուած է եօթանասունը եօթը միլիոնաբոյր Ալպեան ծաղիկներէ, քաղուած հրեշտակներու նրբասարս մատներով:

Վսեմափայլ «փէրնօ» շիշը գինետան մեհեանին վրայ բարձրացող աշտարակի մը գագաթը եղած էր: Գինեպանը շարժական սանդուղէ մը վեր ելաւ շիշը վար առնելու համար: Շաբաթ մըն է վեր ելած է ու դեռ վար պիտի իջնէ: Իսկ ես կը սպասեմ բերանաբաց ...

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐԵԿՈՅ

Ծաղիկն հեւում մարգին վրայ կը կայծէ,
Թեւատարած, եւ ուռճացած ու ցօղաթուրմ,
Թերթիկներէն հովահար:

Լուսինն ամպին մէջէն շողայ անվաբան,
Այփին երկրի վըրայ մարգրիտ կ'արտասուէ
Ու երջանկիկ մ'ալ կը ժըպտի:

Հովիւն ու հօտ բաց ճամբուն վրայ տառադած,
Գառնուկը մերթ դէպի փարախ կուտայ խոյս,
Ամէնէն հանդարտ, լուռ ու ամփոփ:

Խաղաղութի՜ւն եւ սէ՜ր բոլոր կենդանեաց.
Միայն մարդիկըս, մենք, մարդի՛ ողորմ,
Բուռն հայմնաքով մըտահոգուած:

Թրգմ. գերմն.-է ԵՏԱՆ

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՐԻՒՐԵՐՈՐԴ ԳԻՇԵՐԸ

Քոմաչի, «այս գիշեր հարիւրերորդ գիշերն է» ըսաւ, եւ իր սեւ մազերը, որոնք մետաքսի նման փափուկ էին, իր պզտիկ ձեռքերովը ուղղեց: Ու ելաւ պարտէզ: Բիլ երկնակամարին վրայ, բարակ մահիկը, որ [illegible] կը դողդղար մարմրուն լոյսով մը, հորիզոնին վրայ իջնող մութին հետ սկսեր էր փայլիլ ու պարտէզին այլ եւս արծաթուող ճամբաներուն վրայ սանդղաւորութիւններ ընել՝ պատպատու մասերուն առուներուն հետ:

Քոմաչի, կարմիր կամուրջին վրայ թխթխկացնելով իր տախտակէ մուճակները, ուղղուեցաւ դէպի փորագրեալ նստարանը, որ կը գտնուէր ծաղկեալ սալորենիին ներքեւ:

— Այս գիշեր հարիւրերորդ գիշերն է, կրկնեց ան: Հարիւրերորդ գիշերը եւ գարնան առաջին գիշերը: Բայց, եւ աւելի գեղեցիկ եմ, քան գարնան բոլոր ծաղիկները: Սիրահարս՝ Շօզօ, իր հեռաւոր պալատէն, իննսունինը գիշերներ հոս է եկած՝ անցնելով ամպոտ ծուխերուն, անձրեւներուն եւ մեծ ու գորշագոյն հովերուն մէջէն, եւ իր փայլուն դանակովը փորիկ նշաններ է փորած այս նստարանին վրայ: Այս գիշեր հարիւրերորդ գիշերն է:

×

Շօզօ օր մը անոր ըսեր էր.

— Իմ հեռաւոր տունէս հոս եկայ քու սիրոյդ համար, Քոմաչի:

Իսկ Քոմաչի անոր՝

— Եթէ իննսունինը գիշերներ հոս գաս ու այն փորագրեալ նստարանին վրայ մէյ մէկ նշան ընես, հարիւրերորդ գիշերը կրնաս ինծի խօսիլ քու սէրէդ:

Քոմաչի համրեց նշանները, նստարանին վրայ սահեցնելով իր մատները, որոնք վարդերանգ էին ծաղիկներուն չափ:

— Մէկ, երկու, երեք, չորս ... Ճիշդ իննսունինը: Իրապէս մեծ գոհութիւն ... Շօզօ, իմ մէկ հրամանիս համար, իննսունինը գիշերներ հոս եկաւ: Ես ալ, զինքը դիմաւորելու համար, այս գիշեր սեռուկէս հանդերձ ու հագայ ծաղկազարդ շրջազգեստս, որ ցայգային ամպերուն չափ սպիտակ եւ վագրերու վրայի շողքերուն չափ փափուկ է: Ձեռքս ունիմ սպիտակ հովահար մը, որ շինուած է դրախտի թռչուններուն սպիտակ փետուրներէն: Իսկ ինծի նման երիտասարդ ու նուրբ լուսինը կը ծեքծեքի կեռասենիներու ճիւղերուն վրայ:

Շօզօ, քիչ վերջ պիտի գայ, իր սեւ փոքրիկուն դանակով նստարանին վրայ վերջին նշանը ընելու համար:

Ու ծաղկած սալորենիին տակ պիտի գտնէ Քոմաչին, որ մարմարուտի ստոհերուն պլպլացող երկինքին առողջէն աւելի գեղեցիկ է:

Եւ սակայն, որքան ցուրտ է գարնան առաջին գիշերը: Պատիմ պարտէզին մէջ՝ մինչեւ Շօզօյին գալը:

Ու Քոմաչի պտտեցաւ պզտիկ ու արագ կամուրջին վրայ՝ իր տախտակէ մուճակները թխթխկացնելէն:

×

Լուսինը, կարմիր միականի մը նման խեթ խեթ նայելով կեռասենիին եռեւէն՝ հետզհետէ կորսուեր էր: Քոմաչիի ձեռքերը կը դողդղային ու մետաքսեայ շրջազգեստին երկար թեզանիքներն իսկ չէին կրնար տաքցնել զանոնք:

— Արդեօք Շօզօ իննսունինը գիշեր գալէ վերջ՝ հարիւրերորդ գիշերը պիտի չգա՞յ, ըսաւ: Բայց, անկարելի կուգայ: Շօզօ քաջ է, իսկ ծաղիկներու ամենագեղեցիկ աղջիկը Քոմաչին է: Չկայ իշխան մը, որ իմ մէկ հրամանիս վրայ հարիւր գիշեր իմ պարտէզս չգայ: Բայց, երանի թէ վաթսուն գիշեր ըսած ըլլայի: Այս օրերուն սպասումը որքան երկար տեւեց:

Ու փոքրիկ, տախտակէ մուճակներ կարմիր կամուրջին վրայ թխթխկացին, թխթխկացին ...

×

Աստղերը մարմրելու, երկնակամարը ճերմկնալու, իսկ պաղպատու ծառերուն միջեւ գտնուող ճամբան գորշնալու սկսեր էին: Քոմաչի հեկեկաց՝ խորհելով թէ ինչու գալն այդքան դժնդակ քննութեան մը ենթարկած էր զայն:

— Հարիւր գիշերը շատ երկար ժամանակ է: Թերեւս ծառայած իսկ է դէմքիս գեղեցկութիւնը ... Ցայգալոյսը ցուրտ է: Ծաղիկներուն վրայ ցօղ կը տեղայ ... Ու մետաքսեայ երկար շրջազգեստին թեզանիքները թրջեցան արցունքներէս: Սիրելիս պիտի գայ:

Հարիւրերորդ անգամն ըլլալով անցաւ կարմիր կամուրջէն եւ ուղղուեցաւ դէպի սալորենին:

Բայց ... առուակ մը նաւարանին քով։ Շօշօ իր սուր ու փայլփլուն դանակով նաւարանին վրայ վերջին նշանը կ'ընէ։

— Շօշօ, Շօշօ ... ճիշդ հարիւրերորդ գիշերն է ... ինչո՞ւ այսքան։

Քոմաչի չկրցաւ աւարտել իր խօսքը։ Մետաքսեայ չիջազգեստին լայն ու երկար թեզանիքներուն մէջէն իր պատիկ ձեռքերով կը սեղմէր սիրտը, որ վախէն կրակ կտրեր էր։

Շօշօ, ուղղուելով ․

— Այո, հարիւրերորդ գիշերն է, ըսաւ։ Իննսունինը գիշերներ, անցնելով միջօրէի արեւուն տակ այրող բրինձի արտերէն, իրիկուններ՝ քալելով լիճերու ափունքներէն, ու երբեմն լուսնոտ կամ աստղազարդ, իսկ երբեմն ալ մթին գիշերներ կատարները մագլցելով հոս եկայ։ Քու պահանջած նշաններն ըրի փորագրեալ նաւարանին վրայ։ Եւ իննսունինը անգամ պալատս դարձայ ճիշդ այն ժամուն, երբ հարկ էր վերադառնալ։

Երբ աշնանային տերեւները ոսկեբուռն ներքեւ կը գնէին, Քոմաչիին քերթուածներ գրեցի։ Երբ անձրեւները մարմինս կը ծածկէին, ըսի եւ ինծի,— Քոմաչիէն աւելի գեղեցիկ աղջիկ չկայ աշխարհի մէջ։ Քոմաչան իմս պիտի ըլլայ։ Երբ առաջին ձիւնին վրայ քայլերս հետքեր կը ձգէին, սիրտս լեցուն էր անոր անհման գեղեցկութեամբ։ Բայց, այլ եւս լիճերու վրայի մշուշները կը ցրտանային, բարձր կատարներուն հովերը շունչս կը կտրէին, ու յոգնած քայլերս անկարող կ'ըլլային դաշտերը կտրել անցնելու։

Իննսունիններորդ գիշերը երբ ջերմութիւնը, որ մարմինս կ'այրէր, կը կտրտէր ոսկորներս, ճամբանիս ալ անցայ օրօրուելով, ու նաւարանին վրայ նշան մը եւս փորեցի։ «Ձմեռն անցաւ այլ եւս, ձիւները հալեցան, գարունը եկաւ, վաղը վերջին գիշերն է», ըսի։ Բայց, ճամբաները ամէն առտնէ աւելի երկար էին։ Քոմաչին՝ շատ անգութ։ Ի խնդիր այն վստահութեան՝ զոր ան ունի իր գեղեցկութեան մասին, իննսունինը գիշերներ քալելով մէջքս կորեցաւ, ու լեռները չափելէն մարմինս ծերացաւ.

Միջօրէի մօտ, հետզհետէ աւելի երկար թուող ճամբաներէն անցայ օրօրուելով եւ քիչ մը երկարեցայ՝ հանգչելու համար։ Բայց, երբ կրկին ճամբայ ելլելու ժամանակը եկաւ, ոտքս չկրցայ շարժել։ Մորթս սառեցեր էր ոսկորներուս ձեւը, ու սիրտս այլ եւս անկարող էր բաբախելու։ Յոգնած մարմնիս՝ «այս գիշեր հարիւրերորդ գիշերն է» ըսի։ «Գեղեցիկներու գեղեցիկը՝ Քոմաչին քեզի կը սպասէ սալորենիին տակ»։ Բայց, մարմինս չկրցաւ տոկալ այս յոգնութեան ու ցաւերուն։ Զայն ձգեցի սեւ հողերուն անդորր գրկին մէջ եւ քեզի եկայ առանց անոր, Քոմաչի ...

Շօշօյին հոգին, իր սուր ու փայլուն դանակը փորագրեալ նաւարանին մխելով, թեւերը բացաւ իր սիրուհիին։ Բայց, Քոմաչի ձեռքերովը ծածկեց իր դէմքը եւ, ծաղկեալ սալորենիին բարակ ճիւղերը թրթռացնող ճիչեր արձակելով, դէպի իր պալատը փախաւ ...

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՅՈՒՇԵՐ
Ց. ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԽՄԲ.— Դերասանապետ Ց. Զարիֆեանի մահուան տարին, «Հայրենիք» մասնաւոր թիւ մը նուիրած է անոր յիշատակին (18 յուլիս)։ Այդ համարէն կը քաղենք հետեւեալ պատմութիւնը, Սեպուհի բերնով —

1920ին էր։ Կարս էի իմ զօրամասի հետ։ Ց. Զարիֆեանն ալ եկած էր թէ ժողովուրդին եւ թէ զինուորներուն ներկայացումներ տալու։

Կարսի մէջ ամէն ինչ աւերուած էր. ոչ կանոնաւոր բեմ էր մնացած, ոչ ալ յարմար սրահ, ամէն ինչ քանդուեր էր գորշ գայլի ձագուկներու կողմէ։

Սակայն, Զարիֆեանի համար դժուարութիւններ չկային։ Գտաւ սրահ մը։ Մեր զինուորները օգնեցին անոր մաքրելու զայն եւ պատրաստեցին բեմը քանի մը օրէն։

Սակայն, վարագոյր դեռ չկար։ Առանց վարագոյրի բան չէր լլեր։ Վերջապէս, այդ ալ գտնուեցաւ։

Ներկայացման ներկայ էի։ Շէյլօք Հումս կը խաղային։ Զինուորներ եւ ժողովուրդ ուշադրութեամբ կը հետեւէին Զարիֆեանի ամէն մէկ շարժումին։ Այն վայրկեանին, երբ ոճրագործի ձեռքը պիտի կայնէր, վերէն կտրուեցաւ վարագոյրի պարանը եւ վարագոյրը վար ինկաւ։ Այդ դէպքի պատճառով իրարանցում եղաւ սրահին մէջ։ Ժողովուրդը խնդուեցաւ, իսկ դերասանապետը, ամենայն պաղարիւնութեամբ ըսաւ.

«Վարագոյրը տարէք այն կողմ, մենք մեր երկրի մէջ առանց վարագոյրի ալ կը խաղանք։ Ի՞նչ ունինք, աղքատ ենք, եւ աւերակներու միջից փիւնիկը կը բարձրացնենք»։

Ահա այսպիսի պայմաններու մէջ ան կը պատէր մեր երկրի զանազան անկիւնները։

×

1904ի վերջերը Սասունէն նոր էինք վերադարձած Կովկաս։ Մեզ հետ էր Տարօնի ճարպիկ ուլիսը եւ Սասունի նշանաւոր ասպետ Կորիւնը, Գոմեկցի Իսօն։

Իսօն կեանքին մէջ բացի Մուշէն եւ Գոմս գիւղէն ուրիշ երկիր տեսած չէր։ Այդ տեղերէն երբ կը բաժնուի, ինքզինքը Մշոյ դաշտի մէջ կը զգայ։ Բայց իր ճարպիկութեան պատճառով կը յաջողի ծակել բանտը եւ փախչիլ Սասուն։

Այս լեռներէն ան ինկաւ Թիֆլիս, ուր անոր համար ամէն ինչ տարօրինակ էր եւ հետաքրքրական։ Ժամերով փողոցի մէջ կը կանգնէր ու կը դիտէր՝ գիտնալու համար թէ այդ փողոցի վրայ հաստատուած մեծ լամպաներն ի՞նչպէս պիտի վառին։

Մենք ալ նոր էինք եկած Կարսէն Թիֆլիս։ Այդ օրերուն հայ դերասանական խումբը կը պատրաստուէր ներկայացնելու «Արշակ Երկրորդը»։

Օր մը սրճարանի մը մէջ նստած էինք։ Եւ ահա մեր սիրելի դերասանապետ Յ. Աբէլեանը եկաւ ու մեզ մօտ նստաւ։ Քիչ մը խօսելէ յետոյ, մեզ վեց թէ եօթը տոմսակներ տուաւ, որ գնանք ներկայ լինենք «Արշակ Բ.»ի ներկայացման։

Շնորհակալութիւն յայտնեցինք եւ խոստացանք անպայման այդ օրը ներկայ լինել։

Մեր խմբակը, սակայն, ես ու Մուրատը չկարողացանք կատարել, որովհետեւ կուսակցութեան կողմէն կարեւոր խնդրով մը Բաթում պիտի մեկնէինք։ Հոն քանի մը օր մնալէ յետոյ վերադարձանք, բայց արդէն ներկայացումը տրուած էր։

Դեռ Բաթում եղած ատեննիս լսեցինք, որ շատ անախորժ դէպք մը պատահած էր։ Մեր Իսօն, որ առաջին անգամ տեսեր է թատերական ներկայացում, կարծեր էր, թէ ամէն ինչ իրական է եւ սկսեր էր չափազանց յուզուիլ։ Եւ երբ Շապուհը, Պարսից արքան, կը բռնէ Հայոց Արշակ թագաւորը եւ զայն կը բանտարկէ «Անուշ» բերդին մէջ, Իսօն այնքան կը գրգռուի եւ իր նստած տեղէն, Արտիստական թատրոնի երկրորդ յարկի օթեակէն, անմիջապէս իր տակի աթոռը կը քաշէ, կը նետէ արքայի գլխուն եւ կը պոռայ. «Ծօ, մամու մեռնիլ ... ու քո փիլաճ պէփանը, Պարսիկ, ի՞նչ, Կորիւնը մեռա՞ծ է, որ դու օր ցերեկով կ'ուզես անիրաւութիւն անել»։

Զարիֆեանը կը տեսնէ եկող աթոռը, կը լսէ Սասնոյ հերոսի ձայնը եւ մէկ կողմ կը փախչի՝ ընկերներն ալ նախապէս զգուշացնելով։

Ոստիկանութիւնը անմիջապէս կը ձերբակալէ Իսօն եւ կը տանի բանտ։ Զարիֆեան եւ Աբէլեան կը վազեն Թիֆլիսի քաղաքապետին Ա. Խատիսեանի մօտ, կը պատմեն պատահարը եւ ան, կուշտ մը ծիծաղելէ յետոյ, կը կարգադրէ որ ազատ արձակեն Իսօն։

Ահա այս դէպքէն քանի մը օր յետոյ, երբ Սագանեանի կաթնատանը ես, Մուրատը, Իսօն, Աւետիսն ու Կայծակը նստած էինք, մեր մօտ եկան դերասաններ Աբէլեան, Զարիֆեան եւ ուրիշներ, ծիծաղով նստան մեր մօտ։

Աբէլեանը երկար խօսեցաւ, ծիծաղեց։ Իսօն կ'ամչնար։ Հերթը եկաւ Զարիֆեանին, որ ըսաւ.

— «Ծօ, լաօ, Իսօ, մենք որ այդ բաները կ'անենք՝ մեզանից չէ։ Այդ գրել են եւ մեզ տուել՝ մենք էլ կը խաղանք, որ ձեզ նման երիտասարդները սովորին ու գնան մեր դուշմանի դէմ կռուեն։ Մենք չենք այդ բաները անողը. Պարսիկներն են արել հազարաւոր տարիներ առաջ»։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
ՊԱՏԿԵՐԱՒՈՐ ԹՈՒՂԹ

Պատերը պատկերաւոր թուղթով զարդարելու սովորութիւնը կուգայ արեւելքէն,— Չինաստանէ եւ Ճափոնէն մէջ թուղթէ նման պատկերներով կը զարդարէին սենեակները։ 1555ին Հոլանտացիները Եւրոպա փոխադրեցին այս զարդարուեստը։ 1750ին Փարիզի անգլիական դեսպանը թաւշագոյն թուղթերով զարդարեց իր բնակարանը։ Եւ հետզհետէ տեղի տուաւ գորգով ու մետաքսեղէնով պատերը ծածկելու սովորութիւնը, որ այնքան սուղի կը նստէր։

Ֆրանսացի մը, Ռէվէյեոն, թղթաշինութեան գործարան մը ունէր, 1760ին ոչ միայն նմանակերտեց կապտագոյն «անգլիական թաւիշը» (թուղթէ), այլ եւ շինեց թուղթեր որոնք մարմարի, մետաքսի, փայտի, փորագրուած առարկայի պատրանքը կը ստեղծէին այնքան վարպետօրէն։

Այս ճարտարարուեստը այնքան զարգացաւ, որ շուտով առուներ մէջ ձգեց Կոպլէնի նշանաւոր գորգերուն արուեստը։ Այլ եւս սովորութիւն էր պատերը զարդարել բնանկարներով, դաշտանկարներով, թռչնանկարներով, ծաղկանկարներով, ու գոյնի հազար ու մէկ խաղերով։ Հասարակ թուղթը պատին կուտար նոր արժէք մը,— պատը, փոխանակ կահ-կարասի գամելու, կը դառնար պերճանքի միջոց։ Հին ատեն, մահիճները կը մտնէին պատերուն մէջ, կամ դարակներ եւ սպասազարաններ կը շինուէին պատերու խորութեան մէջ, մինչեւ 18րդ դարուն պատը անհետացաւ պատրանքը տալով աղուոր հեռանկարի մը։

Ու թուղթի այս ճարտարարուեստը այնքան զարգացաւ, որ գործարանները այլ եւս չէին հասնիր ապսպրանքներուն։ Փարիզ հպարտ է այս երիտասարդ ճարտարարուեստով, եւ Ռէվէյեոնի գործարանը կը ստանայ «արքայական ճարտարարուեստ» տիտղոսը եւ ոսկեայ շքանշան մը։

1789 կը պայթի յեղափոխութիւնը, եւ հրոյ ճարակ կը դառնայ Ռէվէյեոնի գործարանը։ Իսկ Ռէվէյեոն, իր խնդրանքով, կ'արգելափակուի Պասթիյի մէջ, այն յոյսով թէ աւելի հանգիստ կը գտնէ ներսը քան դուրսը, ուր յեղափոխութիւնը կ'որոտար։ Մօտ ամիս մը Պասթիյլ մնալէ վերջ, Ռէվէյեոն կ'անցնի Անգլիա, մինչ իր յաջորդները կը վերաշինէին գործարանը։ Թուղթին վրայ պատկերները կը փոխուին այս անգամ,— փռիւգեան կարմիր գդակները, եռագոյն պարգածաղիկները, յետոյ իմաստութեան աստուածուհիները, ընկերային առաքինութիւնները գլխաւոր նիւթ կը կազմեն պատկերաւոր թուղթերուն։

1840ին այս ճարտարարուեստը այնքան զարգացած էր, որ տպագրիչ մեքենան անընդհատ կ'արտադրէր, այս անգամ նիւթ առնելով արուեստագիտական պատկերներ։

Այն խօսքը, զոր ոմանք ամերիկեան բանաստեղծի մը կը վերագրեն, թէ կահ կարասին հոգին է բնակարանին, աւելի ճիշդ կը դառնայ այսպէս պատկերաւոր թուղթի ճարտարարուեստին զարգացումով, երբ բնակարաններու չոր պատերը կը ստեղծեն պատրանքը նկարչական թանգարանի կամ բաբախուն բնութեան։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Revue de Parisի մէջ, Ժաք Շաթօնէ կուտայ շատ հետաքրքրական վերլուծում մը Եւրոպայի ճակատագրին մասին։

Փօլ Վալէրի գրած է տեղ մը. «Եւրոպա պիտի դառնա՞յ ինչ որ է իրականին մէջ,— այսինքն մէկ փոքրիկ հրուանդանը ասիական ցամաքամասին։ Կամ Եւրոպա պիտի մնա՞յ այնպէս ինչպէս կ'երեւի, այսինքն անգինին արժէքաւոր մասը, երկրագունդին մարգարիտը, հսկայ մարմինի մը ուղեղը»։

Մեկնելով այս հարցումէն, Շաթօնէ կ'աշխատի պարզել հարցը որ դրուած է այս պահուս, երբ անհաւասար խառնք մը կը թուածէ աշխարհի վրայ։ Դարաշրջանի ամենացոյն իրողութիւնը այն է որ մեռած է այլ եւս «եւրոպական միտքը»։ Այդ միտքը ծնած էր հռովմէական խաղաղութենէն, ան կրցաւ ապրիլ Միջին Դարու խաւարին իսկ մէջ, որովհետեւ ամբողջովին կը պարփակուէր քրիստոնէութեան գիտակցութեան մէջ։ Երբ կրօնական պատերազմները խորտակեցին քրիստոնէութիւնը, որ այլ եւս չկրցաւ վերագտնել իր բարոյական միութիւնը ոչ ալ վերստեղծել եւրոպական միտքը, հակառակ այն պայքարներուն, որոնք մղուեցան ընդմէջ բռնապետութեան եւ յեղափոխութեան, հակառակ մանաւանդ Նափոլէոնի ձախողած փորձին, որ կը ձգտէր վերահաստատել արեւմտ. կայսրութիւն, եւրոպ. միտքը կրցաւ ապրիլ «համեւրոպական համերգի» ձեւին տակ, ստեղծելով բարգաւաճումի արտակարգ շրջան մը։ 1914—1918ի պատերազմը վերջ դրաւ նաեւ այդ «համերգին», բայց յետոյ փորձուեցաւ զայն վերստեղծել աւելի լայն ծրագրով,— Ազգերու Դաշնակցութեան ձեւին տակ։ Դիտելի է որ այդ հիմնարկութեան կազմութենէն վերջ աւելի եւս ծանրացաւ կացութիւնը։

Ըստ Շաթօնէի, գոյութիւն ունին 3 խորունկ պատճառներ,— Գերմանիոյ կամքին ուժը, Գ. Միջազգայինին դերը, Մեծ Պետութեանց հակամարտութիւնները,— որոնք ստեղծած են ներկայ կացութիւնը։ Գերմանիոյ նացիները կ'ուզեն ոչ միայն բզկտել Վէրսայլի դաշնագիրը, այլ եւ իրենց երկիրը դնել եւրոպական համերաշխութեան գաղափարէն դերիվեր։ Գ. Միջազգայինը, որուն սկզբունքները կուգան հարուածել այն սկզբունքները, որոնց վրայ հիմնուած է արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը, կը թուի թէ ամենամեծ վտանգն է զոր ճանչցած ըլլայ Եւրոպան։ Մեծ պետութիւնները, այս «անապահով սիւները», որ կը ճօճէին անստոյգ կացութիւն մը ստեղծեցին իրենց հակամարտութիւններով, երբ մանաւանդ խորտակուեցաւ Սթրէզայի ճակատը, երբ տեսնուեցաւ որ անբաւական է բրիտանական սպառազինութիւնը, երբ սկսան իրարու յաջորդել Ֆրանսայի ներքին քաղաքականութեան վերիվայրումները, որոնց հետեւանքով՝ փոքր պետութիւնները, Ազգերու Դաշնակցութենէն իրենց ապահովութեան հաւատքը կորսնելով, ձեռնարկեցին իրենց քաղաքականութեան վերագնահատութեան։ Սպանիական քաղաքացիական կռիւները, Ճափոնի աշխարհակալական արշաւանքները, որոնք ծանր կացութեան կը մատնեն Խաղաղականի եւ Ծայր. Արեւելքի կացութիւնը, աւելի եւս տպաւորիչ կը դարձնեն պատկերը։

1937 տարուան արշալոյսին, Եւրոպա բզիկ բզիկ եղած էր արդէն,— ոչ միայն ազգայնական հին մրցակցութիւններով, այլ եւ ներքին ընկերային կիրքերով։ Ամէն պետութիւն անձնասիրութեամբ կը փակէ մաքսային դուռները, ու բանավար վարչութեամբ մը աւելի եւս կը սաստկացնէ ժողովրդային ընդվզումը։

Եւ այսպէս հետքն իսկ մնացած չէ հիմա «եւրոպական մտքին», եւ անհաւասար աղէտի մը սարսափը կը ճնշէ հոգիներու վրայ։ Թէ որքան մեծ է այդ աղէտը, կարելի է պատկերացնել խորհելով կառավարութեանց վարանոտ դիրքին մասին, երբ դիւանագիտական ամէն ճկունութիւն կը փորձուի որ չպայթի փոթորիկը, ժամանակ մը ամենափոքր թերացումն իսկ պատերազմի կը յանգէր, հիմա ... աչք կը գոցեն։ Ֆրանսական դիւանագիտութիւնը վերջերս շատ բաներու հանդուրժեց, որովհետեւ բոլորը գիտեն որ երբ պատերազմ ծագի, պիտի կործանի ամէն բան, նոյնիսկ Եւրոպան հիմնայատակ։

ՕՐ. ՄԱՐԻ ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ
ԵՒ
ԱՐԱՄ ՑԱԿՈԲԵԱՆ
Ամուսնացած
Փարիզ, 31 Յուլիս 1937

ՕՐ. ԱԶՆԻՒ Յ. ԻՑՆԷՃԵԱՆ
ԵՒ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԻՐԻՆԵԱՆ
Նշանուած
18 Յուլիս 1937
Պոլիս Փարիզ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԵԿՆՈՒՄԸ ԴԷՊԻ ՃԱՄԲԱՐ

Հայ արիները կանուխէն կը համախմբուին Կառ տիւ Նօռի քարափին վրայ հինգշաբթի առաւօտ ժամը 7ին, Եգիպտոսի տղաքները հունէկու եւ յաղթանդամ հոն են Ափրիկէի հրակէզ արեւին տակ գունաւորուած, Մարսէյլի Լիոնի եւ շրջակայքի արիներն ալ հեւասպառ կը հասնին, զուարթ են եւ երջանիկ, չորս տարուան իրենց երազը կ'իրականանար։

Հոսանք եւ իրարանցում ամենուրեք։

Ծնողները սիրտհատանում ունին, պատուէրներ կուտան երէցներուն որպէսզի հսկեն իրենց կրտսեր եղբայրներուն վրայ, չէ որ 15 օր հեռու պիտի ըլլային իրարմէ։

Տեսարանը յուզիչ է, աչքիս կը զարնէ ժապաւէն մը փակցուած իւրաքանչիւրի կուրծքին կամ աւելի լաւ սրտին վրայ։ Մեր եռագոյնն է, հայ արիին թալիսմանն է ան, իսկ եռագոյնին տակ երիզ մը, Arménia մակագրութեամբ։

Այդ երկու խորհրդանշաններով, հայ արիները մեր ազգային ինքնութիւնը պիտի արտայայտէին, յուլիս 31ի միջազգային ճամբարի ընթացքին Հոլանտայի մայրաքաղաքին մօտ բոլոր երկիրներէ եւ վայրերէ հասած 30—35 հազար ներկայացուցիչները պիտի ողջունէին զանոնք, ուրիշ աւելի երջանիկ պետութիւններու շարքին մէջ դասաւորուած։

Տրցակ տրցակ իրեղէններ բոլորը խնամքով պատրաստուած կը դետեղուին, հայկական պարի յատուկ հագուստներ, արեւելեան նուագներ, ամէն բան հայկական հոն պիտի ցուցադրուին։ Այդ բոլորին համար ամիսնե-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (422)

ԶԱՐԹՕՆՔ
(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

— Սիրելիս, մի մտահոգուիր, ինչ որ էր հայրը, նոյնը կը լինի եւ զաւակը։

Երբ Խաչիկէն կը պատրաստուէր մեկնելու, Սոնիան ալ ուզեց ընկերակցիլ անոր։ Խաչիկէն վայրկեան մը Լեւոնի ձեռքը ափին մէջ պահելով, հանդարտօրէն ըսաւ.

— Գիտեմ որ անոր ամենամօտ ընկերն էիք։ Մի մոռնաք, որ անմխիթար քոյր մը ունիք հեռաւոր Ապարանի մէջ, եւ որբ երեխայ մը։ Ես վաղը կը մեկնիմ, այդպէս կը ցանկայ ... ամուսինս։ Փոքրիկ Ալիի մասին վստահ եղէք ... Աստուած մեծ է։

Սոնիան ու Խաչիկէն միասին մեկնեցան։

Երբ երեկոյեան ուշ ատեն տուն վերադարձաւ Սոնիան, բակին մէջ հանդիպեցաւ Ցակոբին։ Ցակոբն ալ ճիշդ այդ պահուն ներս կը մտնէր այգիի կողմէն։

— Գիտէ՞ք, Լեւոնը մեկնեցաւ,— յայտնեց Ցակոբը,— ուշացաք, չէր կրնար սպասել ...

— Իրա՞ւ ...

Սոնիան յոգնած տրամադրութեամբ բարձրացաւ սենեակը։

Գլխարկն ու վերարկուն աթոռի մը վրայ նետելով՝ Սոնիա կը պատրաստուէր ննջասենեակը անցնիլ, երբ աչքին զիպաւ սեղանի վրայ ձգուած նամակը։

Քանի մը տողով Լեւոնը կը բացատրէր մեկնելու անհրաժեշտութիւնը եւ կը յիշեցնէր նախորդ օրուան կարգադրութիւնները։

Սոնիան, վերջացնելով նամակը՝ սեղանին վրայ դրաւ զայն եւ աթոռ մը վերցնելով՝ նստաւ, արմուկները յենած սեղանին։ Գացեր էր Լեւոնը, բայց նամակն իսկ բաւական եղած էր նորէն վրդովելու Սոնիայի սիրտը։ Անհնարին կը նայէր ռուսերէն գրուած նամակին վրայ։ Զարմանալի բան, քանի կը նայէր մատիտով գրուած այդ երկտողին, իրեն այնպէս կը թուէր, որ այդ ձեռագիրը կը յիշեցնէր մէկ ուրիշը, որ սակայն կը խուսափէր յիշողութենէն։

Անշուշտ, ծանօթ, շատ ծանօթ գիր մըն էր այդ գիրը, եւ Սոնիան չէր գիտեր, թէ ինչո՞ւ համար, երբ այդ գիշեր անկողին մտաւ, շարունակ այդ մասին կը մտածէր, առանց սակայն յիշելու, թէ ո՞րտեղ տեսած էր այդ գիրը կամ ինչո՞ւ այնքան ծանօթ կը թուէր այն։

Օր մը վերջը, Լեւոնը իր փոքր խմբի հետ գիշերով դուրս եկաւ Այգեստանէն եւ ուղղուեցաւ Ծըռատանի վրայով դէպի Հայոց Ձոր։

ՀԱՅԴՈՒԿԱՅԻՆ ԽՄԲԻ ԹԱՓԱՌՈՒՄՆԵՐԸ

— Ծօ, խաղդ խաղա ...

— Հարիւր քսան։

— Հարիւր երեսուն։

— Հարիւր յիսուն։

— Զոռ ու ցաւ,— բարկութեամբ փափախը ճակտին վրայէն ետ քշելով՝ Առիւծ Գեւօն թուղթերը իրար խառնեց,— ծօ, քու կարգդ էր թուղթ տալու. ես ալ կ'ըսեմ, թէ ինչո՞ւ կը վատնես։

Սպիտակ Վանք փոքր գիւղի բէս Ցակոբի տանը հաւաքուած էին այդ գիշեր «ազգի» մարդիկը։ Մինչ թոնրատան մէկ անկիւնը խմբապետները խորհրդակցական ժողով մը կ'ունենային, տիրոջ սաքուին մէջ յիսունէ աւելի հայդուկները ժամանակ սպանելու համար, խումբերու բաժնուած կամ թուղթ կը խաղային եւ կամ կը պատմէին իրարմէ բաժնուելէն վերջ պատահած անցքերը։

Մեր Առիւծ Գեւօն Վահէի մահէն վերջ ատեն մը իր ձեւի սուգ պահելէ յետոյ, որու գլխաւոր արտայայտութիւնն էր ձեռքը խաղաթուղթ չառնել, հետզհետէ սակայն իր զուարթութիւնը գտաւ, մանաւանդ Սպիտակ Վանք գալէն վերջը, ուր այնքան հին ընկերներու կը հանդիպէր։

Լեւոնը իր ընկերներով երկու օր առաջ հասած էր Սպիտակ Վանք, քըրտաբնակ Թասանի պէնդ մօտը, որմէ հազիւ քսան վայրկեան հեռու կը գտնուէր Զարահան Սուրբ Նշան պատմական վանքը։ Տեղացիները Զաղար Սուրբ Նշան կը կանչէին զայն։ Վանքէն դուրս գալէն տասը օր վերջ Լեւոնը հասաւ այդ գիւղը, ուր ժամադրուած էր ընկերներուն հանդիպելու համար։ Ճանապարհին բազմաթիւ գիւղեր հանդիպեցաւ։ Ծըռատանէն ելլելով գիշեր մը Կոնկավանք մնաց եւ ապա Արտամէտով անցաւ Մաշտակ ու Անգղայ գետաբերանի մօտ գտնուող հայկական գիւղերը։

Լեւոնի Սպիտակ Վանք հասնելու յաջորդ գիշերը, Գիծան ու վարդապետը իրենց խմբով եկած էին Գաւաշի շրջանէն, իսկ Մոսօն եւ Մոկացի Ցակոբը՝ Վերի Հայոց Ձորէն, իրենց առաջադրեալ գործունէութեան մասին խորհրդակցելու համար։

Սաքուի մէջ հաւաքուած հայդուկներու համար այդ մէկտեղումը խնջոյական տօն մըն էր։ Որքան բան ունէին իրարու պատմելու։ Կարճատեւ ժամանակամիջոցի մը ընթացքին այնքան դէպքեր պատահած էին, ու իրենցմէ ամէն մէկը այս կամ այն ձեւով մասնակցած էր այդ դէպքերուն։ Բայց, ի հարկէ, ամէնէն աւելի պատմելիքներ ունէին Վանէն եկողները, որոնց պաշտօնական պատմողը կը համարուէր Առիւծ Գեւօն։ Մարդ քանի՞ գլխանի պիտի լինէր, որ երբ Առիւծ Գեւօն ներկայ էր, համարձակէր բերանը բանալ։

Բայց չես գիտեր ինչո՞ւ, հակառակ ընկերներու թախանձանքին, Առիւծ Գեւօն չխօսելու կը զարնէր անոնց խնդրանքը՝ անպատասխանի ձգելով անոնց հարցումները, Թօփալ Սատանայի հետ սկսած խաղը շարունակելով։

— Ծօ, ախպեր, հերիք թուղթ խաղաք,— Գեւոյի մօտ տեղաւորուելով ըսաւ Սալոսթը, ռուսական բանակէն փախած զինուոր մը, որ տարի մը առաջ Երկիր անցած եւ միացած էր հայդուկներուն։

Առիւծ Գեւօն ծուռ ծուռ նայեցաւ Սալոսթին։ Կարծես իր սրտի նեղութիւնը բաւական չլինէր, աս Սալոսթն ալ ո՞ւրտեղէն մէջտեղ ելաւ։ Երկրորդ խաղը կը խաղային, ու էդ քնձռոտ Թօփալը առաջին խաղը շահած՝ հա հա երկրորդն ալ վաստկելու վրայ էր։ Առիւծ Գեւոյի մէջքին ճաթիլը կուգար։ Եթէ չորս բոլորը խաղին հետաքրքիրներ չլինէին, նորէն ոչինչ, վերջէն կրնար ըսել, թէ խաղը ինք տարաւ, բայց այդքան վկաներու ներկայութեան, քիչ մը շատ վրան բաց սուտ մը պիտի լինէր։

— Ծօ, խաղդ խաղա,— Առիւծ Գեւօն պոռաց Թօփալ Սատանայի երեսին,— ժամերով կը սպասցնես ....

— Աչի, ձգեցէք էս խաղը,— մէջ ինկաւ Սալոսթը,— անաչէններ, էգուց երեկոյ կը բաժնուինք, մէկ էլ ո՞վ գիտնայ, թէ ե՞րբ կը հանդիպինք ...

— Ծօ, ախպար քու զօռդ ի՞նչ է,— որպէս թէ բարկացած՝ ծուռ ծուռ Սալոսթին նայելով խօսեցաւ Առիւծ Գեւօն, թէեւ ներքուստ ուրախ էր այդ բարեդէպ ընդմիջումին համար։

Գլխի իյնալով, որ երկրորդ խաղն ալ Թօփալ Սատանան պիտի վաստկէր, մեր Առիւծ Գեւօն, կեղծ բարկութեամբ մը խաղաթուղթերը իրարու խառնեց, Սալոսթի երեսն ի վեր պոռալով.

— Ծօ, դուն փորձա՞նք եկար իմ գլխուս, չես ձգեր որ սրտիս ուզածին պէս խաղ մը խաղամ։ Տէ, հիմա ըսէ տեսնեմ, քու զօռդ ի՞նչ է։

— Պատմէ, պատմէ,— չորս կողմէն վրայ տուին հայդուկները, շրջապատելով զայն։

Առիւծ Գեւօն փքուեցաւ, երկար պեխերը ոլորեց, ծանր ու մեծ սիկարէթ մը պլլեց եւ անցուց չիպուխին ծայրը, մինչ քանի մը հայդուկները վառած լուցկի կը մօտեցնէին։ Մէկ երկու անգամ պինդ պինդ ծուխը ներս քաշեց, քթածակերէն ու բերնէն դուրս արձակեց, բռունցքով բերանը սրբեց ու սկսաւ.

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Տոքթ. Փօլ քննած է օրիորդը եւ կ'ըսէ թէ՝ բազմիցս սիրային յարաբերութիւններ ունեցած է, հետեւաբար երբ կ'ըսէ թէ մէկ անգամ միայն եղած է, կը ստէ: Արեւելցիները շատ վարպետ են եւ հնարամիտ: Երբ Օր. Փաստաբանեան սկսաւ իր վկայութեան, յայտարարեց թէ այլեւս մեռած է ինք, բայց քիչ վերջ, ուրիշներու վկայութեան ժամանակ, ժպիտ մը կ'ունենար: Օրիորդին վկայութիւնը բացարձակապէս կասկածելի է եւ կարեւորութիւն պէտք չէ ընծայել:

Կ'ըսեն թէ Սասունի ոչ միայն սեռային յարաբերութիւն ունեցած է, այլեւ սեռային անբուժելի հիւանդութեամբ վարակած է զայն: Ենթադրենք որ այդ հիւանդութիւնները ունեցած է: 7 դեկտեմբերին մարդ չէր գիտեր թէ Սասունի հիւանդութիւն ունէր, այնպէս որ երբ Տիկին Սարաֆեան սպաննեց զայն, հիւանդութեամբ վարակուելուն համար չէր: Բայց գիտցէք, եւ փաստ մը ունիմ, Տոքթ. Փօլ դիտողութենէ վերջ ըսաւ թէ ճիշդ է որ Սասունի սիֆիլիսի եւ ջերմամիզութեան հետքեր ունի, բայց սպանութեան տեն երկու հիւանդութիւններն ալ վարակիչ չէին:

Հետեւաբար օրիորդը եթէ ո եւ է հիւանդութեամբ վարակուած է, անոնք Սասունիէն չէ որ կրնան եկած ըլլալ: Ճիշդ է որ Սասունի 1930էն ի վեր շատ առողջ էր եւ ինք բժշկ. մարմնին կը պատկանէր եւ բժիշկի մը քոյրը կ'առնէր կնութեան, կատարելապէս առողջ էր եւ Տոքթ. Խուպէսէրեանի առաջարկով Տոքթ. Եազըսպ իրեն տուած է բժշկ. վկայագիր մը, յայտնելով որ սեռային ո եւ է հիւանդութիւն չունի: Ցետոյ երբ 6 ամիս ետք ամուսնալուծման դատ բացուեցաւ, ըսին թէ Սասունի այդ թուականին երկար ատենէ ի վեր վեներական հիւանդութիւն ունէր: 1931ին քննուած է եւ հաստատուած է որ վաւերականը եւ բոլոր քննութիւնները Եէկարիֆ են: Այդ թուականին Սասունի ջերմամիզութեան դէմ վկայական՝ ալ ունի: Եթէ Սասունիի հիւանդութիւնը շատ հին ըլլար, այն ատեն 1936ին Սասունի չէր կրնար ո եւ է ախտ փոխանցել: 1936ին ո եւ է մէկը չէր կրնար ըսել որ Սասունի հիւանդութիւն ունէր, եւ այդ պարագան չէր կրնար մղած ըլլար Տիկին Սարաֆեանը սպաննելու զայն:

(Շար.)

բով աշխատանքներ կատարած են:

Բոլորը լաւ հագուած, կայտառ եւ ժպտուն: Հպարտ էին իրենց կուրծքին գիրովը:

Ընդհանուր պետի աղդանշանին վըրայ, բոլորը շարքի կը կենան: Պետի մեկնին, վերջին ողջագուրում մը եւս: Կառաչարը կը շարժի ծիծաղ, աղաղակ, ձեռքերու շարժում, եւ «Յառաջ նահատակ» թըթռուն ալիքները կը գգուէին մեր ականջները:

Բոլորս կը յանձնարարենք որ գըրեն մեր սիրելի «Յառաջ»ին օրը օրին, այն անցուդարձերը եւ երեւոյթները որոնք ազգային հանգամանք ունին:

Ս. Գ.

Այրի տիկին Վարդուհի Շերեմէթեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Շերեմէթեան, Գ. Պօղոս Շերեմէթեան, Տէր եւ Տիկին Զաքար Մուրատեան եւ ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր, տագրոջ եւ ազգականին՝

ԼԵՒՈՆ ՇԵՐԵՄԷԹԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ, յուլիս 30ին, երիտասարդ հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ, 2 օգոստոս, երկուշաբթի առաւօտ, ժամը 10.45ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 բիւ Ժան Կուժօն:

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Վիէն, Տէր Մին.— 100:
Աւինեօն, Նաթ. 100: (Լ. Օ. Հաշւոյն):
ՓԱՐԻԶ (18), Ե. Հ.— 75:
ՊԵԼԿՐԱՏ, Ս. Մ.— 200:
Սէն Ժէրոմ, Կտ.— 100:
ՄՈՆԹՐԷՕՅ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Խրիմ.—70:
ՎԱՐՇԱՒԱ, Գ. Մարտ.— 200:
ԼՈՅ, Աֆր.— 100:
ՄՈՆԹՐԷՕՅԼ սու ՊՈՒԱ, Գ. Ալ.—35:
Սէն Փիէռ, Ն. Հէզ.— 35:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Մ. Կայ.— 70:
Սէնթ Լիւիէն, Ա. Խաչ.— 120:
ՆԱՆԹ, Գ. Ս.— 70:
ՖՈՒԺԵՌ, Զ. Տօր.— 70:
ՓԱՎԻՅԵՕՆ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ա. Գ.—35:
» » Գ. Գ.— 35:
ՊԱՆԺԱ ԼՈՒՔԱ, Տք. Հ.— 500:
ՓԱՐԻԶ (17), Մ. Տ.— 35:
ԼԸ ՓԻՌԻ, Գ. Տ.— 70:
ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, Զէթ.— 70:
ՊԼԵՐՈՒԹ, Գ. Տ. Գ.— 120:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Գ. Սարգիս Էքինեանի եւ պարագաներուն, իրենց եղբօր եւ ազգականին՝ Ուրֆայի ուխտաւորի մեր ընկերոջ՝ ԿԱՐԱՊԵՏ ԷՔԻՆԵԱՆԻ դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

Դ. Շալլաճեան, Գ. Հալլաճեան, Կ. Հալլաճեան, Ա. Գ. Մեսումենց (Մեսումեան):

"ՎԷՄ"

Լոյս տեսաւ ՎԷՄի ԺԹ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.

ՎԱՀԱՆ ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արհաւիրքի օրեր: Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Հայ եւ Արաբ հնագոյն յարաբերութիւնները: ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ Ցուցատախտակ, Հայ — հայկական բանակցութիւնները: ՀՄ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ՝ Դէպքերը Վասպուրականում, Մի քանի ճշդումներ: Ս. ՎՐ.՝ Հայ եկեղեցու միասնականութիւնը, Ընծայեցի, Անցեալը, Ասորիք, Հայաստան Գէորգեան, Զ. Մաթիկեան, Կեանք եւ Մշակոյթ, Գրականութեան վիճակը Հայաստանում, Րաֆֆիի յոբելեանը, Մուրատ Թոփալեանի վարժարանի հարիւրամեակը, Քաղաքային թանգարան Երեւանում, «Մարջան» օպերա: Գիրք եւ մամուլ, Հրատարակութիւններ վիճակը Հայաստանում, Րաֆֆիի երկերը, Նուպարեան մատենադարան, Գրախօսական, Մ. Օրախելաշվիլի՝ «Ս. Օրջոնիկիձէ», Ն. Բաղալեան, Ն. Հանգոյց՝ «Մեր կանոնադիրը», Ս. Վ. յաւելուած, Վահրամ եպ. Մանկունի, «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»:

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑԵԱՆՆԵՐԸ.— Ֆրանսա եւ Ցուրիա 60 ֆրանք. Ամերիկա, Բրիտանական կայսրութիւն, Եգիպտոս 4 տոլար. Մնացեալ երկիրները 3 տոլար:

Կանխիկ վճարող նոր բաժանորդներու համար նախորդ տարիներու թիւերը կէս գինով. դիմել՝

S. VRATZIAN, 13, Rue des Platanes, Cité Jardins de Plessis-Robinson (Seine)

ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կը ստանձնեմ յարկաբաժիններու եւ սենեակներու ամէն տեսակ նորոգութիւն եւ փոխութիւն (թուղթ, ներկ, ելեկտրական զետեղում), կահկարասիներու նորոգութիւն եւլն.: Մատչելի գին: Դիմել՝ **Danielի, 49 rue Labat,** Փարիզ (18): Հեռ. Montmartre 87-82.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՈՒՐԲԷՎՈՒԱՅԻ Հ. Յ. Դ. «ՏԱՒՐՈՍ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2էն, Կուրբեվուայի Սուրսի անտառին մէջ, պաղ Ջուրին մօտ:

Կը նախագահէ Ընկեր Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսի Ընկեր Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Հայկական նուագ:

Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել

ԵՐԹԵՒԵԿ.— Կառ. տիւ Նորէն 12.6, 13.17, 13.27, 14.40, 15.17:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ-ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ԴՐՕՇԱԿ» ԱԿՈՒՄԲ-ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Մէօտոնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ (Tapis Vert):

Կը խօսի՝ ՏՈՔԹ. ՔԻՒԹԻՒՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, ընտիր ճաշ՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆԻ:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Էնվալիտէն ցոգեկառք, իջնել ՄԵՕՏՕՆ ՎԱԼ ՖԼԵՕՐԻ

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզահայ Շոֆէօրներու Ընդհ. Միութեան կողմէ Կիրակի

Այսօր, առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր Ռոպէնսոնի **Maison Fiquet** պարտէզին մէջ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին փարիզահայ արուեստագէտներու կողմէ: Արտօնուած է մեծ որքեսթր, ջազ Թանկօ, անակնկալներ:

Կը նուագէ Թառիսթ ԱԲԳԱՐ

Ճոխ եւ գիւղաժամանցելի պուֆէ:

Ընծայուի պաւազային գոյ սրահ:

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակցութիւն.— Porte d'Orléansէն առնել 128 թիւ օթօպիւս եւ իջնել terminus. Porte de St. Cloudէն, Issyէն եւ Clamartէն առնել EU օթօպիւսը եւ իջնել Plessuris Robinson:

Վերադարձը ապահովուած է հայ շոֆէօրներու կողմէ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, Կիրակի ամբողջ օրը, հայրենակից Պ. ԼԵՒՈՆ ԽՕԹՆԵՂՊԱՅՐԵԱՆԻ պարտէզը, Սէն-Լու, Կրան Բէն:

Կէսօրէ վերջ գեղարուեստական բաժին, կը մասնակցին Ս. Լուի Պատանեկան Միութիւնը, Կ. Խաչի սանուհիները, Պ. Թիւթելեան եւլն.:

Կը նախագահէ Տիկն. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Կը խօսի Պ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

«Ազատեան» թատերախումբը կը ներկայացնէ «ԽԵՉՈՅԻ ԹՈՒՂԸ»

ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ, ՓՈՔՐԻԿՆԵՐՈՒ 1 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Հանրակառք թիւ 17 եւ 18, իջնել Սէն-Լու

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՋԷՆԿԻԼԷՐԻ ԵՐԿՍԵՌ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, Կիրակի առաւօտ ժամը 7.30էն մինչեւ երեկոյեան 8ը Գրնուայի Փիռամիտ անտառը: Անձրեւի պարագային պատսպարան ապահովուած է:

Նուագ, արտասանութիւն, երգ եւլն.: Հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Բացի խմիչքէն ճաշը միասին բերել:

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Օթօքառ 6.50 ֆրանք. մինչեւ 6 տարեկան փոքրիկները ձրի:

Հաւաքատեղի 29 bis. rue Etienne Dolet, Ալֆորվիլ:

Մեկնում՝ մէկ անգամէն ժամը 7ին, իրիկուան մեկնում՝ 7ին եւ 8ին:

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Dameame, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

1Է PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆԸՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՕԳՈՍՏՈՍ MARDI 3 AOUT 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3488 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐՆԵՐ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ...

»»»» ● ««««

Այսպէս, ուրեմն, Զապէլն ալ «մերկացուեց» ...

Մեր հայերէնով, անոր դիմակն ալ վար առած են եւ միաձայնութեամբ վտարած Երեւանի Խորհրդային Գրողներու Միութենէն, իբրեւ «զարշելի հակայեղափոխական», «երկերեսանի, կեղծաւոր»: Մէկ խօսքով՝ «ժողովուրդի թշնամի», ինչպէս միւսները, որոնց համրանքն անգամ դժուար է ճշդել:

Իրեն հետ գլխիվայր կ'իյնայ, նաեւ, ուրիշ երեւելի մը, Եղիա Չուբար, դեռ վերջերս խմբագիր՝ Երեւանի պաշտօնաթերթին՝ «Խ. Հայաստան»ի:

Շատոնց կորսնցուցած ըլլալով զարմանալու ընդունակութիւնը, այս դէպքն ալ կ'արձանագրենք իբրեւ սովորական երեւոյթ: Անխուսափելի: Եւ եթէ կ'ուզէք՝ չափով մըն ալ ուշ մնացած:

Առաջին անգամ, Զապէլ Եսայեան սատ մը լսեց խորհրդային գրողներու ընդհ. ժողովին մէջ (1937 ապրիլ 17 – 21), երբ կը փորձէր ապացուցանել թէ «Զօրեանի եւ Դէմիրճեանի նախայեղափոխական շրջանի գրուածքները գեղարուեստական տեսակէտով շատ աւելի կատարեալ էին, քան յեղափոխութեան շրջանից յետոյ գրուածները»:

Ցետոյ իր բախտը նորէն բանեցաւ:

Հայաստանի կուսակցական 10րդ համագումարին մէջ, Կեդր. Կոմիտէի քարտուղարը՝ Ամատունի, զեկուցում մըն ալ Հայաստանի գրականութեան եւ արուեստի մասին թխելով, բաղդատաբար բարեացակամ խօսքեր կ'ուղղէր Զապէլ Եսայեանի մասին: Ու կը յիշէր անոր նորագոյն վէպը, «Բարբա Խաչիկ», «որի մէջ փորձում է պատկերել Թիւրքիայի հայ աշխատաւորների յուսահատութիւնը, որոնց խաբել էին Դաշնակները, Արեւմուտքի բուրժուական «դեմոկրատիզմի» եւ նացիոնալիզմի օրհնութեամբ»:

Իսկ հիմա լսեցէք իր մեղքերը, հազիւ երեք ամիս անցած:

Խորհրդային գրողներու վարչութեան յուլիս 1ի նիստին մէջ, ներկաները ցաւ կը յայտնեն որ շատ ուշ արթնցեր են, «մերկացուած հակայեղափոխականներ Զ. Եսայեանի եւ Ե. Չուբարի» խնդիրը քննելու համար.

— «Թշնամին յանախ հանդէս է գալիս ակտիվիստի դիմակի տակ եւ նոնոան փրազներով աշխատում է թաքցնել իր հակայեղափոխական դէմքը: Այդպիսին էր նաեւ Զ. Եսայեանը:

«Զ. Եսայեանը ընդհանուր փրոնտ (ճակատ) էր կազմել հակայեղափոխական Բակունցի, Ալազանի, Մահարու եւ միւսների հետ ընդդէմ խորհրդային նուիրուած եւ կուսակցութեան գծի վրայ կանգնած գրողների: Ցայտնի է որ, իր զինակիցների բանտարկութիւնից յետոյ էլ, մինչեւ վերջերս, զզուելի եւ վարկաբեկիչ պրովոկացիոն լուրեր էր տարածում խորհրդային գրողների մասին, յատկապէսայդ զարշելի հակայեղափոխականը իրեն նպատակ էր դրել վարկաբեկելու կոմունիստ գրողներին»: («Գրական թերթ» 21 յուլիս 1937):

Իսկ ո՞ւր մնաց Զապէլ Եսայեանի «ցուցակ ծառայութեանց»ը, որ ոսկի կ'արժէր 1925էն մինչեւ 1933 արտասահմանի մէջ, իսկ աս նաեւ՝ Հայաստան աշխարհում:

Հոգին ծախեց, լեզուն անգամ փոխեց, եւ ահա չքանչանր, — «զարշելի հակայեղափոխական, ժողովուրդի թշնամի»:

Այսքան անպատիւ վախճան՝ մենք պիտի չուզէինք տեսնել ամէնէն անկեալին համար իսկ:

Եւ սակայն, միշտ ալ այսպէս է պատմութեան վճիռը՝ ուրացողներուն համար: Միշտ անողոք եւ անվերաքննելի:

Աւելի բախտաւոր չէ միւս արկածեալը, Եղիա Չուբար:

Քանի մը անգամ ինկած – ելած, ան կարծեց փառքի գագաթնակէտին հասած ըլլալ Խանջեանի ողբերգութենէն անմիջապէս վերջը:

Դեռ Բագու, Եղիա Չուբար կը խմբագրէր պարսաւանքի առաջին բանաձեւերը՝ զոհին դէմ, ամէնէն զարշելի վարկաբեկումներով:

Երբ դարձաւ Երեւան եւ գրաւեց խմբագրապետի աթոռը, անդադար իւղ կը լեցնէր կրակին վրայ, կարելի եղածին չափ սեւցնելով իրարու ետեւէ կրակը նետուած «դաւաճանները»: Անուն մը ձայնը քաշուեցաւ, իրեն տեղ ալ փոխանորդ մը նշանակեցին: Ցետոյ նորէն արձանագրուեցաւ իր անունը, իբրեւ խմբագիր «Խ. Հայաստան»ի եւ կը կարծուէր թէ աթոռը ամուր է տակաւին:

Արդ, Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, «Պրաւդա», Մայիս 7, 17 եւ 26ի թիւերուն մէջ կը հրատարակէր կոպիտ ամբաստանագիր մը, Երեւանի Թղթակցին ստորագրութեամբ:

Ցօդուածագիրը, հոյլիարով, դիտել կուտար թէ «Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութիւնն աղտոտուած է խորթ մարդկանցով, որոնք սողոսկել են նոյն իսկ Կեդր. Կոմիտէին մէջ»: Ու յատկապէս կը մատնանշէր Եղ. Չուբարը, «որը չգիտես ինչու, մինչեւ այժմ էլ գտնւում է Հայաստանի Կոմկուսի կեդր. օրկանի խմբագրի դիրքում»:

Եւ ահաւասիկ լախտը կ'իջնէ նաեւ անոր գլխուն:

Գրողներու ժողովին մէջ, Չուբար կ'ամբաստանուի թէ ամէն կերպով կը պաշտպանէր Զապէլ Եսայեանը, թէ կ'ուզէր ռուսերէնի թարգմանել «Բարբա Խաչիկ»ը, թէ «որոշ ժամանակով երկերեսանի գիծ էր տարել, մորթապաշտական, կարիէրիստական նպատակներով»:

... Ընդ ամէնը մէկ տարուան մէջ, Հայաստանի կուսակցական - քաղաքական ղեկավարութիւնը գլխատուեց վերջ, ահա գրականութիւնն ու արուեստն ալ վերածեցին փետրաթափ ագռաւներու:

Իսկ վախճանը անյայտ է տակաւին: — **Ծ.**

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ ԵՒ Ե. ՉՈՒԲԱՐ ԱԼ «ՀԱԿԱՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻ»

Դիմակ դիմակի վրայ կը պատռի սրընթաց, աննախընթաց շռայլութեամբ: Ահա վերջին երկուքը, Զապէլ Եսայեան եւ Եղիա Չուբար (երբեմնի խմբագիր «Երեւան»ի, ապա «Խորհ. Հայաստան»ի):

«Գրական Թերթ»ի վերջին թիւէն (21 յուլիս) կ'իմանանք թէ, խորհրդային Գրողներու Միութեան վարչութեան յուլիս 1ի նիստին մէջ, քննուեր է «միութեան նախկին անդամներ — ժողովուրդի թշնամիներ, մերկացուած հակայեղափոխականներ Զ. Եսայեանի եւ Ե. Չուբարի խնդիրը»:

Այս առթիւ խօսեր են Ալ. Խոտակեան, Ստ. Զօրեան, Հաճիյէ Չնդէ, Դ. Դէմիրճեան եւ ուրիշներ, բացատրելով թէ «Զ. Եսայեանը եղել է երկար ժամանակ Դաշնակցութեան ակտիվ անդամ», «երկերեսանի», «կեղծաւոր» եւն.: Եւ ժողովը միաձայնութեամբ որոշեր է վտարել Զ. Եսայեանը եւ Չուբարը, իբրեւ «ժողովրդի մերկացուած թշնամիներ»:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԸ Կ'ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԻ

»»»» ○ ««««

Միջադէպ մը Ֆրանսացիներու հետ

Ճափոնցիները կը շարունակեն ընդարձակել իրենց արշաւանքը հիւսիսային Չինաստանի մէջ: Չինական կառավարութիւն մը, որ ռազմանիւթ կը փոխադրէր, օդը հանուեցաւ: Վերջին լուրերու համաձայն, Չինացիները 130,000 զինուոր ճամբայ հանած են, ճակատելու համար ճափոնական բանակին դէմ:

Ճափոնական օդասորմիղը կը շարունակէ ռմբակոծել Թիէնցինը, մասնաւորապէս համալսարանը: Կը վախցուի որ չինական բանակին մէջ ծառայող քանի մը հարիւր գերման սպաներ Ճափոնի կողմը անցնին:

Շաբաթ օր միջադէպ մը ծագեցաւ Ճափոնցիներու եւ Ֆրանսացիներու միջեւ: Թիէնցինի միջազգային կամուրջին Ֆրանսական պահակախումբը թոյլ չտուաւ որ ճափոնական զօրքը անցնի: Ասոր վրայ Ճափոնցիները կրակ բացին, վիրաւորելով սպայ մը եւ զինուոր մը: Ֆրանսական դեսպանը բողոքագիր մը ներկայացուց եւ ի վերջոյ կարելի եղաւ հարթել թիւրիմացութիւնները:

Ժոռէսի յիշատակը եւ խաղաղութեան դատը

Ինչպէս հաղորդած էինք, շաբաթ օր փառաւոր ցոյց մը կատարուեցաւ, Պանթէոնի առջեւ, Ժոռէսի սպանութեան տարեդարձին առթիւ: Վարչապետն ալ գրաւոր ճառ մը գրկած էր, զոր կարդաց արտաքին նախարարը, Պ. Իվոն Տէլպոս: Թերթերը կը գրեն թէ երբ նախարարը խօսիլ սկսաւ, խումբ մը ցուցարարներ պոռացին — «Թնդանօթ եւ օդանաւ ղրկեցէք Սպանիա»: Երբ նախարարը կը մեկնէր, նոյն ցուցարարները նորէն աղմկեցին, շրջապատելով կառքը:

Օրուան գլխաւոր ճառը խօսեցաւ Պ. Լէօն Պլում, պանծացնելով Ժոռէսի յիշատակը: Այս առթիւ չեշտեց — «Ժոռէս ընկերվարութեան գաղափարին հասաւ խորացնելով եւ տարածելով հանրապետութեան հիմնական վարդապետութիւնները: Չկայ ազատութիւն առանց հացը ապահովելու, չկայ ազատութիւն առանց կազմակերպուած խաղաղութեան: Ոչ մէկ մարդ այնքան յամառօրէն, այնքան խանդավառօրէն ուզեց պահպանել խաղաղութիւնը ժողովուրդներու միջեւ: Մենք չենք հարցներ թէ ինչ պիտի ընէր Ժոռէս, եթէ մեր տեղն ըլլար. որովհետեւ ոչ ոք իրաւունք ունի անոր տեղը բռնելու իր սեփական մտածումով: Հարցնենք թէ ինչ պիտի ուզէր որ ընէինք մենք, մենք՝ մեր մարդկային պարզ միջոցներով: Մենք չենք կրնար Ժոռէս ըլլալ, բայց կրնանք իր ճամբով քալել, կրնանք պայքարիլ միեւնոյն դատին համար, ոչ թէ իր հանճարով, այլ նոյն անձնուիրութեամբ, նոյն քաջութեամբ, գոհողութեան նոյն կամեցողութեամբ: Մենք կրնանք ապրիլ եւ մեռնիլ ազատութեան, արդարութեան եւ խաղաղութեան համար»:

*** Ցաջորդ օրը, կիրակի, տեղի ունեցաւ դաշտահանդէս մը, Վէնսէնի անտառին մէջ, յանուն խաղաղութեան: Այս առթիւ ալ ճառեր խօսեցան ժողովրդական ճակատի ներկայացուցիչները, Անգլիոյ նախկին նախարարներէն լորտ Հըբըրթ Սէմիւէլ, չինացի զօրավար մը, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը եւն.:*

Պաղեստինի բաժանման խնդիրը

Ազգաց Ընկերութեան Հոգատարութեանց Յանձնաժողովը բոլոր մանրամասնութեանց տեղեկանալէ վերջ, յանկալի կը գտնէ որ բրիտանական կառավարութիւնը նոր ծրագիր մը ներկայացնէ, Պաղեստինի բաժանման համար: Յանձնաժողովին մեծ մասը տրամադիր կ'երեւայ սկզբունքով ընդունելու բաժանման ծրագիրը, վերապահ դիրք մը բռնելով մանրամասնութեանց համար: Անգլիական շրջանակներն ալ հաշտարար դիրք մը բռնած են: Կը կարծուի թէ Հոգատարութեանց յանձնաժողովը անգամ մըն ալ հոկտեմբերին պիտի գումարուի, այս հարցով զբաղելու համար, երբ Ա. Դ. Խորհուրդը քննած ըլլայ զայն:

Սպանիական ճակատին վրայ

Վերջին լուրերու համաձայն, կռիւները սաստկօրէն կը շարունակուին Մատրիտի շուրջը: Ազգայնականները նոր յաղթանակներ կը ծանուցանեն, աւելցնելով թէ 1000 գերիներ բռնած են վերջին ճակատամարտին մէջ, ինչպէս եւ հազար քառ. քիլոմեթր տեղ գրաւած: Հանրապետական զօրքը ուժգնօրէն կը դիմադրէ նոր յարձակումներուն:

Երկու Ֆրանսացիներ, որոնք վերջերս ձերբակալուած էին իբրեւ լրտես եւ հիւանդութեան սերմեր տարածող, գնդակահարուեցան ազգայնականներու կողմէ:

*** Հսկողութեան խնդիրը կը մնայ նոյն անելին մէջ, քանի որ համաձայնութեան մը չյանգեցաւ ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովը: Կը թուի թէ լուրջ փորձեր կը կատարուին մերձեցում հաստատելու Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ: Չէմպըրլէն, Անգլիոյ վարչապետը, ինքնագիր նամակ մը ուղղեց Մուսոլինիի, ինչ որ շատ կարեւոր դէպք մը կը համարուի: Կ'ըսուի թէ Պ. Իտըն*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ընդհանուր դատախազին ճառը

Դաշտային փաստաբանը, Պ. Ֆապրի, որուն ճառին առաջին մասը արդէն կ'իրակի, այնուհետեւ կանգ առաւ Տիկ. Սարաֆեանի կեանքին վրայ, եւ ըսաւ թէ կին մը որ պատույ դատի կը վերածէ այս ոճիրը, եւ պատասխանատուութեան մասին կը խօսի, պէտք էր որ իր անցեալովը արժանի ըլլար պատասխանատուութեան: (ԽՄԲ. — Զանց կ'առնենք կարգ մը մանրամասնութիւններ):

Այնուհետեւ Պ. Ֆապրի քննեց այն ամբաստանութիւնները, որոնց ենթարկուած էր Սասունի իր ամուսնալուծման դատին առթիւ —

«Հայ եկեղեցին էր որ վճռեց անոնց ամուսնալուծման դատը, դատելով երկու կողմերն ալ: Էջմիածնի կաթողիկոսը, Հայոց Պապը, երբ արժէք չի տար Սասունիի դէմ եղած ամբաստանութեանց, հասկնալի է անոնց արժէքը: Սասունիի մասին Մէզոյի կողմէ քննութիւնները ցոյց կուտան թէ Վօժիրարի մէջ կատարելապէս պարկեշտ եւ պատուաւոր մարդու անուն ունի: Տոքթ. Խուպէսէրեանի վկայութիւնը արժէք չունի, եթէ պատուաւոր չըլլար, մարդ չէր երթար քովը, Սասունիի յաճախորդները տարուէ տարի աւելցած են: Եթէ կիներուն հանդէպ գէշ վարմունք ունենար, կին յաճախորդ չպիտի ունենար: Հայ գաղութին մէջ բոլորը իրար կը ճանչնան եւ իրարու հանդէպ շատ ալ բարեացակամ չեն: Եթէ Սասունի այդպիսի գէշ մարդ ըլլար, այն ատեն հայ գաղութը պիտի չերթար իր յաճախորդութեան, որ իրապէս արտակարգ է եղած, եւ գաղութը պիտի տնօրինէր իր գործը: Սասունին մեծ դեր կատարած է Հ. Յ. Դ.ի մէջ, — Բ. Միջազգայինի պատուիրակ էր, «Համազգային»ի փոխ - նախագահ էր, վերջապէս մեծ դեր կը խաղար հայ գաղութին մէջ: Իսկ եթէ իրեն դէմ որ եւ է գէշ փաստ ըլլար, այդ պաշտօնները չէր ունենար:

Ուրեմն Տիկ. Սարաֆեան կանխամտածուած կերպով ոճիր գործած է: Այդ պատճառով ես պէտք է պատժուի»:

✕

Ապա խօսեցաւ ընդհ. դատախազը:

«Հայ ատամնաբոյժ մը սպաննուած է հայ կնոջ մը կողմէ: Մարդ մը որ կը ներկայացուի իբրեւ Տոն Ժուան մը:

Ձեր դիմաց ունիք ոճրագործ մը, որ պատասխանատուութեան մասին կը խօսի, արդարացնելու համար իր ոճիրը: Քննենք այդ ոճիրին ազդակները:

Օր. Փաստրմաճեան հիւանդ կ'երեւար: Մայրը կը կարծէր թէ հիւծախտի սկզբնաւորութեան մէջ է: Ու երբ բժիշկ կը փնտռէ աղջիկը քննել տալու համար, օրիորդը իր խորթ հօր կը խոստովանի թէ Սասունի բռնաբարած է զինք: Լինդերուն դէպ է քսեր, եւ իր գիտակցութիւնը կորսնցուցած ժամանակ՝ ատամնաբոյժը կատարեր է արարքը: Մեծ ցաւ մը զգացեր է, Սասունի իրեն ըսեր է որ մարդու բան չըսէ: Տուն կը դառնայ, մարդու բան չըսեր: Քանի մը անգամ Սասունիին մօտ կ'երթայ: Ցուսահատ՝ կը խոստովանի իր խորթ հօրը, այն օրը երբ մայրը բժիշկ փնտռելու է գացեր: Կէս գիշերին մայրը կը վերադառնայ, աղջիկն ու ամուսինը յուզուած կը գտնէ: Ճշմարտութիւնը կ'ըսեն իրեն: Եւ այս ընտանիքը արճարանէ արճարան կը պարտի: Անահիտ առրճանակ մը կը գնէ պայուսակին մէջ եւ Սասունին սպաննելու կը պատրաստուի, — պիտի սպաննէ եւ անձնասպան պիտի ըլլայ, այսպէս կ'ըսէ իր մօրը: Մայրը սիկարէթ գնելու պատրուակով դուրս կ'ելլէ, կ'երթայ Սասունիին մօտ ժամը 5ին: Կ'ուզէ իմանալ թէ ե՞րբ կ'աւարտէ գործը, յետոյ «հետաքրքրական յաճախորդ»ի մը պատմութիւնով կը զրպարտէ Սասունին, ու զայն կը սպաննէ հետախօսին վրայ: Ձախ ձեռին կ'իյնայ առաջին գնդակով, տիկինը չորս գնդակ եւս կը պարպէ ու կը մեկնի: Տուն հասնելուն կ'ըսէ աղջկան թէ սպաննած է Սասունին, «լաւ ես ըրեր» կ'ըսէ աղջիկը:

Ահա ոճիրը այնպէս ինչպէս որ է:

Երբ խնդիր մը կը քննենք, նիւթական պարագաները պէտք չէ զանց առնել, ինչպէս նաեւ հոգեկան երեւոյթները: Երբ մարդ մը կնակէն կը զարնեն, մանաւանդ երբ գետին իյնալէն վերջ կը շարունակեն կրակել, կը նշանակէ օր վճռական կանխամտածում կար սպաննելու այդ մարդը, ամէն գնով: Ժամը 5 - 9 սպասել յաճախորդներու երթալուն եւ գործաւորին հարցնել թէ երբ կը վերջացնէ գործը, կը նշանակէ թէ կանխամտածում կայ: Իր արեւելեան նկարագրով, իր չարժուձեւերով ամբաստանեալը կ'ըսէ թէ Սասունին արդէն «սպաննած էր մեզի, — զիս, աղջիկս եւ ամուսինս»:

Գանք հոգեբանական երեւոյթներուն: Աղջիկ մը իր մօր կը պատմէ ծանրակշիռ դէպք մը, իսկ մայրը որ եւ է փորձ չըներ ստուգելու աղջկան խօսքերը: Ահա կին մը, որ բարոյականի, կրօնքի սկզբունքներ մէջտեղ կը դնէ, սակայն, ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ անիկա չերթար նախ տեսնելու ատամնաբոյժը առրճանակը պայուսակին մէջ դնելէ առաջ եւ բացատրութիւն պահանջել անկէ: Այդ բաները չէ ըրած: Ընդհակառակն նենգամտօրէն անոր հետ սկսեր է հասարակ խօսակցութիւն մը:

Կ'ըսէ թէ աղջիկս ես մեծցուցած եմ, թէ երբեք չէ ստած աղջիկը: Քանի՞ մայրեր կան որ կրնան խօսիլ այսպէս: Ո՞վ չի յիշեր թէ կեանքի մէջ պատահած են այնպիսի բաներ, որ լսողը կ'ըսէ թէ ի՞նչպէս կարելի է որ պատահած ըլլայ այդ բանը: Հետեւաբար նախ պէտք է ստուգէր իր աղջկան ըսածները: Սասունի Անահիտը կը կոչէր «իմ պզտիկ Անահիտս», կը շոյէր զայն: Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այս աղջիկը որ յուլիսին չէր սիրեր այդ մարդը, սեպտեմբերին նորէն կ'երթայ տեսնել ատամնաբոյժը: Անբացատրելի է ասիկա: Ցետոյ, աղջիկ մը որ կոյս է, ի՞նչպէս չի յիշեր իր պղծուելուն օրը, անհասկնալի բան է ասիկա: Անբացատրելի են այս բոլորը:

Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ Սասունի օրիորդը կ'անցընէ սպասման սրահէն, ուր յաճախորդուհի մը կար, փոխանակ տանելու ներքնայարկէն, ուրկէ ճամբայ կար դէպի սենեակը:

Բժշկութեան պարագան բոլորովին անհաւատալի է:

Քոհէն Ապրէսթ բսաւ որ փէրիկէնը թերեւս պզտիկ գլխու պտոյտ մը յառաջ բերէ, սակայն Տոքթ. Փօլ բսաւ որ լինդերուն վրայ փէրիկէն դնելով բան մը չըլլար: Ուրեմն բժշկութեան, ուշաթափութեան խօսք չի կրնար ըլլալ: Բժիշկներուն տուած մանրամասնութիւնները վճռական են:

Ահա աղջիկ մը, որ կը պնդէ թէ կոյս էր եւ պղծուած է: Տուն կ'երթայ եւ բան չըսեր մօրը: Եթէ զոհ էր, պէտք էր մօրը վիզը նետուէր եւ յայտնէր ճշմարտութիւնը: Մայրը զինքը այդ միջոցին կրնար տանիլ բժիշկի մը: Մինչդեռ լռութիւն կը պահէ աղջիկը: Ցղի ըլլալը կը զգայ եւ մօրը բան չըսեր, այլ կ'երթայ անգամ մը եւս Սասունիին մօտ: Եւ սովորական խօսակցութիւնը: Բայց կարելի՞ բան է որ աղջիկ մը զինքը պղծէ հանողին հետ այսպէս խօսի: Եթէ բռնաբարուած ըլլար, աղջիկը տարբեր դիրք մը բռնած պիտի ըլլար:

(Տար.)

Ի՞ՆՉ Է ԿԱՏԱՐՒՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Է.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԱՆԻՐԱՒՈՒՄ

Հայաստանի ժողովրդին վրդովող եւ Հայկոմկուսի ծոցում դժգոհութեան սնունդ տուող երեւոյթներին մէկն էլ այն անհանդուրժելի վիճակն է, որի մէջ դրուած է Հայաստանը Հարեւան միւս հանրապետութիւնների շարքին։ Ամէն օր եւ հազար ու մէկ փաստ կայ, որոնք ապացուցանում են Հայաստանի նուաստացած դիրքը համեմատած Վրաստանի կամ, նոյն իսկ, Ադրբէջանի հետ։

Ահա, օրինակ, Հայաստանի Կոմ. կուսակցութեան նոր կենտրոնական կոմիտէի կազմը, որ ընտրուեց վերջին համագումարում։ Առաջին տեղ դրուած է Ստալինը, երկրորդ՝ Բերիան եւ ապա գալիս են Հայաստանի մարդիկ՝ Ամատունի եւայլն։ Ասենք, թէ Ստալինի ընտրութիւնը պարտադիր է բոլոր հանրապետութիւնների համար, Վրաստանի կոմկուսի քարտուղար Բերիա՞ն ինչ գործ ունի Հայաստանի ղեկավար մարմնի մէջ։ Եւ եթէ Բերիան ընտրուած է Հայաստանի կոմկուսի կենտ. կոմիտէի անդամ, ինչո՞ւ փոխադարձաբար Ամատունին էլ ընտրուած չէ Վրաստանի կոմկուսի կենտր. կոմիտէի անդամ։ Եթէ հաւասարութիւն է, երկու հանրապետութիւններն էլ միեւնոյն ստորճանի վրայ պէտք է դրուին, այլապէս կը լինի մէկի նուաստացում եւ իրաւազրկում եւ միւսի բացառիկ արտօնեալ դիրք։

Մի ուրիշ օրինակ. «Խորհ. Հայաստանը» (24 յուն.) գոհունակութեամբ հաղորդում է, թէ յունիսից սկսած Վրաստանի եւ Ադրբէջանի անասունները բարձրացել են Հայաստանի լեռները ամառանոց, «Ալագեազի, Մայմեխի, Լոռու, Զանգեզուրի, Աղմաղանի բարձր լեռնային արօտատեղիներում օթեւանել են տալիս Հայաստանի, Վրաստանի ու Ադրբէջանի անասնապահ կոլտնտեսականների վրանները»։ Ուրիշ խօսքով, Հայաստանի գրեթէ բոլոր լեռնային շրջանների արօտավայրերը տրամադրուած են վրացական եւ ադրբէջանական ոչխարներին ու կովերին։ Շատ բարի, բայց Հայաստա՞նը ինչ է ստանում փոխարէնը։ Բացարձակապէս՝ ոչինչ։ Հայաստանը ինքը տառապում է սուր սակաւահողութիւնից, Հայաստանը չի կարողանում անհրաժեշտ քանակութեամբ տաւար պահել արօտի պակասութեան պատճառով, Հայաստանի արօտ առանց որ եւ է փոխարինութեան տրւում է Հարեւան երկրների անասուններին։

Անիրաւութիւնը ակներեւ է, բայց երբ մարդիկ ծառանում են այդ անիրաւութեան դէմ եւ փորձում են պաշտպանել Հայաստանի շահերը, տեսէք թէ ինչ որակումների են արժանանում. օրինակ, մի Հայաստանի հանրապետութեան «նախագահ» Հանէսօղլեանի կողմից. «Քստմնելի գործ է կատարել հակայեղափոխական նացիոնալիստ Ա. Երզնկեանցը, այդ մինչեւ ուղն ու ծուծը հակայեղափոխական սրիկան, որ ամէն կերպ աշխատել է, որպէսզի Ադրբէջանի աշխատաւորութիւնը հնարաւորութիւն չունենայ օգտուելու մեր արօտավայրերից». («Խ. Հ.» 3 յունիս)։

Շնորհիւ Ամատունիների եւ Հանէսօղլեանների, Հայաստանի դռները լայնօրէն բաց են դրացի բոլոր երկրների ու չորքոտանի անասունների առջեւ։ Պաշտպանել Հայաստանի իրաւունքները նշանակում է «հակայեղափոխական սրիկայութիւն»։ Իսկ ինչ անունով յորջորջել, երբ մարդիկ գիտակցօրէն ոտքի տակ են տալիս Հայաստանի իրաւունքները։ Ի՞նչպէս որակել այն խայտառակ, ոչ մի սկզբունքով չարդարացող անիրաւութիւնը, որ գործուեց, օրինակ, Հայաստանի վերաբերմամբ, Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան հաշուեյարդարից յետոյ, երբ Անդրկովկասի համապետական գոյքերն ու հաստատութիւնները ամբողջապէս իւրացուեցին Վրաստանի եւ Ադրբէջանի կողմից, իսկ Հայաստանին բաժին հասան լոկ [illegible] ու կոտաշներ։

Անդրկովկասի Դաշնակցութիւնը համարեա 15 տարուան կեանք ունեցաւ, եւ այդ ժամանակամիջոցում երեք հանրապետութիւնների նիւթական միջոցներով ստեղծուեցին բազմաթիւ կառավարական, տնտեսական, մշակութային եւ այլ կարգի համապետական հաստատութիւններ եւ ձեռնարկներ, որոնք սեփականութիւն էին երեք հանրապետութիւնների։ Այդ հաստատութիւնների եւ ձեռնարկութիւնների մեծագոյն մասը ստեղծուած էր Վրաստանում (գլխաւորապէս Թիֆլիսում, որ Անդրկ. Դաշնակցութեան մայրաքաղաքն էր) եւ Ադրբէջանում (առաւելապէս Բագուում)։ Երբ դաշնակցութիւնը լուծուեց, համապետական բոլոր ստացուածքները, շէնքերն ու հաստատութիւնները մեքենայօրէն անցան Վրաստանին եւ Ադրբէջանին, Հայաստանը ոչինչ չստացաւ։ Անգամ Անդրկովկասեան երկրամ. եւ կառավարութեան պաշտօնաթերթ ռուսերէն «Զարիա Վոստոկան» վերածուեցաւ Վրաստանի կոմկուսի կենտր. կոմիտէի պաշտօնաթերթի եւ շէնք, տպարան, խմբագրատուն՝ ամէն ինչ դարձաւ սեփականութիւն Վրաց համայնավարների։ Հայերը ոչինչ չստացան եւ ձայն ծպտուն չհանեցին, թէեւ Հայաստանը Ադրբէջանից եւ Վրաստանից ոչ պակաս չափով մասնակցել էր այդ բոլոր ստացուածքների եւ հաստատութիւնների ստեղծման։ Ամենաթեթեւամիտ բոլշեւիկն անգամ չի կարող չտեսնել այն հրէշաւոր զրկանքը, որին ենթարկուեց Հայաստանը, բայց ոչ ոք չի համարձակւում բողոքել ըմբոստանալ, որովհետեւ իսկոյն կը հռչակուի հակայեղափոխական ու «ճապոն-հիթլերական գործակալ» եւ կը դրուի բանտ կամ կ՚ուղարկուի ի գոգն Զինովիեւի ...

Մեր աչքի առջեւ տեղի է ունենում մի ուրիշ երկրի բաժանում. քաղցենի Անգլիան Արաբների եւ Հրեաների մէջ բաժանում է Պաղեստինը, բայց տեսէ՞ք ինչ միջոցների է դիմում, որպէսզի, որքան հնարաւոր է, բաժանուող ժողովուրդները չանիրաւուին եւ փոխադարձ հաւանութեամբ կամ համապետական աջակցութեամբ նպաստաւորուին։ Եթէ դրամատիրական մի պետութիւն այսպէս է վարւում, հապա որքա՞ն եւս ներդաշնակ եւ արդարամիտ պէտք է լինէր ամբողջ աշխարհին իրաւունքի եւ արդարութեան խրատներ շռայլող խորհրդային իշխանութիւնը։ Նա պարտաւոր էր, Անդրկովկասեան դաշնակցութիւնը լուծելուց յետոյ, հաշուի առնել, թէ ո՞ր մասում ինչքա՞ն ընդհանուր հարստութիւն է մնում, եւ ըստ այնմ հաւասարութեան սկզբունքով արդար բաժանում կատարել։ Սակայն այդպիսի բան տեղի ունեցաւ, եւ Հայաստան ու հայ ժողովուրդը օրը ցերեկով մի անգամ եւս մատնուեցան իրաւազրկութեան եւ թալանի։ Իսկ բոլոր նրանք, որ դժգոհելու կամ բողոքելու համարձակութիւնը ունեցան, տեղնուտեղը յայտարարուեցին «տրոցկիստ» ու «դաշնակ» եւ նետուեցին չեկայական մութ նկուղները՝ վաղը գնդակահարուելու համար, իբրեւ «հակայեղափոխական սրիկաներ», որոնք ազգամիջեան թշնամութիւն են սերմանում ...

Զարմանալի բան, երբ Հայաստանի արօտավայրերը ձրի շահագործուած են Վրացիների եւ կամ Ադրբէջանցիների կողմից, սա ոչինչ։ Միանգամայն բնական է եւ արդար նաեւ, երբ Հայաստանի գիւղացու ճակնդեղը տարւում է իբրեւ հում նիւթ Վրաստանի շաքարի գործարանը, կամ երբ Հայաստանի պղինձը, մարմարը, տուֆը, ցեմենտը եւ այլն արտահանւում են հարեւան երկրներ, բայց բաւական է, որ մի բան էլ Հայերը պահանջեն — «տրոցկիստ — հակայեղափոխական» պիտակը պատրաստ է։ Պատրաստ է եւ բանտն ու աքսորն էլ — ականջը խօսի Աչ. Յովհաննիսեանի, Ս. Լուկաշինի, Ս. Համբարձումեանի, Ս. Տէր Գաբրիէլեանի եւ այլոց բազմաց։

Եթէ Հայաստանի արօտը, ճակնդեղը, քարերն ու միւս հարստութիւնները ծառայում են Վրաստանի անասուններին ու ճարտարարուեստին, բնական եւ արդար չէ՞ պահանջել, որ նոյն սկզբունքով Հայաստանին ծառայեն, օրինակ, Վրաստանի ցիտրուսները, թէյը կամ ծխախոտը։ Բայց այդպիսի հաւասար վերաբերում խորհրդային իրականութեան մէջ գոյութիւն չունի. խորհրդային աշխարհում իրաւունքը զօրաւորինն է։ Այսօր զօրաւոր են Բերիաները, եւ Ամատունիները ստրկօրէն կատարում են նրանց կամքը։ Իսկ թէ դրանից Հայաստանին օգուտ կայ թէ ոչ ո՞վ է դրա մասին մտածողը։

Մանաւանդ այժմ, Անդրկովկասեան դաշնակցութեան ընդհանուր գոյքերի օրինական բաժանման խնդիրը այնքան արդար պահանջ է, որ մարդ ուղղակի ապշում է, թէ ինչպէս է թոյլ տրւում այդպիսի կոպիտ մի իրաւազրկում, ինչպէ՞ս են հանդուրժում Հայաստանի վարիչները եւ բողոքի ձայն չեն բարձրացնում աղաղակող անիրաւութեան դէմ։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ժողովուրդին բաղձանքները նկատի առնելով, մարզպանը որոշեց 25էն 60ի բարձրացնել երեսփոխաններուն թիւը։ Մարզպանը ճամբայ ելաւ դէպի Ֆրանսա, երկու ամսուան արձակուրդ առած ըլլալով։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ԼԷՕՆ ՊԼԻՒՄ ԿԸ ԲԱՑԱՏՐԷ ՏԱԳՆԱՊԸ

Լէօն Պլումի ճառը կը բաղկանար երեք մասէ — Առաջին՝ ի՞նչ կատարուեցաւ իր դահլիճի օրով, երկրորդ՝ ինչո՞ւ հրաժարեցաւ Ծերակոյտի քուէարկութենէն վերջ, երրորդ՝ ինչո՞ւ կը մասնակցի Շոթանի դահլիճին։

«Մեր կուսակցութիւնը կը հաւաքուի իր գոյութեան ամէնէն ծանր վայրկեաններուն մէջ։

Ան կը գտնուի, յունիս ամսու երկրորդ կէսի կարեւոր դէպքերուն ազդեցութեան տակ։ Այդ դէպքերը ամէնքն ալ կ՚ըմբռնեն, բայց չեն ընդունիր։ Ինծի կը թուի թէ դահլիճի իմ ընկեր անդամները, կ՚ապրինք երկար տարիներու կուտակուած վստահութեամբ, եւ ամէն օր ու ամէն վայրկեան, պէտք է մեր հաշուին մուրհակներ (չէք) քաշենք։ Ես հոս կոչ պիտի չընեմ ոչ ձեր վստահութեան եւ ոչ ալ ձեր բարեկամութեան։ Շատ ծանր է վայրկեանը։ Պէտք է իրապէս մենք համաձայն ըլլանք, խորապէս համաձայն, առնուազն երեւոյթներու էութեան մասին։ Ձեր վրայ ոչ մէկ հեղինակութիւն դնելու [?] պէտք չէ ունենամ։ Մեր կուսակցութիւնը ուժեղ է եւ ազատ։ Եւ պէտք է որ այդ ազատութիւնը իր ամբողջութեամբ գործածէ։ Մէկ բանի իրաւունք ունինք մենք,— յստակօրէն դատել։ Ժողովրդական ճակատի առաջին կառավարութեան փորձը, իմ ղեկավարութեամբ, 13 ամիս յետոյ, իր վախճանն առաւ։ Եւ ի՞նչ ամփոփեր ... Չեմ կարծեր պնդել մէկը ձեռմէ որ մեզ դատապարտէ։ Մեր ընկերներէն ոմանք կը մոռնան սակայն այդ պարագաները։ Իմ կառավարութեան կատարած գործերու մէկ համառօտագիր ցուցակը կարդացի, հրատարակուած մեր ընկերներու կողմէն։ Անոր մէջ մի առ մի թուած տեսայ՝ այսինչը կատարուած, այնինչը չկատարուած։ Ես կը վերցնեմ վերջինը եւ կ՚ըսեմ,— Իսկապէս վատ չէ եւ լաւ է կազմուած այդ ցուցակը։ Բայց տակաւին շատ բաներ կան, զոր բարենորոգումներու այդ շարքը ...

Այնուհետեւ կը սկսի թուել բարենորոգչական այն հսկայ շարժումը, որ Ֆրանսան օրինակ դարձուց բոլոր երկիրներուն։ «Մենք նոր հանգրուան մը ստեղծեցինք մեր ազգային կեանքին մէջ.— Բարեփոխում մարդկային պայմաններու, բարեփոխում ընկերային յարաբերութիւններու, բարեփոխում բանուորութեան եւ գիւղացիութեան բարոյական եւ նիւթական գոյութեան։ Կեանքը մէկ ուրիշ ընթացք առաւ, մէկ ուրիշ իմաստ ստացաւ։ Երկար տարիներու տնտեսական տագնապալի վիճակը, նիւթական կացութիւնը, մեր օրով սկսաւ տեղէն շարժիլ։ Թէեւ դանդաղ, բայց անտարբերաբար պիտի հասնի իր նպատակներուն։ «Պլումը իշխանութեան գլուխ» աղաղակը կը լսեմ շուրջս խառն զգացումներով։ Կը յուզուիմ, կը ներշնչուիմ, որովհետեւ գիտեմ թէ այդ աղաղակը բան մը կը նշանակէ։ Այդ կը նշանակէ թէ, երբ Պլում իշխանութեան գլուխ էր չանդրադարձաւ [?] իր կուսակցութիւնը։ Ի հարկէ դժուար էր այդ կեանքը, ծանր էին այդ օրերը, մանաւանդ երբ հեռախօսը մինչեւ կէսգիշեր [?] կը հնչէր եւ մենք անձկութեամբ կ՚ըսէինք. «Ի՞նչ կայ արդեօք նորէն»։ Բայց ինչ որ ըրինք ընկերվարութեան անարժան չէին։ Տակաւին քիչ առաջ էր, որ մեզ կը դատապարտէին իշխանութիւնը գրաւելու համար։ Եթէ վատ էինք կառավարած, ինչո՞ւ կը պահանջէք, «որ կրկին իշխանութեան գլուխ անցնինք»։

Միջանկեալ անդրադառնալով սպանական հարցին յայտարարեց թէ ինք կը ստանձնէ ամբողջ պատասխանատուութիւնը իր վարած քաղաքականութեան։ «Հիմա կ՚ըսեմ, ըսէք ցնորք այդ քաղաքականութիւնը որ կոչուեցաւ ոչ-միջամտութիւն։ Ի՞նչ կ՚ուզէք ըսէք։ Այդ այն քաղաքականութիւնն էր որ արգիլեց պատերազմը։ Անցեալ օգոստոսին անխուսափելի էր այդ պատերազմը։ Մենք գրեթէ քաշուեցանք անոր եւ վանեցինք զայն յանուն խաղաղութեան։ Ֆրանսան ներքնապէս միացած է եւ Անգլիան մեզ հետ է։ Անմիջապէս փոխուեցաւ միջազգային կացութիւնը եւ միջազգային հանրային կարծիքը։ Ժամանակը ասոր դէմ չգործեց»։

Ինչո՞ւ ձգեցինք իշխանութիւնը։

«Յունիս 22ի մեր Ազգ. Խորհուրդը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ եկաւ հաստատելու որ, լաւ ենք ըրած իշխանութիւնը ձգելով։ Ամէն բան միշտ կարելի չէ։ Մենք չէինք կրնար օրինական ձեւով իշխանութեան հասնելէ վերջ, յեղափոխական ձեւով ալ նուաճել զայն։ Յաղթականը՝ Ժողովրդական ճակատն էր եւ ոչ թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը։ Եւ Ժողովրդական ճակատի ղեկավարութիւնն առանձնեց այն կուսակցութիւնը, որ խորհրդարանին մէջ մեծամասնութիւն կը ներկայացնէր։ Մեր առջեւ ունէինք բարենորոգչական ընդհանուր ծրագիր մը, որ պիտի գործադրէինք հանրապետութեան օրինականութեան շրջանակին մէջ։ Ծերակոյտի քուէարկութենէն վերջ, մենք կրնայինք մնալ իշխանութեան գլուխը, բայց միայն մնալու համար։ Իշխանութիւնը ժողովրդի կամքով մեզ յանձնուած պաշտօն մը չէ, որ ամէն գնով պիտի ճգնինք զայն պահել։ Մեր կառավարութիւնը, ճիշդ է, նախորդ բոլոր կառավարութիւններէն տարբեր բան մըն էր, բայց հանրապետական դահլիճ մըն էր եւ պէտք է որ ենթարկուէր հանրապետական սահմանադրութեան։ Մեզի համար հարցը դրուած էր այսպէս,— կամ հրաժարիլ եւ կամ մնալ ու պայքարիլ։ Պայքարիլ կը նշանակէ ջանալ յաղթել։ Մեր ետեւէն պիտի քաշէինք ժողովրդ. ճակատի բոլոր խմբակցութիւնները։ Եւ այս ձեւով ոչ միայն կուսակցութիւնն ու երկիրը, այլ եւ Եւրոպան նետած պիտի ըլլայինք զարհուրելի փորձութեան մը բովին մէջ։ Ես չեմ ցաւիր, որ այդպէս ըրինք։ Թշնամի դիւանագիտական [?] պայքարը [illegible] Եւրոպայի մէջ էր։ Մեր [illegible] անձկութեան օրեր կ՚ունենանք [?]։ Եւ մենք յիշեցինք, որ դահլիճի [illegible] երկար տեւեց։ Եւ ահա Շոթանի դահլիճը։

Ինչո՞ւ կը մասնակցինք այդ դահլիճին։

«Իմ կուսակցութիւնը կ՚ըսէ,— պէտք է ընկերվարական անցնէր իշխանութեան գլուխ, քանի որ մենք խորհրդարանական մեծամասնութիւն էինք եւ դահլիճը չինկաւ Խորհրդարանին կողմէ։ Ընդունինք թէ այդպէս է։ Հանրապետութեան նախագահը կանչեց զիս եւ կամ ուրիշ ընկեր մը։ Ժամանակ պէտք չէ կորսնցնէինք։ Անմիջապէս պիտի գումարէինք Ազգային Խորհուրդը, մեր դիրքը ճշդելու համար։ Ենթադրենք, որոշեցինք թէ չենք մասնակցիր Շոթանի դահլիճին եւ ինծի յանձնուեցաւ կազմել։ Ի՞նչ պիտի ընէի։ Պիտի դիմէի արմատականներուն։ Անոնք ալ մեզի պէս պիտի պատասխանէին։ Եւ հետեւանքը ի՞նչ պիտի ըլլար։ Պիտի խզուէր Ժողովրդական ճակատը։ Պիտի դառնայի դէպի համայնավարները եւ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը։ Ի՞նչ պիտի պատասխանէին։ Չգիտեմ։ Ամէն պարագայի մէջ վտանգաւոր խաղ մը պիտի ընէինք եւ երկիրը նետէինք յեղափոխական պայքարի մը մէջ, որմէ կ՚ուզէինք խուսափիլ։ Մեր Ազգ. Խորհուրդը չուզեց եւ զգաց դէպքերու ծանրութիւնը։ Ազգային համագումարը այսօր նոյնը պիտի ընէ։ Ժողովրդական ճակատի համար եղած զոհողութիւնները պիտի օգտագործուին ժողովրդ. ճակատին կողմէ միայն։ Փաստը մէջտեղն է։ Երկրում [?] տեղի ունեցած եւ Ծերակոյտը չէ հասած իր նպատակին։

Ես հոս իրաւունք ունիմ դէպքերու լոյսին տակ քննելու նաեւ իմ երկար սահմանադրական թեզութիւնները [?]։ Ծերակոյտի՝ սահմանափակ ընտրութեան, եւ Խորհրդարանի՝ ուղղակի ընտրութեան շարունակական բախումները կը կազմեն սահմանադրութեան մեծագոյն թերին։ Ժամանակին կաբինէթը [?] կ՚արծարծէր արդէն «վերջին խօսքի» հարցը։ Սակայն չկայ սահմանադրութիւն մը, որ վերջին խօսքի իրաւունքը Խորհրդարանին տայ, [illegible] Ծերակոյտին ալ տայ միայն [illegible] գծեր քուէարկելու եւ կամ [illegible] իրաւունք։ Ծերակոյտը [illegible] է ընդդիմանալու որ եւ է քաղաքականութեան, նոյնքան, անկարող պարտադրելու զայն։ Ան չի կրնար Խորհրդարանի մը մեծամասնութիւնը փոխել։

Ես կ՚առաջարկեմ, որ մեր կուսակցութիւնը նախաձեռնութիւնը առնէ ժողովրդ. ճակատի միւս կուսակցութեանց հետ, ոչ միայն սահմանադրական թերիները քննելու, այլ եւ մէկ նոր ընդհանուր գործունէութեան ծրագիր պատրաստելու։

Եւ իր վերջին խօսքը կ՚ըլլայ.

— Ես կը խնդրեմ լաւ կշռել ինչ վտանգի մէջ է,— ազատութիւնը՝ [illegible] եւ խաղաղութիւնը [illegible]»։

Պլումի ճառէն վերջ, [illegible] բանաձեւերու քուէարկութեան [illegible]։ Պլումի առաջին դահլիճի գործունէութիւնը վաւերացուեցաւ [illegible] միաձայնութեամբ, իսկ Շոթանի դահլիճի մասնակցութեան հարցը [illegible] ընդդէմ 1866 ձայնի։

Համագումարը վերջացաւ [illegible] մը եւս անցնելով ծանր փորձութիւն մը։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԸՍՏ ՀԵՐՈԴՈՏՈՍԻ, [illegible] եւ Ստրաբոնի, Թեսալիացի Արմենոս անունով անձ մը, Հասոնեան [?] ցեղէ, Թողած իր ծննդավայրը Արմենիոն քաղաքը (Թեսալիա) [illegible] ցած է Հայաստան եւ հոն բնակութիւն հաստատած այն ցամաքամասին վրայ, որ իր անունով կոչուեցաւ Արմենիա։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԱՐԱԾ ԾՐԱԳԸ

>>>> • <<<<

Այս նայուածքները թէեւ Լուսիի համար սովորական, բայց Գարեգինի շատ բան հասկցուցին։ Տունէն վերջ, հիմա, լաւ մը մօտեցան։ Սեղմուեցան։ Տաքցան նայուածքներ։

— Ահ, որքան գեղեցիկ էք, պարոն։

— Դուք ալ աւելի, օրիորդ։

— Կը թողու՞ք ...

— Ազատ էք։

Երկու շրթները փակեցան մնացին։

Լուսու շաքարի պէս ծծեց, մինչեւ որ Գարեգին ձանձրացած՝ ետ քաշուեցաւ։

Տեսան որ ժամերը կը գօցուէին [?]։ Թեւ թեւի դուրս ելան ու տան ճամբան բռնեցին ...

Յաջորդ օրը, Լուսու, նոյն ձեւին տակ կրկին դիմաւորեց։ Այս անգամ քիչ մը համարձակ բարեւեցին իրար։ Այդ օրուան վերջալոյսի արեւը Հայրենի արեւին կարմրութիւնն ունէր։ Դեռ լոյս ամէն կողմ։ Լուսու սովորական նայուածքներով մտաւ ընկերոջ թեւը ու սկսան քալել։

Օրիորդին դէմքը երէկուան դէմքին չէր նմաներ։ Գարեգին յանկարծ սրտի խառնուք մը ունեցաւ։ Անեւրոյթ բան մը կը չարչարէր զինքը։ Գլխուն խառնակ մազերը որ սափրիչին մատներուն տակ ձեւ ու գեղեցկութիւն առեր էին, տաշուած յօնքերուն քով կը փռուէին։ Աչքերը սեւորակ գոյն մը ունէին։ Այտերը դեղին եւ ճերմակ փոշիէն նողկալի երեւոյթ մը ցոյց կուտային։ Շրթները կ՚ըսես, տուփ մը կարմիր ներկ առեր պառկեր էին։ Ու մէկէն մտացի հարց մը ծագեցաւ կուրծքին տակ։

— Այս երէկուան այն աղջի՞կն է, որ թեւ թեւի կը քալենք հիմա։ Իրա՞ւ նոյն աղջիկն է, որուն շրթները, երէկ, այնքան ուժով փակեցանի՜ն [?]։ Ափսոս, չարաչար խաբուեր եմ։ Ու մտքին մէջ ձգել փախելու ծրագիր մը որոճաց։

Լուսու լաւ մը ուղղուած ընկերոջը, տարէն ու ձորէն կը փչէր։ Սակայն Գարեգին չլսելու կուգար։ Եւ յակայն միտքը ինկաւ Սասունի հեզաճաճ նայուածքը, սեւ ու խոշոր աչքերը, կարմիր այտերը, ուր կարծես արեւը, իր փոշին ցաներ էր։ Ապա շրթները, որ այդպիսի մը աղջկան շրթներուն պէս քաղցր եւ բնական էին։ Տխրեցաւ։ Արժանապատուութեան զգացումին հետ սոսկալի պժգանք մը զգալով դէմքը կախեց։

— Ի՞նչ ունիք, Գարեգին։

— Առաջուընէ ի վեր անհանգիստ եմ, Լուսու։ Եթէ կարելի է, պիտի խնդրեմ որ այսօր ձգէք զիս։

— Մտերմական [?] բժիշկ մը կը ճանչնամ, եկէք տանիմ ձեզ թող քննէ։

— Շատ ազնիւ էք, Լուսու, ինծի համար յոգնելու պէտք չկայ։ Ծանր հիւանդ չեմ, այլ պարզապէս հանգստանալ կ՚ուզեմ։ Ուրիշ օր, ուրիշ առթիւ, ու ձեռքը երկարեց ընկերուհիին։

— Ներողութիւն, Լուսու, չէք նեղուիր, չէ՞։

— Երբեք։

Ուրեմն, ցտեսութիւն։ Ի հարկին կը գրեմ ձեզի։

Լուսու ինքնավստահ Գարեգինի խօսքերէն, բոլորովին հրաժեշտ կեցաւ մայթին վրայ ու նայեցաւ անոր պարթեւ հասակին, որ հետզհետէ կ՚անհետանար երթեւեկող բազմութեան մէջ։

×

Նամակ մը ձեռքը դռնապանուհին Գարեգինի դուռը զարկաւ։

— Պարոնին նամակ մը կայ։

— Շնորհակալ եմ, տիկին։

Անմիջապէս բացաւ ու սկսաւ կարդալ։ Հազիւ քանի մը տող, եւ ահա կանգ առաւ բառի մը առջեւ որ չէր հասկնար։ Մտածեց։ Առանց սակայն որոշ գաղափար մը կազմելու, շարունակեց։

Դեռ վերջաւորութեան չհասած, առաջինէն աւելի խորհրդաւոր բառ մը եւս գտաւ որ ամբողջ նախադասութիւն մը կ՚արինէր [?]։ Զարհուրելի [?] բան մը հովի պէս սուր եկաւ ու անցաւ մտքէն։ Գլխէն մինչեւ ոտքը սարսուռ մը զգաց։ Եւ սակայն շարունակեց։

Նամակին վերջին նախադասութիւնը ալ աւելի առեղծուածային էր։

— Անպատճառ երկրորդ մաս մը եւս պատահած ըլլալու է, մրմնջեց ինքնիրեն եւ, մեռնողն ալ Հայրիկն է։

Այսպէս, քանի մը անգամ եւս կարդաց, մինչեւ որ այդ առեղծուածային բառերուն խորը թափանցելով գտաւ գաղտնիքը։

— Հայրիկն է մեռնողը, գոչեցին շրթները եւ կամացուկ մը ձեռքերուն մէջէն նամակը սահելով ինկաւ գետինը։

Պահ մը այսպէս, փոթորկայոյզ գլուխը ձեռքերուն մէջ կեցաւ։ Ի՞նչ ընել։ Օրէնքը կարօտ հեռաւորութենէ մը չէր կրնար անմիջապէս յղացուցել պատասխան տալ։ Երկու բառով հեռագիր մը, նոյնպէս չէր կրնար իր պահանջքին գոհացում տալ։ Մանաւանդ թէ ի՞նչ պայմաններու տակ մեռած է Հայրիկը։

Ամբողջ գիշերը չարչարուելէն վերջ, առաւօտուն նոյն մտածմունքը հետը գործարան տարաւ։ Աչքին առջեւն էր Հայրիկը։ Մանաւանդ Սասուն որուն խոնարհ նայուածքը նուիրական յիշատակի մը պէս դրոշմուած էր մտքին մէջ։

Այդ օրը յոգնած, գինովի մը երեւոյթը ունեցաւ Գարեգին։ Թոյլ աշխատանք մը կը կատարէր։ Այնպէս մը մխրճուած էր օրուան գոյժին ծալքերուն մէջ որ նոյն իսկ մոռցած էր կէս օրուան կերակուր ուտել։

— Հը, բարեկամ, կ՚երեւի թէ սիրուհիդ միտքդ ինկած է նորէն, [illegible] ճաշի անգամ չես ուզեր երթալ, խօսեցաւ ընկերներէն մէկը։

Գարեգին լուռ նստեցաւ խումբին մօտ, մտածկոտ։

Շատեր կերան եւ վազեցին գործի, բայց ինքը դեռ պիտի մնար այդպէս եթէ յանկարծ վերակացուն չկանչէր զինքը։

— Ի՞նչ է պատահեր ընկեր, [illegible]։

Գարեգին թրջուած աչքերով սկսաւ շաքարին տուփերը շարել սայլակին մէջ։ Եւ յաջորդ օրը, իբրեւ պատասխան ընկերներուն, ձախ արմուկին սեւ շղարշ մը կապեց։ Ամբողջ երեք ամիս, հօրը մահը չհեռացաւ իր մտքէն։ Սասունի դրկուելիք նամակները թիւը աւելցաւ։ Բայց երկիր վերադառնալու ոչ մէկ միտք կը յղանար։ Ամառ։ Աշուն։ Եւ ահա վերջապէս, ձմրան սկիզբի օրերուն, Սասունի տխրանոյշ նամակներուն [illegible] սիրտը բացաւ.

— Ձմեռը թող անցնի, գարնան առաջին օրերուն ճամբայ կ՚ելլեմ։

ՄԱՏՈՒՐ ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ

(10)

ԴԷՊԻ ԾՈՎԱՓ

— ։ —

Ֆըշ, Ֆըշ, Ֆըշ …

Ու կը չործի սատանի կառքը բնոնաւոր բազմութեամբ որ կը փախչի հեղցուցիչ օդէն Փարիզի ննջասոր …

Գործարանի ծուխն ու մուրը, «չէֆ»ն ու գործերն ետեւ թողած, ես ալ անոնց նման չունչս կ'առնեմ կայարան, ժամ առաջ հասնելու ափունքը ծովին, առնելու կարօտս ալիքին, աղօթելով ընկերվարական կարգերուն։

Կը սուրանք հալածելով դաշտերն ու անտառները, քաղաքներ ու գիւղեր ետեւ թողած։ Ահա մարդիկ արտերու մէջ երջանիկ ու խրճիթներ անհոգ անուշութեամբ, ազատ աշխարհի ադամուկէն ու մաշեցնող կռիւէն …

Գէրք - Փլաժ, քաղաք մը տխուր եւ ուրախ, ուր արցունքը եւ ժպիտը կը խօսին զուգընթաց, ուր հիւանդանոց - առաքինարաններու չէնք, բայց տխուր չարքը առաջին աղէտի դէմք կը ցցուի, փոխադրելով քեզ ցաւի ու կարեկցութեան ոլորտներուն մէջ։ Մինչեւ իսկ փողոցներու մէջ կը տեսնես մարդիկ մահիճ - կառքերու վրայ երկնցած, իրենց տուներուն առջեւ կամ պառուզամբը կամ բլուելով, քիչ մը օդ ու արեւ շնչելու, իրենց ակար ոսկորները զօրացնելու համար։ Ուրիշ չատեր քիչ մը լաւցած, նոյնպէս կը չրջին անթացուպերու կռթնած, երկու սեռէ ու ամէն տարիքէ։

Ու օգափոխութիւնդ կը դառնանայ ի տես այս թալլերին։

Կ'այցելեմ նախ հիւանդանոցի մը մէջ պառկած պառկած բարեկամի մը, Սուրէն Նաւասարդեանի, որ նոյն ախտէն բռնուած դամուած է իր անկողնին տարիներէ ի վեր։ Որքան կ'ուրախանայ ու կը մխիթարուի պահ մը, երբ Հայ մը կ'այցելէ իրեն մենակութեան եւ օտարութեան ու ցաւի այդ օրերուն։ Երկար ու յամր է իր դարմանումը, բայց կը յուսայ բուժուիլ օր մը։ Կը խօսինք ամէն ձախէն, մանաւանդ ազգային խնդիրներու չուրջ, որոնցով այնքան կը հետաքրքրուի այդ վիճակին մէջ իսկ եւ կը յուսայ թէ երբ լաւանայ նորէն պիտի մասնակցի հանրային կեանքին, ինչպէս առաջ։

Որքա՜ն երախտապարտ է «Ցասաջ»ին խմբագրութեան որ կանոնաւորապէս եւ սիրայօժար իրեն կ'ուղարկէ թերթը։ Այդ է արդէն իր միակ մխիթարութիւնը, քանի որ պատեհութիւն կ'ընծայէ զինք հեռուէն տեղեկանալու ազգային անցուդարձերուն։

Կը թողում զինքը, խոստանալով նորէն տեսնել, քանի հոս գտնուիմ։

Ուրիշ հիւանդանոցի մը մէջ ալ կը գտնուի երիտասարդ հայ հիւանդ մը, Գ. Բաղոսեան, իսկ երրորդ մըն ալ՝ Վիլ - Ֆրանշէն եկած։

Ու քայլերս կ'ուղղեմ կապոյտ ծովուն, ալիքներուն։

Բայց քարափին վրայ նոյն երեւոյթը եւս ուրախ եւ տխուր։ Նորէն կառք - մահիճները ամէն քայլին, հիւանդանոցներէն կամ իրենց տուներէն տարուած հիւանդներ, երկնցած՝ միշտ կռնակի վրայ, բաց ծովու օդը ծծելու մօտէն։

Ու բազմաթիւ խումբեր մանուկներու ճերմակ աւազներու վրայ, նոյն ոսկրախտին ենթակայ, սրունքները կապուած կամ գաճերու մէջ, խաղահիներու հսկողութեան տակ կը զբօնուին անհոգ և անտարբեր իրենց բախտին։ Կը հասնիմ ծովուն տեղատուութեան ժամանակ։ Աւազ առատին չափ աւազէ անկողին մը, քալէ ու քալէ, եթէ ոտքերդ բոպիկ են, մինչեւ փրփուրը ալիքներուն քեզ զարնեն։

Հրեաները հոս ալ բաւական թիւով գաղութ մը ունին, հարուստ են եւ թերթ անգամ կը հրատարակեն իրենց լեզուով։

Անոնք ալ մեզ նման ցիրուցան, թափառական, հալածական եւ յարմարող իրենց բախտին, այն տարբերութեամբ որ ներքուստ կը կազմեն մէկ ճակատ եւ առատ չնորհիւ պաշտպան ունին եւ կը յուսան տիրանալ իրենց նախնեաց երկրին։

Մենք աւելի հայրենասէր ու հայրենարաղձ բայց անտէր ներսէն ու դուրսէն։

Ե՞րբ պիտի գայ այն երանելի օրը որ մենք ալ սթափինք ու զգանք կարեւորութիւնը միութեան ու ուժին, ձեռք բերելու համար ամբողջացումը մեր հայրենիքին եւ ազատութեան։

ՄԷՆ - ՍԷ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 4:ԱՄԵԱԿԸ

ԿՐԸՆՕԲԼ. — Մենք ալ տօնեցինք Խանասորի արշաւանքին 40ամեակը, Յուլիս 25ին, Լանսէյի մէջ, ջրատար պուրակի մը մէջ։ Լանսէյէն եւ Կրընոպլէն ընկերներ եւ համակիրներ կանուխէն համախմբուած էին ծառերուն տակ։ Հանդէսը բացուեցաւ ժամը 3ին «Կարկաչ» տեղացող։ Օրուան նախագահը բացատրեց տօնին նշանակութիւնը։ Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին տիկիններ Լ. Թորոսեան, Նահապետեան, Օր. Ավաւեան եւ Գ. Ա. Զօրեան։ Օրուան բանախօսը ընկ. Թադէոս Այվազեան (Լիոնէն) խօսեցաւ մօտաւորապէս մէկ ժամ, մանրամասն պատմելով արշաւանքին արժէքը։ Ի վերջոյ յիշեցուց «Միրեկի հայրենակիցներ, «երիք չէ միայն Հայու արիւն կրել ձեր երակներուն մէջ, պէտք է սիրել ձեր անցեալին փառքը կազմող հերոսներուն յիշատակը եւ առաջնորդել նորահաս սերունդը անոնց լուսաւոր ճամբով, փրկուելու համար ստաբացման վտանգէն»։

Այս առթիւ վիճակահանութեան գրուեցաւ ափսէ մը «ֆաքլամա» նուէրուած ընկ. Ընջապապեանի կողմէ։ Շահեցաւ տիկին Եզեկիէլեան (Լիոնէն), նուիրելով 10 ֆրանք եւ պխքիւիթի աման մը չահեցաւ ընկ. Ուզորեան, աւելցնելով 5 Ֆր.։ Իսկ Գ. Արամ Զօրեան նուիրեց 50 Ֆր. ի նըպաստ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրամարանին։

Շնորհաւորելի էր Լանսէի մեր խումբը հանդէսին կանոնաւորութեան եւ իր ջանասիրութեան համար։

Դաշտահանդէսը վերջացաւ լաւ տրպաւորութեամբ եւ երկու «Թօքարեւրով վերադարձանք Կրընոպլ ուրախութիւնը մեր սրտին, հայկական երգը մեր շրթներուն։

Տ. Սողոմոնեան

ԳԺԲԱԽՏ ՈՐԲԵՐ…

ՎԱԼԱՆՍ, 20 Յուլիս. — Ուեթ ժամուան գործարանային տաժանելի աշխատանքէն յետոյ՝ սուլիչի ազդանչանով դուրս կը խուժենք։

Գեղեցիկ է բնութիւնը, եւ այդ գեղեցկութենէն այս օրեր կ'օգտուի մեր քաղաքը։ Ջինջ երկինք եւ կիզիչ արեւ։

Վալանսը պատկերն է Փարիզին, ամէն քայլափոխին Հայու մը, բարեկամի մը կամ ընկերոջ մը կը հանդիպիս։

Ահա տիկին մը, «Փրիվա պիտի տանինք», կ'ըսէ տիկինոջս, առանց բարեւելու եւ կը հեռանայ։

— Ո՞վ է այդ, որ Փրիվայի չիմարանոցը կը ղրկուի։

— Տիկին Հայկուհին, Հայկազին կինը։ Ամուսինը մեռաւ երեք տարի առաջ, գործողութենէ մը վերջ, ձգելով հինգ զաւակներ (4 մանչ, 1 աղջիկ)։

Խեղճ տիկին Սիմոնեանը, իր ամուսնոյն մահէն վերջ, նորածին զաւակը փուփոնիէռ դնելով, ձեռք առաւ գործարաններուն ճամբան, կերակրելու համար իր անչափահասները։

Արդէն ֆիզիքապէս տկար, չդիմացաւ երեխաներուն ու դուրսի գործերուն եւ մանաւանդ չդիմանալով չքաւորութեան, ինկաւ հիւանդանոց։

Երկու անգամ Կ. Խաչը այցելեց եւ նիւթապէս օժանդակեց, ու Օգոստոս 15ին, Կ. Խաչի օգափոխութեան կայանին պիտի ղրկէ 8 տարեկան Գեարոս Սիմոնեանը, ուրիշ որբի մը հետ։

… Ուղեղս դարձաւ, հրաշափայլ արեւը կարծես խաւարեցաւ, եւ փոխանակ օդ առնելու, տուն մտայ, այս հինգ գժբախտ մանուկներուն պարագան «Ցառաջ»ին հաղորդելու համար։

Ի՞նչ պիտի ըլլան այս մանուկները (4 մանչ, 1 աղջիկ)։ Ֆրանսական որբանոցներ շատ կան, իսկ հայկական որբանո՛ց… եւ ըսել որ «արեւը ամէնուն համար կը ծագի»։ Թոյլ պիտի տրուի՞ որ ասոնք ալ օտարութեան մէջ կորսուին…։

Շ. Սեւեան

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՏԱՐԵԿ. ՀԱՆԴԷՍԸ

Համակիր ստուար բազմութիւն մը անգամ մըն ալ եկած էր խռնուիլ այս հնամենի կրթական հաստատութեան չուրջը, գնահատելու համար անոր սանուհիներուն ջանքերը։

Ինքնապաշտպանման բնազդը կը մղէ հայ մայրը եւ հայրը, խմբուելու հայ կրթական ո եւ է մեծնարկի չուրջը։

Այդ ուղղութեամբ՝ այս սիւնակներուն մէջ եղած թելադրանքները եւ խրախուսանքները բարեբախտաբար լսուած են միշտ, եւ հաճելի է նկատել որ ժողովրդական համակրանքը միշտ պատասխանած է գրականօրէն։

Հանդէսին բացումը կատարուեցաւ «Մարսէյյէզ»ի եւ Դպրոցասէրի քայլերգներով, ներկայութեամբ Ռէնսիի քաղաքապետի պաշտօնական ներկայացուցիչին։

Դպրոցին Տնամակալ Մարմնին կողմէ Տիկին Ա. Թովմասեան ֆրանսերէն դրութեամբ մը արտայայտեց հաստատութեան վարիչներուն երախտագիտական զգացումները ֆրանսական ազգին եւ քաղաքին իշխանութեանց, որոնք բարեացակամօրէն նըպաստած են ամէն կարգի դժուարութիւնները հարթելու համար։

Տիկին Գերճուհի Մազլըմեանի տեղեկագրէն ծանօթացանք Վարժարանին 1936 - 37 տարեշրջանին կրթական կեանքը յատկանշող մանրամասնութիւններուն։

Այդպէս՝ Վարժարանը ունեցած է հինգ դասարան 43 աշակերտուհիներով։

Նկատի ունենալով տեղական պահանջները, Տնամակալութիւնը որոշած էր հինգ դասարաններն ալ անխտիր ղրկել քաղաքին Ֆրանսական վարժարանը, ուսման բոլոր ճիւղերն ալ Ֆրանսերէնով ուսանելու համար. իսկ հինգշաբթի օրերը եւ շաբթուան մէջ քանի մը իրիկուններ յատկացուած են հին եւ նոր հայերէնի, հայ ժամանակակից գրականութեան պատմութեան, Հայոց պատմութեան, կըրօնագիտութեան, բարոյագիտութեան, տանտնտեսութեան, գեղարուեստի դասերու։

Այս տարի հոյակապ արդիւնք դասընթացքը աւարտած են վեցերորդ դասարանի հետեւեալ օրիորդները— Եւգինէ Փօղոսեան, Անթուանէթ Կարապետեան, Վարդուհի Դատապետեան, Թէրէզ Գատապեան, Հռիփսիմէ Ճօլկուեան։

Ֆրանսական վարժարանէն չրջանաւարտ եղած են. — Եւգինէ Փօղոսեան, Անթուանէթ Կարապետեան, եւ հինգերորդ դասարանէն՝ Ռոզա Գիպեան, Անժէլ Քէչէշեան, Դ. դասարանէն՝ Արուսեակ Փափազեան, Մ. Լուսիկ Մարտիկեան, Գ. դասարանէն՝ Տրինգ Կարիպեան, Նորկիզ Վանեան, եւ Ա. դասարանէն՝ Նազիա Րէիզեան, Գայծառ Առաքելեան։

Սկզբնական դասարանէն արագ յառաջդիմութեան եւ աշխատասիրութեան համար մրցանակներ ստացած են՝ Հռիփսիմէ Գարաճեան, Արաքսի Մէլոյեան։ Բոլորն ալ Ա. կամ Բ. մըրցանակներով։

Հանդէսին գեղարուեստական բաժինը կը սկսէր Պուշկինի «Ոսկի ձկնիկը» հէքեաթով, թարգմանուած Վարժարանի ուսուցիչներէն Աճարոն Տատուրեանի կողմէ, ներկայացուելով յաջողապէս։

Վարժարանին փոքրիկները ջերմօրէն ծափահարուեցան իրենց «Նաւաստիներու պարը»ին եւ «Մագիկներու պատկերներուն մէջ»։ Ուշադրաւ էին նաեւ՝ Ֆրանսերէն լեզուով՝ «La chanson à travers les âges»ի երգախառն պարերը եւ մանաւանդ Կովկասի երգերուն վրայ ձեւաւորուած «Հայկական պարերը», որոնց կրկնումը պահանջեց հասարակութիւնը։

Գեղարուեստական բաժնին չատ գընահատելի մասնակցութիւն մը բերած էր մանկամարդ դաշնակահարուհին Օր. Թիւրապեան, իսկ հաճելի յայտնութիւն մը եղաւ ապագայ դաշնակահարուհի փնցամեայ Նազիա Րէիզեան, իր նուագած մէկ փոքր կտորով։

Գնահատութեան արժանի աշխատանք կատարած էին խնամակալ տիկինները եւ ուսուցչուհիները շաբաթներու ընթացքին պատրաստելու համար հաճելի այս ժամերը։ Մասնաւոր յիշատակութեան մը արժանի էր Օր. Հիւկէթ Իչգալայեան, «La chanson»ի ֆրանսական պարերուն ղեկավարի եւ դիրակատարի հանգամանքով։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՄԱՄՈՒԼ

ՑԵՂԱԿՐՕՆ ՈՒԽՏԵՐԸ

— . —

«Հայրենիք» ետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ, Ցեղակրօն Ուխտերու 4րդ համագումարին առթիւ (20 Յուլիս).

— «Անցեալ շաբթու տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ.եան Ցեղակրօն Ուխտերու 4րդ Պատգամաւորական Ժողովը։

Ընդամէնը չորս տարուան կեանք ունեցող այս կազմակերպութիւնը, ինչպէս երեւան եկաւ նաեւ այս Պատգամաւորական Ժողովին մէջ, հաւանութեան նկատելի նշաններ ցոյց կուտայ արդէն եւ, թէեւ թիւով չանիր բազմալի արագութեամբ, որակով սակայն, աւելի ու աւելի կը բարձրանայ տարուէ տարի։

Հարկաւ, ոչ կարելի է եւ ոչ ալ արդար է, որ Ամերիկայի մէջ մեծցող մեր նոր սերունդէն սպասենք ու պահանջենք այն, ինչ որ ամենայն իրաւամբ պիտի սպասէինք ու պահանջէինք Հայաստանի մէջ ծնած ու մեծցած սերունդէ մը։ Հայերի դաստիարակութեան համար Ամերիկայի ծանօթ աննպաստ պայմանները չեն կրնար չառհմանափակել մեր ակնկալութիւնները եւ չեն կրնար չստիպել մեզ գոհանալու աւելի համեստ արդիւնքներով։

Այսուհանդերձ պէտք է ուրախութեամբ արձանագրենք, որ Ցեղակրօն Ուխտերու եւ աւելի փոքրահասակներէ կազմուած Շաւասպեան խումբերու չուրջը հաւաքուած ամերիկահայ նոր սերունդը, քանի մը տարուան ջանքերէ յետոյ, անսպասելի առաջդիմութեան ապացոյցներ կուտայ հայ ազգային գիտակցութեան տեսակէտով։

Այսօր, օրինակ, Ցեղակրօն Ուխտերու եւ Շաւասպեան խումբերու շընորհիւ մեր պատանիներն ու երիտասարդները անհամեմատ աւելի նուազ կը տառապին ցեղային ստորադասութեան եւ անհատական նուաստութեան զգացումէ, քան տարիներ առաջ։ Այսօր անոնք ոչ միայն աւելի լաւ ծանօթ են հայ ազգի կեանքին, այլ եւ հպարտ են հայ ցեղին զաւակներն ըլլալով։ Այսօր անոնք օտարներուն առջեւ այլ եւս չեն ամչնար իրենց հայ ըլլալուն համար, ինչպէս որ կ'ամչնային տարիներ առաջ։ Կեանքի դաժան պայքարին մէջ սաիկա անկասկած մեծ յիշատակութիւնն է, որ կը ներշնչէ անոնց եւ կը խոստանայ նաեւ մեծապէս օգտակար ըլլալ թէ զանոնք ծնող հայ ազգին եւ թէ անոնց երկրորդ հայրենիքին եղող Ամերիկայի համար։

Նկատելի է նաեւ որ Ամերիկա մեծցող մեր նոր սերունդին մէջ հայերէն խօսողներու թիւը անպայման չափով մը կը մեծնայ տարուէ տարի եւ ատիկա չի կրնար մամուլը ուրախութիւն չպատճառել մեզի։ Մեր կազմակերպութեանց կատարած աշխատանքները եւ մանաւանդ «Հայրենիք» անգլիերէն չաբաթաթերթի ընթերցումը ոչ միայն առաջ կը բերեն մեր նոր սերունդին մէջ հետաքրքրութիւն դէպի հայ կեանքը, գրականութիւնն ու պատմութիւնը, այլ եւ պատճառ սորվելու հայ լեզուն՝ աւելի լայն ծանօթութիւն ձեռք բերելու համար հայ ցեղի մասին։

Կարեւոր պարագայ մըն է նաեւ այն, որ Ցեղակրօն Ուխտերու եւ Շաւասպեան խումբերու կազմակերպման չնորհիւ մեր երիտասարդներն ու պատանիները առաջուընէ անհամեմատ աւելի պատեհութիւն ունին ընկերային ու հոգեւոր չփում ունենալու իրարու հետ, եւ այդ չփումին միջոցով կը խորանան, կը զօրանան անոնց մէջ ցեղային ձգտումները։ Այլապէս մեր պատանիներն ու երիտասարդները, առանձին առանձին մընալով, դիւրութեամբ պիտի կորսըւէին ցեղի համար միջազգային այս մեծ խառնարանին մէջ, որ Ամերիկա կը կոչուի։

Ու նոյնչափ արժէքաւոր պարագայ մըն ալ այն է, որ հայ երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները իրարու հետ գործելով ցեղային ընդհանուր կազմակերպութեան մը մէջ, միասին խաղալով, միասին երգելով ու պարելով եւ միասին հաճելի ժամանց ունենալով, յաճախ կը միանան իրարու հետ ու կը կազմեն ընտանիքներ։ Այլապէս խառն ամուսնութիւններ չատ աւելի մեծ չափով տեղի պիտի ունենային քան, ինչ որ նկատելի է վերջերս։

Ցեղակրօն Ուխտերն ու Շաւասպեան խումբերը կազմակերպուած են եւ կը գործեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին ու գաղափարական չունչին տակ։ Եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, աշխատելով զարգացնել մեր պատանիներու եւ երիտասարդներու մէջ ցեղային լաւագոյն յատկութիւնները եւ վառել անոնց հոգիներուն մէջ ցեղային արժանապատուութեան նուիրական զգացումը, ինչպէս եւ ազգային գերագոյն իտէալները, կը ձգտի կապել զանոնք հայ կեանքի հետ, արթնցնել անոնց մէջ ձգտումը ծառայելու իրենց մայր հայրենիքին։ Իսկ Հայաստան այնքա՜ն պէտք ունի անոնց նման երիտասարդներու, որոնք բախտ ունին անհրաժեշտ մասնագիտութիւններ սորվելու Միացեալ Նահանգներու կամ Ֆրանսայի նման առաջաւոր երկիրներու մէջ»։

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ընդհանուր ժողովը, 1920 դեկտ. 18ին, հետեւեալ բանաձեւը հանած եւ վաւերացուցած է Հայոց մասին. — «Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. ժողովը, համաձայն 22 նոյեմբեր 1920 թըւակիր որոշման, պաշտօն կուտայ իր խորհուրդին, հսկելու Հայաստանի ճակատագրին վրայ»։

«Ընդհանուր ժողովը յանձնարարէ կը խնդրէ խորհուրդէն, որ Գերագոյն խորհուրդին մօտ պահանջ դնէ թէ հարկ է դաշնագրին (Սեվրի դաշնագիրը փոխարինող) մէջ դնել անհրաժեշտ տրամադրութիւնները ի պահպանութիւն Հայաստանի ճակատագրի, մասնաւորաբար Հայոց տալու համար Ազգային Օճախ մը բոլորովին անկախ թրքական տիրապետութենէն»։

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

. — Խաչափ մարդու մէջ, մէկ Առիւծ Գեւո, Յօ, չախալներ, «որ ես չեղնէի ձեր մէջ, հայ հուլ, ձեր բանը պոչ կ'եղնե՞ր, վալլահ, մէկ գիր կարդալու պակա՞ս է… Սուրբ Լուսաւորչէն մասնէրուն մեռնիմ, էն որ Հայու գիրը գտաւ…։

— Սուրբ Մեսրոպն էր գտնողը։ — Թոփալ Սատանան փորձեց զգացնել Գեւոյի սխալը, մանաւանդ որ բարկացաւ Էջմիածինի վրայ՝ խաղը կխաստ ձգեւ լալու համար։

— Տօ, ի՞նչ Սուրբ Մեսրոպ…։ Մէկ խօսք ըսելին նայեցէք, հա, հա, հա։ Հէշ Մ. Եսրոպէն սո՞ւրբ կ'եղնի, հա՛յվան։ Ոչ թէ չես գիտեր, առա եղիր. Ախալցխա ըսեմ, Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ էր անիկէն, երբ որ Խորվիրապին մէջ՝ չաղաններուն հետ բանտարկեցին, կը աղաչէր Թագաւորի հրամանով, ժեռն, եւ Աստուծու զօրութեանը, Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչը գիրեր մը եղաւ գտաւ… Չէ, ճանըմ, եւ ալ չէ, ուսելէք ունեցաւ ետեւեա, ալ լէքը բաց Աստուծու զօրութիւնը, ու եառաւ։ Առաւ ուշու հրամանով, Գարի վէլ հրեշտակ ապերը երեւցաւ մեր Լուսաւորիչին, ոնց որ ես ձեզի կը տեսնամ։ «Արդարներու արդար Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ», ըսաւ Գաբրիէլը, «աղաս, ո՞ղջ ես»։ Դու մի ըսեր կապալաշխ Թագաւորին քուրը դաղտուկ, ամէն օր կտոր մը հաց ու բրդուճ մըն ալ ժամիկ կը տանի եղեր Սուրբին…

— Հա, գլուխ մըն ալ սոխ, հեգնեց Սատանան։

Անչուշտ անների սրբապղծութիւն մըն էր Թոփալ Սատանայի խօսքերը։ Զօրս կողմէն վրայ տուին հայդուկները, ու ալ չթողին որ բերանը բանայ։

— Տօ, փառա… յանուն Հօր եւ Հոգւոյն սրբոյ, — երեսը խաչակնքելով չարունակեց Առիւծ Գեւոն, պատմութեան թելը կրկին ձեռքն առնելով. — Մեր Աստուածընտրեալ կաթողիկոս Սուրբն Գրիգորիս Լուսաւորիչ…

Թէ եւ Թոփալ Սատանան տեղէն բարձր անալով հեգնօրէն ծծծաղելով ոտքուէ. Ն դուրս եկաւ, բայց Առիւծ Գեւոն մէն ծ բաւականութեամբ դիտեց շրջապատողները, որոնք իր շրթունքներէն կախուած էին, ու իր գլուխն ձեռով գրելու գիտը պատմելէն վերջ. Վան քաղաքի գէղերուն հասաւ։ Երկար ու բարակ պատմեց սայլի կռիւը, դաւաճանի սպանութիւնը։

Ընդհանրապէս Առիւծ Գեւոն այնքան ոգեւորուած կը պատմէր, որ հեւ ի հեւ լողները ժամանակ իսկ չէին ունենար անդրադառնալու չատ մը մանրամասնութիւններու հակասութիւններուն վրայ։ Բոլորովին Առիւծ Գեւոյի մեղքը չէր, եթէ իր պատմութիւնը լողները կարծեցին, թէ Դաւոյի սպանութեան մէջ չատ խոշոր բաժին մը ունեցած էր, որ գրեթէ գըխաւոր դերակատարն եղած էր Առիւծ Գեւոն։ Եթէ լողները այդ եզրակացութեան կուգան, ինքն ի՞նչ մեղաւոր է։ Կեանքին մէջ ուրիշ մը անունը չահագործած, իր բերնէն օր մը օրանց սուտ մը չէր լսուած, պատմութեան ընթացքին արժանաւոր տեղը տուած էր Տաճատին, անգամ մը յիշելով անոր անունը.

— Էն պատմէ, ակլի կռիւը ինչպէ՞ս պատահեցաւ, — հարցուց տարիքը առած հայդուկ մը, որ մէջքը տուած պատին՝ երկնցած ուշադրութեամբ կը հետեւէր Առիւծ Գեւոյի պատմութեանը։

— Հա, պատմեմ, մեծ աղբար… համան կռիւ եղաւ… մէկ ալ աչքս դարձնեմ ու ի՞նչ տեսնամ… Ազգեայի Զաղոսի վրայէն սէլ մը կուգայ, ուժ տուս աակեր… Հէյ, Գեւօ, կ'ըսեմ, ակ թէ որ մարիֆաթ մը ունիս … թֆանքս չոկեցի, պուռ։ Մէկ ալ ոնց որ աշխարհը իրար խառնուի. չորս կողմէն կարկուտի նման կիւլէ թափեցաւ։

Երկար, չատ երկար Առիւծ Գեւոն պատմեց գէզքի մասին այնքան կենդանի կերպով, որ լողները կարծես թէ իրական կռուին ներկայ կը լինէին

Մինչ Առիւծ Գեւոն իր անսպառ պատմութիւնները կը չարունակէր, Թոնրատան մէջ հաւաքուած ընկերները թոնիրի չուրջը հաւաքուած, ապագայ գործունէութեան մասին կը խորհրդակցէին։

— Գէորգը գրեց, թէ չի կրնար գալ, որովհետեւ Գիթլիսի Ալայ Բէկը երկու հազար զօրքով մտեր է Կառկառ, — ընկերներուն կը պատմէր Գիժան, — ընդհարում մըն ալ ունեցեր են զօրքի հետ Խնձորուտի տակ։ Սարգիսը երկու ընկերներով սարէն իջած կը լինի Խնձորուտի ժողովուրդը գիւղէն լեռ բարձրացնելու համար։ Գիւղացի մը հեռուէն ձայն կուտայ, որ գիւղ իջնան, զօրք չկայ գիւղին մէջ։ Սարգիսըն ալ միամիտ կը մօտենայ. բարեբախտաբար, յանկարծ թուփերու մէջ չարժուող կարմիր ֆէսեր կը նկատէ, երբ արդէն գիւղի մօտ հասած կը լինի։

Գիտի կ'իյնայ, որ թակարդի մէջ կ'ուզեն ձգել զինք ու ընկերները։ Անմիջապէս ընկերներու հետ դիրք բռնելով կը սկսի կրակել։ Զօրքն ալ կը պատասխանէ։ Կռիւը կը սկսի։ Սարգիսը երկու ընկերներով կը կռուի, մինչեւ որ Խնձորուտի ժողովուրդը ապահով կերպով դուրս կուգայ գիւղէն, ու կը բարձրանայ սարը։

— Հապա ինչո՞ւ գիւղացին կը պոռայ, թէ զօրք չկայ, — հետաքրքրուած հարցուց Մակացի Յակոբը։

— Պարզ է, որ այդ գիւղացին, անկարող ժամանակին փախչելու, զօրքի ձեռքը կ'իյնայ, ու անոնց սպառնալիքին տակ, ինչ որ կը թելադրեն իրեն, ինքն ալ կը պոռայ։ Կարեւորը՝ Գէորգի եւ ընկերներուն կատարած աշխատանքն է։ Քանի մը մասի բաժնուած, Կառկառի գիւղերը կը չրջին, ու ժողովրդական զէնքերը հաւաքելով լեռներու մէջ որոշ տեղեր կը պահեն։ Զէնքերու տէրերը Սարգիսը, Կարօն եւ Գէորգը միայն գիտեն։ Իսկ Գաւաչի մասին արդէն ըսի, փոքրաթիւ քանակութեամբ զէնք կորսնցուցինք միայն, իսկ մնացածները ապահով թաքստոցներու մէջ պահուած են։

— Մեր չրջանը, — իր կարգին ըսկաւ պատմել Մուսօն, — քաղաքին աւելի մօտ գտնուելով՝ չափազանց աղդուած էր քաղաքի անցուդարձերէն։ Յակոբն ու ես, բաժնուեցանք իրարմէ։ Ես՝ վերի, ան վարի Հայոց Ձորի չրջանները վերցուցինք։ Կառավարութեան խստութիւնները չատ աւելի զգալի էին մեր չրջանին մէջ, քան ուրիշ որ եւ է գաւառ։ Գիւղական պահեստներէն, Հարիւր յիսունի չափ զէնք ձեռք անցուց կառավարութիւնը, բայց մէկ մասը տեղական գինուորական խումբերու աջակցութեամբ, կրցանք փրկել ու ապահով վայրերու մէջ թաքցնել։ Ներկայիս կայուն վիճակ մը ունի Հայոց Ձորը, մեր աշխատանքը չափով մը լրացած է, եթէ նոր բարդութիւններ չպատահին։

— Քաղաքի մասին լսեցինք, չրջաններու վիճակն ալ յայտնի է։ Հիմա կարեւորը մեր ապագայ գործունէութեան ուղեգիծը ծրագրելն է, — խօսք առաւ մեր վաղածանօթ Ծուռ Վարդապետը, — այսքան մեծ խմբով չենք կրնար չարժիլ։ Գիւղացիք իրենք իսկ սոված վիճակի մէջ են։ Եթէ երկու օր գիւղ մը մնալու լինինք, գիւղին մէջ հացի փշրանք իսկ չի մնար… Պէտք է այդ մասին մտածել…

Բնազդօրէն ներկաներու հայեացքը կեդրոնացաւ Լեւոնի վրայ, որ գէմքի սաստիկ յոգնած արտայայտութեամբ մտիկ կ'ընէր։

— Լաւ, ի՞նչ կը մտածես, Լեւոն, — ընկերոջ ուսը թափահարելով հարցուց Գիժան, — անտարբեր, կարծես ուշք ու միտք ուրիշ տեղ է։

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

մօտերս տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Պ. Մուսոլինիի հետ։ Փարիզի աջակողմեան թերթերը գոհունակութեամբ արձանագրելով այս իրողութիւնը, կը յիշեն թէ խաղաղութիւնը մեծապէս պիտի շահի Անգլիոյ եւ Իտալիոյ մերձեցումէն։

ԿՈԼԽՈԶԻՆ ՀՈՂԵՐԸ ԲԱԺՆԵՐ ԷԻՆ...

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.— Տաշքէնտի շրջանին մէջ (Ուզպէքիստան), ելեր պատիժներու դատապարտուեցան կարգ մը պաշտօնեաներ, որոնք համարձակեր էին հողերու հաւաքական գործութիւնը ջնջել եւ հաստատել անհատական գործութիւն։ Եղեռնագործ տարրը տարբեր տարբեր բանտարկութեան եւ հինգ տարի քաղաքացիական իրաւազրկումի դատապարտուեց գործադիր կոմիտէի նախակին նախագահը՝ Կորչքով, շրջանի հողային գործերու նախկին վարիչը՝ կին նախագահը՝ Կորչքով, լուքիանով եւ Տաշքէնտի շրջանի սովետին նախկին նախագահը՝ որոնք կոլխոզը լուծելով, եա տուեր էին մշտնջենական սեփականութեան թուղթը եւ հողերը բաժներ էին անդամներուն միջեւ։ Այս դատապարտեալները 1934ին եւ 1935ին ալ երկու կոլխոզներ լուծեր էին։ Ուրիշ երկու պաշտօնեաներ ալ դատապարտուեցան ութ տարի բանտարկութեան, երրորդ մը՝ վեց տարուան, չորրորդ մը՝ երկու տարուան։ Հարիւրաւոր գիւղացիներ կը հետեւէին դատավարութեան։

Հակակրօնական պայքար Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայի «Անաստուած» թերթը կը գրէ թէ երեսունի չափ քահանաներ եւ նախկին աղնուականներ դատի քաշուած են Օրէլի վիճակական ատեանին առջեւ, իբրեւ հակայեղափոխականներ։ Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուին եպիսկոպոս մը՝ Նիքոֆորով, 12 քահանաներ եւ նախկին դուքս մը։

** Խորհրդային մամուլը կ'ողբայ ճարտարարուեստական արտադրութեանց անկումը՝ թէ որակով եւ թէ քանակով, արկածներու յաճախումը, ծրագիրներու թերակատարումը եւ ուրիշ զանցառութիւններ, ձաղկելով պատասխանատուները։ Այս առթիւ շատ ծանրակշիռ իրողութիւններ երեւան կը հանէ ճարտարարուեստական պաշտօնաթերթը։

ՑԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ շաբաթ օր հազարաւոր քաղաքացիներ մեկնեցան Փարիզէն։ Կայարաններուն մէջ պաշտօնեաները չէին կրնար հասնիլ բանմութեան պահանջներուն։ Ուրբաթ օրէն ի վեր շարք մը գծերու վրրայ կառախումբերը եռապատկուած, նոյն իսկ քառապատկուած էին։ Միայն Պոստոյի գծին վրայ բազմութիւնը 30 – 40,000 հոգի աւելի էր, բաղդատելով անցեալ տարուան հետ։

ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՐԸ, որուն բացումը տեղի ունեցաւ շաբաթ օր, կը ներկայացնէ 33 ազգեր։ Ամէնէն մեծ թիւը կը կազմեն Անգլիացիները, 7000 սկաուտներով։ Յետոյ կուգան Ֆրանսացիները (2000)։ Առաջին օրուան մեծ թափօրը տեւեց երկու ժամ։ Թափօրին մէջ կ'երեւային ամերիկեան Հնդիկներ, գլուխները բաց եւ գրեթէ մերկ։ Ֆրանսացիները երեք խումբերու բաժնուած էին, իրենց դաւաղանին վրայ պարզելով նախ կապոյտ, յետոյ ճերմակ, յետոյ կարմիր ծաղիկ մը։

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐՈՒ առմակներու քաննոց տրցակը, որ կ'արժէր 6 ֆր. պիտի բարձրանայ 8ի, իսկ մեթրոյի գինը, որ 70էն 80ի բարձրացած էր դեռ երկու ամիս առաջ, մէկ ֆրանքի։ Մանրամասնութիւնները չեն որոշուած տակաւին։

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ընթացքին, 130,000 ամերիկացի զինուորներ ինկած կամ վիրաւորուած էին Մէօզ – Արկոն ռազմաճակատին վրայ։ Այս առթիւ փառաւոր յիշատակարան մը շինուած ըլլալով Մոնֆոքոնի մէջ, բացումը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, հովանաւորութեամբ Հանրապետութեան Նախագահին։ Նախագահէն զատ, ճառեր խօսեցան զօր. Փըրշինկ, Փարիզի ամերիկեան դեսպանը, ինչպէս եւ Մ. Նահանգներու նախագահը՝ ձայնասփիւռով։ Բոլորն ալ փառաբանեցին ֆրանքօ-ամերիկեան բարեկամութիւնը, սկսելով Մ. Նահանգներու անկախութեան շրջանէն։

ՍԷՆ – ՏԸՆԻԻ քաղաքապետին ընտրութիւնը կատարուեցաւ կիրակի օր եւ ընտրուեցաւ համայնավար թեկնածուն։ Ինչպէս կը յիշուի, նախորդ քաղաքապետը, Տօրիօ, պաշտօնանկ եղած էր եւ իր կուսակիցներէն մէկը թեկնածու ներկայացած էր, սակայն ձախողեցաւ։

100,000 ՆԱԽԿԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԿՆԵՐ, որոնց մէջ կան տասը օտար ազգերու ներկայացուցիչները, մեծ թափօր մը կազմեցին կիրակի օր։ Այս առթիւ ճառեր ալ խօսուեցան յանուն խաղաղութեան։ Գերմանական ներկայացուցիչը յայտարարեց — «Մեզի համար խաղաղութիւնը կը նշանակէ հաւասարութիւն՝ արդիւնքի իրաւունքի եւ պատիւի»։

Այրի Տիկին Արուսեակ Էքինճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Էքինճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Եղիսաբեթ-Ղազար Մարտինեան (Սուրիա), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գորդիկեան եւ զաւակունք եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն Մարսէյլի Ուրֆայի Հայր. Միութեան, հայրենակիցներու եւ ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր, մամուլով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ԿԱՐԱՊԵՏ ԷՔԻՆՃԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Փարիզ, 2 օգոստ. 937

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷԹ ՊՕՒԼ-ԹՈԼՕՆԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ժողովը չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի տիկին Զապէլ Գ. Մեղպուրեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մակաղեան, ինչպէս նաեւ բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Փարիզի հոգեւ. Վսեմաշնորհ առաջնորդի, քահանայ հայրերուն, գալով դասուն եւ եկեղեցիի վարչութեան, որոնք անձնուիրաբար կատարեցին օգտակար դպիր

ՕՐ. ՄԱՌԻ ՄԱԿԱՂԵԱՆԻ

(մեռած 30 յուլիս 1937)

եկեղեցական կարգը այնքան շուքով։ Շնորհակալութիւն նաեւ բոլոր անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին այս ցաւալի կորուստին առթիւ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Գրեց՝ Գ. Գիւզալեան

Հրատ. «Արազ» Հրատարակչական ընկերութեան թիւ 1։ Պէյրութ, 1937։ Գին 10 ֆրանք։ Ստանալու համար դիմել — Sarkis Pakhdikian, B. P. 589 Beyrouth (Liban).

Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

" ՎԷՄ "

Լոյս տեսաւ ՎԷՄի ժԹ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.

ՎԱՀԱՆ ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արհաւիրքի օրեր։ Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Հայ եւ Արաբ հնագոյն յարաբերութիւնները։ ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ Ցուշատետրէս, Հայ — հայկական բանակցութիւնները։ ՀՄ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ՝ Դէպքերը Վասպուրականում, Մի քանի ճշդումներ։ Ս. ՎՐ.՝ Հայ եկեղեցու միասնականութիւնը, Ընծայեցի, Անցեալը, Ատրպետ, Հայաստան Գէորգեան, Զ. Մաթիկեան, Կեանք եւ Մշակոյթ, Գրականութեան վիճակը Հայաստանում, Րաֆֆիի յոբելեանը, Մարտա Ռաֆայէլեան վարժարանի հարիւրամեակը, Բաղաքային թանգարան Երեւանում, «Մարջան» օպերա։ Գիրք եւ մամուլ, Հրատարակութիւնների վիճակը Հայաստանում, Րաֆֆիի երկերը, Նուպարեան մատենադարան, Դրախտական, Մ. Օրախելաշվիլի՝ «Ս. Օրջոնիկիձէ», Ն. Բազալեան, Ն. Հանգոյց՝ «Մեր կանոնագիրը», Ս. Վ. յաւելուած, Վահրամ եպ. Մանկունի, «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ.— Ֆրանսա եւ Սուրիա 60 ֆրանք. Ամերիկա, Բրիտանական կայսրութիւն, Եգիպտոս 4 տոլար. Մնացեալ երկիրները 3 տոլար։

Կանխիկ վճարող նոր բաժանորդներու համար նախորդ տարիներու թիւերը կէս գինով։ Դիմել՝

S. VRATZIAN, 13, Rue des Platanes, Cité Jardins de Plessis-Robinson (Seine)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԵՐԻ ՃՐԱԳԱՐ

Ամսագրին 6րդ թիւը (Յունիս - Յուլիս) հետեւեալ բովանդակութեամբ —

Յ. ՕՇԱԿԱՆ՝ Մանկութեան Օրեր..., Գ. ՃԻԶՄԷՃԵԱՆ՝ Իրիկնալոյս, ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ Անտիպ նամակ մը, ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ Հայաստանի գիկատառը, Փ. Մ.՝ Միջերկրականեան համալսարանական կեդրոն, ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ Խեղճ մարդերուն պատմութիւնը, ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ՝ Թատերական տաճարներ, Կ. ՊԵՏՈՒՇ՝ Բանք հեղինակութ, ՏՕՔԹ. ԱԼԼԱՀՎԷՐՏԻ ՈՐԴԻ՝ Նահատակ Գրագէտներու կիթողը, Ա. ԱՐԱՋԵԱՆ՝ Դիրքեր ու դէմքեր, եւ նկարներ։

Բաժնեգին Ֆրանսայի համար 30 ֆր., արտասահման՝ 40 ֆրանք։

Դիմել՝ խմբագրութեան Մ. Գարսամեան, 30, Rue Drouot, Paris (9)։

ԱՄԷՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆԻ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ

Լոյս տեսաւ Guide մը, յատկապէս պատրաստուած Փարիզ բնակող օտարականներու համար։

GUIDE DES ETRANGERS

Guideը կը պարունակէ նաեւ Փարիզի Ֆրանսական բոլոր պաշտօնատուններու եւ բազմաթիւ օգտակար հասցէներ։

Guideը ունի յատուկ բաժին մը՝ յատկացուած օտար գաղութներու, որոնց հոն պիտի գտնեն գիրենք հետաքրքրող անհրաժեշտ հասցէները։

Գ Ի Ն՝ 6 Ֆ Ր Ա Ն Ք

Ղրկել 6 ֆրանքի նամականիշ, հետեւեալ հասցէին — «Guide des Etrangers», 13, Rue de la Colonie, Paris (13). Tél. Gobelins 11-40:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ — Թիւ 1

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի զէնքերու պատմութիւնը։ Մօտ 300 էջնոց ճաքուր թուղթի վրայ, պատկերազարդ, գեղեցիկ հրատարակութիւնը։ Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ — 10 ֆր. Միւս երկիրները — 15 ֆր.

Դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ, R. Papazian 163 Avenue Jean Jaurès, Paris. ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahaguian, 29 Atelerilor, Constantza (Roumanie). ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ «Մասիս» հրատարակչական B. P. 444, Sofia (Bulgarie). ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օր»ի խմբագրատուն 20 A, Rue Vouli, Athènes (Grèce). ԻՐԱՔ Գ. Ուլուսեան, New Street, Bagdad (Iraq). ՀԱՐԱՒ ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմէնիա»յի խմբագրատուն, San Salvador 4625 Buenos-Aires (Argentine).

Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince, Paris, որուն կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին հասցէ չէ տրուած։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) — Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԲՆԱԿԱՎԱՅՐՍ

>>>> o <<<<

— Ձեզ գիտեք, թէ նախ ինչո՞ւ այստեղ ճաշարան բացած են, ըսաւ հօրեղբօրորդիս։ Կ'ուզէի ծանօթանալ այդ մարդուն հետ որ սկսաւ այդ գործը։ Ի՞նչ տեսակ մարդ կը կարծես որ ան պէտք է ըլլայ։

— Կ'ենթադրեմ, որ տեսակ մը շընորհալի մարդ է, պատասխանեցի ես։

— Իր շնորհալիութեան մասին չէ խօսքս, ըսաւ հօրեղբօրորդիս։ Կ'ուզեմ ըսել, թէ ո՞ր դժոխքը պատճառ դարձաւ որ ան ճաշարան մը բանայ այսպիսի քաղաքի մը մէջ։

— Կրնայ ըլլալ, որ մեծ ախորժակ մը ունի ու անոր հոգ կը տանի, պատասխանեցի ես։

— Մէկի դէմ տասը դրամ կը դնեմ, որ այդ է բուն պատճառը, խօսեցաւ հօրեղբօրորդիս։ Ան պզտիկ մարդ մըն է ու մեծ ախորժակ ունի, շուրջը անօթի զգալ որ եւ է ատեն։ Ան կ'ուզէ իր մօտը ուտելիք ունենալ ամէն վայրկեան, ուստի ճաշարան բացած է։ Իսկ եթէ գործ չընէ, ինքը կրնայ ուտել ամբողջ խորոված միսը։

— Կարծեմ լուծեցինք ամբողջ խընդիրը, ուրեմն սպասելու պէտք չունինք, աւելցուցի ես։

Ինքնաշարժին քով վերադարձանք, ու հօրեղբօրորդիս երկաթէ ձողով մեքենային զսպանակը դարձուց եւ քաղաքէն դուրս քշեցինք։

Բլուրները թուխ էին ու չոր։ Խոտը բոլորովին մեռած ու չորցած էր։ Գըրեթէ տասը մղոն ճամբորդելէ վերջ, հասանք այն տեղը, ուր հօրեղբօրորդիս կ'ըսէր, թէ շատ աղուոր էր։

Գեղեցիկ վայր մըն էր, գով ու շատ հաճելի, թէպէտ օդը շատ տաք էր։ Հոն ծառերը ինքնաբերաբար բուսած էին բլուրներու զառիթափերուն վըրայ։ Ու ծառերու հովանիին տակ չչորցած խոտ կար։

Ամէն մէկս կերանք եղան միսով երեքական սանտուիչ ու խմեցինք մէյ մէկ շիշ գարեջուր։ Յետոյ առինք զէնքերը եւ մնացած ուտելիքները, հոն թողուցինք գարեջուրը ու սկսանք քալել։

Գարեջուրը պաղ ու հաճելի էր։ Սանտուիչները շատ համեղ էին։

Գրեթէ ժամ մը քալեցինք ու որսի մը չհանդիպեցանք։ Ուստի հօրեղբօրորդիս քանդրկուքնոցը կրակեց ճերմակ թիթեռնիկի մը վրայ ու վընդակը վրիպեցաւ։

— Կը տեսնե՞ս, որ յանցանքը նշանառուինն է, ըսաւ ան։

Ես ալ ուժով կրակեցի թիթեռնիկի մը վրայ եւ գնդակը վրիպեցաւ։

— Զայնը աղէկ է, ըսի ես։

— Ճիշդ քանդրկուքնոցի ձայն է, ժպտեցաւ հօրեղբօրորդիս։

— Ո՞ր դժոխքը կը գտնուի այդ առուն, հարցուցի ես։

— Ի՞նչ առու, զարմացաւ հօրեղբօրորդիս։

Ի՞նչ ըսել կ'ուզես թէ ինչ առու։ Առուն։ Առուի մը մասին չխօսեցա՞ր այս առտու, հարցուցի ես։

— Ձեզ կարծեր, թէ ջուր կայ հոն, պատասխանեց հօրեղբօրորդիս։

— Եթէ ջուր չկայ, ուրեմն առու չէ, ըսի ես։

Ցանկարծ հօրեղբօրորդիս կրակեց հրացանը, ու ես տեսայ որ ճագար մը ցատկեց ու փախաւ։

— Այդ հրացանին նշանոցը յանցանք մը ունի, ըսի ես։

— Ոչ, պատասխանեց հօրեղբօրորդիս, երկրորդ մտածումով մը որոշեցի չսպաննել անմեղ կենդանի մը։ Իվերջոյ, սպաննելու ինչ օգուտ պիտի բերէր ինծի։

Երկու ժամ եւս քալեցինք մինչեւ որ գտանք առուն։ Քիչ մը ջուր կար, բայց լճացած էր եւ կը նեխէր։ Այսուհանդերձ նստանք զով խոտին վրայ եւ խօսեցանք։

Հօրեղբօրորդիս կ'ուզէր քիչ մը աւելի տեղեկութիւններ ունենալ այն մարդուն մասին, որ մեռած էր Քաուէնդի հիւանդանոցին մէջ։ Քերոբը մեր մօտաւոր ազգական էր։

Յետոյ ես պատմեցի իրեն, եւ ինքն ալ պատմեց ինծի տղու մը մասին, որ խեղդուած էր Թամբս Տիչին մէջ։ Տըղան իր բարեկամն էր ու Հարլան Պէյ կը կոչուէր։

— Շատ աղուոր տղայ մըն էր, ըսաւ հօրեղբօրորդիս։

Վայրը շատ խաղաղ ու հաճելի էր։ Կռնակիս վրայ պառկեցայ, նայեցայ երկինքին ու մտածեցի։

Շատ մը խենթ տարիներ անցած են։ Շատ մը խենթ բաներ պատահած էին։ Դարձեալ սկսած էր ու հաճելի։ Թէպէտ շատ տաք էր, բայց դարձեալ շատ հաճելի էր։ Առիկա իմ հովիտս էր, ուր ես ծնած էի։ Այս վայրերն ալ ու այս երկինքը իմ բնակավայրերս էին։ Այս օդը կար։ Հօրեղբօրորդիս կար ու խօսելու ձեւ մը ունէր, որուն մէջ կը կազմէին իր յուշերը եւ այն մարդիկը, զորս ինք կը յիշէր։

ՈՒ. ՍԱՐՈՅԵԱՆ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Սիսեցի Յարութիւն Քիւփէլեան, կը կարծուի Ալֆորվիլ հաստատուած ըլլալ։ Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Ohannès Gulesserian, sanatorium S. V. de Paul, Rhonne (Gr. Liban).

— Տիկին Ոսկի Գըճրեան, ծնեալ Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայրները, Սեբաստացի Գէորգ և Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920 1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգային վարժարանները։ Քէմալական շարժման ժամանակ Ամերիկացիներու միջոցափոխադրուած են Գավալայի (Յունաստան) շրջանները, եւ անկէ իվեր իրենց հետքը կորսուած է։

Ծնցրիտ լուր տուողին մէկ տարուան Յառաջ նուէր պիտի տրուի։ Գրել իրենց քրոջ՝ Voskie Kidjian, née Baharian, 56 rue de Bas Meudon, Issy-les-Moulineaux, France (Seine).

Կը խնդրուի յառաջ թերթէն արտատպել։

— Իսքէնտէր Քալփաքեան Այնթապցի (Գոլոզ), որ մինչեւ վեց ամիս առաջ Լիոնի մէջ կը բնակէր եւ հաստատ հասցէն ունէր.— 65 rue Nior.

Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն տեղեկութիւն տալ Գ. Սիմոնեանին, German Colony 20, Jaffa—Palestine.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՕՐԹԻՆԵՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆՈՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
4
ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI
4 AOUT
1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3489

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՉԷՄՊԸՐԼԷՆԻ ԳԼՈՐԱԾ ՎԷԳԸ

»»»» ○ ««««

Չէմպրլէն, Անգլիոյ նոր վարչապետը, ձեռնարկած է յան-գուգն ռազմախաղի մը,— մերձեցում Իտալիոյ հետ: Եւ առաջին քայլը ինքն առաւ, անձնական նամակ մը գրելով Մուսոլինիի, որ անմիջապէս պատասխանեց:

Հարթ չէ գետինը, այս ձեռնարկին համար:

Ճամբուն վրայ կը ցցուին բազմաթիւ խութեր եւ խոչընդոտներ: Բացի այն խնդիրներէն որոնք տաք ու պաղ հովեր փչել կու-տան երկու երկիրներուն միջեւ, կան այլապէս ծանրակշիռ դժուարութիւններ՝ միջազգային գետնի վրայ:

Այսպէս, տակաւին չէ գտնուած բանաձեւ մը՝ Սպանիոյ հարցին մասին: Թէեւ Լոնտոն եւ Հռոմ առաջին առթիւ մերձեցման տրամադրութիւն յայտնեցին այդ հարցին քննութեան առեն:

Անորոշութեան մատնուած է, նոյնպէս, արեւմտեան դաշինքի կամ նոր Լոքառնոյի ծրագիրը:

Այս հարցին գլխաւոր դժուարութիւնը այն է որ Լոնտոն չի կրնար անտեսել Ֆրանսայի բացարձակ պահանջները կամ ժխտել անոր հետ կնքուած յանձնառութիւնները. իսկ Իտալիա ընդհանրապէս կը գործէ Գերմանիոյ հետ, կամ հետեւելով անոր քայլերուն, եւ կամ ինք թելադրութիւններ ուղղելով:

Երկու երկիրներուն միջեւ լայն անջրպետ մը բացած է, նաեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան բռնած դիրքը՝ Եթովպիոյ հարցին մէջ:

Իտալիա մինչեւ այսօր ալ չէ մոռցած այն թշնամական քաղաքականութիւնը, որուն ենթարկուեցաւ իր արշաւանքի ընթացքին, առաջնորդութեամբ Մեծն Բրիտանիոյ:

Առանց այս հարուածին ալ, Մուսոլինի միշտ չկամութեամբ մատնակցած է Ազգաժողովին, իրեն յատուկ ծրագիր մը ունենալով այդ մասին:

Կայ, վերջապէս, Միջերկրականի խնդիրը,— պայքար ծաւալման եւ գերակշռութեան: Պայքար մը, ուր Անգլիոյ դիմաց կը ցցուի նոր եւ յարաճո՜ւն ուժ մը, փոխան Ֆրանսայի:

Ճիշդ է որ համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ երկու երկիրներուն միջեւ, ամիսներ առաջ: Սակայն, մանրամասնօրէն ուսումնասիրուած, ճշդուած դաշինքի մը հանգամանքը չունի այդ համաձայնութիւնը: Պարզապէս բարեացակամութեան հաւաստիքներ կը տրուին, փոխադարձաբար, մասնաւորապէս ազդուելով Սպանիոյ դէպքերէն:

Ինչպէս կ'երեւայ, երկու կողմն ալ մասնաւոր արտօրանք մը կը ցուցնեն, թիւրիմացութիւնները հարթելու եւ նոր ճամբայ մը բանալու համար: Անշուշտ, ամէն բանէ առաջ, ապահովելով իրենց աշխարհակալութեան շահերը:

Մինչ Լոնտոնի իտալական դեսպանը Մուսոլինիի ինքնագիր նամակը կը յանձնէր Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետին, արձակուրդի մեկնած պահուն, անդին Հռոմի բրիտանական դեսպանը երկար տեսակցութիւն մը կ'ունենար Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ: Իսկ մամուլը, լեզու կը թափէր, անցուկը մոռցուկ հաշտուելու համար:

Եթէ հաւատանք օրուան լուրերուն, Լոնտոն արդէն իսկ որոշած է խոշոր քար մը վերցնել մէջտեղէն ... ճանչնալով Եթովպիոյ գրաւումը, Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ ընդհ. ժողովին մէջ, որ պիտի գումարուի սեպտեմբերին:

Կ'ըմբռնէք թէ ինչ կը նշանակէ այս քայլը:

Այն պետութիւնը, որ 50 ազգեր իրար բերած էր, պատժելու համար Փաշական Իտալիան, յանուն արդարութեան եւ խաղաղութեան, հիմա նոյն սրտառուչ լրջութեամբ պիտի վաւերացնէ իտալական կայսրութեան հաստատումը, պատմութեան յանձնելով պարտուած Եթովպիան՝ իր փախստական նէկիւսով:

Օրուան լուրերը կ'ըսեն թէ Լոնտոն արդէն իսկ ապահոված է այս զիջումին փոխարժէքը՝ սպանիական ճակատին վրայ: Իբրեւ թէ Հռոմ յանձն առած է.— 1. Պարպել Պալէարեան կղզիները եւ այն օդանաւային եւ նաւային կայանները որ հաստատուած են Մայորքի հողին վրայ.— 2. Մեղմացնել, եթէ ոչ դադրեցնել այն քարոզութիւնները որ կը կատարուին Ափրիկէի մէջ, թերթերով, ճառերով եւ ձայնասփիւռներով, պանծացնելու համար Իտալիան իբրեւ հաւատարիմ եւ ամենազօր պաշտպանը իսլամութեան: (Կը յիշուի թէ այս քարոզութիւնը շանդալից համեմատութիններ առաւ, երբ Մուսոլինի ափրիկեան Տրիպոլիս գնաց, նոր խճուղիներու եւ ուրիշ հանրօգուտ շինութեանց բացումը կատարելու համար):

Ուրեմն, սակարկութիւն մըն է որ կը կատարուի, երկու հակամարտ աշխարհակալութեանց շահերը հաշտեցնելու, գոնէ ընդհարման վտանգները սահմանափակելու համար:

Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ այս կարգի սակարկութեանց մէջ, ընդհանրապէս տուժողը կ'ըլլայ երրորդ մը,— ամէնէն տկարը:

Այս պարագային, յայտնի է արդէն առաջին զոհը,— Եթովպիա:

Հարցը այ նէ որ, երկու աշխարհակալ կայսրութիւններ ճամբայ կը փնտռեն իրար դիմաւորելու, գոնէ հիմնական խնդիրներու մէջ: Երեւութապէս յանուն խաղաղութեան, իսկ իրականին մէջ՝ անսասան պահելու համար իրենց աւարը:

Եւ որովհետեւ շահերու ընդհարման գլխաւոր աւազանը Միջերկրականն է, արեւելքի թէ արեւմուտքի մէջ, սակարկութեան նոր դուռ մըն ալ կրնայ բացուիլ Սպանիոյ գլխուն:

Դեռ շատ չըներ որ թերթերը կը գրէին թէ Լոնտոն տրամադիր է հաւանելու որ միապետութիւնը վերահաստատուի Սպանիոյ մէջ, նախագահութեամբ գահընկէց արքային կամ ուրիշի մը:

Չէմպրլէն վէգ մը գլորեց, որ կրնայ շատ հեռուները տանիլ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎՈՐՈՇԻԼՈՎ ՀԻՒԱՆԴ ԿԸ ՁԵՒԱՆԱՅ ՄՈՍԿՈՒԱՅՈՎ ԲԱՆԱԿԻՆ «ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄ»ԷՆ

»»»» ○ ««««

ԵՕԹԸ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐՆԵՐ, 12 ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐ, ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 100 ԳՆԴԱ-ՊԵՏՆԵՐ ԵՒ 2000 ՍՏՈՐԱԴԱՍ ՍՊԱՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ...

«Մաթէնի ռուսական բաժնի խմբագիրը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէր երէկ, նկարագրելով Խ. Միութեան մէջ կատարուած աննախընթաց մաքրագործումները.—

Մարաջախտ Թուխաչեւսկիի եւ եօթը զօրավարներու անդատաստան գնդակահարումը պարզապէս յառաջաբանը կը կազմէր շարք մը գործողութեանց որոնք կարմիր բանակը զրկեցին վարիչ տարրերու մեծ մասէն: Եւ հրամանատարական կազմին ոչնչացումը կը շարունակուի: Տակաւին քանի մը ամիս առաջ, մարաջախտ Գլիւխէր պաշտօնապէս կը համարուէր Հեռ. Արեւելքի խորհրդային ուժին առանցքը: Զօրավարներու դատավարութենէն ի վեր, մարաջախտը վար դրուած է Մոսկուայի մէջ, ժամանակաւոր պաշտպանութեան գործավարութեան գործակցելու պատրուակով: Ահա տասնըհինգ օր է որ Գլիւխէր այլ եւս չերեւար եւ իր բարեկամները զանազան ենթադրութիւններ կ'ընեն իր անհետացման մասին: Զինուորական Գերագոյն Ատեանի իր պաշտօնակիցներէ ուրիշ մը, շրջանային հրամանատար Կաշիրին նոյնպէս անհետացած է:

Վլատիվոսթոքի մէջ, ամերիկեան նաւարամին ընդունելութեան առեն, երկրորդ կարգի նաւապետ մը երեւցաւ փոխան Խաղաղականի խորհրդային նաւատորմի հրամանատարին՝ ծովակալ Վիքթորովի, որուն ճակատագիրը նոյնպէս անյայտ է:

Ուրիշ երկու շրջանային հրամանատարներ, հինգ զօրաբանակի հրամանատարներ, 12 կիսաբաժնի զօրավարներ, աւելի քան հարիւր գնդապետներ եւ իբր 2000 ստորադաս սպաներ ձերբակալուած կամ պաշտօնապէս անհետացած ցոյց կը տրուին:

Ամենամեծ շփոթութիւն կը տիրէ առանց «առժամապէս ազատ» ձգուածներուն մէջ: Նոյն ինքն մարաջախտ Վորոշիլով, համակերպելով Ստալինեան քաղաքականութեան պահանջներուն, չէ ուզած նախաձեռնել ազդ. պաշտպանութեան կազմին այս ծրագրեալ ոչնչացումը եւ կը մերժէ ներկայ ըլլալ իր գործակիցներուն եւ ընկերներուն ողջակիզին: Եւ, պատասխանատուութենէ ազատ մնալու համար, հիւանդ կը ձեւանայ: Այս պատրուակով ալ, հրաժարած է բանակի մաքրագործման եռանդամ մարմինէն: Այսուհետեւ այդ գործը պիտի կատարեն երկու հոգի, Անտրէյեւ եւ Եժով, Չեկայի վարիչները:

Երիտ. կազմակերպութեանց վարիչներն ալ...

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Հավասի, օգոստ. 2 թուականով.—

Համայնավար երիտասարդական կազմակերպութեան (Կոմսոմոլ) վարիչները, գրողները եւ լրագրողները կարեւոր տեղ մը կը բռնեն այն ամբաստանեալներուն մէջ որոնք ցոյց կը տրուին իբրեւ «աննատցած» կամ ալ նուազն չեն երեւար հանրային կեանքի մէջ, իբրեւ հետեւանք համատարած մաքրագործման:

Թէեւ պաշտօնապէս չի հաստատուիր, բայց յամառ զրոյցներ կը շրջին թէ Լուկիանով՝ Համայնավար Երիտ. կազմակերպութեան ընդհ. քարտուղարը, եւ Ֆայնպէրգ՝ նոյն կազմակերպութեան ներկայացուցիչը Կոմինտէրնի մէջ, անձնապաստ եղած են:

Կուսակցական պաշտօնաթերթը, «Փրավտա», որ վերջերս իբրեւ լրտես կ'ամբաստանէր Կոմսոմոլի վարիչները, այսօր կը ծանուցանէ թէ «Երիտասարդ պահակ» թերթին գլխաւոր խմբագիրները «մերկացուած են իբրեւ ժողովուրդի թշնամիներ»: Նոյն կազմակերպութեան զաւառի վարիչներէն աւելի քան 30 հոգի եւս պաշտօնանկ եղած են, իբրեւ ժողովուրդի թշնամիներ:

Վերջերս ձերբակալուած կամ աքսորուած կուսակցական եւ կառավարական գործիչներուն մէջ կը գտնուին,— Պէլա Քուն, որ Հունգարիան կարմրցուց մեծ պատերազմէն անմիջապէս վերջը, Ալեքսէյ Նէյման՝ արտաքին գործավարութեան արեւմտեան Եւրոպայի բաժնին վարիչը եւ Լիթվինովի աջ բազուկը, Ֆէխնէր՝ նոյն գործավարութեան Պալթիկի բաժնին վարիչը, եւ Լաւքէվիչ՝ Ազգաժողովի բաժնին վարիչը:

Հայ գործավար մըն ալ անձնասպան

«Խորհ. Հայաստանի մէջ կը կարդանք, չորրորդ էջին մէկ անկիւնը, մանր տառերով (10 յուլիս).—

«Հայկական ԽՍՀ սննդի արդիւնաբերութեան ժողկոմ Ա. Կոստանեանը՝ խճճուելով կուսակցութեան եւ ժողովրդի թշնամիների դաշնակ — տրոցկիստական բանդիտների հետ ունեցած իր կապերի մէջ եւ կատարելով մի շարք բրէական յանցագործութիւններ, վախենալով մերկացումից, յուլիսի 9ին ինքնասպանութիւն գործեց»:

** Դարձեալ «Խ. Հայաստան»էն կը տեղեկանանք թէ վտարուած են Դ. Դղնունի, Հայաստանի շարժանկարի տնօրէնը, պատմաբան Գարեգին Սարգսեան, Մկրտիչ Ներսէսեան եւն.:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Գոլսոյ եկեղեցիները չպիտի կրնան մեռել թաղել, 1940 թուականէն սկսեալ

Պոլսոյ Սօն Փոսթա թերթը կը գրէ (29 յուլիս).—

Սեպտեմբերէն սկսեալ, քաղաքապետութիւնը պիտի սկսի մեռելները թաղել: Բոլոր պատրաստութիւնները լրացած են: Մեռել թաղելու յատուկ բոլոր պիտոյքները գնուած են ու գիտական պայմաններով օժտուած մեռելատան շինութիւնն ալ աւարտած է: Քաղաքապետութեան մեռելաթաղումի կազմակերպութիւնը միայն իսլամներուն համար չէ: Քրիստոնեաներն ալ քաղաքապետութեան կողմէ պիտի թաղուին: Եկեղեցիներուն թոյլ չպիտի տրուի մեռելաթաղումի գործերով զբաղիլ: Բայց եկեղեցիներուն մէջ մեռելական արարողութիւններ պիտի կատարուին: Մեռելաթաղի սակացոյցը ներքին գործավարութեան կողմէ կը քննուի: Դրամ չպիտի առնուի բոլոր այն իսլամներէն ու քրիստոնեաներէն, որոնց աղքատութիւնը հաստատուած է քաղաքապետութեան կողմէ: 1940 տարիէն սկսեալ, քրիստոնեայ մեռելները քաղաքապետութեան կողմէ պիտի թաղուին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ս. ՑԱՍՈՒՆԻԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

»»»» ○ ««««

Ընդհ. դատախազին ճառը (Շար.)

«Ահա աղջիկ մը, որուն յայտարարութիւնները տարօրինակ են: Այս խնդրին մէջ ամէն ինչ տարօրինակ է եւ մարդ զարմանքէ զարմանք կը գլորի: Ահա աղջիկ մը, որ կը պնդէ թէ իր մօրը շունչին տակ կ'ապրի, անոր խօսքով կը շարժի: Բայց երբ ամէնէն գաղտնի խոստովանութիւնը պիտի ընէ, իր մօրը չէ որ կը դիմէ, այլ Սարաֆեանի, իր խորթ հօրը: Այս վերջինը այնքան տաժանելի վիճակի մը կը մատնուի, որ երակները կտրելու փորձ կ'ընէ, անպատուութեան մը հեռանկարէն մտալլկուած: Ինչո՞ւ համար Սարաֆեան չերթար Սասունիէն բացատրութիւն պահանջելու: Շատ անհասկնալի է. Սարաֆեան վէգ մը կը գրէ, որուն մէջ հերոսուհին այնքան նմանութիններ ունի Անահիտին հետ: Անոր նման՝ կնոջը աղջիկն է, գիշերօթիկ դպրոց կը յաճախէ, ջութակի դաս կ'առնէ եւն.:

Ցետոյ դէպքէն երեք օր առաջ Սարաֆեան կ'երթայ Տոքթ. Շ. Այվազեանի մօտ եւ անկէ գեղ կը հարցնէ «ամսականը ուշանալուն համար»: Այս բոլորը շատ տարօրինակ է: Ի՞նչպէս բացատրել խորթ աղջկան եւ Սարաֆեանի այս մտերմութիւնը: Պէտք է նկատի ունենանք, պարոն երդուեալներ, որ բարեկամական յարաբերութիւն կար Սարաֆեան ընտանիքին եւ Սասունիին միջեւ, այնքան որ միասին օրճարան կ'երթային:

Ցետոյ նիւթապէս անհնար է աղջիկ մը բռնաբարել, առանց իր կամքին: Թղթատեցէք բոլոր բժշկական գրքերը եւ պիտի տեսնէք: Սասունին բարեկամ էր Անահիտին հետ: Բռնաբարումի պիտի չդիմէր: Այս մասին բուռածները լուրջ չեն, եւ կարելի չէ հաւատք ընծայել անոնց: Սասունի ամուսնալուծուած էր եւ վճիռը երկու կողմին համար ալ հաւասար էր: Կարելի էր նոր ամուսնութիւն մը առաջարկել:

Անահիտ երբ կը զգայ թէ յղի է, փոխանակ բժիշկի երթալու, Սասունիին քով կ'երթայ եւ մօրը բան չըսեր:

Ուրեմն բռնաբարումի պատմութենէն որ եւ է բան չի մնար: Աղջկան կամքով եղած է: Դիւզննութեան առեն Տոքթ. Փօլ հաստատած է թէ Սասունիին Ֆրանկախտը երբեք վարակիչ չէր, բոլորովին ապիացած ըլլալով: Արդէն այդ հիւանդութիւնը չէ փոխանցուած Անահիտին:

Անցեալին չանդրադառնանք: Ամբաստանեալը կ'ըսէ թէ երբ իմացայ աղջկանս պատահածը, յանկարծակի ցնցում մը ունեցայ: Այո, եթէ Տիկ. Սարաֆեան ոճիրը գործած ըլլար այն պահուն, երբ Սասունին դուռը կը բանար իրեն: Բայց այլ եւս յանկարծական գերագրգռութեան խօսք չի կրնար ըլլալ, երբ կին մը ամբողջ չորս ժամ կը մնայ դրհին մօտ: Ասիկա վայրենի անգթութիւն մըն է: Երբեք անդիմադրելի զգացումի մը տրդիւնք չէ, այլ վճռական որոշումի մը, մտածուած կամքի մը:

Տիկ. Սարաֆեան կ'ըսէ թէ ուզեց աղջկանս եւ ընտանիքիս պատիւին վրէժը լուծել: Բայց պատիւը փրկելու համար կրնար բացատրութիւն պահանջել Սասունիէն եւ զարմանում խնդրել: Այդպէս չըրաւ: Այս կինը պատիւի մասին կը խօսի, բայց բազմաթիւ վկաներ ըսին թէ ինչ կեանք ունեցած է ատենօք: Գալով մատանիի պատմութեան, Տիկինը նախ կ'ըսէ թէ այսինչ պանքն է, հոն չեն գտներ, յետոյ կ'ըսէ թէ Նոժան - Սիւր - Մառն կը գտնուի, հոն ալ չեն գտներ: Ի վերջոյ կը գտնեն Թաշճեանի գրպանին մէջ կարուած:

Պարոն երդուեալներ, այս բոլորէ ի՞նչ կը մնայ ուրեմն,— ոչինչ: Կանխամտածումը ստոյգ է: Որէկ լսեցիք թէ ինչպէս տիկինը մահուան սպառնալիք ըրած է Տարայեանին՝ հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ, երբ անոր վկայութիւնը վնասակար էր իրեն համար: Լսեցիք Տոքթ. Թրիւէլը, որ կ'ըսէ թէ մտային առողջութիւր տեղն է եւ բացարձակապէս պատասխանատու է:

Չորս հարցում պիտի ընեն հիմա ձեզի.— 1. Հարուած մը տրուա՞ծ է: 2. Մահացու հարուած տրուա՞ծ է: 3. Մեռցնելու նպատակ ունէ՞ր: 4. Կանխամտածում ունէ՞ր:

Եթէ չորս հարցումներուն «այո» պատասխանէք, առանց «մեղմացուցիչ պարագային», մահապատիժ կը տրուի: Եթէ 4րդ հարցումին «ոչ» պատասխանէք, տաժանակիր աշխատանքի կը դատապարտուի:

Եթէ «ոչ» ըսէք 3րդ եւ 4րդ հարցումներուն, բանտարկութեան կը դատապարտուի:

Այս կինը երբեք զղջում չյայտնեց: Ընդհակառակն ցոյց կուտայ թէ կրնայ վերսկսիլ: Ձեզի կը մնայ պատասխանել՝ նկատի ունենալով այդ պարագաները»:

Կարճ դադարէ մը վերջ, ժամը 3.30ին վերարացուեցաւ ատեանը, լսելու համար ամբաստանեալ կողմին պաշտպան փաստաբանը, Լէվի Ուլման, որ իր պաշտպանողականը վերջացուց հետեւեալ կոչը ուղղելով.

— «Ամբողջ հոգիովս վստահ եմ որ դուք անպարտ պիտի արձակէք այս կինը, ինչպէս այս նստաշրջանի ընթացքին անպարտ արձակեցիք բազմաթիւ ուրիշներ: Տիկին Սարաֆեան, ձեր կեանքը չէ վերջացած, դեռ պարտականութիններ ունիք հանդէպ ձեր ընտանիքին, ձեր աղջկան. եթէ կ'ուզէք՝ մեկնեցէք Ֆրանսայէն, բայց վերսկսեցէք ձեր կեանքը»:

Պարոն երդուեալներ, կը խնդրեմ ձեզմէ տալ միակ վճիռ մը, որ պէտք է այս պարագային ըլլայ անպարտութեան վճիռ մը»:

Նախագահ.— Ուրիշ ըսելիք, տիկին Սարաֆեան, բան մը ունի՞ք:

Տիկին Սարաֆեան.— Եթէ կ'ուզէք զիս մահուան դատապարտեցէք, բայց երբեք չեմ ընդունիր, մօրս վրայ երդուընելով, թէ յարաբերութիւններ ունեցած ըլլամ ... Ես լմնցած եմ այլ եւս:

Դատավարութիւնը վերջացած ըլլալով, ժամը 5ին դատարանի նախագահը երդուեալներուն բացատրեց թէ ինչ հարցումներ կան եւ թէ ինչ ձեւով պէտք է պատասխանել: Կարդաց այս մասին օրէնքին տրամադրութիւնները: Ցետոյ նիստը ընդհատուեցաւ եւ երդուեալները իրենց սենեակը քաշուեցան՝ հարցումներուն պատասխանելու համար:

Ժամը 5.18ին երդուեալները վերադարձան: Նիստը վերաբացուեցաւ եւ նախագահը հրաւիրեց ներկաները լռութիւն պահել եւ որ եւ է ցոյց չկատարել:

Երդուեալներու նախագահը կարդաց իրենց որոշումը, որ բոլոր հարցումներուն «ոչ» կը պատասխանէր:

Այս պատասխանին վրայ, նախագահը ազատ արձակման վճիռ արձակեց եւ յայտնեց թէ Տիկին Սարաֆեանը ազատ է:

Դատախազ կողմը մէկ ֆրանքի հատուցում պահանջած ըլլալով, դատարանը Տիկ. Սարաֆեանը մէկ ֆրանքի դատապարտեց, ինչպէս նաեւ դատական ծախքերու վճարման:

Ի՞ՆՉ Է ԿԱՏԱՐՒՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Ը.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ

Անցեալ անգամ հարցնում էինք, թէ Հայաստանի վարիչները ի՞նչպէս են հանդուրժում Հայաստանի վերաբերմամբ գործուող անիրաւութիւնները։ Բայց իրօք Հայաստանի վարիչներ գոյութիւն ունի՞ն եւ, եթէ այո, ովքե՞ր են այդ տարօրինակ մարդիկ։

Ինչպէս խորհրդային բոլոր երկըրներում, Հայաստանում էլ իշխանութիւնը ձեւականօրէն բաժանւում է երկու մասի — կառավարական գծով եւ կուսակցական գծով։ Ասում ենք՝ «ձեւականօրէն», որովհետեւ փաստօրէն իշխանութիւնը մէկ է — ամէն բան կենտրոնացած է կոմունիստ կուսակցութեան ձեռքը եւ այս կուսակցութեան քարտուղարը ամէն ինչ է։ Արդ՝ ի՞նչ պատկեր են ներկայացնում այս երկու գծով Հայաստանի վարիչները։

Կառավարական գծով Հայաստանը անցեալում բաւական փայլուն անուններ է տուել՝ յաջորդաբար, ժող. կոմխորհի նախագահներ են եղել Ար. Մեասնիկեանը, Ս. Լուկաշինը, Ս. Համբարձումեանը եւ ուրիշներ — բոլորն էլ բարձր ուսման ու մտաւոր պաշարի տէր մարդիկ՝ իրենց հաւատարմութեամբ հայրենասէր եւ Հայաստանին նուիրուած։ Կառավարութեան կազմի մէջ էլ, մերթ ընդ մերթ, եղել են որակեալ դէմքեր, որոնք կոմունիստ լինելով հանդերձ՝ աշխատել են եւ Հայաստանի համար։ Ո՞ւր են հիմա դրանք բոլորը։ — Մեասնիկեանը մեռաւ եղերական մահով, Լուկաշինը վտարուեց Հայաստանից եւ այժմ Ռուսաստանի ցեմենտի գործարաններն է կառավարում, իսկ Ս. Համբարձումեանի տեղը նոյնիսկ յայտնի չէ. միւսներն էլ կամ բանտերում են, կամ աքսորավայրերում, կամ բոլորովին երեսից ձգուած, իբրեւ հակայեղափոխական վնասարարներ։ Նրանց տեղը այժմ բռնել են բոլորովին երկրորդական ու երրորդական ուժեր, որոնք իրենք էլ երեւի զարմանում են, թէ ի՞նչպէս «նախարար» են դարձել։ Իբրեւ նմոյշ յիշենք միայն մէկի անունը՝ ա՛ն Մուղդուսի, որ կոչուած է Հայաստանի ներքին գործերը վարելու։ Ո՛վ է այդ ոչ ոքին ոչինչ չասող, բայց խիստ շատ պերճախօս անունը — մի հին չէկիստ, որի միակ առաքինութիւնը հլու կամակատարութիւնն է եւ արիւնոտ անցեալը։ Իրապէս մի շատ սահմանափակ կարողութեան տէր, խեղճ ու կրակ անձնաւորութիւն, որ, ի հարկէ, մի երկրի ներքին գործերի նախարարութիւնը վարելու արժանիքներից զուրկ է։

Նոյն որակի եւ արժանիքների տէր մարդիկ են եւ Հայաստանի այսօրուայ բոլոր միւս «նախարարները»։ Նրանք բարձր պաշտօնի կոչուած են ո՛չ թէ այն պատճառով, որ մտքի կամ գործի որոշ կարողութիւններ են յայտնաբերել եւ յարմար կառավարիչներ կարող են լինել, այլ որովհետեւ համարւում են հաւատարիմ ստալինեան որուայ գծին։ Հայաստանում, ինչպէս եւ ամբողջ Խորհրդ. Միութեան մէջ, դիրք ու պաշտօն ունենալու միակ պայմանն է այսօր՝ «Ստալինեան հաւատարմութիւնը մեծ առաջնորդին»։ Քիչ — շատ ինքնուրոյն մարդիկ չեն հանդուրժւում։ Եղի՛ր բացարձակ ոչնչութիւն, եղի՛ր որի-կայ, բայց գիտցիր հաճելի լինել մեծ ու փոքր առաջնորդներին, — եւ կարող ես յաջողել ու բարձրանալ մինչեւ Մուղդուսիների բարձունքները։

Այս է պատճառը, որ Կրեմլից սկըսած մինչեւ Հրազդանի ափերը անընդհատ ոչնչութիւններն են բռնել կառավարական աթոռները — այնքա՛ն անշան, որ մէկի նախարար նշանակուելը կամ պաշտօնից հեռացուելը այլեւս ոչ ոքին չի հետաքրքրում եւ թերթերում հրատարակւում է մանրատառ «խրոնիկա»յի բաժնում, իբրեւ մանր լուր, դէպքերի եւ արկածների շարքում։ Այսպէս, «Խորհրդ. Հայաստանի» 4 Յունիսի համարի «Խրոնիկա»յից միայն իմանում ենք, որ Արամ Վարդապետեանը «հանուած» է Հայաստանի Լուսժողկոմի պաշտօնից, իսկ Ա. Բաբխուդարեանը՝ «ազատուած» է Հողժողկոմի տեղակալի պարտականութիւնից։ Ինչ՞ըն «նախարարներ»...

Աւելի փայլուն չէ պատկերը կուսակցական գծով, որ, ինչպէս ասացինք, Հայաստանի իրական իշխանութիւնն է։ «Խորհրդ. Հայաստանի» Յունիս 5 համարում տպած է բերուած Հայաստանի Կոմ. կուս. Կենտրոնական Կոմիտէի նոր կազմի ցանկը — 55 անդամ եւ 14 փոխանդամներ։ Եթէ տեղը ներէր, կարելի էր առաջ բերել այդ երեւելի ցանկը՝ բաղկացած մեծ մասամբ, անյայտ ու անծանօթ անուններից, որոնք յայտնի չէ թէ ինչ արժանիքի համար կոչուած են Հայոց աշխարհի բախտը տնօրինելու։ Բաւականանանք միայն արձանագրելով անունները Կենտկոմի Բիւրոյի անդամների, որոնք ընտրուած են Յունիս 4ին, վերոյիշեալ 55 հոգու միջից։ Բիւրոյի, այսինքն՝ Հայաստանի իսկական կառավարութեան (որքան, ի հարկէ, Հայաստանը իսկական կառավարութիւն կարող է ունենալ) կազմն է՝ Ա. Ամատունի, Ս. Ակոպով, Հ. Աթոյան, Ա. Գուլոյան, Կ. Գրիգորյան, Մ. Դանիելյան, Գ. Հանեսօղլյան, Խ. Մուղդուսի, Ա. Շահսուվարյան, եւ փոխանդամներ՝ Հ. Պողոսյան եւ Ռ. Վեֆլյով։

Սրանք Հայաստանի մեծերն են այսօր։ Սրանք են, որ պիտի վարեն երկրի ներքին գործերը։ Սրանք են, որ Հայաստանի համար պիտի ապահովեն վայելուչ դիրք Միութեան միւս Հանրապետութիւնների շարքում։ Սրանք են, վերջապէս, որ պիտի ներկայացնեն Հայաստանը եւ պիտի պաշտպանեն Հայաստանի շահերը Մոսկուայի աչքին — հնարաւոր բա՞ն է այդ։ Խորհրդային կեանքին հեռաւորները գիտեն, թէ ինչ համեստ կարողութիւնների տէր մարդիկ են մեր հայրենիքի այս նոր վարիչները։ Բընականոն պայմաններում, մի գաւառի վարչութիւն, թերեւս, կարելի լինէր վստահել նրանց, բայց մի պետութեան ղեկավարութի՞ւն — ծաղրի համար միայն կարելի է այդ երեւելի պարոններին պետութեան ղեկավարութիւն յանձնել...։

Արտասահմանում մեր հայրենակիցները չեն ըմբռնում կացութեան ամբողջ ողբերգութիւնը եւ յաճախ մեղադրում են Դաշնակցութիւնը, որ ընդդիմադիր դիրքի մէջ է խորհրդային իշխանութեան հանդէպ եւ դրանով պատճառ է դառնում, որ մտաւորական ձեռնհաս ուժեր հեռու մնան Հայաստանից։ Ասում են, թէ՝ եթէ Դաշնակցութիւնը ուրիշ ընթացք ունենար, Հայաստանը այսօր այսքան խեղճ առաջնորդներ չէր ունենայ։ Կեանքի փորձը հիմքից հերքեց այս տեսակէտը։

Աւելի քան 15 տարուայ ընթացքում Հայաստանում էլ առաջ եկան քիչ-շատ աչքի ընկնող պետական ուժեր։ Եթէ առաջին շրջանի համար Դաշնակցութեան, այսինքն՝ հայ մտաւորականութեան մեծագոյն մասի մեկուսացումը կարող էր վճռական նշանակութիւն ունենալ, հետզհետէ խորհրդային նոր գործիչներ դաստիարակուեցին կամ Ռուսաստանից եկան որոշ ձեռնհասութեան տէր մարդիկ, եւ Հայաստանը այլեւս ի վիճակի էր ինքն իր ուժերով յառաջ գնալու։ Ցաւը, սակայն, այն է, որ կայ ինչ որ զօրութիւն, որի համար անհանդուրժելի է, որ Հայաստանի գլխին կանգնող վարիչներ նստեն։ Պատահականութիւն չէ, որ Հայաստանի բոլոր ձեռնհաս բոլշեւիկները «տրոցկիստ-դաշնակ — հակայեղափոխական» են յայտարարուած եւ քշուած են ասպարէզից։ Բաւական է, որ որ եւ է մէկը անկեղծօրէն նուիրուի պետական գործին եւ ցոյց տայ շօշափելի դրական արդիւնք, որպէսզի անմիջապէս դառնայ կասկածելի «դաշնակ» ու «հակայեղափոխական» եւ հեռացուի պաշտօնից ու նոյնիսկ Հայաստանից։ Բազմաթիւ փաստեր կան այս ուղղութեամբ, որոնք այլեւս կասկած չեն թողնում, որ Հայաստանի յառաջացումը եւ հայ գործիչների յաջողութիւնը բաղձալի չէ աւելի բարձր դիրքերում գտնուող ուժերի համար։ Հայաստանը պէտք է կառավարուի Մուղդուսիներով եւ Ստեփան Ակոպովներով — ուզում ես կաշուից դուրս եկ, ա՛յս է կամքը Ստալինի եւ Բերիայի։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Վերջը յաջորդով)

ԿՈՉ ՅԵՏՊԱՏԵՐԱԶՄԵԱՆ ԳԱՂԹԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ

Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու ընկերակցութիւնը, ինչպէս յայտնի է, որոշած է հրատարակել ԺՈՂՈՎԱԾՈՅ մը յետպատերազմեան գաղթահայ գրականութեան։

Այս կոչով կը հրաւիրէ յետպատերազմեան գաղթահայ բոլոր գրողները բերելու իրենց մասնակցութիւնը այս ժողովածոյին, որ պիտի բովանդակէ մասնաւորաբար բանաստեղծական, վիպական եւ թատերական ընտրուած երկեր, անտիպ կամ տպուած։

Դրկուած նիւթերուն ընտրութիւնը պիտի կատարուի Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներուն կողմէ, հեղինակներուն հետ խորհրդակցաբար։

Ձեռագիրները կամ արդէն տպուած երկերը պէտք է ղրկել Ն. Գ. Բ.-ի հասցէին, Գ. Մ. Գարսամեան, 121, Ռիւ Մարքատէ, Փարիզ, (18) ամէնէն ուշը մինչեւ սեպտեմբեր 30, ընկերացնելով նաեւ լուսանկար մը եւ կենսագրական համառօտ տեղեկութիւններ։

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել այս կոչը։

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԴԷՊԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՈՒՄ

Ամէն ազգային տնտեսական դրութիւն համաշխարհային տնտեսութեան մէկ մասն է։ Համաշխարհային արդիւնաբերութեան ընթացքը անպայման եւ ուղղակի իր ազդեցութիւնը ի գործ կը դնէ ազգային տնտեսութեանց եւ անոնց դրութիւններուն վրայ։

Այժմ, համաշխարհային տնտեսական կեանքը նոր ճամբու մը վրայ է։ Համաշխարհային տնտեսական տագնապը, որ սկսաւ 1929ին, զանազան երկիրներու մէջ զանազան ձեւեր առաւ։ Ծայր տուաւ, քանի մը տարի վերջ, տնտեսական բարգաւաճում մը, որ գլխու պտոյտ պատճառող արագութեամբ, ամէն մէկ երկրի մէջ նոր ճամբաներ գծեց, միանգամայն նոր ձեւ մը տալով համաշխարհային տնտեսութեան։

Անգլիա, Շուէտ, Նորվեկիա, Ֆինլանտա, եւ՝ Հար. Ափրիկէի գլխաւորութեամբ՝ անգլիական գաղթականութիւնները համաշխարհային նոր բարգաւաճումի շարժման գլուխը կը գտնուին։ Անոնցմէ վերջ կուգան Ամերիկա եւ Ճափոն։ Գերմանիա ճարտարարուեստի քանի մը ճիւղերու մէջ բարգաւաճումներ ունի։ Ֆրանսա, Զուիցերիա, Հոլանտա, Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա եւ ուրիշ կարգ մը երկիրներ դեռ կը գտնուին 1929ի տագնապի ազդեցութեան տակ։

Թուրքիա իր տնտեսական վերելքն ու ճարտարարուեստականացումը մասամբ կը պարտի համաշխարհային տնտեսական տագնապին։

Նոր տնտեսական բարգաւաճումը ի՞նչ ձեւով տեղի կ'ունենայ։

1.— Գիներու արագ բարձրացումը։

2.— Մասնագէտ բանուորներու պահանջին յաւելումը։ Եւ մասնագէտ բանուորներու նուազումը։

3.— Օրավարձերու յաւելումը։

4.— Արժեթուղթերու հրապարակին շարժումը։

5.— Նոր շրջաբերութիւններ։

6.— Շահագիտութեանց յաւելումը։

7.— Վարկերու ընդլայնումը։

8.— Դրամագլուխ գնելու շարժումին արագ թափը։

9.— Տոկոսները բաւարար չափով չեն աւելնար։

Այս տուեալները կատարեալ ու բաւարար չափով կը տեսնենք Անգլիոյ մէջ։ Ուրեմն, համաշխարհային տնտեսական նոր բարգաւաճումին առաջնորդն է Անգլիան։ Անգլիական արդիւնաբերութիւնը, օրէ օր աճող թափով մը, կը ջանայ ճնշել միւս տնտեսական դրութիւնները, ուզելով զանոնք քաշել դուրս տագնապէն։

Անգլիա 1932ի կիսուն հասաւ տագնապի վերջին աստիճանին։ 1932ին, անոր ճարտարարուեստական արտադրութիւնը իջաւ, 1929ի բաղդատմամբ, նուազագոյն աստիճանին։ Բայց, 1932էն վերջ աստիճանական բարձրացում մը սկսաւ ու այդ բարձրացումը տուաւ հետեւեալ համեմատութիւնը—

1929	—	100
1935	—	105·7
1934	—	98·8
1936ի վերջը	—	119·7

Նոր տարւոյն առաջին ամիսներուն արտադրութեան չափը, 1929ի միջինին նայելով, 100էն 115 է եղած։ Այս յաւելումին ամբողջովին կը համապատասխանեն այն ազդակները, զորս թուեցինք վերը։ Ուրեմն, եթէ զանոնք նկատի ունենանք, կրնանք ըսել թէ Անգլիա տագնապէն փրկուած է։

Ամերիկայի վիճակը նման է անգլիականին։ Միայն թէ, Միացեալ Նահանգները 1933ին ունեցան դրամատնային ուժեղ տագնապ մը, որուն պատճառաւ բարգաւաճումի իր թափը աւելի նուազ եղաւ։ Բայց, հակում ունի արագանալու։

Ամերիկայի մէջ ճարտարարուեստի շինութեանց եւ սպառազինումի նորոգման արդիւնք է, մեծ մասամբ, բարգաւաճումը։ 1936ին, Ամերիկա իր ամբողջ պատմութեան ընթացքին չտեսնուած քանակութեամբ մեքենաներու ապսպրանք արձանագրած է։ Այդ պարագային, բարգաւաճումը, Ամերիկայի մէջ, կ'ընթանայ տնտեսական ռասիոնալիզացիայի հետ։ Իսկ այս պարագան շատ կարեւոր է սպառողին համար։ Այդ ապսպրանքները, 1932ին բաղդատմամբ, 1936ին ճիշդ 15 անգամ աւելի են եղած։

Ճափոնի մէջ ճարտարարուեստական արտադրութիւնը, որ 1931ին 91.6 առ հարիւր է, 1936ին բարձրացած էր 145.9ի։

Ճափոն 1930ին սկսած է անդադար սպառազինումի, զոր նոր են սկսած ուրիշ պետութիւններ։ Այդ է պատճառը, որ Ճափոն չունեցաւ տնտեսական ծանր տագնապ մը։ Այդ տեսակէտէն՝ Ճափոնի տնտեսական կեանքը առանձնայատուկ է եւ ազգային տնտեսութիւնը մասով մը պետական նկարագրի հաշւոյն կ'ընթանայ։

Գերմանիոյ ամբողջ ազգային ճարտարարուեստը կազմակերպուած է սպառազինումի ծրագրին համաձայն։ Հետեւապէս, այս երկիրը, որ տագնապէն ամէնէն աւելի հարուածուեցաւ, այժմ իր ճարտարարուեստին մէկ քանի ճիւղերուն տուած է մեծ թափ մը։ Այդ ճարտարարուեստը կ'աշխատի, ուրեմն, պետութեան պիտոյքի հաշւոյն։ Այդ երկրին մէջ աշխատանքի դրութիւնը կը տարբերի ուրիշ երկիրներու աշխատանքի դրութիւններէն։ Դժուար է գործազրկութիւնն ու աշխատավարձը ճշգրիտ կերպով քննել։ Բայց, 1937ի առաջին ամսուն, կ'ըսէր պաշտօնական զեկոյց մը, գործազուրկներու թիւը 1.9 միլիոնի բարձրացած է։ Ասիկա կը հաստատէ թէ հոն ճարտարարուեստի միայն սպառազինական ճիւղերը բարգաւաճումի մէջ են։

Բոլոր ազդակները ցոյց կուտան թէ համաշխարհային տնտեսութիւնը կրկին ելք մը սկսած է գտնել տագնապէն։ Այդ ելքը մասնաւորապէս պատերազմական ճարտարարուեստն է։ Բայց, եթէ սպառազինումը ստիպուի կանգ առնել, հաւանական է որ համաշխարհային տնտեսութիւնը կրկին տագնապի մատնուի։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԳԾՈՒՆԱՒՈՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԱՌՁԵՌՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Կար ժամանակ երբ մասնագէտներ, ակադեմականներ, բառերու իմաստ ու ճիշդ նշանակութիւնը գտնելու համար, ստուգաբանութիւններ, փըն-տռտուքներ կը կատարէին, գրուած ու խօսուած բառերը իրենց իրական, արժէքական բացատրութեամբ պարզելու համար։

Հիմակուան մարդկութիւնը, դա-տողութեան, զանազանելու եւ ճանչ-նալու ուժեղ յատկութիւն մը ունի այդ պատճառաւ ալ լեզուագէտներ ակադեմականներու յօդուածներն ու գործերը չեն կարդացուիր։ Քանի որ պատկերները չափազանց զուտ են եւ դիւրահասկնալի, ի՞նչ պէտք ու-նինք ժամավաճառութեան եւ յոգնու-թեան։

Երբ թերթերու մէջ կը կարդանք «քաղաքակրթութեան տարածում», գիտենք այլեւս որ ուժեղ պետութիւն մը որոշած է իր տիրապետութիւնը տարածել տկար ու անզօր ժողովուրդի մը վրայ, թնդանօթի հարուածներով արիւն եւ աւեր ցանելով։ Այսպէս չըրի՞ն Իտալիա, Ճափոն եւ քանի մը ուրիշ երկիրներ։

Երբ կը կարդանք «Զինաթափութեան ժողովը» գումարուած է, գիտենք այլեւս որ մեծերը, ծովերու գումարներու տիրապետողները հաւաքուած են թուաբանական հաշուելու, թէ, ինչքան թնդանօթ, օդա-նաւ եւ սուզանաւ ունին, եւ յաջորդ ու գաղտնի դեռ ինչքան կրնան պատ-րաստել, արդարութեան չափանիշ մը, միւսները գերազանցելու համար։

Երբ կը հաղորդուի թէ՝ Թուրք որոշած է «բարենորոգումներ» կատարել հիւսիս արեւելեան սահման-ներուն վրայ, շատ պարզ է այդ բառե-րուն իմաստը, — որոշած է իրենց նախնի լեռներուն վրայ թառած ազատ ու խաղաղ ժողովուրդի մը գոյութեան վերջ տալ՝ տեղահանու-թիւններով, աւերածութեամբ եւ համար մարդկային կեանքի եւ զնով։

Երբ լսէք որ՝ ոչ - միջամտութ Յանձնաժողովը «բարեխօսած» բազմիները կը մշակէ, գիտցէք որ՝ կողմերը կը պատրաստուին մարտերու եւ սարքաւորութիւն նոր տարումներ ընել, Սպանիոյ տառապող ժողովուրդին մէջ իրենց ազդեցութեան եւ տիրապետ յու մթին հաշիւները մաքրելու հա-մար։

Ինչքան շատ խօսուի ու յանձ ազգութեանց մասին», պատերազմ արհաւիրքի օրերը աւելի շատ կը տենան։ Երբ հեռագիրները հաղոր գեն թէ՝ «միութիւն մը կայաց ւած է», եւ «կարգը հաստատուած գիտցէք որ՝ տիրող իշխանութ հաշիւը մաքրած է անոնց եւ ջարդ լիք մարդիկը վերջացուցած։

Բարոյական հասկացողութիւնն ու ըմբռնումները երբ դեռ տեղ արժէք ունէին մարդկային կեան մէջ, տասը կը հաշուէին մէկ խօ լու համար, համոզուած որ ճշդ թեան եւ արդարութեան գեր գոյն օրէնքի ծանրութիւնը ճնշէ իրենց խիղճը, եթէ անարդա կեղծ գործ մը կատարած ըլլային։

Հիմա ամէն ինչ հակառակ դարձուած է։ Սուտն ու կեղծիքը որ՝ անճշգութեան պիտակով զա ւորուած, գեղեցիկ բառերու շ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԱՐԱԾ ՃՐԱԳԸ

Հետզհետէ Սաթայի նամակները ընդհատուեցան։ Գարեգին քէնի վերածեց զայն։ Վերջին շաբաթներուն այլ եւս մեկնելու պատրաստութիւն կը տեսնէր, գնաց լուսանկարուեցաւ։ Եւ հատ մըն ալ Սաթայի ղըրկեց։

Նաւային ընկերութիւնը յայտներ էր թէ ութ օր վերջ նաւ մը կայ։

Գարեգին օր առաջ երկիր հասնելու համար հաւանութիւն տուաւ։ Տոմսակն ալ կարեց ու գրպանը դրաւ։ Այդ մէկ շաբթուան ընթացքին, դեռ ունէր ուրիշ կարգադրելիք գործեր, բայց նախ որոշեց գործարանին հաշիւը փակել։

Երբեմնի այդ զուարթ տղան, առուի պատառին տակ անմխիթար յուղարկաւորի մը երեւոյթն առած էր։ Թարմ, կարմիր այտերուն վրայ առօրինակ տխրութիւն մը ստեն ստեն կուգար ու կ'անցնէր։ Կը մեղքնային աշխատանքի իր բոլոր ընկերները։ Կը ցաւէին անոր պէս։ Ու վերջին պահուն, երբ տխրանոյշ ժպիտով մը ձեռք երկարեց Գարեգին, վերակացուն ըսաւ.

— Գարեգին, երբ նորէն վերադառնաս հոս, ուրիշ տեղ երթալէ առաջ քովս եկուր։ Քեզի համար միշտ գործ ունիմ։ Ու ձեռքը այս համեստ տղուն ուսին զարնելով.

— Բարի ճանապարհ ...

— Շնորհակալ եմ ...

Արագ, արագ, Գարեգին էջս փողոցէն անցնելով՝ գնաց հեռացաւ։

Շոգենաւը գիշերուընէ ի վեր իր խըռխռոտ հասակը կը ցուցնէր Մարսէյլի։ Նաւային ընկերութեան դրան առջեւ եռուզեռ մը կար։ Մարդիկ անձկութեան մէջ էին։ Գարեգին ինքն ալ միւս ճամբորդներու պէս ինքնաշարժ մը վարձեց, պայուսակները դրաւ մէջը եւ ձայն տուաւ շարժելու։ Երբ նաւահանգիստ հասաւ, շոգենաւը պատրաստութեան առաջին սուլիչը կը զարնէր։ Պայուսակները առած երբ սկսաւ քալել, յանկարծ, Ստեփան նամակ մը ձեռքը՝ ետեւէն պոռաց.

— Գարեգին, կեցիր, երկրէն նամակ մը ունիս։

Գարեգին այդ անապարանքին մէջ, նամակը դրաւ գրպանը։ Ու երբ կը պատրաստուէր ձեռք երկարելու Հայրենակցին, քննիչ պաշտօնեան ձայն տուաւ.

— Բարեկամ, նաւը պիտի մեկնի, շուտ։

Դեռ կամրջակին վրայ ահա երկրորդ սուլիչը։ Երրորդ սուլիչին սուր ձայնին հետ, Գարեգին կամրջակին եզերքը կեցած՝ ձեռքը կը շարժէր Ստեփանին, որ վարէն հազիւ լսելի ձայնով մը կը պոռար.

— Շատ բարեւ տուր մեր երկրին, մեր դաշտերուն, լեռներուն, ծառերուն, ծաղիկներուն եւ ,մեծ ու պզտիկ հարցանողաց ...

Շոգենաւը ոռաց, օրօրուեցաւ, շարժեցաւ։ Բայց ինք դեռ, աչքերը յառած անհունին՝ լուռ կը դիտէր Մարսէյլը, որ հետզհետէ կ'անհետանար։

Շոգենաւը կը սուրար։ Նաւապետը, երբեմն իր պատկառելի հասակը կը ցուցնէր վերէն։ Նաւազները երգ մը շրթներուն՝ աշխատանքի մէջ էին։

Հիմա եռուզեռ չկար։ Աղմուկը դադրած էր։ Ճամբորդները խուցերնին իր խցիկին մէջ, կ'օրօրուէր ծովուն փրփրադէզ ալիքներէն։ Լուռ էր ամէն կողմ։

Գարեգին վար իջաւ, տեղաւորեց պայուսակները եւ կրկին վեր ելաւ։ Կամրջակին վրայ, տասնեակ մը ճամբորդներ իրենց կռնակը արեւին տըւած՝ կը խօսէին։ Քիչ մը անդին, կայմին մօտ, ինքն ալ կուրծքը շոգենաւին բազրիքներուն, լուռ աչքերը դամեց կապոյտ հորիզոնին՝ ու կեցաւ։ Հազարաւոր խորհուրդներ պաշարեցին զինքը։ Ամէն բանէ առաջ Սաթան էր, որ հեզաժպիտ նայուածքով մը կը պատկերանար աչքին։ Ետոյ, հօրը յիշատակը որ խաղողի պատուղի մը պէս կ'արիւնէր կուրծքի՛ տակ։

Յանկարծ միտքը ինկաւ Ստեփանին տուած նամակը։ Արտօրնօք գրպանէն հանեց ու սկսաւ կարդալ։ Բայց առաջին տողը ուշադրութիւնը գրաւեց։ Սաթայի գիրը չէր այդ։ Վայրկենական սարսուռ մը զգաց։ Ու առանց քաջութիւնը կորսնցնելու շարունակեց.

«Պարոն Գարեգին, լուրը որ պիտի տանք ձեզի շատ տխուր է։ Մեր անհուն ցաւը չենք կրնար պատմել։ Նոյնպէս այն մեծ կսկիծը որ ունի ամբողջ գիւղացին։ Ողորմած հողի հայրիկէդ վերջ, հիւծախտը Սաթան ալ տարաւ։ Լաւ թաղում մը կատարեցինք։ Հիմա, գիւղին ուխտին ու հոգաբարձութեան անունով կուզանք ձեզի իմացնել որ բոլոր կահ կարասիները եկեղեցիին սենեակը կնքուած կը մնան։ Տան ճրագն ալ պլպլաց ու մարեցաւ։ Կը սպասենք ձեր հրամաններուն»։

Զգաց որ անդունդի մը եզրը կը գտնուի։ Ու պատառ պատառ նամակը տուաւ հովին։

Կսկիծ մը թոյնի պէս սկսաւ այրել սիրտը։ Աչքերը կարմրեցան։ Արցունքը հեղեղի մը պէս կը թրջէր գունատ այտերը։ Սաթայի նկարին, զոր նուիրական յիշատակի մը պէս կը պաշէր, հեզ մը եւս նայեցաւ, դրաւ շրթներուն, մինչեւ որ ակամայ սահեցաւ ինկաւ ձեռքէն։ Կրկին վերցուց։ Ու այն հինգ հազար Ֆրանքի արժեթուղթը որ հետը կը տանէր, բռնեց դողդղացող մատներով եւ, աղեկտուր, երերուն ձայնով մը սկսաւ խօսիլ.

— Սաթա, անուշս, այս դրամը որ քեզի համար շահեցայ, ի՞նչի պիտի ծառայէ հիմա։ Որո՞ւ հետ պիտի յյեմ զայն, ըսէ աղուորս։ Այն որ բաժնուեցայ քեզմէ, միայն ունէի սրտիս մէջ։ Քեզի համար րեցայ եւ քեզի համար երկիր կուգ Բայց այսօր որ ալ չկաս, ո՞վ պի դիմաւորէ զիս, ո՞վ պիտի սեղմէ իր փափուկ թեւերուն մէջ։ խօսէ անուշս, Սաթա...

Սաթա լսելու չունէր։ Գարեգին կատարեալ խենթի մը ինքնակորոյս, արժեթուղթը պա ու նետեց ծովը։ Ու ինքն ալ ճիչ մը արձակելով՝ անոր նետուեցաւ վար։

Քանի մը խելօք ալիքներ, յու ղեցին զինքը իրենց ճերմակ փրփ ներուն տակ։

Շոգենաւը կեցաւ։ Հինգ վայրկ լռութիւն։ Ետոյ, կամաց կամա յօրուելով սկսաւ շարունակել իր սաւոր գնացքը՝ սուլիչը բերնին.

— Վո՛ւ, վո՛ւ, վո՛ւ ...

ԾԱՏՈՒՐ ԳԷՐԳԷՐԵԱ

(Վերջ)

Զ. ԵՍԱՅԵԱՆ ԵՒ Ե. ՉՈՒԲԱՐ "ՄԵՐԿԱՑՈՒԱԾ"

— o —

Ինչպէս հաղորդած էինք, «Ժողովուրդի թշնամի» հռչակուած են ճամբուն (հաւանօրէն բանտարկուած) Զ. Եսայեան եւ Ե. Չուբար: Ահա թէ ինչ կը գրէ Երեւանի «Գրական Թերթ»ը այդ մասին, յուլիս 21ի թիւին մէջ.—

Խորհրդային Գրողների Միութեան վարչութեան յուլիս մէկի նիստում քննութեան առնուեց միութեան նախկին անդամներ, ժողովրդի թշնամիներ, մերկացուած հակայեղափոխականներ Զ. Եսայեանի եւ Ե. Չուբարի խնդիրը:

Անկասկած բոլշեւիկեան բարձր զգօնութեան մասին չի վկայում այն փաստը, որ ժողովրդի այդ թշնամիների հարցն այնքան ուշացումով է քննութեան առնւում գրողների կազմակերպութեան կողմից: Այդ մասին որոշակի յայտարարեցին ելոյթ ունեցող ընկերները:

— Զ. Եսայեանը եղել է երկար ժամանակ Դաշնակցութեան ակտիվ անդամ: Նրա երկերեսանի, կեղծաւոր դիրքը, նրա բամբասանքները կամուրջ եւ խորհրդային ազնիւ գրողների հասցէին, այս բոլորը մեզ մօտ կասկած էին առաջացնում եւ մենք շատ անգամ առիթ ենք ունեցել խօսելու այդ մասին, սակայն բաւականաչափ զգօնութիւն չունեցանք մերկացնելու այդ հակայեղափոխականին մինչեւ վերջ — ասում են իրենց ելոյթներում արտայայտուող ընկերները:

Թշնամին յաճախ հանդէս է գալիս ակտիվիստի դիմակի տակ, եւ ճռճռան ֆրազներով աշխատում է թաքցնել իր հակայեղափոխական դէմքը: Այդպիսին էր նաեւ Զ. Եսայեանը:

Զ. Եսայեանը ընդհանուր ֆրոնտ էր կազմել հակայեղափոխական Բակունցի, Ալազանի, Մահարու եւ միւսների հետ ընդդէմ խորհրդային նուիրուած եւ կուսակցութեան գծի վրայ կանգնած գրողների: Յայտնի է, որ իր գինակիցների բանտարկութիւնից յետոյ էլ, մինչեւ վերջերս, զզուելի եւ վարկաբեկիչ պրովոկացիոն լուրեր էր տարածում խորհրդային գրողների մասին, յատկապէս այդ զարշելի հակայեղափոխականը իրեն նպատակ էր դրել վարկաբեկելու կոմունիստ գրողներին

Հակայեղափոխական Չուբարի մասին նոյնպէս, ելոյթ ունեցողները բերին մի շարք փաստեր: Լինելով ութ ամիս «Խորհ. Հայաստանի» խմբագիր, Չուբարը յամառօրէն թոյլ չըտուեց մերկացնելու թերթում հակայեղափոխական մնացորդների գրական գործունէութիւնը: Եւ դա այժմ աւելի քան հասկանալի է: Հակայեղափոխական Չուբարը, տարիների ընթացքում ամենաակտիվ կերպով պաշտպանել է բոլոր նացիոնալիստ գրողներին, մասսայականացրել նրանց եւ իր երկերեսանի — նացիոնալիստական դաշնակցական դէմքն աշխատել է խնամքով թաքցնել:

Չուբարը, իմանալով Զ. Եսայեանի հակայեղափոխական - լրտեսական գործունէութեան մասին, ամէն կերպ պաշտպանում էր նրան, մասսայականացնում նրա գործերը: «Բարքա Ջաշիկի» մասին գրականակարծիք է առել եւ ուզում էր թարգմանել տալ ռուսերէն: Չուբարի մտերմական կապերը հակայեղափոխական սպեցիֆիկների հետ բոլորին յայտնի են: Հակայեղափոխական Չուբարը իրականում երբեք չի պայքարել դաւաճան Խանջեանի, Աչրաֆեանի դէմ: Նա միայն այն ժամանակ երկերեսանի գիծ էր տարել [illegible]

Չուբարի եւ Եսայեանի հակայեղափոխական գործունէութեան մասին արտայայտուեցին ընկ. Աւ. Իսահակեան, Ստ. Զօրեան, Միրաքը, Արամը, Հաճիկ Ջնդէն, Արագին, Դ. Դեմիրճեան եւ ուրիշները:

Այդ երկու հակայեղափոխականների մերկացումը պէտք է դարձնել առիթ լինի, որ մեր բոլոր ընկերները զգան անցեալում եւ ներկայումս կատարած իրենց սխալները, բոլշեւիկօրէն ուղղեն այդ սխալները եւ բարձրացնեն բոլշեւիկեան զգօնութիւնը:

Վարչութեան նիստը միաձայն որոշեց վտարել Զ. Եսայեանին եւ Չուբարին գրողների Միութիւնից որպէս ժողովրդի մերկացուած թշնամիների:

րով, սեւ օձերու նման, ատելութեան եւ շահագործումի կիրքը կը հրահրեն ամէն կողմ, անհանդուրժելի եւ անընէջ դարձնելով ծանրացած մթնոլորտը

Եւ դեռ միամիտներու բազմութիւններ կան, որոնք կը հաւատան թէ, յառուած ու բարբոջող կիրքերու հեղեղին մէջ, արդարութեան եւ իրաւունքի յաղթանակը պիտի [illegible] մօտերս:

Փոխուած են դերերը, ինչպէս նաեւ բառերու իմաստը: Կ'ապրի ու կը տեւէ այն որ՝ իր իրաւունքի գիտակցութիւնն ու ճանաչողութիւնը ունի եւ կամ զայն ունենալու ճարպիկութիւնը, հոգ չէ թէ ուրիշներու կորստեան գնով: Այլապէս, յորձանքն անհարկու պիտի ըլլայ. եւ իր ընթացքին մէջ պիտի թաղէ այն ամէնը որ իրենց ոտքին տակ կռուաններ չունին, որ իրենց իրաւունքի պաշտպանութեան գիտակցութիւնն ու զայն պահելու հաւաքական կամեցողութիւնը չունին: Գունատ պատկերներու շղթան կը թաւալի եւ պատմութիւնը ինչե՜ր ունի արձանագրած իր ընթացքին մէջ:

ՀՆԹԱՆՈՍ

ՍԹԱԼԻՆ ԿԸ ՀԵՏԵՒԻ ՄԵԾՆ ՊԵՏՐՈՍԻ ՕՐԻՆԱԿԻՆ

Մոսկուայի մէջ սկսած են ներկայացնել «Պետրոս Ա.» (Մեծն Պետրոս) թատերգութիւնը: Այս առթիւ պաշտօնաթերթ «Փրաւտա» կը գրէ՝ բաղդատութիւն մը կատարելով Ստալինի եւ Մեծն Պետրոսի միջեւ.

— Մեծն Պետրոս մեծ քաղաքագէտ մը եւ բարեկարգիչ մըն է եղած իր ատենին: Հետաքրքրական անձնաւորութիւն մը, յատակ եւ [illegible]:

Պետրոս - բարենորոգիչը կ'ապրէր եւ կը գործէր արտակարգօրէն բարդ եւ հակասական պայմաններու մէջ: Անոր ժամանակաշրջանը, իր քանի մը գիծերով, կարծես իրեն հեռացած ապագայի մը գծագիծը կուտայ (Յառաջ.— Կ'ակնարկէ Ստալինի ժամանակաշրջանին): *Այսպէս, Պետրոս չէր խնայեր մարդկային կեանքն ու կը զոհէր տասը հազարաւոր մարդիկ՝ ճարտարարուեստի կառուցման համար: Ան ստիպուած էր յաղթել վիթխարի ընդդիմութեան մը: Պետրոսի դէմ կը պայքարէր ամբողջ մեծ ազնուականութիւնը եւ անոր ուղեկից կղերականութիւնը: Բոլոր յետադիմական ուժերը շարժման մէջ էին: Զանգուածներ, կրօնական մոլեռանդութիւնը, վանականներու վրդովումը՝ բոլորը դէմ էին Պետրոսի բարեկարգութիւններուն: Բայց, այդ բարեկարգութեանց ետին կեցած էր անոնց պատմական անհրաժեշտութիւնը:*

Փրաւտա կը պահանջէ *«Միանգամ ընդ միշտ մաքրել նաչիր բոլոր մայորեալ տեսակէտներուն, որոնք երեւան եկած են «հակամարքսեան, հակալենինեան» գործերու մէջ: Փոքրամարդիկ թէթեւ ձեռքով (մինչ այժմեան [illegible]) մեր շատ մը պատմաբաններուն քով հաստատուեցաւ անխուսափելի կապ մը դէպի Պետրոս Ա.ը: Կուսակցութիւնը շատ կը գնահատէ մեծ բարենորոգիչին հանճարը եւ խորհրդային պատմաբանները կը պատրաստէ լրջօրէն ուսումնասիրել անոր ժամանակաշրջանը»:*

ԾՈՎԱՅԻՆ ԽԱՐԻՍԽՆԵՐ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Իտալացի ծովային սպայ Ֆիորավանցօ հրատարակեց վերջերս գիրք մը՝ Միջերկրականի ռազմագիտական կացութեան մասին: Գիրքը, անշուշտ, իտալական տեսակէտ մը արտայայտութիւնն է:

Իտալացի հեղինակը կը խոստովանի թէ Ֆրանսա կը գրաւէ Միջերկրականի արեւմտեան աւազանին մէջ տիրական դիրք մը: Անգլիա պահակ կեցած է արեւմտեան եւ արեւելեան դուռներուն եւս, — Սուէզէն Հայֆա եւ Ճիպրալթար. բայց, Միջերկրականի կեդրոնական մասին մէջ անոր դիրքը վտանգուած է՝ Մալթայի անպաշտպանութեան պատճառաւ:

Ըստ հեղինակին՝ Իտալիա ամէնէն ուժեղ պետն է կեդրոնական աւազանին մէջ, եւ աւելի ուժեղ է քան Ֆրանսա եւ Անգլիա՝ զանոնք առնելով առանձին առանձին արեւելեան մասին մէջ: Ասկէ զատ, Սարտենիոյ մէջ իր ունեցած խարիսխներուն շնորհիւ, Իտալիա կրնայ ուժեղ ճնշում ի գործ դնել արեւմտեան աւազանին մէջ: «Եթէ Իտալիա օդային գերակայութիւն ունենայ, տէրը կը դառնայ ամբողջ Միջերկրականին»:

Գալով Սպանիոյ, կը գրէ հեղինակը, այդ երկիրը՝ մորթանաւային եւ ռազմագիտական տեսակէտէ՝ գրաւած է ռազմագիտական բանալիները: Սպանիոյ հետ դինակցութիւն մը, որ իր դինակիցներուն իրաւունք պիտի տայ օգտուելու սպանիական խարիսխներէն, մեծ նշանակութիւն կրնայ ունենալ՝ այդ երեք երկիրներէն որ եւ է մէկուն համար:

Քննելով Յունաստանի դիրքը, Ֆիորավանցօ կ'ըսէ թէ Սալամինի եւ Սելանիկի խարիսխները, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ նաւահանգիստները եւ Յոնիական կղզիներուն եւս գոնըւող թաքստոցները կը ներկայացնեն ռազմագիտական ցանց մը, որ մեծ արժէք ունի Միջերկրականի արեւելեան մասին մէջ տեղի ունենալիք բոլոր գործողութեանց համար:

«Իտալա-ելլէն դինակցութիւն մը Իտալիոյ համար շատ նպաստաւոր պիտի ըլլար՝ պաշտպանողական իմաստով: Միւս կողմէ, որ եւ է այլ խմբաւորում որ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի իրաւունք պիտի տար օգտագործելու յունական խարիսխները, պիտի նշանակէր Իտալիան ամբողջապէս խեղդել»:

Իբրեւ եզրակացութիւն, հեղինակը կը գրէ թէ՝ «քանի որ Միջերկրականը միակ ծովն է որ կը միացնէ երեք աշխարհամասերը, բազմաթիւ պայքարող շահերու թատրն է: Իբրեւ այդպիսին՝ ան կրնայ կրկէսը դառնալ վերջնական լուծումի մը վերջին գործողութեան» . . . :

ՊՈԼՍՈՅ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

— • —

Փէյնամի Սաֆա կը գրէ «Ճիւմհուրիէթ»ի մէջ.—

Կ'ըսուի թէ այս տարի Պոլսոյ քննութեանց արդիւնքները շատ գէշ են: Այս դժբախտութեան պատճառները հարցուցէք իրազեկներուն: Ես հարցուցի մէկ քանիներուն: Կը դասաւորեմ ինծի տրուած պատասխանները:

1 — *Դպրոցներէն վերցուած է նախնական պատժական դրութիւնը ու չը կայ ուժեղ կարգապահութիւն մը որ տղաքը մղէ աշխատելու:*

2 — *Նախակրթարաններէն միջնակարգ վարժարաններ, միջնակարգերէն լիսէները, լիսէներէն համալսարանները եղող աշակերտներուն ուսումնական մակարդակը շատ ցած է:*

3 — *Մարզանքը, ձայնասփիւռը եւ շարժանկարը կը նուազեցնեն տեսական ուսման ցանկութիւնները:*

4 — *Աշակերտներուն իննսուն առ հարիւրը ուսում առնելէ աւելի կը ցանկայ վկայական մը ձեռք ձգել: Քննութիւններէն մէկ քանի օր առաջ կը բանան իրենց գիրքերը եւ մէկ թափով կը ջանան իրենց գլուխներէն ներս թխել այն բոլորը զորս արհամարհած են ամբողջ տարին:*

5 — *Գիրքերուն մէկ մասը գէշ է:*

6 — *Հայրերը չեն զբաղիր իրենց զաւակներով:*

7 — *Դասարաններուն մէջ աշակերտներուն թիւը շատ է:*

8 — *Աշակերտներն ու ուսանողները ընդհանրապէս այն համոզումը ունին թէ՝ կեանքի մէջ յաջողութիւն կը գտնեն ոչ թէ անոնք որ առողջ ուսման մը տէր են, այլ՝ անոնք որ աչքաբաց են, ճարպիկ եւ կամ կռնակ ունին:*

9 — *Դասացուցակները շատ բեռնաւորուած են:*

10 — *Դասաւանդութիւնները կը կատարուին մեքենական եւ զոց ընելու դրութեամբ մը:*

11 — *Ուսանողներու տնտեսական վիճակը գէշ է:*

Այս բոլորը ինծ պարզեցին ուսուցիչները: Կարելի է դեռ թուել այդ թերիները: Եթէ այս տարի ալ քննութեանց արդիւնքներուն անմխիթար ըլլալու պատճառն չափազանցուած չէ, հարկ է կենալ այս բոլորը բովանդակող ազդակի մը վրայ, — երկրին մշակութային օդը խանգարուած է:

Այս խանգարումին ոչ այնինչ գործավարութիւնը, ոչ այնինչ պաշտօնատարը, ոչ այսինչ դպրոցը, ոչ այսինչ ուսուցիչը, ոչ այնինչ դասացուցակը, ոչ ալ այս ու այն պատասխանատու են առանձնապէս: Այնքան տարածուն դառի մը պատասխանատուն են ամէն բան եւ ամէն ոք: Հաւաքական պատասխանատուութեան եռանդում մը եթէ այս դառին չնուիրուինք, երբեք պիտի չտեսնենք քննութեանց [illegible] արդիւնքներով օր մը:

Ահա առաջին կարգի պետական խնդիր մը:

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԻՒԹԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— o —

«Յուսաբեր» ինտուխալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (23 Յուլիս).

— « Պաղեստինը անուանապէս կը պատկանի Արաբներուն եւ Հրեաներուն, սակայն փաստօրէն դեռ մինչեւ այսօր անմասն են պետական իշխանութեան թէ՛ Արաբը եւ թէ Հրեան:

— Ահա այս է Արաբական Գործադիր Կոմիտէի շէնքը, — *խորհրդաւոր շեշտով մը եկուորին տեղացիները ցոյց կուտան Երուսաղէմի կուրծքին ցցուած փառայեղ ապարանք մը, որ կը պատկանի արաբ Գործադիրին:*

Շէնքը պաշտօնական ո եւ է հանգամանք չունի, հոն իշխանութիւն չը կայ, սակայն կայ ոգի մը, որ կ'ուզէ տիրապետել Պաղեստինի բովանդակ իշխանութեան: Արաբական Գործադիրը տեսակ մը անպաշտօն Վարչապետութեան բնոյթը ունի, նախարարական *բոլոր բաժիններով եւ անհամար պաշտօնեաներով:*

— Այսօր ոչինչ եմ, իսկ վաղը պիտի ըլլամ ամէն ինչ, — *հոգեկէն գիրերով կարծես այս բառերը գրուած ըլլային արաբական Գործադիրի ճակտին:*

Պաղեստինը եթէ սիրասուն զաւակ մըն է, ապա իր ծնողքը միայն Արաբը չէ: Կան եւ Հրեաները:

— Ահա այս է Հրէական Գործադիրին շէնքը, — *նոյնքան խորհրդաւոր շեշտով մը տեղացիները եկուորին ցոյց կուտան Երուսաղէմի կուրծքին թառեցած ուրիշ փառայեղ ապարանք մը, որ կը պատկանի Հրեայ Գործադիր Կոմիտէին:*

Այս շէնքը եւս պաշտօնական ո եւ է հանգամանք չունի, հոն եւս ո եւ է իշխանութիւն չկայ, սակայն կայ ոգի մը, որ կ'ուզէ տիրանալ Պաղեստինի բովանդակ իշխանութեան: Հրէական Գործադիրը եւս տեսակ մը անպաշտօն Վարչապետութեան *բնոյթը ունի*, նախարարական *բոլոր բաժիններով եւ անթիւ պաշտօնեաներով:*

— Այսօր ոչինչ եմ, իսկ վաղը պիտի ըլլամ ամէն ինչ, — *հոգեկէն գիրերով կարծես այս բառերը գրուած ըլլային նաեւ հրէական Գործադիրի ճակտին:*

Սակայն Պաղեստինի միակ տէրը այս երկուքը չեն: Արդար թէ անարդար, երկրին օրէնքները գծած են, որ ծնողքները այս սիրասուն եւ շնորհաշատ Զաւկին — Հրեան եւ Արաբը — տակաւին կարօտ են հսկողութեանը վերին խնամակալի.

— Կը տեսնէ՞ք այս դղեակը, — *ակնածանքով տեղացին ցոյց կուտայ եկուորին լեռան կատարին բազմած յաղթամարմին ամրոց մը*, — անգլիական Բարձր Յանձնակատարութեան շէնքն է...

Տարիներէ ի վեր բուռն պայքար կը մղուի այս երեք շէնքերուն միջեւ: Խնամակալը անկարող եղաւ լուծել ծնողքներուն վէճը իրենց Զաւկի սեփականութեան շուրջ: Հաշտարար միջոցներն ու խաղաղասիրական բոլոր փորձերը անցան ապարդիւն: Վէճին լուծումը շէնքերէն փոխադրուեցաւ փողոց, եւ Պաղեստինը վերածուեցաւ մրցավայրի մը, ուր իրաւունքին սահմանը կը գծուէր սուիններու ծայրով:

Խնամակալը խոստովանեցաւ իր ձախողանքը: Քաղաքական բժիշկները վերստին հաւաքուեցան խորհրդակցութեան եւ այս անգամ որոշեցին արմատացած հիւանդութիւնը բուժել ոչ թէ ներքին դեղերով, այլ վիրաբոյժի դանակով:

Արքայական Յանձնախումբը կ'առաջարկէ երեք մասի բաժնել Պաղեստինը, որուն բերքառատ մասն ու ծովեզերքը (տարածութեամբ անհամեմատ փոքր) պիտի տրուի Հրեաներուն, գերազանցապէս անապատային շրջանը (տարածութեամբ շատ աւելի մեծ)՝ Արաբներուն, իսկ փոքրիկ հողաշերտ մըն ալ պատմական վայրերով (գլխաւորութեամբ Երուսաղէմի) պիտի մնայ Անգլիոյ անմիջական հսկողութեան տակ »:

ԱՊՐՈՒՍՏԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

— o —

Հալէպէն կը հաղորդեն Յուլիս 14 թուակիրով.—

Առեւտուրի, ճարտարարուեստի եւ երկրագործութեան երեք գրասենեակները կարեւոր խորհրդակցութիւն մը ունեցան երէկ, քննելու համար Ֆրանքի վերջին արժեզրկման հետեւանքով յառաջ եկած նոր [illegible]:

Ժողովը սահմանուած ծանրակշիռ կացութեան դիմակալելու համար որոշեց հետեւեալ առաջարկները ներկայացնել կառավարութեան.— Ա.— Հացահատիկներու արտածման արգելում, Բ.— Հացի եւ ալիւրի գիներուն ճշդում եւ խիստ հսկողութիւն այդպիսի նիւթերու վաճառման վրայ, Գ.— Օրական 10 - 15 թոն ալիւրի վաճառում աղքատներու աժան գինով, քաղաքապետութեան կողմէ:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (424)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

>>>> • <<<<

— Հա՛, — քնէն արթնցողի նման, ինքզինքը թօթվելով պատասխանեց Լեւոնը, — անկասկած որ մեր այս խումբը շատ մեծ է, ասկէ զատ շրջանները ալ բոլորովին առանց մարդու չենք կրնար ձգել: Շուտով Մայիսը կուգայ, լեռները կը բացուին, մեզ համար շարժիլը կը դիւրանայ. Կը մտածեմ, որ Գիծան տասնեակ մը տղաներով նորէն վերադառնայ Գաւաշ, Յակոբը մնայ Հայոց Ձորի շրջանը, իսկ մնացածներս Փեսան Դաշտով անցնինք Շատախ: Սարերը բացուելուն Մոսօն հինգ վեց զինուորներով կ'ուղարկենք Մոկաց կողմը... Մինչեւ Օգոստոս կը մնանք այս կողմերը, յետոյ արդէն կ'որոշենք թէ ովքե՞ր պիտի անցնին Բաղաք, Աղիւրի եւ Արճակի շրջանները... Հիմակուհիմա մեր գլխաւոր նպատակը պիտի լինի ժողովուրդի տրամադրութիւնը պահել, զէնքերը փրկել, ու աշխատիլ որքան հնարաւոր է, կռիւներէ խուսափիլ...

— Ուրեմն, որքան շատ ցրուինք, այնքան լաւ, — առաջարկեց վարդապետը, — գիւղացիք ալ մեզ հիւրասիրելով ամբարները դատարկեցին: Ա՛յս գիշեր...

— Այո՛, թող այդպէս լինի: Նոր բան մը չունինք խօսելիք, — պատասխանեց Գիծան

Յակոբը, Մոսօն եւ վարդապետը հայդուկներու քով գնացին, Գիծան ալ կը պատրաստուէր տեղէն ելլելու, երբ Լեւոնը ընկերոջ թեւէն բռնելով՝ չթողուց որ շարժի:

— Գիծա՛, քեզի հետ առանձին խօսելիք ունիմ:

Գիծան այդ քանի մը ամիսներուն ընթացքին կարծես տարիներով ծերացած լինէր: Ալեխառն մազերը ալ աւելի սպիտակած էին, դէմքը նոր հերկուած արտի նման, կնճիռներով ակօսուած կ'երեւէր: Սարսափելի ձախորդութիւններու լուծը եղած էր Վահէի կախաղան բարձրանալը: Այդ ցաւը ընկճած էր պողպատէ շինուած Գիծան: Այդ մարդը, որ յոգնիլ եւ յուսահատիլ չէր գիտեր, այժմ վաստակաբեկ ու ծերացած, բոլորովին ընկճուած կ'երեւէր:

— Է՛, Լեւոն, խօսէ տեսնեմ, աւելի մօտենալով ընկերոջ հարցուց Գիծան:

Լեւոնը քանի մը խօսքով պատմեց քաղաքի մէջ ըրած կարգադրութիւնները: Ըսաւ, թէ Սոնիային յանձնած է կապը պահպանելու հոգը:

Այդ լուրը այնքան ալ գոհացուցիչ չէր Գիծայի համար, որ մեծ համարում մը չունէր կիներու մասին: Գլուխը տարակուսանքով շարժեց եւ ուսերը թափ տալով՝ ըսաւ.

— Շիտակը, չեմ գիտեր, թէ որքա՛ն խելօք կարգադրութիւն մըն է ըրածդ: Նախ՝ շատ հարցական է անոր կարողութիւնը, մէկ ալ որ չենք գիտեր, թէ որքա՞ն վստահելի է:

— Գիծա՛, ես լաւ կը ճանչնամ այդ աղջիկը...

— Է՛, եղբայր, հազիւ չորս հինգ անգամ հանդիպեր ես անոր...

— Հնէն կը ճանչնամ՝ ակամայ կարմրելով պատասխանեց Լեւոնը՝ բոլորովին վստահելի եւ գործունեայ աղջիկ մըն է...

— Լաւ, — չուզելով այդ հարցի մասին վիճել՝ համաձայնեցաւ Գիծան, մանաւանդ երբ նկատեց Լեւոնի շփոթութիւնը.— ուրիշ բան մը ունի՞ս ըսելիք...

— Այո, — ու Լեւոնը շատ կամաց ձայնով Գիծայի ականջին փսփսաց վերջը հարցուց.

— Է՛, Գիծա, ի՞նչ է կարծիքդ...

— Վտանգաւոր ձեռնարկ մըն է ... թէեւ իմ խելքս ալ կը պառկի... Եթէ յաջողիս...

— Մեր բոլոր ձեռնարկներն ալ վտանգաւոր են,— համաձայնեցաւ Լեւոնը, — բայց մէկ մտածէ հետեւանքներու մասին... Ես քաղաքի ընկերներուն պատուիրեցի... Կ'երեւի, տասը տասնեւհինգ օրէն կ'ուղարկեն քեզ, անմիջապէս ինծ հասցնես...

Այդ գիշեր, մութը իյնալուն, Գիծան իր տասնեակով մեկնեցաւ Գաւաշ, իսկ Մոկացի Յակոբը ուրիշ տասնեակով մը դէպի Հայոց Ձոր: Վարդապետը մնաց Լեւոնի մօտ:

Ընկերները ճամբելէ վերջ միայն, Լեւոնը մնացած հայդուկները գիւղէն քիչ մը հեռու, կալերու մօտ հաւաքեց: Տասնեակներուն խմբապետ նշանակուեցան Առիւծ Գեւօն, Մոսօն եւ վարդապետը: Հակառակ Գեւոյի եւ Թոփալ Սատանայի անվերջ կռիւներուն, այս երկուքը անբաժան էին իրարմէ:

Առիւծ Գեւօն իր տասնեակի գլուխը անցած, պատրաստ կը սպասէր առաջ շարժուելու, երբ Թոփալ Սատանայի հեգնական հայհոյանքը դիպաւ ականջին:

— Ծօ՛, ես քու հոգին պիտի հանեմ, — կամացուկ մը շշնջաց Առիւծ Գեւօն,— կատապա՛շտ, ես տասնապետ եմ հիմա, քու մեծաւորդ, դուն հնազանդ պիտի ըլլաս, խելօք կեցիր Թոփալ, վալլա՛հ աչքդ տեղէն կը հանեմ ... հա՛, չանթաս շալկէ տեսնամ. ծօ՛, որ ուզեմ, զէնքերս ալ շալկել կուտամ. հէ՜յ, հէ՜յ, ինծի Առիւծ Գեւօ կ'ըսեն, ընկեր մնկեր չեմ գիտնար, մէկ խօսքս երկուք չպիտի ըլլի:

— Քե՞զ ալ շալկած Արտօսն պիտի հանեմ, հը՞, — ծիծաղեց Թոփալ Սատանան:

— Որ ուզեմ:

— Քաֆթարացեր ես արդէն, դաշտի մէջ իսկ [illegible] կը քալես:

— Ծօ ձէնդ... մեծ կոտորածի տարին.

— Հա՛, հա քառասուն տարի առաջ:

— Ծօ՛, անիրաւ:

— Սո՛ւս, պարոն Լեւոնը մեր կողմը կուգայ:

Լեւոնը տասնեակները աչքէ անցուց, Քերց գիւղացի Արշակը եւ Սպիտակ վանքեցի երիտասարդ վալաս մը հետը առած, առաջ ինկաւ: Տասնեակները որոշ հեռաւորութեան վրայ՝ սկսան հետեւիլ անոր, Արտօսի թեք փէշէն ի վեր բարձրանալով: Ճանապարհը այնքան ուղղաձիգ էր որ շուտով դժուարութեամբ սկսան քայլ փոխել:

Տասնեակներու հայդուկները հազիւ [illegible], կարգը խանգարուեցաւ, քիչեր միայն կրցան Լեւոնի ու վալողներու ետեւէն հասնիլ: Մեծամասնութիւնը ձգուած շղթայի նման իրարու կը հետեւէր, ով ինչպէս որ կրնար:

Մեր բարեկամ Առիւծ Գեւօն հերոսական ճիգ կը թափէր տասնեակի գլուխը մնալու, թէեւ յոգնաբեկ քայլերը դժուարութեամբ կը շարժէին: Վայրկեան մը կանգ առաւ Թոփալ Սատանայի կշտին:

— Ախ, ծօ, հալ չմնաց վրաս, — դանդաղեցաւ Առիւծ Գեւօն, բերանը բաց, ծանր ծանր շնչելով, — Աստուած պահեն տալ Արտօսին, կ'ըլլա, կ'ըլլա՛ չի հատնիր... Պարոն Լեւոնին ալ ետեւը չի նայիր, մէկ մեզ չի հարցներ թէ մենք ի՞նչ հալի մէջ ենք: Անիրաւը արիշաչափ ոտքերը բացած՝ կը վազէ, կարծես հարսանիք կայ: Ծունկերս ճաթեցան, Թոփալ, քեզի պէս ընկեր չկայ, հազարի մէջ մէկ հատիկ ես... Քիչ մը տեղ չանթաս ու փամփշտակալներուս մէկ կապը վերցուր, շունչ չեմ կրնար քաշել... Վալլահ պիտի խեղդուիմ...

— Ես ալ յոգնած եմ, չեմ կրնար, — մերժեց Թոփալ Սատանան հեգնօրէն ծիծաղելով, — Հը՞, Գեւօ՛, էն ի՞նչպէս թէ՝ Լուսաւորիչն էր Հայոց գրերը գտնողը...

— Ծօ՛, ատի՞նն է կատակ ընելու... Աղբարս ըսեմ... էսպէս նեղ սհաթին, ընկեր ընկերոջ որ չօգնէ... Թոփալ, հէչ չէ նէ՛ չանթաս վերցուր... ոտքերս չեմ կրնար շարժել:

— Աստուածընտրեալ Գրիգորիս Լուսաւորիչն էր մեր գրերը գտնողը, չէ՞, Մեսրոպէն ասոր չի լինիր ... հը՞: Հիմա ի՞նչ կ'ըսես, Գեւօ ջան, սարի գագաթը դեռ շատ հեռու է, երկու ժամ մըն ալ պիտի բարձրանանք ... :

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Ինչո՞ւ կ'ուռճանան Անգլիա եւ Իտալիա

Գրած էինք թէ Անգլիոյ վարչապետը՝ Չէմպըրլէն, ինքնագիր նամակ մը ուղղած է Մուսոլինիի: Այս վերջինը անմիջապէս պատասխանեց, նոյնպէս ինքնագիր: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց իրազեկներ կը հաստատեն թէ Անգլիոյ վարչապետը Թելադրած է նորէն քննել քառանկիւն դաշինքի խնդիրը եւ խորհրդաժողով մը գումարել յառաջիկայ հոկտեմբերին: Ինք անձամբ Հռոմ երթալու տրամադիր ըլլալով հանդերձ, Չէմպըրլէն կ'ուզէ որ Գ. Իտըն նախ տեսակցի Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին Անգլիոյ եւ Իտալիոյ մերձեցման: Փոխադարձ բարեկամութիւնը չեշտելու համար, իտալական թերթերու թղթակիցները, որոնք Լոնտոնէն հեռացած էին երեք ամիսէ ի վեր, հրաման ստացան անմիջապէս վերադառնալու: Կը կարծուի թէ այս առթիւ ելք մը պիտի գտնուի, նաեւ, Եթովպիոյ հարցի մասին: Ըստ իտալ. խօսքով, Մեծն Բրիտանիա պիտի ճանչնայ անոր գրաւումը: Անշուշտ Միջերկրականի համաձայնութիւնն ալ նոր վարկ պիտի ստանայ, այս մերձեցման շնորհիւ:

Իտալիոյ արտաքին նախարարը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հռոմի անգլիական դեսպանին հետ:

Նոր ճակատամարտներ Փէյփինի շուրջ

Ճափոնական բանակը շարունակելով իր գործողութիւնները, մեծ ճակատամարտ մը կը պատրաստուի Փէքինի հարաւակողմը: Չինացիներն ալ իրենց կարգին ձեռնարկած են յարձակելու Թիէնցինի վրայ:

Ճափոնցիները դրաւեցին Թիէնցինի խորհրդային հիւպատոսարանը, առ-ջակցութեամբ սպիտակ Ռուսերու: Աչուին բանակութեամբ Թուղթեր փոխադրուեցան ճափոնական Թաղը: Մոսկուա բողոքագիր մը ուղղեց այս գրաւման դէմ, պահանջելով անմիջապէս պատժել յանցաւորները եւ հատուցում վճարել:

ՑԱՆԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ այցելութեան համար կէս գին, 3 Ֆրանք մուտք հաստատուած էր երկուշաբթի օր, իբրեւ փորձ. Արդիւնքը չատ յաջող կը համարուի եւ ամէն երկուշաբթի կէս գին պիտի գանձուի:

«ՆՈՐՄԱՆՏԻ» իր իսկ մրցանիշը կոտրեց առջի օր, Ֆրանսայէն Ամերիկա հասնելով երեք օրէն, 23 ժամէն եւ 2 վայրկեանէն: «Քուին Մէրի» կապոյտ ժապաւէնը չահած էր 4 օր 27 վայրկեանէն զոր յետոյ կորսնցուց:

ՄԱՏՐԻՏԻ չուրջ կռիւները կը շարունակուին նոյն ուժգնութեամբ: Ազգայնականները կը ջանան խզել Մատրիտի եւ Վալէնցիոյ հաղորդակցութիւնները:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ՋԱԽՋԱԽՈՒԵՑԱՒ Սուտանի մէջ, երբ Եթովպիա կ'երթար: Ինը հոգի մեռան:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐՈՒ համար երկաթուղիներու յաւելումը պիտի դործադրուի հոկտեմբեր 1էն սկսեալ: Այս առթիւ նորէն կը յիշեցնենք թէ մինչեւ այսօր ալ այս տոմսակներէն չեն կրնար օգտուիլ հայ գաղթականները, հակառակ տրուած հրահանգներուն:

ՇՈԳԵՆԱՒ ՄԸ ԸՆԿՂՄԵՑԱՒ Գիբրալթարի առջեւ: Երեսուն հոգի խեղդուեցան:

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, ցպատուար պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն 1 հատ.	30 Ֆրանք
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I եւ II հատ. միասին	20 »
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I. հատ.	10 »
» Համաժողովրդական բանակ	3 »
» Ազգուստ Բեբել	8 »
ԶՈՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5 »
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ Մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12 »
Ն. ՀԱՆԳՈՅՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4 »
ԼԷՎԻՆՍԿԻ (թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ճնշ. ժողովուրդները	4 »
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախագիծ Ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2 »
Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5 »
ՉԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4 »
ՖՐԱՆԿ. ՌՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4 »
Լ. ՊԼՈՒՄ (թարգ. Լ. Զ.) Սոցիալիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայորդիները	2 »
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4 »
Գ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Գոլոշեան եւ Յ. Աղբիւրանեան)	2 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3 »
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2 »
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում	2 »
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2 »
Ա. Զ.՝ Մեծ առաւօտը	1 »
ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԻ ՏԱՂԵՐԸ	1 Ֆր.
ՀԵՐՈՍԸ	1 »
ԱՊՍՏԱՄԲ ՍԱՍՈՒՆԸ	1 »
ԱՑՈՒՀԻՆԵՐԻՆ	1 »
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ	1 »
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ	2 »
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ	1 »
ԹԱԼԷԱԹԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ	7 »

Ապսպրանքները կանխիկ, փոստի ծախք չկայ:

"ՎԷՄ,,

Լոյս տեսաւ Վէմի Ժ'Թ' թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.

ՎԱՀԱՆ ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արհաւիրքի օրեր: Յ. ԹԻՐՏԵԱՆ՝ Հայ եւ Արաբ հնագոյն յարաբերութիւնները: ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ Ծուշառեւորեր, Հայ — հայկական բանակցութիւնները: ՀՄ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ՝ Դէպքերը Վասպուրականում, Մի քանի ճշգրտումներ: Ս. ՎՐ.՝ Հայ եկեղեցու միասնականութիւնը, Ընծայեցի, Անցեալը, Առօրեա, Հայաստան Գէորգեան, Զ. Մաթիկեան, Կեանք եւ Մշակոյթ, Գրականութեան վիճակը Հայաստանում, Րաֆֆիի յոբելեանը, Մուրատ Ռաֆայէլեան վարժարանի հարիւրամեակը, Քաղաքային Թանգարան Երեւանում, «Մարջան» օպերա: Գիրք եւ Ժամուլ, Հրատարակութիւնների վիճակը Հայաստանում, Րաֆֆիի երկերը, Նուպարեան մատենադարան, Գրախօսական, Մ. Օրախելաշվիլի՝ «Ս. Օրջոնիկիձէ», Ն. Բաղալեան, Ն. Հանգոյց՝ «Մեր կանոնագիրը», Ս. Վ. յաւելուած, Վահրամ եպ. Մանկունի, «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»:

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ.— Ֆրանսա եւ Սուրիա 60 Ֆրանք, Ամերիկա, Բրիտանական կայսրութիւն, Եգիպտոս 4 տոլար, Մնացեալ երկիրները 3 տոլար:

Կանխիկ վճարող Նոր բաժանորդներու համար Նախորդ տարիներու Թիւերը կէս գինով: Դիմել՝

S. VRATZIAN, 13, Rue des Platanes, Cité Jardins de Plessis-Robinson (Seine).

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՐ-ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ժողովը Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հասցէին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. ՄԻՆԱՍԵԱՆ» ենթակոմիտէի ժողովը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Անտուվիլի Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէի կողմէ 6 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Գ. Ն. Նիկողոսեանի սրճարանը, Անտուվիլ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԱԿՆԵՐԸ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իսի-Լէ-Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «ՋԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷի կողմէ 29 ՕԳՈՍՏՈՍին: Կը խնդրուի նկատի առնել այս Թուականը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ — ԹԻՒ 1

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ.
ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ
ՀԱՅ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ
(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի զէնքերու պատմութիւնը: Մօտ 300 էջնոց, մաքուր Թուղթի վրայ, պատկերազարդ, գեղեցիկ հրատարակութիւնմը:

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ — 10 Ֆր.:
Միւս երկիրներ — 15 Ֆր.:

Դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ. R. Papazian 163 Avenue Jean Jaurés. Paris.
ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahaguian. 29 Atelerilor. Constantza (Roumanie)
ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ «Մասիս» Լրատարակչական B. P. 444, Sofia (Bulgarie)
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օր»ի խմբագրատուն 20 A. Rue Vouli. Athènes (Grèce).
ԻՐԱՔ Դ. Սիւրմէնեան, New Street, Bagdad (Iraq):
ՀԱՐԱՒ ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմէնիա»յի խմբագրատուն, San Salvador 4625 Buenos-Aires (Argentine):

Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince. Paris, որուն կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին հասցէ չէնք տուած.

Լոյս տեսաւ Վ. Սարգսեանի յօրինած «ԱՆՈՒՇ»ին

Ա. Շարք.— Երեք երգ. դաշնակի բնաւոր

1. ԱՂՋԻ ԱՆԱՍՏՈՒԱԾ
2.— ԵԿԷՔ ՔՈՅՐԵՐ
3.— ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԵԱՅԼԱ

Գին 12 ֆրանք:

Գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 rue M. le Prince. Փարիզ:
H. Malakian, 2 Bld. Théodore Thurner, Մարսէյլ

ԵՐԵՔ ՄԵՆԵՐԳ դաշնակի ընկերակցութեամբ

1.— ՍԻՄԱՌՆԻԿ. 2.— ԳԱՐՈՒՆ 3.— ՄՐՄՈՒՆՋՆԵՐ
Երաժշտութիւն՝ Յ. Գ. ՄԵՍՐՈՒՄԵՆՑԻ (Մելքոնեան)
Գին՝ (փոստի ծախքով) 15 Ֆր. 50

Ստանալու համար դիմել՝ A. K. Melkonian, Restaurant Burdigala 96 rue du Pas St. Georges, Bordeaux (Gironde), եւ Librairie Samuel 51 rue Mr. le Princ Paris.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Սեւակի Ցարութիւն Քիւփէլեան, կը կարծուի Ալֆորվիլ հաստատուած ըլլալ: Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Ohannès Gulesserian, sanatorium S. V. de Paul, Rhonne (Gr. Liban):

— Տիկին Ոսկի Գրճեան, ծնեալ Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայրները, Սեբաստացի Գէորգ եւ Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920-1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգային վարժարաններուն: Բէմալական շարժման ժամանակ Ամերիկացիներու միջոցաւ փոխադրուած են Գամբալացի (Յունաստան) շրջանները, եւ անկէ իվեր իրենց հետքը կորսուած է:

Ծնողքին լուր տուողին մէկ տարուան «Յառաջ»ն նուէր պիտի տրուի:

Գրել իրենց քրոջ՝ Voskie Kidjirian, née Baharian, 56 rue de Bas Meudon, Issy les-Moulineaux, France (Seine).

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել:

— Իսքէնտէր Քոչէրեան Սալբրաշի (Պոլիս). որ մինչեւ վերջ ամիս առաջ Լիոնի մէջ կը բնակէր եւ հետեւեալ հասցէն ունէր.— 65 rue Nior:

Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն տեղեկութիւն տալ Դանիէլ Սմաքեանին, German Colony 20, Jaffa — Palestine: Կամ «Յառաջ»ի Վարչութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տ. Կ. Խոջի Անտուվիլի Մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Սեդեանէ 100 Ֆր. իրենց որդւոյն՝ Մուշեղի մահուան տարելիցին առթիւ:

×

Տ. Կ. Խաչի Պանթէօ-Քաշանի Մասնաճիւղը վար ուխտին շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Վերժին Ցարութիւնեանէ 50 Ֆրանք, Ոմն՝ փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆր.:

Նոյն Մասնաճիւղին Յուլիս 11ի դաշտահանդէսին առթիւ կազմակերպած վիճակախաղին շահող Թիւն է 248:

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e) — Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՏՐԹՈՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՏԵԱՆ ՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 5 ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI 5 AOUT 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3490

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՈՒՐՃԸ ԳԼԽՈՒՆ, ՄԱՆԳԱՂԸ ՍՐՏԻՆ

›››› ○ ‹‹‹‹

Անցա՛ծ օր, անշուշտ գացիք տեսնելու Փարիզի միջազգային Արուեստահանդէսին խորհրդային բաժինը։ Եւ աչքիդ զարկաւ մուտքի դուռը,— բարձրասլաց յիշատակարան մը, որուն կատարին ի վեր կը խոյանան երկու խորհրդանշան-արձաններ, երիտասարդ մը՝ մուրճը բռնած, աղջիկ մը՝ մանգաղը ափին մէջ։

Ի՞նչ վսեմ խոյանք, իբրեւ արտայայտութիւն։ Իբրեւ յղացում եւ արուեստ։

Անշուշտ խորհրդանշան մըն է, պատկերացնելու համար խորհրդային յեղափոխութեան թռիչքը։ Ինչպէս որ, ճիշդ անոր դիմացը, խոյանք մը կը կազմէ հիթլերական Գերմանիոյ յիշատակարանը, գաժան արծիւ մը ճակտին, իսկ վարը՝ երկու խումբ մետաղեայ հսկաներ մերկանդամ։ Այր եւ կին։

Ինչպէս ընկերային-քաղաքական կեանքի մէջ, արուեստահանդէսին մէջ ալ այս երկու ոսոխները ծուռ կը նային իրարու, իրենց յիշատակարաններով։

Հիթլերական արծիւը կարծես կողմնակի դիրք մը բռնած է, վրէժխնդիր ծամածռութեամբ. իսկ խորհրդային մուրճ-մանգաղը կ'ուզէ երեւալ միշտ սպառնալից ու չնդալից։

Բայց պատկերներու բաղդատութիւնը չէ որ կը զբաղեցնէ մեզ, օրուան այս ժամուն։

Կրկին եւ կրկին աչք մը կը նետենք խորհրդային տաղաւարին մուտքի դրան վրայ, դէպի ճակատը, դէպի այն բարձունքը ուր օդը կը ճեղքեն մուրճն ու մանգաղը։ Եւ մեր ակնարկը անմիջապէս կը սուրայ դէպի անդին, դէպի այն երկիրը ուր տիրաբար կ'իշխեն մուրճն ու մանգաղը, քսան տարիէ ի վեր։

Ու պատկերներ, պատկերնե՜ր կը բզկտեն մեր հոգին ...

«Նիւ Լիտըր», Մ. Նահանգներու ընկերվարական շաբաթաթերթը, վերջերս հետեւեալ վկայութիւնը կ'ընէր, պատասխանելով բոլշեւիկներու մէկ յարձակողականին.

— «Երբ կոմունիստ մը կը սպաննուի Գերմանիոյ մէջ, կը ջնջուի միայն անոր մարմինը։ Անոր ոգին, անոր պատիւը, անոր յիշատակը կը շարունակեն ապրիլ։ Բայց, երբ կոմունիստ մը կը սպաննուի խորհ. Ռուսիոյ մէջ, ան կը փճացուի թէ մարմնով եւ թէ հոգիով։ Նախ քան անոր սպանութիւնը՝ անոր միտքն ու հոգին կ'անպատուուին, կը խայտառակուին, անոր անցեալը կ'ապականուի եւ անոր պատիւը կ'եղծանուի, կ'անգոսնուի։

Կոմունիստը, որ կ'իյնայ Գերմանիոյ մէջ դահիճին կացինին ներքեւ, կը մեռնի գաղափարի մը համար։ Ան իր մահէն առաջ այն մխիթարութիւնը ունի թէ աշխարհի մէջ կան մարդիկ ու կիներ, որոնք ներշնչուելով իր մահէն, պիտի շարունակեն կռիւը։ Հպարտութիւն, հաւատք ու յոյս կ'ընկերանան կոմունիստի մը, որ Գերմանիոյ մէջ կը քալէ դէպի իր մահը։

Խորհ. Ռուսիոյ մէջ խնդիրը բոլորովին կը տարբերի։ Գնդակահարուելէ առաջ՝ զոհը կ'իջեցուի «կատղած շան» մը, «վայրի գազանի» մը, «ահռելի ոճրագործի» մը մակարդակին։ Ան կը բռնադատուի խոստովանելու ստոր եւ անկարելի արարքներ, եւ մերկանալու պարկեշտութեան ամէն նշաններէն։
բու կոմունիստ։ Խորհ. Ռուսիոյ մէջ կոմունիստը կը բռնադատուի
բու կոմունիստ։ Խորհ. Ռուսիոյ մէջ կմունիստը կը բռնադատուի
մեռնելու իբրեւ դաւաճան, մարդասպան, լրտես, արբեցող, ցոփ եւ թունաւորող»։

Մենք պէտք չունինք այսպիսի բաղդատութիւններ կատարելու։ Մեզի համար միեւնոյն արժէքն ունին բոլոր դիկտատուրաները, ի՛նչ անունով ալ կոչուին։

Բայց, իսկապէս ի՜նչ ահաւոր, հրէշային եւ աննախընթաց ողբերգութիւն է որ կը կատարուի, աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին մէջ, քսան տարիէ ի վեր եւ մանաւանդ այսօր ...

Եւ եթէ տասնեակ հազարաւորներ են որ կը տրորուին անծայրածիր Ռուսաստանի անհաշիւ միլիոններուն մէջ, գլուխներէն մինչեւ թեւերը, հապա ի՞նչ կացութիւն կը ներկայացնէ մեր սահմանափակ եւ մինուճար Հայաստանը ..

Մեր մասնագէտ աշխատակիցը փաստացի յօդուածաշարքով մը պարզեց ամենավերջին հալածանքներուն խուճապեալ պատկերը,— այնքան քստմնելի՝ իր բովանդակութեամբ։ Օրը օրին կ'իմանանք ուրիշ «նորութիւններ» ալ, որոնք շատ աւելի սեւ կը ցուցնեն կացութիւնը։

Եւ պէտք է նկատել որ, իրականին մէջ շատ քիչ բան գիտենք բուն ողբերգութեան մասին։ Այնքան որքան կարելի է ճարել զանազան աղբիւրներէ, ուշ-կանուխ, եւ մանաւանդ խորհրդային թերթերէն։

Յաճախ ստիպուած ես տրամաբանութեան ճիգ մը փորձել, եզրակացութիւն մը հանելու համար այսինչ բառէն կամ բացատրութենէն։

Օրինակ,— «ժողովուրդի թշնամի», «լրտես, գործակալ օտար հետախուզական բաժնի»,— այս բառերը ամէն տեղ ալ կ'առաջնորդեն դէպի գերագոյն տուժան, եւ պատիժը կախաղան է կամ գնդակահարութիւն։ Առ նուազն մշտնջենական կամ երկարատեւ բանտարկութիւն։

Արդ, ի՞նչ եղած են անոնք որ «ժողովուրդի թշնամի» կը հռչակուին ամիսներէ իվեր, ի լուր աշխարհի։ (Օտար թերթէ մը կ'իմանանք թէ շատոնց գնդակահարուած են Ն. Ստեփանեան, Դ. Սիմոնեան, Ա. Բակունց եւ Եղիազարեան)։

Իրականին մէջ քանի՜ գլուխներ ինկած են մուրճին տակ, մանգաղը սրտին մէջ ...

Այս ահաւորութիւնը դեռ ուրիշ խորհրդածութիւններ ալ կը թելադրէ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

›››› ○ ‹‹‹‹

Նորանոր պաշտօնանկումներ, ձերբակալութիւններ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Հավասի օգոստոս 3 թուակիրով.—

Դատական գործավար Նիկոլա Քրիլէնքօ, տակաւին հին բոլշեւիկներէն մէկը որ ազատ մնացած էր ստալինեան մաքրագործումէն, իր կարգին ձերբակալուած է ուրիշ 15-20 բարձր պաշտօնատարներու, գործավարներու եւ ծովակալներու հետ, համաձայն շրջած զրոյցներու։ Քսանըհինգ տարուան յեղափոխական, Քրիլէնքօ հոկտեմբերեան յեղափոխութեան վարիչներէն էր 1917ին։ Յետոյ նշանակուեցաւ նախագահ այն մասնաւոր ատեանին որ կը հետապնդէր հակայեղափոխականները, Լէնինի շրջանին։ Աւելի վերջը նշանակուեցաւ ընդհ. դատախազ բոլոր դատաճանական դատերուն մէջ, մինչեւ որ իրեն յաջորդեց հռչակաւոր Վիշինսքին, իսկ ինք եղաւ դատական գործավար նախարար։

Ուրիշ երեւելի կալանաւոր մըն է Մոսկվին, անդամ Կոմինթէրնի (Գ. Միջազգային), որ խստօրէն կը քննադատէր Սպանիոյ հանդէպ հետապնդուած քաղաքականութիւնը, պէտք եղածէն շատ ազդու չգտնելով զայն։

Բացի արտաքին գործավարութեան կարգ մը պաշտօնատարներէն, որոնց անհետացումը հաղորդուած է արդէն, այսօր զրոյց կը շրջէր թէ ձերբակալուած են մարաջախտ Պլիւխէր, Ծայր. Արեւելքի կարմիր բանակին սպարապետը, ծովակալ Օրլով՝ ծովային ընդհ. հրամանատարը, ծովակալ Վիքթորով՝ Խաղաղականի նաւատորմին հրամանատարը, զօր. Կաշիրին՝ Հիւս. Կովկասի շրջանին պաշտօնանկ հրամանատարը, գնդ. Բորիսէնքօ՝ Ուկրայնայի հրաձիգներու զունդին հրամանատարը։

Այսօր պաշտօնապէս հերքուեցաւ այն լուրը թէ մարաջախտ Վորոշիլով հրաժարած է կուսակցութեան վերստուգիչ յանձնաժողովի անդամակցութենէն։ Սակայն յամառօրէն զրոյց կը շրջի թէ պատերազմական գործավարը հրաժարած է առողջական պատճառներով,— իրականին մէջ բանակին համար վնասակար գտնելով Ստալինի անխնայ մաքրագործումը։

** Հավասի թղթակիցը կը հաղորդէ հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Կ'ըսուի թէ զօր. Փէթրովսքի, արտաքին գործավարութեան պատուիրակը Ուկրայնայի մէջ, որդին Ուկրայնայի Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի նախագահին, գնդակահարուած է։ Գալով հօրը (Կրէկորի Փէթրովսքի), կ'ըսուի թէ ձերբակալուած չէ, բայց խիստ հսկողութեան տակ առնուած է։

Զրոյցի մը համաձայն, պաշտօնանկ եղած է Լոյքովիչ՝ խորհրդական արտաքին գործավարութեան, Ծղանին՝ տնօրէն նոյն պաշտօնատան իրաւագիտական բաժնին։ Կը հերքուի նոյն պաշտօնատան գեր-տնօրէն Վայնշտէյնի պաշտօնանկութեան լուրը։ Կ'ըսուի թէ ձերբակալուած է նաեւ Նաթալիա Սաց, տնօրէն մանուկներու թատրոնին։

ԱՆԳԼԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄԸ

Ֆրանսա անձկութեամբ կը հետեւի այս գործին

Անգլիոյ վարչապետին եւ Մուսոլինիի միջեւ փոխանակուած ինքնագիր նամակներուն բովանդակութիւնը միշտ գաղտնի կը պահուի. բայց բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ նոր ճամբայ մը ացուած է։ Իտալիոյ մէջ Հռոմ-Լոնտոն առանցքը բարենշան կը համարուի, իբրեւ լրացուցիչ մասը Հռոմ-Պերլին առանցքին։ Կոմս Չիանօ, Իտալիոյ արտաքին նախարարը, որ միեւնոյն ատեն Մուսոլինիի փեսան է, լաւատես յայտարարութիւններ ըրաւ ամերիկեան գործակալութեան մը։ Կը կարծուի թէ երկու պետութեանց ներկայացուցիչները պիտի ջանան աւելի գործնական ձեւ մը տալ Միջերկրականի մասին գոյացած համաձայնութեան, որ թուղթի վրայ մնացած էր, շնորհիւ փոխադարձ անվստահութեան։ Եթէ Հռոմ եւ Լոնտոն արագ համաձայնութեան մը յանգին, այն ատեն ինքնին սեղանի վրայ պիտի գայ քառանգամ դաշինքի խնդիրը։ (Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա եւ Գերմանիա)։ Առ այժմ իտալական դիւանագիտութիւնը ամէն բանէ առաջ կ'ուզէ բարելաւել Անգլիոյ հետ եղած յարաբերութիւնները, պայմանաւ որ զօր. Ֆրանքոյի յաղթանակը եւ ուրիշ իտալական բարեկամութիւններ չխախտին։ Ֆաշական Իտալիան, ինչպէս Գերմանիան, անհրաժեշտ կը գտնէ Սպանիոյ ապստամբներուն յաղթութիւնը, իբրեւ նախապայման որ եւ է եւրոպական համաձայնութեան։

Հռոմի թերթերը կը գրեն թէ իտալական կառավարութիւնը պիտի պնդէ Եթովպիոյ գրաւման ճանաչումի մասին։ Իսկ Լոնտոնի թերթերը կը բացատրեն թէ Գ. Չէմպըրլէն որ եւ է յանձնառութեան տակ չէ մտած, այլ ընդհանուր գաղափարներ յայտնած է։

Ֆրանսա մասնաւոր անձկութեամբ կը հետեւի այս անցուդարձին։ Ամէնէն փշոտ խնդիրը կը համարուի Պալէարեան կղզիներու գրաւումը։ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի համար ձեռնտու չէ որ Իտալիա տեղաւորուի այդ կղզիներուն մէջ։ Լոնտոն Եթովպիոյ գրաւումը եւ զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը ճանչնալու համար, պայման դրած է որ իտալական զօրքը քաշուի այդ կղզիներէն։ Բայց Իտալացիները աւելին կը պահանջեն, լքելու համար այդ ռազմագիտական հրաշալի դիրքը, որ կ'իշխէ Միջերկրականի հաղորդակցութեանց վրայ։ Կը կարծուի որ Իտալիա գոհացում պիտի գտնէ, եթէ իրեն բաժին մը հանեն սպանիական Մարոքի մէջ։ Անգլիացիները բոլորովին հակառակ չեն այսպիսի կարգադրութեան մը, պայմանաւ որ արուելիք մասը Սէութան չըլլայ, ոչ ալ Ռիֆի այն մասը որ կրնայ ուղղակի սպառնալ Ճիպրալթարի։ Հաւանական է որ չէզոք շրջանակի մը վերածուի ծովեզրեայ այս մասը, ինչպէս եղած է Թանճէրը։

Ամէն պարագայի մէջ, մերձեցման այս խնդիրն ալ պիտի լուծուի դիւանագիտական սակարկութիւններով եւ փոխադարձ զիջումներով, ի վնաս Եթովպիոյ եւ Սպանիոյ։

Հրեաներու ծրագիրը Պաղեստինի մասին

Երեքշաբթի օր բացուեցաւ Սիոնականներու 20րդ համաշխարհային ընդհ. ժողովը, Ցիւրիխի մէջ։ Այս առթիւ ժողովասրահ փութացած էին նաեւ քանի մը հարիւր թղթակիցներ, նկատի առնելով Պաղեստինի հարցին հրատապ հանգամանքը։ Իրագէկներ կը հաւաստեն թէ պատուիրակներուն 60 առ հարիւրը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿՈՒԳԱ՞Ն ՈՒ Կ'ԵՐԹԱՆ

—o—

Եթէ «Յառաջ»ը այցելութեան տոմար մը հաստատած ըլլար առաջին օրէն, ի՞նչ գեղեցիկ եւ բովանդակալից հաւաքածոյ մը պիտի ունենայինք այսօր։

Տասներկու տարի է անցեր արդէն ...

Այն ատեն, մեր աչքին առջեւ պիտի պարզուէր ամբողջ համայնապատկեր մը,— բազմութիւններ որ եկան ու գացին եւ միշտ կուգան։ Ուրիշներ որ տասը տարին անգամ մը հազիւ կ'երեւան։ Երիտասարդներ որ այսօր դարձեր են ընտանիքի պատուական հայրեր եւ տարէցներ որոնք խմբագրատան հնութենէն կը գանգատին։

Անշուշտ մեռածներ, անհետացածներ ալ կան, որոնց արձանագրութիւնը թանկագին յիշատակարան մը պիտի կազմէր այսօր։

Փարիզի մասնաւոր երազայրէն զատ, երկու անգամ ցուցահանդէս կազմակերպուեցաւ եւ բազմութիւններ հոսեցան ամէնէն հեռաւոր երկիրներէն իսկ։

Հայկական տեսակէտով, 1937ի արուեստահանդէսն է որ ամէնէն աւելի դիւրութիւններ կ'ընծայէ, թէ անցագրի եւ թէ ճամբու ծախքի տեսակէտով։

Եւ տես նոր դէմքեր ամէն օր։ Դէմքեր որոնց հանդիպելու համար պէտք էր առ նուազն մէկ տարի շրջան մը կատարել գաղութէ գաղութ։

Խմբագրութեան սենեակին դուռը բաց ենք ձգեր, որպէսզի քիչ մը օդ բանի։ Եւ սանդուղին գլուխէն կ'երեւան եկողները։

Ո՞վ է այս մէկը, գլուխը բաց, ճերմակ շապիկի մը օձիքներն ալ ուսերուն վրայ փռած։

— Վա՜յ տունդ չքանդուի, Օշական։ Անցա՞ծ ըլլայ։

Քանի մը խօսք հինէն-նորէն։ Եւ ինքն է որ կը սկսի հարցաքննել Նարդունին, յաղագս բժշկութեան։

Մասնագէտ կը փնտռէ։ Ամէնէն հեդինակաւորը, որպէսզի կարենայ հանգստանալ։

— Գիտենք անցեալ մասնագէտն ալ, «թանսիօն»ն ալ։ Սէօլէօզի մէջ «թանսիօն» կա՞յ ...

— Արդարեւ, դուք ի՞նչպէս կ'ապրիք այս քաղաքին, այս աղմուկին մէջ ...

— Ի՞նչ նոր արտադրութիւններ ունիս։

— Ոչինչ, այդ արկածէն ի վեր։ Միայն բժշկական գիրքեր կը կարդամ։ Անկէ առաջ գրուածներս կը մնան դէզերով։

— Ցուցահանդէս գացի՞ր։

— Նախ սա մասնագէտը գտնենք։

Եւ սակայն նոյն տենդով կը խօսի, կը փրփրի, կը քրքջի, երբ հարցը գրականութեան մասին է։

— Ո՞ւր պիտի երթանք այսպէս։ Մանաւանդ այստեղ։ Սերունդ չի հասնիր ...

— Յաջորդ օրը, տեսուած կանուխ.

— Օ՜հ, բժիշկ Արզումանեան, Միլանէն։

— Արուեստագէտ, ուսուցիչ, Պէյրութէն։

Եւ այցելութիւնը իրարու դիմաց կը հանէ նաեւ քսան տարի առաջ բաժնուած բարեկամներ։

— Տեսնենք, այս երկուքն ալ բարեկամներ, մէկը ռամկավար, միւսը հնչակեան։

— Ի՞նչպէս է գաղութին տնտեսական վիճակը։

— Դուք աւելի լաւ գիտէք, դեռ նոր վերադարձաք։

— Տէր եւ տիկին ... Պաղտատէն։

— Ընկեր եւ Օր. Գոմբարեան, Նիւ Եորքէն։ Չէ՞ք յիշեր, սամ. սահմանադրութեան առաջին տարին ..

— Այս բարեկամն ալ Ամերիկայէն, Սեպուհի յանձնարարականով։ Եկեր է խորհուրդ մը հարցնելու։

Ի՞նչո՞ւ չըսել,— Փարիզի ցուցահանդէսին մաս կը կազմէ նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը,— աւելի խօսուն քան Խ. Հայաստանի արձանները՝ պատէն երեսին։ Աչքէ հեռու, ճամբէ հեռու։

ՎԱՀԷ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Նոր զօրք դէպի Տէրսիմ

Մասնաւոր աղբիւր մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, յուլիս 16 եւ 18 թուակիրով.—

Բոլոր նշաններէն կ'երեւի, որ Տէրսիմը ուժեղ դիմադրութիւն ցոյց կուտայ, թոյլ չտալով, որ թրքական բանակները նոր յառաջխաղացում ունենան։

Ք... քաղաքէ ստացուած տեղեկութիւններէն կ'երեւի, որ Այնթապի վրայով 4000 նոր զինուոր փոխադրուած է դէպի Տէրսիմ։ Ականատեսը մի առ մի համրած է քաղաքէն դէպի Մեծ Լեռ (Տէրսիմ) մեկնող զինուորները։

Նոյն վայրէն ստացուած տեղեկութեան մը համաձայն, յուլիս 8ին եւ 9ին շուրջ 60 ռմբաձիգ սաւառնակներ Այնթապի վրայով մեկնած են դէպի Տէրսիմ։

Թրքական «Թան» լրագրի յուլիս 14ի տեղեկութիւնը Մեծկերտէն, որ իբրեւ թէ Սայիտ Րիզայի տղան Շէյխ Հասանը, եւ Սայիտի պառաւ կինը յանձնուած են զօրքին, սուտ է։ Մեծկերտ նստող թղթակիցը երբ կ'ըսէ թէ՝ «կը լսուի որ յանձնուած են», այդ կը նշանակէ, որ ստոյգ տեղեկութիւն չունի, եւ երբ Մեծկերտէն հազիւ 25 քիլոմեթրի վրայ չգիտեն թէ ինչ տեղի կ'ունենայ, այդ նշան է՝ որ դժուարին գործողութեան մը մատնուած վերին հրամանատարութիւնը կը գործէ գաղտնի, եւ Տէրսիմը կը մնայ առասպելական երկիր մը, անթափանցելի թուրք ժողովուրդին եւ տեղեկատուներուն համար։

Փախստական մը, որ յուլիս 13ին մեկնած է Մալաթիայէն, կը յայտնէ.

— *«Թրքական բանակը ամէն ջանք ի գործ դրաւ, բայց չկրցաւ Տէրսիմի լեռները բարձրանալ։ Թուրք բանակը վհատած է Տէրսիմի անընկճելի դիմադրութեան առջեւ»։*

Ուրիշ փախստական մը Մալաթիայէն կը յայտնէ ...

— *«Այդ շրջանին մէջ գրեթէ ամէն մարդ ենթակայ է ձերբակալման. ով որ թուրք է կը ղրկուի դէպի Տէրսիմ, թրքական բանակը, իսկ ով որ Քիւրտ է՝ կ'աքսորուի դէպի Գոնիա»։*

Ուրֆա հասած վիրաւոր մը կը պատմէ.

— *«Սպաննուած թուրք զինուորներու թիւը անհաշիւ է։ Նոր բանակներ եկած եւ լեցուցած են Տէրսիմի դաշտային մասերը, Խարբերդ, Արղնի Մադէն եւ շրջակայքը»։*

Նոյն վիրաւորը կը պատմէ.

— *«Ցերեկները զինուոր մը անկարող է իր գլուխը թաքստոցէն հանել, անմիջապէս գնդակահար կ'ըլլայ։ Կիրճերը, ժայռերը եւ լեռնանցքները բռնուած են, զօրքը անկարող է ազատօրէն շարժումներ կատարել»։*

ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ *ծագած ըլլալով Եգէական կղզիներուն մէջ, Իտալացիները բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարեցին։ Կասկածելիները բանտարկուեցան իբրեւ լրտես։*

Ի՞ՆՉ Է ԿԱՏԱՐՒՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Կարծում եմ, որ մինչեւ այժմ առաջ բերուած փաստերը բաւական են համոզելու համար, որ Հայաստանը, խորհրդային իշխանութեան տակ, յարատեւ տագնապի վիճակ է ապրում, մի տագնապ, որ այսօր հասած է իր գագաթնակէտին։ Փաստերը բաւական են նաեւ ցոյց տալու համար, որ Հայաստանը, խորհրդային իշխանութեան տակ, սկզբից մինչեւ այսօրուայ օրերը, գտնուած է իրաւազուրկ եւ հարստահարուած դրութեան մէջ՝ հետզհետէ վերածուելով արհամարհելի քանակի Մոսկուայ Միութեան անդամ միւս հանրապետութիւնների շարքում։ Կասկածի տեղ չի մնում եւ այն բանի համար, որ Հայաստանի ակարացումն ու անկումը ներքին պայմաններից աւելի հետեւանք է արտաքին գործօնների. կայ վերեւը սահմանուած եւ անայլայլ գործադրուող մի քաղաքականութիւն, որ ուղղուած է նաեւ Հայաստանի դէմ եւ որի հետեւանքով միշտ թոյլ ու քաղաքային վիճակի մէջ մնում Հայաստանը։

Այս ցաւը առաջ միայն Դաշնակցութիւնն էր տեսնում եւ ոգի ի բոյն պայքարում Հայաստանի գլխին շարժող նիւթող մութ ձեռքերի դէմ։ Ընդհակառակն, հայ բոլշեւիկներն ու սրանց համախոհները, արտասահմանում՝ ռամկավարները եւ այլն փառք էին տալիս Ստալինին եւ Դաշնակցութեան հասցէին հազար ու մի մեղադրանքներ անում՝ ամբաստանելով մեզ հայրենասիրութեան պակասի եւ նոյն իսկ հայրենիքի դաւաճանութեան մէջ։ Այսօր նոյն իսկ կոյրերն արդէն տեսան ու համոզուեցին, որ ինչ որ ասել է Դաշնակցութիւնը՝ ճիշդ է, դժբախտաբար, եւ իրենք են որ սխալուած են։ Եթէ դեռ մոլորուածների կամ վարձկանների մի խմբակ շարունակում է փառաբանել Ստալինեան հայաստանասիրութիւնը, մասնաւորապէս գաղութներում, սթափումը ընդհանուր է եւ, կարծես, պարտաւորեցիչ։ Ցամենայն դէպս, ռամկավարները իրենց նոր ուղեգծով կամ, աւելի ճիշդը, ուղեգծի որոնումներով խորհրդանշան են այդ սթափման։ Միւս կողմից, անկուսակցական հասարակութեան խանդավառ համախմբումը Հ. Յ. Դաշնակցութեան շուրջը եւ երախտապարտութեան հուանքը դէպի մեր կուսակցութիւնը՝ նոր ապացոյց են, որ Դաշնակցութեան առած անտանելը մեր Հայրենիքի հիւանդութեան՝ ճիշդ է եւ ցոյց տուած դարմանը՝ միակ փրկարարն ու հնարաւորը։

Այս սրբութի մէջ, սակայն, ամէնէն ուշագրաւ ու մխիթարականը այն խմորումներն են, որ մասնաւորուած գէպքերը առաջ են բերել Հայաստանի կոմունիստ. կուսակցութեան ծոցում, եւ այն երեւակացութիւնները, որ հանում են հայ բոլշեւիկները։ Այսօրուայ համար ամէնէն կարեւորը ա՛յդ է.

Մի անգամ էլ կրկնենք, թէ ի՞նչ են մտածում եւ ի՞նչ երեւակացութիւններ են հանում հայ համայնավարները Հայաստանի վերաբերմամբ կիրառուող անարդար քաղաքականութիւնից։ Մեր խօսքը, ի հարկէ, այն համայնավարների մասին չէ, որոնք այսօր էլ պատուի են Ստալինի աչքին, ինչպէս Ամատունին, որի կուրծքը մի քանի օր առաջ զարդարուեց Լենինի շքանշանով իր ընկերներին հալածելու համար, — մեր խօսքը այն համայնավարների մասին է, որոնք բանտերում են, աքսորավայրերում, շնորհազուրկ են կամ կուսակցութիւնից վտարուած եւ կամ մնում են կուսակցութեան ներսը, բայց հոգում վառ են պահում իրական հայաստանասիրութիւնը։ Սրա՛նք են մեծամասնութիւնը եւ Հայաստանի համայնավարների ապրումների իսկական արտայայտիչը. Սրա՛նց կարծիքն ու որդեգրած դիրքն են հետաքրքրականն ու արժէքաւորը Հայաստանի կացութիւնը ըմբռնելու եւ մեր հայրենիքի մարմինը կրծող հիւանդութեան դէմ դեղ ու դարման գտնելու տեսակէտից։

Եթէ ճիշդ են Ամատունու եւ ուրիշ պատասխանատու մարդկանց, ինչպէս եւ բոլշեւիկեան մամուլի արած մերկացումները, Հայաստանում, հայ կոմունիստներից շատերը, մանաւանդ ղեկավար շրջաններում, հասկացել են, որ Հայաստանը Խորհրդային Միութեան մէջ եւ Անդրկովկասեան հանրապետութիւնների շարքում անիրաւուած է, զրկուած, ճնշուած, նուաստացած եւ որ այս վիճակը վերը ծրագրուած ու հետեւողականօրէն գործադրուող քաղաքականութեան հետեւանք է։ Եւ ոչ միայն հասկացել են, այլ եւ սկսել են ելք որոնել, ի վերջոյ, յանգելով նոյն եզրակացութեան, ինչ որ տարիներ անընդհատ կրկնում ու պահանջում է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը՝ վերականգնել Հայաստանի անկախութիւնը։ Կրկնում ենք՝ եթէ ճիշդ են տրուած փաստերը, նշանակում է որոշ մերձեցում առաջ է գալիս հայ պանդուխտ հոսանքների քաղաքական մտածողութեան մէջ — մի երեւոյթ, որ մենք կարող ենք միայն ողջունել։ *)

Այս փաստը մի անգամ եւս հաստատում է, որ ընկերային երեւոյթները միայն մարդկանց կամեցողութիւնից կախուած չեն, այլ, ամենից աւելի, միջավայրի առարկայական պայմաններից։ Ինչքան էլ բոլշեւիկները մոլեգին ու դաժան միջոցներ կիրառեն, նրանք չեն կարող սպանել հայ մարդու մէջ ազգային ոգին, չեն կարող բոլորովին սորկացնել եւ կամազուրկ գործիքի վերածել նոյն իսկ հայ բոլշեւիկին, եթէ Հայաստանը չզրկուի արդարութեան եւ հաւասարութեան վիճակի մէջ, եթէ չվերջանան այն հալածանքները, հարստահարութիւններն ու անիրաւութիւնները, որոնց ենթակայ է Հայաստանը։

*) Ի հարկէ, ռաճուած անհերքելի չարաշահութիւն են Ամատունու այն մեղադրանքները, որ, իբր թէ, գործակցութիւն է հաստատուել Դաշնակցութեան եւ Դ. Շահվերդեանի եւ միւս ընդդիմադիրների միջեւ։ Այդպիսի գործակցութիւն չի եղել, չկայ ու հնարաւոր էլ չէ, — Ամատունիները իրենք այդ շատ լաւ գիտեն, բայց ստում են իրենց հաւատարիմ կոմունիստական հօտը գրգռելու համար բանտարկեալների դէմ։ Ս. Վ.

Բռնութեամբ ու խաբելով մի պահ կարելի է մարդկանց սանձահարել, ինչպէս եղաւ Խանջեանի իշխանութեան առաջին շրջանում, բայց, վերջ ի վերջոյ, եթէ մարդ սրտով ազնիւ է, արդարութեան եւ ճշմարտութեան ձայնը չի կարող լռել չլինել։ Բընաւ չպէտք է զարմանալ, եթէ վաղը Խանջեանի յաջորդն էլ — եթէ նա բոլորովին այլասերուած մէկը չէ — արժանանայ Խանջեանի ճակատին։ Լենինի շքանշանը արգելք չէ, որ հաւատարիմ ստալինականը զառնայ «արիկայ տրոցկիստ». չէ՞ որ Խանջեանն կուրծքն էլ, մահուանից մի քանի ամիս առաջ, զարդարուել էր բարձր շքանշանով։

Հայաստանի բանտերը այսօր լեցուած են շնորհազուրկ եղած բոլշեւիկներով։ Այդ բանտարկեալների մի մասը, հաւանաբար, կը գնդակահարուի, եթէ դեռ գնդակահարուած չէ։ Գնդակահարողն էլ բոլշեւիկ է, գնդակահարուողն էլ։ Այդ փոխադարձ յօշոտման, կուլ տալու իրերակերութեան մէջ, անշուշտ, մեծ տեղ է բռնում անձնական ատելութիւնն ու աթոռի կռիւը, բայց հիմքը պէտք է համարել գաղափարական, այսինքն՝ փոխադարձ հալածանքներն ու գնդակահարումները բացատրւում են գաղափարական տարբերութիւններով։ Եւ եթէ այսօր մի Ամատունի գնդակահարէ մի Դրաստամատ Տէր-Սիմոնեանին, կամ մի Դանուշ Շահվերդեանին, վաղը մի նոր Դրաստամատ կամ Դանուշ էլ կը գնդակահարէ Ամատունին։ Ա՛յս է իրերի տրամաբանական օրէնքը, այժմ երբ գաղափարական հարցերը մարդիկ սկսում են լուծել ատրճանակի գնդակներով։

Եւ ո՛չ մի բռնութիւն, ո՛չ մի սարսափ, ոչի՛նչ չի կարող կանգնեցնել որ եւ է գաղափարի յաղթական երթը, եթէ այդ գաղափարը առողջ արմատ է կենդանի իրականութեան։ Ահա 15 տարի է ինչ՞ր ասես չարին բոլշեւիկները ապանելու համար Դաշնակցութիւնը, քանի՛ անգամ յայտարարեցին Դաշնակցութիւնը մեռած ու թաղուած, բայց հիմա տեսէք՝ ի՛նչ խոստովանում Ամատունին. —

« Սրբե՛ք չմոռանալ, որ Հայաստանում դեռ կան ջախջախուած հակախորհրդային կուսակցութիւնների մնացորդները, մասնաւորապէս Դաշնակցութեան մնացորդները։ Չպէտք է մոռանալ, որ հակայեղափոխական նացիոնալիստների, տրոցկիստների աշխատանքն աշխուժացրեց Դաշնակցական բարփփուկների գործունէութիւնը, ակտիւացրեց նրանց»։ («Խ. Հ.», 10 Յունիս)։

Ամատունիներին պէտք է պատասխանել. —

— Սրբե՛ք չմոռանալ, որ քանի Հայաստանը կը մնայ յօշոտուած, անիրաւուած, հարստահարուած ու բռնաբարուած, քանի հայ մարդը տէր չէ իր հայրենիքի, իր հողի ու հարստութեան, քանի Հայաստանը կը պահուի նուաճուած գաղութի վիճակում, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մի՛շտ կ՚ապրի՝ «աշխոյժ» եւ «ակտիւ»։

Ամատունիները չպէտք է մոռանան եւ մի ուրիշ բան. —

— Քանի Դաշնակցութիւնը կայ, քանի կենդանի են Դաշնակցութեան գոյութիւնը արդարացնող պատճառները, անպակաս կը լինեն «Դաշնակները» եւ կոմկուսի շարքերում։ Եւ եթէ այսօր Երզնկեանները, Շահվերդեանները, Սիմոնեաններն ու Փիրումովներն են յայտարարուած «Դաշնակ», վաղը «Դաշնակների» շարքը կը դասուի եւ ինքը Ամատունին, եթէ նա ազնիւ եւ հայրենասէր լինելու ընդունակութիւնը բոլորովին կորցրած չէ։

Ա՛յս է այսօրուայ իրականութիւնը. — Հայաստանի հողից միայն «Դաշնակ» է բսնում։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Վերջ)

ՆՈՐ ԴԱՒ ՄԸ...

(1937 ՅՈՒԼԻՍ 17Ի ԹՐՔԱ-ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ)

«Մթին խաղեր» խորագրով, մեր Յուլիս 16ի խմբագրականին մէջ, անդրադառնալով Թուրքիոյ արտաքին եւ ներքին գործոց նախարարներու այցելութեան Մոսկուա, կը գրէինք.

«Ըստ երեւոյթին՝ Մոսկուայի մէջ, ի շարս այլ հարցերու, քննութեան պիտի առնուին նաեւ Ռուսեւթուրք սահմաններու, Արեւելեան Ռիոնի եւ Քրդական ապստամբութեան հարցերը»։

Այս տողերը գրելէն ընդամէնը երկու օր վերջ «Թէօյթէր»ի կողմէ Մոսկուայէն ղրկուած հեռագիր մը կու գար պաշտօնապէս հաստատելու մեր ենթադրութիւններէն առաջինը։

Հեռագրին բացառիկ արժէքը նկատի առնելով, զայն նոյնութեամբ հրատարակութեան տանք հոս.

« Համաձայնութիւն գոյացաւ Խորհրդային Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ եղած սահմանային վէճի կարգադրման շուրջ։ Երէկ ստորագրեցին համաձայնութիւնը, մէկ կողմէ՝ խորհրդային Ռուսիոյ արտաքին գործավար Լիթվինով, եւ, միւս կողմէ՝ Թուրքիոյ արտաքին նախարար Րիւշտի Արաս։

« Կը կարծուի թէ այս համաձայնագիրը մէկն է այն մէկ քանի ուրիշ համաձայնագիրներէն, որոնք ստորագրուեցան Րիւշտի Արասի տասը օրուան Մոսկուա բնակութեան ընթացքին։

« Մոսկուայի պաշտօնական հեռագրական գործակալութեան զեկոյցը խոր գաղտնիութիւն կը յայտնէ այս այցելութեան արդիւնքի մասին»։

Մեզ իրաւունք կուտան ենթադրելու, որ «մէկ քանի ուրիշ համաձայնագիրներէն» մէկը կը վերաբերի «Արեւելեան Ռիոնին» (Սասնապարտի), իսկ միւսը՝ Քրդական ապստամբութեան։ Մասնաւորապէս Շիւքրի Քայա, Թուրքիոյ ներքին գործոց նախարարը, անկասկած ընկերացած է Րիւշտի Արասին՝ յատկապէս Քրդական հարցի առիթով։

Բայց դառնանք անմիջականօրէն մեզ կապուած խնդրին։

Մոսկուայի հեռագիրը կը կարծենք թէ պայծառ երկինքի մէջ արձակուած որոտի պատուհասի պէս ծանր հայութեան վրայ։

Ի՞նչ վէճի մասին է խօսքը։ Ռուսաստանը մի՞թէ սահմանային վէճ ունէր Թուրքիոյ հետ. վէճ մը՝ այնքան լուրջ եւ կարեւոր, որ կը պահանջէր Թուրքիոյ զոյգ նախարարներու այցելութիւնը Մոսկուա եւ հոն կնքումը, այս առիթով, յատուկ համաձայնագրի։

Եթէ նման վէճ իրաւամբ գոյութիւն ունէր, ինչո՞ւ ցարդ ոչինչ չգրուեցաւ այս մասին. ինչո՞ւ մինչեւ այսօր գաղտնի պահուեցաւ այս վէճը, այն ալ երկիրի մը մէջ, որ դէ՛մ է գաղտնի դիւանագիտութեան...

Իսկ ա՞յժմ. գոնէ ինչո՞ւ այժմ չի գրուիր, թէ ինչ խնդիրներու շուրջ կը դառնար Ռուսիոյ սահմանային վէճը Թուրքիոյ հետ. ինչո՞ւ ոչ վայր կը յիշատակուի, ոչ թուական, ոչ որ եւ է դէպք (վէճին կապակցութեամբ)։ Ինչո՞ւ այս խորհրդաւոր վէճը գուրս կը մնայ ժամանակէ, տարածութենէ եւ դէպքերէ, այսինքն սրոշակի. շրջանէ։ Ինչո՞ւ ըսուեր, թէ ե՞րբ սկսաւ վէճը, ի՞նչ հարցերու շուրջ եւ ի՞նչ դէպքերու կապակցութեամբ։

Պահ մը ընդունինք սակայն, թէ խաղաղութեան երկրպագու այս երկու պետութիւնները չեն սիրեր հրապարակով խօսիլ վէճի մասին, այլ կը նախընտրեն խօսիլ բացառաբար բարեկամութեան եւ հաշտութեան մասին։ Գեղեցիկ։ Այդ պարագային ինչո՞ւ խորհրդաւոր մթութեան մէջ պահել մինչեւ իսկ այս համաձայնութիւնը։ Չէ՞ որ Մոսկուան կը տեղեկագրէ, թէ «համաձայնութիւն գոյացած է» արդէն եւ այս համաձայնութիւնն ալ վաւերացուած է Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ կողմէ։ Աւելին. յատուկ զեկոյցով «խոր գաղտնիութիւն» կը յայտնէ Թուրք նախարարներու այցելութեամբ ձեռք բերուած արդիւնքի մասին...

Գեղեցիկ. այդ պարագային ինչո՞ւ ուրեմն մեզ հաղորդակից չդարձնել այս «խոր գաղտնիութեան» պատճառներուն. ինչո՞ւ վէճը քողարկելով գէթ համաձայնութիւնը չհրապարակել։

«Թէօյթէր»ի հեռագիրը գրեթէ ամբողջութեամբ կը վերաբերի մեզի։ Ճիշդ է, Թուրքիա սահմանակից է Ռուսաստանի նաեւ Վրաստանի մէջ, սակայն իր գլխաւոր սահմանը Ռուսիոյ հետ կը տարածուի Հայաստանի ամբողջ երկայնքին։

Ուշագրաւ է սակայն, որ Խ. Միութեան 11 «իրաւահաւասար» հանրապետութիւններէն Հայաստանը, որուն կը վերաբերի յուլիս 17ի համաձայնութիւնը, Մոսկուայի մէջ չկայ։ Ո՛րեւանը թերեւս լուր իսկ չունի, թէ նոր գաշնագրով սակարկութեան է գրուած իր ճակատագիրը Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ...

Թերեւս առարկուի, թէ սահմանային վէճը չի վերաբերիր մեզի, այլ կը վերաբերի Վրաստանի։ Այդ պարագային ինչո՞ւ Մոսկուայի համաձայնութեան մէջ չկայ Վրաստանը, երկիր մը, որ «իրաւահաւասար» մէկ անդամն է 11 հանրապետութիւններ ընդգրկող Խ. Միութեան։

Մեր հարցումներուն չարանք մենք չպատասխանեցինք սակայն։ Պարկեշտօրէն մնացինք հողային վէճի սահմաններու մէջ (ինչպէս որ Մոսկուան կը բաղձար), երբ «համաձայնագիրներ» կրնային մեր ճակատագիրը շօշափել աւելի հիմէն եւ խորէն։

Մեր հարցումներէն իրաւանցիորը կենսական կը շահագրգռէ հայ ժողովուրդը։ Յուլիս 18ի խորհրդաւոր հեռագիրը, գիտենք, խորապէս պիտի փոթորկէ հայութեան հոգին, ամէն ենթադրութիւն հաւանական դարձնելով։

Պիտի չուզէինք սակայն, որ վերստին սեւ յոյսերով օրօրուէր ու կերակրուէր մեր ժողովուրդը։ Եթէ Մոսկուայի համաձայնագիրը իր մէջ բերէ մը պարունակէր հայ ժողովուրդին համար, Մոսկուան իր ծանուցումներով զայն առջի կը հանէր։

Քեմալի խորհրդաւոր պերճախօս ապացոյցն է սյն նոր համաձայնութիւն, որ յուլիս 17ի ռուսաթուրք գաղտնի համաձայնութեամբ Մոսկուան հասցուց մեր ժողովուրդին։

Մենք գիտէինք, որ Կովկասի սահմաններու հարցը քննութեան պիտի առնուի Մոսկուայի մէջ. չէինք գիտեր սակայն, թէ այդ քննութիւնը արդիւնք պիտի ունենայ։

Այժմ գրեթէ գիտենք։ Մոսկուայի հեռագիրը մեզ կը համոզէ ամէնէն մռայլ մտածումներով։

Ի՞նչպէս չկրկնել.

— «Հայաստանը կը փրկէ իւրքին փրկած է արդէն իւրքինը ...»։

(Խմբագրական «ՑՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

Հ. Յ. Դ.
ՑԵՂԱԿՐՕՆ ՈՒԽՏԵՐՈՒ
Դ. ՊԱՏԳ. ԺՈՂՈՎԸ

Յուլիս 14ին տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Ցեղակրօն ուխտերու Դրդ. պատգ. ժողովը, Պոսթընի մէջ։

Քանի մը խօսքով բացումը կատարեց Ցեղակրօն Ուխտերու Կեդր. Վարչութեան ատենապետ ընկեր Ստեփան Վարժապետեան, եւ երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ը։

Ապա ընկ. Ստեփան Վարժապետեան ըսաւ.

— «Չորս տարի անցաւ Ցեղակրօն Ուխտերու հիմնարկութենէն ի վեր։ Հիմա չորս տարեկան ենք արդէն եւ բաւական մեծցած։ Մէկ տարին բաւական է մանուկի մը՝ քալելու համար։ Այս չորս տարուան ընթացքին Ցեղակրօն մանուկը մաքրեց իր ջուրերը, կաթ կերաւ եւ Հ. Յ. Դաշնակցութենէն դիեցուեցաւ յաւագոյն կաթով, խտացուած կաթով։ Եւ հիմա Ցեղակրօն քառամեայ մանուկը կրնայ քալել Հ. Յ. Դաշնակցութեան կրդ-քին»

— «Այս ժողովը եկած է զբաղելու կարեւոր խնդիրներով։ Բայց Ցեղակրօն պատգամաւորներն ունին կարեւորագոյն խնդիր մը, այսօր յանձն պէտք է հաշիւ տան թէ անցնող տարուան շրջանին որքան մօտեցան Հ. Յ. Դաշնակցութեան։ Մենք գիտենք որ շատ մը ցեղակրօնականներ արդէն միացան մեր շարքերուն. Մենք կ՚անհամբերենք աւելին։

Այս առթիւ իմ թելադրանքներս մին պիտի ըլլայ ցեղակրօններու եւ երիտասարդ միջեւ աւելի սերտ համերաշխական գործակցութիւն մը։ Հոն իրենց ուժերը գոհող ցեղակրօններէն շատեր՝ փոքրիկ արտասահմանցի էին տարիներ առաջ։ Հիմա մեծցած են եւ կ՚երեւին Ցեղակրօն հաւաքոյթներու մէջ։ Արդ, փափաքելի էր որ անոնք հետզհետէ տեղ գրաւէին Դաշնակցական ժողովներու յայտագիրներուն վրայ թէ իրենց արտասանութիւններով եւ թէ ուղերձներով։ Նոր սերունդին մասնակցութեամբ կ՚արտյայտուին մեր ժողովները, կաւելի կ՚ամրանայ ու կը սերտանայ հին եւ նոր սերունդին միջեւ, միութիւն կը մնայ հիներու հաւաքոյթներէն ներս, վասնզի Ցեղակրօններու միրջնական տեղը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է, որուն կեանքը եւ գործունէութիւնը օր մը անոնք կոչուած

ՄՈՐԹԻՆ ՄԱՔՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԼՈԳԱՆՔԸ

Մորթը ծակոտկէն թաղանթ մըն է, որ ամբողջութեամբ կը ծածկէ մեր մարմինը։ Այդ անտեսանելի ծակոտիկներուն միջոցաւ տեղի կ՚ունենայ մորթային արտաշնչութիւնը, դուրս կ՚ելլեն քրտինքը, ճարպը, արտաքին մնացորդ ու թունաւոր տարրերը եւ թթուները։

Մորթը կը բաղկանայ վերնամաշկէ, որ կազմուած է շերտաձեւ եղջերային բջիջներէ։ Եղջերային խաւը անընդհատ թափելով, կը կազմէ մորթին թեփը։ Վերնամաշկին տակը կը գտնուի բուն մաշկը կամ ներքնամաշկը, որ կազմուած է իրարու վրայ դասաւորուած բջիջներու բազմաթիւ շերտաւորումներէ, որոնց մէջ կը գտնուին քրտնային եւ ճարպային գեղձերը, որոնք մորթին մակերեսը կ՚օծեն քրտինքով ու ճարպով։ Երբ այդ գեղձերը լաւ չգործեն, մորթը կը չորնայ եւ կը ճաթռտի. երբ անոնք առատ հիւթ արտադրեն, մորթը կը ծածկուի քրտինքով։ Մորթը չի քրտնիր, երբ քրտնային գեղձերը կը գտնուին բնականոն վիճակի մէջ։ Քաջառողջ մարդու մը մորթը 24 ժամուան մէջ միջին հաշուով մէկ հազարակրամ քրտինք կ՚արտադրէ, սակայն ջերմութեան, ըմպելիներու չափազանց գործածութեան կամ հիւանդութեան ազդեցութեան տակ մորթը մեծ քանակութեամբ քրտինք դուրս կուտայ։

Քրտինքը անգոյն, թթու եւ անախորժ հեղուկ մըն է։ Քրտինքին ջրային մասը ճերմակեղէններու եւ հագուստներու թափանցկոտութեան պատճառաւ կը շոգիանայ, եւ մորթին վրայ կը մնան պինդ մասեր, որոնք կազմուած են բջջական մնացորդներէ, ճարպէ եւ զանազան տեսակ աղերէ։

Քրտնային ու ճարպային նիւթերը խառնուելով արտաքին փոշիներուն հետ, կը կուտակուին եւ կ՚արգիլեն մորթին արտաշնչութիւնը։ Մորթին արտաշնչութեան կը պարտինք մեր մարմինին ջերմութեան կարեւոր մասը։ Երբ մորթային շնչառութիւնը արգիլուի որ եւ է պատճառով, մարմինին ջերմութիւնը կը նուազի։ Երբ այդ արտաշնչութիւնը բոլորովին դադրի, մարդ կը մեռնի։ Մարմինի չարժումները, մորթի չփումներն ու մարձումը մեծ քանակութեամբ արիւն բերելով մորթին մէջ, կը նպաստեն մորթային շնչառութեան եւ ջերմութեան արտադրութեան։

Մորթային անհարթութիւններու եւ պեղձային արտադրութեանց առեղծած միջավայրին բերումով, բիւրաւոր մանրէներ կը վխտան մորթին մէջ։ Տոքթ. Ռէմլինժէ հաստատած է թէ մէկ հարիւրերորդ քառակուսի մորթի տարածութեան վրայ միջին թիւով 40,200 մանրէ կը գտնուի։ Հիւանդ մորթը աւելի մեծ քանակութեամբ մանրէ կը պարունակէ։ Այդ մանրէներէն ոմանք անվնաս են, իսկ ուրիշներ վնասակար, ախտածին հանգամանք ունին եւ պատճառ կը հանդիսանան մորթային արկածութիւններու եւ ուրիշ հիւանդութեանց։ Մորթային մանրէներու համախռնութիւնն ալ յաճախ կ՚արգիլէ մորթին արտաշնչութիւնը եւ անոր կանոնաւոր գործունէութիւնը։

Մաքրութիւնը ամենակարեւոր ազդակ մըն է մեր առողջութեան պահպանումին, կանոնաւորելով մորթին արտաշնչութիւնը եւ զերծ պահելով գործարանները մանրէներու վնասակար ազդեցութիւնէն։

Մաքրութիւնը արտաքին է եւ ներքին։ Արտաքին մաքրութիւնը կը կայանայ ջուրի եւ օճառի գործածութեան մէջ, մասնակի կամ ամբողջական լուացումի ենթարկելով մեր մարմինին զանազան մասերը։ Լոգանքը ամբողջական է, երբ մարմինը ամբողջովին ջուրին մէջ կը մխրճուի, մասնակի՝ երբ մարմինին մէկ մասը միայն ընկղմած է։

Միեւնոյն չափով կարեւոր է նաեւ մաքրութիւնը մեր ներքին մասերուն՝ բերնին, քիթին, ականջներուն, մարսողական խողովակին, մեծ աղիքին եւ միզափամփուշտին, որոնց մէջ կը վխտան անթիւ ու անհամար մանրէներ։ Միայն բերնին մէջ քսան տեսակ մանրէներու գոյութիւնը հաստատուած է։ Կեանքի սովորական պայմաններուն մէջ այդ մանրէները հանդարտ կը կենան, այնպէս որ կարելի չէ նշմարել անոնց ներկայութիւնը, սակայն տակաւին անծանօթ պատճառներու տակ, անոնք երբեմն կ՚արթննան եւ անվերջ բազմանալով, կը հաւաքուին գործարաններուն մէջ ու հոն առաջ կը բերեն ծանր հիւանդութիւններ։ Հետեւաբար, պէտք է հոգ տանիլ նաեւ մեր ներքին մաքրութեան, եւ պարբերաբար լուծողական առնել, մաքուր պահելու համար մարսողական խողովակն ու աղիքները։

Լոգանքը կրնայ ըլլալ տաք, գաղջ կամ պաղ։ Տաք լոգանքը կ՚աւելցնէ մորթին արտաշնչութիւնը. գաղջ լոգանքը կը յարմարի ամէն տարիքի եւ խառնուածքի, իսկ պաղ լոգանքը առողջարար ու կազդուրիչ ազդեցութիւն մը կը ներգործէ մարմինին վրայ եւ յանձնարարելի է տաք եղանակին։

Տուշերը, մասնաւորապէս պաղ ջուրի տուշերը, մեծ օգտակարութիւն ունին, կը զօրացնեն մարսողութիւնը եւ ջղային ու մկանային դրութիւնները։ Տուշը չի յարմարիր տարէց մարդոց, ինչպէս նաեւ մանուկներուն։ Արիւնային եւ ջղային զօրաւոր խառնուածքի տէր մարդիկ նոյնպէս պէտք է զգուշանան տուշէն, իսկ ընդհակառակն, փափուկ կամ տկարակազմ — առանց սակայն գործարանային մասնաւոր հիւանդութեանց ենթակայ — անհատներու համար տուշը ջերմապէս յանձնարարելի է։ Տուշը օգտակար է նաեւ անարիւնութեան, մտային խանգարումներու, ջղային բազմատեսակ հիւանդութեանց, քրոնիկ յօդացաւի, յօդային սրկումներու, եւայլն։ Տուշերը պէտք է կարճ տեւեն եւ զգուշանալ ցրտառութենէ։

Ծովի լոգանքը իբր կազդուրիչ ու բացուցիչ դեղ, մեծ օգտակարութիւն ունի մեր մարմինին առողջութեան համար։ Բայց մանուկներէն ու ծերերէն, ան կը յարմարի ամէն կազմուածքի եւ խառնուածքի տէր անձերու, ինչպէս նաեւ ջղային կամ զանազան հիւանդութիւններէ տառապողներուն։ Սիրտի ախտերու, թոքախտի կամ ենթակայ անհատներ պէտք է բացարձակապէս զգուշանան ծովի լոգանքէն։

Ծովի լոգանքին օգտակարութիւնը կը նպաստեն ծովեզերեայ երկիրներու օդին մէջ տարածուած աղի շոգիները, ծովի ջուրը կազմող քիմիական ու հանքային տարրերը, ջուրին ճնշումը, ալիքներուն մեծ շարժումներ, զօրաւոր տուշերը, զորս ծովի ալիքները կը ներգործեն մարմինին վրայ։

Մէկ խօսքով, ծովի լոգանքը նպաստաւոր պայմաններու մէջ կը կատարուի, մեծապէս կը նպաստէ առողջութեան, կրնայ հիմնովին բարեփոխել մեր կազմը, կանոնաւորել արեան շրջանը, ցրուել արեան խանութները եւ զօրացնել մկանային ու ջղային դրութիւնները։ Հ. Տ.

ին իրենց ձեռքն առնելու, այդ հզօր կազմակերպութեան վարչութիւնը»:

Յանուն Հայ Կ. Խաչի Կեդր. Վար-չութեան քարտուղար Տիկ. Տէտէ-կիւլ ըսաւ

— «Որքան լաւ կազմակերպուած է ազգի մը նոր սերունդը, այնքան ա-ւելի ամուր հիմերու վրայ դրուած է այդ ազգին ապագան: Այսպիսի աշ-խատանք կը կատարեն մեծ ազգերը: Մենք ալ հպարտ ենք որ մեր նոր սե-րունդը լծուած է նման աշխատանքի մը: Հայ Կ. Խաչը, իբրեւ ձեր մայրը կամ մեծ քոյրը, թիկունք պիտի կանգնի ձեզի: Վասնզի մեր բոլոր կազմակերպութեանց ներդաշն գործակ-ցութեամբ միայն ձեռք կը բերենք այն արդիւնքները, զոր ունինք ի մտի: Միայն կը բաղձամ որ Ցեղակրօն օ-րիորդները աւելի մօտենան Հայ Կ. Խաչին, ինչպէս Ցեղակրօն տղաները կը մօտենան Հ. Յ. Դաշնակցութեան»:

«Հայրենիք»ներու խմբագրապետ ըն-կեր Ռուբէն Դարբինեան ըսաւ, ի մէջ այլոց.

— «Այս կազմակերպութիւնը, ո-րուն համաժողովը կը բացուի, կը գործէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին ներքեւ: Որքան ալ անոր անունը ցե-ղակրօն ըլլայ, ան կը հետեւի Հ. Յ. Դաշնակցութեան գծած քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական գաղա-փարներուն: Ցեղակրօնութեան իմաս-տը այն է որ պահպանուին հայ ցեղին յատուկ յատկութիւնները: Շատեր յոռետես են այս շարժման մասին: Եւ յոռետեսները անկարելի պահանջ-ներով կը մօտենան այս շարժման: Ինչ է որ կը սպասենք այս սերունդէն եւ ինչ կրնայ տալ այն մեզի: Այս կազ-մակերպութիւնը նախ պէտք է ջնջէ մեր ցեղին նուաստութեան զգացումը այս հարուստ երկրին մէջ:

Եւ չորս տարուան փորձը ցոյց տը-ւաւ որ ան կը յաջողի այս ուղղու-թեամբ: Պէտք է աշխատի զօրացնել եւ պահպանել մեր առաքինութիւննե-րը: Հետաքրքրութիւն դէպի հայ ժո-ղովուրդը, հայ գրականութիւնը, պատմութիւնը եւ կապ՝ Հայաստանի ժողովուրդին հետ: Ցեղակրօնութիւնը պէտք է ծառայէ հայ ժողովուրդին եւ անոր իտէալներուն»:

Ընկեր Հէյմս Մանտալեան, իբր քարտուղար ցեղակրօն ուխտերու Կեդր. Վարչութեան եւ խմբագիր «Հայրենիք Ուիքլի»ին, հանգէս եկաւ մանրամասնօրէն թուելով այն նուա-ճումները, զորս կատարած է ցեղակրօն շարժումը վերջին տարուան ընթաց-քին: Անդրադարձաւ «Հայրենիք Ու-իքլի»ի կատարած դերին Ամերիկա-հայ նոր սերունդին մէջ եւ անուղղա-կի պատասխանեց շատ մը քննադա-տութիւններու:

Խօսեցան նաեւ ընկերներ Արամ Մանուէլեան եւ Արշակունի:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ: Գրեց Արամ Թիւրապեան: Էջ 80: Գին 12 ֆրանք: Արտասահման 17 ֆրանք: 3, Rue Lémon, Paris (20e).

×

Guides des Touristes. Prix: 2 francs. Adresse: 13, Rue de la Colonie, Paris (13).

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԶՆՈՒՆԻՆ ԱԼ ԳՆԱՑ... ԲԱՑԻ ՈՎ ՄՆԱՑ

Վերջերս Երեւանի թերթերը բուռն պայքար մը բացած են Դանիէլ Դզնու-նիի դէմ, որ տնօրէնն էր Հայաստա-նի շարժանկարի ընկերութեան:

Մասնաւորապէս կ'ամբաստանեն զայն թէ Խանջեանի պաշտպանեալն է, ինքնագլուխ կը գործէ եւ կը ծախ-սէ, կինը Մոսկուայի մէջ շռայլ կեանք կ'ապրի, եւայլն:

Որոշ էր այլեւս որ Դզնունիի մուխը մարած էր: Օր մը չէ օր մը, պա-տրուակով մը պիտի նետէին զայն եւս: 27 Յունիսի թիւով, Խորհ. Հա-յաստան կը գրէ թէ Հայաստանի կոր-ծավարներու խորհուրդը, քննութեան առնելէ վերջ Դզնունիի մասին ցոյց տրուած ամբաստանութիւնները, ընդհ. դատախազութեան յանձնեց ա-նոր գործը, ինչ որ կը նշանակէ թէ ձերբակալուեցաւ:

Դզնունի կ'ամբաստանուի շարժա-նկարի շինարարութեանց մէջ իր կա-տարած մսխումներով, մասնաւորա-պէս Երեւանի «Մոսկուա» սինէմա-թատրոնին շինութեան յատկացուած գումարներուն եւ հաշիւներուն «խախտումին»:

Իրեն հետ ամբաստանուած է նաեւ ճարտարապետ Քոչար, այն երիտա-սարդը որ անցեալ տարի Փարիզ եկած էր իր ընկերոջ, ճարտարապետ Մազ-մանեանի հետ:

Հետաքրքիր ենք իմանալու թէ ո՞վ մնաց Հայաստանի մէջ, կամ ո՞վ վս-տահ է որ իրիկուն չեղած՝ բանտ պի-տի չերթայ:

ԱՅՍ ԱԼ ՈՒՐԻՇ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

∴ Անխնայ կը շարունակուի քա-ղաքական արդարութիւնը:

Այսպէս, «Խորհ. Հայաստանի» մէջ (26 Յունիս) կը կարդանք որ կոմու-նիստ կուսակցութեան պատմութեան Երեւանի Ինստիտուտի համբաւաւոր պատմաբաններէն Գարեգին Սարգս-եան եւ Մկրտիչ Ներսէսեան վտար-ուեցան կոմունիստ կուսակցութեան շարքերէն, — մնացածը հասկցէք:

Ի՞նչ ամբաստանութիւններ կան ա-նոնց մասին.—

« Այդ երկու անձերը կուսակցու-թենէն ներս սողոսկեր էին ծածկելով իրենց [illegible] անցեալը, եւ երկե-րեսանի, քայքայիչ աշխատանք կը կատարէին»:

Գ. Սարգսեան 1919 - 1920 գործած է Դարալագեազի մէջ Դաշնակցական խմբապետ Նժդեհի հետ, իսկ վեր-ջերս, երբ յեղափոխական թանգա-րանի տնօրէն էր, թանգարանին մէջ պահած էր դաշնակցական փաստա-թուղթեր, որոնք թանգարանէն վեր-ցուեցան տակաւին նոր, Կեդր. Կոմի-տէի հրահանգով:

Իսկ Մկրտիչ Ներսէսեան ծածկած է իր ծնողքին ընկերային դիրքը (նախ-կին առեւտրական): «Ժողովուրդի թշնամի Խանջեանի հրահանգով, կեղծած է Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութեանց եւ քաղաքացիա-կան կռիւներու պատմութեան վերա-բերեալ փաստաթուղթերը, դաշնակ-ցական տեսակէտ պարզած է Նոյեմ-բերեան յեղափոխութիւնը Հայաս-տանում գրքոյկին մէջ, որ գրուած է Խանջեանի յանձնարարութեամբ եւ ուղղուած է կոմունիստ կուսակցու-թեան պատմութեան մարքսիստ - լե-նինիստ տեսակէտներուն դէմ, նպա-տակ ունենալով Հայաստանի յեղա-փոխական շարժումները անջատել Անդրկովկասի յեղափոխական շար-ժումներէն»:

Նոյն թերթը յետոյ կ'աւելցնէ թէ երկու պատմաբանները, «մարքսիս-տի դիմակ առած, շատ ուրիշ շա-րիքներ հասցուցած են երկրին գա-ղափարական ճակատին»:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 31 յուլիս (Յառաջ). — Մեր փոքրաթիւ գաղութն ալ պա-տիւը ունեցաւ վայելելու քէմանչիստ Ռուբէնի նուագը:

Երէկ իրիկուն աւելի քան 300ոց հայ եւ օտար (Ֆրանսացի եւ Յոյն) բազմութիւն մը լեցուած էր ժամի-վէյի ընդարձակ սրահը: Նահանգա-պետը մասնաւոր նամակով մը ցաւ կը յայտնէր որ արտակարգ զբաղումի մը պատճառաւ պիտի բացակայի

Ժամը 9ին թէքնիկական ուսանող Տար-սոնցի Գ. Յարութիւն Սարաֆեան յա-նուն Ազգ. Միութեան ինքնագիր ֆը-րանսերէն գեղեցիկ ճառ մը կարդաց, վեր հանելով Տէր եւ Տիկ. Ռուբէնի արժանիքը, ցոյց տուաւ հայ ժողո-վուրդի անցեալ ու ներկայ վիճակը, ներկայացուց Սայաթ Նովայի եւ Կո-միտաս վարդապետի կեանքն ու գոր-ծունէութիւնը եւ ի վերջոյ շնորհա-կալութիւն յայտնելով հիւրերուն գո-չեց «Կեցցէ՛ Ֆրանսա, կեցցէ՛ Հայաս-տան».

Եւ ահա արուեստագէտ ամոլը բե-մին վրայ: Ամբողջ երեք ժամ վայե-լեցինք ոչ միայն գեղեցիկ երաժշտու-թիւն մը, այլ եւ հայրենի յիշատակ-ներ:

Ռուբէն, յայտագրի 13 կտորներէն զատ, ներկաներու փափաքին համա-ձայն, նուագեց «Կռունկը», «Հայաս-տանը» եւ «Գէպօ»էն կտոր մը:

Ազգ. Միութեան կողմէ փոքրիկ մը ծաղկեփունջ մը նուիրեց արուես-տագէտ ամոլին: Իսկ Գ. Ռուբէն 100 ֆրանք նուիրեց դպրոցին:

Հարգանցի

. Հալէպի Մէյտան Էքպէզ Նէսիմի մետաքսի գործարանի 200 գործաւոր-ները գործադուլ ընելով, զանազան թաղերու մէջ ցոյցեր կատարեցին:

Գործաւորները իրենց օրավարձքե-րուն յաւելում կը պահանջէին:

Երբ գործաւորները Ճիտէյտէի շուկան կը մտնէին, խանութպանները կը վախնան թէ կողոպուտի պիտի են-թարկուին եւ ամիջապէս կը սկսին գոցել իրենց խանութները: Բաւական իրարանցումէ վերջ կը հասկնան եղե-լութիւնը եւ ամէն մարդ կը բանայ իր խանութը: Գործաւորները խաղաղ ցոյցեր կատարելէ վերջ կը ցրուին:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿՐԹԱԿԱՆ ԱՆԲԱՒԱՐԱՐ ՀՈՒՆՁՔԸ

ԽՄԲ.— Թուրքիոյ, բայց մանա-ւանդ Պոլսոյ մէջ, կրթական հունձքը այնքան անբաւարար եղած է այս տարի, որ մամուլը չկրցաւ զսպել իր դժգոհանքը: Ոմանք նախակրթա-րանները թերի կը գտնեն, ուրիշներ միջնակարգ վարժարանները ու լիսէ-ները: Կան ալ որ աշակերտ-ուսանող-ներու քով ոչ թէ ուսանելու, այլ լոկ վկայական մը ձեռք ձգելու տենչը կը տեսնեն: Կը թուի թէ համալսարան-ներն ալ տարբեր պատկեր մը չեն ներ-կայացներ: Ստորեւ թարգմանաբար կու տանք Թուրքերէն Թան»ի թղթակի-ցին մէկ գրութիւնը՝ Էնկիւրիի իրա-ւաբանական համալսարանի քննու-թեանց մասին.—

«Էնկիւրիի իրաւաբանական վարժա-րանի քննութիւնները կը վերջանան: Առաւօտեան 7էն մինչեւ իրիկուան 8 - 9 այս փոքրիկ շէնքը լեփ լեցուն է պա-յաններով, պայերով, որոնց թիւը հարիւրներու կը հասնի: Ամէն մէկ կարգի դրան առջեւ կը սպասեն ու-սանողներ՝ մէյ մէկ տետրակ բռնած ու վեր վար պտտելով. իսկ իրիկուան ալ կ'ուզեն տեսնել գրատախտակը ո-րուն վրայ թիւերը կը գրուին: Անոնց քով, ինչ տարիքի ալ ըլլան, դեռ կը նկատէք նախակրթարանի աշակերտ-ներուն յատուկ խռովքը:

Ինչ տարիքի ալ ըլլան, ըսի, որով-հետեւ հոս պակաս չեն մարդիկ ո-րոնք իրենց աղջկան հետ կուգան հոն ամէն առաւօտ, հայրեր որոնք իրենց զաւակներուն հետ կը նստին: Նաեւ՝ իրենց թոռան չափ եղողներէ քննու-թեան առնուող թիւեր խնդրող ալեհեր ծերեր...

Համալսարան կը մտնեմ այն սան-դխաւոր դռնէն, որ յատուկ է փրո-ֆէսէօրներուն: Դրան վերեւ, մարմա-րին վրայ տարածուող գիրերը ամե-նայստակ կերպով կ'արտայայտեն այս գիտական հաստատութեան նպատա-կը: (Քեմալ Աթաթիւրքի ճառէն մաս մը՝ բացման առթիւ ըսուած):

Երրորդ կարգը քննութիւն ու-նէր: Աթոռին առջեւ կանաչ սեղան մը. մէկ կողմը՝ փրոֆէսէօրին աթո-ռը: Երկու ուսանողներ կան. մէկը կը խօսի, միւսը՝ նայելով իր ձեռքի թուղթին՝ նօթեր կ'առնէ:

Պատասխանող աշակերտը իր խօսքը կ'ուղղէ փրոֆէսէօրին աթոռին. Առնեն առնեն, չնչաելու համար իր խօսքերը, ձեռքով շարժումներ կ'ընէ: Քովինիս հարցուցի.

— Դասատուն հոս չէ՞:

Ինծի ցոյց տուաւ մէկը որ կեցեր էր լայն պատուհանին առջեւ: Փրո-ֆէսէօրը կը դիտէր փողոցէն անցնող ինքնաշարժները ու միւս կողմէ կ'ունկնդրէր խեղճ ուսանողը որ քրտինք կը թափէր սեղանին առջեւ:

Փրոֆէսէօրը ըսաւ իր կեցած տե-ղէն.

— Անցէք երկրորդ հարցումին:

Իրիկուան, երբ սեւ տախտակին վը-րայ թիւերը գրուեցան, այն ուսանո-ղը որուն քննութեան ներկայ եղայ, կը պտտէր եւ իր շուրջիններուն կը հասկցնէր.

— Գաւա՛, քննութեան ատեն ա-խակի պէս պատասխանեցի: Մինչ-դեռ 5 առացեր եմ Փրոֆէսէօրը պա-տուհանին առջեւն էր. մտիկ չըրա՞ւ խօսածներս...:

Եւ յետոյ աւելցուց թէ... 5էն ալ դո՛հ է.

Երկրորդ կարգի դրան առջեւ իրա-րանցում մը կայ: Մէկուն հարցուցի.

— Արաբերէնի քննութիւնն է. եր-կու օր է անընդհատ կը կոտրէ. չեմ գիտեր թէ ինչ պիտի ընենք...

Մտայ ներս:

Գայ Ահմէտ Արբէյլիք, իր աթոռին վրայ նստած, «Թիւրք օճաղը»ին մէկը կը մարէ՝ միւսը կը վառէ, եւ ուսա-նողին չհասկցած մէկ կէտը կը բա-ցատրէ: Անընդհատ շարժելով ձեռքի վեցանկիւն մատիտը, երբեմն քննա-դատելով եւ երբեմն ալ

— Տէ՛ս, այս մասը հասկցեր ես, ը-սելով ուսանողը կը քաջալերէ:

— Ո՛վ գիտէ, ըսի, այդ մատիտը քանի՞ հոգի վիրաւորեց որ այսքան կարմրեցաւ

— Սատանան բան գործ չունի՝ ինչ որ չէի կարդացեր, ան ինկաւ ինծի:

Կարգերը խիտ ըլլալով՝ գրադարա-նը, փրոֆէսէօրներու սենեակը, սպասման սրահը եւս քննութիւն կը կատարուի: Մահմուտ Էսատ Պոզ քուրդ նստած է գրադարանի լայն սե-ղանին գլուխը: Սեղանին երկու կող-մերը երկ - երկու ուսանողներ արագ-արագ նօթ կ'առնեն: Մէկը կը հա-կցնէ.

Հարկ է հասկնալ թէ նաւը չէզոք պետութեան մը կը պատկանի:

— Ի՞նչպէս կը հասկնաք:

Ուսանողը պահ մը մտածեց: Դիւ-րաւ ենթադրելի թէ ինչ կը մտածէր:

Ջէրօ առնել: Թերեւս այդ մտածու-մըն ալ բերնէն թափեցաւ.

. Թօփ կը նետենք, էֆէնտիս ...

— Լա՛ւ ... պատասխանեց:

Գայ Վասֆի Րաշիտ փրոֆէսէօրնե-րու սենեակին մէջ ջղայնացած կը խօսի: Հօդ հասմէյական իրաւաբանու-թեան քննութիւն տեղի կ'ունենայ: Գրատախտակին վրայ կարմիր գիրե-րով թուղթ մը կայ: Օր մը իրարու ե-տեւ շարուած 17 զէրօներ համրած էի.

. Ուզեցի երթալ մտիկ ընել:

Վասֆի Րաշիտ շատ ժպտուն կեր-պով կը հարցնէ. բայց, ստացած պա-տասխանները բնաւ ժպտուն մտիկ չըլ-ներ ... Ուսանող մը դուրս կ'ելլէր, իրեն հարցուցի.

— Ի՞նչպէս անցաւ քննութիւնը:

Քիթը կախ պատասխանեց.

— Ջէրօ առի ...

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՆԱՄԻՆԵՐՈՒ ՎԷՃԸ

—o—

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկա-վարներուն օրկանը, հետեւեալ խոր-հրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրա-կանի մը մէջ, հնչակեաններու եւ բոլ-շեւիկներու միացման փորձերու մա-սին (18 յուլիս).

— «Բոլոր բոլշեւիկ կազմակերպու-թիւնները մէկ անգամէն կլլելու մեծ ախորժակը խոհեմութիւն չէ հնչակ-եաններու համար: Կոմունիստները վարպետ քաղաքականութեամբ կրնան ընդունիլ իրենց առաջարկը եւ ներս մտնել իրենց բաց պահած դռնէն, ե-թէ մինչեւ հոդ հասնի հնչակեաններու պնդումը: Սակայն, ո՞վ պիտի ըլլայ, վերջ ի վերջոյ, այս բաց դրան տէրը: Յետոյ եթէ հնչակեաններ չարունա-կեն ըսել թէ Հօկերն իրենց բուն ուղեգծէն շեղած են, միթէ իրենք ալ ռամկավար ազատականներու նման «Խորհ. Հայաստանի թշնամի» պիտի չյայտարարուի՞ն: Ինչո՞ւ համար, միութիւն բաղձացող հնչակեաններ, պարծենալով հանդերձ որ մարքսիզմը յման մը կլլած ու մարսած են, յօ-ժար չեն նաեւ գաղափարակցութեան հետ մարսելու Համեան, Հօկեան եւ «Բանուորական» համայնավարները: Լըվ մի, լըվ մայ տօկ, կ'ըսեն Ամերի-կացիք: Մենք, ռամկավար ազատա-կաններս, օրինակի համար, Հայաս-տանը ճանչցանք իբրեւ մեր ազգային հայրենիքը, բայց բոլշեւիկ ըլլալ կամ Ամերիկահայ բոլշեւիկները սիրել պայ-ման չնկատեցինք հայաստանասիրու-թեան: Կոմինտէրնի անդամակցող հն-չակեաններ որ եւ է դժուարութիւն պէտք չէ ունենան բոլշեւիկներուն մի-անալու, քանի որ իրենք ալ անոնց պէս Հայաստանը սիրելու պայման կը նկատեն խորհ. իրաւակարգի ճանա-չումը: Հակառակ պարագային, կլ-լելու եւ մարսելու դժուարութիւնն է իրենց միութեան արգելքը:

Այս գործը կը բաղձանք դիւրացնել իրենց համար, թելադրելով որ իրա-րու անմարսելի մասերը մոռնան եւ իրենց ուշադրութիւնը կեդրոնացնեն իրենց կեանք ու խրախոյս տուող մի-ակ նպատակին վրայ, որ արտասահ-մանի մէջ հայ ազգայնականութիւնը քանդել եւ անոր տեղ մարքսային կո-մունիզմը հաստատել է: Այս նպատա-կը պէտք է որ իրենց մոռցնել տայ ի-րենց ներքին տարբերութիւնները:

Հնչ. կուսակցութեան պատգ. ժո-ղովին որոշումն է արդէն, խորտա-կել, փոշիացնել եւ չորս հովերուն տալ ռամկավար ազատական կուսակ-ցութիւնը: Միեւնոյն նպատակն ունին «Բանուորական»ները. Հոս եւ յիսուն տարուան փորձառութիւնը իրաւունք կու տայ հնչակեաններուն որ պարծե-նան թէ՝ հայ ազատագրական պայ-քարի շրջանին՝ ընկերվարութիւն քա-րոզելով, արդէն կատարած են հայ ազգայնականութիւնը քանդելու գոր-ծը, հետեւաբար իրենք ռահվիրաներն են ազգայնականութիւնը խորտակելու մէջ: Ասոր համար ալ Հնչ. Պատգա-մաւորականը ըսած է. ասկէ վերջ մեր գործը Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան դէմ պայքարիլ է քան թէ Դաշնակցութեան: Հին ոխե-րու կրակը կը վառի իրենց մէջ: Համ, Հօկ, Բանուոր փորձառութիւն չունին մեր կուսակցութիւնը քանդելու մէջ, մինչդեռ ազգայնականութենէ վազ չանցնող բայց միշտ միջազգայնակա-նութիւն եւ մարքսիզմ քարոզող Հըն-չակեաններ, այս քանդումի մարզին մէջ ալ՝ յիսուն տարուան փորձա-ռութեան փաստով՝ իրաւունք ունին այլագունակ բոլշեւիկութիւնը հրա-ւիրելու որ միանան Հնչակեան կու-սակցութեան, որպէսզի վերջինս բա-նի մը երեւոյթն ստանայ մեծխօսի-կութեան չհաւատացողներու աչքին:

Մենք անկեղծօրէն կը ցաւինք Հըն-չակեան հօտանքին վրայ, որ «Բան-ուոր» թերթն իսկ արժանի չի նկատեր «կուսակցութիւն» կոչելու»:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (425)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

>>>> • <<<<

— Ծօ՛, բերանս բանալ մի տար, հիմա բոլ գիր չինողին ալ, կարդա-ցողին ալ Անաստուած, մէջքս եր-կու կտոր եղաւ...

— Ջէ՛, պիտի ըսես որ Սուրբ Մես-րոպն էր մեր գրերը գտնողը:

— Ծօ, անօրէ՛ն, ծօ կռապա՛շտ, քու խօսքդ թող եղնի, տէ, չանթառ վեր-ցուր:

— Ջէ՛, բերնովդ պիտի խոստովա-նիս:

— Ծօ, չուն չան որդի, երնէկ սատ-կէս, քառասուն օր սուգդ պահեմ, չորս մատ մօրուքս ձգեմ, անօրէն կռա-պա՛շտ, թող խօսքդ եղնի, — եւ Ա-ռիւծ Գեւօն ձայնը ցածցնելով, որ միւս հայդուկները չլսեն, քթին տա-կէն քրթմնջաց.— Սուրբ Մեսրոպը դրաւ այբ, բեն, գիմը, երնէկ չգըտ-նար, գիս ալ էս փորձանքին մէջ չձը-գէր էհ, հիմա պրծող տեղը ի՞ն-կա՞ւ, աւաղա՛կ... մ'ա չանթառ ... խօ՞ֆ, կարծես սար մը վերցուցին շա-լկէս... վայլահ, մէկ հատիկ ըն-կեր մըն ես, Թափա՛լ... Նմա՛նդ չկայ, տասը համար ալ քեզի աչքիս լուսին պէս կը սիրեմ:

×

Լեւոնն ու փալագները կանգ առած էին, որպէսզի ցրուած խումբը հա-ւաքուի.

Տասը րոպէի չափ հանգստանալէ վերջ, Լեւոնն ու երկու փալագները առաջ ինկան: Խումբն հետեւեցաւ ա-նոնց, ծանր ծանր բարձրանալով:

Հայդուկային խումբը, հանդի-պումներէ խուսափելու համար, որ-քան հնարաւոր էր, սովորական ճա-նապարհներով չէին երթեւեկեր: Ընդ-հանրապէս կ'ընտրէին դժուարանցա-նելի ուղղութիւն մը, վստահ որ պա-տահական ճամբորդի մը չէին հան-դիպելու: Եթէ դաշտային վայրերու մէջ ճամբաներէ խուսափումը դեռ մա-սամբ տանելի էր, սակայն լեռնային շրջաններու մէջ այդ խուսափումը կա-տարեալ դժոխք մը կը դառնար հայ-դուկներու համար, որոնք ստիպուած էին երբեմն տասը հազար ոտքէ աւե-լի բարձրութիւն ունեցող սարեր բար-ձրանալ՝ ծանրաբեռնուած զէնքերով, փամփշտակալներով, չանթայով, եր-բեմն ալ ուսերնի պաշարով:

Սպիտակ վանքէն Փեսան դաշտ գնա-ցող սովորական ճանապարհը Ոստա-նի մէջէն կ'անցնէր, ու բարձրանա-լով Արտոսի համեմատաբար ցած լեռ-նանցքէն, որ Բարաղօտիկ կը կոչուի, կ'իջնար Փեսան Դաշտի Կողագիւղ գիւղը: Դժբախտաբար խումբը չէր կրնար օգտուիլ այդ համեմատաբար դիւրին ճանապարհէն, այլ ստիպ-ուած պիտի բարձրանար Արտոսի դըժ-ուարակոխ փէշով դէպի լայնանիստ գագաթը, մօտաւորապէս տասնեւմէկ հազար ոտք բարձրութեամբ:

Բազմաթիւ ձորերով ակօսուած Ար-տոսը, հսկայ պահակի նման, բար-ձրացած է Վանայ ծովակի հարաւա-յին ափին, փոթփոթած ճակատը ձիւ-նի տակ ծածկուած: Ձորերը, հեղե-ղատներու խառնիճները ձիւնով լեց-ուած էին: Տղաք դանդաղօրէն կը շարժէին: Ոչ մէկու վրայ կարգապահու-թիւն մնացած էր, երկու տեղ թէեւ հանգստացած, բայց նորէն հազիւ հազ կիրար մը կը շարժէին: Միայն Լե-ւոնն ու Մոխրաբերդցի Յովհաննէ-սը, որ ծանօթ էր Մաղտո Արջ անու-նով, աշխուժով կը բարձրանային՝ դեռ մէկ երկուքի հրացաններն ալ շալկած:

Քանդուած շղթայի նման խումբը երկարած էր: Անկարգ էր բոլոր, որ մեր բարեկամ Առիւծ Գեւօն, փոխա-նակ իր տասնեակի առջեւէն քալելու, ինչպէս որ կարգն էր, խմբի ետեւէն կը քալէր: Հազիւ հազ ծանրացած ոտ-քերը կը քաշկռտէր մեր բարեկամը, տքալով, հայհոյելով, տրտնջալով ա-մէն բանի համար ու ամենուն դէմ:

Երկար շունչ մը քաշեցին հայդուկ-ները, երբ Լեւոնը հանգստանալու նը-շանը տուաւ: Տղաք, ձիւնով լեցուած ձորի մը մէջ իրարու վրայ թափուե-ցան: Այդ ձորէն վեր, ձիւնի միապա-ղաղ հաստ շերտը մինչեւ սարի գա-գաթը կը հասնէր: Խմբի համար, հանգստանալու նախքին ալ իր կարգին ուրիշ ձեւի տառապանք մըն էր: Ա-րեւուն քրտինքի մէջ կորած հայդուկ-ները հազիւ թէ մէկ րոպէ անցած՝ սա-ռեցան այդ բարձունքի վրայ փչող ցրտէն. Ներքնաշորերը տախտակի կարծրութիւն ստացան: Ոչ կրնային շարունակել վերելքը եւ ոչ ալ նստած մնալ

— Հէ՜յ տղաք, — ձայն տուաւ Քեր-ծեցի Արշակը, — կէօնա մը զառ-նանք...

— Ջէ, մի զուռնայ, — բարկացաւ Սալմաթը, որ արագիլի նման կը կափկափէր ատամները իրարու զար-նելով, — ա՛յ մէյրդ չմեռնի, Հայաս-տան, էլ բան չի՞ս գտեր, էս ծնգա-հա սարերն ես շարել ... քիթ քթի ... մէկ հարցնող լինի թէ՝ ինչի՞ հա-մար... Հալա գրախտն էլ տեղ չէն գտեր տանելու՝ բերել են էս անա-քանդ երկիրը... Ոտքերս սառեցան, ախ թէ թոնիր մը գտնուէր...

— Ինչպէ՞ս չէ, մէկ էլ եռացող սա-մավար, հալուա ու գաթա, տաքուկ անկողին, — հեգնեց Մոսօն՝ կառա-պաններու նման թեւերը խաչաձեւ զարնելով իրարու — զօռ ցուրտ է... Հը՞, ինչ հալի ես, մեծ ախպեր ...

Առիւծ Գեւօն բարկութեամբ գլու-խը անդին դարձուց: Կենդանութիւն չէր մնացած վրան, հալա քէֆը կը հարցնէին: Սեղմուած անբաժանելի Թափալ Սատանայի եւ Մաղտո Արջի արանքը՝ կը փորձէր տաքնալ, եթէ կարելի էր տաքնալ սառեցնող քամիի դէմ նստած: Խմբի ամէնէ տարէց հայդուկն էր մեր Գեւօն: Իր ըսելով նոր երեսու-նըքնը վերջացուցած ու քառասունը մը-տած: Գեւօն ընդհանրապէս տարիքի մասին չէր խօսեր ու տատիկ կը բար-կանար, երբ հին ընկերները կը յիշե-ցնէին, որ տասը տարիէ ի վեր Գեւօն քառասունի վրայ խարսխած մնացեր է:

— Էսպէս չի լինի, — ըսաւ, — տեղէն բարձրանալով կանչեց Արշա-կը, — վալլահ, բոլորս ալ պիտի սա-ռինք, եկէք կէօնա մը բռնենք:

— Կէօնա բռնենք, կէօնա բռնենք, — ձայն ձայնի տուին հայդուկները ու հրացանները ձգելով կիսաշրջան մը կազմած կարծրացած ձիւնի վրայ, սկսան երգել.

Արի գնանք սարն ու սէյրան,
Մաքրուհի ջան, Մաքրուհի ..

Հետզհետէ պարը տաքցաւ: Բոլոր հայդուկները, նոյնիսկ Առիւծ Գեւօն ալ աքաքալով պարի մէջ մտաւ: Իսկ երբ սկսան քոչարի պարել, աշխոյժ շուրջպար մը, այլեւս յոգնութիւնն ու ցուրտը մոռցան: Կուշտ կուշտի սեղ-մուած, համաչափ շարժումներով ոտքերնին սառոյցին կը զարնէին:

— Տղաք, շարժինք, դեռ շատ ճամ-բայ ունինք երթալիք, — ձայն տուաւ Լեւոնը՝ նստած տեղէն բարձրանա-լով:

Վերջապէս Արտոսի գագաթը հա-սան, ուր արեւելեան քամին ձիւնը լի-զելով՝ կողքերնէն կը ծեծէր հայ-դուկները հազարաւոր ասեղներու նը-ման ծակծկելով զանոնք: Բայց ճա-նապարհի դժուարին մասը անցած էին: Վայրէջքը շատ աւելի հեշտ էր: Սառած ձիւնի վրայէն. գլտորելով, իյնալ ելնալով խումբը հեշտօրէն դէ-պի Փեսան Դաշտ կ'իջնար:

Պարզ էր, որ ժամանակին չպիտի կրնային հասնիլ Կողագիւղ. վերելքը երկար տեւած էր:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

համաձայն են որ ուղղակի բանակցութիւններ կատարուին բրիտանական կառավարութեան եւ Ազգային Հոգատարութեան յանձնաժողովին հետ, հրէական անկախ պետութիւն մը հաստատելու համար Պաղեստինի մէկ մասին վրայ, պայմանաւ որ այդ երկրամասը բաւարար հարստութիւններ ունենայ եւ կարենայ բաւել ներգաղթի պահանջներուն: Իսկ միւս պատուիրակները չեն ուզեր այդպիսի լիազօրութիւն տալ գործադիր կոմիտէին, առարկելով թէ այդ պարագային նախապէս հաւանած պիտի ըլլան Պաղեստինի բաժանման, առանց գիտնալու թէ ինչքան հող եւ հարստութիւն պիտի ստանան:

Բացման ճառը խօսեցաւ Տոքթ. Վայզման, որ թեկնածու կը համարուի հրէական ապագայ պետութեան նախագահութեան: Այս առթիւ ըսաւ, — «Մենք միշտ անողորմաբար կապուած մնացեր ենք ճակատագրի կառքին անիւներուն, — ուրիշ ազգերու ճակատագրին: Երբեք տէր չենք եղած մեր ճակատագրին»:

Հանրակառքի եւ մեթրօի կը սղին այսօր

Այսօր, հինգշաբթի, կը գործադրուին հանրակառքի եւ մեթրոյին նոր գիները, համաձայն քաղաքապետական պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուած հրամանագրին:

Հանրակառքի մէկ առմսակին գինն է 55 սանթիմ, եթէ հատով առնէք, իսկ քաններց տրցակը՝ 8 ֆրանք, փոխանակ 6ի: Գիշերային հանրակառքերու (օթոպիւս) գինն է 4 ֆրանք: Մեթրոյի նոր գիներն են.— Ա. կարգ 1·50, Բ. կարգ 1 ֆրանք: Հասարակած տոմսեր դպրոցականներու համար 0·20: Երթուդարձի տոմսակ Ա. կարգ 2·20, Բ. կարգ 1·25:

1938 յունուար 1էն սկսեալ այս գիները նորէն պիտի բարձրանան,— հանրակառքերու տոմսակներուն վրայ՝ 5 սանթիմ, մեթրոյին համար՝10 սթ.:

Բազմանդամ ընտանիքներուն օգնելու համար, 250 ֆրանք նպաստ պիտի տրուի երեք զաւակ ունեցող ընտանիքներու, իսկ 50 ֆրանք աւելի՝ երրորդէն վեր եղած իւրաքանչիւր զաւակի համար:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԸ 5 առ հարիւրէն 4ի իջեցուց զեղչի սակը, դրամական հրապարակը բարւոքած ըլլալով: Միեւնոյն ատեն ելմտական նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ անոնք որ 1934ի 4 ու կէս առ հարիւր պարտաթուղթերէն ունին, կրնան զանոնք փոխանակել 4 առ հարիւր պարտաթուղթերու հետ:

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՍԵՆՏԻԿԱՅԻ ՏԱՐԵԿԱՆ համագումարին մէջ ընդհ. քարտուղարը երկար ճառի մը մէջ այլ եւս մեռած հռչակելով 1875ի խորհրդարանական ժողովրդապետութիւնը, անհրաժեշտ գտաւ նոր յեղափոխութիւն մը: Լէօն Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, քննադատեց կառավարութեան ելմտական քաղաքականութիւնը, պահանջեց հակողութեան տակ առնել դրամական փոխանակութիւնները (չանժ) եւ ազգայնացնել գլխաւոր ճարտարարուեստները: Սենտիքան ունի 95.000 անդամ:

ՄԱՏՐԻՏԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ կռիւները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ: Հանրապետական զօրքը կարգ մը յաջողութիւններ չահեցաւ: Աստուրիոյն ալ նոր յաղթանակներ կ՚աւետեն:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ կը պատրաստուի խզել դիւանագիտական յարաբերութիւնները, ուղղակի պատերազմելու համար Ճափոնի դէմ: Զինուորական գործողութիւնները կը շարունակուին: Ճափոնցիները կը մաքրեն Թիէնցինի շրջանը, ուր գիրք բռնած են բազմաթիւ համալսարաններ: Պատասխանելով Մոսկուայի բողոքին, Ճափոն Թիէնցինի հիւպատոսարանին գրաւումը կը վերագրէ Սպիտակ Ռուսերուն:

ԵԳԻՊՏՈՍ ձեռնարկած է հետզհետէ հեռացնելու օտար ուսուցիչները — Անգլիացի, Ֆրանսացի, Իտալացի եւն.: Շատեր արձակուած են արդէն: Միւս կողմէ բազմաթիւ երիտասարդներ պիտի ղրկուին Ֆրանսա եւ Անգլիա, ուսուցչութեան պատրաստուելու համար:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Սիսեցի Յարութիւն Պիւփէլեան, կը կարծուի Ալֆորվիլ հաստատուած ըլլալ: Հայրենի գիւղացիներէն կը խնդրուի իմացնել Ohannès Gulesserian, sanatorium S. V. de Paul, Bhanès (Gr. Liban):

— Տիկին Ոսկի Պըրբեան, ծնեալ Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայրները, Սին-ացի Գէորգ և Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920 1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգային վարժարաններու Թէմալական շարժման ժամանակ Ամերիկացիներու միջոցաւ փոխադրուած են Գաւալայի (Յունաստան) շրջանները, եւ անկէ իվեր իրենց հետքը կորսուած է:

Ճշգրիտ լուր ունեցողին մէկ տարուան «Յառաջ» նուէր պիտի տրուի:

Գրել իրենց քրոջ՝ Voskie Kidjirian, née Baharian. 56 rue de Bas Meudon, Issy les-Moulineaux. France (Seine).

Կը խնդրուի յանձնել թերթերէն արտատպել:

Իսքէնտէր Քաջիչեան Այսէքրայ (Գո. խա). որ մինչեւ վեց ամիս առաջ Լիոնի մէջ կը բնակէր եւ հեռացած հասցէն ունէր.— 65 rue Nior.

Կը խնդրուի իր հասցէն ղրկողներէն տեղեկութիւն տալ Դանիէլ Միսաքեանին, German Colony 20, Jaffa — Palestine. Կամ «Յառաջ»ի Վարչութեան:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կ. Խալի փարիզի Մամասցիւցի ընդհ. ժողովը շաբաթ օր, 7 Օգոստոս ժամը 9ին. 3ին, բարեգործականի ցան մէջ. 8 Rue Bossuet:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Բանակի Նախկին Հայ Կամաւորներու Միութեան Լիոնի եւ շրջանի Մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը Կիրակի, 8 Օգոստոս, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ռիւ տը Նաւառ, Գ. Ռ. Փափազեանի սրճարանի ներքնասրահին մէջ:

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Կը հրաւիրուին նաեւ մեր ոչ-անդամ ընկերները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ — *ԹԻՒ 1*

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի դէպքերու պատմութիւնը: Մօտ 300 էջնոց. Ճաքուր թուղթի վրայ, պատկերազարդ. գեղեցիկ հրատարակութիւնմը:

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ	10 Ֆր.:
Միւս երկիրներ	15 Ֆր.:

Դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ. R. Papazian 163 Avenue Jean Jaurès. Paris.
ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahaguian-29 Atelerilor. Constantza (Roumanie)
ՊՈՒԼՂԱՐԻԱ «Մասիս» Ֆրատարակչական B. P. 444, Sofia (Bulgarie)
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օր»ի խմբագրատուն 20 A. Rue Vouli. Athènes (Grèce).
ԻՐԱՔ Գ. Սիւրմէեան, New Street, Bagdad (Iraq):
ՀԱՐԱՒ ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմէնիա»յի խմբագրատուն, San Salvador 4625 Buenos-Aires (Argentine)

Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince. Paris. որուն կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին հասցէ չենք տուած.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. ՄԻՆԱՍԵԱՆ» ենթակոմիտէի ժողովը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ.

ԻՍԻ-ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Վռամեան», «Մուրատ», «Մշօ» եւ «Զեղութեան» խումբերու բոլոր ընկերները, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ՝ 2, Ռիւ տը լա Ցէֆանս:

ՕՐԱԿԱՐԳ՝ Երջ. ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները Շաբաթ, 7 Օգոստոս երեկոյեան ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրադարանը, 181 Cours Lafayette. Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Ժողովը պիտի շարունակուի Կիրակի, 8 Օգոստոս առտուան ժամը 9ին, իսկ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, նոյն հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները 7 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ՎՈՅՐՈՆԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 6 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէի կողմէ 6 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Գ. Ն. Նիկողոսեանի սրճարանը, Առնուվիլ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԱԿՆԵՐԸ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

8 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Մէօտոնի անտառը, պագ ալղիւրին մօտ (Tapis Vert)

Նուագ, պար, երգ, արտասանութիւն եւլն.:

Թօմպօլա, պիւֆէ մատչելի գիներով

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Եօգ Նիսսոր առնել էնվալիտէն, իջնել վալ Ֆլէօրի:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իսի Լէ Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ կողմէ 29 ՕԳՈՍՏՈՍին. կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Թիւ 35 (Օգոստոս)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Ցղի կնոջ առողջապահութիւնը (*ՏՈՔԹ. Կ. ՔԱՆՃԵԱՆ*) — Կ՚ուզէ՞ք ճագատ դառնալ (*Փրոֆ. ՎԻՆՔԼԷՐ*) — Վախճանագեղձերը սեռային խնդիրներու մէջ (*ՏՈՔԹ. Գ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ*) — Խաղողակերութիւն (*ՏՈՔԹ. Բ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ*) — Ինչպէս մնալ միշտ երիտասարդ (*ՏՈՔԹ. Պ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ*) — Քիմիական պատերազմ (*ՏՈՔԹ. Վ. ՁԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ*) — Պատասխաններ բաժանորդներու բժշկ. հարցումներուն եւ առողջապահական առածներ:

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսա՝ 25 ֆրանք, արտասահման 30 եւ 35 Ֆր.:
Դիմել 17, Ռիւ Տամէմ, Փարիզ:

“ՎԷՄ„

Լոյս տեսաւ ՎԷՄի ժԹ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.

ՎԱՀԱՆ ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արհաւիրքի օրեր: Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Հայ եւ Արաբ հնագոյն յարաբերութիւնները: ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ Բուլղարերէն, Հայ — հայկական բանակցութիւնները: ՀՄ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ՝ Դէպքերը Վասպուրականում, Մի քանի ճշգումներ: Ս. ՎՐ.՝ Հայ եկեղեցու միասնականութիւնը, Ընձայեցի, Անցեալը, Առողջա, Հայաստան Գէորգեան, Զ. Մաթիկեան, Կեանք եւ Միակոյթ, Գրականութեան վիճակը Հայաստանում, Րաֆֆիի յոբելեանը, Մուրատ Ռաֆայէլեան վարժարանի հարիւրամեակը, Քաղաքային թանգարան Երեւանում, «Մարջան» օպերա: Գիրք եւ մամուլ, հրատարակութիւններ վիճակը Հայաստանում, Րաֆֆիի երկերը, Նուպարեան մատենադարան, Դրախտական, Մ. Օրախելաշվիլի՝ «Ս. Օրջոնիկիձէ», Ն. Բաղալեան, Ն. Հանդոյց՝ «Մեր կանոնադիրը», Ս. Վ. յաւելուած, Վահրամ եպ. Մանկունի, «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»:

ՆՈՐ ՏԱՐՒԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ.— Ֆրանսա եւ Սուրիա 60 ֆրանք, Ամերիկա, Բրիտանական կայսրութիւն, Եգիպտոս 4 տոլար, Մնացեալ երկիրները 3 տոլար:

Կանխիկ վճարող նոր բաժանորդներու համար նախորդ տարիներու թիւերը նէս գինով: Դիմել՝

S. VRATZIAN, 13, Rue des Platanes, Cité Jardins de Plessis-Robinson (Seine)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԵՐԻ ԱՐԾԻՒԸ

Ամսագրին նոր թիւը (Յունիս - Յուլիս) հետեւեալ բովանդակութեամբ —

Յ. ՕՇԱԿԱՆ՝ Մանկութեան Օրեր..., Գ. ՃԻԶՄԷՃԵԱՆ՝ Իրիկնալոյս, ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ Անտիպ նամակ մը, ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ Հայաստանի դիկտատորը, Փ. Ս.՝ Միջերկրականեան համալսարանական կեդրոն, ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ Ինչն մարդերուն պատմութիւնը, ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ՝ Թատերական տաճարներ, Կ. ՓԵՏՈՒՇ՝ Բանք հեղինակաց, ՏՕՔԹ. ԱԼԼԱՀՎԷՐՏԻ ՈՐԴԻ՝ Նահատակ Գրագէտներու կոթողը, Ա. ԱՐԱՋԵԱՆ՝ Գիրքեր ու դէմքեր, եւ նկարներ:

Բաժնեգին Ֆրանսայի համար 30 Ֆր., արտասահման՝ 40 Ֆրանք:
Դիմել՝ խմբագրութեան Մ. Պօղոսեան, 30, Rue Drouot, Paris (9):

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 6 ՕԳՈՍՏՈՍ — VENDREDI 6 AOUT 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3491

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

»»»» • ««««

Երկու թեւերու միացումէն եւ մանաւանդ Ժողովրդական Ճակատի կազմութենէն ի վեր, տիրական դիրք մը գրաւած է Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը՝ այս երկրին մէջ:

Նախապէս հազիւ 1,800,000 - 2,000,000, այսօր անոր դրօշին տակ համախմբուած են մօտ հինգ միլիոն անդամներ, համաձայն իրենց պաշտօնական զեկոյցներուն:

Այնպէս որ, երբ Ժողովրդական Ճակատի առաջին կառավարութիւնը պիտի կազմէր, Լէօն Պլում պարտք սեպեց այս ծաւալուն կազմակերպութիւնն ալ առաջարկ հրաւիրել, նախարարական պատասխանատուութիւններ ստանձնելու համար:

Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը մերժեց այս հրաւէրը: Եւ իրաւամբ: Պառակտումը դեռ նոր դարմանուած էր կազմակերպութեան աջ եւ ձախ թեւերուն միջեւ, կազմելով մէկ մարմին: Երբ միացումը գլուխ հանուեցաւ, գլխաւոր պայմանը այն էր որ կազմակերպութիւնը պահէ իր արհեստակցական հանգամանքն ու անկախութիւնը եւ չիյնայ քաղաքական - կուսակցական որ եւ է հոսանքի տիրապետութեան տակ:

Արդ, մտնելով դահլիճին մէջ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան վարիչները կը վախնային թէ կը խախտի այս պայմանը, եւ կը հարկադրուին կողմ բռնել կամ դառնալ:

Ուրեմն, նախարարական պաշտօն չստանձնեցին, բայց խոստացան ամէն աջակցութիւն ընծայել կառավարութեան:

Իրականին մէջ, այդ յանձնառութիւնը շատ շուտ առնուեցաւ բարոյական աջակցութեան մը սահմանը:

1936 Յունիսի սկիզբէն իսկ, երբ Լէօն Պլումի դահլիճը նոր գործի ձեռնարկած էր, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը գործօն, վճռական դեր կատարեց ոչ միայն բանուորական տագնապներու լուծման, այլ եւ ընկերային օրէնքներու քուէարկութեան մէջ:

Ան դարձաւ դահլիճին խրատիչ - մասնագէտ խորհրդականը՝ աշխատանքի վերաբերեալ հարցերու մէջ, եւ մեծ մասամբ իր առաջադրութիւններն էր նոր իրականացան:

Անկէ ի վեր, բազմաթիւ երեւէջներ ունեցաւ շարժումը: Մէկ թափով քուէարկուած ընկերային բարենորոգումները հանդիպեցան լուրջ խոչընդոտներու, անտեսական թէ դրամական: Երկրի նիւթական հաւասարակշռութիւնը խանգարուեցաւ, յետադիմական բացեր գոյացան, սղութեան, ֆրանքը դարձաւ խաղալիկ՝ միջազգային հրապարակի նվրայ, եւ ի վերջոյ ինկաւ Ժողովրդական Ճակատի առաջին դահլիճը:

Այս բոլոր վերիվայրումներուն մէջ, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը միշտ մնաց պատնէշին վրայ, եթէ ոչ նոր բարենորոգումներ պարտադրելու, գոնէ կատարուած նուաճումները պաշտպանելու համար:

Մանաւանդ որ, աջակողմեան հոսանքներն ալ, մասնաւորապէս գնդ. տը լա Ռօքի կուսակիցները առանձին սէնտիքաներ կազմեր էին, ինչ որ բաց դուռ մը կը ձգէր գործատէրերուն առջեւ:

Արդար ըլլալու համար, պէտք է խոստովանիլ թէ յաճախ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը ինք ալ քշուեցաւ հոսանքէն, չկրցաւ կանխել կամ սանձել շարք մը տարերային շարժումներ, որոնք կ՚այլասերէին գործադուլի պայքարը:

Բազմաթիւ անկարգ - անկանոն ձեռնարկներ պատճառ եղան որ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը աշալուրջ հսկողութիւն կատարէ նաեւ աշխատաւորներու վրայ:

Ցետոյ, յարաճուն տագնապը եւ նոյն ինքն Ժողովրդական Ճակատին մէջ երեւան եկած տրտունջներ նահանջ մը պարտադրեցին այս ճակատին վրայ եւս:

Ահա թէ ինչու, ամէն անգամ որ սովորական կամ արտակարգ ժողով մը կը գումարէ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, մարդիկ կը հետեւին լարուած ուշադրութեամբ:

Փորձենք վերլուծել այս առթիւ կատարուած վիճաբանութեանց իմաստը:

Ինչպէս կ՚երեւայ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ազգ. կոմիտէն անհրաժեշտ կը նկատէր Շօթանի կառավարութեան ալ յիշեցնել իր որոշումներն ու բաղձանքները:

Մէկ տարուան փորձը առ նուազն յետաձգել տուաւ շատ մը առաջադրութիւնները, մասնաւորապէս ճարտարագործութեանց եւ ապահովագրական ընկերութեանց ազգայնացումը, ինչպէս եւ հանրօգուտ շինութեանց վիթխարի ծրագրին գործադրութիւնը:

Բայց, կան հարցեր, որոնց մէջ վճռական դիրք բռնած է Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, միեւնոյն ատեն օգտուելով մէկ տարուան փորձառութենէն:

Այսպէս, Լէօն Ժուհօ, ընդհ. քարտուղարը, բացատրեց թէ իրենք մենաշնորհի չեն ձգտիր, թէ աշխատաւորները ազատ են յարելու իրենց նախասիրած արհեստակցական միութեանց: Սակայն, անհրաժեշտ է միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի աշխատաւորները զոհ չերթան գործատէրերու կամայականութեանց:

Այս առթիւ չափաւորութեան յորդոր մըն ալ կարդաց բանուորական պատուիրակներուն,— նորութիւն մը որ հաստատուեցաւ Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան օրով: Շեշտեց թէ այդ պատուիրակները պէտք չէ չարաչար գործածեն իրենց պաշտօնը, իրենք իրենց տալով արհեստակցական կազմակերպութեան իրաւասութիւնները: «Իրենք միայն միջնորդներ են պաշտօնէութեան եւ գործաւորներուն միջեւ»:

Այս բոլորը կ՚ապացուցանեն թէ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կ՚ուզէ դառնալ ոչ միայն ընկերային բարենորոգման, այլ եւ հաւասարակշռութեան ազդակ մը՝ այս երկրին մէջ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ՆԵՂԸ ԿԸ ԴՐԱԻ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԲԱԺԱՆՄԱՆ ԾՐԱԳՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

»»»» • ««««

Հրեաները կը պոռթկան, Արաբները կը բողոքեն

Սիոնական համագումարին առջի օրուան նիստին մէջ (Ցիւրիխ) կարգ մը պատգամաւորներ անսովոր ուժգնութեամբ յարձակեցան հողատար իշխանութեան վրայ: Գլխաւոր գանգատը այն էր թէ Մեծն Բրիտանիա հզխանագիտական խաղ մը կը խաղայ իրենց հետ, մինչ այն պահուն երբ Հրեաները կը լողան իրենց սեփական արիւնի մէջ: Պատգամաւորները ամէնէն աւե- [illegible] բու ներգաղթը պէտք է քննուի քաղաքական եւ հոգեբանական տեսակէտով. Տոքթ. Վայզման, համագումարին նախագահը, դիտել տուաւ թէ «ներգաղթը հոգեբանական տեսակէտէն քննել՝ կը նշանակէ զուարճանալ Հրեաներուն հետ»: Եւ բացագանչեց հեգնութեամբ.

— «Ինչո՞ւ Պաղեստին չհրաւիրել փրոֆ. Ֆրէօյտը եւ ներգաղթի պաշտօնեայ նշանակել: Պատմութեան մէջ առաջին անգամ է որ հոգեբանութեան մասնագէտ մը կը ղրկուի, ներգաղթի խնդիրը կարգադրելու համար. Պաղեստինի բրիտանական վարչութիւնը լաւ կ՚ընէ որ թեթեւութեամբ չվարուի Հրեաներուն հետ: Թող Մեծն Բրիտանիան բացէ ի բաց ըսէ մեզի թէ Հրէական Ազգային Տունը պատրաստ չէ տակաւին. բայց թող չխաղայ հրէական արիւնին հետ: Թող բրիտանական կառավարութիւնը բացորոշ բառեր ըսէ մեզի, մենք արժանի ենք բաց խօսքերու»:

Բարունապետին այս համարձակ ճառը ծափահարուեցաւ ուժգնօրէն:

Հակառակ իր դժգոհութեան, Տոքթ. Վայզման արքայական յանձնաժողովին տեղեկագիրը ներկայ վիճակին մէջ բացարձակապէս անընդունելի գտնելով հանդերձ, տրամադիր կ՚երեւայ սկզբունքով հաւանելու բաժանման, պայմանաւ որ Հրեաները կարենան իրենց Ազգային Տունը շինել անարգել եւ աջակցիլ ուրիշ երկիրներու Հրեաներու տագնապի լուծման:

Նոյն օրը Ժընեւի մէջ ալ, անգլիական կառավարութիւնը նոյնքան խիստ քննադատութեանց ենթարկուեցաւ Ազգաժողովին հոգատարութեանց յանձնախումբին առջեւ: Անգլիոյ գաղթային նախարարը ամբողջ վեց ժամ հարցաքննութեան ենթարկուեցաւ: Հարցումները կը տեղային կարկուտի պէս, եւ անուղղակի մեղադրանք մը կը կազմէին Պաղեստինի բրիտանական վարչութեան դէմ: Քանի մը անգամ հարց տրուեցաւ թէ ինչու համար բրիտանական կառավարութիւնը աւելի կատարեալ միջոցներ ձեռք չէր առած, Պաղեստինի խռովութիւնները զսպելու համար եւ ինչու աւելի խիստ չէր վարուած, Արաբներուն զէնքերը գրաւելու համար:

Դարձեալ նոյն օրը Արաբներն ալ բողոքագիր մը ուղղեցին Անգլիոյ գաղթային նախարարին, որ ըսած էր թէ Արաբներու կրօնական տենչերը անկարելի կը դարձնեն հաշտեցողութեան մը յանգիլ Հրեաներուն հետ: Արաբները բոլորովին կը հերքեն այս յայտարարութիւնը եւ կ՚ըսեն թէ իրենց ուզածն է համաձայնութիւն Հրեաներուն հետ:

Ու վերջապէս, նոյն օրը Ազգերու Դաշնակցութիւնը հեռագիր մը ստացաւ Իրաքի կառավարութենէն, որ ուժգնօրէն կը բողոքէ Պաղեստինի բաժանման դէմ եւ կը թելադրէ անկախ պետութիւն մը հաստատել, ուր արաբական մեծամասնութիւնը պիտի ապահովէ Հրեաներու շահերը:

Անգլիոյ եւ Իտալիոյ մերձեցումը

Միջազգային մամուլը լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի Անգլիոյ եւ Իտալիոյ մերձեցման փորձերուն: Իտալական թերթերն ալ աւելի բաց կը խօսին քանի մը օրէ ի վեր: Վիրճինիօ Կայտա, որ Մուսոլինիի տեսակէտներուն արտայայտիչը կը համարուի արտաքին քաղաքականութեան մէջ (ինչպէս երբեմն Ռատէկը՝ Սթալինի համար), առջի օր կարեւոր յօդուած մը հրատարակեց «Ճիօռնալէ տ'Իթալիա»ի մէջ: Իր ազդանշանին վրայ, միւս թերթերն ալ կը ջանան համոզել թէ միայն «հոգեբանական դժուարութիւններ» կան երկու կայսրութեանց միջեւ, «որոնց հաւաքական բայց ոչ հակամարտ շահերը Միջերկրականէն եւ Սուէզէն անցնելով կը տարածուին Հնդկական Ովկիանոսէն ու հիւսիսային արեւելեան Ափրիկէի մէջ: Սուէզի ջրանցքը եւ Կարմիր ծովը Իտալիոյ հաղորդակցութեան միակ միջոցներն են իր ափրիկեան կայսրութեան համար, եւ անոնց ազատ մուտքը պէտք է երաշխաւորուի թէ Իտալիոյ եւ թէ բոլոր ազգերուն համար»:

Սինեօր Կայտա յետոյ անդրադառնալով սպանիական հարցին, կ՚ըսէ թէ «Իտալիոյ դիրքը դործօն եղաւ, իսկ Անգլիոյ դիրքը կրաւորական», թէ Իտալիա ոչինչ կը պահանջէ իրեն համար, այլ կ՚ուզէ «Սպանիան մաքրել յեղափոխութենէ, փտութենէ մը որուն անհետացումը անշուշտ Անգլիոյ համար ալ ցանկալի է: «Մենք կ՚ուզենք որ Սպանիա դառնայ արժանաւոր, մեծ եւ ազատ ազգ մը»: Անգլօ-իտալական գործակցութիւնը պիտի չուղղուի ուրիշ օ եւ է պետութեան դէմ, պիտի չփոխէ կամ պիտի չակերացնէ Հռոմ - Պերլին առանցքը, ոչ ալ կը ձգտի մեկուսացնել կամ թշնամացնել Ֆրանսան»:

Իբրեւ ընդհանուր եզրակացութիւն, Հռոմի մամուլը անգլօ-իտալական մերձեցումը կը նկատէ նախապայմանը եւրոպական լայն հաշտութեան մը:

** Այս առթիւ կարգ մը թերթեր կը պնդեն թէ վեց շաբաթ առաջ ինքնագիր նամակներ փոխանակուած են Մուսոլինիի եւ Հիթլէրի միջեւ, օրուան հարցերու մասին:

Ճափոնի առաջին զօրաշարժը— 200,000 զինուոր

Թօքիօյէն կը հեռագրեն թէ Ճափոնի զօրաշարժը սկսած է արդէն եւ առաջին առթիւ 200,000 զինուոր պիտի ղրկուի հիւսիսային Չինաստան, ճակատելու համար Նանքինի կառավարութեան դէմ: Բուն պատերազմը անխուսափելի կը համարուի այլ եւս: Չինական կառավարութիւնն ալ շարժման մէջ դրած է բանակները, որոնք հրամանի կը սպասեն, յառաջ խաղալու համար:

Ճափոնական զօրաշարժը տարածուած է ամբողջ երկրին մէջ, քաղաքներէն մինչեւ յետին գիւղը: Ճափոնի զինուորական իշխանութիւնը ձեռք առած է Հոփէյի նահանգի վարչութիւնը: Չինաց դիմադրութիւն պիտի կատարուի, եթէ Ճինացիները փորձեն ներս մտնել:

Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ Չինացիները սկսած են փախչիլ Նանքինէն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ՝ էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

—o—

Երկու բարակ տետրակներ,— «Բանաստեղծի Ցուշագիրը»,— Ա. եւ Բ. պրակ. իւրաքանչիւրը 18 էջ: Հեղինակը՝ Ն. Ադրալեան:

Եւ կոչ մը երկրորդ պրակի կողին վրայ, մտերմական նամակի ձեւով.

—«Ցուշագրիս նման գրութիւններ կարդացող շատ քիչ մարդ կայ մեզանում. հազիւ մի քանի տասնեակ. հետեւապէս ոչ մէկ յոյս կայ տպագրութեան ծախքն իսկ գոցելու: Ձեզի համար գին նշանակած եմ մէկ ֆրանք ; Ասում եմ «ձեզի համար», որովհետեւ եթէ քիչ է կարդացողը, շատ աւելի քիչ է գնորդը: Ընկերներս ու բարեկամներս գիտեն իմ նիւթական կացութիւնը, գիտեն նաեւ, որ այս տեսակ ծախքերի տակ մտնելու եւ հնար չունեմ: Եթէ նրանք ինձ նման այն կարծիքին լինեն, թէ Ցուշագրերս կարող են պիտանի լինել մեր լեզուի քննութեան համար՝ կը խնդրեմ նիւթապէս օգնեն ինձ այս ձեռնարկութեան մէջ:

«Ցուշագրերս տպագրելու եմ պրակ առ պրակ: Ամէն պրակի ծախքն է մօտ 200 ֆր. 500 օրինակի համար: Ստացած գումարների հաշիւը կը տամ պրակների կողի վրայ: Աւելորդ է ասել թէ աշխատանքիս համար ոչ մէկ դրամ կը հանուի այդ գումարից: Հրատարակուած պրակների ամբողջ պահեստն ու մնացորդ գումարը պիտի մնայ Համազգային ընկերութեան»:

Նույնց մրն ալ «Յառաջ»ի խմբագրին դրկած է վստահական բնկերը, երկտողով մը:

— «Ժամանակ գտիր եւ կարդա յուշագիրս: Նուէրները բաժնիր: Եթէ տեսնես՝ թէ կան մարդիկ, որոնց պէտք էր ուղարկէի, մնացած տասը օրինակից տուր նրանց: Իսկ եթէ պատահի որ մի երկու օրինակ գնեն. Վեց յուշագիր գրած եմ, որ պարբերաբար կը հրատարակեմ, առանց յուսալու թէ ծախքը կը գոցեմ: Այնուհետեւ Աստուած ողորմած է»:

Ուրիշ ի՞նչ մանրամասնութիւն կը պահանջէք, լուսաբանելու համար:

Ու մինչ կը պատրաստուէի կոչ մը շարադրել վսե՞մ ոճով եւ ազդո՞ւ բովանդակութեամբ, սեղանիս վրայ գըտայ «Հայրենիք»ի յուլիս 16ի թիւը, ուր գործնական սրտառուչ մը կուտար այս հարցին:

Տիկին Վարդուհի Քալանթար - Նալբանտեան, հանգուցեալ ուսուցիչ Դաւիթ Քալանթարեանի զաւակը, թերթին մէջ քրոնիկ մը կը կարդայ ընկեր Ն. Ադրալեանի երատարակութեան մասին, կը յուզուի սրտառուչ կոչէն եւ կը նետուի ասպարէզ.

«Ամէն Հայ որ իր «ամենօրեայ հացին վրայ քանիկ կարագ ունի», կրնայ ստանձնել մէկ պրակի հրատարակութեան ծախքին (200 ֆր.) դէթ կէսը.

«Թոյլ տուէք ինձ առաջինը լինել այդ պատիւը ստացող, «Հայրենիք»ին արամադրելով 100 ֆրանքի փոխարժէքը՝ 4 տոլար»:

Նոյն օրն իսկ հինգ տոլար կը վճարէ ուրիշ մը:

«Քիչ գրոյս շատ իմացիր», պիտի ըսէր լուսահոգի մեծ հայրս, այսպիսի առիթներու մէջ:

ՎԱՀԷ

«ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՆ Ի՞ՆՉՊԷՍ ՄԵՌՑՈՒՑԻ»

»»»» • ««««

Պոլսոյ «Հապէր» թերթը այս խորագրին տակ, Ա. էջին մէջ կ՚աւետէ իր ընթերցողներուն թէ՝ մօտ ատենէն իբր վէպ պիտի հրատարակէ գիրք մը ուր, կ՚ըսէ, «անձնապէս ոճրագործ Սողոմոն Թէյլէրեանի բերնէն պիտի իմանաք մօտիկ անցեալի այս արիւնոտ էջը»:

Թերթը յետոյ կ՚աւելցնէ.

— «Ոճրագործ Թէյլէրեան, 16 տարի յետոյ հրատարակուած գիրքով մը հրապարակ կը դնէ իսկական պատճառները այս ոճիրին, զոր գործեց 1921ին, Պերլինի մէջ:

Ոճրագործը, Թալէաթ փաշան տարագրութեան առաջին կարգի պատասխանատու նկատելո՞ւն համար է որ սպաննած էր, թէ ոչ այս ոճիրը գործեց իր պատկանած Դաշնակ կուսակցութեան ճնշումին տակ: Ան ի՞նչպէս ազատած էր առանց պատիժ կրելու իր գործած ոճիրին, որուն դատավարութիւնը երկու օր միայն տեւած էր: Թէ ինչե՞ր սարքուեցան ու ի՞նչ խաղեր խաղացուեցան դատավարութենէ առաջ եւ դատավարութեան ընթացքին, այս բոլորը եւ անոնց վերաբերեալ յայտնութիւնները պիտի իմանաք նոյնինքն ոճրագործին բերնէն»:

«Հապէր» այս առթիւ կը հրատարակէ նաեւ Թէյլէրեանի լուսանկարը:

«ՅԱՌԱՋ.— Կը հրատարակենք իբրեւ լուր, չհաւատալով Թէհլէրեանի վերագրուած «յայտնութեանց»:

Նոր ծրագիրներ Արեւելեան Նահանգներուն համար

Պոլսոյ թուրք թերթերը կը գրեն.— Արեւելեան նահանգներու Ա. ընդհ. քննչութիւնը վերաշինութեան նոր ծրագիր մը պատրաստած է: Ասոր համաձայն, գաւառակներու կեդրոններուն եւ գիւղերուն մէջ, ժողովուրդին դիւրութիւն տալու համար, նոր վարչական կազմակերպութիւններ գլուխ պիտի հանուին: Կուսակալութեանց պիւռօներ կանուխէն պիտի պատրաստուին եւ այդ շրջաններուն մէջ նոր հիւանդանոցներ պիտի բացուին: Այսպէս Տիարպէքիրի մէջ մէկ միլիոն 290 հազար ոսկիով հիւանդանոց մը պիտի շինուի:

Ընդհ. քննչութեան սահմանին մէջ գտնուող 45 գաւառակներէն 31ին մէջ տեսնուած է որ դժբախտաբար ոչ մէկ բժիշկ գոյութիւն ունի. այս մասին բողոքներ եղած են առողջապահական գործավարութեան:

Ցառաջիկայ երեք տարուան ընթացքին, շատ մը ճամբաներ պիտի բացուին եւ Տիարպէքիրի մէջ շերամաբուծութեան վարժարան մը ու մետաքսի գործարան մը պիտի հիմնուին:

Աւելի զատ, Տիարպէքիրի, Վանի եւ Մուշի մէջ ձիաբուծարաններ պիտի հաստատուին եւ անասուններու ազնուացման մեծ զարկ պիտի տրուի:

Հինգ տարուան ընթացքին պիտի նորոգուին կամ բոլորովին նոր պիտի կառուցուին պաշտօնեաներու յատուկ տուներ եւ կառավարական շէնքեր:

—•—

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՆՐԱԿՕՌՔԻ ԵՒ ՄԵԹՐՕՅԻ գիներուն յաւելումը, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք երէկ, պիտի գործադրուի երկուշաբթի օրէն սկսեալ: Ըստ օրէնի որ եւ է հրամանագիր գործադրելի է պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուելէ 24 ժամ վերջը: Բայց նկատելով որ տոմսակները պատրաստ չեն, որոշուեցաւ յետաձգել մինչեւ երկուշաբթի: Նոյն օրը սակաչափերու (թաքսի) գիներն ալ պիտի աւելնան 25 առ հարիւր:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ բուռն պայքար մը բացած է Չեխօսլովաքիոյ դէմ: Ահա քանի մը խորագիրներ — «Լիրբ զրպարտութիւններ» ... Ամօթալի տեսարաններ ... Հրէական Նախարարներ ... Չեխերը կը շարունակեն իրենց բարբարոսական բնազդները յագեցնել բոլոր Գերմանացիներու դէմ ... Չեխերը կը մոռնան իրենց կացութիւնը» եւն.:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՎՐԱՅ

»»»» • ««««

Անգլիոյ եւ Իտալիոյ հակամարտութեան ամէնէն զօրաւոր պահուն, ֆաշական մամուլը յայտարարեց թէ «Անգլիական առիւծը սորվուած պիտի ըլլայ պոչը իր թաթերուն մէջ քաշած հեռանալ Մալթայէն»: Ուրիշ օր վերջ անգլիական նաւատորմը կը թողուր Մալթան եւ կ'երթար Աղեքսանդրիոյ առջեւ.

Այդ ժամանակէն ի վեր, երկու պետութիւններուն միջեւ, խուլ բայց շատ բուռն մրցակցութիւնը թատերական ձեւ առած է: Անոնց իւրաքանչիւրին համար, Միջերկրականի տիրապետութիւնը կենսական հարց է, եւ համաշխարհային իրարանցումի մը պարագային, երկուստեք կը խորհին թէ՝ ով որ զօրաւոր է Միջերկրականի վրայ, ան պիտի յաղթանակէ:

Քսան տարիներէ ի վեր, զինուորական մասնագիտութիւնը նշանակելի յառաջդիմութիւններ կատարեց: Ասոր հետ մէկտեղ, պատերազմի վախը պահանջեց որ ամէն մէկը իր ազգային խնայողութենէն գոյացնէ զօրութիւն մը բազմաթիւ անգամներ աւելի մեծ քան 1914–1918ին:

Յաջորդ պատերազմը ուրեմն երկար պիտի չտեւէ, եւ յաղթողը ան պիտի ըլլայ որ, առաջնակարգ ռազմամթերքներէն զատ, ունի նաեւ իր հակառակորդը անտեսապէս հարուածելու միջոցներ:

Արդի մեծ պետութիւնները բոլորն ալ, այս վտանգը կ'երեւակայեն եւ ըստ այնմ իրենք զիրենք ապահովելու համար, ամէն գնով կը ջանան տէր դառնալ ծովային անհրաժեշտ սահմաններու, նաւային պաշարումներէ ազատ մնալու համար:

Գիտենք որ Անգլիան, առանց ծովու, իր սեփական հողին վրայ երեք չորս շաբաթէն աւելի չի կրնար ապրիլ: Իր ուտեստեղէնի եւ նախանիւթերու տարեկան ներածութիւնը կը հասնի յիսուն միլիոն թոնի, որուն 8,7 առ հարիւր կ'անցնի Սուէզի ջրանցքէն եւ 20–21 առ հարիւրը Ճիպրալթարի նեղուցէն: Այս ներածման մաս կը կազմեն նաեւ Իրաքի եւ Իրանի քարիւղը եւ Եգիպտոսի բամպակը:

Իտալիոյ համար այս պարագան աւելի մեծ նշանակութիւն ունի: Որովհետեւ Անգլիան, հակառակ պարագային, կրնայ մասամբ օգտագործել Քէյփթաունի ճամբան, մինչդեռ Իտալիան, Սուէզի եւ Ճիպրալթարի փակումով, ինքզինքը բացարձակապէս պաշարուած կը գտնէ, քանի որ իր երկրին անհրաժեշտ նախանիւթերուն գրեթէ 80 առ հարիւրը Սուէզէն եւ Ճիպրալթարէն կ'անցնին: Աւելին, Իտալիոյ զինուորական ուժէն կարեւոր մաս մը պաշարուած կ'ըլլայ Եթովպիոյ, Էրիթրէայի եւ Սոմալիի մէջ:

Մինչեւ Եւրոպական պատերազմը, Միջերկրականի վրայ, անգլիական գլխաւոր խարիսխը կը ներկայացնէր Մալթա կղզին: Կը կարծուէր թէ Սիկիլիոյ հարաւը գտնուող այս կղզին կրնայ մէկ անգամէն հսկել Միջերկրականի երկու կողմերուն վրայ, ինչ ձեւով որ պէտք ըլլայ: Վերջերս սակայն, պարզուեցաւ որ Մալթայի ուժը վտանգուած է Սիկիլիոյ առջեւ: Անգլիացի զինուորական մասնագէտներ համոզուեցան, որ շնորհիւ օդանաւային յառաջդիմութեան, Մարսալայի եւ Օկուստայի օդակայաններէն՝ իտալական օդանաւերը քսան վայրկեանէն կրնան Մալթայի վերեւ թռչիլ ու ռմբակոծել զայն: Ցետոյ, վերջինին նաւակայանը նեղ ըլլալով, պատերազմի պարագային, անհրաժեշտ արագ գործողութիւններուն չեն նպաստեր բնաւ, եւ նոյնիսկ խաղաղութեան ատեն կը պահանջէ բազմապատիկ զգուշութիւններ

Մէկուկէս տարիէ ի վեր, Մեծն Բրիտանիոյ ռազմագիտութիւնը հարկադրուած է տեղափոխել իր ծովային ուժերու այս կեդրոնը: Իր նաւատորմը Մալթայէն քաշած է դէպի արեւելք, ու կը ջանայ ծովային ուժի ահաւոր եռանկիւն մը կազմել, իրարու միացնելով Խայֆան, Կիպրոսը եւ Աղեքսանդրիան

Անգլիական խարիսխը Մալթայէն տեղափոխուելու ուրիշ պատճառ մըն ալ ունի: Անգլիան համոզուեցաւ որ Իտալիա կրնայ դիւրութեամբ փոցել իր առջեւ Հնդկաստանի ճիծը Արեւելեան Միջերկրականի վրայ: Իտալիոյ եւ Սիկիլիոյ անջրպետը՝ Մեսինայի նեղուցը կատարելապէս Իտալացիներու զօրութեամբ կը կառավարուի: Սիկիլիոյ եւ Թունուզի միջեւ տարածութիւնը բաժնուած է երկու մասի, 86 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ հրաբխային կղզիով մը: Եւ վերջապէս Փանթէլէրիան, որ Իտալիոյ կը պատկանի, հեռուէն ալ պատերազմական զօրաւոր կայան մը կը դառնայ:

Թունուզի կողմը, ծովուն երկայնքը նուազ խոր է եւ հետեւաբար ոչ-նուազ ապահով մեծ նաւերու եւ ընդծովեաններու գործողութեան համար: Նաւագնացութեան ամէնէն նպաստաւոր անցքը Իտալիոյ եւ Փանթէլէրիայի միջեւ 100 քիլոմեթր լայնութիւն ունեցող անցքն է, որ իտալական ջուրերու մաս կը կազմէ: Իտալիա շատ դիւրութեամբ կրնայ վտանգաւոր դարձնել զայն ու հարուածել անգլիական նաւերը ընդծովեաններով եւ օդային ուժերով: Եթէ ճիշդ է որ արդիական զրահաւորները որոշ չափով կը դիմանան օդային յարձակումներուն, այնուամենայնիւ, պէտք է նկատի առնել թէ անգլիական նաւերը բոլորն ալ ամենավերջին դրութեամբ չեն շինուած: Մեծամասնութիւնը չի կրնար դիմանալ այժմեան օդային ուժերու յարձակման:

Ռազմական նոյնքան կարեւոր ճամբայ մը Իտալիոյ համար լրացած է Լիբիոյ մէջ, որուն պաշտօնական բացումը կատարեց Մուսոլինին ամիսներ առաջ: Այդ ճամբան ափրիկեան Տրիպոլիսը կը կապէ Թէպրուքի եւ կը բռնէ լիբիական ամբողջ երկարութիւնը:

Թէպրուքի եւ Տոդեկանեան կղզիներու պատկանող Լերոսի միջեւ կը գտնուի երկրորդ գօտի մը, որ նոյնպէս Իտալացիներու օդային զօրութեան տակ կ'իյնայ: Այս երկուքին հնարաւորութիւնները ամրացնելու նպատակով, Մուսոլինի անձնապէս հետեւեցաւ հոն կատարուած ռազմամարզանքներուն: Իբրեւ տեւական պահակազօրք 20.000 հոգի Լերոսի եւ 25 հազար Հռոդոսի մէջ կը մնան: Այս երկու կղզիները արդիական ամէն ձեւերով ամրացած են, եւ միայն Լերոսի մէջ 250 օդանաւեր կազմ ու պատրաստ են: Նոյնքան կարեւոր նաւային զօրութիւն մը իր խարիսխները նետած կը հսկէ միշտ հոն:

Աւելի արեւելքը մենք կը գտնենք անգլիական ծովային իրական ուժը, որ կուգայ ամրանալ հետզհետէ: Աղեքսանդրիոյ նաւահանգիստին զօրութիւնը կրնայ հսկել Սուէզի ջրանցքին, Հայֆան դարձած է թեթեւ նաւերու եւ ընդծովեաններու անխոցելի կայան մը, իսկ Կիպրոս կղզին, որ արդէն կը ներկայացնէր Մալթային չափ նաւային ուժ մը, պիտի դառնայ նաեւ անգլիական ամենամեծ օդակայանը:

Միջերկրականի ծայրագոյն արեւելքը Անգլիոյ ունեցած այս ռազմական ամրութիւնը տիրապար կը հսկէ իրեն քարիւղ եւ բամպակ հայթայթող արաբական հողերուն եւ հաշուի կ'առնէ մինչեւ Հնդկաստան երկարող օդային ճանապարհի անվրէպ յաջողութիւն մը:

Հոս, Իտալիա քիչ մը տկար է, իր միջոցն է հարուածել իր մրցակիցը, օգտագործելով արաբական շարժումի մը ուղղութիւնը ընդդէմ անգլիական կայսրութեան:

Անգլիա, կը թուի թէ գոհ չէ, ու ինքզինքը տկար կը զգայ Արեւելքի մէջ: Եւ ատոր համար սկսած է զօրացնել Կարմիր ծովուն հիւսիսակողմը գտնուող Աքապան, զայն դարձնելով ռազմական կարեւոր նեղուցի մը պահակը: Մինչեւ իսկ տրամադրութիւն կայ Սուէզի ջրանցքին պէս նոր ջրանցք մը երկարել Աքապայէն մինչեւ Մեռեալ ծով եւ Յորդանի երկիրը, ստանձնելով ահաւոր ծախքը: Այդպիսի ջրանցք մը կրնայ Մեռեալ ծովէն դուրս բերել նաեւ աղահանքի հսկայ հարստութիւն մը:

Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմի ելքը շատ բան պիտի փոխէ Միջերկրականի մէջ՝ ի նպաստ մէկին կամ միւսին զօրացման:

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀՈԼԱՆՏԱՅԷՆ

ԱՐԻՆԵՐԸ ԴԷՊԻ ՃԱՄԲԱՐ

»»»» • ««««

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ՓԱՅԼՈՒՆ ՍԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հիեգշարբի, 29 Յուլիս.— Առաւօտեան ժամը 8ին, յիսունէ աւելի հայ պատանիներ զանազան շրջաններէ, տեղաւորուեցանք շոգեկառքին մէջ, եռագոյն դրօշակներ մեր կուրծքին: Եւ ահա շոգեկառքը ճամբայ կ'ելլէ հաւ տուն Նոռէն: Քանի մը բարեկամներ կը պատուիրեն որ մանրամասն տեղեկութիւններ տամ մեր սիրելի «Յառաջ»ին: «Յառաջ Նահատակ»ի թնդիւնով կը հեռանանք Փարիզէն

Ճամբորդութիւնը իսկապէս հաճելի է: Մեր տղաքը ամէնքն ալ բան մը ճարած են.— Երեք չորս հատ արմօնիքա, ձեռքի թմբուկ, զուռնայի ձայնը արտադրող գործիք մը, տմբոտէյ, վերջապէս բան մը չի պակսիր, իսկ ջութակները պահուած են աւելի կարեւոր ցուցադրութեանց համար: Խանդավառութիւնը մեծ է, կը սկսին պարել, հայկական, սկովտիական, արաբական: Մարսէյլի արիները կանոնաւոր փախախներ շինած են: Կէսօրուան ժամը 12.30ին շոգեկառքը կանգ կ'առնէ Պրիւքսէլ եւ ժամը 1ին կը մեկնի:

Ժամը 2.30ին կը մտնենք Հոլանտա: Հոլանտացի պզտիկ սկաուտ մը մեզի կը մօտենայ. բոլորիս բերաններէն երեք հատ կեցցէներ կը թռին ի պատիւ հիւրընկալ երկրին.

Եգիպտոսի արիները մեծ խանդավառութիւն կը ստեղծեն. Աղեքսանդրիայէն խմբապետ Վահան Օհանեան իր փախախը կայարանի պաշտօնեայի մը գլխարկին հետ կը փոխէ, թեւ թեւի մտած պզտիկ շրջան մը կ'ընեն, իսկ բազմութիւնը փրփայեր կը խնդայ:

Օդը քիչ մը ամպոտ է եւ ցուրտ: Ժամը 3 է. շոգեկառքը կը մեկնի. տղաքը նորէն «Յառաջ Նահատակ»ը կը թնդացնեն: Երեքուկէսին կ'անցնինք երկրի ամենամեծ կամուրջի վըրայէն: Տեղացիները սկսած են տակէ ամբողջ ջուրի տարածութիւնը չորցնել, այդպիսով ահագին հողեր կը շահին: Ժամը 4ին կ'անցնինք Թոթերտամ քաղաքի հսկայ կամուրջի վրայէն: Շոգեկառքը կը կենայ: Ժամը հուկէսն է, կամաց կամաց կը մօտենանք մայրաքաղաքին, Լա Հէյ: Արեւը կը մայր մտնէ, լուսաւորելով միաչափ տուներէ կազմուած խաղերն ու կոկիկ պարտէզները:

Ժամը 5ին կը մօտենանք բանակատեղին. Հազարաւոր ճերմակ եւ երբեմն գոյնզգոյն վրաններէ բաղկացած դաշտ մը կը տարածուի մեր դիմաց: Քառորդ ժամէն կը հասնինք մեզի յատկացուած վայրը. Առաջին նորութիւնը որ ունեցանք, «Յառաջ»ն էր, մեզմէ առաջ ճամբայ մտած:

Ամէնքս ալ գործի լծուելով, մէկ ժամէն վրանները կը լարուին:

Ուրբաթ, 30 Յուլիս.— Այս առաւօտ շատ գործ ունինք. պէտք է որ բանակատեղին իր ամէնէն փայլուն վիճակին հասցնենք. Նախաճաշէն յետոյ ամէն տղայ գործի է: Հսկայ կայմ մը զետեղեցինք բանակավայրին մէջտեղը եւ մեծ հանդիսաւորութեամբ պարզեցինք եռագոյնը, մինչ տեղացիները յարմանկարի ժապաւէն կը դարձնէին: Եգիպտացիները մեզի դրացի են. այս առաւօտ եկան եւ իրենց բանակավայրը հաստատեցին. ահա իրենց եռագոյն կանանչ դրօշը կը բարձրանայ. բոլորս ալ պատուի կեցած ենք:

Ժամը 1ին կը ճաշենք: Տեղացի զանազան օրաթերթերու թղթակիցներ անպակաս են, միշտ կը նկարեն եւ տեղեկութիւններ կ'ուզեն Հայերու եւ Հայաստանի մասին: Քանի մը ամերիկացի սկաուտ պետեր մեր բանակավայրէն կ'անցնին.

— Ի՞նչ ազգի կը պատկանիք:

— Հայ ենք:

— Մենք Հայերուն լաւ բարեկամներն ենք, կը շարունակէ անցորդը:

— Այո՛, մենք շատ լաւ գիտենք, եւ բնաւ չենք մոռնար, երախտապարտ ենք ձեր ազգին հանդէպ:

Ժամը 6. բանակավայրի դուռը պատրաստ է, շատ ճաշակաւոր, հայկական նշանարանով, — «Արարատ — ները, որոնց եռուէն արեւը կը ծագի»: Ընդհ. պետի տրամադրութեամբ բոլորս բանակավայրէն դուրս, շարք կը կազմենք. ասիա, իր առաջնորդութեամբ՝ «Գնա՛ն Հայեր, գնանք դէպի Հայաստան» երգելով կը յառաջանանք դէպի մուտքը: Պետը պզտիկ մկրատով ժապաւէնը կը կտրէ, եւ իսկապէս մեծ խանդավառութեամբ կը մտնենք մեր բանակավայրը:

Հիմա տղաքը կ'աշխատին ճաշարանի շինութեան: Գահիրէի երեք սկաուտները գործի վրայ են: Շատ չանցած, երեք ընդարձակ սեղաններ տաքի կը կանգնին: Քիչ յետոյ նստարաններն ալ պատրաստ պիտի ըլլան:

Բանակավայրը կը բաղկանայ 15 մեծ եւ փոքր վրաններէ. Խմբապետ Գրիգոր Գարապաճեանը բոլոր ատաղով մը կը զարդարէ դրօշակի կայմի ստորոտը, որուն մէջ կը կարդացուի «Արմենիա»:

Ինչպէս ըսի, մեր ձախ կողմի դրացիները Եգիպտացիներն են, որոնց մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, քրիստոնեաներ ալ կան, զարդի ենթըսելէ: Իսկ աջ կողմի դրացիները Իրանցիներն են, չորս ներկայացուցիչներով, որոնք Փրանսայէն եկած են.

Ժամը 8.30ին, ընթրիքէն անմիջապէս վերջ, պարի փորձեր կ'ընենք. բանակավայրի չորս կողմը հաւաքուած են հետաքրքիրներ. ամէն մէկ պար կը վերջանայ ծափերով:

Շաբաթ, 31 Յուլիս.— Այս առաւօտ ամէն ինչ կանոնաւոր եղաւ. զարթնում, նախաճաշ, բանակավայրի քննութիւն, դրօշի պարզում, եւն.: Ժամը 11.30ին պատրաստ ենք մեկնելու դէպի հսկայ մարզադաշտը, ուր տեղի պիտի ունենայ բանակումի պաշտօնական բացումն ու թափօրը: Ընդհանուր պետը զիս կանխաւ կը զրկէ տարողութեանց վայրը, սորվելու համար թէ մեր եռագոյնը պարզուա՞ծ է միւսներու կողքին: Հազիւ հասած էի, երբ տեսայ թէ գոյները սխալ էին: Հոն դիտողութիւն ըրի, ըսելով թէ մենք իրենց երկու շատ երեք մեթրնոց եռագոյն տուած էինք, պատասխանեցին թէ պզտիկ են, միւսները բոլորն ալ իրենք շինած են եւ հինգական մեթր ունին: Առանց ժամանակ կորսնցնելու, վար առինք հինգ մեթրնոց եռագոյնը, թակեցինք եւ սկսանք գոյները տեղերէն փոխել: Մէկուկէս ժամէն պատրաստ էր, մինչ տղաքը թափօրին համար հեռուն անհամբեր կը սպասէին, քիչ մը յուզուած: Երբ տեսան մեր հինգ մեթրնոց եռագոյնին բարձրանալը, ամերիկեանին եւ սկովտիականին մէջտեղը, բոլորը միաբերան երեք հուռաներ արձակեցին:

Ժամը 2ին 10ը կայ. պաշտօնական հրաւիրատոմսով մը տեղաւորուեցայ գլխաւոր ամփիթատրին մէջ, իբրեւ թղթակից: Մեր դիմաց, տեղացի սկաուտներէ եռագոյն պատ մը կազմուած է. քիչ հեռուն մարզադաշտի սահմանն է, որուն ձախ կողմը շարուած են բոլոր ազգերու դրօշները, Միացեալ Նահանգներ, Հայաստան, Բելճիք. անկէ քիչ հեռուն՝ սկաուտներէ կազմուած մարդկային ծով մը:

Ժամը 2.15. ահա Վիլհէլմինա թագուհին հրաշալի ինքնաշարժի մը մէջ, որուն կը յաջորդեն ուրիշ երեւելիներ: Ահա մէջտեղ կուգան Հոլանտացի հազարաւոր արիներ, համաչափ եւ ներդաշնակ քայլերով. յետոյ ճամբարին կազմակերպիչները, Ամերիկացիները թիւրաւոր տառեղազարդ դրօշներով (կային կիսամերկ կարմրամորթ Հնդիկներ ալ): Քովն են Փարիզի չորս խմբապետուհիները, որոնց մէկը կը բացագանչէ.— Ահա մերոնք: Վեցական շարուած կը հետեւին մեծապատւոյ եռագոյնով, կարգապահ եւ խրոխտ, ինչպէս գրած են տեղական օրաթերթերը, կ'անցնին թագուհիի եւ սկաուտ պետի առջեւէն:

Այսպէս քանի մը ժամ հազարաւոր սկաուտներ անցան մեր առջեւէն, միշտ կարգապահ ու ներդաշնակ: Հիմա յիսուն մեթր հեռու ամէնքն ալ շարուած են, իսկական մարդկային ծով մը, որոնց գլուխներուն վրայ ծածանող դրօշները ալիքներ կը կազմեն:

Թագուհին կը մօտենայ ձայնասփիւռին՝ խօսելու համար ամէնուն Հայկական խումբը ամենամօտն է: Ուղերձը կը վերջանայ կեցցէներու ահարկու կանչով մը, որուն կը յաջորդէ հոլանտական քայլերգը: Ապա կը խօսի սկաուտապետը, որ 80 տարեկան է եւ ամբողջ թափօրի ընթացքին ոտքի կեցած, բոլորովին անշարժ:

Իրիկուան ժամը 8ին բանակումի կրակ կայ, մեր խումբին պարողները 20–26 հոգի, ազգային գոյնզգոյն տարազներով, զոյգ զոյգ ու թեւ թեւի մտած, բանակավայրէն թատրոնի արահը կը մեկնինք: Ճամբու ընթացքին կանչեր եւ կեցցէներ կ'արձակուին ի պատիւ Հայոց: Բեմը Հայերու համար բացուած է, Ընդ. պետ Երուանդ Սէթեան, «Եղօ» ձայնի ձայնագրուած սկաւառակը ֆոնոյին վրայ կը դնէ, ձայնասփիւռը նուագը կը տարածէ եւ ահա պարողները ներդաշնակ շարժումներով բեմ կուգան, երկու շրջան կ'ընեն, կանգ կ'առնեն, Յաննըշորը, Թամարան եւ ուրիշ պարեր ծափերու արժանացան:

Փոխ-խմբապետ Բարսեղ Գալճեան Փարիզէն, շատ յաջող կերպով կատարեց իր դերը:

Տասը վայրկեան պարելէ յետոյ կը վերադառնանք մեր բանակատեղին, բանակումի կրակին ուր անհամբեր կը սպասէին Հայերուն եւ որովհետեւ կ'ուշանայինք, երգիծական ոգիներ կ'արձակէին.

Կ. ԿԱՐՄՐԱԿԱՆ

ՆՈՐ ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 28 յուլիս (Յառաջ). — Արաբական բարձրագոյն կոմիտէն կրկին հեռագիրներ ղրկեց արաբ դրացի վեհապետներուն, որոնք ինչպէս նախորդ դիմումներուն նոյնպէս այս վերջինոյն պատասխանեցին թէ Պաղեստինի հարցը իրենց սրտին մօտ է եւ թէ հակառակ են բաժանման ծրագրին: Սակայն արաբական բարձրագոյն կոմիտէն միայն համակրանք չէ որ կը սպասէ, այլ կ'ուզէ յատակօրէն հասկնալ թէ ո՞ր տարիքեան պիտի կրնան միջամտել ու ազդել ի նպաստ արաբական դատին:

Նկատելով որ դրացի ամէն մէկ երկիր իր հոգերն ունի, եւ Հրեաները կ'ուզեն հաշտեցողութեան մը գալ Արաբներուն հետ, այս վերջիններն ալ մօտիկութիւն ցոյց կուտան վերջերս: Կարգ մը բանակցութիւններ տեղի ունեցան վերջին շաբթուան ընթացքին: Հրեաները կը ջանան Ազգ. Դաշնակ-

ԱԼԼԱՀ ՄԵԾ Է

»»»» • ««««

Վերջերս լոյս տեսաւ Մոհամմէտ Էսատ պէյի նոր մէկ գիրքին՝ «Ալլահը մեծ է» ֆրանսերէն թարգմանութիւնը: Մօտ 350 էջերու մէջ, հեղինակը կը պարզէ այն դժուարին կացութիւնը որ ստեղծուած էր ընդհանուր պատերազմէն անմիջապէս ետք մահմետականութեան եւ մանաւանդ Թուրքիոյ համար, ինչպէս նաեւ այն պայմանները՝ որոնք սատարեցին իսլամի վերելքին:

Թարգմանաբար կուտանք այն գլուխը որ սովետական «եղբայրակցութեան» շարժառիթները կը պարզէ.—

ԼԵՆԻՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆԸ ԱԼԼԱՀԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆԻՆ ԴԷՄ

«Արեւելքի մահմետականներ, Պարսիկներ, Թուրքեր, Արաբներ եւ Հնդիկներ, դուք որ տեսաք թէ ինչպէս դարերէ ի վեր դիակապուտ Եւրոպան ձեր հայրենիքն ու ազատութիւնը կը վաճառէր, դուք որ կը տեսնէք թէ ինչպէս այն աւազակները, որոնք պատերազմին պատճառը տուին կ'ուզեն ձեր երկիրները բաժնել, կը յայտարարենք ձեզի թէ դահճնկէց ցարին գաղտնի դաշնագրութիւնները՝ Պոլիսը բռնի ուժով գրաւելու մասին, պատռուած ու ջնջուած են: Կը յայտարարենք թէ Պարսկաստանի բաժանման համաձայնագիրը պատռուած ու ջնջուած է: Կը յայտարարենք թէ Թուրքիոյ բաժանման եւ Հայաստանի կցման վերաբերեալ դաշնագիրը պատռուած ու ջնջուած է: Արեւելքի մահմետականներ, ժամանակ մի կորսնցնէք, ձեր ուսերէն վար նետեցէք դարերէ ի վեր ձեր երկիրները կողոպտող աւազակները: Մի թողուք որ անոնք ձեր երկիրներուն տէր դառնան: Ձեր ճակատագիրը ձեր իսկ ձեռքերուն մէջ կը գտնուի»:

Արեւելքի մահմետականները չէին կարող 1918ի օրերուն Ասիոյ ուղղուած համայնավարական այս կոչին հրապուրիչ ու հոգեկոյզ կոչերուն ականջ չկախել:

Սովետական հանրապետութեանց միութիւնը ազատագրութիւն կ'աւետէր Արեւելքի բոլոր մահմետականներուն, ճիշդ այն պահուն երբ եւրոպական պետութիւնները որոշած էին Արեւելքի վերջնական բաժանումը: Խորհ. Միութիւնը կը հրաժարէր բոլոր այն երկիրներէն որոնց վրայ ցարը իր ձեռքը երկարած էր, գրաւելով այնպէս Պարսիկներուն, Թուրքերուն, Արաբներուն ու Աֆղաններուն վստահութիւնը:

Պարսիկ իշխաններ, արաբ շէյխեր, հնդիկ աստուածաբաններ յանկարծակէն համայնավարական զգացումներ գտան իրենց մէջ: Մանաւանդ որ սովետները ոչ իսլամութեան օրէնքներուն եւ ոչ ալ Գուրանի տառին դէմ կը շարժէին:

Համայնավարական յեղափոխութեան մը գաղափարը որքան ալ հեռու ըլլար արեւելքցիներուն մտքէն, բայց եւ այնպէս անոնք լիովին կ'ըմբռնէին կարմիր միութեան կողմէ Թուրքիոյ յանձնուած զէնքերուն ներկայացուցած արժէքը: Ասոր համար ալ բազմաթիւ էին անոնք, որ 1919—20 թուականներուն կը մտածէին թէ Լէնինի եւ Ալլահի միջազգայնականները պէտք էին միացնել ուժերով Եւրոպայի դէմ պայքարիլ

Զոյգ Միջազգայիններու մեծ եղբայրակցութիւնը արտայայտուեցաւ 1920ին Պաքուի մէջ, սովետներու կողմէ կազմակերպուած ճնշուած ժողովուրդներու համագումարին:

Այս համագումարին առթիւ խմբագրուած հրաւէրը ինքնին ցոյց կուտար արդէն թէ Խորհ. Միութիւնը գիտէր, ի պահանջել հարկին իր մարքսիստական սկզբունքները պաշտպանել Գուրանին դիմելով ու ակնարկութիւններ ընելով մարգարէի սրբազան պատգամներուն.

«Պարսկաստանի գիւղացիներ ու բանուորներ, Թէհրանի Քաջարներու կառավարութիւնը եւ անոնց հետեւորդները՝ խաները, հազարաւոր տարիներէ ի վեր կը կողոպտեն ձեզ: Հողը որ իսլամի սրբազան օրէնքներուն համաձայն ձեր բոլորին հասարակաց ինչքը կը կազմէ, հետզհետէ Թէհրանի կառավարութեան ազատաւորներուն ձեռքը կ'անցնի, այն կառավարութեան՝ որ Պարսկաստանը անգլիացի դրամատէրներու վաճառեց»:

Այսպէս, հրաւէրը իւրաքանչիւր ժողովուրդի յատուկ կոչ մը կը պարունակէր ու կը վերջանար հետեւեալ կրօնաշունչ խօսքերով.

«Բաքուի մէջ կը յուսանք համաձայնիլ ձեզի հետ. տարիներէ ի վեր անապատներու մէջէն անցնելով ուխտագնացութեան կ'երթանք ձեր սուրբ տեղերը՝ ձեր մեծարանքը մատուցանելու համար ձեր անցեալին ու ձեր Աստուծոյն: Այժմ ուխտագնացութիւն կատարեցէք՝ անտառներ, լեռներ ու գետեր կտրելով, միասին քննելու համար թէ ինչպէս պիտի խորտակենք ստրկութիւնը ու եղբայրացած պիտի ապրինք՝ ազատ ու հաւասար մարդիկ»:

Արեւելքի ժողովուրդները զանդագունդ Բաքու դիմեցին. Համագումարը արտասովոր տեսարան մը կը պարզէր, իր բազմահազար Արաբներով, Պարսիկներով, Աֆղաններով ու Թուրքերով. Զինովիեւի արտայայտ ճառին ընթացքին, բոլոր պատգամաւորները յանկարծակի դէպի դուրը վազեցին, ուրկէ ներս կը մտնէր Էնվէր փաշան, ծունր դրին ու անոր ձեռքը համբուրեցին: Ցետոյ բոլորը միասին մզկիթները թափուեցան աղօթելու համար: Համագումարին նիստերը անգամ մը եւս ընդհատուեցան, որովհետեւ Շիի պատգամաւորները հարկադրուած էին՝ Մուհարէմի տօնին առթիւ, իրենք զիրենք չարչարել սուրբ Հիւսէյինի ի պատիւ: Այս վարպետութիւնները պատռչած կերպով թմբկահարուեցան, ցոյց տալու համար թէ Գուրանի սուրբ վարդապետութիւնը եւ Մարքսի նոր սկզբունքները կրնային հրաշալի ձեւով միաբանիլ: Սովետները որոշ ժամանակի մը համար այս կեղծաւոր քաղաքականութեան հետեւեցան. անոնք ջանացին իսլամի օգնութեամբ փշրել յաղթական պետութեանց պաշտօման օղակը Ասիոյ մէջ:

Հրաժարելով ցարերու նուաճողական քաղաքականութենէն, սովետները կը շարունակէին սակայն հետաքրքրուիլ Ասիայով. միայն թէ անոնք կը ջանային Ասիան ներսէն գրաւել փոխանակ զայն դուրսէն նուաճելու.

Համայնավարութեան յարող իսլամութեան ուժերուն համագործութիւնը Փոքր եւ Կեդրոնական Ասիոյ մէջ, եւրոպական տէրութեանց գաղթային կայսրութիւնը՝ սովետական կայսրութեամբ պիտի փոխարինուէր: Ռուս եւ իսլամ գործակցութիւնը տեւեց մինչեւ լէհեւռուս հաշտութեան կնքումը եւ սովետներու ճանաչումը արեւմտեան Եւրոպայի կողմէ:

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՐՈՒԹԻՒՆ»

Խորհրդ. Հայաստանի 6 Յուլիսի խմբագրականը կը յարձակի Երեւանի համբայրին կարգ մը հաստատութեանց անօրէններուն վրայ, ամբաստանելով զանոնք թէ «քաղաքական կուրութեամբ կը տառապին» եւ «չեն մերկացներ հակայեղափոխական — տրոցկիստական — դաշնակցական վնասարար» իրենց պաշտօնակիցները (այսինքն մատնութիւն չեն ըներ): Քիչ մըն ալ որ յառաջ երթայ, խմբագիրը «ժողովուրդի թշնամի» պիտի յայտարարէ իր մատնանշած անձերը: Այդ խմբագրականէն կ'իմանանք որ Արարատի կրագիտի գործարանի վարիչներէն Շամչեան եւ Մատինեան ձերբակալուած են իբրեւ տրոցկիստ — հակայեղափոխական:

* Մինչեւ Յուլիսի սկիզբը, Խորհ. Հայաստան-ի խմբագրութիւնը տաժամապար կը վարէր Մ. Դաւիթեան, այժմ' փոխ - խմբագիրն է Ա. Բզնունի.

ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻ ԵՒ ՊՌՕՇԵԱՆԻ ՅՈՒՇԱՏԻԿՆ

Երեւանի արուարձաններէն Նորքի գպրոցը այսուհետեւ պիտի կրէ Գ. Սունդուկեանի անունը։ Երեւանի Գետական Թատրոնին առջեւ պիտի կանգնի Գ. Սունդուկեանի արձանը: Արձանին չինութեան համար մըրցում բացուած է:

Երեւանի նորաշէն դպրոցներէն մին պիտի կրէ Պերճ Պռօշեանի անունը ։ Վիպասանին անունով պիտի կոչուի նաեւ Երեւանի փողոցներէն մին:

«ՀԱՅ ԱՇՈՒՂՆԵՐ»

Պատմութեան եւ Գրականութեան Երեւանի Ինստիտուտին կողմէ պատրաստուած եւ տպագրութեան յանձնուած է ժողովածու մը, «Հայ աշուղներ», որու մէջ կը մտնեն հայ

աշուղներու այն բոլոր անտիպ երգերը, որոնք գրուած են 18րդ դարէն վերջ: Մոտաւորապէս 250 աշուղ, 400 երգ, գործ հաւաքած է Գ. Թարվերդեան: Ժողովածուին խմբագիրն է Գ. Լեւոնեան:

«ՀՐՈՅ ՀԱՐՍԸ»

Երաժիշտ Ա. Տէր - Ղեւոնդեան պատրաստած է պարախաղ մը, «Հրոյ հարսը», որուն նիւթը առնուած է Ադրբէյջանի բանաստեղծներէն Ջաֆար Ջաֆարլուի համանուն գործէն: Երաժշտութեան մէջ օգտագործուած են թաթարական, հայկական, քրտական եւ թրքական ժողովրդական երաժշտութեան գունագեղ կտորներ: Մասնաւորաբար լաւ տպաւորութիւն կը թողուն 4 ժողովրդական երգեր եւ կրակապաշտներու տեսարանին երաժշտական մասը:

ԻԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆ

Վաղարշապատի շրջանին մէջ, Ֆըրանկանոց գիւղին մօտ, Քասախ գետին վրայ կառուցուեցաւ ջրաէլեկտրակայան մը, 60 ձիու ուժով: Մօտիկը կը շինուի նաեւ ազօրիք մը, որ պիտի բանի էլեկտրակայանին հոսանքով

ԹՈՒՐՔԻԱ

Պ. ԹԼԻՍԻ ԽԵՂՃՈՒԹԻՒՆԸ

«Սոն Փօսթա»յի թղթակիցը կը գրէ Պիթլիսէն. —

Վարչականին արեւելեան նահանգներու ճամբորդութենէն վերջ, աշխատանքը ծայր առած է քաղաքին բարօրութեան ու բարեզարդութեան համար։ Գլխաւոր անհրաժեշտութիւնները ճշդուած են.— Ճամբայ, վարժարան, ընկերային կեանք:

Արդարեւ, ճամբաները անկանոն ու աւերուած են: Ցեղ տեղ բնաւ ճամբայ չկայ: Վարժարանները պակաս, անբաւարար, անկազմակերպ: Ընկերային կեանքը՝ խեղճուկրակ, — արտիցաւ տալով պատկեր մը: Անցեալ տարի աչքերովս տեսայ ամէն բան, պըտոյտի մը ընթացքին:

Միամիտ ու անզիտակից գիւղացին չի գիտեր երբեք թէ, կառավարութիւնը կ'ուզէ իրբեւ հայր վարուիլ իր րեն հետ: Չի գիտեր, ու սորվեցնող, բացատրող ալ չկայ: Իր խորհի թէ, տակաւին սուլթաններու շրջանն է, ու ղէնքի ուժով կը քալէ ամէն բան ։ Անոր առաջ չեշտեր էինք անգամ մը,

Հալքէվիները (ժողովրդային տուն) պէտք է թափանցեն գիւղերու մէջ, բացատրեն վարչակարգի իմաստը, իրենց գոյութեան համար վատնուած ջանքն ու թափուած արիւնը ։

Վարժարանները խեղճութիւնը կը ներկայացնեն Միջնակարգ միակ հաստատութիւն մը ունինք, որ հինգ դրուչի արժէք ներկայացնող լապտերթուար մը չունի: Աշակերտը գրքի պատկերներէն կը հետեւի գիտութեան դասերուն: Նախակրթարանները անհրաժեշտութեան հագուին մէկ համեմատութեամբ են Արագին նահանգը հագիւ 11 նախակրթարան ունի: Անոնց ալ չորսը միայն ամբողջ ընթացքը ունին։ Եօթը հատը երեք դասարանէ միայն կազմուած են:

Ամբողջ բնակչութիւնը 73,600 հոգի կը հաշուէ: Եթէ աշակերտութիւնը կամ աշակերտելու պարտաւոր տղոց թիւը բնակչութեան հարիւրին 10 չափով նկատի ունենանք, 7.390 աշակերտ կ'ունենանք: Մինչդեռ 11 նախակրթարանի մէջ, մենք, 900 հոգի միայն ունինք:

Վերջապէս ուշադրութեան կը յանձնուի սա պարագան, որ վարժարանը ոչ միայն աշակերտին, այլ եւ իր ծնողքին համար բարերար ազդեցութիւն կ'ունենայ: Ասկէ աւելի քան ճշմարտութիւն է արեւելեան նահանգներուն համար:

Գալով ճամբաներուն, — հազարաւոր վկաներ կան:

— Ճամբայ չունի՛նք. Ջուրի՛նք, չունի՛նք.

ԱՅՍ ՏԱՐԻ 8 ԴՊՐՈՑ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻ

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ.— Ամէն տարի կը նուազի Պոլսոյ փոքրամասնութեանց եւ օտար դպրոցներու թիւը: Այս տարի ալ այս դպրոցներէն մաս մը Կրթ. Վարչութեան գիծելով, հաղորդած է թէ աշակերտ չունենալով, այլեւս պիտի չկրնան բաց մնալ եւ վերջ պիտի տան իրենց գործունէութեան

Դադրած դպրոցները սոնք են.—

1.— Եռիգուլէի խառնակ դպրոցը:

2.— Սէնթ Էլիզապէթ Ֆրանսական դպրոցը աղջկանց:

3.— Ֆէրիգիւղի Սէն Ժան տ'Արք Ֆրանս. դպրոցը:

4.— Գարթալի Պէզճեան վարժարանը Հայոց:

5.— Գաքըրգէօյի Յունաց մանչերու վարժարանը:

6.— Գատըգիւղ Մէօհիւրտար իտալական աղջկանց վարժարանը:

7.— Անցեալ տարեշրջանին ալ արդէն փակուած էր Պէօյիւքտէրէի իտալական վարժարանը:

8.— Ղալաթիոյ Սէն Փիէր իտալական դպրոցն ալ իր վճռական դիրքը պիտի կրնայ ճշդել միայն դասերը սկսելէն ետք:

Այս դպրոցով այս տարի դադրած դպրոցներուն թիւը կը յանգի ութի ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՌՈՒԲԷՆԻ ՆՈՒԱԳԱՃԱՆԱԽՄԲԸ

ԼԻՈՆ (Յապաղած).— Խօսիլ ամէն օր հայ երգի մասին, չափազանցութիւն չէ երբեք:

Մինչ կը հաշւէինք նոցր, գոհացում տալու համար մեր անյագ սառմօղքին: Մինչ ալ պէտք ունինք ճաշակելու վառ եւ զգայուն չեշտը՝ հայ երգին, գոհացում տալու համար մեր պանդուխտներուս՝ ծարաւի սիրտերուն եւ հոգիներուն։

Այդ գոհացումը լիուլի գտանք անզուգական Ռուբէնի երկու նուագահանդէսներուն ալ, զորս տուաւ Լիոնի մէջ: Իր երկրորդ նուագահանդէսը, որ տեղի ունեցաւ անցեալ շաբաթ երեկոյ, իր սեղմած ոգեւորութեամբ գերազանցեց առաջինը Նախորդին քիչ մը պաշտօնական գոյնը՝ այս անգամ փոխուած էր մտերմական շունչչի։ Սրահը լեցուած էր մեծ մասով երիտասարդութեամբ Ասիերջ ծախեր կրկնել Կոստանդին Ռուբէնի նըւագած բոլոր կտորները: Սրահին չորս կողմերէն հանդիսականներ իրենց փափաքած երգը կը պահանջէին: Նոր օրերու աշուղը գոհացում տուաւ բոլորին կարօտի զգացումներուն: Կէս գիշերը անցած էր, ժողովուրդը դեռ կը պահանջէր: Ծոխ յաջտագիրը ամբողջութեամբ վերջացնելէ վերջ, քէմանչիստը ուրիշ շատ կըտորներ ալ նուագեց:

Անմոռանալի օրուան մը յիշատակով ժողովուրդը կը ցրուէր վերջապէս: Պէտք էր խնայել Ռուբէնի եւ իր տիկնոջ, որ արդէն նոյն կէսօրին նուագահանդէս մըն ալ տուած էին Փոն տը Շէրիւիի մէջ:

Կ'արժէ որ յայտնեմ թէ, նախկին ուսուցիչ Պ. Ա. Կիւլպէնկեան իր բացման խօսքին մէջ շատ յուզիչ դրուագ մը պատմեց Ռուբէնի կեանքէն: Աշուղը, երբ տարիներ առաջ Ռումանիա կ'երթար, նաւուն մէջ միայն ինք է եղեր որուն անցագիրը վիզէ չէր եղած: Երբ Ռումանիոյ նաւահանգիստը կը հասնի, պաշտօնեաները կը հարցնեն իր անցագիրը, կը հարցնեն վիզէն: Ռուբէն յանկարծ ցոյց կուտայ իր քէմանչէն, ըսելով՝ «Հահա այս է վիզէս»: Եւ կը սկսի նոյն տեղը նըւագել ռումանական գեղջուկ նշանաւոր երգ մը: Պաշտօնեաները ափ ի բերան կը մնան. կը թուլնան իրենց ջիգերը եւ կ'արտօնեն Ռուբէնը որ անցնի։

Հանդէսին մէջ Ռուբէն նուագեց նաեւ այդ ռումանական կտորը ։

Գեղամ Ազնաւոր

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 4 ԱՄԵԱԿԸ

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼ.— Խանասորի արշաւանքի 40րդ տարեդարձը տօնուեցաւ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կուսէնվիլի Տաւրոս խումբին, Սուասոնի անտառին պաղ ջուրին մօտ, կիրակի կէսօրէն վերջ:

Հոծ բազմութեամբ ժողովուրդը հասած էր հանդէսին վայրը, յարգելու համար մօտ 250 երիտասարդ հերոսներուն յիշատակը:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով եւ «Կարկուտ տեղացող» ։ Երգեցին բոլորը միասին: Ընկ. Խ. Մկրտիչեան շատ գեղեցիկ բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը: Բոլորը լսեցին ուշադրութեամբ ունկնդրեցին ընկերը, որ իր եզրակացութեան մէջ չեշտեց.— «Տօնելով Խանասորի քաջերուն յիշատակը, կը հաղորդուինք այն մեծ գաղափարին իրականացման համար տրուելիք զոհաբերութեան ոգիով»:

Երգեցին Տէր եւ Տիկ. Յովհաննէսեան, Տիկ. Վարդանեան եւ Պ. Մ. Շիշմանեան. Նուագեց Պ. Յ. Առաքելեան: Բոլորին գնահատանքին արժանացաւ Օր. Ալիս Ներսէսեան, որուն եռագոյնով անեղծագործուած պուպրիկը աճուրդի դրուելով կոկիկ գումար մը ապահովեց խումբին: Աճուրդը շահեցաւ Տէր եւ Տիկ. Կ. Գ., միանուագ վճարելով 50 ֆրանք:

Գնահատանքի արժանի են «Տաւրոսի» ընկերները, որոնք դաշնակցականի կարգապահութեամբ գոհ ձգեցին բոլորը: Շատեր կը խոստովանէին թէ Դաշնակցութեան կազմակերպած բոլոր հանդէսները ոգեւորիչ են նաեւ լաւ: Հանդէսին հրաւիրուած էր ընկերվարական կուսակցութեան Կուսէնվիլի հատուածը, որու ներկայացուցիչը ընկեր Ք. Չնորհակալութիւն յայտնեց մեր խումբին, եւ խոստացաւ իրենց բոլոր աջակցութիւնը

Հանդէսը փակուեցաւ «Մենք անկեղծ զինուորն»ով եւ ընկ. Խ. Մկրտիչեանի խրախուսիչ փակման ճառով, ուղղուած երիտասարդ սերունդին: Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ:

Ց. Ճիհանեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

—.—

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 Յուլիս) —

— «Ամբողջ Խ. Միութեան մէջ մաքրագործումը առաջ կը տարուի մեծ թափով եւ ծայրայեղ ոգեւորութեամբ: Տրոցկիստներ, դաւաճաններ, լրտեսներ, հազարներով կը գընդակահարուին կամ կ'աքսորուին, առանց դատ — դատաստանութեան:

Բայց ինչ որ տեղի կ'ունենայ Հայաստանի մէջ, կարելի չէ բացատրել բառերով: Ամբողջ Խ. Միութեան մէջ Հայաստան այն միակ երկիրն է, ուր հալածանքը եւ ահաբեկումը հասած է ծայրայեղ աստիճանին: Հոն կատարուածը նման է Ապրիլ 24ին: Ժողովուրդը բառացիօրէն գլխատելու համար, ֆիզիքապէս կը գլխատուի մտաւորականութիւնը:

Մեր սեղանին վրայ ունինք Խ. Հայաստանի վերջին մէկ ամսուան թիւերը, որոնք պատկերազարդ ողբերգութեան մը առջեւ կը դնեն ընթերցողը. մատնելու, դաւելու, չարիք հասցնելու, ուրիշի ֆիզիքական մահը փութացնելու հրէշային եռանդը չափ ու սահման չունի: Մտաւորականներ ու ղեկավարներ պաշտօնական թերթէն անլուր զրպարտութիւններ ու ամբաստանութիւններ կ'ընեն երէկուան ղեկավարներու հասցէին ։

Խեղճ Շահվերդեանը ամբաստանուած է իբր Դաշնակցութեան գործակալ եւ լրտեսական կազմակերպութիւններու հաւատարիմ գործող հայրենադաւ մը:

Հանրուցեալ Խանջեանը եւ գործակիցները կ'ամբաստանուին այն յանցանքով որ առաջարկեր են մատենի վրայ առնել Պանք Օթոմանի դէպքը եւ Զօր. Անդրանիկի քաջագործութիւնները.

Կրնաք հաւատալ կամ ոչ: Իրողութիւնն այն է, որ հարիւրաւոր մտաւորականներ եւ ղեկավարներ այս եւ նման ամբաստանութիւններով բանտարկուած ու աքսորուած են, եթէ ոչ անյայտացուած: Ոչ մէկ տեղեկութիւն անոնց մասին: Ո՞ւր կը գտնուին, ո՞ր երկինքի տակ: Ո՞ղջ են թէ մեռած: Խ. Միութեան մէջ այս հարցումը ընողը անմիջապէս Ջեկա կ'առաջնորդուի, հաշիւ տալու համար

Միամտութիւն պիտի ըլլայ դեղահատի պէս իբր ճշմարտութիւն կլլել այսօրուան իշխանաւորներու ամբաստանութիւնները Շահվերդեանը ծանօթ էմեղի. գաղտնիք չէ որ դաղութահայութեան մէջ հակադաշնակցական ճակատի կազմութեան գլխաւոր նախաձեռնողը ան էր: Անոր գլխաւոր աշխատանքը ներգաղթը չէր, այլ հակադաշնակցական պայքարը, որուն համար ամէն միջոց կը տրամադրէր, դայն տեւականացնելու եւ վառ պահելու համար:

Եթէ Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի շահերը պաշտպանողները դաշնակցական պիտի որակուին, պէտք է ընդունիլ որ Հայաստանի ամբողջ ժողովուրդը դաշնակցական է ։

Ամբաստանիչները որ եւ է կերպով պիտի չկրնան արմատախիլ ընել դաշնակիզմը Հայաստանի մէջ: Դաշնակիզմը չատոնց դադրած է լոկ կազմակերպութիւն ըլլալէ. ան ոգի ու գաղափար է, արմատացած մտայնութիւն եւ հայկական հոգեբանութիւն ։ Հալածելով, աքսորելով ու գնդակահարութիւնով անհնարին է զայն մահացնել: Հալածանքը որքան սաստկանայ, ժողովուրդին մէջ դաշնակիզմի ոգին այնքան պիտի հրահրուի, պիտի բոցավառի եւ կենդանանայ ։

Դաշնակիզմը վերցնելու մէկ միջոց կայ միայն, Հայաստանին վերադարձնել իրմէ խլուած իրաւունքները, ժողովուրդին տալ ապրելու եւ արդիւնաբերելու լաւ պայմաններ, Հայաստանի անկախութեան զարգացումը չկասեցնել կեդրոնին:

Երբ գոհացում կը տրուի այս արդար պահանջներուն, դաշնակիզմը կը կորսնցնէ գոյութեան իրաւունքը ու պատմական դերը կատարած ըլլալու գոհունակութեամբ կը քաշուի իր պատեանին մէջ»:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ 150էն 200 մարք տուգանքի դատապարտուեցան կարգ մը «բուհեցիներ» որոնք իրենց զաւակները կը մկրտէին գետին մէջ, տարօրինակ արարողութիւններով: Մկրտութեան առթիւ, ջուրին մէջ կը մըխրճուէր նաեւ մեռելի գլուխ մը:

✕ Հիթլէրի գիրքը, «Իմ պայքարը», տպուեցաւ կոյրերու յատուկ տառերով: Տպագրութիւնը կը բաղկանայ վեց հատորներէ:

ԾԻԾԱՂ

— —

Այցելու մը տան պզտիկ տղուն.

— Քեզ չմոռցայ, սիրելիս, տարատիս զրպանը շաքար կայ, երթալու ատենս քեզի պիտի տամ:

Պզտիկը.— Շատ պիտի նստի՞ք պարոն:

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ կարգ մը քաղաքներուն մէջ կան զարմանալի բուսական ժամացոյցներ, որոնք ծաղիկի կը նըմանին: Առաւօտեան այս բոյսին տերեւները սպիտակ գոյն ունին, կէսօրին բաց կապոյտ, իսկ երեկոները, արեւը մարը մտնելու պէս, այդ տերեւները կաս կարմիր կը կտրին, յաջորդ առտուն դարձեալ ճերմկնալու համար: Այս գունափոխութիւնները այնքան կանոնաւոր կերպով տեղի կ'ունենան, որ տերեւները դիտելով կարելի կ'ըլլայ ճշգրտօրէն հասկնալու օրուան ժամը:

Թղթակից

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (426)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

>>>> • <<<<

Դեռ բաւական ճանապարհ կար կտրելիք, երբ լուսաստղը չքացօրէն սկսաւ բարձրանալ, տաք թանիքի մը շուրջը բոլորուելու հայդուկներու յոյսը օդը հանելով. Ճարահատ, ցերեկն ալ դուրսը պիտի մնային:

— Հը, Արշակ, — Լեւոնը հարցական նայեցաւ քովէն քալող վարպետին, — ի՞նչ կ'ըսեն:

— Վալլահ, պարոն Լեւոն, մինչեւ գիւղ չենք հասնիր, լոյսը բացուելու մօտ է ..

— Իսկ ո՞րտեղ կրնանք սպասել:

- Լճակի մօտ շատ յարմար է, եթէ միայն հասնինք

- Տէ, տղաք, ձեզ մատաղ, — ձայն տուաւ Լեւոնը, — քայլերնիդ պնդացուցէք, շատ ճամբայ չմնաց... հիմա լոյսը կը բացուի...

Պէտք էր թեւ առնել: Ցոզնած, ուժասպառ հայդուկը պէտք է քալէ ու քալէ կենդանի արագութեամբ, տեղ հասնելու համար Տղաք իրարու ձայն տուին, արճիճի ծանրութիւն առացած ոտքերը արագօրէն սկսան փոխուիլ: Եթէ գիւղ չէին հասնելու, գէթ լճեր պէտք է հասնէին, ուրիշ տեղ չկար ցերեկը անցընելու համար:

Լոյսը կարգին բացուած էր, երբ խումբը հասաւ լճակի մօտ: Թէեւ Ռստանի ճանապարհը շատ մօտէն կ'անցնէր, բայց լճակը, երեք կողմէն բարձրութիւններով շրջապատուած, ոչ գիւղէն ու ոչ ալ ճանապարհէն կ'երեւէր: Ցարմար չոր գետին մը գտնելով, հայդուկները իրարու վրայ թափուեցան, մինչ քիչ մը հեռուն, բարձրութեան մը վրայ նշանակուած պահակը քարի մը տակ մտած, կը հսկէր: Հայդուկները, խումբերու բաժնուած, սկսան իրարու հետ խօսիլ՝ վայելել չանթաներուն մէջ մնացած հացի փըշրանքները:

Կռուի միջոցին հայդուկը դժուար զինուոր մըն է, պարտաճանաչ ու կարգապահ: Ճանապարհի վրայ, հայդուկը համբերատար ջորի մըն է. որքան ալ որ ծանր բեռ մը դրուի ուսին, մաքէն իսկ չանցըներ դժգոհիլ, բողոքել: Բայց երբ հանգստի ժամանակ է, երբ ոչ ճանապարհ ունի երթալիք ու ոչ ալ կռիւ, այդ պահուն հայդուկը մազով մօրուքով երախայ մըն է, կատակասէր, անհանդարտ, երախայական լինելու աստիճան կըրքոտ Այս հոգեբանական վիճակը ընդհանուր երեւոյթ մըն էր հայդուկային կեանքի մէջ Թէկուզ շատ լուրջ համարուած հայդուկներ, քառասուն յիսուն տարեկան, զաւակներու թոռներու տէր, հանգստի ժամանակ իրենք զիրենք այնպէս կը պահէին ինչպէս արձակուող սաւաղծ դպրոցական պատանիները: Այդ պահերուն մեծ ու պզտիկ չկար, ամէնքը իրարու հաւասար էին:

Լեւոնը բնաւորութեամբ սառը, եւ ոչ հաղորդական, հայդուկներէն մեկուսացած կը մնար, մինչդեռ նոյն պայմաններու մէջ, Գէորգը, Գիծան, բայց մանաւանդ Վահէն, երբ դեռ կենդանի էր, կ'ապրէին հարազատ հայդուկի հոգեբանութեամբ: Այս պատճառով ալ հայդուկներու եւ Լեւոնի միջեւ անբերեւոյթ պատ մը կար. ան չէր սիրուեր այնպէս, ինչպէս իր ընկերները, թէեւ անոր հանդէպ խոր յարգանք կար, ու անսահման վստահութիւն: Լեւոնի հրահանգը բացարձակ պէս կը կատարուէր: Հայդուկները գիտէին որ ան խիստ է, պահանջկոտ ու անխնայ, բայց միաժամանակ վստահութիւն ունէին անոր կարողութեան ու ղեկավարութեան վրայ: Գիտէին, որ այդ քարէ շինուած պաղ մարդը, որ հազիւ երբեմն կը ժպտտար, զարմանալի հոգատարութիւն մը ունէր հայդուկի նկատմամբ, ամենայետին շալակաւորի մը համար պատրաստ էր իր կեանքը զոհելու ։ Հայդուկներու այս գիտակցութիւնն էր պատճառը՝ Լեւոնի մեծ հեղինակութեան եւ ազդեցութեան:

Մինչ խմբի հայդուկները, Առիւծ Գեւոյի շուրջը հաւաքուած, ուշադրութեամբ կը հետեւէին անոր անվերջանալի պատմութիւններուն, Լեւոնը վարպետ ու Քերձեցի Արշակի հետ կը խորհրդակցէր, խումբէն քիչ մը հեռուն նստած:

— Մութը լաւ մը կոխելուն կը մըտնանք Կաղզուիզ, — կ'ըսէր Արշակը, — արդէն քանի մը քայլի ճամբայ մնացած է...

— Այո՛, բայց տղաքը ուտելու հաց չունին:

— Մէկերնիս երթալու է գիւղը:

— Ճիշդ այդ կը մտածէի... դու գիտես ով պէտք է գնայ գիւղ: Եթէ գիւղին մէջ զօրք կամ քիւրտ չը կայ, գործաւորին կ'իմացնես մեր մասին. Թօ՛ղ իրիկուան համար տեղ պատրաստեն, քիչ մըն ալ հաց ճարեն ցերեկուան համար:

Արշակը գինաթափ եղած գիւղ գընաց, որ հագիւ երեք քառորդ ժամու հեռաւորութիւն ունէր:

Արեւը բարձրացաւ: Նոր միայն հայդուկները, արեւի ճառագայթներէն տաքցած, երկնցան հանգստանալու: Կէս օրուան մօտ, գիւղէն շալակաւոր երկու կիներ եկան տղայոց մօտ:

— Վեր մեր աչաց, վեր մեր գլխին, — մօտենալով ըսաւ կիներէն տարէցը, մինչ ընկերը, ճահիլ հարս մը, լաչակով ծածկած ճակատն ու բերանը, ինչպէս որ կարգն էր, ուսէն վար բերաւ ահագին ծրար մը:

— Խա էլ ձի համար, ես քոռնամ անօթի կ'եղնիք,— ծրարը բանալով կը խօսէր պառաւը, — թազա հաց, ճաժիկ, ձաւարէ փլաւ... Չէ ոտաց մեռնիմ, ազգութեան մարդ էք...

— Մարէ, շնորհակալ ենք... գիւղին մէջ ասկեր, քիւրտ կա՞յ, — հարցուց Լեւոնը:

— Կրողը տանի էս շները, քէօքերնին չորնայ, չէ, պալամ, դրսէն մարդ չկայ, մենք գիւղ պեղակն... Ով մթնի, մեր ճահիլներ քեօ կուշտ պիտի գիան... մեծաւորը գո՞ւն ես վեր քոռնամ, մեր ճահիլ ճիվան Վահէն... Թուրքի տունը քանդուի.. աշխարհի պազէպն ի...

Այդ երեկոյ, մթնելէն վերջ, Արշակի հետ Կաղզուիզէն եկող երիտասարդներու ընկերակցութեամբ խումբը մտաւ գիւղը եւ տեղաւորուեցաւ գիւղի ծայրը գտնուող տան մը մէջ: Մինչ Լեւոնը տեղական Գործադիրի անդամներուն հետ ժողով կ'ունենար թոնրատան մէջ, մեր Առիւծ Գեւօն, գիւղի երիտասարդները չորս բոլորը հաւաքած, Վանայ կռիւներէն կը պատմէր, դասեան Գալոյի տեսուէն, իր կատարած քաջագործութիւններէն: Աւելորդ է ըսել, թէ գիւղացիք երկիւղած լռութեամբ մտիկ կ'ընէին, առանց բառ մը կորսնցնելու ։ Առիւծ Գեւոյի քէյֆին քէյֆ չէր հասներ: Պատմութիւնները լրացնելով, բոլորովին անխոով ձեւով մը, բառ գիւղացի երիտասարդներուն.

— Տօ էս ձեր սարը... համմացուրտ էր երէկ գիշեր, ոտներէն չատեր սառեցան: Տղերք, կ'ըսեմ, ոտք վերցուցէք, շուտով տեղ հասնինք, ախպօրս ըսեմ, որո՛ւ կ'ըսես, տղոց վրայ հալ չէր մնացեր... էհ, հապա Հայաստան ազատելը հե՞շտ կարծեցիք... Եա, դոս է... Ամէն մարդ հայդուկ չի կրնար լինել ... էհ, ինծի մի նայէք, իմ ոսկորներս եփեր են այս ճամբաներու վրայ .. Արտոս է եղեր, Սիփան է եղեր, Մասիս է եղեր, էս բոլորը մէկ հաշիւ է ինծի համար ... Հա Մասիսի զագաթը, հա դուրան դաշտ ...

Թօփալ Սասանան քթի տակէն մեղմօրէն կը ժպտէր յիշելով Առիւծ Գեւոյի ասքի գիշերուան խեղճացած վիճակը:

Երկու օր մնալով Կաղզուիզի մէջ, Լեւոնը խմբով անցաւ Ցառեղ գիւղը ։

Փեսան Դաշտի փոքր տարածութեան վրայ իրարու կցուծ ինը գիւղեր կան: Առոնցմէ եօթը հատը զուտ հայաբնակ են, իսկ Վերին ու Ներքին Դարինցները քրդախառն բնակչութեամբ:

(Շար.) ՄԱՍԵՍ

(մայրաքաղաք), վախնալով ռմբակոծութենէ։ Կառավարութիւնը զինուորա-կան միջոցներ ձեռք առած է, քաղաքին պաշտպանութեան համար։ Պետա-կան պաշտօնեաները մէկ ամսուան կանխավճար առացած են, իրենց ընտանիք-ները հեռացնելու համար։ Կառավարութիւնը խորհրդակցութիւններ կատա-րեց նաեւ Ճափոնի եւ անոր գաղթավայրերուն մէջ գտնուած Չինացիներու ա-պահովութեան մասին։ Ճափոնի մէջ կը գտնուին 20,000 Չինացիներ, Ֆոր-մոզայի մէջ՝ 46,000, Քորէայի մէջ՝ 41,000։ Կ'ըսուի թէ 5000 Չինացիներ արդէն հեռացած են Ճափոնէն։

Մասկուա՞ն այ պիտի ճանչնայ Զօր. Ֆրանքօն...

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ ոչ-միջամտութեան ծրագրին վերջնա-կան խորտակման պատասխանատուութենէն խուսափելու համար, Խ. Միու-թիւնը չորեքշաբթի օր որոշումդրութիւն յայտնած է բարեփոխել իր ընթաց-քը։ Խորհրդային դեսպանը նոր հրահանգներ առացած է, որոնց համաձայն իր կառավարութիւնը պատրաստ է ճանչնալու զօր. Ֆրանքօյի պատերազմի-կի հանգամանքը, պայմանաւ որ — 1. Գերմանիա եւ Իտալիա յանձն առնեն կամ կանչել իրենց կամաւորները — 2. Բասքեան թիւով կամաւորներ եւ կան-չուած ըլլան, պատերազմիկի իրաւունքին ճանաչումէն առաջ։

Ոչ-միջամտութեան յանձնախումբը նիստ պիտի գումարէ այսօր-վա-ղը, նկատի առնելու համար այս առաջարկը։

** Վատիկանի բարձրաստիճան եկեղեցականներէն մէկը պաշտօնապէս հաստատեց թէ Պապը որոշած է ճանչնալ զօր. Ֆրանքօն, նուիրակ մը ղրկե-լով անոր մայրաքաղաքը։

** Կռիւները կը շարունակուին Մատրիտի շուրջը, առանց վճռական ելքի մը յանգելու։

Աշխատանքի Դաշնակցութեան արտակարգ ժողովը

Աշխատանքի Դաշնակցութեան Ազգ. Կոմիտէն արտակարգ նիստ մը գու-մարեց անցեալ օր, մինչեւ գիշերը ուշ ատեն, քննելու համար կարգ մը հրատապ խնդիրներ։ Միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ երկար բանաձեւ մը, որ ան-միջապէս պիտի ուղղուի կառավարութեան։ Այս առթիւ եղած վիճաբանու-թեանց ընթացքին, Պ. Լէօն Ժուհօ պատասխանելով հարցումի մը, յայտարա-րեց թէ բացարձակապէս կը մերժէ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը խառնել օգոստ. 11ի համար ծրագրուած ընդհ. գործադուլին։ (Այս գործադուլը սար-քած է չինութեանց ձեռնարկաւն եւ հաւանական է որ մէկդի դրուի)։

Ժողովը գումարուեցաւ ցուցահանդէսին Աշխատանքի Դաշնակցու-թեան Տան մէջ։ Ընդհ. քարտուղարը, Լէօն Ժուհօ, ուժեղ բանախօսութեամբ մը շեշտեց թէ անհրաժեշտ է ի դերեւ հանել գործատէրերու յարձակողականը, պաշտպանել բանուորական պատուիրակները՝ անոնց խաղերուն դէմ։ Ցետոյ բացատրեց թէ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը մենաշնորհ չի դարձներ ար-դիւնաբերական կազմակերպութիւնը, թէ աշխատաւորները ազատ են, իսկ ամէն բանէ առաջ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը պէտք է ազատ մնայ որ եւ է քաղաքական ազդեցութենէ։

Քուէարկուած բանաձեւը կ'առաջարկէ ընկերային օրէնքները եւ բարեփ-ները տարածել պետական պաշտօնեաներուն, հողագործական եւ տանին աշ-խատաւորներուն եւն.

Ցամիկ, Հայկ եւ Ալիս Աճէմեանները սրտի անհուն կսկիծով կը յայտնեն հարազատներուն, ազգականներուն, բարեկամներուն եւ ծանօթներուն իրենց սիրասուն զաւակի եւ անուշիկ եղբօր՝ մէ-կու կէս տարեկան փոքրիկ

ԱՐՄԷՆ (ԱՐՄԻԿ) ԱՃԷՄԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ Թաւրիզ, 1937 յուլիս 22ին, կարճատեւ եւ ծանր հիւանդութենէ մը յետոյ։

Յուղարկաւորութեան եւ թաղման արարողութիւնը կատար-ուեցաւ նոյն օրը, Թաւրիզի Հայոց ազգային գերեզմանատան մէջ։

ԽՄԲ.— Մեր խորին վշտակցութիւնը մեր աշխատակցին, այս կսկծալի կորուստին առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Ոսկի Կըճըրեան, ծնեալ Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայր-ները, Սիմոնցի Գէորգ և Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920 1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգային վարժա-րաններու։ Քէմալական շարժման ժա-մանակ Ամերիկացիներու միջոցա-փոխադրուած են Դամասկոսի (Սու-րիա) շրջանները, եւ անկէ իվեր իրենց հետքը կորսուած է։

Ծնողքին լուր տուողին մէկ տար-ուան։ Ցառաջ նուէր պիտի տրուի։ Գրել իրենց քրոջ՝ Voskie Kıdjırıan, née Baharıan, 56 rue de Bas Meudon, Issy les-Moulineaux, France (Seine).

Կը խնդրուի յանձնաւ թերթե-րէն արտատպել։

— Իսքէնտէր Քայիշեան Ազնէքայ-ցի Դո իա. որ մինչեւ վեց ամիս առաջ Լիոնի մէջ կը բնակէր եւ հե-տեւեալ հասցէն ունէր.— 65 rue Nıor.

Կը խնդրուի իր հասցէն գիտ-ցողներէն տեղեկութիւն տալ Դա-նիէլ Թէվազեանին, German Colony, 20, Jaffa — Palestine, կամ Յառաջի Վարչութեան.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԹԷՕ-ՓԱՇԵԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը 7 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր ակումբին մէջ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. ՄԻՆԱՍԵԱՆ» ենթակոմիտէի ժողովը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ակումբին մէջ։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Վռամեան», «Մուրատ», «Աշօ» եւ «Ազատութեան» խումբերու բոլոր ընկեր-ները, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ակումբին մէջ՝ 2, Ռիւ տը լա Ֆէֆանս։

ՕՐԱԿԱՐԳ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգերու քննութիւն։

Գաւառ

ՊՕԼ-ՎԱԼ ՕՏՏՈՅի «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 8 Օգոստ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ծանօթ վայրը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներ-կայանալ անդամատետրով։

ԼԻՈՆի «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բո-լոր ընկերները Շաբաթ, 7 Օգոստոս երեկոյեան ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրադարանը, 181 Cours Lafayette, Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Ժողովը պիտի շարունակուի Կիրակի, 8 Օգոստոս առտուան ժամը 9ին, իսկ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, նոյն հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները 7 Օ-գոստոս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ՎԻՅԷՆի «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 6 Օգոստոս, Ուր-բաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէի կողմէ 6 Օգոս-տոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պ. Ն. Նիկողոսեանի սրճարանը, Առ-նուվիլ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԱԿՆԵՐԸ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

8 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Մէօտոնի ան-տառը, պաշ ազբիւրին մօտ (Tapis Vert)։

Նուագ, պար, երգ, արտասանութիւն եւն.,

Թոմպոլա, պիւֆէ մատչելի գիներով

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Շոգեկառք առնել Էնվալիտէն, իջնել Վալ Ֆլէօրի։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իսի-Լէ-Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷի կողմէ 29 ՕԳՈՍՏՈՍին։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. «ԱՆՏՕՔ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կիրակի, 8 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, 25 Ռիւ տիւ Սալօն, «ՊՕՆ ԱՔԷՍՅ»ի ծառախիտ պարտէզին պաղ աղբիւրին քով։

Կը նախագահէ Ընկ. Ա. ԳՕՄԻԿԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Մ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Ճոխ պիւֆէ։ Ուտելիքները կարելի է բերել միասին։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ — Փլաս տիւ Փչօփլէն առնել Ֆանփակառք, իջնել Փլաս Պէլ Վիւ, եւ հիւանդանոցի ետեւի պզտիկ դուռէն առջեւէն 100 քայլ վեր ելլել եւ դառնալ աջ։ Անձրեւի պարագային մասնաւոր պատսպարան։

Քեմանչիստ Ռուբէնի նուագահանդէսը

Տեղի կ'ունենայ 7 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին

ԺԱՆ Տ'ԱՐՔԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ

Le Gérant : H. SIEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13') Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԲՆԱԿԱՎԱՅՐՍ

»»»» o ««««

Վերը երկինքին նայեցայ եւ յիշեցի նիւ Եորքը։ Դեռ հազիւ տարի մը ա-ռաջ հոն կը բնակէի, երբ քսան տա-րեկան էի։ Բայց ինծի կը թուէր, թէ այդ տասը, քսան կամ հարիւր տարի առաջ էր. Ու կ'ըթուէր, թէ ես երբեք ապրած չէի հոն, կամ միայն կ'երա-զէի, թէ հոն ապրած էի. Երազ մը երկար ամառուան ու ձմեռուան հեղ-ձուցիչ ու խոնաւ տաքութեան, խենթ շէնքերու, խենթ բազմութիւններու, խենթ պետութիւններու. Եւ յետոյ խիստ ցուրտի, փոթորիկի եւ սեւ ու անարեւ երկինքի։ Այդ անտանու-թիւնն ու քառը եւ չնչելու օդի չգո-յութիւնը, ու յետոյ սեւ երկինքը, նո-րէն ճերմակ ձիւնը եւ ցուրտը, ու վերջապէս նոյն խենթ քաղաքը ամէն ատեն։

Հօրեղբօրորդիս անգլերէն կը խօ-սէր, իսկ ես կը խօսէի թէ անգլերէն եւ թէ հայերէն։ Ցետոյ ան ալ սկսաւ խօսիլ թէ անգլերէն եւ թէ հայերէն։ Ժամանակ մը վերջ երկուքս ալ ըս-կսանք միայն հայերէն խօսիլ։

— Ի՞նչ է Քերոբ, ըսաւ հօրեղբօրոր-դիս, ի՞նչ է, ի՞նչ է, ինչ է։ Առնենք մեր ան կը քալէր, բայց այլ եւս չէ քա-լեր։

Հօրեղբօրորդիս երկու ափերը շար-ժեց, որ Հայերու համար կը խորհր-դանշէ բանի մը վերջանալը։

— Վերջացա՞ւ, աւաղեց ան։

— Հաց ուտենք եւ յիշենք, աւել-ցուց հօրեղբօրորդիս։

Կերանք բոլոր սանտուիչները։ Ցե-տոյ սկսանք քալել դէպի ինքնաշար-ժը, որպէսզի գարեջուրն ալ կարե-նայինք խմել։

Ճամբու ընթացքին կենդանիներ կամ թռչուններ չհանդիպեցան, ո-րոնց վրայ կրակէինք։ Ծառ մը տեսակ պզտիկ երգող թռչուններ կային, բայց չկրակեցինք անոնց վրայ։

— Եկուր ողջունենք աշխարհի բա-ցակայ բնակիչները, խօսեցաւ հօրեղ-բօրորդիս։

— Ատիկա աղուոր մտածում մըն է, հաւանեցայ ես։

Վերցուցինք զէնքերը եւ ուղղեցինք դէպի երկինք։

— Բոլոր մեռածներուն, ըսաւ հօ-րեղբօրորդիս։

Կրակեցինք զէնքերը։ Ձայնը կէս խենթ, կէս ողբերգական էր։

— Քերոբին, ըսի ես։

— Հօրեղբօր Պէյին, ըսաւ հօրեղբօր-որդիս, եւ նորէն կրակեցինք։

— Այն ամէնքին, որոնք կ'ապրէին երկրիս վրայ ու մեռած են հիմա, շա-րունակեց հօրեղբօրորդիս։

Կրակեցինք զէնքերը։

Հրացանը տասն անգամ աւելի աղ-մուկ կը հանէր, քան քանոնիկներուն տարածանակը։

— Հրացանը ինծի տուր յաջորդին համար, ըսի ես։

Հօրեղբօրորդիս ինծի տուաւ հրա-ցանը, եւ ես ալ իրեն տուի քանոն-կունքը։

— Ո՞վ պիտի ըլլայ յաջորդը, հար-ցուց հօրեղբօրորդիս։

— Հօրս, պատասխանեցի ես եւ քա-շեցի ձգանը։ Հրացանը ուժեղ կերպով ցնցեց։

— Հօրս, ըսաւ հօրեղբօրորդիս։

Նորէն կրակեցինք։

— Մեծ հօրս, ըսի ես։

— Գրիգոր Լուսաւորչին, գոչեցի ես։

— Պետրոս Դուրեանին, ըսաւ հօ-րեղբօրորդիս։

— Րաֆֆիին, ըսի ես։

Քիչ մը կը քալէինք, յետոյ կը կանգ-նէինք, մեռածի մը անունը կու տա-յինք ու կը կրակէինք զէնքերը՝ ողջու-նելու համար։

— Անդրանիկին, ըսաւ հօրեղբօր-որդիս.

— Արշակին, ըսի ես։

— Ի՞նչ Արշօ, հարցուց հօրեղբօր-որդիս հայերէն։

— Մուրատին, ըսի ես։

Այսպէս մենք ողջունեցինք շատ մը մեռած հայ զինուորներ, գիտնա-կաններ, գրողներ ու եկեղեցական-ներ։ Մենք ողջունեցինք նաեւ շատ մը ուրիշ մեռած մեծ մարդիկ։

Բլուրներուն մէջ շատ աղմուկ հա-նեցինք, բայց հոգ չէր, որովհետեւ մեր շուրջ ուրիշ մարդ չկար։

Երբ ինքնաշարժին քով վերադար-ձանք, գարեջուրը այնքան պաղ չէր, որքան առաւօտուն։ Քիչ պաղ էր, բայց դարձեալ կը խմուէր։

Խմեցինք գարեջուրը, հօրեղբօրոր-դիս երկաթէ ձողով գործեց մեքե-նային զսպանակը, մտանք ինքնա-շարժին մէջ ու գլորեցինք բլուրներէն վար դէպի տաք, խաղաղ, սիրուն հովիտը, որ մեր բնակավայրն է աշ-խարհի վրայ մեր կեանքի ընթացքին։

Ո. ՍԱՐՈՅԵԱՆ

Թարգմ. անգլ. է Ս. ՋՆԿԻՐԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameseme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 7 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 7 AOUT 1937

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Պելճիքա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ օտար երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3492
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Գին 50 Սանթիմ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ԿԸ ԾԱՂԿԻ՛Ն...

Երէկ տեղեկութիւն մը հրատարակեր էինք Պոլսոյ «Սօն Փօսթա» թերթէն,— «Պիթլիսի խեղճութիւնը»:

Հետեւելով երբեմնի հայկական մամուլին, թուրք թերթերն ալ սկսած են մանաւանդ թղթակցութիւններ հրատարակել գաւառի մասին,— «Մէմլէքէթ հապէրլէրի»: Կան թերթեր ալ որ յատուկ թղթակիցներ ղրկեցին այս վերջին տասը տարիներու ընթացքին, մինչեւ արեւելեան նահանգները, եւ կը շարունակեն ղրկել:

Որքան ալ թերխաշ ըլլան, այդ գրութիւնները կը պարունակեն ուշագրաւ տեղեկութիւններ: Ամէն պարագայի մէջ, նշանակալից է երեւոյթը: Թէեւ լայն ազատութիւն տրուած չէ թղթակիցներուն, իրենց բոլոր տեսածները նկարագրելու համար: Յաճախ ալ թղթակիցները իրենք են որ հայրենասիրութիւն կը սեպեն պարտկել բուն իրականութիւնը կամ «տէսթան» երգել:

Բայց եւ այնպէս, որքան կրցած ենք հետեւիլ, մենք եւ մեր աշխատակիցները,— մինչեւ հիմա հրատարակուած թղթակցութիւնները առ հասարակ շատ ալ վարդագոյն պատկեր մը չեն ներկայացներ:

Գտնելով Պիթլիսի նահանգին կամ քաղաքին մէջ, թուրք թղթակիցը կ'ողբա՛յ գաւառօրէն.

— «Ճամբաները անկանոն են եւ աւերուած: Տեղ տեղ բնաւ ճամբայ չկայ: Դպրոցները անբաւարար են, պակաս, անկազմակերպ: Ընկերային կեանքը խեղճուկրակ ... Անցեալ տարի աչքերովս տեսայ ամէն բան ... Միամիտ եւ անգիտակից գիւղացին կը խորհի թէ տակաւին սուլթաններու շրջանն է եւ զէնքի ուժով կ'երթայ ամէն բան:»

Մասնաւորապէս ծանրանալով գիւղերու խեղճութեան վրայ, թուրք թղթակիցը կը գրէ թէ «ամբողջ նահանգին մէջ հազիւ 11 նախակրթարաններ կան, անոնց ալ չորսը միայն լրիւ ընթացք ունին»: Դեռ աւելին.

— «Ամբողջ բնակչութիւնը 73.600 հոգի կը հաշուեն: Եթէ դպրոցականներու թիւը 10 առ հարիւր հաշուենք, 7390 աշակերտ կ'ունենանք, մինչդեռ 11 նախակրթարանի մէջ միայն 900 հոգի ունինք»

Գալով ճամբաներուն, հազարաւոր վկաներ կը հաստատեն, նոյն ինքն թղթակցին բերնով.

— «Ճամբայ չունի՛նք, չունի՛նք, չունի՛նք ...»:

Այս նոյն ողբաձայն կանչը կ'արձակէ «Ճիւմհուրիէթ»ի թղթակիցն ալ, նկարագրելով «Արեւելեան Անատոլուի գիւղերն ու քաղաքները»:

Ահա ծերունի մը կը տրտնջայ իր բերնով.

— «Հողին բերքը չկայ, բժիշկ չունինք, դայեակ չկայ, ճամբաներ կ'ուզենք»:

Այս նկարագրութիւնն ալ կը վերաբերի Տիգրանակերտի նահանգին.

— «Տիարպէքիրի, Մարտինի, Ուրֆայի եւ Սղերդի շատ մը գիւղերը անջրդի են: Անապատներ ու անբնակ վայրեր շատ կան: Ժողովուրդը իբրեւ աղբիւր ջրհորներ միայն ունի, զորս պիր կը կոչէ: Այս կարգի ջուրերը խմողները ընդհանրապէս գունատ, հիւանդկախ ու անհոգի են: Կմախք մըն է մարդը, դիակ մը:

Ձմեռը համաճարակի բոյն դարձած է: Իսկ ամառը՝ փոթորիկ, վտանգաւոր ու տարափոխիկ հիւանդութիւններ, աւելի ճիշդ՝ ժանտախտ: Ամէն քայլի կը հանդիպիս տղոց՝ վտիտ ոտքերով, խոշորգլուխ ու փորով մը՝ մարմինէն խոշոր: Դեղնած, մեղրամոմի փայլ: Այս հանդիպումները այնքան եղերական են որ, կը բաղձաս փորձանքներու կամ անէծքի ենթակայ ըլլալ»:

Մոռցանք յիշել որ այս երկու թղթակիցները եւ ուրիշներ ընկերացած էին վարչապետ Իսմէթ Ինէօնիւի վերջին պտոյտին: Ապա ուրեմն իրենց տպաւորութիւնները գրած են անոր բարեհաճութեամբ, եթէ ոչ թելադրութեամբ:

Ուրեմն, նոյն ինքն թուրք թերթերու վկայութեամբ քամալական յեղաշրջումէն 15 տարի վերջն ալ, «արեւելեան Անատոլուն» կը ներկայացնէ այն վիճակը որ գաղտնիք չէր մեզի համար, երբ ժողովուրդ ունէինք Թուրքիոյ մէջ ...

— Դպրոց չկայ, ճամբայ չկայ, դեղ ու բժիշկ չկայ, խեղճութիւն եւ թշուառութիւն ամէն կողմ:

Թուրք թղթակիցները տակաւին չեն խօսիր այն միւս չարիքներու մասին, որ կը տիրէին իրենց պապերուն եւ հայրերուն օրով,— հարստահարութիւն, կեղեքում, աւազակութիւն, ասպատակութիւն, ջարդ:

Եթէ այսօր Հայեր չկան արեւելեան նահանգներուն մէջ, կան Քիւրտերը,— անոնք որ իրենց գործիքներն ու աջակիցներն էին, մինչեւ Մեծ Պատերազմը, մեր արիւնը լակելու համար, եւ այնուհետեւ դարձան իրենց զոհերը, նոյն գազանաբարոյ քաղաքականութեամբ:

Ո՞ր թուրք թերթը պիտի համարձակէր պարզել նաեւ կացութեան այս երեսը,— ամբողջ քաղաքներ եւ գիւղեր քարուքանդ, անհամար բազմութիւններ (Քիւրտեր) տեղահան, արեան բաղնիքներ ու գետեր այն ճամբաներուն վրայ ուր տակաւին կը ճարճատին հայկական ոսկորները, կախաղաններ, որոնք անտառ մը կրնային կազմել, անհամար քիւրտ աղջիկներ եւ մանուկներ աւարի տրուած կամ շուկան ծախու հանուած:

Եւ աւե՜ր, աւեր: Անապահովութիւն մը համատարած, որուն առջեւ բուերն անգամ փախուստ կուտան:

Արդարեւ, կը ծաղկի՛ն արեւելեան նահանգները — ահա ծաղիկները յօշոտուած ժողովուրդի մը արեան ու անէծքին:

Կրնաք վստահ ըլլալ որ Բիւրակնի աղբիւրներն ու անհամար ծաղիկներն անգամ ցամքած, չորցած, [illegible] ճամբայ կամ գոյն փոխած են, այդ նոյն արիւնին ու անէծքին զօրութեամբ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Անվերջ մաքրագործումներ եւ ձերբակալութիւններ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի.—

Սթալինի մաքրագործումը այժմ հասած է մինչեւ Հեռաւոր Տաճկաստանի Հանրապետութիւնը, Աֆղանիստանի սահմանագլուխին վրայ: Հետեւեալ պաշտօնատարները «ժողովուրդի թշնամիներ եւ ճափոն — գերման ֆաշականութեան վայրագ լրտեսներ» հռչակուեցան.— Հանրապետութեան նախագահը՝ Շոթէմոր, Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին քարտուղարը՝ Իմամով, փոխ-վարչապետը՝ Կասին, դատական գործավարը՝ Շիրինով, Երկր. համայնավարներու Միութեան քարտուղարը՝ Գերասիմով

Այս առթիւ քուէարկուած կուսակցական բանաձեւը նախագահ Շոթէմորը կը ներկայացնէ իբրեւ «թունդ ազգայնական վեթերան լրտեսը օտար պետութեան մը, որ շրջապատուած էր ամէն տեսակ թափթփուքներով եւ ատամնակ - գրամատիրական բանտ մը կը պատրաստէր տաճիկ ժողովուրդին համար»:

Կասինի համար բանաձեւը կ'ըսէ թէ «բռնուեցաւ կարմիր ձեռքերով, երբ խափանարար արարքներ կը կազմակերպէր ճարտարարուեստութեան մէջ, օտար պետութեան մը հրամանով»: Իմամով եւ Շիրինով կ'ամբաստանուին իբրեւ «օտար քաղքենի ազգայնական դրդիչներ ահաբեկչական արարքներու ընդդէմ հասարակ բոլշեւիկներու»: Կը մեղադրուին նաեւ իբրեւ քանդիչներ հաւաքական տնտեսութեանց: Գերասիմով կ'ամբաստանուի թէ «փորձած է թրոցքիական խմբակ մը կազմել տեղական երիտասարդութեան մէջ»:

Տաճկաստանի համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն կը յայտարարէ թէ «այժմ անհետացած են բոլոր տարրերութիւններ թրոցքիականներու, աջակողմեաններու եւ քաղքենի ազգայնականներու»: Եւ կը խոստանայ արթնութեամբ հսկել, հետապնդել ժողովուրդի թշնամիները եւ հաւատարմութեամբ ծառայել Սթալինի:

Հարեւան Ուզպէկիստանի Հանրապետութեան կառավարութիւնը մաքրագործուեցաւ յունիսին; կորսնցնելով իր վարչապետը՝ Ֆէյզուլլահ Խոճայեւ, եղբայրը՝ առեւտրական գործավար Տուրսուն եւ ուրիշներ:

Նովորոսիսքէն (Սեւ ծով) հասած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ տեղական ատեանը մահուան դատապարտեց խորհրդային հաստատութեան երեք պաշտօնատարներ, եւ 10ական տարուան՝ ուրիշ քանի մը հոգի որոնք աւրուած միս ծախեր էին:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, ձերբակալութիւններ կը շարունակուին Ուկրայնայի մէջ: Արդէն իսկ պաշտօնանկ եղած են երկրական գործավարը եւ օգնականը, քաղաքական բիւրոյին երկու անդամները (երկուքն ալ Հրեայ), իբրեւ պատասխանատու հակայեղափոխական քարոզութեանց: Բանակին մէջ ալ զոհեր պակաս չեն: Զօր. Ամէլին, Քիէվի զինուորական շրջանին քաղաքական ղեկավարը, պաշտօնանկ եղած է: Նոյն իսկ բամբասներ կան թէ գնդակահարուած է:*

Մաքրագործումը անխնայ կը շարունակուի նաեւ Մոսկուայի մէջ: Վերջին զոհերէն մէկն է Աղոսիեւ, նախագահ մշակութային յարաբերութեանց ընկերութեան (Վոքս), որ կուսակցութեան անդամ էր 1907էն ի վեր:

Մահացու հարուած մը ճարտարագործութեան

»»»» o ««««

«Մաթէնի» ռուսական բաժնին աշխատակիցը այսպէս կը կոչէ մաքրագործման թափը, հաղորդելով հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Մինչ Ձէրժինսկի՝ Զեկային հիմնադիրը «դասակարգային թշնամին» կը հալածէր, իր յաջորդը՝ Եէժով կ'ոչնչացնէ յաղթական դասակարգը: Իր վերջին հարուածները կը սպառնան վերջն՝ կազմալուծել Խ. Միութեան ճարտարագործութիւնը եւ փոխադրութիւնները: Մանր ճարտարագործութեան մէջ կարմիր տնօրէններուն երեք չորրորդը ձերբակալուած են. իսկ թեթեւ ճարտարագործութեան մէջ՝ աւելի քան կէսը: Զեկային ձեռքը ինկած են նաեւ քիմիական ճարտարագործութեան բոլոր վարիչները, որոնք կ'աշխատէին ազգային պաշտպանութեան համար: Նոյնպէս երկու թնդանօթարաններու եւ օդանաւի վեց գործարաններու վարիչ պաշտօնեաները: Դարձեալ հինգ օդանաւային գործարաններու տնօրէնները եւ նաւագործարաններու 15 ճարտարագէտներ ձերբակալուած են: Այս կալանաւորներէն 20 հոգի գնդակահարուած են յուլիսին: Երկաթուղիներու ճիւղին մէջ, գնդակահարուած են փոխ-գործավար Լիֆշից, երեք վարիչներ՝ Թուռի, Պէյիկ եւ Արնովտով, ինչպէս եւ երկսուն գլխաւոր ճարտարագէտներ: Իսկ ձերբակալուած են տասը վարիչներ, հարիւր ճարտարագէտներ, հազարաւոր պաշտօնեաներ եւ ծառայողներ:

Ծովային եւ գետային փոխադրութեանց գործավարութեան մէջ, ձերբակալուած են դեր-գործավար Ժուքով, շոգենաւային ընկերութեանց ինը տնօրէններ եւ հարիւրաւոր պաշտօնեաներ: Ճարտարագործութեան միւս ճիւղերն ալ նոյնքան ծանր [illegible] ենթարկուած են:

Մինչ այս մինչ այն, Ռուտզուտաք, փոխ-վարչապետը, որ մասնաւորապէս կը զբաղէր ճարտարագործութեան ղեկավարութեամբ, ջնջուեցաւ եւ իր տեղը անցաւ Չուբար (ռուս):

Բոլորին դէմ ալ միեւնոյն ամբաստանութիւնները կ'ըլլան.— լրտեսութիւն, խափանարար գործեր եւն.: Երէկուան «աշխատանքի հերոսները» դարձած են հասարակ չարագործներ եւ դաւաճաններ:

Տիմիթրո՞վն ալ պիտի իյնայ

»»»» o ««««

Լոնտոնի «Սթար» թերթը կը գրէ թէ նոր վտարումներ կը նախատեսուին Խ. Միութեան մէջ եւ թէ զարմանք պիտի չպատճառէ նոյն ինքն Կոմինթէրնի ընդհ. քարտուղարին՝ Տիմիթրովի անկումը: Այս վերջինը, որ մեծ դղրդում հանեց Լայփցիկի դատավարութեան առթիւ, շատ մօտէն խառնուած է Խ. Միութեան արտաքին գործերուն եւ մասնաւորապէս Սպանիոյ հանդէպ հետապնդուած քաղաքականութեան: Թերթին կարծիքով, ազգայնական Ռուսերը կ'ուզեն որ իրենց արտաքին գործերու վարչութիւնը ազատ մնայ ոչ-ռուս տարրերէ եւ եթէ Սթալին տեղի տայ այս կէտին վրայ, շատ մը անակնկալներ պիտի պատահին.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԺՈԽՔԻ ՄԱՍԻՆ

—o—

Վահէն կ'ըսէ թէ կարգը իմս է սամս գրելու:

— Ջայնդ չելլեր ճորէն:

— Դուք գիւղ չէ՞ք գացած, ձոր ու գետակ չէ՞ք տեսած: Ամրան, Օգոստոսի շոգերուն, կը ցամքին ջուրերը: Արտօն ալ ցամքած է հիմա, դժոխային այս տաքերուն:

Ի՞նչ տաք է, դժո՜խք իրապէս:

Ու միտքս ինկան դժոխքի բոլոր նկարագրութիւնները: Ձեր գիտեք թէ մեր հայերէն «դժոխք» բառը ուրկի՞ց կը ծագի, բայց լատիներէնի մէջ «ինֆերնօ» կը նշանակէ ցած,— արդարեւ զանազան ազգերու մէջ դժոխքը կը պատկերացուի երկրին տակը: Եւ ընդհանրապէս հնոցի պէս բան մը:

Պրահմական կրօնքին մէջ, դժոխքը, որուն կը տրուի *Նարաքա* անունը, կը պատկերացուի իբրեւ ստորերկրեայ տանջարան մը, սատանաներու բնակարանէն ալ վար:

Պուտտայական կրօնքին համաձայն, դժոխքը (*Նիրայա*) բաժնուած է զանազան գօտիներու, ուր կը նետուին մեռելները եւ կ'այրուին, կը սղոցուին, կը մրճահարուին, կը ջարդուին, կը ճզմուին, քիչ քիչ կ'ըլլան իրենց գործած մեղքին աստիճանով:

Ճափոնցիները երկու դժոխք ունին, *Ճիգոկու* եւ *Եօմոցու-քունի*: Գարշահոտութեան վայր մը, ուր կը լոտին մեռելները:

Չինական դժոխքը, որ կը գտնուի գետնին տակ, չարչարանք չենթադրեր:

Եգիպտական դժոխքը, ուրկէ արեւը կ'անցնի՝ երբ գիշերը կ'իջնէ աշխարհին վրայ, այն վայրն է ուր մեղաւորները կրկին անգամ կը մեռնին,— կ'ոչնչանան. (Մինչ արդարները յարութիւն կ'առնեն տարբեր կերպարանքի մը մէջ):

Ասորաբաբելական դժոխքը, *Արալու*, որ կը գտնուի գետնին տակը, հողի պարիսպներով շրջապատուած վայր մըն է, որուն դռները կը պաշտպանեն սատանաներ եւ հրէշային կենդանիներ: Իւրաքանչիւր դռնէ անցած ատեն՝ մեռելը կը հանէ իր զգեստներէն մին, մինչեւ որ մերկանայ:

Դժոխքին մէջ կը տիրէ խաւար, աղջամուղջ: Մեռելները ուտելու համար ունին՝ փոշի եւ ցեխ:

Յունական դժոխքը, *Հադէս*, կը գտնուի գետնին տակը, ուր կը մտնեն մեռելները մասնաւոր նաւակով մը անցնելով Ստիքս գետէն: Մեռելները այնտեղ շուք կը դառնան ու կը թափառին ձանձրալիօրէն տառապելով: Դժոխքին դրան առջեւ կը սպասէ Կերբերոս շունը:

Մազդէական կրօնքին համաձայն դժոխքը անդունդ մըն է, ուր կը նետուին անարդար մեռելները:

Եբրայական դժոխքը ծանօթ է *Գեհէն* անունով, ուր ամէն չարչարանքի կ'ենթարկուին մեղաւորները:

Իսլամական դժոխքը, որ կը կոչուի *Էլ-Սաքար*, այն վայրն է, ուր մեղաւորները կը նետուին կրակի կամ սառի մէջ, եռացող ջուրի կամ կուպրի մէջ:

Տեսա՞ծ էք, պիտի հարցնէք, այդ դժոխքները, որոնց նկարագրութիւնը կ'ընեմ: Արուեստագէտները հազար ձեւերով ներկայացուցած են այդ դժոխքները: Եւ երբ կ'երեւակայեմ միջնադարեան արուեստագէտներու ստեղծած դժոխապատկերները, սարսուռ մը կը զգամ:

Ու վերադառնալով, այս անտանելի եւ դժոխային տաքերուն, գոհութիւն կուտամ դժոխոց Աստուածներուն, որ աւելի մեծ չարչարանքներէ փրկեր են զիս.

— Հապա եթէ հայկական դժոխքը նետէին զիս, Երեւանի դժբախտ գրողներուն հետ: Կ'ենթադրեմ որ ոչ մէկ դժոխք այնքան անհանդուրժելի է, որքան այն տանջարանը, ուր նետուեցան, վերջերս, Հայաստանի կարմիր դրախտավայրէն արտաքսուած գրողները:

ԱՐԱԶ

10 առ հարիւր զեղչը պիտի ջնջուի՞

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Նախարարական խորհուրդը իր օգոստ. 20ի նիստին մէջ պիտի ջնջէ 10 առ հարիւր զեղչը զոր կատարած էր Լավալի կառավարութիւնը, բնակարաններու վարձքին վրայ, 1935 յուլիս 16ի հրամանագրով: Այդ պարագային, հին վարձքերը պիտի վերահաստատուին յառաջիկայ հոկտեմբերէն սկսեալ: Կառավարութիւնը պայման պիտի դնէ որ այս յաւելման փոխարէն տանտէրները նորոգութիւններ եւ բարեփոխումներ կատարեն, աշխատանք ճարելով գործաւորներուն:

Փարիզեան շրջանի վարձակալներու դաշնակցութիւնը բողոքելով այս առաջադրութեան դէմ, ցոյց մը կը պատրաստէ յառաջիկայ հոկտեմբերի համար:

Պաղեստինի խնդիրը մինչ փչոց.

Սիոնականներու համագումարին մէջ նոր հոսանք մը յառաջ եկած է,— հրէական ինքնավար պետութիւն մը հաստատել Պաղեստինի մէջ, կապուած՝ բրիտանական կայսրութեան հետ: Այս տեսակէտին կուսակիցները չեն ուզեր շատ բաց խօսիլ, նկատելով որ ճիշդ այս միջոցին Ազգաժողովին հոգատարութեանց յանձնախումբն ալ կը քննէ Պաղեստինի խնդիրը:

Ինչպէս գրած էինք, Իրաքի կառավարութիւնը բողոքած է Պաղեստինի բաժանման ծրագրին դէմ: Բողոքագիրը յիշելով Իրաքի կատարած հաշտարար դերը՝ Պաղեստինի խռովութեանց առթիւ, գիտել կուտայ թէ այդ երկրին բաժանումը այնպիսի անարդարութիւն մը պիտի կազմէ որուն հետեւանքները կարելի չէ նախատեսել: Բողոքագիրը կ'աւելցնէ թէ Իրաքի կառավարութիւնը լրացուցիչ ծանուցագիր մը պիտի ուղղէ Ազգերու Դաշնակցութեան, աւելի մանրամասն առաջարկներ ներկայացնելով:

*** Իտալիա՛ ոչ միայն մասնաւոր ուշադրութեամբ կը հետեւի այս անցուդարձին, այլ եւ իր խօսքը պիտի ըսէ, իբրեւ անդամ Ազգաժողովին հոգատարութեանց յանձնախումբին: Բայց առ այժմ լռութիւն կը պահէ, չխանգարելու համար անգլիեւիտալական մերձեցումը: Իրաքցիներ կը կարծեն թէ Իտալիա պիտի չհակառակի Պաղեստինի բաժանման, եթէ Մեծն Բրիտանիա ճանչնայ Եթովպիոյ գրաւումը*

*** Հազարի մօտ Հրեաներ տոմսակ գներ էին, համագումարին վիճաբանութեանց մասնակցելու համար, բայց մէկ ժամ սպասելէ վերջ տեսան որ խորհրդակցութիւնները գաղտնի կը կատարուին: Արդարեւ, որոշուած էր այսուհետեւ դռնփակ կատարել վերջին քանի մը օրերու նիստերը, նկատի առնելով կացութեան փափկութիւնը:*

Կացութիւնը Սուրիոյ մէջ

Տէր Զօրէն հասած վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ կացութիւնը զգալապէս բարեփոխուած է վերին Ճէզիրէի մէջ, ուր վերջերս խռովութիւններ ծագած էին: Քննիչ յանձնախումբը Հասիչէի մէջ գործերը վերջացնելով, անցած է Տէր Զօր, անհրաժեշտ քննութիւնները կատարելու համար: Արդէն իսկ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

»»»» ○ ««««

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Համագումարի որոշումներէն, վէճերէն եւ բանաձեւերէն դուրս, կային անաղմուկ երեւոյթներ, որոնց վրայ պէտք է կանգ առնել, հրահանգիչ դասեր քաղելու համար։

Գիտեն ներէն իմ ընթերցողները, որ ես այստեղ պիտի կ'ուզեմ առնել երեւոյթներ, տպաւորութիւններ եւ դէպքեր, որոնք թէեւ ենթակայական են, բայց հարազատ, անկեղծ ու միանգամայն իրական։

Իւրաքանչիւր ժողով ունի մէկ անբացատրելի լեզու, որ կարելի է զգալ, լսել, դիտել եւ սակայն կարելի է ն՛ւ անուշադիր ըլլալ, ն՛ւ կարելի է ձեւակերպել ու շօշափելի դարձնել։ Ես կ'ուզեմ ծանրանալ այդ երեւոյթներուն վրայ, որովհետեւ խորապէս համոզուած եմ, որ անոնց մէջ է կուսակցութեան մը բարոյական ուժն ու հմայքը։

Առաջին ուշագրաւ երեւոյթը, որ աչքի կը զարնէր պետականացած մեծ կուսակցութեան մը համար, ընկերական անկեղծութիւնն էր։ Բեմամիտ, յաւակնոտ ու անթեւեթ շարժումներ գոյութիւն չունէին։ Մեծ ընտանիքի մը զաւակներն էին ամէնքն ալ։ Կը խօսէին, կը վիճէին ու կը սաքնային, սակայն, 'ուրիրական զգացում մը կար, որ ամէնքն կը միացնէր։ Նախարարը երբեք չէր մոռնար իր խղճմտանքով. գործիչը, վերերան ու շարքայինը՝ երբեք չէին զգացներ իրենց վաստակը։ Ամէնքն ալ մէկ խաչալի եւ մէկ դաւանանքի զինուորներն էին։

Ահա ձեզ ընկերվարական նախարարները, օրուան իշխանաւորները։ Կը խօսին, կը վիճին ու կը բացատրեն այնքան սրտառուչ անկեղծութեամբ, որ միայն հիացում կը պատճառէ։ Ինչ կ'ըսեն անոնք։

— «Անփորձ էինք իշխանութեան։ Չէինք գիտեր անոր խորխորատները ու պահանջները, եւ, ուրեմն, անխուսափելի էին խարխափումները։ Սակայն, այժմ գիտենք, ունինք իշխանութեան փորձ ու վաստակ»։

Ես չեմ գիտեր, ո՞ր իշխանաւորն է որ նման քաջութիւնն ունեցած խոստովանելու իր անփորձութիւնը իր կուսակիցներուն առջեւ... Ընդհակառակն, օրուան շատ մը իշխանաւորներ ամէն բանի մասին կը խօսին ու կը բարբառին, բացի իրենց սայթաքումներէն ու գործերէն։

Երկրորդ ուշագրաւ երեւոյթն էր փոխադարձ ընկերականութիւնը։ Վարչապետ, նախարար, ղեկավար ու պատասխանատու գործիչ, երեսփոխան ու շարքային, ամէնքն ալ քով քովի, խառն նստած էին։ Պլումը ինք, Օտ նահանգի պատգամաւորներուն հետ նստած ու պատգամաւորներու բազմութեան մէջ կորած էր։ Ժողովական մըն էր սոսկ։

Բազմաթիւ անանուն երիտասարդներ, այլազան շրջաններու պատգամաւորներ, խօսք կ'առնէին, կը քննադատէին, կը գնահատէին ու կը պարսաւէին։ Պլում եւ բազմաթիւ ծանօթ փայլուն անուններ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէին, նոյնիսկ կ'ընդմիջէին, կը վիճէին եւ ուղղումներ կը կատարէին։ Ցռանի կը շնորհաւորէին ու կը քաջալերէին։

Ես չեմ գիտեր թէ արդեօք մեր տարխուց իրականութեան մէջ այդպիսի նկատելի երեւոյթներ կատարուած ըլլան, բացի առաստաղին ներսուած անտարբեր հայեացքներէն... երբ անանուն մը կը խօսի։

Երրորդ պարագան էր՝ Պլումի անսահման ժողովրդականութիւնն էր։ Գեղակյան բացառիկ դէմք մըն է, որ կը վայելէ զանգուածներու փոթորկոտ համակրութիւնը։ Ժողովքէն դուրս թէ ներս, Պլումի գալն ու մեկնումը, երկարատեւ, խանդավառ ցոյցերու առիթ կուտար։ Ժողովքէն տակաւին ներս չմտած, ժողովրդական ցոյցերը կ'աւետէին անոր գալուստը։ Ժողովականները կը վարակուէին։ Ճառախօսը բեմին վրայ կանգ կ'առնէր, մինչեւ որ Պլում ներս մտնէր։ Եւ յատնկայս ցոյցերը կը շարունակուէին ժողովքէն ներս ալ։ Եւ այս բազմաթիւ անգամներ։ Բարեբախտաբար շատ համեստ է Պլում։ Պաղարիւն, խաղաղ ու բնական։ Անժխտելի կուռք մըն է ան եւ Փօլ Ֆօրի բառերով՝ «Ընկերվարութեան հպարտութիւնը» Սակայն ովքե՞ր են անոր հրաշակը տարածողները։ — Իր ընկերները, իր կուսակցութիւնը եւ իր գործերը։ Շատ մը փայլուն անուններ ու պետական գործիչներ՝ Պլումի առջեւ, իրենք զիրենք կը մոռնէին բոլորովին ինքնամոռացման։ Գիտի առարկուի թէ դիւրամբ է, որ կուռք մը կ'ուզեն ստեղծել, տուրք մը տալու համար արդի ընդունուած կարգերուն։ Բայց չէ՞ որ աւելի դժուար է կուռք ստեղծել, երբ ժամանակն ենթական զուրկ ըլլայ այդ արժանիքներէն։ Ո՛չ. պէտք է տեսնել ու չափել անոր արտակարգ ժողովրդականութիւնը, որ բնաւ բռնազբօսիկ չէ։

Ահա ինքն է կը խօսի, ի պատիւ իրեն տրուած հացկերոյթի մը, ուր վեց հազար հոգի մէկ մարդու պէս ոտքի, բռունցքները ցցած՝ «Միջազգային»ն է որ կը թնդացնէին.

— «Ես ոչինչ եմ ըրած արժանի ըլլալու համար ձեր այս բուռն խանդավառութեան։ Ես ընկերվարական մըն եմ այնպէս, ինչպէս ձեզմէ ամէն մէկը, ես աշխատած եմ այնպէս, ինչպէս ձեզմէ իւրաքանչիւրը։ Կուսակցութիւնը իմ վրայ պարտականութիւն մըն էր դրած, լաւագոյնս ըրի եւ իմ ամբողջ ուժով աշխատեցայ տարի մը շարունակ իմ ընկերներուս հետ, որոնք այստեղ են եւ որոնց անունները պիտի չտամ, բացի մէկէն, որ յաւիտենապէս բաժնուած է մեզմէ, — Ռօժէ Սալանկրօ։ Այսօր կուսակցութիւնը կը գտնուի նոր դժուարութիւններու առջեւ եւ անիկա ձեր միակցութեան եւ ձեր միութեան աւելի պէտք ունի այսօր, քան երէկ»։

Եւ կը տեսնէք, որ իշխանութիւնը բնաւ չէր շփացուցած այս գործիչները։ Ընդհակառակն, անոնք իշխանութիւնը մօտեցուցած են կուսակցութեան։ Կը զգայիք, որ այս գործիչներուն համար կուսակցութիւնը իրենց կեանքն է եւ կարելի չէ սակարկել նախարարական թղթապանակի մը հետ, ինչպէս պատահեցան շատերուն, այս վերջին տարիներու ընթացքին

Եւ այս բոլոր պարագաները կուգան ըսելու, որ Ֆրանսայի Ընկերվարական Կուսակցութիւնը աննախընթաց վերելքի մը մէջ կը գտնուի եւ հսկայական նուաճումներ կը կատարէ։ Փօլ Ֆօր հպարտութեամբ կ'ըսէր թէ՝ «լիբերալ տարուան մէջ հազիւ յիսուն հազար անդամ կրցանք ունենալ, մինչդեռ այս վերջին մէկ տարուան մէջ մեր թիւը արդէն կ'անցնի 230,000ը»։

Դիտելի էր նաեւ ուրիշ միթթարական երեւոյթ մը, որ անտարակոյս մեծ ծառայ պիտի առանայ ապագային

Ֆրանսայի Ընկերվարական Կուսակցութիւնը ստեղծած է քարոզչութեան զանազան ձեւեր, ժողովրդական այլազան խաւերու մատչելի դառնալու համար։

Ահա ընկերվարական երիտասարդական կազմակերպութիւնը, «Կարմիր բազէները», կանացի Միութիւնները, համակիր խմբակցութիւնները, որոնք տարբեր տարիքի եւ տարբեր միջավայրերու մէջ, ընկերվարական գաղափարներ կը տարածեն անդադար եւ ապագայ ներուժ կը պատրաստեն։

Երիտասարդական կազմակերպութիւնը, 18էն 25 տարեկան, որ ասանգարար պիտի ըլլար դժգոհ, բողոքող, ըմբոստ ու խարանող իր ղեկավարութիւնը, եւ որ շուրջ 60,000 անդամ ունի, չափազանց հաւատարիմ է կուսակցութեան ընդհանուր ուղեգիծին եւ դժգոհ ձախ - յեղափոխական հոսանքէն ու անոր կատարած սանձարձակ քննադատութիւններէն։ Այս երիտասարդութիւն է, որ կը զուրգուրայ իր ղեկավար ընկերներուն վրայ։ Անոնք են, որ իրենց բռնավարութեամբ, ընկերներու ինքնապաշտպանութեան գործը կը վարեն։

Եւ միւս խմբակցութիւնները, ամէն մէկը, իրենց կարգին լծուած են շինարար ու ծաւալուն աշխատանքի։

Դժուար է առանց խանդիչ զգացումներու դիտել այս բոլորը եւ չըսել թէ որքա՜ն մենք պէտք ունինք նման ըմբռնումներու եւ նման գործելակերպի։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԹԱՓՕՐԸ

—.—

Քաղաքը շաբաթէ մը ի վեր անընդհատ կը պճնուի. դրօշներ, զինանշաններ, գոյնզգոյն եւ խայտաբղէտ. ամէն կողմ եւ ամէն քայլափոխիդ.

Զօրաւոր լուսարձակներ կը զետեղուէին դրամատուններ, պաշտօնատուններ, եկեղեցիները, համալսարանը լուսաւորելու համար։

Կ'ուզեն մասնաւոր փայլ մը տալ, այս տարուան ըմբշամարտի համադաշնակցական մրցումներուն.

Այս մրցումները, որոնք չորս տարին անգամ մը կը կատարուին, այս անգամ տեղի կ'ունենան Լօզանի մէջ. Հազարաւոր ժողովուրդ է տեղափոխուած, երկրին զանազան վայրերէն հոս գալու համար։ Հովիւներ, հողագործներ, պանրագործներ, «Ալբմայրեններ» իջած են իրենց սարերէն, տօնելու համար ազգային այս տօնը։ Այո՛ պատուհանիս առջեւէն անցնող ամբոխին մէջ մարդիկ կան, որոնք տարիներ խնայեր են՝ այսօր կարենալ իրենց հեռաւոր գիւղակէն մինչեւ հոս գալու համար։ Վստահ թէ իրենց վերջին լուման կատարելապէս ծախսելէ ետքն է միայն որ պիտի խորհին կրկին իրենց գիւղակը բարձրանալ, ո՞վ գիտէ Ալպեան որ լերան վրայ։

Զուիցերիական համադաշնակցութիւնը ունի քանի մը ազգային կոչուած տօներ, որոնք ամէն չորս–հինգ տարին անգամ մը կը կատարուին մեծ շուքով։ Այս տօներն են.— Նշանառութեան, ըմբշամարտի, մարզանքի, նուագի եւ երգի տօները եւ մրցումները։ Անոնք առիթներ են իրարու քով բերելու եւ աւելի մօտէն ճանչցնելու այլալեզու այս ժողովուրդին զանազան հատուածները։

Այս տարի ըմբշամարտի հանդէսները կը զուգադիպին Օգոստոս 1-ի ազգային տօնին, որ է Զուիցերիական Համադաշնակցութեան հիմնուելուն թուականը, ասկից 7 դար առաջ։

Սակայն, Զուիցերիացիներուն համար երեք բան նախընտրելի է.— Նշանառութիւն, թափօր կազմել եւ «Եասս» խաղալ (թղթախաղ մը)։

Կարելի չէ երեւակայել որ եւ է հանդէս՝ առանց թափօր կազմելու եւ քաղաքին փողոցները մտն գալու։ Ահա՛, արդէն կը լսեմ նուագախումբերու ներդաշնակ չափերը, որոնք կը չեշտեն թափօրին քայլերը։ Բազմութիւնը կը խռնուի մայթերուն վրայ, հազիւ թէ քանի մը ոստիկաններ հարկ կը տեսնեն միջամտել, կարգը պահելու համար։ Ժողովուրդը՝ ինք գիտէ թէ ի՛նչ պէտք է ընել թափօրին անցքը չխանգարելու համար։

Ահա՛ թափօրին գլուխը, տասնեակ մը ոստիկաններ՝ իրենց տօնական օրերու համազգեստներուն մէջ արձանացած՝ համաչափ եւ փոքր քայլերով կը յառաջանան։ Իրենց ետեւէն՝ նուագախումբ մը քայլերը կը չեշտէ իր պղինձներուն բոլոր ուժովը եւ ճամբայ կը բանայ՝ ըմբշամարտիկներու համադաշնակցային դրօշին, որ շրջապատուած խումբ մը հուժկու մարզիկներով, կը յառաջանայ հպարտօրէն։

Բայց, կարելի՞ է երեւակայել թափօր մը, առանց պաշտօնական անձնաւորութեանց։ Ահա՛ եւ անոնք. սեւերին քրտինք մտած, իրենց սեւ զգեստներուն մէջ հեւ ի հեւ կը ջանան հետեւիլ նուագին տուած չափերուն։ Չեմ գիտեր ինչո՞ւ, ռռ հասարակ պաշտօնական անձնաւորութիւնները կ'ըլլան հաստափոր, հաւանաբար՝ երբեւ հետեւանք այն յաճախադէպ ճաշերուն զորս այս պարոնները միշտ կը վայելեն։ Արդէն քիչ յետոյ, նոր սեղան մը զիրենք պիտի ոգեւորէ։

Եւ կը սկսի իւրաքանչիւր նահանգի անցքը։ Նախ՝ սկզբնական երեք նահանգները՝ Ուրի, Շվից եւ Ունթէրվալտ։ Անոնց առջեւէն կը քալէ Վիլհէլմ Թէլ մը իր զաւակովը, աղեղը ուսին։ Այս ան է, «որուն մասին պիտի խօսին այնքան ատեն որքան ատեն որ լեռը կը մնայ իր խարիսխին վրայ», կ'ըսեն Զուիցերիացիները։ Անոր ետեւէն կը յառաջանան՝ «օրուաւոր» եւ ուժեղ կազմով մարզիկներ, բոլորն ալ մեծ մասով հովիւներ լեռներէն.

Հիմա կարգը Պէռնցիներուն է։ Տասնեակ մը սերուէ օրիորդներ կը բանան ճամբան ընկերակցութեամբ երկու արջերու,— Պէռնի խորհրդանշաններ։ Ամէնքը հագած են տեղական ազգային տարազներ։ «Շուիցերտօյչ» (զուիցերիական գերմաներէն) մը կը լեցնէ մթնոլորտը եւ երբեմն ալպեան սուր կանչ մը կը պատռէ օդը, որուն կը պատասխանէ ուրիշ մը՝ հաւաքուած ժողովուրդէն։ Դրօշներ՝ գոյնզգոյն կը խճողեն փողոցը։

Զուիցերիական 22 նահանգներու 22 տեսակ դրօշներէն զատ կան հարիւրաւոր համայնքներու մասնաւոր դրօշները, գոյներու ի՜նչ շռայլութիւն։

Ահա ու ճերմակ դրօշներ, ահա Ֆրիպուրկցիները, բոլորն ալ «Արմայլի»ներ, այսինքն խաշնարածներ Ալպեաններու վրայ եւ կը թնդայ «Շան տէ վաչը», այն երգը՝ որ ատենին Ֆրանսայի զուիցերիական գունդերուն արգիլուած էր երգել, հայրենաբաղձութիւնը չարթնցնելու համար զինուորներուն մէջ։

Եւ թափօրը կը շարունակէ իր յամր ու կանոնաւոր քալուածքը, շատեր ծաղիկներ կը նետեն։ Կարգը Վալէզաններուն է այժմ, լեռնաբնակ այս շարքաչ ժողովուրդին։ Անոնք եկեր են էվօլէնաէն, Վալ տ'Անիվիէրէն եւ աւելի հեռու լեռներու մէջ կորսուած գիւղակներէ։ Արդէն կարծէք կիրօսցած են իրենց գիւղերը, իրենց ապառաժոտ եւ սառնապատ լեռները եւ ձայն մը կ'երգէ լեռներուն ու գիւղերուն կարօտի երգը։

Այժմ Ֆրանսական Զուիցերիան է որ կ'անցնի. Սիրուն եւ փայլշարքայլ Վօտուացիներ, իրենց ազգային տարազով առաջնորդելով իրենց հայրենակից մարզիկները։

Եւ այսպէս, դրօշներու, ծաղիկներու զունազեղ հեղեղի մը մէջէն մօտ 2000 մարզիկներ կ'առաջնորդուին մրցավայր

Քիչ վերջը՝ իւրաքանչիւրը իր ուժը պիտի ցուցադրէ, հակառակորդը ըլլգետնելու իր ճիգին մէջ։ Եւ վաղը՝ ծափաւորին ղափնեպսակով մը, ուրախ սրտով եւ թեթեւ դրամապանակով մը պիտի վերադառնայ իր գիւղակը, իր լեռը։

Թօսակցութեան ի՜նչ պաշար, սատակաւախօս լերան մարդոց համար եւ ի՜նչ գեղեցիկ տեսարան երկրի բոլոր զաւակներուն ընդհանուր եղբայրակցութեան

ՊԵՐԱ

ԽԱՅՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աթէնքի պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուեցաւ օրինագիծ մը, որ խիստ անգամներ կը հաստատէ խախտաբաններու վրայ, կարելի եղածին չափ սանձահարելու համար անոնց հասցուցած հանրային վնասը։

Արգիլուած է նաեւ առանց յատուկ արտօնութեան զէնք պահել կամ պայթուցիկ նիւթեր պատրաստել։ Բաղմանիւթ, ձեռնառումբ կամ այլ վնասակար իրեր ունեցողները, հրամանագրի հրատարակութենէն վերջ տասը օրուան ընթացքին պէտք է իշխանութեան յանձնեն զանոնք.

Նոյն հրամանագրի մէջ որոշ յօդուածներ կան նաեւ խանութներու ցուցատախտակներուն շուրջ։ Ասկէ խանութ պարտաւորիչ կերպով պէտք է ունենայ յունարէն լեզուով ցուցատախտակ մը, որ պէտք է հորիզոնական ձեւով գրուած ցուցատախտակներէն վեր եւ խանութին ճակատը։ Բացառիկ պարագաներու տակ եւ մասնաւոր արտօնութենէ վերջ միայն կարելի է նշանատախտակները ուղղահայեաց գիրքով զետեղել խանութներու վրայ։

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սկսելի Արազ.— Արձակուրդի ամիսները սպառելու վրայ են։ Վստահ եմ թէ մերինները պիտի զառնան դասարան կայտառ ու կորովի. Մենք մեր մարզանքը կը շարունակենք լսեր եւ ի պէտս հետաքրքիրներու, գոնէ ժամանակ մը եւս։

Այսրեմն, օ՞ն, մարզանք. «Մօպ» կուգայ գերմանական նմանահնչիւն բառէ մը, Զօրք։ Այս փոքրիկ ու աննշան նմանութիւնը տուինք երբեւ ապացոյց միայն այն խոր ու յատկանշական նմանութիւններուն, որոնք քերականական ու բառագիտական տեսակէտով, առընթերակից կ'ընեն հայերէնը գերմանական լեզուներուն հետ։ Մօպը պատճառ եղաւ միայն Այլապէս կարելի է տալ փաղանգը նոյնօրինակ բառերու՝ երկու լեզուներուն մէջ ալ։ Բայց մեր բրածը բանասիրութիւն չէ, ասպարէզ մը ուր չենք կարող մտնել, այլ նոր փորձ մը՝ մեր լեզուին արմատական ու հզօր կապերը հաստատելու եւ, առով իսկ, հայ երիտասարդին մէջ արթնցնելու գիտակից խանդավառութիւնը, զոր կը պարտի իր մայրենիքին։ Գիտեմ, սիրելի Արազ, պիտի ըսես — նորէն քարո՜զ, Բէասի ահա նահանջ։ Քանի որ այդպէս կ'ուզես։

Կա՞յ արդեօք առնչութիւն մը «Հաստծ»ին եւ «հեստծ»ին (խեն, ըմբոստ) միջեւ, նոյն բառը չեն արդեօք ոտնիկ եւ հաւղ, գիրերու փոփոխութեան յայտնի վարկածին հետեւելով ինչպէս գիտէք, ունինք ալ մասնիկ մը շատ մը բառերու վերջը, ըլլայ մասնիկ, ըլլայ յարակից մասը ամբողջութեան մը։ Այդ գործը ձեռի, կոտրութեան որ եւ է արտայայտութիւն մըն է կարծես, գոնէ ցոյց կուտան իրմով բաղադրուած բառերը — Բոլոր, գեղոր (գեղեցիկ փոքր առարկաներ ձեւուոր), գլոր, կլոր, կմոր, բեկոր, չիփոր, ակճոր (տիկ՝ նմանագծու համար), ալոր, մոլոր, նաեւ ապլոր, ասլոր իսկ՝ եթէ կ'ուզես — Հիմ՝ առաջ ունինք ճրմ, առաջինը կրկնուած երկրորդով — օրինակներ տուած ենք արդէն։ Նոր մըն ալ, եթէ կ'ուզէք ճիլ, ճիղ, ջիղ, որ նոյն են ինչպէս ճիւղ, ծիղ, նաեւ ծղօտ, ծիլ։ Մի ձանձրանար կրկնութիւններէն։ Արտասահմանի մէջ այնքան ծանրաբեռնուած էք ամէն տեսակ հոգերով որ ուշիմ ուսուցիչը քաղուածով, կրկնութեամբ, միեւնոյն շրջանակի մէջ դառնալով, կ'աղաչէ ձեզ դաս պատրաստելու աղատուէքն...

Քիչ մըն ալ մարզարիտ կամ խիցի հաւաքենք։ Գրուած էր (միշտ թերթի մէջ) լոյս կիսպով։ Չեմ գիտեր թէ գրողը ո՞ր ճիւղին տուած կնճիռը այս նոյնքան անհաստատ ձեւը կը գործածէ։ Չէ՞ր բաւեր արդեօք «լոյս», որ «լոյս» գոյականին գործիական հոլովն է եւ լոյս (լիուլի) կը բաւեր իր մտածումը արտայայտելու՝ առանց «կիսպով» պոչ մը կցելու անոր:— Կ'ըլլա՞յ «ռազմապէս», փոխանակ զինուորական տեսակէտով կամ, գէթ, զինուորականօրէն ըսելու։ Թէեւ ըսար մասնիկները ընդհանրապէս ածական բառեր կ'առնեն, ոչ թէ գոյական ինչպէս ռազմը։ Զըսուիր նաեւ «ռազմօրէն» փոխանակ ռազմականօրէն ըսելու։ Զըսուիր «մարզապէս» փոխանակ մարզկօրէն ըսելու։ Բացառութիւններ կան, բայց որ եւ է նոր գրող, խելքին փչածը գրելու համար կամ գրելէ վերջ իրաւունք չունի բա-

---

ԱԼԼԱՀ ՄԵԾ Է

»»»» ○ ««««

Անմիջապէս որ Եւրոպան ցոյց տուաւ, թէ պատրաստ էր նկատի առնելու Արեւելքի մէջ համայնավարութեան ունեցած ուժը եւ հանդարտ ձգելու Ռուսերը Եւրոպայի մէջ, եթէ իրենց կողմէ այս վերջինները ոռոչ չափով կրաւորական դիրք բռնէին Ասիոյ մէջ, համայնավարութեան քաղաքականութիւնը փոխուեցաւ։ Ցարերու նուաճողական հին մեթոտները եկան կամաց կամաց փոխարինելու խոլամտապատ, անչափահասիկ կեցուածքը.

Այդ մեթոտները նախ եւ առաջ հին Ռուսիոյ մահմետական ժողովուրդներուն դէմ գործադրուեցան։ Մահմետականներուն չար բախտէն, անոնք կը բնակէին երկրի մը մէջ, ուր քարիւղ կը գտնուէր Ազրբէջանի գեղեցիկ դաշտը։ Լենինեան պատերազմի ընթացքին սովետները Ազրբէջանի մահմետական հանրապետութիւնը գրաւեցին, անմիջապէս որ Անգլիացիները, անհաւատալի կուրութեան մը հետեւանքով, պարպեցին երկիրն ու հեռացան.

Մահմետականները զլուխ բարձրացուցին, բայց ի զուր տեղը. Ազրբէջանի երկրորդ քաղաքի՝ Գանձակի մէջ սովետները բացատրեցին անոնց թէ ի՛նչ իմաստ ունէին Զինովիեւի խօսքերը՝ «ազատութեան եւ հաւասարութեան վրայ հիմնուած՝ ճնշուած ժողովուրդներու եղբայրական միութիւն»։

Ազրբէջանի հայրենասէրները ջարդուեցան. տասը հազար հոգի գնդացիրի բռնուեցան Գանձակի մէջ. 24 հոգի միայն յաջողեցան ազատիլ, որոնց կարգին նաեւ գրքիս հեղինակը։ Միաժամանակ Կովկասի երկրորդ մահմետական հանրապետութիւնը՝ Տաղստանը զէնքի ուժով կը գրաւուէր. 1921ին ամբողջ Կովկաս Պրլ-կին Ռուսերուն ձեռքը անցած էր։

Նոյնը տեղի ունեցաւ նաեւ Կեդրոնական Ասիոյ եւ Թուրքեստանի մէջ։ Տեղական խռովութիւններ ծագեցան միաժամանակ Արեւելեան Իսլամութեան հին մայրաքաղաքին՝ Պուխարայի, ինչպէս նաեւ Սամարղանդի, Խիվայի եւ Աշխապատի մէջ։

Բնականաբար պոլշեւիկեան բանակները սարպուեցան այդ վայրերը փութալ՝ անդորրութիւնը վերահաստատելու համար։ Շատ չանցած, Թուրքեստանի մահմետական երկիրները Ռուսիոյ կցուեցան, որպէս Թիւրքմէնիստանի եւ Ուզպէկիստանի խորհրդային հանրապետութիւններ։

Ռուսիոյ նախապատերազմեան սահմանները վերահաստատելէ ու մահմետական ժողովուրդները նոր Ռուսիոյ միացնելէ յետոյ, սովետները իրենց նշանաբանը փոխեցին ու պայքար բացին Ալլահի դէմ։ (Պէտք է ըսել սակայն թէ մահմետականները լեզուական լայն ինքնավարութիւն առին)։ Եթէ Ալլահ «պետութենէ անջատուեցաւ» արդի Թուրքիոյ մէջ Քէմալ փաշայի կողմէ, անիկա վտարուեցաւ ռուսական արեւելքէն։

Մզկիթներուն ու կրօնական դպրոցներուն մեծագոյն մասը գոցուեցաւ կամ բանւորական ակումբներու վերածուեցաւ։ Իսլամ եկեղեցական իրաւագիտութեան օրէնքները, որոնք մասամբ ի զօրու էին ցարական շրջանին, ջնջուեցան։ Համիսլամութեան իրականացման ձգտող որ եւ է շարժում արգիլուած է Ռուսիոյ 3 միլիոն մահմետականներուն։ Իսլամը դատապարտուած է մեռնելու Խորհ. Ռուսիոյ մէջ։

Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ գոյութիւն ունին սակայն վայրեր ու հաստատութիւններ, ինչպէս Գ. Միջազգայնականի եւ Կէփէուի ակադեմիները, ուր մարզարէին վարդապետութիւնը հեղինակութեամբ կ'աւանդուի։ Հոն է որ կը պատրաստուին Արեւելքի յատուկ գործակալներ ու փրոփականտիստներ, որոնք, բազմամեայ ուսումէ մը յետոյ՝ այն ատեն կ'իւրացնեն իսլամի օրէնքներն ու բարքերը, որ պատրաստ են ամէն վայրկեան վիճաբանութեան բռնուելու մահմետական որ եւ է հմուտ աստուածաբանի մը հետ։

"Երբ 1924ին, առաջին անգամն ըլլալով սովետ գետեղան մը Արաբիա դրկուեցաւ ծերունի Հիւսէյին թագաւորին հետ բարեկամական յարաբերութիւններ մշակելու, Հիճազի Արաբները ապշեցան, տեսնելով սովետ դեսպանին՝ Նաուիր պէյ Թորաքուլովի աստուածաբանական ծանօթութիւնները եւ անոր ջերմեռանդ զգացումները։ Նաուիր պէյ Թորաքուլով աւելի հեշտութեամբ կը շարժէր իսլամական օրէնքներուն եւ աւանդութեանց լաբիւրինթոսին մէջ, քան Արաբները

Բայց... եթէ իսլամը զլխատուեցաւ Ռուսիոյ մէջ, եթէ սովետական սահմաններէն ներս ապրող մահմետականները դադրեցան մասնակցելէ իսլամի Միջազգայնականին (Ժ. Թ.- Համիսլամական շարժման), այնպէս որ կարելի չէ այլեւս նկատել անգամ մահմետական պլոքին, բայց եւ այնպէս պէտք է ընդունիլ թէ 1919 - 22 կարճատեւ շրջանին որուն ընթացքին Ռուսիոյ նոր առաջնորդները փորձեցին եղբայրացնել Ալլահն ու Լենինը՝ իսլամ ժողովուրդները կարեւոր եւ տեւական առաքելութիւններ ձեռք ձգեցին.

Այն՝ ինչ որ մահմետական երեք պետութիւններ՝ Թուրքիան, Պարսկաստանն ու Աֆղանիստանը որոնք միասին 35 միլիոն մահմետականներ կը հաշուեն, ձեռք ձգեցին պոլշեւիկներու թոյլտուութեամբ եւ օժանդակութեամբ, այն է՝ իրենց ազգային գերիշխանութեան վերահաստատումը, պիտի չկրնար երբեք տեղի ունենալ ցարական շրջանին։ Հանրապետական Ռուսիա մը անգամ պիտի չհանդուրժէր այդ տէրութեանց գերիշխանութեան վերահաստատումը՝ ի հարկէ, սովետներու օժանդակութեան դրդապատճառը անշահախնդիր սէր մը չէր դէպի Անատոլուի եւ Իրանի մահմետականները։ Անտարակոյս պոլշեւիկներուն համար կարեւորը այդ երեք երկիրները անգլիական ազդեցութենէն ձերբազատելն էր։ Թերեւս անոնք կը յուսային «Խորհրդ. Հանրապետութեանց Միութեան» կապելու այդ տէրութիւններն ալ, ինչպէս Թուրքեստանն ու կովկասեան տէրութիւնները Սակայն, մինչ Լենին կը կարծէր Ալլահը խաբել, Ալլահ կարմիր Ցարին քթին կը խնդար։ Թուրքերն ու Պարսիկները սիրով ընդունեցին սովետներու նիւթական ու զինուորական աջակցութիւնը իրենց անկախութեան պայքարներուն ընթացքին։

(Նար.) (2)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ցառութիւնները մէլքերելու իրրեւ օրէնք Ցիչեցէք ներողական լեզուն և բուն քերականութիւնը եւ անոնցմով գրողներուն հաւատարմութիւնը իրենց լեզուին օրէնքին, ոչ թէ բացառութիւնները: Ըսէ՛, հոդ չէ, կապկօրէն, բայց մի ըսեր մարդօրէն, ռազմագէտ, մանկօրէն: Մեր լեզուն երէկին չէ, ոչ ալ շինուելու վրայ: Այո, ընդունակ է ընդգրկելու արտայայտութիւններու, իմաստներու, բացատրութիւններու ամէն տեսակ նոր ձեւեր, իւրացնելու զանոնք, բայց իր ճառեալ հիմերուն վրայ, որոնք կրանիթեայ ամրութիւն ունին արդէն եւ մարդկային գրաւոր մտածումներուն մինչեւ նախնական խորերը կը հասնին, եթէ կը փափաքիք գիտնալ եւ հաւատալ: — Ո՛հ, ներողութիւն, սիրելի Արազ, նորէն քարոզ...

Ցամառները համոզելու համար ըսենք ու վերջացնենք — կ'ըլլա՞յ միթէ ...

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀՈԼԱՆՏԱՅԷՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ՄԻՋ. ԱԶԳ. ՃԱՄԲԱՐԻՆ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, 1 Օգոստոս.— Այսօր ամէն ինչ լաւ անցաւ, նախաճաշ, վրաններու քննութիւն, դրօշի պարզում եւն.: Կէս օրուան ճաշի միջոցին, Լահէյի եգիպտական գեսպանը մեզի այցելեց, առաջնորդութեամբ իրենց օկտաւտապետ Սալամա էֆէնտիի, որ շատ աշխատած է հայ արիներու եւ հայ խմբակին ճանաչման համար: Հազիւ այցելուները հեռացած էին, երբ տիկին մը եւ օրիորդ մը, եգիպտական բանակավայրէն մեր կողմը եկան: Երկուքն ալ հայկական դիմագիծ ունէին: Իսկապէս երկու Հայուհիներ էին, որոնք յայտնեցին թէ լուր առած էին տեղական սրահներէն ...

— Հոլանտայի մէջ բաւական Հա...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԾԱՂԿՈՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Սէն Լու, 2 օգոստոս — Յուլիս 31ին շաբաթ երեկոյ, Գ. Վահան Փիլոյեանի թատերասրահին մէջ, տեղի ունեցաւ ազգ. մանկապարտէզի աշակերտներուն տարեվերջի հանդէսը: Սրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ: Ներկայ էր նաեւ Գարեգին եպիսկ. Խաչատուրեան:

Ժամը 9ին կը բացուի վարագոյրը ...

... համար յիշատակը Խանասորի անմահ հերոսներուն, որոնք մարտնչեցան պարտականութեան նուիրական ճամբուն վրայ, 40 տարիներ առաջ: Ինչպէս ուրիշ տեղեր, մենք ալ տօնը կատարեցինք Ներգ. յուլիս 25ին.

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի արիները կը հսկէին կարգապահութեան: ...

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԱԼԻՔՆԵՐ

Մարթընոյի երաժշտական ալիքները խոստալական են մեր սրտի բարձրութիւնն ու վիշտը արտայայտելու համար: Թէ՛ հնարիչը եւ թէ իր քոյրը դարուս այն հազուագիւտ ընարեալներէն են, որոնց տրուած է անհունի հնարաւորութիւնները երագործել, տալով ձայնի անչափ տեւողութիւն, ...

ՏԻՐՈՒՀԻ ՋԱՌԱՓԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔ ԳՐՈՂՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

... Արեգեանը մանրամասնօրէն տաղաչափական կանոններու մասին:

Զեկուցումներ կու տան փրոֆ. Ա. Ղէրոէքեանը հայ նորագոյն գրականութեան մասին, իսկ փրոֆ. Հ. Գիւլբէնկեան թատերգութիւններու:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 40-ԱՄԵԱԿԸ

ԿԷՕՐԻՆԿ

ՌԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻւ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՅԱՌԱՋ-ի ԹԵՐԹՕՆԸ (427)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

›››› ● ‹‹‹‹

Լեւոնի խումբը երկու շաբաթ մնաց այդ շրջանին մէջ, այցելելով հայաբնակ գիւղերը ...

... ուրիշ շրջաններու ժողովուրդէն անկախ կրցած էին գնահատել զէնքը, ...

(Շար.) ՄԱՏԱԹ

ծրագրուած են կարգ մը վարչական բարենորոգումներ, անդորրութիւնը վե-րահաստատելու և արդար վարչութիւն մը հաստատելու համար։ Ֆրանսացի մը նոր վարչութեան աշխատանքը պիտի դիւրացնէ իբրեւ խորհրդական։

* Օգոստոս 6ին լրացաւ ձէպէլ Տրիւզի կառավարիչին պաշտօնավարու-թեան շրջանը։ Մեծամասնութեան պետը, Հասան էլ Աթրաշ, Դամասկոս գնաց, նոր կառավարիչին ընտրութեան համար։ Կը վախցուի որ ծանր դէպ-քեր պատահին, եթէ Սուրիոյ կառավարութիւնը գոհացում չտայ Տիւրզիներու պահանջներուն։ Էմիր Աթրաշ հեռանալ յայտարարութիւնն ըրաւ այս առ-թիւ.

* Ձեռ եկաք կառավարութենէն պահանջելու որ յարգէ իր յանձնառու-թիւնները։ Ան ինծի գոհացուցիչ պատասխան մը խոստացաւ օգոստ. 6ին։ Ան-կարելի է ըսել թէ ինչ պիտի պատահի, եթէ կառավարութիւնը չկատարէ իր խոստումները։ Այն ատեն պիտի կրնանք ապացուցանել թէ տիւրզի ազգը պատրաստ է նորէն հանելու, որպէսզի կատարուին մեր պահանջները։

Թէ՛ կը կռուին, թէ՛ կը բանակցին

Վերջին լուրերու համաձայն, կռիւները շարունակելով հանդերձ, Ճափոն անուղղակի բանակցութիւններ ալ կը կատարէ, իր կամքը պարտադրելու հա-մար Չինաստանի։

Ճափոնցիները իրենց կորուստները կը հաշուեն 364 մեռեալ եւ 869 վիրա-ւոր։ Միայն մէկ վայրի մէջ 2500 Չինացիներու դիակները գտնուած են։ Ճափոն մինչեւ հիմա 517 միլիոն եէն ծախսած է զինուորական գործողու-թեանց համար։

Թիէնցինի սպիտակ Ռուսերը քաղաքապահ գունդ մը կազմած են նախ-կին ռուսական թաղամասին մէջ, Ճափոնի արտօնութեամբ։ Խորհրդային հիւպատոսարանը փակուած է եւ պաշտօնեաները բրիտանական թաղամասին մէջ կը բնակին։

** Չինական կառավարութիւնը 20 միլիոն ոսկիի փոխառութիւն մը կնքեց Լոնտոնի հրապարակին վրայ։

›››› • ‹‹‹‹

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ ձերբակալուեցաւ նախկին նախարար Կիչէվ, Հողագործ-ծական կուսակցութեան նախագահը, երբ վար կ'իջնէր Պելկրատի կառախում-բէն։ Մեծ բազմութիւն մը հաւաքուած էր կայարանը, դիմաւորելու համար, բայց ոստիկանութիւնը ցրուեց։ Կիչէվ քանի մը ժամ վերջը ազատ արձակ-ուեցաւ, բայց անմիջապէս փոխադրուեցաւ հեռաւոր գիւղ մը, Թրքական սահ-մանագլուխին վրայ, հսկողութեան տակ։ Պատճառը այն է որ Պ. Կիչէվ ար-տասահմանգտնուած ատեն կը քննադատէր ներկայ դահլիճը, ըսելով թէ դաշ-նի դաշնագիր կնքած է Գերմանիոյ հետ։ Կառավարութիւնը բացարձակապէս կը հերքէ այս մեղադրանքը։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ վրայ գործողութիւնները կը շարունակուին դան-դաղօրէն։ Ապստամբները դեռ չեն կրցած վճռական յաղթանակ մը չահիլ Մատրիտի շուրջը, թէեւ իրենց ղեկոյցները լաւատեսութիւն կը յայտնեն։

** Վերջերս Մատրիտի մէջ գտնուելով մահուան դատապարտուեցան եր-կու Ֆրանսացիներ, որոնց համար կ'ըսէին թէ յանձն առած են միջազգային նեյտրալիտէի ենթարկուիլ, գոր Ֆրանսայի բանակը վարանելու եւ ուժերու համար։ Թերթերը զարմանազան պատմութիւններ հրատարակեցին այս առթիւ։ Ֆրանսացիներէն մէկուն հայրը, հանգստեան կոչուած սպայ մը, դատ բացաւ, իր տղուն պատիւը պաշտպանելու համար։

ԱՄԱՌԸ ուշ մնաց այս տարի եւ շատեր կը գանգատէին օդին ցրտութենէն, բայց երկու օրէ ի վեր տաքը անտանելի դարձած է արդէն։ Ջերմաչափը 30 կը ցուցնէր առջի օր, Փարիզի մէջ։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ մէջ տարօրինակ միջադէպ մը պատա-հեցաւ առջի օր։ Սակարանի եւ ելեւմտական հաստատութեանց աշխատա-լէն 250 հոգի պաշտօնատուն երթալով, բողոքեցին վերջերս տրուած իրաւա-բարական վճիռի մը դէմ։ Կ'ատարէին թէ իրենց յաւելուած եղած է միայն 3-5 առ հարիւր, մինչ ապրուստը աճած է 30 առ հարիւր։ Նախարարը մերժեց ան-կնդրութեան ընդունիլ։ Ասոր վրայ պաշտօնեաները նստան եւ սկսան իրենց սանդուիչները ուտել։ Ոստիկաններ կանչուեցան, բայց չուզեցին մի-ջամտել։ Ի վերջոյ կարելի եղաւ համոզել եւ ճամբել, ժամադրութիւն տալով նախարարէն։

ՀՈՊԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. ԳՈԼՈՒՏ ԳԱԼՈՍԵԱՆ կը ծանուցանէ իր բարեկամներուն, որ իր սիրելի եւ անմոռանալի կնոջ մահ-ուան երկրորդ տարելիցին առթիւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի վաղը, կիրակի առաւօտ Գոմոնի (Մար-սէյլ) Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղե-ցիին մէջ, իսկ ժամը 4ին գերեզմա-նատուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Ուրֆայի Հայրենակց. Միութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տիկին Քրպրիքճեանին, Տէր Եղիշէ քահանային, Սէն-Լուի Պատանեկան Միութեան, և խումբ սանուհիներուն, Պ. Կարապետ Թիւ-թէլեանի, Պուլվար Օտտոյի Ազատ-եան Թատերախումբին եւ ամէն ա-նոնց, որոնք իրենց մասնակցութիւ-նը բերած էին Միութեանս դաշտա-հանդէսին։

ԿԱՐԵՒՈՐ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՄԱՍԻՈՅ եւ Շրջանի Հայրենակ. Միութեան Վարչութիւ-նը ի գիտութիւն հանրութեան կը ծանուցանէ թէ, իր հրապարակ հա-նած թոմպոլայի առարկայ վիճա-կահանութիւնը տեղի կ'ունենայ 13 Սեպտեմբերին, Մոնթոնի անտառին մէջ կազմակերպուած դաշտահան-դէսին։ Վարչութիւն

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

Տիկին Ոսկի Գրճեան, ծնեալ Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայր-ները, Մինասի Գէորգ և Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920-1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգային վարժա-րաններ։ Քէմալական շարժման ժա-մանակ Ամերիկացիներու միջոցա-փոխադրուած են Պալլայի (Բա-նասատ) շրջանները, եւ անկէ իվեր իրենց հետքը կորսուած է։

Ճշգրիտ լուր առողին մէկ տարի-ուան «Յառաջ» նուէր պիտի տրուի։ Դիմել իրենց քրոջ՝ Voskie Kidjirian, née Baharian, 56 rue de Bas Meudon, Issy les-Moulineaux, France (Seine).

Կը խնդրուի յանձնել Թերթե րէն արտատպել։

— Իսքէնտէր Թայիշեան Ագսէրայ-ցի (Գո իս), որ մինչեւ վեց ամիս առաջ Լիոնի մէջ կը բնակէր եւ հե-տեւեալ հասցէն ունէր. — 63 rue Nior.

Կը խնդրուի իր հասցէն գիտ-ցողներէն տեղեկութիւն տալ Դա-նիէլ Սվազեանին, German Colony, 20, Jaffa — Palestine, Կամ «Յառաջ»ի Վարչութեան։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ օր, 7 Օգոս-տոս ժամը Ճիշդ 5ին, Բարեգործա-կանի ՅԱՆ մէջ 8 Rue Bossuet.

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ Բանակի Նախկին Հայ Կամաւորներու Միութեան Վիե-նի եւ շրջանի Մասնաճիւղի ընդհա-նուր տեղական ժողովը Կիրակի, 8 Օգոստոս, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ռիւ տը Նաւառ, Պ. Ռ. Փափազեանի սրճարանի ներքնասրահին մէջ։

Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Կը հրաւիրուին նաեւ մեր ոչ-ան-դամ ընկերները։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆՆԷՍ-ԲՈՒՅԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր, Շաբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին իր ակումբին մէջ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. ՄԻՆԱՍԵԱՆ» ենթակոմիտէի ժողովը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ակումբին մէջ։

ԻՍԻ ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Վռամեան», «Եփրատ», «Մշօ» եւ «Արդուեան» խումբերու բոլոր ընկեր-ները այսօր, Շաբաթ, երեկոյեան ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ՝ 2, Ռիւ տը լա ցէֆանս։ ՕՐԱԿԱՐԳ՝ Ըրդ. ժողովի օրակարգերու քննութիւն։

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅի «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 8 Օգոստ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ծանօթ վայրը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներ-կայանալ անդամատոմսով։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բո-լոր ընկերները այսօր, Շաբաթ, երեկոյեան ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրադարանը, 181 Cours Lafayette, Պարտաւորիչ Ներկայութիւն։

Ժողովը պիտի շարունակուի կիրակի, 8 Օգոստոս առաւօտեան ժամը 9ին, իսկ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, նոյն հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այ-սօր, Շաբաթ, երեկոյեան ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼի «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր» խումբի ընդհ. ժողովը 9 Օգոստոս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին «Ճաճրիկեան» սրահին մէջ, 5, Ռիւ տը լ'Էվլիզ։ Կարեւոր օրակարգ։

Ուխտագնացութիւն Անդրանիկի գամբարանին

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան

Յառաջիկայ ՕԳՈՍՏՈՍ 29ի Կիրակին

Մանրամասնութիւնները յառաջիկային

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

8 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Մէօտոնի ան-տառը, պաղ աղբիւրին մօտ (Tapis Vert)։

Նուագ., պար. երգ, արտասանութիւն եւլն.

Թոմպոլա, պիւֆէ մատչելի գիներով

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ — Եօզեկաւք առնել Էնվալիտէն-իջնել վալ ֆ-լէօռի

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իսի-Լէ-Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ կողմէ 29 ՕԳՈՍՏՈՍին, կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. «ԱՆՏՈՔ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կիրակի, 8 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, 25 Ռիւ տիւ Մոլսո, «ՊՕՆ ԱՔԷՕՅ»ի ծառախիտ պարտէզին պաղ աղբիւրին քով։

Կը նախագահէ Ընկ. Ա. ՊՕՂԻԿԵԱՆ

Կը խօսի Ընկ. Մ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Ճոխ պիւֆէ։ Ուտելիքները կարելի է բերել միասին։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— փլաս տիւ փէօփլէն առնել հանրակառք, իջնել փլաս Պէլ վիւ, եւ հիւանդանոցի ետեւի աջակի դուռին առջեւէն 100 քայլ վեր ելլել եւ դառնալ աջ։ Անձրեւի հպարագային մահաւոր պատսպարան։

Քեմալականներու Ռուբէնի և Հայաստանեայց

Տեղի կ'ունենայ այսօր, Շաբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին ԺԱՆ Տ'ԱՐՔԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ

"ՎԷՄ"

Լոյս տեսաւ ՎԷՄի ԺԹ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.

ՎԱՀԱՆ ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արհաւիրքի օրեր։ Ե. ԹԻՐՏԵԱՆ՝ Հայ եւ Արաբ հնագոյն յարաբերութիւնները։ ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ Ցուցահան-դէս, Հայ — հայկական բանակցութիւնները ։ ՀՄ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ՝ Դէպքերը Վասպուրականում, Մի քանի ճշգումներ։ Ս. ՎՐ.՝ Հայ եկեղեցու միաբա-նութիւնը, Ընծայեցի, Անցեալը, Առարկա Հայաստան Գէորգեան, Զ. Մաթեւեան, Կեանք եւ Մշակոյթ, Գրականութեան վիճակը Հայաստանում, Րաֆֆիի յոբելեանը, Մուրատ Ռաֆայէլեան վարժարանի հարիւրամեակը, Քաղաքային թանգարան Երեւանում, «Մարջան» օպերա։ Գիրք եւ մամուլ, Հրատարակութիւնների վիճակը Հայաստանում, Րաֆֆիի երկերը, Նուպար-եան մատենադարան, Գրախօսական, Մ. Օրախելաշվիլի՝ «Ս. Օրջոնիկիձէ», Ն. Բողալեան, Ն. Հանգոյց՝ «Մեր կանոնագիրը», Ս. Վ. յաւելուած, Վահ-րամ եպ. Մանկունի, «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը» ։

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ.— Ֆրանսա եւ Սու-րիա 60 ֆրանք, Ամերիկա, Բրիտանական կայսրութիւն, Եգիպտոս 4 տո-լար, Մնացեալ երկիրները 3 տոլար։

Կանխիկ վճարող նոր բաժանորդներու համար նախորդ տարիներու թիւերը կէս գինով։ Դիմել՝

S. VRATZIAN, 13, Rue des Platanes, Cité Jardins de Plessis-Robinson (Seine)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ Թիւ 1

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի զէնքերու պատմութիւնը։ Մօտ 300 էջ մաքուր թուղթի վրայ, պատկերազարդ, գեղեցիկ հրատարակութիւն

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ 10 ֆր.
միւս երկիրներ 15 ֆր.

Դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ, R. Papazian 163 Avenue Jean Jaurès, Paris.
ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahaguian, 29 Atelerilor, Constantza (Roumanie)
ՊՈՒԼՂԱՐԻԱ «Մասիս» հրատարակչական B. P. 444, Sofia (Bulgarie)
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օր»ի խմբագրատուն 20 A. Rue Vouli, Athènes (Grèce)
ԻՐԱՔ Դ. Սիւրմէեան, New Street, Bagdad (Iraq).
ՀԱՐԱՒ ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմենիա»յի խմբագրատուն, San Salvador
Buenos-Aires (Argentine).

Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince, Paris որուն կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին ցանկ տուած:

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 8 ՕԳՈՍՏՈՍ — DIMANCHE 8 AOUT 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3493 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ...

Տարիներէ ի վեր պատկերալից բացատրութիւն մը կը գործածուի մեր խմբագրատան մէջ, մտերմական ասուլիսներու առթիւ.

— «Քոնսիէրժ»ին կատուն անգամ օդափոխութեան կ'երթայ, այս քաղաքին մէջ:

Արդարեւ, արձակուրդը աւանդութիւն մը դարձած է քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ: Մանաւանդ այս քաղաքին համար, անխուսափելի պահանջ մըն է այդ: Ծակող աղմուկը, լարուած, հեւիհեւ կեանքը, ամենօրեայ եւ յարափոփոխ երթեւեկը ջիղ ու միտք կը մաշեցնեն, իսկ մեր շնչած օդն ալ աւելի շատ պէնզին, մուր ու փոշի կը պարունակէ, քան թէ թթուածին:

Տակաւին չենք յիշեր գործարաններու տաժանելի աշխատանքը, օդէ եւ լոյսէ զրկուած արհեստանոցներու եւ բնակարաններու վատառողջ մթնոլորտը, պանդոկներու, արճարաններու, գրասարաններու խառնիճաղանճ եւ թանձրացեալ ապականութիւնը, առօրեայ յուզումներն ու ցնցումները, ապաբիչ հրապոյրներն ու մոլութիւնները:

Ասիկա հասարակ աշխարհի, բայց մանաւանդ այս երկրին մէջ, բնակչութեան կէսը չի գիտեր թէ միւս կէսը ինչպէս կամ ո՛ւր կ'ապրի: Մանաւանդ աշխատաւոր բազմութիւնները:

Հազարներ ու հազարներ մինչեւ այսօր ալ կրնան երգել, առանց չափազանցութեան.

Ա՜խ, մեր սիրտը լիքը դարդ, ցաւ,
Օր ու արեւ չտեսանք ...
Վա՜խ, մեր կեանքը սեւով անցաւ,
Աշխարհից բան չիմացանք ...

Ամէն երկրի մէջ ալ, կառավարութիւնները զանազան միջոցներ տնօրինած կամ ծրագրած են, բազմութեանց կեանքը տանելի դարձնելու համար:

Այս բարենորոգչական շարժումը աւելի ծաւալուն հանգամանք առած է վերջերս, գլխաւորաբար ներշնչուելով այս երկրի ժողովրդական ճակատի կառավարութեան օրինակէն:

Արդարեւ, 1936 յունիս 12էն ի վեր, երբ Լէօն Պլումի դահլիճը իրարու ետեւէ քուէարկել տուաւ ընկերային օրէնքները, շաբաթական աշխատանքը վերածելով 40 ժամուան եւ հաստատելով պարտաւորիչ եւ վճարովի արձակուրդ, շարժումը մեծ թափ մը դարձաւ, նաեւ, ուրիշ երկիրներու համար:

Անոնք որ արդէն ունէին այդ կարգի տնօրինութիւններ, աւելի կամ պակաս յարմարութիւններով, սկսան նոր դիւրութիւններ առնել: Իսկ ուրիշներու համար ներշնչման աղբիւր մը դարձաւ այս երկրին կենդանի օրինակը:

Այսպէս, Անգլիոյ մէջ արդէն բանաձեւ մը մշակած են, աւելի ընդարձակելու վճարեալ արձակուրդի դրութիւնը, որմէ պիտի օգտուին 12 միլիոն աշխատաւորներ, իսկ Մ. Նահանգներուն մէջ ծագեցան արիւնալի խռովութիւններ, որոնք չեն դադրած տակաւին, կամ կը վերսկսին քրոնիկ հիւանդութեան մը պէս:

Այս տարի յունիս 22ին, Աշխատանքի միջազգային համագումարին մէջ (Ժընեւ), երկար քննութեան ենթարկուելով շաբաթական 40 ժամը ընդհանրացնելու խնդիրը, 41ի դէմ 88 ձայնով ընդունուեցաւ 40 ժամը՝ հիւսուածեղէնի ճարտարագործութեան համար:

Միեւնոյն ժողովին մէջ, պատանի աշխատաւորներու բանուորութեան տարիքը 14էն բարձրացուցին 15ի

Այս առթիւ կարդացուած տեղեկագրին համաձայն, վճարովի արձակուրդէն աւելի կամ պակաս կ'օգտուին, բացի Ֆրանսայէն, ուրիշ 21 երկիրներ, իսկ 16 երկիրներ ալ՝ որոշ ճիւղերու համար:

Այսպէս կամ այնպէս, ճամբան բացուած է արդէն, եւ ամէնէն յետադիմական կառավարութիւնն ալ դժուար թէ կարենայ դիմադրել հոսանքին: Ընդհակառակն, ժողովրդավար երկիրներու օրինակը պիտի ալեկոծէ ուշ մնացողները:

X

Առաջին օրէն իսկ, այս երկրին մէջ հաստատուած բարենորոգումէն օգտուեցան, նաեւ, հայ աշխատաւորները: Մանաւանդ այս տարի:

Բայց, «օգտուիլ»ը տժգոյն բացատրութիւն մըն է:

Այո, օգտուեցան, իրաւունք ստանալով 15 օր չաշխատելու եւ օդափոխութեան երթալու, առանց կորսնցնելու իրենց աշխատանքին գինը:

Արդ, ի՞նչպէս օգտուեցան: Ուրիշ խօսքով, ուզեցի՞ն մարդավարի արժեցնել արձակուրդը:

Ահա խնդիր մը որ բաւական ատենէ ի վեր կը զբաղեցնէ մեր միտքը: Մանաւանդ հիմա, երբ շաբաթական արձակուրդն ալ վերածուած է երկու օրուան,— շաբաթ եւ կիրակի, կամ կիրակի եւ երկուշաբթի:

Իբրեւ ընդհանուր երեւոյթ, աշխատանքի որ եւ է դադար մեր բազմութիւնները կը մղէ կամ տունը նստելու, եւ կամ օրը իրիկուն ընելու սրճարանի մը անկիւնը:

Առաջ, երբ վճարովի արձակուրդ չկար եւ աշխատաւորները միայն կիրակի մը եւ տօնական օրեր ունէին, այնքան ալ դիւրին չէր որոշ ծրագիր մշակել:

Իսկ հիմա՞, երբ յայտնի են շաբաթական դադարի օրերը, ինչպէս եւ արձակուրդի եղանակն ու տեւողութիւնը, իբրեւ պետական օրէնք: Երբ արձակուրդի եւ զբօսանքներու նախարարութիւն մըն ալ հաստատուած է, եւ տրամադրելի են բազմազան դիւրութիւններ՝ ամէնէն անմատչելի համարուած վայրերու համար:

Դեռ կը խօսինք այս կէտերու մասին: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԵԴՐ. ԳՈՐԾԱԴԻՐ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆ ԱԼ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ

Անվերջ ձերբակալութիւն եւ գնդակահարութիւն ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն օգոստ. 6 թուականով (Ռատիօ).— Փիաթիկորսկի զինուորական ատեանը (Հարաւային Ռուսաստան) մահուան դատապարտեց 18 հոգի որոնք յանցաւոր ճանչցուած են, կառախումբերը գիծէն դուրս հանելու գործողութիւններ կազմակերպած ըլլալով: Տասնըութ դատապարտեալները գնդակահարուեցան մահավճիռէն քանի մը ժամ վերջը:

ՄԻՒՍ ԿՈՂՄԷ ԿԸ ԾԱՆՈՒՑՈՒԻ ԹԷ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ ԵՂԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ԳՈՐԾԱԴԻՐ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ:

ԽՄԲ.— Այս հեռագիրը կը թարգմանենք ընկերվարական պաշտօնաթերթէն՝ «Փօփիւլէռ»: Նոյն լուրը ուրիշ թերթերու մէջ ալ հրատարակուած է այսպէս.— Ուկրայնայի, սպիտակ Ռուսաստանի, Ուզպէկիստանի եւ Տաճկաստանի հանրապետութեանց նախագահներէն վերջը, բանտարկուած է նաեւ Հայաստանի հանրապետութեան նախագահը: Մանրամասնութիւններ կը պակսին Հայաստանի հանրապետութեան նախագահին ճակատագրի եւ իր յանցապարտութեան պատճառներու մասին:

Ինչպէս յայտնի է, խորհրդային կարգուսարքին մէջ հանրապետութեան նախագահներ չկան, այլ նախագահներ՝ ժողովրդական գործավարներու խորհուրդին (վարչապետ), կամ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի (խորհրդարան), եւ կամ ընդհ. քարտուղարներ՝ Կեդր. Կոմիտէի, որ բուն վարիչն է երկրին: Այնպէս որ, եթէ ամբաստանեալը Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին նախագահն է, պիտի ըլլայ ՀԱՆԷՍՕՂԼԵԱՆ. եթէ վարչապետն է՝ ԳՈՒԼՈՅԵԱՆ, իսկ եթէ Կեդր. Կոմիտէի քարտուղարն է՝ ԱՄԱՏՈՒՆԻ:

Ամէն պարագայի մէջ, այս շարաշուք լուրն ալ կ'ապացուցանէ թէ «մաքրագործումները» ոչ միայն չեն մեղմացած, այլ եւ աւելի անողոք եւ ծաւալուն հանգամանք առած են մեր հայրենիքին մէջ ալ:

Ահաւասիկ այլապէս վրդովիչ տեղեկութիւններ, համաձայն վերջին հեռագիրներու —

Պաշտօնանկ եղած է բժշկական համալսարանի դասախօսներէն Տոքթ. Գլեանեւ, որ բանտարկուած է բանսարկման յանցանքով: Բանտարկուած է նաեւ գրագէտ Շուխով, «ծեծած ըլլալով իր կինը»

** Երէկ հաղորդած էինք Տաճկաստանի վարչապետ Շոթմարի, Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի քարտուղար Իմամովի, փոխ-վարչապետ Կակտինի, Երկր. Միութեան քարտուղար Գերասիմովի, դատական գործավար Շիրինովի ձերբակալութիւնը: Նոր հեռագիրներու համաձայն, հակայական միթինգներ գումարուած են Տաճկաստանի խորհրդային հանրապետութեան մէջ, մահապատիժ պահանջելով ամբաստանեալներուն դէմ: Բոլորն ալ վտարուած են կուսակցութենէն, իբրեւ ժողովուրդի թշնամիներ: Այս առթիւ քուէարկուած բանաձեւերուն մէջ ամբաստանեալները կը ներկայացուին «իբրեւ վայրենաբարոյ հրոսախումբ մը գերմանեւճափոնական ֆաշականութեան գործակալներու, որոնք կը փորձէին էմիրին եւ անոր աւատական-դրամատիրական գործակիցներուն իշխանութեան տակ ձգել Տաճկաստանը»:

Տաճկաստանի «Կոմունիստ» լրագիրը, որ լոյս կը տեսնէ Ստալինապատ մէջ, բազմաթիւ նամակներ կը հրատարակէ, ուղղուած՝ Ստալինի եւ Եժովի (Նախագահ Չեկայի): Նամակագիրները իրենց հաւատարմութիւնը յայտնելով, կը թելադրեն կրկնապատկել արթնութիւնը՝ ժողովուրդի թշնամիներուն դէմ:

** Օրժոնիկիձէի մէջ (Նախկին Հիւս. Կովկաս) զինուորական ատեանը մահուան դատապարտեց վեց հոգի՝ Մայեւսքի, Բրաուզ, Լիախին, Մալիսւի եւ Բուրչիքէյն, որոնք ամբաստանուած էին թէ կառախումբի արկածներ սարքած եւ լրտեսութիւն կատարած են: Վճիռը անմիջապէս գործադրուեցաւ:

Անգլիոյ եւ Իտալիոյ մերձեցումը

Իտալական կառավարութիւնը արտօնեց անգլիական թերթերու մուտքը, որ արգիլուած էր անցեալ մարտէն ի վեր: Կը նշանակէ թէ ամէն բան նկատի առնուած է, երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները բարւոքելու համար:

Այս տնօրինութեան հետ միաժամանակ, իտալական մամուլը դադրեցուց իր յարձակումները Ֆրանսայի դէմ: Իրազեկներ կը կարծեն թէ Իտալիա միշտ համախորհուրդ Անգլիոյ հետ, կ'ուզէ դիւրացնել արեւմտեան պետութեանց հաշտութիւնը, նոր Լոքառնօ մը կնքելու համար:

Հիմա որ հոգեբանական մերձեցումը իրականացած է, բանակցութիւնները պիտի շարունակուին Լոնտոնի եւ Հռոմի դեսպաններուն միջեւ, գործնական եզր մը յանգելու համար: Հաւանական է որ աւելի վերջը փոխադարձաբար այցելութիւններ կատարեն երկու երկիրներուն արտաքին նախարարները: Մինչ այս մինչ այն, երկու երկիրներուն մասնագէտ խորհրդականները պիտի ուսումնասիրեն առկախ հարցերը, ճամբան հարթելու համար մինչեւ աշուն: Մինչեւ այն ատեն Ա. Դ. Խորհուրդը գումարուած պիտի ըլլայ: Իրազեկներու կարծիքով, այս ժողովին մէջ պիտի ճանչցուի Եթովպիոյ պատուիրակութիւնը, ինչ որ պիտի դիւրացնէ այդ երկրին գրաւման ճանաչումը Անգլիոյ կողմէ:

Կ'ըսուի թէ Լոնտոնի իտալական դեսպանը հաւանութիւն առած է որ բանակցութիւնները սկսին սեպտեմբերին, եւ Հռոմի մէջ:

Չեզոքութեան Ենթայանձնախումբը նորէն ձախողած

Ուրբաթ օր ժողով գումարեց Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան յանձնախումբը, եւ նորէն անելի մը մատնուեցաւ: Քիչ մնաց որ խորտակուէր, բայց նախագահը այս շարքը խափանելու համար յետաձգեց նիստերը, առանց պայմանաժամ նշանակելու:

Ժողովը հազիւ բացուած, խորհրդային պատուիրակը յայտարարեց թէ իր երկիրը չի կրնար պատերազմիկի իրաւունք տալ զոր. Ֆրանքոյի, եթէ եա չհանուին օտար կամաւորները: Ասոր վրայ գերմանական ներկայացուցիչը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

Վերջին մէկ տարուան ընթացքին, երկրին տնտեսական վիճակը եւ ընկերային օրէնքները ծանրապէս ազդեցին, նաեւ, «Յառաջ»ի հրատարակութեան ծախքերուն վրայ.

1. Թուղթը, որ կ'արժէր 150 ֆրանք (100 քիլօն), այժմ բարձրացած է 215ի, եւ մօտերս նորէն պիտի սղէ 8 – 10 առ. հարիւր համեմատութեամբ, ինչպէս կը հաղորդէ սէնտիքան: Օրական տարբերութիւն՝ 55 ֆրանք:

2. Բացի ընկերային ապահովագրութեան բաժինէն, վարչութիւնը անցեալ տարիէն ի վեր կը վճարէ նոր տուրք մը՝ իբրեւ ընտանեկան նպաստ: Գումար՝ մօտ 2500 ֆրանք (տարեկան):

3. Վճարովի արձակուրդները (15 օր) կը պարտադրեն կրկնապատիկ վճարում, քանի որ հարկադրուած ենք աշխատաւորները օդափոխութեան ղրկել եւ փոխարէն ուրիշներ վարձել, նոյն պայմաններով:

4. Մեծապէս աւելցան թղթատարական ծախքերը:

Յուլիս 12էն առաջ, մէկ թերթի թղթատարական ծախքն էր 1 սանթիմ Փարիզի եւ շրջանին համար, 2 սանթիմ՝ գաւառի եւ գաղթավայրերու համար:

ԱՅԺՄ ԱՌԱՋԻՆԸ ԵՂԱԾ Է 3, ԵՐԿՐՈՐԴԸ՝ 6 ՍԱՆԹԻՄ:

Արտասահմանի թղթատարական սակն էր օգոստ. 1էն առաջ (մէկ թերթ), — 15 սանթիմ՝ այն երկիրներուն համար որ գեղչեալ սակ ունին. 30 սանթիմ՝ միւսներուն:

ԱՅԺՄ ԱՌԱՋԻՆԸ ԲԱՐՁՐԱՑԱԾ Է 25ի, երկրորդը՝ 35ի:

Տակաւին չենք հաշուեր օրավարձի, երթեւեկի, նամակի եւն. նոր ծախքերը, որոնք բացատրութեան չեն կարօտիր:

Այս բոլորը մեզ կը պարտադրեն յաւելուածական ծախք մը, որ կ'անցնի օրական ՀԱՐԻՒՐ ՖՐԱՆՔԸ.

Ի՞նչ ունինք իբրեւ բաւարարիկ եկամուտ, դիմանալու համար այս յարաճուն ծախքերուն

ՈՉԻՆՉ ԵՒ ՈՉԻՆՉ, բացի աշխատակիցներու եւ աշխատաւորներու համբերատար եւ յարատեւ ճիգէն, թերթին սպառման ՅԱՒԵԼՈՒՄԷՆ, որ զգալի դարձած է վերջերս, եւ ծանուցումներէ, որոնք մեծ գումար մը չեն կազմեր, մանաւանդ այս եղանակին:

Տեղական թերթերը, որոնք հարիւր հազարներով կը սպառին եւ ունին միլիոնաւոր եկամուտ՝ յայտնի թէ զաղտնի աղբիւրներէ, երկու անգամ գին փոխեցին. 25 սանթիմի վերածելով 30ի, յետոյ 40ի: (Ռուսական օրաթերթը 50էն բարձրացուց 70 սանթիմի): Եւ դեռ բաւական չեն սեպեր, պատրաստուելով նոր յաւելումներու: Բազմաթիւ թերթեր դադրեցան: Ուրիշներ կրճատեցին ծաւալը, հետեւաբար եւ աշխատակիցներու եւ աշխատաւորներու թիւը: Եւ ամէն օր դիմումներ կը տեղան վարչապետութեան, պարզելով կացութեան ծանրութիւնը:

ԱՅՍ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱՐԿԱԴՐԵՆ ՄԵԶ, ԻԲՐԵՒ ԱՌԺԱՄԵԱՅ ՄԻՋՈՑ, ԹԵԹԵՒ ՅԱՒԵԼՈՒՄ ՄԸ ԿԱՏԱՐԵԼ ԲԱԺՆԵԳԻՆՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ, ՊԱՐԶԱՊԷՍ ՆՈՒԱԶԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄԵՐ ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ՎՆԱՍԸ:

ԻՐԱԿԱՆԻՆ ՄԷՋ ԱՒԵԼԻ ԲԱՆ ՄԸ ՉԷ ՈՐ ՊԻՏԻ ԳԱՆՁԵՆՔ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԷՆ, ԱՅԼ ՄԻԱՅՆ ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՍԱԿԻՆ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ:

Ուրեմն, յառաջիկայ երեքշաբթի, ՕԳՈՍՏՈՍ 10էն ՍԿՍԵԱԼ, «Յառաջ»ի նոր բաժնեգինն է.—

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ,— տարեկան 150 ֆրանք, վեցամսեայ 75, եռամսեայ 40:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ,— տարեկան 265, վեցամսեայ 140:

ՄԻՒՍ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ.— Տարեկան 215, վեցամսեայ 110 ֆրանք:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅՍ ԱԼ ՄԵՐ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Անցորդ մը կը գրէ Լոնտոնէն.—

«Պուքրէշի առաջնորդը, Ցուսիկ արք. Զոհրապեան Լոնտոն եկաւ յուլիս 24ին: Ինչո՞ւ. ահաւասիկ.— Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը հրաւէր ղրկեր է բոլոր եկեղեցիներու որպէսզի մէկ մէկ պատուիրակ ղրկեն «խաղաղասիրական» ժողովի մը որ տեղի պիտի ունենայ օգոստոսին, Էտինպուրկի մէջ: Եւ մեր կաթողիկոսը ներկայացուցիչ նշանակեր է Ցուսիկ արք., Երուսաղէմէն ուրիշ արքեպիսկ. մը եւ Իսէնեան եպիսկ.ը, բացի Լոնտոնի Մեյլումեան քահանայէն որ արդէն ուղղակի հրաւէր ստացած է: Ուրեմն չորս հոգի: Ի՜նչ թեթեւամտութիւն եւ ի՜նչ ծախք: Ցուսիկ արք.ի փոքանը տառանց չկայ, դուռնէ դուռ դրամ պիտի հաւաքեն, որ պանդոկին վարձքը վճարեն: Խնամակալութիւնը երեսը նայած չունի:

Այս տեսակ թեթեւամտութիւն մըն ալ ըրին Ճորճ թագաւորին մահուան առթիւ, երբ ցաւակցական հեռագիր ղրկուեցաւ, Ա. Խախանայէն, Բ. Իսէնեան եպիսկ.էն, Գ. կաթողիկոսէն, Դ. Մարսիլիոյ առաջնորդէն եւ Հ. Հ. պատուիրակութեան Լոնտոնի ներկայացուցիչէն: Միայն այս վերջինն էր որ պաշտօնական պատասխան (գրաւոր ու թէ տպուած) առաւ: Իսկ թագադրութեան (ու նաեւ յուղարկաւորութեան) ներկայ էին թէ Խախանան ու թէ Իսէնեան եպիսկ.ը, առանց իրարմէ լուր ունենալու:

Քանի որ առիթը եկաւ, ըսեմ թէ կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. 200 ոսկիի նստաւ Լոնտոնի վրայ: 100 ոսկի Արգայութեան կռակէն առաւ եւ 100 ոսկի ալ ծախք եղաւ (60 պանդոկ, 40 ալ ժամուց):

X

Պատկերը լրացնելու համար, ըսեմ որ Ռումանիոյ առաջնորդը Պուքրէշի մէջ ալ հանգանակութիւն մը սարքել տուած էր, որպէսզի կարենայ նամբայ ելլել դէպի Անգլիա:

Այսպէ՛ս է մեր պատմութիւնը: Անյեղլի եւ անսրբագրելի:

Տասնըհինգ տարիէ ի վեր տուն-տեղ ենք եղած Եւրոպայի մէջ, բայց արդեօք տասնըհինգ տեղեւ փոխուեցա՞ւ մեր բարքերու եւ սովորութեանց մտածումին մէջ, ուր իրար խառնուած են ոսկին, արծաթը, պղինձը եւ կապարը:

Տարիներով, նոյն իսկ հայկական դատի ամէնէն եղերական պահերուն, մեր քրիստոնէական անցեալը ցուցադրեցինք, կաթողիկոսներ ու պատրիարքներ պտտցուցինք Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ:

Չէր բաւեր մէկ տեղատէրը, երբեք եպիսկոպոս մէկ անգամէն նամբայ կը հանենք Էտինպուրկ, մասնակցելու համար կրօնական ժողովի մը, որ աւելի մեծ ազգերու համար անգամ կը համարուի պերճանք:

Ցուցահանդէս մըն ալ այս, — իսկ եւ իսկ հայկական: Պարզապէս ապացուցանելու համար թէ՝ «մենք ալ կանք», իբրեւ խորհրդանշան ունենալով փիլոնն ու վեղարը, եւ իբրեւ ճարտարապետ՝ քրիստոնէական եկեղեցին ...

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ԽԱՉԱԿՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՊԷՏՔԸ

»»»» • ««««

Մեր շրջանը ամէն ինչ խանգարեց, նոյնիսկ աւանդութիւններ ու դարաւոր դէրքեր։ Պատերազմի անմիջապէս յաջորդող տարիներու ընթացքին մենք նորօրինակ երեւոյթի մը ականատես եղանք։ Այս երեւոյթը որուն «բոլոր արժէքներու վաճառականացում» անունը կուտան եւ որ Ամերիկայէն ծաւալեցաւ, շեշտեց սա կէտը թէ մենք այնպիսի աշխարհի մը մէջ կ՚ապրինք ուր դրամն է որ կը տիրապետէ։

Այսօր ամբողջ ափերեք անձկութեամբ ինքզինքին կուգայ։ Շատ մը երիտասարդներ սկսած են ըմբռնել թէ գրականութիւնը, արուեստը չեն կրնար բնական ասպարէզ մը ըլլալ, թէ առեւտրական գործի մը հաստատ կանոնները որոնք ճշմարիտ առեւտրականներուն համար իսկ շատ երեւակայական են արդէն, կիրարկելի չեն կրնար ըլլալ արուեստի, ճաշակի, մտքի գործերուն։ Մտաւորական երիտասարդ սերունդը, իր գինովութենէն սթափած, կը հասկնայ թէ արուեստը երկար համբերութիւն մըն է ու յաջողելու համար անոր մէջ շատ անձնուրացում եւ անձնուիրացութիւն անհրաժեշտ է։ Երիտասարդ գրիչներ գրականութիւնը արհեստ ընելու գաղափարէն կը հրաժարին ու գրեթէ բոլորն ալ անուցիչ զբաղում մը կը հետապնդեն, նուիրուելու համար արուեստին, անշահախնդիր ու անակընկալ։

Քաղաքական անպաստ պայմաններու հետեւանքով տկարացած ու ցաւալին մեր կազմը ժամանակ չունեցաւ տակաւին բաւականաչափ զօրանալու եւ բնական օրէնքին հպատակելով ինքնութենէն յետոյ ազգութեան պահպանումով զբաղած է դեռ։

Ցեղապահպանման շրջանին մենք տակաւին չունեցանք նոր, ինքնուրոյն այլ տոհմային անշփոթելի տիպարներ։ Գործօն կեանքէն, յարատեւ շարժումէն բանադրուած՝ արուեստին բաւական հաստատուն հիմ մը չտրուեցաւ դեռ մեր մէջ։

Շուրջս կը նայիմ, — քանի՞ նոր արուեստագէտ ունինք որ միջավայրին ազդեցութիւնը կրած չըլլայ ակամայ, թէեւ մենք օտար այդ միջավայրին։ Ու սա հարցումը միտքս կը ւլէ․ գլխաւոր թշնամին ներսը, մեր անհիւրընկալ մթնոլորտը չէ՞ միթէ, որուն անտարբերութեան տակ արուեստագէտը իր ամենագեղեցիկ գոհարները կորսնել ստիպուած է։

Հայ է ան, հայ ծնած ըլլալով, բայց իր արտադրութեանց մէջ օտար ծրնուցիչ գաղափարը ակներեւ է։

Ցետոյ, ընկերութեան սարքին դասը ընտրանիի արուեստ մը հասկնալու չափ զարգացած չէ։ Գալով միւս դասուն, նշանակելի է իր խոր անտարբերութեամբ։

Հիմա միացուցէք այս դժուարութիւններն ու ըսէք ինծի թէ ի՞նչ բարգաւաճում կրնայ ունենալ արուեստը մեր մէջ։ Մինչեւ որոշ քանակով տնտեսական հարցերու լուծումը, ու մինչեւ ժողովուրդին աւելի կրթուիլը, պատրաստուիլը, արուեստագէտը, թափառուն աստղ մը պիտի ըլլայ, գրեթէ անծանօթ, աստանդական, մէկ եզրէն միւսը յածելու հարկադրուած, իր խաբուած յոյսերուն, իր փշրուած իտէալներուն ծանր խաչին տակ կքած արարած մը։ Իր հարազատ միջավայրը իրեն հակառակ դառնալով, անկէ իր կապը խզելու փորձութիւնը կ՚ունենայ, մինչ մեծ ոստանը իր հրապոյրներուն ուժով կը քաշէ զինքը։

Նոր խաչակրութիւն մը անհրաժեշտ է, արուեստներու մարզին մէջ, ներսէն թէ դուրսէն։

Պէտք է քաջալերել, կ՚ըսենք, մեր գրողները, երաժշտագէտները, երգիչները, գեղարուեստներն ու բոլոր արուեստագէտները։ Բայց քաջալերելէ առաջ պէտք է գնահատել։ Գնահատումը ճանաչողութիւն, ըմբռնողութիւն կ՚ենթադրէ եւ ճաշակի գործ է։

Գիտի ուզէի — հոգ չէ թէ իմաստակութիւն ըրած ըլլամ — կարելի ճշդութեամբ եւ արագօրէն սահմանել թէ ճաշակ ըսելով ի՛նչ պէտք է հասկնանք, որպէսզի գիտակցաբար, որով թէ մտքով կարենանք պաշտպանել զայն։

Երբ որ եւ է բան հիացում կը պատճառէ մեզի, խորհրդաւոր եւ բնազդական այդ կարողութիւնը որ հիացումն է՝ իր արտայայտութիւնը ճաշակէն կ՚առնէ․ ճաշակի լեզուն է որ կը խօսի։

Եթէ ուշադրութիւն դարձնենք, ականջը կամ աչքը մեծ բան մը չեն տար։ Երբոր մէկուն համար կ՚ըսենք թէ «ականջ ունի», կը նշանակէ թէ ճիշդ նօթերը սխալ նօթերէն զանազանելու կարողութիւնն ունի։ Նոյնպէս երբոր կ՚ըսենք՝ «սուր աչք ունի», կ՚ուզենք ըսել թէ մէկ նայուածքով բոլոր մանրամասնութիւններն ու դժուարութիւնները կը տեսնէ։ Բայց ճաշակ ունենալը շատ աւելի բարդ եւ խորհրդաւոր բան մըն է։

Աշխարհի վրայ անգիր օրէնքներ կան․ կանոններ՝ որոնք կենցաղավարութիւն բառով [illegible] ամբողջութիւնը կը կազմեն զոր մենք մեր նրբանկատութեամբ է որ կ՚որոշենք։ Այսպէս ալ, արուեստին մէջ, որոշ օրէնքներ կան որոնք [illegible] կը կազմեն։ Օրինակ, երաժշտութեան մէջ այսօր խիստ բարդ [illegible] մը գոյութիւն ունի, որուն կատարելապէս տեղեակ պէտք է ըլլայ մէկը որ նուագագիր ըլլալ կ՚ուզէ։ Նոյնպէս, նկարչութեան մէջ։ Այդ կանոնները բաւական են մեր մտքին համար, բայց բաւական չեն գեղեցկութիւն արտադրելու համար։ Անոնք արհեստը կը կազմեն։ Գեղեցիկ բան մը արտադրելը կամ ճանչնալը հաւասարապէս խորհրդաւոր բաներ են, որոնք տեսակ մը գուշակութեամբ, ներհայեցողութեամբ միայն կը բացատրուին։

Ճաշակ ունենալու համար չի բաւեր խելացի կամ զգայուն ըլլալ․ պէտք է մանաւանդ պատրաստուած, մարզուած ըլլալ այդ հակազդումի ձեւին։ Կրթութիւն մը պէտք է։

Ինչպէս որ երբ սեղան կը նստինք, բան մը կը ճաշակենք, մեր քիմքը կը յայտնէ մեզի մեր կերածին համը, որակը, այնպէս ալ երբ արուեստի, գեղեցիկի արտայայտութեան առջեւ կը գտնուինք, մենք կը հակազդենք այն համեմատութեամբ որ ճաշակի տէր ենք կամ ոչ։

Նկատա՞ծ էք թէ, կիներուն մէջ, ամէնէն մեծ կարուհիներուն դիմողները չեն որ ամէնէն վայելուչ կերպով հագուած են։ Շատ տիկիններ մանըքէնները դիտելու կ՚երթան, անոնցմէ մէկուն վրայ շրջազգեստ մը կը տեսնեն, կը հմայուին․ շրջազգեստը կրող մանըքէնը բարձրահասակ է։ Բարակ և խարտեաշ, մինչ իրենք գիրուկ են, կարճահասակ եւ թուխ․ ու կ՚ըսեն՝ «Աս կ՚ուզեմ»։ Շրջազգեստը շատ վայլած է մանըքէնին վրայ, ընդհակառակն իրենց չի վայլեր ու այն տպաւորութիւնը կը թողու թէ այդպէս հագուող տիկինը, հակառակ իր ամբողջ ծախսած դրամին, ճաշակի սխալ մը գործած է։ Այսպէս է նաեւ շատ անգամ վարսայարդարին գացողներուն համար։ Երբեմն մազի յարդարանք մը տեսած են, մանաւանդ շարժանկարի «սթար»ի մը վրայ եւ տարիքը կը պահանջեն եւ կամ պարբերականի մը մէջէն պատկեր մը կտրելով իրենց վարսայարդարին կը տանին ու անոր ընդօրինակումը կ՚ուզեն։ Այսպէս ընողները չեն զգար թէ լաւ հագուած, վայելուչ կին մը ամբողջութիւն մըն է որուն իւրաքանչիւր մասերուն միջեւ ներդաշնակութիւն պէտք է տիրէ։ Այդ տիկինները իրենց կարգով գեղեցիկ են, իրենց շրջազգեստը, մազի յարդարանքը հրաշալի են, բայց այդ հմայքն ու գեղեցկութիւնը իրարու չեն յարմարած։

Ահա թէ ի՛նչ բանի մէջ կը կայանայ ճաշակի տէր մարդոց զգացածը, ներդաշնակութիւնը։

Հիմա կիրարկենք սակայն դասական ըմբռնողութեան մը, Պէթհովէնի մէկ համանուագին, յունական կամ գոթական տաճարի մը, ու պիտի տեսնենք որ մեզ հմայող բանը, անըմբռնելի գեղեցկութիւնը, այդ ներդաշնակութիւնն է։

Ճաշակը, ի վերջոյ, կրնանք սահմանել ըսելով որ ստացական ու բնազդական զգացումն է գեղեցիկին, ամէնէն զգալի ձեւին մէջ որ է ներդաշնակութիւնը։

Երբեմն հանդիսատես կ՚ըլլանք այնպիսի գործերու ուր գեղեցիկին տարրերը կան թէեւ, բայց անհրաժեշտը կը պակսի։ Դատելէ առաջ պէտք է քաջ գիտնանք թէ մեր սքանչացումը ինչ բանի պէտք է պահենք։ Երբեմն անկարգ հետաքրքրութեամբ կը տարուինք մէկ օրուան հմայքներով, պահ մը ուշադրութիւն կը դարձնենք, նոյնիսկ ծափեր կը նուիրենք այնպիսի արտադրութեանց որոնք կարեկցութեան միայն արժանի են։

Արուեստի տաճարին մէջ կ՚ապրինք, ճաշակի տէր հարեւաններով շրջապատուած ենք, բայց զգո՜յշ․․․ Կը տարուինք մթնոլորտէն։ Ճառագայթներու առընթեր ստուերներ ալ կան։

Քանի որ մեծ տաճարին կեանքը կ՚ապրինք, ընդունինք անոր վայելած դիրքութիւնները, օգտուինք անոնց նրբացումէն, բայց այդքան միայն։

Ամէն անգամ որ մեր հարուստ անցեալէն ակնարկներ դարձնելով նեղ կայքին վրայ կը սեւեռեմ, պատկեր մը կ՚երեւայ աչքերուս։ Ջաղացպաններ կան ծալլապատիկ նստած, որոնք հողմաղացները դարձնելու կերպերուն վրայ կը վիճաբանին, մինչդեռ ջաղացքները թեւ չունին այլեւս, ու նոյնիսկ հով ալ չի փչեր։

Կարելի է տխրիլ, կարելի է ծիծաղիլ ու ժամանակը կ՚անցնի։

Նուաճումներ կան ընելիք ներքին թէ արտաքին հանգամանքներու վրայ․ խաչակրութիւն մը պէտք է։ Գեղեցիկը բարդ բան մըն է․ անոնք որ ստեղծագործողները չեն, անոր հիացումը կ՚ունենան ճաշակի շնորհիւ։

Իսկ ստեղծագործողները, արուեստագէտները պէտք է անոր զգացումն ու յարգանքը տածեն։ Առանց զոհողութեան՝ գեղեցիկին կարելի չէ հասնիլ։

Միահամուռ ճիգով պէտք է միանանք յաղթանակել տալու համար մեր տոհմիկ օրէնքները։ Մեծախօսութիւն է սակայն․ բայց կարծեմ թէ երբեմն օգտակար է, որովհետեւ ճաշակը պաշտպանել միմիայն գեղեցիկը պաշտպանել չէ, այլ մե՛ր գեղեցիկը։

ԱՐԱՄ ԱՋՆԱՒՈՐ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

Զ. ԵՒ Հ. ԱՍՏՈՒՐ

(Գրեց՝ Թ. Ազատեան։ Տպ. Պոլիս 1937)

— . —

Թ. Ազատեան անխոնջ մշակ մըն է։ Իր հրատարակած ինքնագիր թէ ուսումնասիրած հատորներուն թիւը արդէն տասնեակի մը կը հասնի։ Վերջինն է՝ Զ. եւ Հ. Աստուր գրագէտ ամոլին նուիրուած այս գրքոյկը, որ անկախ իր բազմակողմանի արժանիքներէն, կ՚արտաբերէ նոյնպէս խանդավառ հետաքրքրութիւն, գուրգուրանք՝ մեր մշակութային մեծ[illegible] հանդէպ։

Աշխատութիւնը բաժնուած է երկու մասերու․ առաջինով կ՚ուրուագծուի Զապէլ Աստուրին դիմագիծը, իսկ Բ. մասով ալ՝ Հրանտի։

1922ի վերջին արտագաղթով Պոլիսը մտաւորականութեամբ այլեւս վերջնապէս ամայացած, կը մընար հոն՝ Հ. եւ Զ. Աստուր թանկագին բոյնը։ Մեր նորանոր միջավայրերու յարմարելու ճիգին մէջ իսկ՝ մեր հետաքրքրութիւնը չէր դադրեր հանդէպ աշխարհաբարը պաշտպանող այս արուեստագէտ մշակներուն։ Ու տարիներ պոռթկաց՝ երբ Զապէլ Աստուրի յոբելենական հանդիսութիւններու ընթացքին, հայաշատ կեդրոններ իրենց հիացման եւ խանդաղատանքի ձայնը բարձրացուցին, մամուլի թէ բեմերու վրայէն, անսպառ կեցուածքով եւ ազգովին։

Նմանքի հազուագիւտ պահեր կան երբ սիրած մէկ էակիդ վրայ կը թափես հոգւոյդ ամբողջ խանդն ու գուրգուրանքը, որուն կը փոխադարձէ անբացատրելի լռութիւն մը։ Այդպէս ալ եղաւ Աստուրներուն։ Մեր բոլոր սքանչացման աղաղակներուն՝ կը մնային լուռ, անարձագանգ, խուսափելով ցուցադրական շարժուձեւերէ։ Բայց ներկայիս, շնորհիւ այս գրքոյկին, մենք յստակ կ՚ըմբռնենք, կը զգանք երբեմնի իրենց քօղարկուած սրտակցութիւնը որ բաբախեց մեզի համար, որ եղաւ միեւնոյն ատեն խորունկէն հասնող ամէն զօղի պէս զգլխիչ։ Այսօր երբ չկան անոնք, երբ իրենց ձայնը այս էջերուն մէջէն կարծես վերէն լոյսի ճաճանչի մը ձեւափոխուած կը թարթափի մեր վրայ, այլեւս մեր երբեմնի հետաքրքրութիւնները վերածուելով երկիւղած զգացումի մը, [illegible] պէս [illegible] կ՚ըննենք զիրենք։

Կը գրէ Ազատեան․

— « Տիկ. Աստուր հոգեկան կազմոյր կը սոսնար մեծարանքի այն արտայայտութիւններէն, որոնք տեղի ունեցան պատուասիրման մէջ, իր գրական գործունէութեան յիսնամեակին առթիւ։ Կը հետեւէր իրեն ի պատիւ գրի առնուած հրատարակութիւններուն։ Մերթ կը սրտմտէր, որ չի կրնար իր շնորհակալութիւնը յայտնել անոնցմէ իւրաքանչիւրին համար։

Միւսէի յոբելեանին ազդանշանը հնչէց տրուեցաւ։ Ան շուտով արձագանգ գտաւ գաղթահայ կեդրոններու եւ Խ. Հայաստանի մէջ։ Վրայ հասաւ իր անողոք հիւանդութիւնը․ Պոլսոյ նախաձեռնարկ մարմինը ի զուր սպասեց որ անզուգական քերթողուհին ապաքինի, ոտքի ելլէ եւ գրաւէ յոբելեարի աթոռը։ Տարօրէն դիւրագրգիռ ու հպարտ, չէր փափաքեր խարխուլ ֆիզիքականով առաջնորդուիլ հանրութեան մէջ ու շրջապատուիլ իր հիացողներէն եւ համակիրներէն։ Մինչ այդ, արտասահման իր պարտքը լիուլի կատարեց։ Տիկ. Զ. Աստուր, որուն յաճախակի այցելելու առիթը կ՚ունենայի, մանկան մը պէս կը հրճուէր, կ՚ուրախանար ի լուր իրեն ի յարգանս ընծայուած մեծարանքի արտայայտութիւններուն, եւ ի տես իրեն նուիրուած հրատարակութիւններուն, որոնց կը հետեւէր։ «Ես ի՞նչ ըրած եմ որ․․․» կը կրկնէր միշտ, «չափազանց չէ՞ք գտներ եղած ցոյցերը», կ՚ըսէր։ — «Աւելիին արժանի էք, տիկին», կը պատասխանէի, զգուշանալով իր համեստութիւնը վիրաւորող բացատրութիւններէ։ «Հրա՛նդը արժանի էր այս մեծարանքներուն», կ՚աւելցնէր ու կը լռէր․․․ »։

Բայց աւելի կարեւորը՝ Հ. Աստուրին նուիրուած կենսագրմանը մէջ։ Նիւթին հետաքրքրականութեանը պատճառաւ հատուածը կ՚առնենք քիչ մը մանրամասնութեամբ․

— « Իր հիւանդութեան անկողնին մէջ տեսայ առաջին անգամ "Դիմաստուերներու" հեղինակը։ Գարնան առու մըն էր։ Տիկ. Զ. Աստուր ընդունեց զիս [illegible] խնդութեամբ։ Ցետոյ իսկոյն լուր տուաւ իր ամուսնոյն, որ վերի յարկն էր։ Քիչ ետք արտասովոր անձկութեամբ կը բարձրանամ սանդուղներէն եւ իր սենեակին մէկ անկիւնը, մահճակալին մէջ կիսովին նստած կը գտնեմ Հ. Աստուրը, որուն անթերի, ազնուական դիմագիծը ծանօթ էր ինծի արդէն իր նկարներէն։ Անուշ, [illegible] տող մը ան կը դիմաւորէ զիս։ Քաղցր ու տպաւորիչ ձայնով մը կը սկսի խօսիլ։ Կը յայտնէ իր տպաւորութիւնները Մեծարենցի նուիրած գրքոյկիս մասին, ուրիշ գրութիւններու մասին, զարմանալի յիշողութեամբ մը եւ դժուարահաւանութեան շատ անկեղծ ու տաք արտայայտութեամբ մը։ Կը հասկնամ թէ հեռուէն ծանօթացած է բոլոր նոր գրողներուն, հետեւած՝ անոնց արտադրութիւններուն։ Հարցումներ կ՚ուղղէ գաղթահայ գրական կեանքին շուրջ․ կը հրճուի, իր զգայուն հոգին կը լեցուի անհուն խնդութեամբ, մխիթարական ամէն երեւոյթի հանդէպ։ Փոքրիկ թուղթի մը վրայ նշանակուած զանազան նիւթերու մասին եւս հարցումներ կ՚ուղղէ, բազմակողմանի հարցումներ, մինչեւ որ կը գոհանայ իր հետաքրքիր միտքը»։

Աւելի վերը —

«Հրանտ Աստուր միայն գրական կեանքով չէր հետաքրքրուեր։ Ամէն անգամ իր տղայն մասներուն մէջ ունէր թղթիկ մը, հարցումներով լի։ Անոնք կը վերաբերէին ազգային ամէն տեսակ անցուդարձերու, հոս թէ արտասահման։ Կը հետեւէր մամուլին։ Նոր դէմք մը, նոր շարժում մը իր ուշադրութիւնը գրաւած կ՚ըլլային։ Անոնց մասին տեղեկութիւններ կ՚ուզէր շարունակ։ Համառօտի «Գիւղը» երբ հրատարակուեցաւ, հայթայթեցի իրեն, իր փափաքին վրայ։ Ցաջորդ այցելութեանս հիացումով խօսեցաւ անոր բովանդակութեան մասին։ Հնդնակին կեանքին ալ ծանօթանալ կ՚ուզէր։ Իր հետաքրքրութիւնը կը գոհացնէի, որքան որ կրնայի»։

×

Ազատեանին այս գիրքը ուսումնասիրութիւն մը չէ եւ ոչ ալ քննադատական փորձ մը, այլ պարզապէս յուշագրութիւն մը Աստուրներու կեանքին, բնաւորութեանց, նկարագրի որոշ կողմերու ցուցադրման նուիրուած։ Քանի որ երկը կը [illegible] վերլուծական պակասովը, քանի որ մտքի սրսկումը չկայ տողերուն մէջ, գուցէ կարծուի թէ եղածը հեշտ աշխատանք մըն է, առանց ինքնեկ ծորումներու։ Շատ սխալ։ Այսօր Ֆրանս․ գրականութեան մէջ նման վիպագրական ձեւով հատորներ կը լոյս ուին, նուիրուած անուանի անձնաւորութիւններու կեանքին։ Անդրէ՝ Մորուա կաշկանդուելու չոր ու ցամաք թուականներու օղակումէն, կարենալ անուանուած դէմքերուն սիրտն ու ձայնը մեզի բերելուն մէջ կը կայանայ։ Ազատեան, շնորհիւ նախ իր լեզուին մաքրութեան ու բառերու ճկունութեան, եւ մանաւանդ դիմանկարներ գծելու իր իւրայատուկ կերպին, գիրքը դարձուցած է կենդանի։ Հոս նիշում մը վերադիրներու՝ արդէն ընթերցողը մասամբ տեղեկացած կ՚ըլլայ Աստուրին բովանդակութեան։ Այսպէս, Միսլէի նուիրուած բաժնէն՝ Գրագիտուհիին գրական եւ հանրային դիմագիծը, Իր ստեղծագործութիւնը (անձնական յուշեր), Վերջին [illegible] Սիսլիին։ Իսկ Հ. Աստուրէն՝ Ընդհանուր գիծեր Հրանտի կեանքէն, Անձնական յիշատակներ, Մատենագրութիւն։

Ազատեանի կազմած այս գրքոյկին մէջ մանրամասն եւ խղճամիտ հոգածութեամբ նշանակուած են Հ. եւ Զ. Աստուրի հայ մամուլին մէջ ստորագրած իրենց բոլոր գրութեանց (ուսումնասիրութիւն, քերթուած թէ տեսութիւն) վերնագիրները, տարեթիւ, էջ եւ շրջաններու զատաւորում։ Հետեւաբար, անոնք որ կը ծրագրեն օր մը ուսումնասիրել այս երկու ազնուական դէմքերուն բերքն ու հանրային աշխատանքը, պարտաւոր են նկատի առնել Ազատեանի այս չինիլ եւ խնամուած երկը։

ՀՐ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԸ ՃԱՄԲԱՐԻՆ ՄԷՋ

— o —

Մեր թղթակիցը կը գրէ [illegible] միջազգային ճամբարէն (յապաղած)

Այս կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 9-10 միջազգային ճամբարին մասնակցող հայ արիները պիտի երգեն «Ցառաջ Նահատակք», «Աշխարհ [illegible]» եւ «Հայաստանը [illegible]» փառքի կայանէն։

Մեներգը Գրիգոր Գարապաճեանի կողմէ։

ՇԱԲԱԹԸ ՄԷԿ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱԶԴՈՒԱԾ ԷՐ...

Ընթերցասէր եւ մէկ քանի թերթերու բաժանորդ բարեկամ մը՝ յայտարարեց ինծի․

— Խորապէս ազդուած եմ։

— Ի՞նչ բանէ։

— Բայց շատ խորապէս ազդուած եմ։

— Ես ալ խորապէս հետաքրքիր եմ։

— Մտիկ ըրէք։

— Ականջներս ձեզի են։

— Անցեալները «Ցառաջ»ի մէջ յօդուած մը կարդացի ու անկէ ի վեր բուռն կերպով ազդուած եմ։

— Երեւի ազդեցիկ գրութիւն մըն էր։

— Մասնաւորապէս ինծի համար։ Միշտ այդ ազդեցութեան ներքեւ եմ։

— Ի՞նչ էր, սակայն, յօդուածին նիւթը, ո՞վ էր ստորագրողը։

— Ստորագրութիւնը միտքս չէ, կարեւոր ալ չէ։ Նիւթը սակայն՝ այնքան սաստիկ ազդեց վրաս։

— Անցնինք նիւթին։

— Նիւթը նիւթի համար է։ Չափազանց ազդուած եմ։

— Բայց վերջապէս, պիտի ըսէ՞ք այդ յօդուածին նիւթը։

Ահաւասիկ։ Ցօդուածագիրը Մարսէյլէն է, կ՚ըսէ թէ Հայերը թերթի վճարում չեն ըներ։ Թէ շատ մը հայեր՝ իրենց դրացիէն, ազգականէն, ծանօթէն կամ բարեկամէն թերթը կը կարդան։ Ասոր համար անհուն կերպով ազդուած եմ։

— Շատ ազնիւ էք։ Զօրեղ կերպով սրտացաւ էք։

— Ու կ՚աւելցնէ թէ հայ թերթը՝ ամբողջ փողոց մը, թաղ մը, գիւղ մը, քաղաք մը Հայեր կարդալէ վերջ, կը ղրկեն ուրիշ գիւղ մը կամ քաղաք մը ուր կրկին հարիւրաւորներուն ձեռքէն կ՚անցնի ձրիաբար։ Տեղեկանալով այս իրողութեան ահաւոր կերպով ազդուած եմ։

— Իրապէս շատ ազնիւ էք եւ լիովին իրաւունք ունիք խորապէս, սաստկապէս, չափազանց ազդուելու։

— Ես ալ իմ կարգիս տեղեկացայ որ Հայեր կան որոնք իրենց ամբողջ կեանքին տեւողութեան մէկ սու չեն վճարած հայերէն թերթի եւ օրական կարդացած են ու կը կարդան բազմաթիւ հայ թերթեր։ Ասիկա աներեւակայելի էր եւ ես հոգիով մարմնով սոսկալի ազդուած եմ։

— Բնաւ չեմ զարմանար։ Ձեզի նման ընթերցասէր մը անշուշտ ցաւ ու զայրոյթ պիտի զգար եւ բնականաբար, ինչպէս նաեւ սոսկալի պիտի ազդուէր։

— Այո, ցաւ ու զայրոյթ զգացի։ Ի՛նչ ցաւ, ի՛նչ զայրոյթ սակայն։ Գլուխս կը ծեծէի բարկութենէս։ Ընկերս չէի գիտեր։ Ցզու մը նման ազդուած էի։

— Դժբախտաբար շատ քիչերը նման կ՚ազդուին այդօրինակ յօդուածներէ։ Արդար է ձեր զայրոյթը, ճշմարիտ է ձեր ցաւը եւ ամէն շնորհաւորութեան արժանի է ձեր ազդուած ըլլալը։

— Եւ ստուգեցի որ Հայերուն մէջ, հարիւրին մէկը վճարումով թերթ չի կարդար։ Ստուգեցի որ գերդաստաններ կան որոնց անդամներէն ոչ մէկը, դարու մը ընթացքին, սանթիմ չէ վճարած հայերէն թերթի։ Երբ այս բոլորը ստուգեցի աւելի ազդուեցայ։

— Ազդուեցէք եւ ազդեցէք ուրիշն։

— Քանի մը օր առաջ տակաւին հայրենակից մը տեսայ որ ձեռքը հայերէն թերթ ունէր։ Մօտեցայ եւ հարցուցի․ «Բարեւ, Գասպար, ձեռքդ եղած թերթը վճարո՞վի է թէ ձրիովի կը կարդաս»։ Պատասխանեց․ «Բարեկամ թերթ է, միթէ կը վճարեն բարեկամի։ Բնական է որ ձրի կարդամ»։ Ու ես դէշ կերպով ազդուեցայ։ Քիչ անդին հանդիպեցայ ուրիշ հայրենակցի մը որ նոյնպէս հայերէն թերթ ունէր։ Հարցուցի․ «Արշաւիր, այդ թերթը վճարովի՞ կը կարդաս»։ Պատասխանեց չոր ու չոր․ «Ես հակառակորդի չեմ վճարեր»։ Ամենադէշ կերպով ազդուեցայ։

— Կը զգամ, կը հասկնամ։

— Այդ անջնջելի ազդեցութիւններու տակ տուի անդառնալի որոշում մը։

— Շատ ու շատ հետաքրքիր եմ։

— Պէտք էր վերջապէս ու վերջ ի վերջոյ, սիրելի բարեկամս, կտրուկ որոշման մը յանգիլ։

— Անտարակոյս․ քանզի ալ ամէն բաժակ յորդած է, ամէն չափ անցած է։ Համաճարակի երեւոյթ է տարածուած ախտը։

— Արմատական որոշում մը արձակեցի։

— Անհատի մը որոշումը, սակայն, ո՞րքան ազդեցիկ կրնայ ըլլալ։ Գոնէ խմբագրութեան բան մը գրէիք։

— Գրեցի եւ հաղորդեցի որոշումս։

— Համաձա՞յն են։

— Ուզեն չուզեն։ Իմ որոշումս վճռական է։

— Վա՜յ, պատօ։ Կը սիրեմ վճռական մարդիկը։ Ի՞նչ է, տեսնենք, ձեր տուած որոշումը։

— Որոշեցի բաժանորդագրութիւնս դադրեցնել։

— Ի՞նչ ․․․ ի՞նչ ․․․ ի՞նչպէս ․․․ համմէ՞ ․․ եւ ինչո՞ւ ․․․

— Այո, որոշեցի միանգամընդմիշտ դադրեցնել բաժանորդագրութիւններս եւ ալ երբեք չվճարել հայերէն թերթի կամ հանդէսի ․․

— Կեցի՛ր, կ՚աղաչեմ, կեցիր ․․ Մաքրեմ ականջներս ․․․ Սխա՞լ կը հասկնամ արդեօք ․․․

— Երբեք։ Որոշած եմ մէկ սու չտալ այլ եւս հայերէն օրաթերթի։ Պիտի կարդամ ձրի, բարեկամէ մը փոխ առնելով։

— Բայց ինչո՞ւ, ա՜հ, ի՞նչու համար ․․․ Քիչ առաջ հապա կ՚ըսէիք թէ խիստ, շատ, սաստիկ, սոսկալի, չափազանց, ահաւոր, ահռելի ազդուած էք ․․․

— Կատաղի կերպով ազդուած եմ։

— Ուրեմն ի՞նչ հակասութիւն է այս։

— Հակասութիւն չկայ։ Ազդուած եմ այն իրողութենէն որ ես կը վճարեմ ու հազարաւորներ կը կարդան ձրի։ Ե՞ս եմ ուրեմն տանձը, Ե՞ս եմ սխտորը, Ե՞ս եմ ապուշը, Ե՞ս եմ դդում գլուխը որ ամբողջ կեանքիս մէջ վճարեմ ․․

— Քաւ լիցի։

— Ե՞ս եմ կթան կովը․ Ե՞ս եմ դրամին յարգը չգիտցողը, դրամը գետնէն գտնողը, դրամը մսխողը, Ե՞ս եմ [illegible], անմիտը, յիմարը, [illegible], կապուտիկը, շշմածը ․․․

— Ընդհակառակն, յարգելի բարեկամ ․․․

— Ե՞ս եմ հարկատուներուն յառաջապահը, երբ մեր ըմբոստ եւ ուշիմ ժողովուրդին ջախջախիչ մեծամասնութիւնը թերթի կոպէկ չի վճարեր։

— Բայց բնաւ երբեք։

— Ասկէ վերջը ես ալ կ՚անցնիմ պատկառելի մեծամասնութեան կողմը ու հայերէն լրագիրները կը կարդամ ձրի։

— Ես ալ կը կարծէի որ ազդուած էք ․․․

— Անշուշտ ազդուած եմ։ Օրերէ, շաբաթներէ ի վեր ազդուած եմ՝ տեսնելով իմ անձնաւորութեանս մեծ ծուլութիւնը։ Զգայացունց կերպով ազդուած եմ։

— Իսկ ես նոր սկսայ ազդուիլ զարհուրելի, սոսկալի, սարսափելի եւ սահմռկեցուցիչ կերպով։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ. — Քիչ-շատ հասունցած խորհրդային գրագէտներ եւ ուղեկիցներ քշելէ, վարկաբեկելէ կամ բանտարկելէ վերջ, Երեւանի մէջ այժմ կազմած են «Երիտասարդ եւ սկսնակ գրողներու» խումբեր, անշուշտ առհաւոր բացը գոցելու համար։

Երեւանի «Գրական Թերթ»ը յուլիս 21ի թիւին մէջ հրատարակած է ծաղկեփունջ մը, այդ շարքէն, — «Մեր երիտասարդ բանաստեղծները»։ Կ'արտատպենք նմոյշ մը, — միակը ուր ոչ քաղաքական բանաձեւ կայ, ոչ ալ .. Սթալին կամ «հանճարաւոր առաջնորդ»։ —

ԳԻՒՂԱՆԱՅԻՆ ԵՐԳ

Ինչպէս լեռներից ծաղկեփունջ պարգես,
Ցրես դաշտերում, աղբիւրների մօտ,
Ինչպէս աշխարհը կանաչ հագցնես —
Այդպէս նա եկաւ, գարունն աղմկոտ։

Զուերին տուեց երգեր կարկաչուն,
Եւ արտերին՝ գոյներ նրբագեղ,
Ինչպէս մի աղջիկ սիրով զարդարուն,
Մտաւ ամէն սիրտ, շքեղ ամէն տեղ։

Ու այնուն՝ ինչպէս իր սէրն առաջին՝
Տուեց ջրերին, հողին ու մարդուն,
Թռչնոյշ մատներով փարուեց կանաչին,
Արտոյտի թեւով ճախրեց մեր հանդում։

Գարունն իմ քոյրն է, իմ սէրն է զուլալ
Նա ինձ բերել է լոյս առաւօտներ,
Գիշերներ կապոյտ եւ աստղերի փայլ,
Եւ երգի համար թռիչք ու թեւեր։

Նա ինձ ասում է, հաղորդում է խօսք,
Որ երգեմ կեանքը՝ հողը, բեղմնաւոր,
Նա ինձ ասում է — տես, արեւաւոր
Քաղաքում, գիւղում կեանք են կառուցում։

Ո՛, գարուն, քո՛յր իմ, իմ լա՛ւ բարեկամ,
Սիրտս խփում է այդ կեանքի համար,
Աշխարհում քանի ապրում եմ ու կամ
Երգս կը հնչի այս կեանքի պէս վառ։

Վ. ՓԵՏԵԱՆ

ԿԱՏՈՒԻՆ ՉՈՐՍ ԹԱԹԻԿՆԵՐԸ

(Հնդկական առակ)

Լահոռէն ոչ այնքան հեռու, այն լեռներէն՝ երբ այս հողամասին կը տիրէր Մեծն Մոնկոլը, չորս վաճառականներ ընկերութեամբ բամպակ կը գնեն եւ կը զետեղեն ընդարձակ ներքնայարկ մը՝ արեւէն ու անձրեւէն ապահով։

Սակայն մուկերու աւերներէն վախնալով, ապահով ըլլալու համար նման վնասի մը հանդէպ, կատու մը կը ճարեն, լաւ որսորդ, որուն անունը օրն ի բուն զրուցուած մառանին մէջ, որպէսզի այն վայրը ընտրէ իբրեւ բնակարան։

Եւ տարօրինակ համաձայնութեամբ մը, որպէսզի կենդանին չորսերուն ալ հաւասարապէս պատկանի, այս մարդիկը կը հաւանին որ իրենցմէ իւրաքանչիւրը սեփական տէրը ըլլայ կատուին մէկ թաթիկին։

Ժամանակ մը վերջ կատուն կը վիրաւորուի։ Ինչպէս որ իւրաքանչիւր թաթիկին տէրը նշանակուած էր, այն որ տէրն էր հիւանդ թաթիկին, վէրքը պատեց իւղը թաթխուած կտաւէ վիրակապով մը։

Սակայն, խեղճ կատուն անտարակոյս ծնած ըլլալու էր անբախտ աստղի մը տակ, ու բախտը կապուած էր իրեն հանդէպ։ Կրակին մօտիկ երկարած էր երբ խոշոր կայծ մը ճարճատեցաւ, ինկաւ վիրակապին իւղին վրայ եւ կրակ առաւ։

Խենթ դարձած՝ կատուն վազեց ներքնայարկը եւ կրակը հաղորդեց բամպակի հակերուն, որոնք մոխիրի վերածուեցան.

Բնականաբար, անվթար երեք թաթիկներուն տէրերը դատի կանչեցին իրենց ընկերակիցը, հատուցում պահանջելով։

Ահաւասիկ ի՛նչ եղաւ դատավճիռը, զարմանք պատճառելով անոնց.—

Նկատելով որ հիւանդ թաթիկը անշարժ էր, հետեւաբար չէր կրնար ծառայել կատուին շարժման մէջ դնելու, որով կրակը բամպակի դէզերուն հաղորդած են երեք աշխոյժ թաթիկները, որոնք վազցուցին կենդանին եւ զայն տարին ապրանքին մօտ, հետեւաբար երեք թաթիկները յանցաւոր են եւ անոնց տէրերուն կ'իյնայ այրուած հակերուն վճարումը։

Ի՞նչ է միտ բանին այս առակին.—

Դատի մը դիմելէ առաջ, լաւ է յիշել կատուին չորս թաթիկներուն պատմութիւնը

ԺԱՆ ՌԱԹՍԻՆ

Թրգմ.՝ Հ. Սարեան

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԵՒ ԱԶԱՏ-ՈՐՄՆԱԴԻՐՆԵՐԸ

Զօր. Լուտէնտորֆ, գերման զինուորական հանճարներէն մին, կը սիրէ նաեւ փիլիսոփայութիւնը։ Այսպէս պայքար կը մղէ իր երկրին մէջ՝ վերահաստատելու համար գերման հեթանոսական կրօնքը, — մինչ Հիթլեր ցեղային մաքրագործում մը կը կատարէ, Լուտէնտորֆ կը փորձէ հոգեկան մաքրագործում մը կատարել։

Իր կինը, Տիկ. Մաթիլտ Լուտէնտորֆ, ասպարէզով բժիշկ, կը ծառայէ հիթլերիզմին եւ լուտէնտորֆիզմին՝ պայքար մղելով Հրեաներուն եւ ազատ-որմնադիրներուն դէմ։

Իր վերջին գիրքով, Տիկ. Լուտէնտորֆ կ'աշխատի հաստատել թէ Լութեր, Շիլլեր, Լէսսինկ չմեռան իրենց բնական մահով, այլ մեռան թունաւորուած։

Լութեր, երբ մեռաւ, 62 տարեկան էր, — իր թշնամիները մահուան դատապարտեցին զինք անոր համար որ Լութեր պայքարեցաւ պապականութեան, Հրէութեան եւ Վարդապետներուն դէմ (Նախակարապետները ազատ-որմնադրութեան)։

Զարմանալի կը թուի, երբ կ'ըսուի թէ Լէսսինկ եւս թունաւորուեցաւ Հրեաներուն կողմէ, չէ՞ որ Նաթանի հեղինակը Հրեաներուն պաշտպանութիւնը կը կատարէր ջերմօրէն։ Տիկ. Լուտէնտորֆ կարգ մը յայտնութիւններ կը կատարէ, ըսելով թէ Լէսսինկ, ցոյց տալու համար թէ որքան զզուած է Հրեաներուն բարեկամի համբաւէն, կ'որոշէ, Նաթանին իբրեւ շարունակութիւն, 1870ին գրել Տէրվիշ խորագրով տաղ մը, որուն մէջ Հրեաները պիտի ներկայացուէին չափազանց արգահատելի դերով մը։ Իսրայէլի որդիքը գործի լծուեցան եւ յաջորդ տարի Լէսսինկ մեռաւ 52 տարեկան։ Մահէն ժամանակ մը առաջ Լէսսինկ անզուսպ քունի մը դատապարտուած էր, բժիշկները չէին կրնար բացատրել պատճառը, ոչ ալ գտնել դարման մը։ Լէսսինկ կը տառապէր շնչահեղձութեամբ։ Օրին մէկն ալ մեռաւ։ Հրեաներուն թոյնը լրացուցած էր աւերը։

Շիլլերի դէմ ազատ-որմնադիրներուն թշնամութիւնը կը ծագէր ան կէտէն որ Տոն Քարլոսի հեղինակը շատ խանդավառուած էր Ֆրանսական յեղափոխութեամբ։ Վերջապէս Շիլլեր, իր ազգայնական վարդապետութենէն մղուած, պայքարած էր աշխարհաքաղաքացիական սկզբունքներուն դէմ, որոնք այնքան տարածուած էին այդ շրջանին։ Ու Շիլլեր եւս թունաւորուեցաւ, մեռաւ ու թաղուեցաւ գիշերով։ Տիկ. Լուտէնտորֆ կ'ըսէ թէ Կէօթէ գիտէր որ Շիլլեր սպաննուեցաւ ազատ-որմնադիրներուն կողմէ, բայց լռեց։

Կէօթէի յիշատակը աղարտող այս պարագան ընդվզում պատճառեց Վայմարի իմաստուններ բարեկամներուն, որոնց յանձնարարութեամբ Տօքթ. Հէքքէր ուսումնասիրեց Շիլլերի մահուան պարագաները, հաստատելով որ Վիլհելմ Թէլի հեղինակը մեռաւ հիւծախտաւոր, եւ եթէ թաղուեցաւ գիշերանց, պատճառն այն էր որ Գերմանիոյ մէջ, այդ շրջանին, սովորութիւն էր ազնուականներու թաղումը կատարել գիշերով։ Տիկ. Լիւտէնտորֆ դիտել կուտայ, որ այդ պարագային Շիլլեր պէտք էր թաղուէր մեծ շուքով եւ պատիւներով, ինչպէս վայել է ազնուականներուն, մինչդեռ թաղուեցաւ անաղմկօրէն, գրեթէ գաղտնի։

Պէտք է այստեղ ըսել, որ Շիլլերի սպանութեան մասին կան նաեւ ուրիշ զրոյցներ, — իբր թէ թունաւորուեցաւ անոր համար որ կաթոլիկութեան յարեցաւ։

Այս ամէնը զրոյցներ են, որոնք քննութեան կը կարօտին։

ՎԻՔԹՕՐ ՄԱՐԿՐԻԹ ԵՒ ԹԱՏՐՈՆԸ

Աղմկարար գրող մըն է Վիքթոր Մարկրիթ։ Ծնած է Պլիտա, 1866ին։ Նախ կը մտնէ զինուորական ասպարէզ, յետոյ կը նուիրուի գրականութեան։ Ունի բանաստեղծութիւններ, վէպեր եւ թատերական գործեր։ Կը սիրէ այժմէութիւնը, ու կ'աշխատի բեմ հանել ընկերային պայքարները կամ վիպագրել ժամանակակից բարքերը։ Ջերմ պաշտպան կնոջ ազատագրութեան, համակիր յառաջապահ շարժումներու, իր մտաւորական կեանքի անուշը կազմեց կոր գիծ մը, որ կը սկսի քաղքենի բարքերու դէմ ընդվզումով մը, կը հասնի ընկերվարական գաղափարներու ամպիոնին, կը հակի համայնավարներուն կողմը, եւ մաթերիալիստ վարդապետութեան հորիզոնէն թափէ կ'անէ ոգեպաշտութեան խաւարին մէջ։

Իր վէպերը եւ թատերական գործերը մեծ աղմուկ հանած են։ Ընդհանրապէս հրանալիով վէպերու շարքին կը պատկանին իր բոլոր գործերը, թէեւ ինք կը մերժէ այդ յատկանշումը։

Վերջերս Փարիզի մէջ խաղացին իր մէկ թատերական գործը, Տղան։ Նիւթը հետեւեալն է.— Երիտասարդ ամոլ մը, որուն միակ ցաւը այն է թէ զաւակ չունին։ Սակայն կինը հիւծախտաւոր է, ու կը ստիպուի առողջարան մը երթալ։ Նորակազմ ընտանիքը կը քայքայուի։ Ամուսինը, մինակութեան մէջ, կը ծանօթանայ կնոջ մը հետ։ Տուն կը տանի զայն։ Ժամանակ մը կը կենակցին միասին, երբ օրինաւոր կինը, ապաքինած, տուն կը վերադառնայ։ Տան մէջ կը գտնէ օտար կին մը, ամուսնոյն հոմանուհին։ Կը բաժնուի էրիկէն։ Հոմանուհին կը մեռնի զաւակ մը ծնելէ վերջ։ Օրինաւոր կինը կը վերադառնայ ամուսնոյն գիրկը, կը ներէ եւ կ'որդեգրէ ապօրինի զաւակը։

Այս գործով, Վիքթոր Մարկրիթ կ'աշխատի պաշտպանել ապօրինի ծնունդներուն ճակատագիրը։ Արդի ընկերութեան մէջ ապօրինի ծնունդները զրկուած են ամէն իրաւունքէ, ոչ կրնան կրել իրենց հօրը անունը, ոչ ալ իրենց մօր անունը, ոչ ժառանգութիւն կրնան ստանալ, ոչ ալ բարոյական պաշտպանութիւն։ Կիներու ազատագրութեան պահանջը դնելէ վերջ, Վիքթոր Մարկրիթ հակամարդկային կը համարէ զրկել ապօրինի ծնունդները ընկերային եւ բարոյական իրաւունքներէ։

Տեսակցութեան մը ընթացքին, Վիքթոր Մարկրիթ ըսաւ թէ շատ կը սիրէ թատրոնը։ «Եթէ արուեստը գեղարուեստական ներկայացումն է կեանքին, այն ատեն թատրոնը լաւագոյն արտայայտութիւնն է այդ արուեստին։ Բեմի վրայ կեանքը կը դառնայ աւելի բարախուն, եւ յետոյ բեմին վրայ՝ արուեստագէտին գործին եւ հասարակութեան միջեւ հաղորդակցութիւնը կը կատարուի ելեկտրական ուժգնութեամբ։ Թատրոնը, անշուշտ, նախնական պահանջ մը ունի, — զուարճացնել ունկնդիրները, բայց պէտք է զուարճացնել ուսուցանելով, բարոյապէս հարստացնելով։ Այսպէս, թատրոնին առաջին պայմանն է ըլլալ կենդանի եւ շահագրգռական, երկրորդ՝ բարացուցական եւ կրթական»։

Վիքթոր Մարկրիթ կոյր է ներկայիս։ Իր գործին խաղարկութեան ներկայ եղաւ կնոջը հետ, ձայներէն հետեւելու համար խաղին յաջողութեան։ Երբ, ակնարկելով իր կուրութեան, հարցուցին թէ կը գրէ՞ տակաւին եւ ի՞նչպէս կը գրէ, պատասխանեց.

— Կը գրեմ կնոջս թանկագին օժանդակութեամբ, «ներքին լոյսով» մը դիտելով իրերը եւ իրողութիւնները, — եւ այդ լոյսը ամէնէն գեղեցիկն է եւ ամէնէն մաքուրը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ԳԻԾԵՐ
ՏԻԿԻՆ ՏԻՄՆԱ ԱԲԳԱՐԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

Ինչպէս գրած էինք, Յուլիսի վերջը Եոքոհամայի մէջ (Ճափոն) մեռած է Տիկին Տիմնա Աբգար; — կին մը որ հայկական կեանքին ծանօթ է անգլերէն հրատարակութիւններով եւ մարդասիրական գործերով։ «Պայքար»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները իր գործունէութեան եւ ըմբռնումներու մասին.—

Պատերազմի ու զինադադարի տարիներուն մանաւանդ, ունեցաւ ժիր գործունէութիւն մը, եւ երբ պահ մը ռուսական երկիրներու եւ արտաքին աշխարհի հաղորդակցութեան ապահով ճամբան Սիպերիա եւ Ճափոն էր, Արեւելքը կը համարուէր, Տիկին Աբգար ազնուական հիւրընկալ մը եղաւ, եւ մեծ մասամբ իր անձնական միջոցներով, ամէն խնամք տարաւ հարիւրաւոր Հայերու, որոնք Ճափոնէն կ'անցնէին դէպի Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ, եւ կամ իրենց երկար թափառումներուն ընթացքին, ապաստան կը փնտռէին այդ հեռաւոր կղզիներուն մէջ։ Այդ առթիւ, Կովկասէն Ամերիկա վերադարձող բազմաթիւ հայ կամաւորներ ալ վայելեցին իր մայրական հոգածութիւնն ու գուրգուրանքը։

Տիկին Աբգար Հայկական Դատին ալ ի սպաս դրաւ իր ուժերն ու բոլորանուէր աշխատութիւնը, եւ ջանաց օգտակար ըլլալ՝ ինչ կերպով ու միջոցներով որ կրնար։ Ինք բացի հայերէնէ, իբրեւ երկրորդ մայրենի լեզու վարժ էր նաեւ անգլերէնի։ Զինադադարի շրջանին գրած ու հրատարակած է երկու գրքոյկներ՝ Ա.. «Խաղաղութեան Հարցը» եւ Բ.. «Խաղաղութիւն կամ ոչ» (անգլերէն)։ Այս գրքոյկները գրախօսականներու նիւթ եղած են ամերիկեան թերթերու մէջ։

Տիկին Աբգարի հայրենասիրութիւնը օծուն էր կրօնական ջերմեռանդութեամբ, հաւատաւոր մըն էր ինքը, ազնուական իր խորհուրդներուն ու արտայայտութեանց մէջ, բայց միեւնոյն ժամանակ նաեւ իրատես էր եւ գիտէր գնահատել իրողութեանց արժէքը։ 1919ի ամառուան առթիւ, Ամերիկա բարեկամուհիի մը, Տիկին Արմենուհի Լէմբրի ուղղեալ նամակի մը մէջ կը գրէ.—

« Չենք գիտեր թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ այժմ Հայաստանի մէջ, վասն զի մեծ անստուգութեան շրջանն է հիմա։ Խումբ մը հայ փախստականներ, որ քանի մը օր առաջ հոս եկան Վլատիվոսթոքէն, կ'ըսեն թէ լուր կայ որ Անդրանիկ յառաջացեր է Երեւանէն, գրաւած է Կարսն ու Կարինը։ Թէ որչափ ստոյգ են այս լուրերը, չեմ գիտեր, բայց գիտեմ որ հիմա կացութիւնը երկու է հոն. կամ Անդրանիկ յառաջացած է Երեւանէն եւ գրաւած է Հայաստանի այդ բոլոր մասը, եւ կամ անոնք իրենց զիրենք կ'ուտեն անկարող ըլլալով յառաջանալ եւ գրաւել Հայաստանը, վասնզի ոչ զէնք ունին, ոչ ալ ռազմամթերք։ Եթէ անոնք ունենային զէնք եւ ռազմամթերք, պիտի յառաջանային եւ պիտի գրաւէին ամբողջ Հայաստանը, եւ աւելի պիտի ըլլար Հայկական Հողամասին լաւագոյն լուծումը, որովհետեւ, այն ատեն Հայաստան ազատուած պիտի ըլլար իր իսկ հարազատներու ձեռքով եւ Ազատութիւնը պիտի գտնուէր իր իսկ ձեռքին մէջ...»։

« Ո՛ եւ է դժուարութիւն չկայ հայ փախստականները Ճափոն բերելու համար։ Եթէ ես միլիոնատէր ըլլայի, կրնայի չորս հարիւր հոգի բերել անոնցմէ, հոս տնաւորել զանոնք եւ կերակրել, բայց, աւա՜ղ, ես միլիոնատէր չեմ եւ չեմ կրնար ուզածս ընել»։

ՕՐ. ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԹԷԼԻԵԱՆ
եւ
ՅԱԿՈԲ ԹԱՐԱԳՃԵԱՆ
Նշանուած

Մարսէյլ 1 Օգոստոս 1937

ԼՈՅՍԻՆ ՇՈՒՐՋ ՊԱՐ

Վրձինը ամրան գիշե՞ր։ Պարտէզ — սենեակին մէջ
Մլտերմիկ ջահն իմ շուրջ շողեր կը ցանցրնէ։
Մրժեղներու ամբոխն անթիւ այս մութին մէջ
Լոյսին շուրջ պտի բռնած՝ ծփայ գերդ խելագար։
Եակ մ'ի՞նչպէս այսքան կըրնայ յիմար ըլլալ։
Անասնիկնե՛ր դուք տխմար, դո՛ւք կ'իյնաք նորէն
Կեղծ շողերով, մահով յղի այս լոյսին մէջ։—
Նախորդն ի՞նչպէս ըզգոյշ չըներ ձեզ վերջինեն,
«Գերիմաստուն մա՛րդ, դուն խելքով կը տարբերիս
Անասունէն»։ Այսպէս կ'ըսուի։ Բայց ինծի կը թուի
Թէ երկուքդ ալ իրարու շատ կը նըմանիք։
Լոյսին շուրջ պարն ես կը մեկնեմ ճիշդ սա կերպով։
Կին՝ որ յաւէտ կը յանձնուի խոլանին —
Որ հարիւր ալ ուրիշներու պատրաստ հարս է.
Մարդ՝ որ վարէ յանդըգնօրէն պետական կառք—
Կըրնա՞ս սակայն հաւտալ խօսքին այս երկուքին։
Կա՛յ մարդ մըն ալ՝ որ կը տանի դէպի նախճիր
Հէք մընացորդն արդէն պարտուած բանակի մը։—
Ահա՛ ասոնք պարին լոյսին շուրջ խելայեղ,
Գիտնալով իսկ թէ վախճանն է ապիտարեր։

Թարգմ. գերմ. է — ԵՏԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (428)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

— Գեւօ՛, արթնցի՛ր, Գեւօ՛.

— Հը՞, ի՞նչ կայ, — թեւերը պարզած եւ յօրանջելով հարցուց Գեւօն։

— Տղաքը արթնցուր, ճամբայ պիտի ելնենք։

— Հէ՜յ տղաք, — աջ ու ձախ ձայն տուաւ Առիւծ Գեւօն, ուժեղ աքացի մըն ալ Սալտաթի նստատեղիին բաժին հանելով, - ելէք, տղաք, պատրաստուեցէք... Ծօ՛, շուշորդ, չան թաղ վերցուր... Ծօ՛ պող էշ, իդամանդ ինկաւ...

Հայդուկները քնաթաթախ ոտքի ցատկեցին՝ զարմացած իրարու նայելով։ Դեռ գիշեր կը լինէր, ալ ի՞նչ ճամբայ ելնել էր, իսկ եթէ տեղ պիտի երթային, ինչո՞ւ սովորականին պէս արեւը մարը մտնելուն ճամբայ չէին ելած։

— Գեւօ՛, Աբրոյի հետ կապոցները տարէք Գործադիրի մարագը, — կարգադրեց Լեւոնը, — ինքը մարագի առջեւ ձեզ կը սպասէ։ Գեղամէջէն առանց աղմուկի անցէք, մարդ չը նկատած ձեր երթալը...

Գեւօն ու Աբրօն թնդրատունէն կապոցները շալկելով՝ շուտով հասան կալերը, ուր մարագի առջեւ նստած՝ իրենց կը սպասէր երիտասարդ մը, Բոլս գիւղի Գործադիրը, կամ ինչպէս գիւղացիք կը կոչէին՝ Կոմիտէն։ Հագիւ թէ մարագը մտած ու քանի մը րոպէ նստած էին, երբ Լեւոնն ու խմբի մնացորդը ներս մտան։ Մոմպատի աղօտ լոյսը կը լուսաւորէր փոքր մարագը։

— Տղաք, հանուեցէք, — հրամայեց Լեւոնը ու առանց այլեւայլի ինքն սկսաւ փամփշտակալները քանդելով զգեստները հանել։

Հայդուկները հապիւ խնդուքնին բռնած՝ հետեւեցան Լեւոնի օրինակին, առանց հասկնալու թէ ինչո՞ւ համար պիտի հանուէին։ Կային շատեր, որոնք երեք ամիսէ աւելի էր՝ ինչ քաշկոննին չէին հանած վրաներէն։

— Գեւօ, կապոցները քանդէ...

Առիւծ Գեւօն Գործադիրի օգնութեամբ սկսաւ կապոցները բանալ։ Առաջին կապոցը բացուելուն, մեր Գեւօն զարմանքէն աչքերը չռած՝ գոռաց Լեւոնին.

— Խա՛նք... պարոն Լեւոն, էանք...

— Հա, Գեւօ, պիտի հագնինք ... Ջուկեցէք մեզ յարմարները... առանց մէջ հատ մը ոսկեղօծ երիզով պիտի լինի... Հա, էդ... ինձ տուր... շուտ շարժուեցէք...

Կապոցներու մէջէն դուրս թափեցան թուրք զինուորներու յատուկ համազգեստներ, ծոպաւոր ֆէսեր։ Հայդուկները հռհռալով վրայ ինկան։ Անոնցմէ մեծագոյն մասը կեանքերնուն մէջ տարազ ու բաճկոն չէին հագած՝ Լեւոնը արագօրէն սպայի համազգեստը հագած՝ կ'օգնէր անճարակներուն։ Մեր Առիւծ Գեւօն կեցած տեղը սառած մնացեր էր։

— Գեւօ, չհագուի՞ս, — կողը մըխելով ըսաւ Սալտաթը, — մեզ չը մեռնի, թուրք ասկեր ալ պիտի լինիս եղեր..

Գեւօն բարկութեամբ աչքերը ոլորեց Սալտաթի վրայ ու պատասխանեց մամ, դէմքը կախած, շալվարի կապը քանդելով հանեց զայն ու փորձեց տարազներէն մէկը հագնիլ։

Լեւոնն ու Գործադիրը հաւաքեցին տղայոց հանած շորերը, ծրարելով կապեցին ու յըլ խոտի դէզի տակ պահեցին։

— Տարաթ մը վերջը շալակաւորներով Մեծանց կը ճամբես, — պատուիրեց Լեւոնը, — ոչ մէկ խօսք եղածի մասին, գիւղի մէջ քիչմէ զատ մարդ իմանալու չէ։ Տղա՛ք, բոլորդ ալ պատրա՞ստ էք։ Լաւ, ուրեմն, ձորաքը մարեցէք... Այդպէս, հիմա դուրս ելէք մարագէն։

Մինչ Գործադիրը դէպի գիւղ կ'երթար, Լեւոնը վալլաղի հետ խումբի առջեւէն ինկած, դէպի եզերքով ձորն ի վեր սկսան բարձրանալ։ Բաւական տեղ առաջանալէ վերջ, յանկարծ կանգ առաւ։ Հայդուկները խմբուեցան չորս դին։

— Տղաք, մտիկ ըրէք, — ու Լեւոնը գլխին հաւաքուած հայդուկներուն երկար բարակ բացատրեց թէ ինչո՞ւ համար այդ ծպտումը անհրաժեշտ էր, ի՞նչ պիտի ընէին եւ թէ հայդուկները ի՞նչպէս պիտի պահէին իրենք զիրենք.

Բոլոցի երիտասարդ մը, որ նոր մըտած էր խմբի մէջ, ու շատախեցի Ղարիպ անուն ճահիլ պատանի հայդուկ մը հետը վերցնելով՝ Լեւոնը առաջ ինկաւ։ Ուղ տասը քայլի վրայ խումբը հետեւեցաւ անոնց, Առիւծ Գեւոյի առաջնորդութեամբ, որ խեղդուելու աստիճան սեղմուած էր այդ տարօրինակ զգեստներու մէջ։

— Է՜, օնպաշի, բարի ճանապարհ, Գեւօն մխտելով ըսաւ Թոփալ Սասունցին, — էֆէնտիմ, բարի վայելեմ, ինչպէս ալ ջէֆդ տեղն է... լաւ խուզուած աշխարհ կը նմանիս... դմակդ դուրս ինկած է...

— Ծօ, ձէնդ, — տառմնները կըրճտացնելով բարկացաւ մեր Գեւօն, — րաւ ոտքերը կարծես իրարու կը խառնուէին, — քաշեցէք ունինք եզեր, մարդավարի չեն շալվարները հանեցինք՝ էս զուռնանները հագնելու համար... Աստուած պէտքն տայ էսոնց հնարողին... Ա՛խ, քեզի ի՜նչ ըսեմ Հայաստան, մէկ մը ազատէիր, մենք ալ էս փորձանքներէն ազատէինք ...

ԻՍՎԷՐ ՌՍՊԻՆ

Հիւսիսէն հարաւ երկնցած լեռնաշղթայ մը իրարմէ կը բաժնէ Շատախն ու Մոկաց աշխարհը։

Այդ լեռնաշղթայի ընդարձակ տարածութեան վրայ կը բարձրանան մէկը միւսէն աւելի շքեղ գագաթներ, որոնց բոլորի վրայ կ'իշխէ տասներկու հազար ոտք բարձրութիւն ունեցող Անտոս աչքանչելի սարը, որու տարածուն փէշերը մէկ կողմէն կ'երկարին մինչեւ Տիգրիսի ափը, իսկ միւս կողմէն՝ կը հասնին մինչեւ Վանայ ծովը՝ հանդոյց մը կապելով Նզերովի եւ Արտոսի փէշերուն հետ։

Հօկայ լեռներու, անդնդախոր ձորերու անհուն խառնարան մըն է Վանայ ծովի հարաւային երկրամասը, ուր Կառկառն ու Մոկսը, Շատախն ու Փեսան Դաշտը, Գաւաշն ու Կարճկանը կը սահմանաւորուին իրար խաչաձեւող բարձր լեռնաշղթաներով։ Այդ լեռնաշղթաներու լանջերուն կ'երկարին Հայկական Բարձրաւանդակի լաւագոյն եայլախները, կամ, ինչպէս սովորաբար կ'ըսեն, զօմանները։

Անտոսի դէպի Մոկս նայող կողին, փոքր լեռնադաշտի մը հարթութեան վրայ, ամէն տարիներու նման իր աւագին չատրը զարկած էր Միլանցի աշիրաթի մեծը, Իսմէր Ռսպին, մինչ իր ցեղակիցներու չադրներու շարքը կ'երկարէր Արմշատէն մինչեւ Ոստանի սարը։

Միլանցիները քրտական բազմամարդ, հարուստ ու լաւ զինավարժ աշիրէթ մըն են։ Տարին տասներկու ամիս շարժման մէջ լինելով՝ անոնք առանց մշտական կայանի մը, միշտ ճամբու վրայ կը գտնուէին, իրենց ամբողջ հարստութեան հետ միասին։ Ընտանիքներով, ճիժ ու պժերով, ոչխարի անհամանուն հօտերով, ջորիներու երամակներով եւ արաբական հոչակաւոր ձիերով, այդ քոչուորները նայած եղանակին, դանդաղօրէն մէկ դէպի հարաւ կը շարժէին, մէկ դէպի հիւսիս։ Այդպէս էր Միլանցի աշիրէթի կեանքը։ Ճէզիրէի տափաստանները կը համարուէին անոնց ձմեռանոցները, ուր քանի մը ամիս մնալէ վերջ, զանազան ուղղութիւններով կը տարածուէին, հետզհետէ բարձրանալով դէպի հիւսիս։

Միլանցիներու ցեղապետը, Մստոփաշան, մինչեւ Պոլսոյի ճամէ Կարէ բռնած վայրը իր ցեղակիցներու հետ բարձրանալէ յետոյ, այդ գրաւետանման վայրին մէջ կը զարնէր իր բազմաթիւ վրանները, մինչ իր աշիրը երկու թեւի կը բաժնուէր։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ոտքի ելլելով բրտօրէն յայտարարեց Թէ խորհրդային ղեսպանին խօսքերը որ եւ է կապ չունին օրակարգի հարցին հետ։ Իտալիոյ եւ Փորթուկալի ներկայացուցիչներն ալ յայտարարեցին Թէ չեն կրնար որ եւ է պատասխան տալ խորհրդային ղեսպանին հարցումին,— կառավարութիւնը հետ կանչելու մասին։

Այս առԹիւ ուրիշ «պատասխանի» պարագայ մըն ալ երեւան ելաւ։ Ցանձնախումբին քարտուղարը յայտարարեց Թէ անտուկը դրամ չէ մնացած։ Հինգ մեծ պետութիւններ խոստացած են առանձնել Սպանիոյ հսկողութեան ծախքին 80 առ հարիւրը, սակայն բոլորն ալ պարտք ունին, բացի Մեծն Բրիտանիայէն։ Ցառաջիկայ վճարումը պիտի ըլլայ այսօր, կիրակի, եւ անգլիական կառավարութիւնը չուզեր փէննի մը աւելի վճարել, մինչեւ որ միւս պետութիւնները չկատարեն իրենց յանձնառութիւնը։ Յունիս 8ին Անգլիա եւ Գերմանիա վճարեցին իրենց բաժինը, իսկ յուլիս 8ին միայն Անգլիա վճարեց։

Կռուի անգլիական եւ իտալական նաւերու վրայ

Ուրբաթ օր երեք անծանօթ օդանաւեր ռմբակոծեցին անգլիական քարիւղ—տար փոխադրանաւ մը եւ իտալական նաւ մը, Ալժէրի քացերը։ Մօտ 40 ռումբեր արձակուեցան։ Մարդկային կորուստ չկայ։ Նիւթական վնասն ալ ծանր չէ։ Դօղանիշը չէ պարզուած տակաւին։

Պաղեստինի հարցը Սիոն. համագումարին առջեւ

Վեց օր եւ վեց գիշեր ժողովներ գումարելէ վերջ, Սիոնական համագումարը որոշ եզրակացութեանց յանգեցաւ, Պաղեստինի հարցի մասին։ Ամէնէն կարեւոր եւ սուսաբաթիւ խմբակցութիւնը համաձայն է հրէական պետութեան մը կազմութեան, առանց սակայն յանձնառութեան տակ մտնելու Պաղեստինի բաժանման մասին։ Ժողովը մերժեց լիազօրութիւն տալ գործադիր կոմիտէին, անգլիական կառավարութեան հետ բանակցելու համար։ Բանագնացներու արգիլուած է ընդունիլ անգլիական կառավարութեան առաջարկները, որքան ալ հրապուրիչ ըլլան, առանց նախապէս խորհրդակցելու կազմակերպութեան հետ։ Երբ անգլիական կառավարութիւնը որոշ առաջարկներ ներկայացնէ, այն ատեն մասնաւոր ժողով մը պիտի գումարէ Սիոնական կազմակերպութիւնը, յատկապէս այս հարցին համար։ Այս համագումարին Թեկնածուները պարտաւոր են նախապէս յայտնել իրենց տեսակէտները։

Ճափոնական նուաճումն ալ գործի անցաւ

Ճափոնի եւ Չինաստանի անպաչտօն պատերազմը երկրորդ ամիսը Թեւակոխեց ուրբաթ օր։ Այս առԹիւ երկու կողմերն ալ աւելի գործօն դիրք բռնած են։ Չինական բանակը յառաջ խաղալ սկսած է, գլխաւոր ճակատին վրայ, իսկ Ճափոն բանակին զատ շարժման մէջ դրած է նաւատորմը, հսկելու համար Եանկցէի հովիտին վրայ։

Ճափոնի վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ խորհրդարանին մէջ, իբրեւ պատասխան եղած հարցադրումներու.

— Կ'ուզենք հաւաստել որ Չինաստան չակէ իր սխալները։ Ճափոն արդէն իր գօրքը առաքել նեռած է վճռականօրէն։ Կը կարծեմ Թէ այս իրողութիւնը խիստ սղղու մէջնց մը պիտի ըլլայ, փարատելու համար Չինացիներու ծուռ հասկացողութիւնը։ Մենք պիտի ջանանք հիմնական կարգադրութեան մը յանգիլ հիւսիսայինՉինաստանի մէջ եւ ճափոնական բանակը պիտի շարունակէ իր գործողութիւնները, այդ նպատակին հասնելու համար։ Բայց այս խնդիրը չի կրնար միայն զէնքով կարգադրուիլ։

Ճափոնական Թերթերն ալ բացատրելով կացութեան լրջութիւնը, գիտել կուտան Թէ Տայր. Արեւելքի մէջ խաղաղութիւնը կրնայ ամրապէս հաստատուիլ միայն այն ատեն, երբ Չինաստան մտնէ գերմանաճափոնական դաշինքին մէջ՝ ընդդէմ համայնավարութեան եւ համայնավարութիւնը անհետանայ Տայր. Արեւելքէն

Ճափոնական զօրք զամաք ելաւ Շանղայի մէջ

ՉՈՒԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՏԱՂԻ Յրդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի Տովիլի մէջ, օգոստ. 28ին, ժամը 16ին։

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ֆրանք արժէքով Սուէզի կեղծ բաժնեթուղթեր ջնջած ատեն ձերբակալուեցաւ Իտալացի մը, Ալֆրէտ Վէնսան։

Ս. ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ միջեւ կնքուած առեւտրական համաձայնութեամբ, Մոսկուա առնուազն 40 միլիոն տոլարի ամերիկեան ապրանք պիտի գնէ յառաջիկայ 12 ամիսներու ընթացքին, այսինքն 10,000,000 աւելի նախորդէն։

ՓՐԱԿԱ - ՄՈՍԿՈՒԱ օդանաւը (խորհրդային) վար իյնալով բռնկեցաւ Թըրանսիլվանիոյ մէջ։ Վեց ուղեւորներ այրեցան։ Հրդեհը ծագեցաւ 2000 մ. բարձրութեան վրայ

ԱՆԹԵԼԻ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱՅԱՆ մը երեւան հանուեցաւ Զուիցերիական սահմանին վրայ։ Տէրը, որ լրտեսութեամբ կ'ամբաստանուի, ձերբակալուեցաւ երբ հինգ անգլ. ոսկի կը խոստանար զինուորի մը, գաղտնի տեղեկութիւններ տալու համար։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՄԷՆԷՆ ԵՐԿԱՅՆ փապուղին պիտի բացուի այսօր, հանրապետութեան նախագահին կողմէ, Վոժի լեռներուն մէջ։ Ունի չորս ու կէս մըղոն երկայնութիւն եւ ռազմագիտական եւ տնտեսական արժէք

Ուխտագնացութիւն Անդրանիկի դամբարանին

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան
Ցառաջիկայ ՕԳՈՍՏՈՍ 29ի կիրակին
Մանրամասնութիւնները յառաջիկային

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԽՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

8 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Մէզոտոնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ (Tapis Vert)։

Նուագ, պար, երգ, արտասանութիւն եւն.։
Թոմպոլա, պիւֆէ մատչելի գիներով
ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Շոգեկառք առնել էնվալիտեն, իջնել վ.ալ ֆլէօրի։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսի-Լէ-Մուլինոյի Հ. Ց. Դ. «ՉԱԻԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ կողմէ 29 ՕԳՈՍՏՈՍԻն. կը խնդրուի նկատի առնել այդ Թուականը։

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՎԱՐԺՈՒՀԻՆՈՑԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

»»»» • ««««

Դպրոցասէրի վարչութենէն ստացած ենք հետեւեալ զեկոյցը, հրատարակութեան խնդրանքով.—

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան վարժարանը հիմնուած խումբ մը աղգանուէր տիկիններու նախաձեռնութեամբ Պոլիս, 1879ին, իրեն նպատակ դրած էր վարժուհիներ հասցնել հայկական դաւառներուն համար։ Անիկա, իր յիսուն եւ ութ տարիներու գոյութեան ընթացքին, հաւատարիմ այդ ուղղութեան, վառ պահեց իդական սեռի դաստիարակութեան ջահը, իր հասցուցած բազմաթիւ վարժուհիներուն անձնուիրութեան շնորհիւ։ Այդպէսով մեր հաստատութիւնը կը հանդիսանար հզօր ազդակ մը արեւմտահայ կրթական վերածնունդին մէջ։

Հետեւելով հայ ճակատագրին մերթ մռայլ մերթ պայծառ երեւոյԹներուն՝ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը, հաւնք ուրեմն, տասնեակ տարիներէ ի վեր հաստատուած Ֆրանսայի մէջ, արդիւնաւէտ կերպով կը շարունակէ իր գործունէութիւնը։ Մեր վարժուհիները դարձեալ անձնուիրաբար կը ծառայեն հայ մշակոյԹի պահպանման գործին՝ Ֆրանսահայ գաղութին պզտիկ դպրոցներուն ալ։

Այժմ, ուրախութեամբ կը յայտարարենք Թէ վայելելով Հ. Բ. Ը. Միութեան վերին պաշտպանութիւնն ու բարոյական Թանկագին օժանդակութիւնը, ընկ.ը ծրագրած է վերադառնալ իր սկզբնական նպատակին. այսինքն իր վարժուհիանոցի վերահաստատման։ Հայ գաղութներէն հաւաքած աղերսական նամակները աւելի եւ աւելի կը շեշտեն անյետաձգելի պահանջը՝ լրջօրէն պատրաստուած վարժուհիներու, որոնք անփոխարինելի բարիք մը պիտի ըլլային մեր նորահաս սերունդին համար։

Մենք, վստահ որ մեզի հետ պիտի ունենանք բոլոր Հայերու եւ մանաւանդ հայ իգական սեռին անվերապահ համակրանքն ու քաջալերութիւնը, յառաջիկայ 1937—38 տարեշրջանէն սկսեալ մեր նախակրթարանն ու արհեստանոցը պահելով հանդերձ, հիմը պիտի դնենք Վարժուհիանոցին։ Հոն պիտի աւանդուին հայ հին եւ նոր լեզուն ու պատմութեան հետ՝ Ֆրանսերէն լեզուներ, ինչպէս նաեւ անհրաժեշտ մասնագիտութիւններ, հայ եւ օտար ուսուցիչներու կողմէ։ Վարժարանին կից աշակերտանոց մը պիտի հաստատուին կարուձեւի, առեւտրական նախապատրաստական, մեքենագրութեան եւ այլ գործնական դասընթացքներ, բոլոր մասնագէտներու հսկողութեան տակ։

Արդ, վարժարանս հաստատուած ըլլալով Փարիզի շատ մօտ, Լը Ռէնսի օդասուն եւ մաքուր միջավայրի մը մէջ, իր գիշերօթիկ եւ ցերեկեայ աշակերտուհիներուն կ'ընծայէ ուսման բացառիկ յարմարութիւններ եւ առողջ կեանքի մը պահանջած ամէն առաւելութիւնները։ Հաստատութիւնը պիտի ունենայ դարձեալ, իր հայ բժիշկ դասախօսը, որ պիտի հսկէ աշակերտուհիներուն առողջութեան։

Ներկայ զեկոյցով Դպրոցասէր Տիկնանց Վարչութիւնս սրտագին կոչ կ'ուղղէ Սփիւռքի ազգային կրթական մարմիններուն եւ Հայերուն անխտիր որպէսզի անվերապահօրէն քաջալերեն սատարել եւ զօրավիգ հանդիսանալ իր սոյն բազմապահանջ եւ պատասխանատու ձեռնարկին։

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը, յառաջիկայ 1—15 սեպտեմբեր, դըկարաց պիտի ընդունի ամէն երկիրներէ հայ ընդունակ դեռատի աղջիկներ, նախընտրաբար հայ դպրոցներու լաւագոյն սանուհիներէն, որոնք, իր յարկին տակ, օժտուած հայ եւ ֆրանսական մշակոյԹներուն ընտիր շնորհներով, արժանապէս պիտի ծառայեն ազգապահպանման կենսական գործին, վաղը հայ իգական սեռի բարոյական զարգացման եւ ծրագրի բարձրացման ջահակիրներ հանդիսանալու համար։

Զրիավարժ սանուհիներու Թիւը լեցուած ըլլալով, 24 անգլ. ոսկինոց ուսմաագոյն տարեթոշակ մը պիտի պահանջուի, որուն կէսը կանխիկ վճարելի է։ Անոնք որ ի վիճակի չեն, պէտք է գտնեն պաշտպան մարմին մը կամ անհատ մը, որ երաշխաւորէ այդ գումարին վճարումը։

Ուրիշ մանրամասնութեանց համար դիմել հետեւեալ հասցէին.— Association des Dames Arméniennes «Tebrotzasséres», 1, Bl. du Nord — Le Raincy (S. et O), France։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI 10 AOUT 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ – 13e Année No. 3494

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԱՐԵԼԻ Է ԱՐԺԵՑՆԵԼ

»»»» ◦ ««««

Դիւրին չէ մանաւոր ծրագիր մը առաջարկել արձակուրդի մասին, առանց խորապէս ուսումնասիրելու հարցը:

Բայց, կը կարծենք թէ զայն արծարծելն ու քննութեան յանձնելն իսկ օգտակար է, շատ մը տեսակէտներով: Թերեւս յարմար է հարցարան մըն ալ այս մասին կազմել:

Ամէն պարագայի տակ, երկրին մէջ հաստատուած բարենորոգումը մեզ ալ պիտի մղէ թարմացնելու, հետզհետէ բարեկարգելու մեր բարքերը:

Օրինակ, ինչո՞ւ դժուար պիտի ըլլար սարքել խմբական պտոյտներ, փոխանակ խմբովին «պլօթ» խաղալու, ճնկելու կապելաներու անկիւնը: Կամ փոխադարձ այցելութիւններ կատարել շրջանէ շրջան:

Կառավարութեան հրահանգով, հաստատուած են բազմաթիւ դիւրութիւններ՝ շրջագայութեանց համար: Այս յարմարութիւններէն աւելի շատ կ'օգտուին անոնք որ խմբական պտոյտներ կը կատարեն:

Նոյն իսկ մասնաւոր ձեռնարկներու մէջ — ինչպէս թերթերու սարքած պտոյտները — առնուազն տասը հոգինոց խումբեր միշտ մասնաւոր առաւելութիւններ կը վայելեն, մինչեւ 40 - 50 առ հարիւր զեղչ ստանալով երկաթուղիներու համար:

Այս պարագաները կրնան մղել շարք մը կազդուրիչ նորութիւններ փորձելու:

Պատահաբար չէր որ յիշեցինք խմբական պտոյտները եւ փոխադարձ այցելութիւնները:

Մեր կարծիքով, գոնէ միջին եւ հարաւային Ֆրանսայի մէջ կարելի է փորձեր կատարել այս ուղղութեամբ:

Մանաւանդ որ, այս տարիէն սկսեալ, տարեկան արձակուրդները կը տրուին որոշ ամիսներու մէջ: Տեղ - տեղ հերթական դրութեամբ, ուրիշ տեղեր՝ ամբողջ գործարաններ փակելով:

Արդէն իսկ ամբողջ շրջաններ պարպուած են, օդափոխութեան գացած ըլլալով, տասնըհինգ օրուան համար:

Դեռ երէկ, Վիէնի մեր թղթակիցը կը գրէր թէ արձակուրդ հաշակուած է օգոստոս 1 - 16: «Բոլոր ընկերները մեկնած են. Վիէնը պարպուած է»...

Ուրեմն, քանի որ արձակուրդները կը տրուին խմբովին, ինչո՞ւ չկատարուին խմբովին, դէպի ծովը, լեռը կամ դաշտը: Եւ մանաւանդ, ինչո՞ւ չստանան «փոխադարձ այցելութեան» հանգամանք, շրջանէ շրջան:

Եւրոպայի մէջ, սովորութիւն է մանուկներու եւ պատանիներու խումբեր ղրկել երկիրէ երկիր, եւ փոխադարձաբար պատսպարել ընտանեկան յարկերու տակ, իրար ճանչնալու, աւելի սերտ յարաբերութիւններ հաստատելու համար նոր սերունդին միջեւ:

Այս օրինակը եւ ուրիշ փորձառութիւններ աչքի առջեւ բերելով, կը կարծենք թէ, օրինակ, Լիոնի աշխատաւոր ընկերները կրնան խմբովին երթալ Վալանս, Ռոման, Կրընոպլ, Թրնոն կամ Լանսէյ: Եւ փոխադարձաբար:

Պայման չէ որ գացողները քաղաքներու փողոցները չափչփեն, նորէն սրճարաններուն դուռը ափ առնելու համար:

Նախապէս համաձայնելով, միշտ ալ միջոց մը կը գտնուի, լաւագոյն օդափոխութիւնը կատարելու համար այս կամ այն շրջանին մէջ,— միշտ հեռու կեդրոններէն, քաղաքներէն եւ անոնց խժալուր աղմուկէն:

Իսկ ամէնէն կարեւորը,— այսպիսի կազմակերպութիւններով միեւնոյնատեն կը կատարուի մտաւոր եւ հոգեկան օդափոխութիւն մը:

Ընկերներ կամ հայրենակիցներ, տարեկիցներ եւ ուղեկիցներ իրար կը ճանչնան, իրարմով կը թարմանան: Փոխադարձաբար կ'իմանան չարն ու բարին:

Ո՛ր տեսակէտէն ալ քննենք, միշտ օգտակար են պտոյտները: Միջավայրի փոփոխութիւնը, ինչպէս փոխադարձ ճանաչումը եւ յարաբերութեանց սերտացումը:

Է՛ր երբեմն, Պոլսէն մտաւորականներ ժամադիր կ'ըլլային Քաղծիմաղ Պարտիզակի մէջ: Շրջանային եւ ուրիշ կուսակցական ժողովներ անգամ կը գումարուէին, այդ օրերուն: Ամէն պարագայի մէջ, միտքերը թարմանալով, սիրտերն ալ աւելի ջերմութեամբ կը կապուէին:

Մէկդի՝ կանխակալ կարծիքները: Եթէ դժուարութիւններ կան այսօր, դիւրութիւններն ալ նոյնքան եւ թերեւս աւելի շատ են: Կարեւորը՝ ձեռներէցութիւնն է:

Եթէ սովորամոլութեամբ տարուինք, անշուշտ ոչ տեղ կրնանք փոխել, ոչ ալ կենցաղ:

Այս նոյն տարրերը չէ՞ն որ այնքան նոր բաներ սորվեցան 15 տարուան ընթացքին, այսքան խորթ միջավայրի մը մէջ: Տքնեցան, տրորուեցան, յոգնեցին եւ դեռին ափը հասան ...

Մեր թելադրութիւնները հիմնուած են տարեկան արձակուրդին վրայ: Բայց ատով չեն սահմանափակուիր:

Շաբաթական աշխատանքը վերածուած ըլլալով հինգ օրուան, հայ աշխատաւորներն ալ տեւական արձակուրդ կ'ունենան շաբաթը երկու օր (բացառութիւնները մեծ թիւ մը չեն կազմեր):

Այստեղ ալ նոյն հարցումը,— ի՞նչպէս օգտագործել այդ երկու օրերը, շաբաթ եւ կիրակի կամ կիրակի եւ երկուշաբթի, թէ ֆիզիքապէս կազդուրուելու եւ թէ հոգեպէս թարմանալու համար:

Երկու օրուան համար Փարիզէն լոնտոն դացողներ կան: Եւ փոխադարձաբար:

Միշտ նկատի առնելով մեր պայմանները,— կարելին եւ ոչ թէ ցանկալին — կը կարծենք թէ այս պարագան ալ կրնայ մտածումներ, նորութիւններ թելադրել:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏՐՆ ԵՒ ԵԼԵՒՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՃԱՌԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

»»»» ◦ ««««

Վարչապետ Պ. Շօթան եւ ելմտական նախարարը, Պ. Պօնէ կարեւոր ճառեր խօսեցան շաբաթ օր, առաջինը՝ Լուաէի, երկրորդը՝ Փէրիկէօյի մէջ: Այս վերջինը ձայնասփիւռով տարածուեցաւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ:

Պ. Շօթան հրաւիրեց ժողովուրդը վստահիլ ներկայ կառավարութեան եւ համառօտակի պարզեց անոր կատարած գործերը, ինչպէս եւ առաջադրութիւնները: Վարչապետը շեշտեց.

— «Ելմտացոյցին հաւասարակշռութիւնը վերահաստատուեցաւ, փոխառութիւնները սահմանափակուեցան սովորական համեմատութեանց մէջ եւ դանձին վիճակը շտկուեցաւ: Այժմ զբաղած ենք գիներու բարձրացումը կասեցնելու: Պէտք է գործի լծուինք, փութացնելու համար արտադրութեան թափը, ինչ որ անհրաժեշտ պայման մըն է տնտեսական ու ելմտական վերահաստատման»:

Երկրորդ ճառ մըն ալ կիրակի օր խօսելով, Պ. Շօթան յայտարարեց.

— «Մենք բարոյական ճշմարիտ յեղափոխութիւն մը կատարեցինք: Բայց, այդքան լայն բարենորոգումներ ճակատագրականօրէն գործատէրներուն վրայ պիտի բարդէին նոր ծախքեր, իսկ սպառողներուն համար՝ գիներու բարձրացում: Այս դժուարութիւնները կարելի էր հարթել միայն աշխատանքի արտադրութեան աճումով: Միեւնոյն ժամանակ, ինչ որ նոյնպէս բնական է, այս նոր կարգուսարքին յանկարծական եւ հապճեպ գործադրութիւնը յառաջ պիտի բերէր սխալներ, նոյն իսկ զեղծումներ, ինչպէս եւ դիմադրութիւններ, շահակից կողմերուն միջեւ պիտի ստեղծէր թիւրիմացութիւններ եւ ընդդիմութիւններ, որոնք կը կազմալուծեն գործարաններու կեանքը: Հասած է ժամանակը աշխատանքի լծուելու, փոխադարձաբար յարգելով նոր օրէնքները եւ բնականոն վիճակի վերածելով ընկերային յարաբերութիւնները: Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը վերջերս ինծի յանձնեց բանաձեւ մը զոր կարգ մը թերթեր ոչ - շիտակ եւ նեղացուցիչ վերլուծիր մը նկատեցին կառավարութեան համար: Հարկ կը զգամ ըսել թէ ես երբեք այդպէս չհասկցայ. ընդհակառակն, ես օգտակար բանակցութեան մը տարրերը կը գտնեմ այդ պաշտօնագրին մէջ, որ խմբագրուած է չափաւոր եւ խոհական ոճով մը: Ես պիտի խնդրեմ գործատիրական դաշնակցութեննէն նոյնպէս ինծի ներկայացնել իր թելադրութիւնները, ուղղամտօրէն պիտի ուսումնասիրեմ զ'ւ մէկը եւ միւսը, եւ պիտի պատասխանեմ լրջութեամբ, դաշինքին հետ հաւաքարար խորհրդակցելէ վերջ: Ինծի համար չկայ աւելի անհանդուրժելի եւ աւելի ստիպողական բան մը, քան աշխատիլ ընկերային խաղաղութեան եւ արտադրութեան աճման համար: Ամէն բանէ առաջ նուիրուելով Ֆրանսացիները իրարու մօտեցնելու բարձր փառասիրութեան, հաստատելով կարգ կանոն՝ ելեւմուտքի, խաղաղութիւն՝ աշխատանքի եւ յարաճուն գործունէութիւն՝ արտադրութեան մէջ, համոզուած եմ թէ մենք պաշտպանած կ'ըլլանք աշխատաւորներուն հացը, հանրապետականներուն ազատութիւնները, եւ բարձրացուցած՝ Ֆրանսայի հեղինակութիւնն ու ապահովութիւնը, ապա եւ ուրեմն ծառայած խաղաղութեան»:

Ելմտական եւ դրամական կացութիւնը

Ելմտական նախարար Պ. Պօնէ ընդլայնելով միեւնոյն տեսակէտները, պատմեց թէ ի՛նչ վիճակի մէջ գտաւ ելմտական եւ դրամական կացութիւնը, երբ գործի ձեռնարկեց:

Ետքոյ բացատրեց իր կատարած տնօրինութիւնները, որոնք քննադատուեցան: «Բայց ես կրնամ ըսել որ եթէ այդ միջոցները ձեռք առած չըլլայինք, պիտի տեսնէինք օտար դրամներու խելացնոր բարձրացում մը, ինչպէս տեսանք մեր պատմութեան տարբեր շրջաններուն մէջ: Անշուշտ մեր ստացած արդիւնքները շուտով չեն երեւնար: Ուրիշ երկիրներու օրինակները ցոյց կուտան թէ պէտք է ամիսներ սպասենք, մինչեւ որ անոնց ազդեցութիւնը իրապէս զգացուի»:

Նախարարը յետոյ բացատրեց Ֆրանսայի ելմտական տագնապին պատճառները եւ «շատ պարզ» գտաւ զանոնք: «Ֆրանսա իր եկամուտներէն աւելին կը ծախսէ: Ցուցակէն ի վեր գանձը հարկադրուած է 1,000,000,000 Փր. վճարել ամէն շաբաթ: Եթէ կանգ չառնենք այս ճակատագրական ճամբուն վրայ, մեր դրամն է որ պիտի տուժէ, այսինքն միջին դասը պիտի նեղուի: Ուաշինկթընէն մեկնած օրս, Նախագահ Րուզվէլթ խորհուրդ տուաւ ինծի.— «Ամէն բանէ առաջ հաւասարակշռեցէք ձեր ելմտացոյցը»: Մենք հետեւեցանք այս խորհուրդին, թէ սովորական եւ թէ արտակարգ ելմտացոյցին մէջ»:

Պ. Պօնէ յիշելով ձեռք բերուած արդիւնքները, աղդարարեց թէ կանխահաս է «յաղթանակ» աղաղակել անմիջապէս: Ան այժմ պէտք չէ նոր ծախքեր ըլլան ընկերային բարենորոգումներու համար, իսկ մեր անմիջական գործը պիտի ըլլայ աւելցնել արտադրութիւնը: «Արտադրութեան ցուցանիշը չէ աւելցած ամբողջ մէկ տարի: Մեր արտածումներու նուազումը կը շարունակուի տակաւին: Մեր ելմտական ապաքինումը կրնայ հաստատուն վիճակ ստանալ, եթէ միեւնոյն ատեն աւելնայ արտադրութիւնը»:

Ելմտական նախարարը ծրագիրներ չպարզեց արտադրութեան մղում տալու եւ ուրիշ բարեփոխումներ կատարելու մասին, բայց վարչապետը հասկցուց թէ շուտով կարեւոր փոփոխութիւն մը պիտի կատարուի:

Տուկաշարիոյ նախարարներ թանադրուեցան

Կիրակի օր անսովոր բազմութիւն մը խռնուած էր Պելկրատի եկեղեցիներուն մէջ: Անուուած արարողութեանց պահուն, բոլոր եկեղեցիներուն մէջ կարդացուեցաւ եպիսկոպոսներու ժողովին եւ Սինոդին վճիռը, որ եկեղեցական աւանդներու կը յանձնէ, բոլոր կրօնական ասպարէզներէն եւ պաշտօններէն կը զրկէ կառավարութեան անդամները, Երեսփ. Ժողովին նախագահը եւ բոլոր այն անդամները որ քուէարկած են Վատիկանի հետ կնքուած պայմանագիրը: Այս տնօրինութիւնը պիտի տեւէ մինչեւ որ եկեղեցական ատեանները վերջնական վճիռ տան:

Սերպիոյ օրթոտոքս եկեղեցիին պատմութեան մէջ առաջին անգամ է որ այսպիսի բանադրանք մը կը կատարուի: Այս տնօրինութեամբ, օրթոտոքս եկեղեցիէն կ'արտաքսուին ոչ միայն վարչապետ Սթոյատինովիչ, այլ եւ դահ—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՈՒՐԱԽ ԿԵԱՆՔ»

Երկար ատենէ ի վեր սեւ լուրեր կարդալով, հոգիս մթնած, սիրտս պղտորած էր:

Կը կարծէի թէ անդա՛րձ կորսուեր են «ուրախ ու երջանիկ օրերը» Խ. Միութեան բացուղառ երկինքէն:

Անհամար ձերբակալութիւններ, գնդակահարութիւններ Սեւ ծովէն մինչեւ Պալթիկ ծով եւ խաղաղական ովկիանոս, «մերկացումներ»՝ մարաջախտ Թուխաչեւսկիէն մինչեւ Զապէլ Եսայեանը,— կարելի՞ էր հանգիստ քնանալ:

Վերջին պահուն օգնութեան հասաւ «Խ. Հայաստանը» (12 յուլիս): «Անգրագէտ» Ամրո Դուրգարեանն է որ կ'երգէ.—

Կոլխոզը ալին ա,
Ցորենը կալին ա,
Մեզի ուրախութիւն պերող
Ընկեր Ստալինն ա:
Մուլքին ու մալին ա,
Ունեւոր խալին ա,
Մեզի ազատութիւն տուող
Ընկեր Ստալինն ա:
Էլ գեալ ու գեային ա,
Կարպետ ու խալին ա.
Կոլխոզները շէնացնող
Ընկեր Ստալինն ա:
Շիրմաւ ու շալին ա,
Ուրախ զարալին ա.
Սովետ աշխարհը կառուցող
Ընկեր Ստալինն ա:

Հապա սա մի՞ւսը, Ղամարլուի շրջանէն.—

Եկաւ Ստալին,
Բերաւ բարին, ջան, ջան,
Աղքատին,
Օգնեց շատին,
Առեց վատին, ջան ջան:
Կոլխոզ ա,
Բանը դուզ ա,
Ով որ կուզայ, ջան ջան,
Օր ունինք,
Աշխօր ունինք,
Կուշտ փոր ունինք, ջան ջան:
Մեր հալին,
Կատար կալին, ջան ջան.
Սար ու չոլ
Ծաղկել ա քոլ,
Ապրուստը բոլ, ջան ջան:

Թերթը կը վկայէ թէ Խ. Միութեան մէկ ծայրէն միւսը, բոլոր ժողովուրդներուն մէջ, մինչեւ անգամ «զառամ — եալ ծերունիները, դեռափթիթ մանկիկները» միեւնոյն փառաբանութիւնները կ'երգեն, «խորհրդային անսահման սիրով»:

Ահա, օրինակ, Լէզգիները.—
Աստղերից էլ ու լուսնից էլ
Արեւը պայծառ է,
Բայց քո միտքը, մեծ Ստալին,
Արեւից պայծառ է:
Արեւը միայն ցերեկ նառագում,
Շողում է ցերեկ,
Իսկ քո պայծառ միտքը —
Գիշեր ու ցերեկ:
Եւ կամ Ղազախստանցի 90ամեայ աշուղ Ջամբուլը.—
Երբ հասաւ կեանքիս եօթանասուն տարին,
Լէնինն ու Ստալինն աչքիս լոյս տուին:

✕

Ի՞նչ մեղքս պահեմ, իմ վրայ ամէնէն աւելի ազդեց «անգրագէտ» Ամրո Դուրգարեանին երգը,
Կոլխոզը ալին ա,
Ցորենը կալին ա,
Մեզի ուրախութիւն պերող
Ընկեր Ստալինն ա:
Եւ խորապէս ներշնչուած, սկսայ քթիս տակէն մրմռալ, անգիր եւ անարուեստ.
Լէնին մարգարէն, Ստալին Ալին ա,
Մեր կարմիր արեան մոլին ա:
Գիշեր ցերեկ գառանցում, զաւեր սարքում ա,
Զնտանը լցնում, գանկեր գլորում ա:
Գնդակը բոլ ա, թէփանքը դուզ ա,
Վա՜յ մեր գլխին, վա՜յ մեր սրտին,
ջան, ջան ...

ՎԱՀԷ

ՔԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

որ կը տօնուի յառաջիկայ հոկտեմբերին, վաղուընէ սկսեալ իբրեւ թերթօն պիտի հրատարակենք անոր յատկանշական գործերէն մէկը,

ԽԵՆԹԸ

որ մինչեւ այսօր ալ կը կարդացուի տենդագին հետաքրքրութեամբ:

Աբխազիոյ մաքրագործում ամէն օր եւ ամէն տեղ

Վերջին լուրերու համաձայն, անխնայ մաքրագործում կատարուած է նաեւ Աբխազիոյ մէջ: Թիֆլիսի «Զարիա Վոստոկա»ն կը գրէ թէ այդ ինքնավար շրջանին վարչապետը՝ Լակոբէ, կրթական գործավարը՝ Ջանաարիա, եւ ուրիշ վեց գործավարներ «ժողովուրդի թշնամի» հռչակուած են:

Աբխազիա փոքր հանրապետութիւն մըն է, վարչապէս կապուած Վրաստանի եւ աճուսաիկ իր կարգին մէկ հարուծով կը զրկուի իր բոլոր վարիչներէն, ինչպէս Հայաստան եւ միւս հանրապետութիւնները: Աբխազիոյ վարիչները պաշտօնապէս կ'ամբաստանուին իբրեւ «ազգայնամոլ եւ անջատողական»: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ անոնք խափանած են «մշակոյթի զարգացումը Աբխազիոյ մէջ, մերժելով վրացական այբուբենը»:

** Մոսկուայէն կը հեռագրեն օգոստ. 8 թուականով.—

Նովոսիբիրսկի (արեւելեան Սիպերիա) երկաթագիծ համայնավարներու Միութիւնը լայն մաքրագործումի մը ենթարկուեցաւ: Շրջանին ընդհ. քարտուղարը վտարուեցաւ իբրեւ դաւաճան եւ լրտես: Ուրիշ կարգ մը վարիչներ ալ վտարուեցան, իբրեւ այլասերած եւ մեղսակից ժողովուրդի թշնամիներու: Իսկ Սիպերիոյ գերմանական շրջանին մէջ, երեւան հանուած են ֆաշական լրտեսներու ճշմարիտ բոյներ: Լրտես Դրոպման կը վարէր երկաթագիծ համայնավարներու քաղաքական դաստիարակութիւնը: Ֆաշական գործակալներ Ի — լէնպէրկ եւ Պետերս կոլխոզներուն եւ հողագործական կայաններու մէջ սպրդած էին, դպրոցները թրոցքիական աւազակներու ձեռքը անցած էին:

»»»» ◦ ««««

ԷՆԿԻՒՊՐԻԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը կը խորհի մենաշնորհի վերածել քարիւղի եւ պէնզինի առեւտուրը, որպէսզի օտար ընկերութիւնները շահագործումներ չկատարեն:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԷՆ հասած ամէնէն կարեւոր լուրը այն է որ, երկու կողմերն ալ իրարու վրայ կը ձգեն անգլիական եւ իտալական նաւերու ռմբակոծութիւնը, Ալժէի առջեւ: Չորրորդ նաւ մըն ալ, յունական, ռմբակոծուեցաւ նոյնքան խորհրդաւոր պարագաներու մէջ. Իտալական մամուլը Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան կը վերագրէ այս մեղքը, ու ապառնալիքներ կ'ուղղէ: Ֆրանսա որոշեց միջոցներ ձեռք առնել, իր նաւերուն ապահովութեան համար:

ԵՐԵՔ ԳԵՐՄԱՆ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐ վտարուեցան Լոնտոնէն: Այս լուրը շատ ծանր տպաւորութիւն գործեց Պերլինի մէջ:

ՉԻՆԱԿԱՆ ազգայնական ժողով գումարելով, շատ կարեւոր որոշումներ առաւ: Ճափոնական կառավարութիւնն ալ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ գիշեր ցերեկ: Զինուորական գործողութիւնները կանգ առած են առ այժմ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԴԱՐՁԵԱԼ «ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՈՒԽՏ»Ի ՄԱՍԻՆ

›››› • ‹‹‹‹

Ցետպատերազմեան քաղաքագիտութեան դիւանը հարուստ է ուխտերով: Թուրքիա կրնայ ախոյենութիւն չահիլ այդ դաշտին վրայ: Չմնաց երկիր մը, որուն հետ չողջագուրուի: Ուխտ, դաշինք, պլոք, դինակցութիւն, ոչ-յարձակումի համաձայնութիւն, — Բիւչուիւ Արաս այս բոլոր քաղաքական փաստաթուղթերուն տեսակները փութացուց էնկիւրի, դիզելով, անչուշտ, իրարու վրայ: Եւրոպան կարգի դնելէ վերջ, ինչո՞ւ անստոյգ ու խառնակ մնար Ասիան: Ու եղածը բաւական չէր կարծէք, հատ մը եւս աւա:

Ի՞նչպէս կոչել զայն, — Արեւելեա՞ն, Ասիակա՞ն, Սաատապա՞տի (Թէհրանի այն պալատը, ուր ստորագրուեցաւ Ուխտը): Անուններու այս զանազանութիւնը կը բնորոշէ՞ ուխտին համար յատուկ էութեան մը պակասը: Կամ՝ անոր քաղաքական դիմքը: Նպատակը: Ու կ՚արժէ՞ր, արդեօք, երկին խօսիլ անոր մասին:

Կը թուի թէ քիչ մը գերագնահատուեցաւ այս ուխտը: Ատիկա արդիւնք էր, թերեւս, այն իրողութեան, որ Ասիոյ մէջ, պատմականօրէն, առաջին քաղաքական խմբակցութիւնը կը կազմուէր. Ցետոյ նաեւ անոր որ՝ իսլամ խմբաւորում մը երեւան կուգար: Երրորդ, Ասիոյ այն մասը, զոր կը դրաւեն ուխտադիր պետութիւնները, թատր է մեծերու մեծ ձգտումներուն եւ չահերուն:

Նկատի ունենալով այս բոլորը, դժուար է որակել նաեւ ուխտը: Վասնզի, ան «ասիական» չէ երկու պատճառներով, — Թուրքիա միանգամայն եւրոպական երկիր է: Երկրորդ՝ ամբողջ Ասիոյ վրայ չի տարածուիր: «Արեւելեան» որակումն ալ սխալ է, որովհետեւ ուխտադիրները կը գտնուին Արեւելքի … արեւմուտքը: Ասիկա. Ուխտը, իր էութեամբ եւ ձգտումով եւս ոչ արեւելեան է, ոչ ալ ասիական, այլ զուտ տեղական եւ յարաբերական: Ուրեմն եւ Թէհրանեան կամ Սաատապատի ուխտ մըն է պարզապէս:

Կարգ մը թուրք թերթեր այդ ուխտը նկատեցին «անկիւնադարձ մը Ասիոյ պատմութեան մէջ»: Թուրքիա, որ եւրոպական չափանիշը ընդգրկեց նիւթերու մասին, դեռ կը պահէ արտայայտութեան թրքավարի չափանիշը: Անոր մամուլը կրնայ, երբ փառաբանել ուզէ, ածականներուն եւ որակումներուն ամէնէն ճոխները կը չարէ: Կրնայ, սակայն, քաղաքական փոքրիկ դարձուածքի մը վրայ, իր լեզուին վրայ չարել, միեւնոյն ենթակայի մասին, պարսաւանքներու ամէնէն զայրելիները: Կ՚ուզէինք ճշդել, ուրեմն, որ «անկիւնադարձ» որակումը իր գոյութիւնը չարդարացներ, թէեւ, անժխտելի է որ այդ ուխտը չորս երկիրներու յարաբերութեանց մէջ բարեփոխում մը կը հաստատէ:

Եւ, իրականին մէջ, անոր պէտք է տալ միայն այդ արժէքն ու դերը: Ըսինք, ուրիշ առթիւ, որ Անգլիա թելադրիչը եւ դիւրացնողն է եղած, իսկ Ռուսիա՝ դժգոհ մը: Բայց, ատիկա երբեք չի կրնար ենթադրել տալ, թէ ուխտադիրները արդէն իսկ համամիտ են Անգլիոյ գործիք դառնալու, իսկ Ռուսիոյ դէմ չարժելու:

Նախ որ՝ ուխտերէն աւելի անարժէք բան չկայ: Պալքանեան ուխտը արդարացո՞յց: Կա՞յ, թէ չկայ ան: Փոքր Համաձայնութի՞ւնը: Եւ էնկիւրին իզուր կը խանդավառուի Սաատապատինը նկատելով «լրացումը Պալքանեան ուխտին»: Երկրորդ՝ Իրանի ներկայութիւնը անոր մէջ բոլորովին կը սահմանաւորէ եւ կը տեղականացնէ ուխտին դերն ու հանգամանքը: Զգոյշ եւ արթուն՝ իր բոլոր քաղաքական քայլերուն մէջ, Շահինշահի երկիրը գիտէ նոյնութեամբ ետ վերադարձնել էնկիւրիէն յատին մօտերով գալիք առաջարկները՝ ինչքան ալ հիւրասիրաբանութիւններով ու չպարով ներկայացուած ըլլան անոնք:

Այդ է պատճառը որ թուրք մամուլը ընդգծեց թէ՝ «ուխտը արգելք մըն է ուխտադիրները այս կամ այն մեծին գործիք դարձնելու»:

Ուխտը կը բաղկանայ տասը յօդուածներէ: Առաջինը ներքին խնդիրներու միջամուխ չըլլալու մասին է, երկրորդը՝ հասարակաց սահմանները յարգելու, երրորդը՝ հասարակաց չահերը միասնաբար պաշտպանելու, չորրորդը՝ իրարու վրայ չյարձակելու, հինգերորդը՝ չորրորդ յօդուածը չյարգուելու պարագային Ազգերու Դաշնակցութեան դիմելու, վեցերորդը՝ յարձակումի ենթարկուողին կողմ ուխտը լուծեալ նկատելու իրաւունքի, եօթներորդը՝ հրոսախումբերու արգելքին, ութերորդը՝ վէճերու պարագային երբեք զէնքի չդիմելու, իններորդը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտին չհակասելու, իսկ տասներորդը՝ ուխտի տեւողութեան եւ կրկնութեան մասին է:

Ներքին խնդիրներուն չմիջամտելու յատուկ յօդուածը լաւագոյնս կ՚օգտագործէ այժմ Թուրքիան, — ինչպէս ըսինք ուխտին նուիրուած մեր նախորդ յօդուածին մէջ, — քրտական ըմբոստութեան առթիւ: «Հասարակաց չահերու պաշտպանում»ի պարագան եւս ան ի նպաստ իրեն կը ձգտի արդիւնաւորել: Ուխտը հազիւ ստորագրած, չորս արտաքին նախարարները առանձին փրոթոքոլ մը պատրաստեցին, որուն համաձայն անոնք պիտի պահանջեն Ա. Դ. Խորհուրդի ատեանեան աթոռը, զոր Թուրքիա կը գրաւէ ու պէտք է թողու, անմիջապէս յանձնուի Իրանի. անկէ վերջ՝ յաջորդաբար միւսներուն: Իսկ Թուրքիոյ տրուի, Խորհուրդին մէջ, մնայուն աթոռ մը:

Ուխտին կապուած են նաեւ տնտեսական նկատումներ: Թուրքիա հոգի կուտայ քարիւղի համար: Տասը տարի է քարիւղ կը փնտռէ իր հողերուն տակ, ու դեռ հետք մը գտած չէ: Գուբրէչ վաղեց, բայց կը թուի թէ չկրցաւ գոհացնել իր պահանջը: Քարիւղը ճարտարարուեստին հոգին է. իսկ պատերազմի մը պարագային, մանաւանդ մեքենականացած բանակով, Թուրքիա մէկ օր չի կրնար դիմանալ առանց քարիւղի:

Իրաքը, ուր այցելեցին Բիւչուիւ եւ տնտեսական գործավար Ճ. Պայար, կրնա՞յ յուսադրել զինքը:

Ասոր փոխարէն, Թուրքիա կը խորհի իր արտադրութիւններէն արտածել, եւ, միանգամայն, փոխանցման միջոց մը ըլլալ ուխտակիցներուն միջեւ: Եւ սակայն, ճամբաներ եւ երկաթուղիներ չկան: Բացի Անատոլու-Պաղտատ գիծէն, այդ չորս երկիրները իրարու հետ արդիւնական ոչ մէկ կապ ունին: Իրան իր ներածումն ու արտածումը կ՚ընէ Պաթումի ծոցով եւ Ռուսիոյ վրայով: Տրապիզոն — Իրան խճուղին չինուի ալ, երկաթուղիի գործը չի կրնար տեսնել: Աֆղանիստան միայն Հնդկաստանի ճամբով կը գործէ: Ուրեմն, անհրաժեշտ է 15 - 20 տարուան աշխատանք մը, տեսնելու համար այդ նպատակը իրականացնելու: Իսկ ատիկա կ՚ըլլայ Նիսիպին Մուսուլ գիծը լրացնելով. յետոյ Թուրքիան Իրաքի միացնելով. յետոյ Կարին — Թաւրիզ գիծը չինելով. նոյն գիծը Թաւրիզէն Թէհրան, իսկ անկէ Մէշհէտի ճամբով Հէրաթ ու մինչեւ Աֆղանիստան: Հոն լրացնելէ վերջ Քապուլ-Հէրաթ: Քանտահար գիծը, այս վերջին կոյսարանէն անցնելով Իրան, եւ Քիրմանի ճամբով կը հասնի Պէնտէրապպաս, Աֆղանիստանը կապելու համար Պարսից ծոցին:

Ինչպէս կը տեսնուի, բաւական երկար պատմութիւն է տնտեսական յարաբերութեան պարագան: Մինչեւ այդ գիծերուն չինութիւնը, քաղաքական կեանքը կրնայ զանազան դարձուածքներ առնել եւ հիմնովին շրջել, նոյնիսկ, այսօրուան իրականութիւնը: Էնկիւրի կը ձգտի, սակայն, զօրացնելու իր ազդեցութիւնը միւսներուն վրայ, մանաւանդ որ յեղափոխական իր թափը եւ ներքին բարենորոգումները, ինչպէս նաեւ իր քաղաքական այժմու դիրքը պատճառ են եղած որ նոյն այդ երկիրները իրենց վերականգնումի կամ բարենորոգումի քայլերուն մէջ հետեւին Քէմալի: Աֆղանիստան ուսանողներ կը ղրկէ Թուրքիա եւ մարզիչներ կը առնէ: Իրան ուղեկից մըն է Թուրքիոյ՝ ներքին յեղափոխութեան ճամբուն վրայ: Իրաքը Օսմանեան կայսրութեան նախկին մէկ հատուածն է ու ինք ալ չահեր կը հետապնդէ:

Ու երբեք անձնական չէ, որ, այս ուխտէն վերջ մանաւանդ, չորսին միջեւ յարաբերութիւնները աւելի սերտանան, ըլլան նոր ձեռնարկներ, նոյնիսկ ուխտը հինգ տարի վերջ նորոգուի, բայց անիկա քաղաքական նկատելի դեր կատարելու կոչուած չէ, — ոչ մէկ կասկած այդ մասին:

Մանաւանդ որ ան իբրեւ ներքին համաձայնութիւն, նորութիւն մը չէ արդէն: Իրան և Թուրքիա 1935 Սեպտ. 2ին դաշինք մը կնքեր էին. Աւելի վերջը, Ժընեւի մէջ, համաձայնութիւն մը նշանագրուեցաւ: Կը մնային Իրան-Իրաք եւ Իրան — Աֆղանիստան սահմանային վէճերը, որոնք այսպէս կամ այնպէս պիտի հարթուէին: Այդպէս ալ եղաւ: Իսկ ատկէ վերջ ինքնին, առանց այդ ուխտին ալ, վէճ չէր մնար, ինչ որ կը նշանակէ՝ անիկա ուխտի վիճակ մը ստեղծուած էր արդէն, որմէ յետոյ ուխտն ու իր տասը յօդուածները վէճերու չգոյութեան եւ ներքին կապի պաշտօնական փաստաթուղթն էր պարզապէս:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱՏԱՓԱՋԱՐԷՆ ԱՐՍԱՇ

— o —

— Աճէի Գինօղենց հա՛ր… ար-թո՞ւն էք…

— ? … ? …

— Գինօղենց հա՛ր… փառանձա՛մ …ախճի՛…

— Ո՛ւա՛ւո՛ւյ… ան ո՞վ է…

— Էս եմ, Լելճիկը… պելմէին ծակէն կը պոռամ:

— Գիախճի՛ … վախիթը եկա՞ւ.

— Ձե՞ռ տեսներ… ճը մը երկինք նայէ լուսնկան կախնապուրի չանախի պէս տէփէնին է կայներ… Ծուռծուռլարլախ, փաուլ-փաուլ աստղը քանի՞ն պառկեցաք աչ՛…

Այսպէս խօսողները երկու Ատափազարցի ժամկիներ են, դրացի: Լելճիկենց Մարիամ-Տուն եւ Գինօղենց Հարոը: Արմաշ ուխտի պիտի երթան Հասան ախպարին զոմէշի կառքերով:

×

Ատափազարցին երկու խաչալ ունի. մէկ առաքինութիւն եւ հատ մըն ալ մեղք: Խաչալներէն մէկը, Խաչվերացի տօնին առթիւ Վանք (Արմաշ) ուխտի երթալն է: Միւսը՝ զաւակները դպրոց ղրկելու անդրդուելի կամքը: Առաջինն է հիւրասիրութեան համար: Մեղաւոր է «ժմըլուն» պատճառաւ: Լելճիկենց Մարիամ-Տուն եւ Գինօղենց Հարոը գերազանցապէս Ատափազարցիներ են: Իրենց դրացնութիւնը կը սկսի Հայկ նահապետէն: Մէկը ծներ է Մոսկոֆին պատերազմը չծագած, միւսն ալ՝ Սախարին քէնէքի ժամը չչինուած: Երկուքն ալ իրենց դարաշրջանի ուսումնական զատուն համեստ ներկայացուցիչներն են եղած: Մէկը իր Նոր մուտ երգով, միւսը՝ Այրենդիմին մէջէն իրր գիր՝ դօնա զլսի «Թօն» ճանչնալուն համար: Գինօղենց հարոին նոր մտած երգը սապէս կը սկսէր.— «Ծը՛գ կ՚ըն՛ փուխմ, Էլսար լսատիկ…»

Մէկ տարիէ ի վեր պատրաստ էին երդէն Արմաշի ուխտին համար: Լելճիկենց Մարիամտուին ուխտը Ղազիկոլնենց Հարոին համար զաւակ մը խնդրել էր Ձարխափանէն: Գինօղենց Հարոին ալ՝ աղուն «ժմանցութիւնը» մօտցնել տալ:

×

Գեղմէին ծակէն երկու պառաւներուն խօսակցութենէն կէս ժամ վերջ, Կոմիկենց ապլըխը անօրինակ եռուզեռի մէջ էր: Երկու քառանիւ սայլ, գետածիի մեծութեամբ երկու զոյգ գոմէշ: Այս էր այն ժամանակի ամենէն ապահով, հանգիստ ու աժան միջոցը: Սայլապանը կը կոչուէր Հասան ախպար եւ կը խօսէր ջուրի պէս հայերէն՝ Ատափազարցի բարբառով: Ի պատիւ Ատափազարցիին ըսենք որ, Թուրքիոյ մէջ միակ ժողովուրդն էր որ իր լեզուն պարտադրեց հարեւանաբար Թուրքին եւ Ցոյնին: Հայոց թաղին մէջ առուծախ ընելու համար՝ հայ լեզուն խօսելէն զատ ուրիշ միջոց չկար:

Քէփճէենց սանդին աջէն լճնեւ կուռակ դիզուած էին տնական բազմապիսի տարրկաներ: Անկողին, վերմակ, թիթեղէ ամաններ, ջուրի փարչեր, կողովներով ձմերուկ, քսան հատ մը սունի հաց, ճերմակ պանիր, պուրէ հէլվա, խաքիաղէ տոլմա. քարիւղի լամբար, չիչերով ձէթ, դավալ մը, ցըմտըմ մը, հինգ հատ ունելի, տասնըչորս օխա փոյլալթուի, քուրքի մը Ֆիւռկի, երեք հատ օթլավուր, կրիճ մը Թթխմոր, վեց տոպրակ քամած մածուն, խտաընը մը բարկ օղի, 29 հատ դէչվէի փինճան, վեցնոց ճէզվէ մը, նէզուէ մը, հինգ հատ չըրախման, ութը կոոր պալքրը - ունի, դաւշեխ մը եւ Գինօղենց Հարոին բերած Խորդաքին Էտէխը:

Բուրգերու պէս ամէն ինչ սայլերուն վրայ բեռցուելէ յետոյ՝ անոնց վրայ թառեցան երկու պառաւ մամիկ, երեք ճաշէլ հարս, եօթը զաւակ եւ տասնըչորս հատ փըստըխի պէս թոռնիկ:

— Ծօ՛, Ակոբո՛ց, մօրդ թեւէն խառ բռնէ. վար չիյնայ, գոմէշները հըմա տը մշտեմ:

Հասան ախպարն էր այսպէս խօսողը: Իրապէս, մէկ վայրկեան վերջ, «զխամիլլահ» մը հառաչելով՝ խթանը կոխեց ծուռ կառոց գոմէշին աջ զիստը: Եւ լծկանը վեհափառօրէն պտըտ տարաւ աջէն ձախ ու զաւակին վրայ, մորթը ակօսաձեւ պրկուելով՝ կանոնաւոր ուռուցիկ գիծեր ձեւացուց: Անհրաժեշտ ճիգն էր այդ, սայլին անիւները իրենց տեղէն խախտելու..

×

Կոմիկենց Համբիղուլեան երբ հանդստացաւ առաւօտեան իր ջղազար հայի ցնցումներէն՝ անոր այնպէս թուեցաւ թէ, խորովելու համար կրակին մէջ նետուած խզունէի ճղըսցին պէս ձայն մը կուգար ականջին: Իրապէս Հասան ախպօր սայլերը անիւին ձգած քաղաքի բնակարանները, գոմէշներուն դունչերը տնկուած էին դէպի Ղարախամիչ թրքական գիւղը: Անիւներուն ճռճռոցը ականջին թմրուկը պատռելու աստիճան խլացուցիչ էր: Ու ոչ անհանգստացաւ սակայն այս խժալուր աղմուկէն: Ընդհակառակն Լելճիկենց Մարիամտուն նախախնամութեան մատը տեսաւ այս գործին մէջ. ինչու որ «Աստուած լուսայն երգած սուրն տիրացու թող պիտի չկրնար իր ձայնական սխալները թմբռնել: Այս պատճառաւ ալ աստիճան եւս պրկեց հաւատքին ձայնալարը: Բայց եւ այնպէս, անիւներուն ճռճռոցը տիրապետող Ձնդխացաւ Մարիամ պալյային հայաստի օրհնական երգերուն:

Մինչեւ բաւ ալ ... մերամ ձառաղայթներէն պարտասած՝ Ձիփլիկ հասան բոլորն ալ: Կարուծիք հետեւութեան դրեթէ կէսը: Հասան ախպար սայլերը քշեց դէպի սուրբերու մարգագետին մը եւ գոմէշները արձակեց: Գոմէշները, կարծես չորցած մոմիաներ, անոթի մնացին լուծքին տակ: Երբ Թուրքին խեթանը յիշեցուց անոնց թէ՝ դիմացի կայծակնահար կնձնիէն քսանըհինգ քայլ անդին Ձարխ գետակը կը հոսի նազելաճեմ գնացքով, ինքնամոռաց եւ զովարար… Գոմէշները երբ իրենց դանդաղած մարմինները գետակին սառ ջուրերուն մէջ թաղեցին, ջուրը դուրս յորդեցաւ անկողնէն եւ հականերուն ռունգերէն լուռող Փըչոցը չողմակի մը տպաւորութիւնը թողուց հանդիսականներուն վրայ:

Ձիփլիկ էր որ, Լելճիկենց Մարիամտուն հանդիպեցաւ լուսարար Կարապետ ախպարին: Ան ալ ուխտի կ՚երթար Արմաշ, միեւնոյն ատեն փոխայցելութեան Աղջիկ-Մնացին, լուսարար մը իրեն պէս, վանքի տաճարին: Տասնըչորս տարի առաջ անգամ մը Աստուած էր եկած եւ լուսարար Կարապետին հետ միեւնոյն անկողինը պառկած՝ տասնական դաշ (չէրտ) ճերմակ դդում ուտելէ յետոյ:

Ինչ որ տեղի կ՚ունենայ Ձիփլիկի մէջ, նախատօնակն է Արմաշի տօնախմբութեան: Գինու նուագածուները հոսէն կը սկսին դրամ չահիլ, անընդհատ փչելով եւ զարնելով զուռնան ու տէօմպէլէքը: Կէօզ Թէփէցի Աշըք Ալին, Քէրիմ Ալին, Բէճէլ Օղլանը Գինօղենց Հարոին կամ լուսարար Կարապետին չափ անխուսափելի ուխտագնացներ են:

Մօտաւորապէս երկու ժամ դադար առնելէ յետոյ, թուրք ոստիկաններու հսկողութեան տակ Ձիփլիկ հաւաքուած բոլոր ուխտաւորները խմբովին ճամբայ կ՚ելլեն, միասին անցնելու համար կարուսելիք լեռնային ճանապարհը, վտանգուած իրր թէ աւազակներու ներկայութեամբ: Մինչդեռ իրականին մէջ, առիթ մը ոստիկաններուն համար պախշիշ փրցնելու, դժուարութիւններ յարուցանելով՝ վայրկեան առաջ մեկնիլ ուզող անհամբեր ուխտագնացներուն: Աստուածին այս հանդրուանէն՝ անմիջապէս կը սկսի վերելք մը փոչեթաթաւ, խախտին ձգուած անխնամ ճամբով: Զօրաւորները կը քալեն կենդանիներու բեռը թեթեւցնելու համար: Ընդհանուր այս թոհուբոհին մէջ, տեղացած գլուխները կը սկսին հայերէն թուրքերէն երգերով օդը թնդացնել: «Դաշնակցական խումբ», «Կռուեցէք տղերք», «Ահա կ՚երթամ սիրելի մայր», «Ակլորբէմ կիր», «Աթմէ պալլյասըմ», «Այսօր անճառն», «Լոյս զուարթ» իրար կը հրմշտկեն բառուէն փախչող յանցաւորներու պէս: Ահա Մուհամմէնի դերը, Կէօրճէրէնին լիճը եւ անտառախիտ լեռը Արմաշին: Արեւուն կիզիչ ճառագայթները անկարող թափանցելու տերեւներուն մէջէն:

×

— Արապաճի՛ վօ՛ տէ՛. ճիվերնիս մէ մը վրյանք սա տէրմէն — տէրէի պաղուկ ջուրով..

Նորէն Գինօղենց Հարոին առաջնորդութիւնն էր բաները:

Իրապէս վանքի ջրաղացն էին հասած: Ուրկէ վերջ կը սկսի Աստուածամօրն պայիրը: Վերելք մը բաւական երկար. Տաժանելի մինչեւ անոնք գիւղին: Հոսէն կը սկսի առաջացուած ուխտին իրականացման փորձառութիւնն ու զրկանքը: Ցած մանուկներէն ամէն մարդ պարտաւոր է հետիոտն բարձրանալ մինչեւ գագաթ, առանց կենալու առանց խմելու:

Լէլճէրիկին Մարիամտուն եւ Գինօղենց Հարոը ոտքերնին պաղ ջուրով անգամ մը զովացնելէ յետոյ, հագուստներնին անձմ չալի պաթիլներուն մէջ եւ «աստուածամայր հայորդիք» սուրբ մը մրմնջելով ինկան ճամբայ:

×

Այն երջանիկ օրերուն, Արմաշ ուխտի եկողներուն թիւը կը հասնէր յիսուն հազարի: Գիւղին միակ լայն փողոցը որ կը տանի ուղղակի վանքին հիւսիսային պարսպադուռը, խճողած կ՚ըլլայ այնքան բազմութեամբ որ, ասեղ նետէ ձգես գետին չի հասնիր: Տաքիրի կեանք վարել Ատափազարցի պառաւ սուրբերէն մինչեւ Պոլսոյ ցոփուհիները հաշի...

ԱԼԼԱՀ ՄԵԾ Է

›››› • ‹‹‹‹

Բայց երբ մահմետական այդ երեք տէրութիւնները իրենց ազատութիւնը վերադառած, ամուր փակեցին իրենց դռները Մարքսի սկզբունքներուն առջեւ: Որքան աւելի մօտ էր ռուսական սահմանագլուխը, որքան փոխադարձ ու հասարակաց էին քաղաքական չահերը, որքան աւելի մեծ ու անմիջական էր Ռուսիոյ օժանդակութիւնը, այնքան աւելի դժուարութեամբ կը գործէր համայնավար փրոփականտը: Մահմետական, ազգայնական տէրութիւններ էր՝ որ ծնունդ առած էին Ռուսերու օժանդակութեամբ եւ ատոր համար էր որ ինքզինքին կը պաշտպանէին Լենինի միջազգայնական բնոյթ ունեցող վարդապետութեան դէմ:

1922ին, երբ համայնավարական փրոփականտի գործունէութիւնը իր գագաթնակէտին հասած էր, համայնավար կուսակցութեան անդամներու թիւը այդ երեք տէրութիւններէն իւրաքանչիւրին մէջ հազիւ հազարի կը հասնէր: Ու երբ Կոմինթէրնը ուզեց նոր թափ տալ իր գործունէութեան եւ իր լաւագոյն գործակալները ճամբել դէպի դրացի ու բարեկամ երկիրները, երեք կառավարութիւններն ալ պարզապէս արգիլեցին համայնավարական կազմակերպութեանց գոյութիւնը եւ անոնց անդամները վտարեցին: Ալլահ վրէժ կը լուծէր Լենինէն:

Ռուսիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը կը պահանջէր այդ ձախորդութիւնը թեթեւ սրտով ընդունիլ: Անոր գլխաւոր մտահոգութիւնն է՝ Ծայրագոյն Արեւելքը: 450 միլիոն Չինացիները աւելի կարեւոր են քան Մերձ. եւ Միջին Արեւելքի 35 միլիոն մահմետականները:

Ռուսիա կը չարունակէ ուրեմն դրացիական լաւ յարաբերութիւններ մշակել այդ երեք պետութեանց հետ:

Այսօր, երբ Թուրքիան՝ վրայէն նետած ըլլալով արաբական անպաշտպանելի նահանգները, ինչպէս նաեւ անկարող ու յետադիմական կառավարութիւն մը, ի վիճակի է կրկին Տարտանէլներն ու Վոսփորը ամրացնել, վերադառնալով այսպէս 1914ի իր քաղաքական կարեւորութեան, Ռուսիան աւելի մեծ փութկոտութեամբ պիտի ընդունի թրքական կառավարութեան նիւթերին քաղաքականութիւնը: Այսու ամենայնիւ առաւ հսկային ճնշումը յառաջակազմեան Ասիոյ վրայ կը չարունակէ զգալի ըլլալ: Ցեղային տեսակէտով 165 միլիոն ամփոփ քաղաքացիներ, յառաջակազմեան Ասիոյ 35 միլիոն հպատակներուն սահմանին վրայ նստած են: Դժբախտութիւն է նաեւ որ այս վերջինները մէկ ուղղութեան չեն հետեւիր: Այս հսկայ ճնշումին տոկալու համար, Մերձաւոր Արեւելքը հարկադրուած է ի վերջոյ հակառակ ճակատ մը դիմելու, այն է՝ Մեծն Բրիտանիոյ, որ չէ հրաժարած իր ասիական ծրագիրներէն, թէեւ համաշխարհային պատերազմէն առջին անիկա կ՚երեւի յղփացած ըլլալ: Ինչպէս 1900ին, այսօր եւս յառաջակազմեան Ասիոյ քաղաքականութիւնը ուրիշ բան չէ բայց եթէ Ռուսիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ օրօրուիլ՝ առանց մէկին կամ միւսին չատ մօտենալու:

Սակայն, հակառակ անոր որ Փոքր Ասիան Քամալի ղեկավարութեամբ, երթալով աւելի կը հեռանայ արեւելքի գաղափարներու չրջանակէն, անիկա միջնորդական դիրք մը բռնած է երկու մրցակիցներու հանդէպ: Անիկա չուզեր ենթարկուիլ ո՛չ յղփացած հարուստ ու դրամատիրական Անգլիոյ, եւ ոչ ալ անօթի, ուժեղ եւ աշխարհակալութիւններ ընելու պատրաստ Ռուսիոյ: Երեսուն միլիոն Թուրանցիներուն ճակատագիրը, որոնք կարմիր դրօշին ներքեւ հեզհեզէ կը մոռնան թէ իրենք եւս իսլամներ են, կ՚ահաբեկէ մահմետական զանգուածը: Հակառակ Լենինի փափաքին, իսլամական չարժման ղեկավարութիւնը Ռուսերուն պիտի չվստահուի երբեք: Լենինի ոգին կը հակառէ Ալլահին ոգին: Համայնավարական չարժումը չի համաձայնիր Աստուծոյ կամքին ինքնաբեր ընդունելութեան էական սկզբունքին հետ, որ իսլամի յատկանիշը կը կազմէ: Դասակարգային պայքարի վարդապետութիւնը դէմ է հիմնական այն տեսակէտին, որուն համաձայն հաւասարութիւն ու եղբայրութիւն բախտէն, ճակատագրէն ու Աստուծոյ կամքէն կախում ունին: Հոգեկան այս տրամադրութիւնը կ՚եղծէ համայնավարութիւնը եւ կը կազմէ իսլամի ամենաթանկագին ու բարձր յատկութիւնը: Անիկա մահմետական մուրացկանին կուտայ այն խաղաղ հպարտութիւնը, որ հակակրական զարմանք մը կը պատճառէ Եւրոպային եւ անոր ծածուկ նախանձը կը դրգռէ: Մուրացկանը իր ողորմութիւնը առնելէ յետոյ չնորհակալութիւն չի յայտներ ողորմութիւն ընողին, այլ՝ Ալլահին — այդ մուրացկանը աւելի մեծ նշանակութիւն ունեցած է Ասիոյ իսկական քաղաքակրթութեան եւ նոյն իսկ մարդկութեան համար, քան Սպանիոյ Խալիֆաներու ճարտարապետական կամ աշխատան թողաւորները, որոնք արաբերէն լեզուով Յունաստանի միտքը փրկեցին, զայն Արեւմուտքին յանձնելու համար: Իսլամական մշակոյթը կապ չունի հազար ու մէկ գիշերներու հէքեաթներուն եւ ոչ ալ պարսիկ բանաստեղծներուն հետ: Անիկա կապ չունի նաեւ երազային գեղեցկութիւն ունեցող մզկիթներուն, ոչ ալ Հնդկաստանի մոնկոլ կայսրերու ամենահոյակապ գամբաններուն հետ: Անիկա ոչ պարսկա — յունական իմաստութիւն է, եւ ոչ ալ պարսկա-հնդկական գրահաչին ու երկրպագութիւնը:

Բնականօրէն հպարտ ըլլալ թէ մարդկային ազատութեան եւ թէ հաւասարութեան մէջ: Աստուծոյ կամքին հպատակիլ, ուրիշներու անձնականութիւնը ճանչնալ՝ առանց սեփական անձնականութիւնը ուրանալու, վստահ ըլլալ թէ գոյութիւն ունի կարգ մը, անճառելի ու անհամբեր չըլլալ քանի որ ամէն ինչ տեղի կ՚ունենայ Ալլահի կամքով, ահա այս է իսլամական մշակոյթը: Իսլամական մշակոյթը կը նշանակէ՝ արտաքին եւ ներքին անդորրութիւն, քաղաքավարութիւն եւ հպարտութիւն, ինչպէս նաեւ անսահման վստահութիւն Ալլահի ողորմածութեան վրայ:

Այս մշակոյթը չի համաձայնիր Մոսկուայի ոգիին հետ: Իսլամութիւնը կարող է արդիանալ, թողուլ ձեւակերպութեան ամենագեղեցիկ եւ ամէնէն ազնիւ աւանդութիւնները: Անիկա կարող է հրաժարիլ օրական իր...

(Շար.)

(3)

մըտնին մաքրելիք Արմաշի մէջ։ Հոն կ'ըլլան հրաշքի հաւատացող բոլոր Տիւզճէցի, Պոլսեցի, Գասթէմունիցի Աֆիոն Գարահիսարցի, Պիլէճիկցի, Գոնիացի, Ատանացի, Իզմիրցի, Պարտիզակցի, Թէքիրտաղցի, Մուշեցի, Վանեցի պատուական Հայերը, իրենց ընտանիքի ամբողջ անդամներով։ Հոն ժամադրութիւն կուտայ Դաշնակցական, Հնչակեան, Վերակազմեալ երիտասարդութեան փառքի ցանկացող զաւակարգը։ Ամէնուն համար ալ առիթը անպակաս է։ Ճառ մը խօսիլ, արտասանութիւն մը ընել, բռունցքի հարուած մը տալ, զորս դու պատուիրեցեր ափոց մը ուտել, նստած տեղը սիրային արկած մը յօրինել՝ առօրական երեւոյթներ են։

Դուրսը օդին կը հոսի ջուրի պէս, տավուլ-զուռնայի խժալուր աղմուկէն մորտկուած նիրար, վանքին մէջ, Զարխափանին առջեւ մամիկներ ու գթութեան քոյրեր կ'աղօթեն եւ կը խրախուսեն հիւանդները ի բժշկութիւն

— Ամէն տարուան Հաճի ախպարն է... կը պոռան ամէն անկիւնէ լոխումիներ, պաղպաղակաճառներ, խաղալիկ եւ ապարանջան ծախողներ։

Այս բոլոր թոհուբոհին մէջ ամէնէն երջանիկները Արմաշի բնիկ գիւղացիներն են։ Այնքան հեզահամբոյր եւ պատրաստակամ։ Ճաշեր, տանց վարձքի ուխտաւորները իրենց տուները կը տեղաւորեն չհեռնալու համար։ Լէյլէճիկենց Մարիամուն եւ Գրճօգենց հարսը այս տեսակէտով անմրցելի յաճախորդներն են Կոստանենց Զատիկ ախպօր ընտանիքին։ Մէկ շաբաթ անոնց հայաթը դիմերելէ յետոյ կը վերադառնան։ Ի վարձատրութիւն այս հիւրասիրութեան՝ քամած մածունով անկանիկ կը պատրաստեն եւ Զատիկ ախպօր թանին պոլ-պոլ կը կերցնեն։ Անոնք ալ քթանէ երկար չուաններ կը նուիրեն, բանիրը լաւ կապելու համար։

Արմաշի ուխտագնացութեան խանդավառութիւնը իր գագաթնակէտին կը հասնի կիրակի առաւօտ։ Յաջորդ բացի տօնին առթիւ Պատրիարքին կամ Վանահօր պատարագ մատուցանելը հաւոյթի հրաշալի պրիւր մը կը կազմէ վանքի մատակարարին, Արջիկ Մնացին եւ տաճարին զուտ ժամարութեան տուած հաւիւրել աւելի հաւանդամ մուրացիկներուն։

Երեքշաբթի Պոլսեցիներուն օրն է։ Ծաւալ Հայոց գիւղը կ'երթան Fl․ (Հնդկահաւ) ուտելու։ Ով որ հաւս մը չուտէ՝ ուխտը ընդունական չըլլար։ Այս առիթով շրջակայ թուրք գիւղացիներն ալ իրենց Մուհամմէտը կ'օրհնաբանեն գիշեր ցերեկ, որ Աղլահին բարեխօսելով՝ հնդկահաւերուն տակը դրուած հաւկիթներուն ոչ մէկը առաքալի չըրկեց

Երեքշաբթի, առեղ չէ, եթէ փայտ ալ նետենք՝ դարձեալ գետին կը հասնի. Այնքան կը պակսի ուխտաւորներուն համրանքը։ Ամէն մարդ կ'աճապարէ վերադառնալ, վայրկեան առաջ գործի լծուելու համար։

Չորեքշաբթի առաւօտ կանուխ, վանքի ջրաղացքին, Զատիկ ախպար տակաւին լաւ կը կարծէր Հասան ախպօր սայլերուն ճռինչը, որոնք փոքրիկ ամպ մը ձգած իրենց ետին՝ կ'անհե-

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀՈԼԱՆՏԱՅԷՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ՄԻՋԱԶԳ. ՃԱՄԲԱՐԻՆ ՄԷՋ

—.—

3 Օգոստոս.— Այս տարու միջազգային համաժողովի բոլոր պատուիրակներս, ժամը 8ին հաւաքուած ենք հրապարակի մը վրայ, չքեղ օթօքարներ մեզի կը սպասեն։ Ընդամէնը հարիւրէ աւելի ենք, մեծամասնութիւնը բժիշկներ, մատուցականներ, ասնրուականներ եւ իշխաններ։ Ժամը 8,15ին ինքնաշարժները կը հեռանան բանակավայրէն։ Մեր քով նստած է Տանըմարքայի սկաուտներու պետ Տոքթ. Թաժ Քասրթանսէն, որ կը պատմէ իր հայրենիքի մէջ ալ, վեհանձն մարդիկ Հայաստան կ'երթան օգտակար գործ մը կատարելու։

Ճամբան շատ հաճելի է, կանաչագարդ արօտավայրեր, դիւղեր, քաղաքներ համաչափ տուներով եւ անհման գեղեցկութեամբ։ Ա՛խ, ինչո՞ւ ազատ հայրենիք չունինանք, մեր արգար աշխատանքը հոն թափելու համար։

Կ'անցնինք Հոլլէմի չքեղ պողոտաներէն, տուներու լայն պատուհաններ, բոլորն ալ զարդարուած են զանազան երկիրներու դրօշներով, ի պատիւ պատուիրակներուն։ Ահա քիչ հետոյն դայլիկներու լաւ եւ բազմանդամ խումբ մը, բոլորն ալ ուրախութեան աղաղակներ կ'արձակեն։ Տեղացիները ամէն տեղ ջրանցքներ բացած են, եւ այս եղանակին կարծես զարդարուն գորգով մը ամբողջ Հոլլանտան ծածկուած է, ծաղիկները բիւրաւոր են եւ աննման։ Ջէ՞ որ իրենք անուն հանած են բուսաբանութեան այս ճիւղի մէջ։ Այստեղ մարդ արարածը բնութեան յաղթած է, կ'րսէ մեր խմբապետներէն մէկը։

Ժամը 9ին օթօքարները կը տեղա-

տանոյին անտառախիտ լերան խորտուբորտ արահետներուն մէջ։

Հինգշաբթի արեւծագին Արմաշի փողոցներուն մէջ ուխտաւոր անհնար անկարելի է այլեւս։ Դով մը գունդը յղեղով, Այխաղենց քթան ծեծող Աննաան տուտուին պատին տակէն անցնող կատուին եռեւէն զայրացկոտ հայհոյանք մը կ'արձակէ ու կը մտնէ դուռէն ներս ․

Վանքի աշակերտներն ալ յուսահատ կ'իյնան վերձեալ պատուհաններու եւ դռներու մէջէնդը, մատղաշ աղջկան մը կամ հարսի մը տառեռով վարուժանեան սիրերգութիւն մը յօրինելու

Վ. ԵՂԻՇԷԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ.— Ղաւալ՝ սրինգ, գըռտոմ՝ Թուրքի փայտէ շինուած ջաղ, fիւակի՝ բուրդ քրքրելու համար գործածուած փայտէ երկար ձող մը, օխլավուր՝ խմորէ թերթ բանալու գլանաձեւ փայտ, խասըրը՝ խոշոր չիչ, խաիլ հիւսուածքով մը պատրաստուած, Ճէզուկ՝ տեսակ մը բացուող գոցուող ճառտանի, պղինձէ ափսէն կրելու համար, իբրեւ ճաշասեղան, չըրախմաՏ՝ փայտէ յենարան, լամբը կրելու համար, դուշէՏէ՝ պղինձ ալտուկ։

ուրուին կառամբարձ նաւու մը վրայ, եւ ահա կամաց կամաց կը սկսինք յառաջանալ ջուրի հեղայ տարածութեան մը միւս ափը։

Հունգարիոյ ճամբարէն վերջ, կը կարծէին թէ այս անգամ Թուրքերն ալ ներկայացուցիչներ պիտի ունենան, բայց չկան։

Օթօքարները կը բարձրանան քիչ մը. ահա ամբողջ կապուտակ ծովի մը տարածութիւնը մեր դիմաց կը տարածուի. կ'անցնինք կախարդական գեղեցկութեամբ ծաղկաստաններու քովէն։

Ժամը 16,50. ինքնաշարժները կը մտնեն նաւահանգիստ, ամէնքս ալ վար կ'իջնենք ու կը բարձրանանք նաւի մը վրայ. ճաշասեղանները սարքուած են, ծաղիկներով, պտուղներով բեռնաւորուած։ Նաւը մեկնումի սուլիչը կը զարնէ, ապա դանդաղօրէն կը հեռանանք նաւահանգիստէն, որ զարդարուած է գոյնզգոյն դրօշներով։

Գեղօր է. նաւը միջտ կը յառաջանայ դէպի ծովուն խորերը. օդը առաջին անգամ է որ այսքան պայծառ կ'երեւի

Նաւը կանգ առաւ գիւղաքաղաքի մը քարափը. մեծ չըջան մը կը կատարենք, բնակիչները, փողոցներն ու տուները ուսումնասիրելով։ Ժողովուրդը շատ ազնիւ կ'երեւայ. ներժակեցինները փողոցներու վրայ փռուած են։ Ամէն տեղ մամուկները բոյն դրած են, նոյնիսկ կարգ մը մարդոց գլխարկին վրայ։

Ժամը 1,30 է։ Բոլոր պատուիրակներս հաւաքուած ենք նաւուն մէջ։ Սեղանները պատրաստ են. չուտով կը հեռանանք այդ նահապետական գիւղաքաղաքէն։ Ճամբորդութեան միջոցին մտերիմ խօսակցութիւն մը ունեցայ հոլանտացի աստիճանաւորի մը հետ, որ անգամ մը եւս յիշեց թէ իրենց երկրին մէջ Հայերը մեծ դիրքերու արժանացած են, թուելով նաեւ անոնց անունները։

Ժամը 3. տակաւին նաւը կը չարունակէ իր ճամբան. օդը քիչ մը զով է. կը դառնուինք չորցուելիք ջրամասի մը վրայ։ Շուտով կը հասնինք ցամաքամաս

Նաւը կանգ առաւ. բոլորս ալ վար կ'իջնենք արուեստական ցամաքամասի մը վրայ, որ պատնիշուած է երկու կողմէն։ Տարիներ վերջ բանտարկուած ջուրը պիտի քաշուի հեռայ խողովակներով եւ աճաղին հողամաս մը պիտի չահուի իրենց հայրենիքին համար։

Տեսէք ինչ համբերատար աշխատանք մըն է. կատարեալ ձեռագործ, երբեմն քարերով շարուած, երբեմն ասֆալտով, իսկ ուրիշ տեղեր երկաթէ տախտակներէ։ Աշխատաւորները քիչ են, հազիւ հարիւր հոգի, իսկ մեքենաները մեծ դեր կը կատարեն։ Իսկապէս դիւցազնական գործ մըն է այս։

Ժամը 4ին կը հեռանանք այս հրաշալիքներէն եւ դարձեալ ինքնաշարժներու մէջ նստած, կ'այցելենք ուրիշ գեղեցիկ վայր մը։ Հազարաւոր քաղաքացիներ եկած են մեզ դիմաւորելու։

Ժամը 8. գրեթէ մէկ ժամ տեւեց ցամաքամասի վրայի ճամբորդութիւնը. հիմա կանգ առած ենք վերջնական՝ ուրիշ քիչ մը պտուտէն, կը դիտենք ջուրի քանի մը անցքերը, որ կը բաղկանան չորս ժամէ։ Այստեղ է աշխարհի ամենամեծ ամբարտակը։

Հարկէմ, Լա Հէ եւ ուրիշ քաղաքներ անցնելով գիշերանց, բանակավայր հասանք ժամը 10,30ին։ Մեր բացակայութեան՝ սկաուտ զեղը իր աղջիկներով մեր բանակավայրը կ'արցնէ, իսկ էյլէտ ժառոնալ հայկական պարերու տեսարանները կը չարժանկարէ։

Գ. ՆԱՐՄՐԱԿԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 40ԱՄԵԱԿԸ

—.—

ԳՈՌՍՕ, 6 Օգոստ.— Օգոստոս 1ի կիրակին մենք ալ տօնեցինք Խանասորի արշաւանքին 40րդ տարեդարձը, Սրճոնի բարձունքը, աղբիւրի մը մէջ, պաղ ջուրի մը մօտ, Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբի։

Շատեր եկած էին առաւօտէն հաւաքուելու ու կը սկսի ճաշուելը. աղջիկներ կէս օրուան ճաշի պատրաստութիւններ կը տեսնեն. կարգադիր յանձնախումբի ընկերները, բժշկինները պաղ ջուր կ'իջեցնեն, հանդիսականները պահանջելու համար։

Ժամը 1. բոլորը շարուած են աւանձին սփռոցներու չուրջ, ճաշի։ Կը թնդան «Կարկուտ տեղացէ» եւ յեղափոխական երգեր։ Նորեր կը հասնին եւ կը ձայնակցին խանդավառութեամբ

Մինչեւ ժամը 3.30 ուշացածները կը բոլորուին գինիի եւ պարեջուրի բաժակներու չուրջ։ Կը սկսի պաշտօնական մասը։ Ներկաներ նորէն կը թնդացնեն «Կարկուտ տեղացէ»։ Ընկ. Կ. Տոնէրեան երկու խօսքով կ'առաջարկէ բաժակները պարպել ի յիշատակ այն մարտիկներու եւ հերոսներու որոնք հայ ժողովուրդի սրտին անթեղուած կանթեղին իւղ լեցուցին, աւելի հրահրելու համար ազատութեան գաղափարը։ Միջանկեալ կը թնդային ազգային եւ յեղափոխական երգեր։ Ընկ. Ա. Քէնտլրեան կ'առաջարկէ բաժակները վերցնել Խանասորի Վարդանի, Իշխանի, Կարոյի, Թումանի եւ բոլոր նահատակ ընկերներու անմահ յիշատակին։

Ներկաներու փափաքով սեղանապետ կ'ընտրուի Գ. Ն. Փափազեան, որ խիստ եւ կանոնաւոր վարեց իր պաշտօնը մինչեւ ժամը 9։ Ներկաները գրեթէ բոլորն ալ մասնակցեցան երգով, արտասանութիւններով եւ պարերով։ Գ. Սանեան Սուքիասեան պարեց Շամիլի պարը, մինչ Ա. Գ. Մեսրոպենց (Մելքոնեան) կը նուագէր ջութակով, ինչպէս կ'ընկերանար բոլոր երգերուն։ Գ.Գ. Փ. Ճօղիկեան եւ Գ. Միսեան իրենց սրամիտ պատմութիւններով ժողովուրդը կուշտ ու կուռ խնդացուցին։ Ներկաները խորապէս խանդավառուած՝ եթէ մութը չիյնէր, տրամադիր էին շարունակելու։ Կը սկսինք խումբով վար իջնել, գարձեալ երգելով «Լուսին չկար», «Յառաջ Նահատակ», «Դարձեալ փայլեց», ինչ որ տեղացիներու ուշադրութիւնը կը գրաւէ։ Կը բաժնուինք բոլորս ալ յեղափոխական երգերէն գինովցած։

Ջոլկարացի

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԵՐ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Գրագէտ Փէյամի Սաֆա կը գրէ «Ճիւմհուրիէթ»ի մէջ.—

Անցեալ տարի, պարբերականներու չփոթեցուցիչ առատութիւն մը կար։ Այդ հրատարակութիւնները որոնք «Մակալէ»ի ձեւով էին ու բոլորն ալ իրար կը յիշեցնէին, անշուշտ խիստ հաշուեյարդարի մը պիտի ենթարկուէին։ Մինչ կը խորհուէր թէ «անոնցմէ ո՞ր պիտի փակուի», բոլորն ալ դադրեցան՝ բացի մէկ երկուքէն։

Երկրին մէջ այդքան շատ պարբերականներու գոյութիւնը պահանջի գոյութիւնը կ'ապացուցանէ։ Իսկ այդքան շատ պարբերականներու փակումը՝ կը վկայէ թէ այդ պահանջը որ եւ է կերպով բերուած չէ։ Այս անհաւասարակշռութիւնը կը շարունակէ քառորդ դարէ մը ի վեր եւ Թուրք պարբերաթերթը ազատութեան շըը ջանէն ի վեր, անվերջանալի փորձառութեան շրջանի մը մէջ, կը ճգնի իր ու ընթերցողին միջեւ ճշգրիտ կէտը գտնել։ Այդ յարաբերութեան օրէնքները ամէնէն լաւ ճանչցած է մէկը միայն,— «Ռէսիմ Գիւն»։ Տէրը՝ Սէտատ Սիմավ, շատ մը պարբերականներ հրատարակէց եւ փակեց վերջ, ձեռք ձգած փորձառութեան բերնիք ծանօթութիւնը, յայտարարելու կորովը եւ իմացականութիւնը բարդելով՝ կատարելութեան բերած է իր այս ձեռնարկը։ Անկէ զատ չունինք պարբերական մը զոր կարենանք ցոյց տալ իբրեւ ապրելու արժանի հանդէս։

Մշակութային եւ գրականութեան պարբերականներու վիճակը աւելի ցաւալի է։ Այս պարբերականները, որոնցմէ ամէն տարի քանի մը հատ լոյս կը տեսնեն ու կը փակուին,— բացի Նորբէշէն — կարգով մեռան։ Անոնք որ յաջողեցան ապրիլ՝ պետութեան կամ Հալք էվլեներու օժանդակութեամբ, իրենց կեանքը կը պարտին այդ աջակցութեանց։ Անոնցմէ «Ուլքի»ի նման անհողի, ու երկրին մտաւոր եւ արուեստի խլրտումներուն խորթ եւ կամ «Էնէ Թիւրք Մէճմուասը»ին նման հանդէսներ կան, որոնք, թէեւ կրցած են քիչ մը եւս մօտենալ ժողովուրդի հոգեկան շարժման կեդրոններուն բայց յաջողած չեն իրենց չուրջ համակրանքի ալիքներ ստեղծել։ Մշակոյթի եւ արուեստի պարբերականներէն նոր լոյս տեսած «Արօէն առաջ կանոնաւորապար շաբաթակաղոց կը յիշուին միայն չորս հատ,— Վարլըք, Նիմեէ, Կիւնտուզ, Ֆիֆիր Հարէէէլէրի։ Ասոնց գոյութիւնը եւ չգոյութիւնը շատ որոշ չէ, բայց «Վարլըք» հանդէսը որ ամէնէն անարժէքն ու ամէնէն արժէքաւորը քով քովի բերելու կը յամառի, իր գոյութիւնը ոչ թէ ընթերցողներու բարեացակամութեան, այլ եւ կուսակցութեան եւ պետութեան քաջահաճութեան կը պարտի, եթէ չեմ սխալիր։ «Ճունէշ»ը, որ ամիսը անգամ մը լոյս կը տեսնէ, պարբերական մըն է որուն թէ աշխատակիցները եւ թէ ընթերցողները մեզմէ վերջ դալիք սերունդի մը կը պատկանին։ Հակառակ իր կոկիկ փայլուն եւ ուշագրաւ գործերուն, էջերուն զարդարեալ եւ անպէտ մանրամասնութիւններով պճնեալ վիճակին, «Ճունէշ» հունձքն է երիտասարդ իմացականութիւններուն, որոնք իրենց հայեացքը կը մխրճեն գիտութեան ու արուեստին ամէն մէկ խնդիրէն ներս։ Անոր մէջ վարպետներու չարքէն շատ ստորագրութիւններ չեն երեւիր, ու ասոնք այս հանդէսին ամէն մէկ թիւը կը դարձնէ ալպոմ մը նոր եւ աղուոր յօդերու։ Իր էջերուն տեսքը, տպագրութեան մաքրութիւնը եւ լոյս տեսնելու իր յամառութիւնը պէտք է իր աւաղ եզրայինները հիւանցնէ, նախանձի մղէ, ամօթով ձգէ։ Շատ չխօսինք, սակայն, պարբերականն է, կ'եղէ յանկարծ հոգին կը փըչէ, եւ փոխան անոնց՝ մեզ ամօթով կը ձգէ։ «Ճունէշ»էն վերջ կուգայ «Կիւնտուզ» պարբերականը. ան եւս կորովի արդիւնք է։ Ունի երիտասարդ հրատարակիչ մը, որ միանգամայն արուեստագէտ է։ Թէ պարբերականի եւ թէ վիպականութեան փորձառութիւն կ'ընէ։ Շուրջ մէկ տարիէ ի վեր յաջողած է ապրեցնել իր հանդէսը։

Հիւսէյին Ճահիտի «Թիւրք Յուրտ»ը քէմալէյէրէին միակ պարբերականն՚է որ կանոնաւոր ու յամառ կերպով կը հետամտէ աշխարհի հիմնական ու մեծածաւալ մտքի հարցերը։ Անոր էջերուն մէջ արժագաղնդր կրգանէք յիսուսաւորակուման բոլոր մշակութային ու քաղաքական հարցերուն եւ գաղափարաբանութեանց։ Ժողովրդապետութեան ամէնէն անկեղծ պաշտպանութիւնը կը կատարուի այս հանդէսին մէջ՝ Եւրոպայի ամէնէն խրատատու տարրգրութեանց եւ Հիւսէյին Ճահիտի բարձր ու հմուտ գրիչին շնորհիւ։ Ան միակ պարբերականն է դարձեալ որ կանոնաւոր եւ մեթոտիկ կերպով կը մարէ այն օտար քարոզչութեանց պատրանքները որոնք կը ցանկան երիտասարդութեան մէջ սըպրդիլ։

Վերջերս «Հէր Այ» անուն ուրիշ պարբերական մը եւս սկսաւ լոյս տեսնել։ Ակնարկ մը նետեցէք իր էջերուն ու անմիջապէս կ'ըմբռնէք իր նպատակը, ... աշխարհի եւ Թուրք գիտութեան եւ արուեստին ընդհանուր եւ մէկ ամսուան արդիւնքները հնար չափով մէկտեղել եւ այդ կերպով ստեղծել համադրոյթը մարդկային միտքին։ Ստորագրութիւններէն ոչ մէկը անծանօթ է ընթերցողին, ու ոչ մէկ նոր գրիչ իր առաջին փորձերը կ'ընէ հոն։ Ո՛վ ընթերցող, պիտի հասնի՞ս այս պարբերականին։ Աստուած մը կայ, մենք ալ յուսադրենք՝ մեռ ո ցինք, բարեկամս։ Դեռ լաւ հասկցած չենք հանդէս — պարբերականի մասին քու միտքդ, հակումներդ, նախասիրութիւններդ։ 28 տարիէ ի վեր քեզի հարիւրաւոր, թերեւս հազարաւոր պարբերականներ տուինք, ու քու առ—

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (529)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Ինկը կ'անցնէր Տաօքու լեռնաշղթայով դէպի Նորատուզի սարերը, իսկ միւսը, Իսվէր Թոպիի առաջնորդութեամբ, կուղար Արմշատ Հայկական գիւղի դիմաց։ Հոն Տիգրիսը անցնելու համար, Թոպին ամէն տարի ծառի թարմ ճիւղերէ հիւսուած կախեալ կամուրջ մը կը ձգէր յորձանուտ գետի վրայ։ Այդ օրօրուող կամուրջի վրայէն կ'անցնէին բազմահազար ոչխարի հօտերը, ջորիները, ձիերը։

Անհուն ձորաձեւէն քանի մը հարիւր քայլ վար փոքր հարթութեան մը կեդրոնը զարնուած էր Իսվէր Թոպիի այծի մազէ հիւսուած շատ ընդարձակ վրանը, չորս սիւներու վրայ բարձրացած։ Այնքան ընդարձակ էր այդ վրանը, որ տասը ընտանիքներ կրնային հանգստօրէն ապրիլ անոր մէջ։ Զիլերով հիւսուած շարժական միջնորմներով պատուած դանազան բաժանմունքներ ունէր վրանը, որու կեդրոնը կը գտնուէր Իսվէր Թոպիի սենեակը, որ միաժամանակ իր ննջարանն էր, ճաշարանը, հիւրասենեակը։ Մնացած բաժանմունքներէն ոմանց մէջ Թոպիի ամուսնացած աղաքը կ'ապրէին. ոմանք ալ անտեսութեան յատկացուած էին եւ կամ ծառաներուն։

Լուսամուտը հազիւ բարձրացած՝ կեանքը սկսաւ խլրտիլ վրանին տակ։ Վրանի հեռաւոր ծայրին երեք քարերու արանքը օճախը կը վառէր։ Կին մը պղնձէ լէկէնի մը մէջ խմոր կը հունձէր երկաթէ տախտակներու վրայ, քոչուորներուն յատուկ հացը եփելու համար։ Երկու կիներ թաղիքները կը հաւաքէին։

Մազէ գործուած երկու օրօրոցներուն մէջ քնացող երեխաները, կ'երեւի օճախի՝ ծուխէն անհանգիստ, ձայներնին գլուխնին ձգած, մխարեկան կը ճուային։ Անոնց ուշադրութիւն իսկ դարձնող չկար։

Թոպիի ժանկամարդ աղջիկը վրանի արեւմտեան փէշերը կը բարձրացնէր, ձողերու վրայ ամրացնելով զանոնք։

Իսվէր Թոպին պառկած տեղէն բարձրացաւ, երբ աղջիկը վրանի փէշը վեր վերցուց։ Թոպին ճերմակ չապիկ մը ու վարտիքի վրայէն թալամֆի ալպան ուսերուն նետեց, մետաքսէ փուշին անցուց գլուխը, փուչիի վրայէն ալ ռախեթիլ բանուած ակալը ամրացուց, ճերմակ չալփիի մինչեւ գետինը հասնող թեւերը իրարու հաւաքելով ծոծրակէն կախեց եւ դուրս գալով վրանէն երկու ոտանեակ մը քայլ հեռաւորութեան վրայ գանըրած աղբիւրին մօտեցաւ։ Հանգարտ չարժումով կկղեցաւ աղբիւրին առջեւ ու երկու ափերով ասանօրակ ջուրը երեսին զարկաւ։

— Աստուած մեծ է, Մուհամմէտը անոր Մարգարէն,— դէմքը դէպի հարաւ դարձուցած՝ քանի մը անգամ միեւնոյն նախադասութիւնը կրկնելով վերջացուց կարճ աղօթքը, ու հանդարտաքայլ մօտեցաւ վրանին։

Բարձրահասակ, լայնաթիկունք, պառկառելի ծերունի մըն էր Իսվէր Թոպին, Միլանցիներու աղան։ Բացի իր առասպելական հարստութենէն, Իսվէր Թոպին հռչակուած էր որպէս արդարամիտ մարդ մը, առատաձեռնական մեծ նահապետ մը, որուն կը դիմէին բացի իր ցեղակիցներէն, նաեւ չրջանի Քրտերն ու Հայերը։ Տասնեակ տարիներէ ի վեր Թոպին այդ նալյանները կը բարձրանար՝ բարի դրացիական յարաբերութիւն պահելով Շմաաֆի եւ Մոկսի Հայերուն հետ։ Անոր ասպարէզն ոչ մէկ Միլանցի Քիւրտ կրնար անիրաւի Հայու մը չոփը վերցնել։

Իսվէր Թոպին հազիւ թէ վրանին մօտեցած էր, երբ առաւօտեան խոր խաղաղութեան մէջ, շատ հեռուէն, քոչարներու յատուկ ազդանշանը լըսուեցաւ.

— Ցի՛, լի՛, լի՛, լի՛, լի՛...

— Ճափէ՛ր, ա՛յ տղայ Ճափէր,— պահ մը ուշադրութեամբ ձայնի ուղղութեամբ մտիկ ընելէ վերջ գլուխը վրանէն ներս կոխած՝ պոռաց Իսվէր Թոպին.

— Պապօ՛,— վրանի բաժանմունքներէն մէկէն դուրս թռաւ քնաթաթախ պզրթեւ երիտասարդ մը։

— Տղա՛յ, Հասոյի ձայնը ձորամէջէն կուգար։ Շուտ թափր, տես ի՛նչ պատահած է։

Վրանի սիւնէն կախուած հրացանը ուսին նետելով, Ճափէրը ցիցի մը կապուած մերկ ձիու մը վրայ նետուեցաւ եւ ակնթարթի մը մէջ անյայտացաւ դուռնաթափ խաւարին մէջ։ Իսվէր Թոպին, առնի մը հետաքրքրութեամբ նայելէ վերջ, ներս մտաւ վրանը, ու մէջքը յենած վրանի սիւնին՝ բազմեցաւ հաստ թաղիքներուն վրայ։

— Աստուած մեծ է, եւ Մուհամմէտ՝ ալ անոր Մարգարէն,— մրմնջեց Թոպին ու գոհունակութեամբ աչքը պտըտցուց Մոկսի վայրի գեղեցկութեան վրայ, ուր անվերջանալի ձորեր կ'երկննային դէպի Մոկսի գետի հովիտը։

Կամաց կամաց յուսնալ սկսաւ։ Սարերու գագաթներէն արեւի ճառագայթները վար թափեցան, մինչդեռ ձորերու խորքին մէջ խաւարը օրհասական պայքար կը մղէր։ Վրանի աջ ու ձախ կողմերուն կ'երեւային ոչխարի բազմաթիւ հօտեր, որոնք կանաչ ֆոնի վրայ նաշխուն կապերտի նման՝ հանդարտօրէն կը շարժէին։ Հեռուէն հեռու կ'երեւային քոչարներու վրանները, որոնք անկարգ չղթայի նման կ'երկարէին լեռնաշղթայի ամբողջ երկարութեամբ։

— Տի՛, լի՛ լի՛ լի՛ լի՛...

Անդորր խաղաղութեան մէջ կրկին անգամ լսուեցաւ քոչարներու առօրական կանչը, բայց այս անգամ շատ մօտէն եւ երկու րոպէ չանցած՝ վրանի առջեւ ձիէն վար ցատկեց Ճափէրը, սանձը ձիու գլխէն հանեց ու մօտեցաւ հօրը։

— Հը՞, խե՞ր է տղայ, ի՞նչ պատահած է։

— Պապօ, բան չկայ՞... տասնըհինգ քառնի մօտ Թօժի սակերներ կուզան ձորամէջէն...

— Սակե՞ր,— ժպտահելով քրթմընջաց Իսվէր Թոպին,— այդ չները էս կողմերը ի՞նչ բան ունին...

— Ո՛վ գիտէ, թերեւս Մոկս կ'անցնին։

— Խօսեցա՞ր հետերը։

— Ջէ, դեռ հեռու են, հազիւ ժամէ մը հասնին։

— Սորդ յայտնէ, թող պատրաստութիւն տեսնէ... բան մը ուտէն ու չքուրին երթան...

Ճափէրը անմիջապէս անցաւ վրանի միւս ծայրը, ուր օճախի մը առջեւ քանի մը կիներ կաթսաներով կաթ կը տաքցնէին, ուրիշ մը, Իսվէր Թոպիի աղջիկը, կը զարնէր հաստատնէ կախուած խնոցը, որ պարզապէս ոչխարի տիկ մըն էր։

— Մարէ, Թօժի սակեր կուգայ, ճաշ պատրաստէ...

— Զօռ ու ցաւ ուտեն այդ սակերները,— ծուխէն արցունքոտ աչքերը ճմռթելով քրթմնջաց պառաւը,— աղջի՛ ատամկէ, չերեփը դարձուր, կաթը տակը առաւ...

Իսվէր Թոպին ծպտաւոպաւոր նըստած՝ հանդարտօրէն չիպուխը կը քաշէր, երբ Ճափէրը ներս մտաւ ու յայտնեց, որ սակերները սարը չըջեցան եւ չուտով կուգան։

— Տղա՛ս, դնա դիմաւորելու։

Քառորդ մը չէր անցած, երբ Ճափէրի հետ տասնըհինգ սակերներ, իրենց մէկ մէկ ձի հետ վրանէն ներս մտնելով, բարեւեցին ու չուրջանակի նստան։

·(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

լիճին օրէնսդիր անդամները, եւ 100է չափ երեսփոխաններ, որոնց քանը Պելկրատի շրջանէն։ Կառավարութեան կուսակիցները մարդիկ ղրկած էին բոլոր ենթաշրջանները, քանդակրութը խանգարելու համար, բայց չյաջողեցան, իրենց դիմացը գտնելով անհամար բազմութիւն մը՝ բոլորն ալ թշնամի։

Արարողութիւններէն վերջը, տեղական բաժանեցան, որոնցմով կը պահանջուի հաւատացեալներէն ամէն յարաբերութիւն խզել բանդագրեալներուն հետ եւ անխնայ պայքար հռչակել անոնց դէմ, իրենց հանրային, ընտանեկան եւ քաղաքական կեանքի արտայայտութեանց մէջ։

Նոր ձեռնարկ մը յանուն խաղաղութեան

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը դիմում կատարած էր մեծ ու փոքր պետութեանց, որպէսզի խորհրդակցութիւն մը կատարեն, զինաթափութեան մը փորձելու եւ աշխարհի վիճակը շտկելու համար։ Մինչեւ հիմա պատասխանած են 40 պետութիւններ, գլուխն ըլլալով Անգլիա, Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը։ Գերմանիա եւ Իտալիա չեն պատասխանած տակաւին։

Ֆրանսական կառավարութիւնը իր պատասխանին մէջ անհրաժեշտ կը գտնէ որ պետութիւնները կատարեն իրենց միջազգային յանձնառութիւնները եւ թեթեւնայ սպառազինութեանց բեռը։ Անգլիա պարզապէս կ'ըսէ թէ անկեղծօրէն համամիտ է առաջարկուած քաղաքականութեան։ Հարաւ-Ամերիկայի վարչապետը կ'առաջարկէ վերաքննել դաշնագիրները, մանաւանդ անոնք որ խլուած են բռնութեամբ։ Կարգ մը պետութիւններ կը յիշեցնեն իրենց ազգային տենչերը։ Այսպէս, Պուլկարիա եւ Հունգարիա կ'առաջարկեն խաղաղօրէն վերաքննել դաշնագիրները, Ազգաժողովին միջոցաւ։

Առ հասարակ, եւրոպական երկիրները ուժ կու տան Ազգաժողովին, տնտեսական խաղաղութեան մը յոյսերը դնելով միջազգային ջանքերու վրայ։

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին ծանուցագիրը, որ պետութեանց հաղորդուեցաւ յուլիս 16ին, կ'առաջարկէ հրաժարիլ բռնի միջոցներէ, միջազգային խնդիրները լուծել խաղաղ բանակցութիւններով, բարեփոխումներ կատարել դաշնագիրներու տրամադրութեանց մէջ, տնտեսական ապահովութիւն եւ սպառազինութեանց կրճատում հաստատել եւն.։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿՈՒ ԷԳ ԱՌԻՒԾՆԵՐ փախած ըլլալով կրկէսէ մը, ապաստաներ էին Մոնմորանսիի անտառը։ Ոստիկան զինուորներ հետապնդեցին եւ դժղակա - Հար դտուին փոխցին, անշուշտ իբրեւ «ժողովուրդի թշնամիներ»։

ՏԱՔԸ անտանելի համեմատութիւններ առած էր շաբաթ եւ կիրակի օր։ Ջերմաչափը Փարիզի մէջ կը ցուցնէր 30, իսկ տեղ տեղ մինչեւ 35։ Ցուցահանդէսին մէջ, ինչպէս ամէն տեղ անհամար բազմութիւններ իրար կը հրմշտկէին ըմպելիներ եւ պաղպաղակ ճարելու համար։ Սրճարաններ ու գինետուներ ցամքեցան, բաւական զովացուցիչ ըմպելիներ եւ պաղպաղակ ճարելու համար։ Երէկ բաւական զովացաւ օդը։ Բազմաթիւ անտառներ բռնկեցան գաւառին մէջ։

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐՈՒ ԵՒ ՄԵԹՐՈՅԻ նոր գիները կը գործադրուին երէկ առտուընէ ի վեր։ Մեթրոյի կայարանները անհամար բազմութիւններ պաշարած էին, տոմսակ ճարելու համար։

չեւ գրինք ինչ որ գտանք,— ամէնէն աղորկ թուղթէն մինչեւ ամէնէն հանճարեղ ստորագրութիւնը, ու դուն դարձեալ չհաւնեցար։ Տեսնենք, ու «Հէր Այ» պարբերականին համար ի՞նչ պիտի ըսես։ Անոր մէջ քաղաքականութիւն, գաղափարաբանութիւն, ընկերաբանութիւն, տնտեսութիւն, փիլիսոփայութիւն, գրականութիւն, արուեստ, ուսումնասիրութիւն, վէպ, դասախօսութիւն, քննադատութիւն, պատմուածք, հարցարան, վերջապէս ամէն բան առատօրէն կայ։ Մանաւանդ անձեր կը հրատարակեն զայն։

Մշակութային պարբերականներու դադարման տաթիւ մեր զգացած դառնութիւնը մէկ բանով մխիթարական է։ Այն է, մեր Պապը Ալիի հրապարակը այդ մարզին մէջ նոր փորձեր կատարելէ՝ ձանձրացած չէ։ Եւրոպայի թուղթի սղնադնէն գատ պարբերականի եւ գիրքի թուղթերուն վրայ նոր տուրքեր դրուեցան։ Հակառակ ատոր գտո ունինք անձեր որ կը շարունակեն դրամագլուխ ու խելք զոհել այդ փորձերուն։ Եթէ անոնց զոհէ մէկը իրապէս յաջողի, ամբողջ պարբերական - հրատարակչականութեան բախտը պիտի բացուի։ Այս գործը ցնորք ոչ մէ - կին փայլուն արդիւնք մը ապահովէց։

Ուրեմն յոյսերը ի դերեւ չելլեն, գոնէ մեզմէ մին յաջողէր։ Առաջարկի բարոյականութեան համար բոլորս կը սպասենք այդ յաջողութեան։ Վստահ ենք որ անկէ վերջ թուրք պարբերականութիւնը պիտի ազատի՝ բաց շունըրերուն վրայ կորսուող ու ելլող ձեռնարկի կեդրոններուն նման լոյս տեսնելու եւ յետոյ ընկղմելու փորձանքէն։

Յ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 579, 29, 542, 54, 157, 51, 35, 640, 227, 919, 521, 585, 632, 537, 509, 249, 124, 337, 76, 920, 714, 396, 677, 126, 333։

Շահողներէն կը խնդրուի դիմել Տիկ. Թորոսեանի 26, Րիւ տ' Անկէն, Փարիզ (2) ստանալու համար իրերը։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

\>>>> • <<<<

Վերջին մէկ տարուան ընթացքին, երկրին տնտեսական վիճակը եւ ընկերային օրէնքները ծանրացուցին ազդեցին, եւ, «Յառաջ»ի հրատարակութեան ծախսերուն վրայ.

1. Թուղթը, որ կ'արժէր 150 ֆրանք (100 քիլօն), այժմ բարձրացած է 215ի, եւ մօտերս նորէն պիտի աճէ 8 — 10 տոկոսի համեմատութեամբ, ինչպէս կը հաղորդէ սէնտիքան։ Օրական տարբերութիւն՝ 55 ֆրանք։

2. Բացի ընկերային ապահովագրութեան բաժինէն, վարչութիւնը անցեալ տարիէն ի վեր կը վճարէ նոր տուրք մը՝ իբրեւ ընտանեկան նպաստ։ Գումար՝ մօտ 2500 ֆրանք (տարեկան)։

3. Վճարովի արձակուրդները (15 օր) կը պարտադրեն կրկնապատիկ վճարում, քանի որ հարկադրուած ենք աշխատաւորները օգնականութեան դրկել եւ փոխարէն ուրիշներ վարձել, նոյն պայմաններով։

4. Մեծապէս աւելցան թղթատարական ծախսերը։

Յուլիս 12էն առաջ, մէկ թերթի թղթատարական ծախսն էր 1 սանթիմ Փարիզի եւ շրջանին համար, 2 սանթիմ՝ գաւառի եւ գաղթավայրերու համար։

ԱՅԺՄ ԱՌԱՋԻՆԸ ԵՂԱԾ Է 3, ԵՐԿՐՈՐԴԸ՝ 6 ՍԱՆԹԻՄ։

Արտասահմանի թղթատարական սակն էր օգոստ. 1էն առաջ (մէկ թերթ), — 15 սանթիմ՝ այն երկիրներուն համար որ զեղչեալ սակ ունին. 30 սանթիմ՝ միւսները։

ԱՅԺՄ ԱՌԱՋԻՆԸ ԲԱՐՁՐԱՑԱԾ Է 20ի, երկրորդը՝ 35ի։

Տակաւին չենք հաշուեր օրավարձի, երթեւեկի, նամակի եւն. նոր ծախսերը, որոնք բացատրութեան չեն կարօտիր։

Այս բոլորը մեզ կը պարտադրեն յաւելուածական ծախս մը, որ կ'անցնի օրական ՀԱՐԻՒՐ ՖՐԱՆՔԸ։

Ի՞նչ ունինք իբրեւ բացառիկ եկամուտ, դիմանալու համար այս յարանուն ծախսերուն։

ՈՉԻՆՉ ԵՒ ՈՉԻՆՉ, բացի աշխատակիցներու եւ աշխատաւորներու համբերատար եւ յարատեւ ճիգէն, թերթին սպառման ՑԱՒԵԼՈՒՄԷՆ, որ զգալի դարձած է վերջերս, եւ ծանուցումներէ, որոնք մեծ գումար մը չեն կազմեր, մանաւանդ այս եղանակին։

Տեղական թերթերը, որոնք հարիւր հազարներով կը սպառին եւ ունին միլիոնատէր եկամուտ՝ յայտնի թէ գաղտնի աղբիւրներէ, երկու անգամ գին փոխեցին, 25 սանթիմի վերածելով 30ի, յետոյ 40ի։ (Ռուսական օրաթերթը 30էն բարձրացաւ 70 սանթիմի)։ Եւ դեռ բաւական չեն սեպեր, պատրաստուելով նոր յաւելումներու։ Բազմաթիւ թերթեր դադրեցան։ Ուրիշներ կրճատեցին ծաւալը, հետեւաբար եւ աշխատակիցներու եւ աշխատաւորներու թիւը։ Եւ ամէն օր դիմումներ կը տեղան վարչութեան, պարզելով ճգնութեան ծանրութիւնը։

ԱՅՍ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱՐԿԱԴՐԵՆ ՄԵԶ, ԻԲՐԵՒ ԱՌԺԱՄԵԱՅ ՄԻՋՈՑ, ԹԵԹԵՒ ՅԱՒԵԼՈՒՄ ՄԸ ԿԱՏԱՐԵԼ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ, ՊԱՐԶԱՊԷՍ ՆՈՒԱԶԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄԵՐ ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ՎՆԱՍԸ։

ԻՐԱԿԱՆԻՆ ՄԷՋ ԱՒԵԼԻ ԲԱՆ ՄԸ ՉԷ ՈՐ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆՔ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԷՆ, ԱՅԼ ՄԻԱՅՆ ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՍԱԿԻՆ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ։

Ուրեմն, յառաջիկայ երեքշաբթի, ՕԳՈՍՏՈՍ 10էն ՍԿՍԵԱԼ, «Յառաջ»ի նոր բաժնեգինն է.—

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ	150 ֆրանք	75	40
ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ	265	140	
ՄԻՒՍ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ	215	110 ֆրանք	

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի բոլոր ընկերները երկուշաբթի 12 Օգոստոս, կէսօրէ վերջ ժամը 9ին 6, Ave. d'Italie սրճարանին վերի սրահը։

ՕՐԱԿԱՐԳ՝ Երբ ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հ. Յ. Դ. «Եգիպտացի» կոմիտէի կողմէ 13 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Սոսիէթէ Սավանթի 6 սրահին մէջ.

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Շ. ՋԱՄՈՒԼԵԱՆ

Նիւթ՝ ՄԵՆՔ ԵՒ ՄԵՐ ՀԱՐԵՒԱՆՆԵՐԸ

Ուխտագնացութիւն Անդրանիկի գերեզմանին

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան
Յառաջիկայ ՕԳՈՍՏՈՍ 29ի կիրակին
Մանրամասնութիւնները յառաջիկային

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Յ. Կապոյտ Խաչի Վալանսի Մասնաճիւղին կողմէ
15 Օգոստոս, ՍԷՆ ՓԵՐԷԻ անտառին մէջ
Երգ, պար, նուագ, բանախօսութիւն

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսի-Լէ-Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷի կողմէ 29 ՕԳՈՍՏՈՍին. կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲԺԻՇԿ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Թիւ 35 (Օգոստոս)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Ցցի կնոջ առողջապահութիւնը (ՏՈՔԹ. Կ. ԽԱՆՃԵԱՆ) — Կ'ուզէ՞ք նիհար դառնալ (Փրոֆ. ՎԻՆՔԼԷՐ) — Վախճանագետները սեռային խնդիրներու մէջ (ՏՈՔԹ. Գ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ) — Խաղողակերութիւն (ՏՈՔԹ. Բ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ) — Ինչպէս մնալ միշտ երիտասարդ (ՏՈՔԹ. Գ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ) — Քիմիական պատերազմ (ՏՈՔԹ. Վ. ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ) — Պատասխաններ բաժանորդներու բժշկ. հարցումներուն եւ առողջապահական առածներ։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսա՝ 25 ֆրանք, արտասահման 30 եւ 35 Ֆր.։ Դիմել 17, Րիւ Տամէմ, Փարիզ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ — Թիւ 1

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի զէնքերու պատմութիւնը։ Մօտ 300 էջ, ժամբոր թուղթի վրայ, պատկերազարդ, գեղեցիկ հրատարակութիւն։

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ	10 Ֆր.
Միւս երկիրներ	15 Ֆր.

Դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ, R. Papazian 163 Avenue Jean Jaurès, Paris.
ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahaguian 29 Atelerilor, Constantza (Roumanie)
ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ «Մասիս» Հրատարակչական B. P. 444, Sofia (Bulgarie)
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օր»ի խմբագրատուն 20 A. Rue Vouli, Athènes (Grèce)
ԻՐԱՔ Գ. Սիւրմէեան, New Street, Bagdad (Iraq)
ՀԱՐԱՒ-ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմենիա»յի խմբագրատուն, San Salvador ..., Buenos-Aires (Argentine).

Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince, Paris, որու կրնան գրել բոլոր այն վայրերէն, ուրկէ առանձին ...

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԿԱՆ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925). :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՕՐԹԵՐԵԿԻ ՀԱՄԱՐ' Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆՈՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
11
ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI
11 AOUT
1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No 3495

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին '50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՅՍ ՓՈՐՁՆ ԱԼ ԻՐ ԿԱՐԳԻՆ

Քանի մը խօսք նեա արձակուրդի մասին։ Այս անգամ առաւել- յապէս կուսակցական մատնոզութիւններով.

Եթէ խմբական պտոյտները, յաճախադէպ հանդիպումները կ'օգնեն թարմացնելու եւ սերտացնելու սովորական յարաբերու- թիւնները, կրկնապատիկ աւելի արդիւնաւոր կրնան ըլլալ կու- սակցական կեանքի մէջ։

Ուրիշ բան է բարեկամական, արհեստակցական կամ հայ- րենակցական կապը, եւ բոլորովին ուրիշ բան՝ կուսակցականը՝ որ ամէն բանէ առաջ թանձրացեալ գաղափար մը կը ներկայացնէ։ Եթէ կ'ուզէք՝ խորհրդանշան մը։

Արդ, մեր կուսակցական յարաբերութիւններն ալ պէտք ունին թարմանալու, նորոգուելու, զարգանալու։ Թէ միեւնոյն քաղաքին մէջ, եւ թէ շրջանէ շրջան։

Կը թուի թէ բոլորովին անտեսուած է այս վերջին պարագան։ Եւ կամ բախտին ձգուած։

Ընկերներ անհատապէս կամ խմբովին կը հանդիպին այս կամ այն շրջանը, կը գտնեն իրենց ճանչցած ընկերները, կը խօսին աջէն- ձախէն, բայց ընդհանրապէս անկապ եւ անփոյթ։

Եթէ իրենց գացած վայրին մէջ ժողով մը գումարուի կամ հանդէս մը կատարուի, կ'երթան իբրեւ անցորդ։ Եւ այդքանով ալ կը վերջանայ կուսակցական յարաբերութիւնը։

Առ հասարակ աւելի ծանր կը կշռէ հայրենակցականը, քան կուսակցականը։

Չէ՞ք ընդունիր թէ վճարովի արձակուրդներու դրութիւնը կը նայ նոր ճամբայ մը բանալ նաեւ այս ճակատին վրայ։

Օրինակ՝ Փարիզէն խումբ մը կ'երթայ այսինչ լեռնային, ծո- վային, դաշտային շրջանը, կամ Վիէննէն, Լիոնէն խումբ մը՝ Վա- լանս, եւ փոխադարձաբար։ Իրենց գրասական պատրանքներուն, զուարճութեանց հետ զուգընթաց, այդ խումբերը չե՞ն կրնար ան- միջապէս ծանօթանալ տեղական մարմիններուն եւ հաւաքա- կան հանդիպումներ սարքել ընկերներու հետ։

Պայման չէ որ անպատճառ հերթական ժողովներ գումար- ուին, կամ այցելուները ներկայ ըլլան տեղական ընթացիկ հար- ցերու քննութեան։ Տեղական մարմիններուն կ'իյնայ հանդիպում- ները դարձնել կենդանի եւ արդիւնաւոր, մանաւանդ օգտուիլ դուրսէն եկած փորձ տարրերէ։

Արդարեւ, ամէն տեղ ալ ունինք այդպիսի տարրեր, աշխոյժ եւ պիտանի։ Անոնք տարիներ ու տարիներ միեւնոյն միջավայրին մէջ մնացած ըլլալով, նոր շունչ առած կ'ըլլան, երբ իյնան տար- բեր շրջանի մը մէջ։ Եւ օգուտը կ'ըլլայ փոխադարձ։ Գացողն ալ կը թարմանայ, ընդունողն ալ։ Իսկ աւելի ընդունակները թեւ կ'առ- նեն, բանախօսելով, ընկերական զրոյցներ կատարելով, իրարու պակաս լրացնելով։

Այսպիսի հանդիպումները պիտի ծառայեն ոչ միայն սերտ յարաբերութիւններ հաստատելու կազմակերպութեան անդամնե- րուն միջեւ, այլ եւ աւելի մօտէն ծանօթանալու կուսակցութեան հոգերուն հետ, շրջանէ շրջան։ Այդ առթիւ ընկերները աւելի որոշ գաղափար կը կազմեն պակասներու եւ առաւելութեանց մասին, ինչպէս եւ երբեմն կուզան արժէքներ որ մութին մէջ մնացեր էին։

Ինչո՞ւ ծածկել,— քիչ մը շատ կզզիացած, «տեղականացած» են կուսակցական ընտանիքին անդամները։ Ոչ միայն դուրսի աշ- խարհին, այլ եւ իրարու հետ։

Եթէ տիրող պայմաններուն հետեւանքն էր այդ պարագան,— շատ բան փոխուած է այսօր, ինչպէս կը յիշեցնենք միշտ։ Ուրեմն ջանանք մենք ալ բարեփոխել մեր սովորութիւնները, օգտուելով նոր պատեհութիւններէն։

Ամէն պարագայի մէջ, այստեղ ալ ոչ թէ չոր ու ցամաք ծրա- գիրներ է որ կ'առաջարկենք, այլ թելադրութիւններ՝ մտածելու, որոճալու, նոր ելքեր գտնելու։

Տարին մէկ անգամ, Շրջ. ժողովներու առթիւ իրարու կը հան- դիպին բազմաթիւ ընկերներ՝ հեռաւոր եւ մօտաւոր շրջաններէ։ Եւ իրարմէ կը բաժնուին յաւողոյն տրամադրութիւններով.

Ի՞նչ տարակոյս որ նոյնչափ եւ աւելի արդիւնաւոր կրնան ըլ- լալ խմբական հանդիպումները, տարեկան արձակուրդներու առ- թիւ։ Մանաւանդ որ, յառաջապէս ընտրուած պատգամաւորներ պիտի չըլլան հանդիպողները, այլ ամբողջ խումբեր, առանց խտ- րութեան կամ պաշտօնական հանգամանքի

Բազմութիւններ են որ իրար պիտի խառնուին,— զիրար գտն- անդամները միեւնոյն կազմակերպութեան, գլուխ գլխի խօսե- լու, կարծիքներ, տպաւորութիւններ փոխանակելու, փոխադար- ձաբար ներշնչուելու համար։

Ինչպէս կը հաստատեն մեր տեղեկութիւնները, տարեկան ար- ձակուրդի ամէնէն եռուն շրջանն է արդէն։ Ամբողջ գործարաններ փակուած, բազմութիւններ ճամբայ ելած կամ իրենց քաղաքնե- րուն մէջ ցրուած են։ Անշուշտ առանց մասնաւոր ծրագրի։ Շատե- րը թերեւս թերթ կարդալու պատեհութիւնն ալ չունին, լեռը կամ ծովը քաշուած ըլլալով . . .

Ոչինչ. թող առաջին փորձերը ըլլան պատահական կամ սահ- մանափակ։ Մենք վստահ ենք որ օրինակը վարակիչ կը դառնայ, եւ հետզհետէ արձակուրդները կը սարքուին ցանկալի եղանակով։ Եւ միշտ յարմարելով տեղական պայմաններուն։

Աւելի մօտ իրարու եւ գլուխ գլխի, շրջանէ շրջան, թէ սիր- տերը բանալու եւ թէ միտքերը կազդուրելու, ի հարկին մշակե- լու համար։

Կ'ապրինք այնպիսի միջավայրի մը մէջ ուր ամէն օր խմո- րումներ, բարեչրջումներ կը կատարուին։ Մեր ուժերէն վեր չէ օգ- տուիլ այդ բոլորէն, համաձայն մեր կարողութեան։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

›››› ○ ‹‹‹‹

Ծովակալ մը եւ 88 սպաներ Ստալինի դէմ...

›››› ○ ‹‹‹‹

Կոլխոզներն ալ «մաքրագործումի» կ'ենթարկուին

Խորհրդային մամուլը կը յորդի չնդհատ «մերկացումներով»։ Ամբողջ խորհրդային կարգուսարքին մէջ մէկ հատիկ պետական, վարչական, կուսակ- ցական կամ գրական — գիտական ճիւղ չմնաց որ «մաքրագործումի» չենթարկուի։ Ամփոփենք վերջին նորութիւնները։

«Տէյլի Էքսփրէս»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Վարշաւայէն, օգոստ. 9 թուա- կանով.—

Ծովակալ Վիքթորով, Ծայր. Արեւելքի խորհրդային տորմիղին հրամա- նատարը եւ իր սպաներէն 50 հոգի բանտարկուած են Վլատիվոսթոքի մէջ եւ պիտի դատուին, այն ամբաստանութեամբ թէ դաւադրութիւն մը սարքած են Ստալինի դէմ։

Քրոնշթատի մէջ ալ ձերբակալուած են 38 սպաներ, Պալթիկի նաւատոր- մէն, ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ Թրոցքիականներ։

Զրոյց կը շրջի թէ ծովակալ Օրլով, Խ. Միութեան նաւատորմին ընդհ. հրամանատարը, թերեւս յաջորդ զոհը պիտի ըլլայ Ստալինեան մաքրագործ- ման։ Կ'ըսուի թէ ծովակալը թոյլ տուած է որ իր նաւազները Թրոցքիական խմբակներ կազմեն։

Մոսկուայէն կը հեռագրեն օգոստ. 9 թուականով.— Պաշտօնական եղաւ արտաքին առեւտուրի օգնական գործավարը, Քրոնին։

** Կ'ըսուի թէ Վլատիվոսթոքի մէջ ձերբակալուած են խորհրդային չար- ժանկարի վարչութենէն հինգ բարձր պաշտօնատարներ, այն ամբաստանու- թեամբ թէ հակայեղափոխական քարոզչութիւններ կատարած են։ Այս ձերբա- կալութեանց պատճառ կը համարուի հին շարժանկարի մը ներկայացումը Մոս- կուայի մէջ։ Պատկերը կը ցուցնէ մարաջախտ Թուխաչեւսկին եւ իրեն հետ գնդակահարուած զօրավարները, որոնք մոլեգնօրէն կը ծափահարուին յաղ- թական ընդունելութեան մը առթիւ։

** «Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, կը գրէ թէ Նարոսլաւի շրջանին մէջ շատ մը կոլխոզներ լուծուած են։ Վորոնէժի շրջանին մէջ, «նոյն իսկ տեղական իշխանութեանց աչքին առջեւ», անօրէնօրէն ծախուած են «Մայիս 1» կոլխոզին բոլոր գոյքերը, շարժուն եւ անշարժ ստացուածքները։ Մոհիլեւի եւ սպիտակ Ռուսաստանի զանազան շրջաններուն մէջ, «Թրոցքիական եւ ա- ջակողմեան լրտեսներ համաձայներ են կոլխոզներէն արտաքսելու համար այն տարրերը որ կ'ընդդիմանային հաւաքական տնտեսութեանց հողերուն անզա- մահատման։ Տեղական իշխանութիւնները ականջ չեն կախած արտաքսեալնե- րու գանգատներուն»։

Կ'ըսուի թէ 493 ընտանիքներ, այսինքն աւելի քան 2000 հոգի այսպէս ար- տաքսուած են Մոհիլեւի շրջանին կոլխոզներէն եւ ճարահատ քաղաք իջեր են, հաց ճարելու համար, մինչդեռ քանի մը կուլակներ կը գրաւէին իրենց անհա- տական հողաբաժինները եւ կոլխոզներու հաւաքական հողերը։

Դարձեալ «Փրավտա» կը գրէ թէ տակաւին 3000ի չափ անհատական տնտե- սութիւններ կան Մոհիլեւի շրջանին մէջ, բայց այդ անհատ գիւղացիները բոլորովին անտեսած են խորհրդային օրէնքներէն, կոլխոզներու շնորհուած պարտաւորութիւններէն։ Մէկ խօսքով, ամէն միջոց կը գործադրուի, որպէսզի անոնք չմտնեն կոլխոզներու մէջ։ Կոլխոզներու լուծումէն զատ, անտեղի կեր- պով կ'աւելցնեն անհատներու հողաբաժինը, ի վնաս հաւաքական հողերու։

Տանիլովի շրջանին նախագահը, Կեդր. Գործ. Կոմիտէին քարտուղարը եւ ուրիշ հինգ պաշտօնեաներ 2էն 10 տարի բանտարկութեան դատապարտ- ուեցան, երեք կոլխոզներ լուծած եւ հողերը գիւղացիներուն միջեւ բաժնած ըլլալով։

** «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ մաքրագործումները ան- խնայ կը շարունակուին գաւառներու երկրատարգական կազմակերպութեանց մէջ Այս շրջանային մաքրագործումները ընդհանրապէս կը ծանուցուին տե- ղական թերթերուն մէջ եւ հաւանաբար է որ արտասպուին Մոսկուայի մա- մուլին կողմէ։ «Խորհրդային Սիպերիա» թերթին վերջին թիւին մէջ կ'երեւայ երկար ցանկ մը երկրատարգ համայնավար ղեկավարներու (կոմսոմոլ) ո- րոնք վտարուած են իբրեւ «Թրոցքիական եւ գերման ֆաշական լրտեսներ, դա- ւաճաններ, խափանարարներ, Զինովեւեաններ, աջիկաներ եւ գինովներ»։ Թերթը դիտել կու տայ թէ Կուսակցական ղեկավարութեան ապուշային թու- լութիւնը շահագործուած է այս ժողովուրդի թշնամիներուն եւ ֆաշական լր- տեսներուն կողմէ»

** Լէօն Թրոցքի, որ Մեքսիկա կը բնակի, զեկոյց մը հրատարակեց որուն մէջ կ'ըսէ թէ խորհրդային Չեկան սպաննած է Բաթալոնիոյ (Սպանիա) նախ- կին նախարարներէն Անտրէ Նինը

Ի՞նչպէս պիտի գործադրուի բանադրանքը

Գրած էինք թէ Եւկոսլաւիոյ Սինոդը բանադրանքի ենթարկած է վար- չապետը եւ օրթոտոքս նախարարները, ինչպէս եւ Երեսփ. ժողովին նախա- գահը եւ 100ի չափ երեսփոխաններ, որոնք քուէարկեր էին Վատիկանի հետ կնքուած դաշնագիրը։

Այս առթիւ հրատարակուած շրջաբերականին համաձայն, քահանանե- րուն արգիլուած է մտնել բանադրեալներուն տունը, որ եւ է անհատական կամ պաշտօնական յարաբերութիւն ունենալ անոնց կամ ընտանիքներուն հետ։ Թղթատարական Նախարարը իր պաշտօնը մերժել ուզած է, բայց չեն ընդու- նած։ Թռուցիկներ հրատարակուած են, որոնցմով ժողովուրդը կը հրաւիրուի չհանդիպիլ, չխօսիլ կամ առեւտուր չընել բանադրեալներուն հետ։ Կառավա- րութիւնը կը մերժէ ընդունիլ այս բանադրանքին օրինականութիւնը, դիտել տալով թէ նախարարները եւ Երեսփոխանները պատասխանատու չեն որ եւ է ատեանի առջեւ, խորհրդարանին մէջ կատարուած քուէարկութեան մը հա- մար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՋԱՆ, ՍԹԱԼԻՆ, ՋԱՆ ...

—o—

Շատ մի տեսնէք եթէ նորէն կը խր- թիմ սթալինապատում «տէսթամ»նե- րու մէջ, որոնք շատ կը յիշեցնեն մեր Քաղաքին « պոստան »ները, աչքերը կապուած եւ նոյն շուրջը դարձող ձիերով։

Երէկ իմացանք Ղազախստանցի 90 - ամեայ Ջամբուլի պատմութիւնը

Երբ հասաւ կեանքիս եօթանասուն տարին,
Լէնինն եւ Ստալինն աչքիս լոյս տուին։

Մեր աշխարհին մէջ, հազիւ թէ ոտ- քի վրայ կրնան կենալ 90ամեայ Ջամ- բուլները, ո՞ւր կը մնայ երգել, նոյն իսկ խօսիլ։

Իսկ անդին, Ռուսաց աշխարհում, Լէնինն ու Ստալինը ոչ միայն աչքի, այլ եւ մտքի լոյս, բանաստեղծական կրակ են տուեր այս 90ամեայ Ջամ- բուլին։

Անոր կ'օրինակեմ, կարդացէք եւ գոց ըրէք, արտասանելու համար ձեր յառաջիկայ դաշտահանդէսին մէջ.

Մարտակոչը հնչեցրին ոսկէ շեփոր- ները,
Ցաւերժական տօրուկների զոռ բա- նակներից,
Բանակներն ահեղ հզօրագոյն շարժ- ուեցին
Պալատների վրայ եւ դահերն այրե- ցին ...
Կործանուեցին կարգերը, օրէնքնե- րը գայլերի,
Ոսկեպատն այն արնոտ՝ ցեխերի մէջ տրորուեց
Բոցավառուեց այդ պահին դաշտե- րում մեր լայնածիր
Ժողովրդիս փրկութեան արշալոյսը ոսկեփայլ։

Թումանեաննները, Իսահակեանննե- րը եւ Շահազիզները ի՞նչ կ'արժեն ա- շուղ Ջամբուլի քով։

Անոր բարձրութեան կրնան հասա- նիլ միայն Վրաստանի աշխատա- ւորները, բարձրացնո՜ղ նամակով մը, առ «մեծ Առաջնորդն ու բարեկամը մարդկութեան».

Հերոսներից հերոսագոյն, անպարտե- լի դու ղեկավար,
Լէնինի հետ մեզ կռփեցիր ազատու- թեան գործի համար.
Ամէն երկրի, ժողովրդի վերակերտող ու փրկարար,
Ստալին, դու նիշը մեր ուժի, կեան- քի զարթօնք դու խանդավառ։
Ով հարազատ, դու մեզ տուիր ջահէ- լութիւնը քո չարքաշ,
Ոսկէ պտուղը սերմերից այսօր ծած- կել է սար ու դաշտ։

Լէզկիները ալ իրենց կարգին բար- ձունքէ բարձունք սաւառնելով, լե- ռան կատարը, ի՞նչ կ'ըսեմ, «երկնքից ալ բարձր» տեղ մը կը բազմեցնեն Սթալինը.

Սարը դաշտի վրայ,
Կանգնած է բարձր.
Իսկ երկինքը կանգնած է
Սարից էլ բարձր.
Բայց դու, Ստալին, բարձր ես
Բարձր երկնքից,
Ու քեզնից աւելի բարձր
Քո մտքերն են։
Երբ որ քո խօսքերը
Հասնում են մեզ մօտ,
Մարդկանց աչքերը դառնում են
Արծուի աչքեր։
Քո եռեւից գնում են
Միլիոնաւոր մարդիկ,
Որովհետեւ գիտեն, որ
Ուղիղ է քո ճամբան։
Եւ նա, ով որ մի անգամ
Քո եռեւից գնաց,
Աւելի շուտ կը մեռնի,
Բայց չի լքի քո ճամբան։

Պզտիկ սրբագրութիւն մը վերջին տողին մէջ, եթէ կը ներէք։

Ջան, Սթալին, ջան, «ո՛վ որ մի անգամ քո յետեւից գնաց», այո, կը մեռնի, բայց ի՞նչպէս։

— Անշուշտ իբրեւ կատղած շուն, հակայեղափոխական - տրոցկիստ լր- տես, գերման - ճափոնական ագենտ։

Այս «մօթիվ»ին վրայ երգ մըն ալ ինձմէ քեզ ընծայ, ջա՛ն Սթալին։

Վ.ԱՀԻ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆՆԵՐԸ

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի օգնութեան կայանի Բ. խումբը Փարիզէն կը մեկնի 15 Օգոստոսին, կիրակի իրիկուն ժամը 9 ու կէսին, Կառ տը Լիոնէն դէ- պի Նիս։

Ա. խումբը Նիսէն կը դառնայ յառաջիկայ երկուշաբթի, օգոստ. 16ին եւ Կառ տը Լիոն կը հասնի երեքշաբթի առտու։

ԱՆՈՆՔ ՈՐ Կ'ՈՒԶԵՆ ՀՊԱՏԱԿ ԴԱՌՆԱԼ ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հաղորդած է մա- մուլին.—

1937 մայիս 9ի Ֆրանքեւթուրք դաշնագիրը՝ Ալեքսանտրէթի սանճաքի մա- սին, իբրեւ յաւելուածկրպարունակէ նամակներուփոխանակութիւն մը այն Սու- րիացիներու եւ Լիբանանցիներու մասին որոնք հակառակ իրենց ծագման հպատակ չեն ճանչցուիր այդ պետութեանց։

Համաձայն այդ նամակներու փոխանակութեան, ծագումով Սուրիացինե- րը եւ Լիբանանցիները որոնք արտասահման հաստատուած են — Ֆրանսան ալ մէջն ըլլալով — 1924 օգոստ. 30էն եւ դանց առած են 1926 օգոստ. 30էն առաջ որոշում տալ սուրիական կամ լիբանանեան հպատակութեան համար, պիտի կրնան այդ իրաւունքը գործադրել մէկ տարուան պայմանաժամի մը մէջ, որ կը վերջանայ 1938 մայիս 29ին։

Այն անձերը որ այս դասակարգին մէջ կը գտնուին, մէջն ըլլալով ա- նոնք որ հպատակութեան համար յայտարարութիւն մը ստորագրած են վե- րոյիշեալ 1926 օգոստ. 30էն առաջ, պարտաւոր են կարելի եղածին չափ շու- տով դիմել ոստիկանական վերատեսչութեան (օտարականներու տեսչութիւն), ուր ամէն տեղեկութիւն պիտի տրուի կատարուելիք ձեւակերպութեանց մա- սին։ Հարկ է ճշդել թէ անոնք որ այս ձեւակերպութիւնները չեն կատարեր 1938 մայիս 29էն առաջ— վերջին պայմանաժամ — պիտի մերժուին եւ այլ եւս որ եւ է իրաւունք պիտի չունենան սուրիական կամ լիբանանեան հպատա- կութիւնը պահանջելու։

Իտալիոյ նպատակները Միջերկրականի մէջ

Հռոմի բրիտանական դեսպանը Լոնտոն գնաց, տեղեկութիւններ հաղոր- դելու համար Իտալիոյ հետ կատարուած բանակցութեանց մասին։ Ցետոյ ար- ձակուրդ պիտի առնէ մինչեւ հոկտեմբեր։ Իրազեկներ կը հաւատան թէ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ առկախ մնացած խնդիրները կարգադրելու համար բանակցութիւններ պիտի կատարուին հոկտեմբերի սկիզբը։ Ամէնէն առիպո- ղական խնդիրը կը համարուի սպանիական տագնապին լուծումը։ Իտալական կառավարութեան կարծիքով, անօգուտ է խօսիլ անգլօ-իտալական համաձայ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԸ

>>>> o <<<<

Յուլիս 9ին՝ Կենտ. Գործադիր Կոմիտէի արտակարգ՝ ատեանի նիստը հաստատեց Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհրդի ընտրական օրէնքը։

Ստալինեան Սահմանադրութիւնը նրանով տարբերւում է իր վերջնական ձեւակերպումը եւ գտնում ժող ու տպագրում իրականանալիք ամենամեծ բեկումը քան տարուան համար նախքար պետական կարգուսարքի

Ընտրական օրէնքը որ եւ է նորութիւն չի պարունակում. ճշմարտութեան իրաւունքի եւ նրա գործադրութեան հիմնական սկզբունքների վերաբերմամբ նա կրկնում է միայն Սահմանադրութեան այն յօդուածները, որոնք ճշդում են երեք կարեւոր հարցեր —

Ա.— Ընդհանուր, հաւասար, ուղղակի եւ գաղտնի քուէարկութիւն, անկախ սեռից եւ ազգային ու դասակարգային ծագումից։

Բ.— Ընտրական շրջանների կազմութիւն։ Գերագոյն Խորհուրդը բաղկացած է երկու հատուածներից, — Միութեան Խորհրդից եւ Ազգութեանց Խորհրդից. առաջին՝ ազգաբնակութեան ամէն մի 300 հազարը կազմելով մէկ շրջան, տալիս է մի պատգամաւոր. երկրորդին՝ 11 դաշնակցային հանրապետութիւններից իւրաքանչիւրը 25 եւ նրանից որ եւ է մէկի սահմանների մէջ մտնող ինքնավար հանրապետութիւնները 11, Ինքնավար մասերը 5 եւ ազգային շրջանները 1 պատգամաւոր։

Գ.— Թեկնածու ներկայացնելու մենաշնորհ։ Սահմանադրութեան 141-րդ յօդուածով քաղաքացիներն ինքնաբերաբար չեն կարող դնել իրենց թեկնածութիւնը պատգամաւորութեան համար, այլ իբրեւ այդպիսին, նրանք պիտի առաջարկեն Համայնավար կուսակցութեան կամ կոմսոմոլութեան հասարակական, արհեստակցական, ... մշակութային, արտադրական եւ այլ Միութիւնների կողմից։

Սրանցից դուրս նոր օրէնքը մանրամասնօրէն ծանրանում է ընտրութիւնների գործնական կողմի վրայ եւ դրալապէս չի տարբերւում դրամատիրական պետութիւնների նոյնիմաստ օրէնքներից։ Ընտրողների ցուցակների կազմութեան աշխատանքները նա դնում է տեղական խորհուրդների վրայ, տալով այդ առթիւ նրանց պարտականութիւնները ու ցուցակների թերութիւնների դէմ եղած բողոքների լուծման ձեւը, որոշում է բուն ընտրութիւնները ղեկավարող շրջանային, հանրապետական եւ համամիութենական ընտրական յանձնաժողովների կազմը եւ նրանց կողմից թեկնածուներ ընդունելու և հրապարակելու, քուէները հաշուելու եւ արդիւնքը յայտարարելու եղանակը։

Կանգ չառնելով այն յօդուածների վրայ, որոնք միատեսակ բոլոր ընտրական օրէնքներում ձգտում են ապահովել ճշմարտութեան ծրարի փակուելու գաղտնիքը, յիշենք միայն մի քանի առանձնայատկութիւններ, որոնք բնորոշ են միայն Յուլիս 9ի խորհրդային օրէնքին։

Ընտրութիւններին մասնակցում են 18 տարեկանից վեր բոլոր քաղաքացիները. հասունութեան տարիքի այսքան նուազ քանակ առաջին անգամ է թոյլատրւում ներկայացուցչական մարմինների պատմութեան մէջ։ Կարմիր բանակը օգտւում է քուէի եւ թեկնածուներ ներկայացնելու իրաւունքով, մինչդեռ դրամատիրական երկիրները զրկում անխտիր դէմ են նրան՝ չուզենալով զինուորականութիւնը խաղալիկ դարձնել կուսակցական պայքարների։ Միութեան եւ Ազգութեանց Խորհուրդների ընտրութիւնները տեղի են ունենում նոյնօրեայ, եթէ որ եւ է շրջանում ցուցակագրուած ընտրողների կէսից պակաս քուէարկութեան, նա համարւում է չեղեալ եւ կրկնւում երկու շաբաթ վերջ։ Ընտրուած է համարւում այն թեկնածուն, որ կը շահի շրջանի ձայների բացարձակ մեծամասնութիւնը. այդպիսիի չգոյութեան դէպքում, երկու շաբաթ վերջ նշանակւում են նոր ընտրութիւններ, եւ քուէարկութեան դրւում առաջին անգամ ամենաշատ ձայն շահած երկու թեկնածուները միայն։

Ձեւական տեսակէտից խորհրդային ընտրական օրէնքը մշակուած է խնամքով, պարզ է ու ամփոփ։ Ըստ էութեան նա ընկնում է մի քանի ծայրայեղութիւնների մէջ։ Միութեան Խորհուրդին, անկախ որ եւ է պայմաններից ու միօրինակօրէն, մէկ պատգամաւոր տալու 300 հազար բնակչային սակը թւում է հակաբնական։ Նա առանձնաշնորհեալ վիճակ է ստեղծում բազմամարդ ազգերի՝ Ռուսների եւ Ուկրայնացիների համար. բուն Ռուսաստանի խորհրդ. հանրապետութիւնը իր 105 միլիոն ազգաբնակութեամբ այնտեղ կ'ունենայ գերակշիռ դեր. բայց դրա դէմ մի ուրիշ չափազանցութեամբ Ազգութեանց Խորհուրդում նա հաւասարւում է ամենափոքր դաշնակցութիւն հանրապետութեան — Հայաստանին, տալով վերջինին հաւասար 25 պատգամաւոր։ Նրանցից ամէն մէկի ընտրութեան համար ռուսական շրջանը պիտի ունենայ 4ուկէս միլիոն բնակիչ, իսկ Ղրղզստանին կը բաւէ 52 հազար, Տաճկաստանին 51 եւ Հայաստանին 45 հազար բնակիչ։ Այս անհաւասարութիւնը աւելի եւս լայնանում է, երբ դաշնակցային հանրապետութիւններից իջնում ենք ինքնավար հարապետութիւններին եւ ազգային շրջաններին. Հիւսիսային Օսեթիայի 26, Քալմուքների 17, Նախիջեւանի 11 հազար բնակիչները տալու են մէկ մէկ պատգամաւոր Ազգութեանց Խորհուրդին. իսկ ամենանուազ բնակչութեամբ էւենքների շրջանի հինգ հազար ժողովուրդը արժենալու է 4ուկէս միլիոն Ռուսի։ Թւում է թէ Միութեան ժողովրդական ազգաբնակութիւնը, շնորհիւ բազմաթիւ դաշնակցային ու ինքնավար հանրապետութիւններ ունենալու առաւելութեան՝ կ'ապահովէ նաեւ ամենաբազմանդամ ներկայացուցչութիւնը Ազգութեանց Խորհուրդում, թէեւ նրա թիւը չի անցնում մէկուկէս տասնեակ միլիոնից.

Ցաւօք կը սկսին ընտրական ցուցակների կազմութեան աշխատանքները. խորհրդային անկազմակերպ պետական մեքենան պիտի կարողանա՞յ առանց խոշոր թերացումների գլուխ բերել այս հսկայ գործը, երբ առաջին անգամ 100 միլիոն քաղաքացիներ պիտի կանչուին ընտրական փափուկ եւ թանկագին պարտականութիւնը կատարելու աշխարհի մէկ վեցերորդ տարածութեան վրայ, այնքան բազմազան աշխարհագրական ու կլիմայական պայմանների մէջ. կասկածելի է։

Ինչ էլ որ լինի, Ստալինը կ'ունենայ իր Խորհրդարանը, հլու, հնազանդ ու փառաբանող, ինչպէս Հիթլէրի Րայխսթագը կամ Աթաթիւրքի Ազգային Մեծ Ժողովը։ Սա պարզ է ամէն մի ընկերվարական յեղափոխականի համար, որ գիտակցում է թէ խանեքի իշխանութիւնը, լինին նրանք նոյն իսկ կարմիր, ինչքան էլ կատարեալ Սահմանադրութիւն ու ընտրական օրէնք հրատարակէ, չի կարող թոյլ տալ իսկական ժողովրդապետութեան հաստատումը։ Դիկտատոր եւ ազատ խորհրդարան միմեանց ժխտող մեծութիւններ են եւ միասին գոյութիւն ունենալ չեն կարող։ Հաւանաբար այս ճշմարտութիւնը գիտակցում են նաեւ խորհրդային հրապարակագիրները։ Բայց դա չի խանգարում նրանց զօրանալ ու թմբկահարել կեղծ ինքնագոհութիւն։

— «Մեր սիրտը լցւում է հպարտութեան եւ հրճուանքի զգացմունքով մեր հայրենիքի համար, այնպիսի ընդարձակ եւ գործնական ժողովրդապետութիւն, որպիսին բերում է մեր երկրին իր ընտրական օրէնքը, չկայ ոչ մի տեղ. ամէն մի աշխատաւոր կարդալով դայն, կը համոզուի, որ նրա հիման վրայ կատարուած պատգամաւորների ընտրութիւնը հետեւողական զարգացումն է ընկերվարական ամրակայութեան։ Զանգուածների կամքի ազատ արտայայտումն, — ահա հիմնական ձգտումը խորհրդային ընտրական օրէնքի»։

Այսպէս է գրում «Իզվեստիա»յի խմբագիրն ու ակամայից յիշողութեանց մէջ արթնացնում յայտնի դարձուածքը.

— «Եթէ ուրիշին ես ուզում խաբել, անպիտանի մէկն ես, եթէ քեզ ես խաբում, յիմար ես»։

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ «ՓՍՈՒՎԸՆԻՓ»

Ձեմ գիտեր ո՛ր անկիւնէն Ա. Արմէն լուրջ հեղինակի առարկայ դարձուցեր է Թուրքերու մեծամտութիւնը «Յառաջ»ի մէջ։

Իմ կարգիս, ես ալ իր այդ երգիծանքը հիմք առնելով, կ'ուզեմ քանի մը ժառանձնշումներ ընել, որոնք կրնան մասամբ բնորոշել ներկայ Թրքական մտայնութիւնը։

Ճշգրիտ, նախ, Շիւքրիւ Քայայի շուշորթարանութենէն սկսած մինչեւ պատմութեան թէ լեզուական խորհրդաժողովները, ուր ամենը չամենը, ինչպէս եւ գիտական ահագին պաշար ու համբաւ ունեցողներ՝ յանուն մամոնայի՝ Թուրքն ու Թուրքերէնը վերցուցին ու դրին՝ աւելի քան ծիծաղելի ըլլալով,— կ'ըսեմ այդ բոլոր մտացածին, գիտակցական կամ անգիտակ գրաբանութիւններուն հերքումը կարելի է գտնել, ամէն օր, նոյն իսկ քէմալական մամուլի մէջ։ Կատակ չեմ ըներ։ Կ'երեւի մեր պարոն այն խօսքը թէ՝ «Թուրքին մէկ կողմը պարապ կ'ըլլայ», որու իրականութեան մը կը համապատասխանէ։

Այսպէս, առէք որ եւ է Թուրքերէն թերթ, ու պիտի տեսնէք որ այս կամ այն հրապարակագիրը, գրագէտը կամ լրագրական լիարերը յօդուած մըն է գրի առած։ Այդ յօդուածը, ինչ նիւթի մասին ալ ըլլայ, անպայման պէտք է շօշափէ Քամալին... «հանճարը», «յեղափոխական անօրինակ ոգին», «հեռատեսութիւնը», «իմաստութիւնը» մէկը եւայլն։ Աւելին, — Յօդուածագիրը նոյնքան անխուսափելի պիտի ընէ դրուատանքը նոր ու հին օրերուն։ Ու առաջինը փառաբանելու ձգտումին չափ չնչուած կերպով պէտք է երեւան գայ անկէ առաջի շրջանները վարկաբեկելու ճիգը։ Ու ահա ինքնամեծարկելու գրանքը կը սկսի, — «Մենք դարեր շարունակ ազէտ մնացինք, մենք սեփական լեզու նոր կ'ունենանք, Թուրքը նոր է որ ազգ կը դառնայ, մեր խալը ամօթաբեր յետամնացութիւն մըն է, մեր նախորդները միայն գրաւեր ու զուարճացեր են», եւայլն։

Հիմա՞։

Հիմա ամէն ինչ կատարեալ է։ Ահա լեզուն, օրինակ։ Ահագին աղմուկ բարձրացուցին։ Հին ու նոր շատ մը բառարաններ խառնշտկեցին։ Յանձնաժողով, ժխտուաւոր, նոր ածանցումներ, բայց լեզուն մնաց նոյնը։ Ու այդ ամբողջ աղմուկէն ծնան հազիւ 50 - 100 բառեր, որոնք ատեն ատեն կը գործածուին

Բարքե՞րը։ Ի՞նչ փոխուած է այդ ուղղութեամբ։ Ձէրաճէ՞ն, բազմակնութի՞ւնը, կրօնական մոլեռանդութի՞ւնը, — տասնց միշտ կան Անատոլուի գաւառաց մասերուն մէջ։ Զանգուածը հիմա ալ նոյնքան թանձր է, որքան առաջ էր։

Էնկիւրիի քթին տակ՝ Զանդըլըն, կը գրէր թղթակից մը, ալաթուրքա ժամ կը գործածէ տակաւին...

Մտայնութի՞ւնը։ Գոլման ու Էնկիւրին են նոր ու եւրոպականացած Թուրքիոյ արտայայտութիւնները։ Մտաւորականութի՞ւնը։ Եւ տակայն, նոյն այդ մտաւոր, ղեկավար տարրը հիմա ալ այնքան զուրկ է սեփական ու մտաւոր մտածողութենէ, որքան առաջ։

Իսմէթ ճառ կը խօսի ու Աթաթիւրքին կը վերագրէ իր բոլոր գործերը։ «Մեծ առաջնորդը հրահանգեց ու ըրի»։ Իսմայիլ Մուշթաք, իթթիհատական այս ծանօթ գրագէտ-հրապարակագիրը «Ցալքի» պարբերականին մէջ յօդուած մը կը գրէ ու... Աթաթիւրքի հեղինակային խոր հըմտութեան առջեւ ... կ'երկրպագէ։ Եուսուֆ Նատի Ճիւմհուրիյէթի, Ահմէտ Էմին Եալման Թանի մէջ խմբագրական չունին որ փառաբանած չըլլան «Մեծ ղեկավարի» հասցէին, եթէ նոյնիսկ Պոլսոյ ... կոյսերու մասին գրեն։ Բ. Արաս Եւրոպայէն կը դառնայ ու Սիրքէճիի կայարանը ... կը համբուրէ իր «պետին» ձեռքը։ Զարմանալի՞ կը թուի։ Թուրքերէն Թան գրած էր նաեւ այդ ծիծաղելի պատկերը,— Արտաքին Նախարարը վարչապետ Իսմէթի ձեռքը կը համբուրէ։ Կարեր՝ պահեր էր, որ «Յառաջին» ... յաջողութեան համար։ Սատանան գործ չունի, կորսուեր է։ Թումանեան արտաքին նախարարը՝ Անթոնեան էնկիւրի կողմէ Թրքական մեծամտութիւնը պաշտպանութեան չի ճանչնար։ Աթաթիւրք իր քով կը հրաւիրէ եւ ... կ'իմաստաւորէ՛։ Հասարակ մաքեր, քիչէ եղած նախադասութիւններ, որոնք,—կը լսե՞ք,— «արտակարգ հիացում կը պատճառեն աշխ եւ ոգիէն Անթոնէոզու» ... Ու Թուրք մամուլը կը մոռնայ որ համաշխարհային գրականութիւնը լեցուն է փիլիսոփայական խոր վերլուծումներով։ Պղատոն, Սոկրատ, աւելի նորերը կը սառեցուին ու Աթաթիւրքը կը դառնայ աշխարհի բան սորվեցնելու կոչուած առաքեալը.

Սուլթանները կը դասապարտուին իրենց զեղխ կեանքին համար։ Բայց, նոյն սուլթաններու պալատները այսօր աւելի լաւ սարքուած՝ Քամալի տրամադրուած են։ Նաեւ գրասենեակ Քէօշկ՝ Եալովա, Ֆլորիա (Ծովափի մէջ), Էնկիւրի։ Ու չէնքե՞ր ամէն մէկ քաղաքի մէջ։ Քաղաքապետութիւնները զլլոց չեն կրնար չինել, բայց ամէն մէկը պարտաւոր կ'ըլլայ արձան ճանչնելու։ «Փոփոխուած մտայնութեան սեփականութիւնը այնքան յառաջ կ'երթայ, որ «ցմահ նախագահ ընտրուած» Աթաթիւրքը ... ազգին կը նուիրէ իր բոլոր հարստութիւնը։ Իսմէթ ճառ կը խօսի Ազգ. Ժողովին մէջ ժէսթը ... պատմական ու օրինակելի գտնելով։ Թերթերը, լուրմնաշուրթըն, կը գովաբանեն։ Ու մարդ կ'ապշի կը մնայ, երբ երկար ցանկը կը կարդայ ազգին նուիրուած ագարակներուն, կենդանիներուն, պարտէզներու, գործարաններուն, վաճառատուներուն։ Աթաթիւրք ե՞րբ շահեցաւ այդ հարստութիւնը։ Եւ որո՞ւ ապրանքը որո՞ւ կը նուիրէ։ Բայց «եւրոպականացած» Թուրքը ի վիճակի չէ ըմբռնելու այդ բոլորը։ Հրամայուած կամ ոչ՝ կը ծափահարէ, կը հիանայ, կ'աստուածացնէ ... Մանաւանդ որ Քէմալ կը յայտնէ թէ «պատրաստ է ազգին նուիրելու եւ իր ամէնէն թանկ բանը, — կեանքը»։ Ու ամբողջ Ազգ. Ժողովը, մամուլը, մտաւորականութիւնը կը խենթենան չարաթներով։ Մեր Քաջազնունին իր երկու զաւակները զրկեց ճակատ, բայց բերանը չբացաւ։ Ֆօշ, պատերազմի ատեն, ճակատի կացութեան մասին զեկուցում կ'առնէր։ Տեղեկարեր սպան յանկարծ յուզ։ Վարանեցաւ։ Ֆօշ հրամայեց շարունակել.

— Զօրավար, կմկմաց սպան, զոհ ինկած է նաեւ . .

— Ո՞վ ...

—Ձեր զաւակը ...

— Շարունակէ ...

Ու վերջապէս, այդ ժէսթը հասարակ Մէհմէտճիքն ալ կ'ընէ ամէն օր։

Սեպտեմբերին պատմութեան Բ. համաժողովը պիտի գումարուի։ Նորէն նոյն չուրթուրթիւնները ... ելու համար անշուշտ։ Տօլմա Պաղչէն անվերջ կը սարքաւորեն։ Ու պատմութեան նուիրուած այդ համաժողովին պիտի ցուցադրեն Քէմալի արձանը, ճաշիկը, կօշիկը, սուրը եւ նաեւ գուլպաները, ի հարկէ ...

Ինչպէս ըմբռնել, այս պայմաններուն մէջ, մտայնութեան, բարքերու, ազգային վերաբերումի փոփոխութիւն մը։

Կայ, անշուշտ, բիրտ իրականութիւն մը,— ամէն արտաքին իշխանութիւն, թօթափած, զօրացած՝ ճարտարարուեստականացումի ճամբաներուն վրայ, անտեսապէս օրէ օր յառաջող, ծրագրեալ աշխատանքի նուիրուած ու արտաքին նպաստաւոր վարկով Թուրքիա մը։

Թուրքիա մը, որ ինքնավստահ է, վճռական, հովանաւորուած, ճարպիկ, շրջահայեաց, «փայլուն ատոքի» մէջ՝

Բայց, Թուրքիա մը, որ, իր բնակչութեան ջախջախիչ մասով ազէտ է, ամբողջովին կազմալուծեալ մտայնութեամբ, զուրկ հանրային ազատ մտածողութենէ, կապկող՝ քան ստեղծող, անտաւոր կերպով մոլեռանդ. կրթական թշուառութեան մը մէջ խարխափող, վերջապէս՝ քաղաքական փսուվըզիւ մը, որուն մէջ ... զօրեղ է անաշխատ ... նայիր.

ԿԱՐՕ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀՈԼԱՆՏԱՅԷՆ

ՍԵՐ ԿԵԱՆՔԸ ՃԱՄԲԱՐԻՆ ՄԷՋ

— . —

4 Օգոստոս.— Այս առաւօտ Հայ մը եւս եկաւ մեզ տեսնելու։ Ծնուացի է, եւ տարիներէ ի վեր կը գտնուի այս երկրին մէջ. Կէսօրէն առաջ Իտալիո Փարիի շրջանէն տեղեկատուն ինքնաշարժով բանակավայր եկաւ մեր երգերը ձայնագրելու։ Շատ յաջող անցաւ։

Ժամը երկուքն է. բոլոր ազգերու գրչները, մարզադաշտին մէջ, պիտի անցնին թագուհիին առջեւէն։ Մեր եօթը դրօշները իրենց տեղը գրաւած են (Ազգային, Կեդրոնի, Փարիզի շրջան, Մարսէյլի շրջան եւ Եգիպտոս (Գահիրէ եւ Աղեքսանդրիա) ուրիշ եռագոյն մըն ալ, որ մտանակցած է 1929ի ճամբարին։ Դրօշակիրները բոլորն ալ փախփխով են։ Գաւազաւորներս կը գտնուինք պաշտօնական ամպիոնին մէջ. մեր առջեւ կայ թագաւորական ամպիոնը, ուր տեղ բռնած են Վիլհէլմինա թագուհին, Սկաուտ պետ Լորտ Պէյտըն Փաուըլ եւ ուրիշ երեւելիներ։

Տողանցքը կը սկսի. ահա մեր դրօշները կը մօտենան, կը խոնարհին, ապա կը հեռանան, տեղ տալով միւսներուն։

Ժամը 4.30ին մեզի հիւր կու գայ Օր. Պէյտըն Փաուըլ, Սկաուտ պետին աղջիկը։ Զուարթ տղայ մը՝ չուրջ հաւաքուած ենք։ Բանակավայրին չուրջը հաւաքուած են բազմաթիւ հետաքրքիրներ։ Նորէն հայկական երգեր ու պարեր։

Ժամը 8ին կը հաւաքուինք ընդհանուր բանակումի կրակի մը։ Ներկայ է տասնեակ հազարներով ժողովուրդ։ Բեմին վրայ ամփոփուած են բոլոր դրօշները. առաջին կարգին վրայ կը տեսնենք մեր սիրելի Եռագոյնը, ամերիկեանին քով։ Զայնասփիւռներ զետեղուած են կրակի չուրջը։ Սկաուտական պատւոյ տեղը գրաւած է եւ զանազան ուղերձներ կ'ըլլան բանակումի կրակի բացման համար։ Այս առթիւ ալ զանազան խաղեր կը կատարուին։ Աչքի կը զարնէ Զէկոսլովակներու «Առիւծի պարը»։ Երբեմն բոլոր ներկաները կերգեն, կազմելով աշխարհի ամէնէն բազմանդամ երգչախումբը։ Գիշերը շատ ուշ կը վերջանայ այս հսկայական բանակումի կրակը։

5 Օգոստոս.— Այս առաւօտ, Հոլանտայի սպարապետը ինքնաշարժով բանակավայրը այցելեց։ Տեղական թերթերը շատ լաւ կ'արտայայտուին Հայերու մասին։

Ժամը 12ին առիճանաւոր մը մեր բանակավայրը եկաւ եւ յայտնեց թէ Կիպրոսի Մելքոնեան հաստատութեան

ԱՒԱՂ ՄԵԾ Է

>>>> o <<<<

Անիկա կարող է հրաժարիլ օրական իր հինգ աղօթքներէն ու լուացքներէն, թոյլատրել չամբանիան օշարակին փոխարէն, գլանաձեւ գլխարկը եօթը արշինոց փաթթոցին փոխարէն, որ մահուան պարագան կը յիշեցնէ մահմետականին։ Սակայն իսլամը ամփոփոխ կը մնայ որքան ժամանակ որ հաւատայ թէ մարդուս ճակատագիրը Աստուծոյ ձեռքերուն մէջ կը գտնուի, թէ Ալլահն է որ կ'ուզէ եւ ոչ ինքը, ու վերջապէս թէ Ալլահ մեծ է եւ ոչ Մարքսը կամ Լէնինը, Սթալինը կամ ուրիշ ո եւ է մահկանացու մը։ Համայնավարութիւնը չի կրնար ընդունիլ այս ըմբռնումը։ Համայնավարին համար միայն մարդն է ամենակարողը եւ ոչ Աստուած։ Ասոր համար է որ երկու միջազգայնականները՝ համայնավարութիւնն ու համիսլամութիւնը, չէին կրնար երկար քալել քով քովի։

Յիշել եոք Թուրքեստանի ապստամբութեան մասին, Մ. Էօստ այէյ կը խօսի յատկապէս Էնվէր փաշայի գործունէութեան մասին ու կը գրէ.

Բայց եւ այնպէս Թուրքեստանի այս ապստամբութիւնը ի վերջոյ այնքան ալ արժէք պիտի ներկայացնէր, եթէ անոր մէջ վերջ գտած չըլլար գաղափար մը, որ տասնեակ տարիներ Աւրուպան ցնցեց եւ համաշխարհային ընթացքը փութացուց, խաչալ մը, որ հերոսաբար ապրեցաւ ու մեռաւ, այն է պանթուրանականութիւնը, որուն առաջնորդներէն մին եղաւ՝ Ահմէտ Էնվէր փաշան, օսմանեան կայսրութեան փոխ սպարապետը։

Երբ Մէհմէտ Զ. սուլթանը, ռազմականներ զրկեց Էնվէրը, Թալէաթն ու Ճէմալը ձերբակալելու համար, Թալէաթի համեստ բնակարանը, ինչպէս նաեւ Էնվէրի չքեղ պալատը պարապ էին։ Երեքն ալ ժամանակին փախուստ տուած էին անցնելով արտասահման, ուրկէ եւ պիտի շարունակէին իրենց պայքարը։ Անոնք արտասահմանի մէջ ալ շարունակեցին պայքարիլ այն տարրին համար, որուն իրենց կեանքը նուիրեր էին։ Էնվէր, որ՝ օսմանեան կայսրութեան լաւագոյն զօրավարը զոհած էր Թուրանի համար, իր անփական կեանքն ալ պիտի զոհէր անոր։ Թուրանի սիրոյն, անիկա պատրաստ էր Աստուծոյ կամ սատանային միանալու։ Ցրուած ըլլալով որ Խալիֆան Էնվէր կը մնար միայն՝ բոլշեւիկներուն հետ դաշնակից։ Նախապաշարումները մէկդի թողլով, անիկա Ռուսիա անցաւ։ 1920 փետր. 12ին, արտաքին յարաբերութեանց գործակատար՝ Գարախանի միջոցաւ, անձնակցութիւն մը խնդրեց Լէնինէն։ Ի՞նչ հեղնութիւն ... Հայոց դահիճը՝ Էնվէր բնակեցաւ, կերաւ, քնացաւ արտաքին գործոց նախարար Գարախանի տունը։ Լէնին՝ Գարախանի չափ, կը զարշէր Էնվէրի անձէն։ Ռուսը՝ որ պաղարիւնութեամբ կը հաշուէր ամէն բան, կ'ատէր ու կ'արհամարհէր Թուրք սպարապետին նման թթու արկածախնդիրներն ու երազներ հիւսողները։ Էնվէր գործիք մըն էր անոր համար։ Լէնին նպատակ չունէր Էնվէրի անձը օգտագործելու, այլ անոր փառքը, որու շնորհիւ բոլշեւիկները պիտի կարողանային յեղափոխութեան ջահը մտցնել Եւրոպայի ասիական գաղթավայրերուն մէջ։ Միւս կողմէ, Էնվէր փաշան ալ կ'ատէր ու կ'արհամարհէր ցարերու յաջորդը՝ համայնավար Լէնինը։ Այս վերջինը՝ Թուրք սպարապետին աչքին վտանգ մըն էր Թուրանի համար, որով պէտք էր խաբել զայն եւ ռուսական բանակը օգտագործել Թուրանական ծրագիրը յաջողցնելու համար։

Զօրավարը մանրամասնօրէն իր ծրագիրը պարզեց Լէնինին. անիկա կ'առաջարկէր Հնդկաստանը յուզել Թուրքմէն ու Աֆղան վրանաբնակներէ բաղկացեալ բանակով մը, զոր կը հաշուէր Թուրքեստանի մէջ կազմակերպել։

1920ի ամառուան օրերուն, երբ Ռուսիան իր իսկ գոյութեան համար կը պայքարէր Լեհաստանի մէջ, բացի Էնվէր փաշայէն՝ ոչ ոք Մոսկուայի մէջ յանդգնութիւնը կրնար ունենալ նմանօրինակ ծրագիր մը մշակելու եւ անոր գործադրութիւնը առաջարկելու։ Սակայն Լէնին այլ կերպ կը մտածէր. անիկա անկարելի կը նկատէր Հնդկաստանը ոտքի հանելու ձեռնարկը. վստահ էր թէ Թուրքեստանի մէջ Էնվէրի հաւաքելիք հրոսախումբերը անողորմ կերպով պիտի ջարդուէին Անգլիացւոց կողմէ Հնդկաստանի սահմանագլուխին մօտերը. Սակայն այս ջարդուելով Անգլիան սովորած պիտի ըլլար իր ամբողջ ուժերը հոն կեդրոնացնել, որով մեծապէս պիտի դիւրանար Անգլիան, ապա եւ Եւրոպան, յեղափոխութեան գիրկը նետելու գործը։

Տարբեր նպատակներ հետապնդող այս երկու մարդոց միջեւ համաձայնութիւն գոյացաւ վերջապէս։ Էնվէր փաշա Պաքու գնաց «Ճնշուած ժողովուրդներու համագումարին» աւետելու համար Արեւելքի մօտալուտ ազատագրութիւնը

Պաքուի մէջ, Էնվէր տառուածավայել մեծարանքներու արժանացաւ։ Համագումարին անդամները, որոնք աշխարհիս համայնավարութեան գալուստը պիտի աւետէին, ծունկի եկան անոր առջեւ։ Թաղա Փիրի մըզկիթին մէջ, Էնվէր միաժամանակ կը քարոզէր համիսլամութիւնը, համաթրքութիւնն ու Եւրոպացւոց բնաջնջումը, այնպէս որ այն համայնավարները, որոնք հոն կը գտնուէին Էնվէրի շարժուձեւերուն հսկելու համար, սկսան վախնալ որ իրենց դաշնակիցը խալիֆայականներու համագումար մը չվերածէր այդ կարմիր ժողովը։ Հակառակ իր կրած պարտութեան, Էնվէրի հմայքը մեծ էր տակաւին եւ Ասիոյ ներկայացուցիչները զինքը միայն որպէս իրենց հոգեւոր առաջնորդը կը ճանչնային։

Բոլշեւիկները ի հարկէ գոհ չէին այս երեւոյթէն. մոլեռանդ երիտասարդ համայնավար մը փորձեց նոյն իսկ Էնվէրը սպաննել։ Ասոր վրայ համայնավարները խորհուրդ տուին անոր Պուխարա երթալ, տեղական կարմիր բանակը կազմակերպելու համար. Շրջապատուած 27 Թուրք սպաներով եւ համայնավար գործակալներու աչալուրջ հսկողութեան տակ, Էնվէր առաջին անգամ ըլլալով իր կեանքին մէջ՝ ոտք կը դնէր Թուրքերու նախնական հայրենիքի հողին՝ Թուրանի ցեղին աւազին վրայ։

-Երբ Էնվէր փաշան՝ Ասիոյ հերոսը, Նոյեմբերի տաքուկ օր մը Պուխարա հասաւ. Ներիֆ քաղաքէն ներս մտաւ Թուրք զօրավարի ոսկեզօծ համազգեստով, փառքի օրեր վերապրեցաւ։

Մայրաւն Պազարի ցած տուներու տափակ տանիքներուն վրայ կանգնած էին դէմքերը դոյնզգոյն քողերով ծածկած կիներ։ Անոնք անշարժ էին. սակայն երբ որ փաշան դէպի Մայրաւն ուղղուեցաւ, բոլոր կիները միասին ու միաժամանակ իրենց քողերը պատռեցին եւ մերկ դէմքերնին ցուցադրեցին հերոսին։

(Շար.)

(4)

Հարիւրի չափ հայ սկաուտներու պետն է, Արմէն Կնեարենց։ Եկած է ուսումնասիրելու սկաուտական ընդհանուր գործունէութիւնը եւ ճամբաները։ Բոլորս ալ ուրախ եղանք զինքը տեսնելով։

Ժամը 4.30ին Միջազգային Դրասենեակի տնօրէն Հիւպըրթ Մարթին եւ իր քարտուղար Մըսար Լուէդ Ժեգի հիւր կուգան։ Ընդհանուր պետը կը ներկայացնէ Միջազգային Համաժողովի մասնակցող հայ պատուիրակները, սկաուտ պետերը եւ վերջապէս բոլոր սկաուտները։ Մեր պզտիկ սկաուտներէն Սանփան Գիւլըմեան կամաւոր հարս եղած է, թեւը կը մտնէ, յետոյ զինքը կ'առաջնորդէ ճաշարան։ Բոլորիս խանդավառութիւնն ալ շատ մեծ է. Պ. Մարթին իր գլուխը դրած է հայկական փափախ մը, հաճոյքով մտիկ կ'ընէ մեր երգերն ու պարերը։ Բանակավայրին չուրջ լեցուած են հարիւրներով ժողովուրդ։ Մեր դրացի Եգիպտացիներու անդամը կը կտրի, չդիմանալով հետաքրքիրներու ծանրութեան։ Հիւր են նաեւ Արմէն Կնեարենց, Կիպրոսէն, ինչպէս նաեւ երկու Հայեր եւ մէկուն անգլիացի տիկինը։ Թղթակիցները եկած են եւ նկարներ կը քաշեն։

Երգերով եւ պարերով ճամբու դրինք մեր Միութեան պաշտպան հիւրերը։

Ժամը 8.20ին բոլոր պարողներս գլխաւոր թատրոնը կը դառնուինք։ Ժողովուրդը արդէն լեցուած է։ Սկովտիացիներէն յետոյ մեր կարգն է. յաջողութեամբ կը կատարենք մեր դերը։ Ցետոյ դացինք Լեհերու բանակումի կրակին, ուր նոյնպէս պարեցինք, եւ Լեհաստանի ռատիոյին համար երգեցինք։

6 Օգոստոս.— Այսօր մասնաւոր բան մը չունինք։ Կէսօրէն յետոյ տըղաքը ազատ են պտոյտներ կատարելու. քանի մը ազգեր մեզմէ ներկայացուցիչներ հրաւիրած են թէյի։ Այսօր տեղական ռատիոյի կայանէն ամէն ազգի ներկայացուցիչ արտայայտուեցաւ իր մայրենի լեզուով,— Միշտ պատրաստ եւ քանի մը խօսքեր։

Գ. ԿԱՐՄՐԱԿԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Սկաուտներու մեկնումը

Ուրբաթ երեկոյ, 6 օգոստոս, Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական խումբը մեկնեցաւ Սէն Ժօրիոզ, ուր այս տարուան ընդհանուր բանակումի վայրը, որ կը գտնուի վերին Սավուայի նահանգին մէջ, Անըսիի լճի եզերքը, շրջապատուած Մոն Պլանէն, էքս լէ Պէնէն, Շամպէրիէն։

Հոն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները կը վայելեն Ֆրանսացի սկաուտներու հիւրընկալութիւնը, իրենց սեփական բանակավայրի շրջանակին մէջ տեղ տրամադրուած ըլլալով հայ սկաուտներուն։

Այս առթիւ սկաուտական մարմինը եւ մեկնող խումբը, իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն այդ կազմակերպութիւններուն եւ անհատներուն, որոնք օժանդակեցին այս բանակումի յաջողութեան, որ պիտի տեւէ մինչեւ այս ամսու վերջը.

Խումբը բանակումի ընթացքին պիտի կատարէ լեռնային պտոյտներ, եւ պիտի այցելէ մասնաւորապէս Տէսինի, Վալանսի եւ Վիէնի սկաուտական խումբերուն։

Բարեկամներէն եւ համակիրներէն անոնք որ առիթը ունին եւ կը փափաքին բանակումը այցելել, պիտի գտնեն ամենաջերմ ընդունելութիւն։

Հասցէն է.— Camp des Eclaireurs de France, St. Jorioz (Haute Savoie) եւ հարցնել հայ սկաուտները։

Սկաուտ

Ց. Գ.— Պուլկարիոյ Հ. Մ. Ը. Մ.ի շրջանի «Նաւասարդական կոթող» հրատարակութեան հատորները ստացած ենք, գինն է 15 Ֆր. Ջերմօրէն կը յանձնարարենք Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամներուն եւ առհասարակ մարզասէրներուն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏԱՔԵՐԸ ՍԱՍՏԿԱՑԱՆ

Երեւանի թերթերը կը գրեն թէ տաքերը սաստկացան նաեւ Հայաստանի մէջ։ Յուլիս 14ին, Երեւանի մէջ ջերմաչափը շուքի մէջ ցոյց կուտար 38 աստիճան, իսկ արեւի տակ՝ 71.4։ Նոյն օրը ջերմութեան նուազագոյն աստիճանն էր 20։ Անցեալ տարի, ջերմաչափը շուքի մէջ առաւելագոյն 32 աստիճանի բարձրացած էր, իսկ արեւի տակ՝ 61.5ի։ Գաւառներու մէջ եւս խիստ տաք է եղանակը։ Յուլիս 14ին, Իջեւանի մէջ ջերմաչափը ցոյց կուտար 32, Գորիսի մէջ՝ 29, Ախտայի մէջ՝ 27, Սեւանի աւազանին մէջ՝ 24, Կիրովականի մէջ՝ 28, Դիլիջանի մէջ՝ 29, Լենինականի մէջ՝ 29։

ՕՏԱՐ ԵՐԿՐԱԲԱՆՆԵՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երկրաբանական միջազգային 17րդ համագումարին պատգամաւորները Յուլիսի մէջ այցելեցին նաեւ Երեւան։

Նախ մտան երկրաբանական թանգարանը։ Հայաստանի ռուդաւոր քարերը մեծ տպաւորութիւն թողուցին պատգամաւորներուն վրայ։ Փրոֆ. Սմիթ հետաքրքրութեամբ կը դիտէր Շահնազարի տուֆերը։ Ուշադրութիւն գրաւեց նաեւ Հայաստանի երկրաբանական քարտէսը։ Պատգամաւորներուն տրուեցան հայկական մարմարի և եղնդաքարի նմոյշներ։ Երկրաբան Կարապետեան մանրամասն տեղեկութիւն տուաւ երկրին հանքային հարստութեանց մասին։

Պատգամաւորները յետոյ, Ղեւոնդեանի եւ Բաշինջաղեանի ուղեկցութեամբ, այցելեցին Քանաքեռի շինութիւնները, Զանգուի ձորը, Վաղարշապատի թանգարանը, Զուարթնոցը, որ մեծ տպաւորութիւն գործեց այցելուներուն վրայ։

Երեւանի մէջ հացկերոյթ մը տրուեցաւ պատգամաւորներուն։ Հայաստանի կառավարութեան կողմէ ողջոյնի խօսք արտասանեց առողջապահական գործավար Ղեւոնդեան։ Ճառեր արտասանեցին զանազան պատգամաւորներ, Փրոֆ. Մորէլը, մեծ ոգևորութեամբ խօսեցաւ Հայաստանի մասին եւ պատմեց իր տպաւորութիւնները։

Չեխոսլովաքիոյ, Ֆրանսայի, Ամերիկայի, Անգլիոյ պատգամաւորները հիացումով խօսեցան եւ իրենց ճամբու տպաւորութիւնները պատմեցին։ Խօսեցան նոյնպէս երկրաբաններ Կարապետեան, Դալլաքեան եւ Գաֆէնգոյց։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՆԻՐ

Մեծ յաջողութիւն կը վայելէ Դաբալաղեանի պանիրը։ Պանրագործական ընկերութեան վարիչները կը կարծէին թէ Դաբալաղեանի պանիր կարելի է պատրաստել միայն Ազիզբէկով և Միկոյեան շրջաններու մէկ - երկու գիւղերու մէջ եւ ոչխարի կաթով։

Նոր փորձերը ցոյց տուին, որ Դաբալաղեանի պանիր կարելի է պատրաստել ամէն տեղ, ոչ միայն ոչխարի, այլ եւ կովի, այծի կաթով։ Այդ եղանակով պատրաստուած պանիրը, նահապետական եղանակով պատրաստուած պանիրի հետ բաղդատելով, 8-9 ամիս վերջ միայն կը բորբոսի եւ կը փճանայ։ Պանրագործութեան նոր եղանակին համար ոչ ցորեն գործածուած է, ոչ չամիչ, ոչ շաքար, ոչ պղպեղ (այս օժանդակ նիւթերով էր որ Դաբալաղեանի պանիր կը պատրաստուէր առաջ, եւ ատոր համար ալ շատ կը բորբոսէր պանիրը եւ շուտ կը փճանար)։ Այդ «համեմներուն» փոխարէն, ներկայիս բուսական մակարդով կը մակրդուի Դաբալաղեանի պանիրը։

Այսպէս Ազիզբէկովի շրջանին մէջ, Բազարչայ գիւղին գործարանը առաջին անգամ բուսական մակարդով հրաշալի արդիւնք ձեռք ձգեց

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒՆԵՐ

Հասարակածային հիւանդութիւնները լըջօրէն ուսումնասիրելու համար, առողջապահական գործավարութեան ուսումնարանը գաւառ ղրկեց գիտական վեց արշաւախումբեր։

Բժիշկ Ա. Ծատուրեանի ղեկավարութեամբ խումբ մը ուսումնասիրութիւն կը կատարէ Ղամարլուի շրջանին մէջ, թանքի (ամիպային տիզանթէրի) տարածման եւ պատճառներուն մասին։ Ուրիշ խումբ մը, Շ. Մատթէոսեանի ղեկավարութեամբ, կ'ուսումնասիրէ Ծամշադինի շրջանը։

Խումբ մըն ալ կ'աշխատի Սեւան-Զանգի շրջանին մէջ, ճահճատենդի աւերներուն ուսումնասիրութեան համար։ Գորիսի եւ Սիսիանի մէջ ալ խումբ մը կ'ուսումնասիրէ հըռոմըժեղներու եւ մոծակներու տեսակները։ Մարտունիի մէջ խումբ մը կ'ուսումնասիրէ աղիքներու ճճիները։ Դաւալուի մէջ կ'ուսումնասիրուի օձի խայթուածքները բուժող Ջավահիրի բժշկութիւնը։ Բոլոր այս ուսումնասիրութեանց արդիւնքը պիտի հրատարակուի առանձին գրքոյկով։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

Հ. Կ. ԽԱՉԻ 17ՐԴ. ՊԱՏԳԱՄ. ԺՈՂՈՎԸ

Ստորեւ կ'ամփոփենք Հ. Կ. Խաչի վերջին (17րդ) Պատգամ. Ժողովին որոշումները (ժողովը գումարուեցաւ Պոսթընի մէջ, Յուլիսի առաջին շաբթին)—

Յանձնարարել նորընտիր Կեդր. Վարչութեան, որ տարին մէկ անգամ կազմակերպէ վիճակահանութեան ձեռնարկ։

Աշխատիլ առանձին կտակներ ապահովել յօգուտ Հայ Կ. Խաչի։ Աշխատիլ որ ապահովագրեալ անձեր իրենց ապահովագրական գումարները փոխանցեն Հ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան։

Պարտաւորիչ դարձնել Հ. Կ. Խաչի իւրաքանչիւր մասնաճիւղի համար տարեկան չորս անգամ դրամահաւաքչական ձեռնարկներու կազմակերպումը։

Դաստիարակչական ձեռնարկներու մասնակցիլը պարտաւորիչ է բոլոր մասնաճիւղերու անդամուհիներուն համար։

Բոլոր ձեռնարկները կազմակերպել յատուկ խնամքով եւ կանխաւ մշակուած ծրագրով։

Վերցնել՝ ժողովներուն եւ ստանձնուած պարտականութեանց «վերաբերեալ եղած անճշտապահութիւնները»։

Վեց ամսուան համար ունենալ պատրաստուած կին գործիչ մը, գտնելով այսպիսի գործիչի մը ծառայութիւնը օգտակար՝ թէ նիւթական եւ թէ բարոյական տեսակէտներով։

Շարունակել մինչայժմեան հոգատարութիւնը՝ Հ. Կ. Խաչի հովանաւորութեան ներքեւ գտնուող ամերիկահայ դպրոցներու։

Իւրաքանչիւր դպրոցի կից մասնաճիւղին մէջ ունենալ դպրոցասէր հոգաբարձու մարմին մը եւ կանխաւ սահմանել պիւտճէ մը, զոր պիտի հոգայ այդ մարմինը, առանց մնալու Հ. Կ. Խաչի նիւթական միջոցներուն։

Ընդունելով Հ. Կ. Խաչի համար պարբերաթերթ մը հրատարակելու անհրաժեշտութիւնը, անոր իրագործումը կը յանձնարարուի նորընտիր Կեդր. Վարչութեան։

Լսելով Հ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան 1936 - 1937 տարեշրջանի տեղեկագիրը, որ իր մէջ կ'ամփոփէր նաեւ բոլոր Շրջանային Վարչութիւններու եւ բոլոր Շրջանային Մասնաճիւղերու տեղեկագրերը՝ Ամերիկայի, արտասահմանի եւ Հարաւային Ամերիկայի շրջաններու մէջ կատարուած առողջապահական, խնամատարական, կրթական, նաեւ ամերիկեան շրջանակներու եւ հայ ու օտար մամուլի մէջ ունեցած փրոփականտի աշխատանքներու մասին, այլ եւ լսելով քննիչ եւ յարաբերական թուղթեր քննող յանձնախումբերու զեկուցումները, 17րդ Պատգամ. Ժողովը գնահատած է Հ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան, Շրջանային Վարչութիւններու եւ բոլոր Մասնաճիւղերու ջերմօրէն կատարած բեղմնաւոր աշխատանքը։

Հաստատել՝ Արծուիկները ուժեղացնելու հարցի վերաբերեալ Նախորդ Ժողովին որոշումը։ Պահել գոյութիւն ունեցող օրիորդաց խումբերը, ուր որ կան եւ աշխատիլ նորերը կազմել ուր որ հնարաւոր է։

Պահել բարձրագոյն հաստատութեանց մէջ, երկու տարուան ժամանակաշրջանի համար, ներկայիս ուսանող աշակերտներէն ոչ աւելի ուսանողներ։ Այդ ուսանողները պիտի հետեւին լեզուաբանական եւ մանկավարժական ճիւղերուն։ Հնարաւորութիւն տալ ուսումը աւարտելու այն ուսանողներուն, որոնք արդէն որդեգրուած են Հ. Կ. Խաչի կողմէ։ Ուսանողներու ընտրութեան ժամանակ նախապատուութիւն տալ հայ դպրոցին ծառայող վեթերաններու զաւակներուն։

Անհրաժեշտ գտնելով Պէյրութի Հայ Ճեմարանի համար սեփական շէնքի կառուցումը, յանձնարարել նորընտիր Կեդր. Վարչութեան, որ իր բոլոր կարելի միջոցներով հետապնդէ եւ տեղեկութիւններ հաւաքէ այդ հարցի շուրջ եւ ներկայացնէ յաջորդ Պատգամ. Ժողովին։

17րդ Ընդհ. Պատգամ. Ժողովը զբաղած է նաեւ Ծերանոցի, բեկորներու ազատագրութեան եւ ուրիշ հարցերով եւ տուած է օգտակար որոշումներ։

Հաշուեքննիչ Յանձնախումբը ներկայացուցած է անցեալ տարեշրջանի ելքն ու մուտքը։

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«ՀՕԿ»Ը ԱՌԱՆՑ ԴԻՄԱԿԻ

Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 Յուլիս)։

— «Հօկը երեսէն հանեց վերջապէս իր կեղծ դիմակը։

Ամբողջ տասնըհինգ տարի գաղութներուն ներկայանալէ յետոյ իբրեւ Հայաստանի օգնող կազմակերպութիւն մը, հիմա այլեւս կը մտնէ իր իսկական դերին մէջ, վրայէն նետելով կեղծիքի պատմուճանը։

Իր գաղութային համագումարին մէջ, որ քանի մը շաբաթ առաջ նիստ բրաւ Փարիզ, Հօկը անսալով Երեւանէն ղրկուած նոր հրահանգներու՝ կը վերածուի քաղաքական կազմակերպութեան մը, որուն դերը պիտի ըլլայ, առէք եօք, պարզապէս պայքար մղել ի նպաստ Հայաստանի ռէժիմին, փորձելով ջախջախել ազգայնական տրամադրութիւնները հայ գաղութներուն մէջ ու ծեծել ճնշել բոլոր այն տարրերուն ու հոսանքներուն դէմ որոնք չեն բաժներ Հայաստանի ներկայ կարգերը։

Անակնկալ մը չէր Հօկի այս ժէսթը բոլոր անոնց համար որոնք առաջին իսկ վայրկեանէն գիտէին թէ դիմակ մըն է Հօկի հայրենասիրութիւնը, եւ թէ Հայաստանի օգնելու իր կեղծ տրամադրութեան տակ ան ուրիշ նպատակ չունի բայց եթէ գաղութները խառնակել, եղբայրը գրգռել եղբօր դէմ, թոյն ու արցունք սերմանել հայ կեանքէն ներս, ու ցամքեցնել հայ շունչը գաղութներու մէջ։

Անակնկալ մը չէր, կ'ըսենք, Հօկի այս ժէսթը՝ որովհետեւ դժուար չէր Հօկին իսկական դիմագիծը տեսնել անոր դիմակին տակ ու այդ՝ առաջին իսկ օրէն երբ ան իր ցանցը տարածեց գաղութէ գաղութ գեղեցիկ բառերու մէջ պարփակելով իր դաւադիր շունչը։

Իր բովանդակ բարեացակամութեամբ հանդերձ դէպի շինարարական աշխատանքը որ տեղի կ'ունենար հայ հողին վրայ, եւ հակառակ իր անկեղծ համակրութեան այն բոլոր ձեռնարկներուն հանդէպ որոնք կ'ըլլան հայ ժողովուրդին եւ իր հայրենիքին վերելքին օգնելու համար, այս թերթը եւս, մէկը եղաւ անոնցմէ որոնք ըսկիզբէն իսկ կը նախազգային աղէտները զորս պիտի ցանցնէր Հօկը գաղութէ գաղութ։

Առաջին իսկ վայրկեանէն խորհեցանք ու զարհուրեցանք արդարեւ Հօկէն։ Նախ զայն բաղկացնող տարրերուն համար։ Հազիւ կազմուեր էր ան՝ Հօկին մէջ համախմբուեցան ինչ որ հայ գաղութները կը հաշուէին իբր տականք։ Բարեմիտ մարդոց կողքին՝ որոնք Հայաստանին օգնած ըլլալու միամտութիւնը ունէին Հօկին յարած ատեն, Հօկին մէջ լեցուեցան բոլոր գոյնի ու բոլոր տեսակի խառնակիչները, լաչէները եւ ուրացողները՝ Հայաստանի անունով Հայաստանի դէմ դաւելու համար։

Ու յետոյ, իր իսկ գործունէութեան համար։ Իբրեւ թէ Հայաստանի օգնելու համար կազմուած՝ Հօկը ուրիշ բան չըրաւ բայց եթէ իր ծոցը համախմբել Հայաստանի թշնամիները, ու Հայաստանը ատելի դարձնել գաղութներուն մէջ։ Միջնոլոն է իր 15 տարուան կեանքը։ Ոչ մէկ իսկական հոգածութիւն դէպի հայ ժողովուրդն ու իր հայրենիքը, այլ անընդհատ գրգռութիւն գաղութէ գաղութ, որպէսզի հայ տարագիր բազմութիւններուն մէջ հայ շունչը մեռնի։ Հայաստանի վարիչները ուրիշ աւելի յարմար գործիք չէին կրնար գտնել գաղութները լարելու համար Հայաստանի դէմ։

Հօկը առանց չարիքի չթողուց նաեւ մեր գաղութը։ Վերջին հինգ վեց տարուան մեր գաղութին պատմութիւնը սրտմտեցուցիչ մէկ հաւաքածոն է իր չարագործութեանց։ Տարբեր կ'ըլլար մեր գաղութին այսօրուան պատկերը եթէ Հօկը ասպարէզ գտած չըլլար իր չարաշուք դերը կատարելու, եւ ոմանց ալ անձնական հաշիւներն ու ոխերը,— առանց դանէ պահ մը Հայաստանի մասին խորհելու։ Առանց լէյ մը հասցնելու Հայաստան։ Առանց խղճմտանքի վայրկեան մը ունենալու ի տես այն ողբերգութեան որ տեղի կ'ունենար տարիէ մը ի վեր հայ հայրենիքին մէջ։

Դիմակը, որ պաշտօնապէս կ'իյնայ Հօկի երեսէն, անշուշտ պիտի սթափեցնէ հայ գաղութները։ Հետանկարը՝ որ անոր նոր գործունէութիւնը պիտի բանայ չի կրնար այժմէն յանձնակեցնել բոլոր այն տարրերը որոնք հայ գաղութներու խաղաղութեան մասնագործութիւնը ունին։ Բարենշան է ըսթափումը ռամկավարներուն, որոնց գրաւանքին տակ էր որ հասունցաւ Հօկը հետզհետէ պատուհաս մը դառնալով»։

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

›››› • ‹‹‹‹

— Բարով եկաք, հազար բարով, իմ աչքիս, իմ գլխուս վրայ տեղ ունիք։

Անշուշտ ընթերցողը գիտէ ինչպէս, որ այդ սակերները թուրք զինուորներ չէին, այլ Լեւոնը ու իր ընկերները, որոնք Պոլսի ձորէն բարձրանալով եկած էին հոդ.

Սովորական խօսակցութիւն մը ծայր առաւ, երբ երկու ղալամներ մէկ լեցին ու իրերք մը ձեռքը, իսկ երկրորդը երեսարկելով ներս մտան։ Թոսպի աղջիկն ու ուրիշ կին մը սփռոց մը փռելով սեղանը շտկեցին։ Սեղանի չորս ծայրը ծալլապատիկ նստողները, ձեռները լուալէ վերջ, սկսան ճաշել։

Իսփէր Թոսպի սեղանը վայելելէ վերջ, Լեւոնի մէկ ակնարկին վրայ հայդուկները վրանէն դուրս ելան եւ հաւաքուեցան աղբիւրի գլուխը, մինչ Լեւոնն ու Ղարիպը մնացին առանձին Իսփէր Թոսպի հետ։ Մերոնեի ցեղապետը կասկածանքով կը դիտէր ադոնց շարժումները. մանաւանդ երբ նշմարեց Լեւոնի բրած գլխու թեւ շարժումը հայդուկներուն, որ դուրս գան վրանէն։ Թոսպին անհանգստացած չորս կողմը կը նայէր, երբ Լեւոնը հանդարտօրէն ջանթան բացաւ ու քսակի մէջէն արծաթ դրամի մը կէս կտորը հանելով՝ առանց բառ մը արտասանելու երկարեց Իսփէր Թոսպին։ Թրքական մէճիտիյէի մը մէկ մասն էր, մէջտեղէն անկիւնաւոր ցիկզակով մը երկու մասի բաժնուած։ Հազիւ թէ Թոսպին փողի կէսը ձեռքն առաւ, կողքի քսակի մէջէն ուրիշ կտոր մը հանեց ու իրարու քով բերաւ։ Երկու կտորները կատարելապէս իրար կը լրացնէին։ Թոսպի քիչ առաջուան մտահոգ դէմքը պայծառացաւ, մէկ ալ ծունկը ծեծելով բարձրաձայն սկսաւ ծիծաղիլ։

— Մարդ ամէն ձեւի մէջ կրնայ հանդիպիլ ձեզի... խաման մարդիկ էք... Բայց այս արդէն անսպասելի էր... Երկու տարի առաջ ալ, աշնան կողմ, Վահէ փաշան Ճամէ Դարէ եկաւ, որպէս Ֆրանկ բժիշկ մը ... Վալլահի, թասւր մարդիկ էք, մանաւանդ հեչ չսպասած տեղը կրնայ ձեզի հանդիպիլ... Ձեզմէ շատերուն հանդիպած եմ, բայց քեզի տեսած չունէի... Հրամանքդ ո՞ր տեղէն կուգաս ...

— Շատախի կողմերէն,— անորոշ կերպով պատասխանեց Լեւոնը, որու խօսքերը քրտերէնի կը թարգմանէր Ղարիպը։

— Վահէ փաշայի պատահածը լսեցինք,— յուսահատօրէն գլուխը շարժելով խօսեցաւ Թոսպին,— ափսոս եղաւ, կարիճ, խօսքի տէր մարդ մըն էր... Ծունկ ծունկի կը նստէր մեր Մոսօ փաշայի հետ, հարազատ եղբայրներու նման։ Ափսոս եղաւ, շատ ափսոս... Թումի տունը քանդուի ինշալլահ... էն մէկէլը, քաղաք նստող մեր մեծ կամիսէն, Լեւոն փաշան, անունը լսեր, զինք չեմ տեսեր... անշուշտ անոր կողմէն կուգաս... Հալը, քէֆը ինտո՞ր է... Որ զինքը տեսնես, իմ կողմէս շատ, շատ բարեւ խօսէ։ Իրա՞ւ է որ ձիու նալը մէկ ձեռքով կը ծռէ... Անոր մասին մեր աշիրէթի մէջ շատ մը բաներ կը պատմուին։

Ցանկանալով իր ինքնութիւնը ծածկել, Լեւոնը պատասխանեց որ Լեւոն փաշան շատ լաւ է, մասնաւոր բարեւներ ունի ու ծխախոտի արծաթէ տուփ մը յանձնած է իրեն՝ իր լաւ բարեկամին, Իսփէր Թոսպիին տալու համար։ Ու ջանթային մէջէն ծրար մը հանելով, երկարեց Թոսպին։

Մինչ Լեւոնն ու Իսփէր Թոսպին վրանին տակ իրենց խօսակցութիւնը կը շարունակէին, հայդուկները, աղբիւրին շուրջը թեւ դրած նման կանաչի վրայ պառկած, համբերութեամբ կը սպասէին Լեւոնի կարգադրութեանը։

Իսփէր Թոսպի մեծ վրանի տակ աշխոյժ կեանք մը կեռար։ Երբեմն Թոսպի աղջիկներէն մէկն ու մէկը, պղնձէ խալկին մը բռնած, կը վազէր աղբիւրի մօտ ջուր առնելու, բոլորովին չքաշուելով օտարականներու ներկայութենէն։ Քաջար քրտուհիները, մինչեւ ոտքերը հասնող երկար պարեգօտ մը կը հագնէին, մէջքերնին ոսկեման գօտիով, իսկ գլուխնին կը ծածկէին փուշիով։ Բարձրահասակ, շքեղ կազմուածք մը ունէին ու զարմանալիօրէն գեղեցիկ են, սարերու վայրի մարալներու նման։

Մասնաւորապէս մէկը այդ աղջիկներէն, հազիւ տասնըհինգ տարեկան գեղեցկուհի մը, հայդուկներու ուշադրութիւնը գրաւեց։

— Ա՜խ, մէկ որ Հայաստանը ազատուէր ու մենք ալ կնկայ առնէր լինէինք,— հառաչելով քթի տակէն խօսեցաւ Արթօն,— անաքանդի այդ ջիկը խելքս գլխէս առաւ ...

— Կա՞յ որ,— հեգնեց ընկերներէն մէկը,— աչքդ շատ վեր մի տըներ... շաղ կը դառնաս, Արթօ ջան։

— Տղե՛ք,— ձայն տուաւ Սալտոթը,— եթէ օր մը պատահի որ ամուսնանամ, անպատճառ քրտերի աղջիկ պիտի առնեմ... ես էս պէս գեղեցիկ աղջիկները չէի տեսած կեանքիս մէջ։

— Հա՛, մէկ որ էր պակաս, ծօ մէկ դէմքին նայէ, մարդ քեզ տեսնելուն լեղաճաք կ'ըլլի,— երկար պեխերը ոլորելով բսաւ Առիւծ Գեւօն, ոչ պակաս գրաւուած քոչար աղջիկներու մարմնեղ գեղեցկութեամբ.

— Հէ՛, մեծ ախպէր, չլինի՞ դուն ալ կը մտածես ամուսնութեան մասին,— չարամտօրէն ժպտելով խօսքի մէջ ինկաւ Թոփալ Սմբատեան,— եթէ տարիքդ անցուկ չըլլայ...

— Ե՞ս ալ ... ծօ ի՞նչ բան կ'ուզես. եանի ես մարդ չեմ, իմ ի՞նչս պակաս է,— տաքցաւ Առիւծ Գեւօն։

— Վա՜յ մեր գլխուն, տղաք,— գոռաց Արշակը,— պառաւ ձին ալ խրխնջալ սկսաւ.

— Գարին շատ մի տաք,— հեգնեց ուրիշ հայդուկ մը,— սկսանքը կ'առնէ։

— Վաթսունէն վերջ, նոր բարի լոյս,— ընկերներուն աչք ընելով ըսաւ Սալտոթը, մինչ հայդուկները քրքջալով կը ծիծաղէին։

Առիւծ Գեւօն չանթահարող հայեացք մը նետեց ընկերներուն վրայ, բարկացած քանի մը քայլ հեռացաւ ընկերներէն, կանաչի վրայ պառկելով, գլուխը հանգչեցուց թեւերուն վրայ, ու դառնացած սրտով սկսաւ մտածել։ Է՜յ աշխարհ, երէկուան լակոտներն ալ լեզու ելած, զինք ձեռք կ'առնէին։ Ա՜յ ինչպէ՞ս դիմանար ինքը։ Եւ սակայն, Առիւծ Գեւօն, թէկուզ ակամայ, խրատունք կուտար ընկերներուն։ Ի՞նչ եղաւ իր կեանքը։ Քանի՛ տարիներ առաջ դուրս ելաւ գիւղէն ու ան եղելը եղաւ։ Անկէ վերջ օր մը օրանց հանգիստ չունեցաւ։ Հայրենական օճախը ձգած, յեղափոխական հայդուկ մը, Հայաստանը մէկ ծայրէն միւսը շրջեցաւ, ու ո՞վ գիտէ, թէ՞ ո՞ր քարի տակ օր մը պիտի իյնար։ Ահա քսանով քառասունն ալ պիտի անցնէր... Զէ, Առիւծ Գեւօն թէկուզ ինքնիրեն մտածած ժամանակ իսկ, չէր ուզեր խոստովանիլ, որ տարիքը ճամբան ձեռք առած կ'երթայ եւ որ յաջորդ Բարեկենդանին յիսուն տարեկան պիտի լինի։ Յուսահատ վճռականութեամբ կառչած էր քառասունին ու չէր ուզեր անկէ անդին անցնիլ։ Այս ինքնախաբէութիւնը կը մխիթարէր զինք։ Ա՜խ, որ մէկ մը Հայաստանը ազատի, կը մտածէր Առիւծ Գեւօն, հեծկլտուք մը խեղդելով կոկորդին մէջ, անմիջապէս պիտի երթար Ալաշկերտի իրենց գիւղը, տո՛ւն ու միւլքին տէր պիտի կանգնէր, հօրենական օճախը պիտի շէնցնէր ու ինչո՞ւ չէ որ, կը կարգուէր, սիրուն որբեւայրի հարսի մը հետ։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

նութեան մասին, քանի խաղաղութիւնը չէ վերահաստատուած Սպանիոյ մէջ: Յետոյ, Իտալիա չուզեր նոր բանակցութիւններ կատարել, ցորչափ Անգլիա չի ճանչնար Եթովպիոյ գրաւումը:

Անգլօ-իտալական բանակցութեանց ամէնէն կարեւոր խնդիրներէն մէկը պիտի ըլլայ Միջերկրականի համաձայնութեան այն կէտը որ կ'ըսէ թէ երկու պետութիւնները պիտի չփոխեն Միջերկրականի մէջ հաստատուած դրոյթի վիճակը՝ ազգային գերիշխանութեան մասին: Հռոմի մէջ շատեր կը կարծեն թէ այս տրամադրութիւնը կապ ունի կղզիներու եւ ուրիշ ամրութեանց սպառազինութեան հետ: Ապա ուրեմն անհրաժեշտ է բարեկամական համաձայնութիւն մը կնքել, Երկոտասան կղզիներու եւ Սիկիլիոյ (Իտալիա), ինչպէս եւ Ճիպրալթարի, Մալթայի եւ Կիպրոսի (Անգլիա) սպառազինութեանց սահմանափակման համար:

Կը կարծուի թէ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ մերձեցումը պիտի օգնէ նաեւ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ մերձեցման: Հռոմի թերթերը դադրեցուցին հակաֆրանսական հրատարակութիւնները: Մօտ մէկ տարիէ ի վեր Ֆրանսական դեսպան չկայ Հռոմի մէջ, ինչ որ ծանր տպաւորութիւն կը գործէ. Նշանակուած դեսպանը, Պ. Տը Շանպրէն, պաշտօնի չէ ձեռնարկած: Ուրիշ դժուարութիւն մը կը կազմէ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը:

Չինաճափոնական տագնապը՝ կը ծաւալի

Երկու ճափոնցի սպաներ սպաննուեցան Շանկայի մէջ, երբ կը փորձէին օդանաւային կայանը մտնել (համաձայն չինական աղբիւրին): Շանկայի ժողովուրդը ահաբեկ մատնուած է վախնալով ճափոնցիներու վրէժէն: 60,000 Չինացիներ փախան իրենց տուներէն: Անհամար բազմութիւններ օտար թաղամասերը ապաստանած են: Ճափոնական բոլոր խանութները փակուեցան:

Ճափոնի պատերազմական նախարարը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է մամուլին. — «Եթէ ներկայ կացութիւնը շարունակուի, Ճափոն բանի ուժի պիտի դիմէ, խաղաղութիւնը պահպանելու համար միջազգային արդարութեան հիման վրայ: Ճափոնի համբերութիւնը սպառած է: Չինաստան պէտք է ըմբռնէ կացութիւնը»:

Թօքիոյէն կը հեռագրեն թէ չինական կառավարութիւնը 250,000 զինուոր կեդրոնացուցած է Հիւսիսային Չինաստանի մէջ: Հինգ հազար ճափոնցի զինուորներ Փէքինի մօտ 50ի չափ հրասայլով եւ թնդանօթներով: Այս զօրագունդը իբրեւ պահակ պիտի մնայ քաղաքին շրջակայ աւանակներուն, Երկրի Մանչուրին եւ ուրիշ կարեւոր շէնքերու մէջ: Ճափոնական զօրքերը ծանր թնդանօթներով ... զինուորներուն անցքը, իսկ Չինացիները իրենց ... յայտնեցին շարունակ: Ճափոնական օդանաւերը թռուցիկներ ցրուեցին, որոնց մէջ կ'ըսեն թէ զօրքեր եկած է բարեկարգութիւնը ապահովելու համար:

Ճափոնական հրասայլերն ալ հազարներով կը փախչին չինական կեդրոններէն:

»»»» • ««««

ՑԱՆՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻԶՄԻՐԷՆ կը հեռագրեն թէ Սէն – Վէնսան տը Փօլի կրօնական միաբանութիւնը որոշեց փակել աղջիկներու գոլէճ - որբանոցը (Փուրնովա) որ գրեթէ հարիւրամեայ հաստատութիւն մըն էր, բացուած ըլլալով 1854ին: 1922էն ի վեր այս հաստատութիւնը կը վարէր քոյր Ֆրէվէ, որ 73 տարի անընդհատ բնակած է Իզմիրի Շրջանին մէջ եւ Պատուոյ Լեգէոնի արժանացած, իր ծառայութեանց համար:

250 ՔԻԼՕՆՈՑ ԿԻՆ մը դատի քաշուած է Վիէննայի մէջ, 10 շիլին գողցած ըլլալով: Իր ընկերուհիներէն մէկը, որ աւելի ծանր կը կշռէ եւ որ իբրեւ վկայ հրաւիրուած էր, չպատասխանեց հրաւէրին, չկրնալով վեր ելլել դատարանին նեղ սանդուղներէն: Իբրեւ վկայ կանչուած են նաեւ չորս թզուկներ — բոլորն ալ կրկէսի մը աշխատաւորները:

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻ նախկին տոմսակները (քանննոց տեսակ) իրենց արժէքը կը պահեն մինչեւ օգոստ. 16 (այդ օրն ալ մէջն ըլլալով):

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՄՈՒՏՔԸ 3 ֆրանք էր այս երկուշաբթի օրն ալ: Այցելուներու թիւը հասաւ 293,141ի, մինչ 161,998 էր կիրակի օր (ֆրանք):

ԵՐԵՔ ԳԵՐՄԱՆ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐ վտարուած ըլլալով Լոնտոնէն, գերմանական կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց: Միեւնոյն ատեն որոշեց վտարել «Թայմզ»ի թղթակիցը: 14 օր պայմանաժամ տրուած է:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՐԸ, որուն մանրամասնութիւնները օրը օրին կը հաղորդէ մեր թղթակիցը, վերջացաւ երկուշաբթի: Լորտ Պէյտըն Փաուըլ ճառ մը խօսեցաւ 30,000 արիներուն (սկաուտ): Այժմ տեղի կ'ունենայ համագումարը:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ Սիկիլիա գնաց, ներկայ ըլլալու համար մեծ զօրափորձերուն: Քաղաքական կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի զօրափորձերէն վերջը:

ԹՐԱԿԻՈՅ Թրքական մեծ զօրափորձերը տեղի պիտի ունենան օգոստ. 16էն վերջ: Հրաւիրուած են նաեւ բարեկամ պետութեանց զինուորական պատուիրակութիւնները, որոնք Թուրքիա պիտի հասնին օգոստ. 12էն սկսեալ:

Այրի Տիկին Երանուհի Տէր Յակոբեան եւ Արմենակ Տէր Յակոբեան (Աթէնք), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Տէր Յակոբեան եւ զաւակները (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Զ. Արզուեան եւ զաւակները (Ամերիկա) դառն կսկիծով կը ծանուցանեն մահը իրենց սիրական զաւկին ու եղբօր՝

ԱՐՇԱՎԻՐ ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

որ շիջաւ երկարատեւ հիւանդութենէ մը յետոյ, Յունաստանի մէջ, օգոստոս 5ին հինգշաբթի օր:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է յաջորդ օրը եւ մարմինը ամփոփուած տեղւոյն գերեզմանատունը:

ՆՄԲ.— Մեր խորին վշտակցութիւնը Տէր եւ Տիկին Յ. Տէր Յակոբեանի եւ պարագաներուն:

Մուտք՝ 19.032 տոլար. Ելք՝ 19.072 տոլար:

Այս գումարէն դուրս մօտաւորապէս 30.000 տոլար ծախսուած է շրջաններուն մէջ՝ տեղական կարօտեալներու, պատսպարաններու, մանկամսուրներու, հիւանդանոցներու, ազգախնամութեան կայաններու եւ մօտ 100 դպրոցներու վրայ:

Հ. Կ. Խաչի յաջորդ տարուան նախահաշիւն է 20.807 տոլար.

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame — PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի բոլոր ընկերները 12 Օգոստոս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 6, Ave. d'Italie սրճարանին վերնայարկը:

ՕՐԱԿԱՐԳ՝ Նոր ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ժողովը 13 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕյի «Զաւարեան» կոմիտէի ենթակոմիտէի, «Մուրատ» եւ «Զօրօ» խումբերու ժողովը 14 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Նոր ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ Ընդ. ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հ. Յ. Դ. «Եգիպտացի» կոմիտէի կողմէ 13 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Սօսիէթէ Սավանթի 6 սրահին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ՃԱՄԱԼԵԱՆ
Նիւթ՝ ՄԵՆՔ ԵՒ ՄԵՐ ՀԱՐԵՒԱՆՆԵՐԸ

Ուխտագնացութիւն Անդրանիկի դամբարանին

Նախաձեռնութեամբ Հայ կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան
Յառաջիկայ ՕԳՈՍՏՈՍ 29ի Կիրակին
Մանրամասնութիւնները յառաջիկային

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Տ. Կապոյտ Խաչի Վալանսի Մասնաճիւղին կողմէ,
15 Օգոստոս ՍԷՆ ՓԵՐԷՅԻ անտառին մէջ
Երգ, պար, նուագ, ուրախութիւն

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Տ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

15 Օգոստոս, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 7.30էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8ը, ՊԸՆՈՒԱյի ՓԻՐԱՄԻՏ անտառը: Անձրեւի պարագային պատսպարան ապահովուած է:
Նուագ, արտասանութիւն, երգ, հայկական եւ եւրոպ. պարեր:
Բացի խմիչքէն ճաշը միասին բերել:
Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:
Օթօքառ 6.50 ֆրանք, մինչեւ 8 տարեկան փոքրիկները ձրի:
Հաւաքատեղի՝ 29 bis rue Etienne Dolet, Alfortville.
Մեկնում մէկ անգամէն ժամը 7ին: Իրիկուան վերադարձ՝ 7ին եւ 9ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Խենթը մի քար գլորեց փոսը,
Հարիւր խելօքներ հաւաքուեցան,
Չկարողացան դուրս հանել:
Մինչեւ խելացին կը մտածէ,
Խենթը գետից անց կը կենայ:
Խենթից — ուղիղ պատասխան:

ԱԶԳ. ԱՌԱԾՆԵՐ

Ա.

Բայազէտը պաշարուած էր:

Թուրք, Քիւրդ, Բոշայ, Չաւյօ եւ աւելի քան քսան հազար խառնիճաղանջ բաշիբոզուկներ, խառն Տաճկաց կանոնաւոր զօրքերի հետ շրջապատել էին կիսաւեր քաղաքը: Նա ծխում էր կրակի մէջ, որպէս մի ընդարձակ խարոյկի տարածութիւն: Քրիստոնեայ Հայերի տները դատարկուել էին բնակիչներից: Բարբարոսի սուրը եւ գերութիւնը սպառել էր նրանց: Հայերից մի փոքրիկ մաս միայն ազատուել էր, կանխապէս փախչելով սահմանակից Մակու քաղաքի կողմերը, որ Պարսից հողի վրայ է գտնւում:

Բայազէտի միջնաբերդը դեռ մնացել էր անառիկ: Փոքրաթիւ ռուս զինուորներ, հայ եւ թուրք կամաւոր միլիցիայի հետ ամրացել էին այնտեղ, եւ օրհասական յուսահատութեամբ, սպասում էին մի սարսափելի վախճանի: Բերդը չորս կողմից սեղմուած էր, կարծես, մի երկաթի օղակի մէջ, որը հետզհետէ նեղանալով, կամենում էր միանգամից խեղդել եւ մահացնել յուսաբեկ պաշարուածներին: Յարաբերութիւնը դրսի հետ բոլորովին կտրուած էր:

Պաշարումը պատահեց 1877 թուի յունիսի 6ին եւ տեւեց ամբողջ 23 օր: Դա այն ժամանակն էր, երբ Ռուսաց յաջողակ օրի բախտը Հայաստանում յանկարծ փոխուեցաւ: Տեղային մահմեդականութիւնը, որ սկզբում այնքան յօժարութեամբ ընդունեց Ռուսաց տիրապետութիւնը, կրկին ապստամբուեցաւ եւ միացաւ Սմայիլ փաշայի զօրքերի հետ: Զօրավար Տէր-Ղուկասովը, Երեւանեան զօրաբաժնի հրամանատարը, այդ միջոցում գտնւում էր Զէյդէգանի եւ Դայի-Բաբայի մէջ, եւ իր փոքրաթիւ գունդերով քաջութեամբ պատերազմում էր Մուխթար փաշայի հինգ անգամ աւելի ուժի դէմ: Նա, երբեք տեղեկութիւն չունէր, թէ ինչ էր պատահել դժբախտ Բայազէտի հետ, որին թողել էր բերդապահ (կոմենդանտ) Ըշտօկվիչի պահպանութեան ներքոյ:

Գիշեր էր:

Կիսալուսնի եղջիւրը դեռ նոր չքացել էր հորիզոնից, թողնելով իր ետեւից մթին խաւար: Կարծես, այդ խաւարը, այդ մութը աւելի նպաստաւոր լինէր պաշարուածների համար: Կարծես, լուսինը, տեղեկացած սիրելին, իր արծաթափայլ ճառագայթներով մատնում լինէր նրանց: Բայց գիշերի մթութիւնը դարձեալ չկարողացաւ արգելք լինել բարբարոսների կատաղի յարձակմանը: Բայազէտի միջնաբերդը, որպէս մի մռայլ կէտ, անորոշ կերպով նկարուած էր բլուրների բարձրաւանդակի վրայ: Եւ ամէն կողմից կրակը մաղւում էր այդ կէտի վրայ: Եւ ամէն կողմից թնդանօթների ռումբերը եւ հրացանների գնդակները կարկուտի նման թափւում էին այնտեղ: Բերդը մռնչում էր, որպէս մի վիրաւոր գազան, որին ամէն կողմից հարուածում էին: Նա դեռ եւս յամառութեամբ մաքառում էր օրհասի եւ մահուան դէմ. նա վճռել էր մեռնել, բայց փառքով մեռնել: Մօտ 1000 ռուս զինուորներ, նոյն չափով հայ եւ թուրք կամաւորների հետ, կռւում էին Սմայիլ փաշայի քսան հազարի դէմ: Բերդից խիստ սակաւ էին պատասխանում, որովհետեւ հրացանների պաշարը խնայում էին, որը սպառելու մօտ էր: Միայն երբեմն արձակում էին, մի կամ երկու թնդանօթ, որի բերանը դարձնում էին դէպի այն կողմը, ուսկից յայտնւում էր թշնամու կրակը:

Նոյն գիշերը, բերդի խարխուլ շինուածքներից մէկի մէջ, որ մի ժամանակ ծառայում էր որպէս զօրանոց, եւ Ռուսերի տիրելուց յետոյ, Օսմանցիները թողել էին կիսաւեր եւ հեռացել, նոյն գիշերը այստեղ գետնի վրայ տարածուած էր մի բազմութիւն որ սարսափելի տագնապի մէջ ներկայացնում էր կատաղութեան բոլոր զարհուրանքը:

— Կաթիլ ջո՛ւր ... նուաղեցայ ծարաւից ... լսւում էին զանազան դառն հառաչանքներ:

— Մի պատառ հա՛ց ... մեռնում եմ սովից ... աղաղակում էին զանազան խուլ ձայներ:

Այդ ողորմելիները մի ամբողջ շաբաթ համարեա ոչինչ չէին կերել, ոչինչ չէին խմել: Պաշարումը այն աստիճան շուտափոյթ եւ անակնկալ կերպով կատարուեցաւ, որ բերդի մէջ բաւական պաշար վեր առնելու ժամանակ չգտան: Այժմ պաշարուածները ստիպուած էին պատերազմել երեք հզօր ոսոխների դէմ, ներսից, — սովի եւ ծարաւի դէմ, իսկ դրսից, — թշնամու կրակի դէմ:

Ամսի 8ից զինուորները զրկուեցան տաք կերակրից: Բերդապահի ձին եւ արտիլերիայի ձիերը բոլորը մորթել եւ կերել էին: Ձիերի գարին մնաց զինուորների համար, որը նոյնպէս սպառուեցաւ: Վերջապէս, ուտեստը այն աստիճան նուազեցաւ, որ իւրաքանչիւր զինուորին տալիս էին օրական մէկ ութերորդ ֆունտ կամ չորս լոտ պաքսիմաթ եւ մի մի դգալ ջուր: Իսկ յունիսի տօթը այդ ժամանակ անտանելի էր: Հիւանդանոցում հիւանդների վիճակը, ուտելու եւ խմելու կողմից, շատ չէր զանազանւում առողջներից:

Բերդի մէջ ջուր չկար: Բերդից դուրս, 300 քայլ հեռաւորութեան վրայ գտնւում էր մի աղբիւր, որը փակել էին Թուրքերը: Ամէն գիշեր փորձում էին ցած իջնել բերդից ջուր բերելու համար, բայց 20 — 30 գնացողներից շատ անգամ մէկն էլ չէր վերադառնում:

— Հա՛ց ... ջո՛ւր ... կրկին լսւում էին օրհասական հառաչանքները:

Ահա կրկին եւ կրկին որոտաց թնդանօթի ռումբը եւ խլացրեց թշուառականների ձայները ...

Այդ այն րոպէներից մէկն էր, երբ մարդ կորցնում է իր կարեկցութիւնը դէպի ընկերը, — կորցնում է, որովհետեւ ոչինչով օգնելու չունի: Այդ պատճառով, ոչ ոք ուշադրութիւն չէր դարձնում սովամահների վրայ, ոչ ոք հոգ չէր տանում ծարաւներին: Ամէն մարդ, ... խռովութեան մէջ, սպասում էր վճռական րոպէի, երբ թշնամին գետի նման ներս կը թափուէր, ... սուրը ձեռքում կը հանդիպէին իրենց պատուաւոր վախճանին:

(Շար.)

ՐԱՖՖԻ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 12 ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI 12 AOUT 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3496

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 սանթիմ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՄԸՆ ԱԼ ԳԼՈՒԽՆԵՐԷՆ...

Մեր մտածումները՝ տարեկան արձակուրդներու արդիւնաւորման մասին՝ կը թելադրեն ուրիշ խորհրդածութիւններ ալ։ Այս անգամ՝ «ի պէտս զարգացելոց»։

Այսպէս՝ ժամանակը եկած չէ՞ օդափոխութիւն մըն ալ գլուխներու մէջ կատարելու։ Սկսելով «գլուխներէն» ...

Աւելի բաց խօսինք.— Տարիներ եւ տարիներ վիճեցանք Հայաստանի եւ գաղութներու մասին։ Հոսանքներ, տեսակէտներ իրարու ընդհարեցան ուժգնօրէն, յաճախ հիւանդագին համեմատութիւններ ստանալով։ Կազմակերպուած կուսակցութիւններէ զատ, զանազան խմբակցութիւններ, բանգէտներու խմբակներ ալ ասպարէզ նետուեցան։ Աջն ու ձախը, տաքն ու պաղը, հինն ու նորը իրարու զարնուեցան եւ ստեղծուեցաւ մթնոլորտ մը որ առնուազն անշնչելի էր։

Բաղդատելով ուրիշ տարիներու հետ, կարելի է ըսել թէ որոշ մեղմացում յառաջ եկած է, վերջին մէկ – երկու տարիներու ընթացքին։

Բայց եւ այնպէս, վէրքը չէ դարմանուած։ Պալարներ կան որ կը սպառնան պայթիլ եւ նորէն թարախ հոսեցնել։ Կան սպիացած վէրքեր, միշտ ենթակայ՝ նորէն բացուելու։ Կարճ խօսքով, անհետացած չեն ապականութեան տարրերը։

Եթէ ուզէինք մեր հանրային կեանքին երեւոյթները մեկնել գիտականօրէն, կրնայինք ըսել թէ չափազանց յոգնութիւնը, խոնջէնքը նմանապէս վատառողջ դեր կը կատարէ։

Ինչո՞ւ ծածկել, ունինք հրապարակագիրներ կամ բանախօսներ որոնք տարիներով կծկուած՝ իրենց պատեանին մէջ, պատուհանէն դիտելով դուրսի անցուդարձը, մատնուած են տեսակ մը թմրութեան։ Կրնայինք ըսել՝ մտքի [illegible]։

Ատոր համար ալ, եթէ բարեմտութիւն իսկ ունենան, դժուար կ'ըմբռնեն տարրական ճշմարտութիւններ։ Անգամ մը «ոչ» բառն եղան, եւ այնպէս ալ պիտի շարունակեն։ Իրենց կամքէն կախուած չէ։ Արտաքին ազդակ մը, նոր դէպքեր կամ երեւոյթներ պէտք է պատահին, որպէսզի ենթական ցնցուի, եւ եթէ ոչ դարձ մը, գոնէ վերագնահատում մը փորձէ։

Կը կարծենք թէ այդպիսի կացութեան մը առջեւ կը գտնուինք, աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր։

Բացատրենք, — ներքին վէճերու, անհասկացողութեանց եւ թիւրիմացութեանց գլխաւոր պատճառներէն մէկը Հայաստանն է, բուն բառով՝ խորհրդային իշխանութիւնը։

Դաշնակցութիւնը անոր հանդէպ ունի որոշ քաղաքականութիւն, որուն հիմնական կէտերը գաղտնիք չեն ո եւ է մէկուն համար։

Այսօր ալ այդ մասին չէ որ պիտի խօսինք։

Դաշնակցութեան հակառակորդները, որոնք «Հայաստանասէր» կը կոչուին, առանց շատ բան գիտնալու Հայաստանի կամ անոր գլխուն թառած իշխանութեան մասին, դրամագլուխ մը վերածեցին այս պարագան, եւ ահա տարիներէ ի վեր կը փչեն ու կը փչե՜ն ...

Իրենց չար բախտէն, պատահեցաւ գրգռալից ողբերգութիւն մը,— ամենազօր Աղասի Խանջեանի «անձնասպանութիւնը» 1936 Յուլիս 9)։

Այս մէկ հատիկ դէպքը կրնար լուսաբանել ամբողջ 15 տարուան պատմութիւնը։

Այդպէս չեղաւ, անշուշտ։ Բայց եւ այնպէս, այս պարագան եւ անոր յաջորդող դէպքերը բացին շատերուն աչքերը։

Յառաջ եկաւ եթէ ոչ կատարեալ սթափում, գոնէ ցնցում մը, որ այսօր բոլորովին ուրիշ բաներ — յաճախ նոր բաներ — ըսել կուտայ «Հայաստանասէր»ներուն։ (Անշուշտ ոչ քարացած խմբապետներուն կամ հասարակ ապուշներու)։

— Ուրեմն ա՞յս է եղեր այն հայրենիքը որու մասին փառաբանութիւններ կը հիւսէինք մինչեւ այսօր ... Հայրենիք մը ուր երէկուան իշխանաւորը, կուսակցական վարիչը, գործիչը, գրագէտը, բանաստեղծը, հին բոլշեւիկը, նորափետուր ուղեկիցը դաւաճան, սրիկայ, լրտես կը դառնան մէկ օրէն միւսը ... ուր ոչ թէ ազգային-քաղաքական որ եւ է տենչ, այլ գրական անմեղ արտայայտութիւն մը անգամ ոճիր կը համարուի, ուր մէկ տարուան մէջ հազար հայ բոլշեւիկներ կը վտարուին կուսակցութենէն, իբրեւ անվստահելի, իսկ հարիւրաւորներ կրակը կը նետուին իբրեւ ժողովուրդի թշնամիներ ...

Անունով խօսած ըլլալու համար, բաւէ որ այս նորօրինակ երեւոյթը [illegible] մամուլին մէջ, աւելի կամ պակաս ուժգնութեամբ։

Եթէ ժամանակը թոյլատրէր, կարելի էր հատոր մը կազմել, այս մասին։

Բեկումը զգալի է, նմանապէս, այն տարրերուն մէջ որ իրենք զիրենք ուղեկից, մինչեւ անգամ կուսակից կը հռչակեն կարմիր Երեւանի։

Արդ, երբ այսքան ճեղք բացուեր է միտքերու, նոյն իսկ սիրտերու մէջ, կը հարցնենք նորէն,— ժամանակը եկած չէ՞ օդափոխութիւն մը կատարելու գլուխներու մէջ ...

Անհրաժեշտ չէ որ այս կամ այն հոսանքը լքէ իր դիրքը կամ ծրագիր փոխէ. Ոչ ալ «յաղթական»ի եւ «պարտեալ»ի խնդիր պէտք է որ ծագի։

Մենք Դաշնակցականներս չենք պարծենար թէ մեր տեսակէտները ճիշդ ելան։ Իրականին մէջ, այնքան տխուր է կացութիւնը եւ այնքան մռայլ՝ հեռանկարը, որ «ես» ու «դուն» ինքնին կը լուծուի։

Թողո՛ւնք արդարն ու մեղաւորը, երէկուան ծուռն ու շիտակը — եւ մտաւոր օդափոխութեան փորձ մը կատարենք, միասին գտնելու համար ելքը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Խորհրդային թերթերը գիտել կուտան թէ ծանր ճարտարարուեստի արտադրութիւնը շատ վար կը մնայ 1937ի առաջին վեցամսեայ համար նախատեսուած ծրագրէն եւ պատասխանատու կը բռնեն վարիչները։ Ուրեմն, «մաքրագործում»ը պիտի տարածուի նաեւ այս պաշտօնատան մէջ։ «Փրավտա» ծանրապէս կ'ամբաստանէ ծանր ճարտարարուեստի վարիչը, Տիպէց, ըսելով թէ ժամանակին երեւան չէ հանած թրոցքիականներու եւ ուրիշ հակայեղափոխականներու դաւերը։ Կուսակցական պաշտօնաթերթը կը յարձակի նաեւ ծանր ճարտարարուեստի կոմիսարին՝ Մէժլաուքի վրայ, գիտել տալով թէ «պարտաւոր էր խիստ միջոցներ ձեռք առնել, արտաքսելու համար ապականած տարրերը»։

** «Մաթէնի ռուսական բաժնի խմբագիրը կը գրէ թէ Ստալին ձեռնարկած է մաքրագործելու նաեւ ... Կոմինտէրնը (Գ. Միջազգային), վստահելի չգտնելով անոր վարչական կազմը։ Կարգ մը գրոյցներու համաձայն, արդէն իսկ աչքէ ինկած է ընդհ. քարտուղարը, պուլկար Տիմիթրով։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, անուանապէս պահելով հանդերձ Կոմինտէրնի վարիչը, իրականին մէջ բուն ղեկավարը պիտի ըլլայ Եէժով, Չեկային ամենազօր հրամանատարը։ Կ'ըսեն թէ այս վերջինը արդէն հրահանգ ստացած է կէս առ կէս կախակայելու Կոմինտէրնի վարչական կազմը։ Աչքէ ինկած կը համարուին նաեւ երկու ականաւոր Ֆրանսացիներ։

** Աթէնքի թերթերէն «Գաթիմէրինի» զգրգալից մանրամասնութիւններ կը հրատարակէ Բագուի մէջ ծագած ապստամբութեան մը մասին։ Ի վերջոյ բանակը միջամտելով, զսպած է շարժումը, ահռելի արիւնահեղութիւններէ վերջ։ Ապստամբութեան վարիչները ձերբակալուած եւ գնդակահարուած են։ Ուրիշ աղբիւրէ տեղեկութիւն չունենալով, վերապահութեամբ կը հրատարակենք այս լուրը։

Մուսոլինի խաղաղութիւն կը խօսի

Մուսոլինի Սիկիլիա գնաց երեքշաբթի օր, ներկայ ըլլալու համար մեծ զօրաշարժերուն։ Այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— Կ'ուզեմ այժմէն փարատել կարգ մը անժամանակ եւ անհիմն երկիւղներ որոնք տակաւին կը մթագնեն հորիզոնը. իմ համոզումս նպատակները խաղաղասիրական են եւ չինարար։ Ես եկած եմ տեսնելու թէ ինչ է կատարուած, այլ մանաւանդ ինչ ընելիքներ կան։

Իրագեկներու կարծիքով, Մուսոլինի մասնաւորապէս պիտի ուսումնասիրէ տնտեսական խնդիրներ։ Սիկիլիոյ ժողովուրդը մինչեւ այսօր ալ ծանր տագնապի մը մէջ է, տուրքերու ծանրութեան եւ դրամագլուխի պակասին հետեւանքով։ Այս շրջանը, որ Իտալիոյ գրեթէ մէկ քառորդը կը կազմէ, միշտ մտահոգութեան առարկայ դարձած է, բազմաթիւ պատճառներով։

Ճափոնցիները կը հեռանան Շանկայէն

Երկու ճափոնցի սպաներու սպանութեան խնդիրը կը սպառնայ ծանրակշիռ հանգամանք ստանալ. Շանկայ բնակող ճափոնցիները հրաման ստացան հեռանալու։ Կը կարծուի թէ ճափոն վրէժ պիտի լուծէ, քաղաքը ռմբակոծելով ծովէն եւ ցամաքէն։ Հաւանական է որ վերջնագիր մըն ալ ուղղուի Չինաստանի։

Մինչ այս մինչ այն, բազմաթիւ ընդհարումներ տեղի կ'ունենան հիւսիսային Չինաստանի մէջ, երկու հակառակորդներուն միջեւ։ Ճափոնական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ 200 խորհրդային սպաներ հասած են Չահար, օգնելու համար Չինացիներուն. Եթէ այս լուրը ճիշդ է, կը նշանակէ թէ աւելի պիտի ծանրանայ կացութիւնը։

Ճափոն այժմ հիւսիսային Չինաստանի մէջ համախմբած է ութ զօրաբաժին։ Ուրիշ չորս զօրաբաժիններ ալ զէնքի տակ առնուած են։

Ո՞վ կը զարկէ այս խաղերը

Գրած էինք թէ անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները ծանուցագիր մը ուղղած են զօր. Ֆրանքոյի, բողոքելով իրենց նաւերուն ռմբակոծութեան դէմ։

Սպանիոյ ապստամբներուն հրամանատարը պատասխանելով այս բողոքին, կը յայտարարէ թէ Ալժէրի առջեւ օդանաւերով յարձակումներ առթողը «միջազգային կարմիր կազմակերպութիւն մըն է», թէ օդանաւերը ազգայնական կեղծ դրօշներ եւ խորհրդանշաններ կը գործածեն եղեր։

** Անգլիական կառավարութիւնը պահանջեց անմիջապէս արձակել երեք նաւեր, զորոնք վար գրաւած էին ազգայնականներու կողմէ։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՃԷԶԻՐԷԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ճէզիրէէն հասած նամակներ կը պատմեն թէ անապահով կացութիւն մը կը տիրէ Գամըշլիի եւ շրջականներուն մէջ։ Ըմբոստներու կողմէ կազմուած ժամանակաւոր կառավարութեան ձեռքն են Գամըշլը, Հասիչէ եւ շրջակայ գիւղերը։ Ֆրանսական ուժերը քաշուած են քաղաքներէն դուրս եւ խիստ հսկողութիւն կը կատարեն։ Ըմբոստները կը զգուշանան բախում ունենալէ ֆրանսական ուժերու հետ։

Գամըշլիէն եւ Հասիչէէն դուրս ելլել գրեթէ արգիլուած է։ Առժամեայ կառավարութիւնը թոյլ չի տար ոչ ոքի հեռանալ իրենց գտնուած քաղաքներէն, խուճապ չպատճառելու համար։

Ճէզիրէի զանազան շրջաններուն մէջ կան նաեւ կառավարութեան կողմնակիցներ, որոնք եւս իրենց կարգին պատրաստութեան մէջ են։ Ցեղախումբերու մէջ իսկ կան երկու կողմեր։ Այս պարագան աւելի կասկածելի կը դարձնէ կացութիւնը

Այս բոլոր խառնակութեանց ընթացքին եւ հաւանական ամէն զրգռութեան հանդէպ Հայերը կը մնան բացարձակապէս չէզոք։

Սանճաքի Արաբները կը միանան

Աղեքսանտրէթի սանճաքին արաբ պետերը լուծելով իրենց միջեւ եղած վէճերը, «ազգային ուխտ» մը ստորագրած են։ Ուխտը կը բաղկանայ հետեւեալ մասերէ. 2. Սանճաքին Արաբները հակառակ իրենց ունեցած տարակարծութեան հինգ տրամադրութիւններէն.— 1. Սանճաքը Սուրիոյ անբաժանելի մէկ մասն է. 3. [illegible] կ'ուզեն համագործակցութիւն եւ հաշտեցողութիւն ստեղծել Սանճաքի բոլոր տարրերուն հետ, սուրիական հայրենիքի նշանաբանին տակ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՞Վ ԹՈՒՆԱՒՈՐԵՑ ...

«Ծիւմհուրիէթ», հռչակաւոր Եունուս Նատիի թերթը, կ'ողբայ վերջերս, Դամասկոսի թղթակցին բերնով.

— «Սուրիոյ նոր սերունդը հակաթուրք զգացումներով կը պատուաստուի ու կը թունաւորուի։ Արաբ երիտասարդներու մէկ հաւաքոյթին ներկայ եղայ ու հարցուցի թէ ինչո՞ւ Թուրքերը չէք սիրեր։ Պատասխանեցին թէ իրենց գլխուն եկած փորձանքներուն պատճառը Թուրքերն են։ «Օսմ. կայսրութեան շրջանին մեզ տգէտ պահեցին, մեր մեծամեծները աքսորեցին, կախեցին ու կոտորեցին եւ այնպիսի ողբալի վիճակի հասցուցին որ զրկուեցանք ընդունելէ ուրիշ գիտութիւն մը. Հիմա ալ արաբական միութեան դէմ առարկողները անոնք են։ Եւ այն պահուն երբ մեր անկախութեան կ'արժանանանք, դարձեալ Թուրքերն են որ մեր հայրենիքին մէկ կտորը մեր ձեռքէն առնել կ'ուզեն։ Վաղը կարգը Հալէպի եւ Դամասկոսի պիտի գայ»։

Թղթակիցը չհասկնալ կը ձեւացնէ եւ կը հարցնէ սրտառուչ լրջութեամբ.

— «Ո՞վ ձեզ այսպէս կը թունաւորէ։

— Թունաւորե՞լ, բնաւ. անոնք խոշոր իրականութիւններու մէկ պզտիկ խտացումն են միայն։

— Լաւ. ո՞վ ձեզի սորվեցուց ատոնք։

— Մանկութենէ գիտենք. դպրոցներէն, ակումբներէն, թերթերէն, բանախօսութիւններէն եւ ճառերէ»։

Թղթակիցը չորս ժամ արիւն-քրտինք մտեր է, տարհամոզելու համար այս «թունաւորուած» երիտասարդները, որոնց մեծ մասը համալսարանական ուսանողներ են եղեր։ Բայց անօգուտ։

Եւ դարձեալ ինքն է որ կը պատմէ.

— «Փարիզ ուսած ուրիշ երիտասարդ մը ինծի ըսաւ.— «Դեռ այս առտու փոքր քոյրս կ'ըսէր ինծի. — Եղբայր, Իտալացիները Սուրիա պիտի գան եղեր, աղէկ, բայց ինչ կրնանք ընել։ Հոգ չէ սակայն, ով կ'ուզէ թող գայ, Իտալացիները, Ճափոնցիները, Չինացիները, Հրեաները, նոյն իսկ Գնչուները, միայն Թուրքերը թող չըգան»։

Այս պատասխանը կայծակի մը ծանրութեամբ կ'իջնէ թուրք թղթակցին գլխուն։ Ու խեղճը անճարկած՝ պատասխանատու կը հռչակէ Սուրիոյ կառավարութիւնը, յայտարարելով թէ «դժբախտաբար ան գիտէ այս բոլոր բաները»։

Ուրեմն, մեղաւոր է Սուրիան, իր ժողովուրդով եւ կառավարութեամբ։

Արդարեւ, գիտնալով հանդերձ որ Թուրքը աւերած, կախած, կոտորած է իրենց նախորդ վարիչները ու հայրենակիցները, ի՞նչպէս թոյլ կուտան նոր սերունդին գիտնալ այս բաները, եւ ոխ պահել.

Մանաւանդ սա տեսակ խօսքեր արտասանել.

—«Ո՛վ կ'ուզէ թող գայ, Գնչուն ալ գայ, բայց ոչ Թուրքը»։

Այս տեսակէտէն բախտաւոր, բուն բառով՝ անբաղդատելի՜ է մեր միութենական Հայաստանը։

Տեսէ՛ք, Երեւանը ոչ միայն բառ խօսիլ կամ գրել չի տար հայաջինջ սարսափներու մասին, ոչ միայն գոնէ մէկ անգամ չի յիշեր Ապրիլ 11ի տարեդարձը, այլ եւ ...

Այլ եւ, տարին տասներկու ամիս, կը գրէ ու կը թարգմանէ, գրել եւ թարգմանել կուտայ, ապացուցանելու համար թէ «զաւալլը» Թուրքերն ու Թաթարները անխնայ ջարդուեցան Հայաստանի մէջ, երբ իրենք դեռ թուլսի նստած էին։

Սուրիացինե՛ր, դաս առէք Երեւանէն։

ՎԱՀԷ

ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Անցեալ օր Փարիզ հասաւ Պ. Ռուբէն Մամուլեան, շարժանկարի հռչակաւոր բեմադիրը, որ հաստատուած է Ամերիկայի մէջ։ Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Եւրոպա պիտի մնայ միայն վեց շաբաթ։ Եկած է ոչ միայն հանգստանալու, այլ եւ աշխատելու համար։

Զինք դիմաւորելու համար կայարան գացած էին բազմաթիւ բարեկամներ եւ թղթակիցներ, որոնց հարցումներուն պատասխանելով, ըսաւ թէ Փարիզէն պիտի անցնի Լոնտոն, յետոյ Սալցպուրկ, Վիէննա եւ Փէշթա։ «Դիտաւորութիւն ունիմ այդ երկիրներուն մէջ նկարելու պատկերներ» (?) [illegible] «Դիտմամբ պէս եկած եմ խօսքով պատկերահանը գտնելու Եւրոպայի մէջ»։

Երիտասարդ արուեստագէտը դեռ նոր վերջացուցած է իր վերջին շարժանկարը, «Բարձրահասակ, թիկնեղ եւ գեղեցիկ», որ արժած է 1,800,000 տոլար, այսինքն աւելի քան 40 միլիոն ֆրանք։

Անհաւատալի կ'երեւայ այս գումարը, բայց Մամուլեան մանրամասնօրէն բացատրելով նիւթը, համոզեր է թէ ինչու այդքան նուազ արժած է պատրաստութիւնը։

Այս շարժանկարը պատմութիւնն է քարիւղի գիւտին՝ Փէնսիլվանիոյ լեռներուն մէջ, ամերիկեան զանազան նահանգներու պատերազմէն քիչ վերջը (1859)։ Շարժանկարը կը ներկայացնէ քարիւղը գտնողներուն եւ մասնաւոր ընկերութեանց կատաղի պայքարը։ Առաջինները կ'ուզէին ամբողջութեամբ ամերիկեան ժողովուրդին նուիրել գտնուած հարստութիւնը, իսկ միւսները մենաշնորհի վերածել ագահօրէն։ Մէկ խօսքով, քարիւղի պայքարն է որ կը ներկայացուի։

— Ուրեմն ձեր շարժանկարը ընկերային իրապաշտութեան փորձ մըն է,— գիտել կուտայ «Սը Սուարի Թղթակիցը»։

— Ճիշդ այդպէս, եւ ուզեցի որ հիմնուած ըլլայ պատմական լուրջ պրպտումներու վրայ։ Երաժշտութիւնը իսկապէս կարեւոր դեր մը կը կատարէ այս շարժանկարին մէջ։ Մանաւանդ փորձած եմ տեսակ մը եղերական գոյութիւն տալ քարիւղին։

— Մէկ խօսքով, քարիւղը գլխաւոր «դէմքը» պիտի կազմէ ձեր շարժանկարին մէջ.

— Այո. ես շարժանկարին մէջ ամէնէն աւելի կը սիրեմ առարկաներուն կեանք տալու կարողութիւնը։ Եւ յաճախ կը մտածեմ Մեթերլինկի «Կապոյտ Թռչուն»ի մասին, որ ուժգնօրէն ազդեց վրաս երբ մանուկ էի եւ ուր երեւան կուգայ առարկաներուն շունչ տալու այդ ձիրքը։

— Ի՞նչ կը խորհիք գունաւոր շարժանկարներու ապագայի մասին։

— Կը կարծեմ թէ ապագան կը պատկանի գոյներուն։ Բայց այս պարագան պէտք չէ սպաննէ ճերմակ եւ սեւ ժապաւէնը։ Ես անձնապէս կուսակից չեմ բնական գոյներուն։ Եւ անհրաժեշտ կը գտնեմ որ շարժանկարը օգտագործէ գոյները պատկերներու համար։

«Փառի Սուառ»ի Թղթակիցը յիշելով թէ Մամուլեան ծնած է Հայաստան, կը հարցնէ.

— Խ. Միութիւն ալ պիտի երթա՞ք։

— Շատ կ'ուզեմ, բայց վստահ չեմ թէ ժամանակ պիտի ունենամ։

ԵՐԿՈՒ ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆ

»»»» • ««««

Ընդարձակ քաղուածք մը։

«Պայքար» իր Յուլիս 2ի թիւով կը գրէ.

«Սփիւռքի մէջ իր բոյնէն ու իրաւունքներէն զրկեալ 800,000 ցիրուցան հայութիւն կայ, որուն առնուազն կէսը երերուն ու անստոյգ վիճակ մը ունի եւ ազատ աշխատելու ու իր ապրուստը շահելու համար խել արգելքներու ու դժուարութեանց մէջ կը տապլտկի։ Ի՞նչ է, ի՞նչ պիտի ըլլայ եւ ուր պիտի յանգի այս հայութեան ճակատագիրը։ Եթէ մենք իրական ու գործնական ազգասէրներ ենք, նոյն իսկ, եթէ կ'ուզենք, լաւ իմացուած կերպով Հայաստանին ծառայել, պէտք է այս հայութեան համար խորհինք ու գործենք, ոչ թէ առօրեայ պատահարներու եւ խնդիրներու մասին հող ու աղմուկ ընելով, այլ հիմնաւոր ուղղութեամբ ու նպատակներով, որպէսզի ամէն երկրի մէջ հաստատուած Հայեր իրենց ազգութեան ու իրաւունքներուն նկատմամբ արթուն ու գիտակից ըլլան, անհոգ ու անպատրաստ չմնան։

«Դժբախտաբար այս կէտերուն մէջ է որ մենք անցեալէն աւելի արժէք ու արժանիք ցոյց չենք տար, անգիտութեան, անճրոչութեան մէջ կը խարխափենք»։

Ցիչատակուած քաղուածքի մէջ տեղ գտած են քանի մը պիտանի միտքեր, սակայն չյուսանք, թէ այդ միտքերը քով քովի բերելով՝ ռամկավար հոսանքը կրնայ ազգաշինութեան ամբողջական շէնք մը կառուցանել։

Անհրաժեշտ տարրերը (շէնքի կառուցման համար) կան, սակայն կը պակսի այդ տարրերը համադրելու եւ անոնցմէ ամբողջական կառոյց մը շինելու շնորհքը։ Տեսած էք անշուշտ, թէ ինչպէս գաղութներու մէջ ապարանքներ կը կերտեն։ Նախապէս կ'ամբարեն ամբողջ ատաղձը՝ քար, կիր, երկաթ, փայտ, աղիւս, գամ եւ այլն. հաքէն կուգայ ճարտարապետը եւ այս նախանիւթերը համադրելով՝ անոնցմէ փառայեղ շէնքեր կը կերտէ։ Ու որքան ճարտարապետին տաղանդը փայլուն, այնքան շէնքը գեղեցիկ։

Սակայն պատկերը նոյնն է եւ հանրային կեանքի մէջ։ Հոս եւս ամբողջական իտէալի մը կերտումին համար անհրաժեշտ են նախ նախանիւթերը (քաղաքական կիր, քար, աղիւս, երկաթ եւ այլն) եւ ապա ճարտարապետ։ Եթէ առաջինները կան, իսկ երկրորդը կը պակսի, ապա հանրային ամբողջական դաւանանքի մը կերտումը կը դառնայ անհնարին։

Ժամանակակից մարդկութեան կեանքի մէջ հանրային ճարտարապետներու դերը կը խաղան կուսակցութիւնները, իւրաքանչիւրը իր սեփական միջավայրին մէջ։ Ուշադրութեամբ ուսումնասիրելով հայրապատ ժողովուրդի բոլոր կարիքները եւ անոնցմէ իւրաքանչիւրին համար դարմանումի միջոցներ խորհելով՝ կուսակցութիւնները այս հանրային նախանիւթերէն, այս մասնակի կարիքներէն եւ դարմանումներէն կը կերտեն ամբողջական շէնք մը, որ կը կոչուի հանրային դաւանանք։

«Եթէ մենք իրական ու գործնական ազգասէրներ ենք, — վերստին կրկնենք «Պայքար»ին բառերը, — նոյն իսկ, եթէ կ'ուզենք, լաւ իմացուած կերպով Հայաստանին ծառայել, պէտք է այս հայութեան համար խորհինք ու գործենք, ոչ թէ առօրեայ պատահարներու եւ խնդիրներու մասին հոգ ու աղմուկ ընելով, այլ հիմնական ուղղութեամբ ու նպատակներով...»։

Վերջին բառերը մենք ընդգծեցինք։ Ինչպէս կը նկատէք, «Պայքար» կ'ըմբռնէ, որ «առօրեայ պատահարներն ու խնդիրները», որոնց մասին մենք «հոգ» կը տանինք եւ որոնց շուրջ «աղմուկ» կը սարքենք, պարզ «մանրուքներ» են, բայց երբեք այն ամբողջական կերտուածքը, որ կը կոչուի «հիմնական ուղղութիւն», «հիմնական նպատակ»։

Ռամկավարութիւնը «առօրեայ հոգերէն» այս «հիմնականը» ճարտարապետելու շնորհքը չունենալու սակայն։ Զգացող, որ ինք «հիմնական»ին կը ձգտի խօսքով միայն, զայն գործով իսկ ժխտելով։

Զուր է բացատրել, որ կարելի չէ ազգային ամբողջական ուղղութիւն մը գծել, երբ կը պակսին երկու հիմնական նախադրեալներ, — Հայաստան եւ Հայութիւն։ Եթէ կուսակցութիւն մը գործօն կերպով չի ձգտիր իր հայրենիքի ազատագրութեան իտէալին իր բովանդակ ժողովուրդի ճիգերով, — կը նշանակէ արդէն իսկ ժխտուած է իր հիմնական ուղղութեան եւ հիմնական նպատակին մէջ։

Առանց Հայաստանի՝ հայութիւն չը կայ, ինչպէս որ առանց հայութեան՝ Հայաստան չկայ։ Մարմնով տարագիր ըլլալ հայրենիքէն, այս չի նշանակեր հոգիով բաժան ըլլալ անկէ։ Երկրաբնակ Հայը գաղթական Հայէն նուազ կամ առաւել իրաւունքներ եւ պարտականութիւններ չունի իր հայրենիքի նկատմամբ։

«Պայքար» այսպէս չի խորհիր։

«Եթէ Հայաստանի եւ Անդրկովկասի աւելի քան 2 միլիոն հայութիւնը իր ճամբան չի տեսներ, մենք չենք կրնար դուրսէն անոր ճամբայ ցոյց տալ»։

Աւելին.

«Դարձեալ, եթէ Հայաստանի այս կամ այն կողմէն վտանգ կը սպառնայ, եւ Հայրենիքի Հայութիւնը, իր պետական կազմով ու բանակով, ի վիճակի չէ ինքզինք պաշտպանելու, այս մասին ալ, հարկաւ, որքան մը տահոգ ըլլանք, քիչ է։ Պէտք է գիտնալ սակայն, որ ինչքան ու ի՞նչ տեսակ զոհողութիւններու ալ յանձնառու ըլլանք, չենք կրնար երբեք դուրսէն Հայաստանի պաշտպանութիւնը հոգալ»։

Ու երբ կուսակցութիւն մը այսքան բացորոշ կերպով կը ժխտէ իր առաջնակարգ նպատակը, ապա ինչպէս հաւատալի կը դառնայ այն յանգաւոր վերաբերումը, զոր ան երբեմն կը բերէ ազգի կեդրոնի ուժերու համախմբումին եւ համագործակցութեան հրատապ հարցերուն մէջ։

Իբրեւ գործակից ուժ Հայրենի իշխանութիւններէն մերժուած ըլլալով՝ Ռամկավարութիւնը դէթ գաղթաշխարհի մէջ գործակցութիւն չունենար նոր ուժերու հետ, որովհետեւ այդ գործակցութեան կարիքը չի զգար։ Ու չի զգար իրաւունքով։

Քանի դուրսէն «չենք կրնար ճամբայ ցոյց տալ Հայաստանին» ու «չենք կրնար՝ ներքէ անոր պաշտպանութիւնը հոգալ», այդ պարագային ինչո՞ւ կեդրոնի գործ գործել Հայաստանի դատը եւ ինչո՞ւ անոր շուրջ համախմբել հայութեան կեդրոնի ուժերը։

Իրաւացի է «Պայքար»։

Հիմնապէս տարբեր կը խորհի սակայն ռամկավար միւս օրկանը՝ «Ապագայ» (Փարիզ)։

Իր Մայիս 29ի խմբագրականին մէջ անդրադառնալով հնարաւոր «վերատնդջններուն», «Ապագայ» կը գրէ.

— «Ինչ որ պատահեցաւ 1917ին եւ 1920ին, կրնայ անգամ մը եւս պատահիլ, եւ ազգը մինակ ձգելով իր դժբախտ ճակատագրին հետ։

— «... Երբ ազգ անհրաժեշտ է խորհիլ թէեւ այն ամէն հաւանականութիւններուն վրայ, որոնք կրնան իրականանալ անկախաբար կամ հակառակ մեր կամքին»։

— «Կարող չմոռնանք, թէ Կարսի աղէտ մը կրնայ վերջին էջը դառնալ Հայոց պատմութեան»։

Այս «վտանգներուն» հաւանականութիւնը ընդունելով՝ «Ապագայ» ոչ թէ կը ժխտէր մեր պատասխանատուութեան բաժինը հայրենիքի պաշտպանութեան հարցին մէջ, այլ զայն մեր հոգերէն գերագոյնը կը հռչակէր.

— «Ազգային պաշտպանութիւնը կուսակցական հարց չէ, այն մէկն է այն սակաւաթիւ, բայց հիմնական պարտականութիւններէն, որոնց առջեւ ժողովուրդ մը պէտք է ներկայանայ մէկ ազգ՝ առաջնորդ ունենալով իր կազմակերպուած հաստատութիւնները»։

Այսպէս ըմբռնելով հարցը՝ «Ապագայ» կ'առաջարկէր.

— «Պէտք է դադրին Սփիւռքին Հայաստանի մէջ գործադրուած [illegible] հաստատութիւնները եւ արտասահմանի կազմակերպութիւններուն դէմ մղուած կռպիտ խաչակրութիւնները։

«Ինչ որ ալ ըլլայ Սերքին կուսակցական քաղաքի անհրաժեշտութիւնը, որ տեւն առնն կը մղէ Հայաստանի վարիչները անբացատրելի բռնութեամբ յարձակումներ գործելու Ազատականութեան դէմ, ինչ որ ալ ըլլան պատճառները — փնտռուած աւստամբութիւն, սխրախտային խափանարար ընդդիմութիւն — որոնք իրարմէ կը զատեն Դաշնակցութիւնը եւ Հայաստանի կառավարութիւնը, Սորէն առաջ լիակալ պետին — ըլլայ ան Ամառուսի կամ ուրիշ մը — կ'իյնայ նախաձեռնարկ ըլլալ հասկացողութեան մը համար վերադիրքեալ հատուածներու, յիտրներու հետ, հիմ ունենալով միակ նպատակ մը՝ ազգային ինքնապաշտպանութիւնը ամէն հաւանականութեան դէմ»։

Փորձ է, թէ ինչո՞ւ ռամկավար «Ապագայ» այսքան հիմնապէս կը տարբերի ռամկավար «Պայքար»էն։

Այլ են իր նկատումները, ուրիշ եւ տարբեր՝ իր եզրակացութիւնները։

Հայաստանի դատը նաեւ գաղթաշխարհի մէջ կեդրոնի գործ հռչակելով, «Ապագայ» կը ձգտի անոր շուրջ համախմբել հայութեան բոլոր կեդրոնի ուժերը։

Եւ, ի հարկէ, արդարն ու անմերժելին այն է, ինչ որ կ'առաջարկէ «Ապագայ»։

Հայկական սփիւռքը անկարող է հայրենիքի փրկութեան հոգը ուրանալ, առանց ինքզինքը ուրացած ըլլալու։

Հայկական սփիւռքը իր նիւթական եւ բարոյական պատկառելի ուժերով կրնայ ոչ միայն վտանգուած հայրենիք մը փրկել, այլ եւ կրնայ հայրենիք մը ստեղծել, եթէ երբեք ԿԱՄԵՆԱՅ.

Ու ճշմարտութիւնները անկարելի է ուրանալ։

Բառերը իրենց իմաստը եթէ կորսնցուցած ըլլային, համարձակ պիտի ըսէինք.

— Այս ճշմարտութիւնները կարելի է ուրանալ՝ կա՛մ գիտակցաբար գաղութիւններէ խուսափելով եւ կա՛մ յայտնապէս հայրենիքի դէմ դառնալով։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՐԶԱՇԽԱՐՀ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Ամէն տարի, Յուլիս ամսուն մէջ, բացէք Ֆրանսերէն որ եւ է թերթ, գաւառի մէջ թէ Փարիզ, պիտի գտնէք մեծ մեծ խորագիրներով անհամանման մանրամասնութիւններ մարզական հսկայ կազմակերպութեան մը մասին։

Ամիս մը ամբողջ ոչ միայն Ֆրանսա, այլ նաեւ եւրոպական բազմաթիւ երկիրներ կը հետաքրքրուին «Թուռ տը Ֆրանս»ով։

Ընթերցողներէն շատեր ծանօթ են Ֆրանսայի շուրջ հեծելանիւով կատարուած այս մեծ մրցումին զանազան դրուագներուն։ Գիտեն թէ այս տարի յաղթական ելաւ Ռոժէ Լափէպի, մինչ իր գլխաւոր մրցակիցը՝ Սիլվէր Մաէզ, լքեց մրցումը Պորտոյի մօտ։

Ֆրանսացի մըն է Լափէպի եւ զինուոր՝ այս միջոցիս։ Բայց եթէ հաշուենք այս տարի իր մասնակցած մրցումներուն քանակը, պէտք է ըսել որ Լափէպի շատ աւելի եւ յաճախ հեծելանիւին վրայ է քան զօրանոցին մէջ....

Թուռ տը Ֆրանսէն առաջ, իրիկուն մը Լափէպի, մրցումէ մը վերադարձին, ուշ կը մտնէ զօրանոց, առանց արտօնութեան։ Հետեւանքը՝ ութ օր բանտ։

— Եթէ շահիս Թուր տը Ֆրանսը, կը ջնջեմ պատիժդ, կ'ըսէ իր պետը։

Լափէպի շահեցաւ, բայց առաջին օրերը ոչ ոք կը հաւատար թէ այս մարզիկը պիտի յաղթէր։

Յունիս 30ին 80 հոգի ճամբայ ելան Փարիզէն։ Մրցումը միջազգային է։ Բայց ամէն ուզող չի կրնար մասնակցիլ։ Կազմակերպողը «Օթօ» թերթն է որ կը հոգայ ամբողջ մէկ ամիս մրցումին բոլոր մասնակցողներուն առօրեայ ծախքը։ Գումարը մեծ է անշուշտ. մէկ միլիոն կ'ըսեն իրագէտներ, բայց «Թուր տը Ֆրանս»ը անգնահատելի միջոց մըն է «Օթօ»ին համար, թերթ ծախելու, ծանուցում առնելու։

Ֆրանսացի վազորդները կազմակերպիչ թերթն է որ կ'ընտրէ, իսկ օտար մասնակցողները կը զատուին իրենց ազգային մարզական պատասխանատու մարմիններուն կողմէ։ Այս տարի մասնակցեցան Ֆրանսացիներու կողքին, Իտալացիներ, Պելճիքացիներ, Գերմաններ, Հոլանտացիներ եւայլն։

Հեռաւոր Աւստրալիայէն անգամ հեծելանուորդ մը եկած էր մասնակցելու այս հսկայ մրցումին, որ կը բաղկանար այս տարի քսան հանգրուաններէ, ընդամէնը աւելի քան 4000 քիլոմեթր հեռաւորութիւն մը։

Բայց Աւստրալիացի մարզիկը առաջին հանգրուանէն իսկ, Լիլ քաղաքը չհասած, ստիպուեցաւ լքել մրցումը, այնքան դժուարին թուեցաւ իրեն Ֆրանսայի շրջանը։

Դժուարին է արդարեւ. մանաւանդ սկիզբները, եւ յետոյ լեռներու մէջ, ըլլան ատոնք Ալպեաններ, Իտալիոյ մօտ թէ Պիրենեաններ՝ Սպանիոյ սահմանակից։

Շատեր կիսատ թողուցին մրցումը եւ այնպիսի մարզիկներ՝ որոնք մեծ անուն ունին հեծելանիւի միջազգային մարզաշխարհին մէջ։ 46 հոգի միայն վերջացուցին յաջողութեամբ եւ հասան Փարիզ, Յուլիս 25ին։

Ինչպէս ըսինք, մրցումը կը բաղկանար քսան հանգրուաններէ։ Այսինքն՝ մրցորդները ամէն օր կամ երկու օրը անգամ մը ճամբայ կ'ելլեն մէկ հանգրուանէն միւսը, մէկ քաղաքէն ուրիշ քաղաք մը, ուր կ'անցընեն գիշերը։

Ո՞վ է յաղթականը։ Այն որ առաջինը կը հասնի քաղաք մը՝ օրուան յաղթականն է միայն։ Բայց կը պատահի որ այդ յաղթականը ընդհանուր մրցումին առաջնորդը չըլլայ այդ օրը։ Այսպէս, վերջին հանգրուանին մէջ, Քան-Փարիզ, Պելճիքացի մը առաջին եկաւ, բայց «Թուր տը Ֆրանս»ի ընդհանուր յաղթողը մնաց միշտ Լափէպի։ Լափէպի այն մրցորդն է, որ Փարիզէն ճամբայ ելլելով, ամբողջ Ֆրանսայի շրջանը ընելէ վերջ, Փարիզ հասած է ամենաքիչ ժամանակի մէջ։ Աւելի ճիշդը, ամէնէն քիչ ժամանակ հեծելանիւին վրայ մնացած է։

Կ'ուզէ՞ք քանի մը մանրամասնութիւններ եւս, հասկնալու համար թէ որքան շահեցաւ Լափէպի։

Առաջին մրցանակը երկու հարիւր հազար ֆրանք էր։ Բայց սխալ պիտի ըլլայ կարծել թէ այդ ամբողջ գումարը Լափէպիի գրպանը մտաւ։

Ջէ՞ որ մրցումը միջազգային է։ Մրցման ընթացքին միեւնոյն ազգին պատկանող մարզիկները արտօնուած են իրարու օգնել, այն մարզիկները՝ որոնք ազգային ներկայացուցչական խումբին մաս կը կազմեն։ Շատ հաւանական է որ եթէ արկածներու միջոցին — իյնալ, անիւը պայթիլ եւ այլն, — որոնք անխուսափելի են — իր ընկերները օգնած չըլլային Լափէպիի, այս վերջինը պիտի չկրնար յաղթել օտարներուն։

Ընդհանրապէս մրցորդներուն շահած դրամը կը բաժնուի խումբին բոլոր անդամներուն միջեւ հաւասարապէս։ Այսպէս, Ֆրանսական յաղթական խումբին իւրաքանչիւր անդամը շահած եղաւ մօտ յիսուն հազար ֆրանք, 25 օրուան մէջ...։ Աւելցուցէք, «Թուր տը Ֆրանս»ը վերջանալէ յետոյ, անոնք որ փայլեցան այս մրցումին մէջ, կը հրաւիրուին զանազան քաղաքներու մարզադաշտերու մէջ մրցելու անգամ մը եւս իրարու հետ. բնական է, վճարում ստանալով։ «Թուր տը Ֆրանս»ը շահաբեր է, բայց շատ քիչ մարզիկներու տրուած է յաղթել այն բազմաթիւ դժուարութեանց որոնք ճամբու վրայ, յաճախ իրարու ետեւէ, կուգան խոչընդոտ հանդիսանալ վազորդներու ճիգերուն։

Պզտիկ գաղափար մը տալու համար մրցորդներուն անցած դժուարին ճանապարհներուն մասին, բանի որ մրցումին երկրորդ շաբթուն, մարզիկները անցան հռչակաւոր Կալիպիէին վրայէն, որ Ալպեաններու մէջ, Յուլիս ամսուան ընթացքին անգամ յաճախ ձիւնապատ, բարձր ճամբայ մըն է, ծովէն 2645 մեթր բարձր։ Անոնք որ հեծելանիւ կը գործածեն, գիտեն թէ ինչքան յոգնեցուցիչ է զառիվեր ելլել։

Անշուշտ մարզանքի սիրոյն չէ որ հեծելանիւի ախոյեանները կ'ուզեն մասնակցիլ այս հսկայ մրցումին։ Ամէնէն կարեւոր խնդիրն է դրամ շահիլ։ Արդէն փողի հարցը, ներկայ մարզաշխարհին մէջ այնքան կարեւորութիւն է ստացած որ, շատ անգամ, մարզական ոգին եւս տեղի կուտայ նիւթականին առջեւ։

Վ. ՍՈՒՐԷՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ

— o —

Պելճիքայի վարչապետը, Վան Զէլանտ, քննութիւն մը կատարեց, վերջերս, մեծ պետութեանց մօտ, համաշխարհային տնտեսական մեծ խորհրդաժողով մը գումարելու մասին։

Համաձայն կատարուած պրպտումներուն եւ քննութիւններուն, անգլիական կառավարութիւնը տրամադիր է մասնակցելու համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովի մը եւ գործակցելու միւս պետութեանց։ Բայց, իր կարծիքով, որպէսզի այդ գործակցութիւնը յաջողութիւն ունենայ, անհրաժեշտ է որ խորհրդաժողովին մասնակցի ոչ միայն Ֆրանսան, այլ եւ Գերմանիան։ Միւս կողմէ՝ Անգլիա փափաք կը յայտնէ որ տնտեսական զինաթափութիւնը կապուի սպառազինումի սահմանափակումին հետ։ Այսինքն՝ պետութիւնները դադրին ոչ միայն տնտեսական պայքարէ, այլ եւ միանգամայն կասեցնեն իրենց սպառազինումը։

Ուրեմն, անգլիական նշանաբանը չէ. — Սպասել եւ տեսնել։

Ֆրանսայի ղեկավար շրջանակները բոլորովին համամիտ են եղած թէ անհրաժեշտ է միջազգային տնտեսական գործակցութիւն մը հաստատել։ Անոնք համոզուած են տեսած թէ Ֆրանսա չուզեր ինքնաբաւութեան քաղաքականութիւն մը վարել։ Ֆրանսա, ըլլալով հանդերձ, Անգլիոյ եւ Միացեալ Նահանգներու նման, իր գաղթավայրերով՝ տնտեսական միաւոր մը՝ որ կրնայ ինքզինքը հոգալ տնտեսապէս, չի ցանկար այդ ուղղութեան հետեւիլ, եւ կը նախընտրէ միջազգային տնտեսական գործակցութեան մը ուժ տալ կամ մասնակցիլ անոր։

Գերմանիան կը թուի ամէնէն վերապահը։ Ծանօթ է որ Տոքթ. Շախթ այցելեց Պելճիքա։ Անոր, ինչպէս նաեւ Հէօրինկի հետ եղած տեսակցութիւնները Վան Զէլանտը եւ իր պաշտօնակիցները բերած են այն համոզման, որ Գերմանիա եւս տրամադիր է հրաժարելու ինքնաբաւութեան դրութենէն, եթէ իրեն ապահովուին որոշ տնտեսական եւ քաղաքական դիւրութիւններ։ Այսպէս, ան կը ցանկայ որ իրեն տրամադրուին երկար պայմանաժամերով մեծ վարկեր, իբ

ԱԼԼԱՀ ՄԵԾ Է

»»»» • ««««

Անիկա մեծագոյն պատիւն է, որուն կրնայ այր մարդ մը արժանանալ Արեւելքի մէջ։ Գուխարացի կիներուն համար Էնվէր որ եւ է մէկը չէր, այլ սուրբ մը, Ալլահի կողմէ ղրկուած պատգամաւոր մը։

Էնվէր հասկցաւ թէ ինչ կը նշանակէր այս բացառիկ պատիւը։ Անիկա խելոյն որոշեց անգամ մը եւս իր բախտը փորձել, այսինքն հրաժարիլ Հնդկաստանը գրաւելու ծրագիրէն, բաժնուիլ բոլշեւիկներէն եւ ապստամբ Պասմաճիներուն օգնութեամբ՝ նոր պետութիւն մը հիմնել Կեդրոնական Ասիոյ մէջ։ Անոր հմայքը այնքան մեծ էր, որ համայնավարներուն կողմէ նշանակուած Գուխարայի նախարարները անոր կողմը յարեցան ու պատրաստ էին անոր հետ մեկնիլ։ Մի քանի օր յետոյ, բազմաթիւ ձիաւորներ քաղաքէն կը հեռանային։ Էնվէր, Թուրք սպաներէ բաղկացած իր փոքր սպայակոյտով շրջապատուած, ինչպէս նաեւ պուխարացի նախարարները, Շիրապատի անապատը կ'երթային ապստամբութեան համար։ Օրերով, շաբաթներով Գուխարացիք անոր վերադարձին սպասեցին, բայց ոչ ինքը եւ ոչ ալ նախարարները վերադարձան։

Անապատին մէջ, Էնվէր հանդիպեցաւ Իպրահիմ բէկին, եւ մի քանի օր յետոյ Հէրաթ քաղաքը պաշարուած Գուխարայի էմիրը զարմանալի լուր մը կը ստանար։ Իպրահիմ բէկ, որ Հիսարի ամրացած դիրքերը պաշարած էր արդէն, հետեւեալ գրութիւնը ղրկեց անոր.

«Էնվէր փաշան 27 Թուրք սպաներով անապատը կը գտնուի. եթէ կ'ուզես կրնամ զայն գերի բռնել. սակայն Էնվէր փաշան կ'ըսէր թէ ինք խալիֆութեան համար կը պայքարի։ Ըսէ՛ ինծ, ո՞վ է ան, թէ ի՞նչպէս պէտք է վարուիլ անոր հետ»։

Էմիրը խելացի մարդ էր. անիկա գիտէր թէ աշխարհի մէջ չկար Մահմետական մը, որ Էնվէրի զինուորական փորձառութիւնն ու հերոսական խառնուածքն ունենար։ Որոշեց ուրեմն օգտուիլ առիթէն եւ յետագային իր «Ճնշուած Գուխարայի ձայնը» գրքոյկին մէջ հետեւեալ տողերը գրեց Էնվէրի մասին.

«Գրեցի Իպրահիմ բէկին, թէ Խալիֆային փեսան (Ա. Խ. — Էնվէր Թուրք Իշխանուհիի հետ ամուսնացած էր) ոչ միայն զինուորական փորձառութիւն ունէր, այլ եւ իսկական առաջնորդ մըն էր այդ մարզին մէջ։ Յանձնեցի ուրեմն Իպրահիմ բէկին, որ պատիւ ու պաշտօն պատիւներով ընդունի Էնվէր փաշան եւ բոլոր անոր որ եթէ կ'ուզէր պայքարիլ մեր գաւառին համար, մեր անսահման վստահութիւնը պիտի վայելէր»։

Այս հրամանը ստանալէ յետոյ, Իպրահիմ զինուորներ ղրկեց Էնվէրը գտնելու համար։ Մեծ պատիւներով փաշան Իպրահիմ բէկին մօտ առաջնորդուեցաւ։ Պատասխանելով իրեն ներկայացուած հարցումներուն, Էնվէր ուրախութեամբ յայտարարեց թէ որոշած էր իր բոլոր ուժերը մահմետական ազգութեան տրամադրել։ Անոր վրայ փաշան բէկի բանակին գլուխն անցաւ։

Խորհրդային Միութիւնը ստիպուեցաւ իր լաւագոյն զօրքերն ու կարողագոյն սպաները ղրկել Թուրքեստան, Գուխարան պաշտպանելու համար։ Հոն ղրկուեցան զօրավար Ֆրունզէն, ինչպէս նաեւ հեծելազօր զօրավար Գուտիէնին։ Էնվէր իր անվախ զինուորներով 48 ժամ կռուեցաւ քաղաքին առջեւ եւ հակառակ անոր որ Ֆրունզէն յաջողեցաւ քաղաքը փրկել, շրջակայ երկիրը Էնվէրի ձեռքը անցաւ։

Էնվէրի պայքարը Թուրանի համար, ամբողջ երեք տարի տեւեց։ Ան պատմութիւնը գտելու համար բոլշեւիկներուն թափած բոլոր ջանքերը ապարդիւն կ'անցնէին։ Պասմաճիներու միաբանութիւնն ու Էնվէրի ռազմագիտութիւնը՝ պարտութեան կը մատնէին կարմիր բանակը։

Ասոր վրայ, Խորհրդային Միութիւնը որոշեց արեւելեան կերպով գլուխ հանել գործը։ Անիկա վճռեց նախ Էնվէրը մէջտեղէն վերցնել, ապա՝ Պասմաճիները։ Այս պարտականութիւնը յանձնուեցաւ Թուրքեստանի Չէքէուին, որուն ամէնէն ճարտար գործակալը՝ Աղաբէկով (հայազգի համբաւաւոր չեկիստ), տեղացի շրջմոլիկ զգեստներ հագած անապատը գնաց, Էնվէրի սպայակոյտին թաքստոցը գտնելու համար։ Աղաբէկով յաջողեցաւ հաստատել թէ Էնվէր, հազիւ քանի մը հարիւր Պասմաճիներով, Վաղշ-Սուրխապ գետակին մօտ գտնուող Սարի Հիսար աւանին կը մնար։ Գուտիէնինի խումբին պատկանող 3000 ընտրեալ ձիաւորներով՝ Գուխարացիի պէս հագուած, մեկնեցաւ անակնկալօրէն, Սարի Հիսարի վրայ իյնալու համար։

1922 Օգոստոս 4ին, Էնվէր փոքրիկ տեղ մը նշմարեց հորիզոնին վրայ։ Անմիջապէս հեռադիտակը ձեռք առնելով՝ տեսաւ թէ ռուսական հեծելազօրքի խումբ մը կուգար։

— Ռուսնե՛րը, գոչեց Էնվէր, Ռուսնե՛րը...

Սպաները Էնվէրի մօտ փութացին։ Խումբին զինուորական կանոնաւոր շարքը ոչ մէկ կասկած չէր թողուր, որ եկողները Ռուսներ էին։ Թուրքերը խելոյն իրենց ձիերուն վրայ նետուեցան։

«Պէտք է լեռները փախչիլ, կը պոռային, չենք կրնար այսքան մեծ ուժերու դէմ կռուիլ»։

Աֆղանիստանի լեռներուն գագաթները հեռուէն կ'երեւէին արդէն։ Այնտեղ ապաստանելով, Էնվէր կրնար փրկուիլ։ Սակայն անիկա արագօրէն ձի հեծաւ։ Պասմաճիներուն սակաւաթիւ խումբը կռուի պատրաստուեցաւ։ Անոր գործը պիտի ըլլար Ռուսներուն ճամբան կտրել, մինչեւ որ իրենց պաշտելի փաշան լեռը բարձրանար։

Երեսուն ձիաւոր սպաներ դաշտէն դէպի լեռը կը սուրային։ Ցանկարծ Էնվէր նշան կ'ընէ խումբին որ կանգ առնէ։ Դիմացը, ծառերուն ետեւէն, մոխրագոյն ամպիկ մը կը բարձրանար ու գնդացիրի թըքթաքը կը լսուէր։ Էնվէր ետ դարձ ընել տուաւ իր ձիուն։ Հեռուէն կարմիր ձիաւորները կը տեսնուէին, որոնք մեծ ջարդ մը կուտային վերջին Պասմաճիներուն։

— Վերջինն ալ հասած է, գոչեց Էնվէր, կ'ուզենք կռուելով մեռնիլ. զինուորական ենք, չէ՞...

Փաշային նայուածքը սպաներուն նայուածքին մէջ սուզուեցաւ։

(5)

(Շար.)

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

Ս. ՄՈՒԷԼ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Յուլիս 10ին Համատանի մէջ (Իրան) մեռած է ընկեր Սամուէլ Սահակեան, խոր վիշտ պատճառելով գաղութին։

Թէհրանի «Ալիք»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, հանգուցեալին գործունէութեան մասին. —

Թէեւ հանգուցեալ վերջին երկու-երեք տարիները քաշուած էր հասարակական անմիջական գործունէութիւնէ, սակայն երեւակայել Համադանը առանց Սամուէլի, որ մօտ 25 տարի ղեկավարել էր համայնքի ազգային եւ դպրոցական կեանքը, բաւական դժուար է։

Սամուէլ Սահակեանը (Շէյխ Սամուէլ) ծնել է Համադանում 1881 մարտ 19ին։ Երկու տարեկան հասակում կորցնելով հօրը, մնացել է մօր խնամքին։

Իր նախնական եւ ապա միջնակարգ կրթութիւնը ստացել է Ամերիկեան դպրոցում, որ եւ փայլուն կերպով աւարտել է 1899ին։ Աւարտելուց յետոյ մտել է ծառայութեան Շահնշահի դանձատան Համադանի բաժանմունքը եւ փոքր ընդմիջումով քաջախղճօրէն ծառայել է մինչեւ 1931։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՈԳԵԴԱՐՁ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 Օգոստոս) —

— «Մահամերձները երբեմն հոգեդարձ կ'ունենան։ Եւ եթէ անոնց ճակատագիրը «դամբանի մրուրով» չէ գրուած, կ'ապրին երկար ժամանակ։ Որովհետեւ, իրապէս, անուխին կեանք տուողը նախախնամութիւնն է, կ'ըսէ արեւելեան իմաստութիւնը։ Եթէ Աստուած ուզեց — կը հաւատայ ժողովուրդը — հիւանդը, մահամերձը, գերեզմանին դռնէն ալ ետ կը վերադառնայ։

Հոգեդարձ ունի այսօր Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը։ Այդ Կուսակցութեան գո՛նէ որոշ մէկ հատուածը, — ամէնէն կենսունակը, որ երիտասարդական տարրն է։ Կը յիշէք որ աւելի քան տասը տարի առաջ, այս կուսակցութիւնը, իր իսկ յայտարարութեամբ ինքնասպան հոչակեց ինքզինքը քաղաքական գետնի վրայ։

*

ՕՐ. ՆՈՒԱՐԴ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

ԵՒ

ԱՐԱՄ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ

Ամուսնացած

Փարիզ 7 Օգոստ. 1937

*

Կուսակցութեան, բայց մերժումի հանդիպեցաւ։ Ջիթենիի ճիւղը դարձաւ մարտահրաւէրի ձեռնոց եւ ներքին երկերակերութիւնը շարունակուեցաւ։

Աւելի չենք ուզեր գրել այս մասին եւ չենք ուզեր քրքրել երէկուան ցաւերը, երբ կը տեսնենք այսօր, որ հոգեդարձ ունի Ռ. Ա. Կուսակցութիւնը եւ կը գտնուի նոր կեանքի մը սեմին վրայ։ Ցանուն այդ կուսակցութեան ազգային - քաղաքական վերածնունդին, անհրաժեշտ է հողին խորերը թաղել ողբերգական երէկը եւ ձգել, որ այլեւս վաղուան Պատմութիւնը ըսէ իր խօսքը այդ մասին։

Ռ. Ա. Կուսակցութիւնը նոր էջ մը պիտի բանայ իր անփական պատմութեան մէջ...

*

Անգլիացի ոստիկաններ կը հսկեն Երուսաղէմի հին քաղաքամասին վըրայ որ շրջապատուած է պարիսպներով։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԵՐԷՆԸ ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք.—

Անցեալ շաբաթ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան կողմէ Պ.Պ. Հ. Ֆէսճեան եւ Գ. Լազեան Կրթական Նախարար Պ. Նորդաքրիւլոսին ներկայանալով յանձնեցին յուշագիր մը, ստորագրըւած Առաջնորդին կողմէ, որով կը խնդրուի հայ վարժարաններուն մէջ թոյլատրել շաբաթական տասնեւհինգ պահ հայերէնի ուսուցումը։ Անհրաժեշտ բացատրութիւններ լսելէ յետոյ, Պ. Նախարարը յայտնած է.— «Պատրաստուած հրահանգը հայ վարժարաններու մասին կ'արտօնէ հայերէն լեզուով ուսուցում շաբաթական վեց պահ եւ վեց պահ ալ ծրագրէն դուրս»։ Պ. Նախարարը մակագրելով յուշագիրը, ղրկած է Նախակրթարաններու բաժնին տնօրէն Պ. Իգմիրլիսին, որ իր կարգին լաւ է պատուիրակներու բերանացի բացատրութիւնները եւ խոստացած է քննել ներկայացուած խնդրանքը։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

...

Արդ երկիրներուն համար նկատառային շրջանը կապուած պիտի ըլլայ մեծ դժուարութեանց։ Ուժի ունեցող պետութիւնները պիտի փափաքի՞ն դայն փոխ տալ ցնցուած տնտեսութեան տէր պետութիւններուն։ Ամէն առանձին պարագայի համար պէտք պիտի ըլլայ գնահատել դէպի բնականոն դրամական շրջանի մը անցնելու կարելիութիւնները, քանի որ երկիրներու մեծ մասին մինչեւ այն երկիրները, անշուշտ, որոնք նըւիրի հակողութիւն կը կիրարկեն —

Այժմ կը մնայ տեսնել թէ Վան Զէլանտ ի՞նչպէս պիտի գործադրէ իր ծրագիրը, — բոլոր պետութեանց ընդհանո՞ւր գործունէութեամբ մը, թէ մասնակի յանակցութիւններու ճամբով՝ մեծերու միջեւ։

Նկատի ունենալով որ շատ մը մեծ ու բարդ խնդիրներ կան, հաւանական կը նկատուի որ Պելժիայի վարչապետը իր աշխատանքը տանի աստիճանաստիճան՝ հետզհետէ լուծել աշխատելով դժուարութիւնները։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (431)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Որբեւայրի հարսի մը հե՞տ։ Այս միտքը շատ ալ դուր չեկաւ Առիծ Գեւոյին. Որոտվի չէր։ Ինչո՞ւ համար որբեւայրի հարս մը. փառք Աստուծոյ...

կոյեան ընթրիքէն վերջ մեկնեցան դէպի Մոկս, ամէն մէկու չալակը ծանրաբեռնուած էր նոր բեռով մը.

— Տեսնես ի՞նչ է տղաքեկիս մէջինը, — կը հարցնէր Թովալ Սասունեան, — շատ ծանր է։

ՁԱՅՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ ՄԷԿ ՏՈՂՈՎ

ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՎՏԱՐՄԱՆ վէճը կը շարունակուի Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ։ Անգլիական կառավարութիւնը կը խորհի ուրիշ գերման թղթակիցներ ալ հեռացնել Լոնտոնէն։ Իսկ Պերլին որոշած է վտարել ոչ միայն «Թայմս»-ի թղթակիցը, այլ եւ ուրիշներ որ կասկածելի կը համարուին։ Հաւանական է որ մաքրագործում կատարուի բոլոր օտար թղթակիցներուն մէջ, հակահիթլերականները երեւան հանելու համար։

ԱՆԳԼ. ԲԱՆԱԿԻՆ ԶԻՆՈՒՈՐ ճարելու համար, պատերազմական նախարարութիւնը արմատական փոփոխութիւններ մտցուց, առանց սպասելու խորհրդարանին վաւերացման։ Այսուհետեւ բանակը տեսակ մը ասպարէզ պիտի համարուի, եօթը տարուան համար կամաւոր գրուած զինուորները պիտի կրնան նորոգել պայմանագրութիւնը եւ ցկեանս հանգստեան թոշակ պիտի ստանան, 21 տարի ծառայելէ վերջ։ Պահեստիներն ալ պիտի կրնան զինուորագրուիլ իբրեւ կամաւոր, քանի որ պարտաւորիչ զինուորութիւն չկայ Անգլիոյ մէջ։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ Իրաքի տաղաւարը բացուեցաւ անցի օր։ Շէնքը ունի 40 մեթր բարձրութիւն եւ իր ճարտարապետական յղացումով կը յիշեցնէ Բաբելոնի շքեղ պալատները։

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ մէջ կռիւ մը ծագեցաւ օգոստ. 10ին, Թուրքերու եւ Ալեքսանտրէթցիներու միջեւ։ Վիրաւորուեցան ութ հոգի, որոնց մէկը ծանրապէս։ Ոստիկան զօրքը միջամտելով վերահաստատեց բարեկարգութիւնը։

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ միջեւ կատարուած բանակցութիւնները՝ հասարակաց շահերու մասին՝ վերջացան յաջողութեամբ։ Իւրաքանչիւր պետութիւն իր մաքսային ազատութիւնը կը վերատանայ եւ ամբողջովին պիտի դանձէ մաքսատուրքէն իրեն ինկած բաժինը։

ԼՈՆՏՈՆԻ ՕԴԱՅԻՆ պաշտպանութեան մասին ռազմափորձեր կատարուեցան, հաստատուեցաւ թէ պաշտպանութեան միջոցները ազդու են 80 առ հարիւր համեմատութեամբ։ Գիշերային յարձակման մը առթիւ, 176 «թշնամի» օդանաւեր յարձակեցան քաղաքին վրայ, բայց հինգէն մէկը հազիւ իր նպատակին հասաւ, 254 սրընթաց օդանաւերու դիմաց։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի նոյն ընկերները 12 Օգոստոս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 6, Ave. d'Italie սրճարանին վերնայարկը։

ՕՐԱԿԱՐԳ՝ Երջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ՇԱՎԻԼԻ «Աղբալեան» խումբի ժողովը 13 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

ԻՍԻ ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի «Վռամեան», «Մուրատ» եւ «Մչօ» խումբերու ժողովը 14 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Նոր ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ Երջ. ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն։

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները 14 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին

ԱՎԻՆԵՈՆԻ «Մուրատ» խումբի ընդհ. ժողովը 14 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Քաջին Մատոեանի բնակարանը։

Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անպայմանօրէն։

ՎԱԼԱՆՍԻ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 14 Օգոստ., Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հ. Յ. Դ. «Եգիպտացի» կոմիտէի կողմէ 13 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Սոսիէթէ Սավանթի 6 սրահին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ճ. ՏԷՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

Նիւթ՝ ՄԵՆՔ ԵՒ ՄԵՐ ՀԱՐՑԵՐԸ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Տ. Կոպոյս Խաչի Վալանսի Մասնաճիւղին կողմէ։

15 Օգոստոս, ՍԷՆ ՓԵՐԷՅԻ անտառին մէջ

Երգ, պար, նուագ, բանախօսութիւն

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Տ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

15 Օգոստոս, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 7.30էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8ը, ՎԸՆՈՒԱՅԻ ՓԻՐԱՄԻՏ անտառը։ Անձրեւի պարագային պատսպարան ապահովուած է։

Նուագ, արտասանութիւն, երգ, հայկական եւ եւրոպ. պարեր։

Բացի խմիչքէն ճաշը միասին բերել։

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով։

Օթօքար 8.50 ֆրանք, մինչեւ 8 տարեկան փոքրիկները ձրի։

Հաւաքատեղի՝ 29 bis rue Etienne Dolet, Alfortville.

Մեկնում՝ մէկ անգամէն ժամը 7ին։ Իրիկուան վերադարձ՝ 7ին եւ 8ին։

ՊԱՏԱՐԱԳ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

—.—

Շավիլի եւ Երջակայից եկեղեցական վարչութիւնը ի գիտութիւն յարգոյ ժողովրդեան կը յայտարարէ թէ՝ այս կիրակի, վեր. Ս. Աստուածածնայ տաղաւարին առթիւ Ս. Լուսաւորիչ մատրան մէջ, հոգեւոր հովիւ Հմայեակ վրդ. Գաղտասարեան պատարագ պիտի մատուցանէ եւ քարոզութեամբ պիտի մխիթարէ հաւատացեալները

Այս առթիւ պիտի կատարուին նաեւ՝ խաղողի օրհնութեան եւ խաչանդի գիտի արարողութիւնները։

Եկեղ. երգեցողութիւնները պիտի կատարուին գեկավարութեամբ դպրապետ Պ. Բագրատեանի եւ մասնակցութեամբ տեղական ուժերու։

Ակիզբ ժամերգ. 8, Ս. Պատարագ 10.30. Երկուշաբթի մեռելոց, սկիզբն ժամերգ. 8.30, Ս. Պատարագ 10,

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պ. Զ. Միրզայեանի սրահը, 45 Rue de la République

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը՝ Շաբաթ, 14 Օգոստոս, երեկոյեան ժամը 8ին «Թաֆէ Նուայի» Ներսի սրահին մէջ, (Angle Boulb. Dugemmier et Rue Noailles 23) կարեւոր օրակարգով։

"ՎԷՄ,,

Լոյս տեսաւ Վէմի ԺԲ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.

ՎԱՀԱՆ ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արհաւիրքի օրեր։ Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Հայ եւ Արար հնագոյն յարաբերութիւնները։ ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ Յուշատետրէս, Հայ — հայկական բանակցութիւնները։ ՀՄ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ՝ Դէպքերը Վասպուրականում, Մի քանի յիշումներ։ Ս. ՎՐ.՝ Հայ եկեղեցու միասնականութիւնը, Ընծայեցի, Անցեալը, Առօրեա, Հայաստան Գէորգեան, Զ. Մաթիկեան, Կեանք եւ Մշակոյթ, Գրականութեան վիճակը Հայաստանում, Րաֆֆիի յոբելեանը, Մուրատ Ռաֆայէլեան վարժարանի նորերամեակը, Քաղաքային Թանգարան Երեւանում, «Մարջան» օպերա։ Գիրք եւ մամուլ, Հրատարակութիւնների վիճակը Հայաստանում, Րաֆֆիի երկերը, Նուպարեան մատենադարան, Գրախօսական, Մ. Օրախելաշվիլի՝ «Ս. Օրջոնիկիձէ», Ն. Բաղալեան, Ն. Հանգոյց՝ «Մեր կանոնագիրը», Ս. Վ. յաւելուած, Վահրամ Եպ. Մանկունի, «Քէօրդ Դ. եւ իր ժամանակը»։

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ.— Ֆրանսա եւ Սուրիա 60 ֆրանք, Ամերիկա, Բրիտանական կայսրութիւն, Եգիպտոս 4 տոլար, Մնացեալ երկիրները 3 տոլար։

Կանխիկ վճարող նոր բաժանորդներու համար Նախորդ տարիներու թիւերը կէս գինով։ Դիմել՝

S. VRATZIAN, 13, Rue des Platanes, Cité Jardins de Plessis-Robinson (Seine)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Միջնաբերդի ներսից, պատսպարուած վերնապարսպի ետեւում, չուր-ջանակի շարուած էին պահապան զինուորներ, եւ հրացանների համար բացուած ծակերից դիտում էին թշնամու շարժումը։ Նրանք չէին համարձակւում գլուխները վեր բարձրացնել պարսպից։ Բերդի չորս կողմի բարձրաւանդակներից անխնայ նետում էին, եւ գնդակները շվշւալով սլանում էին աջ ու ձախ, գարկելով պահապանների երեսին մի անախորժ տաք օդ։

Այստեղից տեսնում էր քաղաքը, որ ներկայացնում էր մի սոսկալի տեսարան։ Նա լուսաւորուած էր, կարծես, մի մեծ տօնախմբութեան համար։ Լուսաւորուած էին եւ քաղաքի շրջակայ բարձրութիւնները։ Կատարւում էր մարդկային անգթութեան հրեղինական տօնը։ Դա գազանների մի տօն էր, որ հանդիսացնում էին մուսուլմանները։ Տարտարոսը, միայն տարտարոսը, իր կրակի բոցերով, իր չար ոգիներով եւ իր բոլոր զարհուրանքով կարող էր պարծենալ մի այսպիսի անգթութեան առջեւ։ Այրւում էին Հայերի տները։ Իւրաքանչիւր տան լուսամուտներից եւ դռներից հանում էին, կարծես, հրեղէն գետեր, եւ խառն ծխային թանձրութեան հետ, բարձրանում էին օդին մէջ, սփռելով դէպի ամէն կողմ կայծերի յորդ եւ առատ հեղեղ։ Հրդեհը սոսկալի լուսաւորում էր ճարակելով Հայերի ամբողջ թաղը։ Այժմ տների կտուրներից դուրս էին ցայտում հրեղէն լեզուներ. Վառուած գերաններ խորտակւում էին, եւ ամբողջ կտուրը դղրդալով, գոռալով, փուլ էին գալիս, եւ հրակէզ վերմակով ծածկում էր բնակիչներին, որոնք ամէն կողմից կրակով փակուած լինելով, դուրս գալու հնար չունէին։ Թշնամու զոհերի աղաղակների եւ հառաչանքների ձայները խառնւում էին բոցերի որոտմունքի հետ, որոնք վիթխարի վիշապների նման գալարւում էին եւ պլշտացում էին օդի մէջ, տարածելով դէպի ամէն կողմ մի սարսափելի լուսաւորութիւն։ Այդ լուսաւորութեան մէջ, որպէս մի հսկայ պանօրամայի մէջ, մինչ միւսի ետեւից հանդիսանում էին աւելի եւ աւելի զարհուրելի պատկերներ. Մուսուլմանները կոտորում էին Հայերին ... կոտորում էին կրակից դուրս փախչողներին, չխնայելով ոչ սեռի եւ ոչ հասակի ... մանկահասակ աղջիկներին, ծամերից բռնած քարշ էին տալիս տներից ... Ամէն կողմից լսելի էին լինում ցաւալի աղաղակներ. ... Բայց թշնամիների լացը եւ արտասուքը չէր կարողանում ամոքել գազանների սիրտը.

Այս բարբարոսութիւնների մէջ մասնակցում էին ոչ միայն Քրտերը, այլ եւ Տաճկաց կանոնաւոր զօրքը, եւ որ աւելի սարսափելին է՝ — Քրտերի կանայքը ... Այդ վերջինները կատաղի ֆուրիաների նման, ձեռացած կնոջ գութը եւ սէրը, խլում էին երեխաներին մօր գրկից եւ ձգում էին կրակի մէջ ... մի փոքրիկ ընդդիմադրութիւնն անգամ պատժւում էր սրով . .

Մի քանի հայ կամաւոր զինուորներ, բերդից նայելով այդ դժոխային տեսարանին, լաց էին լինում ... Կոտորածը շարունակւում էր ամբողջ երեք օր եւ երեք գիշեր։

— Ա՜խ, ինչպէս մորթում են ... ասում էին նրանք հառաչելով։

Դրանց մօտ կանգնած էր մի ուրիշ հայ երիտասարդ, որ նոյնպէս նայում էր քաղաքում կատարուող բարբարոսութիւնների վրայ։ Նրա աչքերում արտասուք չէր երեւում։ Տխրութեան մի նշոյլ անգամ չէր կարելի տեսնել նրա զայրացած դէմքի վրայ։ Նրա սիրտը նոյն րոպէում լցուած էր մի դառն ատելութեամբ՝ ոչ դէպի այն գազանները, որ այրում էին, որ մորթում էին, այլ դէպի այն վախկոտներ՝ ը, որ ոչխարի նման թոյլ էին տալիս իրանց մորթել։

— Նայեցէ՛ք, նայեցէ՛ք, ասաց նա, — այսքան բազմութեան մէջ մի մարդ էլ չես տեսնի, որ ձեռք բարձրացնէր իր ազատողի վրայ ... էլ դրանից աւելի ի՞նչ կարող է լինել, որ չարժէր մարդու կատաղութիւնը, որ բորբոքէր մարդու վրէժխնդրութիւնը։ — Տեսնո՞ւմ էք, աչքի առջեւ այրում են, գաւակները կրակի մէջ խորովում են, կինը, աղջիկը քաշում տանում են ... Տղամարդը տեսնում է այդ բոլորը եւ ինքը ամենայն խոնարհութեամբ պարանոցը դէմ է անում թշնամու սրին ... Տօ, անբախտ, դու էլ մարդ ես, դու էլ սպանիր, յետոյ մեռիր ...

— Վարդան, դու միշտ այսպէս անգութ ես ... նկատեց նրան ընկերներից մէկը։

Վարդանը ոչինչ չպատասխանեց եւ հեռացաւ։ Կարծես, նրան խիստ ծանր էր նայել այն տեսարանին, որի մէջ տեսնում էր Հայի ամօթալի պատկերը .. «Այդ ազգը պատուով մեռնել չգիտէ» ... մտածում էր նա։

Դրանից փոքր ինչ հեռու, բերդի մի խուլ անկիւնում, մի ուրիշ խումբ հայ կամաւորների մէջ, անց էր կենում հետեւեալ խօսակցութիւնը.

— Եթէ Պետրոսն էլ յետ չդառնայ, այս գիշեր հինգ հոգի կը կորցնենք ..

— Շատ ուշացաւ, երեւի, խեղճ տղան։

— Ձէ, ականջ դրէք, այդ նրա ազդանշանն է, — լսո՞ւմ էք ագռաւի կռանչիւնը ...

— Նա է, իջեցնենք թոկի սանդուղքը։

Սանդուղքը ցած թողեցին եւ քանի րոպէից յետոյ բերդի վերնապարսպի վրայ յայտնուեցաւ մի երիտասարդ, բեռնաւորուած մի ահագին տիկ ջրով։ Ընկերները օգնեցին ջրերին նա վեր ելաւ բերդի մէջ։ Բոլորը շրջապատեցին եւ նրա երեսը սփռեցին համբոյրներով։ Մէկը զարհուրանքով քաշուեցաւ եւ ասաց.

— Այդ ինչո՞ւ է արեան թաց.

Այդ միջոցին հրդեհի բոցերը պայծառ բարձրանալով լուսաւորեցին Պետրոսի ներկուած դէմքը։

— Արիւն է հոսում ... գլխից ...

— Վնաս չունի, պատասխանեց նա, ձեռքով ծածկելով, — քանի օր էր երեսս չէի լուացել, այս գիշեր մի լուացուեցայ ...

Պետրոսը կարճ նկարով պատմեց, թէ հասնելով ջրի աղբիւրի մօտ, տեսաւ այնտեղ մի քանի քիւրտ պահապաններ, որոնք հսկում էին, մինչ պաշարուածները, բերդից ջուր տանէին։ Նրանք յարձակուեցան իր վրայ, եւ մինչեւ կարողացաւ նրանցից ազատուել «ձայնը կտրել», ինքն էլ վէրք ստացաւ։

(Շար.)

ՐԱՖՖԻ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՍՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ
13
ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI
13 AOUT
1937

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԳ ՏԱՐԻ – 13e Année No. 3497 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ «ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ»

Անշուշտ փոխաբերական բացատրութիւն մըն է որ գործածեցինք երէկ, առաջարկելով օդափոխութիւն մըն ալ փորձել գլուխներու մէջ։ Սկսելով գլուխներէն ..

Ի՞նչ բսել կ'ուզենք։ Խօսինք սրտաբաց եւ չեչտակի։

Երբ դէպի ծով, լեռ կամ դաշտ կ'երթաք, ձեր առաջին մտածումը կ'ըլլայ օդ առնել, — պարպել, մաքրել թոքերը, ուր թոյն է կուտակուած, քաղաքներու ապականութեան հետեւանքով։

Եւ միայն թոքերը չեն որ կը կազդուրուին։ Ջուրն ու արեւն ալ այլապէս բարերար ազդեցութիւն կը գործեն ձեր մարմնական առողջութեան, մինչեւ անգամ հոգեկան տրամադրութեանց վրայ։ Միայն տեղափոխութիւնը, նոր կացութեան մը ճանաչումը կը թարմացնեն, կը պայծառացնեն ձեր հոգին։

Նմանութիւնը չատ ալ գիտական չէ։ Եւ Գաղթն, ե՛ւ գաղութները, ե՛ւ Հայաստանի — մանաւանդ Հայաստանի — կացութիւնը կը հարկադրէ մեզ օդափոխութեան փորձ մը կատարել, գոնէ այս անգամ։

Մտքով պտոյտ մը՝ դէպի Երեւան, եւ Խ. Միութեան անծայրածիր տարածութեան վրայ, կը բաւէ գտնելու ճամբան։

Նայուածք մը՝ դէպի այդ կարմիր հորիզոնը, կրնայ օգնել կարգ մը կանխակալ կարծիքներ, կիրքեր, նախապաշարումներ հովին տալու։ Կարճ խօսքով՝ միտքերու եւ սիրտերու մէջ կուտակուած թոյները թափելու, — եւ բաց աչքով տեսնելու չարն ու բարին։

Այդ պարագային, ինքնին կը պարզուի, նախ, խրաքանչիւրին անելիքը։

Գիտենք որ չատ բան կախուած չէ մեր բարի կամքէն։ Մասնաւորապէս քաղաքական գետնի վրայ, անզօր կացութիւն մը կը կաշկանդէ մեր թեւերը։ Եւ միայն մենք չէ որ անելի մատնուած ենք, օրուան այս ժամուն։

Բայց, եթէ կը պակսին գործնական միջոցներ, ո՞վ կը զրկէ մեզ միւս ամենէն ուժէն,— բարոյական ցասումէն, որ ժողովուրդներու անդիմադրելի, անպարտելի ուժը կը կազմէ՝ ճակատագրական պահերու մէջ։

Ո՞վ կրնայ սանձել մեր աղաղակը, մեր պոռթկումը, ի տես վայրենի եւ անհնարին հալածանքներուն, որ կը գործադրուին ամբողջ ժողովուրդի մը գլխուն, գլխատելով անոր արժէքները։ Նախ՝ բարոյապէս, չատ մը պարագաներու մէջ ալ ֆիզիքապէս տարելով, սպաննելով, ոչնչացնելով հին ու նոր տաղանդներ։ (Այս տողերը գրած ատեն, չենք ալ գիտեր թէ ո՛վ ի՛նչ եղած է,— այն «ժողովուրդի թշնամի»ներէն որոնց կարմիր ցանկը կ'երկարի ու կ'երկարի, օրը իրիկուն չեղած) ...

Կը յիշենք — յիշեցէք դուք ալ — աւելի քան տասը տարի առաջ, ահաւոր վայնասուն մը փրթաւ այս քաղաքին մէջ։

Գրագէտներ, բանաստեղծներ, մտաւորականներ բողոքագիր մը ստորագրեցին, առանց տուն պատեցան ստորագրել տալու համար ուրիշներու,— ընդդէմ տարաբախտ Ա. Ահարոնեանի, որուն մէկ հրատարակութիւնը վիրաւորական, թշնամակա՜ն համարուած էր սիրելի՛ Հայաստանի հայրենիսի՛մ կառավարութեան համար ...

«Հայաստանասիրութեան» մեղրալուսնի օրերն էին, եւ մարդիկ անմիջապէս թուխսի կը նստէին։ Ծափ ու ծնծղայ, երգ ու սաղմոս,— եւ, «անէ՛ծք դաւաճան»ին, որ այս պարագային Դաշնակցութիւնն էր։

Արդ, ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, եւ առանց խրելու մանրամասնութեանց մէջ,— ահա քստմնելի նախճիր մը կը գործուի Հայաստանի ինչպէս Կովկասի եւ ամբողջ Խ. Միութեան մէջ։ Աննախընթաց ահաւորասափ մը, որուն մէջ կը խանձի, կը վառի, կը փոշիանայ ամբողջ սերունդի մը ծաղիկը։ Առանց որ եւ է մեղք ունենալու։

Այս անճիտումը — բարոյական կամ ֆիզիքական — սկսաւ 1936 Յուլիս 9էն, Աղասի Խանջեանի «անձնասպանութեամբ», եւ կը շարունակուի մինչեւ այսօր, իբրեւ աւերիչ խորշակ մը, անսկիզբն եւ անվախճան։ Եւ համբա՜յքով չէ որ կ'իյնան զոհերը — այլ խմբովին։

Արդ, բողոք մը, հանրագրութի՜ւն մը չարժե՞ր այս ահաւոր ոճիրը,— նոյն այն տարրերուն կողմէ որ ոտքի ելեր էին երէկ, երեւութական վիրաւորանքի մը առթիւ։

Ծա՞ռ է, մե՞ղք է ցասումի որ եւ է արտայայտութիւն, հէ՛յ ուսումնականներ որ ազատ օդ կը շնչէք Արտասահմանի սալայատակներուն վրայ ...

Ձեզի՝ ձեր տեսակէտները, հասուն կամ թերհաս։ Ձունի՞ք որ եւ է մարդկային պարտականութիւն։

Ձունէի՞ք երէկ, երբ անգամ մը եւս, ի խորոց սրտի կը խոցոտէին հալածական, աշխատաւոր եւ չունեւոր ժողովուրդի մը սիրտը, կը սահմանափակէին անոր արեւը, յօշոտելով հայկական հողեր եւ բաժնելով անոր հարուստ ճարեւաններուն, յանուն սթալինեան սահմանադրութեան ...

Բայց նոյն այս «ուսումնական» դասը չէ՞ր որ, աջ ու ձախ կ'իյնար տեղի — անտեղի, օտար «հայասէր»ներ համախմբելու եւ հանրագրութիւններ ստորագրել տալու համար։

Եղբայրդ «ժողովուրդի թշնամի» հռչակած, կը տարեն, կը սպաննեն բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս։ Բողոքի կանչ մը արձակելու իրաւո՛ւնքդ ալ կորսնցուցիր, հէ՜յ մարդ։

Երէկ, երբ յեղափոխականներ կը բոյնսէին Թրքական բանտերու մէջ, բողոք, զայրոյթ, ըմբոստացման ձայներ կ'արձակուէին, այստեղ եւ ի սփիւռս աշխարհի,— նոյն իսկ ոչ-յեղափոխականներու բերնով ու գրչով։

Ցամքեցա՞ւ հոգիդ, ո՛վ մարդ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԿԸ ԽՈՐԱՆԱՅ

»»»» • ««««

ՆՈՐ ԵՒ ԱՆԽՆԱՅ «ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐ» ԵՒ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ, ԹՈՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԵՒԱՅԼՆ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն օգոստ. 11 թուականով.— Քիէվէն կը տեղեկացնեն թէ Ուկրայնայի մէջ երեւան հանուած անջատողական շարժումի մը հետեւանքով, բազմաթիւ խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան կասկածելի տարրերու դէմ։ Քիէվի եւ Խարքովի մէջ հարիւր բարձրաստիճան սպաներու պաշտօնները փոխուեցան եւ ուրիշ 70 սպաներ ալ Սիպերիա տեղափոխուեցան։

Միւս կողմէ Խարքովի մէջ ձերբակալուած են աւստրիական Սոցիալ-Դեմոկրատ կուսակցութեան նախկին անդամներէն 18 հոգի։ Այդ կազմակերպութեան չատ մը անդամները Խ. Միութեան մէջ կ'ապրին իբրեւ քաղաքական փախստականներ։ Կալանաւորները կ'ամբաստանուին թէ գաղտնի ժողովներ գումարած եւ լրտեսութիւն կատարած են ի նպաստ հարեւան պետութեան մը։

** Ասխապատի «Թիւրքմէնսքայա Փրավտա» թերթը (6 օգոստ.) կը ծանուցանէ թէ պաշտօնանկ եղած են չարք մը ատեանակալներ, ի մէջ այլոց Այթաքով՝ Թիւրքմէնիստանի խորհրդային հանրապետութեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին նախորդ նախագահը, Աթաայեւ՝ նախկին անդամ Կեդր. Գործ. Կոմիտէի նախագահութեան եւ ուրիշ ութ անդամներ։ Բոլորն ալ ամբաստանուած են իբրեւ ժողովուրդի թշնամիներ։

Թաշքէնդի «Փրավտա Վոստոկա» թերթը (8 օգոստ.) կը ծանուցանէ թէ պաշտօնանկ եղած է ժողովրդական գործավարներու խորհուրդին նախագահը (վարչապետ) Խարեմով, որ վերջերս յաջորդած էր Ֆէյզուլլահ Խոճայեւի (նոյնպէս պաշտօնանկ)։

** Իրքուցքի «Փրավտա» թերթին վերջին թիւը, որ Մոսկուա հասաւ օգոստ. 11ին, կը ծանուցանէ թէ արեւելեան Սիպերիոյ երկաթուղիներու պաշտօնեաներէն 72 հոգի գնդակահարուած են իբրեւ խափանարարներ։

Ինչպէս նախորդ խմբական դատավարութեանց առթիւ գնդակահարուածները, սաոնք ալ ամբաստանուած էին իբրեւ անդամները թրոցքիական-պուխարինեան լրտեսներու եւ ահաբեկիչներու հրոսախումբին։ Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ անոնք քանդիչ գործողութիւններ կատարած են, Ճափոնի գաղտնի ոստիկանութեան հրահանգով։ Մահապարտները մասնաւորապէս կ'ամբաստանուին թէ գիծէն դուրս հանած են կառախումբ մը որ Կոմսոմոլսկ կ'երթար մարտ 19ին։ Այս արկածին հետեւանքով 48 վակոններ գիծէն դուրս ելան, 19 ուղեւորներ մեռան եւ 30 հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան։ Վակոններէն ոմանք բանուորներ եւ անոնց ընտանիքները կը փոխադրէին վերջերս հիմնուած նոր քաղաքը՝ Կոմսոմոլսկ։

Ուրիշ «դաշնակցական» կղզիացուցիչ

Մարաշխա Վորոշիլով հրամանագիր մը հրատարակեց, որով երկար ժամանակի մը համար արձակուրդկուտայ կարմիր բանակի, ինչպէս եւ սահմանապահ եւ քաղաքապահ վաշտերու զինուորներուն, որոնց շրջանը լրացած է։ Այս արձակումը տեղի պիտի ունենայ հոկտեմբերի եւ նոյեմբերի ընթացքին եւ դեկտ. 30ին։ Միեւնոյն ատեն հրատարակուեցաւ հրամանագիր մը, որով սեպտեմբերին զործօն ծառայութեան կը հրաւիրուին 1915ին ծնած քաղաքացիները, որոնք չէին կանչուած 1936ին, ինչպէս եւ 1916ին ծնած բոլոր զինուորացուները։

** Ալեքսանդր Բեզիմենսկի, ամէնէն ժողովրդական բանաստեղծներէն մէկը, վտարուեցաւ համայնավար կուսակցութենէն, որուն անդամ էր 1916էն ի վեր։ Կ'ըսուի թէ համակիր էր Թրոցքիի գատին։ Միեւնոյն ատեն կ'ամբաստանուի թէ կը մասնակցէր ռուս ականաւոր գրագէտներու ակումբի մը, դաւադրելով պետութեան դէմ եւ, մինչեւ 1914, անդադար բանաստեղծութիւններ կը հրատարակէր, ճարտարօրէն ներբողելով Թրոցքին, առանց սակայն յիշելու անունը։ Թերթերը կ'ըսեն թէ միւս ականաւոր գրագէտները որոնք նոյնպէս աչքէ ինկած են, առերկօրէն կը խնկարկէին Ջեկայի նախկին վարիչին՝ Եակոտայի, անոր չնորհներուն արժանանալու համար։

** «Լէնինկրատսկայա Փրավտա» օգոստ. 10ի թիւին մէջ կը գրէ թէ Գիտութեանց Ակադեմիայի նախագահութեան կողմէ կատարուած քննութեան մը միջոցաւ հաստատուած է որ, իբրեւ հետեւանք «ընդվզեցուցիչ զանցառութեան մը», ռուսերէն բառարանի հրատարակութեան տնօրէնը, ակադեմական Դերժավին եւ իր օգնական Օբնորսկի, մէջտեղ հանած են վարնոց արտադրութիւն մը։ Երկու ամբաստանեալները պաշտօնանկ եղած են. Անոնք երկար ատենէ ի վեր կ'ամբաստանուէին թէ թոյլ տուած են որ «Թրոցքիականներ եւ ուրիշ ժողովուրդի թշնամիներ սպրդին բառարանին խմբագրութեան մէջ, ծածկամիտ քարոզութեան գործիք մը դարձնելու համար զայն»։

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, Դերժավին ձերբակալուած է, բառարանին մէջ յիշած ըլլալով երկու «արիւնոտ չուներու», Գուխարինի եւ Քամենեւի անունները։ Այս բառարանին առաջին հատորները լոյս տեսած են քանի մը տարի առաջ։ Բայց, կարմիր թերթերը դիտել կուտան թէ ան պարտաւոր էր հրապարակէն ժողվել տպուած հատորները, սրբագրելու համար։

Սփիւռքահայ համագումարին որոշումները Պաղեստինի խաժամուժին մասին

Սիոնական 20րդ համագումարը օգոստ. 11ին 158ի դէմ 300 ձայնով քուէարկեց բանաձեւ՝ մը, որով իրաւասութիւն կը տրուի նախագահ Տոքթ. Խայիմ Վայզմանի եւ Գործ. Կոմիտէին՝ պրպտումներ կատարել, Պաղեստինի մէջ հրէական պետութիւն մը հաստատելու հնարաւորութեանց մասին։ Ձեռնպահ մնացին 27 հոգի։ Բանաձեւը իրաւասութիւն կուտայ բանակցելու բրիտանական կառավարութեան հետ, առանց սակայն համագումարը յանձնառու թեան տակ դնելու վերջնական ծրագրի մը մասին։

Բանաձեւին քուէարկութենէն անմիջապէս վերջ, Վայզման Ցիւրիխէն մեկնեցաւ, խորհրդակցելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեանց յանձնաժողովին անդամներուն հետ, որոնք պիտի սկսին իրենց տեսակէտները յայտնել Ա. Դ. Խորհուրդին, յառաջիկայ սեպտեմբերին։

Բանաձեւը կը պարունակէ հետեւեալ կէտերը.—

1. Սիոնական 20րդ համագումարը նորէն եւ հանդիսաւորապէս կը պնդէ այն պատմական կապերուն վրայ որ հրեայ ժողովուրդը կը միացնեն Պաղեստինի եւ կը շեշտէ հրեայ ժողովուրդին անբռնաբարելի իրաւունքը՝ իր հայրենիքին վրայ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ, Ա՜Խ, ԻՆՉՈ՞Ւ ...

—o—

Ինչպէս կ'երեւայ, ոչ իսկ մեղրալուսնի մը չափ տեւեր է Ամերիկայի Հնչակեաններուն եւ բոլշեւիկներուն միջեւ կնքուած համաձայնութիւնը։

Այդ «միացեալ ճակատ»ը կազմուած էր աւելի քան մէկ ու կէս տարի առաջ։

Անոր տրամադրութեամբ, Մ. Նահանգներու համայնավար կուսակցութիւնը մասնաւոր ներկայացուցիչներ պիտի ունենար Հնչակեաններու թերթին խմբագրութեան եւ վարիչ մարմնին մէջ։

Նպատակը պիտի ըլլար — «Ամերիկահայ աշխատաւորութիւնը կապել Խ. Միութեան պաշտպանութեան պայքարներուն եւ Խ. Հայաստանի շինարարութեան օժանդակելու գործին, ինչպէս նաեւ մասնակցիլ տեղական աշխատաւորութեան շարժումներուն, պատերազմի եւ ֆաշիզմի դէմ մղուած պայքարներուն»։

Դո՜ւ միայն կաս յԵրուսաղէմ ․ ․ Անէն ինչ մնացեր է թուղթի վրայ։

Ահա լսեցէք բուն աղբիւրէն, — Յ«Բանուոր», «օրգան ամերիկահայ բանուորութեան» (15 յուլիս 1937).

— «Մենք հրաչքներ չէինք ակնկալեր Հնչակեան կուսակցութենէն։ Գիտէինք եւ այսօր ալ գիտենք անոր քանակական եւ որակական ուժերու լաւութիւնն ու խորութիւնը։ Մեր ապասած կատարուած աշխատանքի մը չափն ու կչիռը չէր, այլ գործը, տրուած պայմաններու տակ դրական գործը, որ չտեսանք։ Գոնէ փորձեր չեղան այժմ տալու Խորհ. Հայաստանի շինարարութեան օժանդակող կազմակերպութիւններուն եւ համադրելու ամերիկահայ աշխատաւորական կազմակերպութիւնները.

Ընդհակառակն, Հնչակեան օրգանը թոյլ տուաւ, որ անպատասխանատու մարդիկ անտեղի յարձակումներ ընեն Հօկի, ՊՀԿԽ եւ Հայ Աչխ. Միութեան հանդէպ ճիշդ այնպէս, ինչպէս կ'ընեն Դաշնակցական եւ ռամկավար թերթերը։ Դեռ վերջերս, «Երիտ. Հայաստան» յանդգնութիւնն ունեցաւ ծաղրելու «Բանուոր»ը, որ Սպանիոյ հերոսական ժողովուրդի դատը կը պաշտպանէ եւ Ամերիկայէն մեկնած կամաւոր հայ մարտիկներու գործունէութեան լայն տեղ կուտայ իր էջերուն մէջ»։

Արդարեւ, Ամերիկայի Հնչակեաններուն օրգանը վերջերս Սպանիական պատերազմ հռչակած է ոչ միայն երկակենցաղ Հօկին, այլեւ «պետական» կոչուած Կ. Խաչին դէմ։ Պայքար մը որ շատ կը նմանի ռամկավարներու այլ եւս պատմական խաչակրութեան՝ Հօկին դէմ։

«Բանուոր»ը ի զո՜ւր կը փորձէ խմացնել Հնչակեաններու այս քաղաքականութեան զգաստիքը։ Աջ կը դառնայ, ձախ կը դառնայ եւ նորէն կ'ողբայ.

— «Ինչ որ ալ ըլլայ, սակայն, իրողութիւնն այն է, որ Հնչակեան պաշտօնական մարմինները չգործադրեցին միացեալ ճակատի պայմանները եւ մինչեւ այսօր ալ կը չարունակեն իրենց վանողական եւ կեդրոնախոյս գործունէութիւնը»։

Եւ դարձեալ կը յիշեցնէ.—

— «Ըսինք արդէն, թէ մենք մօտէն ծանօթ ենք Հնչակեան կազմակերպուած ուժի որակին եւ քանակին։ Բայց տրուած պայմանները կը պահանջէին մեզմէ հաշուի առնել ամէնէն աննշան կազմակերպութիւններն անգամ»։

Ըսել կ'ուզէ. Զկարծէք թէ կարեւորութիւն կուտանք ձեզի. գիտենք ձեր որակն ալ, քանակն ալ, անոնց «լայնութիւնն ու խորութիւնը», — բայց, հոգ չէ, եկէք խառնուեցէք մեր կարաւանին, որպէսզի եթէ ոչ բազմաթիւ, գոնէ բազմագոյն երեւանք։

Արդարեւ, այս տեսակէտէն անգնահատելի ուժ մը կը ներկայացնեն Հնչակեանները, հոդ չէ թէ «փիղան»ի կոչուին Երեւանի վարիչներուն կողմէ։

Բայց, ինչո՞ւ, ա՜խ, ինչո՞ւ այսքան կարճ տեւեց հնչակ-բոլշեւիկ մեղրալուսինը։ Մե՞րը պակսեցաւ, սե՞րը թէ դրամակ՞ը։

Անէն պարագայի մէջ, հարցը չատ լուրջ է։

Եթէ այսպէս չարունակուի, ո՞վ պիտի պաշտպանէ Խ. Միութիւնը, Հայաստանը, Սպանիան եւ մնացեալը, ո՞վ պիտի պայքարի պատերազմի եւ փաշականութեան դէմ։

Արիք, եղբարք Հայեր, միանանք, աղերսագիր մը ուղղենք ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին որ ի Լոնտոն, որպէսզի բանաձեւ մը գտնէ, հնչակ-բոլշեւիկ միացեալ ճակատը վերահաստատելու համար։

ՎԱՀԷ

ՀԱՅ ՄԸ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ամերիկայի «Բանուոր»էն կ'իմանանք թէ Մատրիտի վերջին կռիւներուն մէջ վիրաւորուած է իր աշխատակիցներէն Աշոտ Անդրէասեան, որ Սպանիա գացած էր «Աբրահամ Լինքըլն» կոչուած ամերիկեան գումարտակին հետ։

Ինչպէս կը յիշէք, քանի մը ամիս առաջ ալ ուրիշ Հայ մը սպաննուած էր, դարձեալ Ամերիկայէն։

Դէպի Թուրքիա ճանապարհը դադրած

ՖԻԼԻՊԷ, 9 Օգոստ. (Յառաջ)— Անցէ ամիսներ առաջ, Ֆիլիպէէ, Սթ. Զակորայի եւ Հարաւ. Պուլկարիոյ ուրիշ վայրերու Թուրքերուն հրահանգուած էր ծախել-ծախծխել ու պատրաստ ըլլալ մեկնելու համար Թուրքիա։

Այդ շրջաններու քաղաքացի թէ գիւղացի բազմաթիւ Թուրքեր արդէն իսկ հաշուեյարդարի ենթարկած են իրենց բոլոր գործերը, ծախած են կալուած թէ հող ու պատրաստ կը սպասեն որոշ ատենէ ի վեր։ Գիւղացիներ կան, որոնք, ձեռքէ հանած ըլլալով իրենց տուները, կը բնակին ... կառքերու մէջ՝ սպասելով էնկիւրիէէն գալիք հրամանին։

Եւ սակայն վիզայի համար իրենց կատարած դիմումներուն Ֆիլիպէի Թուրք հիւպատոսը պատասխանած է թէ ներգաղթի հրաման չկայ, թէ չի կարծեր որ մօտերս ներգաղթ ըլլայ եւ թէ Նաւուտն մինչեւ յառաջիկայ գարուն պէտք է սպասեն։ Դիմում կատարողներուն այն առարկութեան թէ իրենց հրահանգին վրայ ծախած են ամէն ինչ, Թուրք հիւպատոսը միմիայն պատասխանած է թէ էնկիւրիէէն տրուած հրահանգը այդ է, ու այժմ անկարելի է մեկնիլ, ու բոլորին ձեռքէն առած է անցագիրները եւ վար դրած։

»»»» • ««««

ԼԻԹՎԻՆՈՎ Քարլսպատի ջերմուկները գացած ըլլալով, Խ. Միութեան գործերը առժամաբար կը վարէ օգնականը, Պ. Փոթէմքին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ ձերբակալուեցաւ թղթատարական պաշտօնեայ մը, որ բանելով Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան սահմանուած անթել եւ ծածկագիր հեռագիրները, կը հաղորդէր ապստամբներու հրամանատարութեան։ Այս կարգադրութեան չնորհիւ, ապստամբները կ'իմանային փոխադրանաւերու շարժումները եւ կը ռմբակոծէին, կ'ընկղմէին զանոնք։ Ամբաստանեալին տանը մէջ գտնուեցան բազմաթիւ հեռագիրներու պատճէններ։ Պաշտօնեան խոստովանեցաւ թէ հարիւր ֆրանք կը ստանար իւրաքանչիւր հեռագրի համար եւ թէ մինչեւ հիմա ստացած է 8000 ֆրանք։ Երկու մեղսակիցներ ալ ունի։

ԱԲԽԱԶԻԱՆ ԷԼ

»»»» • ««««

Մաքրագործման հերթը հասել է Աբխազիային։ Թիֆլիսի «Զարեա Վոստոկա» պաշտօնաթերթը, օգոստ. 4ին, հաղորդում է, որ պաշտօնանկ են եղած Աբխազիայի ժողովրդական գործավարների խորհրդի նախագահ Լակոբա, հանրային կրթութեան գործավար Ցանտարիա եւ ուրիշ վեց ականաւոր համայնավարներ, որոնց ինչ պաշտօն ունենալը ցոյց տրուած չէ։ Լակոբան եւ իր բախտակիցները Աբխազիայի խորհուրդների համագումարում յայտարարուած են «ժողովրդի թշնամիներ», ամբաստանուելով ազգայնամոլութեան եւ Վրաստանից անջատուելու, ինչպէս նաեւ վրացական տարրը մերժելու մէջ։ Նոյն համագումարում հաստատուած է Աբխազիայի նոր սահմանադրութիւնը՝ հիմք ունենալով Ստալինեան սահմանադրութեան եւ Վրաստանի նոր սահմանադրութեան պայմանները։

Յայտնի է, որ երբ խորհրդային աշխարհում մէկը յայտարարւում է «ժողովրդի թշնամի», այդ նշանակում է, թէ նա արդէն ձերբակալուած է։ Կասկած չկայ, որ Լակոբան եւ ընկերներն էլ արդէն բանտում են, ուր սպասում են իրենց ճակատագրի կարգադրութեան։ Պէտք է ենթադրել, որ այդ ճակատագիրը շատ էլ քաղցր չի լինի։

Թէ ո՞վքեր են Ցանտարիան եւ միւս վեց համայնավարները, դժբախտաբար, յայտնի չէ, բայց Լակոբայի անունը ծանօթ է. Նա Աբխազիայի աչքի ընկնող գործիչներից է եւ, մասամբ, մօտիկ բարեկամը Ստալինի, որի հովանաւորութեան շնորհիւ, խորհրդայնացման առաջին օրից ի վեր, միշտ գտնուել է Աբխազիայի իշխանութեան գլուխը։ Խորհրդայնացումից առաջ Լակոբան պայքարում էր Վրաց մենշեւիկների դէմ, յանուն Աբխազիայի անջատման Վրաստանից։ Նոյն հակավրացին մնաց նաեւ խորհրդայնացումից յետոյ։ Լակոբայի ազգայնամոլութիւնն ու հակավրացութիւնը նոր բաներ չէին եւ առաջ էլ յայտնի էին Ստալինին։ Նոր սահմանադրութիւնը, ըստ երեւոյթին, նոր թափ տուեց աբխազական անջատողական ձգտումին, եւ Ստալինի ու Բերիայի մականը իջաւ Լակոբայի գլխին, ինչպէս մի տարի առաջ, նոյն առիթով, իջել էր Խանջեանի գլխին։

Որպէսզի Աբխազիային հասցուած հարուածի ծանրութեան տարողութիւնը լինի հասկանալի, անհրաժեշտ է ծանօթանալ Աբխազիայի վիճակին, յատկապէս նրա յետպատերազմեան ճակատագրին։

Աբխազիան մի փոքրիկ երկիր է, Սեւ Ծովի արեւելեան եզերքին։ Յեղափոխութիւնից առաջ, նա մի գաւառ էր. Վրաստանի անկախութիւնից յետոյ, առնուեցաւ Վրաստանի սահմանների մէջ, ուր մնաց եւ խորհրդայնացումից յետոյ, որ տեղի ունեցաւ 1921 թ. Մարտին։ Այժմ Աբխազիան ինքնավար հանրապետութիւն է Վրաստանի կազմի մէջ, ունի 8584 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն եւ մօտ 225,000 բնակիչ։ Վերջին մարդահամարի արդիւնքները դեռ յայտնի չեն, բայց, ըստ խորհրդային աղբիւրների, Աբխազիայի բնակչութիւնը 1930ին բաժանւում էր հետեւեալ մասերի — Աբխազներ՝ 50 առ հարիւր, Վրացիներ՝ 18.4 առ հարիւր, Յոյներ՝ 12.8 առ հարիւր, Հայեր՝ 10.2 առ հարիւր, Ռուսներ՝ 5.9 առ հարիւր, Պարսիկներ 2.2 առ հարիւր եւ այլն։ *) Աբխազները կովկասեան առանձին ցեղ են, ուրոյն ցեղային կազմով ու լեզուով, տարբեր վրացականից եւ աւելի մօտիկ չէրքէզներին։

Պատմութեան ընթացքում Աբխազիան եղել է մերթ անկախ, մերթ Վրաց թագաւորների իշխանութեան տակ, մերթ ենթակայ Օսմանեան կայսրութեան։ Աբխազները առաջ քրիստոնեայ էին, բայց մահմեդականութիւնն ընդունելուց յետոյ գրեթէ միշտ մղում են ունեցել դէպի Թուրքիան։ Ուժեղ ազգային բնազդի տէր են եւ մէկից աւելի առիթներ են ունեցել ցոյց տալու անկախութեան ձգտումը։

Անդրկովկասեան Սէյմի լուծումից եւ Վրաստանի անկախութեան հռչակումից յետոյ, ինչպէս տեսցինք, Աբխազիան մաս դարձաւ Վրաստանի։ Յօժար կամքով չեղաւ այդ միութիւնը. Աբխազները չէին ուզում մտնել Վրաստանի սահմանների մէջ, եւ զէնքով դիմադրեցին վրացական նուաճումներին եւ տեղի տուին միայն գերազանց ուժի առջեւ։ Եւ նուաճուելուց յետոյ էլ, մէկից աւելի անգամներ գլուխ բարձրացրին, բայց Վրաց զինուորական ուժերը դաժան միջոցներով զսպեցին ըմբոստութիւնը։ Ի վերջոյ, Աբխազ եւ Վրաց կողմերի բանակցութիւններից յետոյ, Վրացիները ստիպուած եղան ճանաչել Աբխազիայի ինքնավարութիւնը։

Սակայն, դրանով աբխազ-վրացական թշնամանքը չվերացաւ, եւ երբ 1921 թ. Փետրուարին կարմիր բանակը հիւսիսից շարժուեց Վրաստանի դէմ, ուրիշների թւում, Աբխազներն էլ միացան բոլշեւիկներին եւ նպաստեցին խորհրդայնացման, սակայն, խորհրդային իշխանութիւնն էլ հիմնովին չլուծեց աբխազական խնդիրը. Աբխազիան վերածուեց ինքնավար հանրապետութեան եւ թողնուեց Վրաստանի սահմաններում, մինչ դեռ Աբխազների ցանկութիւնն էր՝ դառնալ անկախ, կամ անմիջապէս կապուել Մոսկուայի հետ։ Յամենայն դէպս, Վրաստանի մաս կազմելը նրանց համար հաճելի չէր։

Պէտք է ասել, որ Վրացիների կողմից էլ քիչ ջանք թափուեց՝ լցնելու համար երկու ժողովուրդների միջեւ բացուած հորը. Վրացի մենշեւիկները հրով ու սրով էին կառավարում Աբխազիան՝ արհամարհական վերաբերում ցոյց տալով դէպի Աբխազների ազգային բաղձանքները։ Աւելի լաւ չեղաւ եւ բոլշեւիկ Վրացիների վերաբերումը, նոյն իսկ աւելի վատ. Վրաստանի խորհրդային իշխանութիւնը մի ժամանակ անգամ մերժում էր ճանաչել աբխազ ազգի գոյութիւնը։ Իմ ձեռքի տակ կան մէկից աւելի խորհրդային պաշտօնական հրատարակութիւններ, որոնք բոլորովին անտեսում են Աբխազներին։ Այսպէս, օրինակ, «Կաւկազ» վիճակագրական-տնտեսական ժողովածուն, որ 1925 թ. լոյս է ընծայել Խորհրդ. Անդրկ. Դաշնակցութեան Գերագոյն Տնտեսական Խորհուրդը, Աբխազիայի մասին խօսելիս՝ տալիս է հետեւեալ թուերը — Աբխազիայում 1921-23ին կար՝ 17 հազար ազրբէջանցի Թուրք, 16.109 Հայ, եւ 60,877 վրացի, 41,006 այլ կովկասեան ցեղեր, 7,986 Ռուս, 28,408 այլ ժողովուրդներ. Աբխազների մասին ոչ մի խօսք. նրանք հաշուած են իբրեւ Վրացի։ Նոյնը տեսնում ենք եւ Պետհրատի 1927 թ. հրատարակած «Անդրկովկաս» գրքի մէջ, ուր Աբխազիայի բնակիչներից գլխաւոր թիւը ցոյց է տրուած Վրացի։

Սա, ի հարկէ, պատահականութեան արդիւնք չէր, այլ բնական արտայայտութիւնը մենշեւիկեան այն քաղաքականութեան, որ փոխանակ մեղմացնելու՝ է՛լ աւելի սրեց ազգային հակամարտութիւնները Կովկասում։ Դեռ հանգուցեալ Օրջոնիկիձէն շատ դառնօրէն գանգատւում էր ողջ Անդրկովկասում, բայց մանաւանդ, Աբխազիայում տեւող ազգայնական թշնամանքի դէմ, թէեւ նոյն այդ Օրջոնիկիձէի բարեհաճ հովանաւորութեամբ էր, որ Աբխազիան ենթարկուեցաւ բռնի վրացացման, ա՛յն աստիճան, որ Աբխազներին պարտադրուեցաւ վրացական տառերի գործածութիւնը, հակառակ աբխազ ժողովրդի կամքի։ Հէնց Վրաստանի շահերի տեսակէտից շատ աւելի խելացի կը լինէր՝ իրապէս յարգել Աբխազիայի ինքնավարութիւնը եւ աստիճանաբար իրար մօտեցնել երկու ժողովուրդներին՝ հետզհետէ վերացնելով հակամարտութեան հիմնական պատճառները։ Վրացի բոլշեւիկները, դժբախտաբար, այդպէս չարին եւ գործերը հասցրին այնտեղ, որ նոյն իսկ Լակոբայի պէս, վերջին հաշւով, աւելի յարմարուող մարդիկ ըմբոստացան ընդդէմ Վրաց խորհրդային իշխանութեան

Մեզ յայտնի չէ, թէ իրապէս ի՞նչն է հանդիսանում Լակոբայի վերջին յանցագործ արարքը, որի համար նա պատուհասուել է, բայց այն փաստը, որ նրա անկումը տեղի է ունեցել նոր սահմանադրութեան կապակցութեամբ, իրաւունք է տալիս անելու հետեւեալ ենթադրութիւնները. —

ա) Հաւանաբար, օգտուելով Ստալինեան սահմանադրութեան սկզբունքներից՝ աբխազ համայնավար վարիչները պահանջել են, որ Աբխազիան հանուի Վրաստանի սահմաններից եւ կապուի անմիջապէս Մոսկուայի հետ, իբրեւ Միութենական հանրապետութիւն։

բ) Անհաւանական չէ նաեւ, որ Աբխազները պահանջել են, որ Աբխազիան, ինքնավար հանրապետութեան ձեւով, մտնէ Խորհրդ. Ռուսաստանի կազմի մէջ, կովկասեան միւս ինքնավար հանրապետութիւնների շարքում։

գ) Վերջապէս, կարելի է, որ Լակոբան եւ իր ընկերները պահանջել են Վրաստանի եւ Աբխազիայի միջեւ եղած սահմանների սրբագրութիւն, ի նպաստ Աբխազիայի։ Աբխազ-վրացական սահմանավէճը հին վէճ է, որ գալիս է դեռ Օչակովի օրերից, երբ ա՛յն ժամանակուայ Ներքին գործերի վարիչ Ա. Չխենկելիի ջանքերով Աբխազիայի (Սուխումի գաւառի) մի մասը կտրուեց ու կցուեց Վրաստանին (Քութայիսի նահանգին)՝ առաջին դժգոհութիւն առաջ բերելով Աբխազների մէջ։

Այսպէս թէ այնպէս, Լակոբայի եւ միւս աբխազ գործիչների պաշտօնանկութիւնը մի անգամ եւս արծարծում է Վրաց-աբխազական յարաբերութիւնների անտանելի կողմը։ Մի երեւոյթ, որ չեն կարող ցաւով չը դիտել կովկասեան միւս ժողովուրդները։ Ինչպէս Ղարաբաղի ու Նախիջեւանի վէճը Հայերի եւ Ազրբէջանցիների միջեւ, ինչպէս Զաքաթալայի հարցը Ազրբէջանցիների եւ Վրացիների միջեւ, ինչպէս Ախալքալաքի խնդիրը Հայերի եւ Վրացիների միջեւ, պէտք է օր առաջ լուծուի վէճը եւ Աբխազների ու Վրացիների միջեւ։ Այդ անհրաժեշտ է ոչ միայն Վրաստանի ու Ազրբէջանի, այլ եւ ամբողջ Կովկասի բարօրութեան համար։ Բայց, դժբախտաբար, Լակոբաներին պատժելով եւ արդար դեկավարներին բանտարկելով չէ, որ պիտի վերանայ չարիքը։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

*) Այս թուերը առնուած են André Pierre-ի «U.R.S.S.» հատորից, Paris, 1932, Librairie Delagrave. Մեզ թւում է, որ նրանք ճիշդ չեն, մանաւանդ Հայերի թիւը ցոյց տրուածից աւելի պէտք է լինի։

«ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԸ ԹԱՂՈՒԱԾ ԷՐ ԲԱՅՑ ՎԵՐԱԾՆԱՒ»

ԽՄԲ.— «Աչքէ Սէօզ» հակաքէմալական թուրքերէն թերթը, որ Ֆիլիպէի մէջ կը հրատարակուի, հետեւեալ յօդուածը տպած է.—

1926ին՝ զսպուած էր Արարատի ըմբոստութիւնը, հրկիզուած էին քրդական գիւղերն ու քաղաքները, ընդհանրութիւնը [illegible] ենթարկուած էր ու այդ լեռան կատարին թաղուած էր Քիւրտիստանը։

Իբրեւ լրացում այս բոլորին, Միլլիէթ թերթը կը հրատարակէր հետեւեալ պատկերը.— Դամբարան մը Արարատի կատարը, տապանաքարին վրայ քրտական գդակ մը, իսկ վրան հետեւեալ արձանագրութիւնը.— «Աստ հանգչի ցնորածին Քիւրտիստանը»։

Վախճանեալը թաղուած է առանց բժշկական վկայագրի՝ համաճարակէ մեռնողի մը նման, եւ հոգեվարքը մեռած կարծելով, անմիջապէս զայն թաղեր ու տապանաքարն ալ վըրան տեղաւորեր էին...

Այժմ, մեռնելով ու մեռցնելով, պատմականօրէն Քիւրտիստան սրբագրուած այդ բարձրաբերձ ժայռերուն վրայ «գերեզմանուած» Քիւրտիստանին յարութեան ըլլալու մասին [illegible] ձակեր՝ վկան ըլլալով քրտական այն ձիգներուն, որոնք ամիսներէ ի վեր կը գրաւեցնեն թրքական զօրագունդեր։

Արդ, Քիւրտիստանը յարութիւն է առած։ Եւ ինչպէ՜ս...

Ան իր գերեզմանէն դուրս է խոյացած՝ ահաւոր մրրիկներուն գրգռիչներ, դժոխքին յատակէն ճարած է զէնքերուն ամենակատարելագործուածը, ռազմանիւթին ամէնէն ահազդեցիկն ու նորագոյնը, եւ երիտասարդացա՞ծ է...

Քիւրտիստան-Տէրսիմը, չորս հազարամեայ ուղին՝ Մոնկոլ, Թաթար եւ Իրանեան ցեղերուն, ետ է մղեր բոլոր դրոհները այդ հեղեղներուն, որոնք, անկարող ըլլալով հողատիրանալու, անցեր գացեր են։ Եւ շատ ալ անհրաժեշտ չեն դատեր յափշտակել այդ լեռնականներուն հետ, որոնք աւելի քաջ են քան իրենք։

Օսմ. Կայսրութիւնը եւս երբեմն գտնուեր ներեց, եւ երբեմն հանդիսատ թողուց։ 1515ին, անոնց անկախութիւն շնորհեցաւ՝ բարեկիրապատ Սուլթան Սէլիմի հովանաւորութեան տակ։

Բոլոր դարերու ընթացքին, Օսմանցիները անձնապահ գունդեր կազմեցին այդ քաջերէն։ Իսկ Քիւրտերը երբեք չդադրեցան հաւատարմութիւն յայտնել։

Եթէ հարկ ըլլայ ճշմարտութիւնը խոստովանիլ, այլեւս պատմութեան է անցած՝ ի յարգանս այդ ցեղին՝ [illegible] բացատրութիւնը։

Դիւանագիտութիւն. այդ առիւծի բոյնը, որ իբրեւ սեւ կէտ մնացեր էր երկրին մէջ, քարերու այդ բարձրաւանդակները ծակել-ծակծկել հարկ եղաւ 1808 - 1892 - 1897 - 1902 - 1905 - 1925ի բոլոր փորձերը անցան ապարդիւն։

Այդ քաջարի ցեղին հարուածներուն տակ հալեցան ու հալեցուցին մարդկային այն զանգուածները, որոնք ապաստաններուն բախեցան։

Ինչո՞ւ այս խորտակումները, սակայն։

Ի՞նչ կ'ուզեն երեք միլիոննոց այս ցեղէն, որ հինգ հարիւր տարիէ ի վեր կիսանկախ կեանք մը կ'ապրի։

1926ին, զօրահանդէսները յիշեցնող արշաւանք մը կազմակերպուեցաւ՝ բնաջնջելու համար այս ցեղը։ Այդ մթին ամպերը պիտի փարատէին, այդ սարերը պիտի կցուէին մայր հայրենիքին, այդ ըմբոստ ցեղին անկեալ մակարդակը պիտի բարձրացուէր, աւելի ճիշդը՝ պիտի թրքացուէր անիկա... Այլ խօսքով՝ Թուրքիոյ մէջ Թուրքէն զատ ոչ եւ է տարր պիտի չմնար, մանաւանդ Քիւրտ անունն իսկ ջղայնութիւն կը պատճառէր...

Մտաւորական Քիւրտ մը՝ Ճէնապ Ճէլատէթ Պէտրխան, որ Թուրքիոյ մէջ ուսած եւ զինուորական հրամանատարի աստիճանին է բարձրացած, Հանրապետութեան նախագահին ուղղած իր բաց նամակով քրտական հարցի էութեան մասին հարց կուտայ եւ կը յարէ.

— «Փաշա՛, հակառակ անձնական եւ քաղաքական խիզախութեանդ, որ համբաւաւոր է, չեմ գիտեր ինչո՞ւ ցարդ չկրցաք խոստովանիլ թէ Թուրքիոյ մէջ քրտական հարց մը գոյութիւն ունի։ Այդ խոստովանութեան համար անհրաժեշտ քաջութիւնը չը գտնաք կամքիդ մէջ, որուն զօրութեան ու կարողութեան չափազանց վստահ էինք։ Քրտական այնպիսի հարց մը, որ կառավարութիւնը կը մղէ իրմով զբաղելու՝ անստուգութեան, կասկածներու եւ նախանձի ենթարկելով զայն»։

Այս անգամ եւս այդ լեռնաբնակներուն երկարող լեզուները պիտի [illegible], ու պատմիչը պիտի տրուի այն յեղուզակներուն եւ վաշխառու աշիրէթապետներուն, որոնք այդ միամիտ ժողովուրդին կաթը կը կթեն... Իսկ մնացորդները պիտի թրքացուին, պիտի տեսնէ՛ք։

Դարձեալ Տիգրանակերտցի Քիւրտ մը՝ Զիա Կէօք Ալփ է որ ժամանակ թողած է այս ձգտումը, որ անկարելի է ու չի յենուր ոչ եւ է դատողութեան, խելքի եւ օրէնքի տրամաբանութեան։ «Թրքացնել»։ Պիտի թրքացնեն այն Քիւրտերը, զորս իրենք «Թուրք» կը կոչեն։ Անոնց արիւնը պիտի թրծեն թրքական արիւնով։ Եւ, եթէ կ'ուզէք, զայն կոչեցէք «ցեղերու բարենորոգման [illegible]»։

Ճէնապ Ճէլատէթ Պէտրխան, այս գործողութեան հարազատութեան բաժինը վերագրելով Քիւրտերուն, իր վերոյիշեալ նամակին մէջ կ'ըսէ.

— «Շատ մը օտար տարրեր կը բերէք ու կը խառնէք Թուրք ցեղին։ Այս ընթացքով, ուրեմն, Թուրք ցեղը կը ենթարկէք ազնուացումի կարօտ։ Այսինքն՝ ամբողջական տարր, իսկ միւսները՝ ազնուացուցիչ կամ գեղազանց տարրեր։ Վստահ եմ, որ Թուրք ազգը ձեզի այդ մեղքը պիտի չներէ այն օրը, երբ տեղեակ ըլլայ այս իրողութեան»։

Մինչդեռ, թրքացնելով Քիւրտերը, որոնց նախահայրերը յիշեցինք վերը, կազմուելիք շաղախը «յեղուզակներէ, անգութներէ, անուղղելիներէ» յառաջ եկած շաղախ մը պիտի ըլլա՞յ միթէ։ Ցանցառ մը, որ հակասական ու երկկողմանի է, ու գիտութիւն մը որ ազնուութեան կը վերածէ գիտութիւնը...

Ի՞նչ է պահանջը այս ցեղին, որ ատեն ատեն հոգ կը պատճառէ իր կառավարութեան։

Ժառանգական իրաւունք մը, ան կ'ուզէ որ միջամտութենէ զերծ մնայ իր հօրենական օճախը։ Ո՛չ արիւն թափել եւ ոչ ալ արիւն զոհել։ «Մենք իսլամներ ենք, հետեւաբար կրօնքի եւ կենցաղի ազատութիւն կ'ուզենք։ Մենք Քիւրտեր ենք, հետեւաբար Քիւրտիստանի մէջ պիտի ապրինք։ Մենք արի ցեղ մըն ենք, — ու մենք ենք որ կասեցուցած ենք ռուսական եւ այլ արշաւները Անատոլուի մէջ։ Առաջին անգամ Իսմէթ Ինէօնիւ քըրտական հեծելազօրքը չէ՞ր։ Հետեւաբար, մեր զէնքերը մեր քով պիտի մնան» — կ'ըսեն անոնք։ Ահա վէճին էութիւնը, որուն պատճառով Քիւրտերը զէնքի փարեցան։ Սէյիտ Ռիզա Տէրսիմի մէջ նոր կառավարութիւն մը կազմեց։ Պետը ինքն է, իսկ անունը՝ Քիւրտիստան։ Ան կրնա՞յ ապրիլ, սակայն։

Անոնք անգամ մը եւս պատեանէն հանեցին սուրը։ Կամ դէմքերնին պիտի կարմրցնեն, կա՛մ վիզերնին, — Քիւրտերուն ուխտը։

Թնդանօթով ռազմանիւթ պիտի անձրեւեն այդ լեռներուն վրայ. կա՛մ այդ լեռները պիտի կտրուին ու այդ շրջանը պիտի օժտուի զուիցերիական բարեկարգութեամբ մը, եւ կամ աւերակոյտի մը վերածուելով՝ պատմութեան պիտի անցնի, — ահա՛ Թուրքերուն ուխտը։

Եւ սակայն, ի՞նչ եւս ալ ունենայ ան, Տէրսիմի կատարին պիտի դրուի երկրորդ դամբարան մը եւ գլխարկ ու գդակ կրող երկու գերեզմանաքարերու վրայ պիտի քանդակուի.—

«Աստ հանգչին նահատակները երկու քոյր ցեղերու» ...

Այս է այն կնիքը, զոր պատմութիւնը պիտի դնէ այդ դամբանին վըրայ։ Աղեքսանդրէն մինչեւ Նափոլէոն, յետամնաց տարրերէն մինչեւ Արքիմեդեսը՝ որ սպաննուեցաւ սպասի մը կողմէ, ոչ ոք կրցած է կասեցնել պատմութեան ընթացքը։ Անոր վճիռը անփոփոխելի է։

Ճէլատէթ Պէտրխան սապէս կը վերջացնէ իր նամակը, որուն տուած է գրքի ձեւ.

— «Հակառակ ամէն բանի, եթէ դուք չէք խղճար Անատոլուի խեղճ զաւակներուն՝ որոնք իսլամի արիւնը կը թափեն եւ իսլամի գնդակէ կը մեռնին, գիտցէք գոնէ որ Քիւրտին եղբայրներուն մէջ մեռնելու եւ մեռցնելու չափ առատ արիւն կայ»։

Նամակին բովանդակութիւնը կը հաստատէ ու հաստատ ալ տեղեկութիւնները, զորս կը ստանանք Տէրսիմի ողբերգութեան մասին։

Մեռնելով ու մեռցնելով, ցամաքի վրայ, օդին մէջ . . .

Զօ՜ւր արիւնահեղութիւն . . .

ՍԻՆՋԱՔԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆ. ԳԱՂԹԸ

«Այս երկրին մէջ Հայերը չէզոք տարր մըն են, բայց կապուած են Սուրիոյ մտայնութեան»։ Այս խօսքերուն տակ «Ժումհուրիյէթ» կը հրատարակէ Անթաքիոյ իր թղթակիցին մէկ կարեւոր գրութիւնը.—

Թըլթամիրը, Գամիշլիը, տեսակցած է Անթաքիա բնակող բնիկ Անատոլուցի եւ Թուրք մշակոյթով սնած փաստաբան Իպրահիմեանին հետ, որ իր դիրքով ու ազդեցութեամբ «առաջնակարգ հայ դէմքերէն մէկն է»։

Թղթակիցին դիտողութիւններուն պատասխանելով, բայց բառական վարանումներէ եւ ներքին զգացումները ծածկելու ճիգերէն վերջ փաստաբան Իպրահիմեան ըսած է.

Երկու տարի առաջուան վիճակագրութեան մը համաձայն, Հայերուն թիւը 27.000 է, այսինքն Հաթայի (Սանճագ) բնակչութեան մէկ տասներորդէն աւելի, առանց ալ երկու հազարը տեղացի, մնացեալը գաղթական։

Նոր վարչաձեւին հանդէպ Հայերը չէզոք դիրք մը բռնած են, սակայն մտայնութեամբ Սուրիոյ կապուած։ Բայց վստահ եմ որ երկրին շահերուն վերաբերեալ խնդիրներուն մէջ բոլոր տարրերը համախումբ պիտի շարժին։ Եթէ տարր մը, ուրիշ տարրի մը վրայ ուզէ իր տիրապետութիւնը հաստատել, Հայերը ամէն պարագայի մէջ Սուրիացիներուն կողմը պիտի բռնեն։

Ինչո՞ւ, — կը հարցնէ թղթակիցը — ինչո՞ւ Թուրքերուն հետ ըլլանք, եւ պահ մը կենալէ վերջ կը շարունակէ.

— Մի՞թէ որ անցեալին անդրադառնալ կայ։ Մենք ինչպէս որ կը բաղձանք Թուրքիոյ Հայերուն հաւատարմութեան իրենց հայրենիքին հանդէպ եւ կ'անիծենք ամէն հակառակ ընթացք, ինչո՞ւ հաւատարիմ չըլլանք Սուրիոյ հանդէպ։

Ճշդեմ որ ոչ մէկ Հայ, որ եւ է կէտի մէջ, Թուրքերուն հանդէպ յանցանք մը չի սնուցաներ. բացի այն պարագային երբ իր գոյութեան եւ ազատութեան իրաւունքին դէմ խօսքով, ապրելու իրաւունքին դէմ ոտնձգութիւն կ'ըլլայ։ Ճիշդ է որ այսօր Թուրքիա լրջօրէն եւ շատ արդիականացած է, բայց մարդը մարդ է, մտահոգութիւնը շուտով չի փարատիր, կը վախնայ։

Նոր վարչաձեւին տակ եթէ մեր վիճակին ձգուինք, Հաթայը Զուիցերիա մը կրնայ ըլլալ. Անիկա երկու պետութեանց ձեռքն է, եթէ սակայն իւրաքանչիւրը իր կողմը քաշէ, միշտ անդորրութեան երեսը պիտի չտեսնենք։ Հոս լայն ինքնավարութեան պատրաստուած չէ ժողովուրդը, որ ժամանակի կը կարօտի զայն մարսելու համար։

Այս երկրին մէջ ոչ միայն քաղաքական, այլ եւ տնտեսական ու ընկերային անհանգստութիւն մը կայ. ամէն կողմ տարածուած այս անհանգստութիւնը բառնալու համար երկիրը կատարեալ անդորրութեան եւ կայուն վիճակի պէտք ունի։

Հաթայի Հայերը չեն կրնար ընդդիմանալ երկիրը արեւմտականացնող որ եւ է շարժման։ Միտքերը լուսաւորելու համար պէտք է արձանագրել սխալ մը որ թերթերուն մէջ դրուեցաւ։

Անկէ բաւական առաջ, Պէյրութի Թուրք հիւպատոս Պ. Ցէբիսեան ։

ԱԼԼԱՀ ՄԵԾ Է

»»»» • ««««

—«Մայրերը մերն», հրամայեց անիկա։

Յետոյ գրպանէն զոյգ մը սպիտակ ձեռնոցներ հանելով, հագաւ դանդաղ ու խնդալով ըսաւ իր հաւատարիմ ոստիկաններուն.

Կայսերական պատուակալը սպիտակ ձեռնոցներով կը յարձակի։

Յետոյ, սուրը քաշելով, կը հրամայէ յարձակիլ։ 30 ոստիկաններ իրենց գլուխը ունենալով Էնվէրը, երեք հազար Ռուսներու վրայ կ'իյնան։ Վերջին անգամ ըլլալով, Էնվէր կռուին արբեցուցիչ մթնոլորտը կը շնչէր. վերջին անգամ ըլլալով արիւնը կը հոսէր Թուրանի համար։ Յանկարծ ոստիկանները Էնվէրի ձայնը լսեցին. Նախ մեղմիկ, ապա երթալով աւելի զօրաւոր ձայնով, Էնվէր մեռելներուն յատուկ «Եա սին» շարականը կ'երգէր. ոստիկանները խմբովին կը շարունակէին զայն։ Բոլորն ալ հրաժեշտ կ'առնեն կեանքէն. իրենց գիծը երթալով կը մօտենայ Ռուսներուն ընդարձակ ճակատին։

Էնվէր Ռուսներուն վրայ կը նետուի. ոստիկանները կը հետեւին անոր։ Մէկը միւսին ետեւէն Թուրք ոստիկանները արիւնլուայ գետին կ'իյնան։ Հսկայ [illegible] ռուս ձիաւոր մը իր սուրը կը բարձրացնէ փաշային վրայ, որու դէմքը կը պարզուի։ Այս անգամ ազատում չկայ այլ եւս։ Ռուսը ուժգին հարուածով մը անոր գլուխն ու աջ ուսը կ'անջատէ մարմինէն։

Փաշային դիակին վրայէն գտնուեցան Գուրան մը, առաջին կարգի երկաթեայ խաչ մը եւ իր կնոջ լուսանկարը. Այս բոլորը միասին Տաշքենդ դրկուեցան Կէփէշուի կողմէ. Էնվէրի հարցը լուծուած էր։

Ռուս զինուոր մը փաշային գլուխը իր սուինին վրայ գամեց։

Սակայն 1922 օգոստ. 4ին, Էնվէր ու խումբ մը Թուրք ոստիկաններ չսպաննուեցան միայն, այլ անոնց հետ համաթուրանական գաղափարաբանութիւնը։

Էնվէրի մահէն յետոյ, Պասմաճիներու շարժումը շուտով զսպուեցաւ. 1930ին Իպրահիմ պէկն ալ գերի ինկաւ ու մահուան դատապարտուեցաւ։

Ի՞նչ բախտ արժանացան միւս երիտասարդ Թուրքերը, որոնք մահուան դատապարտուած էին Մէհմէտ Ճըդի կողմէ։ Ոչ ոք յաջողեցաւ փրկուիլ։ Ճէմալ Հայու մը կողմէ Թիֆլիսի մէջ սպաննուեցաւ 1921ին։ Վերջին երիտասարդ Թուրքը Իթթիհատի ընդհ. քարտուղարը՝ Նազըմ պէյ, ինչպէս նաեւ Ճավիտ պէյ, մահուան դատապարտուեցան Քէմալի կողմէ եւ կախաղան բարձրացան 1926ին։

Արեւելքի պատմութիւնը արիւնով, սուրով եւ կախաղանով կը գրուի

(Վերջ) Մ. ԽՍԱՏ

ՔԱՂԵՑԷՔ

— Անգործութիւնը եւ հանգիստը կը բորբոքեն ու կը ակարացնեն մարմինը։

— Աշխատանքը կը պնդացնէ եւ կը զօրացնէ մարմինը։

— Պտոյտը, ուրիշ շատ մը բաներէ աւելի, բնական մարմնակրթանք մըն է։

— Առաւօտեան պտոյտը կը նիհարցնէ, փորը կակուղ կը պահէ, գլուխը աւելի թեթեւ կ'ըլլայ, մարմինը առոյգ եւ կայտառ կը զգայ ինքզինքը։

Հաթայի մէջ քննութիւն կատարած էր. իր տեղեկագրին մէջ կը յայտնէ թէ կարգ մը շրջաններու մէջ Թուրքերը տեղահանուած եւ Հայերը անոնց տեղաւորուած են: Սխալ է ասիկա. Հայերուն համար Ազգաժողովին կողմէ երեք տեղ դրուած է եւ ոչ մէկ Թուրք տեղահանուած:

Թղթակիցը կը յայտնէ թէ փաստաբան Իզմիրլեան լեզուին տակ բան մը ունէր, բայց չէր կրնար ըսել: Իրապէս բարեկամ մը իրեն բացատրած է.

— Հաթայի Հայերը իրենց ընթացքով միշտ պարտաւոր են Սուրիոյ հաճելի երեւալ: Այլապէս Սուրիոյ ուրիշ քաղաքներու մէջ բնակող իրենց ազգակիցները չարաչար կը տուժեն. այս մասին ոչ մէկ տարակոյս ունին. նախատարբար, անոնց հանգստութեան սիրոյն, Հաթայի Հայերը պէտք կը զգան Սուրիոյ ուզածին պէս շարժիլ — Քանի քանի անգամներ իրենց բերնէն լսած եմ թէ սպառնալիքի տակ ու բանի այդպէս կը գործեն:

— «Արդեօք ա՞յս էր գաղտնիքը զոր որ եւ է ձեւով չկրցայ կորզել Իզմիրլեանին բերնէն»:

ԾՈՎԱՓԷՆ

ՊԻՐՔ - ՓԼԱԺ.— Համբուած օրերը ի՜նչ շուտ կ'անցնին: Բախտաւոր է այն որ չի մտածեր վաղուան մասին:

Առաւօտ է կանուխ, ծովափն եմ դարձեալ, դէմս ջուրերուն, մազերս հովին. Արեւն իր քունէն հազիւ արթնցած, բայց երեսը չէ լուացած դեռ ծովուն ջուրէն.

Կը շրջիմ սիրող - ձկնորսներու հետ միասին, որոնք իրենց կարթերը նետած ջուրին մէջ, կը սպասեն որսին.

Անդին խումբեր, մեծ ու փոքր՝ կը սկսին դալ խաղերով, խաղալիքներով միասին, ցրուած աւազուտքին չորսին ու երկայնքին: Եւ մարզանքներ, շուէտական, սկաուտական, առաջնորդներու կողմէ, որոնք այդ ծաղկատի տղոց թեքերը կը լայնցնեն՝ առողջ բնութեան ու կենսապարգեւ արեւու լոյսանքին տակ:

Անդին տղաք պտոյտներ կը կատարեն ջուրերու վրայ, պատաւ թիւղալիններու հսկողութեամբ, ծովափին մէկ ծայրէն միւսը:

Ո՜չ մէկ Հայու կը հանդիպիմ, ո՜չ մէկ բարբառ մայրական, օտարութիւն չորս կողմս: Օտար մըն ալ ես իրենց համար...

Կը դառնամ քաղաք ու առիթէն օգտուելով կ'այցելեմ նշանաւոր հայ դեղագործին՝ Գ. Լ. Թուլլաճեանի: Իր դեղարանը հաստատուած է 1890-էն ի վեր եւ հրապարակի վրայ ամէնէն կարեւորն է. ունի արհեստանոց մը եւս, ուր կը պատրաստէ essence aigenenner, ինչպէս նաեւ Kefir Arménof եւ Yoghourt Arménof, որոնց Հայու անուն կցելն ալ բան մըն է իրեն համար:

Յաճախորդները անվերջ եկեւմտեւ կ'ընեն, եւ ահա ինքը, տարէց եւ ջըրդուտ, գիտունի երեւոյթով:

— Փարիզէն կուգամ, կ'ըսեմ, եւ ձեր անունը կարդալով երբեմն թերթերու մէջ՝ հանդիպեցայ:

— Այո, կը պատասխանէ, միշտ կուտամ (չեմ գիտեր թէ արդեօք ծո՞ւէկ ալ տուած ունի):

Կը հարցնեմ թէ հայերէն թերթ կը կարդա՞յ: «Կը դրկեն, կ'ըսէ, բայց ժամանակ չունիմ զբաղելու»: Բախտս կը գտնուէր Համազգայինի վիճակախաղի տոմսակներէն. ցոյց կուտամ եւ կը բացատրեմ Ընկերութեան նպատակը եւ օգուտը նոր սերունդին: «Շատ կը դրկեն այսպէս», կ'ըսէ, ու կը կտրէ չորս հատ 3 ֆրանքնոց տոմսակներէն: Շնորհակալութիւն կը յայտնեմ ու կը հեռանամ:

ՄԷԼ. ՍԷ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԻՏԱԼԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Օգտուելով Բժ. Եր. Արզումանեանի այցելութենէն, շարք մը հարցումներ ուղղեցինք, Իտալիոյ հայ գաղութին եւ մասնաւորապէս նոր սերունդի կացութեան մասին: Մեր բարեկամը, որ մինչեւ այժմ տեղն Միլանի Գաղթ. Վարչութեան նախագահն է, մեզի հաղորդեց հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Իտալիոյ Հայութեան կեդրոնն է Միլան քաղաքը, ուր մօտաւորապէս 250 Հայեր կան: Քանի մը ընտանիք ալ միւս քաղաքներուն մէջ ցրուած են, Հռոմ, Թորինօ, Վենետիկ եւ Պարի: Մեծամասնութիւնը առեւտրական է: Կան նաեւ արհեստաւորներ, բանուորներ եւ մասնագէտներ:

Ուսանողութեան մեծագոյն մասը Վենետիկի Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանի թոշակաւոր աշակերտներ են եղած միշտ, որոնք դեռ մօտաւոր անցեալին մէջ ուշադրաւ թիւ մը կը կազմէին (25 - 30): Վերջին տարիներուն այդ հաստատութեան թոշակները ջնջուած ըլլալով՝ ուսանողութեան թիւը հետզհետէ կը նուազի: Ներկայիս 10 - 12 ուսանողներ կան, որոնց կէսը Մ. Ռ. սաներ են: Հայ ուսանողներու նախընտրած ճիւղն է բժշկութիւն եւ երկրաչափութիւն:

Օտարացման դէմ որոշ աշխատանք կը կատարէ Միլանի Գաղթային Միութիւնը, որ ծանօթ է «Իտալիոյ Հայոց Միութիւն» անունով, պաշտօնապէս ճանչցուած տեղական իշխանութենէն: Պէտք է ըսել որ անբաւական է այդ աշխատանքը: Երբեմն կը սարքուին հանդէսներ եւ բանախօսութիւններ: Դժբախտաբար երիտասարդութիւնը ընդհանրապէս կը փայլի իր բացակայութեամբ:

Գաղթային Ընդհանուր Միութենէն զատ, կան նաեւ «Համազգային»ի մասնաճիւղ մը, Ուսանողական Միութիւն մը եւ Մուրատ - Ռափայէլեան Նախկին Սաներու Միութիւնը: Հայ Բանուորներու Միութիւնը տարիներ առաջ լուծուեցաւ, անդամները՝ գործի պատճառաւ ցրուեցան Միլանի շրջակայ գիւղերուն մէջ, ոմանք ալ գացին ուրիշ երկիրներ:

Դժբախտաբար մեր նոր երիտասարդութիւնը անցեալ շրջանի խանդավառութիւնը չունի: Կուսակցական կազմակերպութիւններ չկան: Օտարականները չեն ընդունուիր տեղական կուսակցութեան մէջ. բայց ուսանողներու համար համալսարանական կազմակերպութիւններ կան (Guf), որոնց կրնան մասնակցիլ օտարները իրենց ազգային միութիւններով: Միլանի եւ Հռոմի Հայ Ուսանող. Միութիւնները արձանագրուած են տեղական Gufերուն: Ֆաշական կազմակերպութեան անդամ կրնան ըլլալ այն Հայերը, որոնք իտալական քաղաքացիութիւն ստացած են. Քաղաքացի Հայերը գրեթէ բոլորն ալ արձանագրուած են: Պարզ է որ անոնք իտալացիի հաւասար իրաւունքներ կը վայելեն:

Հայերու հանդէպ ընդհանրապէս լաւ տրամադրուած են Իտալացիները. կը սիրեն ու կը յարգեն մեր գաղութը, որ խաղաղ ու հանգիստ նուիրուած է իր աշխատանքին: Հայերէն ոմանք, իրենց դիրքին ու աշխատանքին բերումով, իտալական լայն շրջանակ ունին: Կարելի էր օգտագործել այս լաւ ծանօթութիւնները, Հայ - Իտալական Միութիւն մը ստեղծելով: Դժբախտաբար ձեռնհաս անձեր կը պակսին այս աշխատանքին համար:

Մեր գաղութի անդամներէն շատեր ստորահպատակ են. կ'ապրին այդ հանգամանքով ինչպէս օտար քաղաքացիներ: Բաւական թիւով իտալական քաղաքացիներ ալ կան, որոնք տեղացի ժողովուրդին հաւասար իրաւունքներ կը վայելեն: Սկիզբները հպատակութեան խնդիրը բաւական դիւրին էր. բայց վերջերս խստացուցին: Անցեալ տարի հպատակութեան դիմում ընողներէն ոմանք մերժուեցան: 32 տարեկանէն վար նոր հպատակները պարտաւոր են զինուորական ծառայութիւն կատարել: Նանսէնեան Հայերու իրաւական վիճակը նոյնն է ինչպէս Ֆրանսայի մէջ:

Իտալիոյ դէմ եղած պատժական տնօրինութեանց շրջանին եւ Ալեքսանտրէթի խնդրին առթիւ իտալական մամուլը լուրջ ու երկար ուսումնասիրութիւններ հրատարակեց Թուրքիոյ մասին. բաւական բուռն քննադատութիւններ ալ եղան: Քանի մը թերթեր Սանճաքի հարցին հետ յիշեցին նաեւ Հայկական լքուած դատը: Թուրքիոյ արտաքին գործնախարարին այցելութեան առթիւ եղած բարեկամական արտայայտութիւններէն յետոյ, իտալական մամուլը լուռ կը մնայ:

Իտալիոյ Մուրատ - Ռափայէլեան Նախկին Սաներու Միութեան քանի մը տարի առաջ հրատարակած հարցերը Մ. Ռ. կտակի մասին դժբախտաբար անժխտելի իրողութիւններ էին: 14 միլիոնի պարտքը գոցելու համար, վանքի վարչութիւնը ստիպուեցաւ հասութաբեր կալուածներ ծախել, ու այդպէսով Մ. Ռ. վարժարաններու հասոյթի աղբիւրը նուազեցնել այնքան՝ որ այսօր անհնարին է այլեւս կտակի տրամադրութիւնները գործադրել: Վենետիկի եւ Փարիզի Վարժարաններուն մէջ կ'ընդունուին միայն թոշակաւոր աշակերտներ, մինչդեռ ըստ բարերարներուն՝ «ազգին որբ եւ աղքատ մանկանց» դաստիարակութեան պիտի ծառայէին: Ուսանողական թոշակները բոլորովին դադրեցուցած են: Վենետիկի վարժարանը ներկայիս ունի 35 աշակերտ միայն:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՎԱԼԱՆՍ, 9 Յուլիս (Յառաջ).— Կիրակի է, արեւը յոգնած՝ երէկուայ «իր ծանր աշխատանքէն», արթօրուշ արթնցաւ, եւ դեռ անլուայ՝ տխօթէն, չի համարձակիր երկրին նայիլ:

Երէկուընէ պատրաստուած էին պայուսակները, կիրակին անցընելու ընկերոջ մը մօտ, որ իր զաւակներով արձակուրդի գացած էր Հայու մը ագարակը:

Ջորս քիլոմեթր քալելէ վերջ, հասանք Սուսյեան: Անոր օդը պայծառացաւ եւ արեւը իր ամառնային կիզիչ ճառագայթները սկսաւ տարածել ամէն կողմ:

Սուսյեան կը գտնուի Նախկին հռոմէական պալատին՝ Քասունոյի (Սեւ քար) ձախ կողմը: Ռոն գետին ափը: Նախաճաշէն վերջ կը հետաքրքրուիմ այս արուարձանի Հայերու վիճակով, թիւեր հաղորդելու համար «Յառաջ»ին:

Կը յայտնեն որ երեք Սէօլէօզցի ագարակապաններ միայն կան: Երկուքը իրարու կից, իսկ միւսը դիմացի լերան դագաթը: Կ'որոշեմ այցելել երեքին ալ:

Ընկերոջս տղաքը իրբեւ առաջնորդ՝ կը սկսինք մագլցիլ լեռն ի վեր: Տաժանելի վերելք: Արեւը կը լրացնէ պակասը: Եւ ահա ընկեր Մարգար Մարգարեանի քովն ենք: Պաղ ջուր եւ ձմերուկ սեղանին վրայ:

1936էն վարձած է այս ագարակը, ունի տուն մը եւ վեց հեկտար հող, որուն համար տարեկան կը վճարէ երկու հազար ֆրանք: Իրբեւ արտադրութիւն ունի ցորեն, գարի, վարսակ, ձմերուկ, գետնախնձոր, եւլն.: Երկու հողագործի մեքենայ, երկու կով, մէկ հորթ, երկու խոզ, եւայլն:

Ագարակը այցելելէ վերջ հրաժեշտ կ'առնենք եւ ահա մեր աչքերուն առջեւ կը պարզուի սքանչելի համայնապատկեր մը:

Անսահման տարածութիւն, իրարմէ կտրուած արուարձաններ, գիւղեր, գիւղաքաղաքներ: Ընդարձակ ագարակներ, այգիներ, կանանչութիւն, ծառ - ծաղիկ, եւ ահա Ռոնը, իր վազքով:

Վայրէջքին՝ կը փոխենք ճամբան, չյոգնեցնելու համար տիկինները:

Կը մտնենք Գ. Համբարձում Ղազարեանի ագարակը: Ունի տուն մը եւ 4 հեկտար հող, որուն համար տարեկան կը վճարէ 1500 ֆրանք:

Իբր արտադրութիւն ունի ձմերուկ, սեխ, եգիպտացորեն, կանանչ լուբիա, եւայլն:

Կը հասնինք Գ. Օննիկ Օտաճեանի ագարակը: Ունի երեք հեկտար հող, տուն մը, որուն տարեկան կը վճարէ 1450 ֆրանք: Կ'արտադրէ ձմերուկ, սեխ, եգիպտացորեն, եւայլն:

Ունի երեք կով, մէկ հորթ եւ բազմաթիւ հաւ: Բոլորն ալ գոհ են իրենց վիճակէն: Ուրիշ Հայ չկայ այս արուարձանին մէջ: Ամբողջ օրը զուարճացանք, խմեցինք եւ «Յառաջ»ի արեւշատութեան համար գաւաթ պարպեցինք:

Գիշերուան լոգանքէն վերջ բաժնուեցանք ագարակէն:

ՄԱՄՈՒԼ

ՉԱՐԻՔ ՄԸ ՈՐ ԵՐԹԱԼՈՎ Կ'ԱՃԻ

Վերջերս ամփոփեր էինք Թեհրանի «Ալիք»ին մէկ խմբագրականը, որ կ'ողբար ամուսնալուծման աճումը: Ստորեւ նոր խմբագրական մը նոյն թերթէն, ինչ որ կ'ապացուցանէ չարիքին խորութիւնը (29 Յուլիս).

— «Արդէն անհերքելի փաստ է, որ ընտանիքների լուծումը, ապահարզանը դարձեր է վարակիչ ու ախտոր մի երեւոյթ: Ընտանիքի հայրեր ու մայրեր իրար դէմ կատաղի խաչակրութեան են ելնում՝ մեղադրանք, ամբաստանութիւն զրպարտութիւն եւ հայհոյանք փողոց բերելով՝ ազգային եկեղեցական իշխանութիւնների դռներն են թակում:

Այսօր այս երեւոյթը սպառնում է սովորութեան չափն անցնել, դառնալ ամենօրեայ երգ. եթէ այսօր լռութեամբ անցնենք այս ախտաւոր երեւոյթի վրայով՝ վաղը, ապահովաբար, այդ երեւոյթի գերին պիտի դառնանք. այլեւս պիտի չկարողանանք սանձահարել ու զգաստութեան կոչել եւ խղճի հանգստութեամբ պիտի դիտենք մէկը միւսի յետեւից աւերուող բոյները, փողոց նետուած եւ երեսի վրայ մնացած անմեղ մանուկներին, եւ իրենց նեղ, անձնական սին հաճոյքների յետեւից ընկած երբեմնի ծնողներին:

Այսպէս չվարուե՞ց մեր հասարակութիւնը երբեմն բարոյական բարձր հասկացողութիւն համարուող երեւոյթների վերաբերմամբ՝ եւ այսօր ականատես չե՞նք բարոյական փլուզման:

Յոգնութիւն կրէք յետադարձ հայեացք նետելու եւ կը տեսնէք, որ 15-20 տարի առաջ մեր իրականութեան մէջ հազուագիւտ բան էր ամուսնալուծութիւնը, ապահարզանը. այսօր՝ ընդհակառակն, համարեա օր չի անցնում, որ նման պատմութիւն չլսենք:

Ոմանք պիտի պնդեն, անշուշտ, որ տնտեսական եւ ընկերային յարաբերութիւնների փոփոխութիւնն է պատճառը, որովհետեւ դրանք իրենց հետ բերում են նաեւ բարոյական իմաստ եւ համապատասխան յարաբերութիւններ: Անշուշտ, քաղաքներում փոխուել է նախկին նահապետական նիստ ու կացը, հետեւաբար նաեւ համապատասխան բարոյական հասկացողութիւնը որոշ փոփոխութիւններ է կրել, բայց վերի պատճառաբանութիւնն արդարացի կը համարէինք այն դէպքում, երբ ամուսնալուծութիւնների պատճառը աւելի հոգեբանական չլինէր, այլ զուտ տնտեսական եւ ընկերային հիմքեր ունենար: Այդպէս չէ սակայն. ամուսնալուծուողները մեծ մասամբ նրանք են, որ տնտեսական բարեկեցութեան եւ կամ տանելի պայմաններ ունեն: Ի՞նչ կասէք, օրինակ, երբ նիւթապէս ապահով մասնագէտների ընտանիքներն են լուծւում. եւ վերջապէս բաժանուողների մի տոկոսն է զուտ նիւթական կամ գաղափարական հիմքերով բաժանւում. բազմահազար ընտանիքներ կան, որ նիւթական խիստ հակասութիւն ունեն, բայց եւ չեն բաժանւում, չեն խորհում իսկ բաժանուելու մասին, նուիրուած են իրենց ընտանիքին եւ քչով էլ իրենց երջանիկ են համարում: Վերապահ պիտի չլինենք յայտարարելու, որ բաժանուողների մեծ մասը կա՛մ մտաւորականներ են եւ կամ մտաւոր սնունդի համը հազիւ առած երեւակայողներ, թերուսներ, որ հոգեկան ինչ որ «թերի ինչքեր» ունենալ են կարծում: Բաժանուողներից ո՞րը դժգոհեց թէ՝ իր ամուսինը մտաւոր բաւարարութիւն չի տալիս իրեն: Ընդհակառակն՝ պար, հագուստ, արդուզարդ, հաճոյքի տարօրինակ մի հոգեբանութիւն, ահա բուն պատճառները, իսկ տնտեսական ազդակը այլ տեղ պիտի փնտռել ... ազգային սնտուկների մէջ:

Անհերքելի փաստ է, որ ամուսնալուծութիւնների այս վարակիչ տենդը իր աղբիւր ունի եկեղեցական-ազգային վարչութիւնների թոյլ եւ ներողամիտ վարմունքը. որս պատճառն էլ պիտի փնտռել ոչ թէ այդ մարմինների բարոյական հասկացողութեան թուլութեան, այլ ազգային սնտուկների դատարկութեան մէջ: Նիւթական եկամուտների փնտռտուքով տառապող այդ մարմինները երբեմն պատեհ առիթը բաց չեն թողնում ապահարզան տալու՝ որոշ եկամուտ ապահովելով: Մեղաւոր են թէ ո՛չ՝ այս հարցը չենք քննում, միայն թէ յանուն ազգային գերագոյն շահերի, յանուն ընտանիքի եւ հանրային բարոյականի՝ վերջ պիտի տալ այս երեւոյթին»:

⁂ Անցեալ օր երկու Սէօլէօզցի հայրենակիցներու միջեւ ամօթալի կռիւ մը տեղի ունեցաւ հայկական փողոցներէն՝ Գուֆիէի մէջ, երկու ֆրանքի համար: Հարիւրաւոր տեղացիներ հաւաքուած կը զուարճանային, նախատելով Հայերը: Ե՞րբ վերջ պիտի գտնեն այս բաները:

Ծ. Սեւան

ԵՐԿՈՒ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

ՍԷՆ - ՇԱՄՈՆ, 10 Օգոստ. («Յառաջ»).— Սէն - Շամոնի գաղութը ոգեւորուած օր մը ապրեցաւ, շաբաթ իրիկուն, Սալ Ժան տ'Արքի ընդարձակ սրահին մէջ, որ մասամբ լեցուն էր: Ներկայ էին բոլոր խաւերէն մարդիկ, լսելու համար ջէմանչիստ Թուրէնի նուագը:

Տէր եւ տիկին կը սկսին նուագել «Յուշք Հայաստանի» եւ մօտաւորապէս 13 հայ եւ օտար կտորներ:

Թուրէնի նուագահանդէսը մեզի տարաւ մինչեւ մեր պատմական հայրենիքը ուր բնութեան երգին հետ միասին հայ հովիւին սրինգն ալ կ'արթնցնէր երկնային թռչուններն անգամ:

Թուրէն յայտագրէն դուրս նուագեց Կռունկը եւ ուրիշ կտորներ: Ափս, «Կռունկ»ը լացուց ներկաները: Տեղացիներէն ներկայ էին միայն երեք ֆրանսացիներ: Ինծի համար մութ կը մնայ այս մէկը, քանի որ կրնայինք տասնեակ մը ֆրանսացիներ հրաւիրել: Գաղութը ինքզինքը ծանօթացնելու լաւ պատեհութիւն ունէր:

** Երէկ կիրակի, տեղի ունեցաւ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

>>>> • <<<<

Չէր կանչեր Ցաղին: «Այ տէրտէր», ըսաւ, «քանի մը կտոր հին ու մին բաներ բերէք, ես ալ դրկեմ Վան, որ կառավարութիւնը հանդստանայ»

Այդպէս ալ ըրին:

Ցերեկը Ամենափրկիչ մնալէ վերջ, երեկոյեան կողմ, Լեւոն ու ընկերները մեկնեցան Ամենափրկիչ վանքէն:

Գիշեր մը միայն մնալով Սուրբ գիւղը, յաջորդ առաւօտ բարձրացան հսկայ լեռնաշղթան, որ Կաւկասը կը բաժնէ Մոկսէն:

Իրարու վրայ դիզուած լեռներու կոյտ մըն է այդ լեռնաշղթան, որու ամենաբարձր գագաթներն են Սնուս, Կէտէ Շէյխան, Կարէլաւ, Կալեսո եւ բազմաթիւ ուրիշներ: Սնուսի եւ Կէտէ Շէյխան սարերու միջեւ կը տարածուին Գանասէկէն անունով սքանչելի հայլախները: Ամէն տարի, գարնան կողմը, այդ հայլախները կը բարձրանային հարաւի կողմերէն քոչած Ալիանցի եւ Տրանցի վաչկատուն աշիրաթները, որոնք իսկական պատուհաս դարձած էին հայ անասնապահութեան համար:

Տրանցիները, որոնք աղքատ ու փոքր ցեղ մըն էին, ցեղապետ Միրզա Աղայի առաջնորդութեամբ կը բարձրանային Կէտէ Շէյխանի հայլախները՝ ահ ու սարսափի տակ պահելով Կաւկասի ամբողջ ժողովուրդը: Դեռ մինչեւ երկու տարի առաջ, Միրզա Աղան Կաւկասի ամէն գիւղէն խարջ (յատուկ տուրք) մը կը գանձէր, բացի անպաշտօն ալան թալանէն, որ չափ ու սահման չունէր: Բայց օր մը եղաւ, երբ Կաւկասի ժողովուրդը չուզեց այլ եւս տուրք տալ Միրզա Աղային:

Ալ ի՜նչ օրուան Միրզա Աղան էր, որ չի կրնար խօսք հասկցնել քանի Հայերուն: Տասնեակ մը կարիճներով վրայ տուաւ, ու Ջկոռ գիւղի սաւարը քշեց: Եւ հասարը փրթաւ: Շրջակայ գիւղերէ զինուած Հայեր սարի ճամբան բռնեցին: Կռիւը սկսաւ:

Այդ ժամանակ Վահէն խմբով Ընձբաւա գիւղը կը գտնուէր, հասարի լուրը առնելով՝ իր խմբով հասաւ կռուին: Միրզա Աղան, երկու սպաննուած տալով, թալանը ձգած՝ հազիւ կրցաւ իր կոնքը հասնիլ: Այդ դէպքը պատահած էր երկու տարի առաջ:

Անկէ վերջ, Միրզա Աղան սանձերը հաւաքեց: Հայ գիւղացիք ալ առիթէն օգտուելով՝ դադրեցուցին տուրքը: Միրզա Աղային կը մնար կառավարութեամբ ատամները կճրտացնել: Բայց այս տարին արդէն ուրիշ տարի էր: Թուրք կառավարութիւնը անօրինակ հալածանք մը սկսած էր Հայերու դէմ, որոնք օրէնքէ դուրս հռչակուած էին: Բնական է որ Միրզա Աղան օգտուէր այդ պատեհութենէն, երկու տարի առաջուան պարտութեան վրէժը լուծելու, անցած երկու տարուան տուրքերը տոկոսով միասին հաւաքելու Հայ գիւղացիներէն:

Հայկական բոլոր գիւղերը խուզարկուած եւ կամ խուզարկութեան ենթակայ էին: Ժողովուրդը Թրքական հարիւրաւոր զօրքերու ներկայութեան պատճառով ահուսարսափի մատնուած:

Գայլը ամպոտ օրը կը սիրէ. Միրզա Աղան ալ՝ խառն ժամանակները:

Ղոլամներով շրջապատուած՝ Միրզա Աղան ոտքի տակ տուաւ Կաւկասի հայկական գիւղերը. թալնեց, կողոպտեց անարգել կերպով: Հայերը ոչ կրնային ինքնապաշտպանութեան դիմել, եւ ոչ ալ իրենց բողոքը կը լսուէր Թուրք կառավարութեան կողմէ: Անչափ թալանով ծանրաբեռնուած, Աղան իր անկուշտ գայլերու վոհմակով վերադարձաւ հայլախի կոնքը, երբ ոչ մէկ բան մնացած էր թալլելու, հայկական գիւղերու մէջ:

Յանկարծակիի եկաւ Միրզա Աղան, երբ օր մը, կէս օրուան ժամանակ, Թուրք զօրքեր իր վրանը տարին, այլ եւ գրաւեցին 18 հրացան, երեք ջորի ալ հետերը առին տարին:

— Եթէ անգամ մըն ալ Կաւկասի գիւղացիներուն վնաս մը տաս, սպառնացեր էր կաղ միւլազիմը, — ոտքդ ձեռքդ շղթայած, Վան կը տանիմ քեզ, բանտին մէջ փտելու համար:

Միրզա Աղան մնացեր էր ապշած: Խելք հասնելու բան չէր կատարուածը: Ինք տարիներով թալլեր ու բռնաններ էր, բայց օր մը օրանց կառավարութիւնը Հայերու կողմը բռնած չէր: Շատ շատ թալանէն Բաղէշի եւ Վան քաղաքի մեծամեծներուն բաժին մը կը հանէր, անոնք ալ մատի դրանքով կը նայէին իր կատարած քաջագործութիւններուն վրայ:

— Վայլա՜հ, աշխարհը թարսուեր է, — մօրուքը ձեռք առած, մտածեց Միրզա Աղան,— հի՞չ լսուա՞ծ բան է որ Հայու թալանը զօրքի ձեռքով ետ երթայ: Ասոր տակը բան մը կայ . .

Բայց միւլազիմն ու զօրքը ամբողջ երկու շաբաթ մնացին լեռներու վրայ, խստօրէն պատժեցին աւազակ քոչարները ու օր մըն ալ, ինչպէս յանկարծ եկած էին այնպէս ալ անյայտացան:

ՄԻԾԱՆՑԻ ԿՌԻՒԸ

Յուլիս քանին, Միծանց գիւղի ամբողջ ժողովուրդը, կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար, հաւաքուած էր Թէշի տան բակը:

Միծանցէն հազիւ երեք քառորդ ժամ հեռաւորութեան վրայ կը գտնուէր Թաշիդ բէկի Գիֆէրան գիւղը: Հինգ տասնոց գիւղ մըն էր այդ: Նիրեւանցի չոլան Թաշիդը տասնեակ տարիներ առաջ Տիգրիսի միւս ափէն գաղթած, Միծանցի հողէն մաս մը բռնութեամբ գրաւած ու տուն մը շինելով հոն հաստատուած էր: Շատ չուշացաւ սակայն այդ ակլոր Քիւրտը հարստացաւ, ղոլամներ ունեցաւ, գիւղ ու պատուի տէր դարձաւ: Չոլան Թաշիդը դարձաւ Թաշիդ բէկ, որու ձայնը մեծ կշիռ ունէր Թաղի կառավարութեան մօտ, խօսքը մտիկ կ'ընէին: Նշանաւոր աւազակ մըն էր, բով միասին ափին մէջ առաւ շրջակայ գիւղերը: Քիչ ժամանակ անցած, Գիֆէրանի երկու կողմերուն գտնուող հայկական մեծ գիւղերը՝ Միծանցն ու Ցղապարը ենթարկեց իր ազդեցութեան, ու շատ չանցած դարձաւ անոնց աղան, իսկ անոնք իր հարկատու բոյանները (հպատակ): Այս յեղաշրջումը կատարուեցաւ այնքան սովորական ձեւով, որ գիւղացիք չի կրցան հասկնալ թէ՝ ինչպէս ակլոր չոլան մը, յանկարծ բէկ դարձաւ, իրենց աղան, որու հրամաններուն պարտաւոր էին հպատակիլ, նշանակուած տուրքերը տալ անտրտունջ կերպով:

Մանաւանդ Միծանց գիւղացիներու պարտքն էր Թաշիդ բէկի արտերը հերկել, ցանել, հնձել, կալել, յարդն ու ցորենը իրենց աւլերով հասցնել բէկի ամբարներն ու մարագները: Տան գլուխ հարկ մը կուտային, որ ըստ հաճոյս կը բարձրանար: Ամուսնանալու պարագային բէկէն հրաման պիտի առնէին՝ որոշ նուէրով մը դիմում կատարելով: Բէկը քաղաք երթային գիւղին մեծերը, միշտ որոշ նուէրներով, իսկ եթէ բէկի տանը հարսնիք կամ մահ պատահելու ըլլար, գիւղացիք պիտի հողային բոլոր ծախսերը, դեռ դրամական խոշոր նուէր մըն ալ ընելով Թաշիդ բէկին: Այս օրէնքները Թաշիդ բէկէն բխած, տարիներէ ի վեր տառացի կերպով կը կատարուէին:

Ուրիշ խօսքով, Միծանցիք դարձեր էին Թաշիդ բէկի սարուկները: Եւ այդպէս երկար տարիներ:

Շնորհիւ յեղափոխական շարժումին, օր մը եղաւ, որ Միծանցիք մտածեցին իրենց վատթար վիճակի մասին: Յեղափոխական շարժումի հետեւանքով, գիւղի երիտասարդութիւնը ոգեւորութեամբ սկսաւ զինուիլ: Զէնքը եւ կազմակերպութիւնը, հոգեբանօրէն փոխեց երիտասարդութիւնը. սկսան խորհիլ ու մտածել բաներ, որոնք առաջ կը վրիպէին իրենց տեսողութենէն:

(Շար.) ՋԱԼԽԱՅ

2. Մանօթանալով արքայական յանձնաժողովի տեղեկագրին համաձայն, կը յայտնէ թէ հողատարութեան գլխաւոր նպատակն է զիջրացնել հրէական ազգ. տունի մը հաստատումը։

3. Թէ Պալֆըրի Յայտարարութեան շրջանին, այն երկրամասը որուն վրայ պիտի հաստատուէր հրէական ազգ. տունը, կը համարուէր ամբողջ պատմական Պաղեստինը, մէջն ըլլալով Անդրյորդանանը։

4. Թէ Պալֆըրի Յայտարարութիւնը կը նախատեսէ Պաղեստինի զարգացումը իբրեւ հրէական պետութիւն մը։

5. Թէ Պաղեստինի հրէական գաղութը մեծամեծ առաւելութիւններ ընծայած է արաբական բնակչութեան, նպաստելով բովանդակ արաբ ժողովուրդին տնտեսական զարգացման։

6. Համագումարը կը մերժէ արքայական յանձնաժողովին այն հաստատումը թէ հողատարութիւնը անիրագործելի է եւ կը պահանջէ անոր ալ կատարեալ իրագործումը։ Համագումարը կը յանձնարարէ գործադիր կոմիտէին ընդդիմանալ որ եւ է հարուածի՝ հրեայ ժողովուրդին իրաւունքներուն դէմ, որոնք երաշխաւորուած են միջազգային տեսակէտով, Պալֆըրի յայտարարութեամբ եւ բրիտանական հողատարութեամբ։

Այս հիմնական կէտերէն վերջ, բանաձեւը ուրիշ պահանջներ ալ դնելով, մանաւորապէս կը բողոքէ ներգաղթի սահմանափակման դէմ, անընդունելի կը գտնէ Պաղեստինի բաժանման ծրագիրը եւ որոշ լիազօրութիւններ կուտայ գործադիր կոմիտէին, բանակցութիւններ վարելու համար բրիտանական կառավարութեան հետ։

ՉԻՆԵԻՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

>>>> • <<<<

Բաւմ մարտամարտ դէպի Չինաստան

Ճափոնի եւ Չինաստանի միջեւ թշնամութիւնները գործնապէս Օգոստ. 11ին, առանց պաշտօնապէս պատերազմ հրատարակած ըլլալու։ Առաջին ճակատամարտը մղուեցաւ Փէքինի շրջակաները, 50 մղոն հեռու, ուր ճափոնական զօրքը եւ չինական գլխաւոր բանակը ընդհարեցան։ Միեւնոյն ատեն, պատերազմի սպառնալիքը աւելի զօրացաւ, երբ հաստատուեցաւ թէ ճափոնական զօրքը շարժումներ կը կատարէ եւ շատ մը մարտանաւեր համախմբուած են։ Բազմաթիւ ճափոնական զօրքեր ցամաք հանուեցան, իսկ մարտանաւերը դիրք բռնած են Շանկայի առջեւ։ Կ'ըսուի թէ ուրիշ քան մարտանաւերը ճամբայ ելած են դէպի չինական ջուրերը եւ թէ երբ համախմբումը վերջանայ, ճափոնցիները հաւուցուած պիտի պահանջեն խօսքէն գործի անցնելով։ Իրենց պահանջներէն մէկն է Շանկայէն քաշել չինական պահակազօրքը եւ քանդել բոլոր ամրութիւնները։

Ճափոնցիները յարձակեցան Նանքէուի վրայ, ծանր ամրակոծութենէ մը վերջ որ հրկիզեց քաղաքը։ Չինացիները լքեցին քաղաքը եւ քաշուեցան վերջնական խրամներուն մէջ։ Հազարաւոր ճափոնցի զինուորներ ճամբայ ելած են Փէքինէն, հրասայլերով, թնդանօթներով եւ գնդացիրներով, այնպէս որ անխուսափելի կը համարուի նոր ճակատամարտ մը։

Փէքինի՝ Չինաստանի նախկին մայրաքաղաքը, ամբողջովին կղզիացած է։ Ճափոնական բանակին թիւը կը հաշուեն 60,000, որ հետզհետէ կ'աճի։ Չինաստան մերժած ըլլալով ճափոնի պայմանները, կացութիւնը աւելի ծանրացաւ։ Ճափոնցիները կ'ուզեն գրաւել Թիէնցինի անգլիական եւ ֆրանսական թաղամասերու հետաքրքի, հետաքայնի եւ անթելի կայանները։ Այս պարագան աւելի կը բարդացնէ կացութիւնը։

ՁՈՒԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍԷՆ ՀԵՌԱՆԱԼՈՒ հրաման տրուեցան 10-12 գերման հրեաներ, որոնք Գերմանիայէն գաղթելով, երկու երեք տարիէ ի վեր Թուրքիա հաստատուեր էին, իբրեւ տնօրէն կամ պաշտօնեայ առեւտրական հաստատութեանց մէջ։ Ոստիկանութիւնը անբաղձալի գտնելով անոնց ներկայութիւնը, հրամայեց հեռանալ 48 ժամէն։

ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ վերսկսած է Պաղեստինի մէջ, անցեալ շաբաթէն ի վեր։ Արաբ մը սպաննուեցաւ Նապլուսի մէջ, իսկ Թամլէի մօտ հրէական գաղութ մը զինեալ յարձակման ենթարկուեցաւ։ Թէեւ 80 գնդակներ արձակուեցան երկու կողմէն, բայց մարդկային կորուստ չկայ։ Այս դէպքերուն հետեւանքով բարեկեցիկները կը գաղթեն։ Եաֆայի քաղաքապետական խորհուրդը խնդրեց զօրացնել ոստիկանութիւնը, մասնաւորապէս կռուելու համար գաղտնի խումբի մը դէմ որ կը կոչուի «Սեւ Ձեռք»։

ԱՆԴՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ կառավարութիւնը անցագիր հաստատեց Պաղեստինի հետ, հսկողութեան ենթարկելու համար անբաղձալի տարրերու եւ աւազակներու վրայ։

ՍԱՆԿԱՇԱՐԺՆԵՐՈՒ (Թաքսի) գիներուն յաւելման առթիւ, 7000 կառքեր գործադուլ հռչակած էին առջի օր, բայց կարելի եղած է կարգադրել վէճը։ Յաւելումը պիտի ըլլայ միայն 20 առ հարիւր։

Մալաթիացիներու տարեկան դաշտահանդէսը, քաղաքէն բաւական հեռու, գեղեցիկ վայրի մը մէջ։ Առտուն կանուխէն խումբ խումբ դէպի բնութեան գիրկը կը վազէին, ծծելու համար դաշտերու մաքուր եւ աղուոր օդը։

Կրթասիրացը իր դիմադիծը չափած է, գէթ հոս Սէն Անթոնի մէջ։ Այլ եւս խարխափելու ժամանակը անցած ըլլալով, խանդավառ եւ եռանդով գործի լծուած են, տասնեակ մը հին եւ նոր հայրենասէր Մալաթիացիներ, որպէսզի թունաւոր օձի ճագուկներ այլեւս մուտք չգործեն իրենց մէջ։

Դաշտահանդէսին վայրը շատ գեղեցիկ էր, բայց օդը՝ խարուսիկ։ Երիտասարդ Մալաթիացիները անմիջապէս վրաններ զարկին զինուորական կարգապահութեամբ

Ժամը 4ին հանդէսը բացուած յայտարարեց օրուան Նախագահը՝ Պ. Խաչատուր Ընտրիկեան, բացատրելով դաշտահանդէսին նպատակը։ Ցետոյ Պ. Գրիգոր Զէքիմեան երգ մը երգեց, խանդավառ մթնոլորտի մէջ։

Կրթասիրացի երգչախումբը միջանկեալ երգեց ազգային լաւագոյն կտորներ, ղեկավարութեամբ Տիկ. Սիմոնեան Փափազեանի, որ եռանդով կ'աջակցի ամէն ազգային ձեռնարկի։

Կը կարծեմ թէ այս դաշտահանդէսը բաւական հասոյթ բերաւ Կրթասիրացին։ Ցանկալի է որ յաճախ այսպիսի հանդէսներ սարքեն։

Ցանկալի չէ՞ արդեօք որ Կրթասիրացը նախաձեռնարկ ըլլայ Րաֆֆիի հարիւրամեակի տօնակատարութիւնը ընել մեր քաղաքին մէջ։

Ս. Ընտրիկեան

ՊԻՏԱՐԱԳ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

—.—

Շավիլի եւ Վերսայլայից եկեղեցական վարչութիւնը ի գիտութիւն յարգոյ ժողովրդեան կը յայտարարէ թէ՝ այս կիրակի, վեր. Ս. Աստուածածնայ տօնակատարին առթիւ Ս. Լուսաւորիչ մատրան մէջ հոգեւոր հովիւ Հմա. եպսկ. վրդ. Պողոսարեան պիտի մատուցանէ եւ բանաստեղծ պիտի մխիթարէ հաւատացեալները։

Այս առթիւ պիտի կատարուին նաեւ՝ խաղողի օրհնութեան եւ խաչ յանձնարարի արարողութիւնները։

Եկեղ. հոգեգոնութիւններ պիտի կատարուին դժխավորութեամբ դպրապետ Պ. Բոդոսեանի եւ մասնակցութեամբ տեղական ուժերու։

Եկիոք ժամերգ. 8, Ս. Պատարագ 10.30։ Երեւուղարթի Ոսկեդէ, սկիզբն ժամերգ 8.30, Ս. Պատարագ 10.

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ-ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան ժողովը այսօրուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պ. Զ. Միրզայեանի սրահը. 43 Ռիւ տը լա Տէֆանս։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը Շաբաթ, 14 Օգոստոս, երեկոյեան ժամը 8ին «Քաֆէ Նաւալ»ի ներքեւ սրահին մէջ, (Angle Boulb. Dugemmier et Rue Noailles 23) կարեւոր օրակարգով։

Հ. Յ. Դ.

Փունիկ

ՕՐԱԿԱՐԳ՝ Ընդ. ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ԵՐՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը 13 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

[illegible] «Զեռունեան» [illegible] «Շուրատ» եւ «Րթս» խումբերու ժողովը 11 Օգոստոս, [illegible] երեկոյ ժամը 9ին [illegible] կոմիտէ Միջ. Օրակարգ՝ Ընդ. ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը կը հրաւիրէ իր ընկերները 14 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին՝ ծանօթ հաւաքատեղին։

[illegible]

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» խումբի ժողովը 14 Օգոստ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ԱՆԻԷՆԻ «Վասպուրական» խումբի ընդհ. ժողովը 14 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին [illegible] բնակարանը։

Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ ա. գոմաստերով։

ՎԱԼԱՆՍԻ Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 14 Օգոստ., Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. Սրահ[illegible] ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Շուշանի» ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 16 Օգոստոս, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին «Շաֆրիկեան» սրահին մէջ, 5 րիւ տը [illegible]

Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի

ԼԻՈՆԻ «Վասպուրական» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները, այսօր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Ջարդարեան» ակումբը, 181. Cours Lafayette.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՑԻԼԻՊԷ, Թղթակից.— Ստացած ենք երեքշաբթի օր։ Կարելի չէ վստահիլ այդ աղբիւրին։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հ. Յ. Դ. «Եգիպտացի» կոմիտէի կողմէ 13 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Սոսիէթէ Սավանթի Ց սրահին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ՋԱՄԸԼԵԱՆ

Նիւթ՝ ՄԵՆՔ ԵՒ ՄԵՐ ՀԱՐԵՒԱՆՆԵՐԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

(3)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

>>>> • <<<<

— Ի՞նչ եղան Ցանէլը, Թոմասը, Սպամը, Ներսոն, հարցրին նրանից։

— Թողը տանէ նրանց, պատասխանեց Պետրոսը իր սովորական հեգնական եղանակով։ — Կարծես, այդ անիծեալները մէկ մէկու խօսք էին տուել, որ հէնց այս գիշեր չնորհք տանէին իրանց հանդուրժել պապերի մօտ։ Մէկը պառապի ներքեւ ընկած էր, երեւի, հէնց ցած փլնելու միջոցին ընդակ էր կերել … միւսը կէս ճանապարհի վրայ թաւալւում էր խեղճը դեռ չէր հանգստացել … մէկ կը ապրիւրի մօտ գերանի նման անշարժ պառկած էր … բայց, խեղճ Թոմասը, նրանցից մի փոքր հեռու, կողքի վէրքը բռնած, անիծում էր Քրտերին … իսկ ես նրանց ջիգը առել եմ …

Այս չորս հայ երիտասարդները, որոնց մասին խօսում էր Պետրոսը, միւսների հետ միասին ուղարկուած էին ջուր բերելու, բայց եւ ոչ մէկը չվերադարձաւ։ Այսպիսի դէպքեր այնքան յաճախ էին կրկնւում, որ մահը, բռնաբարութիւնը դարձել էր նրանց համար մի սովորական բան։ Այս պատճառով Պետրոսի պատմութիւնը մի առանձին տպաւորութիւն չգործեց ընկերների վրայ։ Նրանք մինչեւ անգամ չէին մտածում շուտով փաթաթել Պետրոսի գլխի վէրքը, որից արիւնը անդադար հոսում էր։ Ինքը Պետրոսն էլ չէր մտածում այդ մասին։

— Սատանան տանէ այդ Քրտերին, շարունակեց նա,— կարծես, այդ անիրաւների աչքերը գայլի նման մթնումն էլ տեսնելիս լինեն։ Որ կողմից որ մի շշնջիւն են լսում, իսկոյն գնդակը հասցնում են. տեսար, գոհը գողգողաց եւ գլորուեցաւ գետին …

Այսպէս խօսում էին խաւարի մէջ, յետոյ մտաբերեցին փաթաթել Պետրոսի գլխի վէրքը, եւ սպասելով առանց ջրի տիկը, որ պարունակում էր իր մէջ «հազարաւոր անձինքների կեանքը, նրանք սկսեցին դիմել դէպի բերդի բակը։

— Տղերք, ասաց նրանցից մէկը, —Թուրքերին մի կաթիլ անգամ պէտք չէ տալ. հանաք բան չէ, այս գիշեր մենք չորս հոգի կորցրինք այս մի տիկ ջրի համար, բայց նրանցից ո՛չ մէկը չուզեց բերդից դուրս գալ։

— Չէ, լաւ բան չէ, ասաց Պետրոսը, — պէտք է նրանց էլ տալ։

— Ի՞նչ վատ բան է, պատասխանեց առաջինը, — մի քանի օր առաջ նրանք էլ ջուր բերեցին, բայց գողի նման թաքցրին եւ իրանք միայն խմեցին։

— Նրանք վատ վարուեցան, բայց մենք պէտք է ցոյց տանք թէ ի՛նչ բան է զինուորական եղբայրութիւնը։

Նրանք մտան զինուորանոցի բակը։

— Ջո՛ւր … ջո՛ւր … լսելի եղան ամէն կողմից ուրախութեան աղաղակներ եւ բազմութիւնը հաւաքուեցաւ, մեր երիտասարդների շուրջը։

Անկարելի է նկարագրել այն հոգեկան բերկրանքը, այն կատաղի ուրախութիւնը, որով այդ ծարաւի բազմութիւնը դիմեց դէպի ջրի տիկը։ Բոլորը իրար խառնուեցան, եւ մինը միւսի գլխովն էր ուզում թռչել, որ առաջ ինքը խմէ։

— Մի հրաղ վառեցէք եւ մեզ մի խնդրեցէք, ամէնքիդ բաժին կը հասնի, ասաց ջուր չալակող երիտասարդը եւ տիկը դրեց գետին։

Վառեցին մի ջահ, որի դունաւ կապտագոյն լոյսը տարածուեցաւ շրջապատում, եւ ուրախութիւնից իրանց կորցրած, բազմութեան վրայ։

Հայ երիտասարդը առեց իր ձեռքը արաղի մի ամենափոքրիկ բաժակ եւ սկսեց նրանով բաժանել ջուրը։ Նա խիստ սաստիկ զգուշ էր հետ ունէր, իսկ համբերութեանց անթափօրժ էր։ Մի քանիսը խմեցին եւ ոչինչ չխօսեցին։ Մէկը բացագանչեց.

— Այդ ի՞նչ գոյն ունի ջուրը։

— Ամբո՛ղ, խօսեց Պետրոսը որ այնտեղ կանգնած էր.— Քրտերը հիմա ջուրը այնպէս ներկած են արիւնով …

— Ի՞նչպէս ներկած … ձայն տուեցին ամէն կողմից։

— Ներկուած են մեր արիւնով … քուրդ մի տեսնէիք, թէ քանի դիակներ էին ընկած այդ աղբիւրի մէջ, որտեղից ես դողացայ այդ ջուրը։

Բազմութիւնը սոսկաց, բայց ծարաւ ուշադրութիւն չդարձնելով, խմեցին պղտոր կարմրագոյն հեղուկը, որի մէջ թափուած էր այնքան մարդկային արիւն … որի մէջ լուծուած էին այնքան մարդկային մարմիններ … Մէկը մինչեւ անգամ իրան թոյլ տուեց անել մի այսպիսի բարբարոսական սրախօսութիւն.

— Դա շա՛տ լաւ է … ջուրը կը զօրանայ եւ աւելի ուժ կը տայ։

Ուրախացած զինուորների կատակները շուտով ընդհատուեցան։ Թնդանօթների խուլ որոտը կրկին լսելի եղաւ հեռուից, եւ կրկին ռումբերը բռնեցին ճռնչելով սլանալ բերդի վրայից։ Նրանցից մէկը ընկաւ զինուորներից մի փոքր հեռու, եւ պայթելով, տարածեց դէպի ամէն կողմ իր մահաբեր հարուածները …

Այդ միջոցին, ամրոցի սենեակներից մէկի մէջ, ուր մի ժամանակ կենում էր օսմանցի բերդապահը, այժմ ռուս բերդապահը, Ըշտօկվիչը, մի քանի օֆիցերների հետ կազմել էին զինուորական խորհուրդ։ Խորհուրդին մասնակցում էին հայ եւ թուրք միլիցիայի գլխաւորները։ Փոքրիկ սեղանի վրայ վառւում էր լամպայ եւ աղօտ կերպով լուսաւորում էր նրանց տխուր եւ բազմահոգ դէմքերը։

Վերջին օրերում անդադար նամակներ էին ստացւում թշնամի բանակից, որոնցմով յայտնում էին անձնատուր լինել։ Նամակները գրում էր Իսմայիլ խան օրեսիմ, երեւելի, Շամիլի որդին, Դաղստանի ելքի պաշտպան Շամիլը, այժմ թշնամու բանակի մէջն էր գտնւում եւ նորին մեծութեան սուլթանի չքախումբի համհարդն էր։ Վերջին նամակը լի էր սպառնալիքներով խոստումներով։ Զինուորական խորհրդի առարկան այդ նամակն էր, մտածում էին, թէ ինչ պէտք է պատասխանել։

— Անձնատուր չենք լինի, խօսեց բերդապահը,— քանի որ դեռ կենդանի ենք։

— Եթէ մի քանի օր եւս կը պաշարումը, մեզ անհնարին կը դիմանալ, խօսեց մի սպայ։

— Մեր դրութիւնը հէնց այս օրից անտանելի է, խօսեց մի ուրիշը,— կառավարելու հաց ունենք եւ ոչ պատերազմութիւն։ — Զգեստ մի այդ ժամար Քրտերը միանգամայն կարող բայ չեն տալիս, ի՛նչպէս պաշտպանուել, աւելացրեց փոքր վիրաւորուած ձայնով։

(Շար.)

ՐԱՖՖԻ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ' Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ՇԱԲԱԹ
14
ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI
14 AOUT
1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3498

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՆՔԱՀԱՅՐԸ Կ'ԱՆԻԾԷ ԻՐ ՍԱՆԸ

Տրամաբանական վախճանին հասցնելով Հօկին դէմ բացած պայքարը — այնքան բուռն եւ աննախընթաց — Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը կ'եզրակացնէ, օգոստոս 7ի խմբագրականով.

— «Ուրեմն ամփոփենք Հօկի դրութիւնը իր իսկ խոստովանութեանց հիման վրայ:

Հօկը քաղաքական դիմագիծ ունի որ բոլշեւիկեան է:

Հօկը պայքար պիտի մղէ ուրիշ կուսակցութիւններու դէմ, ինչ որ կուսակցութեան մը դերն է:

Հօկը քաղաքական *աքթ* կը կատարէ:

Հօկը ազրած երկիրներու ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան միջամուխ կ'ըլլայ:

Հօկը Լենինեան - Ստալինեան բոլշեւիկ քաղաքականութեան անշեղ կիրարկումին ախոյեանն է:

Հօկը իր հաստատուած հիւրընկալ երկրին սահմաններուն մէջ, օտար պետութեան մը քաղաքական շահերուն պաշտպանութեան նուիրուած պայքարի քաղաքական կազմակերպութիւն մըն է»

Հօկի Ֆրանսայի շրջանին քարտուղարը պատասխան մը փութացուցած էր, երկու շաբաթ առաջ, ռամկավար թերթին յարձակումներուն դէմ: Այս առթիւ հետեւեալ չնաշխարհիկ պատգամը կ'արձակէր.

— «Հօկը խորհ. Հայկ. Սոց. Հանր. եւ արտասահմանի հայ ժողովուրդին միջեւ ձգուած անխորտակելի կամուրջն է, որուն վրայէն է որ պիտի անցնին բոլոր ճշմարիտ հայրենասէրները»:

Մեր յիշած խմբագրականին մէջ, «Ազատագայ» այդ վճիռն ալ անպատասխանի չի ձգեր.

— «Այս մեծխօսիկ յայտարարութիւնն ընող Հօկը այն կազմակերպութիւնն է որ վերջի ներգաղթին առթած հարիւր հազարաւոր փրանքի ծախքերուն մէկ սանթիմի օգնութիւն չկրցաւ բերել եւ իր մէկ պատգամաւորին Մարսէյլ ճամբորդելու 3 - 400 փրանքի ծախքն ալ առանց ամչնալու Բարեգործականէն ուզեց եւ առաւ:

Հայ ժողովուրդը պիտի փնտռէ իր իսկ անդորրութեան եւ ապահովութեան համար, անօգուտ եւ միայն յեղափոխութեան գաղափարները փոխադրելու նպատակաւ ձգուած այս ՝ աղետաբեր կամուրջը:

... Իսկ «Ֆրանսիօկի առաջին Սթախանովեան» ընդհ. քարտուղարին ապիկար պատասխանը, կարմիր, կրանիթեայ տապանաքար մըն է որուն տակ անվերականգնելիօրէն թաղուած պիտի մնայ Հօկը, հոն փտելու եւ վերջնապէս տարբաղադրուելու համար»:

Մենք արտատպեցինք ամէնէն յատկանշական հատուածները, — արտայայտութիւններ որոնք իրենց ուժգնութեամբ սաունքի մէջ կը ձգեն դաշնակցական մամուլին ամէնէն սուր քննադատութիւններն անգամ:

Որպէսզի աւելի յայտուն գաղափար մը տուած ըլլանք ռամկավարներու հոգեփոխութեան վրայ, հատուած մը եւս, նոյն պաշտօնաթերթի ուրիշ մէկ խմբագրականէն (ՍՊԻՏԱԿ ԴԻՄԱԿՈՎ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐ, 10 Յուլիս).

— «Հօկը իր ծննդեան խանձարուրքովը, մեր թեւերուն մէջ աճած. մե՛նք յանձնարարեցինք հայ ժողովուրդին, իբր յոյս մը հայրենիքի վերաշինութեան եւ այսօր դժբախտաբար նորէն մենք փղձկեցուցիչ պարտականութիւնը ունինք այլասերած այդ չափահասին դէմքին սպիտակ դիմակը մեր ձեռքովը վար առնելու եւ զայն հասարակ դեղծարարի մը պէս մամուլի պախարակնոցը առաջնորդելու»:

Միայն Փարիզի՞ մէջ է որ տեղի կ'ունենան այս արտակարգ միրկացումները:

Ո՛չ. առաջին ազդանշանը տրուեցաւ Ամերիկայէն, գարձեալ ռամկավարներու նախաձեռնութեամբ, եւ «Պայքար»ի միջոցաւ:

Նոյն կազմակերպութեան Ամերիկայի պաշտօնաթերթը Հօկին դէմ յայտարարութեան դրօշ պարզած է անցեալ տարիէն ի վեր, եւ բոլոր առիթներէն կ'օգտուի, անոր դիմակը պատռելու համար: Քիչ մը դիւանագիտօրէն, բայց նոյն վճռականութեամբ:

Չենք ուզեր նիւթը խճողել նոր արտատպումներով:

Հարցը այն է որ, լայն ճեղք մը բացուած է ռամկավար - ապատականութեան եւ իրենց սանին՝ Հօկին միջեւ: Անջրպետ մը, որ դժուար թէ լեցուի մէկ օրէն միւսը:

Զափազանց յոռետեսութիւն պիտի ըլլար այս բոլորը նկատել պատահմունք, եւ կամ տեսակէտ փոխելու փորձ մը՝ իրենց պատգամաւորին առթիւ:

Առաջին անգամ է որ ռամկավար մամուլը այսքան ուժգին յարձակողականի մը կը ձեռնարկէ Հօկին դէմ, զայն իր բուն դերին մէջ դնելու, կամ քանդելու առաջադրութեամբ:

Իր նշանակէ թէ շատ աւելի խոր պատճառներ կան, եւ կարելի չէ այս կամ այն խմբագրին հայեցողութեան վերագրել երոյթը:

Թողո՛ւնք պատճառներու քննութիւնը, արձանագրելու համար այլապէս պերճախօս երեւոյթ մը:

Հօկին եւ «պետական» կոչուած Կ. Խաչին դէմ պայքար բացիր են, նախ, Ամերիկայի Հնչակեանները, — անոնք որ մէկ ու կէս տարի առաջ միացեալ ճակատ կազմեր էին բոլշեւիկներուն հետ, իսկ աւելի առաջ՝ նաեւ ռամկավարներուն հետ, Դաշնակցութեան դէմ:

Անոնց վերջին պատգամ. ժողովը չէչտելով թէ Հօկը եւ պետական Կ. Խաչը «իրենց գոյութիւնը չեն կրնար այլ եւս արդարացնել դաղթահայութեան մէջ», հետեւեալ վճիռը արձակեր են.

— «Պատգմ. ժողովը քիարոյական աջակցութիւն տալու խոստումը չարձանագրեր»:

Հիմա որ պատկերը ամփոփած եղանք, անցնինք բուն հարցին.

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

»»»» • ««««

Հայաստանի թատրոնն ալ կը մաքրագործեն...

Ռուսերէն եւ վրացերէն խաղերը պակաս վտէր են

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն, չորեքշաբթի օրուան թուակաւով,

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳ. ԹԱՏՐՈՆԻՆ ԱԼ ՀՐԱՄԱՆ ՏՐՈՒԵՑԱՒ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒԻԼ ԲՈԼՈՐ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՏԱՐՐԵՐԷՆ. ԹԱՏՐՈՆԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԻ ԹԷ ԲԱՒԱԿԱՆ ԹԻՒՈՎ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ ԵՒ ՕՓԵՐԱՆԵՐ ՉԷ ՏՈՒԱԾ ԵՒ ԹԷ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԵՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼ ՀԱՐԵՒԱՆ ՎՐԱՍՏԱՆԷՆ: ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԳ. ԹԱՏՐՈՆԻՆ ԴԷՄ ԵՂԱԾ ԱՄԵՆԱԾԱՆՐ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՄԷԿՆ Է «ՄԱՔՊԷԹ»Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ, ԻԲՐԵՒ ԹԷ ԱՆՈՐ ՆԻՒԹԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԸԼԼԱՐ ՄԻԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ:

Ուրիշ ձերբակալումներ եւ պատիժներ

Համառօտ մաքրագործման վերջին զոհերէն մէկն է Խաղախստանի Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին նախագահը, Կուլումբեգով, որ տեղական մամուլին կողմէ կ'ամբաստանուի իբրեւ ամէնէն վտանգաւոր «ժողովուրդի թշնամին» եւ «Փաշական ազգայնական մը, որ իր հայրենիքը ծախած է գերման եւ ճափոն աշխարհակալներուն»: Կուլումբեգով եւ իր մեղսակիցները միեւնոյն ատեն կ'ամբաստանուին թէ փորձած են Խաղախստանը անջատել խորհրդային «եղբայրական» հանրապետութիւններէն, դարձնելու համար տեսակ մը Մանչուրիա, ճափոնի տիրապետութեան տակ: Կը նշանակէ թէ Կուլումբեգով եւս ձերբակալուած է.

*** Զրած էինք թէ սեւ ցանկը անցած է նաեւ ժողովրդական բանաստեղծ մը, Բեղիմեանսկի: Այս մարդը կը համարուէր խորհրդային իշխանութեան պաշտօնական բանաստեղծը, իսկ այժմ ոչ միայն վտարուած է կուսակցութենէն, այլեւ զրկուած ապրուստ ճարելու միջոցներէն: Նոյնիսկ գրուց կը շրջի թէ ձերբակալուած է, իբրեւ թրոցքիական: Իր գլխաւոր արժանիքն էր գազանաբարոյ կիրքը: Արիւնածարաւ հոգեբանութիւն մը կը ծորէր իր բանաստեղծութիւններէն: Երբ գնդակահարութիւններ ծանուցուէին, անմիջապէս կը սկսէր երգել եւ փառաբանել: Այսպէս, «Փրաւտա»յի յունիս 12ի թիւին մէջ, այս պոետական ութ երկար տուներու մէջ կը պանծացնէր մարաջախտ Թուխաչեւսկիի եւ միւս եօթը կարմիր զօրավարներուն գնդակահարութիւնը, մահապարտները կոչելով. «Ն. Վսեմութիւն ազնուականներ, մարդասպաններ, սրտախօսներ, որոնք սերած են քաղքենի շուներէ»: Եւ կ'աւելցնէր.— «Մեր երկաթեայ օրէնքն է գնդակահարել զանոնք, ճիշդ ինչպէս որ երկու եւ երկու կ'ընեն չորս»:*

*** Սերգէյ Պրոկովիեւ, խորհրդային երգահանը, բոլշեւիկեան յեղափոխութեան քսանամեակին առթիւ յօրինած է խմբերգ մը Լէնինի եւ Ստալինի լաւագոյն ճառերէն եւ յօդուածներէն, մանաւանդ նոր սահմանադրութեան առթիւ Ստալինի խօսած ճառէն:*

Մահափո՞րձ կատարուած Լ. Վորոշիլովի դէմ

Վարշաւայէն կը հեռագրեն օգոստ. 12 թուականով.— *Սահմանէն հասած զրոյցներու համաձայն, յուլիս 14ին մահափորձ մը կատարուած է մարաջախտ Վորոշիլովի դէմ: Մահափորձը տեղի ունեցած է այն պահուն երբ պատերազմական գործավարը կառախումբէն կ'իջնէր Թուլայի կայարանը: Ատրճանակի հարուած մը արձակուեր է խումբ մը բանուորներու եւ զինուորներու մէջէն, որոնք կը ծափահարէին Վորոշիլովը: Այս վերջինը աջդրէն վիրաւորուելով, անմիջապէս Մոսկուա փոխադրուած է օդանաւով: Հաւանաբար օգտուելով յառաջ եկած խառնաշփոթէն, ահաբեկիչը յաջողեր է փախչիլ: Արդարեւ, Ջեկան չէ կրցած ճշդել մահափորձին հեղինակը, հակառակ թէ Մոսկուայի եւ թէ Թուլայի մէջ կատարուած բազմաթիւ ձերբակալութեանց: Զապողական ահռելի գործողութեանց կը սպասուի այդ երկու քաղաքներուն մէջ. գործողութիւններ որոնք պիտի գերազանցեն Կիրովի սպանութեան ատեն եղածները: Մարաջախտ Վորոշիլով, որ կը դարմանուի խորհրդային ականաւոր անձերու յատուկ հիւանդանոցին մէջ, գոհացուցիչ վիճակի մէջ կը գտնուի:*

*** Մոսկուայի իրաւագէտ շրջանակներուն մէջ անհիմն կը հռչակեն այս զրոյցը*

Իրաքի դիկտատորը կը սպաննուի ուրիշ զօրավարի մը հետ

Զօր. Պէքիր Սըտգը, Իրաքի ընդհ. սպայակոյտին նախագահը, որ կ'ուզէր իր երկրին Մ. Քէմալը դառնալ, օգոստ. 11ին սպաննուեցաւ զինուորի մը կողմէ, երբ Մուսուլէն կ'անցնէր Թուրքիա երթալու եւ ռազմափորձերուն ներկայ ըլլալու համար: Իրեն օգնութեան փութացած ատեն, սպաննուեցաւ նաեւ Մուհամմէտ Ալի Ճէվատ, Իրաքի օդանաւային ուժերու հրամանատարը: Մարդասպանը ձերբակալուեցաւ:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ լուրը գաղտնի պահուեցաւ մինչեւ հինգշաբթի: Խռովութիւններէ կը վախցուէր, քանի որ Պէքիր Սըտգը ազգ. հերոս մը կը համարուէր: Սպանեալը Իրաքի երիտասարդ թագաւորին անձնական բարեկամն էր եւ գլխաւոր դերակատարը անցեալ տարուան պետական հարուածին, երբ սպաննուեցաւ իր նախորդը, Ճաֆէր փաշա: Այդ դէպքէն վերջ կազմուած կառավարութեան մէջ, իսկ եւ իսկ զինուորական դիկտատորի մը իշխանութիւնն էր որ կը գործադրէր, թէեւ նախարարական պաշտօն չունէր:

Թէ Պէքիր Սըտգը եւ թէ Ալի Ճէվատ շատ ճամբորդած են եւ կը խօսէին եւրոպական քանի մը լեզուներ: Անոնք ձեռք ձեռքի կազմակերպած էին Իրաքի բանակն ու օդատորմիղը, ամէնէն արդիական սպառազինութեամբ: Ալի Ճէվատ դեռ նոր վերադարձած էր Ֆրանսա եւ Իտալիա կատարած ճամբորդութենէ մը, ուր մեծաքանակ ռազմանիւթ գնեց: Պէքիր Սըտգը, որ 47 տարեկան էր անոր հետ: Երկուքն ալ թունդ ազգայնական էին եւ թրքասէր, հակառակ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԻՉ ՄԸ ՃԱՇԱԿ

—o—

Խոստովանինք որ քիչ մը չափազանց կը խնդրենք, թխածոյ խնդրակներու կը վերածենք մեր հանդէսները:

Այն համոզումը կը տիրէ թէ ա՛ր - քան թխենք, այնքան գեհ կը մնայ «արգոյ հասարակութիւնը»:

Այսպէ՞ս է որ, Մայիս 28ի յայտագրին մէջ կը գտնէք ... «Դդումի վաճառականը», ներոսամարտի մը տարեդարձին առթիւ՝ «Խէչոյի թուղթը», Դաշնակցութեան օրուան տօնին՝ «Վեց ու կէս պորտի ժառանգորդը», ուրիշ տեղ մը՝ «Մաշդի Իբադ» եւն.:

Տակաւին կան քրքջալի՛ք, յանախ անհոռնի «փանքէզի»ներ, իբրեւ ար. տասանութիւն կամ երգ:

Ընդհանուր խնդումն մէջ, ներկաներ յանախ կը մոռնան թէ ի՛նչ առթիւ սարքուած է հանդէսը:

Առիթը՝ այսինչ նուիրական տօնն է, իսկ բովանդակութիւնը՝ յանախ կը դառնայ «փամփոյր»:

Իրապէս ժողովո՞ւրդն է որ այդպէս կ'ուզէ: Չեմ վիճիր:— Այդպէ՞ս է վարժուեր, — պէտք է բարեփոխել, մշակել իր ճաշակը.

Եթէ հանդէսը սարքուած է յիշատակ մը պանծացնելու համար,— անհրաժեշտ է յայտագիրը ամփոփել, կեդրոնացնել այդ առաջադրութեան վրայ:

Ամէ՞ն պարագայի մէջ, յարակից յըբացուցիչ մասերը պէտք է ուղղակի կամ անուղղակի կապ ունենան օրուան հետ: Անոր շրջանակը կազմեն, անոր մթնոլորտէն բխին:

Պայման չէ որ անպատճառ տօնին հետ կապուած ըլլան երգերն ու արտասանութիւնները. բայց պէտք չէ որ հակասեն անոր, որպէսզի հասարակութիւնը բաժնուի ամբողջական տըպաւորութեամբ:

Եթէ հանդէսը սարքուած է զուարճանալու համար, յայտագիրը պատրաստէ անոր համեմատ: Բայց երբ մեծ Պահքի առթիւ բանախօսութիւն կը սարքես, այնտեղ «Արշըն Մալ Ալան» չի մտներ, ըլլայ իսկ երկու տուն:

Ուրիշ պարագայ մը,— շատ միօրինակ են մեր արտասանութիւնները: Եւ երկա՛ր, երկա՛ր:

Արտասանութեան կտորներ կան որ կը դիմանան տակաւին. Բայց, անհրաժեշտ չէ ծայրէ ծայր գոց ընել կամ կարդալ զանոնք: Կը բաւէ արտասանել ամէնէն յատկանշական մասը:

Վարժ արտասանողներ շատ չունինք արդէն, եւ ամէնէն յաջող կտորն ալ երբեմն ծաղրանկարի կը վերածուի, երբ բեմնածուն կը փորձէ արտասանել, առաջին տողէն մինչեւ վերջինը:

Վերէն վար գոց սորվիլ՝ չի նշանակեր անպատճառ լաւ արտասանել:

Ունինք, տակաւին, «կը նախագահէ»ներու շարք մը:

Նախագահը՝ ընդհանրապէս տեսակ մը հովանաւորութիւն կը նշանակէ, ուրեմն կ'ենթադրէ դիրք, համգամանք, շուք, երբեմն ալ տարիք:

Մեր հանդէսներու մեծագոյն մասին մէջ, երբ կ'ըսեն «կը նախագահէ», բսել կ'ուզեն թէ բացումը պիտի կատարէ Ա.-ը կամ Բ.-ը: Անոր կ'իյնայ բացումը կատարել — երկու խօսք, ոչ թէ ճառ— եւ վարել հանդէսը:

Դեռ ունինք դաշտահանդէսի նախագահութիւն մըն ալ ..

Ջի՞ բաւեր անտառի ծառերու շուքը, շատ աւելի խորհրդաւոր եւ պատկառելի ...

Կը կարծեմ թէ օգտակար է երբեմն մտերմաբար խօսիլ այսպիսի թերութեանց մասին. գէթ «յանուն բարւոյն, գեղեցկին եւ ճշմարտին», ինչպէս պիտի ըսէր Ռ. Պէրպէրեան:

ՎԱՀԷ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐԻՆ ՃԷԶԻՐԷԻ ՄԷՋ

»»»» • ««««

Անցեալ շաբթու Վերին Ճէզիրէէն Պէյրութ հասաւ պատուիրակութիւն մը եւ մարդասպանութեան ներկայացուց հետեւեալ պահանջները. —

1. Վերին Ճէզիրէն զատուելով Թուրքերիրաք սահմաններուն վրայ եւ բընակչութիւնը բաղկացած ըլլալով զանազան համայնքներէ եւ ազգերէ, յարմար կը տեսնենք Ֆրանսացի կառավարիչի մը նշանակումը այդ շրջանին համար:

2. Համաձայն Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին, Ֆրանսա զինուորական կեդրոնատեղիներ պիտի ունենայ Սուրիոյ մէջ: Կը խնդրենք որ այդ կեդրոններէն մէկն ըլլայ Ճէզիրէն:

3. Շրջանին համար նշանակուելիք մուհաֆըզը ըլլայ Ճէզիրէի բնակչութեան ցեղերուն եւ կարիքներուն ծանօթ մէկը եւ բոլորի վստահութիւնը վայելէ, մէկ խօսքով Ճէզիրէցի մը ըլլայ:

4. Դպրոցներ պէտք է բացուին բոլոր գիւղերու մէջ եւ հոգ տարուի կրթութեան: Մանաւանդ քրտական լեզուն պէտք է պարտադիր ըլլայ այդ դպրոցներու մէջ:

5. Գամըշլըի մէջ պէտք է հաստատուի հիւանդանոց մը:

6. Ճամբաներու շինութիւն:

*** Ճէզիրէի առաջն. փոխանորդը, Խորէն վրդ. որ միեւնոյն ատեն Գամըշլըի Թաղ. խորհուրդին Նախագահն է, հետեւեալ յայտարարութիւնը կը հաղորդէ մամուլին.*

—«Այսու կը յայտարարենք ի լուր աշխարհի, որ Ճէզիրէի քաղաքական անցուդարձերուն մէջ հայ ժողովուրդի դիրքը եղեր է բացարձակապէս չէզոք, եւ եթէ կը գտնուին ինքնակոչ Հայեր, որոնք մասնակցեր են կամ կը մասնակցին այդ գործերուն, չեն ներկայացներ եւ չունին իրենց հետ ոչ ազգի ձայնը, եւ ոչ անոր կամքը, այլ տարուած են պարզապէս իրենց անհատական շահերէն:

"Իտալիոյ սահմանները անբռնաբարելի են„

Մուսոլինի, որ Սիկիլիա կը գտնուի տարեկան ռազմափորձերուն առթիւ, նոր ճառ մը խօսեցաւ, փառաբանելով կայսրութեան հաստատումը: «Մենք կայսրութիւն մը չահեցանք համաշխարհային խմբակցութեան մը դէմ: Մեր սահմանները անբռնաբարելի են: Պէտք է հոն երթալ մինչեւ հռոմէական առաջին կայսրութիւնը, մինչեւ Օգոստոսի շրջանը, գտնելու համար այնպիսի տեսարան մը որպիսին կը ներկայացնէ այսօր Իտալիա»:

Ռազմափորձերուն կը մասնակցին 120,000 զինուորներ, օժտուած՝ արդիական բոլոր սպառազինութիւններով: Ներկայ է նաեւ թագաւորը: Օտար զինուորական կցորդներ չկան: Այս առթիւ Սիկիլիա խմբուած են Իտալիոյ զինուորական եւ քաղաքական վարիչները.

»»»» • ««««

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ Գերմանիա պիտի երթայ սեպտեմբեր 15ի ատենները, Հիթլէրի հետ տեսակցելու համար, եթէ հաւատանք օրուան լուրերուն. Զրոյցի մը համաձայն, հանդիպումը տեղի պիտի ունենայ Նիւրնպէրկի Նացիական համագումարէն վերջը: 1933ին Հիթլէր Վենետիկի մօտերը գացած էր, տեսակցելու համար Մուսոլինիի հետ: Այս անգամուան հանդիպումը շատ աւելի կարեւոր կը համարուի:

Ի՞ՆՉՊԷՍ Կ'ԱՊՐԻ ՍՈՎԵՏ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ

Իր ծանօթ թղթակցութիւններուն հետեւանքով, որոնց մէկ մասին թարգմանուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ, Մոսկուայէն արտաքսուեցաւ «Ն. Ֆ. Փրէսէ»ի թղթակիցը, նշանաւոր Նիքօլաս Պասէխէս: Նոյն թերթին վերջին կիրակնօրեայ թիւին մէջ հրատարակած է ան յօդուածաշարքի մը կարեւոր գլուխը, զոր թարգմանաբար կը ներկայացնենք մեր ընթերցողներուն.—

Քանի մը տարի առաջ, Խ. Միութեան մէջ սկզբունք էր որ ամէն աշխատաւորութիւն հաւասար չափով վարձատրուի: Այս սկզբունքը սակայն չքացաւ: Եւ անկէց ի վեր, նոյն Միութեան մէջ ոչ միայն աշխատանքը, այլեւ կեանքի բոլոր ձեւերը արագօրէն մեծ տարբերութեան ենթարկուեցան դարձեալ: Բնականաբար, բաղդատմամբ հինգ-վեց տարի առաջուան վիճակին, հիմա նպաստաւոր տարբերութիւնը կը տեսնուի կեանքի կամ ապրելակերպի եղանակին մէջ, բայց բոլշեւիկ դրութեան սկզբունքին անհամապատասխան ըլլալով, այսօր անձերու տարբերութիւններ կան Միութեան ժողովուրդներուն անհատական եւ խմբական կեանքին մէջ: Ատեն մը, մոլեռանդութեան շրջանին, սովետ ազնուականութիւնը, կուսակցութեան բարձրաստիճանաւորները իսկապէս միջակ պաշտօնատարներէն տարբեր չէին ապրեր: Անոնք իրենց աստիճանին ցուցարար երեք նշաններ միայն ունէին.— պետական ինքնաշարժ մը անձնական տրամադրութեան տակ, նաեւ նշանաւոր «Վէրթուշքա»ն, այսինքն Կրեմլինի կեդրոնին հետ հաղորդակցութեան գաղտնի հեռաձայնը, եւ վերջապէս Կրեմլինի ճաշարանին մէջ ճաշելու արտօնաթուղթ բարձրաստիճան տոմսը հացարին (բուր) հետ, ինչ որ վերին պաշտօնէութեան թիւը կը ներկայացնէ: Թող որ հոն ճաշը շատ համեստ էր, միայն նաստելութիւնը այդ ճաշարանին այն էր որ բոլոր քաղաքական նորութիւններուն տեղեակ կ'ըլլային հոն եւ քաղաքական տրամտութիւններով ու հնարքներով կը ծանօթանային:

Հիմա այս ամէնը փոխուած է: Սովետ քաղաքացիի բնակարանի պայմանը միշտ գէշ է: Որակեալ բանուորին եւ փոքր պաշտօնատարին ամսական եկամուտը զոյգ մը կօշիկի գինէն բարձր չէ միշտ: Մասնաւոր առանձնաշնորհներ չունեցող բարձր պաշտօնատարին առած թոշակը կը համապատասխանէ չորս կօշիկի: Բոլոր ընկերվարական տեսարանութիւններուն իբր հակապատկեր, խորհրդային կեանքին մէջ տիրապետողը դարձեալ դրամն է: Բայց որոշ աստիճանի վրայ կայ նաեւ բնական եկամուտ, ոչ-դրամ, որ պաշտօնական ամսականէն աւելի մեծ է: Այսպէս, կան դիզեցիկ բնակարաններ պաշտօնէութեան համար, եւ շատ քիչ դրամով անոնց մէջ կամ շքեղ առաքինարաններու մէջ (դէպի հարաւային Ռուսիա) բնակելու իրաւունք, թոյլտուութիւն, նոյն իսկ մերթ ձրի: Ի հարկէն ամարանոցներ պաշտօնեաներու տրամադրելի կ'ըլլան. իրենց գործին մէջ բացառիկ կարողութիւն եւ ծառայութիւն ունեցող պաշտօնատարներուն այսօր կը տրամադրուին ինքնաշարժներ, ձայնագիրներ եւ երկանիւներ: Խ. Միութեան մէջ մեծապէս կը վարձատրուին նաեւ մտաւորականները, բայց այնպիսիները որոնք քաղաքականապէս շատ մաքուր են: Անոնք, բացի զանազան ամսականաւոր շնորհներէ, շքեղ տպագրութեամբ պատրաստուած գիրքերէ բազմաթիւ օրինակներ կը ստանան ձրի: Նոյնը նաեւ ֆիլմի արուեստագէտներուն համար: Պէտք է սակայն անմիջապէս գիտնալ թէ ոսկին ամէն իր կը դադրի, քաղաքական շնորհը դադրելուն պէս, այսինքն երբ ընդունողները երեսէ կ'իյնան: Գիտնականներն ու բժիշկներն ալ իրենց ճարտարութեան եւ գիւտերուն համապատասխան վարձք կը ստանան առատօրէն: Բայց ժողովրդային զանգուածը, եւ մեծ զանգուածը, հազիւ կրնայ սանկ կշտանալու չափ միայն բան գտնել: Բնակչութեան վրայ ճնշող ամէնէն գէշը այն է որ միշտ բնակարանի նեղութիւնը կայ ու կը մնայ: Բնակարանները սուղ չեն ըլլար, սակայն մարդ գլուխ ութ քառակուսի մեթր միայն կ'արտօնուի: Եթէ աւելի ուզես ունենալ, առաջինին եռապատիկը պէտք է վճարես: Պատասխանատու բարձր պաշտօնատարներ, մասնագէտներ, արուեստագէտներ եւ բժիշկներ իրաւունք ունին յաւելուածական տասը քառակուսի մեթրի: Անոնցմէ ամենամեծները, գիտնական, գրագէտ են. իրաւունք ունին երկրորդ սենեակի մը:

Զարմանալի է որ շինուածական գործունէութեան մեծութեան հակառակ, կարելի չըլլար պայքարիլ բնակարաններու այս կարօտութեան դէմ: Նոր բնակարանները երբեմն վարձատրութիւն կը շնորհուին կամ կը բաժնուին նպաստաւորեալներուն, այսինքն «աչք ժողովներուն»: Այսպէս, այսօր ալ բնակարանի հարցը Խ. Միութեան մէջ ճիշդ այնպէս է ինչպէս էր տասնից տարի առաջ: Բոլոր բնակարանները թաղապետական կամ, պարզօրէն, պետական սեփականութիւն կը համարուին եւ այնպէս ալ են: Մէկն մի բնակարանի դրան վրայ կը կախուի խոշոր տախտակ մը, որու վրայ ցոյց տրուած է թէ քանի անգամ զանգակը պէտք քաշես դու, երթալիք տեղդ հասնելու համար: Մէկէ աւելի ընտանիքներու մէկ սենեակի մէջ բնակիլը հազուադէպ չէ բնաւ: Խոհանոցներուն մէջ կարգով շարուած են քարիւղի լամբարները, որոնց վրայ իւրաքանչիւր ընտանիք կը պատրաստէ իր ճաշը: Եւ չար լեզուները կ'ըսեն թէ գաղտնի ոստիկանութիւնը այս աղբիւրէն մեծապէս կ'օգտուի, քանի որ բոլոր այդ լամբարները պետականացած են: Արդէն ամէն բնակարանի մէջ գտնուողները իրարու անծանօթ ընտանիքներ կ'ըլլան, այնպէս որ իրարու վրայ կամ իրարու դէմ լրտեսական գործ ալ կրնան կատարել: Եթէ խոհանոցներուն մէջ կռիւ ծագի իրարու հետ, թուղթերու հեղեղ մը ահա կը հոսի դէպի ոստիկանութիւն:

Բնակարանի այս անմխիթար կացութենէն շատ դիւրին է հասկնալ թէ մարդիկ տուն տեղ չեն կրնար ունենալ կանոնաւորապէս: Մոսկուայի հրապարակները սրահաններով զարդարուած են, նաեւ հիւրանոցներով մանաւանդ ամառը: Վերջերս, ահաբեկումի անձկութեան տակ հոն յաճախողները քիչցած են: Բայց թատրոններն ու սինէմաները լեցուն են: Երբ հազիւ կրնան ստամոքսի պէտքը գոհացնել, անդին կայ նաեւ հագուստի հարցը: Ամէնքն ալ շատ «համեստ» հագուած են: Կիները աւելի լաւ սկսած են հագուիլ, իսկ սովետ «ազնուականութեան» բարձր դասու տիկինները շատ լաւ: Ընտանիքին մէջ որ եւ է խնայողութիւն կնոջ հագուստ կապուստին վրայ: Քիչ մը բան որ կը մնայ թատրոնի եւ սինէմայի, որովհետեւ ութ քառակուսի մեթր բնակելի սենեակի մը մէջ ի՞նչ կարելի է ընել:

Խ. Միութեան մէջ փառաւոր դրօսավայրեր կան: Մշակոյթի եւ կազդուրումի կեդրոնական մեծ հանրային պարտէզը այնպիսի դրօսավայր մըն է, զոր արդարեւ կ'արժէ տեսնել: Այդ պարտէզին մէջ հաստատուած են անհամար թատրոններ, մրցախաղի կեդրոններ, դրօսավայրեր: Բայց որքան որ հանգիստի օրերը անթիւ մարդիկ կ'երեւին այդ պարտէզին մէջ, ոչ մէկը ուրախ տրամադրութիւն ունի, ոչ մէկուն խնդալը կը տեսնես: Որովհետեւ ոչ մէկը կատարեալ վստահութիւն ունի, քանի որ անհատականութիւն չկայ, քանի որ դրօսանք ընելու դէպքը անգամ մասնաւոր պաշտօնեաներ պիտի սորվեցնեն, ամէն բան հոն պատուիրանք է եւ կազմակերպութիւն: Ահա սովետական քաղաքացիին կեանքը Ռուսիոյ մէջ: Հինգ օր աշխատութիւն, հինգերորդէն վեցերորդ օրուան գիշերը սրճարանին մէջ կամ տունը առատ վօտկա մը կը ծխէ, յետոյ պարտէզ կամ թատրոն կ'երթայ, ամառները: Միջանկեալ, պաշտօնական հանդէսներ, քաղաքական հաւաքոյթներ ալ կան, նաեւ ձրի նուագահանդէսներ:

Բարձրագոյն խաւերը բնականաբար միջոցը կը գտնեն իրենց կեանքը տարբեր կերպով վարելու: Ճարտարապետներն ու արուեստագէտները իրենց գլխաւորը ունին, որոնք աշխատութեան հինգերորդ օրուան իրիկունը բաւականաչափ կը լեցուին, ուր կ'ուտեն կը պարեն: Մինչեւ վերջերս պանդոկներու ճաշարաններն ալ իրենց շքեղ երեկոյթները ունէին: Խ. Միութեան բարձր դասակարգի մարդիկը հանրային վայրերու մէջ չեն երեւնար, բացի շատ պաշտօնական առիթներէ: Մեծ թատրոններուն առաջին ներկայացումներուն կը գտնուին միայն: Այլապէս փակուած կը մնան իրենց բնակարաններուն մէջ, որոնք մասնաւոր հսկողութեան տակ կը գտնուին, եւ հանգիստի օրերն ալ իրենց գիւղական բնակավայրերը կը քաշուին: Մնաց որ Մոսկուայի մօտաւորը արտասովոր կերպով շքեղազարդ բնակավայր մը կայ խորհրդային ջոջերուն եւ իրենց ընտանիքներուն համար: Հոն կ'երթան մեծ ու պզտիկ բոլոր ջոջերը: Ոչ մէկ անկոչ աչք կրնայ ներս նայիլ....: Ան օժտուած է ամէն տեսակ հանգստաւէտութեամբ: Մէկ մի հիւր յարկաբաժին մը ունի իր տրամադրութեան տակ, ճաշացուցակը կանխաւ պատրաստուած: Սեփականութեան մասնաւոր ըմբռնում մը, որ անծանօթ է Ռուսիայէն դուրս ուրիշ ո եւ է դրամատիրական երկրի մէջ: *Այս հսկայ բնակութեան շուրջ մուտքը գոցուած է մինչեւ մէկ քիլոմեթր հեռաւորութեամբ: Սովորական մահկանացու մէկը անկարելի է որ անտառին մօտենայ: Բայց աւելին կայ: Վարը Սեւ Ծովուն շուրջ առաքինարաններ եւ դրօսական յարկեր կան: Ամէնքն ալ պաշտօնատարներու յատկացուած, նախիրապետական կարգի մը համաձայն: Կարմիր բանակին համար լաւագոյն առաքինարաններն ալ հոն են:* Բնակարանաց սպաներում, ոչ թէ ճաշագներում համար: *Սպայակոյտի զինուորականները իրենց կիներն ալ կրնան միասին տանիլ: Իսկ զօրավարներուն տեղը բոլորովին տարբեր է: Լողանքի վայրերն ալ անջատ են: Վա՜յ անոր որ տարբեր լողարան կը մտնէ....: Այս բոլոր արտասովոր տարբերութիւններուն առթիւ պէտք է գիտնալ որ մինչեւ ծովուն բացերը մեծերուն յատկացուած լողանքի մասերուն շուրջ թել քաշուած է.....:*

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՐԱՆԷՆ

ՍԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՈՒԽՏԻՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

ԹԷՀՐԱՆ.— Անցեալ նամակումս խոստացել էի հաղորդել «Մերձ-Արեւելեան ոչ-յարձակողական Ուխտի» բնագիրը:

Ահա՛ այդ պատմական փաստաթղթի լրիւ թարգմանութիւնը (ԽՄԲ.— Զանց կ'առնենք նախաբանը: Ինչպէս յայտնի է, Դաշնագիրը կնքուած է Իրանի, Աֆղանիստանի, Իրաքի եւ Թուրքիոյ միջեւ):

Յօդ. 1.— Դաշնագիր կողմերը պարտաւոր են հետեւել մի քաղաքականութեան, որ միանգամայն հեռու է մնալու նոցա միջամտելուց ներքին գործերին:

Յօդ. 2.— Դաշնագիր կողմերը պարտաւոր են մանաւանդ յարգել իրենց ընդհանուր սահմանների անձեռնմխելիութիւնը.

Յօդ. 3.— Դաշնագիր կողմերը պարտաւոր են խորհրդակցել միմեանց հետ այն բոլոր միջազգային վէճերի ժամանակ, որոնք շօշափում են իրենց ընդհանուր շահերը:

Յօդ. 4.— Իւրաքանչիւր դաշնագիր կողմ պարտաւոր է ո՛չ մի դէպքում մենակ կամ մէկ ու մի քանի ուրիշ պետութիւնների հետ միասին որ եւ է յարձակողական գործ չկատարել իրենցից որ եւ է մէկի հանդէպ:

Յարձակողական գործողութիւններ են համարւում.—

ա) Պատերազմի յայտարարութիւնը.

բ) Առանց պատերազմ յայտարարելու զինուած արշաւանք կատարել միւս պետութեան հողամասի վրայ.

գ) Առանց պատերազմ յայտարարելու՝ յարձակում գործել ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերով՝ միւս պետութեան ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերի վրայ.

դ) Ուղղակի կամ անուղղակի օգնութիւն կամ օժանդակութիւն յարձակուող գործող պետութեան:

Յարձակողական գործողութիւններ չեն նկատւում.—

ա) Օրինական ինքնապաշտպանութեան իրաւունքի գործադրութիւնը, այսինքն՝ դիմադրութիւնը վերը մատնանշուած յարձակողական գործողութիւններին.

բ) Ազգաժողովի Ուխտի 16րդ յօդուածի գործադրութիւնը կամ կիրառումը.

գ) Մի գործողութիւն, որ համաձայն է Ազգաժողովի ընդհանուր ժողովի կամ նրա Խորհուրդի որոշման, կամ կիրառումը Ազգաժողովի Ուխտի 15րդ յօդուածի, 7րդ հատուածի, պայմանով, որ գործողութիւնը ուղղուած լինի այն պետութեան դէմ, որ առաջինն է սկսում յարձակումը:

դ) Օգնութիւն դաշնագիր պետութիւններից մէկին, որ ենթարկուել է յարձակման, ներխուժման կամ պատերազմի միւս դաշնագիր պետութեան կողմից, հակառակ 1928 Օգոստոս 27ի Փարիզի դաշնագրին, որ յայտարարել է պատերազմը օրէնքից դուրս:

Յօդ. 5.— Եթէ դաշնագիր կողմերից մէկը կը համարի, որ ներկայ ուխտի Դ. յօդուածը խախտուած է կամ խախտուելու վրայ է, ապա նա անմիջապէս խնդիրը տանում է Ազգաժողովի Խորհուրդին: Այս քայլը չի զրկում այդ դաշնագիր պետութիւնը ձեռք առնելու իր դատած անհրաժեշտ միջոցները, համաձայն տեղծուած պարագաների:

Յօդ. 6.— Եթէ դաշնագիր պետութիւններից մէկը կը յարձակի մի երրորդ պետութեան վրայ, ապա դաշնագիր պետութիւններից միւսը կարող է, առանց նախօրօք յայտարարելու, չեղեալ համարել ներկայ դաշնագիրը յարձակող կողմին հանդէպ:

Յօդ. 7.— Իւրաքանչիւր դաշնագիր պետութիւններից պարտաւոր է իր սահմաններում կանխելու զինուած խմբերի կազմակերպութիւնն ու գործունէութիւնը, արգիլել տեղծումը այն կազմակերպութիւնների ու խմբակցութիւնների, որոնց նպատակն է տապալել գոյութիւն ունեցող հաստատութիւնները կամ խանգարել կարգն ու ապահովութիւնը միւս կողմի հողամասի՝ լինի սահմանակից կամ ոչ-սահմանակից, եւ կամ տապալել միւս կողմի տիրող կարգուսարքը:

Յօդ. 8.— Դաշնագիր կողմերը արդէն ընդունել են 1928 թ. Օգոստոս 27ի ուխտը, որ յայտարարում է պատերազմը օրէնքից դուրս, նոյնպէս եւ համաձայն նոյն ուխտի, բոլոր տարաձայնութիւններն ու վէճերը, որոնք կարող են ծագել նրանց միջեւ, անկախ իրենց բնոյթից ու ծագումից, պիտի կարգադրուեն կամ լուծուեն միմիայն խաղաղ միջոցներով: Դաշնագիր կողմերը հաստատում են այս տրամադրութիւնները եւ յայտարարում են, որ բոլոր վէճերի դէպքում իրենց միջեւ դիմելու են խաղաղ միջոցների:

Յօդ. 9.— Ներկայ դաշնագրի եւ ոչ մի յօդուածը բնաւ չի կարող նուազեցնել դաշնագիր կողմերի պարտականութիւնները, որ ստանձնել են Ազգաժողովի ուխտի հիման վրայ:

Յօդ. 10.— Ներկայ դաշնագիրը, որ գրուած է ֆրանսերէն լեզուով, որի չորս օրինակը ստորագրեցին դաշնագիր կողմերը եւ որից մի օրինակի ստացումը իւրաքանչիւրի կողմից հաստատուած է,— կնքուած է հինգ տարի ժամանակով:

Այս ժամանակամիջոցը լրանալուց յետոյ, եթէ դաշնագիր կողմերից մէկը չի ազդարարի վեց ամիս առաջ, որ հրաժարւում է այս դաշնագրից, ապա դաշնագիրը համարուելու է իր լրիւ իրաւասութեամբ վերանորոգուած դարձեալ հինգ տարի ժամանակով եւ այսպէս շարունակաբար հինգ տարուց՝ հինգ տարի, մինչեւ որ դաշնագիր կողմերից մէկը վեց ամիս առաջ չյայտարարի թէ հրաժարւում է նրանից:

Մի կողմի հրաժարումից յետոյ, այս դաշնագիրը շարունակում է պահպանել իր գոյութիւնը մնացեալ երեք կողմերի միջեւ:

Ներկայ դաշնագիրը վաւերացուելու է իւրաքանչիւր դաշնագիր պետութեան կողմից, իր պետական սահմանադրութեան համաձայն եւ արձանագրուելու է Ազգաժողովում նրա գլխաւոր քարտուղարի կողմից, որից խնդրուելու է հաղորդել այս մասին Ազգաժողովի բոլոր միւս անդամներին ի գիտութիւն:

Այս դաշնագիրը վաւերացնող փաստաթղթերը պիտի ներկայացուեն իւրաքանչիւր դաշնագիր պետութեան կողմից Իրանի կառավարութեան: Երկու դաշնագիր պետութիւնների կողմից վաւերացուելուց անմիջապէս յետոյ, ներկայ դաշնագիրը մտնում է իր իրաւական ուժի մէջ այդ երկու պետութիւնների միջեւ: Նա իր իրաւական ուժի մէջ կը մտնի եւ Երրորդ պետութեան միջեւ, երբ սա կը ներկայացնէ վաւերացման փաստաթղթերը, եւ այսպէս նաեւ չորրորդի վերաբերմամբ:

Իրանի կառավարութիւնը ամէն անգամ երբ ստանայ վաւերացման թղթերը, պիտի անմիջապէս յայտնի այդ մասին ներկայ դաշնագիրը ստորագրող մնացեալ կառավարութիւններին:

Կազմուած է Սաադաբադի պալատում, Յուլիս 8ին, 1937 թ.:

ԿՎԻԴԱՄ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԲԵՒԵՌԸ

—o—

Մոսկուայի կառավարութիւնը, շեղելու համար հանրային ուշադրութիւնը քաղաքական ներքին տագնապէն, ձեռնարկեց օդանաւային հրաշալի թռիչքներու, 1) աշխարհի չորրորդ մասը կապելով — անցնելով բեւեռներէն — Հին Աշխարհի հետ, 2) ուսումնասիրական արշաւախումբ մը ղրկելով հիւսիսային բեւեռ:

Բեւեռային աշխարհագրութիւնը, երկար տարիներէ ի վեր, կը զբաղեցնէ երկրախոյզները, այնքան որ աւելիցուցիչ անձնազոհութիւն մը ցոյց տուած են այս վերջինները:

Ինչպէս գիտենք, բեւեռային գօտին ծով մըն է, ամբողջովին սառած, ուրիշ խօսքով՝ սառոյցներու անհուն դաշտ մըն է: Այդ սառած դաշտը, սակայն, հարթ կամ ողորկ տարածութիւն մը չէ, այլ բոլորովին խորտուբորդ,— սառնակոյտերը տեղ մը բարձր, տեղ մը ցած, հազարումէկ փոսեր կը ձեւացնեն եւ յանկարծ ճեղքուածքով մը ծովը կը բացուի, երբեմն սառոյցի կտոր մը, կղզիի նման անջատուած, կը ծփայ: Այս պարագան ամենամեծ վտանգը կը կազմէ բեւեռախոյզներուն համար, որոնք իրենց սահնակներուն շուներ լծած՝ մեծ դժուարութեամբ կը ճամբորդեն այդ սառնակոյտերուն վրայ: Բացի այդ դժուարութիւններէն զատ, ցուրտը մեծագոյն թշնամին է բեւեռախոյզներուն,— երեւակայեցէք որ այդ գօտիին մէջ ջերմաչափը կ'իջնէ զերոյէն վար մինչեւ 60 աստիճան: Քիթը, ականջները, երեսը սառ չկապելու համար, պարտաւոր են ձեռք առնել ծայրայեղ նախազգուշութիւններ: Անկէ զատ նաեւ բեւեռային փոթորիկը, որուն պատճառով բեւեռախոյզը յաճախ կը կորսնցնէ պարէնի բեռները, կողմնացոյցը եւ ճամբան: Չորրորդ պարագայ մը եւս,— բեւեռային գօտիին մէջ գիշերուան տեւողութիւնն է վեց ամիս:

Ահա այսպիսի սոսկալի պայմաններու մէջ է որ կ'աշխատին բեւեռախոյզները, որոնց ուսումնասիրական փորձերը կրնանք բաժնել երեք հանգրուաններու.—

1.— Մինչեւ Ընդհ. պատերազմը, բեւեռային ուսումնասիրական արշաւները կը կատարուէին սահնակներով, որոնց կը լծուէին յատկապէս մարզուած շուներ: Ճիշդ է որ, պատերազմէն առաջ, բեւեռախոյզ Անտրէ փորձ մը կատարեց օդապարիկով ճամբորդելու սառոյցներու աշխարհին մէջ, բայց եղերական վախճանով մը ձախողեցաւ այդ փորձը: 1909ին, վերջապէս, ամերիկացի Փիրի հասաւ բեւեռ կատարուած փորձերուն արժէքը եւ յաջողումութիւնը ցոյց տալու համար՝ ըսենք որ 1893-1895ին Նանսէն կրցաւ հասնիլ մինչեւ լայնութեան 86 աստիճանը միայն, իսկ Փիրիի փորձը դրօշմըշալի մը արժէքէն անդին չանցաւ:

2.— Պատերազմէն վերջ, մասնաւորաբար 1925ին, սկսան օդային արշաւները դէպի բեւեռ: Սփիցպէրկէն, երկու ջրօդանաւերով՝ Ամունտսէն ճամբայ ելաւ դէպի բեւեռ եւ վար իջաւ՝ 850 քիլոմեթր թռչելէ վերջ, առանց հասնելու իր նպատակին: Արշաւախումբին փրկութեան համար, ջրօդանաւերէն մին 24 օր ետքը վերադարձաւ Սփիցպէրկ՝ օգնութիւն խնդրելու: 9 Մայիս 1926ին երկու ամերիկացի օդանաւորդներ, Պըրտ եւ Պէնէթ, մեկնեցան Սփիցպէրկէն եւ բեւեռ հասան, յետոյ վերադարձան Սփիցպէրկ՝ կտրելով 2,400 քիլոմեթր: 11 – 14 Մայիսին, «Նորկէ» օդանաւը անցաւ բեւեռէն, միացնելով Սփիցպէրկն ու Ալասքան (3400 քիլոմեթր):

Օդանաւային այս արշաւներուն առաւելութիւնը այն է, որ արագ եւ նուազ տաժանելի պայմաններու մէջ կը կատարուին, միաժամանակ օդանաւորդները կրնան ուսումնասիրել սառոյցի դաշտին վիճակը: Սակայն, գիտական տեսակէտով՝ գոհացուցիչ չեն կատարուած այդ ուսումնասիրութիւնները:

3.— Բեւեռային գօտիին գիտական ուսումնասիրութիւնը կը սկսի ռուսական վերջին արշաւանքով: Արդարեւ, ռուսական արշաւախումբը, ամէն նախազգուշութիւն ձեռք առնելով եւ հազարումէկ պատրաստութիւն տեսնելէ վերջ, բեւեռ մեկնեցաւ՝ բնակելու համար այնտեղ, ամբողջ տարի մը: Իր դերը պիտի ըլլայ ուսումնասիրել բեւեռային ծովագրութիւնը (ջուրերու խորութիւնը, հոսանքները, սառնակոյտերու ճամբորդութիւնը եւայլն), ինչպէս նաեւ բեւեռային բնագիտութիւնը (մագնիսականութիւն եւայլն), օդերեւութաբանութիւնը,— պէտք է գիտնալ որ, բեւեռային գօտիին մէջ մթնոլորտային շարժումները մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն՝ նախազգուշակելու համար օդին եղանակը զանազան գօտիներու վրայ, ինչ որ ապահովութեան մեծ երաշխիք մը կը կազմէ օդանաւերուն համար, այդ պատճառով բեւեռէն անթելով օրը օրին օդերեւութաբանական զեկոյցներ պիտի ղրկուին Մոսկուա:

Աւելցնենք որ ռուսական արշաւախումբը մեկնեցաւ ոչ թէ Սփիցպէրկէն, այլ Ռուտոլֆ կղզիէն, որ մաս կը կազմէ Ֆրանսուա Ժոզէֆ արշիպեղագոսին,— մօտ 1000 քիլոմեթր կը պակսի դէպի բեւեռ հեռաւորութիւնը:

Այս արշաւանքները, սակայն, բեւեռագիտութենէ զատ, կը հետապնդեն տնտեսական շահեր: Մարդը, իրնէ, տնտեսական տարր մըն է,— օդին կամ սառոյցին վիճակը քննելու համար՝ մարդ պիտի չուզէր ստանձնել այն դժնդակ պայքարը, որ տարիսուած է վարել սառոյցներու եւ ցուրտին դէմ:

Տնտեսական տեսակէտով, մարդոց արշաւանքը դէպի սառուցեալ գօտի, կը կատարուէր որսորդութեան համար,— կէտ ձուկը, ռնդեղջիւրը, ծովահորթը, ծովացուլը, ճերմակ արջը քանի նուազեցան, մարդիկ երկարեցան մինչեւ սառուցեալ գօտի, գտնելու համար անոնց հետքը:

Ետքը, մարդիկ հետզհետէ մշակելի դարձուցին հողային անհուն տարածութիւններ, որոնք տարիներու մէջ երկար ատեն անմատչելի կը մնային ցուրտին պատճառով: Այնպէս որ բեւեռագնացութիւնը քիչ մը աւելի հող շահելու նպատակ կը հետապնդէր նկիրներուն:

Եւ վերջապէս բեւեռային գօտին շահագործութեան առարկայ դարձաւ իր հանքային հարստութիւններով: Այսպէս, Սփիցպէրկի մէջ երեւան հանուեցաւ 8 միլիար թոն հանքածուխ, որուն շահագործումին համար այնքան դիւրին պայմաններ կան: Բայց ինչպէս որսորդութիւնը նոյնպէս հանքերու շահագործումը նուազեցաւ տարիներու ընթացքին,— 1924ին Սփիցպէրկ տուած էր 450 հազար թոն հանքածուխ, 1928ին՝ 274 հազար թոն միայն: Աւելցնենք, սակայն, որ բեւեռային գօտիին այն մասին մէջ, որ Ռուսերու տիրապետութեան տակ կ'իյնայ, հանքային հարստութիւնները նոր հեռանկարներ կը բանան,— այսպէս երեւան հանուած են ֆոսֆաթ, քարիւղ, հանքածուխ, զանազան մետաղներու հանքեր: Հանքագործութեան աշխատանքները չեն անցնիր, սակայն, Սփիցպէրկի սահմանը: Սկիզբները Սփիցպէրկի հանքերուն շահագործումը կը կատարէին Հոլանտացիները, վերջը լքեցին: 1935ին խորհրդային կառավարութիւնը ստանձնեց եւ այնուհետեւ տարեկան 400 հազար թոն հանքածուխ կ'արտադրուի:

Այս տարուընէ սկսեալ, բեւեռային գօտին կը ստանայ նոր կարեւորութիւն մը,— իբրեւ օդային հաղորդակցութեան գիծ: Այնպէս կը նախատեսուի, որ մօտաւոր ապագայի մը՝ բեւեռային գօտին պիտի դառնայ ամէնէն արագ եւ կարճ ճամբան Եւրոպայէն Հիւսիս. Ամերիկա:

Եւ ահա քաղաքական պայքար մը տիրանալու համար հողամասերու, որոնց որ եւ է արժէք չէին տար առաջ, օրինակ՝ Կրօէնլանտան, դանիական հող, որ կրնայ անդրովկէանեան հաղորդակցութեան կայան մը դառնալ: Նորվեկիա 1931-1932 կարգ մը իրաւունքներ ունենալ կը կարծէր այս կղզիին արեւելեան եզերքներուն վրայ: Եւ կը գրաւէ՝ վէճը կը տարուի Լա Հէյ, որ կը մերժէ Նորվեկիոյ իրաւունքները:

Խորհրդային կառավարութիւնը որ կը հիմնէր բեւեռային ճամբայ մը մեկնելով Սիպերիոյ հիւսիսային եզերքներէն, չէր կրնար չշահագրգռուիլ Սառուցեալ Ովկիանոսին վրայ գտնուած կղզիներով, անոր համար որ ինք միայն կրնար գրաւել զանոնք առական կերպով: Այսպէս, 1926ին գրաւեց Վրանկէլի կղզին, իսկ 1928ին կայաններ հաստատեց Ֆրանսուա Ժոզէֆ արշիպեղագոսին մէջ, հակառակ Նորվեկիոյ բողոքներուն. Այս արշիպեղագոսին հիւսիսային կղզիներէն մին է, Ռուտոլֆ կղզին որ կը ծառայէ իբրեւ խարիսխ հիւս. բեւեռի ռուսական արշաւախումբին.

ԲԱՂՀԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

—o—

Սիրելի Արազ.— Կենդանիներու բերանին, բացուած կոկորդին վերաբերեալ կ'ըսենք, որուն նմանակն ալ կայ գերմաներէնի մէջ — rachen, եւ, բառային, բախ, առանց նոյնիսկ h գիրին: Ցիչէ ձայնաւոր գիրերու մասին բառամները: Շատ հաւանական է որ Ե. դարուն Մեսրոպ մասնաւոր հոգածութիւն մը ցոյց տուաւ ձայնաւոր գիրեր տեղաւորելու հայ բառերուն մէջ, որոնք առաւելապէս կը բաղկանային բաղաձայններէ: Այս առիթով, լաւ չէ՞ արդեօք որ, միանգամ ընդ միշտ, մեզի եւ մեր հետեւորդներուն համար ճշդենք սա պարագան, թէ ձայնաւոր գիրերու փոփոխութիւնը գլխաւոր ապացոյցն է արմատական բառերուն բաղաձայններէ միայն բաղկացած ըլլալուն: Այսպէս՝ մուխ (մխ), մուղ (մղ), ծուփ (ծփ), կիր (կր), նմանապէս՝ դէզ (դիզ), մէտ (միտ), ինչպէս միտք (մտ): Անշուշտ կ'իմբռնուի, թէ մեր անխարկութիւնը այն պարագան կը մատնանշէ, թէ ձայնաւոր գիրերը կամ կը աղին, կամ կը կորսուին, կամ երկու բաղաձայններու միջեւ բնաղօրէն կը գրուին, կը շնչուին: Ինչպէս՝ «ընկեկ» բառին մէջ թ ձեւը անպատճառ ձուն մը կ'ուզէ, ը, որպէսզի հնչուի, ուստի՝ ձայնաւորին կարելի է ըսել նաեւ շնչաւոր կամ հրնչամնաւոր: Հ եւ Ե ալ կիսաձայն են, այսինքն կէս ձայնաւոր են. հրեշտակին, հրիտակին, հնչելին եւ տակաւին շատ մը բառերու առջեւ գրուած h տառ պարզապէս շունչի համար է, ինչպէս հարկանել (արկանել) բային մէջ ալ, որ կ'ըլլայ զարկանել (զարնել, զարնուիլ), h ինկած՝ տեղը աւելի ուժով գ եկած: Նոյնը նաեւ յ տառին համար, որ հնչումով աւելի հաստատ կամ մեղմ է: Բնական է թէ ընդհանուր նկատողութիւններ են ասոնք: Նոյնը՝ երբ ըսենք թէ «յար» մեղմացած ձեւն է «հար»ին. յարիլ (իրար գալ, միանալ), հարիանել (իրար գալ ուժով, միանալ՝ ձայն հանելով):

Բայց շատ դուրս գանք այս բաւիղէն, լաբիւրինթոսէն, ուր մտանք, Արազին բացախայութենէն քաջալերուած: Բայց ո՞ր ուսումը իր ոսկորը չունի, իր քմայքը չունի:

Քիչ առաջ կարդացի — Հետազօտութիւնը իմաստասիրական եւ գիտական հայեցողութիւններու մէջ ամէնէն աւելի ներուած... թերութիւնն է: Պարզ լուր մը հրատարակողին համար իսկ անհրաժեշտ է քիչ մը թափանցում:

Այս սկզբունքը մեծապէս կը պատշաճի նաեւ լեզուին, որ մայրն է բոլոր գիտութիւններուն, որով կը կերտուին բոլոր բանաձեւները, որով կարելի է միայն մինչեւ անչափելի բարձրութիւններ սաւառնիլ եւ ընկղմիլ միանգամայն անսահման խորութիւններու մէջ: Լեզուն մայրն է բոլոր արուեստներուն, ըլլալով լաւագոյն եւ դժուարուսումն արուեստը:

Անշուշտ որ խոր տարբերութիւն կայ «հոտ»ին եւ «բոյր»ին միջեւ, odeur, parfum: Հոտը ընդհանուր բառն է, առհասարակ գործածուած. բոյրը հոտերուն անոյշ եւ զմայլելի տեսակն է, եւ կը գործածուի, պէտք է գործածուի լոկ լաւագոյն եւ ազնուած հոտերուն համար, ինչպէս վերը Ֆր. բառերը: Ուստի, չենք ըսեր քաղցրահոտ, այլ քաղցրաբոյր: Բայց կ'ըսուի նաեւ անուշահոտ, որովհետեւ, ինչպէս վերի բացատրութենէն կը տեսնուի, հոտը ընդհանուր բառը ըլլալով, պէտք է ըսենք նաեւ «հոտեղէն», հոտեղէններու վաճառատուն, եւայլն. իսկ բոյրը պահել իր ընկեր իմաստով: Ըստ այսմ, հետեւեալ բառ մը չէ «զարշաբոյր»ը, փոխանակ զարշահոտի: Որչափ դէշ պիտի ըլլայ «զարշաբուրութիւնը»՝ փոխանակ զարշահոտութեան: Հոտին դէշն ալ կ'ըլլայ, անոյշն ալ, բայց բոյրը բոյր է, որ կարծես փունջ փունջ կուգայ կը դրդէ, կը շոյէ զգայութիւնդ՝ երբ կը շրջիս պարտէզի մը մէջ:

Սիրելի Արազ, պարտէզ ըսինք, եւ արդեօք գիտցիկ չէ՞ սանկ փոքրիկ պտոյտ մը ընել մեր լեզուին ալ խորքին մէջ, թեթեւոտն եւ ոչ այնքան ծանրախոհ պտոյտ մը, արձակուրդի վայել: — Ի՞նչ կ'ըսես, «կշտամբել» (յանդիմանել, չխնել) բառին մէջ չը՞ կայ արդեօք արմատական «կշտա»ը, — կորսուած, խե՛ղճ ձայնաւորներ՝ որոնք գիրի դարձած են բաղաձայններուն քմայքին: — Թողչիլ բային համազօր երկու հին գրական բայեր ունինք, — թարթնուլ եւ շրտնուլ: Երկրորդը որոշապէս առաջինին յար եւ նման բաղաձայն լծորդ գիրի մը (թ եւ շ) փոխանակութեամբ եւ ձայնաւորի մը (ա) սղուելովը: Չէ՞ որ «ապար»ը եղած է «սպար», ասպարպետ: Չէ՞ որ «ամեհի»ին արմատն է աh (վախ ազդող), նորէն ձայնաւորի փոփոխութեամբ (ա եւ ե): Չէ՞ որ «հատոր»ը միշտ նոյնն է «կտոր»ին հետ, նաեւ «կտուր»ին հետ, որ կտրուած մասն է տանիքին: Կը տեսնուի որ բաղաձայնները ամրութիւնն են լեզուին բոլոր բառերուն եւ սափկա որքան կրկնենք, կ'արժէ: Փոքր օրինակ մըն ալ — առնենք «ոգի» բառը, որուն երկու ձայնաւորներն ալ (ո եւ ի) անհաստատ են: Անոնց երկուքին միջեւ գ բաղաձայնն է որ սիւնի պէս կը բռնէ զանոնք: Ան կը մնայ միշտ անփոփոխ, անայլայլելի, մինչ «ոգի»ին ձայնաւորները զանազան ձեւեր կ'առնեն, կամ կը կորսուին. Այսպէս՝ ոգել (երգել, կոմայ մը կանչել), հոգեւոր, այլայլին հանդերձ: Զխորանանք սակայն, լեզուն որքան խոր է եւ իմաստալից, այնքան ալ վիհեր եւ փեռեկումներ ունի վըտանգալից, ժամանակի անկրութեան եւ յաւերժութեան նշաւակ, որուն դըրոշմը արդէն կը կրէ իր ճակատին վըրայ զայն խօսող ցեղը:

Դիտելով մասնաւորաբար յետին կարծերը, վերջացնենք, Արազ, — «յամենալ» բային մէջ կարելի՞ է արդեօք տեսնել «յամառ»ին «յամ» արմատը, «ամպարար»ին մէջ անապարելը, «կթել»ին մէջ կաթիլը, ինչպէս կուժքը, «հրաս»ին մէջ ձին, բայց գերմանական արմատով (Ross), անգլ. horse:

ՏԱՐԱԶ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀՈԼԱՆՏԱՅԷՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԱԿԸ ՄԻՋԱԶԳ. ՃԱՄԲՕՐԻՆ ՄԷՋ

7 Օգոստոս.— Կէսօրէն առաջ հայկական հարսանիքի փորձերով զբաղած ենք, որ տեղի պիտի ունենայ ժամը 7ին: Կանոնաւոր տէքոտէք մը պատրաստեցինք, ապա հարսն ու փեսան:

Ժամը 4,30ին պատուիրակներս ամերիկեան բանակավայրը հրաւիրուած ենք. որոշուած ժամուն վեց հոգի հոն գտնուեցանք: Պետերէն մէկը մեզ ներկայացուց Տոքթ. Ճէյմս Ռէնսդըին, Միացեալ Նահանգներու սկաուտ պետը: Կերուխումէն յետոյ բանակավայր կը վերադառնանք, նոր բարեկամներ շահելով մեր Միութեան համար:

Ժամը 7. մարզադաշտի ամպիոններուն վրայ տեղ չկայ այլեւս. ձայնասփիւռները «Բամ Փորոտանէ» ալիքները կը տարածեն ամէն կողմ: Կեդրոնական կայմին վրայ եռագոյնը կամաց կամաց կը բարձրանայ. ժողովուրդը ոտքի է. հարիւր մեթր հեռուն, մէջտեղի մուտքէն, հայկական հարսանիքի շքեղ թափօրը կը յառաջանայ. պատուոյ ամպիոնը չհասած՝ զոյգերը կը բաժնուին ձախ, աջ, ձախ, աջ, իսկ հարսը, փեսան եւ տէր հայրը մէջտեղը կը գտնուին: Ամէն ինչ կը վերջանայ շատ յաջող ու ճամբարի յատուկ քայլերգով կը հեռանանք ծափերու տարափին տակ:

Ցայտադրին այս մասը վերջացնելով՝ կը մեկնինք բանակումի կրակէն: Հայերս հոս ալ միւսներէն ետ չմնացինք: Հիմա օտար մը չկայ որ «Լարիկ ցըմալը» լա լան չգիտնայ:

8 Օգոստոս.— Այս կէսօրէն յետոյ Հոլանտայի հայ գաղութը մեր բանակավայրը պիտի գայ, ուստի որքան կարելի է ամէն բան կարգի կը դնենք: Ժամը 2ին հայ ծերունի մայրիկ մը, սպիտակ մազերով, օժտուած իսկական հայրենի շունչով, իր աղջիկը եւ թոռնիկը մեր բանակավայրը հասան, յետոյ ուրիշ պարոն մը, եւ վերջապէս Համբուրկէն օդափոխութեան եկած ուրիշ ընտանիք մը, իրենց մանչուկով:

Խօսակցութիւններ կ'ըլլան զանազան հայրենաշունչ նիւթերու մասին. ծերունի մայրիկը յուզուած է:

Երկու տեղացի երիտասարդ տիկիններ կը մօտենան եւ տեղեկութիւններ կ'ուզեն հայ ժողովուրդի անցեալին ու ներկայի մասին:

— Մեր մեծ ծնողքը «Հայեր եղած են, կ'ըսեն բոլորովին խանդավառուած:

Այդ միջոցին ձեռքիս մէջ ունէի յիսունի մօտ պատմական նկարներ, հրատարակուած Վիեննայի մէջ: Կը սկսիմ մէկիկ մէկիկ ցոյց տալ — Ահա Հայկ Նահապետը, Ս. Սահակ, Ս. Մեսրոպ, Էջմիածինը եւ ուրիշ հին եկեղեցիներ՝ հայկական կոթողով:

— Ինծի համար ասոնք հազուագիւտ նորութիւններ են, որովհետեւ ես ճարտարապետ եմ, կ'ըսէ տիկիններէն մէկը, իր այցելատոմսը տալով: Անունս Հոփփումէ ըլլալու է, եթէ ոչ խոալ չեմ արտասաներ, մեր մեծ հայրերը Պարսկաստանի Սպահան քաղաքէն եկած էին անցեալ դարուն:

Վերջապէս նկարները բոլորն ալ տեքէ կ'անցնէ, հետաքրքիր եւ ապշած, — Դաւիթ Բէկ, Զօր. Լազիս Մելիքով, Զօր. Անդրանիկ, Աղբիւր Սերոբ իր կորիւններով:

— Մենք չէինք գիտեր թէ Հայոց պատմութիւնը այսքան հարուստ է եղած, կ'ըսեն քիչ մը յուզուած:

Մեր հայ հիւրերը իսկոյն հասցէն կառնեն, որպէսզի մեր մեկնումէն յետոյ քիչ մը կապակցուին:

Երեկոյեան ճաշին թոյլ չտուինք որ մեր հիւրերը հեռանան:

9 Օգոստոս.— Այսօր կէսօրէն յետոյ, ժամը 2.30ին տեղի ունեցաւ ճամբարի փակման թափօրը: Հիմա բոլորն ալ կը գտնուին մարզադաշտին վրայ: Այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ պետը եւ բոլոր ազգերու ներկայացուցիչներուն նուիրեց ճամբարի խորհրդանշանը:

Ժամը 4,30ին հսկայական արարողութիւնները կը վերջանան ընդհանուր խանդավառութեան մէջ:

Այս երեկոյ եղիպտական սկաուտ պետ Սալամա էֆէնտին մեզի հիւր պիտի ըլլայ: Խոհարարները մեծ գործի վրայ են:

Գ. ԿԱՐՄԻՐԱԿԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԵՐՔԱՂԹԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— «Ճումհուրիէթ»ի մէջ, խմբագրապետ Եունուս Նատի կը գրէ.—

... «Ճումհուրիէթ»ի «Ինքնապընտագատութիւն» բաժինին խմբագիրը, գնահատելով հանդերձ ներգաղթի գործին ընծայուած ուշադրութիւնը, կ'ըսէր թէ երկիր բերուող ցեղակիցներու թիւը շատ քիչ է համեմատած բերուելիք հակայ թիւին. հետեւաբար, այս ձեւով, այդ գործը շատ երկար պիտի տեւէ: Այս տեսակէտը շատ ճիշդ է: Հարկ էր այս գործը աւելի մեծ թափով, աւելի մեծ ծաւալով եւ աւելի արագ ընել: Համոզուած չենք թէ անկարելի է ասիկա:

Այս օրինակներուն մէջ մենք եւս առեն առեն պաշտպանած ենք այս տեսակէտը: Այս ձեւով շարժիլ անհրաժեշտ կը դառնայ, որովհետեւ մենք գործը ելմտացոյցին ու միայն ելմտացոյցին կապած ենք: Խորհեր էինք թէ գործը աւելի լայն ծաւալ կրնայ ստանալ, եթէ ելմտացոյցէն անկախ ձեւով մը ընթացք տանք անոր:

Եկող գաղթականներուն տուն մը, բաւական չափով հող, կենդանի, գործիքներ եւ հնտացու պէտք է տալ ոչ թէ ձրի, այլ առանց տոկոսի եւ երկար պայմանաժամով, 20-30 տարիէն վճարելի: Իսկ ասոր համար հարկ է հիմնել առանձին դրամատուն մը, անոր իբրեւ հիմնադրամ տալով ներգաղթի համար յատկացուած պիւտճէն: Գործին նիւթական կողմը այս ձեւով կարգադրելէ վերջ, կը մնայ ճշդել թէ ներգաղթողները երկրին ո՞ր մասերուն մէջ պէտք է տեղաւորել: Ասիկա շատ կարեւոր նիւթ մըն է, որուն վրայ կանգ պէտք է առնէ կառավարութեան ուշադրութիւնը: Ամէն պարագայի, մեզ մօտ հող չի պակսիր ներգաղթողները տեղաւորելու համար: Միայն Թրակիոյ մէջ դեռ 5-600 հազար գաղթական դիւրաւ տեղաւորելու պարապ հող կայ. ասիկա կրնանք տեսնել առաջին իսկ ակնարկով: Պոլսոյ պատերէն հազիւ բաժնուած՝ կրնանք բոլորս տեսնել թէ որքա՜ն շատ պարապ հող կայ հոն:

Եւ սակայն, մեր երկրին մէջ բնակչութեան եւ հողի խնդիրը տարօրինակ երեւոյթներ կը պարզէ: Մեր տեսած տարածութիւնները բոլորն ալ պարապ են, եւ երբ կ'ուզենք այդ պարապութեանց ձեռք զարնել, շատ մը ծախսերու մասին կը խօսուի մեզի: Զենք ժխտեր այդ պարագան: Այդ հողերը, իրենց այժմու վիճակով, ուղղակի վըրայ ակնկնին չափ արժէք կը ներկայացնեն: Մէկ կողմէ՝ թէ՛ Թրակիոյ եւ թէ Անատոլուի մէջ կը ճշդենք այն վայրերը ուր ներգաղթողներ պէտք է տեղաւորել: Միւս կողմէ՝ մեր նիւթական ու գիտական միջոցներով այդ վայրերը կը դարձնենք գաղթականներու տեղաւորման յարմար տեղեր եւ, այդ կերպով, երկու-երեք անգամ աւելի գաղթականներ կը բերենք:

Գաղթականներ բերելու եւ տեղաւորելու լաւագոյն միջոցը այս է, մեր խորունկ համոզումով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ԺԵՐՈՄԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Ե. Դ. Սէն Ժէրոմի «Վրէժ» խումբին կողմէ Խանասորի 40ամեակին առթիւ սարքուած դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ ընկ. Ե. Էթմէքճեանի ագարակին մէջ, պաղ ջուրի աւազանին եզերքը: Հակառակ օդին անյարմարութեան, ստուար բազմութիւն մը ներկայ էր յարգանքի տուրքը տալու ազատագրական պայքարին մասնակցող հերոսներուն:

Ընկեր Մ. Ասլանեան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Կարկուտ տեղացաւ», զոր նուագեց Գ. Մ. Զէօրէքճեան: Ընկ. Նախագահը քանի մը խօսքով բացատրեց Խանասորի հերոսամարտին իմաստը: Երգեց Օր. Մարի Գէնկոյեան. արտասանեցին Գ. Վ. Նիկողոսեան եւ Գ. Ցովսէփեան: Խօսեցաւ ընկ. Հայկ Սէրէնկիւլեան, ծանրանալով Հայոց ազգային արժէքներու վրայ: Սէն Լուի «Վահան-Խարբէնի» թատերախումբը իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած ըլլալով, մեծ յաջողութեամբ ներկայացուց «Մաշդի ի Բաղդ»:

Հանդէսէն վերջ սկսան եւրոպական պարեր: Խումբ խումբ սեղաններու շուրջ հաւաքուած բազմութիւնը կ'երգէր ազգային եւ յեղափոխական երգեր:

⁂ Թաղիս Ս. Սահակ-Մեսրոպ մանկապարտէզի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի ամբողջ օրը, Գ. Ե. Գմբըլեանի ագարակին մէջ: Ծնողքներ փութացած էին հանդիսավայր, լսելու համար իրենց զաւակներուն թոթովանքը:

Հանդէսին բացումը կատարեց թաղականութեան ատենապետ՝ Գ. Բաբաղամեան: Սրտառուչ խօսքեր ուղղեց հայ ծնողքներուն եւ թաղեցիներուն աջակցութեան համար: Այս առթիւ շեշտեց — ժողովուրդը իր մայրական լեզուով է որ միայն կրնայ հարազատօրէն արտայայտուիլ եւ իր հոգեկան պահանջներուն գոհացում ստանալ. թաղեցին մեր վրայ պարտականութիւն դրաւ. մեր կարողութեան ներած չափով աշխատանք կատարեցինք, աջակցութեամբ Տիկնանց Միութեան: Տիկնանցը իր մէկուկէս տարուան գործունէութեան շնորհիւ, մուտք ունեցած է իր ձեռնարկներէն 10,200 ֆրանք. դպրոցը բաց չունի. այս մասին վստահ եղէք: Այս հանդէսով թաղականութեան ժամանակաշրջանը լրացած կը համարուի. պէտք է որ թաղեցին լրջօրէն մտենայ կրթական գործին, ընտրէ իր պատկան մարմինը, որպէսզի կրթական գործը աւելի լաւ հիմերու վրայ դրուի մատաղ սերունդը ուծացումէ փրկելու համար:

40—50 աշակերտ բեմի վրայ կազմ ու պատրաստ, առաջնորդութեամբ մանկապարտիզպանուհի Տիկ. Ալիս Գմբըլեանի եւ ընկերակցութեամբ դաշնակի, թնդացուցին «Ազատութեան այն վառ աէրը»: Մեներգ, մենախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, պար եւ շուէտական մարզանք, բոլորը լրիւ ու կատարեալ:

Հանդէսին մաս կը կազմէին երկու զաւեշտներ, նախակրթարանի աշակերտներու կողմէ՝ «Անտառի որդին» եւ «Երկու հնակարկատներ», որոնք անցան շատ յաջող:

Կը լսեմ որ, ամավերջի այս հանդէսով կոկիկ գումար մըն ալ մտաւ թաղականութեան գանձը: Թղթակից

ԵԴԷՍԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Ցապաղած).— Օգոստոս 1ին, Սէն Լուի, ընկ. Լեւոն Եօթնեղբայրեանի ագարակին մէջ տեղի ունեցաւ Եդեսիոյ Հայր. Միութեան տարեկան դաշտահանդէսը: Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը: Բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին եռագոյն դրօշներ: Հանդէսը բացուեցաւ «Յառաջ Նահատակ»ով: Օրուան նախագահը, Տիկ. Քիպրիթճեան փառաբանեց Ուրֆայի հերոսական դիմադրութիւնը, որ իր անսահման խոյանքով պատիւ բերաւ հայ ժողովուրդին: Կ. Խաչի սանուհիները, ընկ. Ղ. Փիլիկեանի ղեկավարութեամբ, կատարեցին գեղջկական պարերը, երգեր եւ արտասանութիւններ. ինչպէս նաեւ շատ յաջող կերպով արտասանեցին Տիկ. Վիքթոր եւ ընկ. Թիւթէլեան:

Օրուան բանախօսն էր Հոգեւոր Հովիւ Եղիշէ քահանայ Մխիթարեան, որ ազդու ճառով մը յուզեց ներկաները: Այս առթիւ հրաւիրեց նոր սերունդը, քալել այն ճանապարհէն, ուրկէ քալեցին ազգին հերոս զաւակները:

Աճուրդի դրուեցաւ հերոսամարտի ղեկավարներէն Մկր. Եօթնեղբայրեանի, Ե. Ռասակէլէնեանի եւ Օր. Հանըմ Քէթէնճեանի խմբանկարը, կարճ ժամանակի մէջ գոյացաւ 260 ֆր., նկարը շահեցաւ Պատ. Միութիւնը.

Գուլվառ Օտտոյի Աղամեան թատերախումբի կողմէ յաջողութեամբ ներկայացուեցաւ «Խեչոյի Թուղթ»: Հանդէսը վերջացաւ Ղ. Փիլիկեանի սարքած կենդանի պատկերով:

Հանդէսէն յետոյ սարքուեցաւ նահապետական սեղան մը, մօտ երեսուն սեղանակիցներով: Հոն էին Եօթնեղբայրեան գերդաստանին վերջին շառաւիղները, Հայր. Միութիւնը վարող անխոնջ մշակները, Հոգեւոր Հովիւը եւ Տիկ. Քիպրիթճեան: Անվերջ կենացներ պարպուեցան նահատակներու յիշատակին: Սեղանը տեւեց մինչեւ գիշերուան ժամը 10:

Գ. Փիլիկեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (433)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

›››› • ‹‹‹‹

Առջի տարին գիւղի մեծերը հազիւ կրցեր էին խօսք հասկցնել ճահիլներուն, թէ Թաշիտ բէկի տուրքը պիտի տրուի, թէ անոր դաշտային աշխատանքները իրենք պէտք է կատարեն, ինչպէս կատարած էին տասնեակ մը տարիներէ ի վեր:

Սակայն, այդ դարնան անհամաձայնութիւնը ծայր առաւ գիւղին մէջ: Գիւղացիներու մեծամասնութիւնը կտրականապէս մերժեց որ եւ է աջակցութիւն կամ տուրք վճարել: Հակառակ պէս Թաշիտ Բէկն ալ, քաջալերուած Հայոց հանդէպ կառավարութեան ցոյց տուած խստութիւնէն, նոր հարկ մը եւս դրաւ Մէծանցիներու խոտնոցներուն վրայ, որոնք մինչեւ այդ ազատ էին տուրքէ:

Բաժակը լեցուեր էր. ամբողջ գիւղը մէկէն ոտքի ելաւ. Մեծանցի Թէս Պետրոսը, անվախ, խելօք մարդ մը, կանչած էր գիւղացիները խորհրդակցութեան:

Թէսի բակը լեցուեր էր գիւղացիներով: Շատեր տան երեսացը բարձրանալով կը հետեւէին ժողովին: Թէս Պետրոսը, պատի տակ նստած, հանդարտօրէն կը խօսէր՝ բացատրելով գիւղի անել վիճակը եւ անհրաժեշտութիւնը անմիջապէս եզրակացութեան մը գալու: Քաղի ժամանակ էր. Բէկը ղոլամներու միջոցով երկու անգամ լուր ղրկած էր, որ գիւղացիք գան իր արտերուն ցորենը հնձելու:

Երբ Թէս Պետրոս խօսքը վերջացուց, գիւղացիք լուռ իրարու նայեցան: Կարծես ոչ ոք խօսիլ կ'ուզէր: Ոմանք գլուխնին քերեցին, փսփսացին, շատեր յօրանջեցին, որպէս թէ հարցը իրենց հետ ոչ մէկ առնչութիւն ունենար: Հասարակ գիւղականին ի՞նչ կը վայելէր խօսիլ, երբ գիւղի առաջնակարգ մարդիկը լուռ կը մնային:

— Հա՛, մեր Թէսը խելօք բաներ կ'ըսէ, — վերջապէս ծերունի Մըտօ Խմին սկսաւ խօսիլ, — հարկ չտանք, Բէկի համար չաշխատինք, լա՛ւ, շատ լաւ, իմ ալ ուզածս այդ է, կառավարութեան ծանր հարկերը արդէն հալ չեն ձգած գիւղականի վրայ, Բէկի բեռն ալ չուան մը ձգած մեր վզին, հա հա պիտի խեղդէ մեզ: Ու աշխատանք եւ ոչ ալ հարկ՚ տանք Բէկին, այդպէս կ'ըսէք, լաւ, բայց ո՞ր Բէկը ղոլամներով գիւղ գայ, զոռով մեզ քշէ տանի, մեր մալ ու միւլքին ձեռք նետէ... Օսմանեանէն անցեր եմ, մազս մօրուքս ճերմկած... աշխարհը էապէս եկեր՝ էապէս ալ պիտի երթայ... Ես կ'ըսեմ, նորէն Բէկի սիրտը առնենք, երթանք աշխատինք, խարճը տանք... զոռով շունը չխտադիցնենք...

Մըտօ Խմիի խօսքերը որոշ տպաւորութիւն գործեցին ներկաներուն վրայ, ոմանք տխրօրէն գլուխնին կախեցին, անզօր կատաղութեամբ ատամները կրճտացնելով, ոմանք հաւանութիւն յայտնելու ձեւով գլուխնին փարտեցին: Երիտասարդները, որոնք բոլորն ալ «Հողգութեան մարդ» էին, ղաժան կատաղութեամբ լեցուած, լուռ մնացին: Առաջինը ո՞վ պիտի խօսէր:

— Հա՛, աա՛ն, — յանկարծ դըռան մօտ կանգնող երիտասարդ մը քովինները հրմշտկելով առաջ ինկաւ, — կառավարութեան տանք, Բէկին տանք: Մեր արտերը ձգենք, երթանք Բէկին համար աշխատելու, ապա մեր տուն տեղ ո՞վ նայէ, մեր ճիժ ու պժժիրուն ո՞վ հաց տայ: Դեռ քանի՞ տարի եղաւ որ այդ մարդը մեր կողմերը եկաւ: Տեղը չոպան մըն էր առաջ, հիմա բէկ եղաւ: Առաջ գինք մարդու տեղ չէինք դներ, հիմա ամբողջ գիւղը իր ծառան է: Քանի գլուխ ծռեցինք, այնքան ինք մեծցաւ: Մեր հօգերուն կէսը գրաւեց, ձայն չհանեցինք, հարկ դրաւ մեր վրայ, ընդունեցինք, կոռ ու պեկարը տարինք, ինչո՞ւ համար: Առաջ մենք մեր գըլխուն տէրն ու տիրականն էինք, հիմա դարձեր ենք Թաշիտ Բէկի ռայաները. ձեր գիտնալու բանն է, բայց ես ոչ աշխատելու կ'երթամ, ոչ ալ մէկ փարա կուտամ... Ես իմս ըսի...

Խօսողը Մըտօ Խմիի կրտսեր զաւակն էր: Բոլորի ակնարկը կեդրոնացաւ ծերունի հօր վրայ, որ յօնքերը կիտած՝ առեր մը մտիկ ըրաւ եւ ապա ձեռքի փայտը բարկութեամբ գետին զարկաւ.

— Զէ՛նդ! Տահա երէկ մէկ, էս օր երկու, ելեր խօսքի կը խառնուիս...

— Իրաւունք ունի, իրաւունք ունի, — խառն ի խուռն չորս կողմէն ձայն տուին գիւղացիները, — մենք այլ եւս այս պայմաններով չենք կրնար ապրիլ:

— Իմ արտիս ցորենը հասեր է, ես իմ տա՞րս լամ, թէ երթամ ձրի աշխատելու Բէկին համար, — կը պոռար տարէց գիւղացի մը, — մեր քաշածը բաւական եղաւ, որ տեղն որ բարակ է, էն տեղէն թող կտրի... մենք ալ թողլինք էս ցաւէն...

— Զենք երթար, տուրք չենք տար...

Գիւղացիք իրար խառնուեցան, ոչ մէկը միւսին ըսածը չէր լսեր: Քիչ առաջուան անհող անտարբերութիւնը տեղի տուած էր անսանձ կատաղութեան: Կը պոռային, բռունցք կը շարժէին: Ամէնէն շատ երիտասարդները կ'աղմկէին:

Առանց վերջնական եզրակացութեան մը գալու, գիւղացիք ցրուեցան, ամէն մէկը իր գործին Բակին մէջ մնացին Թէս Պետրոս եւ երեք երիտասարդներ, որոնց մէջ եւ Մըտօ Խմիին տղան:

— Նստ՛ւ երթանք, — խորհրդաւոր ձեւով ըսաւ Թէսը, — երէկ գիշեր տարէն վարդապետն ու տղաքը վար իջան: Երթանք, մէկ անոնց հետ խօսինք:

Իրօք, Թէսի ընդարձակ օդայի շուրջ շարուած էին ընթերցողին վաղեմի ծանօթ Մուշ վարդապետը ու ընկերները: Թէսի հետ ներս մտնողները բարեւեցին ու պատի տակ շարուեցան կարգով:

Գիւղացիներու անակնկալ ըմբոստութիւնը կատղեցուց Թաշիտ Բէկը: Ցաջորդ առտու իր ղոլամներէն հինգը ուղարկեց, որպէսզի բռնութեամբ գիւղացիները իրենց աշխատանքէն պոկեն ու բերեն իրեն արտերը քաղելու: Ղոլամները մահակներով զինուած, իջան Հայոց արտերը, ու պատահած գիւղացիները ծեծելով սկսան մէկտեղել: Արտէ արտ հաւաքէ ձայնը հասաւ մինչեւ հեռաւոր շըջանները, կիներ ու տարէց մարդիկ աշխատանքնին ձգած՝ անճապարեցին գիւղ հասնիլ: Երիտասարդները նախ տատամսեցան, ապա վճռական քայլերով մօտեցան Բէկի ղոլամներուն, որոնք քանի չափ գիւղացիներ հաւաքած, ծեծելով կը քշէին դէպի Գիֆէրան, Բէկի գիւղը: Երկու կողմէն խօսքէն հրմշտուքի անցան, մէկ ալ ղոլամներու մահակները սկսան ճօճել օդի մէջ:

Մեծանցի երիտասարդները աւելի մօտեցան ղոլամներուն ու երբ մէկ-երկու մահակի հարուած ստացան, յարձակեցան ղոլամներուն վրայ, խըլեցին մահակները ու այս անգամ ղոլամներն էին որ կ'աշխատէին տեղացող հարուածներէն ազատել իրենց գլուխները: Ղոլամներէն Ալի անուն երիտասարդ մը, որ Թաշիտ Բէկի աջ բազուկը կը համարուէր, գըլխուն երկու մահակի հարուած ընդունելով՝ արիւնլուայ վիճակի մէջ երկնցաւ առուի մօտ, մինչ ղոլամներէն մէկը բազմութիւնը ճեղքելով փախաւ, Բէկին հասար հասցնելու:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՎՐԻՊԱԿ — Դաշնակահարուհի Օր. Զառափեանի ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԱԼԻՔՆԵՐ յօդուածին մէջ (ՅԱՌԱՋ, 7 Օգոստոս) զբաղուած էր կարդալ «[illegible]», բարձրութիւն կարդալ «բերկրութիւն», հնարամտութիւն կարդալ «հնարաւորութիւն»:

2. Ծանօթանալով արքայական յանձնաժողովի տեղեկագրին համաձայնութեան մասին, համագումարը կը յայտնէ թէ հողատարութեան գլխաւոր նպատակն է դիւրացնել հրէական ազգ. տունի մը հաստատումը:

3. Թէ Պալֆըրի Ցայտարարութեան շրջանին, այն երկրամասը որուն վրայ պիտի հաստատուէր հրէական ազգ. տունը, կը համարուէր ամբողջ պատմական Պաղեստինը, մէջն ըլլալով Անդրյորդանանը:

4. Թէ Պալֆըրի Ցայտարարութիւնը կը նախատեսէ Պաղեստինի զարգացումը իբրեւ հրէական պետութիւն մը:

5. Թէ Պաղեստինի հրէական գաղութը մեծամեծ առաւելութիւններ ընծայած է արաբական բնակչութեան, նպաստելով բովանդակ արաբ ժողովուրդին տնտեսական զարգացման:

6. Համագումարը կը մերժէ արքայական յանձնաժողովին այն հաստատումը թէ հողատարութիւնը անիրագործելի է եւ կը պահանջէ անոր ալ կատարեալ իրագործումը: Համագումարը կը յանձնարարէ գործադիր կոմիտէին ընդդիմանալ որ եւ է հարուածի՝ հրեայ ժողովուրդին իրաւունքներուն դէմ, որոնք երաշխաւորուած են միջազգային տեսակէտով, Պալֆըրի յայտարարութեամբ եւ բրիտանական հողատարութեամբ:

Այս հիմնական կէտերէն վերջ, բանաձեւը ուրիշ պահանջներ ալ դնելով, մասնաւորապէս կը բողոքէ ներգաղթի սահմանափակման դէմ, անընդունելի կը գտնէ Պաղեստինի բաժանման ծրագիրը եւ որոշ լիազօրութիւններ կուտայ գործադիր կոմիտէին, բանակցութիւններ վարելու համար բրիտանական կառավարութեան հետ:

ՉԻՆԵՒՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

>>>> • <<<<

Բազմ մարտանաւեր դէպի Չինաստան

Ճափոնի եւ Չինաստանի միջեւ թշնամութիւնները գործնապէս սկսան օգոստ. 11ին, առանց պաշտօնապէս պատերազմ հրատարակած ըլլալու: Առաջին ճակատամարտը մղուեցաւ Փէքինի շրջակաները, 50 մղոն հեռու, ուր ճափոնական զօրքը եւ չինական գլխաւոր բանակը ընդհարեցան: Միեւնոյն ատեն, պատերազմի սպառնալիքը աւելի զօրացաւ, երբ հաստատուեցաւ թէ ճափոնական զօրքը շարժումներ կը կատարէ եւ շատ մը մարտանաւեր համախմբուած են: Բազմաթիւ ճափոնական զօրքեր ցամաք հանուեցան, իսկ մարտանաւերը դիրք բռնած են Շանկայի առջեւ: Կ'ըսուի թէ ուրիշ քան մարտանաւեր ճամբայ ելած են դէպի չինական ջուրերը եւ թէ երբ համախմբումը վերջանայ, ճափոնցիները հաստուցում պիտի պահանջեն խօսքէն գործի անցնելով: Իրենց պահանջներէն մէկն է Շանկայէն քաշել չինական պահակազօրքը եւ քանդել բոլոր ամրութիւնները:

Ճափոնցիները յարձակեցան Նանքէուի վրայ, ծանր ռմբակոծութենէ մը վերջ որ հրկիզեց քաղաքը: Չինացիները լքեցին քաղաքը եւ քաշուեցան վեր ջապահ խրամներուն մէջ: Հազարաւոր ճափոնցի զինուորներ ճամբայ ելած են Փէքինէն, հրասայլերով, թնդանօթներով եւ գնդացիրներով, այնպէս որ անխուսափելի կը համարուի նոր ճակատամարտ մը:

Փէքին՝ Չինաստանի նախկին մայրաքաղաքը, ամբողջովին կղզիացած է: Ճափոնական բանակին թիւը կը հաշուէն 60,000, որ հետզհետէ կ'աճի: Չինաստան մերժած ըլլալով Ճափոնի պայմանները, կացութիւնը աւելի ծանրացաւ: Ճափոնցիները կ'ուզեն գրաւել Թիէնցինի անգլիական եւ ֆրանսական թաղամասերու հեռագրի, հեռաձայնի եւ անթելի կայանները: Այս պարագան աւելի կը բարդացնէ կացութիւնը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍԻՆ ՀԵՌԱՆԱԼՈՒ հրաման առացան 10-12 գերման հրեաներ, որոնք Գերմանիայէն գաղթելով, երկու երեք տարիէ ի վեր Թուրքիա հաստատուեր էին, իբրեւ տնօրէն կամ պաշտօնեայ առեւտրական հաստատութեանց մէջ: Ոստիկանութիւնը անբաղձալի գտնելով ասոնց ներկայութիւնը, հրամայեց հեռանալ 48 ժամէն:

ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ վերսկսած է Պաղեստինի մէջ, անցեալ շաբաթէն ի վեր: Արաբ մը սպաննուեցաւ Նապլուսի մէջ, իսկ Թամլէէի մօտ հրէական գաղութ մը զինեալ յարձակման ենթարկուեցաւ: Թէեւ 80 գնդակներ արձակուեցան երկու կողմէն, բայց մարդկային կորուստ չկայ: Այս դէպքերուն հետեւանքով բարեկեցիկները կը գաղթեն: Եաֆայի քաղաքապետական խորհուրդը խնդրեց զօրացնել ոստիկանութիւնը, մասնաւորապէս կռուելու համար գաղտնի խումբի մը դէմ որ կը կոչուի «Սեւ Ձեռք»:

ԱՆԴՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ կառավարութիւնը անցաղիր հաստատեց Պաղեստինի հետ, հսկողութեան ենթարկելու համար անբաղձալի տարրերու եւ աւազակներու վրայ:

ՍԱԿԱՇԱՐԺՆԵՐՈՒ (Թաքոր) գիներուն յաւելման առթիւ, 7000 կառքեր գործադուլ հռչակած էին անցեալ օր, բայց կարելի եղած է կարգադրել վէճը: Ցաւելումը պիտի ըլլայ միայն 20 առ հարիւր:

Մալաթիացիները տարեկան դաշտահանդէսը, քաղաքէն բաւական հեռու, գեղեցիկ վայրի մը մէջ: Առաւօտ կանուխէն խումբ խումբ դէպի բնութեան գիրկը կը վազէին, ծծելու համար դաշտերու մաքուր եւ աղուոր օդը:

Կրթասիրացը իր դիմագիծը չունած է, դէթ հոս Սէն Ետիէնի մէջ: Այլ եւս խարխափելու ժամանակը անցած ըլլալով, խանդավառ եւ եռանդով գործի լծուած են, տասնեակ մը հին եւ նոր հայրենասէր Մալաթիացիներ, որպէսզի թունաւոր օծի ճանկերէն այլեւս մուտք չգործեն իրենց մէջ:

Դաշտահանդէսին վայրը շատ գեղեցիկ էր, բայց օդը խարուսիկ: Երիտասարդ Մալաթիացիները անմիջապէս վրաններ զարկին զինուորական կարգապահութեամբ:

Ժամը 4ին հանդէսը բացուած յայտարարեց օրուան նախագահը՝ Պ. Խաչատուր Ընտրիկեան, բացատրելով դաշտահանդէսին նպատակը: Ցետոյ Պ. Գրիգոր Չէքիմեան երգ մը երգեց, խանդավառ մթնոլորտի մէջ:

Կրթասիրացի երգչախումբը միջանկեալ երգեց ազգային լաւագոյն կտորներ, ղեկավարութեամբ Տիկ. Միածան Փափազեանի, որ եռանդով կ'աջակցի ամէն ազգային ձեռնարկի:

Կը կարծեմ թէ այս դաշտահանդէսը բաւական-հաստատ քայլ է Կրթասիրացին: Ցանկալի է որ յաճախ այսպիսի հանդէսներ տրուին:

Ցանկալի չէ՞ արդեօք որ Կրթասիրացը նախաձեռնարկ ըլլայ Րաֆֆիի հարիւրամեակի տօնակատարութիւնն ընել մեր քաղաքին մէջ:

Ս. Ըննոբիկեան

ՊԱՏԱՐԱԳ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

Շավիլի եւ շրջակայից եկեղեցական վարչութիւնը ի գիտութիւն յարգոյ ժողովրդեան կը յայտարարէ թէ այս կիրակի, Վեր. Ս. Աստուածածնայ տօնախմբութեան առթիւ Ս. Լուսաւորիչ մատրան մէջ հոգեւոր հովիւ Հմա Եղիշէ Վրդ. Պօղոսեան պատարագ պիտի մատուցանէ եւ քարոզութեամբ պիտի մխիթարէ հաւատացեալները:

Այս առթիւ պիտի կատարուին նաեւ խաղողի օրհնութեան եւ խաչքաշեցի արարողութիւնները:

Եկեղ. երգեցողութիւնները պիտի կատարուին ղեկավարութեամբ դպրապետ Պ. Բագրատունիի եւ մասնակցութեամբ տեղական ուժերու:

Սկիզբ ժամերգ. 8, Ս. Պատարագ 10.30 եւ խաչքաշ: Պատարագ 10.

ՑՈՒՑԱՏԵՍԻ

ԻՍԻ-ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան ժողովը այսօր՝ Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պ. Զ. Միրզայեանի սրահը, 43 Rue de la Tégéen:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը՝ Շաբաթ, 14 Օգոստոս, երեկոյեան ժամը 8ին «Քաֆէ Նուայի» նեղի սրահին մէջ, (Angle Boulb. Dugemmier et Rue Noailles 23) կարեւոր օրակարգով:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՑԻԼԻՊՔԷ, Թղթակից.— Ստացած ենք երեքշաբթի օր: Կարելի չէ վստահիլ այդ աղբիւրին:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԼԷՔԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՕՐԱԿԱՐԳ՝ Եր. ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՇԱՎԻԼԻ «Արդարութիւն» խումբի ժողովը 13 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԻՍԻ ԼԷ- ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի «Վռամեան», «Մուրատ» եւ «Րոստոմ» խումբերու ժողովը 14 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Նոր Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ Եր. ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը իր հրաւիրէ իր ընկերները 14 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին՝ տառ մը հաւաքատեղին:

[illegible]

Մարսէյլ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» խումբի ժողովը 14 Օգոստ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ԱՒԻՆԻՈՆԻ «Ռուբէն» խումբի ընդհ. ժողովը 14 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին [illegible]

Կարեւոր օրակարգ. Ներկայութիւնը պարտաւորիչ:

[illegible] 14 Օգոստ., Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. [illegible] կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 16 Օգոստոս, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Rue de l'Équerre, Marseille.

Օրակարգ՝ շրջանակութիւն [illegible]

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները, այսօր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Զարդարեան» ակումբը. 181, Cours Lafayette.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

Խ Ո Ւ Ն Թ Ը

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

>>>> • <<<<

— Ի՞նչ եղան Ցանէար, Թոմասը, Աղամը, Ներսոն, հարցրին նրանից:

— Գրողը տանէ նրանց, պատասխանեց Պետրոսը իր սովորական հեգնական եղանակով: — Կարծես, այդ անիծեալները մէկ մէկու խօսք էին տուել, որ հէնց այս գիշեր չնորհք տանէին իրանց հանգուցեալ պապերի մօտ: Մէկը պարապի ներքեւ ընկած էր, երեւի, հէնց ցած փլնելու միջոցին գնդակ էր կերել ... միւսը կէս ճանապարհի վրայ թաւալւում էր, խեղճը դեռ չէր հանգստացել ... մէկը աղբիւրի մօտ դիրանի նման անշարժ պառկած էր ... բայց, խեղճ Թոմասը, նրանցից մի փոքր հեռու, կողքի վէրքը բռնած, անիծում էր Քրտերին ... իսկ ես նրանց ջիգքը առեցի ...

Այս չորս հայ երիտասարդները, որոնց մասին խօսում էր Պետրոսը, միւսների նման ուղարկուած էին ջուր բերելու, բայց եւ ոչ մէկը չվերադարձաւ: Այսպիսի դէպքեր այնքան յաճախ էին կրկնւում, որ մահը, ըսպանութիւնը դարձել էր նրանց համար մի սովորական բան: Այս պատճառով Պետրոսի պատմութիւնը մի առանձին տպաւորութիւն չգործեց ընկերների վրայ. Նրանք մինչեւ անգամ չէին մտածում շուտով փաթաթել Պետրոսի գլխի վէրքը, որից արիւնը անդադար հոսում էր: Ինքը Պետրոսն էլ չէր մտածում այդ մասին»

— Սատանան տանէ այդ Քրտերին, շարունակեց նա,— կարծես, այդ անիրաւների աչքերը գայլի նման մթնումն էլ տեսնելիս լինեն: Որ կողմից որ մի չչնչոց են լսում, իսկոյն գնդակը հասցնում են. տեսար, գահը դողդղաց եւ գլորուեցաւ գետին ...

Այսպէս խօսում էին խաւարի մէջ. յետոյ մտաբերեցին փաթաթել Պետրոսի գլխի վէրքը, եւ ապա՛ վեր առնելով ջրի տիկը, որ պարունակում էր իր մէջ «հազարաւոր անձինքների կեանքը», նրանք սկսեցին դիմել դէպի բերդի բակը:

— Տղերք, ասաց նրանցից մէկը, —Թուրքերին մի կաթիլ անգամ պէտք չէ տալ. հանաք բան չէ, այս գիշեր մենք չորս հոգի կորցրինք այս մէ տիկ ջրի համար, բայց նրանցից ոչ մէկը չուզեց բերդից դուրս գալ:

— Ձէ, լաւ բան չէ, ասաց Պետրոսը, — պէտք է նրանց էլ տալ:

— Ի՞նչ վատ բան է, պատասխանեց առաջինը, — մի քանի օր առաջ նրանք էլ ջուր բերեցին, բայց դողի նման թաքցրին եւ իրանք միայն խմեցին:

— Նրանք վատ վարուեցան, բայց մենք պէտք է ցոյց տանք թէ ի՛նչ բան է զինուորական եղբայրութիւնը:

Նրանք մտան զինուորանոցի բակը:

- Ջո՜ւր ... ջո՜ւր ... լսելի եղան ամէն կողմից ուրախութեան աղաղակներ եւ բազմութիւնը հաւաքուեցաւ, մեր երիտասարդների շուրջը:

Անկարելի է նկարագրել այն հոգեկան բերկրանքը, այն կատաղի ուրախութիւնը, որով այդ ծարաւի բազմութիւնը դիմեց դէպի ջրի տիկը: Բոլորը իրար խառնուեցան, եւ մինը միւսի գլխովն էր ուզում թռչել, որ առաջ ինքը խմէ:

— Մի ճրագ վառեցէք եւ մեզ մի խանգարէք, ամէնքիդ բաժին կը հասնի, ասաց ջուր շալակող երիտասարդը եւ տիկը դրեց գետին:

Վառեցին մի ջահ, որի գունատ ճառագայթոյն լոյսը տարածուեցաւ ճառոյուած, եւ ուրախութիւնից իրան կորցրած, բազմութեան վրայ:

Հայ երիտասարդը առեց իր ձեռքը սրբազի մի ամենափոքրիկ բաժակ եւ սկսեց նրանով բաժանել ջուրը: Նա խիստ սաստիկ զգուշելի հետ ունէր, իսկ համբ չափազանց անհամբեր էր: Մի քանիսը խմեցին եւ ոչինչ չնկատեցին: Մէկը բացագանչեց.

— Այդ ի՞նչ գոյն ունի ջուրը:

— Ամիր, խօսեց Պետրոսը որ այնտեղ կանգնած էր. — Քրտերը հիմա ջուրը այնպէս ներկած են տալիս մեզ ...

— Ի՞նչպէս ներկած ... ձայն տուեցին ամէն կողմից:

— Ներկում են մեր արիւնով. դուք մի տեսնէիք, թէ քանի դիակներ էին ընկած այդ աղբիւրի մէջ, որտեղից ես գողացայ այդ ջուրը:

Բազմութիւնը սոսկաց, բայց ծարաւի ուշադրութիւն չդարձնելով, խմեցին պղտոր կարմրագոյն հեղուկը, որի մէջ թափուած էր այնքան մարդկային արիւն ... որի մէջ լուծուած էին այնքան մարդկային մարմիններ ... Մէկը մինչեւ անգամ իրան թոյլ տուեց անել մի այսպիսի բարբարոսական սրախօսութիւն.

— Դա չա՛տ լաւ է ... ջուրը կը պարարտանայ եւ աւելի ուժ կը տայ:

Ուրախացած զինուորների կատակները շուտով ընդհատուեցան: Թնդանօթների խուլ որոտը կրկին լսելի եղաւ հեռուից, եւ կրկին ռումբերը ըսկսեցին ճանչելով սլանալ բերդի վերայից: Նրանցից մէկը ընկաւ զինուորներից մի փոքր հեռու, եւ պայթելով, տարածեց դէպի ամէն կողմ իր մահաբեր հարուածները.

Այդ միջոցին, ամրոցի սենեակներից մէկի մէջ, ուր մի ժամանակ կենում էր օսմանցի բերդապահը, այժմ ռուս բերդապահը, Ըշտօկվիչը, մի քանի օֆիցերների հետ կազմել էին զինուորական խորհուրդ: Խորհուրդին մասնակցում էին հայ եւ Թուրք միլիցիայի գլխաւորները. Փոքրիկ սեղանի վրայ վառւում էր լամպայ եւ աղօտ կերպով լուսաւորում էր նրանց տխուր եւ բազմահոգ դէմքերը:

Վերջին օրերում անդադար նամակներ էին ստացւում թշնամի բանակից, որոնցմով յայտնում էին անձնատուր լինել: Նամակները գրում էր Ռուս հին ոխերիմ, երեւելի, Շամիլի որդի, գեներալ - լէյտենանտ Շամիլը, այժմ թշնամու բանակի մէջն էր գտնւում եւ նորին մեծութեան սուլթանի վերջին չքախումբի հրամանատարն էր: Նամակը լի էր սպառնալիքներով, խոստումներով. Զինուորական խորհուրդի առարկան այդ նամակն էր, մտածում էին, թէ ինչ պէտք է պատասխանել:

— Անձնատուր չենք լինի, [illegible] բերդապահը,— քանի որ դեռ [illegible] նի ենք:

— Եթէ մի քանի օր եւս այս պաշարումը, մեզ անհնարին կը դիմանալ, խօսեց մի սպայ:

— Մեր դրութիւնը հէնց այս օրից անտանելի է, խօսեց մի ուրիշը,— ուտելու հաց ունենք եւ ոչ [illegible] պատրաստութիւն: — Չգիտեմ [illegible] այդ յիմար Քրտերը միանգամով [illegible] բաց չեն տալիս, ի՞նչով [illegible] պաշտպանուել, աւելացրեց [illegible] փոքր վրդովուած ձայնով:

(Շար.)

ՐԱՖՖԻ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՔՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 14 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 14 AOUT 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3498

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՆՔԱՀԱՅՐԸ Կ'ԱՆԻԾԷ ԻՐ ՍԱՆԸ

Տրամաբանական վախճանին հասցնելով Հօկին դէմ բացած պայքարը — այնքան բուռն եւ աննախընթաց — Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը կ'եզրակացնէ, օգոստոս 7ի խմբագրականով.

— «Ուրեմն նմփոփենք Հօկի դրութիւնը իր իսկ խոստովանութեանց հիման վրայ:

Հօկը քաղաքական դիմագիծ ունի որ բոլշեւիկեան է:

Հօկը պայքար պիտի մղէ ուրիշ կուսակցութիւններու դէմ, ինչ որ կուսակցութեան մը դերն է:

Հօկը քաղաքական *աքթ* կը կատարէ:

Հօկը ապրած երկիրներու ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան միջամուխ կ'ըլլայ:

Հօկը Լենինեան - Ստալինեան բոլշեւիկ քաղաքականութեան անշեղ կիրարկումին ախոյեանն է:

Հօկը իր հաստատուած եւրոպական երկրին սահմաններուն մէջ, օտար պետութեան մը քաղաքական շահերու պաշտպանութեան նուիրուած պայքարի քաղաքական կազմակերպութիւն մըն է.

Հօկի Ֆրանսայի շրջանին քարտուղարը պատասխան մը փութացուցած էր, երկու շաբաթ առաջ, ռամկավար թերթին յարձակումներուն դէմ: Այս առթիւ հետեւեալ չնաշխարհիկ պատգամը կ'արձակէր.

— «Հօկը Խորհ. Հայկ. Սոց. Հանր. եւ արտասահմանի հայ ժողովուրդին միջեւ ձգուած անխորտակելի կամուրջն է, որուն վրայէն է որ պիտի անցնին բոլոր ճշմարիտ հայրենասէրները»:

Մեր յիշած խմբագրականին մէջ, «Արագած» այդ վճիռն ալ անպատասխանի չի ձգեր.

— «Այն մեծ խօսին յայտարարութիւնն ընդդ Հօկը այն կազմակերպութիւնն է որ վերջի ներգաղթին առթած հարիւր հազարաւոր ֆրանքի ծախքերուն մէկ սանթիմի օգնութիւն չկրցաւ բերել եւ իր մէկ պատգամաւորին Մարսէյլ ճամբորդելու 3 - 400 ֆրանքի ծախքն ալ առանց ամչնալու Բարեգործականէն ուզեց եւ առաւ:

Հայ ժողովուրդը պիտի քանդէ իր իսկ անդորրութեան եւ ապահովութեան համար, անօգուտ եւ միայն յեղափոխութեան գաղափարները փոխադրելու նպատակաւ ձգուած այս աղետաբեր կամուրջը:

... Իսկ «Ֆրանսիօկի առաջին Սթալսանովեան» ընդհ. քարտուղարին ապիկար պատասխանը, կարմիր, կրանիթեայ տապանաքար մըն է որուն տակ անվերականգնելիօրէն թաղուածպիտի մնայ Հօկը, հոն փտելու եւ վերջնապէս տարրալուծուելու համար»:

Մենք արտատպեցինք ամէնէն յատկանշական հատուածները, — արտայայտութիւններ որոնք իրենց ուժգնութեամբ սուեւերի մէջ կը ձգեն դաշնակցական մամուլին ամէնէն սուր քննադատութիւններն անգամ:

Որչափ աւելի ցայտուն գաղափար մը տուած ըլլանք ռամկավարներու հոգեփոխութեան վրայ, հատուած մը եւս, նոյն պաշտօնաթերթի ուրիշ մէկ խմբագրականէն (ՍՊԻՏԱԿ ԴԻՄԱԿՈՎ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐ, 10 Յուլիս).

— «Հօկը իր ծնունդեան խանձարուրքովը, մեր թեւերուն մէջ առած, մենք յանձնարարեցինք հայ ժողովուրդին, իբր յոյս մը հայրենիքի վերաշինութեան եւ այսօր դժբախտաբար նորէն մենք փրձկեցուցիչ պարտականութիւնը ունինք այլասերած այդ չափահասին դէմքին սպիտակ դիմակը մեր ձեռքովը վար առնելու եւ զայն հասարակ ղեղծարարի մը պէս մամուլի պախարակոցը առաջնորդելու»:

Միայն Փարիզի՞ մէջ է որ տեղի կ'ունենան այս արտակարգ մերկացումները:

Ո՛չ. առաջին աղդանշանը տրուեցաւ Ամերիկայէն, դարձեալ ռամկավարներու նախաձեռնութեամբ, եւ «Պայքար»ի միջոցաւ:

Նոյն կազմակերպութեան Ամերիկայի պաշտօնաթերթը Հօկին դէմ ապստամբութեան դրօշ պարզած է անցեալ տարիէն ի վեր, եւ բոլոր առիթներէն կ'օգտուի, անոր դիմակը պատռելու համար: Քիչ մը դիւանագիտօրէն, բայց նոյն վճռականութեամբ:

Ձենք ուզեր նիւթը խճողել նոր արտատպումներով:

Հարցը այն է որ, լայն ճեղք մը բացուած է ռամկավար - ազատականութեան եւ իրենց սանին՝ Հօկին միջեւ: Անջրպետ մը, որ դժուար թէ լեցուի մէկ օրէն միւսը:

Ջախջախիչ յուսախաբութիւն պիտի ըլլար այս բոլորը նկատել պատահմունք, եւ համ տեսակէտ փոխելու փորձ մը՝ իրենց պատգամաւորին առթիւ:

Առաջին անգամ է որ ռամկավար մամուլը այսքան ուժգին յարձակողական մը կը ձեռնարկէ Հօկին դէմ, զայն իր բուն դերին մէջ դնելու, կամ քանդելու առաջադրութեամբ:

Իր նշանակէ թէ շատ աւելի խոր պատճառներ կան, եւ կարելի չէ այս կամ այն խմբագրին հայեցողութեան վերագրել երեւոյթը:

Թողո՛ւնք պատճառներու քննութիւնը, արձանագրելու համար այլապէս պերճիմաստ երեւոյթ մը:

Հօկին եւ «պետական» կոչուած Կ. Խաչին դէմ պայքար բացեր են, նախ, Ամերիկայի Հնչակեանները, — անոնք որ մէկ ու կէս տարի առաջ միացեալ ճակատ կազմեր էին բոլշեւիկներուն հետ, իսկ աւելի առաջ՝ նախ ռամկավարներուն հետ, Դաշնակցութեան դէմ:

Անոնց վերջին պատգամ ժողովը չէչտելով թէ Հօկը եւ պետական Կ. Խաչը «իրենց գոյութիւնը չեն կրնար այլ եւս արդարացնել գաղթահայութեան մէջ», հետեւեալ վճիռը արձակեր են.

— «Պատգմ. ժողովը քմրոյական աջակցութիւն տալու խոստումը չարձանագրեր»:

Հիմա որ պատկերը ամփոփած եղանք, անցնինք բուն հարցին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

»»»» • ««««

Հայաստանի թատրոնն ալ կը մաքրագործեն...

Ռուսերէն եւ վրացերէն խաղերը պակաս կ'ըլլան

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն, չորեքշաբթի օրուան թուականով.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳ. ԹԱՏՐՈՆԻՆ ԱԼ ՀՐԱՄԱՆ ՏՐՈՒԵՑԱՒ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒԻԼ ԲՈԼՈՐ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՏԱՐՐԵՐԷՆ: ԹԱՏՐՈՆԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԻ ԹԷ ԲԱՒԱԿԱՆ ԹԻՒՈՎ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ ԵՒ ՕՓԵՐԱՆԵՐ ՉԷ ՏՈՒԱԾ ԵՒ ԹԷ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԵՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼ ՀԱՐԵՒԱՆ ՎՐԱՍՏԱՆԷՆ: ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԳ. ԹԱՏՐՈՆԻՆ ԴԷՄ ԵՂԱԾ ԱՄԵՆԱԾԱՆՐ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՄԷԿՆ Է «ՄԱՔՊԷԹ»Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ, ԻԲՐԵՒ ԹԷ ԱՆՈՐ ՆԻՒԹԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԸԼԼԱՐ ՄԻԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ:

Ուրիշ մերկացումներ եւ պատիժներ

Համատարած մաքրագործման վերջին զոհերէն մէկն է Խաղախստանի կեդր. Գործադիր Կոմիտէին նախագահը, Կուլումբեղով, որ տեղական մամուլին կողմէ կ'ամբաստանուի իբրեւ ամէնէն վտանգաւոր «ժողովուրդի թշնամին» եւ «ֆաշական ազգայնական մը, որ իր հայրենիքը ծախած է գերման եւ ճափոն աշխարհակալներուն: Կուլումբեղով եւ իր մեղսակիցները միեւնոյն ատեն կ'ամբաստանուին թէ փորձած են Խաղախստանը անջատել խորհրդային «եղբայրական» հանրապետութիւններէն, դարձնելու համար տեսակ մը Մանչուրիա, ճափոնի տիրապետութեան տակ: Կը նշանակէ թէ Կուլումբեղով եւս ձերբակալուած է:

*** Գրած էինք թէ սեւ ցանկը անցած է նաեւ ժողովրդական թանատեղծ մը, Բեզիմենսկի: Այս մարդը կը համարուէր խորհրդային իշխանութեան պաշտօնական բանաստեղծը, իսկ այժմ ոչ միայն վտարուած է կուսակցութենէն, այլեւ զրկուած ապրուստ ճարելու միջոցներէն: Նոյնիսկ զրոյց կը շրջի թէ ձերբակալուած է, իբրեւ Թրոցքիական: Իր գլխաւոր արժանիքն էր գաղանաբոյ կերպը: Արիւնածարաւ հոգեբանութիւն մը կը ծորէր իր բանաստեղծութիւններէն: Երբ գնդակահարութիւններ ծանուցուէին, անմիջապէս կը սկսէր երգել եւ փառաբանել: Այսպէս, «Փրավտա»յի յունիս 12ի թիւին մէջ, այս մը նակալէգր ուժ երկար տուներու մէջ կը պանծացնէր մարաջախտ Թուխաչեւսկիի եւ միւս եօթը կարմիր զօրավարներուն գնդակահարութիւնը, մահապարտները կոչելով. «Ն. Վսեմութեան պնտուականներ, մարդասպաններ, սրիկաներ, որոնք սնած են քաղքենի շուներէն»: Եւ կ'աւելցնէր.— «Մեր երկաթեայ օրէնքն է գնդակահարել զանոնք, ճիշդ ինչպէս որ երկու եւ երկու կ'ընեն չորս»:*

*** Սերգէյ Պրոկոֆիեւ, խորհրդային երգահանը, բոլշեւիկեան յեղափոխութեան քսանամեակին առթիւ յօրինած է խմբերգ մը Լէնինի եւ Սթալինի լաւագոյն ճառերէն եւ յօդուածներէն, մանաւանդ նոր սահմանադրութեան առթիւ Սթալինի խօսած ճառէն:*

Մահափո՞րձ կատարուած Լ. Վորոշիլովի դէմ

Վարշաւայէն կը հեռագրեն օգոստ. 12 թուականով.— *Սահմանէն հասած զրոյցներու համաձայն, յուլիս 14ին մահափորձ մը կատարուած է մարաջախտ Վորոշիլովի դէմ: Մահափորձը տեղի ունեցած է այն պահուն երբ պատերազմական գործավարը կառախումբէն կ'իջնէր Թուլայի կայարանը: Աորճանակի հարուած մը արձակուեր է խումբ մը բանուորներու եւ զինուորներու մէջէն, որոնք կը ծափահարէին Վորոշիլովը: Այս վերջինը ազդէն վիրաւորուելով, անմիջապէս Մոսկուա փոխադրուած է օդանաւով: Հաւանաբար օգտուելով յառաջ եկած իրարանցումէն, ահաբեկիչը յաջողեր է փախչիլ: Արդարեւ, Ձեկան չէ կրցած ճշդել մահափորձին հեղինակը, հակառակ թէ Մոսկուայի եւ թէ Թուլայի մէջ կատարուած բազմաթիւ ձերբակալութեանց: Զապողական աւելի գործողութեանց կը սպասուի այդ երկու քաղաքներուն մէջ. գործադրութիւններ որոնք պիտի գերազանցեն Կիրովի սպանութեան ատեն եղածները: Մարաջախտ Վորոշիլով, որ կը դարմանուի խորհրդային ակադեմիայի անձերու յատուկ հիւանդանոցին մէջ, զոհացուցիչ վիճակի մէջ կը գտնուի*

*** Մոսկուայի երեւաւոր շրջանակներուն մէջ անհիմն կը հռչակեն այս զրոյցը.*

Իրաքի դիկտատորը կը սպաննուի ուրիշ զօրավարի մը հետ

Զօր. Պէքիր Սըտքը, Իրաքի ընդհ. սպայակոյտին նախագահը, որ կ'ուզէր իր երկրին Մ. Քէմալը դառնալ, օգոստ. 11ին սպաննուեցաւ զինուորի մը կողմէ, երբ Մուսուլէն կ'անցնէր Թուրքիա երթալու եւ ռազմափորձերուն ներկայ ըլլալու համար: Իրեն օգնութեան փութացած ատեն, սպաննուեցաւ նաեւ Մուհամմէտ Ալի Ճէվատ, Իրաքի օդանաւային ուժերու հրամանատարը: Մարդասպանը ձերբակալուեցաւ.

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ լուրը դադրանի պահուեցաւ մինչեւ հինգշաբթի: Խռովութիւններէ կը վախցուէր, քանի որ Պէքիր Սըտքը ազգ. հերոս մը կը համարուէր: Սպանեալը Իրաքի երկաթատարդ թագաւորին անձնական բարեկամն էր եւ գլխաւոր դերակատարը անցեալ տարուան պետական հարուածին, երբ սպաննուեցաւ իր նախորդը, Ճաֆէր փաշա: Այդ դէպքէն վերջ կազմուած կառավարութեան մէջ, իսկ եւ իսկ զինուորական դիկտատորի մը իշխանութիւնն էր որ կը գործադրէր, թէեւ նախարարական պաշտօն չունէր:

Թէ Պէքիր Սըտքը եւ թէ Ալի Ճէվատ շատ ճամբորդած են եւ կը խօսէին եւրոպական քանի մը լեզուներ: Անոնք ձեռք ձեռքի կազմակերպած էին Իրաքի բանակն ու օդատորմիղը, ամէնէն արդիական սպառազինութեամբ: Ալի Ճէվատ դեռ նոր վերադարձած էր Ֆրանսա եւ Իտալիա կատարած ճամբորդութենէ մը, ուր մեծաքանակ ռազմանիւթ գնեց: Պէքիր Սըտքը, որ 47 տարեկան էր անոր հետ: Երկուքն ալ թունդ ազգայնական էին եւ Թրքասէր, հակառակ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԻՉ ՄԸ ՃԱՇԱԿ

Խոստովանեցէք որ քիչ մը չափազանց կը խնդրենք, թխածոյ խնդրականներու կը վերածենք մեր ճաշերը:

Այն համոզումը կը տիրէ թէ ո՛ր ֆռանի թխենք, այնքան զոհ կը մնայ «արգոյ հասարակութիւնը»:

Այսպէ՞ս է որ, Մայիս 28ի յայտագրին մէջ կը գտնէք ... «Դղուսի վաճառականը», հերոսամարտի մը տարեդարձին առթիւ՝ «Խէչոյի թուղը», Դաշնակցութեան օրուան տօնին՝ «Վեց ու կէս պարտի ժառանգորդը», ուրիշ տեղ մը՝ «Մաշդի Իբադ» եւն.:

Տակաւին կան քրքջալի՞ք, յանախ անանօի «փանքէզի»ներ, իբրեւ արտասանութիւն կամ երգ:

Ընդհանուր խնդրման մէջ, ներկաները յանախ կը մոռնան թէ ի՛նչ առթիւ սարքուած է հանդէսը:

Առիթը՝ այսինչ նուիրական տօնն է, իսկ բովանդակութիւնը՝ յանախ կը դառնայ «փանձայիր»:

Իրապէս ժողովո՞ւրդն է որ այդպէս կ'ուզէ: Ձեմ վիճիր:— Այդպէ՞ս է վարժուեր, — պէտք է բարեփոխել, մշակել իր ճաշակը:

Եթէ հանդէսը սարքուած է յիշատակ մը պանծացնելու համար,— անհրաժեշտ է յայտագիրը ամփոփել, կեդրոնացնել այդ առաջադրութեան վրայ:

Ամէ՞ն պարագայի մէջ, յարակից ըլլալու պէտք է ուղղակի կամ անուղղակի կապ ունենալ օրուան հետ: Անոր շրջանակը կազմել, անոր մթնոլորտէն բխիլ:

Պայման չէ որ անպատճառ տօնին հետ կապուած ըլլան երգերն ու արտասանութիւնները. բայց պէտք չէ որ հակասեն անոր, որպէսզի հասարակութիւնը բաժնուի ամբողջական տպաւորութեամբ:

Երբ հանդէսը սարքուած է զուարճանալու համար, յայտագիրը պատրաստէ անոր համեմատ: Բայց երբ մեծ Պահքի առթիւ բանախօսութիւն կը սարքես, այնտեղ «Արշին Մալ Ալան» չի մտներ, ըլլայ իսկ երկու տող:

Ուրիշ պարագայ մը,— շատ միօրինակ են մեր արտասանութիւնները: Եւ երկա՜ր, երկա՜ր:

Արտասանութեան կտորներ կան որ կը դիմանան տակաւին: Բայց անհրաժեշտ չէ ծայրէ ծայր զոց բերել կամ կարդալ զանոնք: Կը բաւէ արտասանել ամէնէն յատկանշական մասը:

Վարժ արտասանողներ շատ չունինք արդէն, եւ ամէնէն յաջող կտորն ալ երբեմն ծաղրանկարի կը վերածուի, երբ բեկնածուն կը փորձէ արտասանել, առաջին տողէն մինչեւ վերջինը:

Վերէն վար զոց սորվիլ՝ չի նշանակեր անպատճառ լաւ արտասանել:

Ունինք, տակաւին, «կը նախազահէ»ներու շարք մը:

Նախագահը՝ ընդհանրապէս տեսակ մը հովանաւորութիւն կը նշանակէ, ուրեմն կ'ենթադրէ դիրք, համբաւ, շուք, երբեմն ալ տարիք:

Մեր հանդէսներու մեծագոյն մասին մէջ, երբ կ'ըսեն «կը նախագահէ», ըսել կ'ուզեն թէ բացումը պիտի կատարէ Ա.ը կամ Բ.ը: Անոր կ'իյնայ բացումը կատարել — երկու խօսք, ոչ թէ ճառ— եւ վարել հանդէսը:

Դեռ ունինք դաշտահանդէսի նախագահութիւն մըն ալ...

Ձի՞ բանը անտառի ծառերու շուքը, շատ աւելի խորհրդաւոր եւ պատկառելի...

Կը կարծեմ թէ օգտակար է երբեմն մտերմաբար խօսիլ այսպիսի բաներու մասին, գէթ «յանուն բարւոյն, գեղեցկին եւ ճշմարտին», ինչպէս պիտի ըսէր Ռ. Պէրպէրեան:

ՎԱՀԷ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԵՐԻՆ ՃԷԶԻՐԷԻ ՄԷՋ

»»»» • ««««

Անցեալ շաբթու Վերին Ճէզիրէէն Պէյրութ հասաւ պատուիրակութիւն մը եւ մարդկանութեան ներկայացուց հետեւեալ պահանջները.—

1. Վերին Ճէզիրէն զատուելով Թուրքեւիրաք սահմաններուն վրայ եւ բընակչութիւնը բաղկացած ըլլալով զանազան համայնքներէ եւ ազգերէ, յարմար կը տեսնենք Ֆրանսացի կառավարիչի մը նշանակումը այդ շրջանին համար:

2. Համաձայն Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին, Ֆրանսա զինուորական կեդրոնատեղիներ պիտի ունենայ Սուրիոյ մէջ: Կը խնդրենք որ այդ կեդրոններէն մէկն ըլլայ Ճէզիրէն:

3. Շրջանին համար նշանակուելիք մուհաֆըզը ըլլայ Ճէզիրէի բնակչութեան ցեղերուն եւ կարիքներուն ծանօթ մէկը եւ բոլորի վստահութիւնը վայելէ, մէկ խօսքով Ճէզիրէցի մը ըլլայ:

4. Դպրոցներ պէտք է բացուին բոլոր գիւղերու մէջ եւ հոգ տարուի կրթութեան: Մանաւանդ քրտական լեզուն պէտք է պարտադիր ըլլայ այդ դպրոցներու մէջ:

5. Գամըշլըի մէջ պէտք է հաստատուի հիւանդանոց մը:

6. Ճամբաներու շինութիւն:

*** Ճէզիրէի առաջն. փոխանորդը, Խորէն վրդ. որ միեւնոյն ատեն Գամըշլըի Թաղ. խորհուրդին նախագահն է, հետեւեալ յայտարարութիւնը կը հաղորդէ մամուլին.*

—«Այսու կը յայտարարենք ի լուր աշխարհի, որ Ճէզիրէի քաղաքական անցուդարձերուն մէջ հայ ժողովուրդի դիրքը եղեր է բացարձակապէս չէզոք, եւ եթէ կը գտնուին ինքնակոչ Հայեր, որոնք մասնակցեր են կամ կը մասնակցին այդ գործերուն, չեն ներկայացներ եւ չունին իրենց հետ ոչ ազգի ձայնը, եւ ոչ անոր կամքը, այլ տարուած են պարզապէս իրենց անհատական շահերէն»

“Իտալիոյ սահմանները անթանաքարելի են„

Մուսոլինի, որ Սիկիլիա կը գտնուի տարեկան ռազմափորձերուն առթիւ, նոր ճառ մը խօսեցաւ, փառաբանելով կայսրութեան հաստատումը: «Մենք կայսրութիւն մը շահեցանք համաշխարհային խմբակցութեան մը դէմ: Մեր սահմանները անթանաքարելի են: Պէտք է հոս երթալ մինչեւ հռոմէական առաջին կայսրութիւնը, մինչեւ Օգոստոսի շրջանը, գտնելու համար այնպիսի տեսարան մը որպիսին կը ներկայացնէ այսօր Իտալիա»:

Ռազմափորձերուն կը մասնակցին 120,000 զինուորներ, օժտուած՝ արդիական բոլոր սպառազինութիւններով: Ներկայ է նաեւ թագաւորը: Օտար զինուորական կցորդներ չկան: Այս առթիւ Սիկիլիա խմբուած են Իտալիոյ զինուորական եւ քաղաքական վարիչները:

»»»» • ««««

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ Գերմանիա պիտի երթայ սեպտեմբեր 15ի ատենները, Հիթլերի հետ տեսակցելու համար, եթէ հաւատանք օրուան լուրերուն: Զրոյցի մը համաձայն, հանդիպումը տեղի պիտի ունենայ Նիւրնպէրկի նացիական համագումարէն վերջը: 1933ին Հիթլեր Վենետիկի մօտերը գացած էր, տեսակցելու համար Մուսոլինիի հետ: Այս անգամուան հանդիպումը շատ աւելի կարեւոր կը համարուի:

Ի՞ՆՉՊԷՍ Կ'ԱՊՐԻ ՍՕՎԵՏ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ

Իր ծանօթ թղթակցութիւններուն ինտուանֆով, որոնց մէկ քանին թարգմանուեցան «Յառաջ»ի մէջ, Մոսկուայէն արտաքսուեցաւ «Ն. Ց. Փրէսէ»ի թղթակիցը, ճարտարագէտ Նիքօլաուս Պասէխէս։ Նոյն թերթին վերջին կիրակնօրեայ թիւին մէջ հրատարակուած է ան յօդուածաշարքի մը կարեւոր գլուխը, զոր թարգմանաբար կը ներկայացնենք մեր ընթերցողներուն.—

Քանի մը տարի առաջ, Խ. Միութեան մէջ սկզբունք էր որ ամէն աշխատութիւն հաւասար չափով վարձատրուի։ Այս սկզբունքը սակայն չքացաւ։ Եւ անկէց ի վեր, նոյն Միութեան մէջ ոչ միայն աշխատանքը, այլեւ կեանքի բոլոր ձեւերը արագօրէն մեծ տարբերութեան ենթարկուեցան դարձեալ։ Բնականաբար, բաղդատմամբ հինգ-վեց տարի առաջուան վիճակին, հիմա նպաստաւոր տարբերութիւնը կը տեսնուի կեանքի կամ ապրելակերպի եղանակին մէջ, բայց բոլշեւիկ դրութեան սկզբունքին անհամապատասխան ըլլալով, այսօր ակներեւ տարբերութիւններ կան Միութեան ժողովուրդներուն անհատական եւ խմբական կեանքին մէջ։ Առեն մը, մոլեռանդութեան շրջանին, ռուսիա ազնուականութիւնը, կուսակցութեան բարձրաստիճանաւորները իսկապէս միջակ պաշտօնատարներէն տարբեր չէին ապրեր։ Անոնք իրենց աստիճանին ցուցարար երեք նշաններ միայն ունէին.— պետական ինքնաշարժ մը անձնական տրամադրութեան տակ, նաեւ նշանաւոր «Վէրթուշքա»ն, այսինքն Կրեմլինի կեդրոնին հետ հաղորդակցութեան գաղտնի հեռաձայնը, եւ վերջապէս Կրեմլինի ճաշարանին մէջ ճաշելու արտօնաթուղթ բարձրաստիճան տասը հազարին (թիւր) հետ, ինչ որ վերին պաշտօնէութեան թիւը կը ներկայացնէ։ Թող որ հոն ճաշը շատ համեստ էր, միայն առաւելութիւնը այդ ճաշարանին այն էր որ բոլոր քաղաքական նորութիւններուն տեղեակ կ'ըլլային հոն եւ քաղաքական սրամտութիւններով ու հրապարակներով կը ճոխանային։

Հիմա այս ամէնը փոխուած է։ Սովետ քաղաքացիի բնակարանի պայմանը միշտ գէշ է։ Որակեալ բանուորին եւ փոքր պաշտօնատարին ամսական եկամուտը զոյգ մը կօշիկի գինէն բարձր չէ միշտ։ Մասնաւոր առանձնաշնորհներ չունեցող բարձր պաշտօնատարին առած թոշակը կը համապատասխանէ չորս կօշիկի։ Բոլոր բնակարանական տեսարանութիւններուն իբր հակապատկեր, խորհրդային կեանքին մէջ տիրապետողը դարձեալ դրամն է։ Բայց որոշ աստիճանի վրայ կայ նաեւ բնական եկամուտ, ոչ-դրամ, որ պաշտօնական ամսականէն աւելի մեծ է։ Այսպէս, կան գեղեցիկ բնակարաններ պաշտօնէութեան համար, եւ շատ քիչ դրամով անոնց մէջ կամ չքեղ ամառանոցներու մէջ (դէպի Հարաւային Ռուսիա) բնակելու իրաւունք, Թայլառութիւն, նոյն իսկ մեքենաներ։ Ի հարկին ամառանոցներ պաշտօնեաներու տրամադրելի կ'ըլլան։ Իրենց գործին մէջ բացառիկ կարողութիւն եւ ծառայութիւն ունեցող պաշտօնատարներուն այսօր կը տրամադրուին ինքնաշարժներ, ձայնագիրներ եւ երկանիւներ։ Խ. Միութեան մէջ մեծապէս կը վարձատրուին նաեւ մտաւորականները, բայց այնպիսիները որոնք քաղաքականապէս շատ մաքուր են։ Անոնք, բացի զանազան ամսականաւոր շնորհներէ, շքեղ տպագրութեամբ պատրաստուած գիրքեր եւ բացառիկ օրինակներ կը ստանան ձրի։ Նոյնը նաեւ ֆիլմի արուեստագէտներուն համար։ Պէտք է սակայն անմիջապէս գիտնալ թէ ոսկիի անձրեւը կը դադրի, քաղաքական շնորհի դադրելուն պէս, այսինքն երբ ընդունողները երեսէ կ'իյնան։ Գիտնականներն ու բժիշկներն ալ իրենց ճարտարութեան եւ գիւտերուն համապատասխան վարձք կը ստանան առատօրէն։ Բայց ժողովրդային զանգուածը, եւ մեծ զանգուածը, հազիւ կրնայ սանկ կշտանալու չափ միայն բան գտնել։ Բնակչութեան վրայ ճնշող ամէնէն գէշը այն է որ միշտ բնակարանի նեղութիւնը կայ ու կը մնայ։ Բնակարանները սուղ չեն ըլլար, սակայն մարդ գլուխ ութ քառակուսի մեթր միայն կ'արտօնուի. Եթէ աւելի ուզես ունենալ, առաջինին եռապատիկը պէտք է վճարես։ Պատասխանատու բարձր պաշտօնատարներ, մտաւորականներ, արուեստագէտներ եւ բժիշկներ իրաւունք ունին յաւելուածական տասը քառակուսի մեթրի։ Առանձին ամենամեծները, դիւանական, դրագէտ եւն. իրաւունք ունին երկրորդ սենեակի մը։

Զարմանալի է որ շինուածական գործունէութեան մեծութեան հակառակ, կարելի չըլլար պայքարիլ բնակարաններու այս կարօտութեան դէմ։ Նոր բնակարանները իբրեւ վարձատրութիւն կը շնորհուին կամ կը բաժնուին Սպաստաւորեալներուն, այսինքն «աչք մտնողներուն»։ Այսպէս, այսօր ալ բնակարանի հարցը Խ. Միութեան մէջ ճիշդ այնպէս է ինչպէս էր աւելի տասը տարի առաջ։ Բոլոր բնակարանները թաղապետական կամ, պարզօրէն, պետական սեփականութիւն կը համարուին եւ այնպէս ալ են։ Մէկ մի բնակարանի դրան վրայ կը կախուի խոշոր տախտակ մը, որու վրայ ցոյց տրուած է թէ քանի անգամ զանգակը պիտի քաշես քու երթալիք տեղդ հասնելու համար։ Մէկէ աւելի ընտանիքներու մէկ սենեակի մէջ բնակիլը հազուադէպ չէ բնաւ։ Խոհանոցներուն մէջ կարգով շարուած են քարիւղի լամպարները, որոնց վրայ իւրաքանչիւր ընտանիք կը պատրաստէ իր ճաշը։ Եւ չար լեզուները կ'ըսեն թէ գաղտնի ոստիկանութիւնը այս աղբիւրէն մեծապէս կ'օգտուի, քանի որ բոլոր այդ լամպարները պետականացած են։ Արդէն ամէն բնակարանի մէջ գտնուողները իրարու անծանօթ ընտանիքներ կ'ըլլան, այնպէս որ իրարու վրայ կամ իրարու դէմ լրտեսական գործ ալ կրնան կատարել։ Եթէ խոհանոցներուն մէջ կռիւ ծագի իրարու հետ, թուղթերու հեղեղ մը ահա կը հոսի դէպի ոստիկանութիւն։

Բնակարանի այս անմխիթար կացութենէն շատ դիւրին է հասկնալ թէ մարդիկ տունէն տեղ չեն կրնար ունենալ կանոնաւորապէս։ Մոսկուայի հրապարակները սրճարաններով ողողուած են, նաեւ հիւրանոցներով մանաւանդ ամառը։ Վերջերս, ահաբեկումի անձկութեան տակ հոն յաճախողները քիչցած են։ Բայց թատրոններն ու սինէմաները լեցուն են։ Երբ հազիւ կրնաս տոմսակ մը ձեռք ձգել, անդին կայ նաեւ հագուստեղէնի հարցը։ Ամէնքն ալ շատ «հնամաշ» հագուած են։ Կիները աւելի լաւ սկսած են հագուիլ, իսկ նոր «ազնուականութեան» բարձր դասու տիկինները շատ լաւ։ Ընտանիքին մէջ որ եւ է խնայողութիւն կնոջ հագուստի կապուածին վրայ։ Քիչ մը բան որ կը մնայ թատրոնի եւ սինէմայի, որովհետեւ ութ քառակուսի մեթր բնակելի սենեակի մը մէջ ի՞նչ կարելի է ընել։

Խ. Միութեան մէջ փառաւոր զբօսավայրեր կան։ Մշակոյթի եւ կազդուրումի կեդրոնական մեծ հանրային պարտէզը այնպիսի զբօսավայր մըն է, զոր արդարեւ կ'արժէ տեսնել։ Այդ պարտէզին մէջ հաստատուած են անհամար թատրոններ, մրցախաղի կեդրոններ, զբօսավայրեր։ Բայց որքան որ հանգիստի օրերը անթիւ մարդիկ կ'երթեւեն այդ պարտէզին մէջ, ոչ մէկը ուրախ տրամադրութիւն ունի, ոչ մէկուն խնդալը կը տեսնես։ Որովհետեւ ոչ մէկը կատարեալ վստահութիւն ունի, քանի որ անհատականութիւն չկայ, քանի որ զբօսանք ընելու դէպքը անգամ մասնաւոր պաշտօնեաներ պիտի սովրեցնեն, ամէն բան հոն պատրաստուած է եւ կազմակերպուած։ Ահա սովետական քաղաքացիին կեանքը Ռուսիոյ մէջ։ Հինգ օր աշխատութիւն, հինգերորդէն վեցերորդ օրուան գիշերը սրճարանին մէջ կամ տունը առատ վօտկա մը կը ճնկէ, յետոյ պարտէզ կամ թատրոն կ'երթայ, ամառները։ Միջանկեալ, պաշտօնական հանդէսներ, քաղաքական հաւաքոյթներ ալ կան, նաեւ ձրի նուագահանդէսներ։

Բարձրադաս խաւերը բնականաբար միջոցը կը գտնեն իրենց կեանքը տարբեր կերպով վարելու։ Ճարտարապետներն ու արուեստագէտները իրենց ակումբները ունին, որոնք աշխատութեան հինգերորդ օրուան իրիկունը բաւականաչափ կը լեցուին, ուր կ'ուտեն կը պարեն։ Մինչեւ վերջերս պանդոկներու ճաշարաններն ալ իրենց շքեղ երեկոյթները ունէին։ Խ. Միութեան բարձր դասակարգի մարդիկը հանրային վայրերու մէջ չեն երեւնար, բացի շատ պաշտօնական առիթներէ։ Մեծ թատրոններուն առաջին ներկայացումներուն կը գտնուին միայն։ Այլապէս փակուած կը մնան իրենց բնակարաններուն մէջ, որոնք մասնաւոր հսկողութեան տակ կը գտնուին, եւ հանգիստի օրերն ալ իրենց գիւղական բնակավայրերը կը քաշուին։ Մնաց որ Մոսկուայի մօտերը արտասովոր կերպով չքնաղ բնակավայր մը կայ խորհրդային ղեկավարներուն եւ իրենց ընտանիքներուն համար։ Հոն կ'երթան մեծ ու պզտիկ բոլոր ղեկերը։ Ոչ մէկ անկոչ անձ կրնայ ներս նայիլ...։ Ան օժտուած է ամէն տեսակ հանգստաւէտութեամբ։ Մէկ մը հիւր յարկաբաժին մը ունի իր տրամադրութեան տակ, ճաշացուցակը կանխաւ պատրաստուած։ Անփափանութեան մասնաւոր ըմբռնում մը, որ անծանօթ է Ռուսիայէն դուրս ուրիշ ո եւ է դրամատիրական երկրի մէջ։ Այս հսկայ բնակութեան շուրջ մուտքը գոցուած է մինչեւ մէկ քիլոմեթր հեռաւորութեամբ։ Սովորական մահկանացու մէկը անկարելի է որ անտառին մօտենայ։ Բայց աւելին կայ։ Վարը Սեւ Ծովուն շուրջ ամառանոցներ եւ զբօսական յարկեր կան։ Ամէնքն ալ պաշտօնատարներու յատկացուած, նախապետական կարգի մը համաձայն։ Կարմիր բանակին համար յատուկ ամառանոցներն ալ հոն են։ Բնականաբար սպաներուն, ոչ թէ զինուորներուն համար։ Սպայակոյտի զինուորականները իրենց կիներն ալ կարող են միասին տանիլ։ Իսկ զօրավարներուն տեղը բոլորովին տարբեր է։ Լօզանքի վայրերն ալ անջատ են։ Վա՜յ անոր որ տարբեր լոգարան կը մտնէ...։ Այս բոլոր արտասովոր տարբերութիւններուն առթիւ պէտք է գիտնալ որ մինչեւ ծովուն բացերը մեծերուն յատկացուած լողանքի մասերուն շուրջ թել քաշուած է....։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՐԱՆԷՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՈՒԽՏԻՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

ԹԷՀՐԱՆ.— Անցեալ նամակում խոստացել էի հաղորդել «Միջին-Արեւելեան» ոչ-յարձակողական Ուխտին բնագիրը.

Ահա՛ այդ պատմական փաստաթղթի լրիւ թարգմանութիւնը (ԽՄԲ.— Զանց կ'առնենք նախաբանը։ Ինչպէս յայտնի է, Դաշնագիրը կնքուած է Իրանի, Աֆղանիստանի, Իրաքի եւ Թուրքիոյ միջեւ)։

Յօդ. 1.— Դաշնադիր կողմերը պարտաւոր են հետեւել մի քաղաքականութեան, որ միանգամայն հեռու է մնալու նոցա միջամտելուց ներքին գործերին։

Յօդ. 2.— Դաշնադիր կողմերը պարտաւոր են մասնաւորապէս յարգել իրենց ընդհանուր սահմանների անձեռնմխելիութիւնը։

Յօդ. 3.— Դաշնադիր կողմերը պարտաւոր են խորհրդակցել միմեանց հետ այն բոլոր միջազգային վէճերի ժամանակ, որոնք շօշափում են իրենց ընդհանուր շահերը։

Յօդ. 4.— Իւրաքանչիւր դաշնադիր կողմ պարտաւոր է ո՛չ մի դէպքում մենակ կամ մէկ ու մի քանի ուրիշ պետութիւնների հետ միասին որ եւ է յարձակողական գործ չկատարել իրենցից որ եւ է մէկի հանդէպ։

Յարձակողական գործողութիւններ են համարւում.—

ա) Պատերազմի յայտարարութիւնը.

բ) Առանց պատերազմ յայտարարելու զինուած արշաւանք կատարել միւս պետութեան հողամասի վրայ.

գ) Առանց պատերազմ յայտարարելու՝ յարձակւում գործել ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերով՝ միւս պետութեան ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերի վրայ.

դ) Ուղղակի կամ անուղղակի օգնութիւն կամ օժանդակութիւն յարձակւող գործող պետութեան։

Յարձակողական գործողութիւններ չեն նկատւում.—

ա) Օրինական ինքնապաշտպանութեան իրաւունքի գործադրութիւնը, այսինքն՝ դիմադրութիւնը վերը մատնանշուած յարձակողական գործողութիւններին.

բ) Ազգաժողովի Ուխտի 16րդ յօդուածի գործադրութիւնը կամ կիրառումը.

գ) Մի գործողութիւն, որ համաձայն է Ազգաժողովի ընդհանուր ժողովի կամ նրա Խորհուրդի որոշման, կամ կիրառումը Ազգաժողովի Ուխտի 15րդ յօդուածի, 7րդ հատուածի, պայմանով, որ գործողութիւնը ուղղուած լինի այն պետութեան դէմ, որ առաջինն է սկսում յարձակումը։

դ) Օգնութիւն դաշնադիր պետութիւններից մէկին, որ ենթարկուել է յարձակման, ներխուժման կամ պատերազմի միւս դաշնադիր պետութեան կողմից, հակառակ 1928 Օգոստոս 27ի Փարիզի դաշնագրին, որ յայտարարել է պատերազմը օրէնքից դուրս։

Յօդ. 5.— Եթէ դաշնադիր կողմերից մէկը կը համարի, որ ներկայ ուխտի Դ. յօդուածը խախտուած է կամ խախտուելու վրայ է, պիտի նա անմիջապէս խնդիրը տանում է Ազգաժողովի Խորհուրդին։ Այս քայլը չի զրկում այդ դաշնադիր պետութիւնը ձեռք առնելու իր գտած անհրաժեշտ միջոցները, համաձայն ստեղծուած պարագաների։

Յօդ. 6.— Եթէ դաշնադիր պետութիւններից մէկը կը յարձակի մի երրորդ պետութեան վրայ, այդ դաշնադիր պետութիւններից միւսը կարող է, առանց նախօրօք յայտարարելու, չեղեալ համարել ներկայ դաշնագիրը յարձակող կողմին հանդէպ։

Յօդ. 7.— Իւրաքանչիւր դաշնադիր պետութիւններից պարտաւոր է իր սահմաններում կանխելու զինուած խմբերի կազմակերպութիւնն ու գործունէութիւնը, արգիլել ստեղծումը այն կազմակերպութիւնների ու խմբակցութիւնների, որոնց նպատակն է տապալել գոյութիւն ունեցող հաստատութիւնները կամ խանգարել կարգն ու ապահովութիւնը միւս կողմի հողամասի՝ լինի սահմանակից կամ ոչ-սահմանակից, եւ կամ տապալել միւս կողմի տիրող կարգուսարքը։

Յօդ. 8.— Դաշնադիր կողմերը արդէն ընդունել են 1928 թ. Օգոստոս 27ի ուխտը, որ յայտարարում է պատերազմը օրէնքից դուրս, նոյնպէս եւ համաձայն նոյն ուխտի, բոլոր տարաձայնութիւններն ու վէճերը, որոնք կարող են ծագել նրանց միջեւ, անկախ իրենց բնոյթից ու ծագումից, պիտի կարգադրուեն կամ լուծուեն միմիայն խաղաղ միջոցներով։ Դաշնադիր կողմերը հաստատում են այս տրամադրութիւնները եւ յայտարարում են, որ բոլոր վէճերի դէպքում իրենց միջեւ դիմելու են խաղաղ միջոցների։

Յօդ. 9.— Ներկայ դաշնագրի եւ ոչ մի յօդուածը բնաւ չի կարող նուազեցնել դաշնադիր կողմերի պարտականութիւնները, որ ստանձնել են Ազգաժողովի ուխտի հիման վրայ։

Յօդ. 10.— Ներկայ դաշնագիրը, որ գրուած է Ֆրանսերէն լեզուով, որի չորս օրինակը ստորագրեցին դաշնադիր կողմերը եւ որից մի օրինակի ստացումը իւրաքանչիւրի կողմից հաստատուած է, — կնքուած է հինգ տարի ժամանակով։

Այս ժամանակամիջոցը լրանալուց յետոյ, եթէ դաշնադիր կողմերից մէկը չի ազդարարի վեց ամիս առաջ, որ հրաժարւում է այս դաշնագրից, այս դաշնագիրը համարուելու է իր լրիւ իրաւասութեամբ վերանորոգուած դարձեալ հինգ տարի ժամանակով եւ այսպէս շարունակաբար հինգ տարուց՝ հինգ տարի, մինչեւ որ դաշնադիր կողմերից մէկը վեց ամիս առաջ չյայտարարի թէ հրաժարւում է նրանից։

Մի կողմի հրաժարումից յետոյ, այս դաշնագիրը շարունակում է պահպանել իր գոյութիւնը մնացեալ երեք կողմերի միջեւ։

Ներկայ դաշնագիրը վաւերացուելու է իւրաքանչիւր դաշնադիր պետութեան կողմից, իր պետական սահմանադրութեան համաձայն եւ արձանագրուելու է Ազգաժողովում նրա գլխաւոր քարտուղարի կողմից, որից խնդրուելու է հաղորդել այս մասին Ազգաժողովի բոլոր միւս անդամներին ի գիտութիւն։

Այս դաշնագիրը վաւերացնող փաստաթղթերը պիտի ներկայացուեն իւրաքանչիւր դաշնադիր պետութեան կողմից Իրանի կառավարութեան։ Երկու դաշնադիր պետութիւնների կողմից վաւերացուելուց անմիջապէս յետոյ, ներկայ դաշնագիրը մտնում է իր իրաւական ուժի մէջ այդ երկու պետութիւնների միջեւ։ Նա իր իրաւական ուժի մէջ կը մտնի եւ երրորդ պետութեան միջեւ, երբ սա կը ներկայացնէ վաւերացման փաստաթղթերը, եւ այսպէս նաեւ չորրորդի վերաբերմամբ։

Իրանի կառավարութիւնը ամէն անգամ երբ ստանայ վաւերացման թղթերը, պիտի անմիջապէս յայտնի այդ մասին ներկայ դաշնագիրը ստորագրող մնացեալ կառավարութիւններին։

Կազմուած է Սաադաբադի պալատում, Յուլիս 8ին, 1937 թ.։

ՀՎԻԴԱՄ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԲԵՒԵՌԸ

Մոսկուայի կառավարութիւնը, շեղելու համար հանրային ուշադրութիւնը քաղաքական ներքին տագնապէն, ձեռնարկեց օդանաւային հրաշալի արշաւներու, 1) աշխարհի վեցերորդ մասը կապելով — անցնելով բեւեռներէն — Հին Աշխարհի հետ, 2) ուսումնասիրական արշաւախումբ մը ղրկելով հիւսիսային բեւեռ։

Բեւեռային աշխարհագրութիւնը, երկար ատենէ ի վեր, կը գրաւէ երկրախոյզները, այնքան որ այլեւ ցուցիչ անձնազոհութիւն մը ցոյց տուած են այս վերջինները։

Ինչպէս գիտենք, բեւեռային գօտին ծով մըն է, ամբողջովին սառած, ուրիշ խօսքով՝ սառոյցներու անհուն դաշտ մըն է։ Այդ սառած դաշտը, սակայն, հարթ կամ ողորկ տարածութիւն մը չէ, այլ բոլորովին խորտուբորդ, — սառնակոյտերը տեղ մը բարձր, տեղ մը ցած, հազարումէկ փոսեր կը ձեւացնեն եւ յանկարծ ճեղքուածքով մը ծովը կը բացուի, երբեմն սառոյցի կտոր մը, կղզիի նման անջատուած, կը ծփայ։ Այս պարագան ամենամեծ վտանգը կը կազմէ բեւեռախոյզներուն համար, որոնք իրենց սահնակներուն շուներ լծած՝ մեծ դժուարութեամբ կը ճամբորդեն այդ սառնակոյտերուն վրայ։ Գետնի այդ դժուարութիւններէն զատ, ցուրտը մեծագոյն թշնամին է բեւեռախոյզներուն, — երեւակայեցէք որ այդ գօտին մէջ ջերմաչափը կ'իջնէ զերոյէն վար մինչեւ 60 աստիճան [illegible] բերանդ սառ չկապելու համար, պարտաւոր ես ձեռք առնել հազարումէկ նախազգուշութիւններ։ Աւելցուցէք նաեւ բեւեռային փոթորիկը, որուն պատճառով՝ բեւեռախոյզը յաճախ կը կորսնցնէ պարէնի բեռները, կողմնացոյցը եւ ճամբան։ Չորրորդ պարագայ մը եւս, — բեւեռային գօտին մէջ գիշերուան տեւողութիւնն է վեց ամիս։

Ահա այսպիսի սարսափելի պայմաններու մէջ է որ կ'աշխատին բեւեռախոյզները, որոնց ուսումնասիրական փորձերը կրնանք բաժնել երեք հանգրուաններու.—

1. Մինչեւ Ընդհ. պատերազմը, բեւեռային ուսումնասիրական արշաւները կը կատարուէին սահնակներով, որոնց կը լծուէին յաճախ մարզուած շուներ։ Ճիշդ է որ, պատերազմէն առաջ, բեւեռախոյզ Անտրէ փորձ մը կատարեց օդապարիկով ճամբորդելու սառոյցներու աշխարհին մէջ, բայց եղերական վախճանով մը ձախողեցաւ այդ փորձը։ 1909ին, վերջապէս, ամերիկացի Փիրի հասաւ բեւեռ։ Կատարուած փորձերուն արժէքը եւ յառաջդիմութիւնը ցոյց տալու համար՝ ըսենք որ 1893-1895ին Նանսէն կրցաւ հասնիլ մինչեւ լայնութեան 86 աստիճանը միայն, իսկ Փիրիի փորձը զբօսաշրջիկի մը արժէքէն անդին չանցաւ։

2.— Պատերազմէն վերջ, մանաւանդ 1925ին, սկսան օդային արշաւները դէպի բեւեռ։ Սփիցպէրկէն, երկու ջրօդանաւերով՝ Ամունտսէն ճամբայ ելաւ դէպի բեւեռ եւ վար իջաւ՝ 850 քիլոմեթր թռչելէ վերջ, առանց հասնելու իր նպատակին։ Արշաւախումբին փրկութեան համար, ջրօդանաւերէն մին 24 օր ետքը վերադարձաւ Սփիցպէրկ՝ օգնութիւն խնդրելու։ 9 Մայիս 1926ին երկու ամերիկացի օդանաւորդներ, Պըրտ եւ Պէննէթ, մեկնեցան Սփիցպէրկէն եւ բեւեռ հասան, յետոյ վերադարձան Սփիցպէրկ՝ կտրելով 2.400 քիլոմեթր։ 11 — 14 Մայիսին, «Նորկէ» օդանաւը անցաւ բեւեռէն, միացնելով Սփիցպէրկն ու Ալասքան (3400 քիլոմեթր)։

Օդանաւային այս արշաւներուն առաւելութիւնը այն է, որ արագ եւ նուազ տաժանելի պայմաններու մէջ կը կատարուին, միաժամանակ օդանաւորդները կրնան ուսումնասիրել սառոյցի դաշտին վիճակը։ Սակայն, գիտական տեսակէտով՝ գոհացուցիչ չեն կատարուած այդ ուսումնասիրութիւնները։

3.— Բեւեռային գօտիին գիտական ուսումնասիրութիւնը կը սկսի ռուսական վերջին արշաւանքով։ Արդարեւ, ռուսական արշաւախումբը, ամէն նախազգուշութիւն ձեռք առնելով եւ հազարումէկ պատրաստութիւն տեսնելէ վերջ, բեւեռ մեկնեցաւ՝ բնակելու համար այնտեղ, ամբողջ տարի մը։ Իր դերը պիտի ըլլայ ուսումնասիրել բեւեռային ծովագրութիւնը (ջուրերու խորութիւնը, հոսանքները, սառնակոյտերու ճամբորդութիւնը եւայլն), ինչպէս նաեւ բեւեռային բնագիտութիւնը (մագնիսականութիւն եւայլն), օդերեւութաբանութիւնը, — պէտք է գիտնալ որ, բեւեռային գօտին մէջ մթնոլորտային շարժումները մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն՝ նախատեսելու համար օդին եղանակը զանազան գօտիներու վրայ, ինչ որ ապահովութեան մեծ երաշխիք մը կը կազմէ օդանաւերուն համար, այդ պատճառով բեւեռէն անթելով օրը օրին օդերեւութաբանական զեկոյցներ պիտի ղրկուին Մոսկուա։

Աւելցնենք որ ռուսական արշաւախումբը մեկնեցաւ ոչ թէ Սփիցպէրկէն, այլ Ռուտոլֆ կղզիէն, որ մաս կը կազմէ Ֆրանսուա Ժոզէֆ արշիպեղագոսին, — մօտ 1000 քիլոմեթր կը պակսի դէպի բեւեռ հեռաւորութենէ։

Այս արշաւանքները, սակայն, բեւեռագիտութենէ զատ, կը հետապնդեն տնտեսական շահեր։ Մարդը, ինք, տնտեսական տարր մըն է, — [illegible]գին կամ սառոյցին վիճակը քննելու համար՝ մարդ պիտի չուզեր ստանձնել այն դժնդակ պայքարը, որ ստիպուած է վարել սառոյցներու եւ ցուրտին դէմ։

Տնտեսական տեսակէտով, մարդկաց արշաւանքը դէպի սառուցեալ գօտի կը կատարուէր որսորդութեան համար, — կէտ ձուկը, ռնգեղջիւրը, ծովահորթը, ծովացուլը, ճերմակ արջը քանի նուազեցան, մարդիկ երկարեցան մինչեւ սառուցեալ գօտի, գտնելու համար անոնց հետքը։

Յետոյ, մարդիկ հետզհետէ մշակելի դարձուցին հողային անհուն տարածութիւններ, որոնք տարուան մէջ երկար ատեն անմատչելի կը մնային ցուրտին պատճառով։ Այնպէս որ բեւեռագնացութիւնը քիչ մը աւելի հող շահելու նպատակ կը հետապնդէր [illegible]։

Եւ վերջապէս բեւեռային գօտին շահագործութեան առարկայ՝ դարձաւ իր հանքային հարստութիւններով։ Այսպէս, Սփիցպէրկի մէջ երեւան հանուեցաւ 8 միլիար թոն հանքածուխ, որուն շահագործումին համար այնքան դիւրին պայմաններ կան։ Բայց ինչպէս որսորդութիւնը նոյնպէս հանքերու շահագործումը նուազեցաւ տարիներու ընթացքին, — 1924ին Սփիցպէրկ տուած էր 450 հազար թոն հանքածուխ, 1928ին՝ 274 հազար թոն միայն։ Աւելցնենք, սակայն, որ բեւեռային գօտին այն մասին մէջ, որ Ռուսներու տիրապետութեան տակ կ'իյնայ, հանքային հարստութիւնները նոր հեռանկարներ կը բանան, — այսպէս երեւան հանուած են ֆոսֆաթի, քարիւղի, հանքածուխի, զանազան մետաղներու հանքեր։ Հանքագործութեան աշխատանքները չեն անցնիր, սակայն, Սփիցպէրկի սահմանը։ Սկիզբները Սփիցպէրկի հանքերուն շահագործումը կը կատարէին Հոլանտացիները, վերջը լեհերն։

1935ին խորհրդային կառավարութիւնը ստանձնեց եւ այնուհետեւ տարեկան 400 հազար թոն հանքածուխ կ'արտադրուի։

Այս տարուընէ սկսեալ, բեւեռային գօտին կը ստանայ նոր կարեւորութիւն մը, — իբրեւ օդային հաղորդակցութեան գիծ։ Այնպէս կը նախատեսուի, որ մօտաւոր ապագայի մը՝ բեւեռային գօտին պիտի ըլլայ ամէնէն արագ եւ կարճ ճամբան Եւրոպայէն Հիւսիս. Ամերիկա։

Եւ ահա քաղաքական պայքար մը տիրանալու համար հողամասերու, որոնց որ եւ է արժէք չէին տար դարերէ ի վեր, օրինակ՝ Կրօէնլանտան, դանիական հող, որ կրնայ անդրովկէանեան հաղորդակցութեան կայան մը դառնալ։ Նորվէկիա 1931-1932 կարգ մը իրաւունքներ ունենալ կը կարծէր այս կղզիին արեւելեան եզերքներուն վրայ։ Եւ կը գրաւէ։ Վէճը կը տարուի Լա Հէյ, որ կը մերժէ Նորվեկիոյ իրաւունքները։

Խորհրդային կառավարութիւնը որ կը հիմնէր բեւեռային ճամբայ մը մեկնելով Սիպերիոյ հիւսիսային եզերքներէն, չէր կրնար չշահագրգռուիլ Սառուցեալ Ովկիանոսին վրայ գտնուած կղզիներով, անոր համար ինք միայն կրնար գրաւել զանոնք [illegible]ական կերպով։ Այսպէս, 1926ին գրաւեց Վրանկէլի կղզին, իսկ 1928ին կայաններ հաստատեց Ֆրանսուա Ժոզէֆ արշիպեղագոսին մէջ, հակառակ Նորվեկիոյ բողոքներուն. [illegible] այս արշիպեղագոսին հիւսիսային կղզիներէն մին է, Ռուտոլֆ կղզին, որ կը ծառայէ իբրեւ խարիսխ հիւսիսի ռուսական արշաւախումբին։

ՔԱՂՀԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

—o—

Սիրելի Արամ.— Կենդանիներու բերանին, բացուած կոկորդին «հրախոն» կ'ըսենք, որուն նմանակն ալ կայ գերմաներէնի մէջ — rachen, եւ, բառ ցայտ, բախ, առանց նոյնիսկ Ե գիտնալ, թէ ձայնաւոր գիրերու մասին բառերը։ Շատ հաւանական է որ Ե. դարուն Մեսրոպ մասնաւոր հոգածութիւն մը ցոյց տուաւ ձայնաւոր գիրեր տեղաւորելու հայ բառերուն մէջ, որոնք առաւելապէս կը բաղկանային բաղաձայններէ։ Այս առիթով, լաւ չէ՞ արդեօք որ, միանգամ ընդ միշտ, մեզի եւ մեր հետեւորդներուն համար ճշդենք սա պարագան, թէ ձայնաւոր գիրերու փոփոխութիւնը գլխաւոր ապացոյցն է արմատական բառերուն բաղաձայններէ միայն բաղկացած ըլլալուն։ Այսպէս՝ մուխ (մխ), մաղ (մղ), ծուխ (ծխ), կիր (կր), նմանապէս՝ դէզ (դիզ), մէտ (միտ), ինչպէս միտք (մտ)։ Անշուշտ կ'ըմբռնես, թէ մեր ակնարկութիւնը այն պարագան կը մտադնէ, թէ ձայնաւոր գիրերը կամ կը սղին, կամ կը կորսուին, կամ երկու բաղաձայններու միջեւ բնագործն կը դրուին, կը չնչուին։ Ինչպէս՝ «րնիկ» բառին մէջ ըՆ ձեւը անպատճառ նունչ մը կ'ուզէ, Ը, որպէսզի հնչուի, ուստի՝ ձայնաւորին կարելի է ըսել նաեւ շնչաւոր կամ հրնչունաւոր։ Հ եւ Ց ալ կիսաձայն են, այսինքն կէս ձայնաւոր են. հրեշտակին, Հրիտակին, Հնչելին եւ տակաւին շատ մը բառերու առջեւ դրուած Հ տառը պարզապէս շունչի համար է, ինչպէս հարկանել (արկանել) բային մէջ ալ, որ կ'ըլլայ ղարկանել (ղարնել, ղարնուիլ), Ի ինկած՝ տեղը աւելի ուժով Գ եկած։ Նոյնը նաեւ Յ տառին համար, որ հնչումով աւելի համեստ կամ մեղմ է։ Բնական է թէ ընդհանուր բացառութիւններ են ասոնք։ Նոյնը՝ երբ ըսենք թէ «յար» մեղմացած ձեւն է «հար»ին. յարել (իրար գալ, միանալ), հարկանել (իրար գալ ուժով, միանալ՝ ձայն հանելով)։

Բայց շատ դուրս գանք այս բաւիղէն, լաբիւրինթոսէն, ուր մտանք, Արամին բացակայութենէն քաջալերուած։ Բայց ո՞ր ուսուցիչը իր սակորը չունի, իր քմայքը չունի։

Քիչ առաջ կարդացի.— Հետազօտութիւնը իմաստասիրական եւ գիտական հայեցողութիւններու մէջ ամէնէն աւելի նորուած...թերութիւնն է։ Պարզ լուր մը հրատարակողին համար իսկ անհրաժեշտ է քիչ մը թափանցում։

Այս սկզբունքը մեծապէս կը պատշաճի նաեւ լեզուին, որ մայրն է բոլոր գիտութիւններուն, որով կը հերատուին բոլոր բանաձեւերը, որով կարելի է միայն մինչեւ անչափելի բարձրութիւններ սաւառնիլ եւ ընկլուզիլ միանգամայն անսահման խորութիւններու մէջ։ Լեզուն մայրն է բոլոր արուեստներուն, ըլլալով լաւագոյն եւ դժուարուսումն արուեստը։

Անշուշտ որ խոր տարբերութիւն կայ «հոտ»ին եւ «բոյր»ին միջեւ, odeur, parfum։ Հոտը ընդհանուր բառն է, առհասարակ գործածուած. բոյրը հոտերուն անոյշ եւ զմայլելի տեսակն է, եւ կը գործածուի, պէտք է գործածուի լոկ լաւագոյն եւ սիրուած հոտերուն համար, ինչպէս վերը ֆրանսերէնը։ Ուստի, չենք ըսեր քաղցրահոտ, այլ քաղցրաբոյր։ Բայց կ'ըսուի նաեւ անուշահոտ, որովհետեւ, ինչպէս վերի բացատրութենէն կը տեսնուի, հոտը ընդհանուր բառը ըլլալով, պէտք է ըսենք նաեւ «հոտեղէն», հոտեղէններու վաճառատուն, եւայլն. իսկ բոյրը պահել իր ընտիր իմաստով։ Ըստ այսմ, հետեւեալ բառ մը չէ «զարշաբոյր»ը, փոխանակ զարշահոտի։ Որչափ դէշ պիտի ըլլայ «զարշաբուրութիւն»ը՝ փոխանակ զարշահոտութեան։ Հոտին դէշն ալ կ'ըլլայ, անոյշն՞ ալ, բայց բոյրը բոյր է, որ կարծես փունջ փունջ կուգայ կը դրդէ, կը շոյէ զգայութիւնդ՝ երբ կը շրջիս պարտէզի մը մէջ։

Սիրելի Արամ, պարտէզ ըսինք, եւ արդեօք գեղեցիկ չէ՞ սանկ փոքրիկ պտոյտ մը ընել մեր լեզուին ալ խորքին մէջ, թեթեւաոտ եւ ոչ այնքան ծանրախոհ պտոյտ մը, արձակուրդի վայել։ — Ի՞նչ կ'ըսես, «կշտամբել» (յանդիմանել, չեխել) բառին մէջ չը՞ կա՞յ արդեօք արմատական «կոշտ»ը, — կորսուած, խե՛ղճ ձայնաւորներ՝ որոնք գերի դարձած են բաղաձայններուն քմայքին։ — Երազել բային համազօր երկու հին գրական բայեր ունինք, — առաւնուլ եւ շրտնուլ։ Երկրորդը որոշապէս առաջինին յար եւ նման բաղաձայն լծորդ գիրի մը (ա եւ շ) փոխանակութեամբ եւ ձայնաւորի մը (ա) սղուելովը։ Չէ՞ որ «տապարը» եղած է «սպար», սպարապետ։ Չէ՞ որ «ամեհի»ին արմատն է ահ (վախ ազդող), նորէն ձայնաւորի փոփոխութեամբ (ա եւ ե)։ Չէ՞ որ «հատորը» միշտ նոյնն է «կտոր»ին հետ, նաեւ «կտուր»ին հետ, որ կտրուած մասն է տանիքին։ Կը տեսնուի որ բաղաձայնները ամրութիւնն են լեզուին բոլոր բառերուն եւ ասիկա որքան կրկնենք, կ'արժէ։ Փոքր օրինակ մըն ալ — առնենք «ոգի»ն բառը, որուն երկու ձայնաւորներն ալ (ո եւ ի) անհաստատ են։ Անոնց երկուքին միջեւ Գ բաղաձայնն է որ սիւնի պէս կը բռնէ զանոնք։ Ան կը մնայ միշտ անփոփոխ, անայլայլելի, մինչ «ոգի»ին ձայնաւորները զանազան ձեւեր կ'առնեն, կամ կը կորսուին։ Այսպէս՝ ոգել (երգել, կամաց մը կանչել), հոգեւոր, այլովքն հանդերձ։ Չխորանանք սակայն, լեզուն որքան խոր է եւ իմաստալից, այնքան ալ վիհեր եւ փեսեկումներ ունի վըտանգալից, ժամանակի անեղծութեան եւ յաւերժութեան նշանակ, որուն գըրոշմը արդէն կը կրէ իր ճակատին վըրայ զայն խօսող ցեղը։

Դիտելով մատնամատեան յետին կարծերը, վերջացնե՛նք, Արամ, — «յամենալ» բային մէջ կարելի՞ է արդեօք տեսնել «յամառ»ին «յամ» արմատը, «աճպարար»ին մէջ աճապարիլ, «կթել»ին մէջ կաթիլը, ինչպէս կութքը, «հրոս»ին մէջ ձին, բայց գերմանական արմատով (Ross), անգլ. horse։

ՏԱՐԱԶ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀՈԼԱՆՏԱՅԷՆ

ՀԱՅ ԱՐՈՒՆԸ ՄԻՋԱԶԳ. ՃԱՄԲԱՐԻՆ ՄԷՋ

7 Օգոստոս.— Կէսօրէն առաջ հայկական հարսանիքի փորձերով զբաղած ենք, որ տեղի պիտի ունենայ ժամը 7ին։ Կանոնաւոր տէրտէր մը պատրաստեցինք, ապա հարսն ու փեսան։

Ժամը 4.30ին պատուիրակներս ամերիկեան բանակավայրը հրաւիրուած ենք. որոշուած ժամուն վեց հոգի հոն գտնուեցանք։ Գեներէն մէկը մեզ ներկայացուց Տոքթ. Ճէյմս Ուէսդրին, Միացեալ Նահանգներու սկաուտ պետը։ Կեդրոնատեղէն յետոյ բանակավայր կը վերադառնանք, նոր բարեկամներ շահելով մեր Միութեան համար։

Ժամը 7. մարզադաշտի ամպիոններուն վրայ տեղ չկայ այլեւս. ձայնասփիւռները «Բամ Փորոտանի» ալիքները կը տարածեն ամէն կողմ։ Կեդրոնական կայմին վրայ եռագոյնը կամաց կամաց կը բարձրանայ. ժողովուրդը ոտքի է. հարիւր մեթր հեռուն, մէջտեղի մուտքէն, հայկական հարսանիքի շքեղ թափօրը կը յառաջանայ. պատուոյ ամպիոնը չհասած՝ զոյգերը կը բաժնուին ձախ, աջ, ձախ, աջ, իսկ հարսը, փեսան եւ տէր հայրը մէջտեղը կը գտնուին։ Ամէն ինչ կը վերջանայ շատ յաջող ու ճամբարի յատուկ քայլերգով կը հեռանանք ծափերու տարափին տակ։

Ցայտագրին այս մասը վերջացնելով՝ կը մեկնինք բանակումի կրակէն։ Հայերս հոս ալ միւսներէն ետ չմնացինք։ Հիմա օտար մը չկայ որ «Լարիկ ցըմպըր լա լան» չգիտնայ։

8 Օգոստոս.— Այս կէսօրէն յետոյ Հոլանտայի հայ գաղութը մեր բանակավայրը պիտի գայ, ուստի որքան կարելի է ամէն բան կարգի կը դնենք։ Ժամը 2ին հայ ծերունի մայրիկ մը, սպիտակ մազերով, օժտուած իսկական հայրենի շունչով, իր աղջիկը եւ թոռնիկը մեր բանակավայրը հասան, յետոյ ուրիշ պարոն մը, եւ վերջապէս Համպուրկէն օդափոխութեան եկած ուրիշ ընտանիք մը, իրենց մանչուկով։

Խօսակցութիւններ կ'ըլլան զանազան հայրենասիրական նիւթերու մասին. ծերունի մայրիկը յուզուած է։

Երկու տեղացի երիտասարդ տիկիններ կը մօտենան եւ տեղեկութիւններ կ'ուզեն հայ ժողովուրդի անցեալին ու ներկայի մասին։

— Մեր մեծ ծնողքը Հայեր եղած են, կ'ըսեն բոլորովին խանդավառուած։

Այդ միջոցին ձեռքիս մէջ ունէի յիսունի մօտ պատմական նկարներ, հրատարակուած Վենետիկի մէջ։ Կը սկսիմ մէկիկ մէկիկ ցոյց տալ.— Ահա Հայկ Նահապետը, Ս. Սահակ, Ս. Մեսրոպ, էջմիածինը եւ ուրիշ հին եկեղեցիներ՝ հայկական կոթողով։

— Ինծի համար ասոնք հազուագիւտ նորութիւններ են, որովհետեւ ես ճարտարապետ եմ, կ'ըսէ տիկիններէն մէկը, իր այցելատոմսը տալով։ Անունս Հախիմեան ըլլալու է, եթէ սխալ չեմ արտասաներ, մեր մեծ հայրերը Պարսկաստանի Սպահան քաղաքէն եկած էին անցեալ դարուն։

Վերջապէս նկարները բոլորն ալ աչքէ կ'անցնէ, հետաքրքիր եւ տպաւորուած։ — Դաւիթ Բէկ, Զօր. Լորիս Մելիքով, Զօր. Անդրանիկ, Աղբիւր Սերոբ իր կտրիճներով։

— Մենք չէինք գիտեր թէ Հայոց պատմութիւնը այսքան հարուստ է եղած, կ'ըսեն քիչ մը յուզուած։

Մեր հայ հիւրերը խոկոյն հասցէն կառնեն, որպէսզի մեր մեկնումէն յետոյ քիչ մը կազմակերպուին։

Երեկոյեան ճաշէն թոյլ չտուինք որ մեր հիւրերը հեռանան։

9 Օգոստոս.— Այսօր կէսօրէն յետոյ, ժամը 2.30ին տեղի ունեցաւ ճամբարի փակման թափօրը։ Հիմա բոլորն ալ կը գտնուին մարզադաշտին վրայ։ Այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ պետը եւ բոլոր ազգերու ներկայացուցիչներուն նուիրեց ճամբարի խոր հրդանշանը։

Ժամը 4.30ին հսկայական արարողութիւնները կը վերջանան ընդհանուր խանդավառութեան մէջ։

Այս իրիկուն եգիպտական սկաուտ պետ Սալամա էֆէնտին մեզի հիւր պիտի ըլլայ։ Խոհարարները մեծ գործի վրայ են։

Բ. ԿԱՐՄՐԱԿԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— «Ճումհուրիէթ»ի մէջ, խմբագրապետ Եունուս Նատի կը գրէ.—

... «Ճումհուրիէթ»ի «Ինքնաքննադատութիւն» բաժինին խմբագիրը, գնահատելով հանդերձ ներգաղթի գործին ընծայուած ուշադրութիւնը, կ'ըսէ թէ երկիր բերուող ցեղակիցներու թիւը շատ քիչ է համեմատած բերուելիք հսկայ թիւին. հետեւաբար, այս ձեւով, այդ գործը շատ երկար պիտի տեւէ։ Այս տեսակէտը շատ ճիշդ է։ Հարկ է այս գործը աւելի մեծ թափով, աւելի մեծ ծաւալով եւ աւելի արագ ընել։ Համոզուած չենք թէ անկարելի է ատիկա։

Այս սիւնակներուն մէջ մենք եւս առաւել ատեն պաշտպանած ենք այս տեսակէտը։ Այս ձեւով շարժիլ անհրաժեշտ կը դառնայ, որովհետեւ մենք գործը ելմտացոյցին ու միայն ելմտացոյցին կապած ենք։ Խորհեր էինք թէ գործը աւելի լայն ծաւալ կրնայ ստանալ, եթէ ելմտացոյցէն անկախ ձեւով մը ընթացք տանք անոր։

Եկող գաղթականներուն տուն մը, բաւական չափով հող, կենդանի, գործիքներ եւ սերմացու պէտք է տալ ոչ թէ ձրի, այլ առանց տոկոսի եւ երկար պայմանաժամով, 20-30 տարիէն վճարելի։ Իսկ ասոր համար հարկ է հիմնել առանձին դրամատուն մը, անոր իբրեւ հիմնադրամ տալով ներգաղթի համար յատկացուած պիւտճէն։ Գործին նիւթական կողմը այս ձեւով կարգադրելէ վերջ, կը մնայ ճշդել թէ ներգաղթողները երկրին ո՞ր մասերուն մէջ պէտք է տեղաւորել։ Ասիկա շատ կարեւոր նիւթ մըն է, որուն վրայ կանգ պէտք է առնէ կառավարութեան ուշադրութիւնը։ Ամէն պարագայի, մեզ մօտ հող չի պակսիր ներգաղթողները տեղաւորելու համար։ Միայն Թրակիոյ մէջ դեռ 5-600 հազար գաղթական գիւղացիներու տեղաւորելու պարապ հող կայ, ասիկա կրնանք տեսնել առաջին իսկ ակնարկով։ Պոլսոյ պատերէն հազիւ բաժնուած՝ կրնանք բոլորս տեսնել թէ որքա՛ն շատ պարապ հող կայ հոն։ Եւ ասկայն, մեր երկրին մէջ բնակչութեան եւ հողի խնդիրը տարօրինակ երեւոյթներ կը պարզէ։ Մեր անտառ տարածութիւնները բոլորն ալ պարապ են, եւ երբ կ'ուզենք այդ պարապութեանց ձեռք զարնել, շատ մը ծախսերու մասին կը խօսուի մեզի։ Չենք ժխտեր այդ պարագան։ Այդ հողերը, իրենց այժմու վիճակով, ուղղակի վըրայ ակնկալուած չափ արժէք կը ներկայացնեն։ Մէկ կողմէ՝ թէ՛ Թրակիոյ եւ թէ Անատոլուի մէջ կը ճշդենք այն վայրերը ուր ներգաղթողներ պէտք է տեղաւորել։ Միւս կողմէ՝ մեր նիւթական ու գիտական միջոցներով այդ վայրերը կը դարձնենք գաղթականներու տեղաւորման յարմար տեղեր եւ, այդ կերպով, երկու-երեք անգամ աւելի գաղթականներ կը բերենք։

Գաղթականներ բերելու եւ տեղաւորելու լաւագոյն միջոցը այս է, մեր խորունկ համոզումով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ԺԵՌՈՄԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Սէն Ժէրոմի «Վրէժ» խումբին կողմէ Յանասորի 40ամեակին առթիւ սարքուած դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ ընկ. Յ. Էթմէքճեանի ագարակին մէջ, պաղ ջուրի աւազանին եզերքը։ Հակառակ օդին անյարմարութեան, ստուար բազմութիւն մը ներկայ էր յարգանքի տուրքը տալու ազատագրական պայքարին մասնակցող հերոսներուն։

Ընկեր Մ. Ալլահեան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Կարկուտ տեղաց»ով, զոր նուագեց Գ. Մ. Զէօրէքճեան։ Ընկ. նախագահը քանի մը խօսքով բացատրեց Յանասորի հերոսամարտին իմաստը։ Եղբ. Օր. Մարի Գէնիքեան. արտասանեցին Գ. Վ. Երվանդեան եւ Գ. Ցովաքիմեան։ Խօսեցաւ ընկ. Հայկ Սէրէնկիւլեան, ծանրանալով Հայոց ազգային արժէքներու վրայ։ Սէն Լուի «Վահան-Թորգեն» թատերախումբը իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած ըլլալով, մեծ յաջողութեամբ ներկայացուց «Մաշքի ի Բաղդր»։

Հանդէսէն վերջ սկսան եւրոպական պարեր։ Խումբ խումբ սեղաններու շուրջ հաւաքուած բազմութիւնը կ'երգէր ազգային եւ յեղափոխական երգեր։

⁂ Թաղիս Ս. Սահակ-Մեսրոպ մանկապարտէզի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի ամբողջ օրը, Գ. Յ. Գմպըլեանի ագարակին մէջ։ Ծնողքներ փութացած էին հանդիսավայր, լսելու համար իրենց զաւակներուն թոթովանքը։

Հանդէսին բացումը կատարեց Թաղականութեան ատենապետ՝ Գ. Բարդամեան։ Սրտառուչ խօսքեր ուղղեց հայ ծնողքներուն եւ թաղեցիներուն օժանդակութեան համար։ Այս առթիւ շեշտեց.— Ժողովուրդը իր մայրական լեզուով է որ միայն կրնայ հարազատօրէն արտայայտուիլ եւ իր հոգեկան պահանջներուն գոհացում տալ։ Թաղեցին մեր վրայ պարտականութիւն դրաւ. մեր կարողութեան ներած չափով աշխատանք կատարեցինք, աջակցութեամբ Տիկնանց Միութեան։ Տիկնանցը իր մէկուկէս տարուան գործունէութեան շնորհիւ, մուտք ունեցած է իր ձեռնարկներէն 10,200 ֆրանք. դպրոցը բաց չունի, այս մասին վստահ եղէք։ Այս հանդէսով թաղականութեանս ժամանակաշրջանը լրացած կը համարուի. պէտք է որ թաղեցին լրջօրէն մտածէ կրթական գործին, ընտրէ իր պատկան մարմինը, որպէսզի կրթական գործը աւելի լաւ հիմերու վրայ դրուի մատաղ սերունդը ուծացումէ փրկելու համար։

40—50 աշակերտ բեմի վրայ կազմ ու պատրաստ, առաջնորդութեամբ մանկապարտիզպանուհի Տիկ. Ալիս Գմպըլեանի եւ ընկերակցութեամբ դաշնակի, թնդացուցին «Ազատութեան այն վառ սէր»ը։ Մենքոց, մենախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, պար եւ շուէտական մարզանք, բոլորը լաւ ու կատարեալ։

Հանդէսին մաս կը կազմէին երկու զաւեշտներ, նախակրթարանի աշակերտներու կողմէ՝ «Անառակ որդին» եւ «Երկու հնակարկատներ», որոնք անցան շատ յաջող։

Կը լսեմ որ, ամավերջի այս հանդէսով կոկիկ գումար մըն ալ մտաւ թաղականութեան գանձը։ Թղթակից

ԵԴԵՍԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Ցապաղած).— Օգոստոս 1ին, Սէն Լու, ընկ. Լեւոն Եօթնեղբայրեանի ագարակին մէջ տեղի ունեցաւ Եդեսիոյ Հայր. Միութեան տարեկան դաշտահանդէսը։ Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը։ Բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին եռագոյն դրօշներ։ Հանդէսը բացուեցաւ «Յառաջ Նահատակ»ով։ Օրուան նախագահը, Տիկ. Քիպրիթճեան փառաբանեց Ուրֆայի հերոսական դիմադրութիւնը, որ իր անսահման խոյանքով պատիւ բերաւ հայ ժողովուրդին։ Կ. Թաչի սանուհիները, ընկ. Ղ. Փիլիկեանի ղեկավարութեամբ, կատարեցին գեղջկական պարերը, երգեր եւ արտասանութիւններ. ինչպէս նաեւ շատ յաջող կերպով արտասանեցին Տիկ. Վիքթոր եւ ընկ. Թիւթէլեան։

Օրուան բանախօսն էր հոգեւոր հովիւ Եղիշէ քահանայ Մխիթարեան, որ ազդու ճառով մը յուզեց ներկաները։ Այս առթիւ հրաւիրեց նոր սերունդը, քալել այն ճանապարհէն, ուրկէ քալեցին ազգին հերոս զաւակները։

Անուրդի դրուեցաւ հերոսամարտի ղեկավարներէն Մկր. Եօթնեղբայրեանի, Յ. Թասալըճեանի եւ Օր. Հանըմ Քէթէնճեանի խմբանկարը։ Կարճ ժամանակի մէջ գոյացաւ 260 ֆր.։ Նկարը շահեցաւ Գաւ. Միութիւնը։

Գուլվառ Օտտոյի Աղամեան թատերախումբի կողմէ յաջողութեամբ ներկայացուեցաւ «Խեչոյի Թուղթը»։ Հանդէսը վերջացաւ Ղ. Փիլիկեանի սարքած կենդանի պատկերով։

Հանդէսէն յետոյ սարքուեցաւ նահապետական սեղան մը, մօտ երեսուն սեղանակիցներով։ Հոն էին Եօթնեղբայրեան գերդաստանին վերջին շառաւիղները, Հայր. Միութիւնը վարող անխոնջ մշակները, հոգեւոր հովիւը եւ Տիկ. Քիպրիթճեան։ Անվերջ կենացներ պարպուեցան նահատակներու յիշատակին։ Սեղանը տեւեց մինչեւ գիշերուան ժամը 10։

Գ. Փիլիկեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (433)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Առջի տարին գիւղի մեծերը հազիւ կրցեր էին խօսք հասկցնել ճահիլներուն, թէ Թաշիդ բէկի տուրքը պիտի տրուի, թէ անոր դաշտային աշխատանքները իրենք պէտք է կատարեն, ինչպէս կատարած էին տասնեակ մը տարիներէ ի վեր

Սակայն, այդ դարնան անհամաձայնութիւնը ծայր առաւ գիւղին մէջ։ Գիւղացիներու մեծամասնութիւնը կտրականապէս մերժեց որ եւ է աջակցութիւն կամ տուրք վճարել։ Հակառակի պէս Թաշիդ Բէկն ալ, քաջալերուած Հայոց հանդէպ կառավարութեան ցոյց տուած խստութիւններէն, նոր հարկ մը եւս դրաւ Տիծանցիներու խոտնոցներուն վրայ, որոնք մինչեւ այդ ազատ էին տուրքէ։

Բաժակը լեցուեր էր. ամբողջ գիւղը մէկէն ոտքի ելաւ. Տիծանցի Ուէս Գէորգը, անվախ, խելօք մարդ մը, կանչած էր գիւղացիները խորհրդակցութեան։

Ուէսի բակը լեցուեր էր գիւղացիներով։ Շատեր տան երեսացը բարձրանալով կը հետեւէին ժողովին։ Ուէս Գէորգը, պատի տակ նստած, հանդարտօրէն կը խօսէր՝ բացատրելով գիւղի անել վիճակը եւ անհրաժեշտութիւնը անմիջապէս եզրակացութեան մը գալու։ Քաղի ժամանակ էր. Բէկը զօլամներու միջոցով երկու անգամ լուր ղրկած էր, որ գիւղացիք գան իր արտերուն ցորենը հնձելու։

Երբ Ուէս Գէորգը խօսքը վերջացուց, գիւղացիք լուռ իրարու նայեցան։ Կարծես ոչ ոք խօսիլ կ'ուզէր։ Ոմանք գլուխնին քերեցին, փափսացին, շատեր յօրանջեցին, որպէս թէ հարցը իրենց հետ ոչ մէկ առնչութիւն ունենար։ Հասարակ գիւղականին ի՞նչ կը վայլէր խօսիլ, երբ գիւղի առաջաւոր մարդիկը լուռ կը մնային։

— Հա՛, մեր Ուէսը խելօք բաներ կ'ըսէ, — վերջապէս ծերունի Մրտօ էմին սկսաւ խօսիլ, — հարկ չտանք, Բէկի համար չաշխատինք, լա՛ւ, շատ լաւ, իմ ալ ուզածս այդ է, կառավարութեան ծանր հարկերը արդէն հալ չեն ձգած գիւղականի վրայ, Բէկի բեռն ալ չուան մը ձգած մեր վզին, հա հա պիտի խեղդէ մեզ։ Ոչ աշխատանք եւ ոչ ալ հարկ՝ տանք Բէկին, այդպէս կ'ըսէք, լաւ, բայց որ Բէկը զօլամներով գիւղ գայ, զոռով մեզ քշէ տանի, մեր մալ ու միւլքին ձեռք նետէ... Օխթանտոսես անցեր եմ, մազս մօրուքս ճերմկած... աշխարհը այսպէս եկեր՝ այսպէս ալ պիտի երթայ... Ես կ'ըսեմ, նորէն Բէկի սիրտը առնենք, երթանք աշխատինք, խարճը տանք... զոռով շունը չկատղեցնենք...

Մրտօ էմիի խօսքերը սրող ազդեցութիւն գործեցին ներկաներուն վրայ, ոմանք սիրօրէն գլուխնին կախեցին, անզօր կատաղութեամբ ատամները կրճտացնելով, ոմանք հաւանութիւն յայտնելու ձեւով գլուխնին փարտեցին։ Երիտասարդները, որոնք բոլորն ալ «աղքութեան մարդ» էին, դաժան կատաղութեամբ լեցուած, լուռ մնացին։ Առաջինը ո՞վ պիտի խօսէր։

— Հա՛, տա՛նք, — յանկարծ դրան մօտ կանգնող երիտասարդ մը քովինները հրմշտկելով առաջ ինկաւ, — կառավարութեան տանք, Բէկին տանք։ Մեր արտերը ձգենք, երթանք Բէկին համար աշխատելու, ապա մեր տուն տեղ ո՞վ նայէ, մեր ճիժ ու պժեղուն ո՞վ հաց տայ։ Դեռ քանի՞ տարի եղաւ որ այդ մարդը մեր կողմերը երեւցաւ։ Տկլոր չօպան մըն էր առաջ, հիմա բէկ եղաւ։ Առաջ զինք մարդու տեղ չէինք դներ, հիմա ամբողջ գիւղը իր ծառան է։ Քանի գլուխ ծուխ ենք, այնքան ալ մնացինք։ Մեր հողերուն կէսը գրաւեց, ձայն չհանեցինք. հարկ դրաւ մեր վրայ, ընդունեցինք, կով ու պտկալը տարինք, ինչո՞ւ համար։ Առաջ մենք մեր գիւղին տէրն ու տիրականն էինք, հիմա դարձեր ենք Թաշիդ Բէկի ռայաները. ձեր գիտնալու բանն է, բայց ես ոչ աշխատելու կ'երթամ, ոչ ալ մէկ փարա կուտամ... ես իմս ըսի...

Խօսողը Մրտօ էմիի կրտսեր զաւակն էր։ Բոլորի ակնարկը կեդրոնացաւ ծերունի հօր վրայ, որ յօնքերը կիտած՝ տունը մը մուխ ըրաւ եւ տղու ձեռքի փայտը բարկութեամբ գետին զարկաւ.

— Զէ՛նդ։ Տասն երէկ մէկ, էս օր երկու, ելեր խօսքի կը խառնուիս...

— Իրաւունք ունի, իրաւունք ունի, — խառն ի խուռն չորս կողմէն ձայն տուին գիւղացիները, — մենք այլ եւս այս պայմաններով չենք կրնար ապրիլ։

— Իմ արտիս ցորենը հասեր է, ես իմ սա՞րսս լամ, թէ երթամ ձրի աշխատելու Բէկին համար, — կը պոռար տարէց գիւղացի մը, — մեր քաղցածը բաւական եղաւ, որ տեղն որ բարակ է, էն տեղէն թող կտրի... մենք ալ թալնինք էս ցաւէն...

— Չենք երթար, տուրք չենք տար...

Գիւղացիք իրար խառնուեցան, ոչ մէկը միւսին ըսածը չէր լսեր։ Քիչ առաջուան անհոգ անտարբերութիւնը տեղի տուած էր անսանձ կատաղութեան։ Կը պոռային, բռունցք կը շարժէին։ Ամէնէն շատ երիտասարդները կ'աղմկէին։

Առանց վերջնական եզրակացութեան մը գալու, գիւղացիք ցրուեցան, ամէն մէկը իր գործին։ Բակին մէջ մնացին Ուէս Գէորգը եւ երեք երիտասարդներ, որոնց մէջ եւ Մրտօ էմիին տղան։

— Ներս երթանք, — խորհրդաւոր ձեւով ըսաւ Ուէսը, — երէկ գիշեր սարէն վարդապետն ու տղաքը վար իջան։ Երթանք, մէկ անոնց հետ խօսինք

Իրօք, Ուէսի ընդարձակ սաքուի շուրջ շարուած էին ընթերցողին վաղածանօթ Ծուռ վարդապետը ու ընկերները։ Ուէսի հետ ներս մտնողները բարեւեցին ու պատի տակ շարուեցան կարգով։

———

Գիւղացիներու անակնկալ ըմբոստութիւնը կատղեցուց Թաշիդ Բէկը։

Յաջորդ առտու իր զօլամներէն հինգը ուղարկեց, որպէսզի բռնութեամբ գիւղացիները իրենց աշխատանքէն պոկեն ու բերեն իրեն արտերը քաղելու։ Զօլամները մահակներով զինուած, իջան Հայոց արտերը, ու պատահած գիւղացիները ծեծելով սկսան մէկտեղել։ Արտէ արտ հաւաքած ձայնը հասաւ մինչեւ հեռաւոր շրջանները, կիներ ու տարեց մարդիկ աշխատանքնին ձգած՝ աճապարեցին գիւղ հասնիլ։ Երիտասարդները նախ տատամսոտ, ապա վճռական քայլերով մօտեցան Բէկի զօլամներուն, որոնք քանի չափ գիւղացիներ հաւաքած, ծեծելով կը քշէին դէպի Գիֆէրան, Բէկի գիւղը։ Երկու կողմէն խօսքէն հրմշտուքի անցան, մէկ ալ զօլամներու մահակները սկսան ճօճել օդի մէջ։

Տիծանցի երիտասարդները աւելի մօտեցան զօլամներուն ու երբ մէկ-երկու մահակի հարուած ստացան, յարձակեցան զօլամներուն վրայ, խլեցին մահակները ու այս անգամ զօլամներն էին որ կ'աշխատէին տեղացող հարուածներէն ողջ ազատել իրենց գլուխները։ Զօլամներէն Ալի անուն երիտասարդ մը, որ Թաշիդ Բէկի աջ բազուկը կը համարուէր, գըլխուն երկու մահակի հարուած ընդունելով՝ արիւնլուայ վիճակի մէջ երկնցաւ տափը, մօտ, մինչ զօլամներէն մէկը բազմութիւնը ճեղքելով փախաւ, Բէկին հասցնելու։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՎՐԻՊԱԿ.— Դաշնակահարուհի Օր. Զառափեանի ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԱԼԻՔՆԵՐ յօդուածին մէջ (ՅԱՌԱՋ, 7 Օգոստոս) գրագրուած էր կարդալ «գըլտուտած էր», բարձրութիւն կարդալ «բերկրութիւն», հեզամտութիւն կարդալ «հեշտասիրութիւն»։

Իրաքի եւ Անգլիոյ զինակցութեան։

Պէքիր Սըտքը սպայակոյտի անդամ նըստած էր Թրքական բանակին մէջ, 18 տարեկանին, երբ Իրաք Թրքական լուծին տակ էր։ Հաշտ. հանեց Տաճկաստանի կռիւներուն մէջ, մեծ պատերազմի ընթացքին եւ Իրաքի նորակազմ բանակին միացաւ 1921ին։ Այնուհետեւ արագօրէն բարձրացաւ, գլխաւորաբար շնորհիւ իր զինուորական անողոք խստութեան, որ աչքի զարկաւ մանաւանդ Ասորիներու ըմբոստութիւնը զսպած ատեն (1933), երբ աւելի քան 500 Ասորիներ ջարդուեցան. Պետական հարուածէն վերջը — առաջ ամէն առաջ — դարձաւ ազգային հերոս մը, եւ Թագաւորը մասնաւոր պատիւներ շռայլեց իրեն։ Այդ առթիւ էր որ նշանակուեցաւ միայնուն նախագահ ընդհ. սպայակոյտի, եւ անմիջապէս ձեռնարկեց ազգ. պաշտպանութեան զօրացման, օդի թէ ցամաքի վրայ։

Չինաճափոնական պատերազմը

Ճափոն եւ Չինաստան շոգեկրթ յառաջ կը տանին զինուորական պատրաստութիւնները, վճռական ճակատամարտի մը բռնուելու համար։ Հիւսիսային թէ օր 30 ճափոնական օդանաւեր դէպք ռմբակոծեցին Շանկայի ռազմ. Արդէն իսկ պաշարման վիճակ հռչակուած է քաղաքին մէջ։ Օտարականներն ալ զէնքի տակ հրաւիրուած են իբրեւ կամաւորներ։ Բոլոր դրացի ուժերու հրամանատարները խորհրդակցութիւններ կը կատարեն, ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին։

Վերջին լուրերու համաձայն, ամէն բան կախում ունի Ճափոնի նախարարական խորհուրդին տալիք որոշումէն։ Պատերազմական նախարարը արտակարգ նիստի հրաւիրեց հրամանատարները։ Միեւնոյն ատեն, Չինաստանի կեդր. կառավարութիւնը Շանկայ ղրկած է զօրագունդ մը։ Ճափոնցիները հրամայեցին իրենց հպատակներուն քաշուիլ միջազգային թաղամասէն եւ համախմբուիլ ճափոնական վարժարանին շուրջը։ Միեւնոյն ատեն չինացի բանուորներ եւ սպիտակ Ռուսներ վարձեցին, Շանկայի ծովը մաքրելու եւ օդակայանի մը վերածելու համար։

Հինգշաբթի օր նոր կռիւներ տեղի ունեցան Նանքէուի շուրջը եւ ուրիշ վայրերու մէջ։ Չինացիները վճռած են յուսահատական դիմադրութիւն մը փորձել Շանկայի մէջ։ Օտարականները սկսած են փախչիլ։

Մարաջախտ Չանկ Քայ Շէկ, Չինաստանի վարչապետը, կը պատգամաւորէ ճակատ ղրկել ամէնէն ընտիր բանակը։ «Չինաստանի համբերութիւնը սպառած է», կ'ըսէ պաշտօնական ծեկոյց մը։ «Ուրիշ ելք չունինք եթէ ոչ զինեալ դիմադրութիւն, պաշտպանելու համար ազգային հողը։ Ճափոն բռնաբարած է Չինաստանի հողային եւ վարչական ամբողջութիւնը, յետագայ բոլոր դէպքերուն պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ իր վրայ»։

ՉԻՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ քննութիւնները կը շարունակուին, ամբողջովին երեւան հանելու համար այն ցանցը որ բաց կամ ծածկագիր հեռագիրներ բռնելով, կը հաղորդէր Սպանիոյ ապստամբներուն։ Առջի օր ձերբակալուեցան Թղթատարական պաշտօնէային երկու մեղսակիցները, ինչպէս եւ Սպանիացի մը, որ լրտեսութեան բուն կազմակերպիչը կը համարուի։

ԲՆԻՆԹԱՑԻՆ ԵՐՐՈՐԴ ԹՌԻՉՔ մը կատարելու ձեռնարկեց խորհրդային օդաչու մը, Լեվանեւսկի, 35 տարեկան, Մոսկուայէն ճամբայ ելլելով հինգշաբթի առտու ժամը 6ին։ Իրեն կ'ընկերանան հինգ հոգի։

ԳԷՑՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ մարդկանութեան փոխանորդը եւ քաղաքական գիւանագէտը օգոստոս 11ին Վերին Եգիպտէ գացին օդանաւով, տեղւոյն վրայ ուսումնասիրելու համար վերջին դէպքերը եւ ընդհանուր կացութիւնը։ Միջնեւաշարժ ջոկատ մը ղրկուած է խռովեալ շրջանը, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար։ Թռռվարարները հեռացած են։ Նոր զօրախումբեր ղրկուած են Պէյրութի սպայակոյտին կողմէ։

ՊԱՅԾԱՌԱՓԱՅԼ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

Շավիլի եւ Շրջակայից եկեղեցական վարչութիւնը ի գիտութիւն յարգոյ ժողովրդեան կը յայտարարէ թէ՝ այս կիրակի, վեր. Ս. Աստուածածնայ տաղաւարին առթիւ Ս Լուսաւորիչ մատրան մէջ հոգեւոր ծոփի Հմայեակ վրդ. Պալտասարեան պատարագ պիտի մատուցանէ եւ քարոզութեամբ պիտի մխիթարէ հաւատացեալները։

Այս առթիւ տեղի պիտի ունենան Նաիւ՞ խաղողի օրհնութեան եւ խաչաձանգիստի արարողութիւնները։

Եկեղ. երգեցողութիւնները պիտի կատարուին ղեկավարութեամբ դպրապետ Գ. Բագոսեանի եւ մասնակցութեամբ տեղական ուժերու։

Սկիզբ ժամերգ. 8. Ս. Պատարագ 10.30 երկուշաբթի մեռելոց. սկիզբն ժամերգ. 8.30. Ս. Պատարագ 10.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵՆ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ ենթակոմիտէի ժողովը, այսօր, շաբաթ, երեկոյեան ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

ՓԱՐԻԶԻ ԵՓՐԵՄԵԱՆ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 17 Օգոստոս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ս. Ավենիւ Իթալիի սրճարանին վերնայարկը։

ՕՐԱԿԱՐԳ՝ Ընդ. ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈյի «Զաւարեան» կոմիտէի «Վռամեան», «Մուշեղ» եւ «Մշօ» խումբերու ժողով 14 Օգոստոս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Նոր ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ Ընդ. ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները. 14 Օգոստոս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» խումբի ժողովը 14 Օգոստ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ԱՎԻՆԵՕՆԻ «Մուրատ» խումբի ընդհ. ժողովը 14 Օգոստոս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Քաջիկ Մատթեանի բնակարանը։

Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ ամ՛ գամատեսրով։

ՎԱԼԱՆՍի ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 14 Օգոստ., շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 16 Օգոստոս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Բիւ տը Լ'էքլիզ, Մարսէյլ։

Օրակարգ՝ Շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ԴՐՕՇԱԿ» ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ԿՈՂՄԷ

15 Օգոստոս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Մէտոնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ (Tapis Vert կից)։

Բանախօսութիւն, երգ, պար, արտասանութիւններ եւայլն։

Ճաշ՝ ղեկավարութեամբ Գ. Սարգիս Հովիկեանի։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Մէթրօ առնել I. N. C. Թաքսիները եւ իջնել Tapis Vert։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

15 Օգոստոս, կիրակի, առաւօտեան ժամը 7.30էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8ը, ՊԸԼՈՒՍԱյի ՓԻՐԱՄԻՏ անտառը։ Ինծրեւի պարագային պատսպարան ապահովուած է։

Նուագ, արտասանութիւն, երգ, հայկական եւ եւրոպ. պարեր։

Բացի խմիչքէն ճաշը միասին բերել։

Ծով սիւֆէ մասնաւոր գիներով։

Մուտքը 5.50 ֆրանք, մինչեւ 12 տարեկան փոքրիկները ձրի։

Հաւաքատեղի՝ 29 bis. rue Etienne Dolet, Alfortville.

Մեկնում՝ մէկ անգամէն ժամը 7ին։ Որբ;ուան վերադարձ՝ 7ին եւ 8ին։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Ֆ. Կապոյտ Խաչի Վալանսի Մասնաճիւղին կողմէ։

15 Օգոստոս, ՍԷՆ ՓԵՐԷԻ անտառին մէջ

Երգ. պար. նուագ. բանախօսութիւն

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՆԻԷՐ ՍՈՒՐ ՍԷՆԻ ԲՈՒԼՈՆԻԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Սեպտեմբեր 5ին

Նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ — Թիւ 1

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿՈՒՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի գէնքերու պատմութիւնը։ Մօտ 300 էջնոց մաքուր թուղթի վրայ, պատկերազարդ, գեղեցիկ հրատարակութիւն։

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ — 10 ֆր.

Միւս երկիրներ — 15 ֆր.

Դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ. R. Papazian 163 Avenue Jean Jaurès. Paris.
ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahagian. 29 Atelerilor, Constantza (Roumanie)
ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ «Մասիս» հրատարակչական B. P. 444, Sofia (Bulgarie)
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օր»ի խմբագրատուն 20 A. RueVouli. Athènes (Grèce)
ԻՐԱՔ Գ. Սիւրմէեան, New Street. Bagdad (Iraq):
ՀԱՐԱՒ ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմենիայի» խմբագրատուն. San Salvador 4625 Buenos-Aires (Argentine):

Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince. Paris, ուրկէ կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին հասցէ չենք տուած։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԽԷՆԹԸ

ԱՐՈՒԱՄՈՒԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

— Մյո, չատ ա՛գամ անխոհեմ վարուեցանք, — ասաց մի այլ սպայ։

— Անցեալը ուղղել չենք կարող, խօսենք ներկայի վրայ, նկատեց բերդապահը, որ նախագահում էր խորհրդին, եւ զինուորական օրէնքի համեմատ, պաշարման ժամանակ՝ էր բոլորի բարձրագոյն հրամանատարը, խիստ ընդարձակ իրաւունքներով։

— Անձնատուր չենք լինի, քանի դեռ կենդանի ենք, կրկնեց նա իր առաջին խօսքը։

— Եթէ դրսից մեզ օգնութիւն չը հասնի, կորած ենք, պատասխանեց մի խան, որ Թուրք կամաւորների գլխաւորն էր։

— Օգնութիւն սպասելու դրութիւն չէ մնացել, խօսեց մի բէկ, — իմ կարծիքով պէտք է բաց անել բերդի դռները, պատառել մեզ շրջապատող թշնամու շղթան եւ անց կենալ. կամ կը յաջողուի ազատուել, կամ կ'ընկնենք թշնամու ձեռքը։

— Վերջինը աւելի հաւանական է, պատասխանեց հայ կամաւորների գլխաւորը, — բայց հետեւանքը սարսափելի կը լինի. Այս բերդը այժմ, դոնէ որպէս պատնէշ, պահում է ռուսաց զօրքերի առաջ գնալը. երբ սրան կորցնենք, այն ժամանակ բաց կմանենք Սմայիլ փաշայի բաժիններին ճանապարհը, եւ նրանք մի քանի օրուայ մէջ անարգել կերպով կը տիրեն Երեւանը, Նախիջեւանը եւ գուցէ չատ հեռու կը գնան։ Տեղային մահմեդականութիւնը, որքան ինձ յայտնի է, անհամբեր սպասում է այդ ինքնակոչ հիւրերին. իսկ քրիստոնեայ Հայերի ձեռքում զէնք չկայ։ Մեր երկիրը պաշտպանելու համար խիստ աննշան թւով զօրք է թողուած, որովհետեւ մեր գլխաւոր ուժերը այժմ կեդրոնացած են Ղարսի մօտակայքում։ Մինչեւ նրանց հասնելը, օսմանցիք ամէն ինչ ոչնչացրած կը լինեն։

Հայ աստիճանաւորի խօսքերը գրգռեցին Թուրք խանի բարկութիւնը, եւ նա խօսեց խռովուած կերպով.

— Դուք մահմեդականների մասին կասկած էք յայտնում։

— Իմ կասկածը անտեղի չէ, որովհետեւ ինձ յայտնի են փաստերը որ հաստատում են սածը։ Հէնց այս բուլէիս մեզ պաշարող Թրքերի թւում գտնւում են շատ Չիլանցիներ, որոնք պատերազմից առաջ Ռուսաց հպատակներ էին։ Իսկ Նախիջեւանի կողմերում մի ցնորուած մոլլա ամէն գիւղ երազներ է տեսնում թէ շուտով Իսլամը կը տիրէ այս երկրին։

Նախագահը դադարեցրեց վիճաբանութիւնը ասելով.

— Պէտք է սպասել եւ մինչեւ վերջին շունչը դիմադրել։ Ես յուսով եմ, որ շուտով օգնութիւն կը ստանանք։ Զօրավար Տէր Ղուկասովը շատ հեռու չէ մեզանից։ Նա հէնց որ իմացաւ մեր դրութիւնը, կը շտապէ Բայազէդը ազատելու։ Միայն պէտք է շուտով նրան իմաց տալ։

— Ի՞նչ միջոցով, հարցրին նրանից։

— Նամակով, պատասխանեց նա։

— Ո՞վ կը տանի.

— Կարծեմ, մեր այսքան բազմութեան մէջ կը գտնուի մի սիրտ ունեցող տղամարդ։

— Դիւրաւ թէ գտնուեցաւ, բայց ինչպէս կարող է անցկենալ. թշնամին մեր բոլոր կողմերը բռնել է։

— Կը փորձենք.

Խորհուրդը վճռեց նամակ գրել Տէր Ղուկասովին, եւ քառորդ ժամից յետոյ բերդապահը, պատրաստ նամակը ձեռին, միւսների հետ դուրս եկաւ խորհրդարանից։

Թմբուկի թեթեւ ձայնը հաւաքեց զինուորներին հրապարակի վրայ։ Բերդապահը բարձր ձայնով խօսեց.

— Տղերք, ձեզ յայտնի է մեր դրութիւնը, այդ մասին խօսքը աւելորդ է։ Այժմ մեր յոյսը մնացել է Աստուծոյ վրայ եւ նրա յաջողութեամբ դրսից գալիք օգնութեան վրայ։ Եթէ օգնութիւնը ուշացաւ, մենք կորած ենք։ Ուրեմն պէտք է շտապենք մեր վիճակի մասին շուտով իմաց տալ, ուր որ հարկն է։ Ահա այդ նամակը պէտք է հասցնել զօրավար Տէր Ղուկասովին, որը մեզանից շատ հեռու չէ գտնւում։ Նա այդ նամակը ստացածին պէս, կը շտապէ մեզ ազատելու. Հիմա ո՞վ կը լինի ձեզանից այն քաջը, որ յանձն կ'առնէ կատարել այդ մեծ ծառայութիւնը, — թող մօտենայ եւ ընդունէ նամակը։ Ես խոստանում եմ, որ նա կը ստանայ մի այնպիսի պարգեւ, որ վայել է մի անձնազոհ տղամարդի, որ այսքան բազմութեան ազատութեան պատճառ է լինելու։ — Թող ձայն տայ, ով որ ցանկանում է տանել նամակը։

Տիրեց ընդհանուր լռութիւն եւ բազմութեան միջից ոչ մի ձայն լսելի եղաւ.

— Կրկնում եմ, շարունակեց բերդապահը աւելի զգալի ձայնով, — որ այս նամակի հետ կապուած է մեր ամէնքի փրկութիւնը. ո՞վ է ցանկանում վայելել այդ փառքը եւ մեր բոլորի ազատիչը լինել։

(*)Դարձեալ ոչ մի ձայն լսելի չեղաւ.

— Միթէ ձեր մէջ չկա՞յ սիրտ ունեցող մի տղամարդ, կոչեց նա դողդոջուն ձայնով. — ո՞վ է յանձն առնում տանել նամակը։

— Ես, լսելի եղաւ բազմութեան միջից մի ձայն, եւ մի հայ երիտասարդ մօտեցաւ, ընդունեց նամակը։

Այդ երիտասարդը Վարդանն էր։

ՐԱՖՖԻ

(*) Երիտասարդի անունը Սամսոն էր բայց, ես իմ վէպի հերոսից առանձին մի առանձին տիպ դրանով եւ փոքր ինչ շեղուեցայ պատմական ճշդութիւնից, բայց թող ների ինձ ընթերցողը, եթէ ես իսկութիւնը մասնաւորապէս զոհել իմ բանաստեղծական ազատութեան։

(Շար.)

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան վիճակախաղին շահած են հետեւեալ թիւերը — 579, 29, 542, 54, 157, 51, 35, 640, 227, 919, 521, 585, 632, 537, 509, 249, 124, 337, 76, 920, 714, 396, 677, 126, 333։

Շահողներէն կը խնդրուի գիմել Տիկ. Թորոսեանի 26, Ռիւ տ՛Անժէն, Փարիզ (2) ստանալու համար իրերը։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame — PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 15 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 15 AOUT 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3499

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԻՄԱԿԸ ՎԱՐ ԱՌՆԵԼԷ ՎԵՐՋ...

Մենք Ռամկավարներու կամ Հնչակեաններու վկայութեան պէտք չունէինք, ճանչնալու համար Հօկը՝ իր բուն կերպարանքով: Առանց դիմակի եւ անզոյրի:

Քառակուսի գլուխներ կրնան սոնքալ,— «Հօկը Ռ. Հայկ. Ս. Հանր. եւ արտասահմանի հայ ժողովուրդին միջեւ ձգուած կամուրջն է, որուն վրայէն է որ պիտի անցնին բոլոր ճշմարիտ հայրենասէրները» ...

Կամուրջ, այո, անկախ կամուրջ մը կիրքի եւ կեղծիքի, որուն վրայ իրար կը հրմշտկեն հասարակ բախտախնդիրներ եւ փարախէ փարախ նետուած դիմակաւորներ, իրենց ճամբուն վրայ տրորելով բարեմիտներու փոքրամասնութիւնը:

Կամուրջ մը խարխուլ եւ լպրծուն, որ գիծ կը փոխէ 1924էն ի վեր, սիրտ գրաւելու համար:

Մենք հայրենիքի օգնութեան մարմին մը ունէինք արդէն, Հօմը,— հարազատ, ներկայացուցչական եւ արդիւնաշատ:

Հիմնուած՝ Պոլսոյ մէջ, մասնակցութեամբ գաղութին բոլոր հոսանքներուն եւ խաւերուն, Հօմի ղեկավարութիւնը մէկ օր իսկ միտքէն չանցուց քաղաքականութիւն խաղալ, դիրք ճշդել օրուան իշխանութեան կամ ժողովուրդի այս ու այն հատուածին դէմ:

Ան երբեք չզիջանեցաւ աճուրդի հանել հայրենիքի սէրը, «բարեկամ» եւ «թշնամի» ճակատներու բաժնելով ճգնաւոր ժողովուրդի մը վերջին մնացորդը:

Ան պայքար չբացաւ ազգ. մշակոյթի եւ կրթական զանազան հաստատութեանց դէմ, թութակաբար սահմանէն անդին փոխադրելով Կովկասի մէջ իսկ չմարսուած գիտելիքներ:

Կա՞ր որ եւ է հիմնական պատճառ, Հօմը Հօկի վերածելու, երբ մէջտեղն էին գործ ու ծրագիր, նոյն իսկ Երեւանի առաջին պաշտօնականներուն գնահատութեան արժանացած (Յովհ. Թումանեան, Ե. Թադէոսեան եւն.):

Այն ատեն, բարեմիտներ չհասկցան խաղը, կարծելով թէ պարզապէս անունի փոփոխութիւն մըն էր որ կը կատարուէր, ընդառաջ երթալու համար նորահաս իշխանութեան թելադրութեանց:

Մանաւանդ որ, կնքահայրութիւնը սիրայօժար յանձն առած էին ռամկավարները, տեղ-տեղ ալ՝ հնչակեանները:

Ճիշդ կը խօսի Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը.

— «Հօկը իր ծննդեան խանձարուրէն, մեր բեւերուն մէջ առած, մե՛նք յանձնարարեցինք հայ ժողովուրդին, իբրեւ յոյս մը հայրենիքի վերաշինութեան»:

Արդարեւ, իրենց գործիչներէն մէկուն յանձներ էին Հօմը քանդելու եւ Հօկը թխելու անփառունակ պաշտօնը: Եւ դպիրը յաջողութեամբ գլուխ հանեց իր «միսիա»ն, որ ամէն բանէ առաջ կը ձգտէր ոչ թէ հայրենիքին օգնելու, այլ ... Դաշնակցութիւնը ասպարէզէն քշելու:

Իբրեւ հետեւանք այդ «շինարար» աշխատանքին, ցորենի տեղ որոմ ցանուեցաւ բոլոր գաղութներուն մէջ, սիրտերը պղտորեցան, կիրքերը լարուեցան, եւ ճակատ ճակատի դէմ յարդարուեցաւ, ամէնէն համեստ կայանին մէջ:

Այդ օրէն ծաղկեցաւ սա մակաբոյծ բոյսն ալ — «Հայաստանասէր», որ շատ կը յիշեցնէ ծախու սէրը:

Այդ օրէն աղբիւն էր որ, կուսակցական մթնոլորտն ալ թանձրացաւ եւ թունաւորուեցաւ, դարձաւ անշնչելի, յանգելով մինչեւ եղբայրասպանութեան:

×

Անհրաժեշտ էր, հարեւանցի յիշել այս պարագաները, հիմա որ սթափումի, գոնէ վերագնահատման փորձեր կը կատարուին մասնաւորապէս ռամկավար մամուլին մէջ:

Իսկ եւ իսկ ահազանգ մըն է որ կը հնչեցնեն անոնք, ռամկավարները, յաճախ գերագնահատելով Հօկին ներքին արժէքն ու դերը: Իրենց Փարիզի օրկանը նոյն իսկ սեւ հեռանկար մը կը պարզէ վաղուան համար, ազդարարելով թէ Հօկը փորձանք պիտի դառնայ օր մը, իր պոլշեւիկեան գործունէութեամբ,— «Հօկը իր սփռած երկիրներու ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան միջամուխ կ'ըլլայ»:

Ռամկավարներու վերագնահատման փորձին մէջ, մեզի համար ամէնէն կարեւոր պարագան այն է որ, կնքահայրը ուրանալով, մինչեւ իսկ անիծելով իր սանը, կը ձգտի ելք մը գտնել, Հայաստանի եւ գաղութներու ինքնապաշտպանութեան համար:

Տակաւին կանուխ է, գաղափար կազմելու համար այդ փորձին մասին: Կնքահայրը առ այժմ որոշած է Հօկ – սանին, «այդ այլասերած չափահասին դէմքին սպիտակ դիմակը մեր ձեռքով վար առնելու եւ հասարակ կեղծարարի մը պէս մամուլի պահականոցը առաջնորդելու»:

Արդ, այս պարտականութիւնը եթէ պիտի սահմանափակուի «մերկացում»ով,— չի կրնար շօշափելի արդիւնքի մը յանգիլ, առաջադրուած նպատակին համար:

Դիմակ պատռելը՝ առաջին քայլն է: Հարկ է մտածել երկրորդի, երրորդի, հինգերորդի մասին, եթէ կ'ուզենք սահմանափակել այն չարիքները, որ արիւն կը պղտորեն 15 տարիէ ի վեր, եւ մանաւանդ պատրաստուիլ վաղուան համար:

Աւելի բաց խօսելով, հարկ է վերագնահատման ենթարկել, նաեւ, այն գիտելիքները որ վարագոյր քաշած են աչքերու, թէ Հայաստանի եւ թէ գաղութներու կացութեան հանդէպ:

Մենք շատ բանելիք չունինք այս մասին: Մեր կարծիքով, հորիզոնը աւելի կը պայծառանայ, եթէ ուրիշ կարգ մը նախապաշարումներ ալ փարատին, հոգ չէ թէ առանց դիմակներ պատռելու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԷՊՔԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

>>>> • <<<<

Ֆրանսական զօրքը օգնութեան կը հասնի

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պէյրութէն, օգոստ. 12 թուականով.—
Քրտական յարձակում մը կատարուեցաւ Ամուտա կոչուած քրիստոնեայ գիւղին վրայ, Գամըշլըէն 40 մղոն հեռու: Կ'ըսուի թէ բաւական թիւով մարդիկ սպաննուած կամ վիրաւորուած են երկու կողմէն: Բարեկարգութիւնը վերահաստատուեցաւ ֆրանսական զօրքին եւ օդանաւերու միջոցաւ:

Անտիոքի մէջ ալ դէպքեր պատահած են Արաբներու եւ Թուրքերու միջեւ: Մէկ հոգի սպաննուած եւ շատեր վիրաւորուած են: Այստեղ ալ բարեկարգութիւնը վերահաստատուած է ֆրանսական զօրքին միջոցաւ: Նոր դէպքերէ կը վախցուի:

** Պէյրութէն կը հեռագրեն «Թան»ի (12 օգոստ.).— Վերին Ճէզիրէի կացութեան մասին արագ քննութիւն մը կատարելէ վերջ, մարդպանին փոխանորդը Պէյրութ վերադարձաւ, անհրաժեշտ հրահանգները տալէ ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին: Այս առթիւ հաստատեց թէ խնդիրը շատ բարդ հանգամանք ունի: Դամասկոսի մէջ կազմուած յանձնաժողովը կը շարունակէ իր աշխատանքները, շրջանին վարչական վերակազմութեան համար: Յանձնաժողովը հաստատած է թէ բացարձակապէս անհրաժեշտ է աւելի ազդու պաշտպանութիւն մը ապահովել Ճէզիրէի փոքրամասնութեանց, խռովարար տարրերու դէմ: Ամուտայի շրջանին մէջ, յարձակողներու մեկնումէն վերջը, քրիստոնեաները կը վերադառնան տակաւին բնակելի տուները: Զինուորական օդանաւերը կը շարունակեն իրենց հետազօտութիւնները: Զինուորներ կը հսկեն բարեկարգութեան:

Ո՞վ սպաննեց Իրաքի սպարապետը

Երէկ հաղորդած էինք Իրաքի անպաշտօն բայց իրական դիկտատորին՝ Պէքիր Սըտքը պէյի սպանութիւնը՝ զինուորի մը կողմէ, ճիշդ այն պահուն երբ Մուսուլէն Թուրքիա պիտի անցնէր, ռազմափորձերուն ներկայ ըլլալու համար: Իրեն հետ սպաննուած էր նաեւ օդանաւային ուժերու հրամանատարը, հազարապետ Մուհամմէտ Ալի Ճէվատ:

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, ահաբեկիչը մէկ ազգականն է Ճաֆէր փաշայի, որ ազգ. պաշտպանութեան նախարար էր նախորդ դահլիճին մէջ եւ որ սպաննուեցաւ սպայի մը կողմէ, անցեալ տարի հոկտեմբերին, երբ թագաւորին մէկ նամակը կը տանէր Պէքիր Սըտքըի:

Մուսուլէն կը հեռագրեն թէ կարգ մը սպաներ անհետացած են: Կը կարծուի թէ Պէքիր Սըտքըի սպանութեան պատասխանատուներն են:

Թրքական ռազմափորձերուն մասնակցելու համար նոր պատուիրակութիւն մը ճամբայ ելաւ, նախագահութեամբ Հիւսէյին Ֆէվզի փաշայի: Պատուիրակութիւնը սուրիական հողէն անցաւ զինուորական պաշտպանութեամբ: Հալէպի կայարանը հսկողութեան տակ առնուած էր եւ հասարակութեան մուտքը արգիլուած:

** Սպանութեան լուրը ամէնէն առաջ թագաւորին եւ բարձր պաշտօնատարներու հաղորդուեցաւ գիշերանց: Յաջորդ առտուն, 12 օգոստ. Պաղտատի բնակիչները տեսան որ երկ-երկու զինեալ ոստիկաններ դիրք բռնած են իւրաքանչիւր փողոցի ծայրը: Ժամը 10ին կառավարութիւնը կարճ զեկոյց մը հրատարակեց, ծանուցանելով դէպքը: Սպաննեալներուն մարմինները Մուսուլէն Պաղտատ փոխադրուեցան օդանաւով եւ անմիջապէս կատարուեցաւ յուղարկաւորութիւնը: 19 թնդանօթ արձակուեցաւ, երբ դագաղները գերեզման կ'իջեցնէին: Պաղտատ հանդարտ էր եւ բոլոր խանութները կը բանէին սովորականին պէս:

Սպանիչը կուսակից էր Թուրքիոյ զինակցութեան

«Թայմզ» խմբագրական մը նուիրելով այս դէպքին, կ'ըսէ թէ «մարդասպանը սպաննուեցաւ»: Ահա գլխաւոր մասերը.

— «Տասը ամիս առաջ, զօր. Պէքիր Սըտքը իշխանութիւնը կը գրաւէր, դաւադրաբար սպաննելէ վերջ ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, զօր. Ճաֆէր Ալ Ասքարի: Այդ օրէն ի վեր նոր բռնութիւններ բարդուեցան իր կատարած բռնութեանց վրայ: Ընդոստ ցեղախումբերը կոտորուեցան միեւնոյն վճռականութեամբ, եթէ ոչ նոյն աստիճանով, որով խողխողած էր Մուսուլի անճար Ասորիները, 1933ին: Եւ ահա մարդասպանը ինքն ալ կը սպաննուի: Տակաւին յայտնի չէ թէ իր բազմաթիւ թշնամիներու որ խումբին կը պատկանի այն զինուորը որ սպաննեց դիկտատորը: Թերեւս անձնական վրէժի հետեւանք է սպանութիւնը: Բայց ստոյգ է որ հետզհետէ աւելի կը լարուի Իրաքի ներքին կացութիւնը: Շատ մը Արաբներ կը վախնային թէ Պէքիր Սըտքը երկիրը կ'առաջնորդէր դէպի աւելի սերտ զինակցութիւն մը Թուրքիոյ հետ, որ երբեմն տէրն էր Իրաքի: Միւս կողմէ, շատեր ալ մտահոգութեամբ կը դիտէին Իրաքի կառավարութեան միջամտութիւնը Պաղեստինի վէճին մէջ: Վերջապէս շատ մը ցեղախումբեր խլրտումներ կը յայտնէին, պարտաւորիչ զինուորութեան ծառայման հետեւանքով:

Չինաճապոնական պատերազմը կը սաստկանայ

>>>> • <<<<

ՇԱՆԿԱՅ ԲՈՑԵՐՈՒ ՄԷՋ.— ՌՈՒՄԲ ԿԸ ՏԵՂԱՅ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Չինեւճապոնական թշնամութիւնները ծաւալեցան մէկ օրէն միւսը եւ հետզհետէ կը վերածուին արիւնալի ճակատամարտներու: Ճապոնական հրետանին եւ մարտանաւերը ուրբաթ օր ժամերով ռմբակոծեցին Շանկայը եւ շրջականները: Չինացիները պատասխանեցին ռմբակոծելով կարգ մը ճապոնական դիրքեր: Յետոյ ընկղմեցին երկու մեծ նաւեր եւ շատ մը մակոյկներ որոնք կրակնիւթ կը փոխադրէին:

Չինացիները միջազգային թաղամասը պաշտպանեցին, ռմբակոծութեան հետեւանքով: Շանկայի չինական մասը կատարեալ խարոյկի մը վերածուած էր: Ռմբակոծութենէն վերջ, ճապոնական հետեւակազօրքը յարձակողական ձեռնարկեց հրասայլերով եւ հրասանդերով: Կատաղի կռիւներ տեղի ունեցան քաղաքին փողոցներուն մէջ, մինչ բոցերը կը տարածուէին ամէն կողմ:

Չինացիները նահանջելէ առաջ ուժանակով օդը հանեցին կամուրջները:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՞Վ ԾԱԽԵՑ, ԻՆՉՈ՞Ւ ԾԱԽԵՑ

—o—

Սեւ լուր մը Լոնտոնէն: Այնքան չարաշուք, որ հոգիս կ'ըմբոստանայ եւ չեմ ուզեր հաւատալ:

Հայ գրոց-բրոց մը Լոնտոնի մէկ փողոցէն անցած ատեն, կը հանդիպի խանութպանի մը որ հին գիրքեր կը ծախէր:

Ակնարկ մը աջ-ձախ, եւ ի՜նչ տեսնէ,— բազմաթիւ հայերէն կամ հայագիտական գիրքեր, մաքուր, ընտիր կազմով եւ հետեւեալ մակագրութեամբ,— A. R.: Գիներն ալ՝ առասպելական,— մէկ-երկու փէննի:

Գրոց-բրոցը կը հասկնայ գաղտնիքը եւ խելօք սակարկութեան կը նստի մարդուն հետ, հատը մէկ փէննիէն գնելու համար եղած-չեղածը: Եւ դրամ նետելով կը գնէ:

Մարդը ամէն բան աղին-անգին նետած, հաւանաբար կշռելով պիտի ծախէր, իբրեւ հասարակ թուղթ:

Աշխարհահռչակ Շէյքսփիրներու, Սէֆօթներու, Շէլլիներու կամ Լորտ Պայրըններու հատորիք եւ փառակազմ հատորներուն քով ի՜նչ կ'արժէին այս օտարալեզու հրատարակութիւնները ...

Իրաւ չեմ գիտեր թէ այդ «օտար» գիրքերէն քանի՞ հատոր ունէր մարդը եւ իր հայ յաճախորդը կրցա՞ւ տուն տանիլ բոլորն ալ:

Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ այսպէս իբրեւ հին հագուստ կամ կարասի ծախու հանուած գիրքերը ողբացեալ Արամ Րաֆֆիին կը պատկանէին:

Ինչպէս կը վկայեն, Րաֆֆիի կրտսեր որդին ունէր ընտիր գրադարան մը,— հայերէն, հայագիտական, Հայաստանի, Կովկասի, Թուրքիոյ, ամբողջ մօտաւոր Արեւելքի վերաբերեալ հրատարակութիւններ: Բոլորն ալ խնամով պահուած, կազմուած, դասաւորուած:

Ո՞վ կրնայ ծախած ըլլալ այսպէս խայտառակօրէն, անէ՜ հնավաճառի:

Անշուշտ ժառանգորդը:

Ո՞վ է ժառանգորդը:

Արամ Րաֆֆի ամուսնացած չէր: Մայրն ալ մեռաւ, ողջ կը մնայ միայն երէց եղբայրը, Արշակ Րաֆֆի:

Ուրեմն Րաֆֆիի անդրանիկ որդին օրին մէկը թանկագին գրադարանը թափեց տախտակամածին վրայ, կանչեց հնավաճառը եւ կարճ-երկար սակարկելով ծախե՞ց ...

Որմէ՞ վրէժ լուծելու համար:

Իր կրտսեր եղբօրմէ՞ն, որ շատոնց մեռած է:

Հայ ժողովուրդէ՞ն, որ իր գոյութիւնն անգամ մոռցած է, իր իսկ ապիկարութեամբ:

Եթէ աւուր հացի կարօտութեան մատնուած էր, եղբօրը գիրքերն անգամ ծախելու աստիճան, կրնար դրամով առաջարկել որ եւ է հայկական մատենադարանի:

Կրնար ազդ մը հրատարակել թերթերու մէջ:

Կրնար աւանդ ձգել տեղ մը, մինչեւ որ յաճախորդ մը ներկայանար:

Բա՛յց,— ըլլալ որդի Րաֆֆիի, գրոց բրոցի անուն հանել եւ տարիներով Լոնտոն ապրիլ, դառնալ ներկայացուցիչ Հ. Հ. Պատուիրակութեան,— է՜ր երբեմն,— եւ առտու մը, իբրեւ քուրջի կտոր փողոց նետել հայագիտական մատենադարանը .. թերեւս ամբողջ ընտանիքին վերջին յիշատակարանը ...

Որ եւ է ածական չեմ գործածեր:

Կ'ուզեմ, կը մաղթե՛մ որ թիւրիմացութիւն մը, չափազանցութիւն մը ըլլայ տեղեկութիւններուս կամ ենթադրութիւններուս մէջ:

ՎԱՀԷ

ՔՈՒՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԱՐՏՕՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Աթէնքի «Քաթիմէրինի» թերթը կը գրէ թէ պարտաւորիչ օրէնքի մը համաձայն, առանց արտօնութեան գործող բոլոր հայ դպրոցները պարտաւոր են դիմել կրթական նախարարութեան, արտօնութիւն ստանալու համար: Արտօնութիւն չունեցող վարժարանները պիտի փակուին: Այս միջոցը ձեռնարկուած է աւելի մօտէն հսկողութիւն կատարելու համար այդ հաստատութեանց վրայ:

Հայ երիտասարդ մը կը ջախջախուի ծովուն մէջ

>>>> • <<<<

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի (Ինչո՞ւ այսքան ուշ ...).— Սիրելի «Յառաջ», օգոստ. 9ի առտուան ժամը 6ին, հայ երիտասարդ մը, Խաչիկ Ինճէ - Թէքղեան Պոլսեցի, 23 տարեկան, իր երկու ֆրանսացի ընկերներուն հետ ծով կ'երթայ լողալու: Խաչիկ աճապարանքով հանուելէ վերջ, ծովը կը նետուի գլխիվայր, առանց ուշադրութիւն ընելու, եւ գլուխը կը զարնուի ժայռի մը եւ կը ճեղքուի: Իր երկու ընկերները անմիջապէս բժիշկ մը կանչելով, արիւնլուայ վիճակի մէջ Օթէլ Տիէօ հիւանդանոցը կը փոխադրեն, բայց բոլոր դարմանները անօգուտ կ'ըլլան: Տղան առատ արիւն կորսնցուցած ըլլալով կը մեռնի:

Շատ համեստ ու ազնիւ երիտասարդ մըն էր, բոլորին կողմէ սիրուած: Նաեւ յամառ ընթերցող մը մեր սիրելի «Յառաջ»ին: Թաղումը տեղի ունեցաւ օգոստ. 10ին, Սէն Փիէրի գերեզմանատան մէջ: Գրաւոր դամբանական մը կարդաց այս տողերը գրողը: Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի Խաչիկ: — Ղ. Ղ.

Մոսկուա կը զգուշացնէ Էնգիւրին

Մոսկուայի «Փրավտա»ն, կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, Թուրքիան կը զգուշացնէր Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ թափանցումի խաղերուն դէմ եւ խորհուրդ կու տա՛ր որ «իր ուժերը ամրապնդէ հաւանական յարձակողներու դէմ»:

«Ճիւմհուրիէթ» պատասխանելով այս ազդարարութեան, յիշեցնելէ վերջ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան անկախութիւնն ու ազատութիւնը, դիտել կու տայ թէ «Փրավտա» կը չափազանցէ ակնարկուած խաղերուն կարեւորութիւնը: Ու կը բացատրէ թէ Թուրքիա նոյնքան նախանձախնդիր է իր անկախութեան: Ընդգծելով, թուրք թերթը կը յիշեցնէ թէ Միջերկրականի մէջ ունեցած գերագոյն շահերը կը հարկադրեն Թուրքիան հաւասարապէս բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել Հռոմի եւ Պերլինի, ինչպէս Մոսկուայի հետ:

Բազմաթիւ Գերմանացիներ ձերբակալուած

Մոսկուայի գերմանական դեսպանը բողոքեց խորհրդային իշխանութեան, գերման քաղաքացիներու ձերբակալութեան դէմ: Պէրլինի տեղեկատու դիւանին մէկ զեկոյցը կ'ըսէ թէ վերջին շաբաթներու ընթացքին ձերբակալութեանց նոր հոսանք մը սկսած է բազմաթիւ օտարականներու դէմ, «անշուշտ համաձայն որոշ ծրագրի մը»: Գերմանահպատակ ձերբակալեալներուն թիւն է 14 հոգի Մոսկուայի մէջ, 9 Լէնինկրատի, 3 Քիէվի, 5 Նովօ - Սիպերսքի, 2 Թիֆլիսի եւ 25 Խարքովի մէջ: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ՝ այս նոր ձերբակալութիւններով գերման քաղաքացիներու թիւը կը հասնի 200ի, եւ թերեւս աւելի մեծ գումարի մը:

ԱՄԲՈՂՋ ՕՐ ՄԸ ՄԵՐ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

(Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ)

»»»» • ««««

Կեռասենիներու քաղաքը, Մոնմօրանսի, ահուսարսափի մէջ էր կիրակի առաւօտ:

Երկու առիւծներ փախեր էին կրկէսէն եւ մտեր անտառ, ազատութեան ծարաւի: Գազանազուսպը, երկաթէ վանդակը միասին առած, ընկերակցութեամբ քանի մը ոստիկաններու, կը շրջէր անտառին մէջ, փախստական առիւծները «բնակարան» հրաւիրելով պաղատագին: Երկար եւ ապարդիւն փորձերէ վերջ, ոստիկանները կրակեցին առիւծներուն վրայ, որոնք հրաշալի ոստումներով՝ կը ցատկէին թուփերուն վրայէն, կը կորսուէին խորունկ անտառին մէջ, դարձեալ երեւան կուգային, երբեմն կը բանային իրենց երախները՝ ազատ բնութենէն զիրենք խլել փորձողներուն դէմ իրենց զայրոյթը ցոյց տալով: Ի վերջոյ, սակայն, ինկան գնդակահար:

Կէս օրը անցեր էր, երբ հնամենի շոգեկառքով մը, որուն «հարիւրամեակը» կը տօնէին այդ օրը, ճամբայ ելանք դէպի Մոնմօրանսի, Տոքթ. Ն. Արզումանեանի հետ: Երկուքս ալ յաւակնոց, աչքով բարեւեցինք խնամի խնձորենիները, դեղձի կարճլիկ ծառերը, որոնք իրենց թեւերը բարձրացուցած՝ չուք կ'ընէին մեր ճամբուն վրայ: Կեռասենիները, որբեւայրի, տրտում էին եւ հմայաթափ:

Հասանք Մոնմօրանսի, — աղուոր անտառաքաղաք մը: Բայց մենք չեկանք Մոնմօրանսի՝ մասնակցելու համար շոգեկառքի հարիւրամեակին, ոչ ալ դիտելու համար երկու առիւծները, որ զարնուեցան առաւօտուն, — մենք եկանք տեսնելու համար մեր առիւծները, անոնք որ զարնուեցան եւ ինկան մեր ազատութեան համար:

Մենք ուխտի եկեր էինք Հ. Յ. Դաշնակցութեան Հերոսներու Թանգարանին:

Ու մեր ձախին թողլով պողոտան, որ կը բարձրանայ դէպի Ժ. Ժ. Ռուսսոյի աղուոր մենարանը, իջանք վար, Անկիէն քաղաքին վրայ: Մեր ինքնաշարժը անդիկի նման կը գլորի նեղլիկ ու դարձդարձիկ փողոցներն ի վար եւ կը կենայ յանկարծ:

Ահա Հ. Յ. Դաշնակցութեան դոյգ շէնքերը, դիւանատուն եւ Թանգարան: Դէմը կանանչ ու բարձր պարիսպ մը, զոր ծառերն են շիներ: Բակին մէջ բազմութիւն մը ծանօթ դէմքերու, նստեր՝ զրոյց կ'ընեն:

— Ներսն ալ լեցուն է, կ'ըսեն:

Ընկերներ եւ ընկերուհիներ, բոլորն ալ ուխտաւորներ, սանդուխներուն վրայ եւ սենեակներուն մէջ: Վարը Գիւտնեան, Վիշապեան, Ս. Թաթուլ, տիկիններ Փափազեան, Գիւլխանդանեան, Նորատունկեան, Տէր Թովմասեան, Մանուկեան, եւ օրիորդներ ու երիտասարդներ: Ներսը, սենեակի մը մէջ Վրացեան, Տոքթ. Տէր Դաւթեան, Վահան Փափազեան: Քիչ վերջ կը հասնի Գիւլխանդանեան՝ կաղալով, — Գիւտնեան հեղինակաւոր բժիշկի պէս ախտաճանաչում կը կատարէ, «քամի է, կ'անցնի»:

Եւ ահա Թանգարանին ու դիւանատան վարիչը, Գ. Բալայեան, ներս կը մտնէ Նժդեհին հետ:

— Ընկերը այսօր իսկ կը թողու Ֆրանսան, ուստի պէտք եղաւ որ ցոյց տամ Թանգարանին ու դիւանատան հարստութիւնները: Հիմա պիտի մեկնի:

Հրաժեշտէն վերջ, մեր խումբն է որ կ'իջնէ նկուղները, կը բարձրանայ սանդուխներէն: Հրանտ Սամուէլ, որ նոր է հասեր, բարձրաձայն բացատրութիւն կը պահանջէ թանկագին նշխարներու մասին եւ այնքան հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ եւ ձեռքովը կ'ուզէ շօշափել Զօրավարին սուրը, որ Գիւտնեան դիտել կուտայ թէ գնելու միտք ունի թերեւս: Ս. Թաթուլ, երբ ցոյց կը տրուին Խանասորի արշաւանքին յիշատակները, կ'առաջարկէ «Թէրզիպաշեանին աչքի իւթել, որ հաւատայ»: Ընկեր մը կը պատասխանէ թէ Թէրզիպաշեան կը հաւատար՝ եթէ ինք կազմակերպած ըլլար արշաւանքը եւ ինք գրուէր. Սրամիտ ընկեր մը դիտել տուաւ որ եթէ Խանասորի արշաւանքը Բարեգործականի գրասենեակը մտնելու նմանէր, Թէրզիպաշեանները ամէն օր նոր հերոս մը կուտային ազգին.

Բալայեան կը շարունակէ իր պատախանութիւնը, աչքին պոչով հետեւելով որ նշխարները շատ հեռու չերթան ճամբորդէն ձեռքէ ձեռք: Վստահութիւն չունի նոյն իսկ ընկերներուն վրայ:

— Ահա Անդրանիկի սուրը, կ'ըսէ:

Օրհնեա՛լ սուր, ի՜նչ հրաշքներ ես գործած արդեօք: Բալայեան կը պատմէ թէ Բարեգործականէն առած են որ այդ սուրը իրենց տրուի:

— Պատասխանեցի որ Անդրանիկի զէնքերուն տեղը հոս է, ձեր սենեցածն ալ վերադարձուցէք:

Եւ քրքիջ մը, — Անդրանիկին զէնքերը ի՞նչ գործ ունին Բարեգործականի գրասենեակին մէջ:

— Մալէզեան չի՞ վախնար...

— Թրը՞սթ պիտի ընեն.

Եւ երիտասարդ ծիծաղ մը սրահին մէջ:

Այսպէս մէկիկ մէկիկ ցոյց կը տրուին հայ հերոսներուն նշխարները, որոնք մեր ազատագրական պայքարի պատմութեան էջերը կը բանան մեր առջեւ: Ի՞նչքան ներշնչումը կը ճնշէ հոգւոյդ վրայ: Կարծես յանկարծ կը կենդանանայ հայ ֆէտային, կը կանգնի առջեւդ, եւ մահը արհամարհելու քաջութիւնը կ'ուսուցանէ քեզի քանի մը բառով, յանուն ազգային իտէալին:

Քիչ վերջ կ'այցելենք դիւանատունը, որուն նկուղին մէջ, երկաթապատ դարակներով, հրդեհին դէմ պաշտպանուած, պահուած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութեան վերաբերեալ բոլոր ձեռագիրները:

Ցնծոյ հիւրընկալը մեզ կը հրաւիրէ գահլիճը, հոն ուր եռագոյն դրօշին գոյներուն մէջ կը ճառագայթեն մեր ժամանակակից պատմութեան մեծագոյն դէմքերը:

Մեր պանթէոնն է ան:

Երբ ներս կը մտնեմ, բոլորը յանկարծ կ'ողջունեն կարծես եւ խօսք մը կը նետեն ականջիս:

Ահա Ակնունին, որ իր առաջնորդական ձայնով կը պոռայ, մինչ կը կնճռոտի աղուոր ճակատը.

— Ազատագրական արիւնը չէ, — նոյն իսկ այնքան սոսկալի, ինչքան «հայկական կոտորածները», — որ սպանում է մի ազգ, այլ բռնատական կեանքը, մուրացկանի պայմանակը, անվերջ տառապանքը: Մի՛ մոռացիր, որ քան տարուց աւելի է ինչ օսմանեան բռնապետութիւնը ե՛ւ հրդեհածգութեամբ, ե՛ւ սովով, ե՛ւ կոտորածով, ինչպէս ամբողջ Հայաստանում, մի նպատակ ունի, — վերացնել, ոչնչացնել Հայերին, դարձնել Հայաստանը անհայաբնակ, որպէսզի այդպիսով վերջացնէ մի ծանր գերեզմանաքար դրի այն մեծ, ազնուորէն հարցի վրայ, որ զբաղեցնում է ամբողջ Եւրոպան՝ «Հայոց հարց» անունով եւ որ 60 տարուայ ստրուկ ժողովրդի սրտում ծնել է ե՛ւ յոյս, եւ հերոսութեան ձգտում, ե՛ւ մարդկային մեծ իտէալներ: Այո, իտէալներ, որոնց իրագործման համար ժողովուրդը միայն մի վայր ունի, — Հայաստան: Մայր հայրենիքից դուրս՝ հայ ժողովուրդը ազգ չէ, այլ փշրանք, թափթփուք, անպէտ եւ անկարեւոր: Երկիրն է նրա պատմական դերի բեմը, նրա մշակութային բաղձանքների հնոցը: Թափառական, շրջիկ կեանքը, տարագրութիւնը սպանեց երէական տաղանդաւոր ազգը. նա մեզ էլ կը սպանի հասցնելով ազգը հայկական ջնջութեան:

Մնացածից աւելի խղճալին եւ տգէտ նախնիքը՝ տանջանքների բովից անցնելով՝ մեզ թողեց մի մեծ ժառանգութիւն՝ Հայրենիք: Ի՞նչ, միթէ մենք պէտք է մեր ապագայ սերունդին հայրենիքի փոխարէն թողնենք լոկ հայկական գաղութնե՞ր, ցիրուցան ովկէանի այս եւ այն կողմը, չշաղկապուած ոչ մի զգացմունքով, ժողովրդական ոչ մի գաղափարով...

Եւ ահա Ալիշանը, իր փառաւոր մօրուքը շարժելով, քաղցրաձայն ու հայրական, կը խօսի պատին բարձունքէն.

Մանկտիք, զիս Հայոց հողն ու ջուրն սնուցել,
Ես այն հողն ու ջուր սրտով եմ սիրել.
Հայրենեաց հարուստ է հողն, ջուրն անուշ,
Քանց օտար վայրդ, քաղցր հայրենեաց փուշ:
Ձեզ կ'ասեմ, մանկտիք սիրուն, նազելիք,
Որոնց է բնական Հայոց աշխարհիկ,
Մի՛ ուրանաք զերկիրդ եւ զազգդ սիրուն,
Սառն արմատով ծառ, տուն հիմամբ է տուն:

Շահրիկեանին ձա՛յնն է: Իր նկարը չեմ տեսներ շուրջս, բայց կը լսեմ իր կրքոտ եւ հզօր խօսքը.

— Մեծ ազգերու պատմութիւնը անոնց Մեծ Դէմքերուն պատմութիւնն է: Ջնջեցէք Կեսարներու, Աղեքսանդրներու, Արիստոտէլներու պատմութիւնը, եւ այլեւս չի մնար փայլը երռոմէական, մակեդոնական, յունական մեծութիւններէն ու փառքերէն:

Բայց այս՝ պայմանագրական ճըշմարտութիւն մըն է: Այդ մեծութիւնները չէին կրնար դարբնուիլ, եթէ միջավայրը եւ զանոնք ծնող ժողովուրդները ընդունակ չըլլային այդ մեծութիւնները ծնելու, սնուցանելու, մէկ խօսքով՝ դարբնելու:

Անհատին դերը մեծ եղած է, անդեռ երկար դարեր պիտի ունենան անհատները իրենց մեծ կշիռը. փաստ՝ այդ ծանրութիւնները պիտի կշռեն ցորչափ մարդկութիւնը կ'ապրի, բայց երբեք անհատները չե՛ն կըցեր ժողովուրդները քաշել իրենց ետեւէն, չէ ստեղծուած ոչ մէկ քաղաքակըրթութիւն, չէ կառուցուած ոչ մէկ յեղաշրջում եթէ անոնց պատկանած ժողովուրդներու ձգտումներէն, հոգեբանութենէն չեն արտաբերուած եւ տեւողութիւն չեն ունեցած, բանակներ չեն կազմուած:

Այդ պատճառով է որ կ'ապրին այն ժողովուրդները, որոնք անցեալի երպարտութիւնն ունին, ներկային պինդ փարած են իրենց ստեղծագործութիւններով եւ իտէալներով եւ որոնք իրաւամբ վստահաբար կը նային ապագային:

Ահա Ռուբէն Զարդարեանն է որ իր պայծառ նայուածքը կը կախէ վրաս ու կ'ըսէ.

— «Վշտակիր մարդկութեան տառապանքն ու արիւնը՝ իբրեւ նախատինք ու վրէժխնդրութիւն պիտի շարունակեն դղրդալ ու վեր ժայթքել միշտ բռնաւորներու պալատներուն սեմին վրայ եւ բազմատեսակ բռնութեանց ընդդէմ, մինչեւ որ ընկերական արդարութեան եւ ազատութեան մեծ գաղափարը գայ վերջ դնելու մարդկային ստրկութեան եւ շահագործութեան»...

Ահա բարի Վարուժանը, որ կ'աղաղակէ — «Թողէ՛ք որ մեռնիմ»: Ահա Սիամանթօն որ իր պղինձէ ձայնով կ'երգէ Հայորդիներուն կոչեր. — «Վախճանը է յաղթանակ»:

Ահա Գէորգ Չաւուշը, որ չի խօսիր, այլ կը կրակէ, — հրացանին ձայնովը ուղելով մկրտել զիս: Ահա ֆէտայիներու խումբ մը, որ բիւրեց ձայնով կը պոռայ՝ հրացանները խաղցնելէն. — «Համոզուած ենք որ միայն զէնքով կայ Հայոց փրկութիւն»:

Պանթէո՞ն հայ հերոսներու: Բոլորը կը խօսին, անոնց ձայները կենդանի են այս գահլիճին մէջ: Ներշնչումը կրակէ շապիկի մը պէս կը գրկէ ամբողջ մարմինդ: Կը կծկտիս, կը նստիս ու կը խորհրդածես...:

Բալայեան կը հրամայէ նստիլ: Կը բոլորուինք սեղաններուն շուրջ: Հանդիսասրահի կը փոխուի գահլիճը: Ու նոյն ներշնչումը քիչ վերջ ոտքի կը հանէ մեզ բոլորս, երգելու համար հերոսներուն երգը, անկախ Հայաստանի քայլերգը: Հերոսներն ալ կարծես կը ձայնակցին մեզի:

— Ահա ձեզի մեր Թանգարանը, կ'ըսէ վարիչը. բուն բառով ուխտավայր մը, ուր երիտասարդութիւնը իր երդումը կը կատարէ, շարունակելու համար գործը որ կէս մնաց:

Ցնծոյ կարգով խօսք առաւ ներկաներուն

Գիւլխանդանեան թելադրեց երիտասարդութեան ներշնչուիլ ազատագրական պայքարի արդէն անմահացած դէմքերուն գործունէութեամբ: Վահան Փափազեան ըսաւ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը մարմնացնէ հայ ազգին ամբողջական հոգին, — մեր կուսակցութիւնն էր որ միացուց վարդապետն ու գիւղացին, քաղքցին ու հովիւը, բոլոր դասակարգերը ձուլելով գաղափարական նոյն հալոցին մէջ: Գիւտնեան ներկայացուց Հ. Յ. Դաշնակցութեան ստեղծած բարոյական եւ ընկերային նկարագիրներէն մին. անձնազոհութիւնը, արու մասին Քիւրտին անգամ հիացում յայտնած երգելով «Ջան-ֆէտային»: Ս. Տէր Թովմասեան ներկայացուց Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքական արժէքները: Վիշապեան Թանգարանին նուիրեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան ռակէտ զինանշան-զարդանիշը, զոր իրեն նուիրած էին Յունաստանի ընկերները իր կուսակցական գործունէութեան իբրեւ գնահատութիւն: Օր. Ֆլորա-Անահիտ ըսաւ թէ Թանգարանը ուխտի վայր մըն է, ուր պէտք է գալ ներշնչուելու համար: Պաղատէն ընկեր մը ըսաւ թէ՝ ուխտի է եկած, տեսնելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան աւանդը: Տիկ. Նորատունկեան չկրցաւ խօսիլ յուզումէն, ու լացաւ...:

Ու մինչ այսպէս կը խօսին ընկերները, սեղանը կը լեցուի թէյի ու սուրճի գաւաթներով: Սեղանին վրայ դիզուած են կարկանդակ, սալոր, խաղող, խնձոր, հաց, պանիր, չոր միս, վարունգ, ըմպէլ, նոյնիսկ օղի: Մօտ 30 հոգի ենք, բայց ո՞վ կրնայ ուտել այսքան բան:

— Երգեցէք որ մարսէք:

Ու կ'երգենք խմբովին, երբեմն Մանուկեան Վահէն է որ սոլօ կ'ընէ: Ի վերջոյ կ'ուզեն որ ... հէքեաթ մը պատմեմ: Ահա ձեզի թէյին հէքեաթը թէյասեղանին վրայ.

— Անապատին մէջ ճգնաւոր մը կար: Անիկա փրկած ամէն բան՝ որպէսզի մոռնայ աշխարհը, լաւ սիրտը եւ ապրի հոգեկան վերացումի մէջ: Բայց սիրտը արթուն է նորէն, միշտ իր սիրականն էր որ կ'երեւէր աչքերուն: Մենաւորը ըսաւ. — Քուրձ հագիր: Ու քուրձ հագաւ, խարազանեց մարմինը, խիճերու վրայ պառկեցաւ, որպէսզի ֆիզիքապէս յոգնած ու սպառած՝ մոռնայ աշխարհը, չոր սիրտը եւ ապրի հոգեկան վերացումի մէջ: Բայց արթուն էր սիրտը նորէն, միշտ իր սիրականն էր որ կ'երեւէր աչքերուն: Մենաւորը ըսաւ. — Ծոմապահով չքէ մարմինդ: Ու ճգնաւորը խոնարհով չքեց մարմինը, քարերով ծեծեց ինքզինք, մինչեւ որ արիւնը հոսեցաւ վարդի պէս կարմիր: Բայց արթուն էր սիրտը նորէն, միշտ իր սիրականն էր որ կ'երեւէր աչքերուն:

Այն ատեն ճգնաւորը սուր խիճով մը կտրեց թարթիչները եւ նետեց գետին: Ո՛վ զարմանք. թարթիչները բուսան հողին մէջ, ու թուփ մը ձեւացուցին: Թէյի թուփն էր այդ: Այնուհետեւ ալ որ թէյին տերեւները կը հաւաքէր, կ'եփէր ու կը խմէր, արթուն կը մնար գիշերները:

Հայաստան աշխարհին մէջ ալ երիտասարդ մը, Վահագնեան գեղեցկութեամբ, իր սիրականը կ'երազէր շարունակ, իր սիրականը որ ազատութեան դիցուհին էր: Երկրին բըռնաւորը ամէն բան ըրաւ որ երիտասարդը չմտածէ իր սիրականին մասին, բայց երիտասարդը արթուն կը մնար միշտ ու կ'երազէր իր սիրականը: Բռնաւորը խոշտանգեց երիտասարդը, որպէսզի մոռնայ սիրականին պատկերը եւ ցաւէն սպառած՝ քընանայ: Բայց անոր արիւնէն կազմըւեցաւ ծաղիկ մը, որ ցոյց կը տրուի երեք տառերով, — Հ. Յ. Դ., — բոլոր անոնք որ այդ ծաղիկին ջուրը կը խմեն, արթուն կը մնան ու կ'երազեն սիրականին մասին, — ազատութեան դիցուհիին մասին:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հայ ժողովուրդին արիւնէն կազմուած ծաղիկ մըն է, եւ այլեւս առիկա հէքեաթ չէ, իրականութիւն է:

Այսպէս զրոյցներով եւ երգերով անցուցինք ժամանակը մինչեւ որ մութը իջաւ: Ցնծոյ հաւաքուեցանք բակին մէջ, — զով էր գիշերը եւ հաճելի: Մինչ Վաշէկը անուշ ձայնով մը կ'երգէր արաբական երգեր, մինչ ուրիշներ սկսեր էին զրոյց մը, ծըղրիթներուն ձեւով՝ երկար զրոյց մը, աստղերուն տակ ու մեղմ սիւքին տակ: Կէս գիշերին հրաժեշտ կ'առնենք ընկ. Բալայեանէն, որ ամբողջ օր մը հիւրասիրեց մեզ առատօրէն:

Ու կը թողունք Թանգարանը, որ այսուհետեւ պիտի դառնայ իրական ուխտավայրը մը մեր երիտասարդութեան համար:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

ԽՄԲ. — Խորհրդային թերթերը կը յորդին Ստալինի ձօնուած գռեհիկ ոտանաւորներով որ կը կոչուին «ժողովրդական ստեղծագործութիւն»: Ահա նմոյշ մը եւս, իբրեւ զուարճալիք: Գրողն է Ապարանցի Աշուղ-Աշխոյժ, ինչպէս կ'իմանանք Երեւանի «Գր. Թերթ»էն (27 յուլիս).

Սազ եւ քեամանով գովեմ քեզ,
Դու մեր սիրելի Ստալին,
Նոր լոյս, նոր արեւ բերիր մեզ,
Վառ, անհանգչելի — Ստալին:

Աշխատող մարդկութեան հոգի,
Շատ չարերին հանիր ոտքի,
Ամէն յետամնաց ազգի,
Յոյն ես ցանկալի — Ստալին:

Օգնական թշուառ նեղելոց,
Գթոտ հայր բանուոր — գիւղացոց,
Դու բերեցիր լոյս ու դպրոց,
Ընուամբ գովելի — Ստալին:

Արամները ո՞րը գովեմ,
Հազարներ են, վեհ ու վսեմ,
Ստեղծած երկրիդ ի՞նչ ասեմ,
Դրախտ ծաղկալի — Ստալին:

Բալեքդ մանկապարտէզում,
Բաղում դպրոց ու տեխնիկում,
Քո լոյսով են ապրում, շնչում,
Մտքի բանալի — Ստալին:

Յագեցնող աղբիւր շատերի,
Գթառատ հայր միլիոնների,
Բազմանգամ ընտանիքների
Յայն ես բարի Մեծ Ստալին:

Կեցցէ խորհուրդների փառապանծ,
Կեցցէ բանակդ գերազանց,
Կեցցես յոյսը կարօտ մարդկանց,
Իմաստութեան ծով Ստալին:

ՄԱՐՍԻԼԻԱԿԱՆՆԵՐ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ

(ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ՊԱՀ)

Եւ ահա հրաշալին ու գեղածուփը ծովաշխարհներուն: Ահա ծովն իմ, ծով Թագաւոր: Ահա անհուն տեսիլը Միջերկրականին:

Կապո՛յտ՝ ինչպէս երկինքին տեղձկրահայեաց երեսը ու լուսեղէ՛ն՝ ինչպէս քաոսին վրայ սարքուած առաջին արեւատօնը:

Եւ ազի՛ իր ոլորապտոյտ եզերքներուն բուրմունքներով: (Ծովը կ'աղէ աշխարհին ցամաքութիւնը):

Կը ցոլայ երկինքը ծովուն մէջ: Ծով ու երկինք կը ցոլան հոգիիս մէջ:

Կը թեւեն հայելիներ ու գոհարներ՝ մոգական ելեւէջով:

Արեւը ոսկիներ կը խաղցնէ ջուրերուն երեսին վրայ:

Ճաճանչ մը իր տաք ձեռքը դրած է դէմքիս վրայ.

Ծով, հով ու հոգիս լեցուն են արեւով ու երկինքով:

Ամէն ինչ գաղաթացած է, ամէն ինչ խորացած: Զենիթին ու նատիրին միջեւ կը փոփոխի անբառ յակինթը:

Ամենուրեք կը հոսին լոյսին գինիները եւ ես արբեցած եմ ամէն ինչով:

Երգչուհի մը իր գեղանի գլուխը դուրս հանած հոգիիս յատակէն՝ կ'աղաղակէ ու կ'երգէ կարօտաձայն, վերածելով զիս խռովքի անվերջանալի ալիքներուն:

Կ'երկարի ծովը մոգճին ու լազուարթին բոլոր երանգներով, կը ճեղքէ հորիզոնը ու կը կորսուի:

Առատաձեռնութեան ճանապարհները կ'անցնին հորիզոններու կամարներէն: Միջոցը լի է կապոյտով եւ ոսկիով, ջուրի եւ ջերմութեան զարդանկարչութեամբ, լի լոյսերի նուագարաններով:

Ծովային արեւուղիին վրայ կը սահի նաւակ մը, գոհարներով բեռնաւոր:

Հոգիս թաց թեւերով կը քալէ սա կեդրոնին վրայէն ու կը դիտէ ջուրերուն ծանր խաղաղութիւնը:

Ծովը կ'եփի փոփոխելով:

Ու հակառակ հրակէզ արեւուն սանձարձակ սաստութեան՝ կը շընչէ ծովը: Ծովը կը շնչէ ու աշխարհը կ'ապրի

Անհուններու համանուագներ, ալբիւրներու եւ շատրուաններու նըման, կը հոսին, կը բարձրանան ծովուն ծիծերէն: Եզերքներուն վրայ անդուլ ու անծայր մեղեդի մը կայ որ կաթիլ կաթիլ հաւաքուած է նաւորդներուն սրտին քաղցրութենէն:

Ծով կը հոտի ամէն ինչ: Օդը լեցուած է աղով եւ փոփորով: Ցամաքի վրայ սիրելի է մայրիին բոյրը եւ ծովեզերքին վրայ ջուրերուն ներքին բոյրը որ կը յորդի [illegible]:

Ամբողջ էութեամբ ծովուն հետ եմ. կռնակ դարձուցած եմ աշխարհին ու սա պահուս անոր երեսը տեսնել չեմ ուզեր: Աստուած ծովուն վրայ է ու ջուրը կը խառնէ լոյսին:

Արեւը խիտ խիտ խաւերով վրաս կը թափի: Ջուրը կայլակ առ կայլակ կ'անցնի սրտիս վրայէն.

Հիմակ հոգիս նման է կապոյտ անցքի մը որուն ջուրին մէջ գլուած են փունջ մը ճառագայթներ:

Ահա ծովը, ահա ծովս, ահա ջրեղէն հայրենիքս: Ահա ճանապարհները քաղաքակրթութեան բոլոր դպրոցներուն:

Ծովն էր ջրեց մարմարներն ու քարերը եւ անոնցմէ ծաղկեցուց տաճարներ, աշտարակներ, փարոսներ, պալատներ, թանգարաններ եւ ակումբներ:

Ծովն էր Եւրոպան տարաւ Ափրիկէին, Ասիան բերաւ Եւրոպային ու բոլորը միասին ձուլելով տարաւ թափեց Ամերիկաներուն վրայ: Ծովն է որ ժողովուրդները իջեցուց իր ափերուն վրայ եւ բարձրացուց զանոնք՝ աղելով անոնց ուղեղները:

Ու ծովն է որ ուսոյց մարդոց գիտութիւնները բարութեան ու չարութեան: Պահեց իր խաղաղութեան մէջ հրեշտակներ, ինչպէս իր կատաղութեան մէջ դեւեր, գազաններ ու սատանաներ:

Նետեց նաւաբեկեալ աստուածներ երկրի վրայ: Ստեղծեց ու ջնջեց, խըլեց ու պարգեւեց տնզաղելի անկեղծութիւնով:

Ամէն ոք, երբ իր հետ է միշտ, վըտանգը ունի իր կապոյտ հէքեաթախարհին, իր լուրթ վիհերուն մէջ խեղդուելու: Իսկ ես կը խեղդուիմ, նախապատւորէն կը խեղդուիմ երբ հեռու եմ իրմէ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

... ԶԱՐԻՖԵԱՆ

Քիչ անուններ ունինք այնքան ծանօթ, այնքան սիրելի եւ այնքան ժողովրդական.

Իրմէն աւելի փայլուն դէմքեր ունեցած ենք. իրեն հաւասար կամ իրմէն աւելի մեծ դերասաններ կարելի է գտնել հայ կեանքին մէջ, ողջ թէ մեռած. բայց իրեն հաւասար համակրանք վայելած, իրեն չափ յարգուած ու սիրուած դերասան՝ դժուար է գտնել

Զարիֆեան բոլորինն էր. այնինչ՝ բոլոր տարիքներուն. պատանիներէն սկսած մինչեւ ծերերը. հասարակ, պարզ ժողովուրդէն սկսած մինչեւ մտաւորականութիւնը: Բացառիկ ոչինչ ունէր, թէեւ բացառիկ արուեստագէտներէն էր. կախարդական ոչ մէկ գիծ, թէեւ հայ բեմի կախարդներէն, որ գիտէր բեմը կեանքով լեցնել ու խանդավառութեան ալիքներ նետել բազմութիւններուն վրայ:

Պոլսոյ մէջ էր արտասահման, պատերազմէն առաջ ու ետքը. Զարիֆեանի ներկայացումները տօնական հանդիսութիւններ եղան եւ ամբողջ, արուեստասէր բազմութիւնը, ծափահարեց զայն, սիրեց ու շրջապատեց գուրգուրանքով անոր գործն ու անձը այնքան ոգեւորութեամբ, որքան ցոյց տուած էր Ադամեանի, Աբէլեանի, Արմէնեանի եւ Փափազեանի հանդէպ: Անբացատրելի կախարդա՞նք, կամ թաքուն պատճառնե՞ր այս երեւոյթին համար. ոչ մէկը եւ ոչ միւսը. այլ պարզ, կարելի է ըսել՝ հասարակ պատճառ մը. Զարիֆեան գիտէր սիրտերուն հասնիլ. գիտէր մարդոց, բազմութիւններու հոգիներուն ճամբան ու կրնար խօսիլ անոնց, առանց արուեստի մեծ թռիչքներու, առանց բարդ ու բազմակողմանի մըշակութեան: Գիտէր խօսիլ աւելի շատ բնազդով, քան մշակումով, քան արուեստի բացառիկ ու գիտակից միջոցներով: Զուրկ՝ այս մշակումէն, զուրկ՝ դպրոցներուն ու պրպտումներուն տուած մեծ ու անհրաժեշտ նըպաստներէն, Զարիֆեան իր խութեամբը, իր խառնուածքին անմիջականութեամբը կը հասնէր մարդոց ու կը բախէր անոնց սիրտերը, որոնք հարազատ կը զգային զայն ու կը բացուէին գուրգուրանքով. կը լեցուէին զգացումներու ջերմութեամբ ու կը պոռթկային ոգեւորութեան ու խանդավառութեան ինքնաբեր, անհաշիւ, երբեմն անըմբռնելի ալիքներով:

Ատեն մը, Զարիֆեան չխացած պատկեր դարձած էր բազմութիւններուն. Պոլսոյ բեմերուն վրայ. կ'ուզեր երիտասարդութեան, որ իր սիրած արուեստագէտին [illegible] էր ու դպրոցներէն ներս թէ մայթերուն վրայ՝ Զարիֆեանի բառերն ունէր իր շրթունքներուն. խօսելու անոր ինքնատիպ կերպը, եղանակաւոր շեշտը եւ ձայնական տարօրինակ բեկբեկում ու երանգաւոր ձեւերը: Շատեր գոց գիտէին անոր խօսքերը Հին Աստուածներէն, Ուրիէլ Ակոստայէն կամ Ցօ՞ Նըրթուէն. Անոր միայն, ոչ միւսներուն, որոնք իրմէ պակաս չէին. Թերեւս, յաճախ աւելի իսկ. բայց երբեք հաւասար Զարիֆեանի ժողովրդականութեան: Ադամեանը զարգացած, մշակուած ու արուեստագէտն էր. Աբէլեանը՝ հզօր՝ բիրտ ըլլալու աստիճան, որ գիտէր ցնցել մարդոց էութիւնը. Փափազեան մեծաչուք արուեստագէտ, որ հիացումի ու յափշտակութեան ալիքներով կը ծածկէ հանդիսականները: Զարիֆեանն էր որ իր [illegible] խառնուածքովը, իր պարզութեամբը եւ խաղարկութեան հաճելի ու ոչ ծանրաշուք արուեստովը կը նուաճէր բազմութիւնը, որ կը տառապէր արուեստագէտին հետ եւ կը խանդավառէր անոր չափ. Թերեւս ոչ մէկ դերասան այնքան արցունք թափել տուած է բազմութիւններուն, որքան Զարիֆեանը, եւ ոչ մէկ խաղարկութիւն այնքան ոգեւորած է մասնաւորաբար երիտասարդութիւնը, որքան Զարիֆեանինը: Եւ եթէ գնահատուած ու հիացում խլած են միւս անունները, Զարիֆեանը սիրուած է ոչ միայն բեմին վրայ, այլ եւ բեմէն դուրս, կեանքին մէջ:

Արուեստագէտ էր ան իր ծնունդով, իր ներքնային խառնուածքով, որ մնացած էր անաղարտ իբրեւ մարդ ալ. Համեստ, հաճելի, բարի, կամ խառնուածք մը, գաղափարապաշտ ու անշահախնդիր, որ չէր [illegible] ու կը դառնար համակ բարութիւն, սրտագին գուրգուրանքով: Բաւական էր քանի մը վայրկեանի խօսակցութիւնը զինք ճանչնալու եւ սիրելու համար. այնքան պարզ էր ու պայծառ. բայց դժ-

ուար էր հաւատալ՝ թէ այդ չափ պարզ ու քաղցրաբարոյ մարդը, որ հազիւ թէ արուեստագէտի երեւոյթն ունէր, իր համեստ կերպարանքին տակ մեծ արուեստագէտ մըն էր: Խարտեաշ, կարմիրի զարնող իր մազերով, ցանոտ ու յոգնած դէմքով, երգեցիկ ու տարօրինակ ձայնով եւ կապոյտ ու բարութեամբ լի աչքերով, ուր փշրուած երազներ կը յածէին դեռ քանի մը տարի առաջ, Զարիֆեան բազմութեան մէջ կրնար շուտով ընկղմիլ ու վրիպիլ ուշադրութենէ: Պատահական հանդիպում մը, երկու վայրկեանի խօսակցութիւն մը բաւական են Փափազեանը տեսնելու համար բեմէն դուրս կեանքի մէջ ալ, շեղ ու շլացնող, կամ Շահխաթունին՝ ոչ սովորական իր խառնուածքով, բայց Զարիֆեանը տեսնելու համար հարկ պիտի ըլլար սպասել, խօսիլ հետը ու գիտել զինքը, ընդնշմարելու համար թաքուն ու պարզ արուեստագէտը իր քաշուող, զուսպ եւ փափկանկատ շարժումներուն ընդմէջէն Ասիկա կեանքին մէջ: Կ'ուզէք բեմի՞ վրայ ճանչնալ զայն, սպասեցէք, որ բացուի վարագոյրը ու հազիւ բարձրացած, ահա, յանկարծ, դուրս կը նետուի վայելչակազմ, գեղեցկադէմ, թեթեւ ու շնորհալի շարժումներով մէկը, բոցեղէն կերպարանքով, ինչպէս Վահագնը բոցամօրուս, որ բոցերու մէջէն կը վազէ, աշխոյժ, կրակոտ ու ոգի զարթած: Բեմը կը լեցուի իրմով. մթնոլորտը կը փոխուի համակրանքի տակ զոյն, որ կը պարուրէ ձեզ առաջին իսկ պահերուն եւ կը համակէ ձեզ զարմանքի, յափշտակութեան, ոգեւորութեան կամ տրտմութեան խորունկ այլ մեղմ տպաւորութիւններով, առանց բիրտ ցնցումներու կամ բարդ ու ծանրաշուք մտատանջութիւններու:

Կը հասնի, գրեթէ աննկատալիօրէն, ձեր սրտերուն, ու դուք կը մտածէք արուեստագէտին. կը միանաք անոր, որ հարազատ է ձեզի, հաճելի ու, եթէ կ'ուզէք, վազածանօթ, ըլլալով ոչ միայն Հայ իր էութեամբ այլ եւ Արեւելցի: Ինչպէս, Զարիֆեան հարուստ է ամէնէն աւելի արեւելքի յատուկ տարրերով. հարուստ շարժումներով, որոնք կ'ընկերանան բառին, յափշտակութեամբ, երազանքով ու անուշ, լացող տրտմութեամբ որ կը յայտնուի, կը պոռթկայ իր ձայնին եւ ձեւերուն մէջէն: Ճամբա կը մտնաք բեմը, կեանքը կը խառնուի արուեստին, պարզ ու մարդկային, եւ դուք հոգիով կը մասնակցիք իր խաղարկութեան: Հանդարտական, յուզական, վեր իրականութենէն, մինչեւ իսկ դուրս քիչ մը, զգացական այլ հաղորդական, որ ձեզի կը բերէ իր մարմնաւորած տիպարները ու ձեր սրտերուն մէջ ձգած, մոռցած գրեթէ, կը հեռանայ, մշուշ դարձած իբր: Այս է պատճառը, որ կը սիրէք իր տիպարները, որոնք եթէ կեանքը չեն ներկայացներ միշտ, լիովին, բայց կեանքէն տարբեր կուտան ձեզ ու նաեւ բարձր ուրուանկարներ, գաղափարապաշտ երանգներով: Ըսե՞նք սակայն որ կեանքին ու միպայնութեան, իրականութեան ու անիրականութեան այս կախարդական ծնունդին շնորհիւ է որ իր տիպարները կ'ապրին մեր մէջ, ու եւ է այլ արուեստագէտի ստեղծագործութիւններէն աւելի:

Տարիներ անցած են — աւա՜ղ, որքան — ու դեռ կը մնան կենդանի մեզմէ շատերուն համար, իր Աբեղան՝ այնքան հիւանդ հոգիով եւ վշտաբեկ իր սրտովը, որուն արցունքը կը զգանք դեռ. իր Գիժ Դոնիկը անհուն դժբախտութեան ու բարութեան իր գծերովը, իր Ուրիէլ Ակոստան իր խոր տառապանքովը, վսեմ հոգիովն ու հպարտութեամբը, իր Ցուէնկալին՝ արուեստագէտի իր խոր վիշտովը, բայց ազնուական գծերով, հակադրաբար Աբէլեանի ստեղծած տիպարին, որ աւելի իրական, անշուշտ, բայց գռեհիկ յատկանիշներով, որոնք կը վիրաւորեն ձեզ: Ցի՞նչ նաեւ Վանահայրը, որ լաւագոյնն էր իր վեհութեամբը եւ ծանրաշուք գեղեցկութեամբը Սեւումեանի ստեղծագործութենէն եւ վերջապէս Համլէթը, իր մարմնական սքանչելի կերտուածքով, Ադոնիսի մը գեղեցկութեամբ, որ անհունօրէն կը տառապէր Օֆելիային համար, տառապեցնելով իր հետ բոլոր սիրողները, իր վիշտին մէջ վերլուծելով կեանքն ու մարդիկը, մեզ ալ խառնելով իր վշտագին մտատանջութիւններուն:

Ի՞նչ հարկ նոր ու այլ անուններու, որոնք պիտի մնան քանդակները մեր սրտերուն մէջ: Քանդակ մըն ալ ինք, Զարիֆեանը. յուշ մըն ալ ինք, իր լուսեղէն կերպարանքով, իբրեւ արուեստագէտ ու մարդ, որ չկայ այլ եւս:

Այս մարդն է որ մեռեր է օրեր առաջ, հեռաւոր Ամերիկայի մէջ. հեռու հայրենի հորիզոններէ, տարագիր, հիւանդ այլ միշտ արուեստի հանդէպ խորունկ հաւատքով:

Փշրուեր է ինքն ալ իր երազներուն առջեւ, որոնք կէս մնացին ու արուեստագէտը դարձուցին քանի մը անգամ աւելի դժբախտ, որովհետեւ ամէն մէկ փշրուած երազ մահ մըն է արուեստագէտի մը համար. մահուան մը վիշտը եւ, անուաղն, արցունքը յուսախաբ սրտի մը:

Լացա՞ւ իր վերջին վայրկեաններուն, չենք գիտեր. բայց գիտենք, որ հայ ժողովուրդը, այսօր, ամէնուրեք, արցունք ունի իր սիրելի, իր տաղանդաւոր զաւկին համար:

Հանգի՛ստ, թող ըլլայ առժամապէս իր տառապած, ուժասպառ մարմնին, օտար հողերու մէջ, մինչեւ այն օրը երբ իր անհանգիստ ու թափառական հոգին հայրենի հող կը դառնայ ու կը կանչէ նաեւ իր լուսեղէն անօթը,— իր նշխարները:

Ո՜ր էր թէ մինչեւ այդ փառ մնար իր յիշատակը, ողջ ու կենդանի պահելով հայ բեմը, որուն համար ջահ դարձաւ ան ու պիտի մնայ անոր ամէնէն փառաւորական փաստերէն:

Գ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

— Քալելու երկարատեւ մարզանքները աստիճանաբար աւելցնելով, կը տաքցնեն մարմինը, կը լուծեն եւ կը մարսեն ուտելիքներու ամբարած ուժը:

— Ճարպակերներու համար լաւ է երկարատեւ քալելը, ձմեռ եղանակին աւելի քան ամառը:

— Փոխն ի փոխ քալելով եւ հանգստանալով, մարմինը կը մաքրուի իր մէջ գոյացած վնասակար նիւթերէն:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Ճափոնցիները դարձեալ հանրային ուշադրութեան առարկայ դարձան իրենց աշխարհակալական շարժումներով: Առիկա առիթ մը եղաւ, որ եւրոպական գրական թերթերը նմոյշներ տան ճափոնական բանաստեղծութենէն:

Ֆրանսացի գրող մը կը հարցնէ թէ ծայրայեղօրէն քնքուշ բանաստեղծութիւն մը մշակող ժողովուրդ մը ի՞նչպէս կը դառնայ ծայրայեղօրէն ռազմատենչ: Եւ խորհիլ, որ ճափոնական բանաստեղծութիւնը շատ հին է, — այն շրջանին երբ Եւրոպա հազիւ սկսեր էր թօթուել, ճափոն դասական նուրբ բանաստեղծութիւն մը կը մշակէր ծաղկուն կեռասենիներուն տակ:

Ը. դարուն, ճափոն իմաստուն կայսր մը հաւաքել տուաւ իր ժողովուրդին լաւագոյն բանաստեղծութիւնները: Այդ ժողովածուն կոչուեցաւ «Մանեիոշու», «Հաւաքածոյ բիւրեց», որ կը պարունակէ չորս հազար բանաստեղծութիւն 20 հատորի մէջ: ԺԱ. դարուն եւս կազմուեցաւ ուրիշ հաւաքածոյ մը, Քոքինշու, նոյնքան ստուար հատոր մը, Այս բանաստեղծութիւնները արեւմտեան աշխարհի բանաստեղծութիւններէն կը տարբերին անով որ փոխանակ բառակերպ պատկերներու մէջ դնելու իրենց արուեստը, ինչպէս է եւրոպականը, խորհրդանշաններու մէջ կը դնեն զայն: Մինչ որ եւրոպական բանաստեղծութիւնը կը քալէ աչքին գիծով, կը հասնի տեսողութեան, մինչդեռ ճափոնականը՝ մտածման ճամբով, ու խաղ մը կը կատարէ խորհրդածութեան:

Ճափոնական բանաստեղծութեան ձեւերը շատ չեն. — Տառոյցուն քառանկիւն ոտքով ոտանաւոր մըն է, որ ունի 3 տող եօթնական ոտքով եւ մէկ տող՝ հինգ ոտքով: Այս ձեւը ժողովրդական է: Թանքան երեսունմէկ ոտքով ոտանաւոր մըն է, որ ունի 5 տող, — վերջին երկու տողերը պատասխան մը կը կազմեն եռեակին որով կը սկսի քերթուածը: Հայքային տասնեւեօթը ոտքով սիրուն քերթուած մըն է, որ ունի 3 տող, — առաջին տողը հինգ ոտք ունի, երկրորդը՝ եօթը, երրորդը՝ դարձեալ հինգ: Առաջին եւ երկրորդ տողերով կը դրոշմուի պզտիկ ու սիրուն պատկեր մը, որուն լուծումը կուտայ երրորդը՝ անուանելով խորհրդանշանը: Գաղափար տալու համար՝ կը չինենք հետեւեալ հայֆային. —

Կանանչ պաստառին վրայ, տե՛ս
Կը թռչկոտի կենդանի ծաղիկ մը —
Թիթեռնիկ:

Ճափոն արդի բանաստեղծները ստեղծած են նոր ձեւ մըն ալ, որ կը կոչուի շինթայշի, — տեսակ մը ազատ ոտանաւոր: Այս ձեւը քիչ մը երկար է, եւ հակառակ՝ ճափոնական արուեստին աւանդութիւններուն: Ճափոնական գեղեցիկ բանաստեղծութիւնները կարճ են, — արեւի կայծկլտուքներու կը նմանին, կամ խճանկարներու:

Քանի մը նմոյշներ —

Մեռած ճիւղին վրայ
Ագռաւ մըն է թառեր, —
Աշնան երեկոյ:

Լերան այս կածանէն
Ի՞նչ բան զիս վեր կը տանի, —
Ա՜յ, մանիշակները:

Մեխակներուն մէջ
Ճերմակ թիթեռնիկ մը, —
Հոգի՞ մը:

Արեւմուտքէն, լերան վրայ, տե՛ս
Կաղ մը կ'անցնի:
Գլխարկը երբեմն կ'երեւայ,
Երբեմն կը կորսուի...

Իմ սիրականս ինծի տուաւ,
Ինծի տուաւ երեք խոլանոց, —
Առաջինը՝ անձրեւի համար,
Երկրորդը՝ արեւին համար,
Երրորդը՝ նշան ընելու համար իրեն:

Ես այնքան կը մտածէի իր մասին,
Որ երազիս մէջ տեսայ պատկերը:
Եթէ գիտնայի թէ երազ էր,
Երբեք պիտի չարթննայի:

Հեռուէն,
Սրինգի մը ձայնը:
Ե՞ս եմ արդեօք,
Գլուխս կը կախեմ, 6
Եւ արցունքներս կը թափին:

Խաղի համար,
Մայրս ուսերուս վրայ առի:
Երբ զգացի որ շա՜տ թեթեւ է,
Լացի՜
Առանց նոյնիսկ երեք քայլ առնելու:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻՆ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ

Զարմանալի է որ տակաւին ընդհանուր կերպով հասկցուած չէ բուն առողջապահական իմաստը արձակուրդին, ո՛ւր մնաց որ գործադրուած ալ չէ բնաւ:

Արձակուրդը զուտ դրօսանք չէ, այլ մարմինին կենսական անհրաժեշտ մաքրագործութիւնը, եթէ կրնանք այս բառով հասկնալ մարմինին կուտակուած արտաքին անմաքրութեան թօթափումը, ինչպէս ժանգը կամ կղկղանքը երկաթէն: Այս մաքրագործումը կը ծառայէ մըտաւոր կամ հոգեկան նոր կորովի համբարումին: Ամէնուն համար անխտիր արձակուրդի դեղագիր մը առաջարկելու փորձը՝ բնականաբար հակառակ տարրերը հաշտեցնելու թշուառութիւն մըն է, զոր կարելի չէ կիրարկել: Դո՛ւք ըսէք, կարելի՞ է միթէ ամէն հիւանդութիւն մէկ դեղագիրով բուժել, կամ ամէն խառնուածք պատշաճեցնել դարմանումի մը որ եւ է չինուկ: Անշուշտ կրնանք մարմնով միայն աշխատողներուն յանձնարարել կարելի եղածին չափ շատ հանգիստ, իսկ մտքով աշխատողներու համար առողջ օդի մէջ մըկանային շարժում: Բայց առհասարակ ամէնուն համար յանձնարարելի է «բանաւոր չափաւորութիւն»: Արձակուրդ ունեցողներուն ծրագիրը դժբախտաբար չափազանց խճողուած է: Խնդիրը ըլլայ զբօսաշրջաններու թէ ճամբորդութիւններու մասին, արձակուրդի գացողներուն նպատակը ծայրայեղ է, եւ շատերը տուն կը դառնան այնպիսի վիճակի մը մէջ, ուր հարկ է, կարծես, նոր կազդուրում մը, զոր կարելի է անուանել «արձակուրդէն վերջ... կազդուրում»:

Տղաքն ալ ճիշդ այս վիճակով կը ներկայանան: Նախ ըսենք թէ մինակ մնացող, որբ տղայոց թիւը հիմա շատ է աշխարհի ամէն կողմը: Առաջին յանձնարարուած պատուէրը այն պէտք է ըլլայ որ տղան իր հասակակից տղայոց մէջ եւ հետ զբօսնու, կամ արձակուրդի համար հեռանայ: Լաւ կ'ըլլայ որ ան սորվի, թէ պէտք է իր հասակակիցներուն հետ ըլլայ, եւ վերջապէս մէկ ընտանիքի վերաբերի, ոչ թէ ամէն ընտանիքի:

Բայց միեւնոյն ատեն ճիշդ է որ արձակուրդի համար դրուած խիստ կանոնները կրնան ձախողիլ գործնականին մէջ: Զոր օրինակ, ճիշդ է որ արձակուրդի համար յանձնարարելի բուն ամիսն է Օգոստոսը, բայց կեանքի ստիպողութիւնը կը հարկադրէ յաճախ Յուլիսը կամ Յունիսը: Թեթեւ արձակուրդը արձակուրդ ընողին կամքին համեմատ չըլլար: Արձակուրդ առնողն ալ իր ձայնը ունի: Վերջապէս, պէտք է կանխաւ գիտնալ, թէ երկու շաբաթուան արձակուրդը մէկ շաբաթ կրնաս հաշուել լոկ, քանի որ առաջին շաբաթը գացած տեղին պայմաններուն համակերպելու, տեղաւորուելու փորձերով կ'անցնի: Եւ երբ նոր պայմաններու վարժուիս, յանկարծ կը տեսնես որ արձակուրդդ կէս եղած է արդէն: Բայց խոհեմութիւնը կը պահանջէ որ գոհանաս, խորհելով որ տարին բոլորովին չանցած՝ նոր երկու շաբաթ արձակուրդ ալ պիտի ունենաս:

Արձակուրդի երթալէ առաջ հաշուէ ժամանակդ, հաշուէ դրամդ, ոչ նըւազ նաեւ ֆիզիքական կարողութիւնդ: Այս երեք հաշիւներուն համեմատութենէն կրնաս կանխաւ հաշուել արձակուրդդ: Բան մը բռած ըլլալու համար, ահա պարզ խորհուրդ մը, — Մինչեւ իրիկուն ամէն օր դրասենեակի մէջ նստող պաշտօնեան կամ գրագիրը, կամ մեքենագիրը, վարժուելու է սանկ մէկ-երկու գիշեր նստարանի վրայ պառկելու, լեռ մը կամ բլուր մը մագլցելէ առաջ:

Վերջացնելէ առաջ, կը փափաքինք մեր արձակուրդի բարեկամներուն եւ ընկերներուն յայտնել, թէ արձակուրդը ոչ միայն իրաւունք, այլ նաեւ իրապէս պարտականութիւն է: Արձակուրդ ընողը ոչ միայն իրաւունք ունի, այլ նաեւ պարտաւոր է կազդուրուելու, կարելի եղածին չափ: Թէ որ արձակուրդէն սատակ յոգնած դառնայ, վնաս կը հասցնէ ոչ միայն իր անձին, այլ եւ իր ապագայ աշխատութեան, որով նաեւ իր գործատիրոջ:

Ն. Ֆ. Փ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՃՈՒՔԸ

Շուքդ հալածէ՛, ան քայլիդ հետ կը փախչի:
Փախի՛ր իրմէ, ան քեզի հետ կը վազէ:
Կընոջ մ'ինկի՛ր ետեւէն — ան կ'ըսէ Ո՛չ.
Մինակ ձգէ՛, ան ետեւէդ կըվազէ:
Կ'երդնո՛ւմ, կիները այրերու ետեւէն
Են ա՛յն ինչ որ մեր շուքերն են:

Թրգմ. գերմ.-է ԵՏԱՆ

ՕՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Օրագրողներու Միութեան Միջազգային Գործադիր Ցանձնաժողովը Վիէննայի իր մասնաճիւղին եւ Աւստրիոյ մամուլի վերատեսչութեան միջոցաւ կը յայտարարէ թէ այդ Միութեան Միջազգային Համաժողովը պիտի գումարուի Վիեննա յառաջիկայ Հոկտ. 7էն 12: Աշխարհի պետութիւններու ամենամեծ մասը յարած է նոյն Միութեան: Այս նատաշրջանին ծրագիր-օրակարգը ծանրաբեռնուած միջազգային քաղաքական եւ ընկերային հարցերու կնճռոտ եւ նոյնքան կարեւոր հարցերուն հետեւանքով: Այս Համաժողովը վերջին անգամ ըլլալով գումարուած էր Փարիզ եւ վերջացած, սա որոշումով. — « Նկատելով որ ամէն երկիրներու մէջ լրագիրները երթալով կը մտնեն զգայացունց լուրերու եւ սուտ տեղեկութիւններու հրատարակութեան, այսպէս արթնցնելով վտանգաւոր հետաքրքրութիւն, որով կը նուաստանայ հանրային բարոյականը եւ կը թիւրի հանրային կարծիքը: Ասկից զատ, նկատելով որ շատ մը օրագրողներ այդ թիւր ուղղութեամբ կ'ընթանան, եւ իրենց տեղեկատուութիւններուն մէջ կը հակադրեն պատուաւորութեան եւ պատշաճութեան կանոններուն, — Համաժողովին Գործադիր Մասնախումբը կը փափաքի որ Օրագրողներու Դաշնակցութեան պատկանող բոլոր կազմակերպութիւնները միանան ստեղծելու Պատուոյ Օրէնսգիրք մը՝ լրագրական եւ խմբագրական վայելչութեան ի նըպաստ, եւ անոր կանոններուն հակառակ գործող անդամներուն դէմ այնպիսի միջոցներ ձեռք առնել, որոնք մեր դեղեցիկ կոչումը պաշտպանեն որ եւ է նուաստացումի դէմ»:

Յառաջիկայ Համաժողովը պիտի գործէ եւ պիտի վարուի Փարիզի վերոյիշեալ որոշումի հիման վրայ:

— Ջուրը մորթին համար լաւ է, դըխուտ ցաւերը մեղմացնելով, քուն կուտայ, տանջանքները կը հանդարտեցնէ:

— Ջուրով կարելի է դարմանել ջղերային գելանքները, հմլուածքները եւ կոկորդի կերկերումները:

— Մաքուր, անապակ ջուրը առողջարար, սքանչելի ըմպելի մըն է:

— Պաղ ջուրը քրտնող մէկու մը վրայ թափելով, քրտինքը կը կեցնենք: Ցաւերը կը մեղմացնէ թմրեցնելով:

— Տաք ջուրը կը թուլցնէ նմանապէս, ցաւերը կը մեղմացնէ, արտաքուքը կը դադրեցնէ, ինչպէս նաեւ ցնցումները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (434)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Լուրը թեւ առած արդէն հասեր էր Գիֆէրան: Որքան որ ղոլամ ունէր ձեռքին տակ, Պաշիդ բէկը զինել ու Միծանցի վրայ քալեց, դաս մը տալու համար: Բայց այնպիսի դաս մը պէտք էր տար, որ երբեք Միծանցիներու միտքէն չելլէր: Հազիւ ճանապարհի կէսը կտրած՝ երբ իր ուղարկած ղոլամներուն հանդիպեցաւ, որոնք Ալին չալկած Գիֆէրան կը բերէին: Կորիճ Ալիի արիւնլուայ վիճակը կատաղեցուց զինք, չափը անցուցեր էին այդ անհաւատ շները, պէտք էր պատժել այդ անհաւատները, այնպիսի ծանր պատիժով մը, որ անոնց եօթը պորտերը յիշէին: Գիֆէրանը Միծանցէն զատող բլուրը որ դարձաւ, երեւցաւ Միծանցը, ընկոյզի ծառերով շրջապատուած: Հիմա Հայերը ահուսարսափի մատնուած, մտածեց Պաշիդ Բէկը, կուգան ու կ'իյնան իր ոտքերուն, գթութիւն աղերսելով. Բայց չէ՛, ինք գիտէր անոնց հետ վարուելու կերպը, այդ օրը պիտի չմոռնային Միծանցիները:

Դժբախտաբար, Պաշիդ Բէկին վիճակուած էր այդ օր մեծ յուսախաբութիւն մը:

Երբ գիւղի աղբիւրին մօտեցան, ուրկէ ուղղ հարիւր քայլ կը մնար գիւղ հասնելու, մէկ ալ գիւղէն բազմաթիւ հրացաններ պայթեցան, ու գնդակները վզզալով սկսան գետնէն փոշի բարձրացնել:

Պաշիդ Բէկի ղոլամներէն մէկը ոռնալով գետին փռուեցաւ, ծնկոսկրը գնդակէ մը ջախջախուած:

— Ետ դարձէք, էս շները մեզ պիտի կոտորեն, — Հայերու անսպասելի դիմադրութենէն շփոթած, պոռաց Պաշիդ Բէկը՝ ղոլամներուն հետ մինչեւ բլուրը նահանջելով:

Եղածը անօրինակ, չլսուած դէպք մըն էր, եթէ բուռ մը րայա գիւղացիները կը յանդգնէին իր վրայ զէնք արձակելու, ալ ինք ի՞նչ օրուան Պաշիդ Բէկն էր: Քոլոզի տեղ, լաչակ մը անցընելու էր գլխուն:

Պաշիդ Բէկը անմիջապէս ձիաւոր մը հասցուց Թաղ, ուր Շատախի գայմագամը կը նստի: Լուր ուղարկեց, թէ Հայերը ապստամբելով՝ Գիֆէրանի վրայ յարձակած են: Երկրորդ ձիաւոր մը ղրկեց Խեկոռան, որպէսզի կամուրջէն անցնելով քիւրտ աշիրէթներու մէջ հաւաք ձգէ:

Արեւը մայր մտնելէն քիչ առաջ, ծայր տուին Էզնանցի, Խալիլանցի եւ Խմշտանցի աշիրէթներուն պատկանող ձիաւոր քիւրտերու շարքերը, որոնք հասարի ձայնը առած՝ օգնութեան կը հասնէին Պաշիդ Բէկին:

Մինչեւ մթնալը երկուստեք կռիւը շարունակուեցաւ: 150է աւելի քիւրտ ձիաւորներ օգնութեան հասած էին արդէն, իսկ լոյսը բացուելուն, Պաշիդ Բէկը վստահ էր որ իր հետ 500է աւելի կռուողներ կ'ունենար: Բայց ինչ որ մտահոգութիւն կը պատճառէր Բէկին, ծայր աստիճան զարմացուցած էր զինք, այդ՝ գայմագամի պահած չէզոքութիւնն էր: Աշխարհը թարսուած էր, լուրը անհաւատալի: Գիշերով՝ ուղղակի Թաղ գնացող ձիաւորը վերադարձաւ՝ անհաւատալի պատգամ մը բերելով: Գայմագամը խստօրէն պատուիրած էր ամէն գնով կռիւը դադրեցնել, սպառնալով ապագայ բարդութիւններու պատասխանատու բռնել Պաշիդ Բէկը: Գայմագամը բացարձակապէս մերժած էր զօրք ուղարկել:

Յաջորդ առտու հինգ հարիւրէ աւելի քիւրտ Միծանց գիւղի վրայ յարձակեցան անընդհատ կրակելով: Գիւղը նորէն պատերազմական վիճակի մէջ կը թաղուէր որ մտնան:

Մեծ վարդապետը չորս ազաններով դիրք բռնած էր գիւղի անմիջապէս ետին գտնուող բլուրի վրայ, ուրկէ ամբողջ հովիտը պատկերի նման կ'երեւէր: Միւս մնացած հայդուկները, տեղական գիւղացիներու գլուխը անցած, գիւղի մէջ զանազան դիրքեր բռնած էին:

Քրտերը հրացան արձակելով եւ սալաւաթ պոռալով հասած էին նորէն Միծանցի աղբիւրին մօտ, երբ բլուրի ծայրէն հրացանները գոռացին: Անոնց արձագանգեց գիւղի կռուողներու հրացաններու որոտը: Ամէն ինչ իրար խառնուեցաւ: Քրտերը քիչ մը տեղ ընկրկելով՝ դիրքեր բռնեցին ու ամրացան:

— Վալլահի պիլլահի, էդ անհաւատներուն մէջ օրէզն մարդիկներ կան... ֆէտայիներ կան, — կատաղութենէ խենթեցած, քովը գտնուողներուն կը բացատրէր Պաշիդ Բէկը, — ո՞վ է տեսեր, որ տեղացի Հայը զէնքով դիմադրել փորձէ... Ականջ դրէք... հա՛, էտոնք մաուզէր հրացանի ձայներ են...

Մինչեւ կէսօր աչքկապուկ կռիւը շարունակուեցաւ: Կռիւը սկսելէն առաջ վարդապետը պատուիրած էր բոլոր կռուողներուն, որ արիւնահեղութենէ խուսափին եւ զգուշանան, աշխատելով Քրտերը սոսկ հեռաւորութեան վրայ պահել, ծայրայեղ պարագային միայն, երբ Քրտերը աղբիւրը անցած վտանգէին գիւղը, ակէին ուղղակի խփել: Այդ էր պատճառը, որ հակառակ Քրտերու անդադար «դէրքին», մինչեւ կէսօր երկու զոհ միայն տուին:

Կէս օրէ վերջ սակայն, կռուի ընթացքը փոխուեցաւ եւ լուրջ կերպով վտանգուեցաւ Միծանց գիւղը: Յիսունի չափ Քրտեր գետակը անցնելով, ձորի հակառակ կողմէն սկսան բարձրանալ դէպի Կիտ քարակուն գիւղը, ձորով մը բաժնուած Միծանցէն ու աւելի բարձր դիրքով: Միծանցի կռուողները, երկու կրակի մէջ ինկած, դժուարութեամբ կը պահէին իրենց դիրքերը: Այսքանը կարծես բաւական չէին, մէկ ալ Գործօթցի Սագօն սողալով վարդապետին մօտեցաւ.

— Վարդապետ, տունդ չքանդուի, սարէն զօրք կ'իջնայ, չորս կողմէն պիտի պաշարեն մեզ...

— Սարէ՞ն... ո՞ւր է, տղայ...

— Հանա ... վազելով կուգան, սանդրհինգ քսան հատ մը կը լինին...

Դժբախտաբար, զօրքի գալը միայն Հայերը չէ որ տեսած էին: Քրտերը, երբ տեսան լեռնէն իջնող զօրքը, ձայն ձայնի տուած՝ վրայ տուին: Անոնց օրինակին հետեւեցան եւ Կիտի կողմը անցած Քրտերը:

— Սագօ՛, երկու հոգով զօրքը ետ պահել աշխատէ, — պոռաց վարդապետը, — Սահակ, ցրուէ գիւղը, գիւղի խալխը եւ կռուող տղաքը կամաց կամաց թող մեր դիրքերը բարձրանան... Գիւղը ձեռքէ ելլելու մօտ է... հա՛, քէ մատաղ, Թախ՛ր... Տըղա՛ք, չձգէք որ զօրքը մօտենայ...

Սագօն, անբաժանելի Մկօն եւ Քերձեցի Արշակը, վարդապետէն քանի մը քայլ վեր քարի մը տակ տափած, կ'աշխատէին զօրքը հեռու պահել: Գիւղի մէջ աններեւակայելի իրարանցում մը ծայր առած էր: Կին, երեխայ, ծեր ու պառաւ, ամէն մէկը իրեղէն մը չալկած, կ'աճապարէին գիւղի նեղ փողոցով բլուրը բարձրանալ: Լաց ու կոծ, հայհոյանք, կատարեալ Սոդոմ Գոմոր մը այդ նեղլիկ փողոցը, ուր գիւղացիներէն ամէն մէկը միւսէն առաջ անցնիլ կը փորձէր: Կռուող երիտասարդները գիւղի առաջաւոր դիրքերէն դուրս նետուած, կռուելով կը նահանջէին՝ ժողովուրդի ետեւէն քալելով: Բարեբախտաբար, գիւղի տները երկուստեք ծածկած էին փողոցը, եւ Քրտերը հեռուէն չէին տեսներ գիւղացիներուն խուճապահար փախուստը:

Երբ լեռնէն իջնող զօրքը գնդակի հասողութեան սահմանի՛ մէջ մտաւ, Սագօն ու ընկերները նկատեցին անխնայ գնդակի բռնել զանոնք: Երեքը միասին կատաղութեամբ կը կրակէին, առանց անդրադառնալու, որ զօրքը արագ առաջանալով՝ գնդակ մը իսկ չէր արձակած:

(Շար.) ՄՈՒՇԵՂ

կալիները աւելի սաստկացան երէկ: Ճափոն շարունակ նոր զինուոր կը ղրկէ: Ճափոնական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ 40 չինական օդանաւեր, բոլորն ալ անւ ներկուած, պատրաստ կը սպասեն Շանկայի շրջակաները: Նոյն աղբիւրէն համաձայն, Չինացիները ծանր կորուստներ կրած են վերջին կռիւներուն մէջ:

** Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Մ. Նահանգներու դեսպանները ծանուցագիր մը ուղղեցին չինական եւ ճափոնական կառավարութեանց, անոնց ուշադրութեան յանձնելով իրենց շահերը՝ Շանկայի մէջ: Ծանուցագիրը կը խնդրէ Չինաստանէն քաշել իր զօրքը, իսկ Ճափոնէն՝ նոր զօրք չղրկել:

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը «չարամիտ յերիւրանքներ» կը կոչէ այն զրոյցները որոնց համաձայն խորհրդային իշխանութիւնը պիտի մասնակցի պործողութեանց, զինուորական խորհրդականներ ղրկելով կամ ուրիշ աջակցութիւններ ընծայելով Չինաստանի:

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը խոստովանելով հանդերձ կացութեան ծանրութիւնը, յայտարարեց թէ Փիլիպպեան կղզիներէն զօրք ղրկելու խնդիր չէ ծագած:

** Լոնտոնի մէջ ծայրայեղ վերապահութեամբ կը հետեւին չինական դէպքերուն եւ կը սպասեն որ առաջին քայլը առնէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը: Ծայր. Արեւելքի մէջ կան 40 բրիտանական մարտանաւեր եւ 10 հազար զօրք՝ պաշտպանելու համար Անգլիոյ շահերը: Կը վախցուի որ կացութիւնը աւելի ծանրանայ, եթէ Ճափոն չկարենայ արագօրէն խորտակել Չինաստանի դիմադրութիւնը:

Հայ մը մորթած կերած է...

Այլանդակ պատմութիւն մը տեղ գտած էր երէկուան թերթերուն մէջ: Կ'արձանագրենք մեծ վերապահութեամբ:

Յունգարական թերթերը Աթէնքէն իմացեր են թէ, Սթէֆանոլ Աոքալ (?) անուն հայ երիտասարդ մը կը սիրէր Տիկին Փանթափուլոսը, Քաէրէս քաղաքին մէջ: Օր մը Գ. Փանթոփուլոս, որ հարուստ վաճառական մըն է, անհետացաւ եւ երկու սիրահարները անմիջապէս կասկածելի դարձան: Ոստիկանութիւնը խուզարկութիւններ կատարելով, մարդկային ոսկորներ գտաւ: Այն ատեն երկու ամբաստանեալները խոստովանեցան թէ վաճառականը սպաննած, մարմինը յօշոտած եւ կարգ մը կտորներ կերած են: Ոստիկանութիւնը դժուարաւ կրցաւ փրկել երկու ամբաստանեալները որոնք ըզիկ ըզիկ պիտի ըլլային ամբոխին կողմէ:

ՅԱՌԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԻՆԹԵՐՆԱՍԻՈՆԱԼ»Ը ԱՐԳԻԼՈՒԵՑԱՒ Ռումանիոյ մէջ, իբրեւ խռովայոյզ երգ: Անսաստողները պիտի պատժուին:

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ՏՈՐՄԻՂ մը մտներ յունական ջուրերը, պիտի հասնի, այցելելով Նավարին, Սելանիկ, Փաթրաս եւ Եգէականի կղզիները:

ՄՕՏ ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ Փարիզ եկած են մայիս 1էն ի վեր: Աւելի մեծ բազմութիւն մը կը սպասուի սեպտեմբերին եւ հոկտեմբերին, ցուցահանդէսին առթիւ:

ՋՐՀԵՂԵՂԱՅԻՆ ԱՆՁՐԵՒՆԵՐ տեղացին Լոնտոնի մէջ, ուրբաթ օր, խափանելով անցուդարձը: Հեղեղը ծանր վնասներ պատճառեց:

ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐԸ կը շարունակուին Միջերկրականի մէջ: Աւելի որ ֆրանսական շոգենաւ մը յարձակում կրեց անծանօթ սուզանաւի մը կողմէ: Սպանիոյ երկու ճակատները իրարու վրայ կը ձգեն պատասխանատուութիւնը:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՕԴԱՉՈՒՆ՝ Լեվանեւսկի, որ Մոսկուայէն ճամբայ ելած էր հինգ ընկերներով եւ կ'ուղէր Հիւս. Բեւեռ հասնիլ, ժամը 295 քիլոմէթր արագութեամբ, լուր չէ կրցած տալ 17 ժամէ ի վեր:

Վ.ԱԼԱՆՍԷՆ գրուած Թղթակցութեան մը մէջ (13 օգոստ), բռնուած էր թէ կռիւ ծագած է երկու Սենեկալցիներու միջեւ: Տեր Թղթակիցը կը խնդրէ ճշդել թէ կռուողները Սենեկալցիներ չեն:

Այրի Տիկին Փառանձեմ Ինճէ-Թէրզեան, Տէր եւ Տիկին Սանփան Շօփեան, Տիարք եւ Տիկնայք Ցովսէփ, Սենեքերիմ, Յովհաննէս եւ Գէորգ Սահակեանք, Այրի Տիկին Վարդուհի Սահակեան, Տէր եւ Տիկին Եփրեմ Կարապետեան, Այրի Տիկին Աղաւնի Նալպանտեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Լուսարարեան, Այրի Տիկին Արմենուհի Ղազարեան, Այրի Տիկին Վերժին Ինճէթէրզեան (Լիոն), Այրի Տիկին Սրբուհի (Լիոն), Այրի Տիկին Անուշ Եղիշեան (Փարիզ), Տ. Երեմիա աւագ քհյ. Մէրճանեան (Պոլիս) եւ Գրիգոր Նազարէթեան (Պոլիս) սրտի անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց որդւոյն, եղբօր, աներձագին, մօրեղբօրդւոյն եւ ազգականին

ԽԱՉԻԿ ԻՆՃԷ-ԹԷՐԶԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 9 օգոստ. 1937ին, 23 տարեկան երիտասարդ հասակին:

Յուղարկաւորութեան տխուր արարողութիւնը տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի, 11 յուլիս, կէսօրէ ետք ժամը 3ին Օթէլ Տիէօ հիւանդանոցին մէջ, ուրկէ մարմինը փոխադրուեցաւ Սէն Փիէրի գերեզմանատունը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 17 օգոստոս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 6, Ավենիւ ին Թալիի սրճարանին վերնայարկը:

ՕՐԱԿԱՐԳ՝ Ըրշ-ժողովի օրակարգի քննութիւն

ՑԷՍԻՆԻ կոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը այս երկուշաբթի, 16 օգոստոս առաւօտեան ժամը 9.30ին սովորական ժողովատեղին:

Կարեւոր օրակարգ.

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Մարսէյլի Ամաթիոյ, Մարգուանի Հայրենակցական Միութեան կողմէ 29 Օգոստոս, կիրակի ամբողջ օրը Սէն Լուդրան Բէն, Լ. Եսթինեղբայրեանի ագարակը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ԴՐՕՇԱԿ» ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ԿՈՂՄԷ

15 Օգոստոս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Մէօտոնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ (Tapis Vert կից):
Բանախօսութիւն, երգ, պար, արտասանութիւն եւայլն:
Ճաշ՝ ղեկավարութեամբ Պ. Սարգիս Հայկազեանի:
Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի
ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Մէրի տ'Իսիէն առնել I. N. C. Թաքսիները եւ իջնել Tapis Vert:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

15 Օգոստոս, կիրակի, առաւօտեան ժամը 7.30էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8ը, ՊԸՆՈՒԱյի ՓԻՐԱՄԻՏ անտառը: Անձրեւի պարագային պատսպարան ապահովուած է
Նուագ, արտասանութիւն, երգ, հայկական եւ եւրոպ. պարեր:
Բացի խմիչքէն ճաշը միասին բերել:
Ծախ պիւֆէ մատչելի գիներով:
Օթոքառ 6 50 ֆրանք, մինչեւ 8 տարեկան փոքրիկները ձրի:
Հաւաքատեղի՝ 29 bis rue Etienne Dolet, Alfortville.
Մեկնում մէկ անգամէն ժամը 7ին: Իրիկուան վերադարձ՝ 7ին եւ 8ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5.

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Բ.

Հետեւեալ աւուր առաւօտեան պահուն, երբ արեգակը առաջին ճառագայթները տարածուեցան երկրի վրայ, Բայազէդի մէջ եւ նրա շրջակայքում բացուեցաւ մի սարսափելի տեսարան: Այժմ պարզ տեսնւում էր հետեւանքը այն կոտորածի, որ ամբողջ երեք օր եւ երեք գիշեր կատարուել էր բարբարոսի ձեռքով: Քաղաքում տիրում էր գերեզմանական լռութիւն, որ երբեմն ընդհատւում էր ագռաւների կռնչիւնով, որոնք խումբերով սաւառնում էին այստեղ եւ այնտեղ մեռելոտիք ուտելու համար: Փողոցները այդ դժբախտ քաղաքի ներկայացնում էին խիստ տխուր եւ սրտաշարժ պատկեր, — տները դարձել էին մոխրի կոյտ ... տեղ-տեղ ծխում էին դեռ չվառուած նիւթերը ... համարեա ամէն մէկ տան մօտ ընկած էին ծերերի, երիտասարդների, կիների եւ երեխաների դիակները ... սոված շները ագահութեամբ քարշ էին տալիս դիակները, եւ մրթմրթալով, գռմռալով աշխատում էին վանել խումբերով ցած իջնող ագռաւներին.

Ամէն կողմից, ամէն տնից, ամէն բակից եւ շուկայից փչում էր լուծուող դիակների խեղդիչ գարշահոտութիւնը ...

Այսպիսի ժանտալ քաղաքի մէջ կանգնած էր Բայազէդի միջնաբերդը եւ սպասում էր իր ցաւալի օրհասին..

Պաշարումը հետզհետէ սաստկանում էր: Սար, ձոր, բլուր, դաշտ եւ տափարակ պատած էին բաշիբոզուքների բազմաթիւ, միեւնոյն ժամանակ խառնափնթոր հրոսակներով: Բանակները զետեղուած էին առանձին խումբերով, եւ իւրաքանչիւր խումբի մէջ տեսնւում էր շարժում, իրարանցում եւ աղմուկ: Կրօնական մոլեռանդութիւնը, խառնուած զինուորական անգթութեան հետ, անցնում էր բարբարոսութեան ամէն չափից՝ եւ սահմանից: Մարդը, գազան դարձած, կեղեքում էր, մահացնում էր իր նմաններին.

Արիւնից կշտանալուց յետոյ, նրանք սկսել էին այժմ յագեցնել նրանց ընչաքրութեան ծարաւը: Մի տեղ գետնի վրայ տարածել էին քաղաքում հաւաքուած Հայերին եւ զանազան առնչանքներով չարչարում էին, որ նրանք յայտնեն, թէ որտեղ են թաքցրել իրանց փողերը: Թշուառները լացում էին, աղաղակում էին, ասելով, թէ ինչ որ ունէին՝ տուեցին, այլ եւս ոչինչ չէ մնացել: Նրանց չէին հաւատում; եւ հօր աչքեւ երեխաներին մորթում էին, որ ստիպեն յայտնել իրանց պահեստը: Մի այլ տեղ Քրտերը բաժանում էին դիզուած աւարը. Նրանց կիները ուրախ ուրախ-բառնում էին ձիերի վրայ, որ տանեն իրանց տները: Մի փոքր հեռու բաժանում էին հայ գերիներին, բայց մի գեղեցիկ կնոջ կամ աղջկայ վրայ չէին համաձայնում, վիճում էին եւ սպանում էին միմեանց սրերով: Մի ուրիշ տեղում, գայլերը, վայրենի կատուները, դիշաթռչունների հետ, հաւաքուած անթաղ դիակների վրայ, իրանց առաւօտեան նախաճաշիկն էին անում: Դրանցից ոչ այնքան հեռու, կրօնասէր մահմետական զինուորները, խորին ջերմեռանդութեամբ իրանց վաղորդեան նամազն էին անում, եւ արիւնոտ ձեռքերը դէպի երկինք բարձրացնելով, փառաբանում էին Իսլամի Ալլահին:

Այդ բոլորը կատարւում էր վառօդից եւ խարոյկներից բարձրացած ծխի ու մխի մէջ, որ թանձր մառախուղի նման պատել էին հորիզոնը, եւ արգելում էին արեգակի ճառագայթների թափանցելուն: Թնդանօթները որոտում էին, վիթխարի բերդի կողքերը ամրակծում էին, բայց նա անշարժ, բլուրների բարձրութեան վրայ նստած տակաւին արհամարհում էր թշնամու անզօրաւոր հարուածները:

Բայց մի տեղ ամբողջ բանակի ուշադրութիւնը գրաւել էր մի մարդ: Նա երբեմն թռչկոտելով, երբեմն ծափ տալով, անցնում էր բանակի միջից, եւ միեւնոյն ժամանակ եղանակում էր մի այսպիսի յիմար քառեակն երգ.

Պառաւ տատը գարտ դարձաւ.
Գարտ դարձաւ, ծովը մտաւ,
Ծովից սաղ դուրս հանեց,
Աւազը ոսկի դարձաւ,
Ոսկին տուեց մի այծ առեց,
Կաղլիկ, Խոստ այծ առեց.
— Այծ'իկ, այծիկ ջան այծիկ,
Ջանս Քեզ ղուրբան, այծիկ,
Ասա', ինչո՞ւ դուն եղար
Այսպէս Խոստ ու կաղլիկ:

Խենթը ... ձայն էին տալիս ամէն կողմից Քրտերը եւ հաւաքուելով նրա շուրջը ստիպում էին կրկնել իր երգը:

Եւ իրաւ, այդ մարդը խենթ էր, կամ գոնէ այսպէս ձեւացնում էր իրան: Նա հագնուած էր այն կերպով, որպէս հագնւում են մեզ մօտ լարախաղացների օգնականները, որոնց կոչւում են «ռուսկի մասխարայ» եւ որոնք լարի ներքեւում զանազան տեսակ խեղկատակութիւններով ծիծաղեցնում են հանդիսականներին: Նոյնը անում էր եւ այդ խենթը: Նա բարձրահասակ երիտասարդ էր վայրենի դէմքով. Գլխին դրած ունէր հին թաղիքի կտորից անշնորհք կերպով կարած մի երկայն գդակ, որ վերջանում էր քառանկիւնի ձեւով, եւ իւրաքանչիւր անկիւնից քարշ էին ընկած մի մի փոքրիկ զանգակներ, որոնք նրա ամէն մի շարժումից զրնգզրնգում էին եւ անախորժ ձայներ էին հանում: Երեսը ներկած էր կոշկաներկով, որի վրայ զանազան ուղղութեամբ քաշուած էին զանազան գոյներով գծեր, — կարմիր, դեղին, կապոյտ եւն..

(Շար.)

ՐԱՖՖԻ

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame — PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Գրեց՝ Գ. Գիւզալեան
Հրատ. «Արազ» Հրատարակչական ընկերութեան թիւ 1: Պէյրութ, 1937
Գին 10 ֆրանք: Ստանալու համար դիմել — Sarkis Pakhdikian, B. P. ...
Beyrouth (Liban).
Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI 17 AOUT 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ – 13e Année No. 3500
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՐԱԾՈՒԷ ՈՐՔԱՆ ԿՐՆԱՍ...

Տասներեք ամիսէ ի վեր հուրն ու սուրը աւեր կը գործեն հարեւան Սպանիոյ մէջ: Եւ տակաւին ելք մը չգտնուած, ահա նոր փոթորիկ մը, այս անգամ արեւելեան կողմն աշխարհի,— Չինաստան:

Երկու դէպքերը միայն երեւութապէս կը տարբերին իրարմէ:

Միջազգային օրէնքով, Սպանիոյ ողբերգութիւնը քաղաքացիական պատերազմ կը կոչուի, չինականը՝ արտաքին արշաւանք:

Իրականին մէջ, երկուքին ալ եթէ ոչ մղիչ ուժը, գոնէ վարիչ ազդակը դուրսէն է:

Սպանիոյ ապստամբները կ'ուզեն վերահաստատել հին կարգուսարքը,— թունդ ազգայնական իշխանութիւն մը, միապետական կամ զինուորական դիկտատուրա: Ընթացիկ բացատրութեամբ, «Ժողովուրդի թշնամի» հռչակելով համայնավարութիւնը եւ առ հասարակ ձախակողմեան վարդապետութիւնները, անոնք ճակատագրական պայքար մը կը մղեն աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր, եւ դեռ չեն հասած իրենց նպատակին:

Իրենց թշնամին ալ, Սպանիոյ հանրապետական իշխանութիւնը, կը մարտնչի նոյն ուժգնութեամբ, եւ միշտ յանուն ազատութեան եւ անկախութեան:

Արդ, իսկապէս սպառ եւ անկար են այս երկու ճակատները: Չկա՞ն աւելի զօրաւոր ազդակներ, իրենց կամքէն վեր ուժեր, որոնք թէ կրակին վրայ իւղ կը լեցնեն, եւ թէ չափանիշներ կը փնտռեն, ճնշելով նիւթէն եւ զօրքէն:

Միայն միակողմ դիտողներ պիտի կրնային ժխտական պատասխան տալ:

Իրականութիւնը այն է որ, ծանօթ աշխարհակալներ պարանած են սպանիական խարոյկին շուրջը, եւ փոխադարձաբար կը խրախուսեն պատերազմիկները, համաձայն իրենց շահերուն:

Այսպէս, կարմիր Մոսկուան եւ իր շքախումբը երբեք չեն ուզեր որ կրակը մարի: Եթէ սպանիական կրակը մարի, շատ մը յոյսեր ալ միասին կը մարին: Օրինակ, աւելի կ'ուշանայ «Մեծ Առաւօտը» — համաշխարհային յեղափոխութիւն, իսկ Խ. Միութեան թշնամիները կ'աճին, օղակը աւելի կը պրկուի:

Դիկտատուրա մը եւս Եւրոպայի ափերուն վրայ, դէմ դիմաց հանրապետական Ֆրանսայի հետ՝ երբեք ձեռնտու չէ Մոսկուայի կենսական շահերուն համար: Ապա ուրեմն ամէն միջոց կը փորձէ, որպէսզի վերջնական յաղթանակը մնայ Մատրիտի:

Իրենց շահերուն բերումով, ճիշդ աշխարհակալներն ալ նոյն անձկութեամբ արեւշատութիւն եւ յաջողութիւն կը մաղթեն զօր. Ֆրանքոյի բանակին:

Այս ճակատին վրայ, առաջին դիրքերը գրաւած են ֆաշական Իտալիան եւ հիթլերական Գերմանիան: Երկուքն ալ դիմակները մէկդի նետած, բացէ ի բաց կ'աջակցին ապստամբներուն, եւ բոլոր սպառնալիքներ ալ տեղալով հանրապետական իշխանութեան զինակիցներուն դէմ:

Ազդեցութեան պայքարը, Միջերկրականի կապոյտ ջուրերը, քաղաքական եւ տնտեսական շահեր այս ճամբան բռնել կուտան երկուքին ալ:

Ուրեմն, թող շարունակէ հոսիլ սպանիական արիւնը, որպէսզի կարենան տարածուիլ, այս կամ այն ազդեցութեամբ, բուն Սպանիոյ շրջաններէն մինչեւ սպանիական Ափրիկէ:

Անցնելով Մայրագոյն Արեւելք, նոյն կացութեան տարբեր մէկ երեսն է որ կը պարզուի:

Ցարաճուն զօրութեան մը թափին տակ, Ճափոն չի կրնար պարփակուիլ հրաբխային բեկոր մը սահմանափակ տարածութեան վրայ: Եւ տարիներէ ի վեր աչքերն ուղղած է դէպի հարեւան երկիրները, ռուսական ստացուածքներէն մինչեւ անծայրածիր եւ անտէր Չինաստանը:

Տարիներու ընթացքին, Ճափոնական Կայսրութեան կցուեցան կամ անոր հովանաւորութեան տակ ինկան ընդարձակ տարածութիւններ,— Քորէա (1910), Սախալինի հարաւային մասը (1905), Ֆորմոզա (1895), զանազան արշիպեղագոսներ, իսկ դեռ քանի մը տարի առաջ՝ Մանչուրիան, որ կը կոչուի Մանչուքուօ (938,000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն, 27,000,000 բնակչութեամբ).

Այս աւարները ոչ թէ յագեցուցին, այլ աւելի սրեցին Ճափոնի ախորժակը:

Ան երկար ատենէ ի վեր ծրագրած է ճիշդ Մանչուրիոյ վիճակին վերածել Հիւսիսային Չինաստանի հինգ նահանգները, որոնք ունին համագումար 100,000,000 բնակիչ: (Ճափոնի բնակչութեան թիւն է 85 միլիոն): Եւ, օգտուելով միւս աշխարհակալներու բազմազբաղ վիճակէն, կը փորձէր այդ ծրագիրը գլուխ հանել առանց արիւնահեղութեան:

Այստեղ ալ նոյն ազդեցութեան պայքարն է որ կը ցցուի, առաւելապէս Խ. Միութեան, յետոյ Միացեալ Նահանգներուն եւ Անգլիոյ հետ:

Իր ճամբան հարթելու համար, Ճափոն կարմիր վտանգն ալ կը շահագործէ, ինչպէս միւսները կ'ընէին դեղին վտանգին հանդէպ, տարիներ առաջ:

Աւելորդ է պրպտել թէ ո՛վ արձակեց առաջին գնդակը: «Մեր համբերութիւնը սպառած է», կ'աղաղակեն երկու կողմերն ալ, Ճափոնցին եւ Չինացին: Իսկ ճակատները շատոնց յարդարուած են: Չինաստան կ'ուզէ իր հայրենի հողը փրկել, Ճափոն՝ «վերահաստատել բարեկարգութիւնը»: Միւս աշխարհակալներն ալ շատ շնորհակալ պիտի ըլլան, եթէ անվթար մնայ իրենց աւարը:

Ուրեմն, տարածուէ որքան կրնաս: Հոգ չէ թէ որո՛ւն արիւնը թափած կ'ըլլաս, ճամբուդ վրայ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԻՆԵԻՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Չինացի օդաչուները ռմբակոծեցին Շանկայի միջազգային թաղամասերը

2000 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ, ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ.— ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ, ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ԲՈՂՈՔԸ.— ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐՆ ԱԼ ԻՐԵՆՑ ԿԱՐԳԻՆ ԿԸ ՌՄԲԱԿՈԾԵՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ.— ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՅԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆ

Շաբաթէն կիրակի աւելի ծանրացաւ կացութիւնը Մայր. Արեւելքի մէջ: Շաբաթ առտու կանուխ, չինական վեց օդանաւեր ճափոնական զիրք մը եւ քանի մը մարտանաւեր ռմբակոծելէ վերջ, սխալ գործողութեան մը հետեւանքով կրակ բացին Շանկայի միջազգային թաղամասին վրայ: Դէպքը մեծ իրարանցում պատճառեց, մանաւանդ որ առաջին լուրերը կ'ըսէին թէ 456 հոգի սպաննուած, 830 հոգի վիրաւորուած են: Ֆրանսական, անգլիական եւ ամերիկեան կառավարութիւնները անմիջապէս բողոքագիր մը ուղղեցին չինական կառավարութեան: Ռմբակոծութեան հետեւանքով քանդուեցան շատ մը եւրոպական շէնքեր և տուներ: Ականատես մը կը պատմէ թէ լման 300 դիակներ դիզուած էին իրարու վրայ, գլխաւոր փողոցին մէջ: 16 ինքնաշարժներ վառեցան եւ մէջը նստողներէն շատ քիչեր ազատեցան: Անցորդներու հագուստները կը պատռէին կամ կը բռնկէին եւ հրդեհներ կը ծագէին քաղաքին զանազան մասերուն մէջ:

Աւելորդ է ըսել թէ զոհերուն մէջ կը գտնուին շատ մը Եւրոպացիներ եւ Ամերիկացիներ: Կ'ըսուի թէ չինական կառավարութիւնը զինուորական ատեանի մը պիտի յանձնէ այն օդաչուները որ պատճառ եղան այս ռմբակոծութեան:

Իբրեւ պատասխան այս յարձակման, յաջորդ օրը Ճափոնցիները կրակի բռնեցին Չինաստանի մայրաքաղաքը, Նանքին: Միեւնոյն ատեն ընդհ. յարձակողականի մը ձեռնարկեցին Շանկայի դէմ: Ճափոնական դահլիճը արտակարգ նիստ մը գումարելով, որոշեց զինուորական գործողութիւնները շարունակել ընդարձակ տարածութեան մը վրայ եւ «խիստ միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի Չինաստան դադրեցնէ իր հակաճափոնական եւ հակօտար ընթացքը»: Խորհրդարանն ալ մասնաւոր նիստի մը պիտի հրաւիրուի, վաւերացնելու համար զինուորական վարկերը: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ «Չինացիները անարգեցին ճափոնական կառավարութիւնը, անհանդուրժելի վայրագութիւններ գործեցին մեզի դէմ եւ մեծապէս վտանգեցին մեր հպատակներուն կեանքն ու ստացուածքը բովանդակ Չինաստանի մէջ, վերջապէս սպառելով ճափոնական կառավարութեան համբերութիւնը: Այժմ բացարձակապէս անհրաժեշտ է խիստ միջոցներ ձեռք առնել, չինական զօրքը պատժելու եւ կառավարութեան խելքը գլուխը բերելու համար »:

Զեկոյցը կարծել կը յիշեցնէ թէ ճափոն հողային գրաւման ծրագիրներ չունի եւ թէ ջանք պիտի չխնայէ, պաշտպանելու համար օտար իրաւունքներն ու շահերը Չինաստանի մէջ:

*** Շաբաթ եւ կիրակի օրուան կռիւներու հետեւանքով սպաննուած են երկու հազար հոգի, միայն Շանկայի մէջ. վիրաւորներուն թիւը կը հաշուեն աւելի քան 5000, համաձայն անգլիական աղբիւրներու: Ամերիկացիները եւ բազմաթիւ եւրոպացիներ իրենց մարտանաւերը ապաստանեցան, ապահովութեան համար: Ֆրանսական զեկոյց մը 1047 մեռեալ և 1003 վիրաւոր կը հաշուէ Շանկայի ռմբակոծութեան զոհերը:

Նանքինի ռմբակոծութիւնը կատարեցին 8–10 ճափոնական օդանաւեր: Չինացիները թնդանօթ արձակելով վար առին չորսը: Օդանաւերէն մէկը երկու չինացի կիներ սպաննեց, երբ վար կ'իյնար բոցերու մէջ:

Իրազեկներու կարծիքով, այլեւս անխուսափելի է վճռական ճակատամարտ մը, երկու ոսոխներուն միջեւ: Ճափոնցիները 10.000 զինուոր եւս ցամաք հանեցին Շանկայի մէջ: Միւս կողմէ կ'ըսուի թէ հարիւր հազար Չինացիներ կեդրոնացած են Շանկայէն 65 քիլոմեթր անդին: Սովէ վախնալով, միջազգային թաղամասերու բնակիչները ամէն տեսակ ուտելիքներ կ'ամբարեն: Գիները զգալապէս բարձրացած են արդէն: Բրինձի պաշարը կրնայ բաւել միայն տասը օր: Տասը հազար թոն բրինձ ապսպրուած է Հոնկ Քոնկ:

Անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները մասնաւոր միջոցներ ձեռք առին, իրենց հպատակներուն ապահովութեան համար: Երկուքն ալ, ինչպէս եւ ամերիկեան կառավարութիւնը կը խորհին ի հարկին պարպել իրենց հպատակները: Կիրակի օր արտակարգ ժողով մը գումարուեցաւ Անգլիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ, եւ որոշուեցաւ բացառիկ միջոցներ ձեռք առնել: Արդէն իսկ օգնական զինուորներ եւ մարտանաւեր ճամբայ հանուած են դէպի վտանգուած վայրերը: Հոնկ Քոնկի անգլիական զօրագունդը Շանկայ փոխադրուեցաւ, հպատակները պաշտպանելու կամ այլուր փոխադրելու համար:

Նոր կռիւներ Սպանիոյ մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, Սպանիոյ ապստամբները բուռն յարձակողականի մը ձեռնարկած են Սանթանտէրի դէմ. Այս առթիւ հաղորդուած զեկոյցը կ'ըսէ — Աւելի քան 40 գիւղեր գրաւեցինք եւ 800 գերիներ բռնեցինք: Թշնամին ծանր կորուստներ կրեց: Մեր ձեռք անցած ռազմանիւթը այնքան կարեւոր է որ չենք կրնար դասաւորել: Մեր յարձակողականը կը շարունակուի եւ անդադար կը նեղենք թշնամին:

*** Միջերկրականի մէջ պատահած դէպքերուն հետեւանքով, այսուհետեւ մարտանաւեր պիտի ընկերանան ֆրանսական նաւերուն:

*** Զանազան լուրերու համաձայն, ծանր խռովութիւններ ծագած են Քաթալոնիոյ նահանգին մէջ:

*** Նորութիւններ չկան Մատրիտի ճակատէն: Երկու թշնամիները կը պահեն իրենց դիրքերը:

«Ես մտահոգ եմ Ֆրանսայի ապագային վրայ»

Վարչապետ Գ. Շօթան կիրակի օր ճառ մը խօսելով Սէն Ժիւլիէնի մէջ (Հօթ Սավուա), գոհունակութեամբ յայտնեց թէ ընկերային խաղաղութիւնը վերահաստատուած է, դիւրացնելով կառավարութեան գործը: «Այս առթիւ կ'ուզեմ փառաբանել Ֆրանսայի խորունկ յատկութիւնները, եւ բացատրել թէ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԷՊԻ ԾՈՎԱՓ

Կիրակի գիշեր, բարձրաձայն խօսակցութիւններ Կառ տը Լիոնի մէջ.

— Մի յոր Անժէլ, ես ալ պիտի գամ:

— Մենք մեր դրամով կ'ուզէինք դրկել, ինչո՞ւ չէք առներ:

— Տեղ չկայ, տիկին, հազիւ այսքանը կրցանք յարմարցնել:

— Իրարու հետ հայերէն խօսեցէք:

— Պաչիկ մը, ծիծի:

Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանի երկրորդ խումբն էր որ ճամբայ կ'ելլէր դէպի Նիս: Քառասունէ աւելի մանուկներ, մանչ եւ աղջիկ: (Առաջին խումբը կը վերադառնայ այս առտու, երեքշաբթի):

Ահա երրորդ տարին է որ կը շարունակուի այս բազմածախս ձեռնարկը: Տեսակ մը վճարովի արձակուրդ,— աւելի ուղղ քան միւսը, քանի որ ամբողջ ծախքը կ'իյնայ Կ. Խաչին վրայ:

Առաջին տարին մէկ խումբ կրցան դրկել, իբրեւ նախափորձ: Երկրորդին՝ երկու, կարծեմ 16 — 18,000 ֆրանք ծախսելով: Եւ ահա երրորդը, աւելի քան 80 մանչ և աղջիկ, ծախքն ալ անոր համեմատ:

Բարեբախտաբար միայնակ չէ Կապոյտ Խաչը:

Ինչպէս իր միւս ձեռնարկները, այս ալ ջերմապէս գնահատուած ըլլալով, հետզհետէ նոր աղբիւրներ կը ճարուին:

Անշուշտ գլխաւոր եկամուտը կը կազմէ Նանսէնեան գրասենեակէն յատկացուած նպաստը, որուն մատակարարութեան մանրամասնութիւնները ամէն տարի կը դրկուին Ժընեւ, Պ. Փանի միջոցաւ:

Շրջ. վարչութիւնը այս տարի մասնաւոր նամակներ գրելով — Հայերէն եւ ֆրանսերէն — յաջողած է գումար մըն ալ սրտցաւ անհատներէ ճարել, և մնացեալը լրացնել իր սովորական եկամուտներէն:

Ուրեմն, ահա երրորդ տարին է որ Միջերկրականի ափերը կ'ընդունին խումբ-խումբ անճար մանուկներ, ծով ու արեւ ծծելու համար: Կ'երթան, կը լողան, կը զուարճանան, կը կազդուրուին, եւ կը վերադառնան:

Բայց միայն ֆիզիքական օդափոխութիւն մը չէ որ կը կատարուի:

Լման մէկ ամիս ապրելով հաւաքաբար, իբրեւ մէկ ընտանիքի անդամներ, այս տղաքը միեւնոյն տան հայկական օդ կը շնչեն: Կը վարժուին հայերէն խօսիլ իրարու հետ: Այլ եւ երգել, կամ թատրոն խաղալ:

Մասնաւորապէս հայերէն խօսելու խնդիրը նոյնքան կը զբաղեցնէ կազմակերպիչները, որքան անոնց սնունդը եւ հանգիստը:

Անոնք որ այս գործին գլուխը կը գտնուին, մանաւանդ հսկիչները, գիտեն թէ ի՛նչ տաժանելի բան է հայերէն խօսիլ տալ այս մանուկներուն:

Ցաւօք հսկիչ տիկիններն ու օրիորդները հարկադրուած են ոստիկանի պէս հետեւիլ, որպէսզի հայերէն խօսին իրարու հետ, օդափոխութեան ընթացքին:

Ոչ միայն դէպի ծովափ, այլեւ քայլ մը դէպի հայկական ափ:

Հաւնեցա՞ք ձեռնարկը:

Դուք ալ նոյնն ըրէք:

Աւելի լայն միջոցներ տրամադրեցէք, որպէսզի ձեռնարկը ծաղկի ու ծաւալի, ծաղիկ ցանելով ձեր տուներուն մէջ:

ՎԱՀԷ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի.—

Յուլիս 29ի իրիկունը Փարիզէն Մարսէյլ հասան ընկ. Վարդգէս Ահարոնեան եւ իր տիկինը՝ Արմենուհի Տիգրանեան Ահարոնեան, որոնք վերջերս Ամերիկայէն Ֆրանսա եկած էին այցելելու իրենց հիւանդ հօրը՝ ընկ. Ա. Ահարոնեանի:

Տասնեւչորս տարիներու անջատումէն ետքն էր, որ ընկ. Ա. Ահարոնեան պիտի հանդիպէր իր անդրանիկ զաւկին: Այդ հանդիպումին ծանր յուզումը կանխելու համար, Ընկ. Բժ. Սիվրիհիսարեան ձեռք առած էր անհրաժեշտ զգուշութիւնները: Բարեբախտաբար կարելի եղաւ կանխել մեծ յուզումը եւ շուտով հիւանդը ընտելացաւ նորեկներու ներկայութեան:

Հոգեկան յուզումին հետեւանքով ընկ. Ա. Ահարոնեան այդ իրիկուն սովորականէն աւելի ազատ կ'արտայայտէր իր միտքը: Հարազատներու հետ ան վերյիշեց անցեալի դէպքերը և մտերիմ դէմքերը՝ մերթ զուարթանալով, մերթ տրտմելով:

Յաջորդ առտու ընկ. Ա. Ահարոնեան արդէն գտած էր իր բնականոն վիճակը:

Օգոստոս 3ին ընկ. Ա. Ահարոնեան իր ընտանիքին անդամներու եւ ընկ. բժ. Սիվրիհիսարեանի ուղեկցութեամբ ինքնաշարժով մեկնեցաւ Պալարիւքի հանքային ջուրերը, ուր կը գտնուի ներկայիս: Հոն պիտի մնայ մինչեւ օգոստոսի վերջը. ապա կրկին Մարսէյլ պիտի վերադառնայ:

Կը խորհուի յառաջիկայ աշնան ընկ. Ա. Ահարոնեանը բերել Փարիզ, կարգ մը մասնագէտ բժիշկներու քննութեան ենթարկելու եւ, եթէ բժիշկները արգելք չդնեն, ատենի մը համար Փարիզ հաստատելու համար:

Կ. ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐԸ

Այս առտու (երեքշաբթի) Փարիզ կը վերադառնայ Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանի առաջին խումբը (Կառ տը Լիոն):

Կիրակի գիշեր մեկնեցաւ երկրորդ խումբը: Այս առթիւ կայարան փութացած էին բազմաթիւ ծնողներ եւ բարեկամներ: Տղաքը տեղաւորուած էին մասնաւոր վագոնի մը մէջ: Կառախումբը ճամբայ ելած ատեն, հուացոյց մը երեւցաւ պատուհանէն, «Յառաջ Նահատակ»ի կանչերուն մէջ:

Նոր ծրագիրներ Արեւելեան Նահանգներուն համար

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Մալաթիոյ մանածի գործարանին տնօրէնը երկու ճարտարապետներու հետ Կարին հասած է, կառուցանելի գործարաններուն վերաբերեալ ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար: Այս առթիւ ընդհ. քննիչը կ'աւետէ թէ Էրզրումի մէջ շինուելիք շաքարի եւ մանածի գործարանները, բարօրութեան շրջան մը պիտի ապահովեն Արեւելեան Նահանգներուն: «Արդիական նաւահանգիստ մը՝ Տրապիզոնի մէջ, Թրանզիթի ճամբան Իրանի հետ եւ այս նոր գործարանները,— այս ամէնը գործն են մեծ Փրկիչին: Մօտերս օրաթերթ մը պիտի հրատարակենք. Վերջապէս ձեզի կը ծանուցանեմ թէ Աթաթիւրքի փափաքով նոր վարժապետանոցը մօտիկ ապագայի մէջ պետական համալսարանի մը պիտի վերածուի: Էրզրում քաղաքը պատմական յիշատակարաններով հարուստ է: Մենք նախանձախնդրօրէն պիտի պահենք զանոնք, որ մեզ կը կապեն մեր փառայեղ անցեալին ու քաղաքակրթութեան: Անոնցմէ յիշենք Չիֆթէ — Մինարէն, Լալա Փաշա, Իպրահիմ փաշա, Նարմանլը մզկիթները: Անոնց շրջակայքի թաղամասերը պիտի քանդենք եւ անոնց տեղ պարտէզներ պիտի շինենք: Չիֆթէ-Մինարէն պիտի վերածուի թանգարանի, ուր պիտի ցուցադրուին թուրք քաղաքակրթութեան գործերը»:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՆԳԼԻԱ ԱՅԼԵՒՍ ՉԻ՞ ՎՍՏԱՀԻՐ ՃԻՊՐԱԼԹԱՐԻ

«Յառաջ»ի օգոստ. 6 թիւին մէջ, փորձեցինք բացատրել այն խուլ մրցակցութիւնը զոր Անգլիա եւ Իտալիա առնէ մը ի վեր կը մղեն իրարու դէմ, Միջերկրականի գերակշռութեան տիրանալու համար։

Երբ այդ յօդուածը կը խմբագրէինք, Իտալիոյ առաջնորդը՝ Մուսոլինի եւ Անգլիոյ վարչապետ Չէմպըլէն արդէն փոխանակած էին անձնական նամակներ, բարեկամական նոր դաշինք մը գոյացնելու համար։ Եւ երկու երկիրներուն մամուլը սկսած էր սիրալիր խօսքեր փոխանակել։

Քաղաքական կարգ մը շրջանակներուն որոշ զարմանք պատճառող այս երեւոյթը, սակայն, տակաւին խօսքէն գործի չանցած, նորէն սկսաւ սուր հանգամանք ստանալ Միջերկրականի մրցակցութիւնը։ Անդին Անգլիա, Լոնտոնը պաշտպանելու պատրուակով օդային ռազմափորձերու ձեռնարկեց, ասդին Մուսոլինի որոշեց Սիկիլիա երթալ եւ անձամբ հետեւիլ Մեսինայի մէջ կատարուելիք ռազմափորձերուն։

Աւելի ցցուն եղաւ Անգլիոյ խորհրդարանին յուզումը Ճիպրալթարի մասին։ Որովհետեւ հակառակ 1913ի դաշնադրին, Սպանիացիները ծանօթանալով իտալական ռազմամեքենաներու, ծանր հրետանիներով կ'ամրացնեն Ճիպրալթարի չուրջը եւ նեղուցը կը դարձնեն վտանգաւոր Անգլիոյ համար։

Ճիպրալթարը գրաւուած է անակնկալ ձեւով մը 1704ին։ Այդ թուականէն ի վեր մնացած է միշտ Անգլիացիներուն ձեռքը, ու դարձած է զինուորական զօրութեան ամենամեծ նաւահանգիստը։ Անոր մեծադանին ընդարձակութիւնը, խորութիւնը, պատերազմական տորմիղ մը երկար ատեն ապրեցնելու համար բաւականացած հարիւրաւոր փոքր նաւեր ընդունելու յարմարութիւնները, մեծաքանակ ածուխ, կազ ու պատերազմի անհրաժեշտ ուրիշ մթերքներ պատրաստ պահելու կարող դիրքերը, նաւային ելեւմուտքի արագ գործողութեանց նպաստաւոր ջրանցքները միշտ այն համոզումը գոյացուցած էին թէ Ճիպրալթարը գերիշխան է։ Բայց այսօր այնպէս չէ։ Մալթայէն յետոյ Ճիպրալթարի զօրութիւնն ալ կը խախտի։ Անոր դիրքը պահելու համար Սպանիոյ անկարող վիճակին հանդէպ Անգլիոյ բանեցուցած բոլոր միջոցները ի զուր անցան։ Ճիպրալթարի դրացին, Ալճէզիրաս, որ ունի իր առջեւ լայն ու շատ աւելի նպաստաւոր ծովածոց մը, եւ որ անցեալին մէջ, Սպանիոյ անկարողութեան պատճառաւ չէր օգտագործուած, հիմա ոսոխի մը պէս սկսած է ամրանալ։

Անգլիոյ պատկանող Ճիպրալթարի ցամաքային տարածութիւնը 496 հեկտար է։ Գրեթէ փոքրիկ կղզի մը, ուր երկու քիլոմեթր երկարութեամբ առաւել չէզոք գօտին կը կցուի 425 մեթր բարձրութիւն ունեցող ժայռոտ բլուրը։ Չորս քիլոմեթր երկար այս ժայռաբլուրին 1200 մեթրը կը ցցուի Միջերկրականի վրայ, եւ Ալճէզիրասի ծովածոցին կողմը, — ուր կը գտնուի փոքր քաղաքը, 20.000 բնակչութեամբ, ամփիթատրոնի ձեւ ունի։ Հոս, քարափոր յարկերու մըջեւ, Անգլիացիները ամրացուցած են 45 քիլոմեթր հեռաւորութիւն կըտրող, այսինքն մինչեւ Թանճէրի մօտերը ռումբ նետող թնդանօթներ։ Նեղուցին տիրապետելու համար հաստատուած այդ թնդանօթները չեն կրնար ամէն ուղղութեամբ յարձակում գործել, երբեք չեն կրնար իրենց կրանակը դարձնել, ու իրենցմէ բարձր ժայռաբլուրին ետեւ ռումբ արձակել։ Մինչդեռ, Ճիպրալթարի դիմաց, եօթը քիլոմեթր հեռաւորութիւն ունեցող Ալճէզիրաս քաղաքը 784 մեթր բարձրութեամբ սարի մը առաւելութիւնը կը վայելէ, եւ 160 քիլոմեթր հորիզոնական ուղղութեամբ 40 հազար հեկտարի տարածութիւն ունեցող սպանիական ցամաքամաս մըն է, որ կը զօրանայ պատերազմական վերջին մեթոտներով։ Հակառակ քաղաքացիական ահաւոր պատերազմին շարունակութեանը, հակառակ Անգլիացիներուն հանած դժուարութիւններուն, զինուորական կարող մասնագէտներու հսկողութեան տակ, Սպանիացիները անդադար կը հաստատեն ծանր հրետաններ, կը չինեն Ճիպրալթարը ռմբակոծելու եւ նեղուցը մշուշի տակ թաղելու կարող օդակայաններ։ Եւ կը կարծուի թէ ծրագիրներ կը պատրաստեն կազմելու ընդծովեաներու ապաստանելիք բոյներ, որոնց համար այնքան յարմար տեղեր ունին։ Եւ երեւակայել որ այս ամէնուն ետեւ կ'ընդարձակուի իրենց երկրին զօրութիւնը։

Դեռ աւելին կայ։

Նեղուցին միւս կողմը, Միջերկրականի դրան առջեւ, Ճիպրալթարի զօրութեան դէմ ճակատ կազմող Սէութան եւս սպանիական է եւ ունի 26 քիլոմեթր հեռաւորութիւն ու հազար մեթրէն աւելի բարձրութիւն։ Ասոնց կողքին կը կենան Իտալիոյ ձեռնհասութիւնը եւ Գերմանիոյ ռազմագիտական ձգտումները։

Անգլիա դժգոհ է եւ իր կացութեան բարւոքումը կախում ունի Միջերկրականի մէջ հաստատուելիք յարաբերութիւններէն։

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՑԵԱՆ

"ԳԱՂԹԱԿԱՆ" ՀԱՅԵՐԸ

Գաղթականական Օֆիսի վարիչ Գ. Լ. Բաշալեան «Ապագայ»ի մէջ հրատարակած է յօդուած մը, ուր հետեւեալ թիւերը կուտայ հայ գաղթականներու (ռէֆիւժիէ) մասին.

Ֆրանսա	50,000
Պուլկարիա	14,328
Յունաստան	11,911
Ռումանիա	3,000
Կիպրոս	2,701
Պելճիքա	800
Աւստրիա	200
Անգլօ-Եգիպտական	62
Եուկոսլաւիա	20
Զանազան երկիրներ	1978
	85,000

Այս թիւին մէջ չեն մտներ այն Հայերը, որոնք յիշատակուած երկիրներու մէջ ապրելով՝ հպատակ են այս կամ այն երկրին եւ ոչ թէ գաղթական են։

ԶՐՈՅՑ ՀՕՐՍ ՀԵՏ

Հա՛յր, կիրակի գացի «Մեր Տունը»։

Գիտէիր արդէն որ պիտի երթայի անպայման «Տուն», երբ Փարիզ գայի ու պիտի երթայինք միասին։

Հայր, հոն, «Տան» մէջ ընկերներս ուզեցին որ խօսիմ ու իրենց յայտնեմ իմ տպաւորութիւններս։ Հետաքըրքիր էին լսել հեռուէն եկած սրտակցի մը խօսքերը։

Միթէ չէի՞ն գիտեր բռնկինքներս ինձմէ առաջ իսկ։

Գիտէին, բայց կ'ուզէին լսել զիս։

Ես չխօսեցայ, հայր, որովհետեւ անկարող էի այդ վայրկեանին այդ վայրին մէջ արտայայտուելու, բայց հիմա քեզի կրնամ ազատօրէն բանալ սիրտս եւ սիրելի ընկերներուս պարզել իմ հոգիս։

Ես չյուզուեցայ, չլացի, ինչպէս ըրին շատերը եւ ինչպէս պիտի ընեն դեռ շատեր երբ իրենք զիրենք գըտնեն մեր այդ շատ փոքրիկ Պանթէոնին մէջ։ Համեստ, պզտիկ Պանթէոն մը, բայց որքա՜ն մեծ, որքա՜ն սիրելի։

Մօտ երեսուն սրտակիցներ եկեր էինք հոդ «ուխտի», ինչպէս ըսաւ աւագ ընկերուհիներէն մէկը։

Ես հոս չեմ ուզեր քեզի ներկայացնել այդ երեսուն հոգիներու զգացումները, այլ միայն քեզի պիտի ըսեմ այն ինչ որ զգացի ես, այն ինչ որ տեսայ մէկ երկվայրկեան. բայց այդ բոպէական զգացումը ինծի համար շատ թանկ է, շատ տխուր միանգամայն որ ես կարենամ մոռնալ զայն։

Հաւաքուած էինք մեր պզտիկ Պանթէոնին փոքրիկ «Մեծ-սրահին» մէջ եւ ի ներկայութեան մեր անթիւ զոհերու՝ որոնց մէջ շատ փոքր մասին նկարները (մօտ 100 կամ 150) կը դիտէին մեզ իրենց շրջանակներէն։

Այո՛, ի ներկայութեան բոլոր զոհերու հոգիներուն, անտեսանելի բայց ներկայ հոգիներուն, մենք խօսեցանք. աւելի ճիշդ՝ խօսեցան եւ ես լսեցի։

Ու եկաւ դժալլելի վայրկեան մը ուր ես մոռցայ օտարութեան ծանր լուծը, այն նախանձը որ կը կրծէր հոգիս «Համաշխարհային ցուցահանդէսի» այցելութենէս վերջ, ուր ես չկրցայ տեսնել «Հայ» բարձրագոյն անունը իր արժանի դիրքին վրայ։ Եթէ նոյնիսկ առանձին մաս չունէինք այդ «փոքրիկ աշխարհ»ին մէջ, գոնէ որոշ տեղերու, օրինակ՝ «Մամուլի Տաղաւարին» մէջ կրնայինք մեզի համար մեր համեստ անկիւնը ունենալ, ու ես, հա՛յր, ինչպիսի՜ս այնքա՜ն փոքր, այնքա՜ն անարժան զգացի ապրելու այս հսկայ ազատ աշխարհին մէջ, ուր կալանաւորէ մը աւելի եմ կարծես…

Բայց հա՛յր, այդ գեղեցիկ վայրկեանին ես մոռցայ բոլորը, մոռցայ որ օտար հողի վրայ եմ, օտար կառավարութեան կը պատկանիմ, մոռցայ նոյնիսկ որ չնչող էակ մըն եմ եւ վերացայ, վերացա՛յ, չեմ գիտեր ո՞ւր գացի, բայց յանկարծ զգացի որ հոգիս թեթեւցած է եւ ես երջանիկ եմ։

Արդեօ՞ք «հոն» գացի, հայր, թէ՝ քեզի մօտ եկայ… Դո՞ւն էիր ինծի հետ. մեր «մեծ-ընկերնե՞րն» էին շրջապատած զիս։ «Անո՞նք» օգնեցին որ լքնէի թօթէս··

Չեմ գիտեր. բայց, այդ գերագոյն վայրկեանին՝ ես զգացի շատ յստակօրէն, որ հեռացած էի Թանգարանէն, ու բոլոր ընկերներէս որ կը շրջապատէին զիս։

Ես հոն էի, այդ չորս նկարազարդուած պատերուն մէջ էի…

Ես հեռու էի, հեռո՛ւ, շա՜տ հեռու այն բոլոր ճառերէն, ուրախ թէ տըխուր, այն բոլոր ուխտերէն որ կ'ընէին, կ'արտասանէին իմ չուրջս, աւագ եւ տարեկից ընկերներ։

Ա՞յս է միթէ այն պատրանքը որ կուտան մեզի Պանթէոնները, թէ այս շատ փոքրիկ աղօթարարութիւն մըն էր որ առայ ես զոհերու հոգիներէն։

Ըսէ՛, հա՛յր, եղի՛ր աւելի որոշ, ի՞նչ ուզեցիր հասկցնել ինծի այդ բոպէին. պիտի ըլլա՞նք վերջապէս մենք ալ «Հայ»…։

Պատասխանդ շատ անորոշ է. բայց ես հոն հիմա աւելի յստակ յոյս մը կը տեսնեմ…

ԱՐՄԷՆ ՆԱՑԻՐԻ

ՍԵՒՐԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Թ.

Աթոռակալ Գերապայծառ Հ. Ցովհ. Վ. Թորոսեանի նամակէն (տե՛ս «Յառաջ» 23 Յուլիս 1937) ժխտապէս քաջալերուած, Գաբրիէլ Նորատունկեան չէր դադրեր շարունակել իր աջ ու ձախ կատարած դիմումները. մանաւանդ՝ իբրեւ անդամ Académie Politique-ի, ամէն անգամ որ ներկայ ըլլար անոր գումարումներուն, որոնց կ'անդամակցէր նաեւ Աւետիս Ահարոնեան, հոն կը բանակցէր Մուրատեան Վարժարանի հարցի մասին ազդեցիկ անձերու հետ եւ կը գտնէր յուսադրութիւն, այն առթիւ՝ որ Վարժարանին բացումը գրեթէ մօտալուտ կ'երեւար, եւ վերջնական՝ Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ ծրաբար տրամադրելի չէնքին խոստումները։

Բայց այդ միջոցին տխուր լուրեր ալ չէին պակսեր. մասնաւոր նամակներ կ'իմացնէին թէ Պոլսոյ Սանասարեան Խանը վտանգուած է իբրեւ «լքեալ» գոյք։

Գ. Նորատունկեան նախ կարեւորութիւն չտուաւ այդ նամակներուն. «Կարելի չէ որ այդ գրաւումը տեղի ունենայ, վասն զի շա՜տ հաստատ հիմերու վրայ դրուած է այդ խանին սեփականութիւնը», կ'ըսէր։ Բայց յետոյ, երբ տակաւ առ տակաւ, կատարուած իրողութեան հանդէպ գտնուեցաւ, խորապէս [illegible], մեծ ցաւ զգաց, հիւանդանալու չափ, թէպէտ իր խորհուրդներն ալ փութացուց, սակայն օգուտ չունեցաւ. խանը փաստաւորապէս գրաւուեցաւ, եւ այդ առթիւ տեղի ունեցան եւ կարծեմ կ'ունենան դեռ երկարատեւ դատավարութիւններ՝ ժանձրաւիթ ու մեծածախս, որոնց շնորհիւ փաստաբաններ կ'շտացուցին իրենց փորը եւ ազգն ալ՝ իբրեւ թէ կրցաւ պահ մը իր իրաւունքին տէրն ըլլալու յոյսն ունենալ, դատը շահելու ճամբուն մէջ մտնել, սակայն թրքական դատարանը շատ մեծ ճարպիկութեամբ նորանոր խնդիրներ, ստնձգութիւններ յարոյց, եւ գործը ձգձգելով ու տարիներով զայն քաշկռտելով, վերջապէս կուլ տուաւ Սանասարեան Խանը, իբրեւ բացուց հայ որբերու դաստիարակութեանց յատկացուած այդ խոշոր եկամուտը։

Տեղի ունեցած այս անիրաւութիւնը հետզհետէ վհատելով վհատեց Գաբրիէլ Նորատունկեանի մտային առողջութեանը, եւ զինքը բոլորովին մըտապար ըրաւ, ինչպէս կը դիտէի իբրեւ բժիշկ։

Այս յուժ ցաւալի միջադէպը տակաւին չէր պատահած, երբ յանկարծ Փարիզ կը հասնէին Մխիթարեան Միաբանութեան երկու բանիբուն վարդապետները՝ Հ. Ցովհան եւ Հ. Քերովբէ Զրաքեան, ըլլօրէն զբաղելու Մուրատեան Վարժարանի վերահաստատման խնդրով եւ նաեւ առ այդ գնելու մասնաւոր չէնք մը, քանի որ Ֆրանսական կառավարութեան նախարար եւ նախկին նախարար բարեկամներ խոստանային եւ ոչ կատարէին, ամպէին եւ ոչ անձրեւէին։

Մխիթարեան Միաբանութիւնը իր իսկ ուժին յենլով, ինչ որ առաւելապէս գնահատելի էր, առաջ կը նետուէր, կրթական մեծ եւ յանդուգն գործի մը ձեռնարկելու։

1928 Սեպտեմբեր 6ին էր, Հ. Քերովբէ Զրաքեանէն կը ստանայի նամակ մը, որով ժամադրութիւն կը խնդրէր։

Անմիջապէս այցելութեան գացի վարդապետներուն, որոնց հետ բարեկամացած էի արդէն 1922ին, երբ Վենետիկ կը գտնուէի։ Մեծ ուրախութեամբ իմացայ իրենցմէ, թէ Միաբանութիւնը ամէն զոհողութիւն յանձն առած էր, հաստատելու Մուրատեան Վարժարանը եւ զիրենք ղրկած էր գնելու յարմար չէնք մը, որուն համար արդէն իսկ սկսած են եղեր բանակցութիւններ կատարել զանազան անձերու հետ։

Մէկ երկու օր յետոյ, վարդապետները պատուեցին զիս ինծի այցելել ու Սեպտեմբեր 15ին երկրորդ անգամ յատկապէս ինծի մօտ գալով, ըսին թէ Մուրատեան Վարժարանի վերահաստատման գործը դիւրացնելու համար, գրաւորապէս դիմած էին Գ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի եւ իր օժանդակութիւնը խնդրած։

Կիւլպէնկեան պատասխանելով վարդապետներու նամակին, կը յանձնարարէր որ երթան տեսնուին Գ. Ս. Տեւկանցի հետ։

Վաղուց կը ճանչնայի ես Գ. Ս. Տեւկանցը, ուստի ուզեցի ընկերանալ իրենց եւ երեքս ի միասին գացինք Օրկի Ռուսվէլթ, ուր կը բնակէր Գ. Տեւկանց։

Տեւկանց ընդունեց մեզ պանդոկին հիւրասրահը, ուր քովը կը գտնուէր նաեւ Գ. Թէրզիպաշեան, որ շուտով մեկնեցաւ եւ ես ներկայացուցի Մխիթարեան վարդապետները։ Ցետոյ յիշեցուցի.

— Պէտք է որ դուք ձեր բոլոր ճիգը թափէք Գ. Կիւլպէնկեանի մօտ, գոհացում տալու այս վարդապետներուն, որոնք եկած են Փարիզի մէջ նախկին Մուրատեան Վարժարանը վերաբանալու եւ այս նպատակով դիմած են Գ. Կիւլպէնկեանի եւ ան ալ յղած է ձեզի։

— Լաւ, բայց ի՞նչ կ'ուզեն, ըսաւ Գ. Տեւկանց։

— Ի՞նչ պիտի ուզեն, ձեր ուսումնասէր միջնորդութիւնը որպէսզի Գ. Կիւլպէնկեան լայն օժանդակութիւն մը ընծայէ եւ վարժարանը շուտով բացուի, մանաւանդ որ՝ իրենք արդէն չէնք մը գնելու վրայ են, բայց մեծագումար պարտք ըրած են այս ձեռնարկը յաջողցնելու համար։

— Գ. Գ. Կիւլպէնկեան աւելի մեծ բան, մի համալսարան բանալու մտադիր է, ուստի չարժէ որ գումար տրամադրէ Մխիթարեաններուն, որոնք հարուստ են։

— Գիտեմ, Գ. Խատիսեան վաղուց յայտնած է ինծի Գ. Կիւլպէնկեանի այդ ազնուական փափաքը եւ նպատակը, բայց մինչեւ այդ, կարող էք, եթէ կամենաք, թելադրել իրեն որ այս ձեռնարկին ալ օգնող լինի առ այժմ։

— Գ. Կիւլպէնկեան այդ չի աներ։

Այս խօսքին վրայ, ստիպուեցայ բաւական ընդդիմաբանել մի քիչ խստօրէն ու ըսել.

— Դուք որ Երեմեան Հայրիկի աշակերտ եղած էք, Սրուանձտեանցի հետ ապրած, Վանի ջուրը խմած, դուք հայրենասէր վարդապետներու եղբայր, ձեզ չի վայելեր ըսել թէ Գ. Կիւլպէնկեան այդ չի աներ. դուք պէտք է որ վարդապետներուն առաջարկը սիրով ընդունէք ու բառ այնպէս ջանանք օգտակար հանդիսանալ Մխիթարեաններու կրթական սուրբ գործին։

Այս խօսքին վրայ, «Տեսնեմ, պիտի ջանամ, կ'աշխատիմ» ու նման խօսքերով մեզ սրահին դուռը առաջնորդեց ու մեկնեցանք։

Ցաջորդ օրը միտքս եկաւ, թէ ժամանակին Գ. Տեւկանց «Վաղուան կայծեր» անունով բանաստեղծական տետրակ մըն էր հրատարակած, ուրկէ օրինակ մը ուղարկած՝ իմ բարեկամիս վարժապետիս՝ Պօլս Թաքուոր Միսաքեանին, որ առ ի չնորհակալութիւն հեղինակին ուղղած էր փոքրիկ ոտանաւոր գրութիւն մը։

Օրինակը կը պահէի այդ ոտանաւորին, զոր թուղթերուս դէզին մէջէն հանելով ղրկեցի իրեն, մասնաւոր նամակով մը։

Երկու օր յետոյ Գ. Տեւկանց ինծի կը գրէր երկտող մը եւ շնորհակալութիւն յայտնելով կ'իմացնէր թէ Գ. Կիւլպէնկեանի մօտ յաջողած էր գոհացում մը ձեռք բերել, այսինքն թէ՝ իր «մեծ բարեկամը» խոստացած էր Մուրատեան Վարժարանի մէջ պահել տասը սան եւ տարեկան վճարել հազար ֆրանք։

ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆԻՆԵՐՈՒ ԴԻՄՈՒՄԸ ԱԹԱԹՈՒՐՔԻՆ

Թուրքիոյ մէջ «հարէմ»ներու ջնջումով, բայց մնացած էին բազմաթիւ ներքինիներ, որոնք իրենց շահերը պաշտպանելու համար կազմած էին նաեւ ընկերակցութիւն մը։ Գործակցութեան հետ միասին սակայն ան վերջերս փորձանքի մէջ մնացած են անոնք իբրեւ արդիւնք այն օրէնքին, որով մասնաւոր տուրք մը վճարելու կը դատապարտուէին Թուրքիոյ ամուրիները, որոշ տարիքէ մը վեր։

Այս կացութեան հետեւանքով, ներքինիներու Ընկերակցութիւնը յիշատակագիր մը յանձնած է Քամալ Աթաթուրքին, խնդրելով որ իրենց համար ամուրիներու հետ մէկ գծի վրայ չդրուին, քանի որ իրենց պարագան բոլորովին մասնայատուկ է, եւ եթէ ուզեն իսկ, չեն կրնար ամուսնանալ։

ԱՐԻՒՆՈՏ [illegible]

1915ի Փետր. ամսուն Լոյխատանի մայրաքաղաք Րիզէի բնակչութիւնը մատնուած էր երկու ահաւոր սարսափներու. մէկը Սեւ Ծովի փոթորիկն էր, որ կը շարունակուէր շաբաթներէ ի վեր, երկրորդը՝ Ռուսական Սեւ Ծովի նաւատորմը, որ մահուան սարսափ տարածած էր թրքական ափերուն վրայ, Խոփայէն մինչեւ Էրէյլի, երբեմն ալ Վառնայի բարձունքները։

1915 Փետր. 23ի չորեքշաբթի առաւօտեան ժամը ինը քիչ անց, Րիզէի մեծ մզկիթին (Ուլուճամի) արտաքին գըրան վրայ փակցուեցաւ պաշտօնական զեկոյց մը, կնքուած ծովային սպայակոյտին կողմէ, հետեւեալ կարճ բովանդակութեամբ.— Այսօր ռուսական մարտանաւ մը ժամը 6.30ին մտաւ Տրապիզոնի նաւահանգստի առազանը ազատ համարձակ եւ սկսաւ ռմբակոծել քաղաքին կարեւոր կէտերը. մեր հրետանին բերդէն ու ծովային մարտկոցները մէկ ժամ 40 վայրկեան ուժգնօրէն դիմադրեցին»։

Զեկոյցը կը վերջանար հետեւեալ նախադասութեամբ.— Մահ անհաւատներուն (կեավուր), արտաքին թէ ներքին»։

Այդ օրը սոսկալի ձիւնամրրիկ մը պար բռնած էր Րիզէի շրջակայ լեռներն ու բլուրները եւ սառած ձիւնը միլիոնաւոր սանդղի նման կը զարնուէր արդէն իսկ վախէ բռնուած անցորդներուն վրայ։ Հակառակ ցրտեցուած բանուկ ժամերուն (եւրոպական 11ի առտուան), քաղաքը թաղուած էր գիշերային լռութեան մէջ. միակ կենդանի շրջան մը որ կը նշմարուէր, կեդրոնական մզկիթն էր, ուր լեցուած էր ամբոխ մը խառնիճաղանճ, — Թուրք, Լազ, Չէչէն, եւայլն։

Կէս օր էր, Սեւ Ծովը աւելի կատղեցաւ եւ յեռնակուտակ ալիքները մռնչելով կը զարնուէին ցամաքի եզերքներուն։ Մզկիթը լուռ էր, աղօթքը սկսած էր Տրապիզոնի «չէհիտ»ներուն համար։ Ցանկարծ թնդանօթի խուլ ձայներ լսուեցան. ահուդողով լեցուած խառնիճաղանճը աղօթքը կէս ձգած՝ դուրս թափեցաւ։ Խոհեմները չտապեցին դէպի տուն, իսկ ինքնահաւանները՝ ուղղակի քարափ։ Մափայլայի արեւելեան բարձունքներէն ռումբի կայծերը քանի մը վայրկեանը անգամ մը կը փայլատակէին։ Եղածը պարզուեցաւ. առագաստանաւի մը կամ շոգենաւակի մը փոթորիկի բռնուելուն ազդանշանն էր որ կուտային։ Արդէն քանի մը կէտերէ սկսան շարժիլ օգնութեան նաւակներ։ Երբ ծովուն բացերը երեւցաւ վտանգուած առագաստանաւը, մակոյկները արագ թիավարումով շրջապատեցին զայն։ Սեւ Ծովը կատղած առիւծի նման կը՞մռնչէր. շրջապատուած առագաստանաւը կարծես մերթ կ'իջնար, մերթ կը բարձրանար, ծովը լեռնաշղթայի մը վերածուած էր։

Երկու ժամէն աւելի նաւակները մաքառեցան, բայց անօգուտ. պարաններն ու թիակները ջարդուեցան, մըշուշը պատեց եւ թանձր խաւարը վերմակի նման սկսաւ փռուիլ ամէն կողմ։ Ցուսահատ նաւորդներէն իւրաքանչիւրը իր մորթին մասին սկսաւ մտածել։

Առագաստանաւը ձգուեցաւ իր բախտին։ Նաւակներէն մէկ քանին անվտանգ մտնեցան ցամաքին, միւսները փորձեցին ժամանակ մը եւս օգնութեան գործը շարունակել։ Երբ մութը ամբողջովին կոխած էր եւ ցամաքը այլեւս չէր երեւար, յանդուգն Լազերը ձգեցին նաւակները եւ ձուկի նման թափեցան ծովը։ Ուրիշ միջոց չկար. բոլորն ալ վարպետ լողացողներ էին եւ չնչասպառ դուրս եկան ցամաք։ Նաւամատոյցին խարխուլ բակին մէջ, ձեւականօրէն բժշկական կարճ քննութենէ մը վերջ՝ խեղճերը եկան փողոց, ողբալով կորսուած նաւակները։

Նաւակը նաւատի Լազի մը տնտեսութեան ողնայարը կը կազմէ։ Կատարուած քննութենէն պարզուեցաւ որ բախտին ձգուած առագաստանաւը Թէշֆիյաթը Մախսուսիէի թիւ 27 առագաստանաւն էր։ Այսպէս բազմաթիւ առագաստանաւեր եւ մակոյկներ գրաւուած էին, անոնց տէրերը զինուոր տանելով։ Լազերը անօթի եւ մերկ հարիւրներով կը մեռնէին Բաթումի գաւառներուն մէջ, չդիմանալով խստաշունչ ձմրան։

×

Պոլսոյ Էյուպ Սուլթան Քիւչիւք Մուսթաֆա Փաշա փողոցին մէջ կը բարձրանար երկյարկանի լայն ճակատով չէնք մը, բազմաթիւ մութ ու գորշ պատուհաններով, որոնք վանդակներ ունէին հարէմի համար։ Նախկին Եպարքոս Իզզէթ փաշային ապարանքն էր։ Եպարքոսը մեռած ըլլալով, չէնքին մէջ կը բնակէին ժառանգորդները։ Տանին գլխաւորն էր ծերունի գնդապետ մը, հանգստեան կոչուած։ Էյուպի ապարանքին մէջ բոլոր խրախճանքներն ու շուայտանքը կը կրէին զուտ թրքական դրոշմ։ Գնդապետը չէր ամուսնացած, եւ քսան տարի ծառայելով Եմէնի զօրագունդերուն մէջ, երբ Պոլիս հասաւ, արդէն ծերացեր էր եւ այլեւս ամուսնանալ բնաւ մտքէն չէր անցներ։ Գնդապետին երկու եղբայրները ամուսնացած, տուն տեղ եղած եւ լաւ դիրք հասած էին։ Մէկը անդամ էր ցերենի ընկերութեան մը, միւսը՝ քանիցս ներքին գործերու դիւանապետ, Բ. Դրան մէջ, քանի՛ցս Եւրոպա ճամբորդած։

Երկու եղբայրները լքած էին Էյուպի նման անշուք շրջան մը եւ կը բնակէին Գատըքէօյ, Մօտա ճաառէսին, որ եւրոպական հով մը ունէր, Բէյօղլուէն յետոյ։

Գնդապետը կը հպարտանար Թուրքիստանի ասպատակներով, իսկ եղբայրները կը աքանչանային Բուժէլին, երազելով Վիէննան։ Ցարաբերութիւնները շատ թոյլ էին, թէ բնաւորութեանց անյարմարութեան եւ թէ ճամբու հեռաւորութեան պատճառով։ Հազիւ տօնական օրերուն կը տեսնէին իրար։ Գնդապետին ուզածն ալ այս էր։ Կը մնար տէրն ու տիրականը հինաւուրց ապարանքին իր հետ էր միայն լիսուհը անց քոյրը, այրի Նաճիէն, մէկ հատիկ մանչ զաւակին՝ Րէմզիի հետ, որ այդ օրերուն բարձր նիշերով աւարտած էր Պոլսոյ զինուորական վարժարանը (Գուլէլի Իտատի) եւ պիտի անցնէր «Հարպիյէ»։

Ուրբաթ երեկոյ մը, Րէմզի էֆէնտին տօնական համազգեստով, փայլուն սուրը ձախ կողմէն կախած մինչեւ գետին կը դպէր, ճերմակ ձեռնոցներով, ընկերակցութեամբ մօրը սկսաւ բարձրանալ մարմարէ աստիճանները եւ ուղղուեցաւ գնդապետին սենեակը։ Միջանցքէն անցած պահուն, նոր կօշիկներուն ճռճռոցը եւ սուրին զնկզնկոցը ներդաշնակութիւն մը կը կազմէին. մէջ մայրը դուռը կը բանար, Րէմզին կանգ առաւ միջանցքին մէջ խոշոր հայելիի առջեւ, ուր ամբողջ հասակը կ'երեւար, արագօրէն շտկուեցաւ ու մօտը եւ դրան մօտ երկու ոտքերը մուր մը զարնելով, ուղիղ նման կանգնեցաւ։

ԳԵՂԵՑԻԿԻ ԸՄԲՌՆՈՒՄԸ

Գեղեցկութեան ըմբռնումը յարաբերական է: Եւրոպայի եւ Ամերիկայի ամէն կարգի գաղափարները բացար-ձակութեան կ'երթան. այսինքն՝ կ'ուզեն ընդունիլ իբրեւ վերին արդիւնք քաղաքակրթութեան. Նախ, փութանք ըսել, թէ այս տեսութիւնը բնաւ ան-բանի ճշմարտութիւն մը չէ: Բացա-խաան քաղաքակրթութեան իմաստը մենք էնք որ միջնորդ դրած ենք իր ըմբռնումի ար-մէջը: Ինչ չոր, փափկու-թիւն, գիտ որ ունինք, զայն նկա-տած ենք իբրեւ պարծանք քաղաքակր-թութեան, առանց տեսնելու կամ խոս-տովանելու թէ բարոյական եւ հոգե-կան ինչ ահաւոր վրիպումներու մա-տնուած ենք «քաղաքակրթութիւ-նը»: Եթէ մեր նիւթէն հեռանալ չու-զենք, որքա՞ն դիւրութեամբ պիտի ապացուցանէինք այդ «քաղաքակր-թութեան» յառաջ եկած անողորմ կողմերը: Անզգալի յիշենք «քաղաքակիրթ» պատերազմները, ա-նոնց հետեւող խժդժութիւնները, ա-ղէտները, աւերումները, տառապող-ներուն ու տառապողներուն հանդէպ քաղաքակրթուածներուն անտարբերու-թիւնը, ղրժումները, ուրացումները: Անոնց մօտ ի՞նչ կ'արժէ Ափրիկէի եւ Ասիոյ ցեղերու ներկայ վիճակը, զոր տխմարօրէն կ'որակենք «բարբարոս», «վայրենի», «կիսավայրենի»: Բայց քաղաքակրթութեան վերեւ յիշատակ-ուած վրիպումներո՞ւն ինչ անուն պէտք է տալ:

Եթէ ուսումը մեր քաղաքակր-թութեան առանձնին չէ հասած, ըն-նաւ ապացոյց մը չէ առիկա թէ իմա-ցականութիւն չունի: Նախ, երբեք ապացուցուած չէ թէ քաղաքակրթու-թիւնը (ըսել կ'ուզենք «մերը», «ար-դի») իմացականութիւն կը նշանակէ, եւ երկրորդ՝ սեւամորթները միշտ աւելի երջանիկ են, այսինքն՝ նշանա-կալից կերպով աւելի մօտ են բնու-թեան եւ անոր խոր պաշտումներուն: Ափրիկէի կիներուն մէջ շատ քիչ ան-գամ միայն հանդիպեցայ այնպիսինե-րու՝ զոր կարելի ըլլայ մեր հասկցած իմաստով բթամիտ անուանել: Ան-շուշտ է որ անոնց իմացականութիւնը կամ ըմբռնելու ձիրքը մեր կիներուն ունեցածէն տարբեր է, բայց այս տար-բերութիւնը որ եւ է արժէք չունի քա-ղաքակրթութեան տեսակէտով, քանի որ անոնց ըմբռնումը զարմանալի կերպով համապատասխան է իրենց միջավայրին, ուր կ'ապրին:

Այս տեսութեան իբրեւ արդարա-ցում, կը փութամ յիշատակել թէ Ափրիկէի մէջ կապոյտ շրթունքը եւ կարմիր ատամները գեղեցիկ կը հա-մարուին: Անոնք պիտի զայթակղին՝ տեսնելով մեր կարմիր ներկուած շր-թունքը եւ եղունգները, մեր ճերմակ կամ թուխ կամ վարդագոյն փոշոտ-ուած երեսը, մեր կապոյտ կամ կար-միր ծեփուած յօնքերը: Անոնց մէջ գեղեցկութեան ըմբռնումը հաստա-տուն է եւ անփոփոխ, բայց մեր քա-ղաքակիրթ գեղեցկութիւնը ի՞նչ բա-վերէ եւ կրակներէ կ'անցնի: Մանի-քիւր ըրած ձեռքերնիս կրակը կը նե-տենք, եթէ վաղը նորաձեւութիւնը այնպէս պահանջէ որ Եւրոպայի, Ամե-րիկայի եւ Աւստրալիոյ բոլոր կինե-րը պէտք է կապոյտ ներկեն իրենց շր-թունքը ... Սահարայի թափառաշր-ջիկները, Թուարէկները յարատեւ-պարծանք կը համարին իրենց աւան-դական զոյները, իսկ մենք, ի դէպս եւ յանդէպս, վրձին կը փոխենք: Ե-րէկ մեր թխորակը գեղուհի էր, այսօր կարմրորակը: Երէկ բրինձի ալիւրը, այսօր գարիի ... օսլան: Ա՞յս է միթէ առաւելութիւնը մեր մը-շակոյթին, քանի որ գեղեցկութեան շուրջ ուսումնասիրութիւնները մեզ կը կազմեն մշակոյթին, այն է՝ քաղա-քակրթութեան: Այդ «կիսավայրենի» տգեղ բառով որակուած Ափրիկեցի կիները գեղեցկութեան ըմբռնումին մէջ այնպէս յառաջացած մշակոյթով, իրենց երկրին նախնական թատերա-րուն եւ կենցաղի սկզբնական անհա-ղորդ պայմաններուն մէջ պիտի աչք հրապուրել եւ պճնազարդուիլ, ամ-բողջ պահելով նոյնն ժառանգուած ընդունակութիւնը: Ու ես աչքովս տե-սայ թէ ի՞նչ հմայքով կ'արժեցնէին այդ ընդունակութիւնը:

Պիտի չմոռնանք մեր պտոյտը Ափրիկէի մէջ:

ԱՆՆԱ ՀԷԹ

ՄԵՐ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Փարիզի լիսէներուն տարեկան քըն-նութեանց եւ մրցանակաբաշխութեան տեղեկագրին մէջ, զոր Թան կը հրա-տարակէ ամէն տարի, այս տարի կը յիշատակուին տասը հայ երիտասարդ-ներու անունները:

Դիտելի է որ մրցանակի արժանա-ցողներուն մէջ Հայերու անուններ չը կան, — նախակրթարաններուն մէջ վերջերս սովորութիւն եղաւ կարդալ մրցանակի արժանացած Հայու ա-նունները: Հայ միտքը չէ՞ աւ կը յոգ-նի արդեօք, որ բարձրագոյն վար-ժարաններու մէջ կը նահանջէ, թէ լիսէներու մրցանակին արժանանա-լու համար անհրաժեշտ են որոշ պայ-մաններ, — օրինակ՝ Ֆրանսացի ըլ-լալ, բայց չէ՞ որ Հայերն ալ Ֆրան-սահպատակ են, մանաւանդ տարբեր-ա-նոնք որ Ֆրանսա ծնած են եւ այժմ լիսէ աւարտելու տարիքին հասած:

Եթէ մրցանակ խլողներու մէջ Հա-յեր չկան, իրենց դասարաններուն մէջ առաջնութիւն շահող Հայերու թիւը բաւական բան կը խոստանայ:

Լիսէ Գոնտորսէի մէջ առաջնութիւն շահած է Կիւլպէնկեան: Լիսէ Շար-լըմանի մէջ՝ Ինճուճեան, Յաշման-եան, Զամիչեան: Լիսէ Քառնոյի մէջ՝ Արսլանեան: Մեծ Լիսէ Ժանսոն-տը-Սայիի մէջ՝ Իսրայէլեանց: Փոքր Լի-սէ Ժանսոն-տը-Սայիի մէջ՝ Շա-պանեան: Լիսէ Լաքանալի մէջ՝ Ձեր-կանեան: Լիսէ Միշլէի մէջ՝ Ճէնտէրէ-ճեան, Քէչիչեան:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւննե-րը գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՄԵԶԻ ԴԷՄ ՔԱՐՈԶՉՈՒԹԻՒՆ Կ'ԸՆԵՆ»

ԽՄԲ.— «Ջումհուրիյէթ» իր թղ-թակիցը՝ Քանտէմիր գրկած է Սու-րիա: Թղթակիցը իր գրութիւններէն մին յատկացուցած է հակաթուրք քա-րոզչութեան: Թարգմանաբար կու տանք զայն.—

Անցեալ օր, տեղացի բարեկամի մը հետ կը պտտէինք:

Դամասկոս, որ օրն ի բուն կ'այրի, իրիկուան քիչ մը կը զովանայ եւ բը-նակչութիւնը, էնթարիով, ապարո-շով, շալվարիով, փէսով, սարըքով, ֆէսիյէով, չարշաֆով եւ վերջապէս տեսակ տեսակ մարդոցմէ բաղկացած բազմութիւնները կը ցրուին հրապա-րակներուն վրայ:

Մանաւանդ այն որձարանները, ո-րոնց երկու կողմերը պարտէզներ կան, Պարատի պողոտային վրայ, իրիկնային ժամանցի կեդրոն են:

Մտացիր մարդիկ՝ նստած ծառե-րուն ներքեւ եւ քաշելով իրենց կըլ-կլակները: Կը դիտեմ զանոնք ու կը յառաջանամ: Ցանկարծ ականջիս կը հասնի ձայն մը եւ կը լսեմ Ալեքսան-տրէթ բառը:

Կանգ կ'առնենք: Քիչ մը մօտիկ կ'ը-նենք: Դամասկոսցի բարեկամս նկա-տելով զարմանքս, կը հարցնէ.

— Ալեքսանտրէթի եղանակը չա՞տ հաճոյ թուեցաւ քեզի:

— Ոչ... Առաջին անգամ կը լսեմ...

— Ինչպէս թէ... Չէ՞ք լսած ցարդ:

Աւելի քան մէկ ամիս է, որ ամէն կողմ այս կը նուագուի. աւելի ճիշդ՝ նուագել կուտան:

Դանդաղօրէն մօտանք այն սրճարա-նը, ուր այդ ձայնապարը կը նուա-գէին: Ու կրկին զնել տուինք բոլորա-կը: Եկէք այժմ միասին լսենք զայն: Ահա ընկերս բառ առ բառ կը թարգ-մանէ.—

Շուարեցաք կարծես թէ
Եւ մեզ ալ շուարեցուցիք
Սա Ալեքսանտրէթի խնդրին մէջ:

Ուշադրութիւն կ'ընեմ: Ոչ ոք կ'ան-դրադառնայ: Կարծես միայն մեզի հա-մար կը նուագեն: Միայն գիմացը, սալայատակին ծայրը, 5-6 պէտէ-վիներ զարմանքով, բերանները բաց՝ ականջ են տուած:

Եւ, մեր քովի սեղանին շուրջ, տա-րեց Դամասկոսցի մը որ կը գիտէ նօթ առնելս, երեսիս կը նայի եւ դառնօրէն կը ժպտի:

Մեզ շատ տկար դուք գտաք,
Այժմ մեզ մոռնալ կ'ուզէք,
Մարաշն ու Մարտինը առիք,
Վրայէն՝ Մերսինն ու Ատանան,
Ուրֆայի շրջակայքն ալ կալ տուիք,
Ու այդ գործը Այնթապով լրացաւ:

Ինչե՞ր ըրեր, ի՞նչ ահիրներ գործեր ենք ու լուր չունինք, ոչ ոք ականջ կուտայ այս եղանակին: Բայց, ան կը շարունակէ.

Իսկ Քիլիսն ու անկէ անդի՞ն ...
Բոլորն առիք, մենք լռեցինք.
Առանք բոլորը մեր հայրենիքին են,
Պատմութիւնը մէջտեղն է սա.
Բայց, դեռ բաւական չէ, այնպէս չէ՞,
Հալէպն ալ առնել ջուրի թողուցիք,
Հիմա ալ դէպի Ալեքսանտրէթ եր-
կարեցաք:

Ընկերս, «հայե՛նք» ըսաւ: Ո՛չ, պա-տասխանեցի, լսենք մինչեւ վերջ: Տեսնենք դեռ ինչե՛ր պիտի ըսեն: Քովի սեղանի մարդը, կարծես ամըչ-նալով ինձմէ, երեսը անդին դարձուց եւ ականջ տուաւ մեզի.

Անտիոքն ալ մեզի շատ տեսաք,
Քանի մը Թուրքերու խաթրը համար,
Չայն եւս Սուրիայէն անջատեցիք:

Կը տեսնէք որ բոլորակը կամաց կա-մաց բերանը կ'առնէ: Վնաս չունի, ըսինք:

Չեմայի՞ք դուք մեր երկրի գործերուն,
Անհոգին եղ ուտիք,
Բայց զանոնք չէք կրնար կառավարել.
Փոխանակ մեզմէ հող ուզելու
Ու մեր հայրենիքը կտոր կտոր ընե-
լու:

Ձեզի կը մնար
Մեզի ձեռք երկարել բարեկամաբար
Ու շնորհաւորել մեր անկախութիւնը
Եւ ջանալ մեզ հետ դաշնակցիլ,
Ուրախանալով մեզի հետ:

Կը խորհիմ, — Սուրիոյ մէջ տակա-ւին հակաթրքութիւնը, Թուրքիոյ դէմ թշնամանքը կը հրահրուի, բաղներ կան: Այդ անձերը չէ՞ն լսեր միթէ փո-ղոցներուն մէջ բարձրաղաղակ ըս-ուած այս խօսքերը, թէ՝ կը կարծեն թէ մենք չենք իմանար:

Բոլորակը, որ անընդհատ կը դառ-նայ, չի մոռնար նաեւ վերջին գոհա-րը.

Կը հասկցուի, որ մարդ չունիք՝
Հողը ներկելու եւ հնձելու համար,
Ասիկա ի՞նչպէս կրնաք ուրանալ,
Հիներն իսկ զինուոր կ'առնէք:

Ոտքի կ'ելլենք եւ կը խառնուինք լայն պողոտայի բազմութեան: Նոյն գիշերը, ուրիշ սրճարաններու մէջ եւս նոյն եղանակը կը նուագէին:

Ու մինչ ամէն անգամ ալ «Ա՛հ, վա՛հ... Եա աչլամ... Ալլա՛հ» բա-ցագանչութիւններով կը լսէին Դա-մասկոսցիք նուագուած եղանակները, այս եղանակը լռութեամբ կ'ունկընդ-րէին: Բայց, հակառակ հանրութեան անտարբերութեան, այդ բոլորակը ա-մէն մէկ քոյլափոխի կը նուագուի: Ո՞վ է նուագել տուողը: Չեմ գիտեր: Ցաջորդ օրը երբ Սուրիոյ վարչապե-տին հարց տուի.

— Առանկ բանէ մը լուր չունիմ, ը-սաւ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԵՐԸ ՄԱՆՉՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Ինչպէս հաղորդած էր Խարպինի մեր թղթակիցը, Երուսաղէմէն Մանչուրիոյ հոգեւոր հովիւ նշանակուած է Առաքել վարդապետ:

«Սիոն» ներքեւեալ տեղեկութիւն-ները կը հրատարակէ այս առթիւ.

Առաքել Վրդ. Ջափիկը Խարպին անցնելէ վերջ, քառն եւ հինգ օրուան ընթացքին՝ հովուական այցելութիւն տուած է յաջորդաբար Չանչուն կամ Ցինգին, Մանչուքուոյի այժմու մայ-րաքաղաքը, որ ունի 250.000 բնա-կիչ, Տայրէն, կամ ռուսական հին ա-նունով՝ Տալնի, այժմ ճափոնական քաղաք մը, 445.000 բնակչութեամբ, երկաթուղիով 14 ժամ հեռու Խար-պինէն, ապա նաւահանգիստ Ֆեյի-լիի ծոցին վրայ. Թէնչին, նաւարկու-թեամբ յիսուն ժամ հեռու վերինէն, ունի երկու միլիոն բնակիչ, շատ ար-դիականացած, եւրոպական զանազան քոնսէսիոններու բաժնուած ըլլալուն համար. Մուքտէն, Մանչուրիոյ հին մայրաքաղաքը, 438.000 բնակչու-թեամբ:

Պատարագ մատուցած է առաջին քաղաքին մէջ երկիցս, երկրորդին ու երրորդին մէջ մէկ մէկ անգամներ. վերջինին մէջ կատարած է միայն մկրտութիւն մը եւ պսակ մը: Ամէն տեղ օրհնել տուած են իրենց տունն ու կոյքը եւ ննջեցեալներու հոգեհան-գիստը, որոնք Ռուսերու գերեզմանա-տուններու մէջ կը գտնուին: Հայերը ամէն տեղ Ռուսերու մօտ կը թաղեն իրենց մեռելները, տեղ գնելով:

Բացի Խարպինէն, ոչ մէկ տեղ կայ եկեղեցի. այնքան փոքրաթիւ են ա-մէն տեղ որ չեն կրնար ունենալ: Բայց հակառակ իրենց չափազանց փոքրա-թիւ թիւին, անոնք ամէն տեղ կը ճանչնան իրար, եւ կը հետաքրքրուին իրարմով: Քիչ շատ կը ստանան Ամե-րիկայէն, Եւրոպայէն եւ Եգիպտոսէն հայ թերթեր: Դիտելի է նաեւ որ ընդ-հանրապէս ընտանիքի տէր են, ու-նին զաւակներ, որոնք հարկադրուած օտար դպրոցներ կը յաճախեն, թէեւ, ազգո՞ր բան, անոնց մէջ պակաս չեն փոքր ի շատէ հայախօսներ, ինչ որ կը նշանակէ թէ իրենց ընտանեկան խօսքը դեռ մայրենի լեզուով կը կա-տարեն: Ամենամեծ մասամբ, բացի Թէնչինէ, Ռուսահայեր են. բայց Թուրքիայէն գացողներ ալ, վաղուց Ռուսիա գացած ըլլալով, միշտ ռու-սահայերէն կը խօսին: Գրեթէ ամէն տեղ քիչ բացառութեամբ, հացեղէ-նի եւ քաղցրաւենեաց վաճառքով կը զբաղին Հայերը, բայց կը շահին ի-րենց ապրուստը պատուով եւ հան-գիստ են:

Ցանչունի մէջ, ուր հազիւ քառա-սունհինգ Հայեր կան, ամէնէն երե-ւելին ու սիրուածն է Իվան Աւետիս-եան:

Թալլինի մէջ կան միայն 33 Հա-յեր, որոնց գլխաւորն է Վահան Գա-րայեան, եւ բժիշկ Գարեգին Գեւորգ-եան, Գանձակեցի:

Թէնչինի Հայոց թիւն է 44. այստեղ բաւական կարեւոր դիրք ունին Թուր-քիայէն գացած Հայերը: Այստեղ է Գարակէօզեաններու մեծ գորգավաճա-ռատունը, ուր շուրջ երկու հազար հո-գի կ'աշխատին. գործատան վերա-տեսուչն է Յակոբ Շահպազեան, իսկ օգնականը՝ Թէոդիկի որդին՝ Վա-հագն. այստեղ են Գառնիկ Հիւսիս-եան՝ Շապին Գարահիսարցի. Օգսոփ Կոստանդեան՝ Պոլսեցի, Հայկ Մար-գարեան՝ Ռումանացի, Լեւոն Եփրէմ-եան՝ Կեսարացի, ամէնքն ալ յար-գուած եւ սիրուած թէ ազգակիցնե-րէն եւ թէ օտարներէն:

Գալով Խարպինի, կան երկու հա-րիւր Հայեր, որոնք ունին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ անուն եկեղեցի մը. կից է ազգապատկան տուն մը չորս փոքր սենեակներով: Այս յարկին մէջ է հո-գեւոր պաշտօնեային բնակարանը, Երիտասարդաց Գիլդը, Տիկնանց Մի-ութեան ժողովատեղին: Դպրոց չու-նին, բայց ի մօտոյ պիտի ունենան Հայերէն գիշերային ընթացք մը երի-տասարդներուն համար:

ԽԱՐԲԻՆԷՆ ԻՐ ՅԱՐԱՏԵՒԻՐ «ՅԱՌԱՋ»ին

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՕԿԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը ներքեւեալ խոր-հրդածութիւնները կ'ընէ այս խորա-գրով խմբագրականի մը մէջ (8 օ-գոստոս).

— «Հօկը համայնավար կազմա-կերպութի՞ւն է թէ ոչ:

Տարիներէ ի վեր այս հարցումը սե-ղանի վրայ դրուած կը ծեծուի, կը վի-ճարանուի, բայց անպատասխանի կը մնայ:

Ըստ Երեւանեան, Հօկը համայնա-վար կազմակերպութիւն չէ: Անոր անդամներուն ջախջախիչ մեծամաս-նութիւնը հայրենիք դառնալու փա-փաքով անդամ արձանագրուած եւ հո-կեան դարձած է:

Թող վերջ դնէ ներքաշթը եւ մէկ օրուան մէջ չոգիի պէս կը ցնդի Հօկի «ժողովրդական» կազմակերպութիւ-նը, որ գաղափարական ու բարոյա-կան խարխախներէ բոլորովին զուրկ է:

Մեծամասնութեան համայնավար չըլլալը պատճառ մը չէ որ ղեկավա-րութիւնը բաղկանայ համայնավար-ներէ կամ դիմակաւորներէ, որոնք գիտակցաբար Գ. Միջազգայնականին կողմէ իրենց վստահուած առաքելու-թիւնը յաջողցնելու համար խորո-թիւն չեն զներ միջոցներու մէջ:

Հօկի ղեկավարութիւնը համայնա-վարներուն ձեռքը կը գտնուի: Ասիկա կասկածէ վեր է: Համայնավար ըլ-լալու համար կուսակցութեան տա-մարներուն մէջ արձանագրուած ըլլա-լը պայման չէ: Կարելի է կատաղի ու մոլեռանդ համայնավար ըլլալ բայց չանդամակցիլ կուսակցութեան, զա-նազան նկատումներով ու հաշիւնե-րով:

Առաջին մէկ օրէն, երբ Հօկի կազ-մութեան ձեռնարկուեցաւ» զաղութ-ներու մէջ, մեր անկեղծ ու անվերա-պահ խօսքը ըսինք. վճռական ու ա-ներկդիմի դիրք ճշդելով անոր հան-դէպ: Բուռն եղաւ մեր պայքարը, շա-փէն աւելի տաք ու տենդավառ, բայց նպատակը բարի էր: Գոյնզգոյն հա-կառակորդներ մեր պայքարը վերա-գրեցին զանազան նկատումներու, հատուածական հաշիւներու եւ նստ-սիրական յաւակնութիւններու: Մենք չընկճուեցանք սակայն, տեղի չոր-ւինք մեզի դէմ բացուած տմարդի խաչակրութեան դէմ եւ ամէն օր քիչ մը աւելի չնչուած, մեր հակահօկ-եան քաղաքականութիւնը առաջ տա-րինք, ժողովուրդը զգուշացնելով դի-մակաւոր եւ սմսկռւկ համայնավար-ներէ, որոնք Հօկի անունով, տար-բեր նպատակներ կը հետապնդէին:

Մեր պայքարի առաջին օրէն 13 տա-րի անցած է հիմա եւ մեզի պէս շատեր հասկցած են թէ Հօկը ինչու կազմը-ւած է գաղութներու մէջ, ինչ նպա-տակներ կը հետապնդէ և ո՞ր լարերու վրայ կը խաղայ:

Պաղթահայութեան անկուսակցա-կան տտաւար զանգուածը այսօր խորթ աչքով կը նայի Հօկին վրայ, Ռամկա-վար կուսակցութիւնը պոյքոթի են-թարկած է զայն, Հնչակեան կուսակ-ցութեան Ամերիկայի հատուածը կա-տաղօրէն կը պայքարի անոր դէմ: Բա-րեգործականը վերջ տուած է իր գոր-ծակցութեան եւ հայրենակցական մի-ութիւնները մէկը միւսին ետեւէն ե-րես դարձուցած են անոր:

Ներկայիս Հօկին կ'անդամակցին յայտնի ու անյայտ համայնավարներ եւ Հայաստան հաստատուիլ ուզող փոքրաթիւ զաղթականներ, որոնք խորքով ազգայնական ու հակահա-մայնավար են:

Հօկը միադէմ կազմակերպութիւն չէ սակայն: Գամելիոնի պէս գոյն եւ ուղղութիւն կը փոխէ, յարմարելով օրուան կացութեան եւ պայմաններուն:

Մ. Նահանգներու Հօկը բացէ ի բաց համայնավար գործունէութեան լծ-ուած է, Ֆրանսահայ Հօկը պաշտօնա-պէս քաղաքականութիւն կը խաղայ, խորհրդային իշխանութեան պաշտպա-նութիւնն ստանձնելով, իսկ Յունա-հայ Հօկը ինքզինքը ցոյց կուտայ կա-տաղի համայնավար եւ Փաշիստ, իր օրկանին միջոցաւ ամէն օր փառաբա-նութիւնն ընելով Յունաստանի Փաշա-կան վարչաձեւին եւ պնոր բարիքնե-րուն:

Որո՞ւն հաւատալ»:

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

›››› • ‹‹‹‹

— Սաքօ, յանկարծ ընկերոջ թեւը բռնելով պոռաց Մկօն, էնա ի՞նչ կը լսեմ... Ջօրքը կանգնեցաւ... տես, եայլուխ թափ կուտան... եանի ի՞նչ ... Խելքս բան չի կտրեր... Վարդա-պե՛տ... վարդապե՛տ...

— Ծօ՛, հա՛, ես ի՞նչ գիտնամ էդ ի՞նչ թաւուր բան է... Հէլէ մէկ վար-դապետին ձէն տանք...

— Կրակե՞մ, Սաքօ, հրացանը շըր-կելով հարցուց Արշակը, ի՞նչ կ'ուզէ էղնի, շուն մը աւելի՝ շուն մը պա-կաս...

— Ծօ՛, կեցի՛ր, կ'ըսեմ,— բարկա-ցաւ Սաքօն, — մէկ վարդապետը թող գայ... Հէ՛յ, վարդապե՛տ...

Երկու ոստիւնով արեւն քրտինքի մէջ կորած Տէու վարդապետը տղոց մօտ ցատկեց.

— Ի՞նչ կայ, Սաքօ...

— Ջօրքը կանգներ է, ճերմակ բան մը ժամ կուտան...

Իրօք, լեռնէն վար իջած զօրքը բա-ւական մօտենալէ վերջ բլուրին, կանգ առած էր: Հազիւ թէ դիտակը աչքին տարած՝ վարդապետի մաշլուած դէմքը պայծառացաւ:

— Տղաք, հրացան չարժակէք, պա-րոն Լեւոնն է... Փրկուեցանք ... Դէպի գեղ, դէպի գեղ... Հասէք, տղաք, տղաք... գեղը ձեռքէ հանելու չէ...

Սաքօն, Մկօն ու Արշակը բլուրէն վար վազեցին ու գիւղը մտան՝ պոռա-լով.

— Տեղերնիդ պինդ կանգնէք, պա-րոն Լեւոնը եկաւ...

Մինչ այդ, վարդապետը մէջքի ե-րեսորբէքը քանդելով՝ սկսաւ ամբողջ ուժովը շարժել: Մէկ ալ ան է տեսաւ, որ զօրքը վազելով սկսաւ մօտենալ բը-լուրին:

Սաքոյի եւ ընկերներու կրկին գիւղ մտնալը կասեցուց անկարգ նահան-ջը, երբ արդէն գիւղի պինդ մօտէն կը լսուէին Քրտերու պախարդային լօլօ-ներն ու հրացաններու զառոցը:

Ինչպէս որ զարնած հեղեղը խելա-գար ընթացքով լեռներէն վար կը խու-ժէ, սրբել տանելով ճամբան հանդի-պած ամէն արգելք, այնպէս ալ Լեւո-նի խումբը բլուրը հասնելով դէպի գիւղ խոյացաւ: Լեւոնը, լայրի գա-զանի նման, քարէ քար ցատկելով, գիւղ մտաւ իր ընկերներով:

— Լեւոնը, Լեւոնը եկաւ, ձայն կու-տային գիւղի մէջ գտնուող կռուող-ները, նախկին դիրքերը գրաւելով:

Լեւոնի ընկերներէն միայն Առիւծ Գեւօն բլուրի վրայ ինկած մնաց: Խումբի ամենատարէցն էր Գեւօն, որը վազելով հասեր էր բլուրը, ալ ոչ շունչ մնացեր էր վրան եւ ոչ ալ կա-րողութիւն վազելու: Ի զուր կը պա-տեր ընկերներուն, որ քիչ մը սպա-սեն, մէկ շունչ մը առնեմ... Բայց մտիկ ընող ո՞վ: Նոյն իսկ Թոփալ Սատամն լքեր էր զինք, Լեւոնի ե-տեւէն դէպի գիւղ վազելով:

— Սատանի ձագեր, ընդհատ շունչ առնելով կը պոռար մեր բարեկամը, — պէնամուս ըրիք զիս, կապաշտ-ներ, ձեր տուզը պահեմ... Տօ, Առիւծ Գեւօն... յանձնապահ չինեցիք... Տօ ես...

Այդ ամբողջ օրը Քրտերը Գիֆիրա-նի բլուրի ետեւէն դուրս չելան: Մթ-նեց: Հրացաններու ձայները դադրե-ցան:

Լեւոնը, վարդապետը, Ռէս Գեորգ-ը, եկեղեցին հաւաքուած, կը խոր-հրդակցէին: Գիւղի բլուրը, բռնուած էր տասնեակով մը:

— Աչքերդ չորս բաց, — պատուիրած էր Լեւոնը Առիւծ Գեւոյին, — գիշեր-ուան մթին օգտուելով կրնան յան-կարծ այս դիրքը գրաւել, այդ պա-րագային Ծիծանը կորսուած է: Ես մէկ երկու ժամէն կը վերադառնամ, — ու Լեւոնը իջած էր գիւղ, խորհր-դակցութեան համար:

Ամբողջ գիշերը աղաքը դիրքեր մը-տած, առանց աչք խփելու, աչալուրջ սպասեցին: Առիւծ Գեւօն մինչեւ լոյս դիրքէ դիրք կ'անցնէր, վստահ ըլլա-լու համար թէ՝ հսկողներէն մէկն ու մէկը քնած չէ, թէ ամէն ինչ կար-գին է:

— Հը, մեծ աղբեր, կատակելով խօսեցաւ Թոփալ Սատամն, երբ Ա-ռիւծ Գեւօն մօտեցաւ իր դիրքին, — քիչ մը ուշ հասանք հարսանիքին, բայց վնաս չունի՝ վաղը առտու ալ թմբուկի ամբոխը կը սկսի:

Առիւծ Գեւօն առանց պատասխանե-լու, գլուխը մէկ կողմ դարձուց եւ հե-ռացաւ ընկերոջը մօտէն: Խռոված էր Թոփալին հետ, ալ երբեք, երբեք կեանքին մէջ անոր հետ բառ մը պի-տի չփոխանակէր: Պատշաճ տեսա-տուածը բլուրի վրայ զինքը մինակ ձգած վազեր էր Լեւոնին ետեւէն:

Ցաջորդ առտու, երբ լոյսը բաց-ուեցաւ, Քրտերը, որոնց թիւը պատ-հօմարար հազարի հասած էր, անկա-նոն կերպով սկսան առաջ շարժուիլ ձորի երկու կողմերէն: Որոշ դիրքեր գրաւելով անոնք սկսան իրենց սո-վորական հրացանաձգութեան:

Ծիծանը լուռ էր: Տղաքը, դիր-քերը մտած, կը սպասէին: Երբեմն միայն քիւրտ յանդուգն ձիաւորնե-րու փոքրիկ խմբակներ, պարպչաւ կը մօտենային գիւղին, ու զիմաւորուած վզվզացող գնդակներով, կիսաշրջան մը կազմելով՝ կը վերադառնային նախկին դիրքերը:

Այդ աչքխաղուկ կռիւը շարունակ-ուեցաւ բաւական ժամանակ:

Կռուի երրորդ օրն էր: Գիւղաց-ւոց յուսահատութեան չափ չկար: Ծիծանցին մինչեւ գետը, ուկեզօծ տունը կը խշխշային սղտալով քա-ղաղ ձեռքերու, մինչ գիւղացիք ձեռ-քերնին ծոցերը, վզերնին ճկած, հե-ռուէն միայն կը նայէին, անկարող տունը փրկելու:

Կէս օրուան մօտ, Քրտերու մէջ մեծ իրարանցում մը սկսաւ: Հեռուէն կը լսուէին անոնց կոկորդային ձայնե-րը: Ի՞նչ էր պատահած:

Լեւոնը, գիւղէն վար, այգիի մը պատին տակ տասը ընկերներով դիրք բռնած, դիտակով կը հետեւէր Քըր-տերու շարժումներուն: Մէկ ալ Լեւոնը նկատեց, որ քիւրտ ձիաւորներէն շա-տեր դէպի Գիֆիրան դարձան ու հա-զիւ կէս ժամ անցած, կրկին վերա-դարձան յետսնէ աւելի Թրքական ձիաւորներու հետ, որոնք խիտ շար-քերով կը յառաջանային ու հասնելով քրտական զանգուածին՝ կանգ առին:

(Շար.) ՄԱՆԵԱ

ինչու անպարտելի վստահութիւն մը ունին անոր ապագային վրայ: Մեր մեծ եւ հզօր, ժրաջան եւ խոհական ազգը, անհամբեր՝ վեհոգի բարենորոգումներու, վճռած է զանոնք իրականացնել քաղաքացիական համերաշխութեան մէջ »:

Վարչապետը այս առթիւ չէշտեց թէ երբ ելմտական միջոցները թոյլ տան, կառավարութիւնը կարգ մը բարենորոգումներ պիտի կատարէ, ամբացնելով ընկերային խաղաղութիւնը.

30.000 ձուլք Եւրոպա գալ ուզեր են

Պոլսոյ թուրք թերթերը կը գրեն —

Տեղեկութեան մը համաձայն, այս ամառ Եւրոպա երթալու համար 30 հազար հոգի՝ տոմսակի արտօնութիւն ուզած են, առաւելապէս անհրաժեշտ պատճառներ մէջտեղ դնելով: Սակայն այս պատճառաբանութիւնը ուշադրութեան գրաւած է: Միայն 60 ընտանիք անձնական ինքնաշարժներով մեկնած են Փարիզի ցուցահանդէսին:

Ինչպէս յայտնի է, դուրս գացողները միայն 25ական ոսկի կրնան տանիլ: Իսկ մինչեւ հիմա 12,000 հոգի միայն տոմսի արտօնութիւն ձեռք բերած են: Արդ, այս ճամբորդները հոն հասնելէ վերջ, ինչպէ՞ս կրնան 25 ոսկիով ապրիլ եւ օրերով մնալ: Մնացորդ չափերը իրենց ուզածին չափ դրամ կը գտնեն ու կը ծախսեն:

Այս մասին քննութիւններ սկսած են, որոնց աւարտումէն վերջ, կառավարութիւնը հարկ եղած միջոցները ձեռք պիտի առնէ:

Պաղեստինի բաժանման ծրագիր

Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեանց յանձնաժողովը ուրբաթ օր նորէն զբաղեցաւ Պաղեստինի բաժանման ծրագրով. Մասնակիցները այս անգամ ծանրանալով Հրէական Ներգաղթի հարցին վրայ, հարցումներ ուղղեցին Անգլիոյ գաղթային նախարարին, որ պատասխանեց թէ անհրաժեշտ է փոփոխութիւններ կատարել ներգաղթի քաղաքականութեան մէջ, եթէ հոգատարութիւնը պիտի պահուի ներկայ պայմաններով: Ընդհակառակն, եթէ Հրէական անջատ պետութեան մը կազմուի, այն ատեն կարելի պիտի ըլլայ աւելի մեծ թիւով Հրեաներ ընդունիլ, որովհետեւ Պաղեստին կրնայ զարգանալ թէ հողագործական եւ թէ ճարտարարուեստական տեսակէտով:

Յանձնաժողովը քննեց նաեւ արաբ եւ հրեայ ժողովուրդներու տեղափոխութեան խնդիրը, որ նախատեսուած է արքայական յանձնաժողովի ծրագրին մէջ: Գաղթային նախարարը պատասխանեց թէ տեղափոխութեան խնդիր կրնայ ծագիլ միայն այն ատեն երբ երկու անջատ պետութիւններ կազմուին, արաբական եւ հրէական եւ թէ Մեծն Բրիտանիա ամէն միջոց ձեռք պիտի առնէ, ապահովելու համար փոքրամասնութեանց իրաւունքները այդ երկու պետութեանց մէջ: Իր կարծիքով, տեղափոխութիւնները կամաւոր պէտք է ըլլան եւ հատուցումներով, եթէ ստացուածքները պիտի ձգուին: Գաղթային նախարարը աւելցուց թէ Հրեաներու եւ Արաբներու հակառակութիւնը այնքան խոր է որ, երկուքն ալ ապահովաբար կ'ուզեն ամփոփուիլ իրենց սեփական պետութեաց մէջ: Պատասխանելով այն հարցումին թէ ինչու բրիտանական կառավարութիւնը բացարձակ յայտարարութիւն մը չըներ իր ծրագրած քաղաքականութեան մասին, գաղթային նախարարը ըսաւ թէ Մեծն Բրիտանիա պարզապէս հոգատար իշխանութիւն մըն է, որ Պաղեստինը կը կառավարէ յանուն Ազգերու Դաշնակցութեան, իսկ այս վերջինը պարտաւոր է որոշ պատասխանատուութիւններ ստանձնել: Այս առթիւ չէշտեց թէ բրիտանական կառավարութիւնը կը նախընտրէ համոզկեր քաղաքականութիւն մը վարել քան թէ բռնութեան դիմել եւ թէ անգլիացի ժողովուրդը տրամադիր չէ զօրք ղրկելու Պաղեստին, այս կամ այն կարգուսարքը պարտադրելու համար:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵԾ ՀՐԴԵՀ ՄԸ ծագեցաւ Մարսէյլի աւահանգստին մթերանոցներուն մէջ, կիրակի առտու ժամը 10ին: Վնասը միլիոններով կը հաշուեն: Ի մէջ այլոց փճացաւ 10,000 թոն ցորեն: Մարդկ. կորուստ չկայ:

15 ՕՐ. ՄԻՋՆԱԴԱՐՈՒՄԻՆ պիտի վայելեն Իտալիոյ պետական, ինչպէս եւ կարգ մը մասնաւոր վարչութեանց պաշտօնեաները, այսինքն երկու շաբաթ բացառիկ արձակուրդ պիտի ստանան ամուսնանալու պարագային:

«ՌՈՒՍ ՔԱՋԱՐԻ ՕԴԱՅՁՈՒՆ, Լեւանեւսկի, որ հինգշաբթի առտու Մոսկուայէն ճամբայ ելած էր հիւսիսային բեւեռ երթալու համար, կը փնտռուի այդ օրէն ի վեր, իր հինգ ընկերներով: Կը կարծուի թէ սառնակոյտի մը վրայ իջած է: Խորհրդային եւ ամերիկեան բազմաթիւ օդանաւեր գտնելու համար փութացած են երկու սառնաբեկ նաւեր, «Կրասին» եւ «Միկոյեան»:

ԱՆԳԼԻՈՅ դահլիճին մէջ կարեւոր փոփոխութիւններ պիտի կատարուին մօտերս, եթէ հաւատանք օրուան լուրերուն: Կիրակնօրեայ թերթ մը կը գրէ թէ Պ. Չէմպըրլէն արտաքին գործերու նախարարութիւնը պիտի յանձնէ լորտ Հալիֆաքսի, նկատելով որ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ ծուռ կը նային Իտընի: Միեւնոյն աղբիւրին համաձայն, անպաշտօն նախարար պիտի նշանակուին Լոյտ Ճորճ եւ Ուինսթըն Չըրչիլ, որոնք այնքան վճռական դեր կատարեցին մեծ պատերազմին մէջ:

ՍԱՓՐԻՁՆԵՐԸ 16-80 առ հարիւր պիտի բարձրացնեն գիները, կառավարութեան արտօնութեամբ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ թերթերը կը գրեն թէ կուսակցութենէն վտարուած են, իբրեւ «ժողովուրդի թշնամիներ», Վլատիվոսթոքի կեդր. կոմիտէին նախկին նախագահը, քարտուղարը եւ ուրիշ գործիչներ:

ԳԵՐԼԻՆԻ հիմնարկութեան 700ամեակը տօնուեցաւ օգոստոս 15ին: Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, Տոքթ. Կէօպէլս չէշտեց — «Երջանիկ եմ որ այս տօնը հարիւրամեակը կը տօնուի գերմանական եւ ազգային ընկերվարական Գերմանիայի մը մէջ, Մոսկուայէն եւ Հրեայ մակաբոյծներէն ազատուած Պերլինի մը մէջ»:

ՁԻ ՄԸ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ԷՇԵՐ փեթակները տապալած ըլլալով Իտալիոյ մէջ, մեղուները կատղեցան եւ գրոհ տուին: Ձին եւ երկու էշերը սատկեցան հինգ վայրկեանի մէջ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԵԱՅԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 17 օգոստոս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 6, Ավենիւ Իթալիի սրճարանին վերնայարկը:

ՕՐԱԿԱՐԳ՝ Երք. ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՎԱՆԵՑԻ ՔՈՒՉԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովները այս հինգշաբթի եւ շաբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին ակումբին մէջ:

ԵՈՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը 20 օգոստոս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. Հիճանեանի բնակարանը:

Օրակարգ՝ Երք. ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն: Ներկայանալ անդամատոմսով

Գուտա

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները հինգշաբթի, 19 օգոստոս, ծանօթ վայրը:

ՍԷՆ ԼՈՒԻ «Ակնունի» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը ուրբաթ, 20 օգոստոս, երեկոյեան ժամը 8.30ին իր ակումբին մէջ:

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ C. Roger-ի ՄՕՏ 183 Avenue d'Argenteuil (Փլաս Գուրպիենօ-ի վրայ):

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Իսի լէ Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի կողմէ 22 Օգոստոս, կիրակի ամբողջ օրը Մէօտօնի անտառը պաղ աղբիւրին մօտ (Tapis Vert):

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Ամասիոյ, Մարզուանի Հայրենակցական Միութեան կողմէ 29 Օգոստոս, կիրակի ամբողջ օրը Սէն Լուիի Բէն, Լ. Եօթնեղբայրեանի ագարակը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒՍ ԳՈԼՈՄԲԻ Հ. Յ. Դ. «ՌՈՍՏՈՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
Սեպտեմբեր 5ին
Նկատի ունենալ այդ թուականը:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame — PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԽԵՆԹԸ

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Բացի գդակից ամբողջ հագուստը մի կտորից էր բաղկացած, դա գինուորի քրքրուած մի վերարկու էր, որի մէջ փաթաթուած էր նա բոլորովին մերկ մարմնով: Մէջքը պնդած էր մի թոկի կտորով, որ գօտիի տեղ էր ծառայում: Ոտքերը բոբիկ էին, ու նամաններ չունէր:

— Ասա էլի նման մէկ դառ, ասում էին նրան:

Խենթը մատները կախում էր ականջների մէջ, կռանում էր, բերանը լայն բաց էր անում եւ որոտան ձայն ունէր, սկսում էր էշի նման զռալ: Բազմութիւնը ծիծաղում էր եւ ամէն կողմից ձգում էին նրան պղնձէ դրամներ: Նա վերցնում էր դրամները, զարմացած նայում էր նրանց վրայ, եւ մի կողմ էր ձգում ասելով, թէ ինձ հաց տուեցէք: Նրան տալիս էին հաց, առնում էր, եւ ահագին պատառներով բերանը դնելով, առանց ծամելու կուլ էր տալիս:

— Դու երեւի աքլորի նման էլ կրնաս գոռալ, — ասում էին նրան. — ապա տեսնենք քո հմտութիւնը:

Խենթը սկսում էր զանազան անճոռնի շարժումներ անել, չոռ թաթերի վրայ սողալ, ոտները բարձրացնել, ձեռների վրայ կանգնել, եւ ուրիշ անսովոր տեսակ-տեսակ յիմարութիւններ անել: Մի ամբողջ օր խենթը մնաց Քրտերի բանակի մէջ, զուարճացնում էր բոլորին, խօսում էր քրդերէն, որպէս մի Քիւրտ, հայհոյում էր, անիծում էր Ռուսներին, գոռում եւ գոչում էր, թէ բոլոր «գեաւուրներին» պէտք է կոտորել: Մինչեւ կէս գիշեր նրա ձայնը ամէն կողմից լսելի էր լինում: Բայց միւս առաւօտեան խենթին բանակի մէջ էլ ոչ ոք չը տեսաւ...

Գ.

Միջօրէի արեգակը սաստիկ այրում էր, տօթը խեղդելու չափ անտանելի էր: Օրուան այն ժամն էր, երբ ճանապարհները դատարկւում են ուղեւորներից, եւ ամէն մարդ քաշւում է մի հովանաւոր տեղ զովանալու, եւ փոքր պատառ չունեցող անելու համար:

Նոյն ժամուն Բայազէտից դէպի Ալաշկերտի կողմերը տանող ճանապարհով միայնակ գնում էր մի. մարդ: Ճանապարհը ոլոր-մոլոր պտոյտներով անցնում էր լեռների միջով, եւ բարձրութիւնների անդադար ելեւէջները սաստիկ դժուարացնում էին նրան: Բայց ուղեւորը, երեւի յոգնութիւն չէր զգում, թէեւ առանց երի վարի էր, թէեւ հետի էր գնում եւ հագին ոտնամաններ անգամ չունէր: Նա գնում էր շտապ քայլերով, առանց կանգ առնելու, առանց իր շուրջը նայելու, կարծես թէ մի սաստիկ պահանջ ձգում էր նրան դէպի առաջ, կարծես թէ, ամէն մի կորցրած րոպէն նրա համար շատ թանգ լինէր:

Ուղեւորը մի երիտասարդ էր, համարեա միեւնոյն կերպարանքով, որպէս հագնուած էր նախընթաց գիշերուայ խենթը: Միեւնոյն քրքրուած զինուորի վերարկուն ծածկում էր նրա բոլորովին մերկ անդամները, միեւնոյն թոկի կտորով պնդած ունէր իր մէջքը: Միայն պակաս էր բոժոժներով զարդարած փափախ գդակը, եւ կօշկաներկով սեւացրած դէմքը, որի վրայ այժմ գոյն գոյն գծեր չէին երեւում: Նրա գլուխը, արեգակի կիզող ճառագայթներից պաշտպանելու համար, այժմ ծածկուած էր բոլորովին թարմ, եւ դեռ տերեւները չը թառամած պրտուներից հիւսած գլխարկով, որի նմանը իրանց ձեռքով հիւսելով, կրում են մշակները ամառը խոտ հնձելու ժամանակ: Այդ նահապետական պարզ գլխարկը հովանաւորում էր նրա այրական, բայց նոյն ժամուն տխուր դէմքը, որի վրայ նկարուած էր խորին յուսահատութիւն, խառնուած ներքին վրդովմունքի հետ... Թէեւ իր ստորոտի հագուստի մէջ անգամ նա երեւում էր խիստ տարապայման մի բնաւորութիւն:

Նրա ականջներին դարկեց մի ձայն, որ աւելի նման էր ձիու խրխնջալու ձայնին: Նա կանգնեց եւ ուշադրութեամբ սկսեց նայել իր շուրջը: Ձայնը կրկնուեցաւ: Նա տեսուեց, որ ձայնը լսւում էր ներքեւից ձորից, եւ բաղխական ժառանգութիւնից յետոյ իր քայլերը ուղղեց դէպի այն կողմը, որ շեղւում էր ուղիղ ճանապարհից: Փոքր ինչ առաջ գնալուց յետոյ, նա բարձրացաւ մի բլուրի վրայ, եւ արծուի սրատեսութեամբ սկսեց դիտել ձորի խորքը: Այնտեղ չտայլաբար ածել էին զանազան տեսակ խոտաբոյսեր, որոնց մէջ արածում էր մի թամքած ձի. երեւում էին մի խումբ թուփեր, եւ ուրիշ ոչինչ: — Ուղեւորն աւելի ուշադրութեամբ նայելով, նկատեց, որ թուփերի մօտ ցցուած էր մի երկայն նիզակ, որի ծայրը փայլում էր արեգակի ճառագայթներից: «Ուրեմն այստեղ մարդ կայ, մտածեց նա, — եւ այդ մարդը միայնակ պիտի լինի, որովհետեւ արածող միակ ձին նորան է պատկանում. եւ այդ մարդը պէտք է Քիւրտ լինի, որովհետեւ ձիու ասպերը շղթայած են, որ հեռու չը գնայ»: — Իսկոյն նորա գլխում ծագեց մի միտք եւ նա թռաւ բլուրի գագաթից ձորի մէջ:

Ձորի միջով վազում էր մի փոքրիկ վտակ, որի եզրերը հովանաւորուած էին խիտ եղեգնաբոյսերով Նա թաքնուեց եղեգների մէջ: Այժմ սկսեց նա աննկատելի կերպով սողալ դէպի այն թուփերը, որոնց մօտ ցցուած էր նիզակը. Ժմ իր բոլոր առաձգական դիւրաթեքութեամբ չէր կարող այնպէս սողալ, որպէս այդ համարձակ եւ ճապուկ մարմինը գալարւում էր խիտ եղեգնաբոյսերի մէջ: Մեղմիկ քամին այն ժամուն օրօրում էր բոյսերի գլխիկները, եւ նրանցից առաջ եկած սօսափիւնը խլացնում էր թագուած գազանական սողալուց պատճառուած խշխշոցը, երբ նա անում էր մի անրգ. գոյլ շարժում: Ամէն ինչ յաջողութիւն էր խոստանում...

Նա արդէն մօտեցաւ թուփերին, որոնց մօտ ցցուած էր նիզակը: Այնտեղ նա մի քանի քայլ հեռաւորութեան վրայ կանգ առեց, եւ պահպանելով իր առաջին դիրքը, սկսեց եղեգների միջից նայել: Եւ իրաւ, թուփերու ստուերում պառկած էր մի մարդ, որ կիսով չափ երեւում էր: Նրա հագուստը ցոյց էր տալիս որ Քիւրտ է: Միւսը թողը քնել էր նրան այրական հանգչելու համար: Արդեօ՞ք քնած էր նա, թէ արթուն, — դժուար էր գիտենալ, որովհետեւ քրդի երեսը դարձրած էր դէպի հակառակ կողմը, իսկ թիկունքը դէպի ուղեւորի կողմը.

ՐԱՖՖԻ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԾՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Օտար երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՕԳՈՍՏՈՍ — MERCREDI 18 AOUT 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3501 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻՈ՞Յ ՀԱՄԱՐ, ԹԷ ԻՐԵՆ ՀԱՄԱՐ

Հինգ – վեց ամիս առաջ «Իզվեստիա»ն, Մոսկուայի կառավարական պաշտօնաթերթը, արտասովոր խմբագրական մը նուիրած էր Թուրքիոյ: Եւ կը հարցնէր անձկութեամբ.— Ո՞ւր կ'երթայ Թուրքիան:

Մատնանշելով երկու ֆաշական պետութեանց, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ յայտնի եւ գաղտնի ծրագիրները, Միջերկրականի մէջ եւ այլուր, խորհրդային իշխանութեան բերանը կը զգուշացնէր «եղբայրական» Թուրքիան, որպէսզի արթուն կենայ եւ ծուղակը չիյնայ:

Այս առթիւ, քրթմնջելով կը խօսէր Թ. Ր. Արասի անվերջ պըտոյտներու եւ բանակցութիւններու մասին, մանաւանդ Պալքաններու մէջ:

Այդ օրերուն, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը հանդիպած էր նաեւ Միլանօ, տեսնելու համար Մուսոլինիի փեսան, Կոմս Չիանօ: Եւ թերթերը գրեցին թէ Իտալիոյ արտաքին նախարարը յաջողութեամբ վերջացուցած ըլլալով Եուկոսլավիոյ հետ ծրագրուած բանակցութիւնները, յառաջիկային պիտի այցելէ նաեւ Էնգիւրի:

Ինչպէս կ'երեւայ, մօտեցած են այցելութեան օրերը, եւ ահա նոր ազդարարութիւն մը Մոսկուայէն, այս անգամ կուսակցութեան բերնով:

Օգոստոս 11ին, Մոսկուայի գործակալութիւնը կը հաղորդէր «Փրավտա»յի մէկ խմբագրականը, որուն ամփոփումը հրատարակուած է քիչ անդին: Դժբախտաբար հեռագիրը շատ գէշ թարգմանուած է Պոլսոյ թերթերուն մէջ, եւ պէտք է բնագիրը գտնել, աւելի յստակ եւ ամբողջական գաղափար կազմելու համար:

Ի՞նչ կ'ըսէ համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական օրգանը:

Ճիշդ այն ինչ որ գրած էր «Իզվեստիա»ն, — Զգուշացէք Իտալիայէն եւ Գերմանիայէն. երկուքն ալ փորձանքներ կը սարքեն ձեր գլխուն, մէկը՝ ծովէն, միւսը՝ ցամաքէն: Իտալիա փոփոխութիւններ պիտի առաջարկէ, ճանչնալու համար Տարտանէլի պայմանագիրը: Գերմանիա տնտեսական ծրագիրներ կը հետապնդէ:

— « Ֆաշական երկիրները իրենց յարձակողական քաղաքականութիւնը հետապնդած առեն, Թուրքիայէն հող ձեռք ձգելու ծրագիրները ծածկած են տնտեսական եւ մշակութային գործակցութեան նման զանազան ձեւերու տակ եւ դիմելով ամէն միջոցի: Կենսական շահեր կը հարկադրեն Թուրքիան զօրացնել իր բոլոր ուժերը, որպէսզի յարձակման պարագային պահպանէ իր անկախութիւնը »:

Նկատեցէք որ այս բարեկամական խրատները կը տրուին ճիշդ այն առեն երբ Թ. Ր. Արաս դեռ նոր վերադարձած է Մոսկուայէն, ուր ունեցաւ սիրալիր խօսակցութիւններ, բայց նաեւ բացորոշ վերապահումներ:

Այդ նոյն վերապահումները այսօր ալ կը կրկնէ «Ճիւմհուրիյէթ», պատասխանելով Մոսկուայի պաշտօնաթերթին գիտողութեանց:

Թուրք թերթը չափազանցութիւն կը նկատէ «երկու ֆաշական պետութեանց յառաջխաղացութիւնը դէպի Պալքանները, մէկը արեւելքէն, միւսը արեւմուտքէն»: Ցետոյ բացատրելով թէ Թուրքիա երբեք միտքէն չանցըներ որ եւ է փոխարինութիւն ընել ո եւ է մէկուն, Տարտանէլի պայմանագիրը ճանչնալու համար, իր կարգին կ'ազդարարէ.

— « Այն իրողութիւնը թէ մենք բարեկամական յարաբերութիւններ կը մշակենք Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ, բնաւ հակառակ չէ անկախ Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ սիրալիր բարեկամութեան: Մենք Միջերկրականի անմիջական ապահովութեան մէջ զօրաւոր եւ անմիջական շահեր ունինք: Աւելորդ է ըսել թէ մենք կողմնակից ենք այն երկիրներուն, որոնց նպատակն է խաղաղութիւնը պահպանել աշխարհիս մէջ, որովհետեւ մեր համոզումով պատերազմը դժբախտութիւն մըն է:

Սակայն ասիկա չի նշանակեր թէ մենք չենք գիտեր կռուիլ: Պատերազմ մը յարուցանող խենթերուն եւ ոճրագործներուն գլխուն աշխարհը փլցնելու աստիճան զօրաւոր ենք: Շատ կը սիրենք խաղաղութիւնը, սակայն ի հարկին քաջութիւն ունինք ոչ մէկ բանէ վախնալու եւ պատերազմներու ամէնէն կատարեալը մղելու: Ահա ամփոփումը Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան »:

Ի՞նչ կը նշանակեն այս արտայայտութիւնները:

1. Բաւական տաք ու պաղ բաներ անցած են երկու սիրակցորդ խնամիներուն՝ Մոսկուայի եւ Էնգիւրիի միջեւ, Թ. Ր. Արասի այցելութենէն առա՛ջ թէ վերջը: Երկու կողմի թերթերը ամէն բան չեն գրեր այս մասին, բայց շատ բան կը հասկցնեն, երբեմն Եզովբոսի լեզուն գործածելով, երբեմն ալ աւելի բաց խօսելով:

2. Թուրքիա շատ լաւ կ'ըմբռնէ որ, քաղաքական դէպքերը եթէ այս ընթացքով զարգանան, շուտով մը նորէն պիտի պայթի «արեւելեան հարցը»: Հետեւաբար, պահելով հանդերձ իր դաշնակցութիւնը խորհրդային իշխանութեան հետ, կը ջանայ եթէ ոչ ուրիշ դինակիցներ, գէթ աջակիցներ, ուղեկիցներ գտնել Միջերկրականի մէջ եւ աւելի զօրացնել իր պալքանեան ճակատը:

3. Խորհրդային իշխանութիւնը տեղի անտեղի յիշեցնելով «ֆաշական» պետութեանց խաղերը Թուրքիոյ դէմ, մանաւանդ թրքական հողեր գրաւելու ցանկութիւնները, ամէն բանէ առաջ իր թաքուն մտահոգութիւններն է որ կը մատնէ:

Արդարեւ, եթէ արշաւանք մը կատարուի Թուրքիոյ վրայ, ֆաշական պետութիւնները աւելի մօտեցած պիտի ըլլան Խ. Միութեան, հետեւաբար եւ պիտի դառնան սպառնալիք մը խորհրդային կարգ ու սարքին համար:

Այսպէս կամ այնպէս, միայն արեւմտեան ճակատը չէ որ անդադար կ'եփի եւ կը ճարճատի: Արեւելեանն ալ նոյնքան կ'ալեկոծի «գալոց» բաներով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

»»»» ● ««««

«Խորհրդարանի» նախագահին պաշտօնանկութիւնը

Երէկ ստացանք Երեւանի « Գրական թերթ »ին օգոստոս 6ի թիւը, որուն գլուխը կը գտնուի նշանաւոր «Ինֆորմացիոն հաղորդագրութիւն» մը (ըսել կ'ուզէ — ԶԵԿՈՅՑ):

Համաձայն այդ զեկոյցին, յուլիս 28-29ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի (Խորհրդարան) 5րդ նստաշրջանը: Այս առթիւ զեկուցում տալով, Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Ամատունի առաջարկեր է «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՍՀ. ԿԵՆՏԳՈՐԾԿՈՄԻ ԿՈՂՄԻՑ ՎՏԱՐԵԼ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄԵՐԿԱՑՈՒԱԾ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԻՆ եւ աշխատաւորութեան քաղաքական վստահութեան անարժան անձանց»: Եւ ժողովը «միաձայնութեամբ» ընդուներ է այս առաջարկը: Ցետոյ, «միաձայն որոշեց աշխատանքից հանել ԽՍՀ. Կենտգործկոմի նախագահ Գ. Հանէսօղլեանին եւ նրա վտարել Կենտգործկոմի կազմից»:

Մինչեւ նոր նախագահին ընտրութիւնը, գործերը փոխանորդաբար պիտի վարէ (պաշտօնակատար) Բախշի Արշակի Ներսիսեան, իսկ քարտուղարութիւնը՝ Արեւ Շաքարի Եսայեան,— երկուքն ալ նշանաւոր անծանօթներ:

Հրատարակուած կենսագրական տեղեկութիւններէն կ'իմանանք թէ Բ. Ներսիսեան ծնած է 1898ին, Իջեւան: Կուսակցութեան անդամ է եղած 1919ին: «Մասնակցել է յեղափոխական շարժումներին Իջեւանում եւ Դիլիջանում, 1919-20 թուերին եւ մայիսեան ապստամբութեան օրերին: Իր յեղափոխական գործունէութեան համար ընկեր Ներսիսեանը Դաշնակցական կառավարութեան կողմից երկու անգամ ենթարկուել է բանտարկութեան եւ դատուել: Բանտից ազատուել է Հայաստանի խորհրդ. իշխանութեան հաստատուելուց յետոյ»:

Ուրիշ պաշտօնազրկումներ Խ. Միութեան մէջ

—•—

«Խան»ի թղթակիցն ալ հաստատելով « հայկական փոքր հանրապետութեան նախագահ » Հանէսօղլեանի պաշտօնանկութիւնը, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այլապէս ուշագրաւ պաշտօնանկութեանց մասին (16 օգոստոս):—

Վստահելի աղբիւրէ կ'իմանանք թէ Այտակով, Թիւրքմէնիստանի հանրապետութեան կեդր. գործադիր կոմիտէին նախագահը, 1924էն ի վեր, պաշտօնանկ եղած է: Իր պաշտօնը այժմ կը վարէ Մամէտով, Կրթական գործավարը: Այտակով, որ ծնած է 1894ին, ձկնորսներու շատ համեստ ընտանիքի մը մէջ, բանուոր էր յեղափոխութենէն ի վեր: Իբրեւ նախագահը Թիւրքմէնիստանի հանրապետութեան կեդր. գործադիր կոմիտէին, ան մէկն էր Խ. Միութեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի եօթը նախագահներէն, հաւասար Կալինինի: Այս նախագահներէն իւրաքանչիւրը խորհրդային վեհապետի մը պաշտօնը կը վարէ, փոխն ի փոխ: Դիտելի է որ մէկէ աւելի աթոռներ թափուր մնացին վերջին ամիսներու ընթացքին: Չերվիաքով, Սպիտակ Ռուսաստանի նախագահը, անձնասպան եղաւ յունիսին: Խոճայեւ (Ուզպէկիստան) պաշտօնանկ եղաւ, ինչպէս եւ Պետրովսկի (Ուկրայնա): Մէկ խօսքով, եօթը նախագահներէն չորսը այլեւս ի վիճակի չեն վարելու իրենց պաշտօնը:

Ցաւալի զրոյցներ կը շրջին օդանաւային բանակի սպայակոյտի պետի Զօր. Խրիպինի եւ օդանաւային բարձրագոյն վարժարանի հրամանատարին՝ Զօր. Թոմբրանձեւի մասին, բայց չեն հաստատուիր: Արտաքին գործերու պաշտօնատան արեւմտեան բաժինը այժմ կը վարէ Բեժանով: Մայիսէն ի վեր չորրորդ անգամն է որ տէր կը փոխէ այս բաժինը:

Լուր չկայ հանրածանօթ բանաստեղծ Ալեքսանդր Բեզըմէնսկիի մասին, որ կուսակցութեան անդամ էր 1916էն ի վեր: Ընդհակառակն, սխալ են դատական գործավար Քրըլէնկոյի եւ ծովակալ Վիքթորովի պաշտօնանկութեան մասին շրջած լուրերը:

*** Կուբեւիչ, Սպիտակ Ռուսաստանի հանրապետութեան ներքին առեւտուրի գործավարը, ձերբակալուեցաւ իբրեւ ժողովուրդի թշնամի: Արդ, Մինսքի «Րապոչի» թերթը այժմ բուռն պայքար կը մղէ իր յաջորդին՝ Սլավինի դէմ, որ նոյնպէս կասկածելի կը համարուի: Այս առթիւ թերթը կ'ամբաստանէ կարգ մը բարձր պաշտօնատարներ եւս, ըսելով թէ ֆաշական եւ թրոցքիական գիրքեր կը տարածէին ...

Թուրք տնօրէններ ոչ-թուրք դպրոցներու

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Կրթական գործավարութիւնը լրացուցած է օտար եւ փոքրամասնութեանց վարժարաններու թուրք օգնական տնօրէններուն անուանումը: Ասոնք պիտի հսկեն Թուրքերէնի ուսուցումը եւ վարժարաններու ուրիշ կարեւոր գործերով պիտի զբաղին, իրենց թոշակները ստանալով դպրոցներու մատակարար մարմիններէն:

Խումբ-խումբ թուրք ուսուցիչներէ վերջ, այժմ ալ թուրք տնօրէններ, որ առաջ թրքացնելու համար ոչ-թուրք դպրոցները ...

Սպանիական նաւթանաւ մը ընկղմեցաւ Տարտանէլի առջեւ

Երկուշաբթի օր, սպանիական «Զիուտատ-տէ-Քատից» փոխադրանաւը, որ Օտեսայէն Վալենցիա կ'երթար, բեռնակառքեր, քարիւղ եւ ամանեղէն բեռցած, ընկղմեցաւ Տարտանէլի առջեւ, Թէնէտոս կղզիին մօտ, իբրեւ հետեւանք սուզանաւի մը յարձակման: Սուզանաւը երկու թորփիլ եւ ութ ռումբ արձակած ըլլալով, փոխադրանաւը անմիջապէս ընկղմեցաւ: Նաւապետը եւ 79 նաւաստիներ ազատուեցան խորհրդային նաւու մը կողմէ որ կը կոչուի «Վարդան Օհանէսով»: Ընկղմած նաւուն նաւապետը, որ Պարսելոնայէն ճամբայ ելած է, կ'ըսէ թէ սուզանաւը Զօր. Ֆրանքոյի դրօշը կը կրէր: ([illegible] չէ հաստատեր այս լուրին եւ կը կարծէ թէ իտալական է սուզանաւը, Երկոտասան կղզիներէն զրկուած ...):

*** Վերջին լուրերու համաձայն, Սպանիոյ ապստամբները սաստկացնելով Սանթանտէրի դէմ կատարուած գործողութիւնները, կառավարական գիծերը խզած են չորս կէտերու մէջ: Զօր. Ֆրանքօ այժմ կը սպառնայ քաղաքին: Իսկ հանրապետական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ ապստամբները աւելի քան հազար դիակներ ձգած են վերջին կռիւներու մէջ:

Զրոյցի մը համաձայն, Զօր. Ֆրանքօ նոր դիկտատուրա մը պիտի կազմէ, իբրեւ ապագայ ազգային կառավարութիւն Սպանիոյ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՂ ՑԱՆԵՄ ՈՐ ՉՀՈՏԻՍ

—o—

Ճիշդ այն պահուն երբ, Խ. Միութեան մէկ ծայրէն միւսը, հարիւրաւոր անցեալ, ներկայ կամ ապագայ վարչապետներ, գործավարներ, դեսպաններ, զօրավարներ, ծովակալներ, հազարաւոր գործիչներ, արուեստագէտներ, բանաստեղծներ, գրագէտներ, թատրոնի՛ եւ շարժանկարի վարիչներ, խմբագիրներ, պաշտօնատարներ, երիտասարդական միութեանց կազմակերպիչներ եւն. գլխիվայր կ'իյնան իբրեւ «ժողովուրդի թշնամիներ» եւ «զարշելի դաւաճաններ»,

Այն պահուն երբ մեր խարխուլ հայրենիքին մէջ ալ, խորհրդային իշխանութեան 15 տարուան ղեկավարները, հիմնադիրները, կազմակերպիչները, քարոզիչները, Կասեանէն մինչեւ Հանէսօղլեանը հռչակուած են նոյնպէս «ժողովուրդի թշնամիներ» եւ ապահովաբար բանտը նետուած,

Այն պահուն երբ ամբողջովին խորհրդային առազանին մէջ ծաղկած եւ հասունցած գրագէտներ եւ մտաւորականներ. Բակունցէն, Ալազանէն մինչեւ Զապէլ Եսայեանը քշուած են անծանօթ ուղղութեամբ, նոյնպէս իբրեւ «զարշելի դաւաճաններ»,

Այն պահուն երբ Հայաստանի պետական թատրոնն ալ մաքրագործման ենթարկուած է, այն ամբաստանութեամբ թէ ազգայնական ձգտումներ կը սնուցանէ եւ պէտք եղածին չափ ռուսական եւ վրացական խաղեր չի ներկայացներ,

Այն պահուն երբ ոչ մէկս գիտենք թէ ի՛նչ եղած են Երեւանի 40-45 կեդրոնական վարիչները, անոնց գործակիցները, օգնականները եւ ուրիշ հազարաւոր «ժողովուրդի թշնամիներ»,

Արդ. ճիշդ այս պահուն «Բանուոր», Ամերիկայի [illegible], խմբագրական մը կը հրատարակէ, — «Դոկտ. Ցովհ. Զարիֆեանի մահը»: (20 յուլիս):

Նոյնութեամբ կ'արտատպեմ յառաջաբանը, որպէսզի գաղափար կազմէք մնացեալի մասին.

— « Դերասան Ցովհաննէս Զարիֆեան մեռաւ:

Դերասան Զարիֆեանի մահով կ'անհետանայ հայ բեմի տաղանդաւոր ներկայացուցիչներէն մէկը եւս:

Բայց դերասան Զարիֆեանը նոր չէ, որ մեռաւ հայ ժողովուրդի համար:

Դերասան Զարիֆեանը հայ ժողովուրդի համար մեռաւ այն ժամանակ, երբ հայ ժողովուրդը, հերոսական ընդվզումով մը իր հողին փրկեց Դաշնակցութեան դահիճի ձեռքէն եւ այդ օրերուն դերասան Զարիֆեան չմնաց հայ ժողովուրդին հետ՝ մասնակցելու անոր վերածնունդի տիտանական ճիգերուն: Ան երես դարձուց այն ժողովուրդէն որ ծնունդ էր տուած իրեն եւ փայփայած իր տաղանդը: Դերասան Զարիֆեան երես դարձուց հայ ժողովուրդէն, եւ հեռացաւ յեղափոխութեան փոթորիկով երկրի սահմաններէն դուրս քշուող դաշնակ մաւզէրապետներու եւ աթոռազուրկ նախարարներու հետ:

Այնուհետեւ, ամբողջ 17 տարի, դերասան Զարիֆեան անհաղորդ մնաց Խորհրդային Հայաստանի ժողովուրդի շինարարական ու կուլտուրական ոգորումներուն եւ գաղութահայ լայն զանգուածներու ապրումներուն: Ան հեռանալով հայ ժողովուրդէն, ինքզինքը նոյնացուց հայ ժողովուրդի երդուեալ թշնամիներու եւ զարշելի դաւաճաններուն հետ »:

Մէկը հարցնէր այս կապիկներուն.

— Հապա դո՞ւք, ո՞ր օրուան կ'սպասէք, Երեւան երթալու եւ վայելելու համար «մշակութային վերածնունդի» իսկական ՈՍԿԵԴԱՐԸ, սոցիալիստական անդասակարգ հասարակարգի տակ »:

Աղ ցանեմ որ չհոտիս, պիտի ըսէր մեծ մայրիկս:

ՎԱՀԻ

Մոսկուայի պաշտօնաթերթը կը զգուշացնէ Թուրքիան Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ դէմ

Գրած էինք թէ «Փրավտա», Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, խմբագրականով մը կը զգուշացնէ Թուրքիան՝ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ փաղաքշանքներուն դէմ: Այս առթիւ «Ճիւմհուրիյէթ»ն ալ պատասխան մը գրած էր:

Ահա թէ ինչ կը գրէ «Փրավտա», պարզելով ֆաշական ծաւալումը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: («Ճիւմհուրիյէթ»ի պատասխանը՝ յաջորդով).

— «Թուրքիա առարկայ է Հռոմի եւ Պերլինի յատուկ ուշադրութեան, գտնուելուն համար գերման եւ իտալական ծաւալման ճամբաներուն վրայ: Այս ծաւալումը կը տարածուի Պալքաններուն եւ Միջերկրականի ճամբով դէպի Արեւելք:

Իսկէնտէրունի մասին գոյութիւն ունեցած թուրքեւֆրանսական վէճին կարգադրութենէն վերջ, թուրքեւֆրանսական յարաբերութիւնները բարւոքեցան: Սակայն այս իրողութիւնը չփակեց ճամբաները ֆաշական խաղերու առջեւ:

Ոչ մէկ տարակոյս որ Միջերկրականեան Ուխտին գաղափարը, որուն կը յարին Թուրքիա եւ Պալքանեան երկիրները, առաջարկուեցաւ Հռոմի կողմէ ոչ թէ ամրապնդելու համար Միջերկրականի արեւելեան մասին կացութիւնը, այլ Իտալիոյ թիկունքը ապահովելու, Սպանիոյ մէջ իր միջամտութիւնը, իր ծաւալումը աւելցնելու նպատակով:

Շեշտելէ առաջ որ մամուլը կապ մը կը գտնէ այն այցելութեան, զոր Կոմս Չիանօ յառաջիկայ հոկտեմբերին պիտի կատարէ դէպի Անգարա եւ Իտալիոյ կողմէ Նեղուցներու պայմանագրութեան յարումին, թերթը կը շարունակէ.

— « Երեւութապէս, ֆաշական դիւանագիտութիւնը այս « ճանչման » փոխարէն պիտի փորձէ ձեռք բերել փոխարինութիւն մը որուն չափը դժուար է հիմակուընէ նախատեսել:

Ցայտնելէ վերջ որ առաջուան պէս գերման-թուրք յարաբերութեանց մէջ դիտելի է գերման ծաւալման նոր թափ մը, հակառակ Գերմանիոյ անկեղծ բազմաթիւ նշաններու, «Փրավտա» կը գրէ թէ թուրք կառավարութիւնը ըմբռնած է խաղաղապաշտ պայքարը իբրեւ հիմ իր արտաքին քաղաքականութեան: Ասիկա քանիցս յայտնած է թէ թոյլ պիտի չտայ Թուրքիան շահագործել թշնամական նպատակներու համար եւ թէ ինք կուսակից է հաւաքական ապահովութեան ու խաղաղութեան անբաժանելիութեան սկզբունքին: Վերջին ատեններս, բազմաթիւ դէպքեր ապացոյցը տուին թէ Թուրքիա այս մարզին մէջ կարեւոր իրականացումներ նշանակած է:

Թուրք կառավարութիւնը նկատի առած է թէ Թուրքիոյ աշխարհագրական դիրքը, որ կը գտնուի յարձակողական նպատակ ունեցող պետութեանց ծաւալման ճամբուն վրայ, յաւելուածական սպառնալիք մը կը ստեղծէ երկրին ապահովութեան համար: Ասիկա կը ստիպէ Թուրքիան մանաւանդ շահագրգռուիլ հաւաքական ապահովութեան խնդրով: Քաղաքական այս հարցին մէջ, Թուրքիա կը մօտենայ Խ. Ռուսիոյ, որուն հետ կապուած է նոյնանման շահերով եւ տնտեսական գործակցութեամբ:

Միաժամանակ տարակոյս չկայ թէ, ֆաշական երկիրները, հետապնդելով իրենց ծաւալապաշտ յարձակողականը, ամէն միջոցով կը ծածկեն իրենց հողեր կցելու ծրագիրները Թուրքիոյ մէջ, տնտեսական եւ մշակութային գործակցութեան զանազան ձեւերուն տակ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԷՆԿԻՒՐԻՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

(ԹՐՔՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐՈԶԻՉՆԵՐԸ)

»»»» • ««««

«Լ'Աֆէքի վրէն ան մանժան», — ֆրանսական այս ասացուածքը ճիշդ է նաեւ քաղաքական կերակուրներու նկատմամբ։

Հայաստար Գամաթ, «Կովկասի» վարիչը, տարիներէ ի վեր սնունդ առնելով բացառաբար Թուրքիոյ քաղաքական խոհանոցէն՝ իր թըքասիրութիւնը հասցուցած է թըքամոլութեան աստիճանին։

Այս ախտաւոր շունչը «Կովկասի» կլլացումներուն մէջ երեւան կուգայ, երբ մանաւանդ նկատի առնէք իր սիրոյ բնոյթը։ Բառին ճշմարիտ առումով Հայաստար Գամաթի մըքառութեան մէջ ոչը չկայ, այլ կայ տեսակ մը աղօթք առ Աստուած, պաշտամունքի հասնող կրօնական զգացում մը, զոր հաւատացեալը կը տածէ զինք հմայող ամենակարո՛ղ, ամենաբարի՛, ամենագէ՛տ ուժին հանդէպ։ Ուր չկայ պարզ այն պատճառով, որ Գամաթի հոգեւորութեան մէջ կայ մէկ կողմ եւ ոչ երկու.— Էնկիւրիի ուխտաւորը արշալոյսէ արշալոյս իր հրավառ հոգին կը պարպէ իր Տիգունմոնայի առջեւ, առանց անկէ գէթ մէկ հատիկ քաղցր բառ լսելու։ Կաղտնաբար, երբ բոլորովին առանձին են այս երկուքը, Գամաթ թերեւս կը լսէ, սակայն հրապարակով, բարձրաձայն եւ ի լուր ամենքի՝ չի լսեր։ Թուրք մամուլի օրկաններէն եւ ոչ մէկը կ'անդրադառնայ «Կովկասի» սիրաշնչումներուն, քաղցր բառով մը չի փոխադարձեր այն անհուն սէրը, զոր Հ. Գամաթ կը տածէ Թուրքիոյ հանդէպ։

«Կովկաս» տրտունջ չունի այս առիթով. ընդհակառակն. կարծես բնական կը գտնէ իր սիրահարին այս խորհրդաւոր արհամարհանքը եւ լրիւ գոհացում կը ստանայ, երբ հոգի կը պարպէ՝ առանց անոր բերնէն գէթ մէկ հատիկ ջերմ բառ շորթելու։

Հիւանդագին երեւոյթ է այս եւ ոչ քաղաքական ուղղութիւն։

Ապացո՛յց — «Կովկասի» Ցունիս ամսուան առաջնորդող յօդուածը, զոր տուինք մեր թերթի երէկի թիւով։

Պատասխանելով վրացի գործիչներէն Գ. Մարճանաշվիլիի մէկ յօդուածին (լոյս տեսած վրացի միապետականներու «Քարթլոսի» պարբերականին մէջ), Հայաստար Գամաթ կը գրէ.

— «Մեր կարծիքով, Կովկասցիները պէտք է անկեղծօրէն ու անվերապահօրէն ճանչնան գոյութիւն ունեցող սահմանները Թուրքիոյ եւ Իրանի հետ»։

Այս յայտարարութիւնը անբաւարար գտնելով, Գամաթ շարունակութեան մէջ կը կրկնէ (անիմանալի պատճառներով միշտ Իրանն ալ Թուրքիոյ հետ խառնելով)։

— «Ոչ մէկ հողային տպակարծութիւն ո՛չ Թուրքիոյ, ո՛չ ալ Իրանի հետ»։

Բաւարար չգտնելով նաեւ այս վճռական նահանջը, Գամաթ կէտերը կը դնէ «ի»երու վրայ եւ կը յայտարարէ.

— «Մենք վերջնապէս եւ անդառնալի կ'ընդունինք Կովկասի սահմանները, որոնք հաստատուած են Կարսի 1921ի դաշնագրով»։

Աւելագայի համար տուած այս հաւատարմութեան երաշխիքները անգ կասկածելի դարձնելու համար, Գամաթ կ'ուզէ քաւել նաեւ անցեալի մէջ գործուած բոլոր մեղքերը, ըլլան անոնք գործուած իւրայիններու թէ ուրիշներու կողմէ։

— «Մենք ամէնէն վճռական կերպով կը հրաժարինք անցեալի բոլոր աքթերէն եւ խոյթերէն, որոնք կրնային եւ տակաւին կրնան հիմ ծառայել մեր դրացիներուն խորհելու (ի հարկէ ակնարկը առաւելապէս Թուրքիոյ. «Ց.»), թէ մենք յայտնի կամ գաղտնի յաւակնութիւններ ունինք անոնց իրենց պատկանող հողամասերու վերաքննմամբ»։

Եւ անցեալի այս աքթերէն իր հրաժարումը անգամ մը եւս վաւերացնելու համար, Գամաթ կը ծառանայ կովկասեան հանրապետութեանց 1921ի յունիսեան յայտարարութեան դէմ, որով այդ հանրապետութիւնները հաւաքաբար «կը պահանջէին 1914ի սահմաններուն վերահաստատումը»։

— «Մենք կը կարծենք, թէ նման «մախաք» մը կարելի չէ պարկի մէջ պարտկել, եւ թէ մեր շահը կը պահանջէ բստ կարելւոյն շուտ այս խնդրին մէջ ուղղամիտ դիրք գրաւել դրացիի մը հանդէպ (այսինքն, հրաժարելով հրաժարել յունիսեան յայտարարութենէն. «Ցուսաբեր»), առանց որու բարեկամեցողութեան մենք չենք կրնար իրագործել մեր անկախութիւնը»։

Այս հաւատափացումները, յայտարարութիւններն ու անփառունակ նահանջներն իսկ բաւական չհամարելով՝ «Կովկաս» դարձեալ ու նորէն կը կրկնէ.

— «Թող Լորտի մեզ այս կրկնութիւնը, — առողջ դատողութիւնը կը թելադրէ մեզի, թէ ազգային Կովկասը, որ կենսականօրէն շահագրգռուած է Թուրքիոյ բարեկամութեամբ, պէտք չէ յաւակնի այն հողամասերուն, որոնց վրայ Թուրքիոյ իրաւունքը կը հանչցուի Խորհրդային Ռուսիոյ կողմէ»։

Ոչ, անհնարին է ներել այս կրկնութիւնը, որովհետեւ տարբեր բառերով միեւնոյն մտքի անընդհատ թութակումը թիզ մը ծաւալ ունեցող յօդուածի մը մէջ ոչ թէ կրկնութիւն է, այլ յայտնապէս վրդովիչ աղաչանք մըն է, համակչիռ գիտակցուած յանցանքի եւ կամ դաւադրութեան։

Որքա՜ն ժամանակներն ու մարդիկ փոխուեցան։ Կովկասի մէջ երէկ ոչ ոք կը յանդգնէր այսքան մերկ ձայնով եւ այսքան մերկ հոգիով Թուրքիոյ ծառայել, մինչ այսօր Գամաթները, որոնց աչքին մեր ընդհանրական հայրենիքը «աչուռ գեղ» դարձած է, կ'ըսեն աւելին, քան պիտի ըսէր մինչեւ իսկ Թուրքը։

Մինչեւ հիմա պատմութենէն գիտէինք, որ կան Պապէն աւելի պապականներ, նոյնքան իմացանք, որ կան միապետէն աւելի միապետականներ, իսկ այսօր կը տեսնենք, որ կան նաեւ Թուրքէն աւելի Թուրքեր։

Գամաթ ցարդ անիծելով կ'անիծէր այն ամէնը, ինչ որ իր վրայ կը կրէր բոլշեւիզմի կնիքը։ Այսօր կը պարզուի սակայն, որ հարցերուն հարցին մէջ, Կովկասին վերաբերող ամէնէն նուիրական, ամէնէն կենսական խնդրին մէջ Հայաստար Գամաթ բոլշեւիզմի հաւատաւոր ու ջերմեռանդ պաշտպանն է։

— «Կովկասը պէտք չէ յաւակնի այն հողերուն, որոնց վրայ Թուրքիոյ իրաւունքը կը ճանչցուի ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ ՌՈՒՍԻՈՅ կողմէ...»։

— «Մենք վերջապէս եւ անդառնալի կ'ընդունինք Կովկասի սահմանները, որոնք հաստատուած են ԿԱՐՍԻ 1921-Ի ԴԱՇՆԱԳՐՈՎ»։

Այսքան անվերապահօրէն մինչեւ իսկ կոյր հաւատացեալը չապաւինիր իր Աստուծուն։ Մեր ընդհանրական հայրենիքի ստացուածքի յօշոտումին մէջ ինչ որ ըրած է ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ ՌՈՒՍԻԱՆ, այդ ամէնը սուրբ է եւ նուիրական Հայաստար Գամաթին համար։ Այս հարցին մէջ Կովկասը վաճառքի հանած դաւադիր Մոսկուան վարձու պաշտպանի այլեւս պէտք չունի. «Կովկաս»ը այս դերը կը կատարէ արդէն։ Հոն ուր կը զուգադիպին Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ շահերը, հոն միշտ Հայաստար Գամաթ Ռուսիոյ կողքին է։ «Կովկաս» հակաբոլշեւիկ է այնչափ որչափ Էնկիւրին հակառուս է։

«Կովկասի» մտածումները, ծրագրումներն ու առաջադրանքները թէ եւ Կովկաս անունը կը կրեն, սակայն Էնկիւրիի՛ մէջ կը շաղախուին՝ եւ նոյն մեր անունով մեր դէմ ուղղուելու համար։

Ըսինք արդէն, որ Հայաստար Գամաթ իր թըքասիրութիւնը հասցուցած է թըքամոլութեան աստիճանին։

Տարագրութեան մէջ հրատարակուող կովկասեան պարբերականներէն «Պրոմէթէ»ն թերեւս կարելի է բազմաթիւ յանցանքներու մէջ մեղադրել, սակայն թըքամեցութեան մէջ՝ երբե՛ք։

Հայաստար Գամաթ հանճարը ունեցած է «Պրոմէթէ»ն մինչեւ իսկ այս յանցանքին վրայ բռնելու։

«Պրոմէթէի թըքասէր գրութիւննե՛րը...» — տեսակ մը սաստով եւ դառնութեամբ Հայաստար Գամաթ կը յիշեցնէ իր ընդդիմախօսին՝ Գ. Մարճանաշվիլիի՝ անոր ազգակիցներու՝ վրացի «Պրոմէթէ»ականներու գործած յանցանքները..Գ.

Թրքութեան գաղափարական առաջնորդը, Աճմէտ Աղաեւ — երբ մեր մէջ կ'ապրէր — երբեք չյանդգնեցաւ այսքան վրան բաց կերպով թրքութեան գաղափարները քարոզել։ Ու թերեւս այս էր պատճառը, որ զինք Էնկիւրիի մէջ «Կաապտին Աղաեւ» կոչեցին եւ մէկդի նետեցին։ Այս բախտին չարժանանալու համար՝ [illegible] ցարերու նախկին հաւատարիմներէն Հայաստար Գամաթ տարբեր ընթացք բռնած է — ինչ որ չէին յանդգնէր ընել թուրք Աղաեւները, այժմ կ'ընէ ինք՝ աւելի բարձր վարձատրանքի մը տիրանալու համար։

Եւ մենք կասկած չունինք, որ հին անուանակոչումները Թուրքիոյ մէջ եթէ չարունակէին մնալ, այսօր հոն մեր «Կովկասցի»ն պիտի կոչուէր Գամաթ ողլու Հայաստար՝ նախանձ շարժելով Կաապտին Աղաեւներու։

Սակայն, մեր ապրած օրերը չափազանց լուրջ են խնդալու եւ կամ լալու համար։

Հա՛րկ է հասկնալ։

Գաղափարօրէն այսօրուընէ իսկ Կովկասի ներսէն Կովկասի դուռները կը բացուին։

Հանդուրժանքը այս դաւին, — մեղսակցութեան համազօր արարք մըն է մեր կողմէ։

Ժողովուրդները կը մեռնին, երբ ամէն բան «կը հասկնան» եւ, հետեւաբար, ամէն բան կը ներեն։

(Խմբագրական «Յուսաբեր»ի)

«ԿԱՆԱՆՉ ՔԱՂԱՔ»Ը ՄԷԿ ԱԿՆԱՐԿՈՎ

Ֆրանսայի հարաւ արեւելեան սահմանին գրեթէ ծայրագոյն կէտին վրայ, Միջերկրականը ոտքերուն տակ փռած, մշտադալար ծառերու կանանչովը ներկուած, վերարկուն ուսն ի վեր նետած ջերմուկ քաղաքիկ մըն է Նիս՝ թագակիրներու, խորհրդաժողովներու, մեծ (ու փոքր) միլիոնատէրերու, նշանաւոր արուեստագէտներու, վերջապէս մեծ ու պզտիկ հարուստներու այս հռչակաւոր ժամադրավայրը։ Մօտ երկու հարիւր յիսուն հազար բնակչութեան կէսը Իտալացիներ են՝ նախկին տէրերը այս անզուգական քաղաքին։ Տեղացիները աշխարհի հիւրասէրներէն կ'անուանեն զայն համարձակօրէն՝ բնական թէ արուեստական իր գեղեցկութիւններուն համար, զորս վայելել կուգան անդադար Ֆրանսայի չորս կողմերէն հազարաւորներ եւ արտասահմանէն բազմաթիւ չքեղ խումբեր։

Արդարեւ, Նայթայէն մինչեւ Միամի (գեղատեսային մեր Վոսփորին սրբագրուած մը նայիլ-անցնելով) ոչ մէկ ծովեզերեայ օդափոխութեան կայան ունի այս երջանիկ էլտորատային բնական անմրցելի առաւելութիւնները. անհուն արեւ, ճոխ բուսականութիւն, կապոյտ երկինք, կապոյտ ծով, եւ երբ լրացուցէք՝ Ֆրանսական սահմանաց մտքին եւ վառ երեւակայութեան անհաշուելի զոհողութիւններով կերտուած հրաշալիքները։ Տարուան ամէնէն տաք եղանակին, արեւը տանելի ջերմութիւն մը միայն կուտայ, զոր մեծապէս կը թեթեւցնէ ծովէն փչող մեղմիկ հովը։ Երկու ժամէ հազարաւորներ ծովու լոգանք առնելէ վերջ, եզերքի տաք քարերուն վրայ ժամերով կը փռուին կը մնան արեւի լոգանք առնելու առանց արեւահար ըլլալու երկիւղին. եւ ի՛նչ ալ յարմար առիթ ֆիզիքական չքեղութիւններ (յաճախ ալ գայթակղեցուցիչ տգեղութիւններ) ցուցադրելու համար։

Շահեկան է տեսնել Եգիպտացի սեւամորթներ կամ Հնդկաստանէն եկած պղնձագոյններ, որոնք նախանձոտ աչքերով կը դիտեն Սկանտինաւիոյ յաւիտենական ձիւնէն ու անվերջանալի ձմեռէն փախած եկած կաթնաթոյր մորթով տիպարներ այս փափուկ Նորվեկուհիին սեւնալու համար թափած ջանքերը ու քրտինքը, քովն ի վեր անճոռնի դեղերու սրուակներ սփռած. չեն գիտեր խեղճերը որ արդիական ըլլալու համար գէթ կաթով սուրճի գոյն ըլլալու է։

Ձմեռը դաղջ մթնոլորտ մը եւ յաճախ գգուող տաքութիւն մը կը տիրէ հոս, շնորհիւ բարձր լեռներուն, որոնք Նիսը կը շրջապատեն եւ թոյլ չեն տար հիւսիսի հովերուն սանձարձակ սուրալ։ Եւ զարմանալի չէ Ցունուարի առաջին կէսին տեսնել անզուսպ լողացողներ, որ ծով կը նետուին ոչ անշուշտ զովանալու համար, այլ իբր մարմնակրթութիւն։ Արդէն Նիսի արեւը արգիլած է ձմրան հոն գալ ու մնալ. անիկա շատ շատ կը տեսնուի մեծ վաճառատուններու ցուցափեղկերուն մէջ միայն, դէզ դէզ չինչիլաներու, զիպլիններու եւ սամոյրականներու կոյտը կզկտած ու վարանոտ՝ իբր Ունանդի աւետաբեր եւ խաղալիկներու բաշխող զուարթ ծերունի։ Եւ ըսել թէ քաղաքէն երկու ժամ հեռաւորութեամբ, Ալպեաններու ձիւնապատ լեռնաշղթան կը ցցուի, ուր Նիսեցին կ'երթայ ինքն իսկ ձմեռը փնտռել, քանի որ ան իրեն չի գար՝ ուսերուն վրայ դահուկի փայտը բեռցած։

Գալով բուսականութեան, Նիսը կարելի է անուանել «Կանանչ քաղաք», ի տես ծառերու, թուփերու, ծաղիկներու անհամեմատ հաւաքածոյին, որուն զմրուխտ շղարշին տակ [illegible] մը պէս կը պառկի։ Անհատական թէ թաղապետական անհամար պարտէզները լի են եկզոտիք ծառերով, արմաւենիի եւ նման հասարակածային կլիմաներու տակ միայն հասնող տերեւալայն եւ բարձրաբերձ ծառերով, ինչպէս նաեւ ծիրանենիներու եւ չոճիներու հազուագիւտ տեսակներով։ Համբաւաւոր են իր եւ շրջականերու վարդը, մեխակը, մանիշակը եւ միմոզան՝ որոնց մեծաքանակ արտահանումը անսպառ աղբիւր մըն է նահանգին համար։ Կ'արժէ տեսնել քաղաքապետութեան նուիրուած զանազան պաշտօնական թէ ան պաշտօն մարմիններու սարքած յաճախադէպ եւ մեծածախս ծաղկամարտները։ Ի՜նչ երազային տեսարան կը պարզուի աչքին առջեւ, երբ քանի մը տասնեակ կառքեր ամբողջովին ծաղիկէ կազմուած, որոնց մէկ մին խորհրդանշան մըն է, թեթեւնիկներու թեթեւութեամբ [illegible] անցնին եւ որոնց մէջ ճերմակ կամ կապոյտ հագած զուարթադէմ հարսներ ծաղիկներու բոյրովը գինովցած՝ շնորհալի համբոյրներու հետ շռայլօրէն ծաղիկ կը նետեն [illegible] ի վեր, կարծես ըսել ուզելով. «Լա վի է պէլ...», եւ ծաղիկները կը թափթփին ոտքերուդ տակ, այլեւս կոխկռտուելու դատապարտուած....

Դեռ ութսուն տարի առաջ, [illegible] պատկանած ատեն, նեղ նեղ փողոցներով, իրար վրայ տնկուած անճաշակ շէնքերով այս աննշան քաղաքը, շնորհիւ Ֆրանսական շինարար տաղանդին եւ հնարամտօրէն ծախսուած միլիոններուն, այսօր եղած է Ֆրանսայի չորրորդ մեծ քաղաքը՝ քաղաքակրթութեան պահանջած արդիական բոլոր պահանջներով լիուլի օժտուած, փարթամ եւ ընդարձակ։ Ծառաստանապատ բազմաթիւ պողոտաներ՝ Մանթոնէն մինչեւ Սէն Ռաֆայէլ Ֆրանսական Ռիվիէռան կը վերածեն անգնահատելի մանեակի մը, որուն էն չքեղ կեդրոնի քարն է Նիս՝ համաշխարհային հիւրանոցը։ Արդարեւ, պալատանման բազմաթիւ պանդոկներ, ճաշակի եւ շինուածքի մէկ մէկ նմոյշ,՝ իրենց տիրապետող ակնարկները սեւեռած Մեծ Կապոյտին՝ (Լա Կռանտ Պլէօ) վեհափառ երեւոյթ մը կուտան Փռոմընատ տէ զ'Անկլէին՝ այսպէս կոչուած ի յիշատակ Մեծ Պատերազմին Անգլիոյ՝ Ֆրանսայի մատուցած թանկագին օժանդակութեան։ Նշանաւոր են [illegible] Օփէրան, [illegible] կան զազինօն, աւելի քան տասնեակ մը պողոտաները, խիտ մացուռ եւ եզերուած դարաւոր կաղնիներով, որոնք՝ ճշմարիտ հսկայ հովանոցներ՝ անտառներու մէջէն քալած ըլլալու պատրանքը կուտան անցորդին։ Վերջապէս անհամար վիլլաներ մէկը միւսէն գեղեցիկ, ճերմակ կարապներու պէս բլրակներուն վրայ ցիրուցան՝ շրջապատուած սիրուն պարտէզներով, ուր «Նարինջենին կը ծաղկի՜», եզական երեւոյթ մը կուտան քաղաքին եւ մարդ պահ մը կը տարուի մոռնալ մեծ մայրաքաղաքներու յայտնի առաւելութիւնները։

Իբր պատմական տեղեկութիւն, աւելցնեմ թէ 1543ին Սուլթան Սիւլէյման Երկրորդ՝ պաշարման ենթարկած եւ քարուքանդ ըրած է Նիսը (Նիս՝ յաղթանակ կը նշանակէ յունարէն)։

Յաջորդով՝ հայկական գաղութին մասին։

ԳԱՐ. ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

ՆՈՐ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Գրեցինք թէ «Նոյէ Ցիւրխէր [illegible]»ի Մոսկուայի թղթակիցը արտաքսուած է։ Տեսնենք նաեւ [illegible] իր վերջին թղթակցութիւններէն [illegible] հատուած մը իր ամենավերջին թղթակցութենէն. —

— Ամառնային Մոսկուան արտաքնապէս լաւ տպաւորութիւն կը թողու։ Հարկ է խոստովանիլ որ փողոցները այժմ աւելի մաքուր կը պահուին քան անցեալ տարի։ Մարդիկ աւելի լաւ են հագուած։ Պարտէզներու մէջ կը հնչէ ուրախ երաժշտութիւն։ Շատ մը նորաբաց սրճարաններ փողոցներուն կուտան զուարթ [illegible] երեւոյթ մը։ Դիտող մը, որ կը սահմանափակէ քաղաքին արտաքին երեւոյթով, կրնայ նոյնիսկ չհաւատալ թէ երկիրը կ'ապրի քաղաքական եւ հոգեբանական սուր տագնապ մը։

Այսուհանդերձ, այս տագնապը [illegible] տեսանելի կերպով գոյութիւն ունի։ [illegible] ղեկավարներու դատավարութիւն[illegible] մաքրած չէ մթնոլորտը։ [illegible] ամէնէն չնչին գործողութիւն[illegible] այն պատմական տրամին որով [illegible] վերջանայ ռուսական յեղափոխութիւնը, արդէն տեղի ունեցած է, բայց իր եզրակէտին հասած չէ տակաւին։ Ականաւոր սովետ պաշտօնեաներու ձերբակալումները կը շարունակուին դեռ։ Նաեւ՝ անձնասպանութիւնները։ Բոլոր մարդոց մէջ կը տիրէ [illegible], — միջին պաշտօնեաներու վախը [illegible], այսինքն՝ պաշտօնեայէն որ ունի կուսակցական անդամատոմս։ Այդ վախը [illegible] ատեն ատեն կը ստեղծէ [illegible] բոլորովին անկարելի պայմաններ։

Այդ վախը բոլորովին [illegible] հանգամանք ունի։ Անկուսակցական պաշտօնեան չի վախնար կուսակցականին չափ։ Ընդհակառակն կը զգուշանայ [illegible] կուսակցականին հետ, որովհետեւ [illegible] յայտնի է թէ վաղը ինչ պիտի ըլլայ եւ ո՛ր բանտը պիտի իյնայ [illegible] պաշտօնեան որ այսօր իր ձեռքն [illegible] պաշտօնեաներու եւ քաղաքացիներու ճակատագիրը։

Երբ կուսակցութեան անդամներ[illegible] շուրջ ամայութիւն կը ստեղծէ [illegible] երբ սովորական քաղաքացին կը [illegible] հիւանդներէ խոյս տալու [illegible], կը նշանակէ թէ կուսակցու[illegible] տագնապ մը կ'ապրի։

Խ. Ռուսիոյ ներքին քաղաքական տագնապը ամէն բանէ առաջ կուսակցական տագնապ է։

Ընդհանուր մաքրագործումէն վերջ որ տեղի ունեցաւ քանի մը տարի առաջ, կուսակցութեան անդամներու թիւը զգալապէս նուազեցաւ։ [illegible] Ռուսիոյ 150–160 միլիոն բնակչութենէն շուրջ մէկ միլիոնը [illegible] կուսակցութեան անդամներ էին։ Այժմ այդ թիւը [illegible] նուազած է։ Ամէն բանէ առաջ՝ [illegible] պատճառով, [illegible] դուրս կը նետուին ինչպէս [illegible]

ԱՐԻՒՆՈՏ ՎԶՆՈՑԸ

Գէլին ձեռքի շարժումին վրայ յամրաբար յառաջացաւ եւ կէս մէջքը ծռելով գնդապետին ձեռքը համբուրեց ու քայլ մը ետ քաշուած ձախ ձեռքը սուրին դնելով կանգնեցաւ։ Եւ աթոռ մը առնելով նստաւ, մինչ երիտասարդ ծառան էֆէնտիին սուրը բռնած խոնարհելով դուրս ելաւ։

Կէս ժամ վերջ ճոխ սեղան մը սարքուեցաւ, օղի, գինի եւ բազմատեսակ ուտեստներով։ Երբ երեքով բոլորուեցան սեղանին շուրջը, ծերունի գնդապետը բաժակաճառ մը խօսեցաւ եւ եզրակացուց.

— Զինուորականի մը պարտականութիւնն է ըլլալ ազնիւ, յանդուգն ու աններող։

Մայր ու որդի ոտքի էին. ձեռքերնին Բէմզիի գաւաթին զարնելէ վերջ, շարունակեց, այս անգամ ձայնը աւելի բարձրացնելով.

— Առեն մը վերջ պիտի մտնես կեանքի պայքարին մէջ, եւ որպէսզի բնաւ չձախողիս եւ կարենաս գործադրել քիչ առաջ ըսածներս, ահա այս անմահական հեղուկը քու անբաժան ընկերդ պիտի ըլլայ։

Այդ հանդիսաւոր արարողութենէն անցած էր ճիշդ երեք տարի, երբ օր մը մեր երիտասարդ ազադայ զինուորականը հնամաշ հագուստներով նստած էր «պէյ պապա»յին դիմացը, եւ գլուխը ձեռքերուն մէջ առած կը մտածէր։ Ծերունի գնդապետը չէր համարձակեր մխիթարել, կարծես լեզուն քիմքին փակած էր. աննկարը սուգի տան մը կը նմանէր. միայն գնդապետին [illegible] պղպջակներ երբեմն իրար զարնուելով ծեր խոցի նման կը փռթինչային։ Հաճի հանըմ պարսկական կարպետի մը վրայ ծունկի եկած կ'աղօթէր, երբեմն գլուխը երերցնելով։ Բարկութենէն աչքերը սեղմած, կ'անիծէր եղբայրը, որ տղուն ապագան խորտակած էր իր բարի խորհուրդներով։ Գնդապետին աչքէն չվրիպեցաւ Նաճիէին մտածումը. յանկարծ տիրող լռութիւնը խզելով, ցուցամատը վեր բարձրացուց եւ խաղաղ ձայնով մը սկսաւ հանդարտ խօսիլ.

— Նաճիէ, բաւ, գիտեմ թէ զիս կ'անիծես, որովհետեւ իմ պատճառով է որ Բէմզին դպրոցէն վտարուած է. բայց ե՞ս մեղաւոր եմ, որ Բէմզին օսմ. կայսերական պատիւը ոտնակոխ ըրած է «չէճէլպիներու» ներկայութեամբ, տօնական հագուստով կը ձերբակալուի Բերայի պաշտօնական անառականոցներուն մէջ եւ զէնքով կը դիմաւորէ ոստիկանները, մինչեւ որ Բերայի զինուորական հրամանատարը կը հասնի տասնեակ մը պահակներով եւ կը ձերբակալէ ու հազարաւոր բազմութեան առջեւ քաշկռտելով կը տանին։ Եարա՛պ, այսքան ալ հէտիւէ՞ կ'ըլլա՞յ...

Բէմզին այլեւս վտարուած էր զինուորական ասպարէզէն, սակայն շնորհիւ քեռիներուն բարեխօսութեան, շաբաթ մը յետոյ ընդունուեցաւ Պոլսոյ Ոստիկանական ընդհ. Տեսչութեան 4րդ բաժինը, Գրամը Սիրաքին։ Գիտէր քաջ ֆրանսերէն եւ ռուսերէն։ Բէմզի այլեւս կախակայուած վիճակէն ազատելով, գիշերներ կը լուսցնէր պէյ պապային հետ, ոչ միայն խմելով, այլ եւ ամէն տեսակ անառակութիւններ կատարելով։ Իր դիրքը աւելի ամրացնելու համար ան անդամագրուեցաւ իթթիհատի Բերայի մասնաճիւղին, եւ այսպէս շարունակուեցաւ մինչեւ մեծ պատերազմը։

1914 Օգոստոսին զօրակոչին, բախտը նորէն ժպտեցաւ։ Հարպիէն լրացնելու 7-8 ամիս միայն մնացած էր, երբ վտարուեցաւ դպրոցէն, այնպէս որ պատերազմին պատճառաւ երկար բարակ մտածելու ժամանակ չէր, եւ կարճ ձեւակերպութենէ վերջ դարձաւ յիւզպաշի։ Մէկ երկու ամիս Պոլիս մնալէ վերջ, զրկուեցաւ Բիզէ, տեղական ատեհանով եւ կարգուեցաւ նաւահանգիստին հրամանատար։ Աւելին՝ գաղտնի մէկ գործակալը Թէշքիլաթի Մախսուսէին, որ իթթիհատի մէկ մասնաճիւղն էր։

X

Բիզէի նաւամատոյցին արեւմտեան կողմը, սեւ ու մութ պատերով եւ կոշտ կղմինտրով ծածկուած հսկայ շէնք մը կար, միայարկ։ Եթէ անխնամ ձգուած բաց պատուհանները չըլլային, անկասկած տեսնողը բանտ պիտի կարծէր։ Շէնքը շրջապատուած էր բազմաթիւ ցանկապատերով։ Մինչեւ ընդհ. պատերազմը այս շէնքը կը գործածուէր իբրեւ մաքսատուն, իսկ պատերազմի նախօրեակին վերածուեցաւ զին. մթերանոցի, իսկ վերակացու նշանակուեցաւ Գէորգ էֆ. Ալթունեան, Զիլէցի։ Այս Հայը արդէն մաքսատան տնօրէնն էր, քաջատեղեակ գերմաներէնի որ Թուրքիոյ մէջ առաջին տեղը կը գրաւէր պատերազմի օրերուն։

Գէորգ էֆ. 15 տարեկանին եկած էր իր ծննդավայրէն եւ մօտաւորապէս 20 տարի ապրած էր Պոլիս, նախնական կրթութիւնը առած էր Զիլէի մէջ, քանի մը տարի ալ յաճախեց Պոլսոյ ազգ. վարժարանները։ Տնտեսական պատճառներով ուսումը կէս ձգեց եւ ալիւրի վաճառականի մը մօտ իբրեւ հաշուակալ տեղաւորուեցաւ։ Ամիսը երեք օսմ. ոսկի ստանալով թէ կ'ապրուէր եւ թէ լեզուական մասնաւոր դասերու կը հետեւէր։ 26 տարեկանին բացի հայերէնէ եւ թուրքերէնէ, սորված էր ֆրանսերէն եւ գերմաներէն։ Գործին բերումով սերտ շփման մէջ էր Սիրքէճիի եւ Կալաթայի մաքսատան բարձր պաշտօնատարներու հետ, Եւրոպացի թէ Թուրք։ Շնորհիւ իր լեզուական հարստութեան զինքը կը յարգէին գրեթէ բոլորն ալ։ Եւ օր մը դիւրութեամբ ընդունուեցաւ մաքսատուն, իբրեւ Ա. կարգի թարգման, 15 օսմ. ոսկի ամսականով։ Երկար չտեւեց այս պաշտօնը։ Դեռ 19 ամիս պաշտօնավարած էր, երբ Եւրոպայէն Պոլիս վերադարձող Թուրքի մը [illegible] ներկայանալով, Գէորգ էֆ. զրկուեցաւ Իզմիր, իբրեւ փոխ-տնօրէն մաքսատան։ Այնատեն 29 տարեկան էր։ Հոն ամուսնացաւ եւ [illegible] տարի վերջ արդէն կազմած էր բոյն մը երեք զաւակներով։ Այս [illegible] գամ նորէն տեղափոխելով, զրկեցին Բիզէ Անատոլուի ամենախուլ նահանգներէն մին. Ալթունեան [illegible] տիպուած էր հաշտուիլ այս նոր [illegible] դրութեան, քանի որ ծանրաբեռնուած էր ընտանեկան հոգերով։

Պաշտօնն ալ բարձրացած էր, [illegible] նակուած ըլլալով մաքսատան տնօ[illegible]։ Ութեմն վարչականօրէն [illegible] չունէր։ 1912ի սկիզբը [illegible] տեղափոխուեցաւ Իզմիրէն Բիզէ, բայց հազիւ ինքզինքը գտած էր, [illegible] պայթեցաւ պատերազմը, Գէորգ էֆ. ընդհ. զօրակոչին ենթակայ էր, բայց շնորհիւ իր գերմաներէնին, [illegible] նոյն հաստատութեան մէջ [illegible] տունը վերածուած էր զինուորական պահեստի, իսկ ինք ալ նշանակուեցաւ պահեստի պետ։

(2)

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐՈԵԱՆ

դի Թշնամիներ։ Ուրիշներ՝ այն պատճառով որ «նկատած են այդ, բայց վստահ չեն այդ Թշնամիները»։ Իսկ ոմանք ալ՝ «վարկաբեկիչ կապերու» պատճառաւ։

Արտաքսումին հետ կ'ընթանայ նաեւ փախուստը կուսակցութեննէն։ Կամաւոր հեռացում մը։ Այդ փախուստը աւելի մեծ չափեր պիտի առանար, եթէ գոյութիւն չունենար ճնշումի վախը, — կամովին հեռանալ կուսակցութենէն կը նշանակէ բացայայտօրէն ցոյց մը ընել։ Այդպիսի քաջեր քիչ կը գտնուին։ Շատեր կը նախընտրեն դուրս ձգուիլ՝ իրարու վրայ նետելով անդամական տուրքերը։ Այդ է այն կողմնակի ճամբան, որով կը փախին կուսակցութենէն։

Խորհրդային մամուլը հետզհետէ աւելի չեչտուած կերպով կու կ'ընէ անկուսակցական զանգուածին, որուն կը ցանկայ, կարծես, յանձնել իշխանութիւնը. — ընդդէմ կուսակցական ընդդիմադրութեան։ «Անկուսակցական բոլշեւիկներ» խօսքը, որ երբեմն կատակ նետուած էր մէջտեղ, սկսած է առանալ քաղաքական խոր իմաստ մը։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ.— Հրեաները մինչեւ կ'աշխատին գետին չահիլ արաբ հանրային կարծիքին մէջ։ Հրեայ մամուլը իր պահանջները ներկայացուցած ատեն ջանք չի խնայեր Արաբներուն համակիր նիւթեր հրամցնելու։

Այսպէս. վերջերս Երուսաղէմի մէջ հրեայ թերթիկներէն Աչէր Սաֆիր անտարակ մը հրատարակեց, ուր խօսելով արաբ եւ հրէական յարաբերութիւններու մասին, կ'ըսէ թէ մերձեցումի ծնունդ առած է 1919ին, Կ. Պոլսոյ մէջ։ Աչէր Սաֆիր կը պատմէ թէ Պոլսոյ մէջ գոյութիւն ունէին կարգ մը ակումբներ, որոնք գրական ծածկոյթին տակ յլջօրէն կը ձգտէին քաղաքական նպատակներ իրագործելու։ Այսպէս, թէ՛ Արաբները եւ թէ Հրեաները ունեցած են իրենց գրական անուններով քաղաքական հաստատութիւններ Թուրքիոյ մայրաքաղաքին մէջ։

1911ին հրեայ կազմակերպութեան գլուխը կը գտնուէին, համաձայն Աչիր Սաֆիրի, Փ. Փ. Նաւում Սոքոլով, Ժապոդինսքի, յետոյ Տոքթ. Վիքթոր Ժագոպսըն։ Այս վերջինը առաջին անգամ սկսած է բանակցիլ Արաբներուն հետ՝ Պաղեստինի քաղաքական կեանքի մասին։

Աչիր Սաֆէր իր կարգին Կ. Պոլսոյ «Միւնթատա էլ Ատապի» ակումբին պետը ըլլալով, իբրեւ Պաղեստինցի, մասնակցած է արաբեւհրեայ խօսակցութիւններուն։ Իր պատմածին համաձայն, այն ատեն Արաբներուն հետ համաձայնած են սապէս.—

Արաբները ընդդրկեցին ինքնավար Արաբիոյ կազմութիւնը եւ Հրեաներուն խոստացան ապակեդրոնացում Պաղեստինի մէջ, պայմանով որ Հրեաները յանձն առնեն նիւթապէս օժանդակել արաբ բոլոր շրջաններուն։ 1913ին ինք Փարիզի մէջ հանդիպում ներ կ'ունենայ արաբ պետերուն՝ Շիւքրի Ղանէմի եւ Աունի Ապտ էլ Հատիի հետ։ Սաֆէր ընդհ. պատերազմին Ֆրանսական Լեգէոնին կամաւոր կ'արձանագրուի, ուր սակայն չի փախցներ վերի երեւելիներուն հետ շփման մէջ մտնելու։ Որոշ համաձայնութեան կուգան իրենք իրենց մէջ։

Վերջապէս, 1918ին Դամասկոսն կ'ըլլայ երրորդ հանդիպման վայրը, ուր Արաբները հաւանած կ'ըլլան Պաղեստինի մէջ երկու պետութիւններու ստեղծումին, փոխադարձ օժանդակութեան խոստումով։

1922ին դարձեալ Գահիրէի մէջ կը հաւանին Անգլիոյ հոգատարութեան եւ մինչեւ նոյն տարին Սեպտեմբեր 7 եւ 8ին կը բանակցին Հիւսէյին Թագաւորի դեսպան՝ իշխան Հապիպ Լութֆալլահի, էմիր Շաքիպ Արսլանի եւ Իհսան Ճապրիի հետ։

Սաֆէր կը յիշէ նաեւ Գահիրէի խօսակցութեանց մէջ արաբ ներկայացուցիչներուն անունները, — Շէյխ Ռաշիտ Րիտա, Րիադ պէյ էլ Սուլհ եւ էմիր Ֆուադ։ Իսկ Հրեաներուն ներկայացուցիչները՝ Պաղեստինի սիոնական կազմակերպութեան պետը՝ Էտէր, պարոն Ֆէլիքս ար Մընաս եւ Սաֆէր ինքը։

Գրքոյկին հեղինակը Թուելէ յետոյ 26 - 27 տարիներու բանակցութիւնները եւ համաձայնութիւնը որ յանձն առած են Հրեաները երկրին տնտեսական զարգացման համար, փաստեր կը բերէ թէ Պաղեստինը արդէն կերպարանափոխուած է Հրեաներուն առատ դրամին շնորհիւ, որուն ընկերացած է մշակութային վերելքը բոլոր ճիւղերուն հետ։

Եզրակացնելով, Աչէր Սաֆէր կը հարցնէ — Պաղեստինը երկուքի՞ բաժնել, թէ ամբողջականութիւնը պահել, Անգլիոյ հոգատարութեամբ։

*** Հրեայ մամուլը կը ջատագովէ խորհրդաժողովի ձեռնարկը, որուն համար լուրջ յոյս կը տածէ հասկացողութեան գալու համար արաբ ժողովուրդին հետ։

Ամէն պարագայի մէջ, արաբ եւ հրեայ վարիչ շրջանակներու մօտ եռանդը անպակաս է, սակայն դժուարագոյն վէճեր կ'ուշացնեն վերջնական ելքը։

Թղթակից

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

>>>> • <<<<

Վերջին մէկ ամսուան ընթացքին, երկրին տնտեսական վիճակը եւ ընկերային օրէնքները ծանրապէս ազդեցին, նաեւ, «Յառաջ»ի հրատարակութեան ծախքերուն վրայ.

1. Թուղթը, որ կ'արժէր 150 փրանք (100 քիլօն), այժմ բարձրացած է 215ի, եւ մօտերս նոյնն պիտի ըլլայ 8 – 10 առ հարիւր համեմատութեամբ, ինչպէս կը հաղորդէ ամենուրեք։ Օրական տարբերութիւն՝ 55 փրանք։

2. Բացի ընկերային ապահովագրութեան բաժինէն, վարձուորները տարեկան ի վեր կը վճարէ նոր տուրք մը՝ իբրեւ ընտանեկան նպաստ։ Գումար՝ մօտ 2500 փրանք (տարեկան)։

3. Վճարովի արձակուրդները (15 օր) կը պարտադրեն կրկնապատիկ վճարում, քանի որ հարկադրուած ենք աշխատաւորները օգափոխութեան դրկել եւ փոխարէն ուրիշներ վարձել, նոյն պայմաններով։

4. Մեծապէս աւելցան բաշխումի ծախքերը։

Յուլիս 12էն առաջ, մէկ թերթի թղթատարական ծախքն էր 1 սանթիմ Փարիզի եւ շրջակայից համար, 2 սանթիմ՝ գաւառի եւ գաղթավայրերու համար։

ԱՅԺՄ ԱՌԱՋԻՆԸ ԵՂԱԾ Է 3, ԵՐԿՐՈՐԴԸ՝ 6 ՍԱՆԹԻՄ։

Արտասահմանի թղթատարական սակն էր օգոստ. 1էն առաջ (մէկ թերթ), — 15 սանթիմ՝ այն երկիրներուն համար որ զեղչեալ սակ ունին. 30 սանթիմ՝ միւսներուն։

ԱՅԺՄ ԱՌԱՋԻՆԸ ԲԱՐՁՐԱՑԱԾ Է 20ի, երկրորդը՝ 35ի։

Տակաւին չենք հաշուեր ջրավիւծի, երեսելի, նամակի եւն. նոր ծախքերը, որոնք բացատրութեան չեն կարօտիր։

Այս բոլորը մեզ կը պարտադրեն յաւելուածական ծախք մը, որ կ'անցնի օրական ՀԱՐԻՒՐ ՖՐԱՆՔԸ։

Ի՞նչ ունինք իբրեւ բացառիկ եկամուտ, դիմանալու համար այս յաւելեալ ծախքերուն։

ՈՉԻՆՉ ԵՒ ՈՉԻՆՉ, բացի աշխատակիցներու եւ աշխատաւորներու համբերատար եւ յարատեւ ճիգէն, թերթին սպառման ՅԱՒԵԼՈՒՄԷՆ, որ զգալի դարձած է վերջերս, եւ ծանուցումներէ, որոնք մեծ գումար մը չեն կազմեր, մանաւանդ այս եղանակին։

Տեղական ջերմերը, որոնք հարիւր հազարներով կը սպառին եւ ունին միլիոնաւոր եկամուտ՝ յայտնի թէ՛ գաղտնի աղբիւրներէ, երկու անգամ գին փոխեցին. 25 սանթիմի վերածելով 30ի, յետոյ 40ի։ (Ռուսական օրաթերթը 50էն բարձրացաւ 70 սանթիմի)։ Եւ դեռ բաւական չեն սեպեր, պատրաստուելով նոր յաւելումներու։ Բազմաթիւ թերթեր դադրեցան։ Ուրիշներ կրճատեցին ծաւալը, հետեւաբար եւ աշխատակիցներու եւ աշխատաւորներու թիւը։ Եւ ամէն օր դիմումներ կը անդան վարչապետութեան, պարզելով կացութեան ծանր թիւնը.

ԱՅՍ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱՐԿԱԴՐԵՆ ՄԵԶ, ԻԲՐԵՒ ԱՌԺԱՄԵԱՅ ՄԻՋՈՑ, ԹԵԹԵՒ ՅԱՒԵԼՈՒՄ ՄԸ ԿԱՏԱՐԵԼ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ, ՊԱՐԶԱՊԷՍ ՆՈՒԱԶԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄԵՐ ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ՎՆԱՍԸ։

ԻՐԱԿԱՆԻՆ ՄԷՋ ԱՒԵԼԻ ԲԱՆ ՄԸ ՉԷ ՈՐ ՊԻՏԻ ՊԱՆՋԵՆՔ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԷՆ, ԱՅԼ ՄԻԱՅՆ ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՍԱԿԻՆ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ։

Ինչպէս ծանուցած ենք ՕԳՈՍՏՈՍ 10էն ՍԿՍԵԱԼ, «Յառաջ»ի նոր բաժնեգինն է.—

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ,— տարեկան 150 փրանք, վեցամսեայ 75, եռամսեայ 40։

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ,— տարեկան 265, վեցամսեայ 140։

ՄԻՒՍ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ.— Տարեկան 215, վեցամսեայ 110 Փրանք։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՕԿԸ ԵՒ ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐԸ

«Հայրենիք». հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 Օգոստ).—

— «Աւելի քան տասնըհինգ տարի առաջ, երբ Հօկը, խորհրդային կառավարութեան հրահանգով, առաջին անգամ երեւաց արտասահմանի մէջ, իբրեւ թէ «Հայաստանի օգնութեան» գործը կազմակերպելու համար, դաշնակցական մամուլը անմիջապէս վարագոյրը Հօկի դիմակը՝ ցոյց տալով միանգամայն, որ անոր նպատակը Հայաստանի օգնելը չէր, այլ համայնավար պրոպագանդ մղելն էր արտասահմանի մեր գաղութներուն մէջ.

Քաղաքական մեծ սրատեսութիւն պէտք չէր առաջին իսկ վայրկեանէն այդ եզրակացութեան գալու համար։

Արդարեւ, եթէ Հօկի նպատակը Հայաստանի օգնելն ըլլար, անկասկած առ որ եւ է խտրութիւն պիտի չդնէր օգնել ուզող անձերուն կամ խմբակցութիւններուն միջեւ։ Անոր համար կարեւորը պիտի ըլլար բուն օգնութիւնը, բայց ոչ օգնութիւն ընողի քաղաքական դաւանանքը։ Անոր համար հաւասարապէս ընդունելի պէտք է ըլլար թէ՛ Ռամկավարի, թէ՛ չէզոքի եւ թէ Դաշնակցականի աջակցութիւնը։

Սակայն, ինչպէս յայտնի է, երբ Հօկը հրապարակ եկաւ, առաջին իսկ վայրկեանէն պատերազմ յայտարարեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ անոր հետ միասին նաեւ ամբողջ ազատատենչ հայութեան դէմ։ Հօկը ամէն տեղ մերժեց իր մէջ ընդունիլ Դաշնակցականները կամ Դաշնակցութեան համակիրները։ Եւ չուտով անոր հաւաքած գումարները սկսան վատնուիլ համայնավար գործիչներ պահելու, համայնավար թերթեր հրատարակելու եւ ամէն ձեւով համայնավար պրոպագանդ ընելու համար։

Այնպէս որ, շատ ժամանակ չանցած, Դաշնակցական թերթերը բաւականաչափ փաստեր ունեցան արդէն՝ զգայացունց մերկացումներ հրատարակելու համար Հօկի կատարած վատնումներու եւ չարաշահութիւններու մասին։

Եւ, սակայն, ի՞նչ դիրք բռնեցին Ռամկավարները։

Ոչ միայն սկիզբի օրերուն, այլ եւ երկար տարիներ անոնք մէկ ի բուն քաջալերեցին Հօկը, օգնեցին անոր նիւթապէս թէ բարոյապէս եւ նոյն իսկ կատաղի յարձակումներ գործեցին Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրայ, որ իր «հակահայաստանեան» մտայնութեամբ թշնամական դիրք էր բռնած Հօկի հանդէպ։

Աւելին. դաշնակցական մամուլի հրատարակած փաստերն ու մերկացումները եւ Հօկճիներու արդէն ապաղակող խաղքութիւններն իսկ երկար ժամանակ անտեսուեցան Ռամկավարներու կողմէ։

Աւելի դեռ չորս տարի առաջ էր որ Հօկճիները հրապարակ եկան անարգելու հայ ազգային Եռագոյն դրօշակը։ Ռամկավարները, փոխանակ անոնց դէմ ելլելու, միացան անոնց՝ մեր նուիրական դրօշակին դէմ պայքար մղելու համար։ Իսկ Դուրեանի սպանութենէն յետոյ, Հօկճիներն ու Ռամկավարները, «միացեալ ճակատ» կազմած, փորձեր ըրին խանգարելու դաշնակցական ժողովները, անտեսական եւ ընկերային պոյքոթ յայտարարեցին դաշնակցական զանգուածին դէմ, հանգանակութիւններ ըրին միասին, խօսեցան միեւնոյն բեմերէն, միասին ամէն զաւ նիւթեցին՝ Դաշնակցութիւնը սեւցնելու եւ օրէնքէ դուրս ընելու նպատակով։ Իսկ աւելի դեռ քանի մը ամիս առաջ, Ռամկավարները իրենց Հօկճի բարեկամներուն հետ միասին ձախողեցուցին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի լիազօր ներկայացուցիչ Գարեգին Արքեպ. Յովսէփեանի՝ ամերիկահայ եկեղեցիի միութիւնը վերականգնելու ձեռնարկը։

Այս բոլորէն յետոյ զարմանալի՞ չէ, որ ռամկավար թերթերը այժմ սկսած են կատաղի յարձակումներ գործել Հօկի վրայ՝ ընելով այնպիսի քննադատութիւններ, զոր տասնըհինգ տարիներէ ի վեր հայ հասարակութիւնը սովոր էր միայն կարդալու դաշնակցական մամուլին մէջ»։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀՈՂԵՐՈՒ ԲԱՇԽՄԱՆ ՕՐԷՆՔԸ

—o—

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն.—

Հողերու բաշխման օրէնքը իր վերջնական ձեւը առած է եւ Գամբ. Թայյէն (Ազգ. ժողով) վերջացուցման անմիջապէս աւղանի վրայ պիտի գայ գործադրուելու համար։ Արդէն վարչապետը անցեալ տարի, Իզմիրի շրջանը կատարած ճամբորդութեան ընթացքին, յայտարարած էր թէ աւելի վերջ իւրաքանչիւր գիւղացի արտ մը տէր պիտի ըլլայ։

Պատճառն այն է որ Թուրքիոյ քաղաքական անկախութիւնը արագօրէն բարելաւելու գործը ապահովուած պիտի ըլլայ, երբ երկրին բնակչութեան մեծամասնութիւնը կազմող գիւղացիները տէր դառնան մշակելի հողերուն։

Թուրքիոյ մօտաւորապէս 800 հազար քառ. քիլոմեթր տարածութեան վրայ կ'ապրին 17 միլիոն հոգի, որոնց հարիւրին 74ը գիւղացի է։ Մէկ քառ. քիլոմեթր 22 հոգիի կ'իյնայ։

Հողերու բաշխման օրէնքը կիրարկուելուն պէս, հողային արտադրութիւնը պիտի կրկնապատկուի, որովհետեւ, իւրաքանչիւր գիւղացի երբ գիտնայ է թէ սեփական հող ունի, աւելի մեծ թափով պիտի աշխատի։

Օրինագծին առաջին յօդուածը կը հռչակէ թէ, պետութեան կը պատկանին այն հողերը, որոնց սեփականութեան արձանագրութիւնը գոյութիւն չունի։ Պետութեան կ'անցնին նաեւ այն հողերը, որոնք տրուած են քաղաքներու, գաւառակներու, գիւղախումբերու եւ կամ մասնաւորներու, բայց որոնք աւելի են անոնց պէտքերէն։ Այս պարագան ալ պիտի ճշդուի մասնաւոր յանձնաժողովներու կողմէ։

Օրէնքին հրատարակութենէն մինչեւ երկու տարի վերջ, մինչդեռ պիտի տրուի հողատէրերուն, որպէսզի արդարացուցանեն թէ իրաւունք ունին այս կամ այն հողին կամ պետութեան մնացած հողերուն վրայ։

Տասը տարիէ ի վեր, նոյն իսկ առանց թափուի այս կամ այն հողը մշակող գիւղացիները սեփականատէր պիտի ըլլան այդ հողին, եթէ կանոնաւոր կերպով եւ ամբողջովին վճարած են իրենց տուրքը։

Փոխանակելի Յոյներուն, կորսուած անձերուն եւ փախստականներուն կողմէ լքուած այն հողերը որոնք մասնաւորներու կողմէ գրաւուած են առանց արտօնութեան, պետութեան պիտի յանձնուին։ Բայց եթէ այս հողերուն տէր եղողները կը մտնեն այն դասակարգին մէջ, որոնց հողեր պիտի բաշխուին, այն ատեն իբրեւ սեփականատէր պիտի ճանչցուին կամ ուրիշ հողեր պիտի տրուին անոնց։

ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՏԱՊԱՆԱՔԱՐԵՐԸ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն.—

Բանկալթիի գերեզմանատան մէջ թաղուած որ եւ է ննջեցեալի տապանաքարերը գնելու համար յանձնարարներ կը ներկայանան։ Անոնց կողմէ եղած հարցումներուն թէ որո՞ւն պէտք է դիմել ծախու առնելու համար, պատասխան տրուած է թէ գերեզմանատան գետնին վրայ գտնուող քարերը՝ այսինքն տապանաքարերը կը պատկանին Քաղաքապետութեան, եւ թէ յիշեալ գոյքերու մասին տրամադրութիւն կայ՝ իրաւախոհութեան ատեանի պատրաստուած համաձայնագրին մէջ։ Հետեւաբար, կարեւոր հոգաբարձութիւնը այս կարգի դիմումներուն ըստ այնմ պատասխանած է։ Ննջեցեալ կը տարբերի եթէ տապանաքարերուն իրենց սեփականատէր ըլլալը հաստատեն՝ ննջեցեալներու տէրեր։ Գերեզմանատան մէջ երեւցած տապանաքարերուն կրկինն ալ թաղուած վիճակի մէջ կը գտնուի, մանաւանդ Հոգեւոր Տիրոջ Դամբարանին վերի մասին մէջ, այդ տարածութիւնը՝ Զինուորական շրջանին մարզարանի վերածուած ըլլալով համաձայնութենէն. Հետեւաբար, այդ գետնին յարդարած, քարերը տեղափոխուած ու թաղուած էին։ Մինչեւ մը ձեռնարկուած էր Զինուորականին՝ ցուցադրելու տապանաքարերը, անոնց տապանագիրներն ալ արձանագրուելով։ Երեք հազար անցած էին ջնջուած տապանաքարերը, եւ դեռ նոյնչափ քարեր կային արձանագրուելիք, բայց ընդհատուած էր այդ աշխատութիւնը, յաւելցուած շատ չնչին ծախքը շատ տեսնուելով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (436)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԻ)

>>>> • <<<<

«Կռիւր պիտի բորբոքանայ, — ինքնին մտածեց Լեւոնը, — ուրիշ ճար չկայ, երբ կառավարութիւնն ալ կռիւի մէջ մտնայ, գիւղը պիտի զատուի ու ժողովուրդը ցրուեն շրջակայ հայկական գիւղերը»։

— Տեսա՞ր, — Թէօ Գեորգին դառնալով հարցուց Լեւոնը, — ավարի եկաւ, յետուն վաթսուն հատ մը կան, կռիւր պիտի երկարի..

— Մեր բանը պօշ է, պարոն Լեւոն, այլեւս միայն հրաշք մը կրնայ փրկել մեզ... Արդէն զարմանալի է որ կառավարութիւնը երրորդ օրը մէջտեղ ելաւ...

— Ըհը՞...

— Ի՞նչ կայ, պարոն Լեւոն։

— Կնիկ մը, այդպէս կ'երեւի հաւ... ձեռք ճերմակ չոր մը չար... մելով դէպի մեր դիրքերը կուգայ

— Եա՛... էտ ի՞նչ խաղար է...

— Շուտ, մէկը ճամբէ վարը ջա դացքը, տեսնենք ինչո՞ւ համար այդ կնիկը ճամբեցին։

Պատգամաւոր կինը, ժամանելով ջաղացքին, հանդիպեցաւ գիւղին ճամբուած զինուորի մը, որ նամակ մը յանձնեց ու նոյնա, ջրաղացի դըրան առմին, պատասխանի սպասելով։

Զինուորը նամակը առնելով արագօրէն բարձրացաւ Լեւոնի մօտ։

— Նամակ մը, — հեռուէն պոռաց զինուորը։

Վայրկեան մը նամակը ձեռքին մէջ դարձնելէ վերջ, Լեւոնը բացաւ պահարանը, հարեւանցի ակնարկ մը նետեց վրան։ Բայց այդքանն իսկ բաւական էր, որ Լեւոնը ապշած, զարմացած աչքերը չէր, կարծես կարդացածը անկարող ըմբռնելու։ Նամակը ստորագրուած էր Եկաւեանի եւ Գարեգինի կողմէ, որոնք, ինչպէս ընթերցողը գիտէ, բանտարկուած էին Վանի մէջ։ Բայց ստորագրութիւններէն աւելի ապշեցուցիչ, անհաւատալի կը թուար նամակի բովանդակութիւնը։ Գարեգինն ու Եկաւեանը կ'իմացնէին, թէ Սուլթանը Սահմանադրութեան հրովարտակ ստորագրած է այդ ամսու Յուլիսի 11-ին, թէ բոլոր բանտարկեալները ազատուած են, թէ անխտրութեան ազատութիւն կը տիրէ ամբողջ Թուրքիոյ մէջ եւ թէ իրենք քաղաքէն յատկապէս ճամբուած էին կառավարութեան կողմէ, Լեւոնին հանդիպելու համար։

Նամակին մէջ տոմսակ մըն ալ կար։ Լեւոնը անմիջապէս ճանչցաւ Գիծակի ձեռագիրը։ Երկտող մը միայն։

«Գարեգինն ու Եկաւեանը ժէօն Թիւրք սպայի մը հետ, Շատախի կողմերը կուգան քեզ հանդիպելու», — կը գրէ Գիծակ. — «Եա Ռատան եղայ, ու հիմա Աթենանի մէջ կը սպասեմ... Այս օրն ալ պիտի տեսնենք եղեր Անմիջապէս եկուր. Քաղաք պիտի երթանք։ Պալլեւ կը սպասեմ»։

Լեւոնը բոլորովին շշմած էր։ Ոչ բերանը կրցաւ բանալ եւ ոչ ալ կարդացածին հաւատալ, մինչ շուրջինները անհամբեր լուրի կը սպասէին

— Հը՞, ի՞նչ կայ, պարոն Լեւոն, — հարցուց Թէօ Գեորգը... գէ՞չ խաբար...

— Հրաշքը... պատահեցաւ հրաշքը կատարուեր է... Թուրքիան Սահմանադրութիւն հռչակեր է...

— Սահմանադրութի՞ւն, — գունեղ քերելով հարցուց Թէօն, առանց այդ բառին իմաստը հասկնալու, — հոնի Սահմանադրութիւնը ի՞նչ բան է, ազատութի՞ւն...

— Հա՛, ազատութիւն։

Լեւոնը անմիջապէս երկտող մը գրելով, յանձնեց զինուորին, որ ջրաղացի մօտ սպասող կնոջ յանձնէ։

— Շուտով հասցուր պատասխանը... նել։

Բերնէ բերան լուրը տարածուեցաւ գիւղին մէջ, ու անկէ ալ բարձրացաւ բլուրը։ Ծայրայեղ յուսահատութենէն ծայրայեղ ուրախութեամբ գինովցաւ ժողովուրդը, որ եթէ չէր հասկնար Սահմանադրութիւն բառին իմաստը, կը զգար որ նոր գոյավիճակ մը կը ստեղծուէր, երբ այլեւս ազատ է դաշնակային աշխատանքներ ընելու։ Եթէ զինուորները չըլլէին, գիւղացիք դէպի արտերը կը վազէին, անմիջապէս արտերը հնձելու համար։

Կառաւ. ժենիէն կէս ժամ վերջը, Քիւրտերու դիրքերէն չորս ձիաւորներ ձիերը չընելով ուղղուեցան դէպի Միծանց։

— Եա Ջրաղացը կ'երթամ, վարդապետ, գիտէս, ո՞վ գիտէ... Տղամէ եթէ Փինէ հետ թող գան։

Լեւոնի շրջապատը համբերէն երկու եւ թէ բոլոր վերջ, ձիաւորները հասան։ Գարեգինն ու Եկաւեանն էին, ու երկու Թուրք զինուորական սպաներ։ Գարեգինն ու Եկաւեանը ձիերէն վար ցատկելով՝ գրկախառնուեցան Լեւոնի հետ։ Վերջէն, սպաներէն երիտասարդը, որ երեք տարի առաջ Պոլսէն աքսորուած էր որպէս յեղափոխական, թեւերը բացած վրան վազեց ու գրկելով համբուրեց շփոթած Լեւոնը։

— Լեւոն էֆէնտի, — քիչ մը դժուարութեամբ շարժելով սկսաւ երիտասարդ սպան, — ճշմարիտ հերոս մըն էք ու Թուրքիան ձեզ ու ձեզ պէսներուն կը պարտի իր վերականգնումը։ Դուք մեր մեծ եղբայրն էք, մեր փառքը։ Հայերը եղան առաջին անգամ մեր աչքը բացողները։ Մենք յաւիտենական պիտի չմոռնանք ձեր ըրածը, կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը...։

Սպան կրկին անգամ գրկեց ու համբուրեց Լեւոնը, որ քիչ մը անյարմար կը զգար, բոլորովին չսպասելով որ Թուրք սպայ մը զինք բարեկամօրէն պիտի համբուրէ։

Երկրորդ սպան, տարիքն առած հին զինուորական մըն էր, որ պատկառանքով մէկդի քաշուած, կը սպասէր իր կարգին։ Երբ միւսներուն ողջագուրումը վերջացաւ, մօտեցաւ ու Լեւոնի ձեռքը թօթուելով, յայտնեց, թէ Շատախի մէջ պատրաստութիւններ տեսնուած են եւ թէ կառավարութիւնն ու ժողովուրդը անհամբեր կը սպասեն իր ժամանումին։

Երբ առաջին բոպէներու տարտամութիւնը փարատեցաւ, բոլորը միասին նստան ծառի մը ստուերին տակ ու սկսան խօսիլ Սելանիկի մէջ կատարուած յեղափոխութեան շուրջը, քաղաքի մասին, ուր ամէն օր հանդէսներ տեղի կ'ունենային։ Սպաները կրկին թախանձեցին որ անմիջապէս ճամբայ ելլեն, Լեւոնը կարգադրեց պէտք մերժեց, պահանջելով որ Ռաշիդ Բէկը ձերբակալուի, եւ գիւղը ամբողջովին ազատուի Քիւրտ ջոկատներէն, նախ քան իր մեկնիլը։

— Ես հաղիւ թէ մինչեւ վաղը կրնամ ճամբայ ելլել, — բացատրեց Լեւոնը, — իսկ մինչեւ այդ՝ հեռաւոր շրջաններէ եկած Քիւրտերը մեկնած պէտք է ըլլին այս շրջանէն։

— Անշուշտ, արդար պահանջ է ձերինը, — համաձայնեցաւ Կալիպ պէյը (այդպէս էր երիտասարդ սպային անունը), — մենք անմիջապէս կը կարգադրենք։ Ի՞նչ կ'ըսես, Օսման պէյ...

— Ինչպէս որ կ'ուզէք, Կալիպ պէյ, հրամանը ձերն է։

— Լաւ ուրեմն, Քրտերը անմիջապէս կը ցրուեն։ Եօզ մարիկ չընող ներուն, գիտես ա՛... եդ սապրակ Ռաշիդն ալ ձեռքերը կռնակը կապած, Թաղ կը ճամբենք. ինչ որ մնացած ձիաւորներով կը սպասեն Գիֆէրան գիւղը։ Ես Լեւոն էֆէնտիի հետ հոս պիտի մնամ այս գիշեր, վաղն առաւօտ միասին կուգանք քեզ գտնելու։

Նախազգուշութեան համար, Լեւոնը այդ գիշեր ալ գիւղի շուրջը որոշ դիրքեր պահել տուաւ։ Սակայն Գեւոն իր տասնեակով բլուրի վրայ մնաց, թէեւ դեռ չմեռած՝ գիւղ իջնել կ'ըլային, իրենց նախկին զգեստները հագնելու համար։

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

Պատմութիւնը ցոյց տուաւ որ Թուրքիա զուշակեց այս ծրագիրները եւ կարողի դիմադրութիւն մը հանեց անոնց դէմ։ Թուրքիոյ կենտական շահերը կը սորվին զինք ամրապնդել իր բոլոր ուժերը, իր անկախութիւնը պահպանելու համար ծաւալապաշտական պետութիւններուն յարձակումին դէմ։

ՉԻՆԵՒՃԱՓՈՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ

»»»» • ««««

Ճափոնական մարտանաւեր կրակի բռնուած

Երկուշաբթի օր ճափոնական մարտանաւերը աղաղակելի ռմբակոծութեան մը ենթարկեցին Շանկայը, թէ Չինացիները ահաբեկելու եւ թէ զօրք հանելու համար։ Ճափոնական թնդանօթներուն կայծերը դէպի երկինք կը բարձրանային։ Առաջին անգամ էր որ այսքան ծանր դաս մը կը տրուէր Չինացիներուն։

Ռմբակոծութիւնը ընդհանուր խուճապ ստեղծեց Շանկայի թէ չինացի եւ թէ օտար բնակչութեան մէջ։ Ճափոնցի ծովակալը այս առթիւ ազդարարութիւն մը ուղղեց ոչ պատերազմիկ բնակիչներուն, որպէսզի հեռանան չինական օդակայաններու շրջականերէն։

Չինացիներն ալ իրենց կարգին յարձակում գործեցին ճափոնական ծովակալ-մարտանաւուն վրայ։ Քանի մը ռումբեր ինկան, վնասելով նաւին։ Սպայ մը եւ չորս նաւաստիներ սպաննուեցան, հինգ նաւաստիներ վիրաւորուեցան։ Աւոր վրայ ճափոնական մարտանաւը երեք ջրօդանաւեր արձակեց, որոնք Շանկայի համալսարանին կողմը սուրալով, բուռն կերպով ռմբակոծեցին չինական դիրքերը։ Այնուհետեւ օդանաւերը բազմացան եւ ռմբակոծութիւնը աւելի ծաւալուն հանդամանք առաւ։

Միեւնոյն օրը Ճափոնցիները հինգ անգամ փորձեցին օդէն զարնել Չինաստանի մայրաքաղաքը՝ Նանքինը։ Ճափոնական զեկոյցը կ՚ըսէ թէ 52 չինական օդանաւեր անգործութեան դատապարտուած են։ Ուրիշ զրոյցի մը համաձայն չինական կառավարութիւնը կը պատրաստուի պարպել Նանքինը։ Դիւանագիտական յարաբերութիւնները չեն խզուած տակաւին, թէեւ ճափոնական գործակատարը արտօնութիւն առած է հեռանալու։

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Չինաստան իր բոլոր ուժը պիտի թափէ, պարտութեան մատնելու համար Ճափոնը։ Լոնտոնի մէջ մտահոգութեամբ կը հետեւին այս պատերազմին, որ կրնայ ծաւալիլ։ Ճափոնական կառավարութիւնը մերժեց չէզոք շրջանի վերածել Շանկայը, մանաւանդ որ անգլիական, ֆրանսական եւ ամերիկեան մարտանաւեր եւ զինուորներ ալ արդէն դիրք բռնած են նոյն շրջանին մէջ։

Վերջին լուրերու համաձայն, Շանկայ դժոխքի մը վերածուած է, իրբեւ հետեւանք անընդհատ ռմբակոծութեանց։

Ճափոնի նախարարական խորհուրդը զեկոյց մը հրատարակելով, թշնամութեանց ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը ձգէ Չինաստանի վրայ։

Նախագահ Րուզվէլթ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ, չէզոքութեան օրէնքը գործադրելու համար, եթէ պաշտօնապէս պատերազմ հրատարակուի Չինաստանի եւ Ճափոնի միջեւ։

Ձերբակալութիւններ Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը ծանուցեն.— Բրիտանական իշխանութիւնները ձերբակալեցին արաբական կոմիտէին չորս անդամները, մասնաւորապէս քարտուղարը՝ Իպրահիմ Տարվիշ եւ արաբ սկաուտներու պետը՝ Տիւգտար, ինչպէս եւ ուրիշ հինգ կուսակիցներ։ Բոլորն ալ բանտարկուեցան, իբրեւ մեղսակից վերջին խռովութեանց։

***Սիոնական համագումարը փակուեցաւ օգոստոս 16ին, մեծայն տպաւորութեան տակ։ Տոքթ. Խայիմ Վայցման, որ նորէն նախագահ ընտրուած է, երկիւղ յայտնեց թէ խռովութիւնները կրնան վերսկսիլ շատ չանցած։ «Ձարաչուք ամպեր կ՚երեւան հորիզոնին վրայ»։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՕԴԱՉՈՒՆ, Լեւանեւսկի եւ իր հինգ ընկերները, չեն գտնուած տակաւին։ Կը կարծուի թէ օդանաւին հետ խորտակուած են Հիւսիսային բեւեռի սառնակոյտերուն վրայ։

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ անկարգութիւններ ծագած են, կ՚ըսէ Երուսաղէմէն հասած հեռագիր մը։ Հաղորդակցութիւնները խզուած ըլլալով, կարելի չէ եղած ճշդել այս զրոյցը։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ այցելուներու թիւը հասած է 10 միլիոնի։ Երկուշաբթի օր զարձեալ կէս գին ըլլալով (երեք ֆրանք), այցելուներու թիւը հասած էր աննախընթաց համեմատութեան մը,— 363,349 հոգի։

ՊՈԼՍԷՆ կը հեռագրեն թէ համայնավար դաւադրութիւն մը երեւան հանուեցաւ։ Ձերբակալուեցան 11 հոգի, իսկ ուրիշներ ալ խիստ հսկողութեան տակ առնուեցան։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ իշխաններէն Ապպաս Հալիմ, որ ուղղակի ժառանգորդն է հաշակաւոր Մուհամմէտ Ալիի, այս շաբթու Անգլիա կ՚երթայ, աշխատաւորական եւ արհեստակցական կազմակերպութեանց վարիչները տեսնելու եւ աշխատաւորական կուսակցութիւն մը հիմնելու համար Եգիպտոսի մէջ։

ԼԻՈՆԻ ՄՕՏ, Վիլէօրպանի արուարձանին մէջ, Փաշական համարուած ֆրանսացի մը, Փալիէ, 53 տարեկան, որ միշտ կը վիճէր Սպանիացիի մը հետ, քաղաքական վեճերի վրայ, առջի օր զարկաւ սպաննեց հակառակորդը։ Ձերբակալուած ատեն ոչ միայն զղջում չյայտնեց, այլեւ ըսաւ թէ «ուրախ պիտի ըլլար ուրիշներ ալ գետին փռելով»։

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ գիներուն յաւելումը (16.80 առ հարիւր) միօրինակ պիտի չըլլայ, այլ պիտի տարբերի թաղէ թաղ։ Այսպէս, թաղին համեմատ մազ կտրելը պիտի բարձրանայ 5էն 6 ֆրանքի, կամ պիտի մնայ հինգ ֆրանք։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԻՍՕ ԹԱՃԵԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովները այս հինգշաբթի եւ շաբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին ակումբին մէջ։

ԱՌՆՕՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը 20 օգոստոս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. Քրիստոսեանի բնակարանը։

Օրակարգ՝ Երջ. ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Գրենոպլ

ԹԱՐՕՆՑԵԼԻ «Վահագն» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը հինգշաբթի, 19 օգոստոս երեկոյեան ժամը 8ին ճաշարանին սրահին մէջ։

Օրակարգ՝ Երջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն։ Ներկայ կ՚ըլլայ Երջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՍԷՆ-ՇԱՄՕՆԻ «Վարուժան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները հինգշաբթի, 19 Օգոստոս, ծանօթ վայրը։

ՍԷՆ ԼՈՒԻ «Ակնունի» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը ուրբաթ, 20 օգոստոս, երեկոյեան ժամը 8 30ին իր ակումբին մէջ։

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ C. Rogerի ՄՕՏ 183 Avenue d'Argenteuil (Փլաս Պուրկինեոնի վրայ)։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Իսի լէ Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի կողմէ 22 Օգոստոս, կիրակի ամբողջ օրը Մէտոնի անտառը պառ ազբիւրին մօտ (Tapis Vert)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւրինցի տիկին Սրբուհի Մէնտիլեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Անդրանիկ Մէնտիլեան, հօր անուն՝ Արամ, մեծ հօր անուն՝ Վարդեւան (Մէնտիլ Տէտէ)։ 4 տարեկան հասակին աքսորուած է Շէհիր Գըլլայէն (Սեբաստիա) իր մեծ մօր՝ Հանըմ Մարիամ Չիթպաշեանի եւ իր մօրաքրոջ Աղնիւ Չիթպաշեանի հետ։ Տեղահանութեան միջոցին զիրենք տեսնողներ եղած են Մթլաթիոյ շրջանները։ Իրենց հասցէն գիտցողներէն կամ իրենց մասին որ եւ է լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել, Madame Serpouhi Mendilian. Usine Diedrich, à Bourgoin, Isère, France։

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէ արտատպել։

Կը փնտռուի Գիթլիսցի Գ. Սեդրակ Դպրեանը։ Երկու տարիէ ի վեր լուր չունին իրմէ իր ազգականները։ Այդ շրջանէն առաջ կը բնակէր Սէնթ Լուիս։

Իր հասցէն գիտցողներէն կամ իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի գրել «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame — PARIS (13) Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

Խ Ե Ն Թ Ը

ՏՐԿԱՄՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Նա ամբողջ մարմնով տարածուել էր խոտերի վրայ, որոնք ծալուելով նրան ծանրութեան ներքոյ, կարծես էին խիստ փափուկ օթոց։

Ուղեւորը դեռ իր զարանից զիտում էր։ Քրտի արթուն թէ քնած լինելը հետաքրքրում էր նրան. Եթէ պառկած մարդու երեսը դէպի իր կողմը դարձրած լինէր, նա կարող էր տեսնել, արդեօք աչքերը փակուած էին, թէ ոչ։ Ներքին վրդովմունքը սկսեց խռովել նրան եւ աչքերի մէջ յայտնուեցաւ կատաղի ցարկութիւն։ Մտատանջութիւնը ալեկոծում էր նրան, չէր գիտէր թէ ինչ պէտք էր վճռել։ Ինքը անդէն եւ մերկ գործ պիտի ունենար մի ոտքից ցգլուխ զինուած զազանի հետ։ Բայց պէտք էր վերջացնել… Ժամանակը թռչում էր… Ամէն րոպէ թանգ էր նրա համար… Բայց ինչո՞վ եւ ինչպէս վերջացնել…

Մինչ նա այդ մտատանջութեան մէջ էր, նկատեց, որ Քիւրտը գլուխը վեր բարձրացրեց, նայեց իր չուրջը, նայեց իր ձիու վրայ, ու երբ տեսաւ, որ նա շատ հեռու չէր գնացել, կրկին գլուխը դրեց իր խուրջինի վրայ, որ բարձի տեղ էր ծառայում, ու պառկեց։

Ուրեմն նա քնած չէր եւ եթէ քնած էր, այժմ զարթնեցաւ։ Խռովութեան նման մի բան կրկին ցնցեց ուղեւորի դէմքը. Նրա ականջները սկսեցին լայնանալ եւ շրթունքը դողդողալ։ Բայց երբ նրա աչքը ընկաւ նիզակի վրայ, տեսաւ, որ նիզակը բաւական հեռու ցցուած էր գետնի մէջ, եւ ուղիղ դէպի այն կողմը, որտեղ թաքնուած էր ինքը։ Այդ առիթը, կարծես նրան մի փոքր հանգստացրեց. Նրա դէմքը այժմ խաղաղ կերպարանք ընդունեց եւ աչքերի մէջ փայլեց ուրախութեան նման մի բան։ Զէնք — այդ էր հարկաւոր նրան իր գիտաւորութիւնը կատարելու համար… Յանկարծ, որպէս մի դարանակալ վագր, նա դուրս թռաւ եղեգնաբոյսերի միջից, խլեց նիզակը եւ արձանացաւ պառկած Քրտի առջեւ։

— Տուր զէնքերդ, եղաւ նրա առաջին խօսքը։

Քիւրտը տեսնելով այդ այլանդակ կերպարանքը, զինուորի քրքրուած վերարկուի մէջ եւ իր ծաղրական դրութիւնը, մի արհամարհական հայեացք ձգեց նրա երեսին, եւ առանց փոխելու իր պառկած դիրքը, ձեռքը տարաւ ատրճանակին, եւ ուղղելով դէպի խենթը, ասաց.

— Առ, առ…

Ատրճանակը որոտաց եւ գնդակը անցաւ խենթի կողքի մօտից։

— Անիրաւ, դու ընդդիմանո՞ւմ ես, գոչեց նա եւ նիզակի ծայրը ուղիղ խրեց Քրտի կոկորդի մէջ։ Տաք արիւնը դուրս ցայտեց վէրքից. Նրա գլուխը դողդողաց եւ ինկաւ գետին։

Կրկին բարձրացաւ Քիւրտը եւ մի երկրորդ անօգուտ փորձ փորձեց, ձեռքը տարաւ դէպի իր սուրը, կիսով չափ դուրս քաշեց պատեանից, բայց ձեռքը թուլացաւ եւ սուրը մնաց իր տեղում։

— Շուն, ինչո՞ւ ես սպանում ինձ, հարցրեց նա մահուան տագնապի մէջ։

— Դու շատ ես սպանել իմ ազգից… դու շատ ես յափշտակել… ես ձեզանից սովորեցայ սպանելը… ձեզանից սովորեցայ յափշտակելը… ես հեռու ճանապարհ պիտի գնամ… տեսնում ես, ոչ հագուստ ունեմ, ոչ զէնքեր եւ ոչ ձի։ Քո հագուստը, քո զէնքերը եւ այդ գեղեցիկ ձին, որ արածում է խոտերի մէջ, ինձ պէտք էին… Ես գիտէի, որ քանի շունչդ բերանումդ է, ոչինչ չես տալ, դրա համար քեզ հանգստացրի… Գուցէ դու զըրկուեցար բայաքիտի կողոպուտից, բայց փոյթ չէ, քո եղբայրները այնտեղ գործում են եռանդով…

Քիւրտը ոչինչ չը լսեց. Նրա աչքերը արդէն փակուել էին… եւ անշունչ դիակը տարածուել էր գետնի վրայ։

Այդ բոլորը կատարուեցաւ մի քանի րոպէի մէջ։ Ուղեւորը մերկացրեց իր զոհին, նրա դիակը քաշեց, տարաւ եւ թաքցրեց եղեգների մէջ, ծածկեց իր քրքրուած վերարկուով, եւ ինքը հագնելով նրա զգեստը, կրելով նրա զէնքերը,— թռաւ գեղեցիկ ձիու վրայ, եւ չարունակեց իր ճանապարհը։

Դ.

Այդ անցքից մի օր յետոյ, մի ձիաւոր, Քրտի ձեւով հագնուած, ծոփ նըման ալանալով, մտաւ Տէր-Ղուկասովի բանակը։ Նա յայտնեց, թէ գեներալի անունով շատ կարեւոր նամակ ունի բերած։ Նրան տարան դէպի գեներալի վրանը։ Մի օֆիցերի ձեռքով նամակը ներս ուղարկեց նա, իսկ ինքը վրանի դրսումը սպասում էր, հոգ տանելով իր ձիուն, որ շատ քրտնած էր։ Մի քանի րոպէից յետոյ նրան ներս կանչեցին։

Վրանի մէջ նստած էր միջահասակ մի զինուորական, լեքը կազմուածքով եւ առիւծի խրոխտ դէմքով։ Դա ինքը Տէր Ղուկասովն էր։ Նա ալեւոր գլուխը թեքած ունէր գրասեղանի վրայ, ուր ածած էին շատ նամակներ, որ նոր էին բացուած։ Նա կրկին վեր առեց նրանցից մէկը, կարդում էր եւ անդադար ծխում էր։ Նրա անհանգիստ դէմքը արտայայտում էր ներքին խռովութիւն եւ խորին ցաւակցութիւն։ Նա դարձաւ դէպի նամակաբերը հարցնելով.

— Դու Հա՞յ ես։

— Բացի հայ լինելս, տէրտէրի որդայ եմ, պատասխանեց երիտասարդը։

Գեներալը մի սուր հայեացք նրա համարձակ դէմքի վրայ եւ շարունակեց իր հարց ու փորձը։

— Բերդում հա՞ց կար։

— Մի քանի օրից յետոյ կը սպառուի մէկմէկու միս ուտել, եթէ չէին կամենայ քաղցած մեռնել։

— Ջուր ինչպէ՞ս։

— Ջուր կայ։ Պէտք է դրսից տալ. ցերեկով դուրս գալու հնար չկայ. իսկ գիշերը երբ մթնում է, թով տասը քան մարդ իջեցնում պարիսպներից, որ գնան ջուր բերեն. Քրտերը այդ լաւ են իմանում, հետեւից հրացանի են բռնում, եւ գնացողներից շատ անգամ մէկն էլ չէ վերադառնում։

— Հրազէնների պաշարը ինչպէ՞ս է, — վառօդ, գնդակ ունի՞ն։

— Սպառուել էր, բայց մի էլի մեր Հայերի երեսը թող սպիտակ լինի — դուռս բերդի մէջ թաքցրած բաւական զէնքեր, վառօդ եւ գնդակ, հիմա նրանցով են կռւում։

ԲԱՑՖԻ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :.: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՄԹՆՈՑ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Օտար երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 19 ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI 19 AOUT 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3502
Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

>>>> • <<<<

Անցեալ Մայիս 25ին հարցարան մը ուղղած էինք մեր ընթերցողներուն, ճիշդ այս խորագրով: Նոյնութեամբ կ'արտատպենք զայն, ոչ միայն յիշողութիւնները թարմացնելու, այլեւ խնդիրը կրկին արծարծելու համար :

Հիմա որ 15 տարի անցած է այս գաղութին վրայ եւ արդէն սերունդ մը կազմուած, անհրաժեշտ կը գտնենք մեր աշխատակիցներուն եւ ընթերցողներուն ուղղել հետեւեալ հարցարանը.—

1 Ի՞նչպէս կ'ըմբռնէք օրուան նշանաբանը,— «Հայը Հայ պահել»։

2. Ի՞նչ է ձեր կարծիքը այն աշխատանքներու եւ ձեռնարկներու մասին որ կը կատարուին 10 - 15 տարի է ի վեր: (Դպրոց, դասընթացք, սան - սանուհիներու միութիւն, հայերէն խօսակցութիւն տուներու մէջ եւն.)։

3. Եթէ այս միջոցները անօգուտ կամ անբաւական կը գտնէք, ի՞նչ կը թելադրէք, իբրեւ աւելի գործնական եւ արդիւնաւոր ձեռնարկ:

4. Կը կարծէ՞ք թէ ազգային ոգին կարելի է պահել, եթէ իրենց մայրենի լեզուն մոռցած պատանիներու Հայոց պատմութիւն, Հայաստանի աշխարհագրութիւն եւ ուրիշ հայկական գիտելիքներ աւանդուին, իրենց հասկցած լեզուով (ֆրանսերէն)։ Օգտակար կը գտնէ՞ք ֆրանսերէն հրատարակութիւններ՝ նոյն ուղղութեամբ:

5. Անհրաժե՞շտ է մասնաւոր կազմակերպութիւն մը ստեղծել, յատկապէս այս գործին համար: Ի՞նչպէս:

Պատասխանները կարելի է գրել երկու ձեւով.—

1. Կարճ եւ ամփոփ դիտողութիւններ եւ առաջարկներ, իւրաքանչիւր հարցումի դիմաց.

2. Առանձին յօդուածներ եւ ուսումնասիրութիւններ՝ այս կամ այն կէտի կամ ամբողջութեան մասին:

«Յառաջ»ի Թղթակիցներուն կը յանձնարարուի նաեւ ներկայացնել իրենց շրջանին մէջ կատարուած աշխատանքները եւ արդիւնքները, թուանշաններով:

×

Հարցարանին Պրտատարակութենէն վերջը, ստացանք շարք մը պատասխաններ, բայց խմբագրութիւնը նախընտրեց յետաձգել անոնց հրատարակութիւնը :

Ինչու՞ ամառ էր — արձակուրդ: Լաւագոյն պիտի ըլլար սպասել մինչեւ աշուն, երբ աշխատակից թէ ընթերցող նորէն ամփոփուած կ'ըլլային իրենց սովորական միջավայրին մէջ: Աւելի արամադիր՝ որոնելու, որ եւ է մտածում եւ առաջարկ մշակելու:

Այսօր ալ, նորէն արտատպելով հարցարանը, չենք ուզեր անտեսել: Արժանիքը ամէնէն բանուկ եղանակն է: Ամբողջ քանակներ պարպուած են եւ այսպէս կրնայ տեւել մինչեւ հոկտեմբեր :

Արդ, կ'ուզենք որ այդ մէջ - երկու ամիսները ծառայեն ու — ւելի լրջօրէն եւ գիտակցօրէն խորհելու այս հարցի մասին, կարծիքներ փոխանակելու, միտքերու մէջ եղած առարկան գաղափարները հասունցնելու :

Բոլորին կարծիքը ազատութիւնը պահելով հանդերձ, կ'ուզենք դիտել տալ թէ՝ չի բաւեր հրապարակել կամ յանդուգն ծրագիրներ առաջարկել: Հարկ է պատճառաբանել, մանրել, հասկցնել դարմանը, ցանկը, եւ մանաւանդ ապացուցանել անոնց գործնականութիւնը: Այլապէս կը նետենք նոր քաոսի մը մէջ, և մարդիկ իրենց գլուխը ալ կը մոռնան :

Ինչպէս բացատրած ենք Հարցարանին հրատարակութեամբ, Ֆրանսայի Ամերիկայի մէջ ալ նոյն անձկութիւնը կը պատրուակէ այս հարցով — նոր սերունդի փրկութիւն: Եւ մինչեւ այ — սօր — ամիսներէ ի վեր — շարք — շարք պատասխաններ կը տպուին «Հայրենիք»ի մէջ, որ նոյնպէս հարցարան մը բացած էր:

Ընդհանրապէս երկար, ուսումնասիրուած գրութիւններ են որ Կ'երեւան «Հայրենիք»ի մէջ, ծանօթ ստորագրութիւններու տակ. (Երբեմն երկու — երեք յօդուած՝ միեւնոյն անձին կողմէ):

«Յառաջ»ի էջերն ալ բաց են ամէնուն առջեւ, ոչ միայն հարցեր լայնօրէն ուսումնասիրելու, այլեւ գործնական առաջարկներ բանաձեւելու համար:

Կրկին սեղանի վրայ դնելով այս խնդիրը, մենք պատրաստ ենք մեր մասնակցութիւնը բերելու:

«Բոլորս ալ գիտենք թէ ինչ ասածանելի հոգ է «Հայը հայ պահել» այս անձայրապետ Գաղութներին մէջ, ուր ամէն փորձ աւելի կը յանձնի եւ ուր բոլոր ճամբաները դէպի փոխառութիւն կամ փրկութեան կ'առաջնորդեն»: (23 Մայիս):

Եւ սակայն, ինչպէս կը շարունակենք գիտնալ, նոյնպէս պիտի ըլլայ անոր հետ, հարկին նորէն կը պատէ վեր հանել, կարիքը հետզհետէ կ'աւելնայ :

Մենք այնքան միամիտ չենք որ հաւատանք թէ կարելի է «Հայը հայ պահել» ճիշդ այնպէս ինչպէս պատերազմէն առաջ, հայաբնակ երկրի մը մէջ: Ուզենք ալ, միջավայրը կը խորտակէ մեր մէջէն, եւ կամ արգահատելի կացութեան մը կը մատնէ մեզ :

Մեր ճիգը պիտի ըլլայ համբերութեան ու ոգին պահել, մեր առաջարկութիւնները նոր սերունդին մէջ պահպանելու ձեռնարկներ: Հայ ազգը բազմաթիւ երեւոյթներու, բայց նաեւ քաղել է սորվիլ ինչ որ պիտի ըլլայ եւ կրնայ նորոգել, թարմացնել մեր կեանքը:

Ճիգ սատար համար ալ, մանաւանդ պատասխանութիւն կ'ենայ մեր հայրենասէր եւ հասուն սերունդին վրայ՝ խնդիրը վերլուծելու, կարելի խորութեամբ :

Պայման չէ որ մեր աշխատակիցները կամ ուրիշները տառապէս հետեւին հարցարանի բովանդակութեան :

Հարցարանը ուղեցոյց մըն է, բոլորին համար: Անոնք որ հարցը աւելի լայն տեսանկիւնէ դիտել, կրնան ամփոփել մեր շրջանակին մէջ: Իսկ ուրիշներու, աւելի հասուն նշանակէ համար հարցարանը կրնայ ծառայել իբրեւ ատաղձ, լայնօրէն պարզելու իրենց տեսակէտները սերունդի փրկութեան մասին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԷՐՍԻՄԸ ՀԵՐՈՍԱԲԱՐ ԿԸ ԴԻՄԱԴՐԷ

>>>> • <<<<

Մասնաւոր աղբիւրէ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն, օգոստոս 6 թուականով.—

Սուտ են թրքական այն զեկոյցները թէ Տէրսիմը ընկճուած է: Կռուողներու բարոյականը շատ բարձր է. Տէրսիմցիները հերոսաբար կը դիմադրեն, վհատութիւն ստեղծելով Թուրք զօրքի մէջ, որ այսպիսի դիմադրութիւն մը երբեք չէր ակնկալեր Տէրսիմցիներէն: Ամէնէն սրտապնդիչը այն է, որ Լեռը ամբողջութիւն մը կը ներկայացնէ: Տէրսիմցիները ուխտած են միակամ եւ միասիրտ մնալ, կամ մեռնիլ միասին եւ կամ ապրիլ միասին :

Բացարձակապէս սուտ է այն լուրը, թէ ապստամբներու ընդհանուր պետը՝ Սէյիտ Րիզան վիրաւոր է : Սուտ է նաեւ այն, թէ Սէյիտ Րիզայի տղան անձնատուր եղած է Թուրք զօրքին :

Էնկիւրին գիտակցաբար այս շինծու լուրերը կը տարածէ՝ քրտական միւս շրջաններու կորովը խորտակելու եւ ընդհանուր ապստամբութեան մը ուրուականը իրմէ հեռու վանելու համար:

Տէրսիմի մէջ Սէյիտ Րիզայի հրամանատարութեան տակ կը կռուին հետեւեալ աշիրէթները, — Գարապալլի, Ապաս Ուշաղի, Ֆարաթ Ուշաղի, Շամ (Ուշաղին ցեղախումբերէն վերջ միշտ կը կրկնուի), Գոչ, Մազգուտ, Ալլան, Գէյթ, Բազկիավար, Ռասիպ, Ֆիզոլ, Գուննեչամ, Գախթիար, Լաթչին, Գալան եւ Խոնան Ուշաղի :

Այս ցեղախումբերը հաւաքաբար ստեղծած են պաշտպանողական բազուկ մը, ընդունակ պատուհասելու Թուրք բանակը եւ սանձելու անոր յարձակումները :

«Աւրուպական Արեւելք» հեռագրական գործակալութիւնը կը տեղեկացնէ.—

Տէրսիմի քրտական շրջանէն ստացուած լուրերու համաձայն, ըմբոստներուն դէմ կռուող թրքական բանակը ենթարկուած է ստուար կորուստներու: Էնկիւրի կառավարութիւնը վեր — ջերս 15.000 զինուոր ղրկած է Զիլանի շրջանը ուր ըմբոստութիւնը ծաւալուած է եւ արեւոտ բնդհարումներ տեղի ունեցած՝ Թուրք քերու եւ Քիւրտերու միջեւ: 22էն 38 տարեկան բոլոր այրերը զէնքի տակ կոչուած են եւ ղրկուած Տէրսիմի շրջանը, ըմբոստութիւնը զսպելու համար: Վերջերս նաւահանգիստներ ներկայիս բանակին եւ ռազմական պաշարներու ներսին կը գտնուին: Ուրփայի մէջ նիրկայիս միայն 100 զինուոր կը գտնուի, մնացեալ մասը ղրկուած է ապստամբ շրջանները: Հակառակ թրքական ժամուլի հաւաստումներուն, ըմբոստները միշտ զօրեղապէս ամրացած կը մնան ներքին լեռներու մէջ եւ հոն կը մղեն թրքական բանակի բոլոր յարձակումները :

Թուրքերու կողմէ գրաւուած գաղտնի զրոյցներու, ապստամբութեան Մարտինի բանտերը լեցուած են գերի Քիւրտերով: Այս գերիներուն հարցաքննութիւնները ժամանակաւորապէս ենթարկուած են :

Չինեւճափոնական պատերազմը

Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Շանկայի մէջ եւ շրջակաները: Կ'ըսուի թէ Չինացիները 50.000 զինուոր ունին այս ճակատին վրայ, իսկ Ճափոնցիները երկու զօրաբաժին եւ ցամաք հանած են, հակառակ անընդհատ ռմբակոծութեան, ցամաքէն թէ օդէն :

Չինաստան «ազգային զօրաշարժ» հրատարակեց, իսկ Ճափոնի դաշնակից որոշեց ազգ. ժողովը բացառիկ նիստի հրաւիրել սեպտեմբեր 3ին, պատերազմական վարկեր քուէարկելու համար: Ճափոնական թերթերը կը գրեն թէ ըմբոստութիւն ծագած է Չինաստանի մէջ: Մէկ մասը կ'ուզէ պատերազմել Ճափոնի դէմ, իսկ միւս մասը՝ լինել զանոնք:

Հազարաւոր Անգլիացիներ եւ Ամերիկացիներ, ինչպէս եւ ուրիշ օտարականներ փախած Շանկայէն, իրենց պետութեանց նաւերը ապաստանելով:

• Անգլիական դաշնաւոր արտակարգ նիստի հրաւիրուեցաւ: Ապաքին ասպետ Լոնտոն վերադարձաւ արտաքին նախարարը, Պ. Իտըն, կարճ կապելով իր արձակուրդը: Լոնտոնի մէջ ծանր մտահոգութիւն կը պատճառէ թէ չինեւճափոնական եւ թէ սպանիական պատերազմները :

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնն ալ ուշադրութեամբ կը հետեւի Հեռ. Արեւելքի դէպքերուն: Որոշուած է ամէն զօրք պատրաստել, Ամերիկեան ատմանները հեռացնելու համար :

Սպանիական պատերազմը եւ Միջերկրականը

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Թղթակիցը կը հեռագրէ թէ սպանիական «Մար Նեկրօ», փոխադրանաւ ալ Թորփիյահար եղած է Տարանոյ աղէն: Կ'ըսուի թէ նաւը ընկղմած է բոլոր նաւաստիներով :

Այս երկրորդ յարձակումն է որ կը կատարուի Տարտանէլի առջեւ: Զախակողմեան թերթերը կը շարունակեն Իտալիան մեղադրել այս յարձակումներով :

Անգլիական կառավարութիւնը մեծապէս անհանգստացած է Միջերկրականի մէջ պատահած դէպքերէն, յանձնարարեց որ Թորփիլահար մը դիմեն ընկերական անգլիական նաւերուն: Այս Թորփիլները պիտի յարձակին որ եւ է սուզանաւի վրայ որ յարձակում կը կատարէ, առանց նախապէս ազդարարելու: Օտարին նախարարութեան մէջ կը խոստովանին թէ նաւարկութիւնը այլեւս ապահով չէ Միջերկրականի մէջ եւ թէ սուզանաւերը կը գործեն մինչեւ Տարտանէլի անցքը :

**** Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Սանթանտէրի ճակատին վրայ: Զօրքերը կը համաձայն կացութիւնը այնքան ծանրացած է որ, բանակցութիւնները կը կատարուին, քաղաքը յանձնելու համար :*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՏԱԼ ՄՐՑԱՆԱԿԸ

Բովէն թէ Ֆէօ - Մօնտի վերջին թիւին մէջ, Զօր. Արմանկօ դասեր կը նուէ Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւներէն: Նախ կը ճշդէ թէ տարբերութիւն մեծ է ընդհ. պատերազմին եւ քաղաքացիական կռիւներուն միջեւ. Սպանիոյ կռիւները կը նմանին ռազմաճակատի :

Այսպէս Իտալացիները, Գերմանացիները եւ Ռուսները, Սպանիոյ ռազմաճակատին վրայ, կը ճշդեն իրենց արդիական զէնքերուն արժէքը:

Միւս խումբին եւ գերմանական կառավարութիւնները բացառիկ բախտ մը ունեցած են իրենց պատերազմական նարտարապետութիւնն եւ զէնքերու ռազմական փորձի ցերեկ, իրենց գիւտերական մասնագէտները աւելի ուշով կը հետեւին կռիւներուն՝ ճշդելու համար բէֆօլիւաթմանկապակարարութեան եւ զէնքերը, զորս յանձնած են երկրամասեան պատերազմին: Այսպէս իրական փորձի կը կատարուին Տորնետները, նոր հրասայլերու տոկունութիւնը, զէնք - ցիրներու արագաձգութիւնն, բրձ. դանդաղներու հասցնելու մասին:

Արդիւնք. վարք, եթէ ընդհ. պատերազմը ծագի, աւելի լաւ գործածելու զէնքերը:

Բայց Թերէպիսս, զերմանական, ռուսական եւ իտալական զէնքերուն կատարելութիւնները կը կատարուին Սպանիացիներուն մարմին վրայ :

Ողջերու վրայ կատարուած մահաբերական այս փորձերը երեւ ապարելու ունենալ դառն մը կը կազմեն Եւրոպայի ցինքուած համար, բարոյական դասերը այն չէ :

Ահա մեր աչքին տակ կը տեսնենք, որ եւրոպացին մահուան սեղանին վրայ բարձրացուցեր է Սպանիացիները, ու զէնք կը փորձէ խեղճերուն վրայ, հասկնալու համար թէ բոլոր կան սուրը լաւ կը կտրէ գլուխը, թէ գերմանականը: Աշխարհասասանութեան այս միջավայրին մէջ որո՞ւն զէնքերը կատարելագործուած են, չեմ գիտեր (բերնես ժամանակը մեր վերջ կ'իմանանք, մենք ալ փորձի դրուելով), կ'ուզեմ արձանագրել միայն որ մերն այսինքն ծանօթ չէր բնաւ թէ Էլն-աստանեալ, այս զէնքերու փորձը, բայց հայաստանաբար աշխատանքը կրկնող մեծաւ մանագործութեան եւ վայրագութեան մրցումնէր չատ կատարուեցաւ, բայց անոնք կարելի է համարել անիրաւ աճ նպատակներ: Այսպիսի հաւաքական ձեռլ. մարդկային՝ նման բազմութիւններու վրայ զէնքի փորձ կատարելով եւրոպացին ու կը մերկացունէ առաջին անգամ:

«Նորագոյնի՛ն — ընդհ. պատերազմին Թուրքերը (բուրք ջեթիկները) ահագին Հայերու վրայ փորձեր կատարելիք՞ եւ բոլոր թեթեւի ծանր եղբայրներով կ'ուզէին հասկնալ մահացութեան աստիճանը:

Քիչ մնաց որ բարբարոսութեան առաջնութիւնը Եւրոպացիներուն տայինք, — եթէ Թուրքերու, որ պարկէին մէջ եւս առաջնութիւնը խլեցին:

Ըստ մեզի, բէեր, առաջին հանդերձանքներդ Թուրքերը ըլլան թէ Եւրոպացիները, բայց ալ իրար կ'արժեն, ճանի կը մնայ Հայուն սիրտը :

ԱՐԱՁ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՀԱՆԴԷՊ

«Թան»ի Թղթակիցը երէկ ընդարձակ Թղթակցութիւն մը հրատարակած էր Էնկիւրիէն, այս խորագրին տակ. Տեղի անձկութեան պատճառով, այսօր կուտանք միայն փոքր մաս մը.—

Ազգ. Մեծ Ժողովին աղէն խօսած ճառին մէջ, 1937 Յուլիս 14ին, երբ վաւերացման կ'ենթարկէր Ժընեւի մէջ կնքուած համաձայնութիւնները Սանճաքի մասին, վարչապետ զօր. Իսմէթ Ինէօնիւ համառօտակի կը յիշէր «Թունճէլի» երկրին Տէրսիմի մէջ ծագած խռովութիւնները: Առանց այս մասին ծանրանալու, վարչապետը իր արագ զեկուցումը կը վերջացնէր, հաւաստելով թէ հանդարտութիւնը վերահաստատուած է եւ թէ անհոգ են զօրքին ծանր կորուստներու մասին լրջած լուրերը, քանի որ գործողութեանց սկիզբէն ի վեր ունեցած էին միայն 13 մեռեալ եւ 18 վիրաւոր :

Հարկ է մօտէն հետեւած ըլլալ Թուրքիոյ անցուդարձին՝ Հանրապետութեան հաստատումէն ի վեր (1923), այս կարճ յայտարարութենէն իմանալու համար քրտական հարցին մէկ դրուագը. հարց մը որ փափուկ հանգամանք ունի տակաւին: Արդարեւ, Թուրք մամուլը խնամով կը զգուշանայ տալու «քիւրտ» բառը որ Աթաթիւրքի երկրին պիտի յիշեցնէ Սէյխի աղէտալի դաւադրութիւնը, ստորագրուած՝ 1920 օգոստոս 10ին, Թուրքիոյ — այն ատեն դեռ Օսմ. կայսրութիւն — եւ մեծ պատերազմի յաղթական դաշնակիցներուն միջեւ: Սէվրի մէջ, որ սամանեան կայսրութիւնը անողոքաբար անդամահատուած էր բրիտանական նախաձեռնութեամբ, Մեծն Բրիտանիա պնդած էր Քիւրտիստանի հանրապետութեան մը հաստատման: Այդ նոր պետութիւնը պիտի բովանդակէր այն շրջանները ուր մեծամասնորէն Քիւրտեր կը բնակէին: Իր ծրագիրը քօղարկելով Ուիլսընեան սկզբունքներու զգեստին տակ, Անգլիա կը պահանջէր «ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունք» — միեւնոյն ատեն հետապնդելով Հայկական անկախ պետութեան մը հաստատումը, Անգլիա իրականին մէջ կը հետապնդէր յաւիտենական «Հիւանդ Մարդու»ն վերջնական քանդումը: Այս գործողութեամբ կը յուսար միանգամ ընդ միշտ կարգադրել Արեւելքի անլուծելի խնդիրը, երբեւ ամէնէն օգտակար եղանակը բրիտանական ազդեցութեան համար:

Ինչպէս գիտենք, դէպքերը այլապէս պիտի անցնէին, որովհետեւ հերքածին վրայ կը բարձրանար հրաշագործ վերանորոգիչին՝ Մուսթաֆա Քէմալի աստղը: Փօլ Ժանթիյոն («Թանի Պոլսոյ թղթակիցը, այժմ Հռոմի), 1929ին տպուած իր գրքին մէջ, «Մ. Քէմալ կամ Արեւելքը որ յառաջ կը խաղայ», վարպետ ձեռքով նկարագրած է Թուրքիոյ վերակենդանումը Աթաթիւրքի մղումին տակ: Մ. Քէմալի կատարած ահագին գործին մէջ, Լօզանի դաշնագիրը (1923 յուլիս 24) կը կազմէ ամէնէն փառաւոր էջերէն մէկը. այդ եղաւ պսակումը իր ազգային բանակներու յաղթանակին, ամէնէն որոնք ծով նետած էին հելլենական զօրքը եւ Փոքր Ասիան ազատած դաշնակիցներու պաշտպանած հելլենական լուծէն: Բիւզանդական կայսրութիւնը, ինչպէս քրտական հանրապետութիւնը եւ ինքնավար Հայաստանը ապրեցան այնքան որքան

(Լաւրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԴԵՐՎԻՇԻ ՄԱՐԳԱՐԻՏՆԵՐԸ

Ամերիկայից մեկնումիս նախօրեակին էր, որ ձեռքս հասաւ ընկ. Ն. Աղբալեանի «Բանաստեղծի յուշատետրը» մանրանկարչի առաջին պրակը. Մեր մեծանուն հեղինակը, իր այլ բարեկամների շարքում, ինձ եւս պատիւ էր արել ուղարկելու մի օրինակ իր այդ գրքոյկից:

Երկարատեւ ճամբորդութեանս ընթացքում հնարաւորութիւն չունեցայ կանգ առնել այդ երեւոյթի վրայ: Հիմա, երբ, ինչպէս մեր ժողովուրդն է ասում՝ «գլուխս ձեռս ընկաւ», ուզում եմ «Յառաջ»ի միջոցով առնել իմ մտածումները այդ երեւոյթի մասին:

Երեւոյթ եմ ասում, որովհետեւ իրօք երեւոյթ է, երբ Ն. Աղբալեանը հրապարակ է գնում մի գրքոյկ՝ թէկուզ 18 էջնոց մի վտիտ պրակ՝ եւ դեռ խոստանում է հրատարակել այդպիսի գրքոյկների մի շարք, եթէ գտնուեն ընթերցողներ, որոնք ապահովեն այդ պրակների տպագրութեան ծախսը:

Իսկ այդ ծա՞խսը ... Ամէն մէկ պրակի 5 հարիւր օրինակի համար ընդամէնը 2 հարիւր ֆրանք: Ասենք թէ ֆրանքի ներկայ անկումի հետեւանքով թող դա լինի 2 հարիւրի փոխարէն 3 հարիւր ֆրանք, կամ ամերիկեան դրամով 12 տոլարից էլ պակաս: Իսկապէս որ մի ողորմելի գումար:

Այդքան չնչին է լինելու ծախսը, որովհետեւ այսօր հայ իրականութեան մէջ միանգամայն «բնական է» յակ Ն. Աղբալեանի նման գրողի բերնից թէ, «աւելորդ է ասել թէ աշխատանքիս համար ոչ մէկ դրամ կը հանեմ այդ (տպագրութեան յատկացուելիք — Վ. Ա.) գումարից»:

Այս էլ երեւոյթ է, «բնականոն երեւոյթ» մեր կեանքում, ուր գրչի [illegible] [illegible] դրամ են վաստակում, մինչ Ն. Աղբալեաններ երկու հարիւր ֆրանք են փնտռում «Բանաստեղծի յուշատետրը» հրատարակելու համար:

Այս բոլորով հանդերձ, կրկնում եմ, աւելի քան ուշագրաւ եւ ափսոսելի երեւոյթ է այն, ինչ որ ձեռնարկել է ընկ. Ն. Աղբալեանը:

Ն. Աղբալեանը հեշտութեամբ գրիչ ձեռք չի առնում, հեշտութեամբ հրապարակով խօսք չի ասում: Նա, [illegible] դերվիշի նման, մարդկային իմաստութեան ահագին մի պաշար իր գլխում ամբարած, ձեռքը մի ցուպ, գօտուց մի ջրի շերեփ կախած, քայլում է աշխարհում: Բայց լու՞ռ այս իմաստուն հայ դէրվիշը հէնց էնպէս, իրեն համար, բան չի ուզում մարդկանցից, յաճախ մարդ էլ չի տեսնում, իսկ երբ տեսնում է, «բարեւ չի տալիս, բարեւ չի առնում անցնող ու դարձող կարաւաններից»:

Բայց երբ, իր հոգու ձայնին ունկնդրելով, կանգ է առնում այս հայ դէրվիշը եւ խօսք է ասում, նրա շրթունքներից իմաստութեան եւ ճշմարտութեան մարգարիտներ են թափւում: Եւ իր փոյթը չէ, թէ իրեն լսող կա՞յ, թէ իր թափած մարգարիտները ժողվող կա՞յ թէ ոչ, ինչպէս փոյթը չէ կարկաչող առուակի մը թէ իր կարկաչը լսող կա՞յ, ինչպէս փոյթը չէ երգող թռչունների, թէ իրենց երգին ականջ դնող կա՞յ եւ կամ իր ափերը ծեծող ծովի փոյթը չէ, թէ իր շառաչին ունկնդրողներ կա՞ն: Նրանք կանչում են, երգում եւ շառաչում հէնց էնպէս, իրենց համար: Թէ իմաստուն ես, թէ խելք ունես, թէ սիրտ ու հոգի ունես, դու փնտռիր եւ գտիր գեղեցկութիւնը այդ երգի, այդ կարկաչի եւ շառաչի մէջ:

Երբ երգում է այս հայ դէրվիշը — իսկ նա երգել էլ գիտէ եւ երգում է ամէնից խոհուն հայ երգը՝ Սայաթ Նովայի երգերը — երբ երգում է նա, զգում ես, որ ոչ մէկ ուրիշ հայ ձայնի մէջ կան այն թրթիռները, ինչ որ այս հայ դէրվիշի ձայնում:

Երբ իր մտքի լուսարձակը ուղղում է Հայոց պատմութեան եւ հայ մշակոյթի որ եւ է էջի վրայ, նոր եւ զմայլելի պատկերներ են գծւում աչքիդ առջեւ այնտեղ, ուր մինչեւ այդ ոչինչ չէիր տեսնում:

Եւ երբ հիմա հայ դէրվիշը խոստանում է թափել իր մարգարիտների մի մասը, մէկ երկու հազար ֆրանքի չնչին գին է դրանք ժողվելու համար, այնքան չնչին, որ դրասէր հայ մտաւորականներս իսկ կարող ենք եւ պէտք է հայթայթենք այդ գումարը:

Մեր այս զուրկ օրերում դժուար է լաւատես լինել. Եւ այնուամենայնիւ յանդգնութիւն ունեմ մտածելու թէ հայ դէրվիշի կոչը այնպիսի արձագանք պիտի գտնի, որ Ն. Աղբալեանը «Բանաստեղծի յուշագիր»ից զատ ուրիշ բաներ էլ ձեռնարկի:

Արդար չէ, որ մենք թոյլ տանք, որ հայ դէրվիշը իր հետ տանի մարգարիտների այն գանձը, որ կուտակել է տարիների ընթացքում: Եւ ինչ որ մեզնից է կախուած, պատրաստ ենք անել, որպէսզի նա, որքան կարելի է շատ մարգարիտներ թափի հայ մշակոյթի գանձարանին մէջ:

ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Յ. Գ.— Ներփակում եմ 100 Ֆրանք, որ խնդրում եմ ուղարկել ընկ. Ն. Աղբալեանին իբրեւ բաժնեգին «Բանաստեղծի յուշագիր»ի մէկ օրինակի:

ՅԱՌԱՋ.— Հարիւր ֆրանքը փոխադրուած է ընկ. Աղբալեանի:

ՊՈԼՍՈՅ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ

Համաձայն էվգաֆի տնօրէնութեան եւ վարչութեան շրջաբերականներուն, Ազգ. Հիւանդանոցին դրասենեակը ձեռնարկած է պատրաստելու բարոյական անուան արձանագրուած բոլոր կալուածներուն ցանկը, ներկայացնելու համար էվգաֆին: Նոր օրէնքին 44րդ յօդուածին համաձայն, այդ կալուածներուն վերջնական արձանագրութիւնը պիտի կատարուի էվգաֆի տոմարի մէջ, եւ անոնց սեփականութիւնը անառարկելի պիտի ըլլայ այսուհետեւ:

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ»

(Հրատ. Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Փարիզ, 1937)

Երկու հայ սպաներ են այս գրքի հեղինակները, — Յ. Սահակեան՝ «Երկու տարի հայկական բանակին մէջ» եւ գնդ. Տ. Բաղդասարեան «Հայկական Հանրապետութեան վերջալոյսին»:

Երկուքն ալ «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուած են իբրեւ թերթօն, եւ, այժմ ամփոփուած առանձին հատորի մէջ:

Այս գրքի գրուածները կուգան լոյս սփռել Հայաստանի Հանրապետութեան օրերուն ներքին ըմբոստութեան, Թուրք-Թաթարական ապստամբութեան եւ խորհրդային իշխանութեան անիրաւ հալածանքներու մասին: Այնպիսի տագնապալի օրեր ու դէպքեր, որ յաւէտ անմոռանալի պիտի մնան մեր ազատագրական պայքարի եղերական պատմութեան մէջ: Հայոց պետական կեանքի մանուկ օրերուն դաւադիր ոսոխ, դուրսէն ու ներսէն, ժանիքները ցցած, անվերջ ծրագիրներ կ'որոճար մահացու հարուած տալու եւ դիտապաստ գետին փռելու ժողովուրդ մը, որ իր սեփական ազատութեան համար իր երակներն էր պարպած անդադար:

Անշուշտ երկու հեղինակները յաւակնութիւն չունին ռազմագիտօրէն դիտելու եւ դատելու թիկունքի դասաւորութիւնները եւ դէպքերու հանգոյցները, որոնք աղէտաւոր վախճանի մը յանգեցան: Անոնք հայկական բանակի մէկ գունդի եւ մէկ շրջանի ռազմական գործողութիւններն է որ կը պատկերացնեն, պարզ, հարազատ, անկեղծ ու ցաւագին շեշտով: Անտարակոյս, տարապիր հայութիւնը շատ քիչ բան գիտէ այդ դէպքերու մասին եւ նման հրատարակութիւնները կուգան միայն սատարելու, որ այս տարաբախտ ժողովուրդը կարենայ ճանչնալ իր ցեղի ռազմական ոգորումներն ու անզուգական [illegible]:

Ի՞նչ կը ներկայացնէր այդ օրերու ռազմաճակատը:

Հայաստանի Հանրապետութիւնը հազիւ մէկ տարուան կեանք ունէր, երբ հայկական հողամասերու Թաթար ապստամբութեան դրօշ պարզած էր. Գէօյիբէ-Վէտի, Կողբ, Սուրմալու, Զանգիբասար, Դիլիջան ու Ղազախ... Հրաբուխի պէս, մէկը միւսի ետեւէն, ներքին մի տարերային ուժով Հայաստանը տեւականօրէն հեւացող ռազմադաշտի մըն էին վերածած: Վառօդը միշտ չոր էր եւ թշնամին խրամներուն մէջ: Միակ փրկութեան լաստը հայկական նորակազմ բանակն էր: Եւ ահա թշնամին իր շօշափուկները նետած էր նաեւ հայկական բանակէն ներս: Խորհրդային Կարմիրներու դիւրավառ քարոզը խորտակած էր մեր բանակի [illegible]: Եւ, ահա Մայիսեան ապստամբութիւնները Ալեքսանդրապոլ, Դիլիջան եւ այլուր:

Չունէինք հայկական ոգիով միաձոյլ բանակ, չունէինք մարտունակ հրամանատարութիւն, չունէինք կարգապահ զինուոր ու զինուորական օրէնքներ: Մէկը ռուսական ուստաւէն կը ճառէր, միւսը թրքական եւ մէկ ուրիշը՝ հայկական բնատուր «ուստաւ»էն: Ծիրդ է, մեր բանակը բազմազան օրէնքներ ու կարգեր, աւանդութիւններ ու սովորութիւններ ունէր, որոնք բնաւ ներդաշնակ չէին, բայց ունէր մէկ ուստաւ, հայ հայրենիքի պաշտպանութեան ուստաւը, որուն առջեւ կը նսեմանային բոլոր ծամածռութիւնները: Եւ անարդար է եթէ չըսենք հոս, որ հայ զինուորը իր ամբողջութեան մէջ, անտարակոյս մարտնչող է եւ հայրենասէր: Ան բոպիկ ու գլխաբաց իր արիւնով օծեց տարաբախտ հայրենիքի սահմանները եւ դարձաւ մեր պետութեան հզօր խարիսխը:

Յ. Սահակեանի եւ գնդ. Տ. Բաղդասարեանի գործի մէկ ուրիշ առաւելութիւնը այն է, որ վերջապէս, զինուորը կուգայ իր խօսքն ըսելու: Զէ՞ որ, տոհմական զինուորը կապուած է աւելի շատ գործին քան խօսքին հետ: Ան տեսակ մը կրաւորական էակ է: Շատ կը գործէ, բայց քիչ կը խօսի: Անոր հոգին կատարեալ սաղմոսարան մըն է: Ռազմի բոլոր աղմուկները հոն են՝ զինուորին հոգւոյն մէջ, իրենց եղերական հեկեկանքներով:

Այս գիրքը, որ զարդարուած է առատ մարտիկներու մէկ-երկու քարտէսներով, մեծ դիւրութիւն կ'ընծայէ հետեւելու դէպքերու ընթացքին: Հիմնականը, որ ըստ իս, թերին կը կազմէ այս գրքին, Հայաստանի ամբողջական քարտէսի մը բացակայութիւնն է: Ռազմական գրականութեան մէջ քարտէսն է որ կ'առաջնորդէ, քարտէսն է որ կը պատկերացնէ եւ բովանդակութիւն կը տանի դէպի ժամանակի ճակատներ: Անոնց որ ծանօթ չեն այդ վայրերուն, քարտէսն է միայն որ կը խօսի եւ կը պատմէ:

Գիրքին մէջ տեղ գտած են նաեւ դէպքերու մասնակիցներու համեստ նկարները, որոնցմէ շատերը ինկած են անդարձ ռազմի դաշտերուն մէջ, թշնամիին առջեւ: Որքա՜ն յուզիչ են այդ անունները: Ամէն մէկը եկած հեռաւոր վայրերէ, [illegible], Հայաստան կերտելու, պետութիւն ստեղծելու, հայրենիքի սահմանները պաշտպանելու համար...

Այո՛, պէ՛տք է, պէտք է որ գրուի հայկական գունդերու պատմութիւնը, վերականգնելու համար Հայկական բանակին դիմագիծը:

Երզնկայի երկիրներու մէջ, հայրենիքի դռները առնուազն իրենց մարմնով [illegible] ցուրտ քանդակներն ունին, — «մեռած հայրենիքի համար», մակագրութեամբ,— գիւղերու անկիւններուն թէ քաղաքներու պողոտաներուն մէջ: Մինչդեռ մեր անանուն եւ բազմահազար զոհերը ոչինչ ունին բացի հայկական բարձրաբերձ սարերէն, որոնք բուրգերու պէս ցցուած անոնց դիակներուն վրայ, ինկարկու դարաւոր քարմերու պէս, լուռ աղօթք կը մրմնջեն:

Յ. Սահակեանի եւ գնդ. Տ. Բաղդասարեանի այս փորձը պէտք է հետեւորդներ ունենայ բոլոր անոնց մէջ որոնք ծանօթ են, գիտեն, դերակատարներ են եղած մեր ռազմի պատմութեան:

Զինուորը գիտէ իր տեսածը եւ ապրածը պատմել տաք շունչով, վարակիչ ոճով եւ յուզիչ շեշտով:

Ահա՛ հայ զինուորը խրամներու մէջ, պայուսակը կռնակին, զէնքը ձեռքին:

— «Դիրքերուն վրայ» — կարճ հրամանը կուտամ ու կ'անցնիմ... Անոնք հաւաքուած էին բոցավառ խարոյկի մը շուրջ եւ իրենց խումբ ուրոյն շրջանակ մը կազմելով պատմութիւններ, հէքեաթներ, անցեալի դառն ու քաղցր յուշեր իրարու պատմելով, օրերը կը սպաննէին: Ո՞վ կրնար չափել անոնց հոգիներուն մէջ թրթռացող յուզումները, ո՞վ կրնար իմանալ թէ ի՞նչ ցաւեր ու խոր խոր վիշտեր ննջած էին անոնց ամէն մէկուն սրտին մէջ... Հայ զինուո՜րը... Եղերական, դառն, արիւնոտ պատմութեան մը բովէն անցած, վշտի ծանր բեռան տակ կքած...» (էջ 529:

Եւ այսպէս օրեր ու տարիներ, պահակ հայրենիքի, պահակ հայութեան, հայ զինուորը կանգնած էր մեր փոքրիկ եւ աննման հայրենիքի սահմաններուն վրայ... Դիւրին չէր երկիր, բանակ ու պետութիւն ստեղծել:

Եւ այս գիրքը կուգայ մեր ռազմի դաշտերուն սարսուռը ցանելու մեր հոգիներէն ներս եւ ամոքելու մեր վիրաւոր սիրտերը:

Պէտք է կարդալ, կարդալ ու խոկալ, մեր երկրի պատմութիւնն ըմբռնելու համար: Գնահատելի գործ մըն է կատարած են մեր բանակի այս երկու զինուորները եւ պէտք է աջակցիլ որ աւելին կատարուի:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԱԴԱՄԱՆԴԷ ԱԿՌԱՆԵՐՈՎ ՍՂՈՑԸ..

Ամառուան հեղձուցիչ տաքը դուրս թափած է մեզ սենեակներէն: Քանի մը ընկերներով նստած ենք բացօթեայ սրճարանի մը առջեւ, [illegible] Գիշերուան ժամը 12ն է, եւ կը յամենանք սենեակ վերադառնալ, տաքերու սաստկութեան վախէն: Մեզ մօտ գտնուող սեղանի մը շուրջ նստած կը տեսնեմ, հօկեան մը, համայնավար մը եւ ռամկավար մը: Տաք տաքէ կը վիճին գլուխ գլխի, կը ցուցնեն՝ «Ամառուան կարեւոր խնդիրներու շուրջ»:

— Ոչ, այլեւս կարելի չէ հանդուրժել, ամէն յետին միտք ու նպատակ մերկացուածնոց կ'երեւայ. ամէնէն բարեմիտներն անգամ անհանդուրժելի կը գտնեն Հօկի այս ընթացքը: Երեւակայեցէք, բաւական առաջ էր, ինծ ներկայացան Հօկի պատասխանատու անդամներէն մարդիկ, որոնք ծանօթ էին իմ հայրենասիրական զգացումներուս, եւ ըսին — «Հայաստանի համար ադամանդէ ակռաներով սղոցներ պիտի գնենք եւ ղրկենք, կը յուսանք չէք մերժեր ձեր մասնակցութիւնը բերել»: Հարիւր ֆրանք նուիրեցի. եւ այն օրէն ի վեր, տասնեակներով Հօկի ցնծութիւններ լսեցի, հարցապնդումներ ըրի, եւ մէջտեղ չելաւ. չհասկցանք թէ ո՞ւր անհետացան ադամանդէ ակռաներով սղոցներու գումարները:

Ռամկավարն է խօսողը:

— Այո, կը հասկնամ ձեր դառնութիւնն ու դժգոհանքը, ես ալ հարցուցած եմ այդ մասին եւ որոշ պատասխան առած չեմ, բայց եւ այնպէս ... կը յարէ հօկեանը:

— Ոչ ընկեր, եթէ այդ ձեւով խօսիս, այլեւս կարելի չէ իրար հասկնալ, որովհետեւ դուք հակահայաստանի մը ակնոցով կը դիտէք ու կ'ընէք ձեր քննադատութիւնները: Պէտք է գիտնաք որ՝ Հօկը Խորհրդ. Հայաստանի պետական մեքենային հետ կապուած օժանդակ մարմին մըն է, եւ կարելի չէ այդ ձեւով քննութեան առնել նման խնդիրներ, կը պատասխանէ համայնավարը:

— Տարբեր ակնոց չկայ, կայ չոր ու ցամաք ճշմարտութիւն մը, որ եւ է կերպով եւ որ եւ է գոյնով կարելի չէ ծածկել զայն: Երբ երկու տարի առաջ Դաշնակցականներ կը յայտարարէին թէ՝ Երեւանի մէջ կառուցուելիք հիւանդանոցի համար հաւաքուած գումարները մութ ձեռքերու մէջ անհետացած են եւ պրոպագանդի համար հրատարակութիւններու նախատեսուած [illegible] իրաւունք ունէին եղեր. մարդիկ ձեր ճշմարտութիւնը կը պարզեն եղեր: Ահա 1925էն ի վեր Եւրոպայի մէջ կը գործէ Հօկը, ի՞նչ դրական օգուտ ունեցած է մեր երկրին: 120.000 ֆրանք միայն Մարսէյլէն հաւաքուած է. ո՞ւր են եւ ի՞նչ նպատակի ծառայեցին այդ կարեւոր գումարները: Ինչո՞ւ հաշիւ չի տրուիր ժողովուրդին: Ես ռամկավար եմ եւ ազգայնական զգացումներ ունիմ, անդամ եմ մեր Վերաշինացին. մէջտեղն են Հօկի կեդր. Վարչութեան եւ տեղական մարմիններու շրջաբերականները, որոնցմով կը հրահանգուի ուժեղ պայքար տանիլ ազգայնական կազմակերպութիւններու դէմ: Ուրեմն, իմ հայրենիքի հանդէպ ունեցած շինարարութեան սատարելու ձգտումներս [illegible] տագործելով կը պարտադրուի ինծ որ իմ կուսակցութեան դէմ պայքարիմ հակառակ պարագային Վերաշինացի մը ջոջա՞: Եւ ա՛յս է մերկ իրողութիւնը: Ի՞նչպէս կ'ուզէք որ՝ մենք ուժ տանք սատարենք եւ համր կոյրեր դառնանք ի տես այս աչք ծակող անարդարութեանց եւ շահագործումներուն: Ինծ համար այլեւս բացայայտ իրողութիւն է, որ՝ Հօկ եւ Վերաշինաց անունով՝ մեր ժողովուրդի զգացումները կ'օգտագործուին ի նպաստ համայնավար պրոպագանդի:

Վէճը շարունակուեցաւ այսպէս երկար ատեն: Ամէն մէկը [illegible] կ'ըլլար համոզելու համար որ՝ միայն ու միայն հայրենասիրական ազնիւ զգացումներէ դրդուած կը խօսի:

— Աղէկ որ դաշնակցական մը չկայ բոլորնիս, գիտել կուտայ ընկեր մը: Մարդիկը այսքան ատեն [illegible] ժամուլով գրեցին ու խօսեցան ինչ որ ճշմարիտ էր, եւ տասնըհինգ տարիներ միայն մեր խելօք ռամկավարներուն խելքը տուն եկած է, եւ այսօր միայն կ'ըսեն այն ինչ որ տարիներէ ի վեր ըսուած ու կրկնուած է:

— Այդ հաշուով, ռամկավարներուն խելքն ու միտքը տասնըհինգ տարի ետ մնացած է, կը կատակէ ուրիշ մը:

— Այո, այլապէս ի՞նչ չարիքներ կարելի պիտի ըլլար կանխել: Եւ իրապէս ի՞նչ շինարար ու օգտակար [illegible] հնարաւոր պիտի ըլլար [illegible], եթէ, փոխանակ [illegible] ու անպէտ վէճերու, կարենայինք ժամանակին իրար հասկնալ, [illegible] ճերմակը զանազանել, փոխանակ [illegible] ջուր ծեծելու: Թէ՛ Հայաստանի եւ թէ արտասահմանի բարիքին համար իսկ:

— Լաւ է ուշ քան երբեք. լաւ բաներ մը ըլլալու նախանշաններ կան յուսանք որ գէթ վերջին անգամ պէտք կրնան իրար հասկնալ:

ՀԵԹԱՆ[...]

ԱՐԻՒՆՈՏ ՎԶՆՈՑԸ

Այլեւս իրականութիւն էր Թուրքիոյ մասնակցութիւնը պատերազմին. «Ամէն ինչ պետութեան» պատգամը տարածուեցաւ Թուրքիոյ մէկ ծայրէն միւսը, բոլոր մեծ եւ փոքր քաղաքները եւ հրապարակները կանգնեցին կախաղանի սիւներ, «մահ թշնամիներուն, դաւաճաններուն» Իթթիհատը ամբողջ ռազմ. կայսրութիւնը նետած էր պատերազմի բոցերուն մէջ: Եւ ահա սկսաւ բոլոր կարգի ապրանքներուն եւ մթերքներու բռնագրաւումը, մանաւանդ քրիստոնեաներու ապրանքները լեցուեցան Րիզէի մաքսատան ներսը եւ դուրսը: Ամէն օր հարիւրաւոր էշեր, ձիեր, ջորիներ կը լեցուէին մաքսատան առջեւ ու կը պարպուէին եգիպտացորէն, կաղին, չոր միրգ, տեղական կաշի, մէկ խօսքով ամէն ինչ:

Այս հսկայ պահեստին անուանական պետն էր Գէորգ էֆ. Ինչ ձեւով որ բռնագրաւուած էին ժողովուրդէն, նոյն ձեւով սկսաւ գողութիւնը ներսէն, առանց հաշիւ տալու: Պ. Ալթունեան խիստ դժուարին կացութեան մը մատնուեցաւ: Ոչ կրնար բողոքել, ոչ ալ անտարբեր մնալ: Այս պատճառով խեղճը շաբաթներով քունը կորսնցուց եւ միշտ կը մտածէր:

Երբեմն նստած տեղը կը սոսկար: Կը խորհէր թէ օր մը անշուշտ քննիչ պիտի գար եւ ամբողջ գողութիւնը իրեն պիտի վերագրուէր եւ յանցանքը պիտի քաւէր կախաղանով: Քանիցս փորձեց ընտանիքը Պոլիս փոխադրել, իր ջանքերը անցան ապարդիւն: Սեւ Ծովի մէջ պաշարման վիճակ յայտարարուած էր, ցամաքէն անկարելի էր, ոչ միայն Պոլիս, այլ Տրապիզոն երթալն իսկ վտանգաւոր էր: Իր աշխատանքն ալ աւելի ծանրացաւ. մաքսատան տեսչութեան մէջ նախապէս հազիւ 5-6 ժամ աշխատանք ունէր, իսկ այժմ եթէ 24 ժամ չէր հեռանար, անվերջ գործ կար, շրջապատուած էր տգէտ ու կոպիտ չաւուշներով, որոնց հրամանատարն էր հաջակուր Բէհզի էֆէնտի:

Գայլը մշուշոտ օդը կը սիրէ: Վերջապէս Լազիստանի կարեւոր մէկ քաղաքն էր, գեղեցիկները չէին պակսեր եւ Բէհզին քանի մը համախոհներով շարունակ ցնծութեան եւ խմելու ետեւէն էր: Երբեմն բռնի, երբեմն անուշութեամբ սարսափ ձգած էր ամբողջ Լազիստանի վրայ, գործին ամբողջ ծանրութիւնը թողնելով խեղճ Գէորգ էֆէնտիի վրայ: Շատ չանցած այս քաջառողջ մարդը իր առողջութիւնը կորսնցուց եւ սկսաւ ծիւրել: Նոյն ժամանակ որ սաստիկ կռիւներ բռնուած էր, բայց ճարահատ ոտքի վրայ անցուց: Հակառակ այս բոլորին, եթէ կարենար տուն երթալ, կը քաջալերէր յուսահատ կինը, մանաւանդ երբ սկսան Տարօնէն ահռելի սխրագործումները: Մէկ ամիս եւս համբերենք, Ռուսերը Րիզէն գրաւած կ'ըլլան, այն ժամանակ իմ առողջութիւնս վերագտնելը 15 օրուան գործ է, կ'երթանք Հիւսիսային Կովկասի նշանաւոր հանքային ջուրերը, ձմեռը կ'անցընենք Երեւան, գարնան կը վերադառնանք Պոլիս, ուր Անգլիացիները արդէն շատոնց տեղաւորուած կ'ըլլան...:

Թէեւ Գէորգ էֆէնտիի ենթադրութիւնը երազ մըն էր, սակայն բախտը սկսաւ ժպտիլ եւ իր անտանելի վիճակը քիչ մը մեղմացաւ, շնորհիւ նոր հասած երկու գերման սպաներու, որոնք վերջին ծայր կ'ատէին Թուրք պաշտօնատարներն ու հրամանատարները, թէեւ անոնց կ'ընկերանար Պոլսէն Թուրք սպայ մը որ բաւական գերմաներէն գիտէր, սակայն Գէորգ էֆ. միակ անձնաւորութիւնն էր այդ վայրենի ձորերուն մէջ եւ երկու սպաները շուտով մտերմացան: Պ. Ալթունեան ալ իր կարգին սիրայօժար բացաւ գերման սպաներուն, Բէհզիի անպարտաճանաչութեան եւ զինուորականի մը ոչ-վայելչ արարքներուն մասին: Գերման սպաները շնորհիւ խիստ դիտողութիւն եղաւ տեղական Բէհզիին, Կարնոյ զինուորական իշխանութեան կողմէ: Բէհզի ակամայ ցնցուեցաւ, եւ եթէ շարունակէր, կը զգար թէ վախճանը ծանր պիտի ըլլար: Կատակ չէր, Գերման բանակին երկաթէ կարգապահութիւնը:

Բէհզի, համակերպեցաւ առաւ-ներ կրճատելով:

Անկէց վերջ այլեւս Գէորգ էֆ. գրասենեակէն դուրս գործ չունէր, քիչ շատ կազդուրուեցաւ. Ֆիզիքապէս, միտքն ալ հանգստացաւ: Պահակին պահպանման պատասխանատուն Բէհզին եւ չաւուշներն էին:

Գէորգ էֆէնտիի բնակարանը բաւական ընդարձակ ըլլալով, առանձին սենեակ մը տրամադրեց Գերմաններուն այն համոզումով թէ գիշերային յարձակման մը կ'ենթարկուի: Տունին մէջ ապահովութիւնը չափ չունէր, Գերմանները ալ կը զգային այս պարագան, եւ երբեմն առանձին եղած ատեն զարմանքով կը հարցնէին թէ ինչպէս այս քրիստոնեայ քաղաքակիրթ ժողովուրդը շարունակ պահեր է իր գոյութիւնը:

Խեղճ ընտանիքին ուրախութիւնը շատ կարճ տեւեց: Լուր կուգար Օլթիի ճակատէն թէ Թիֆլիզը գրաւելու յաւակնող Էնվէրը երեք զօրաբանակներով չարաչար պարտուած ջարդ ու փշուր, մեծ մասը գերի ինկած, ինքն ալ մազապուր օձիքը ազատած է:

Կացութիւնը հիմնովին փոխուեցաւ: Թուրքերը աւելի կը սպասէին Հայերու վերագրելու պարտութեան պատճառները: Հարկ էր վերակազմել ջարդուած զօրագունդերը: Այս պատճառաւ տեղի ունեցան զինուորական տեղափոխութիւններ եւ առժամապէս Րիզէ հաստատուած գերման սպաները գացին Կարին:

Այս փոփոխութենէն անցած էր մէկ շաբաթ, երբ Բէհզին սկսաւ պատեանէն կամաց կամաց դուրս գալ: Երկրորդ շաբթուն այլեւս շղթան կտրած շան նման մտրակը ձեռքը աջ ու ձախ կը դառնար, հաճոյելով ու խօսքով [illegible] խեղճ զինուորները: Գէորգ էֆ. կը զգար թէ բարկութեան ամբողջ հաւորութիւնը իր գլխուն պիտի պայթի, եթէ որոշ ժամանակ մը եւս [illegible] ցակայէին գերման սպաները: Այս մտածումներուն մէջ թաղուած նստած էր գրասեղանին առջեւ, [illegible] վին ներս մտաւ, եւ երեսին սպառնացող ցուցամատը շարժեց:

(3)

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք —

Յուլիս 11ին, հայ բեմի ու գեղարուեստը սիրողներ, որոնք այլեւ[illegible] նահանգներէն եկած էին իրենց վերջին յարգանքը մատուցանելու ողբացեալ Զարիֆեանի, թաղումէն [illegible] մէջ խորհրդակցական ժողով մը ունեցան, ուր որոշեցին Ամ[illegible] հայաշատ քաղաքներուն յանձնախումբեր կազմել, թատերական եւ գեղարուեստական նոր [illegible] ժում մը ստեղծելու, ու [illegible] յուշարձան մը, իբր երախտագիտական համեստ արտայայտութիւն, սիրելի վարպետին գերեզմանին վրայ [illegible]

ԷՆԿԻՏԻ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ

—o—

ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԻ ՄԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

ԽՄԲ.— «Ճիւմհուրիյէթ» հետեւեալ տեսութիւնները կը պարզէ, իբրեւ պատասխան «Փրավտա»յի ազդարարութեան, որու մասին խօսեր էինք երէկ.—

Խորհրդային քաղաքականութեան բերաններէն «Փրավտա» յօդուածով մը կ'ուսումնասիրէ Թուրքիոյ կացութիւնը հանդէպ Փաշական պետութիւններու քաղաքականութեան ու կը տարուի աւելի կամ նուազ ենթադրական կարգ մը մեկնաբանութիւններու: Անգամ մը եւս անհրաժեշտ կը նկատենք պարզել Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը որ շատ ծանօթ ըլլալու է հիւսիսի մեր մեծ դրացիին, որովհետեւ որ եւ է գաղտնի բան չունի մանաւանդ Սովետներուն համար. Այս բացատրութիւնները օգտակար պիտի ըլլան ոչ միայն մեր դրացիներուն, այլ եւ բոլոր այն երկիրներուն համար, որոնց հետ յարաբերութիւններ կը մշակենք:

Թուրք հանրապետական կառավարութիւնը տակաւին Սուլ. Մեծ Ժողովի վարչութեան օրերուն, առաջին արտաքին բարեկամական յարաբերութիւնները Սովետներուն հետ է որ ունեցաւ եւ այդ օրերուն իսկ բարեկամական գաշինքին մէջ ալ արձանագրեց անոր վարչաձեւի մասին ունեցած տեսակէտը: 1921 Մարտ 16ին ստորագրուած այս համաձայնութեան մէջ Թուրքիա եւ Ռուսիա կը հաւանէին թէ իւրաքանչիւրը իր վարչաձեւն ունի եւ ոչ մէկը միւսին երկրին մէջ քարոզութիւն պիտի չընէ. փոխադարձաբար պիտի յարգուէին նաեւ վարչաձեւերուն թշնամի անձերն ու կազմակերպութիւնները: Անոր բացայայտ իմաստն այն է որ մենք կ'ընդունինք թէ համայնավարութիւնը Ռուսիոյ վերաբերեալ ներքին գործ մըն է, պայմանաւ որ այդ երկրին յատուկ ըլլայ: Սովետներն ալ կ'ընդունին յարգել Թուրք ազգայնական վարչաձեւը:

Այդ շրջանին եւ այսօր Թուրքեւսովետ յարաբերութիւնները նոյն են եւ երկուստեք յարգուող վարչաձեւերուն տարբերութիւնը որ եւ է արգելք չէ երկու երկիրներուն բարեկամութեան ինչո՞ւ:

Այս հարցումին պատասխանը պիտի բաւէ լուսաբանել մեր դիրքը Փաշական երկիրներուն ալ հանդէպ: Արդարեւ, ոչ մէկ ատեն յաւակնած ենք — թէ մեր եւ թէ ուրիշներու ի հաշիւ — թէ ներքին վարչաձեւերը կրնան համաշխարհային… գաղափարական դէպք մը կազմել:

Աթաթիւրքի Թուրքիան եւս յեղափոխութիւն մը սանձեց եւ նոյն իսկ յեղափոխութիւններ իր տան մէջ: Բայց բնաւ չենք բսած կամ խորհած թէ մեր յեղաշրջումները պէտք է բոլորը ամէն աշխարհիս մէջ ընդունուած յեղափոխութեանց: Ցետոյ այս մարզին մէջ ուրիշներու յաւակնութիւններն ալ բնաւ ճիշդ չենք նկատած եւ սակայն բսած ենք ամէն անգամ որ խնդիրը դարձած է մեր յարաբերութիւններու վրայ:

Համայնավարութիւնը կրնայ զգենուլ համաշխարհային դատի մը երկարագիծը: Առանց անհրաժեշտ երկարելու թէ պէտք կա՞յ տալ հաստատել կամ ոչ, մենք մեր բարեկամութիւնը Սովետներու հետ հիմնած ատեն, ըսինք թէ ամուր բարեկամութիւն մը կարելի է անկեղծութեամբ եւ պիտի չթոյլատրենք որ վարչաձեւերուն դէմ խօսքեր ըլլան կամ արարքներ գործուին: Մեր այս համոզումը որ բնաւ չէ փոխուած, կը բաւէ ցոյց տալու թէ ի՛նչ կրնայ ըլլալ մեր կեցուածքը այն պայքարներուն առջեւ որոնք թէեւ թէ գաղափարաբանութիւններ, իրապէս դէմ կը հանեն ժամանակի եւ միջոցի տեսակէտով Ցրանս. Ցեղափոխութիւնէն աւելի ուժեղ թափ չկայ: Վերջ ի վերջոյ անիկա ալ ինքնիր մէջ չքայքայեցա՞ւ. Նոյնիսկ զայն հեղնող մարդիկ եւ ժողովուրդներ չկա՞ն: Մէկ խօսքով, բառ մեզ, կարելի չէ արտաքին քաղաքականութիւնը քալեցնել գաղափարաբանութեամբ: Ձիշդ կամ սխալ, ամէն գաղափարաբանութիւն միայն կրնայ մնալ ազգային սահմաններէն ներս: Եւ արտաքին քաղաքականութիւնը իր հաւասարակշռութիւնը կը գտնէ միայն ազգային շահերու բախումին կամ կշիռքին հետ:

Հետեւաբար, շատ չափազանցութիւն է խորհրդածութիւնը «Փրավտա»յի, որ կը տեսնէ մէկը հիւսիսէն եւ միւսը արեւմուտքէն երկու Փաշականութեանց յառաջխաղացումը Պալքաններու ուղղութեամբ: Եթէ նոյնիսկ այս շարժումները գոյութիւն ունին, անոնք պէտք է քննուին ոչ թէ վարչաձեւի տեսակէտէ, այլ միմիայն իրրեւ քաղաքական կապակցութիւններ, բառին ամենալայն առումով (պետութական ալ մէջը): Անիկա տեսակ մը պատերազմի կամ խաղաղութեան քաղաքականութիւն մըն է, զոր ոչ մէկ երկիր աչքէ կը հեռացնէ եւ «Փրավտա»ն ալ գիտէ:

«Փրավտա» բնաւ չի սխալիր, ըսելով թէ՝ Թուրքիա հաւասարար քաղաքականութիւն մը կը հետապնդէ: Պատճառն այն է որ, արդարեւ, այսպիսի քաղաքականութիւն մը կը հետապնդենք ոչ թէ գաղափարաբանութեան ձեւին, այլ իրական ձեւին տակ: Բոլոր այդ քաղաքական «զոմպինէ»ցոնները որոնք արդէն գաղտնիք չեն — եւ ամէնէն առաջ մեր ուժը — կը ձգտին ապահովել այս քաղաքականութեան յաջողութիւնը, որուն ծարաւի ունին մարդկութիւնը:

Որ եւ է մէկէ աւելի մեր բարեկամ Սովետները պէտք է գիտնան, թէ որքան մենք նախանձախնդիր ենք մեր անկախութեան: Նեղուցներու խնդրի առթիւ Ռուսիոյ հետ մեր ունեցած թթու-անուշ խօսքերը դեռ նոր են:

Միւս կողմէ, անկարելի է երեւակայել որ մենք կրնանք փոխարինութիւն մը ընել որ եւ է մէկուն, Նեղուցներու նոր վարչաձեւը ճանչցած ըլլալուն համար:

Այն իրողութիւնը թէ մենք բարեկամական յարաբերութիւններ կը մշակենք Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ, բնաւ հակառակ չէ անկախ Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ սիրալիր բարեկամութեան: Մենք Միջերկրականի անմիջական ապահովութեան մէջ զօրաւոր եւ անմիջական շահեր ունինք: Ասկէ զուրկ է ըսել թէ մենք կողմնակից ենք այն երկիրներուն, որոնց նպատակն է խաղաղութիւնը պահպանել աշխարհի մէջ, որովհետեւ մեր համոզումով պատերազմը դժբախտութիւն մըն է:

Սակայն սաւիկա չի նշանակեր թէ մենք չենք գիտեր կռուիլ, պատերազմ մը յարուցանող խենթերուն ու աճպարարներուն գլխուն աշխարհը փըլցնելու ատակ զօրաւոր ենք: Շատ կը սիրենք խաղաղութիւնը, սակայն ի հարկին քաջութիւն ունինք ոչ մէկ բանէ վախնալու եւ պատերազմներու ամէնէն կատաղին մղելու: Ահա ամփոփումը Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան »

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊԸ

Գրած էինք թէ Յունաստանի կրթական Նախարարութեան մէկ հրահանգին համաձայն, բոլոր հայ դպրոցներու պարտաւոր են արտօնութիւն ստանալ:

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Այս հրահանգը առանձնապէս կը շահագրգռէ ազգային վարժարանները, նկատելով որ յարանուանական, Կ. Խաչի եւ Բարեգործականի վարժարանները անցեալ տարի արտօնութիւն ստացած ըլլալով, այս տարի միայն արտօնութեան վերանորոգում ստանալու համար դիմում պիտի կատարեն:

Կարծուածին չափ դիւրին չէ արտօնութեան խնդիրը, որ կապուած է ժամանածագամ ձեւակերպութիւններու հետ:

Նախ եւ առաջ, ազգային վարժարանները պիտի կորսնցնեն իրենց համայնքային հանգամանքը եւ պիտի նկատուին իբր սեփականութիւնը անհատի մը, որ պարտաւոր է լրացնել օրէնքին նախատեսած պայմանները: Վարժարանին տնօրէնը պէտք է ըլլայ վստահելի, պարկեշտ, դաստիարակուած, ընկերութեան եւ երկրին պիտանի անհատ մը: Պէտք է ներկայացնէ համապատասխան վաւերաթուղթեր, հաստատելու համար թէ հայ համայնավար եղած չէ, ոչ ալ քրէական յանցանքով դատապարտուած: Անկէ զատ, արտօնութեան համար պէտք է վճարել մօտ երկու հազար դրախմի գումար մը, իբր դրոշմաթուղթի տուրք:

Այս բոլորը պէտք է կատարուին մինչեւ Օգոստոսի վերջը, որմէ յետոյ կրթական նախարարութիւնը արտօնութիւն պիտի չտայ:

Ի՞նչ կ'ընեն ազգային իշխանութիւնները, Թաղականութիւն, Հոգաբարձութիւն եւայլն: Դժբախտաբար, մինչեւ այսօր որ եւ է գործնական քայլ առնուած չէ, ոչ ալ տրամադրութիւն կայ առնելու: Անփոյթ ու անտարբեր են իրաւասու մարմինները, իսկ Առաջնորդարանը կլանուած այլապէս «կարեւոր» գործերով, շատ քիչ կը զբաղի վարժարանային խնդրով:

Մեր գաղութին ամէնէն կենսական խնդիրն է այս, որուն կարեւորութիւնը պէտք չէ ստորագնահատել: Երեւակայեցէք անգամ մը թէ ինչ խուճապ կը ստեղծուի գաղթականյաններու մէջ, եթէ Հոկտեմբեր 1ին ազգային վարժարանները չվերաբացուին եւ աշակերտները մնան փողոցներու մէջ:

Կարեւորութեան արժանի կէտ մըն ալ կրթական նախարարութեան՝ հայ վարժարաններու համար պատրաստած ծրագիրն է, որ շաբաթը վեց պահ հայերէնի դասաւանդութիւնը կը թոյլատրէ: Պէտք է այժմէն զբաղիլ այս կէտով եւ մեր վարժարաններուն ծրագիրները յարմարցնել նախարարութեան ծրագրին:

ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Պէյրութի «Ազդակ» կը գրէ (29 Յուլիս.—

Անկէ քանի մը ամիս առաջ խաղաղ մթնոլորտի մը մէջ տեղի ունեցան Հալէպի Գաւառական Ժողովի մասնակի ընտրութիւնները եւ ժողովուրդը, առանց կուսակցական խտրութեան, քուէարկեց ի նպաստ համերաշխական ցանկին:

Ճիշդ նոյն ոգիով եւ տրամադրութեամբ տօգորուած, վերջերս կատարուեցաւ Հալէպի նոր քաղաքական Ժողովի ընտրութիւնը եւս, ու գործի հրաւիրուեցան բոլոր խաւերուն եւ հոսանքներուն վստահութիւնը վայելող անձեր, ինչ որ ամէն յոյս կը ներշնչէ, թէ ազգային կեանքը հետզհետէ կը մտնէ բնականոն ճամբու մը մէջ եւ ստեղծուած ներքին համերաշխութենէն պիտի նպաստաւորուին Բերիահայ գործերը:

Ուրախութեամբ պէտք է արձանագրել որ շնորհիւ ցոյց տրուած գիտակից վերաբերմունքի մը, վերջերս Հալէպը կը բոլորէ ներքնապէս համերաշխ եւ խաղաղ շրջան մը:

Դադրած են այլեւս երբեմնի ամուլ եւ անամէջ վէճերը, որոնք ներքնապէս տկարացնելէ զատ Հալէպահայը, արտաքնապէս ալ պառակտուած ցոյց կու տային զայն օտարներու աչքին:

Հալէպը, որ իր մէջ կը հաշուէ աւելի հոծ հայութիւն քան ամբողջ Լիբանանը, աւելի քան որ եւ է այլ շրջան, հրամայականօրէն պէտք ունի ներքին այդ համերաշխութեան եւ համագործակցութեան: Ան իր անցեալի հմայքով, կեդրոնական քաղաքի իր հանգամանքով պարտ էր օրինակ հանդիսանալ Սուրիոյ այլ շրջաններու 60,000 հայութեան:

Ի՞ՆՉՈՒ ՓԱԽԱՒ ԹԱԼԱԹ ՓԱՇԱ

—o—

«Ազդամ», երկար ատենէ ի վեր, Թերթօնի ձեւով երկար յօդուածաշարք մը կը հրատարակէ «Իթթիհատ եւ Թէրաքքըի վերջին շրջանները» խորագրին տակ

Հատուած մը այդ գրութենէն. —

Թալաթ փաշա, իր Պոլսէն փախուստին գիշերը, երբ Առնավուտգիւղ, իր հին մտերիմներէն Իհսան պէյի տունը ապաստանական վիճակի մէջ նստած կը խորհրդածէր, այս վերջինը, մտածելով որ ընդհանուր պատերազմի հետեւանքով, երկրին մատնուած վիճակը Թալաթ փաշայի եւ ընկերներուն երկրէն փախուստին յուրջ պատճառ մը չի կրնար կազմել, բայց նըկատելով որ մարդոց ոխին, վրէժ լուծելու զգացումներուն առիթ տուող շատ մը դէպքեր կան, հետեւեալը ըսաւ Թալաթ փաշային.

— Պետական մարդ մը կրնայ ձախողիլ իր քաղաքականութեան մէջ, նոյնիսկ կառավարութիւն մը կը պարտուի իր մուտ գործած պատերազմի մը մէջ: Բայց այդ կառավարութեան անդամները ստիպուած չեն երկիրը ձգելով փախչելու: Ձեզ այստեղէն փախչելու ստիպող գլխաւոր պատճառը, այնպէս կը կարծեմ որ Հայկական դէպքերն են: Ասոր համար է որ այստեղէն կ'երթաք. տակաւ այն անհրաժեշտ է: Միայն թէ, այս գործին մէջ շատ անհաշիւ կերպով եւ շատ չափազանցօրէն շարժեցաք ու այսօրուան թշուառութիւնը շահեցաք:

Իհսան պէյի այս խօսքերուն մէջ, կը գտնէ յօդուածագիրը, մասնաւորաբար ընդհանուր պատերազմի միջոցին հայկական գործերը վարելու մասին բանուած ուղին քննադատող իմաստ մը կայ: Թալաթ փաշա որ մինչեւ այդ պահուն յոգնած, լռեցած եւ այլեւս իր բոլոր ուժն ու քաջութիւնը կորսնցուցածի պէս մտիկ կ'ընէր իր խօսակիցը, յանկարծ փոխուեցաւ ի լուր ընկերոջ բայց խօսքերուն: Եւ, խիստ ու վճռական լեզուով մը յայտնեց թէ, այլեւս որ եւ է վիճաբանութիւն պիտի չկրնայ ընդունիլ այս նիւթին շուրջ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐՆԵՐԸ

—o—

Ռամկավար թերթերը կ'շարունակեն իրենց նուիրական պատերազմը Հօկին եւ բոլշեւիկներուն դէմ: Ահա նմոյշ մը եւս «Պայքար»ի խմբագրականէն (31 Յուլիս).—

— « Քանի մը տարուան իրողութիւնները զննելու եւ ճշմարտութիւնը գտնելու յօժար եղող մը, փորձառութեամբ պիտի համոզուի որ Խորհրդ. Հայաստանի եւ հայ աշխատաւորութեան անունով խօսող «Բանուոր»ական տարրեր, ոչ կարող եղած են մէկ սէնթ աւելցնել ամերիկահայ աշխատաւորի շարաթականին վրայ, եւ ոչ ալ ներգաղթին կրցած են կարեւոր դրական օժանդակութիւն ընծայել:

Մէկ երկու տարի առաջ, Հօկի ղեկավարները բացարձակապէս մերժեցին «Պայքար»ի հրաւէրը՝ հրաժարելու քաղաքական նկատումներէ, խորհրդային իրաւակարգի պաշտպանութեան նման կուսակցական քաղաքականութենէ, եւ ազգային կազմակերպութեանց հետ կազմելու, ներգաղթի եւ բնակարանային շինութեան համար գաղութին վստահութիւնը ներշնչող յանձնախումբ մը: Արդիւնքն այն եղաւ որ իրենց ներգաղթի ձեռնարկը «Ղազարոսի մեռելը» դարձաւ: Հօկի հրատարակած տեղեկագրութիւններէն տեղեկացանք նաեւ որ, Հայաստանի օգնութեան անունով հանգանակուած մէկ քանի հազար տոլար ճղճիմ գումարի կէսէն աւելին, այդ կազմակերպութիւնը գործածած էր իր հրատարակութեանց համար, զանցառելի գումար մը ղրկելով Հայաստան: Պարզուեցաւ մանաւանդ որ՝ եթէ Հօկի ձեռքով Հայաստան չղրկուէին Հայրենակցական Միութեանց դրամները, Հօկը առանձինն, բան մը ընելու եւ ըլլալու երեւոյթն ալ իր վրայ առնելու անկարող պիտի ըլլար: Ինչ որ Հօկն բրաւ, Հայաստանի շինարարութենն ի նպաստ կոմունիզմի շահագործել էր, եւ այս բոլշեւիկեան փրոփականտով ներգրաւեց կարգ մը Հայրենակցական Միութիւններ, որոնք «Բանուոր»ի ոգին ու նոյն իսկ աղճատեալ հայերէ ոճը որդեգրելու չափ բոլշեւիկացան:

Ուրեմն, այս Համ, Հօկ կոչուած մարմիններուն գլխաւոր գործն եղաւ համայնավարական փրոփականտը եւ ծածուկ պայքարը ուրիշ հայ կազմակերպութեանց դէմ:

Վարագոյրի տակ թաքնուած վերջին փրոփականտի միջոցը «համագործակցութիւն» էր: Մենք գիտէինք որ անկեղծ չեն այս տարրերը, սակայն պահ մը հաւատացինք թէ Հօկն իր շինարարական ուղեգիծին մէջ պիտի մտնէր, պիտի հրաժարէր քաղաքական նպատակներէ եւ բոլշեւիկ փրոփականտէ, պիտի զսպուէին «ձախութեան հիւանդութիւնէն» բռնուածները, ինչպէս կը հրամայէր Հօկի այն օրուան նախագահ եւ այժմ բանտուած Ա. Եսայեանը:

Սակայն, համագործակցութեան կարճատեւ շրջանին իսկ, այդ մարմնին մէջ գտնուող բոլոր մարքսիստ եւ կոմունիստ տարրեր, աներեւոյթ պայքար յայտարարեցին հայ ազգայնականութեան դէմ, առանց նկատի առնելու որ համագործակցութեան սկզբոյն Ռամկ. Ազատ. Կուսակցութեան խոստացած էին շինարարական նպատակին չշեղիլ:

«Բանուոր»ականները այդ պահուն որդեգրեցին նոր ռազմավարութիւն մը: Անոնք համագործակցութիւնն սկսան շահագործել՝ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան շարքերը գրգռելու եւ իրենց առաջնորդներուն դէմ ըմբոստացնելով՝ զանոնք օրսալու, Ռամկ. Ազատ. Կուսակցութիւնը քանդելու նպատակով: Այս վերջին ձգտումը բացէ ի բաց յայտնեցին անոնք. վասնզի ալ եղան որ մեր շարքերը իրապէս պիտի հաւատան սովորական էլիզէացած վարկարեկումին՝ որ «Պայքար»ը եւ Ռամկ. Ազատ. վարիչները «չեզոքայնական եւ Հայաստանի թշնամի» ցոյց տալու ձեւն ստացած է:

Շարքերը որսալու եւ բոլշեւիկ տարրը զօրացնելու այս քաղաքականութիւնը, «Բանուոր»ական Համեաններ այսօր իսկ ի գործ կը դնեն, մինչեւ անգամ Հնչակեան Կուսակցութեան հանդէպ, որ Ամերիկայի Համայնավար Կուսակցութեան անդամակցած է, եւ տրամադրութիւն ցոյց կու տայ միանալու Համեաններուն » :»

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Երկար օ՜խ մը քաշեց Գեւօն, երբ ամէնքի նեղ տափաստը հանելով, չատախցուց լայն շալվարը քաշեց մէջքին, վրայէն ալ քնազախին հագաւ.

— Ինչ որ մարդ դժոխքէն ելնելով արքայութիւն մտնայ, — թեւերն ու ոտքերը շարժելով ըսաւ Առիւծ Գեւօն, — տօ՛, ես առանց անգամ մըն ալ հողնողին...

— Է՛, օնպաշի էֆէնտիս... քէյֆդ, հալդ... անճախ մարդու կերպարանք մտար...

Բայց Թոփալ Սատանան չկրցաւ շարունակել: Գեւօն յօնքերը կիտած՝ գլուխը մէկ կողմ դարձուց, ուշադրութեան իսկ չարժանացնելով ընկերը, որու հետ քէն ըրած էր, ամբողջ օր մը չէր խօսած:

Գիւղին մէջ ընդհանուր իրարանցում կար: Ռէս Պետրոսի «երեսրացին մէջ», թաղիքներու վրայ երկար սփռոց մը ձգուած էր: Գիւղի ժեծամեծները, Լեւոնը, Վարդապետը, Գարեգինը, Եկաւեանը եւ երիտասարդ պզտ ազդանի գլուխը նստած էին Թէյի եւ քահանայի հետ: Առիւծ Գեւօն եւ ընկերները, ինչպէս նախօրօք կարգադրած էր Լեւոնը, բլուրի վրայ իրենց դիրքերուն մէջ մնացին:

Գիւղէն ոչխարի խորոված միս, ձաւարէ փլաւ ու մածուն ուղարկեցին տղայոց համար: Բայց Գեւօն ընկերներէն քիչ մը հեռու քաշուեցաւ, քարի մը վրայ նստելով գլուխը առաւ ձեռքերուն մէջ ու սկսաւ դառնութեամբ լեցուած մտածել այդ օրուայ անակնկալ նորութեան վրայ, երբեմն կրծքի խորէն ախ մը քաշելով: Ընկերները զարմացած, իրարու աչք կ'ընէին. այդ ի՞նչ էր պատահած Առիւծ Գեւոյին, որ կարծես ազատ լինէր, ինչ մասնակցիր ընդհանուր ուրախութեան եւ իրենց սեղանին, ուր թարմ յաւաշի հետ խորոված միս ալ կար:

Թոփալ Սատանան չդիմացաւ, ախր ի՞նչպէս պատասխան մը կրնար ծամել, երբ անդին, Առիւծ Գեւօն առանձնացած նստած էր, առանց ընկերներու ուրախութեան մասնակցելու:

— Մեծ ախպէր, — լաւաշի մէջ կըտոր մը միս պլլած Թոփալ Սատանան մօտեցաւ Գեւոյին, — մեծ ախպէր, կըտոր մը բան ծամէ...

Առիւծ Գեւօն գլուխը միւս կողմը դարձուց, որպէս թէ չէր բարկացած, թէեւ կ'ուզէր հաշտուիլ Թոփալ Սատանային հետ, անոր աղէկ դուրս թափել սրտի դառնութիւնը: Թոփալ Սատանան առանց այլեւայլի Գեւոյին կողքին նստաւ, լաւաշով միսը անոր ծնկան վրայ դնելով.

— Ախպէրս, բան մը կեր

— Զար ու ցաւ ուտեմ ու խալխիս ձեռքէդ... Տօ՛, իմ ցաւս հերիք չէ, դուն ալ մէկ կողմէն...

— Գեւօ ջան, աղէկ ախպէրս, քեզի ի՞նչ պատահեցաւ, Աստծու սիրուն, տարտդ ըսէ... Մեծ ախպօրս ըսեմ, մենք ալ սրտի, ճիկեարի տէր հայ քըրիստոնեայ ենք... այսօր աշխարհ քէյֆ ուրախութեան մէջ է...

— Ուրախութի՞ւն ըսիր, ծօ հայվան, մէկ ըսէ տեսնեմ, այդ ինչո՞ւ համար կ'ուրախանան...

— Ըհը՛մ... մեծ ախպէր, սահմանադրութիւն...

— Ծօ, սահմանադրութիւնը ի՞նչ է։

— Ախպօրս ըսեմ, — Թուրքը կուլ տալով ըսաւ Թոփալ Սատանան, առանց որոշապէս գիտնալու թէ ի՞նչ պէս պիտի բացատրէր, — սահմանադրութիւն որ կ'ըսեն, ախպօրս ըսեմ, եանի՝ Հայ, Թուրք, Քիւրտ ախպօր պէս... Սահմանադրութիւնը... էնպէս, ինչպէս ազատութիւն էղնի ...

— Թահո՞ւ... ծօ՛, ուրեմն ազատութիւն է..

— Ըհը՛, վստահօրէն պատասխանեց Թոփալը:

— Ուրեմն Հայաստանը ազատեցա՞ւ:

Թոփալ Սատանան բերանաբաց ընկերոջը նայեցաւ: Ջէ, չիտակը, Հայաստանի ազատութիւնը հաստատ չէր գիտեր, բայց այդ քանի մը ժամուայ ընթացքին այնքան լսած էր այդ բառը, որ բնական համարեց Հայաստանի ալ ազատութիւնը եւ գրական իմաստով գլուխը շարժեց:

— Որ էդպէս է, — շարունակեց արդէն բարկացած Գեւօն, ըսէ տեսնեմ, այդ ի՞նչ Հայոց թագաւորը թախտ նստաւ...

Թոփալ Սատանայի թուքը բերնին մէջ չորցաւ: Աչքերը խոշոր բացած, նայեցաւ անողոք ընկերոջը:

— Էջմիածնայ Կաթողիկոս սուրբ միւռոնով ճակատն ու ձեռքերը օծե՞ց հայու դրօշակ տուա՞ւ ձեռքը...

Գեւոյի ջախջախիչ փաստերու առջեւ, Թոփալը ահքեր աչնչացեր էր։ Մեղաւորի նման գլուխը կախեց: Էդ բաներէն ինք խաբար չունէր։

— Հը՞, չխօսի՞ս Թոփալ... Սահմանադրութիւն հա սահմանադրութիւն... Ծօ՛, ըսէ տեսնեմ, Ֆրանկի թագաւոր ոսկի թագ ճամբե՞ց Հայու թագաւորին...

— Ախպօրս ըսեմ, Ֆրանկները թագաւոր չունին,— Թոփալ Սատանան ընդմիջեց Գեւոյի խօսքը, ուրախ որ առիթ մը գտաւ իր իմաստութիւնը ցուցնելու: Տէ՛ր Աստուած, վերջապէս ինքն ալ բանիր մը կրնար հասկնալ:

— Ծօ, սուս, կապուչտ,— ու Թոփալի գլխուն բռունցք մը իջեցնելով, փախախր մինչեւ ականջները իջեցուց Առիւծ Գեւօն,— ծօ, առանց թագաւորի ազգ կ'ըլլա՞յ... որ ազատութիւն ըլլայ, մենք ալ մեր թագաւորը կ'ունենայինք... Սահմանադրութի՞ւն, հա սահմանադրութիւն, ծօ էդա սահմանադրութիւնը պոչ բան է, հէյ Հայը Թրքին Քիւրտին հետ ախպէր կ'ըլլի՞... Ծօ ասանակ, մէկ ըսէ տեսնեմ, Թուրքը, Քիւրտը մէկըտութիւն ունի՞ն... երեսներուն սուրբ միւռոն կա՞յ ..

Ալ ի՞նչ կրնար ըսել Թոփալ Սատանան: Կաթը թափող մեղաւոր կատուի նման սմքեցաւ, միեւնոյն ժամանակ զարմանալով Առիւծ Գեւոյի խելքին ու գիտութեան վրայ:

Մութը ծով էր, ծով Առիւծ Գեւօն:

Իրարու կուշտի նստած, երկու ընկերները տանն մը լռեցին: Սակայն, պարզ էր որ Գեւօն ուրիշ մտածում մըն ալ ունէր, զինք տանջող ներքին ցաւ մը: Տունկի լաւաշը կողքին դըրաւ, ու մէկ ալ դառնալով Թոփալ Սատանային կողմը, երես երեսի, խեղճացած ձայնով մը հարցուց.

— Թոփալ, ախպէրս, դուն կ'իմանաս, Բուլթկու Սուրբ Գէորգը զօ՞ռ սուրբ է։

— Մեռնիմ զօրութեանը, հա Աստուած, հա մեր Բուլթկու Սուրբ Գէորգ ... հանի երկուքի ղուվէթը համա համա իրար հաւասար:

(Շար.) ՔԵՐԱՄ

ՅՈՒՁԻՉ ՆՏԱԿ ՄԸ

—o—

Քանի մը ամիս առաջ Սէնթ Լուիզի մէջ հողին յանձնեցինք մարմինը Քըղիի Ձան գիւղացի ընկեր Գասպար Սարգիսեանի, 52 տարեկան հասակին մէջ:

Ողբացեալ ընկերը Դաշնակցութեան միացեր էր հայ-թաթարական կռիւներու ընթացքին, երբ Քրիէն Գաթում հասած էր Ամերիկա գալու համար: Ընկ. Սարգիսեան մինչեւ իր մահը հաւատարիմ մնաց իր ուխտին: Աշխատաւոր մարդ էր եւ անտեսական տագնապին պատճառով իր բոլոր խընայողութիւնները սպառած:

Իր վերջին օրերուն, ընկերոջ մը ըսաւ.

— « Կը ցաւիմ որ ես չկրցայ իմ պարտքը կատարել ազգիս ու կուսակցութեանս այն չափով որ ես կ'ուզէի: Մահէս յետոյ ալ բան մը չունիմ կըտակելու: Միայն աշխատաւորի գործիքներս կը մնան: Ծախեցէք զանոնք եւ ինչ գումար որ ստանաք անոնց փոխարէն ղրկեցէք Պէյրութի Հայ Ճեմարանին» :

Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն, համաձայն ընկերոջ բաղձանքին, անոր մահէն յետոյ ծախեց ողբացեալ ընկերոջ գործիքները 35 տոլարի եւ գումարը ղրկեց Պէյրութի Ճեմարանին: («Հայրենիք»):

Եէվրի դաշնագիրը, որ ոչ գործադրուեցաւ, ոչ ալ վաւերացուե֊ցաւ:

Յունական փոքրամասնութեանց խնդիրը կարգադրուեցաւ Լոզանի պայմանագրութիւններով, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի փոխադարձ համաձայնութեամբ, անլուր մեթոտով մը, քանի որ կը տրամադրէր Յունաստանէն Անատոլու փոխադրել 400,000 իսլամներ, մինչ Անատոլուէն 150,000 քրիստոնեաներ պիտի երթային Յունաստանի մէջ միանալ արդէն գաղթած մէկ միլիոն կրօնա֊կիցներու: (Շարունակելի)

Ի՞նչ պատահած է Իրաքի մէջ

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ զինուորական ըմբոստութիւնը, որ ծագած էր երկու օր առաջ, երբ բանակը ձեռք անցուց Մուսուլի նահանգները, վերջացաւ օգոստոս 17ին, նոր դահլիճին կազմու֊թենէն վերջ: Կացութիւնը պարզ չէ տակաւին: Համաձայն Պաղ֊տատ հասած լուրերու, Մուսուլի բանակին վարիչները առջի եկան Պէքիր Սըտքըի սպանութենէն վերջը: Կառավարութիւնը հրամա֊յած էր Մուսուլի շրջանի հրամանատարին՝ Պաղտատ փոխադրել կարգ մը սպաներ, դատուելու համար իբրեւ մեղսակից սպանու֊թեան: Հրամանատարը մերժեց եւ ընդհակառակն հաղորդեց թէ իր յարաբերութիւնները խզած է Պաղտատի հետ եւ ինք ստանձ֊նած՝ Մուսուլի շրջանին քաղաքային վարչութիւնը:

>>>> • <<<<

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՄԱՔՐԱԶՈՐԾՈՒՄՆԵՐԸ» կը շարունակուին Խ. Միութեան մէջ, նոյն սաստկութեամբ: Սպիտակ Ռուսաստանի զինուորական ատեանը մահուան դատապարտեց վեց «թրոցքիական լրտեսներ», որոնք թունաւորած էին կարմիր բանակին զինուորները: Բոլորն ալ գնդակահարուեցան:

Խ. Միութեան ելմտական գործավար նշանակուեցաւ Պ. Զուբար (Ուկրայնացի) յաջորդելով Կրինքոյի: Ըղթատարական գործավար նշանակուեցաւ Պ. Բերման, յաջորդելով Պ. Եալեպօկիի, որ պաշտօնի կոչուած էր ապրիլին: Իրարու ետեւէ ինկած էին նախորդ գործավարներն ալ, Եակոտա եւ Ռիքով:

Ձերբակալուեցաւ շարժանկարի վարպետ մը, Բորիս Ցայտլին, ամբաստանուելով թէ անչափահասներ գլխէ հանած է իր բարեկամին՝ Պոզելեւիչի հետ: Այս վերջինն ալ ձերբակալուեցաւ:

ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԵՑԱՒ Սերպ մը, Ցերվենթիչ, կիսակէն երկու չարթի լուանալու գիշերը, երբ իր բնակարանը կը վերադառնար (Փարիզ): Կը կարծուի թէ խրուած Ուսթաչիներ ուզած են վրէժ լուծել, իբրեւ մատնիչ ամբաստանելով Ցերվենթիչը, որ 1932ին Ֆրանսայէն վտարուած, բայց նորէն վերադարձած էր:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ԵԴԻԿՏԱՅԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 24 օգոստոս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ս. Ավենիւ Իթալիի սրճարանին վերնայարկը: Օրակարգ՝ շար. նախորդ ժողովի:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Ջաւաքեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Վռամեան», «Մուրատ» եւ «Մշօ» խումբերու ընկերները շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ԳԱՆԵՒՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովները այսօր հինգշաբթի եւ շաբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին ակումբին մէջ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը 20 օգոստոս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. Զիհանեանի բնակարանը:

Օրակարգ՝ Երբ. ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն: Ներկայանալ անդամատոմսով:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 20 օգոստ., ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրադարանը: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովին.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Վահագն» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը հինգշաբթի, 19 օգոստոս երեկոյեան ժամը 8ին Ճաքիկեան սրահին մէջ:

Օրակարգ՝ Երբ. ժողովի օրակարգի քննութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ Երբ. կոմիտէի ներկայացուցիչը.

ՍԷՆ-ՇԱՄՕՆԻ «Վարուժան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները հինգշաբթի, 19 օգոստոս, ծանօթ վայրը:

ՍԷՆ ԼՈՒԻ «Ակնունի» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը ուրբաթ, 20 օգոստոս, երեկոյեան ժամը 8.30ին իր ակումբին մէջ.

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ C. Roger ՄՕՏ 183 Avenue d'Argenteuil (Փլաս Պուրկինեոնի վրայ):

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Իսի լէ Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «Ջաւաքեան» կոմիտէի կողմէ 22 Օգոստոս, կիրակի ամբողջ օրը Մէօտոնի անտառը պաղ աղբիւրին մօտ (Tapis Vert):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւրինցի տիկին Սրբուհի Մէնտիլեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Անդրանիկ Մէնտիլեան, հօր անուն՝ Աբամ, մեծ հօր անուն՝ Վարդեվառ (Մէնտիլ Տէտէ): 4 տարեկան հասակին աքսորուած է Շէհիր Դիւլայէն (Սեբաստիա) իր մեծ մօր՝ Հաճի Մարիամ Զիթպաշեանի եւ իր մօրաքրոջ Աղնիւ Զիթպաշեանի հետ: Տեղահանութեան միջոցին դիրենք տեսնողներ եղած են Մալաթիոյ շրջանները: Իրենց հասցէն գիտցողներէն կամ իրենց մասին որ եւ է լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել, Madame Serpouhi Mendilian, Usine Diedrich, à Bourgoin, Isère, France:

Կը խնդրուի արտատպման թերթերէ արտատպել:

— Կը փնտռուի Պիթլիսցի Պ. Ողոսեան Դպիրեան: Իրենց տարիէ ի վեր լուր չունին իրմէ իր ազգականները. Այդ շրջանէն առաջ կը [illegible]

Իր հասցէն գիտցողներէ կամ իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէ կը խնդրուի գրել «Յառաջ»ի խմբագրութեան

Արտատպման թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐՎԱՄՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

>>>> • <<<<

— Դու ի՞նչպէս կարողացար դուրս գալ բերդից

— Աստուծեան, գլուխ արեւը չը ծագած, պարսպից ցած իջայ եւ ուղիղ մտայ Քրտերի բանակի մէջ: Մի ամբողջ օր նրանց ծխածայրի, ուրախացրի, պար եկայ եւ հազար տեսակ օյիններ հանեցի, եւ այսպէս ամէն տեղ մտայ, ամէն բան իմացայ, յետոյ մնաք բարով ասելով, հեռացայ:

—Գեներալը զարմացած նայեց երիտասարդի երեսին, հարցնելով.

— Դու խե՞նթ ես, ի՞նչպէս այդ ինչե՞ր ես խօսում:

— Այո, տէր, պատասխանեց երիտասարդը հանգիստ կերպով, — ինձ վիճակուած է իմ ամբողջ կեանքում խենթի դեր կատարել... Վատ չէ... դա ազատում է շատ փորձանքներից ... Ես հէնց ինձ խենթի տեղ էի դրել եւ այնպէս մտայ Քրտերի բանակը:

Եւ նա սկսեց նկարագրել իր հագուստը եւ այն բոլոր ծաղրական ձեւերը, որով յայտնուեցաւ Քրտերի բանակի մէջ:

Գեներալի սառն դէմքի վրայ անցաւ մի թեթեւ ժպիտ, եւ նա ընկերաբար հարցրեց.

— Իսկ այդ հագուստը դու ո՞րտեղից գտար:

— Աստուած հասցրուց: Ճանապարհին մի քուրդ գտայ, այդ հագուստը, այդ զէնքերը եւ այն սիրուն ձին, որ դրսումը կանգնած է, նրանից խլեցի, պատասխանեց երիտասարդը, իր սովորական եղանակով պատմելով, թէ ինչ հնարքով կարողացաւ սպանել Քրտին:

— Դու քաջ տղայ ես երեւում, ասաց գեներալը, եւ կրկին ընդունելով իր առաջուան մտախոհ կերպարանքը, շարունակեց հարց ու փորձը:

— Շա՞տ են Քրտերը:

— Ասում են, քանի հազարից աւել են, բայց բոլորը Քրտեր չեն, նրանց մէջ խառն են ամէն տեսակ մահմէտական ցեղեր, ով որ մի քանի կտոր զէնք է ունեցել եւ մի ձի, վազ է տուել դէպի Բայազէդ, եւ այսպէս կազմուել է մի ահագին բազմութիւն: Ես սառնասիրտին տեսնում էի, թէ ինչպէս գիմում են այնտեղ միշտ որ եւ նոր խումբեր:

— Թնդանօթներ ունե՞ն:

— Ունեն:

— Ի՞նչ դիտաւորութիւն ունեն:

— Շտապում են Բայազէդը բերդը առնել, յետոյ անցնել Երեւան, եւ մի չարթից յետոյ Թիֆլիզում լինել, որովհետեւ սիրուն վրացուհիները եւ հայոց աղջիկ-պարոնները սաստիկ հետաքրքրում են նրանց:

Գեներալի դէմքի վրայ դարձեալ երեւաց ժպտի նման մի բան. եւ նա արհամարհական կերպով հարցրեց.

— Քանի հազարո՞վ պիտի Թիֆլիս գնան: Այդ լինել չէ կարող

— Քանի հազարը քիչ չէ, տէր, երբ առջեւում հազար հատ սալդաթ չը կայ. բացի դրանից, չուտով կը մի֊անան նրանց Ղարս Սմայիլ փաշայի բօլոր զօրքերը: Իսկ մեր կողմերի մահմէտականները դրկերը բացած, անհամբերութեամբ սպասում են իրանց կրօնակից հիւրերին:

Կրկին մռայլ տխրութիւնը սեւ ամպի նման անցաւ գեներալի դէմքի վրայ, եւ նրա սիրտը, որ բախտի ամոխանքի փոփոխութիւնից երբեք խռովել չը գիտէր, այժմ սկսեց ալեկոծուել: Նա ձեռքը տարաւ դէպի ճակատը, սկսեց անդիտակցաբար շփել նրան, կարծես, աշխատում էր վանել նրա վրայ դիզուած թախծութիւնը: Եւ բոպէական մտածութիւնից յետոյ, ալեւոր գլուխը վեր բարձրացրեց. հարցրուց.

— Բայազէդի քաղաքը մտա՞ր:

— Մտայ: Հայ քրիստոնեայի մի շունչ անգամ չէ մնացել: Ծերերին, պառաւներին, եւ երեխաներին կոտորեցին. լաւ լաւ ճանկել կիներին, աղջիկներին եւ պատանիներին գերի տարան. տները այրեցին, եւ ինչ որ ունէին կողոպտեցին: Մի հարիւրի չափ ընտանիք միայն, որոնք առաջուց գիտէին, թէ ինչ վտանգ է սպառնում Բայազէդին, դեռ Քրտերը չեկած, փախան՝ գնացին սահմանակից պարսից Մագու քաղաքը: Բայց դրանք էլ միայն իրանց գլուխը կարողացան ազատել. կայքերը թողեցին թշնամու ձեռքը: Ախ, այդ մահմէտականները ո՞րքան անգութ, ո՞րքան անազնիւ կերպով վարուեցան Հայերի հետ

— Ո՞րպէս:

— Երբ պատերազմի սկզբներում Ռուսները մտնեցան Բայազիդին, տեղային մահմէտականները սաստիկ երկիւղի մէջ էին, կարծում էին, թէ Ռուսները կը գան, եւ Թուրքերի նման նրանց կը կողոպտեն, եւ կայքը յափշտակեն: Այս մտքով իրանց ունեցածը թագցրին Հարեւան Հայերի տներում, ասելով, թէ «դուք քրիստոնեաներ էք, Ռուսները ձեզ չեն դպչի, եւ մեր կայքը ձեր տներում պահելով ապահով կը մնայ»: Ռուսները եկան, ոչ ի հարկէ, ոչինչ չարեցին, թէ մահմէտականի եւ թէ քրիստոնեայի հետ վարուեցան առանց խտրութեան: Եւ մահմէտականները այդ տեսնելով, հանգստացան, եւ իրանց պահ տուած իրեղէնները ամբողջութեամբ յետ ստացան Հայերից: — Հիմա էլ, երբ ձայն դուրս եկաւ, թէ Քրտերը գալիս են, Թուրքերը ասացին իրանց Հարեւան Հայերին. «դուք մեզ լաւութիւն էք արել, մենք էլ պէտք է փոխարէնը ձեզ անենք. Քրտերը գալիս են ձեզ կը կողոպտեն, տուէցէք ձեր իրեղէններ֊ը, մենք կը պահենք»: Հայերը հաւատացին եւ ինչ որ ունէին, նրանց պահ տուեցին, եւ իրանք իրանց կին֊երով ու աղջիկներով թագնուեցին հարեւան Թուրքերի տներում: Թուրքերը երբ Քրտերը մտան քաղաքը, Թուրքերը տուացին Հայերին. «դուրս տներից, եթէ Քրտերը մի հասկանան որ մեր տներում Հայեր կան թագնուած, մեզ էլ ձեզ հետ կը կոտորեն»: Եւ այսպէս, խեղճ Հայերին հանեցին թշնամու ձեռքը, եւ նրանց հարստութեան իրանք տիրացան: Բայց սկսուեցաւ կոտորածը, տեղացի Թուրքերը, առա՞ւելը եղան, որ արեցին իրանց տներից կրակը Թուրքերը, որ մի եւ կէս ամիս առաջ ձեզ մօտ երդուեցան գեներալ հաւատարիմ մնալ Ռուսաց իշխանութեան ... հրացանները արձակում էին ամէն կողմից, արձակում էին մինչեւ անգամ Թուրքերի կիները:

Գեներալը լուռ լսում էր: Երիտասարդը շարունակեց:

— Ախ, եթէ գիտենայիք, տէր, որքան լաւ տղամարդիկ փչացան կռուի մէջ, որ մենք ունեցանք Քրտերի հետ նախ քան Բայազէդը ձեռքը տալը:

ՐԱՖՖԻ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ, ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 20 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 20 AOUT 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ - 13e Année No. 3503 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅՈ՞ ԵՐԹԱՍ, ԵՐԵՒԱՆ . . .

»»»» • ««««

Մեկնութեան չի կարօտիր քիչ անդին հրատարակուած լուրը,— Երեւանի մէջ գնդակահարուած են Արամայիս Երզնկեան, Պօղոս Մակինցեան, Եղիա Չուբար, Կոստանեան եղբայրներ եւ ուրիշ քանի մը հոգի . . .

Այնքան քսմնելի՝ իր չոր ու ցամաք վիճակին մէջ, այս տեղեկութիւնը մեզի կը հասնի արժանահաւատ աղբիւրէ մը :

Եւ սակայն, կ'ուզէինք որ սուտ ըլլար, առնուազն թիւրիմացութիւն կամ չափազանցութիւն :

Կ'ուզէինք որ մեր յայտնի եւ գաղտնի հակառակորդները այս անգամ ալ կարենային հաստատել թէ Դաշնակցութիւնը «պրովոկացիա է անում» :

Արդարեւ, մեր հակառակորդները, մանաւանդ անոնք որ «Հայաստանասէր» կը կոչուին, ամէն միջոց ունին ուղղակի տեղեկութիւններ ստանալու :

Ահաւասիկ պատեհութիւն մը,— թէեւ չարաչուք — արժեցնելու իրենց յաւակնութիւնները :

Ինչպէս Խանջեանի պարագային, այս անգամ ալ ուշ - կանուխ Երեւան կ'ելլէ ճշմարտութիւնը : Աղբիւրները չեն պակսիր : Եւ եթէ Հօկն ու Բարեգործականն ալ պիտի անճրկին, հարկաւ լուրը կ'արձանագրուի օտար թերթի մը մէջ :

Եւ կամ, քանի մը շաբաթ վերջը, կ'իմանանք նոյն ինքն «Խորհրդային Հայաստան»էն : Անշուշտ չորրորդ էջին վերջին սիւնակին վրայ, աչքէ հեռու անկիւն մը նետուած, իբրեւ հասարակ անիրարկած : Ինչպէս ըրին «Փրավտա»ն ու «Իզվեստիա»ն, ոչ միայն Խանջեանի «անձնասպանութիւնը» հաղորդելու, այլեւ Զինովիեւի եւ 15 ընկերներուն, մինչ 15 մահապարտներուն (1937 յունիս), Թուխաչեւսկիի եւ եօթը զօրավարներուն գնդակահարութիւնը ծանուցած ատեն :

Բայց, խիստ անհաւատալի՞ է լուրը : «Չըլլայի՞ք» բան է, ինչպէս պիտի ըսէր ժողովուրդը

Հաւատալի՞ էր Խանջեանի «անձնասպանութիւնը» : Երեւանէն դեռ նոր հասած ուխտաւոր մը չէ՞ր որ, Փարիզի մէջ իսկ հրապարակաւ կը յայտարարէր թէ Աղասի Խանջեան Թոքախտ էր, եւ «շարունակ ջուր կը խմէր քովի գաւաթէն» . . .

Հաւատալի՞ բան էր որ, մէկ տարիէն պակաս ժամանաշրջանի մը մէջ, իբրեւ եռեւէք լրտես, դաւաճան, ժողովուրդի թշնամի, Գերմանիոյ եւ Ճափոնի «ագէնտ», առնուազն «նացիոնալիստ» կամ տրոցկիստ հռչակուէին Խ. Հայաստանի հիմնադիրներն ու անդրանիկ ղեկավարները, պետական թէ կուսակցական գործիչներն ու քարոզիչները, ինչպէս եւ ուղեկիցները,— Ա. Կասեան, Աշոտ Յովհաննիսեան, Արամայիս Երզնկեան, Դր. Սիմոնեան, Գալոյեան, Ստեփանեան, Եղիա Չուբար, Ս. Խանոյեան, Եղիազարեան, Արիտեան, Արսէն Եսայեան, Շահվէրդեան, Փիրումեան, Դուրսունեան, Ա. Բակունց, Ալազան, Թոթովենց, Գ. Մահարի, Զապէլ Եսայեան, Ենգիբարեան, Դըմուրի, Կոստանեան (անձնասպան), Աշրաֆեան,— բայց ո՞ր մէկը յիշել :

Հապա միւս «հեռացուածնե՞րը» որոնց անունը չի լսուիր երկար ատենէ ի վեր,— Լուկաշին, Սաքօ, Ս. Տէր Գաբրիէլեան (երեքն ալ «վարչապետ»ներ), Ա. Կարինեան, Եղիշէ Չարենց, Կամսարական, Գր. Վարդանեան, Գարախան . . .

Դեռ նոր «մերկացուեցաւ» եւ վտարուեցաւ Գ. Հանէսօղլեան, նախագահ կեդր. գործադիր կոմիտէի (խորհրդարան) :

Շատերուն համար ջուրի ձայն կուգայ «մերկացումը» : Մարդիկ այնպէս կը կարծեն թէ ամբաստանեալը պարզապէս աչքէ իյնալով, սեւ ցանկը կ'անցնի, եւ ատով ալ ամէն բան կը վերջանայ :

Թոյլ տուէք որ իրենց բերնով ներկայացնենք «մերկացում»ի օրինակ մը, որպէսզի կարենաք ձեր գաղափարը կազմել եղբակացութեան մասին

Ամառուներն է, կեդր. կոմիտէին քարտուղարը (Խանջեանի յաջորդը), որ կը զեկուցանէ կուսակցական համագումարին մէջ (մայիս 26 — յունիս 3).

— «Մերկացուեց նախ Հայաստանի հակայեղափոխական, նացիոնալիստական - տրոցկիստական կենտրոնը, որի անդամներն էին բոլորին յայտնի անձնաւորութիւններ՝ Ա. Երզնկեանը, Ա. Եսայեանը, Մ. Փիրումովը, Պ. Մակինցեանը եւ ուրիշներ : Մերկացուեց եւ ձերբակալուեց Դ. Շահվերդեանը, այդ դաւաճանը ու մեր ժողովրդի թշնամին ինչպէս հաստատել է քննութիւնը, որ կապուած է եղել թէ՛ Դաշնակների եւ թէ՛ օտար պետութիւնների հետախուզական օրկանների հետ : Շահվերդեան Դանուշը լրտես է, մեր հայրենիքի դաւաճան » :

Ուրիշ օրինակ մը կրնար կազմել այն ինչ որ գրուեցաւ Զապէլ Եսայեանի եւ Եղիա Չուբարի մասին, երկուքն ալ «ժողովրդի թշնամիներ, մերկացուած հակայեղափոխականներ».

— « Հակայեղափոխական Չուբարը, տարիների ընթացքում ամենաակտիվ (գործօն) կերպով պաշտպանել է բոլոր նացիոնալիստ գրողներին, մասսայականացրել (ժողովրդականացնել) նրանց եւ իր երկերեսանի - նացիոնալիստական դաշնակցական դիմքն աշխատել է խնամքով թաքցնել . . . հակայեղափոխական Չուբարը իրականում երբեք չի պայքարել դաւաճան Խանջեանի Աշրաֆեանի դէմ : Նա միայն որոշ ժամանակ երկերեսանի գիծ էր տարել նրանց նկատմամբ՝ մորթապաշտական կարիէրիստական նպատակներով» : (Գրական Թերթ 21 յուլիս) :

. . . Ուրեմն, մանդալը սկսեր է տնձել, նախ, խորհրդային Հայաստանը, մուրճն ալ գլխուն իջեցնելով : Եւ մենք տակաւին շատ քիչ բան գիտենք ամբողջ անցուդարձի մասին :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ Կ'ՄՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

—•—

Արամայիս Երզնկեան, Պօղոս Մակինցեան, Եղիա Չուբար եւ ուրիշներ գնդակահարուած

Ինչպէս կը սպասուէր, Չեկան խօսքէն գործի անցած է արդէն, ինչպէս Խ. Միութեան, նոյնպէս Հայաստանի մէջ : Աս ու ան « ժողովուրդի թշնամի» հռչակելէ վերջ, մահ մը կը մնար մինչեւ բանտ, աքսոր կամ գնդակահարութիւն :

Եւ ահաւասիկ առաջին չարաշուք լուրը՝ մեզի հաղորդուած մասնաւոր աղբիւրէ մը.—

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ ԵՆ, ԻԲՐԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻ ԵՒ ԴԱՒԱՃԱՆ, ԱՐԱՄԱՅԻՍ ԵՐԶՆԿԵԱՆ, ՊՕՂՈՍ ՄԱԿԻՆՑԵԱՆ, ԵՂԻԱ ՉՈՒԲԱՐ, ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՔԱՆԻ ՄԸ ՀՈԳԻ, ՈՐՈՆՑ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ ՉԿՐՑԱՆՔ ՍՏՈՒԳԵԼ :

Առ այժմ ուրիշ մանրամասնութիւններ չունենալով ձեռքի տակ, լուրը կ'արձանագրենք այնպէս ինչպէս հաղորդուած է մեզի :

—

ՉԻՆ-ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

»»»» • ««««

Չինաստան կը դիմադրէ ուժգնօրէն

Ճակատամարտը կը շարունակուի Շանկայի չինական մարտիկներուն եւ ճափոնական մարտանաւերուն միջեւ : Ռմբակոծութիւնը աւելի սաստկացաւ առջի օր : Ճափոնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ կարգ մը յարձակումներ ետ մղուեցան, սակայն կռիւը կը շարունակուի ուրիշ կէտերու վրայ : Չինացիները երեք ճափոնական նաւեր ընկղմած ըլլալով, հաւանական է որ Ճափոն վրէժխնդրական միջոցներու դիմէ : Իշխան Գոնոյէի, Ճափոնի նախարարին քով. հրամանատարը, կայսեր ներկայացաւ, խորհրդակցելու համար :

Չորեքշաբթի օր չինական զօրքը յարձակեցաւ Շանկայի միջազգային թաղամասին վրայ, բայց ետ մղուեցաւ ճափոնական զօրագունդին կողմէ, 16 ժամուան ճակատամարտէ մը վերջը : Ճափոնական օդանաւերը ռմբակոծեցին չինական կայարանը, ծանր վնասներ պատճառելով : Մեծ վնասներ կրեցին նաեւ օտար առեւտրական հաստատութիւնները : Ճափոնցիները գրաւեցին Շանկայի անգլիական երկնաքեր շէնքի մը վերին յարկերը, հակառակ եղած բողոքներուն :

Ճափոնական 16 փոխադրանաւեր ֆինական ջուրերը հասան բազմաթիւ հետեւակազօրքով, հրասայլերով եւ 80 օդանաւերով : Ուրիշ երեսուն նաւեր ալ, որոնց հինգը յածանաւ, Չինաստանի ուրիշ մէկ ափը հասան :

Անգլիական կառավարութիւնը ձեռնարկներ կը կատարէ Ճափոնի եւ Չինաստանի մէջ, որպէսզի չինական եւ ճափոնական զինուորները քաշուին Շանկայէն : Կ'ըսուի թէ յաջողելու համար Անգլիա պատրաստ է ստանձնելու չինական եւ ճափոնական շահերուն պաշտպանութիւնը, եթէ Ֆրանսական եւ ամերիկեան կառավարութիւններն ալ աջակցին

Թոքիոյէն կը հեռագրեն թէ ճափոնական կառավարութիւնը պիտի մերժէ զօրքը ետ քաշելու որ եւ է առաջարկ, եթէ նոյնիսկ երրորդ պետութիւն մը յանձն առնէ պաշտպանել իրենց շահերը : Չինաստան ալ կը մերժէ Շանկայի մէջ չէզոք շրջան մը հաստատելու առաջարկը : Ուրեմն կռիւը պիտի շարունակուի նոյն սաստկութեամբ :

**** Առեւտուրը բոլորովին կանգ առած է Շանկայի շրջանին մէջ : Այժմ 2100 անգլիական զինուորներ կը գտնուին Շանկայի, իսկ ցամաք հանուած են 2400 նաւաստիներ : Մ. Նահանգները ունին 1950 նաւաստիներ, Ֆրանսա՝ 800 գաղթային զինուոր եւ 900 նաւաստի, Իտալիա՝ 50 նաւաստի : Շանկայի կամաւորներու գունդը կը բաղկանայ 2000 հոգիէ :*

Ո՞ր կողմը աւելի զօրաւոր է

Անոնք որ մասնագէտ են Ծայր. Արեւելքի գործերուն, կ'ըսեն թէ Չինաստան թէեւ հզօր է թիւով, բայց տկար՝ սպառազինութեամբ : Իսկ Ճափոն մեծ առաւելութիւններ կը վայելէ կազմակերպութեան եւ սպառազինութեան տեսակէտով

Չինաստանի զինեալ ուժը կը հաշուեն մօտ 1.750.000 զինուոր : Այս հաշիւէն դուրս կը մնան հիւսիսային արեւմտեան շրջանի չինացի համայնավարները, աւելի քան 100,000 հոգի, որոնք ուխտած են ընդդիմանալ ճափոնական արշաւանքին, բոլոր միջոցներով : Անոնք Չինաստանի ամէնէն լաւ վարժուած զինուորները կը համարուին եւ կրնան կարեւոր դեր կատարել, պատերազմի պարագային : Չինական բանակին մէկ մեծ մասը շատ խեղճ մարզանք ստացած է, թէեւ իրենց քաջութեան կորովը բարձր է : Չինաստանի վարչապետ սպարապետին՝ Չանկ - Քայ - Շէքի բանակին թիւը կը հաշուեն 60 — 120,000 : Չինաստանի ամէնէն ընտիր զօրքն է այս, մարզուած գերման սպաներու կողմէ եւ սպառազինուած ամէն կատարելութեամբ : Չինաստանի առաջին բանակը կը կոչուի այս զօրքը :

Չինաստանի օդանաւային ուժը տկար է, հազիւ 300 առաջնակարգ օդանաւ : Ամէն միջոց կը փորձուի այս տկարութիւնը դարմանելու համար : Իսկ Չինաստանի ամենամեծ տկարութիւնը կը կազմէ թնդանօթներու, ռնդացիրներու եւ ուրիշ զէնքերու պակասը : Հրասայլերու եւ զրահապատ կառախումբերու կազմակերպութիւնն ալ գրեթէ ոչինչ է. իսկ նաւատորմը՝ կանցառելի, բաղդատելով Ճափոնի արդիական ահարկու տորմիղին հետ որ աշխարհի երրորդը կը համարուի :

Գալով Ճափոնի, կրնայ անմիջապէս ոտքի հանել երեք հարիւր հազար հոգինոց բանակ մը, ինչպէս եւ իր 1300 առաջնակարգ ռազմական օդանաւերը, ուրիշ 750 պահեստի սաւառնակներով : Այս ուժին կէսը կը գտնուի Մանչուքուօ (Մանչուրիա). Ուրիշ 20,000 զինուորներ կը գտնուին Քորէայի շրջակաները : Ճափոնի պահեստի ուժը կը հաշուեն 2.000.000, որ կրնայ զրօշի տակ առնուիլ արագօրէն :

**** Ճափոնի խորհրդարանը արտակարգ նիստի հրաւիրուած է սեպտեմբեր երեքին, պատերազմական վարկերը քուէարկելու համար : Այս առթիւ բնական օրէնքներ ալ պիտի քուէարկուին, լիազօրութիւն տալու համար կառա -*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼԵԶՈՒՆ ԱՆԳԱՄ . . .

—o—

Հնոզիներէ սրելով իր սլաքները Հօկին դէմ, ռամկավար «Պայքար»ը դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (31 յուլիս).

— « . . . *Պարզուեցաւ մանաւանդ որ թէ Հօկի ձեռքով Հայաստան չղրկուէին Հայրենակցական Միութեանց դրամները, Հօկը առանձին բան մը ընելու եւ ըլլալու երեւոյթն ալ իր վրայ առնելու անկարող պիտի ըլլար : Ինչ որ Հօկն ալ ըրաւ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆ Ի ՆՊԱՍՏ ԿՈՄՈՒՆԻԶՄԻ ՇԱՀԱԳՈՐԾԵԼ ԷՐ, եւ այս բոլշեւիկեան փրոփականտով ներարուեց կարգ մը Հայրենակցական Միութիւններ, որոնք « Բանուոր »ի ոգին ՈՒ ՆՈՅՆԻՍԿ ԱՂՃԱՏԵԱԼ ՀԱՅԵՐԷՆ ՈՃԸ ՈՐԴԵԳՐԵԼՈՒ ՉԱՓ ԲՈԼՇԵՒԻԿԱՑԱՆ » :*

Արդարե՜ւ : Սի՞րտ ունենայիք տեսնելու այդ հայերէնը . .

Չէին բաւեր Երեւանի մէջ սարքուած աղճատումն ու ջարդը, արտասահման տպուած «Հայաստանասէր» թուրջեր ալ իրարու հետ մրցումի ելան, լեզուն խաթարելու, ծաղրանկարի վերածելու համար :

Տգէտ եւ իմաստակ, անոնք նոյնութեամբ ընդօրինակեցին Երեւանի «ինֆորմացիոն հաղորդագրութիւններ»ը, մոռացութեան տալով փառաւոր «զեկոյցը» :

Նոյն ազնուութեամբ, անոնք նուիրագործեցին «պրովոկացիոն լուրեր»ը, (ոչ միայն բառը օտար, այլեւ գործածուած իբրեւ ածական) ;

Իսկ սա իշպշշա՞ւը :

« Բանուոր » կոչուած սոփեստիկը, չեմ գիտեր ո՛րկէ դաս առած ըլլալով, կը գործածէ հետեւեալ քերականական այլանդակութիւնը ;— ՍՊԱՆԻՈ, ՍՈՒՐԻՈ, ԹՈՒՐՔԻՈ, ՄԱՆՉՈՒՐԻՈ եւ դեռ ինչ որ կը խոլովենք իբրեւ «իոյ» (Թուրքիոյ, Սուրիոյ) :

Երբ այսպէս են սորվեր հայերէնը, ինչո՞ւ զարմանալ որ կը գրեն նաեւ,— «կուտար» (կուտայ), «ներկա» էին, «յետոյ» . . .

Գիտեմ որ անօգուտ է որ եւ է սաստ կամ խրատ՝ այս ի ծնէ ստրուկներուն համար :

Աշխարհի լոյսն ալ թափես անոնց աչքերուն առջեւ, անոնք իրենց էշը պիտի քշեն, ապացուցանելու համար թէ ինչպէս կը սիրեն Խ. Հայաստանը :

Բայց ներողութիւն :

Այս մարդիկը կատարելապէս բոլշեւիկացած չեն տակաւին, իրենց հայերէնով :

Տակաւին մեր լեզուն է որ կը գործածեն, գէշ - աղէկ : Եւ մեր ուղղագրութեամբ :

Երեւանը ի՞նչպէս կը նէրէ այս անհաւատարմութիւնը,— թերեւս դէպի աջ : «Դէպի բուրժուա-նացիոնալիստական - տրոցկիստական տենդենցները» :

Անշուշտ սեւ ցանկ մըն ալ այս մասին կազմուած է :

Եւ ատոր մը, երբ այս կարմրուկ խմբագիրներէն կամ յօդուածագիրներէն մէկն ու մէկը Երեւան իջնայ, անշուշտ մեղադրանք մը պիտի սպասէ, հետեւողութեամբ Երեւանի պետական թատրոնի բեմադիր Գուլակեանի.

— *« Ես չլացել էի երկերեսանի դաւաճան Խանջեանի զովասանքներից ու ամբարտաւանացել եւ չէի կարող վարել առողջ գիծ (թատրոնում) : Ես շեղուել էի առողջ ստեղծագործական ուղուց դէպի ֆորմալիզմը, աղաւաղելով ու այլանդակելով կլասիկների գործը » : (« Խ. Հայաստան », թիւ 105) :*

Առ այժմ թող փառք տան որ ազատութիւն կը վայելեն ոչ միայն լինենց գլուխը ողջ պահելու, այլեւ իրենց գլուզած հայերէնը գործածելու :

ՎԱՀԷ

30 ՀԱՅԵՐ ԵՒ 3 ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ՎԵՐԻՆ ՃԷԶԻՐԷԻ ԿՌԻՒՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ?

»»»» • ««««

Անցեալ օր « Թայմզ »ի եւ « Թան »ի թղթակիցները կը հաղորդէին թէ ծանր դէպքեր պատահած են Ամուտայի մէջ, Գամըշլըէն 40 մղոն հեռու (վերին Ճէզիրէ, Սուրիա), սպանեալներով եւ վիրաւորներով, բայց Ֆրանսական զօրքը յաջողած է վերահաստատել բարեկարգութիւնը : Պոլսոյ Թուրք թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն այս մասին, անշուշտ չափազանցելով կամ խեղաթիւրելով ..

Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, Ճէզիրէի մէջ արիւնահեղ դէպքեր պատահած են ; Ֆրանքօ-հայ ուժերը օգոստոս 12ի գիշեր բախում ունեցան Վաթանիներուն հետ, որոնք Ամուտան այրելէն վերջ քաշուեցան : 30 հայ եւ երեք Ֆրանսացի զինուոր սպանուեցան :

Վաթանիները կորեցին գլուխը Ամուտայի հրոսախումբերուն պետ Սայիտ աղային եւ ղրկեցին Դամասկոս : Սայիտ աղան օգնած էր Հայերուն եւ Ֆրանսացիներուն :

Վաթանիներուն պետն է Շէյխ Ահմէտ : Ֆրանսա պիտի չվաւերացնէ Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը մինչեւ որ այս անիշխանութիւնը չվերնայ ; Փոքրամասնութեանց վերաբերեալ տրամադրութիւններուն մէջ ալ փոփոխութիւններ պիտի ըլլան : (« Ճումհուրիյէթ ») :

Ամուտա գիւղի վրայ տեղի ունեցած յարձակումի ընթացքին, ըմբոստները թալանեցին մաքսային պաշտօնատունները : Զինուորները հասած ատեն, ըմբոստները արդէն իսկ փախուստ տուած էին : Օդանաւեր հալածելով զանոնք, ռմբակոծեցին ըմբոստ շրջանի երեք կարեւոր շրջանները : Ճէյիլի Թղթատար կառքը կորսուած է ճամբորդներով միասին :

Հալէպի կայարանին մէջ ձիոք անցուեցան մեծաքանակ ռազմանիւթ եւ ռմբակոծ որ երկրին ներսերէն ղրկուած էին եւ պիտի յանձնուէին ըմբոստներուն :

100 փախստական թուրք սահմանը կ'անցնին

Մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, Սուրիոյ սահմանին շրջակայքը, Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ կարգ մը ընդհարումներ տեղի ունեցած են եւ այս պատճառաւ հալածանքի եւ բռնութեան ենթարկուած 1000ի չափ Թուրքեր ու Արաբներ Ամուտայի կողմէն մեր սահմանը ապաստանած են :

Երբ ուղղուեցաւ իրենց տեղերը ղրկել, անոնք գետինը պառկելով, ու աղաչելով ըսին.— « Մեզ մեռցուցէք, սակայն ետ մի ղրկէք » : Այս փախստականները սահմանի շրջակայ ցեղախումբերու կը պատկանին. (« Ճումհուրիյէթ ») :

»»»» • ««««

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ պայքարը սաստկօրէն կը շարունակուի Զուիցերիոյ մէջ : Դաշնակցային խորհուրդը օգոստոս 18ին որոշեց խորհրդարանին ներկայացնել օրինագիծ մը, որուն համաձայն պիտի արգիլուին այն բոլոր ընկերակցութիւններն ու կազմակերպութիւնները որ ուղղակի կամ անուղղակի կապ ունին համայնավարութեան հետ : Դաշնակցային խորհուրդը իր պատճառաբանութեանց մէջ կ'ըսէ թէ ընկերակցութիւններ կազմելու իրաւունք չի կրնար տրուիլ այն քաղաքացիներուն որոնք ապօրինի եւ պետութեան համար վտանգաւոր մեթոտներ կը գործածեն, իրենց քաղաքական նպատակներուն հասնելու համար :

ՍՓՈՒՌԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՎԱԽԵՐԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ

Զօր. Տիւվալ, իբրեւ զինուորական աշխատակից Փարիզեան թերթի մը կը խօսի պատերազմի վախերուն մասին, որոնք կը ծնին հոգիներու մէջ։

Ծանօթ մոռցուած է Փարիզի դաշինքը, որով օրէնքէ դուրս կը հռչակուէր պատերազմը, կարծես օրէնքի սահմաններուն մէջ եղած ըլլայ երբեք։ Ժընեւի մեծ գաղափարը ետ մնացած է եւ[illegible]

Այժմ պատերազմին ուրուականը կը խափանէ ամէն ինչ, եւ եթէ ամէն կողմ կ'ուզեն խաղաղութիւն, պատճառն այն է որ վախը պետութիւններուն ալ կը տիրէ, իրենց եւ իրենց ժողովուրդին համար։ Եւ բոլորը գիտեն թէ ի՛նչ կրնան ընել, եւ ի՛նչ կրնայ ընել իրենց թշնամին։

Ականատեսներ ցոյց տուաւ, որ անհնարին է սահմանել լիովին եւ կանխել յարձակումները։

Ասա թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ է գիտնալ թէ ի՛նչ պատրաստութիւն կը տեսնէ հարեւանը եւ ի՛նչքան պատրաստուած է։

Գերմանական բանակը ամբողջովին պատրաստ չէ, չի կրնար [illegible]. Ներկայիս, գերմանական բանակը կը ներկայացնէ ուժ մը, որ կը հասնի 30 զօրաբաժիններու, որոնց [illegible] զօրաշարժութեան ուժը։ [illegible]

Իսկ Ֆրանսա ի՛նչ վիճակի մէջ կը գտնուի ներկայիս։ Զօրաշարժի նախաքննութեան շրջանի մէջ, — զինուորական մարզանքը կը կատարուի, զինուորագրեալները կը կազմուին, պատերազմական [illegible] կը չափուի, գիտնականները կը վերաքննուին, — այս ամէնը՝ հասկնալու համար թէ ի՛նչ ուժ ունինք, թէ ամէն բան իր տեղը կը գտնուի՞։ Վերջապէս, բանակներու տեղափոխութեան եւ [illegible] համար ամէն ինչ կարգի՞ն է։

Այս հաշիւներէն վերջ, վերին հրամանատարութիւնը կրնայ ըսել թէ ինչ ուժ ունի իր տրամադրութեան տակ զինուորագրութեան Օրը հասած ժամանակ, ինչպէս եւ զինուորագրութեան Օրուընէ 15 օր, 30 եւ 45 օր վերջ։

Այս կատարուած հաշիւները ցոյց տուին որ Ֆրանսա անպատրաստ չէ։ Ներկայիս, Ֆրանսայի խաղաղութեան բանակներուն թիւն է 20, որոնց մէկ մասը, մայր-հայրենիքին մէջ, կրցած չէ։ Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել ամբողջական զօրաբաժիններու ուժը, ինչպէս եւ վեց զօրաբանակ՝ մայր-հայրենիքէն դուրս, գաղութներու պաշտպանութեան համար։ Այս ուժէն Ֆրանսա որոշ մաս մը սահմանած է յատկացնել Ալպեան սահմաններու պաշտպանութեան, — եւ ասիկա առաջ հետեւանքն է Ֆրանսայի ժընեւեան [illegible]

[illegible]

Բայց խօսինք ներկային մասին։ Առայժմ մեծ մտահոգութեան տեղի չկայ։ Ունեցինք ունենալ պաշտպանողական բանակ մը, — արդար է ըսել որ մեր ուղածը ունինք ներկայիս։ Մեր բանակին եւ ամրացեալ սահմաններուն վիճակը մեզի այն ապահովութիւնը կը ներշնչէ թէ Ֆրանսական հողը անթափանցելի է։ Ամրաշէն պատնէշը, զոր շինած ենք Ալզաս-Լորէնի մէջ, կարելի է գրաւել միայն անակնկալ եղանակով մը կամ ռազմանիւթի եւ բանակի հսկայական փոխադրութեամբ մը այդ ճակատին վրայ, ինչ որ չի կրնար գաղտնի մնալ։ Արդ, անակնկալ յարձակումով գրաւելու շրջանը անցած է։ Եթէ ճիշդ է որ մեր զինուորական ուժը չի կրնար գերմանական բանակը քշել Հռենոսի եզերքներէն, նոյնքան եւս ճիշդ է որ գերմանական բանակը չի կրնար նահանջի մատնել Ֆրանսական բանակը իր գիրք բռնած տեղերէն։

Այս պայմաններուն մէջ, պատերազմի վախ կա՞յ, — կը պատասխանենք, ո՛չ, որովհետեւ կը բաւէ որ Ֆրանսա չուզէ պատերազմ եւ պատերազմը չի կրնար սկսիլ։

Զինուորական ներկայ կացութիւնը ստեղծած է, ուրեմն, տեսակ մը հաւասարակշռութիւն ընդմէջ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ, — եւ այդ հաւասարակշռութիւնը անկարողութեան ճուցած է երկու կողմերն ալ որ նոյն է չարժուիլ կատարելու։ Զինուորական այս հաւասարակշռութենէն մեկնելով է որ պէտք է գործեն դիւանագէտները, երբ որ եւ է պահանջ կը բանաձեւեն։ Պէտք չէ մեծ բան յուսալ զինուորական արտաքին օժանդակութիւններէ, — հազար տեսակ հաշիւներու կապուած են եւ միշտ անստոյգ։

Եզրակացնելով, կրնանք ըսել թէ խաղաղութեան խորհրդաժողովներու մէջ կորսուածը կարելի չէ շահիլ ներկայ պայմաններով, բայց կարելի է խորհիլ բան չկորսնցնելու մասին գէթ առայժմ։

Ի՞նչպէս կը ներկայանայ այդ ապագան։ Բարոյապէս, անխուսափելիութիւն է հաւատք ընծայել Գերմանիոյ յանձնառութիւններուն։ 1914ի եւ 1936ի փորձը ցոյց տուաւ որ պայմանագրական են այդ յանձնառութիւնները։ Կը փակեն ճամբան, բայց ան միշտ պատրուակ ու միջոց կը գտնէ խոչընդոտը նետելու իր ճամբուն վրայէն։ Միայն զինուորական միջոցներն են, որ արժէք կը ներկայացնեն, — ասիկա ճշմարտութիւն մըն է, որ [illegible]

[illegible]

Անոնք որ, երբ կրակը պայթի, անակնկալներու հաւանականութիւնը կը չափեն։ Այսպէս 20-30 քիլոմեթր դէպի Հռենոս Մաժինոյի եւ կրօրդ գիծի մը չինութիւնը անհրաժեշտ կը դառնայ։

Ներկայ փորձառութիւնները մեզ կը մղեն, որ ձեռնարկենք զինուորական վերակազմութեան, մեկնելով հակադիր սկզբունքներէ։ Այն զինուորը, որ պատրաստ չէ, ստիպուած է մղելու անփառունակ եւ անյոյս կռիւ մը։ Ինքնապաշտպանութեան այս կազմակերպութիւնը հիմնուած է ապահովութեան այն երաշխիքին վրայ, զոր կուտար Լոքառնօ։ Այժմ կը պատկանի Գերմանիան։ Լոքառնօ մեռաւ 1928ի տրամադրութիւնները չքացան։ Ապագան անստոյգ է եւ կը սպառնայ։ Հռենոսի զօրքին վերադարձը շատ յուզում պատճառեց մեզի, բայց ինչո՞ւ, զարմանալի է այդ յուզումը, չէ՞ որ արգիլելու միջոցներ չունէինք, ուրեմն ճակատագրական էր գրաւումը։ [illegible]

ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

—•—

Նիսի հայ գաղութը ժամանակակից հազիւ տասն է կը բաղկանայ։ Գէթ այս է կարծիքը մեր հոգեւոր հովիւ Սահակ քահանայ Շամլեանի, որ կրկին պատճառներով պէտք է լաւ գիտնայ իր հօտին ճշգրիտ թիւը։ Շատ քիչ բացառութեամբ բոլորն ալ քէմալական արհաւիրքէն փախածներ են։ Սակաւաթիւ երջանիկներ ուրիշ պատկառելի մթերքով եկած են հոս եւ հաստատուած Սիմիէ՝ Նիսի էն աղնուապետական թաղը, իսկ միւսները, տուտար ժեծամասնութեամբ Իվմիր-Աստիւպաշ շրջանէն, բախտաւորներ, իրենք ալ չեն գիտեր թէ ինչպէս պատահեր է որ հոս՝ հաւաքուած այս քաղաքը ինկեր են, գաղափարի ապրելու՝ նեկարագրով հիւսիսի պատուական Ֆրանսացիներէն բացական տարբեր ժողովուրդի մը մէջ։

Բայց այդ դէպքերնուն մասին ետ [illegible]

Հօրը մը խորը ձախ թեւին վրայ մօտ 70 տուներ կան հիմա ճաշակաւոր եւ հանգստաւէտ, որոնք մաս-ին մը ձեւով շրջանակ կազմած իրենց մէջնաւ ղը տուած են բարեկարգ մը կողմէ շինել տրուած գեղեցիկ մատուռ մը եւ թաղին այն տեսակ երեսոյթ մը տուած են որ կարծես Մաուլէնցիները հաւաքը եւ ընդուն ուզած են ամէն հնարքերը նայուածքէ հեռու պահել, բացառ ընել, ինչպէս կ'ըսեն։

Եւ այսպէս յաջող տարիներ եւ յաջող գործեր իրար կը յաջորդեն, Արսլանպէկեան, Չէնկէլերեան, Մէյլան [illegible] կէօզերեան տարիները եւ սաստ գինի։ Սակայն առա՞ղ, ամէն գեղեցիկ բան շուտ վերջ կը գտնէ։ Եւ տագնապի տարիները վրայ կը հասնին։ Գործազրկութեան ուրուականը Մաուլէնի վերայ եւս կը ցցուի եւ ուտը, ճամբը եւ շարքինները տարբերներու մէջ պատը կը կախուին։ [illegible]

[illegible]

Մաուլէնի Մանկապարտէզը զոր ձեռնհասօրէն կը վարէ Տիկին Փայլակ Սանասար, իր տարեկան հանդէսը տուաւ վերջերս։ Համարձակ եւ արթուն պզտիկներ մաքուր հայերէն եւ զուարթ երգեր լսել տուին Ներկայ հոծ բազմութեան՝ փոխարէն ստանալով դրքոյկներ ու ... ծափեր։ Արցունք մէկը չզսպուեցաւ որ քիչ մը շատ բաժնէր այդ անմեղներուն, որոնք աւելի կը հասկնան շաքարի լեզուն քան ծափերու խլացուցիչ ժխորէն։

Անշուշտ «Ցառաջ»ի ընթերցողները ուրախ պիտի ըլլան լսելով մեր պատանիներու յաջողութիւնը Ֆրանսական վարժարաններու մէջ, ամավերջի քննութեանց առթիւ։ Կը յիշեմ անձնէն գէթ առաջին հանդիսացողներու անունները։ —

Գ. Գ. Եղիազար Վարդապետեան 52 հոգիի մէջ առաջին, Լեւոն Թուրիկեան, 50 հոգիի մէջ առաջին, Տալլերեան, 50 հոգիի մէջ առաջին, [illegible]

ԳԱՐ. ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՀԱՆԴԷՊ

—•—

[illegible]

Ս. Սփքերէն ի վեր, Քիւրտերը ըմբոստացած են սուլթաններուն դէմ, որոնք, մօտ հարիւր տարի է, պարբերաբար զինուորական զօրք ուժեր կը ղրկէին՝ երբ ըմբոստութիւնը սպառնական համեմատութիւններ կը ստանար։ Հանրապետութիւնը, իր ստեղծումէն վերջ (1923) սահմանեց ընդունիլ այս ծանր ժառանգը, եւ իր առաջին գործն եղաւ վերջ դնել 1924ի ըմբոստութեան, որ վերջնապէս խեղդուեցաւ։

ԱՓԻՆՈՍ ՎՉՆՈՅՐ

[illegible]

×

[illegible]

×

[illegible]

ՖՈՂԱՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ

ՆԻՇԱՆ

[illegible]

ցաւ միայն 1926ին, ի գին այնքան նիւթական եւ մարդկային կորուստներու։

Որքան ալ քիչ ծանօթ ըլլայ Քիւրտերու կեանքը իրենց բնաշխարհին մէջ, այսուհանդերձ գիտենք որ անոնք, քաղաքակրթական տեսակէտով յետամնաց, կ'ապրին տեսակ մը աւատապետական վարչաձեւի տակ, աղաներու, պէյերու, շէյխերու առաջնորդութեամբ։ Երբ Թուրք կառավարութիւնը ուզեց կարգի բերել այս աւատապետները, որոնք յաճախ իրարու դէմ կը կռուէին, այս վերջինները, քաջ գիտնալով որ գործադրուելիք կեդրոնացման բարեփոխութիւնը, որով վերջ պիտի դրուէր իրենց հեղինակութեան, ըմբոստութեան մղեցին իրենց հպատակները, թրթռացնելով անոնց կրօնական զգացումները, բողոքի ենթարկելով մարդոց, պատասխանատու բռնելով զանոնք խալիֆայութեան ջնջումին համար, իրենց աշխարհական գաղափարներով։

Այսպէս սկսաւ 1929-1930ի ապստամբութիւնը, զոր զսպելու համար անհրաժեշտ եղաւ շարժման մէջ դնել զօրաբանակ մը։ Յետոյ լռութիւն տիրեց։ Միայն աւազակները, որ փախած էին այս լեռնաշխարհը, Տէրսիմ այժմ Թունճէլի, երկրին զաւառ կ'ըլլար, երբեմն դուրս կ'ելլէին իրենց որջերէն, շրջակայ խաղաղ բնակչութեան մէջ կողոպուտ սարքելու համար։

Երկու տարի եղաւ, որ կառավարութիւնը մասնաւոր վարչաձեւի մը տակ դրած էր այդ լեռնաշխարհը, — ամբողջ իշխանութիւնը կեդրոնացուած էր զինուորական կառավարիչի մը ձեռքը, Զօր. Ապտուլլահ Ալփ Տօղանի, որ պաշտօն ունէր ամէն գնով խաղաղեցնելու շրջանը, եւ մամուլը անկէց ասդին ոչ մէկ լուր հրատարակեց այդ մասին։ Անտարակոյս ձեռք առնուած միջոցները շատ խիստ էին եւ ժողովուրդին դժգոհութիւն պատճառեցին վարչական յայտարարութենէն վերջ (Յունիս 1937). Մամուլը քիչ մը բացաւ բերանը, ու կիսապաշտօնական օրկան «Ճիւմհուրիյէթ» սկսաւ տալ մանրամասնութիւններ, զոր յարմար չէր դատած հրատարակելու, սպասելով որ վարչական լուսաբանէ հանրային կարծիքը, եւ յայտարարելու մանաւանդ որ «ըմբոստները օգնութիւն կը յուսային օտար պետութենէ մը»։ Առանց ամբողջովին հաւատք ընծայելու այս կարծիքին, հարկ կը համարինք արձանագրել որ քրտական շարժումը յաճախ ծագում կ'առնէր Իրաքէն, Մուսուլէն, որ այնքան մօտիկ է Տէրսիմի։ Թէեւ անգլօ-թրքական բարեկամութիւնը շատ ջերմ է ներկայիս, անհեթեթ չէ ենթադրել որ Անգլիա տակաւին կը մտածէ կազմել ապագային յանձնիր կայսրութիւն մը, ենթակայ իր ազդեցութեան, ինչպէս կուգայ հաստատել, վերջերս, Պաղեստինի բաժանման ծրագիրը։ Բրիտանական գաղտնի ոստիկանութեան խորհրդաւոր գործունէութիւնը թերեւս անծանօթ չէ այն դժուարութիւններուն մէջ որոնց կը հանդիպի Թուրքիա։ Ինչ որ ալ ըլլայ, եթէ Զօր. Ալփ Տօղանի ձեռք առած խաղաղեցումի միջոցները, սկսեալ 1934էն, սկսան տալ իրենց պտուղը՝ շնորհիւ որքան հանրօգուտ շինութեանց, նոյնքան ալ Էլ-Ազիզի կուսակալներուն, որպէսզի խելքերնին ժողվեն յամառ ըմբոստները, այսուհանդերձ անոնց ազդեցութիւնը կարճ տեւեց։ Այսպէս է որ Տէրսիմցիները 1937ի սկիզբը չը վարանեցան թրքական իշխանութեան ուղղել խիստ վերջնագիր մը, որով կը պահանջէին զինուորական եւ ոստիկանական ուժերը հեռացնել շրջանէն, դադրեցնել հանրօգուտ շինութիւնները (կամուրջ, երկաթուղի, եւայլն), իրաւունք տալ զէնք ունենալու, կրճատել տուրքերը։

Անկէ զատ, աւազակախումբ մը յարձակում գործած ըլլալով պահակախումբին վրայ, հրաման տրուեցաւ սաստկացնել պատժի գործողութիւնը, այնքան որ անցեալ Ապրիլին Թունճէլիի շուրջ համախմբուած թրքական զօրքը կարելի էր հաշուել մօտ 25 հազար։ Ապստամբ շէյխերը, որոնց մէջ նշանաւոր Սէյիտ Րիզան, պետը Գոչ Ուշաղը ցեղախումբին, Շէյխ-Հասաններու աղանդին, իրենց զինեալ ուժերով քաշուեցան ամենաբարձր լեռներուն գագաթը, որոնց մէկ քանին 4 հազար մեթր բարձրութեան կը հասնին եւ սկսան կատաղի կերպով դիմադրելու համար ... ժումը, կաթած խղի հետքերով, օւալեցաւ այլ ցեղախումբերու մօտ, այսպէս շարժումին մասնակցեցան Հայտարանը, Արըլը, Սարըլը ցեղախումբերը, ինչպէս եւ մասամբ Շամ Ուշաղը։ Սակայն, պատժի գործողութիւնը, որ կը կատարուէր երեք թեւերով՝ մեկնելով Էլ-Ազիզէն, կ'աշխատէր սահմանափակել ու կրճատել ըմբոստութեան շրջանակը, որուն տարածութիւնը կը հասնէր, սկիզբները, 6,000-7,000 քառ. քիլոմեթր, պաշտպանուած 25-30 հազար ըմբոստներու կողմէ։

Թրքական բանակին հրամանատարութիւնը նախ եւ շատ իմաստուն կերպով աշխատեցաւ խնայել իր զինուորները, ու շարժեցաւ մեծ զգուշութեամբ, խուսափելու համար հաւանական անակնկալներէ եւ հայդուկային կռիւներէ, որոնց վարժ են ըմբոստները։ Ամէնէն արդիական զէնքերը գործածուեցան եւ գրաւուեցան ռազմագիտական գլխաւոր դիրքերը։ Օդանաւերն ալ մեծ դեր խաղացին այդ շարժումներուն մէջ, այդ առթիւ էր որ հասկցուեցաւ թէ ինչո՛ւ շքանշանի արժանացաւ Թուրք օդանաւորդուհին, Սապիհա Կէօքչէն, որուն տրուած այդ պատիւին պատճառները անծանօթ կը մնային, օդանաւորդուհին փայլուն գործունէութիւն մը ունեցած էր Տէրսիմի մէջ, դուրս չմնալով հետազօտական գործողութիւններէն, լեռներուն վրայ ցածէն թռչելով՝ գնդացիրի կրակին բռնած էր ըմբոստներու ապաստանները։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ
Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Օգոստոս 16ին կէսօրէն յետոյ Փարիզի եւ Աղեքսանդրիոյ հայ արիներս, առաջնորդութեամբ Փարիզի քանի մը արիներու, այցելեցինք Հ. Յ. Դ. Թանգարանը։

Թանգարանի վարիչ Գ. Գ. Բալայեան ընդհանուր տեղեկութիւններ հաղորդելով, մեզ հրաւիրեց Թանգարանը։ Մենք մեծ հետաքրքրութեամբ եւ խոր ապաւորութեամբ կը դիտէինք ամէն առարկայ, նկար եւ ամէն մի նիւթ որ կը վերաբերի մեր փոթորկալից պատմութեան։ Վարիչը բացատրութիւններ տալով մեզ իւրաքանչիւր նկարի մասին, առաջարկեց իբրեւ յիշատակ մեր այցելութեան, ստորագրել արձանագրութեանց տոմարին մէջ։ Խոր տպաւորութեամբ մեկնելով Թանգարանի շէնքէն, անցանք դիւանատան հիւրասրահը, ուր պատրաստուած էր սեղան մը, թէյով եւ միրգերով։ Յոտնկայս երգեցինք «Մեր Հայրենիք»ը։ Յետոյ Գ. Բալայեան խօսեցաւ մեր ազատագրական պայքարի եւ դրօշի մասին, զոր մենք պատուով պահեցինք համաշխարհային ճամբարին մէջ, աւելի մեծ ազգերու դրօշներուն հետ միասին, յոյս յայտնելով որ օր մըն ալ պիտի տանինք մեր Հայրենիքի սարերուն վրայ։

Եգիպտոսի արիներու կողմէ պատասխանեց Գ. Քապարաճեան, յայտարարելով թէ իբրեւ նոր սերունդ ուխտած ենք երթալ այն փշոտ ճանապարհէն որուն յիշատակները տեսանք Թանգարանին մէջ։ Յետոյ արիները սրահը թնդացուցին խմբերգներով ու մեներգներով, իսկ ամէնէն վերջը նկարուեցանք Թանգարանի շէնքին առջեւ, իբրեւ յիշատակ։

Արի

ՅԱՌԱՋ.— Եգիպտոսի արիներէն խումբ մըն ալ մեր խմբագրատունը այցելեց, Հոլանտայէն վերադարձէն անմիջապէս վերջը, ընկերակցութեամբ Փարիզի եւ Մարսէյլի ներկայացուցիչներուն։ Բոլորն ալ շատ գոհ կ'երեւան իրենց պտոյտէն։

ԹՈՒՐՔԻԱ
ՊՈՒԼԿԱՐԻ ՄԸ ՏՈՒԱԾ ԴԱՍԸ

«Ճիւմհուրիյէթ»ի թղթակիցը դիտել կուտայ այս խորագրին տակ.

Մեր այն տղաքը որ օտար վարժարան կը յաճախեն լեզու սորվելու համար, Շիրքէթի շոգենաւներուն մէջ անգլիերէն խօսելու տղայութիւնը կ'ընեն։

Շիշլէն հանրակառք նստող Անուշ-Ջուրի Թուրք տիկինները իրարու հետ շարունակ կը խօսին, շուրջինները հեգնելու աստիճան թեթեւութիւններ կ'ընեն ու պահ մը կը մոռնան որ Ֆրանսերէն կոչուած այդ լեզուն Բերայի նպարավաճառի աշկերտներն ալ առնուազն իրենց չափ կը խօսին։

Մեր հասուն մարդիկն իսկ, որոնք օտար լեզու գիտեն, առանց փնտռելու շատ մը բառերու Թուրքերէնները, իսկ երբեմն գիտնալով հանդերձ, թէ կան անոնք, օտար բառերով կը լեցնեն մեր լեզուն։

Հանրային պարտէզները, այն մասերուն մէջ որոնք «ալաֆրանկա» մասեր կը կոչուին, յունարէն երգեր կը լսենք եւ դուք ձեզ Աթէնքի արձանուներ կը կարծէք։

Մէկդի դնենք շոգենաւներուն, տրամուայներուն, շոգեկառքերուն մէջ հայերէնի ու յունարէնի նման փոքրամասնութեանց լեզուները, Հրեաները, իրենց այդ պէրպատ ձայներով ու խաթարուած սպաներէնով, բարձրաձայն կը խօսին ու մեր գլուխները կը պատռեն։ Անոնք կը մոռնան թէ Թուրք քաղաքի մէջ կը գտնուին, թէ իրենց գրպանները թրքական անձնագրեր ունին, թէ իրենց այդ լեզուն ամէն մէկ Թուրքի ականջն ու հոգին կ'անհանգստացնէ։

Իսկ «Լեւանթէն»ները կը խօսին անգլիերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն։ Թուրքերէն կը խօսին անոնք միայն, հինները, որոնք Թուրք մշակոյթով են թրծուած ու այն երիտասարդները որոնք նոր ելած են վարժարաններէն։ Եւ սակայն, Աստուած միայն գիտէ թէ անոնք եւս իրենց տուներուն մէջ ի՛նչ լեզու կը գործածեն։

Սրճարաններու մէջ, անհերքելի դանդաղութեամբ մը, շատ լաւ Թուրքերէն գիտցող պատանիներ տեւապէս յունարէն կը պոռչտան։ Այնքան որ Պէրէնի սրճարաններուն մէջ ասկէ աւելի յունարէն չի խօսուիր։

Երբ Պուլկարիայէն կ'անցնէինք, Սթարա-Զակորայի մէջ մեր ինքնաշարժին անիւը նորոգել կուտայինք։ Գնչուի մը կօշիկներս ներկել տալէ վերջը, նստայ սրճարան մը եւ թէյ մը ապսպրեցի։ Սպասարկողը ջուրի պէս թէյ մը բերաւ։ Աւելի լաւ թէյ մը՛ ուզեցի, բայց չկրցայ պուլկար տղուն հասկցնել։ Գնչուն թարգմանեց։ Այդ պահուն մեծցի Պուլկար մը, որ ինծի կռնակ տուած նստեր էր, գնչուն խստօրէն յանդիմանեց։ Անոր բառերէն ու գնչուին վախէն հասկցայ որ վերջինիս Թուրքերէն խօսելուն զայրացեր էր։ Մինչդեռ այս կողմերու ժողովուրդին մեծ մասը Թուրքերէն գիտէ։ Սրճարանէն ելլելէ վերջ, գնչուին հարցուցի թէ ի՛նչ էր ըսած Պուլկարը։

Պուլկար երկրին մէջ պուլկար արծիւին Թուրքերէ՞ն կը խօսին, ապարկեր եւ՝ ես քու բերանդ կը պատռեմ, ըսեր է։

Նախ բարկացայ այդ Պուլկարին, Բայց, երբ Պոլիս եկայ, անոր իրաւունք տուի։ Մենք կը յարգենք ու միշտ յարգենք փոքրամասնութեանց իրաւունքները։ Բայց չըլլանք այնքան թոյլ որ աչք գոցենք՝ երբ անոնք մեծամասնութեան իրաւունքները կ'ոտնակոխեն։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Թան (17 Օգոստոս) կը շարունակէ հրատարակել անունները այն ուսանողներուն եւ ուսանողուհիներուն, որոնք շրջանաւարտ ելած են փարիզեան լիսէներէն կամ առաջնութիւն շահած իրենց դասարաններուն մէջ։

Առաջնութիւն շահողներուն մէջ կը գտնենք հետեւեալ հայ անունները.—

Լիսէ Լամարթին (աղջկանց), Օրիորդներ Տայեան, Իգդալացեան եւ Լոքմակէօզեան։

Լիսէ Վիքթոր Հիւկօ (աղջկանց), Օր. Գալապանեան։

Քոլէժ Սէնթ-Պարպ, Գ. Մուրատեան, Օր. Թիւրապեան։

Քոլէժ Շափթալ, Գ. Ցարութիւնեան։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տեղական թերթերու մէջ կը կարդանք.— Օր. Այտա Այվազեան, որ 1933ին յաջողագոյն կերպով աւարտած էր Մարսէյլի Էնսթիթիւ Քոմէրսիալ Քոլլէժը, եւ արծաթ շքանշան ստացած եւ կը շարունակէր հետեւիլ Էքոլ Փրաթիք Քոմէրսի սղագրութեան եւ մեքենագրութեան բաժնին, աւարտական քննութիւններուն մասնակցելով, Հարիւրաւոր ուսանողներու մէջ առաջին հանդիսացած է։

Լ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ՃԵՄԱՐԱՆԸ

«Յուսաբեր» կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 Օգոստոս).—

— «Ճեմարանը իր տարիներու կեանք մը ունի իր ետին, այլ խօսքով՝ կրթական այս հաստատութիւնը գրեթէ լրիւ ձեւաւորած է իր դէմքը եւ դարձած արդէն հանրածանօթ հաստատութիւն մը։ Քանի մը տարի ետ, եւ Ճեմարանը իր սաներուն ձեռքը կուտայ ոչ միայն աւարտման ուսումնաթուղթ մը, այլ եւ ըմբռնումներու եւ բարքերու բարոյագիր մը, ոչ նուազ արժէքաւոր, քան առաջինը։ Կը դառնայ տաճար մը, ուր գրուած գիտութեանց զուգահեռ ուսանողը կ'անցնի նաեւ անգիր բարքերու ամբողջ դպրոց մը, կրթելով ոչ միայն իր միտքը, այլ եւ մարզելով իր հոգին։ Ու այս դաւնը, իբրեւ անփոխարինելի դրամագլուխ, օգտագործելով կեանքի մէջ ի շահ իր ժողովուրդին։

Կրթական տեսակէտով ահա Ճեմարանի այսօրուան պատկերը.

«Մեր վեցերորդ կարգը լրացնող ամէն աշակերտ, — կը կարդանք Լ. Շանթի զեկոյցին մէջ, — եթէ ցանկայ՝ կրնայ ներկայանալ Ֆրանսական պաքալորէայի առաջին մասի քննութեանը, որովհետեւ այդ քննութեան տեսակէտով պահանջուող ծրագիրը անցած կ'ըլլան ամէնքը վեցերորդ կարգին մէջ։ Մեր է. կարգը պիտի համապատասխանէ լիսէներու քլաս տը ֆիլոզոֆիին, ուրեմն է. կարգը լրացնող աշակերտ մը կրնայ ներկայանալ պաքալորէայի երկրորդ մասի քննութեան ալ, իբրեւ փիլիսոփայութեան հետեւող»։

Այսպէս ուրեմն, Ճեմարանը կը պատրաստէ իր աշակերտները պաքալորէայի թէ՛ առաջին եւ թէ երկրորդ մասի համար, հայկակա՛ն մթնոլորտով եւ հայագիտակա՛ն ուսումնապաշարով։ Քննութեանց մէջ յաջողած իր սաները ապացոյց են, որ Ճեմարանը իրաւամբ հասած է իր առաջադրած նպատակին։

Յառաջիկայ տարուընէ Ճեմարանի առջեւ նոր շրջան մը կը բացուի. վարժարանը յաւելումներ պիտի ունենայ թէ՛ վարէն (երկու նախապատրաստական դասարաններով, փոքրիկներու համար) եւ թէ վերէն, 1938էն (երկու լսարաններով, մասնագէտներու համար)։

Նախակրթարաններու յաւելումով կ'ամբողջանայ աշակերտութեան ֆիզիքական կազմը, եւ Ճեմարանը իր [illegible] կ'ունենայ վերի դասարաններու համար (զանոնք ինք պատրաստելով, փոխանակ դուրսէն առնելու), իսկ լսարաններու յաւելումով անվիճելիօրէն կը դառնայ միակ բարձրագոյն վարժարանը բովանդակ գաղթաշխարհի մէջ։

Մօտաւոր գաղափար մը կազմելու համար մասնաւորաբար այս վերջին հիմնական բարեփոխութեան մասին, խօսքը կրկին տանք Լ. Շանթի.

«Հայ Ճեմարանի վերին մասնագիտական բաժինը մտնել կրնան միայն անոնք, որոնք աւարտած են Հայ Ճեմարանի միջնակարգ ուսման բաժինը եւ ունին, ուրեմն, աւարտական վկայական։ Մասնագիտական բաժինը կ'ունենայ երկու տարուան ուսում, կազմուած երկու լսարաններէ. այս մասնագիտական երկու լսարաններուն աշակերտները կը կոչուին ուսանող։

«Ուսանողները կ'ապրին Հայ Ճեմարանի մէջ Ճեմարանի գիշերօթիկներէն պէտ՛ որոշ ազատութիւններով։ Եւ կ'ապրին ու կ'ուսանին Հայ Ճեմարանի կամ այլ հանրային հաստատութեան մը օժանդակութեամբ, այսինքն՝ առանց ոչինչ վճարելու։ Եթէ պատահին բացառութիւններ, որոնք իրենց ապրուստը վճարելու հնարաւորութիւնը ունին, անոնց համար ալ կ'ըլլայ շատ մեծ զեղչ, կը վճարեն ապրուստի հնարաւոր նուազագոյնը։

«Այս կերպ մտածուած մասնագիտական բաժնի ուսանողները բնականաբար շատ չեն ըլլար, ամէն տարի միջին հաշուով երկու-երեք հոգի, ուրեմն երկու լսարանները միասին հինգ-վեց հոգի. սակայն այս հինգ-վեց հոգին կ'ըլլան մշտական եւ կ'ըլլան ընտրանքով»։

Եթէ Ճեմարանը կարենայ տարին քանի մը հոգի պատրաստել իր լսարանական բաժիններու մէջ, մենք կ'ունենանք որակեալ վարիչներ ազգային մեր կրթական եւ մշակութային հաստատութեանց համար։

«Համազգային»ի բարեկամ հաստատութիւններն ու անհատները, գլխաւորութեամբ Ամերիկայի Հ. Կ. Խաչի, հոգեկան խորին մխիթարանքով պիտի տեսնեն անշուշտ, որ դուր չանցան իրենց զոհողութիւնները։ Առաքինի ճիգով եւ արդար յուզմանքով կարելի եղաւ կերտել տաճար մը, որուն կէրտքն ու կատարելիք ստեղծարար դերը շատ աւելի պիտի պարզուին հետագային, տարիներու եւ տասնամեակներու ընթացքին։

— Շէնք մը, սովորական շէնք մը Հայ Ճեմարանին, — բոլոր բերաններէն խորհրդաւոր շշուկով մը այս բառերը կը հասնին մեր ականջին...

Այո՛, շէնք մը Հայ Ճեմարանին...»։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (438)

ԶԱՐԹՕՆՔ
(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Պահ մը լռելէ վերջ, Գեւօն նորէն խօսեցաւ, բայց այս անգամ շատ սրտաբեկ ձեւով մը։

— Թոփալ, ախպերս, մէկը որ ուխտ կատարէ, ու վերջէն ուխտը աւրէ.. ծանր սուրբը...

— Սո՛ւս, մեծ ախպեր, մեղք մի՛ խօսիր... ուխտը աւրողին ապառումը չկայ, դժոխքի բաժին կ'եղնի, հուրն յաւիտենից...

Առիւծ Գեւոյի թեւերը յուսահատօրէն վար կախուեցան, հառաչանքի նման ձայնին մը կրծքէն թռաւ, ու գլուխը տխրօրէն տարուբերելով, ինքնիրեն քրթմնջաց.

— Մէկ երկու տարի վերջը զար, եթէ պիտի զար... ինծո՞ր ղրկեցինք Եւրոպա... Աստուած պիտի տայ Սահմանադրութեան ալ, տուողին ալ, առնողին ալ... ա՛խ, Թոփալ, ուրեմն ասկէ վերջ... Սօ, խելքդ ի՞նչ կը կտրէ... ալ Ֆրէնկներու հետ կռիւ պիտի չունենա՞նք...

— Ալ ի՞նչ կռիւ, Սահմանադրութիւն է...

— Սօ ես քու Սահմանադրութեան ալ, քեզի ալ, շուն շան որդի, հէչ իմ մասին չես մտածեր, հապա իմ ո՞ւխտըս...

— Ո՞ւխտ, Գեւօ ջան, ի՞նչ ուխտ...

— Սօ, էն որ Սուրբ Խաչ վանքն էինք, որ պարոն Լեւոնը գիշերով համբու՛ դրինք...

Առիւծ Գեւօն, երբեմն կանգ առնելով, պատմեց իր ըրած ուխտի մասին։ Նեղ սահաթի մը խոստացեր էր, Փութկիի զօրաւոր Սուրբ Գէորգին 12 քրդի ականջ։ Հիմա որ այլեւս Սահմանադրութիւն էր, այլեւս կռիւ չը կար... ու Գեւօն կուրծքին կախուած քսակին մէջէն, երկու կաշեցած ականջներ հանելով՝ դառն յուսահատութեամբ մը ըսաւ.

— Թոփալ, տղիդ ախպեր, եղած չեղածը երկու հատ... հապա մնացա՞ծը...

Թոփալի կարգն էր մտածելու։ Ուխտը ուխտ էր, Փութկու Սուրբ Գէորգն ալ զօռ սուրբ մը։ Եթէ Սըբ. Սարգիսը ըլլէր, կամ Աստուածածին, է՞հ, ո՞վ գիտէ, մոմ վառելով, ծոմապահութեամբ, աղաչանք պաղատանքով միջոց մը կը գտնուէր, թերեւս անոնց սիրտը կարելի ըլլէր շինել։ Բայց Փութկու Սուրբ Գէո՛րգը — զալիմ սուրբ մըն էր։ Թիմարէն մինչեւ Կարճկանի գիւղերը, ժողովուրդի բերանն էր, թէ ինչպէս Աւանցի կէմիճի մը, փոթորիկի մը ժամանակ ուխտ կ'ընէ երկու եզ մատաղ ընել Սուրբ Գէորգին, եթէ ազատուի փոթորիկէն։ Սուրբն ալ կը հասնի կէմիճիի խօսքին, քամիները տապալը կը կոխէ, ծովը կը խաղաղի։ Արի տես, որ կէմիճին հալալ կաթ չէ կերեր։ Երբ փորձանքէն կ'ազատի, կ'ուզէ սուրբին հախը ուտել, երկու եզի փոխարէն դառնուկ մը եւ աքլոր մը մորթելով։ Ալ ի՛նչ օրուայ Փութկու Սուրբ Գէորգն էր որ իր զօրութիւնը չցուցնէր։ Ահա տասներկու տարի է, խեղճ մարդը անկողնին վրայ անշարժ պառկած է, ոչ կը լաւնայ ու ոչ ալ մէկ անգամէն կը մեռնի։ Ուրիշ Քիւրտի մըն ալ երեսը յանկարծ կը ծռի, երբ Փութկայ վանքէն աշտանակ մը կը գողնայ։

Այսպիսի վաւերական դէպքերը Թոփալ Սատոնեան ի՞նչպէս կրնար անտեսել։ Մտածելու լուրջ խնդիր մըն էր։ Վերջապէս Գեւօն իր մեծ եղբայրը կը համարուէր. ճիշդ է, զէնքը քիչ մը շատ կը նեղէր, բայց ինքն ալ խօմ պակաս չէր մնար։ Առով մէկտեղ Առիւծ Գեւօն Թոփալ Սատոնեանը կ'ըսէր, ուրիշ մարդու անունն չէր առներ։ Չէ, պէտք է ճար մը գտնել։

Յանկարծ խորհուրդ մը լուսաւորեց Թոփալ Սատոնեանի միտքը։ Հը՛, գէշ գաղափար չէր։ Է՛, Թոփալ Սատոնեան ալ պակաս մտածող մարդ չէր։

Թոփալ Սատոնեան անհուն ուրախութեամբ ձեռքերը իրարու շփեց, ինքն ալ զարմացած որ այդքան փայլուն գաղափար մը յղանալու ընդունակ է։ Համ սուրբը պէտք էր գոհացնել, համ ալ Գեւոյի ուխտը պահել։

— Գեւօ՛, — ըսաւ Թոփալ Սատոնեան, — շատ ալ հոգ մի ընէր, ես ճարը գտայ... Մեծ ախպօրս ըսեմ, հաւ հօն հանդիպած քրտեն... զըրթ — ու ձեռքը հոբիդոնական ձեւով կոկորդին քսեց, — հիմա հասկցա՞ր...

— Սօ՛, կ'եղնի՞... հապա էն, Սահմանադրութիւն է, ինչ զարդարաս է...

— Է՛, բա՞ն չունի՛ս...

Յաջորդ օրը, Ղարիպն ու երկու հայդուկներ ձգելով Ծիծանցի մէջ, Լեւոնը իր խմբով մեկնեցաւ։ Ճանապարհին զանազան գիւղերէ ժողովուրդը միացաւ Լեւոնի խմբին ու երբ Շատախի Թաղը մտան, արդէն հազարէն աւելի կը հաշուէր։ Տիգրիսի երկու կողմերուն գտնուող հայկական գիւղերէն ժողովուրդը թափած էր Թաղ, կառավարչական շէնքի առջին գտնուող հրապարակը։

Նկարագրել խմբին եղած ընդունելութիւնը, գրեթէ անկարելի է։ Ոչ թէ անոր համար, որ այդ խեղճուկ գիւղաքաղաքին մէջ ապառաժ էջ, շքեղ հանդէսներ տեսած ունեցած, այլ այն մեծ արժէքին համար, որ եղած քիչը անվերապահ զգացումներու հարազատ արտայայտութիւն մըն էր։ Ժողովուրդը, մասնաւորաբար Հայերը, այդ պահուն կ'ապրէին հոգեկան վիճակ մը, որ հազիւ թէ ուրիշ ազգ ապրած ըլլայ։

Սահմանադրութեան անսպասելի լուրը առաջին պահուն շփոթեր էր ժողովուրդը, ու մէկ ալ խելայեղ հոգեկան արբեցութեան մը մէջ նետեր էր զայն, երբ ամէն սահման կը վերնայ, մարդիկ դեռ արցունքները աչքերուն՝ ուրախութենէ կը սկսին պարել. անցեալի բոլոր տառապանքները գէշ երազի նման չքացեր էին. այս օրը կար միայն ու մէկ ալ ապագայի փայլուն հեռանկարը։

Երբ հայդուկներու խումբը, վարի դպրոցի քովէն անցնելով, նեղ փողոցը մտաւ, տներու, խանութներու տանիքները լեցուած էին հարիւրաւոր հանդիսականներու բազմութեամբ. կիներ, երախաներ, ծերունիներ ու աղջիկներ տանիքներէն վար կը նայէին՝ «ազգի մարդիկը» տեսնելու համար։ Մասնաւորաբար կիներն ու պառաւները յաւիտեանս յուզուած՝ մէկ կը ծիծաղէին, մէկ լաչակի ծայրով աչքերնին կը սրբէին։

Հակառակ նախօրօք եղած կարգադրութեան, Վէրի եւ Այվազեան թաղերէն բուռն հրացանաձգութիւն մը սկսաւ։ Երկու զանգ տաւուլ զուռնաները, որոնք Թաղի առջեւ խումբն ու եկողները դիմաւորած՝ կ'առաջնորդէին դէպի կառավարչատուն, այնպիսի սարսափելի ժխորով մը լեցուցին նեղլիկ փողոցը, որ մարդ քովինին խօսքերը չէր կրնար լսել։

Հայդուկները խմբուած կը քալէին։ Բնականօրէն Առիւծ Գեւօն առաջին շարքի մէջ կը գտնուէր, դեռ մէկ երկու քայլ ալ առաջ ինկած։ Այդ առտու մեր բարեկամը ամիսներէ ի վեր անլուայ գլուխը լուացած, երկար ու թաւ պեխերը առանձին խնամքով ոլորած էր։ Համբերութեամբ նստած ու լայն շալվարին մէկ երկու ծակերը կարկտած։

Պէտք էր տեսնել այն աղաղակող հպարտութիւնը, որ Առիւծ Գեւոյի քալուածքէն կը պոռթկար։ Ուխտի խնդիրը Թոփալ Սատոնեանի հանճարեղ գիւտով լուծուած ըլլալով, միամտուած էր։ Այլեւս Առիւծ Գեւոյի քէֆին քէֆ չէր հասներ։ Թող արդար աշխարհ տեսնէ թէ՝ Ալաշկերտցի Առիւծ Գեւօն ի՛նչ մարդ է։ Հէ՛յ, հէ՛յ, մօտ երկու տասնեակ տարիներ «ազատութեան զինուոր» եղած էր, կա՞ր մէկը որ չափուէր իրեն հետ։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

վարութեան՝ դրամական հարցերու մէջ: Դրամ ճարելու համար նոր տուրքեր պիտի հաստատուին եւ ներքին փոխառութիւն պիտի կնքուին: Արդարեւ դրամական խնդիրը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ: Ճափոն հարուստ երկիր մը չէ եւ չունի դրամական եւ նիւթական մեծ աղբիւրներ: Եթէ պատերազմը երկար տեւէ, իր վարկը կրնայ վնասուիլ: Ուրեմն, ստիպուած է իր սեփական միջոցներուն ապաւինիլ. խնկ ատոր համար ալ բացառիկ տնօրինութիւններ պիտի ըլլան սեպտեմբեր 3էն 7:

*** Շքոտա, Չեխոսլովաքիոյ մեծ զինագործարանը, տասը միլիոն անգլ. ոսկիի վարկ մը բացած է Չինաստանի, զէնք եւ ռազմանիւթ գնելու համար: Նմանօրինակ բանակցութիւններ կը կատարուին նաեւ ոչ միայն Չեխոսլովաքիոյ այլեւ Աւստրիոյ մէջ

Օդաչու մը 13 մրցակիցներով

Այսօր, ուրբաթ, իրիկուան ժամը 6ին 13 օդաչուներ ճամբայ պիտի ելլեն Իսթրէն (Մարսէյլի մօտ) Դամասկոս երթալու եւ Փարիզ վերադառնալու համար: Նախապէս ծրագրուած էր Նիւ-Եորք-Փարիզ, բայց չեղեալ փախուեցաւ. Մրցանակ սահմանուած է երեք միլիոն ֆրանք:

Իսթրէն Դամասկոս հեռաւորութիւնն է 2921 քիլոմեթր եւ պէտք է կարուի առանց վար իջնելու կամ նորէն վառելանիւթ առնելու: Դամասկոսէն Փարիզ վերադարձի համար մասնաւոր պայմաններ չեն դրուած: Մրցումին կը մասնակցին 13 օդաչուներ, երեք ազգերէ: Իտալացիները ունին ութ օդանաւ, Ֆրանսացիները՝ չորս, Անգլիացիները՝ մէկ:

Նորէ՛ն Սանճաքի խնդիր

Թուրք թերթերը կը շարունակեն գրգռիչ լուրեր հրատարակել Աղեքսանտրէթի Սանճաքի կացութեան մասին: Այսպէս, Ճումհուրիյէթի թղթակիցը կը գրէ Անտիոքէն (14 օգոստոս) —

Այնեւս բացէ ի բաց Հաթայի (Սանճաք) Թուրքերը մահափորձի կ'ենթարկուին. Անցի վիճակ Թրքատեաց ցեղերէն ընտրուած հարիւրի չափ զինուոր Հալէպէն գացած եւ Անթաքիան (Անտիոք) պաշարած են: Ֆրանսացի զաղթային պաշտօնեաները պատուիրակի փոխանորդին առաջնորդութեամբ կոխած են Անթաքիոյ Հալքէվին եւ դուրս հանած են բազմաթիւ զէնքեր ու թուղթեր: Մինչդեռ պահ մը առաջ խիկ մեծ ազմուկով ներս մտնող ոստիկան-զինուորներու սանձած խառնաշփոթութեան մէջ, իրենց վարձած քանի մը հոգի անմիջապէս աղբին անդին նետած էին այդ զէնքերն ու թուղթերը: Այս կատակերգութիւնը խաղալէ վերջ, կարգը կուզայ ոգառնալիքի: Զրոյց կը շրջի թէ ժողովուրդին ներկայացուցիչները պիտի ձերբակալուին եւ նոյնիսկ պիտի սպաննուին:

Այս յարձակումներուն եւ սպառնալիքներուն ենթարկուած ժողովուրդի ներկայացուցիչներն ու բազմաթիւ ուրիշ Թուրքեր, գիշերը ժամը մէկին հեռացած են Անթաքիայէն: Միջնէ համաձայնութիւնը ուխնչի տեղ զնող զաղթային պաշտօնեաները իրենց մահափորձերով կը ջանան Թուրքերը ցրուել եւ [illegible] ընտրութիւնները կատարել իրենց ուզածին պէս: Առով ալ չբաւելով, [illegible] Թուրքերը ամէն հալածանքի կ'ենթարկեն եւ զէնք փնտռելու պատրուակով տուներու մէջ յարձակումներ կը փորձեն: Ոստիկանութեան [illegible] դուրս կը նետուին: Այլեւս մասնաւոր մեթոտ մը դարձած [illegible] պահել տալ իրենց ուզած տուներուն մէջ, յետոյ ալ [illegible]:

Միւս կողմէ Արաբները սպառազինուած են եղունկէն մազերուն ծայրը: Անոնցմէ մին կառուցուած մէջ գործածուած Թուրք երիտասարդ մը սպաննեց: [illegible] այս անմեղ երիտասարդին սպաննման պատճառ հայ[illegible] գնուած է:

[illegible] թուրք չէ, եւ առած քալած է:

[illegible] ներքին պատանի ուղղները քաղաքէն դուրս իրենց զինքը կը [illegible] վրա յաւելինելուն ատքեւ: Ներկայիս մեռելական լռութիւն մը կայ Անթաքիոյ փողոցներուն մէջ: Տուները քաշուած Թուրքերը կեանքի ապահովութիւն չունին: Այսպիսի վէպեր Իսքէնտէրունի եւ Գրըքհանի մէջ ալ կը պատահին:

»»»» • ««««

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ փոխադարձ աճարկումները կը շարունակուին այս օրերս: Անցի օր իրարու եւսեւ սպաննուեցան արաբ կալուածատէր մը եւ երկու ոստիկաններ:

Ազգամիջեան Ընկերութեանց յանձնաժողովը իր աշխատանքները լրացնելով, որոշեց իր տեղեկագիրը չհրատարակել Սեպտեմբեր տասնէն առաջ: Յանձնաժողովը անհրաժեշտ կը գտնէ հողատարութեան ձեւափոխումը, առանց մասնաւոր առարկութիւն մը ներկայացնելու Պաղեստինի բաժանման մասին:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԲԱՆԱՎԱՐԿՈՒԹԻՒՆ. Թէնըսիի մէջ մը. Նաւանցներ, «Մարդուսէր» Ամերիկացիներ յարձակում գործելով սեւամորթ մարդասպանի մը վրայ որ բանտէն դատարան կը փոխադրուէր, վիրզէն շուան մը կախեցին եւ [illegible] կամուրջի մը վրայ, անդունդի մը վերեւ: Ցետոյ հինգ զինակալուորներ տասը վնդակ արձակեցին կախեալին կուրծքին, անդունդն ի վար գլորելով թշուառը:

ԱՓԳԱՆԻՍՏԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԻՆ ՎՐԱՑ կռիւներու ծանրութիւնը փոխադրուած է Սանճաքէ (Հիւսիս)՝ Կ'ըսուի թէ ապստամբները այժմ կը [illegible] գաշտերուն, չարաչար պարտութեան մը մատնած ըլլալով կառավարական զօրքը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 24 Օգոստոս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 6, Ավընիւ Իթալիի սրճարանին վերնայարկը: Օրակարգ՝ շար. Նախորդ ժողովի:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Վռամշապուհ», «Մուրատ» եւ «Միջօխումբերու» ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ. Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի.

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը 20 Օգոստոս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. [illegible] բնակարանը:

Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն: Ներկայանալ անպայմանօրէն:

Շրջանային

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին «Իտալիա» ակումբին մէջ:

Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 20 Օգոստ., ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրադարանը: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովին:

ՍԷՆ ԼՈՒԻ «Ակնունի» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը ուրբաթ, 20 Օգոստոս, երեկոյեան ժամը 8.30ին իր ակումբին մէջ:

ԱՆԻԷՐԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ C. Roger-ի ՄՕՏ 183 Avenue d'Argenteuil (Փլաս Փուրքիէնէի վրայ):

ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փանթէօ-Բաշանի Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէի կողմէ, 5 Սեպտեմբեր, Կիրակի ամբողջ օրը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Իսի լէ Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» Կոմիտէի կողմէ 22 Օգոստոս, Կիրակի ամբողջ օրը Մէօտոնի անտառը [illegible] աղբիւրին մօտ (Tapis Vert):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւրինցի ափկին Սրբուհի Մէնտիլեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Անդրանիկ Մէնտիլեան, հօր անունը՝ Արամ, մեծ հօր անունը՝ Վարդեվառ (Մէնտիլ Տէտէ): 4 տարեկան հասակին աքսորուած է Շէհիր Գըլլայէն (Սեբաստիա) իր մեծ մօր՝ Հաճի Մարիամ Չիթպաչեանի եւ իր մօրաքրոջ Ազնիւ Չիթպաչեանի հետ: Տեղահանութեան միջոցին զիրենք տեսնողներ եղած են Մալաթիոյ շրջանները: Իրենց հասցէն գիտցողներէն կամ իրենց մասին որ եւ է լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել, Madame Serpouhi Mendilian, Usine Diedrich, à Bourgoin; Isère, France:

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէ արտատպել:

— Կը փնտռուի Գիթլիսցի Գ. Սեդրակ Դպիրեան: Երեւ տարիէ ի վեր լուր չունին իրմէ իր ազգականները. Այդ շրջանէն առաջ կը [illegible] Սէն մօտ [illegible]:

Իր հասցէն գիտցողներէ կամ իր մասին [illegible] լուր ունեցողներէ կը խնդրուի գրել «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ԽՐՈՒԻԱԹ ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ մը, Թատուքեւից, որու մասին կասկածներ յայտնած էին Սերպ Ցերվինչիչի դէմ կատարուած մահափորձին առթիւ, ինքնաբերաբար ոստիկանութեան ներկայանալով յայտնեց թէ իրենց փնտռած մարդը ինքն է եւ թէ որ եւ է մասնակցութիւն չէ ունեցած կիրակի օրուան դէպքին մէջ: Քննութիւնները կը շարունակուին: Այս առթիւ աջակողմեան մամուլը նորէն ուշադրութիւն կը հրաւիրէ օտարականներու վրայ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ — Թիւ 1

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿՈՒՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի զէնքերու պատմութիւնը: Մօտ 300 էջով մաքուր թուղթի վրայ, պատկերազարդ, գեղեցիկ հրատարակութիւն:

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ	10 Ֆր.
Միւս երկիրներ	15 Ֆր.

Դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ, R. Papazian 163 Avenue Jean Jaurès. Paris.
ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahaguian 29 Atelerilor. Constantza (Roumanie)
ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ «Մասիս» հրատարակչական B. P. 444, Sofia (Bulgarie)
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օր»ի խմբագրատուն 20 A. Rue Vouli. Athènes (Grèce)
ԻՐԱՔ Գ. Սիւրմէեան, New Street. Bagdad (Iraq):
ՀԱՐԱՒ ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմենիա»յի խմբագրատուն. San Salvador. 4626 Buenos-Aires (Argentine):

Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ. 51, Rue Monsieur Le Prince. Paris որուն կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին հասցէ չէ տրուած.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԽԵՆԹԸ

ԱՌԱՋԻՆ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐՍ

»»»» • ««««

Որպէս ձեզ յայտնի է, տէր, բերդի պաշտպանութեան համար թողած էին խիստ փոքր թուով ռուս զինուորներ, հայ եւ թուրք միլիցիայի հետ [illegible] կիցը, Բայազէդի այդ հե[illegible] զինուորներով պահպանում էր բերդը, իսկ միլիցիան պահպանում էր քաղաքը: Մեզ վաղուց լուրեր էին հասնում, թէ անհաշիւ բազմութիւն Քուրդերի Շէյխ [illegible] եւ Շէյխ [illegible] զուլչահի գլխաւորութեամբ, դիմում են դէպի Բայազէդ. Այս լուրերը հաղորդում էին մեզ վանեցի Հայերը: Մենք չհաւատացինք, պահանջելով, որ վաղօրօք բերդը ամրացնէին, եւ մեզ մօտ պատրաստուէին բաւականաչափ ուժեր թշնամու առաջն առնելու համար: Բայց զանուեցան այնպիսիները, որ աշխատում էին հաւատացնել, թէ այդ բոլոր լուրերը սուտ են, թէ ոչինչ պատրաստութիւն պէտք չէ: Թէ ինչ նպատակով այդ պաշտօնեաները աշխատում էին մեզ անպատրաստ վիճակի մէջ պահել թշնամուն հանդիպելու ժամանակ, — այդ ես չեմ կարող ասել, դուք, ի հարկէ, վերջը կը տեղեկանաք, գեներալ. — միայն այսքանը կ'ըսեմ, որ Հայը եղել է միշտ հաւատարիմ եւ կը լինի:

Որպէս երեւում էր, երիտասարդի պատմութեան մէջ կային այնպիսի կէտեր, որ նա դժուարանում էր պարզապէս արտայայտել: Գեներալը ընդմիջեց նրա խօսքը, ասելով.

— Դու այն պատմիր, թէ ինչ արեցիք Քրտերի գալուց յետոյ:

— Երբ Քրտերը եկան, Շատվկիչը մի քանի անգամ անյաջող կռիւներից յետոյ, չյաջողեց ամրանալ բերդի մէջ, նրան պահպանելու համար: Միլիցիայի մի մասը մնաց դրսում, որովհետեւ բերդի մէջ ոչ այնքան տեղ կար եւ ոչ պաշար բոլորի համար: Մեր ընկեր Թուրք կամաւորներից ոմանք փախան Իգտիրի եւ ոմանք Կարսկաստանի կողմերը: Իսկ մենք, Հայերս, վճռեցինք կամ կոտորուել, կամ քաղաքը չտալ թշնամու ձեռքը: Թէեւ մենք փոքր էինք թուով, բայց քաղաքի հայ բնակիչներից շատերը պատրաստ էին միանալ մեզ հետ: Այդ խեղճերը գիտէին, թէ ինչ վիճակ է սպասում իրանց, երբ Թուրքերը կրկին կը տիրէին Բայազէդին: Ձեզ յայտնի է, գեներալ, թէ Հայերը որպիսի ուրախութեամբ ընդունեցին Ռուսաց յաղթական զօրքերին, երբ նրանք առաջին անգամ մտան այդ քաղաքը: Հայերի մի այսպիսի համակրութիւնը չէին կարող մոռանալ օսմանցիք, եւ իրանց վրէժխնդրութիւնը պէտք է թափէին այդ ժողովրդի վրայ, որ աւելի բարւոք էր համարում հպատակել Ռուսաց արծուին, քան Օսմանցոց կիսալուսնին...

Դու զարմանալ հնասնում ես հարցից. երիտասարդի խօսքը կտրեց գեներալը. — դու այն ասա, թէ ինչպէս վերջացաւ գործը:

Երիտասարդը շարունակեց իր չաստխօսութիւնը, որ յառաջ էր գալիս նրա սրտի վրայ ծանրացած, տխուր անցքերի տպաւորութիւններից, շարունակեց.

— Գուցէ մեզ կը յաջողուէր, տեղային բոլոր Հայերի հետ միանալով, պաշտպանել քաղաքը, եթէ առաջուց կը տային նրանց բաւականաչափ զէնքեր. Բայց զէնքեր չը ստացան նրանք: Այսուամենայնիւ, շատերը միացան մեզ հետ: Կռիւը սկըսուեց, ճշմարիտ ասած, փառաւոր էր: Մի փոքրիկ խումբ պատերազմում էր թուով անհամեմատ ուժի դէմ: Մեզ հետ մասնակցում էին կռուում եւ մի քանի հարիւր Թուրք կամաւորներ: Բայց յանկարծ տեսանք, որ մեր մահմեդական ընկերները թողեցին կռուի դաշտը եւ սկսեցին փախչել: Կարծես նրանց շատ անհարմար չէր գնդակներ արձակել իրանց կրօնակիցների դէմ ... Մենք, Հայերս մնացինք մենակ եւ երկար յամառութեամբ պաշտպանւում էինք: Այդ տեւեց մի քանի ժամ մինչեւ մեր հրազէնների պաշարը սպառուեցաւ: Այն ժամանակ սկսուեցաւ ձեռնամերձ կռիւը: Շատերը ընկան, շատերը գերի բռնուեցան, եւ մնացածները, տեսնելով, որ ամէն ջանքեր իզուր են, թողեցին ու փախան: Այն ժամանակ թշնամին տիրեց քաղաքին:

— Հասկնալի է... ասաց ինքնիրան գեներալը եւ վերկենալով, մօտեցաւ մի փոքրիկ արկղիկի, եւ նրա միջից դուրս բերելով մի խաչ, իր ձեռքով կախեց երիտասարդի կուրծքի վրայ, ասելով.

— Դու արժանի ես դրան, ես կ'առաջարկեմ իշխանութեանը, բացի դրանից, քեզ համար աստիճան եւ ռոճիկ: Դու այսուհետեւ կը մնաս ինձ մօտ, քեզ նման քաջերը պէտք են ինձ:

Երիտասարդը շնորհակալութեամբ գլուխ տալով, պատասխանեց.

— Այդ խաչը բաւական է ինձ, գեներալ, դուք մեծ շնորհք արած կը լինէիք, եթէ հէնց այս բոպէիս թոյլ տայիք ինձ գնալ, ուր որ ես ցանկանում եմ:

Գեներալը զարմանալով երիտասարդի անփառասիրութեան վրայ, հարցրեց.

— Ո՞ւր պէտք է գնաս:

Ազատելու մէկի կեանքը, որ ամէն բանից թանկագին է ինձ համար:

— Դու, երեւի մի զաւակիդ ունես, ընկեր, հարցրեց գեներալը բարեսրտութեամբ:

— Այո, այդ իմ սրտի զաւակն է:

Ուրեմն, ընդունիր այդ փոքրիկ ընծան, գուցէ պէտք կը լինի քեզ, ասաց գեներալը, տալով նրան թղթի մէջ փաթաթած ոսկիների մի ծրար

Նա մեծ պարգեւ կը համարէր, թէ չուտով կ'արձակէիք ինձ, պատասխանեց երիտասարդը հրաժարուելով:

— Գնա, Տէրը թող քեզ հետ լինի, ասաց գեներալը եւ սեղմեց երիտասարդի ձեռքը.

Նա գլուխ տուեց եւ հեռացաւ.

Ե.

Անցնենք պատերազմից մի քանի տարի առաջ:

Բայրեւանդի գաւառում, Ս. Յովհաննու (Ուչ-Քիլիսայի) վանքից ոչ այնքան հեռու, Եփրատի վերին վտակներից մէկի ափի մօտ, գտնւում էր Օ... հայաբնակ գիւղը: Նա շինուած էր մի բաւական ընդարձակ հովտի մէջ, ուր բնութիւնը չէր խնայել այն բոլոր նկարները, ինչ որ պէտք էին նրան գեղազարդելու համար:

ՐԱՖՖԻ

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

LE PRÉMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 21 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 21 AOUT 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ 13e Année No. 3504

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄԱՀԱՇՈՒՔ...

»»»» • ««««

Ամէն անգամ որ սեւ լուրեր կը հասնին Հայաստանի մասին, հայկական կամ օտար աղբիւրէ, պարտականութիւն կը սեպենք պրպտումներ կատարել, կարելի ստուգումը ձեռք բերելու համար:

Դժբախտաբար, չափազանց սահմանափակ են ստուգման միջոցները:

Սկիզբէն ի վեր այդպէս էր. իսկ մանաւանդ վերջին մէկ-երկու տարիներու ընթացքին, եղած աղբիւրներն ալ ցամքեցան:

Նախ մենք, իբրեւ «Թշնամի», չունինք ուղղակի եւ անմիջական միջոցներ, օրը օրին լուր քաղելու համար Երեւանէն Փարիզ:

Ամէնէն անհնարին պարագաներուն մէջ ալ, կուսակցութիւնը չէ անճրկած, տեղեկութիւններ առնելու կամ ստուգելու համար: Սակայն, ժամանակի կը կարօտի այս միջոցը: Ստիպուած ես շաբաթներ, յաճախ ամիսներ սպասել: Կարելի չէ վստահիլ ամէն կողմնակի աղբիւրի: Յաճախ բոլշեւիկները իրենք պրովոկացիաներ կը սարքեն,— ինչպէս, տարիներ առաջ, Դաշնակցական խումբեր կազմելու ձեռնարկեցին, կեղծ կնիքներ շինելով եւ թռուցիկներ ցրուելով...

Արտասահմանի միւս թերթերն ալ, անոնք որ «Հայաստանասէր» կը կոչուին, աւելի բախտաւոր չեն:

Անոնք յաճախ «տէսութան»ներ կը հրատարակեն,— այս կամ այն «Վերաշինացի»ին կամ «Հօրեղբօր տղուն» նամակները.

Արդ, յետին տղուն ալ գիտէ որ, այդպիսի նամակներու համար պէտք չկայ Երեւանի կամ Լէնինականի թղթատարին սպասելու: Կրնաս նստած տեղդ մրոտել, կամ կազմ ու պատրաստ առնել Հօկի գրասենեակէն:

Կոյրերու աշխարհին մէջ միականին ալ թագաւոր կը համարուի,— կ՚ըսէ առածը:

Այդ իմաստով «պաշտօնական» աղբիւրներ նկատուած են Բարեգործականն ու Հօկը:

Բայց փորձեցէք որ եւ է լուր առնել այդ երկու հաստատութիւններէն, տգնապալի, ծանրակշիռ պարագայի մը մէջ, ինչպէս է ներկան: Կա՛մ չեն գիտեր — եւ ընդհանրապէս չեն գիտեր — եւ կամ կը վախնան ձայն-ծպտուն հանել:

Բարեգործականը երջանի՛կ պիտի համարէր ինքզինքը, եթէ տարին հինգ վեց բարեւագիր առնար իր ներկայացուցիչէն, դրամական առաքումին կամ շինութեան մը առթիւ, իսկ Հօկը... Լաւ է կարճ կապել:

Իրաւասու աղբիւր մըն է, անշուշտ, խորհրդային դեսպանատունը: Բայց, կը կարծէ՞ք թէ ան ալ շատ բան գիտէ: Եթէ գիտնայ իսկ, ձեզի կ՚ըսէ՞: Ձեր սեւ աչքերուն համար կը համարձակի՞ որ եւ է գաղտնիք յայտնել: Ան ալ Հայաստանի մասին, իր գիւղ մըն է, Խ. Միութեան անծայրածիր տարածութեան վրայ...

Կը մնան օտար աղբիւրները,— ռուսական, գերմանական, անգլիական, ֆրանսական, ամերիկեան թերթեր եւ հեռագրական գործակալութիւններ:

Նախ, կարելի չէ ամէն անգամ վստահիլ այդ աղբիւրներուն, մանաւանդ սահմանակից երկիրներու մամուլին, որ ամէն բանէ առաջ կը ծգտի քաղաքական քարոզութեան:

Երկրորդ, շատ քիչերը պաշտօնական թղթակիցներ ունին Մոսկուայի մէջ, եւ եղածներն ալ հարկադրուած են զգուշութեամբ շարժիլ, այլապէս պատրաստ է վտարման հրամանագիրը:

Իսկ ամէնէն կարեւորը, տասը թղթակիցէն երկուքը հազիւ կը հետաքրքրուին Երեւանով: Անոնց տեսողութեան սահմանը ընդհանրապէս կը հասնի մինչեւ Թբլիսի (Թիֆլիս) կամ Բագու, ուրկէ քարիւղի հոտը միշտ կը պահէ իր ծաւալուն հմայքը:

Ուրիշ պարագայ մը եւս,— ամէն թղթակից հնարաւորութիւն չունի լսելու կամ ստուգելու հեռաւոր վայրերու, ծայրագաւառներու անցուդարձը: Իր գլխաւո՛ր աղբիւրները կը կազմեն Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը, «Իզվեստիա»ն, «Փրավտա»ն եւ ուրիշ կեդրոնական օրկաններ կամ վարչական եւ դիւանագիտական շրջանակները:

Արդ, ինչպէս կը բացատրէր վերջերս «Թան»ի թղթակիցը, «աւելի յաճախ, մայրաքաղաքի մեծ թերթերը կը խօսին անձրեւին կամ գեղեցիկ օդին վրայ, բայց լռութիւն կը պահեն մաքրագործման ընթացքի մասին: Այս տեսակէտէն աւելի արդիւնաւոր է գաւառական մամուլին ընթերցումը»:

Ուրեմն, կեդրոնի թերթերն ալ ամէն բան չեն գրեր: Եւ պէտք է ձեռք ձգել, պրպտել գաւառական թերթերը, շատ մը դէպքեր իմանալու համար:

Այսպէս, երկու ամսուան ընթացքին 238 հոգի գնդակահարուած էին Ծայր. Արեւելքի մէջ (եւ ցանկը կ՚երկարի միշտ): Բայց այս լուրը ոչ թէ Մոսկուայի մամուլն է որ կը հաղորդէ, այլ Ծայր. Արեւելքի խորհրդային օրկանը: Ուրեմն կ՚իմացուի շաբաթներ վերջը, եւ պատահաբար:

Այս բոլոր բացատրութիւններէն վերջ, կրնա՞ք պատասխանել սա տարրական հարցումին,— Ի՞նչ կ՚անցնի կը դառնայ Հայաստանի մէջ...

Մոսկուան մահաշուք մարտակոչ մը արձակած է աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր,— մաքրագործո՛ւմ: Եւ հրամանը անլուր դաժանութեամբ կը գործադրուի երկրին մէկ ծայրէն միւսը: Գլուխներ կ՚իյնան իրարու ետեւէ, առանց ազգի, դիրքի, տարիքի, անցեալի կամ վաստակի տարբերութեան:

Մեր մինուճար երկրին մէջ, նոր փոթորիկը պայթեցաւ 1936 յունիս 9էն ի վեր, առաջին առթիւ գետին փռելով Աղասի Խանջեանը: Այդ օրէն ի վեր, ահաւոր անստուգութեան մը մատնուած է Հայկական Արտասահմանը:

Ո՞վ պիտի բանայ քօղը այս մահաշուք լռութեան.... Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ Կ՚ԱՌԱՋԱՐԿԷ, ՃԱՓՈՆ ԿԸ ՄԵՐԺԷ

»»»» • ««««

80,000 Ճափոնցի, 200,000 Չինացի դէմ դիմաց

Անգլիական կառավարութիւնը հետեւեալ առաջարկները ներկայացուց Ճափոնի եւ Չինաստանի, համախորհուրդ Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն հետ.

1.— Չէզոք շրջան մը հաստատել Շանկայի մէջ, սահմանափակ պայմանաժամով: 2.— Չինական զօրքը այդ չէզոք շրջաններէն անդին քաշել: 3.— Ամբողջովին ետ քաշել Ճափոնի նաւատորմին եւ զինուորական այն ուժերը որ այժմ դիրք բռնած են Շանկայի մէջ. 4.— Զօրացնել միջազգային թաղամասին ոստիկանութիւնը: Շանկայի մէջ հաստատուած միջազգային զինուորները պէտք է ստանձնեն ճափոնական հպատակներուն եւ անոնց ստացուածքներուն պաշտպանութիւնը:

Չինական կառավարութիւնը վերապահ դիրք մը բռնած է այս առաջարկներուն հանդէպ, իսկ ճափոնական կառավարութիւնը անմիջապէս պատասխանեց. Ճափոնի արտաքին նախարարին փոխանորդը իր մօտ կանչելով բրիտանական դեսպանատան գործակատարը, բացատրեց թէ անկարելի է օտար պետութեանց յանձնել Ճափոնի հպատակներուն պաշտպանութիւնը: Այս առթիւ խնդրեց որ բարեկամ պետութիւնները աջակցին, որպէսզի Չինաստան յարգէ կնքուած համաձայնութիւնը եւ չինական զօրքերը քաշէ Շանկայէն:

Նոր լուրի մը համաձայն, չինական կառավարութիւնը խնդրած է անգլիական, ֆրանսական, ամերիկեան եւ իտալական կառավարութիւններէն որ իրենց մարտանաւերը գոնէ հինգ մղոն հեռացնեն Շանկայի յեստարաններէն, եւ կամ համոզեն որ Ճափոն նոյնքան հեռաւորութեամբ ետ քաշէ իր մարտանաւերը: Հակառակ պարագային Չինաստան որ եւ է պատասխանատուութիւն չստանձներ հետեւանքներու մասին:

*** Զինուորական գործողութիւնները կը ծաւալին հետզհետէ: Ճափոնական զօրք ղրկած ըլլալով, այժմ 80,000 ճափոնցի զինուորներ համախմբուած են 200,000 Չինացիներու դէմ: Վերջին լուրերու համաձայն, Ճափոնցիները յամրաբար կը յառաջանան, իսկ Չինացիները ուժգնօրէն կը դիմադրեն: Շանթունկի զինուորական կառավարիչը շարժման մէջ դրած է իր անձնական բանակը, որ կը բաղկանայ 50,000 զինուորներէ: Անոնք մանաւորապէս յատկացուած են փոխադրութեանց եւ շինութեանց:

Զրոյցի մը համաձայն, ըմբոստութիւն ծագած է Չինաստանի մայրաքաղաքին՝ Նանքինի մէջ: Ուրիշ զրոյց մը (ճափոնական աղբիւրէ) կ՚ըսէ թէ Խ. Միութիւնը զինուորական շարժումներ կը կատարէ եւ կարմիր զօրաբաժիններ համախմբած է Մանչուրիոյ սահմանին եւ Պայքալ լիճին ափերուն վրայ, արտ. Մոնկոլիոյ դիմաց, ի հարկին միջամտելու համար: (1936 մարտին կնքուած դաշնագրով մը, Խ. Միութիւնը պարտաւոր է օգնութեան հասնելու, եթէ Մոնկոլիա վտանգուի):

Այս ալ ուրիշ սեւակէտ

Օր նոր, դէպք նոր: Փորթուկալ խզեց իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները Չեխոսլովաքիոյ հետ, եւ ետ կանչեց իր դեսպանը: Այս առթիւ հետեւեալ մեղադրանքները կ՚ընէ —

1. Փորթուկալի գնացած հայթայթելու համար պայմանագրութիւն կնքելէ վերջ, Չեխոսլովաքիոյ կառավարութիւնը մերժած է յանձնել զանոնք.— 2. Մերժումին պաշտօնական բացատրութիւնը հիմնուած է այն կասկածներուն վրայ թէ Փորթուկալ զէնք պիտի ղրկէ Սպանիա, ուր ուժ կուտայ Զօր. Ֆրանքոյի.— 3. Այդ կասկածները անընդունելի են, իսկ Չեխոսլովաքիոյ ընթացքին իրական պատճառը «անոնք են որ կ՚ուզեն խափանել կամ խանգարել Փորթուկալի վերազինումը»:

Փորթուկալի մայրաքաղաքին մէջ յայտնապէս կը մեղադրեն խորհրդային իշխանութիւնը, ըսելով թէ անոր հրամանին վրայ է որ Չեխոսլովաքիա չի յանձներ ապսպրուած գնդացիրները: Գերմանական մամուլն ալ բացէ ի բաց կը մեղադրէ Չեխոսլովաքիան, թէ կը գտնուի «Սպանիոյ կարմիր բարեկամներուն ազդեցութեան տակ», եւ թէ իր զինագործարանները միայն բոլշեւիկներուն համար կը բանին: Հռոմի մէջ ալ կը գնահատեն Փորթուկալի բռնած դիրքը, իսկ Անգլիոյ մէջ կ՚աշխատին սահմանափակել միջադէպը: Մոսկուա բնականաբար կը մերժէ որ եւ է յանցանք, իսկ չեխական թերթերը գրեթէ կուսան թէ պատմութեան մէջ առաջին անգամ է որ դիւանագիտական յարաբերութիւնները կը խզուին, առեւտրական պայմանագրի մը ձախողման հետեւանքով: Այս առթիւ կը բացատրեն թէ զինագործարանները չափազանց զբաղած են, ստիպողական ապսպրանքներ հասցնելու համար չինական բանակին, հետեւաբար Փորթուկալի ապսպրանքին յապաղումը որ եւ է անարդարական կամ անսովոր հանգամանք չունի:

Նորէն յարձակում Տարտանէլի առջեւ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ սպանիական (կառավարական) սուզանաւ մըն ալ Թորփիլահար ըրաւ Տարտանէլի բացերը, օգոստոս 19ին, սուզանաւի մը՝ կողմէ: Այս նաւն է Արմարու, որ Վալենցիա կ՚երթար, պարենք փոխադրելով Խ. Միութենէն: Թէնէտոս կղզիին մօտ սուզանաւ մը երեւցաւ գիշերանց, երկու թորփիլ արձակեց փոխադրանաւին վրայ, յետոյ հեռացաւ: Սպանիական նաւը սկսաւ ընկղմիլ. բայց նաւապետը յաջողեցաւ զայն առաջնորդել մինչեւ Թէնէտոս կղզին, ուր խրեցաւ. Նաւաստիները փրկուեցան Թրքական եզերապահներու կողմէ: Կը կարծուի թէ այս միեւնոյն սուզանաւն է որ ընկղմեց սպանիական «Սիուտատ-տէ-Գատից» փոխադրանաւը: Ձախակողմեան թերթերը կը պնդեն թէ իտալական է սուզանաւը:

Մեծ հրդեհ մը Վարշաւայի մէջ

ՎԱՐՇԱՒԱ, 18 օգոստոս (Յատուկ).— Այսօր իրիկուան ժամը 8ին նմանը չտեսնուած հրդեհ մը ծագեցաւ Փրակի տաղաւարի գործարանին մէջ, որ կը գտնուի քաղաքին կեդրոնը, ընդարձակ տարածութեան մը վրայ: Ունի բազմաթիւ գործաւորներ: Զոհ չկայ: Ամբողջ քաղաքը ոտքի ելած էր, փողոցները անցնելու տեղ չկար, զինուորները ամէն կողմ պաշարած էին: Ռոմանէն, Լիոնէն եւ շրջականներէն հասած հրշէջները իրենց կարելին փորձեցին, հրդեհը սահմանափակելու համար: Մօտիկային կորուստ չկայ: Հրդեհը երեք ժամէ ի վեր կը շարունակուէր, երբ այս նամակը թղթատարին յանձնեցի:

ՆՄԲ.— Գիշերը ուշ ատեն կարելի եղած է մարել հրդեհը, որ կը սպառնար մօտիկի վերածել շրջակայ տուները:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԲ ՀԱՒԵՐԸ ՈՒ ՎԱՌԵԱԿՆԵՐԸ ԿԸ ՎԻՃԻՆ «ՄԱՐՔՍԻՍՏՕՐԷՆ, ԼԷՆԻՆԻՍՏՕՐԷՆ»

—o—

— Հրամեցէք մեզի, գլխու վրայ տեղ ունիք:

— Ոչ, դուք մեզի եկէք, ձեր տունը արեւ չկայ:

— Եղբայր, մենք յիսուն տարուան կուսակցութիւն ենք, դուք գեռ նիցն ալ չլրացուցիք:

— Կուսակցութեան մը տարիքը չէ կարեւորը, այլ անոր նպատակները, տպագան, ներկան...

— Մենք մայր կուսակցութիւն ենք, բայնկամ, խելքդ գլուխդ ժողվէ, երեկուան վառեակները չեն որ դաս պիտի տան մեզի:

— Խնդրեմ, հարցերուն պատասխանեցէք առանց ձեր պաղարիւնը կորսնցնելու:

×

Ամիսներէ ի վեր, այս բանավէճն է որ կը շարունակուի Ամերիկայի մէջ, Հնչակեաններու եւ Ռամկավարներու միջեւ, միացեալ ճակատ կազմելու համար:

Առաջինները ինքնածանօթ են արդէն, իրենց բոլոր «քարոզմանութիւններով»: Մանաւանդ անոնք որ «Նոր-Հայաստան»ով կ՚երդնուն:

Միւսները ալ մեծ մասով Հնչակեաններէ բաժնուած կամ աջէն ձախէն հաւաքուած տարրեր են, նոր անունի մը տակ պարտուած,— «Հայ Աշխատաւորական Միութիւն»: Թերթ մըն ալ ունին, «Բանուոր», ու տարին քանի մը անգամ արշաւներ կը կազմակերպէ, կանգուն մնալու եւ կամաւոր կամ դրամ հասցնելու համար... ՍՊԱՆԻՈ:

Մէկուկէս տարի առաջ, երկու կազմակերպութիւնները «Միացեալ Ճակատ» կազմեցին, մտնելով Ամերիկայի համայնավար կուսակցութեան փարախը, չորս ոտքի վրայ:

Ի՛նչ անցաւ, ի՛նչ պարձաւ, այծն ու մաքին չյարմարեցան: Հնչակեանները սկսան կոտոշ ցուցնել, միւսները ալ՝ պոչ խաղցնել:

Միացեալ ճակատ խաղալով մէկտեղ, առաջինները իրենց յիսնամեայ «թաղէկա»ն կը ցուցադրէին ամէն կողմ. ինչ որ տաք ու պաղ բաներ բսել կուտար միւսներուն:

Եթէ չեմ սխալիր, համայնավար կուսակցութեան ամերիկացի պատուիրակներն ալ միջամտեցին, անգամ մը:

Չեղաւ ու չեղաւ: Բանավէճը կը շարունակուի մինչեւ այսօր:

— Դուք ինչացո՞ւ էք, եկէք մեր մէջ լուծուեցէք, կը պնդեն Սոցիալ-Դեմոկրատ Հնչակեանները:

— Այդ ի՞նչ վերաբերմունք է, եղբայր, մեզի հրաւէր ուղղելէ առաջ, բարեհաճեցէք հարցը քննել ՄԱՐՔՍԻՍՏՕՐԷՆ, ԼԷՆԻՆԻՍՏՕՐԷՆ, (ճիշդ այսպէս ալ տպուած է «Բանուոր»ի մէջ, 10 յուլիս):

Եւ առաջին փորձը «Բանուոր»ը ինքն է որ կը կատարէ.

— «Այժմ հարց կը՝ ծագի թէ՝ Հնչակեան Կուսակցութիւնը հայ ժողովուրդի ո՞ր մէկ դասակարգին կուսակցութիւնն է եւ անոր քաղաքական նպատակներու կայուածը ո՞ւր կը գտնուի:

Եթէ հայ աշխատաւորութեան կուսակցութիւնն է ան եւ Հայաստանն իր ծննդավայրն ու նպատակակէտը, ապա Հայաստանը ազատագրուած է՝ եւ հայ աշխատաւորութիւնը ունի իր սեփական կուսակցութիւնը, յանձին Հայաստանի Կոմունիստ (պոլշեւիկ) Կուսակցութեան:

Ուրեմն, հարց կը ծագի, թէ ի՞նչ են Հնչակեան կուսակցութեան «հեռաւոր» կամ «մօտաւոր» նպատակները:

Հայ ժողովուրդն այսօր ազատագրուած է ոչ միայն քաղաքականօրէն, այլ եւ հաստատուած է սոցիալիստական կարգեր ու կը դիմէ դէպի կոմունիզմ, դէպի բարեկեցիկ կեանք, դէպի աւելի բարգաւաճ եւ երջանիկ կեանքի բարձունքներ:

Մեր հնչակեան ընկերները պիտի ըսեն մեզի.— մեր յիսուն տարուան երազն էր այդ արդէն, որ իրագործուած է. Շատ լաւ: Ձենք ուզեր վիճաբանութեան բռնուիլ այս մասին: Միայն հարց կուտանք.— հապա ի՞նչ առանձին նպատակներ ունի Ս. Դ. Հնչ. կուսակցութիւնը»:

Հարցը «մարքսիստօրէն, լէնինիստօրէն» քննելու տքնաջան փորձ մըն ալ ես կատարեցի, բայց չգտայ պատասխանը:

Գտնողին «հանճարափայլ Առաջնորդ»ին մեծադիր նկարը նուէր, Ա. Չուղ-Աշխոյժի սպերգութեամբ. Արտծներդ ո՞րը զովեմ, Հապարներ են վեհ ու վսեմ...

ՎԱՀԷ

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ԱՆՏԻՈՔԻ ՄԷՋ

»»»» • ««««

Անցեալ շաբթու հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ արիւնալի կռիւներ ծագած են Անտիոքի մէջ: Պէյրութի թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն այս մասին.

Անտիոք երկուշաբթի օր (10 օգոստոս) վերստին թատր եղած է նոր արիւնոտ միջադէպերու որոնք ծագած են Արաբներու եւ Թուրքերու միջեւ: Պարզ վէճի մը հետեւանքով ծագած կռիւը շուտով վերածուած է արիւնահեղ բախումի մը որուն մասնակցած են հազարաւոր մարդիկ: Գաւազաններ, դաշոյններ, հրացաններ գործածուած են կռուարարներուն կողմէ:

Բանակին միջամտութեան շնորհիւ վերահաստատուած է կարգը, սակայն խռովայոյզ շրջանէն ստացուած վերջին լուրերուն համաձայն նոր-միջադէպերու կը սպասուի:

Հալէպի «Էլ Թէգատում» թերթին ստացած վերջին զեկոյցին համաձայն, այս խռովութեանց միջոցին սպաննուած են երեք հոգի եւ վիրաւորուած 11: Ըստ «Թէգատում»ի, բախումը սկսած է երկու Արաբներու կրած յարձակումով: Անոնք երբ կ՚անցնէին Գալ-էլ-Ճիսր թաղէն, Թուրքերու յարձակման կ՚ենթարկուին: Լուրը առնող Արաբներ կը դիմեն փոխադարձութեան եւ քաղաքի զանազան թաղերուն մէջ ծայր կուտան խռովութիւններն ու բախումները:

Ֆրանսական իշխանութիւնը խիստ ձեռք առած է ապահովութեան գործը եւ վերահաստատած կարգը, սակայն խանութները մնացած են փակ:

Երեքշաբթի օրուան կռիւներուն հետեւանքով գործադուլ հռչակուեցաւ: Թուրքերուն եւ Արաբներուն միջեւ ծագած կռիւը պատճառեց մէկ մեռեալ, 14 արաբ եւ 20 թուրք վիրաւոր:

Թուրքերը խուժեցին շուկաները, դեռ անոնք չփակուած, եւ հրացան պարպեցին բազմաթիւ առեւտրականներու եւ անցորդներու վրայ: Բազմաթիւ զինուորներ դպան ոպայի մը ինքնաշարժին որ վնասուեցաւ: Ֆրանսայի եւ բնիկ զինուորներու խումբեր կը շրջին փողոցներուն մէջ, բարեկարգութեան հսկելով: Բազմաթիւ անցորդներ ձերբակալուեցան արգիլեալ զէնք կրած ըլլալով: Թէեւ հանդարտութիւնը վերահաստատուած է, սակայն դեռ կը վախցուի խռովութիւններէ:

Վիրաւորուած Արաբներէն մին մեռաւ: Թաղումը կատարուեցաւ մեծ շուքով: Արաբներ ու Հայեր կը մասնակցէին յուղարկաւորութեան թափօրին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐ
(Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՒՍ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ)

Յուլիսի առաջին երեք շաբաթներուն Պոսթընի մէջ յաջորդաբար գումարուեցան ամերիկահայ գաղութի երեք մեծ կազմակերպութեանց Պատգամաւորականները,— Հ. Յ. Դաշնակցութեան (44րդ.), Հ. Կ. Խաչի (17րդ) եւ Հ. Յ. Դ. Ցեղակրօն Ուխտերու (4րդ):

Գաղափարական առաջնորդն ու վարիչ բազուկը այս շարժումներու մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, այս տարի Քառասունչորրորդ անգամն ըլլալով, Պատգամաւորական Ժողով կը գումարէր Ամերիկայի մէջ:

Այս թիւն իսկ ապացոյց է, որ մենք գործ ունինք կենսունակ եւ պատկառելի կազմակերպութեան մը հետ:

Սակայն միայն տարիքը բաւական չէ յստակ գաղափար մը կազմելու համար Ամերիկայի մեր հոյակապ Կազմակերպութեան մասին:

Միջին հաշուով իւրաքանչիւր Պատգամաւորականի կը մասնակցին շուրջ հարիւր պատգամաւորներ, որոնցմէ 9 տասներորդը վճռական ձայնով, իսկ 1 տասներորդը՝ խորհրդակցական:

Այս հարիւր պատգամաւորները իրենց ետին ունին քանի մը հազար կուսակցականներու եւ քանի մը տասնեակ հազար համակիրներու ձայներ:

Ամէն տարի շուրջ հարիւր պատգամաւորներ կը խմբուին չրջանի գերագոյն ժողովին մէջ, վեց - եօթը օրերու ընթացքին, յաճախ բուռն վիճաբանութիւններու մէջ, կը սպառեն ամբողջ օրակարգ մը եւ վերջին օրը, առաւօտեան գիշեր մը ամբողջ լուսցնելով, վերջապէս ձեւի կը բերեն իրենց կատարած աշխատանքները, կ'ընտրեն յալիք տարուան Կ. Կոմիտէն, եւ ջերմ, գաղափարական ու ոգեւոր մթնոլորտի մէջ փակելով ժողովը՝ Պատգամաւորականի թարմ շունչը իրենց հետ կը տանին շրջանները, մինչեւ յաջորդ Պատգամաւորական Ժողովը:

Եւրոպական որ եւ է աղդի որ եւ է կուսակցութեան ներկայացուցիչ մը եթէ պատահաբար ներկայ գտնուէր Ամերիկայի մեր Պատգամաւորականի նիստերուն, անկարելի է որ բարի նախանձով չլեցուէր մեր հանդէպ: Փորձ աչքը պիտի տեսնէր, որ ուսեղծարար ՈՅԺ մը կայ բազմահազարնոց կազմակերպութեան այդ պատկառելի ժողովին մէջ:

Ոյժը գլխաւորաբար երկու աղբիւր ունի, — կենդանի իտէալը՝ որուն կը հաւատայ Կազմը, եւ կարգապահ ոգին՝ որով համակուած է ամբողջ Կազմակերպութիւնը իր Կուսակցութեան հանդէպ:

Միւս բոլոր առաքինութիւնները կը բխին այս երկու հիմնական յատկութիւններէն:

Եւ որովհետեւ թէ՛ իտէալը կը մնայ կենդանի եւ թէ ոգին կարգապահ, ուստի տարուէ տարի աւելի եւ աւելի կը ծաւալի Ամերիկայի մեր Կազմակերպութեան հմայքը ամբողջ գաղթաշխարհի մէջ:

Ջուր պիտի ըլլար հոս մէկիկ - մէկիկ իր կատարած բոլոր գործերը թուել: Սակայն, թող ներուի մեզ միայն երկու փաստ ընթերցողի ուշադրութեան յանձնել:

Առաջին՝ դաշնակցական մամուլը Ամերիկայի մէջ: «Հայրենիք» ամսագիր, «Հայրենիք» օրաթերթ, «Հայրենիք» շաբաթաթերթ (անգլիերէն) եւ «Ասպարէզ», — այս չորս օրգանները տասնեակ հազարաւոր ընթերցողներ ունին, ծառայելով Դաշնակցութեան գաղափարներուն եւ գործին: Այս չորս օրգաններու մէջ է նաեւ «Հայրենիք» ամսագիրը, որ բացառիկ ձեռնարկ մըն է բովանդակ հայ մամուլի պատմութեան մէջ: Մեր «անկախ» հայրենիքը, հակառակ իր բոլոր ճիգերուն եւ բոլոր հնարաւորութեանց՝ ցարդ անկարող եղաւ համակշիռ ձեռնարկ մը ունենալ:

Երկրորդ՝ Ամերիկայի մեր Կազմի զոհաբերող ոգին: Հայ արծաթատէրները եթէ Ամերիկայի մեր համեստ ու աշխատաւոր շարքերու զոհողութեան մէկ համեստ տոկոսն իսկ ունենային՝ մեր ժողովուրդը ի վիճակի պիտի ըլլար անկարօտ աչքով համբային իր բոլոր կարիքները հողալու:

Մի՞թէ արդար չէ մեր զգացումը, երբ հպարտանքով կը խօսինք Ամերիկայի մեր հոյակապ Կազմակերպութեան մասին եւ անսահման գուրգուրանք կը տածենք դէպի մեր անձնուէր եւ հայրենապաշտ շարքերը:

Մինչ-Մինկի, Աստրիկայի, Տանիմարայի եւ Քոմօթաքիի ինը սուրբերը բացառութիւններ չեն, այդպէս են հազարաւորները հեռաւոր Հանրապետութեան մէջ: Այդպէս է Դաշնակցութեան ոգին:

×

Հայ Կարմիր Խա՜չ...

Այս երեք փաղցր բառերը յուզումով կը լեցնեն բոլոր հայրենասէր սիրտերը:

Բառերը անշուշտ զգօութիւններ չեն, այլ որոշ իմաստով շնչաւոր էակներ: Անոնք եւս տարիք ունին, ունին հասակ, արտաքին տեսք, գոյն, ոգի, ներգործող ոյժ եւ ներքին կեանք: Բառ կրողը իր յատկութիւններ կուտայ բառին: Եւ այս է պատճառը, որ տարօրինակ ջերմութիւն, ներքին քաղցր յուզում մը կը պատճառեն մեզ այլեւս ընտանի դարձած երեք համայնք բառեր, — Հայ Կարմիր Խա՜չ: Որովհետեւ ունեցողները այս երեք բառերուն կը կապէ ժողովրդանուէր ճիգերու եւ հայրենապաշտ զոհողութեանց ամբողջ աշխարհ մը, որ իր ետին տասնեակ տարիներու փառաւոր անցեալ մը ունի:

Ջունենք աւելի մեծ զովք իր հասցէին քան այն, որ Հ. Կ. Խաչը կը ներկայանայ Հայ Կնոջ ամէնէն ծաւալուն, ամէնէն հզօր եւ ամէնէն արդիւնաշատ կազմակերպութիւնը բովանդակ հայ կեանքին մէջ: Հազարաւորներու կը հասնի իր անդամ - անդամուհիներու թիւը՝ այդ քանակի բազմապատիկը ունենալով իբրեւ համակիրներ մեր բոլոր գաղութներու մէջ:

Հայ Կ. Խաչը եթէ երբեք օր մը տար լրիւ պատկերը իր բովանդակ գործին, այսինքն տար ցանկը իր բոլոր ձեռնարկներուն, մեր բոլոր գաղութներու մէջ, իրենց բոլոր ելքերով եւ մուտքերով, այսինքն ընէր այն, ինչ որ ամէն տարի կ'ընէ Բարեգործական Կեդրոնը, այն ատեն պիտի տեսնուէր, որ հայ ժողովուրդը յանձին Հայ Կարմիր Խաչի իրապէս ունի պատկառելի եւ հոյակապ Կազմակերպութիւն մը:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի Կազմի շունչին տակ եւ անոր զօրաւոր աջակցութեանը շնորհիւ, Հ. Կ. Խաչը դարձաւ հայ կեանքի մղիչ ազդակներէն մէկը:

×

Զորրորդ տարին է ահա, որ Ամերիկայի մէջ իրենց Պատգամաւորականները կ'ունենան նաեւ Հ. Յ. Դ. Ցեղակրօն Ուխտերը: Հազարաւոր երիտասարդներ — անդամ կամ համակիր — հաղորդակից կը դառնան Դաշնակցութեան գործին առաւելապէս այս Ուխտերու միջոցով: Աղջիկ թէ տղայ, իրենց մատաղ տարիները բոլորելով Ցեղակրօն Ուխտերու մէջ, հետագային կ'երթան համբային իրենց ծառայութիւնը շարունակելու, տղաքները՝ Հայ Կարմիր Խաչի, իսկ տղաները՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ:

×

Երեք կազմակերպութիւնները հաւասարաբար կը վարեն ամերիկահայ գաղութի ստուարագոյն մասի կեանքը, միաժամանակ կենդանի բաժին մը բերելով բովանդակ հայութիւնը շահագրգռող բոլոր կարեւորագոյն հարցերու մէջ:

Իր այս բացառիկ կշիռը պատճառ եղաւ, որ բացառիկ սաստկութեամբ մը հակահայ ուժերը պայքար բանան Դաշնակցութեան դէմ յատկապէս Ամերիկայի մէջ:

Մոսկուան եւ Էնկիւրին ձեռք ձեռքի որոմ ցանեցին այս գաղութին մէջ, ոգի ներշնչեցին հայութեան բոլոր այլասերած տարրերուն, «օրբադան պատերազմ» մը հռչակեցին մեր դէմ, այն հաստատ հաւատքով, թէ պիտի յաջողին մահացու հարուած մը տալ մարտնչող հայութեան, ամէնէն առաջ Դաշնակցութիւնը Ամերիկայի մէջ ջախջախելով:

Եւ դատնօրէն ձախողեցան իրենց բոլոր ճիգերուն մէջ:

Ունէինք երկու կազմակերպութիւն միայն՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն եւ Հ. Կ. Խաչ, մինչ այսօր, շնորհիւ այդ դաւերուն, ունինք նաեւ երրորդը՝ Ցեղակրօն Ուխտերը:

Ամերիկայի մեր կազմակերպութիւնը գլխաւորաբար տեղական կազմակերպութիւն մըն էր, մինչ այսօր, այդ գաղութին մէջ ծաւալած պայքարներուն հետեւանքով, ամերիկահայ մեր կազմակերպութիւնը համազգութային ղեկավար ուժի մը կերպարանքը ունի:

Աւելին:

Ֆիզիքապէս ամէնէն հեռաւոր գաղութը ըլլալով՝ Ամերիկան հոգեպէս ամէնէն մերձաւորը դարձաւ մայր ժողովուրդին եւ մայր հայրենիքին՝ իր լիառատ զոհողութեամբ, իր անձնուէր կազմով եւ իր պարկեշտ ու կարգապահ ոգիով:

Եւ այս ամէնը ուրախութիւն կը պատճառեն ոչ միայն մեզ, այլ եւ Հայրենիքին եւ Հայութեան:

(Խմբագրական «Յուսաբեր»ի)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ԹՈՒՐՔԻԱ
ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ
ՀԱՆ՝ ԷՊ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Անցեալ Մայիսէն սկսեալ, Թրքական բանակը կացութեան տէր դարձաւ: Մնացին միայն վեց - եօթը հազար ըմբոստ, որոնք ապաստանած էին լեռներուն գագաթը, երեք տեղ, Քուլթուաէրէսի, Գըըլապաղ եւ Սուլթան - Պապա: Այս երեք խումբերէն մէկը կը գտնուէր Շէյխ Սէյիտ Րիզայի անձնական ղեկավարութեան տակ: Ապստամբներու երեք խումբերը շուտով պաշարուեցան նեղ տարածութեան մը վրայ, 150 քառ. քիլոմեթր, դիմադրութեան պզտիկ կղզի մը՝ Սուլթան - Պապայի վրայ, որ երեք հազար մեթր բարձրութիւն ունի եւ դժուարամատոյց գագաթ մը: Թրքական կառավարութիւնը օգտուելով յայտարարութիւններ նետեց վերջին ըմբոստներուն մէջ, հրաւիրելով զանոնք որ անձնատուր ըլլան տրուած պայմանաժամի մը ընթացքին, այլապէս «օրէնքէ դուրս» պիտի հըռչակուէին: Այս ձեւով անձնատուր եղան հինգ հազար ըմբոստներ, դըլխաւոր վարիչներէն շատերը արդէն գերի բռնուած էին Մայիս եւ Յունիս ամիսներուն: Թերթերը շատ քիչ տեղեկութիւն տուին Տէրսիմի գործողութիւններուն մասին՝ Յուլիս ամիսներուն մէջ: Սակայն Թան (Թուրքերէն) թերթին մէջ վերջերս հրատարակուած կարճ լուր մը կը հաղորդէր թէ զսպումի գործողութիւնը կարելի է վերջացած համարել, թէ բարեկարգութեան ծրագիրը այսուհետեւ պիտի գործադրուի փութով: Թուրք ապայակոյտը ներկայիս մեծ ռազմափորձեր կը կատարէ Թրակիոյ մէջ: Թաղմափորձերուն ներկայ ըլլալու համար հրաւէր ստացած են Պալքանեան Համաձայնութեան անդամ պետութիւններու զինուորական ներկայացուցիչները: Այս իրողութիւնը կը հաստատէ որ զինուորական գործողութիւնները վերջ գտած են Տէրսիմի մէջ:

Այժմ սկսած են գործադրել ծրագիրը, որ մշակուած էր 1935ին: 17 Յունիսին, Դաշնակ մարդ ..., որու նիւթին կը մասնակցէր մարաջախտ Ֆէվզի Չաքմաք, Թրքական բանակի ընդհ. սպայակոյտի պետը, քննութեան առաւ հարցը իր բոլոր մանրամասնութիւններուն մէջ: Վարչապետը քանի մը օրուան համար այցելեց Թունճէլի, տեղւոյն վրայ քննելու նպատակով ծրագրին գործադրութեան կարելիութիւնները: Ուսուցիչներու խումբ մը մեկնած էր Տէրսիմ, փութով յառաջ կը տարուին ճամբու շինութիւնները, զին. պահականոցներ պիտի շինուին ըմբոստութեան առիթական օճախներու մօտիկ:

Աւելի զատ, եթէ հաւատանք ընծայինք Թան (Թուրքերէն) թերթի Յունիսի 1 թիւով տրուած տեղեկութեան, արմատական միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, եւ Տէրսիմ վերջը, ըմբոստութեան կեդրոնը, պիտի պարպուի, բնակիչները պիտի ղրկըւին զանազան վայրեր: Նոյն թերթը կը գրէր «Տէրսիմցիները, այսօրեւ, որոնք Թուրք են, Խորասանէն եկած այն չրջանին՝ երբ կը փախչէին Թիմուրլէնկի առջեւէն, պիտի խառնուին Թուրք զանգուածին հետ»: Այս պարագան աւելի հետաքրքական է, քանի որ յոյն փոքրամասնութեանց հարցը կարգադրուեցաւ նոյն ձեւով, թէեւ տարբեր պայմաններու մէջ: Արդարեւ, անոնք ոչ թէ ներքին տեղահանութեան ենթարկուեցան, այլ երկրէն դուրս հանուեցան: Եւ Թուրքիա այս գործողութեամբ կորսնցնելով հանդերձ մէկ միլիոն բնակչութիւն, երբեք չվարանեցաւ փոխանակել աշխատասէր, ստեղծագործ, բարգաւաճ ճարտարարուեստներ վարող ժողովուրդ մը հողագործ ժողովուրդի մը հետ, որ սովորած էր սկիզբներ պետական նպաստ ստանալու, ... ազգային միութիւնը զօրացնելու կամքը ուրիշ ամէն նկատումէ վեր դասուեցաւ:

Արդէն, 1924ին 1929ի - 1930ի շատ աւելի ծանր ըմբոստութեանց ընթացքին, տեղահանութեան ձեռնարկելով արեւմտեան Անատոլու փոխադրեցին հարիւրներով ընտանիքներ Տիարպէքիրէն, Խարբերդէն, Մուշէն Ջինը հաշուեր Տէրսիմի կախաղաններ, որոնք ապահովաբար բռնաւորուեցան ըմբոստներով, որոնց դատուիլն ու կախաղան հանուիլը մէկ կը կատարուէր:

Եզրակացնելով, — Թուրքիա թերեւս ազգային Քիւրտիստանի մէջ հանդիպի նոր արկածախնդրութիւններու, բայց գլխաւոր ապստամբապետներուն կորուստով եւ նոր ճամբաներու շինութեամբ՝ երկրին ամբողջական բարեշրջումը այլեւս ժամանակի եւ համբերութեան խնդիր է: Եթէ Տէրսիմի այս ապստամբութիւնը նուազ ապառնական եղաւ քան 1929ի եւ 1924ի ապստամբութիւնները, այս վերջինները կարելի է համարել անկարեւոր շարժումներ, բաղդատմամբ այն դժուարութիւններուն, որոնց բախեցան սուլթանները: 1894ի եւ 1880ի ապստամբութիւններ շատ աւելի յայն համեմատութիւններ առած էին, այնքան որ Ապտիւլ Համիտ, փոխանակ յարձակելու Քիւրտերու ուսատութեան կազմակերպութեան մը, բայց, փորձեց զանոնք սիրաշահել՝ հաստէ թի առատ պարգեւներ շնորհելով անոնց գլխաւոր առաջնորդներուն: 1893ին, կարմիր սուլթանը նոյնիսկ կազմեց «Համիտիէ» անունով զօրամաս մը, ամբողջովին Քիւրտերէ կազմուած, զոր գործածեց ընդդէմ Հայերուն, — եւ այդ Համիտիէները իր հաւատարիմ պաշտպաններ եղան Երիտասարդ Թուրքերու յեղափոխական շրջանին, 1908ին:

Հանրապետութիւնը, սկիզբները, յաւ յարաբերութիւն մշակեց Քիւրտերուն հետ, որոնք նոյնիսկ օժանդակեցին նոր վարչաձեւին հաստատման, քանի որ 1921 - 1922 ին անոնք կամաւորապէս մտան միլլի բանակին մէջ, ու կռուեցան ժաքրապործերու համար Անատոլուն՝ յոյն բանակէն, այսպէս նպաստելով Մուսթաֆա Քէմալի յաղթանակին: Եթէ քրտական շարժումը ներկայացնէր ազգային խորունկ նկարագիր մը, կարելի էր ըսել թէ 1921ի կամաւորները խաբուեցան, քանի որ իրենց օժանդակութիւնը նպաստեց վերաքննելու Սեւրի դաշնագիրը, որ կը նախատեսէր անկախ Քիւրտիստան մը: Սակայն իրաւունք ունի՞նք խօսելու քրտական ազգայնական շարժման մը մասին: Որքան կարելի է դատել իրողութիւններէ, քրտական հարցը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ ռատիկանական հարց մը:

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՅ

—o—

Սիրելի Արաց — «Արեւն բաղնիք» բացատրութիւնը, փոխանակ ջարդի կամ նախճիրի, մեզի եկած է գերմաներէնէն, եւ մասնը թուականն առ դեռազեռ է, այսինքն՝ երէկէն կը սկսի, եթէ կրնանք այսպէս ըսել: Գերմաներէնն է պլուտպատ, պլուտարիւն, Պատ բաղնիք, բարդ բառ է դած: Ֆրանսերէնի համանիշն է մասաքր, ջարդ, կամ արիւնահեղութիւն: Ճաշակի տէր անձերու գործն է որոշել, թէ այդ «արեան բաղնիք» բացատրութիւնը ո՞րքան արդեօք մուտ գանէ առհասարակ մեր լեզուին մէջ:

«Եղանակ» բառը, իբրեւ կերպ, ձեւ, ոճ, արմատականն է «եղանիլ» (ըլլալ) բային, որմէ եղաւ, եղայ, եղար, եղանք եւայլն. ինչպէս նաեւ կազմութեամբ «ժամանակ» ունինք նաեւ «ամանակ» (ոտանաւորի մը ոտքին չափը, կարդալու ատեն անցած միջոցը, կարճ կամ երկայն): Բայց բովին տարբեր է անշուշտ «եղանակ» մշակին երկժատնի գործիքը, ցորենը հօսելու, այսինքն՝ յարդը զատելու գործիքը:

Ո՞րոշ առնչութիւն մը չե՞ս տեսներ արդեօք մեր «այծ», «քած» բառերուն եւ գերմաներէն կայս եւ Գից բառերու միջեւ, ինչպէս նախորդով բանի մեր «ծոյլ»ին եւ գերմաներէն Ցաիֆ համար:

Դիտած էք անշուշտ «տար» բառի (բառ կամ մասնիկ) գործածութիւնը լեզուին մէջ, «հեռի» նշանակութեամբ, համազօր «բաց», «ի բաց»ի բացեայ ձեւերուն: Անտարակոյս «տար»ը եկած է «տանիլ» (հեռացնել, բայէն, ինչպէս վերջինները բանը (հեռացնել) բայէն: Այսպէս կ'ըսենք տարակայ, բացակայ, տարհամոզել (մէկը իր համոզումէն հեռացնել), տարակոյս (ընդունուած ուղղութենէն — կոյս — հեռացում), տարամէտ (միտել ուրիշ ձեւով), տարադէպ (յարմար նկատուած ձեւէն դէպ — հեռի, հեռաւորաբար անյարմար), տարագիր (ինչպէս մենք ամենքս՝ մեր հայրենիքէն հեռացած բանի), տարաշէմ (գլուխը առած երթալ), տարապայման (երբ բան մը սովորականէն դուրս կ'ըլլայ, անհեթեթ, անճոռնի, լիրբ եւայլն նշանակութեամբ), տարփողել (մինչեւ հեռուները տանիլ իր գովեստը) նաեւ տարաժամ, տարասեռ, տարօրինակ, տարաձայնել (ուրիշ կարծիքի ըլլալ, անորոշ կամ անստոյգ լուրեր մէջտեղ հանել), ինչպէս նաեւ տարաղղելի (լուծել): Այս «տարրաղղել» բայը մենք ալ տարբաղդեցինք — Անենք նախ արմատական «գրել» (գնել, արմատական «գիր»), յետոյ «բաղ» (մասնիկ՝ որ կը գործածուի իրար բերելու, միացնելու համար), վերջապէս՝ «տար» որ իրար բերուած, միացուած բան մը — մարմին, նիւթ — կը քակէ կամ վերստին կը լուծէ (վերլուծել): Բիւրաւոր բառերու համար կրնան այս տարբաղդութիւնը ընել: Լեզուին գիտական մեթոտն է այս: Եւ հետեւաբար, ինչպէս որ բանի մը տարբերքը, հիմունքը կարելի չէ ըստ քիմս փոփոխել, գաղափարել կամ խառնակել, լեզուին ալ տարրերքը, հիմունքը պէտք չէ այլայլել կամ աղաւաղել: Եւ այս մտքով... մարդոց մէնէն պատկառողները հետ...

ԱՐԻՒՆՈՏ ՎԶՆՈՑԸ

Միայն երկու ամուսիններն էին որ ամիսներէ ի վեր գիշերաշրջիկ բուերու նման հալիւ ամբողջ գիշերը երկու ժամ կը քնանային եւ երբեմն ալ կը լուացնէին: «Թէշքիլաթ»ին հետախոյզները գիտած էին որ տան մէջ մինչեւ առտու ոտքի ձայն կայ, որով որոշուած էր այդ գիշեր անպայման գործը վերջացնել:

Բէժոյին եւ ընկերները արդէն հասած էին Գէորգ էֆ.ի տունին առջեւ, կանգ առին, կազով թաթխուած քուրջերը ցանկապատէն ներս նետեցին, եւ իրենք ալ իրարու օգնելով մտան պարտէզը: Ցեռայ ամենայն զգուշութեամբ կատուի նման իրենց թաթերուն վրայ կոխելով հասան պալատէ դրան մը առջեւ, գործիքով մը առանց աղմուկի ապակին կտրեցին, սանձակը վեր առնելով մտան ներս: Թաւական ընդարձակ բակ մըն էր, սալայատակուած մանր խիճերով: Երկու կողմը կը բարձրանային արմաւեններ որոնց արմատները կը հանգչէին խոշոր թաղարներու մէջ: Լայն եւ կլոր սանդուխներ բառաջնորդին քարոտ սանդուխներէն կը...

ճանները ծածկուած էին քրտական թանձր փսիաթներով:

Դաւադիրները զգուշութեամբ վեր բարձրացան եւ կանգ առին դրան մը առջեւ, որուն ներսը վառ ձգուած ճըրագէն աղօտ լոյս մը կը տարածուէր: Բէժոյի ձեռքի շարժումին վրայ ընկերները ծունկի եկան, մատները հրացաններու ըլթակին դրած, պատրաստ կրակելու: Բէժոյի կասկածութենէն կը դողար, այնքան ալ դիւրին չէր: Նեղ դռնէն ներս մտած պահուն հազիւ եթէ Գէորգ էֆէնտի կրակէր եւ նոյնը ընէին ընկերները, ինք երկու կրակին մէջտեղը պիտի մնար: Բայց այլեւս ուրիշ ձեւ անկարելի էր, ուժով մը դրան կլորակը դարձուց եւ դուռը կանակին վրայ բացուեցաւ: Քայլ մը առաւ ու ալ դարձաւ: Առաջին փոքր մահճակալին մէջ քնացողը Եդուարդն էր: «Փարապելլոն» առարաճանակը ուղիղ հէք տղուն գանկին բռնեց եւ երեք անգամ եւեւէ եւեւ կրակեց: Տղուն գանկը ջախջախուեցաւ եւ նոր բացուած աչքի նման յորդառատ թանձր արիւնով թաղուեցան երեսը եւ բարձը:

Գայթիւնը այնքան ուժգին էր որ սենեակին պատուհանին փեղկերը ընկղմկեցին: Այր եւ կին դիւահարի նման ոտքի թռան: Գ. Ալթունեան բազմոցին վրայ երկնցած, հրացանը վեր առաւ, վերարկուն նետեց եւ յովազի նման խոյացաւ: Ջորս անգամ եւեւէ եւեւ կրակեց, ինքզինքը կորսնցուցած, չէր գիտեր փամփուշտները ուր կ'երթային: Տիկին Վարդուհի վագրի նման գլխուն մազերը ..., ... ծանր ուռնալին փարատելով կը գոռար:

Շուն, շուն, զաւակս, անմեղ զաւակս ի՞նչ ըրաւ քեզի:

Դաւադիրներէն երկուքը արիւնաթաթախ կը տապլտկէին գետնին վրայ: Հէք Եդուարդը շատոնց մեռած էր, Շաքէն մայրիկ մայրիկ»աղաղակելով թռաւ մահճակալէն ու մօրը վզին փաթթուեցաւ: Գ. Ալթունեան հրացանին կոթը հազիւ թէ Բէժոյին գանկին պիտի իջեցնէր, մա՛րթինի փամփուշտ մը դպաւ ճակատին եւ փայտի կոճղի նման երկուքի բաժնեց: Ցաղթանդամ մարմինը բուրգի նման գետին փռուեցաւ:

Հասող արիւնէն յատակը լճացաւ, Գէորգ էֆ.ի անկումէն Տիկ. Վարդուհի ազիողորմ սուր ձայնով ճիչ մը արձակեց եւ անշնչացաւ: Մեռա՞ծ էր թէ մարած, յայտնի չէր: Շաքէն ամբողջ ուժովը կը պոռար, երկու դաւադիրները հոգեվարքի մէջ կը խոխտային: Դաշխէ Բէժոյին արեւելեան ըսպանդանոցի շան նման գլխէն մինչեւ ոտքերը արիւնի մէջ կը լողար, բոլորութենէն աչքերը կարծես դուրս պիտի թռէին: Կատաղութենէն ակռաները կճրտելով բռնեց Շաքէին մազերէն եւ պատուհանէն վար նետեց: Ճիչ մը միայն օդին մէջ, այլեւս ամէն բան լռեց: Ցեռայ դարձաւ ընկերոջ — որ եւ է վէրք բան մը ունի՞ս:

Ոչ մէկ ցաւ առայժմ:

Դէ՛ ուրեմն, վերաւոր ընկերները մեռան, բռաւ անտարբեր:

— Ուրեմն շուտ կազի քուրջերը:

Մինչ Հասան դուրս թռաւ, Բէժոյին աչքին զարկաւ հոտ մարզարքեան վըզնոցը որ կը փայլէր Տիկին Վարդուհիին երկար վզին վրայ: Ձեռք նետեց եւ մատները կարելու առաւնման քաշեց բայց չփրթաւ: Այն ատեն լայն սուրով մը գլուխը իրանէն բաժնեց, «քէլէպը» (մանեակ) անվնաս հանելու համար: Վերջին արիւնն էր, վայրկեան մը ոտքումէն ձեռքերը կախ ինկան, Հասանին ոտքի ձայնը լսեց: Վզնոցը արիւնի մէջ կը լողար, յափշտակեց եւ կախէ պայուսակին մէջ նետեց:

Այս ահաւոր ոճիրը տեւեց ճիշդ մէկ ժամ քսան վայրկեան: Ամբողջ գաղանային եղեռնը իր բովանդակ ծալքերով, տասներկու տարեկան Տիրանը դիտեց սոսկումով: Կարծես աստուածային զօրութիւն մը զինքը կաշկանդեց եւ թոյլ չտուաւ դուրս գալ: Ինկած էր մահճակալներէն մէկուն ..., կը, շնորհիւ կախուած վարագոյրին թէ ամէն բան տեսաւ եւ թէ ոչ ոք զինք նշմարեց: Այսպէս անշարժ նայելէն քնացած էր: Երբ երազին մէջէն թնդացնող ճռճռոցներ լսեց, արթնցաւ եւ տեսաւ որ կրակը ամէն կողմ պատած էր:

×

Լազիստանի զարունը սիրուն ու գըրաւիչ է, ամէն կողմ պտղատու ծառեր կը զարդարուին գոյնզգոյն ծաղիկներով, կանանչազարդ բլուրներով, արեւը իր կարմիր ճառագայթները ձգած ամէն կողմ, զմայլելի տեսարան մը կը պարզէ: Իսկ այդ օրը Ալթունեանի բնակարանին բոցերը, խանձուած դիակներուն զարշահոտութիւնը իրական դժոխքի մը ... ութիւնը կը գործէին:

Բէժոյին եւ Հասանը որ իրենք ալ ... նի մը տեղերէ թեթեւ վէրքեր ունէին, համաձայն «Թէշքիլաթ»ի Մաս... սիէ»ի որոշման, առանց մեռնողներուն մասին խորհելու լոյսը բացուելուն մէկ երկու ժամ մնացած ... կողմէ կրակ տալով հեռացած էին:

Ամբոխը գիտէր թէ բանը ինչ ... սակայն չարագործներուն ով ... չէր գիտեր: Թէեւ ոճիրը կեավուրի ... վրայ գործուած էր, քիչ չեղան ... մարդիկ որ թէ ողացին եւ թէ ... ցին, մասնաւորապէս քաղաքին ... սիկ գաղութը իր հետ ունենալով ... փոխ հիւպատոսը, քննադատեցին ... ոստիկանը, քաղաքապետը, եւ ... կան զօրքի հրամանատարը, ի ներկա... յութեան ամբոխին, ճիշդ այդ ... հուն որ Տիրանը, խանձուած ... բանալով աչքերը բոլորի ցաւակցող... կապոտէն խելագար ճիչեր արձակե... լով եւ դէպի լեռները սկսաւ վազել (4)

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ

գհետք աւելի ուղիղ, աւելի անթերի կ'ըլլան, ինչպէս գիտական նաեւ լեզուական ծանօթութիւններու մէջ։ Ինչպէս գիտութիւնը սա կամ նա անձին քմայքին համեմատ չի կրնար առնուիլ, լեզուն ալ իր հիմնական սահմանումներով առոր կամ անոր կայուածը դիտաւորութիւնը դաշտը չի կըր. Նոր ըլլալ: Եթէ գիտէք այս ճշմարտութիւնը՝ երանելի էք, եթէ գործադրէք զայն՝ ալ աւելի երանելի էք։

Ուրեմն «բովանդակ» եւ նաեւ «բովանդակ», ինչ որ ցոյց կուտայ թէ երկու բառին հիմն է մեր «բառը» (բով, կու. բառին հիմն է մեր «բառը» (բով, ձայնաւորներու փոփոխութեամբ, ինչ որ կը կարծեմ թէ ծանօթ է այլեւս մեր բոլոր հետեւողներուն) Գաղափարի նոյն չեչտուած բանի վրայ ահա մարզանք մըն ալ կարգին վրայ ահա մարզանք մըն ալ — երանդ (բանդ, ԷՈՒԲ (բոյն (բ... չոր, բացուած բերան, մասնաւանդ կենդանիներուն), գերմաներէն Բունդ — բախն — է, չէ՞ որ «բաղձախտ» բառին բուն ձեւն է ողջախոհ, որ ժխտական բ տառի յաւելումով եղած է բղջախոհ։

Սիրելի Արաղ, քեզի քրտինք թափել տուաւ «դժոխքը»։ Իրաւ ալ անփել տուաւ «դժոխքը»։ Իրաւ ալ անտանելի վայր մըն է ան, ո՛ւր ալ գըտնուի. մինչեւ իսկ Փարիզ։ Այդ բառին արմատականը փնտռելու հարկ չկայ — ոխ, ոխ։ Արդէն քու մէջբերած բոլոր օրինակներուն մէջ մենք կ'ունենանք «մեր» դժոխքին արմատականը։ Սակայն որ ոխը ըլլայ, մե՛ր ոխը՝ մեզ այս վիճակին բերող հետեւանք ու մերձաւոր դաղաններուն դէմ։ Բայց ա՛յսչափ։ Մի՛ ծամածռութիւն։ Դժոխքին «դժ»ը իր դաժան, դիժ, դուժ, խուժ բացասական ձեւերով կը բաւէ՝ անոր ի՛նչ ըլլալը հասկնալու համար։ Ուրիշ, է՞, դժպատեհ, դժկամակ, դժնեայ, դժնիկ, դժնդակ, դժպհի, եւ կարծես այս բառերը կը բաւեն՝ դժոխք մը սարքելու, առանց նոյն իսկ դժոխքով բարդուած բառերուն օժանդակութեան։ — Դժոխորկար, դժոխորովայն, դժոխերես եւ այլն, եւայլն։

Սիրելի Արաղ, ծաղկեպա՞րդ թէ ծաղկապարդ։ Անշուշտ վերջինը, բայց ցաւալի է որ լաւագոյններն իսկ երբեմն չատ կը քնանան։ Պէտք է գիտնալ թէ, որքան որ բառեր կ. Հոմերոս անգամ երբեմն կը քնանայ, բայց չատ թեթեւ է Հոմերոսի քունը։ Բարդ բառերուն կլխաւոր յօդակապն է ա, որ սակայն ե կ'ըլլայ, եթէ առաջին բառը ի վերջաւորի։ Ինչպէս՝ բարի, գինի արդի. բարեխէր, գինեմոլ, արդեդարով, այլովքն հանդերձ

Բայց ծաղիկ — ծաղկազարդ, առանց խորհելու, քանի որ մանրամասնութիւններ յայտնի են։ Մէկ բացառութիւն միայն կայ — ալեւոր, քանի որ բառը «ալիք» է, պէտք է ըլլայ աւոլ, ինչպէս՝ մօտաւոր (միոք), կրայոլ (կիրք), միրդ (մրգաւէտ), գիրք (գրական), գիրգ (գրգասուն), այլովքն հանդերձ։

Կը սեանենք յառաջիկային։

ՏԱՐԱԶ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ԳՈՐԾԸ

ՆԻՍ, 18 Օգոստոս.— Այսինչ աղնուալուր տիկինի, կամ այնինչ պատուարժան պարոնի գործի մասին չէ խօսքս։

Ազգիս համեստ խաւերէն ծնած, հանրային, ազգային ինքնակամութիւն դարձած Տր. Հ. Կապոյտ Խաչի գործի մասին է խօսքս։

Յուլիս 16ին «Ցառաջ»ը մի քանի տողով յայտարարեց թէ Ֆ.Հ.Կ.Խաչի Շրջ. Վարչութեան կազմակերպած օդափոխութեան կայանի առաջին խմբի 42 երախաները ողջ-առողջ հասան Նիս։ Եւ այնուհետեւ լռութիւն։

Համեստ են այդ գործը կազմակերպող տիկինները իրենց գործը տարփողելու համար, փակ հասարակութեան դրօց-բրօցի ի՛նչ գործ. ամէն մէկն իր հոգն ունի։

Բայց ազգի չահն է պահանջում, որ խօսուի այդ գործի մասին։

Այդպէս ուրեմն, 42 տղաք, 7-13 տարեկան, Փարիզի եւ Մարսէյլի շըրջաններէն իրենց չորս կառավարչուհիներէն հետ՝ Տ. Տ. Ե. Մելիք Մինասեան, Գ. Վասիլեան, Արմ. Խաչիկեան Փարիզէն եւ Տ. Սիրարփի Խաչիկեան Մարսէյլէն հասան Նիս. տեղացիներէն նախօրօք պատրաստուած հիւրանոցում, Կալիֆորնիի կողմը, որ ամէն տեսակէտով յարմար է այդ նպատակի համար։

Այնուհետեւ պէտք էր տեսնել նրանց փոխադրական կեանքը, այս մըտայլ վհատութեան օրերին հոգեկան կողդոյր առանալու համար։

Օրուայ կեա՞նքը։ Առաւօտեան բացօթեայ մարզանք։ Նախաճաշ՝ առատ կաթ եւ հաց։ Ժամը 10-12 ծով եւ արեւ, ապա մաքուր օդ։ Ժամը 1ին ճաշ, չաբաթը հինգ օր մսեղէն, անընդհատ կերակուր, առատ պտուղ։

Հանգստի ժամ. ինչո՞ւ ոչ, այդ էլ անհրաժեշտ, սակայն երբ հանգիստ է տըրւում մանկական չարաճճի ոտքերին ու ձեռքերին՝ գործի է կանչւում նըրանց միտքն ու հոգին. գաստիարակչուհի Օր. Արմենուհի Խաչիկեանը սովորեցնում է նրանց հայկական երգեր, կարդում է մանկական գրքեր, պատմում է պատմութիւններ, սովորեցնում է ոտանաւորներ, Հայր մերը ձայնաւոր։ Մի քանի օր անց կայանը դառնում է բառիս բուն իմաստով հայկական։ Ժամը 4ին զոյգ զոյգ ու շարան չարան, երբ կայանը գնում է ծովափ, ծանուցարարին ու ծովափին իրար են յաջորդում հայկական երգերն ու արտասանութիւնները, որ աղաքը կատարում են յաճախ ինքնաբուխ։

Նորէն ծով ու արեւ. ծովափում նախընթրիք անուշով, կարագով, շոքոլայով, առատ, մինչեւ կշտանան։

Երեկոյեան նորէն տաք կերակուր, պտուղ։

Փայլում են երջանկութեամբ մանուկների դէմքերը։

Կայանի կառավարչուհիները չեն խնայում իրենք իրենց, մթերքը առժան գնելու համար իջնում են մինչեւ մեծ շուկան, գնում են լաւը, թարմը։

Կայանը դառնում է ուխտատեղի. Կ. Խաչի բարեկամ ընտանիքներ՝ յաճախ իրենց օրուան պաշարով՝ գըռնում են կայան, մանուկների կեանքը ապրելու համար։

Եւ հիւր եկած մանուկներ, իրենց ծնողների բազմազան տեղանը լքած՝ անդամակից են դառնում կայանի մանուկներին։ Եւ այդ երջանկութիւն է լինում նրանց համար։

Կայանի կեանքը հաճելի դարձնելու համար, ամբողջ օրով մանուկներին տանում են Նիսի դղեակը։ Մեծերին հերթով տանում են քաղաքը պտտեցնելու համար։

Մանուկների մէջ ո՛չ մէկ արկածախնդիր, ոչ մէկ ծանր հիւանդ։ Պզտիկ մէկ անհանգստութիւն ունեցողի համար հրաւիրւում է բժիշկ։

Մի խօսքով, այն հոգածութիւնն ու դուրգուրանքը որ տածում են կառավարչուհիները իրենց խնամքին յանձնուած մանուկներին՝ անքննադատելի է եւ գնահատելի։

Օգոստոս 13ին Մարսէյլի առաջնորդ Գարեգին Եպիսկ. Մասլէնի ընկերակցութեամբ քահանայից, տէր եւ տիկին Այաճեաններին հետ միասին այցելեց կայան։

Տեսաւ ննջարանները, ճաշարանը, խոհանոցը, տեղեկութիւններ հաւաքեց տրուած սնունդի եւ կեանքի մասին, եւ յուսով ենք, որ չատ գոհ մնաց։

Ի պատիւ պատուարժան հիւրերի, մանուկները երգեցին եւ արտասանեցին։ Առաջնորդը Աստուածածնի տօնին առթիւ եկեղեցի եւ ժառող ուսուելու հրաւիրեց կայանի մանուկները։

Կիրակի առաւօտ տղաքը օթոյով հասան Մասլէնի եկեղեցին եւ ներկայ եղան պատարագին, յետոյ դպրոցի սրահում կերան ճաշող, ճաշը ջրով պատրաստուած փիլաւ եւ օրհնած խաղող։ Այդ եղաւ իրենց օրուան ճաշը։ Հացը եւ խաղողը նուիրած էր Գ. Հ. Այաճեանը։

Առաջնորդը օրհնեց մանուկների ամանը եւ նշխար բաժանեց բոլորին, մեծին ու փոքրին։ Փոքրիկները խըմբով երգեցին «Հայր մերը» եւ սկսաւ ճաշը։ Այդ օրը մինչեւ երեկոյ մանուկները մնացին Մասլէն։ Խաղացին, երգեցին։ Պէտք էր լսել իրար յաջորդող երգերը — Մեր Հայրենիք, Հայկ ու Վարդանին. Մայրենի լեզո՛ւ, Բարի լոյս, Խօսք ուրախ է, պաս է Եւայլն, եւայլն։

Հապա այս մէկը՝ Տ. Ա. Խաչիկեանի կողմէ՝ յօրինուած յատկապէս կայանի համար.

Եկուր եւ տես, ո՛վ բարեկամ.
Մեր այս սիրուն կայան.
Ձեզ տեսնելով ուրախ կ'ըլլան
Մեր սրտերն համայն։
Ի՞նչպէս մոռնանք ու չյիշենք
Մեր այս ուրախ ժամեր,
Որ անցուցինք մենք միասին
Մեր ազատ օրեր։
Շնորհակալ ենք ըլլանք
Մենք Կապոյտ Խաչին,
Որ օդ. արեւ. սնունդ կուտայ
Մեր մատաղ կեանքին։
Կեցցէ՜, կեցցէ՜. մեր այս սիրուն
կայան,
Որ դարձած է օրրանը մեծ եղբայ-
րութեան։

Այսպէս օրն անցնում է Մասլէնում։ Երեկոյեան օթոքարը վերադարձնում է նրանց կայան։

Վերջին օրն է։ 11 Օգոստոս մեկնումի եւ ժամանումի օր։ Մեկնում է առաջին խումբը, ժամանում է երկրորդը։ Ժամը երկուս եւ կէսին Նիսի կայանը խռնուած են Կ. Խաչի բարեկամները

Ժամը 3ին իրար են հանդիպում երկու խումբերը, մօտ 100 մանուկներ. Ի՜նչ խանդավառութիւն, ի՜նչ ողջագուրում։

Մէկ խումբը գնում է մի պահ պարպուած կայանը լցնելու, միւսը վերադառնում է իր բոյնը, իր հետ տանելով ֆիզիքական եւ հոգեկան կազդոյր։

Շարժւում է գնացքը, հնչում է «Մեր Հայրենիք»ը, ճօճում են թաշկինակները, եւ միահամուռ՝

— Կեցցէ՜ Կապոյտ Խաչը։

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

Ճամբարէն վերջ

Քանի մը տեղեկութիւններ ալ, փակելու համար թղթակցութիւնները՝ ճամբարի մասին (Հոլանտա)։

Օգոստոս 10ին տեղի ունեցաւ Միջազգային հաւաքոյթը։ Ժողովքէն վերջը Հոլանտական կառավարութիւնը ճաշի հրաւիրած էր պատուիրակները, Լա Հէյի չքեղ պանդոկներէն մէկուն մէջ։ Որոշուած ժամուն ամէն ազգի ներկայացուցիչները նախապարներուն եւ բարձրաստիճան պաշտօնեաներուն կը ներկայացուէին, ապա կ'սկսի խնճոյքը։ Ամէն ինչ առատ է եւ մթնոլորտը չատ մտերիմ։ Սուրբի ժամանակը մօտեցած է։ Ամէն մէկս կը մօտենանք, գաւաթներ կ'առնենք եւ կամաց կամաց խմելով, սրահին զանազան կողմերը կը տարածուինք։ Հաղիւ թէ իմ կարգս մօտեցած էր, երբ խոհանոցին դուռը կէս մը կը բացուի։ Ի՞նչ տեսնեմ, — արեւելեան տաբազով մարդ մը սուրճ կ'եփէ։

— Տղա՛ք, այս մարդը անպայման Հայ ըլլալու է։

Ետ չանցած անծանօթը մեզ կը մօտենայ ու կը հարցնէ.

— Դուք Հա՞յ էք...

— Այո՛, Հայ ենք, կը պատասխանենք կարգաւ իրեն մօտենալով։

— Թէեւ թերթերէն իմացած էի թէ Հայեր ալ եկած էին, բայց չէի կարծեր որ այս պաշտօնական տեղն ալ կրնամ ձեզ տեսնել. խոհանոց փարատելու համար խոհանոցիս քիչ մը դուրս ելայ։ Հիմա որքա՜ն ուրախ եմ ....կ'ուզեմ անպայման ձեզ տեսնել կրկին, ձեր մեկնումէն առաջ։

Այս յուզիչ խօսակցութեան ընթացքին, Սալոմա պէյը, Եգիպտոսի սկաուտ պետը, կը մօտենայ ու իրեն կ'առաջարկէ արեւելեան լաւ սուրճ մը եփել։

—, Հայը նոյն իսկ հոս մանր է...

Յաջորդ օրն ալ համաղումարով գրաղեցանք, իսկ Օգոստոս 12ին որոշուեցաւ երկց սկաուտներու յաջորդ ճամբարը, որ տեղի պիտի ունենայ 1939ին։

Ճամբարի կազմակերպութեան համար թեկնածու ներկայացած էին Սկովտիա, Լեհաստան, Նորվեկիա եւ Ֆրանսա։ Այս վերջինը իր թեկնածութիւնը եռ առաւ, խօսք տալով յառաջիկայ սկաուտական ճամբարը կազմակերպել 1941ին։ Քուէարկութեան կ'սկսինք եւ չահողը կ'ըլլայ Սկովտիա։ Հայ պատուիրակները մեր քուէները Լեհաստանին տուած էինք, նկատի ունենալով Հայ գաղութը։

Նոյն օրը պատուիրակները ընդունուեցանք Լա Հէյի քաղաքապետութեան կողմէ, որուն կը ներկայացուէինք կարգաւ

Վերջին օրերը հայ խմբապետուհի մը այցելեց հայկական բանակավայրը։ Անունը՝ Օր. Թագուհի Մէլիքեան է, Գահիրէի հայ արենուշներու խմբապետուհին, որ նշանակուած էր Եգիպտոսի միջազգային արենուշ խումբերու լիագօր ներկայացուցիչ, Սկովտիոյ մէջ տեղի ունենալիք համաժողովի մը։ Օրիորդը այդ պարտականութիւնը կատարած եւ հոս եկած է ճամբարը եւ մանաւանդ հայկական բանակավայրը տեսնելու։

Օգոստոս 13ին ամէն բան վերջացած ըլլալով, վերադարձանք Փարիզ։

Գ. Կարմրական

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՆԱ ԹԱԳՈՒՀԻԻՆ ԺԱՄԱԳԻՐՔԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 Օգոստոս) ...

— Լոնտոնէն կը գրեն, թէ աճուրդով ծախուած է Աննա Թագուհիին ժամագիրքը, որ կը պարունակէ հըրաչալի մանրանկարներ. այս թանկարժէք հնութեան տիրացած է Գ. Գ. Ս. Կիւլպէնկեան 5.000.000 ֆրանքի փոխարէն։ Շատ պարզ ու սովորական լուր մը ահա, որուն նըմանները կարելի է հանդիպիլ ամէն օր եւրոպական մամուլին մէջ, եւ որ ոչինչ ունի անսովոր ու տարօրինակ։

Իրազեկ աղբիւրներու համաձայն, Գ. Գ. Կիւլպէնկեանի սեփական թանգարանը կը հաշուէ աւելի քան 600 միլիոն ֆրանքի արժէքով հնութիւններ, ինչ որ իր հարստութեան չատ չնչին մէկ մասն է դեռ։

Արտ-աշխարհի ծանօթ է հայ կրեսոսին առասպելական հարստութեան պատմութիւնը։

Իրողութիւն է նոյնպէս, որ քաղցի հայազգի իշխանը կը հաշուէ մէկը ժամանակակից միլիոնատէրներէն, որոնք իրենց հսկայական հարստութեան շնորհիւ միջազգային հըրապարակին վրայ տիրացած ենք բացառիկ հեղինակութեան։

Բայց աշխարհ գիտէ նաեւ ու կը ճանչնայ Հայուն թշուառութեան ու խեղճութեան պատմութիւնը։ Գիտէ, թէ ոսկիներու կոյտին վրայ հանգչող հայազգի միլիոնատէրներ ունին անօթութեան եւ թշուառութեան ճիրաններուն մէջ զալարուող բազմահազար ազգակիցներ, որոնք օտար մարդասէրներու գթութեան շնորհիւ է որ կը չարունակեն քարշ տալ իրենց գոյութիւնը եւ ապրիլ։

Թէ ի՛նչ կը խորհի այդ աշխարհը հայ մեծահարուստներու մասին, ի՛նչ բարոյական եզրակացութիւններ կը հանէ ազգային մեր ներքին կացութեան վերաբերմամբ, չենք գիտեր։

Երբ օտար մեծահարուստը ամէն երկրի մէջ աշխատած է իր ունեցած կարեւոր բաժին մը հանել իր ազգին, ու իր առատաձեռնութեամբ եւ բարենպաստակ արարքներով բարիք ու գթութիւն, սփոփանք ու մխիթարութիւն սփռել իր չուրջը, (բացառիկ բացառութիւնները զանց առնելով), հայ կրեսոսը նստած իր ոսկիներու դէզին վրայ՝ կամաւոր խուլ ձեւացած է իր ազգին կարիքներուն նկատմամբ։

Այս եզրակացութեան չատոնց հասեր ենք մենք, երբ ադխատհար այս ժողովուրդը կը տեսնենք իր ֆիզիքական ու տնտեսական ամէնէն վատթար ու ամէնէն անկեալ վիճակին մէջ։

Եթէ գաղութներու մէջ տարագիր բազմութիւններու վերաբերմամբ փակ է հայ հարուստին դանձը, մայր հայրենիքի կարիքներուն նկատմամբ բաց չէ իր հոգին նոյնպէս։

Անոր դրամարկղին մէջ անպակաս են անձնական հաճոյքին ու փառասիրութեան հեմար մսխելի առասպելական գումարներ, բայց այն պարագային որ դիմում կ'ըլլայ անոր հայ հիմնարկութիւններու, հայ որբերու, հայ որբեւայրիներու կամ հայ թըշուառութեան անունով, կը ցամքին անոր հարստութեան ակերը, ու ան կը դառնայ ժլատ, դրամապաշտ ու անձնուէր։

Ա՜հ, եթէ չեղու ունենայինք մեր առաջնորդարաններու, բարեսիրական միութեանց եւ մարմիններու թղթածրարները ու խօսէին, քանի՜ քանի՜ նման պարագաներով պիտի հաստատուէին մեր բառերը։

Այսպէս է եղած, դժբախտաբար, հայ ունեւորը։ Անոր սիրտը չէ բաբախած իր ազգին ցաւերուն համար. անոր հարստութիւնը բարիք մը չէ գործած իր ցեղին համար։

Քանի՛ քանի՛ մեծահարուստներ ենք ունեցեր, որ սկսած կախարդական Հնդկաստանէն մինչեւ հեռաւոր Ամերիկաները, իրենց տարիներու աշխատանքին անհաշուելի արդիւնքը հասցուցած են օտարներու գանձարկղը։

Այս պահուս հրաշքներ կարելի էր գործել, եթէ երբեք մեր կրեսոսները ըլլային իրենց դիրքին վայել բարձրութեան վրայ։

Ամէնուն համար անվիճելի ճշմարտութիւն մըն է, թէ պէտք ունինք մտաւորական ամէն մարզի մէջ լայն ու խոր պատրաստութեամբ դէմքերու, պէտք ունինք ժամանակակից կեանքի համապատասխան դաստիարակուած զինուորական հարող ուժերու, մասնագէտներու, բազմահմուտ դէմքերու, բայց ո՞ւր է միջոցը։ Պէտք ունինք արդիական վարժարաններու, համապատասխան ներքինով ու արտաքինով, բայց ո՞րկէ հայթայթել դրամը։ Պէտք ունինք գրական վերածնունդի մը, նիւթապէս կը հիւծի մեր մատենագրութիւնը, քաղաքներու մէջ անգործութենէ խամրող, անբանացող մեր գաղթական հայրենակիցները հողին կապելու կարիքը ունինք, բայց ո՞ւր ուրիշ հողին, արօրին ու լծկանին դըրամը։ Թշուառութեան ճիրաններուն մէջ կը խամրին հայ կեանքեր, բայց ո՞ւր գտնել դեթացող հայ մեծ հոգիներ »։

«ԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (439)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Հանդիսականներէն չատ չատեր, անոր քալուածքէն, խիստ դէմքէն, բայց մանաւանդ երկար ու չքեղ պեխերէն ազդուած, կը կարծէին թէ ան է պարոն Լեւոնը, «ազգութեան մեծը»։ Փոքր աղջնակ մը, « գոնէ մը դուրս վաղելով փունջ մը վայրի ծաղիկներ տուաւ Առիւծ Գեւոյին, զայն Լեւոնի հետ չփոթելով։ Մեր բարեկամը արժանավայել ծանրութեամբ փունջը վերցուց՝ աղջկայ գլուխը շոյելով, բայց կարիք չզգաց յայտնելու, որ Լեւոնը երկու քայլ ետեւ հայդուկներու հետ քալողն է։

Կառավարչատան մէջ տեղի ունեցած ընդունելութենէն վերջ, երբ թուրք պաշտօնեաներ ու Հայեր տեղի տեսերի կը հաճոյանային իրարու հետ, բազմութիւնը, չրջապատած հայդուկներու խումբը, զանոնք առաջնորդեց երկու կամուրջներով դէպի Թաղ, ուր «պատուաւոր ազգայինի մը տան մէջ մեծ սեղան մը չըտկուած էր։ Կեր ու խումը եւ ուրախութիւնը մինչեւ մթնելը չարունակուեցան Առիւծ Գեւոյի արամադրութիւնը չատ բարձր էր։ Երկու անգամ ճառ խօսեցաւ, բազմաթիւ բաժակներ դատարկելէ վերջ։

Այդ երեկոյ, Գարեգինի, Եկաւեանի, Կայծակ պէյի ու երկու հայդուկներու ընկերակցութեամբ, Լեւոնը մեկնեցաւ Աթանան՝ կարգադրելով, որ խումբը գիւղէ գիւղ անցնելով հետեւի իրեն

Վեց ձիաւորները արագ արագ կը քալեցնէին ձիերը, լոյսը բացուելուն Աթանան հասնելու ցանկութեամբ։ Բայց կէս գիշերը անցած, երբ Փեսան Դաշտի Շիրանն գիւղէ կ'անցնէին, գիւղացի մը հանդստանալու համար ճամբու եզրը նստող անցորդները ճանչնալով՝ ամբողջ գիւղը ոտքի հանեց։ Լեւոն ու ընկերները հինգ րոպէ չէին նստած, երբ գրեթէ ամբողջ Շիրանի ժողովուրդը պաչարեց զինքը։ Այլեւս անկարելի էր ճամբան չարունակել, հոս պէտք էր մնային։ Լոյսը բացուելուն, դաւուլ զուռնայի դղրդոցը ծանր ծանր կը տարածուէր Փեսան Դաշտի ցրուած գիւղերու վրայ, բոլոր ժողովուրդը մէկտեղելով Շիրանի մէջ։

Այդ գիշեր ու յաջորդ ցերեկը Շիրան մնալով՝ Լեւոն ու ընկերները մութը կոխելուն անցան Աթանան։

ԱՌԻՒԾ ԳԵՒՈՆ ԵՒ ԹՕՓԱԼ ՍԱՏԱՆԱՆ

Նահատակներու հոգեհանգստի օրն էր։

Հազարաւոր ժողովուրդ խռնուած էր Հայկավանքի ընդարձակ տարածութեան վրայ։ Եթէ վերէն առեղ մը իյնալու ըլլար, հազիւ թէ գետին հասնէր, այնքան մեծ բազմութիւն մը հաւաքուած էր դաշտի ամէն կողմը։ Թիմարի, Արճակի, Հայոց Ձորի ու քաղաքի ողջ բնակչութիւնը, հայ ու թուրք, գրաւած էր դաշտի ամէն մէկ անկիւնը։ Զօրքը զինուորական ֆանֆարով բռնած էր նախօրօք իրեն յատկացուած տեղը։ Ներկայ էին կուսակալը, զինուորական հրամանատարը, պետական պաշտօնէութիւնը։ Հաւաքական դաշտային աշխատանքներու առժամեայ ժամանակը ըլլալուն, հեռաւոր չրջաններու գիւղացիները քաղաք թափած էին այդ օրը։

Հայկավանքի փոքր եկեղեցիի կողքին, թարմ ծաղիկներով գերեզմանի չուրջը, քահանայական դասը, կը պատրաստուէր հոգեհանգստի կարգը սկսելու։ Թարմ ծաղիկներու առկէն երեւցող չորցած հողի կոչկոճները կը վկայէին որ այդ գերեզմանը հին գերեզման մը չէր։ Անոր վրայ, դեռ խոտ իսկ չէր բուսած։ Ոստիկանները մեծ դժուարութեամբ կ'աշխատէին ազատ չրջան մը պահել գերեզմանի չուրջը, մինչ չորս կողմէն ծովացած բազմութիւնը դէպի առաջ կը չարժէր։

Գերեզմանի կողքին կանգնած էին կառավարական թուրք պաշտօնեաները, զինուորական սպաներ եւ վանեցի առաջնորդ Թուրքեր, իսկ անոնց դէմ դիմաց կանգնած էին յեղափոխականները։ Հոն էին Գիծակ, Գէորգը, Գարեգինը, Եկաւեանը, Մոկացի Յակոբը, Գարծոթի Սագօն, Մկայի հետ միասին, Թօփալ Սատանան, Մարտո Արջը, Սալոոթը եւ ուրիշ բազմաթիւ հայդուկներ, որոնք երեք օր առաջ քաղաք եկած էին։

Մոսօն, անգամ մը չուրջը նայած ժամանակ, բազմութեան մէջ նշմարեց Սոնիան։ Մեծ դժուարութեամբ հասաւ անոր քով եւ ալ ու ձախ հրմշտելով՝ հասցուց զայն գերեզմանի մօտ ուր համեմատաբար աւելի ազատ տեղ կար։

— Սարսափելի բազմութիւն կայ, ասատիկ ալ չող է,— փսփսաց Սոնիան երեսի քրտինքը սրբելով,— որքան ուրախ եմ որ քեզ կրկին ազդ առաջ կը տեսնեմ...

Մոսօն չորս բոլորը նայելով՝ գլուխը չարժեց. իրաւ որ չատ մեծ բազմութիւն կար։

— Ես չէի գիտեր թէ քաղաք իջած ես։ Ինչո՞ւ ինծի չհանդիպեցար. չէ՞ որ մենք հին բարեկամներ ենք։

— Օրիորդ Սոնիա,— նոյնպէս փսփսալով խօսեցաւ Մոսօն,— այս առտու միայն հասայ քաղաք. ես ճանապարհին քիչ մը ուշացայ։

— Կ'ըսեն, պարոն Լեւոնը երեք օրէ ի վեր քաղաքն է, դեռ ըսեմ հանդիպած... Մենք օրեր անցուցինք... կ'երեւակայեմ թէ՝ ինչ սարսափելի կեանք մը ապրած պիտի ըլլաք, գիւղէ գիւղ թափառելով, միշտ հետապնդուած կառավարական զօրքէն... Բայց զարմանալի է որ պարոն Լեւոնը ներկայ չէ... Մեծանցի կռուի մասին լըսեցինք։ Քաղաքը տակնուվրայ եղաւ։ Պարոն Լեւոնի ու իր խմբի որպէս թուրք զինուորներ ազատ համարձակ մէն գալը մեծ չփոթութիւն առաջ բերաւ կառավարական չրջաններու մէջ ... Մոսօ, դու Մեծանցի կռուին մասնակցեցա՞ր... Կ'ըսեն, պարոն Լեւոնը եթէ ժամանակին չհասնէր ...

Ես Մոկսի կողմերն էի։

— Իսկ ինչո՞ւ պարոն Լեւոնը չէ եկած,— կարծես աւելի ինքն իրեն խօսեցաւ Սոնիան։

Մոսօն լռելեայն, գլխով քահանաներու կողմը ցուցուց, որպէս թէ ըսել ուզէր, «Լեւոնը հոն է, ինչպէ՞ս չտեսար մինչեւ հիմա »։

Գերեզմանի չուրջը չարժում մը բաւ.

Շուրջառաւորուած, քահանաները գերեզմանի վերի կողմը կարգով չարուեցան։ Հոգեհանգստի արարողութիւնը սկսած էր։ Մուշեղի անուշաբեր հոտը ոկսաւ տարածուիլ։

Երբ ծերունի աւագերէցը աւետարանը կարդալու համար դիրքը փոխեց եւ գերեզմանի հակառակ կողմը անցաւ, Սոնիան նոր միայն նկատեց Լեւոնը, որ Առիւծ Գեւոյի հետ գերեզմանի վերի կողմը կանգնած էր, գլուխը կրծքին կախած, երկար հասակը կորացած, կարծես անհուն ծանրութեան մը տակ բոլորովին ընկճուած ըլլար։

Աներեւոյթ ձեռք մը յանկարծ ափին մէջ սեղմեց Սոնիայի սիրտը։ Երեք ամիսէն աւելի էր, որ Սոնիան չէր տեսած զայն։ Լեւոնի բացակայութեան ատեն, ինքն ալ հազիւ չէր կրնար տալ, թէ ինչո՞ւ, բայց ամէն առենէ աւելի միտքը զբաղուած էր Լեւոնով։ Ճիշդ է, այդ մտածումը չարունակ միեւնոյն ուղղութեամբ չէր դարգանար։ Լեւոնի սֆինքսային դէմքը ու անմատչելի ներքին մարդը հանելուկային կերպարանք մը տուած էին անոր, այդ պատճառով ալ Սոնիան փոխն ի փոխ կ'ապրէր միրար խաչաձեւող ըզգացումներու ազդեցութեան տակ։

Հոգեկան այդ վիճակը չափազանց ջղագրգիռ դարձուցած էր Սոնիան։ Լեւոնի մասին չմտածել չէր կրնար, իսկ անոր մասին մտածած ժամանակն ալ աչքին առջեւ կուգար անոր այլանդակուած դէմքը, դէմքի խիստ տարօրինակ դաժան արտայայտութիւնը։

(Շար.)

ՇԱՒԱՇ

ՋԱՆԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ԿՌՈՒՆՆԵՐԸ առայժմ կեդրոնացած են Սանթանտէրի ճակատին վրայ։ Ապստամբներուն վերջին զեկոյցը կ'ըսէ թէ տասը հազար գերիներ բռնուած են, յարձակման սկզբնաւորութենէն ի վեր եւ թէ երկու վաշտեր իրենց ամբողջ զէնքերով անձնատուր եղան անցեալ գիշեր, իրենց շալակները ցցելով ոստիններու վրայ, իբրեւ սպիտակ դրօշ։ Եթէ Սանթանտէր իյնայ, Զօր-Ֆրանքօ պիտի կրնայ հարիւր հազար զինուորներ կեդրոնացնել ուրիշ ճակատներու վրայ եւ պաշարել Միջերկրականի ծովեզերքը։ Կառավարական զեկոյց մը կը հերքէ ապստամբներուն յառաջխաղացութիւնը։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ խորհրդային օդաչուութեան հինգերորդ ցուցադրութիւնը վերջացաւ կատարեալ յաջողութեամբ։ Բացի ռազմական օդանաւերէն, որոնք ռազմափորձ սարքելով գիւղ մը «կործանեցին», հարիւրաւոր անկարգելներ ալ մարզանքներ կատարեցին։ Օգոստոս 19ի բոլոր խորհրդային թերթերը գրեթէ ամբողջութեամբ յատկացուած էին այս տօնահան դէսին։

13 ՍԱՒԱՌՆԱԿՆԵՐ ճամբայ ելան երէկ, ուրբաթ, իրիկուան ժամը 8-10ին, կարելու համար Իսթր (Մարսէյլ) Դամասկոս-Փարիզ ճամբան։ Ինչպէս գրած ենք, երեք միլիոն ֆրանք պարգեւ սահմանուած է այս թռիչքին համար։ Մրցումին կը մասնակցին չորս ֆրանսական, մէկ անգլիական եւ ութ իտալական սրընթաց սաւառնակներ։ Միջին արագութիւնը պիտի ըլլայ մօտ 220 քիլոմեթր։

ԺԱՆՏԱԽՏ ՏԱԳՆԵՑԱՒ Չինաստանի զանազան մասերուն մէջ, ինչպէս եւ Թանչը եւ ծաղկախտ։ Ահաւոր համաճարակէ մը կը վախցուի Շանկայի շրջանին մէջ, ուր պարենաւորման եւ առողջապահութեան գործը կը դժուարանայ օրէ օր։

« ԹԱՅՄԶ»Ի ԹՂԹԱԿԻՑԸ Պերլինէն հեռանալու հրաման ստացաւ։ Պայմանաժամ տրուած է մինչեւ կիրակի կէս գիշեր։ Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ թղթակիցը, որ Պերլին կը գտնուէր 1925էն ի վեր, նպատակաւոր լուրեր հաղորդելով կը խանգարէր անգլեւգերման յարաբերութիւնները։ Ինչպէս կը յիշուի, անգլ. կառավարութիւնն ալ կարգ մը գերման թղթակիցներ վտարեց։

34 ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ Իրքուցքի մէջ (Սիպերիա), իբրեւ ահաբեկիչ եւ լրտես Ճափոնի։ Բոլորն ալ երկաթուղիի պաշտօնեաներ են։

ԳԵՐՄԱՆ ՀՐԵԱՅ մը դատ բացած էր կնոջ մը դէմ, որ չէր վճարած իր գնած ապրանքին գինը։ Դատարանը մերժեց լսել այս դատը, պատճառաբանելով թէ «կարելի չէ ենթադրել որ ամուսինը արտօնած էր այդ գնումը, քանի որ Գերմանի մը համար անվայել է ապրանք առնել Հրեաներէ»։

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆԸ ՎՏԱՐԵՑ ինը Սպանիացիներ, ամբաստանելով թէ աշխատանքներ կը կատարեն ի նպաստ Սպանիոյ ապստամբներուն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւրինցի տիկին Սրբուհի Մէնտիլեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Անդրանիկ Մէնտիլեան, հօր անուն՝ Արամ, մեծ հօր անուն՝ Վարդիվառ (Մէնտիլ-Տէյէ)։ 4 տարեկան հասակին աքսորուած է Շէհիր Պուշայէն (Սեբաստիա) իր մեծ մօր՝ Հաճի Մարիամ Չիթպաշեանի եւ իր մօրաքրոջ Աղնիւ Չիթպաշեանի հետ։ Տեղահանութեան միջոցին զիրենք տանողները եղած են Մալաթիոյ շրջանները։ Իրենց հասցէն գիտցողներէն կամ իրենց մասին որ եւ է լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել, Madame Serpouhi Mendilian, Usine Diedrich, à Bourgoin, Isère, France։

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէ արտատպել։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Մարսէյլի «Անդրանիկ» եւ «Մարօ» խումբերու զատախօսական խաղն ժողովը տեղի կ'ունենայ ամէն երկուշաբթի եւ ուրբաթ իրիկունները ժամը 7էն 8ը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն սրաչափ ժամին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հէգէնտական Միութեան անդամական ընդհանուր ժողովը Կիրակի, 22 Օգոստոս, կէսօրէ առաջ ժամը 9.30ին Պար տիւ Կլոպի սրահը։ Պուլվար Տիւկօնիէ։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Թիւ 35 (Օգոստոս)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Ցցի կնոջ առողջապահութիւնը (ՏՈՔԹ. Կ. ԽԱՆՃԵԱՆ) — Կ'ուզէ՞ք ճապաւ դառնալ (Փրոֆ. ՎԻՆՔԼԵՐ) — Վախմանգեղձերը ներքին խնդիրներու մէջ (ՏՈՔԹ. Գ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ) — Խաղողակերութիւն (ՏՈՔԹ. Բ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ) — Ինչպէս մնալ միշտ երիտասարդ (ՏՈՔԹ. Գ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ) — Քիմիական պատերազմ (ՏՈՔԹ. Վ. ՔԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ) — Պատասխաններ բաժանորդներու բժշկ. հարցումներուն եւ առողջապահական առածներ։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսա՝ 25 ֆրանք, արտասահման 30 եւ 35 ֆր.։ Դիմել 17, Ռիւ Տամէմ, Փարիզ։

Փունջ մը Վ. Սարգսեանի յօրինած «ԱՆՈՒՇ»ԷՆ

Ա. Շարք. երեք երգ դաշնակի քանինով։

1. ԱՂՋԻ ԱՆԱՍՏՈՒԱԾ
2.— ԵԿԷՔ ՔՈՅՐԵՐ
3.— ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԵԱՅԼԱ

Գին 12 ֆրանք

Գրատուն Հ. Թամուէլ, 51 rue M. le Prince. Փարիզ։

H. Malakian, 3 Bld. Théodore Thurner, Մարսէյլ

ԵՐԵՔ ՄԵՆԵՐԳ դաշնակի ընկերակցութեամբ

1.— ՄԻՄԱՌՆԻԿ 2.— ԳԱՐՈՒՆ 3.— ՄՐՄՈՒՆՋՆԵՐ

Երաժշտութիւն՝ Ա. Գ. ՄԵԼՈՒՄԵՆՑԻ (Մելքոնեան)

Գին՝ (փոստի ծախքով) 15 ֆր. 50

Ստանալու համար դիմել՝ A. K. Melkonian. Restaurant Burdigala 96 rue du Pas St. Georges, Bordeaux (Gironde), եւ Librairie Samuel 51 rue Mr le Princ Paris.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ԵԴԻԳՏԱՑԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 24 Օգոստոս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ե. Ավէնիւ Իթալիի սրճարանին վերնայարկը։ Օրակարգ՝ շար. Նախորդ. ժողովի.

ԽՈՒ ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Վռամեան», «Մուրատ» եւ «Մշօ»խումբերու ընկերները այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

Պեւ Լա

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ընկ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր, շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին «Դաժակ» ակումբին մէջ։
Օրակարգ՝ Երշանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն։

ՍՆԻԷՌԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ C. Roger-ի ԹՕS 183 Avenue d'Argenteuil (Փլաս Գուրպնեւոյի վրայ)։

ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Պանեօ-Քաշանի Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէի կողմէ, 5 Սեպտեմբեր, Կիրակի ամբողջ օրը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Իսի լէ Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի կողմէ 22 Օգոստոս, Կիրակի ամբողջ օրը Մէօտոնի անտառը պաղ աղբիւրին մօտ (Tapis Vert)։

"ՎԷՄ"

Լոյս տեսաւ ՎԷՄի ԺԹ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.

ՎԱՀԱՆ ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արհաւիրքի օրեր։ Ե. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Հայ եւ Արաբ հնագոյն յարաբերութիւնները։ ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ Բուշառեստրէ, Հայ — հայկական բանակցութիւնները։ ՀՄ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ՝ Դէպքերը Վասպուրականում, Մի քանի ճշգումներ։ Ս. ՎՐ.՝ Հայ եկեղեցու միասնականութիւնը, Ընծայեցի, Անցեալը, Առրակա, Հայաստան Գէորգեան, Զ. Մաթիկեան, Կեանք եւ Մշակոյթ, Գրականութեան վիճակը Հայաստանում, Րաֆֆիի յոբելեանը, Մուրատ Ռաֆայէլեան վարժարանի հարիւրամեակը, Քաղաքային թանգարան Երեւանում, «Մարջան օղեր»։ Գիրք եւ մամուլ, Հրատարակութիւններ վիճակը Հայաստանում, Րաֆֆիի երկերը, Նուպարեան մատենադարան, Գրախօսական, Մ. Օրախելաշվիլի՝ «Ս. Օրջոնիկիձէ», Ն. Բաղալեան, Ն. Հանգոյց՝ «Մեր կանոնադիրը», Ս. Վ. յաւելուած, Վահրամ եպ. Մանկունի, «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ — Ֆրանսա եւ Սուրիա 60 ֆրանք, Ամերիկա, Բրիտանիա եւ կղզիները, Եգիպտոս 4 տոլար. Մնացեալ երկիրներ 3 տոլար

Կանխիկ վճարող նոր բաժանորդներու համար նախորդ տարիներու թիւերը կէս գինով։ Դիմել՝

S. VRATZIAN, 13, Rue des Platanes, Cité Jardins de Plessis-Robinson (Seine)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ — Թիւ 1

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿՈՒՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի զէնքերու պատմութիւնը։ Մօտ 300 էջնոց, մաքուր թուղթի վրայ, պատկերազարդ, գեղեցիկ հրատարակութիւնմը։

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ — 10 Ֆր.։
Միւս երկիրներ — 15 Ֆր.։

Դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ. R. Papazian 163 Avenue Jean Jaurès. Paris.
ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahaguian 29 Atelerilor. Constantza (Roumanie)
ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ «Մասիս» հրատարակչական B. P. 444, Sofia (Bulgarie)
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օր»ի խմբագրատուն 20 A. Rue Vouli. Athènes (Grèce)
ԻՐԱՔ Գ. Սիւրմէեան New Street, Bagdad (Iraq)
ՀԱՐԱՒ ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմենիա»յի խմբագրատուն. San Salvador 4625. Buenos-Aires (Argentine)

Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince. Paris, որուն կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին հասցէ չենք տուած.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
ԻՐԹԻՒՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 22 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 22 AOUT 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3505 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞Ր ԿԸ ՍԿՍԻ «ԱԶԳՈՎԻՆ»Ը

Փարիզի ռամկավար չաբաթաթերթը շարունակելով եւ հետզհետէ հիմնաւորելով իր առաջին «ահազանգը» — իր բառն է — նորէն կը յիշեցնէր, անցեալ շաբթու.

— « Ինչ որ պատահեցաւ 1917ին եւ 1920ին, կրնայ անգամ մը եւս պատահիլ, հայ ազգը միակ ձգելով իր դժբախտ ճակատագրին հետ:

Պէ՞տք է որ այս հաւանականութեան վրայ խորհինք ազգովին: — Այո՛» :

Խմբագրականը, որ պատասխան մըն է «Ցուսաբեր»ի շարք մը գիտողութեանց, կը վերջանայ սրտայոյզ, բանաստեղծակա՛ն կոչով մը.

— « Հայրենակից, արենակից, թէեւ մտիր, չկենանք, եւ դառնանք» :

Զուգելով խառնուելի վէճին, որ կրնայ շարունակուիլ անվերջ, անմիջապէս կ'անցնինք բուն հարցին, — «Պէ՞տք է որ այս հաւանականութեան վրայ խորհինք ազգովին» :

Նախ դիտողութիւն մը, բառին համար:

Երբ քաղաքական խնդիրներով կը զբաղինք, անհրաժեշտ է բառերը գործածել իրենց բուն իմաստով:

«Ազգովին»ը շատ ուռուցիկ, եթէ կ'ուզէք՝ լպրծուն բացատրութիւն մըն է: Գոնէ այս պարագային:

«Ազգովին»էն առաջ, որ կրնայ շատ հեռուները տանիլ մեզ, որ չիրականացաւ մեր պատմութեան ամէնէն ճակատագրական եւ եղերական պահերուն, նախ ճշդենք շարք մը տարրական գիտելիքներ:

ԱՌԱՋԻՆ.— Այն հոսանքները, որ պիտի կրնային աւելի կամ պակաս չափով դեր կատարել մեր հանրային եւ քաղաքական կեանքին մէջ, կ'ընդունի՞ն վտանգի մը գոյութիւնը, հեռաւոր ըլլայ թէ մօտաւոր:

Ստիպուած ենք այս հարցումը ուղղել հրապարակաւ. վասնզի, եթէ ռամկավարներու Փարիզի պաշտօնաթերթը պարտականութիւն կը սեպէ ահազանգ հնչեցնել, միեւնոյն կուսակցութեան միւս երկու կարեւոր օրկանները դեռ որոշ եզրակացութեան յանգած չեն այդ մասին:

Աւելի բաց խօսելով, մինչ «Ապագայ» վտանգի առաջին կեդրոնը կը նկատէ Կովկասը, հետեւաբար եւ Հայաստանը, ռամկավարներու Ամերիկայի եւ Եգիպտոսի օրկանները երանաւէտ անդորրութիւն մը կը ցուցնեն այդ ճակատին հանդէպ:

Մինչ Փարիզի օրկանը խուճապի մատնուած է, հաւանական, մինչեւ անգամ առոյգ նկատելով Կովկասի պարպումը՝ մեծ պատերազմի մը պարագային, միւսները լսել անգամ չեն ուզեր այդ մասին:

Մենք ուրախ ենք որ ռամկավարներուն մէջ ալ վերադնահատման փորձ մը կը կատարուի այս մասին: Բայց միայն փորձը բաւական չէ: Հարկ է տրամաբանական ելքին տանիլ եզրակացութիւնը, անոր համեմատ մշակելու համար գործունէութեան ուղեգիծը:

Արդարեւ, կարելի չէ որ եւ է բանաձեւ յօրինել, առանց ստուգելու այս տարրական պարագան:

Եթէ ես մօտաւոր կամ հեռաւոր վտանգ մը կը տեսնեմ հայրենիքին համար, իսկ դուն հանգիստ քուն կը պառկիս, աստուածային կամ սեթայինեան օրհնութիւններով, ի՞նչպէս կրնանք համաձայնիլ: Եւ դուն ի՞նչպէս կը համարձակիս թեւդ առաջարկել ինծի...

ԵՐԿՐՈՐԴ.— Ռամկավար - Ազատականները և միւս հոսանքները կ'ընդունի՞ն որ, եթէ կրկնուին 1917ի եւ 1920ի պատմութիւնները, մեր գլխուն կը ծագի ոչ միայն վտանգին դիմագրաւելու խնդիր, այլ եւ կրակին ողջ ելլելով, նա՛եւ մեր ածուն չտկելու, ընդարձակելու հարց: Ուրիշ խօսքով՝ Հայկական Դատ:

Անհրաժեշտ է այս հարցումն ալ ուղղել հրապարակաւ:

Ո՞վ չի գիտեր թէ մեր մէջ կան հոսանքներ, որ կը խնդան այս տեսակ երազներու վրայ, մինչեւ անգամ պատրաստ են խափանելու զանոնք, եղած - չեղածը ամփոփելով Երեւանի մէջ:

Այո, ռամկավարները յաճախ կը խօսին «Մեծ Տեսիլք»ի կամ «Անկորնչելի իրաւունքներու» մասին:

Բայց, վերջին 15 տարիներու ընթացքին, մենք չտեսանք անոնց կողմէ որ եւ է քայլ, գոնէ քայլելու տրամադրութիւն՝ այս ճամբուն վրայ: Ընդհակառակն, իրենց ալ բաժինն եղաւ բանդիտութիւն կամ հեգնութիւն: Լաւագոյն պարագային՝ ձեռնպահութիւն:

Դաշնակցութիւնը սաւառնաթեւ պատրանքներ չէ ունեցած, ոչ ալ հրաշքներ խոստացած է, այս ճամբուն վրայ, որ եւ է աշխատանք ծրագրած, այս կամ այն ձեռնարկը կատարած ատեն:

Ան, Դաշնակցութիւնը, իբրեւ հիմնական ծրագիր ունենալով հայկական Դատին լուծումը, միշտ կ'արժէ, կը ուզենայ, յաճախ գլուխը քարին կը զարնէ, ելք մը գտնելու, քայլ մը յառաջ երթալու համար: Ուրեմն յարատեւ պայքար եւ անխոնջ հետապնդում, ի խնդիր լաւագոյն օրերու:

Այս առաջադրութեամբ ալ, իր մարմիններն ու ժողովները միշտ կենդանի կը պահեն հարցը, քննարկելով յատուկ ուղեգիծ եւ համապատասխան վարք:

Որքան կրցած ենք ստուգել, միւս հոսանքներէն ոչ մէկը ունեցած է այդպիսի մտահոգութիւն, բացի անամէջ բանաձեւերէ եւ բաղձանքներէ, որոնք հովի պէս կու գան եւ կ'անցնին:

Հարցումը ուղղած ատեն, մնչուշտ մենք չենք ժխտեր «լուսապայծառ իրականութիւնը» — ինչպէս կը սիրեն կոչել:

Բայց, եթէ կայ Երեւանը, կայ նաեւ Հայկական Արտասահմանը: Իսկ այս մասին՝ յաջորդով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԺԱՆՁՆԱԼ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

«Կարելի չէ Հռոմ հասնիլ անգիտանալով Պերլինը»

Մուսոլինի ուրբաթ օր քաղաքական ճառ մը խօսեցաւ Փալերմոյի մէջ, Սիկիլիոյ ռազմափորձերուն առթիւ: Իտալական թերթերը շաբաթներէ ի վեր կ'աւետէին այս ճառը, այն տպաւորութիւնը ձգելով թէ Իտալիոյ Առաջնորդը թանձրացեալ ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ խաղաղութեան եւ միջազգային գործակցութեան համար, բայց Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերուն թղթակից ները գիտել կուտան թէ ճառը յուսախաբութիւն պատճառեց:

Բայց եւ այնպէս Մուսոլինի ըրաւ կարգ մը յայտարարութիւններ որոնք խորապէս ուշագրաւ են, օրուան այս ժամուն: Խօսելով Ֆրանքօ-իտալական յարաբերութեանց մասին, չեշտեց.

« Եթէ հանդարտ եւ բանաւոր ոգիով մը քննենք, կը համոզուինք որ պատճառ չկայ եղերական հանդամանք մը տալու այդ յարաբերութեանց: Անշուշտ յարաբերութիւնները աւելի լաւ պիտի ըլլային, եթէ Ֆրանսայի մէջ կարգ մը իրաւասու շրջանակներ երկրպագուները չըլլային Ժընեւի կուռքին (ակնարկէ Ազգերու Դաշնակցութեան) եւ եթէ Ֆրանսայի մէջ չգտնուէին ուրիշ հոսանքներ որոնք 15 տարիէ ի վեր վտանգէն կը սպասեն Ֆաշական իշխանութեան անկումին »:

Անցնելով անգլեւիտալական յարաբերութեանց, Մուսոլինի յայտարարեց.

— « Երբ մեր ցամաքային սահմաններէն կ'անցնինք ծովային եւ գաղթային սահմանները, կը հանդիպինք Մեծն Բրիտանիոյ: Քննելով երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները, այն եզրակացութեան կը յանգիմ թէ մեծ անհասկացողութիւն մը տիրած է վերջին երկու տարիներու միջոցին: Անգլիոյ հանրային կարծիքը հին մնացած էր, Իտալիոյ մասին կազմուած էր մակերեսային եւ պատկերալից գաղափար մը: Մարդիկ տակաւին չէին ճանչնար երիտասարդ, վճռական եւ հզօր Իտալիան: Արդ, անցեալ յունուարին կնքուած համաձայնութիւններով կացութիւնը պարզուեցաւ. Ցեռոյ պատահեցան ցաւալի պարագաներ որոնց մասին աւելորդ է խօսիլ այժմ: Այսօր հորիզոնը նորէն պայծառացած է, եւ, նկատի առնելով գաղթային սահմանակցութիւնը, կը կարծեմ թէ կարելի է յանգիլ տեւական եւ վերջնական համաձայնութեան մը, հաշտեցնելով մեր ճամբաները եւ կեանքի պահանջները: Այսպէս Իտալիա պատրաստ է իր գործակցութիւնն ընծայելու այն բոլոր հարցերուն մէջ որ կապ ունին Եւրոպայի քաղաքական կեանքին հետ: Սակայն հարկ է նկատի առնել կարգ մը իրականութիւններ »:

«ՄԵՌԵԼ ՄԸ ԿԱՑ ՄԷՋՏԵՂԸ, Ի՞ՆՉՈՒ ՉԵՔ ԹԱՂԵՐ»

Այնուհետ Մուսոլինի ակնարկելով Եթովպիոյ գրաւման, բացագանչեց բարկանալով.

« Այդ իրականութեանց առաջինն է կայսրութիւնը: Ըսին թէ մենք կը փափաքինք որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ճանչնայ այդ կայսրութիւնը: Ամենեւին: Մենք, ընկերներ, Ժընեւի քաղաքապետութեան պաշտօնեաներէն չենք պահանջեր արձանագրել ծնունդ մը: Բայց կը կարծենք թէ ժամանակը եկած է արձանագրելու մահ մը,— 16 ամիսէ ի վեր դիակ մը կայ մէջտեղը որ կը թունաւորէ օդը: Եթէ չէք ուզեր դայն թաղել նկատի առնելով քաղաքական կացութեան ծանրութիւնը, թաղեցէք յանուն հանրային առողջապահութեան»:

Կարգը եկած էր Հռոմ - Պերլին առանցքին.

« Ուրիշ իրականութիւն մըն ալ որ պէտք է նկատի առնել, այն է ինչ որ կը կոչուի Հռոմ - Պերլին առանցք: Կարելի չէ Հռոմ հասնիլ անգիտանալով Պերլինը, կարելի չէ Պերլին հասնիլ անգիտանալով Հռոմը կամ գործելով անոր դէմ. Երկու վարչաձեւերուն միջեւ կը տիրէ գործերու համերաշխութիւն մը եւ կը հասկնաք երբ կ'ըսեմ գործերու համերաշխութիւն. (այստեղ բազմութիւնը կը մռնչէր — «կեցցէ՛ Սպանիա, կեցցե՛ն մեր հերոս կամաւորները Սպանիոյ մէջ») Մուսոլինի չարտասանեց «Սպանիա» բառը, բայց ամբոխը հասկցաւ:

ՈՉ ՄԷԿ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Եւ նորէն ողեւորուելով յայտարարեց.

« Ամենավճռական եղանակով կ'ըսեմ թէ մենք Միջերկրականի մէջ թոյլ պիտի չտանք որ եւ է բոլշեւիկեան կամ նմանօրինակ շարժում: Պէտք է գլուխ ելլել այնպիսի խուժարարներէ որոնք բացարձակապէս օտար են Միջերկրականի, խռովարարներ որոնք ընդունակ են պատերազմ յարուցանելու: Կ'ուզեմ ճառս վերջացնել խաղաղութեան կոչ մը ուղղելով բոլոր այն պետութեանց որոնց երկիրները այս ծովուն ափերը կ'երկարին ... Կը մաղթենք որ այս կոչը կը լսուի: Եթէ այդպէս չըլլայ, մենք հանդարտ ենք, որովհետեւ Ֆաշական Իտալիան հոգեկան եւ նիւթական այնպիսի ուժ մը ունի որ կրնայ դիմագրաւել որ եւ է ճակատագիր »:

ԿՐԱԿ ԿԸ ՏԵՂԱՅ ՇԱՆԿԱՅԻ ՎՐԱՅ

Ամերիկեան մարտանաւ մը զարնուած

Ուրբաթ օր բազմաթիւ ռումբեր ինկան ամերիկեան առաջնորդ ծովակալ նաւուն վրայ, որ խարսխած էր Շանկայի առջեւ: Նաւաստի մը սպաննուեցաւ եւ ուրիշ 18 հոգի վիրաւորուեցան, երբ շարժանկար մը կը դիտէին: Ռումբը արձակուած էր չինական մարտկոցներէն: Ամերիկեան կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց:

Նոյն օրը ամէն կողմէ կրակ կը տեղար Շանկայի վրայ: Չինացիները կը ռմբակոծէին օդէն, ճափոնցիները ծովէն, ահռելի վիճակի մը մատնելով քաղաքը: Միեւնոյն ատեն դիրկընդխառն կռիւներ տեղի ունեցան քաղաքին աւերակներուն մէջ, փողոցէ փողոց: Հրդեհներ ալ ծագեցան, սարսափելի ամբարտծութեան հետեւանքով: Մթերանոցներ, կալուածներ, ակումբներ եւ ամէն տեսակ շէնքեր բոցերու ճարակ եղան: Աննկարագրելի խուճապի մը մատնուած է քաղաքին ժողովուրդը: Օտարականները մեծ դժուարութեամբ կը փոխադրուին իրենց մարտանաւերը:

Կռիւները նոյն ուժգնութեամբ շարունակուեցան երէկ ալ:

*** Չինական կառավարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան դիմեց, բողոքելով ճափոնական արշաւանքին դէմ:

Ճափոն պաշտօնապէս մերժեց անգլիական առաջարկը՝ որ կը թելադրէր չէզոք շրջան մը հաստատել Շանկայի մէջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«Ա՜Յ, ԶԱՄԱՆ, ԶԱՄԱՆ»...

Նորէն հանք մը անցաւ. ձեռքս,— ամբողջ էջ մը սաղմոսերգութիւն ի փառս ամենազօր, ամենակալ, ամենակուլ Ստալինի:

« Համեմատափայլ Առաջնորդը» միայն գլուխներ թափել չի տար, իբրեւ « ժողովուրդի թշնամիներ», այլեւ ազգի - ազգի գոհարներ, իբրեւ «ժողովրդական ստեղծագործութիւն »:

« Արեւետին հուրն» ըլլայ անիշխ - ման ադիւրը թէ մտրակը, իրականութիւն է որ Խ. Միութեան բոլոր ժողովուրդները մրցումի ելած են իրարու հետ, իրենց պսակաւոր բանաստեղծելով եւ չհանչանակիր պաշտեներով: Մանաւանդ 12 - 15 տարեկան պատանիներով կամ 60 - 70 - 80 տարեկան «անգրագէտ» աշուղներով:

Ամբողջ հաւաքածոն չունիմ աչքի առջեւ, բայց կը կարծեմ թէ այս նակոտին վրայ եւս ամէնէն աւելի նրբուանն է որ կը փայլի:

Փաստ՝ ձեր ուզածին չափ: Աղբիւր՝ «Գրական Թերթ», 27 յուլիս 1937:

Երրորդ էջին երկու երրորդը նուիրուած է այսպէս կոչուած «ժողովրդական ստեղծագործութեան» գոհարներու եւ ես չեմ գիտեր որը զատեմ, ո՛ր ընտրեմ:

Ահա նմոյշ մը անգրագէտ Օհաննէս Ալէքսանեանէն (Կոտայքի շրջանէն, 33 տարեկան).

Սաղ մրնա մեր Ստալինու ջան,
Անուն հաշխար - ալամ Բայան,
Գացին անթիվ հիզրոկայան,
Բոլշեւիկու դիրյաթին զուրբան:
Սավետ հաշխար մե ղուլլի բաղ,
Թաց մե՛ առատ, սիրտ մե՛ ուրախ,
Ստալինի խօսքերուն մատաղ,
Լենու կերեզմանին զուրբան:

Ահա ուրիշ մը՝ աւելի պատկերալից:

Հեղինակը՝ կիսագրագէտ Կաֆար Ցարութիւնեան, Նոր Բայազիտի շրջանէն, 45 տարեկան.

Լեքտրականն եկավ մեր խավար կեղը,
Մեր խավար կեղը.
Գերին առնը տնվին կեղի մէջ տեղը,
Կեղի մեչ տեղը.
Այ զաման զաման,
Լենինի զաման:

Լոսը վոր պերին, ուրախ ի ամեն մարթ,
Ցաման ամեն մարթ.
Կոլխոզնիկաց սիրտ լման ի պացված վարթ,
Պացված կարմիր վարթ.
Այ զաման զաման,
Ըստալինու զաման:

Իսկ ստ կտորը կ'ապացուցանէ որ իսկապէս աշուղի մը հետ է մեր գործը (Վերդի, Գեղամ Թարվերդեան): Ամբողջ սագերգութիւնը նուիրուած է Ստալինի. թերթը կը հրատարակէ միայն «Թալմերգանք»ը, 18 տուն, իսկ ես կ'արտատպեմ միայն վերջին երկու տունները.

Հազար հազա՛ր տարի մնայ
Ժողովուրդը էս աշխարհն,
Հազար հազա՛ր տարի առկայ
Մանր լճին, դաշտը հալին,
Հազար հազա՛ր տարվա մէջը
Նա տէր չէր իր պատվին, մալին,
Հազար հազա՛ր տարի նրան
Կաշկանդեցին, կապին — կալին,
Հազար հազա՛ր տարի նրա
Մէջքը չալին, ոտքը նալին,
Հազար հազա՛ր տարի նրան
Շղթայեցին, ծունկը ծալին,
Հազար տարում հաշվի չառան
Ժողովրդին, էդ մեծ «չալին»,
Մինչ նրա ծոցից ծնվեցին
Մեծ Լենինն ու Մեծ Ստալին:

Չի՞ բաւեր այսքանը, իբրեւ կիրակնօրեայ օրհներգ:

ՎԱՀԷ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երէկ, շաբաթ, Գաղթ. Ցանձնաժողովէն ստացանք հետեւեալ ղեկոյցը, « մէկ - երկու անգամ հրատարակելու խնդրանքով»...

Հայ Գաղթականաց Կեդրոնական Ցանձնաժողովը պարտք կը համարի 1937 հոկտեմբերին զինուոր կանչուելիք 20 եւ 21 տարեկան Ֆրանսահպատակ հայ - գաղթական երիտասարդներուն մասնաւոր ուշադրութիւնը հրաւիրելու իրենց մասին պատերազմական նախարարութեան առած վերջին որոշման վրայ:

Ինչպէս յայտնի է, յիշեալ երիտասարդներուն զինուորական ծառայութիւնը պարտաւորիչ է: Անոնք սակայն որ, զինուորական մարզահամարէ ու բժշկական քննութենէ անցնելէ եւ զինուորական ծառայութեան յարմար գտնուելէ յետոյ, չեն ուզեր զինուոր երթալ, Ֆրանսայի մէջ հաստատուելու փափաք չունեցող, այսինքն առժամեայ կերպով այս երկիրը բնակող պիտի նկատուին եւ իրենց մէկ տարի պայմանաժամ պիտի տրուի, 1937 սեպտեմբեր տասնէն մինչեւ 1938 սեպտեմբեր տասը, ՈՐՊԷՍԶԻ ՄԵԿՆԻՆ ԱՅՍ ԵՐԿՐԷՆ: Բացառութիւն պիտի ըլլայ միայն այն ուսանողներուն համար որոնք կ'ուզեն շարունակել իրենց ուսումը, մինչեւ իրենց 25 կամ 27 տարիքը, բժշկական, դեղագործական, ատամնաբուժական եւ անասնաբուժական վարժարաններուն մէջ:

Հետեւաբար վերոյիշեալ զինուորցուներէն անոնք որ չեն ուզեր զինուոր երթալ եւ բատ այդմ յանձն կ'առնեն մինչեւ 1938 սեպտեմբեր տասը մեկնիլ այս երկրէն, պէտք է առ այդ հարկ եղած պաշտօնական յայտարարութիւնը ընեն: Ասոր համար, իրենց բնակած վայրին քաղաքապետութեանց մէջ իրենց տրամադրութեան ներքեւ դրուած են բանաձեւեր (ֆորմիւլ) զորոնք պէտք է լեցնեն եւ քաղաքապետութեանց յանձնեն մինչեւ 1937 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ՏԱՍԸ:

1938ին եւ յաջորդ տարիներուն զինուոր երթալիք Ֆրանսահպատակ հայ - գաղթական երիտասարդներուն համար նմանօրինակ յայտարարութեանց առաքման պայմանաժամերը ապագային պիտի որոշուին եւ ենթականերուն ծանուցուին:

ԽՄԲ.— Ընթերցողները կը յիշեն, անշուշտ, որ այս ազդը հրատարակուեցաւ շաբաթներ առաջ, ֆրանսերէն թերթերուն մէջ, եւ «Յառաջ»ի մէջ ալ տրպուեցաւ ՅՈՒԼԻՍ 18ԻՆ, անհրաժեշտ բացատրութիւններով (20 յուլիս)...

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

Կռիւները Տէրսիմէն միւնչեւ Սասուն

« Յառաջ »ի թղթակիցը կը գրէ օգոստոս 8 թուականով...

Օգոստոս 5ին, քրտական ապստամբական շրջանէն հասած վերջին սուրհանդակով կը ստանանք առոյգ տեղեկութիւններ ապստամբական շարժումին մասին որ, ոչ թէ զսպուած է, ինչպէս կ'ուզեն հաւատացնել Թուրքերը, այլ ընդհակառակն աւելի բուռն թափ կը ստանայ մեծաթիւ զոհեր խլելով Թրքական բանակէն:

Ապստամբական շարժումը արդէն վարակեր է ամբողջ արեւելեան նահանգները: Ընդհանուր զօրակոչ կայ կարծէք ամբողջ քրտական աշխարհին մէջ: Մեծով պզտիկով, գործօն մասնակցութիւն կը բերեն օրհասական այս կռիւներու ընթացքին: Քիւրտերը կը գիտակցին զինադուլէ մը վերջ իրենց գլխուն գալիքին եւ ատոր համար դամուած կը մնան իրենց դիրքերուն վրայ:

Մեզի հասած առոյգ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն որ Խարբերդ գաւառն է հայաք - նիւանգանոց մը ուր կը փոխադրուին օրական հարիւրաւոր վիրաւորներ: Շատեր տեղ չհասած կը մեռնին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏԷՔԱՐԹ, — ԻՐ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

Բ.

Տէքարթի գլխաւոր գործերն են.— Ճառ Մեթոտի մասին (լատիներէն թարգմանութիւնն է գրել պարզապէս՝ Մեթոտի մասին), այս գործին հետ, որ տեսակ մը յառաջաբան է, (միաժամանակ խոստացումը իր վարդապետութեան), Տեսագիտութիւն, Օդերեւութաբանութիւն, Երկրաչափութիւն, հրատարակուած՝ 1637ին (նախ Ֆրանսերէն, յետոյ լատիներէն); Խորհրդածութիւններ առաջին փիլիսոփայութեան (1641), Սկզբունք փիլիսոփայութեան (1644), Ուսումնասիրութիւն հոգւոյն կիրքերուն, Նկարագրութիւն մարդկային մարմնոյ, եւայլն:

Այս ցանկը աւելի արտայայտիչ դարձնելու համար, հարկ է ըսել թէ Տէքարթ զբաղած է մեքենագիտութեամբ, աստղագիտութեամբ, բնագիտութեամբ, բուսաբանութեամբ, մարդակազմութեամբ, աշխարհագրութեամբ, ակնագիտութեամբ, կենդանաբանութեամբ, բնազանցութեամբ, նոյնիսկ երաժշտութեամբ:

Եւ հիմա յիշեցէք իր կեանքը, — զբօսայաշտ (հաճոյքի եւ կիներու ետեւէ), զինապաշտ (բանակէ բանակ արկածախնդրութեան մէջ), ճգնակեաց (տաք վառարանի մը քովիկը տխուր մենութեան մը անձնատուր):

Այսպէս զուգահեռական մը կը գծուի իր կեանքին ու գործին միջեւ, եւ այս զուգահեռական երկու գիծերն ալ կը մատնեն նոյն նկէւէջը կամ օրօրումները, ալիքներու նոյն լայնութեամբ եւ բարձրութեամբ:

Ի՞նչպէս բացատրել այս երեւոյթը? Իր կենսագիրներուն աշխատանքը բան չէ լուսաբաներ, — Շարլ Ատամի գործը (1) անարժէք ժամանակագրութիւն մըն է, իսկ Պայէի գործը՝ հաւաքածոյ անհեթեթ եւ միամիտ դրուագներու (2): Զինք ուսումնասիրողներն ալ բան չեն բացատրեր, իրենց համակրական կամ թշնամական վերլուծումի փորձերով:

Մենք այդ երեւոյթին կը մօտենանք հոգե-ախտաբանական եւ ընկերաբանական տեսակէտով:

1.— ՀՈԳԻ-ԱԽՏԱԲԱՆԱԿԱՆ.— Տէքարթի կեանքը կը ներկայացնէ, նախ, շրջան մը մենամոլութեան, — տակաւին պատանի՝ առտուները դուրս չէր ելլեր անկողինէն, ու կը սիրէր մտածել տխուր մենութեան մը մէջ: Ցանկարծ փոփոխութիւն մը — երկրորդ շրջան —, երբ ինքզինք կը յանձնէ զբօսասիրութեան, գինովութեան, զզուանք կը յայտնէ գիրքերու եւ իմացական աշխատանքներու մասին, կեցցէ՛ հաճոյքը, վայելքը: Բայց նորէն կը մատնուի մենամոլութեան, կը փակուի տունի մը մէջ, ոչ հասցէ կուտայ, ոչ ալ մարդու կ'ընդունի: Եւ յանկարծ, պեռօրղի անձագուծ մը կը նետուի զինուորական ասպարէզ, կը մասնակցի ռազմական արշաւներու նոր յոգնութիւն մը, — եւ ահա, ձմռան մը մէջ, իր չափազանց տաք սենեակին անկիւնը, կ'երազէ տխրօրէն: Արթուն երազներու շրջան մը կ'ապրի, ուրուականներ կը տեսնէ, ձայներ կը լսէ, ձայներ որ իրեն կը շնորհեն առաքելութիւն մը յեղաշրջելու աշխարհը: Այս շրջանին՝ Թուլթոյի տենդը ունի, — Թուլթոյ եւս կ'ուզէր անանկ բան մը ընել, որ յեղաշրջէր աշխարհը, ու թռելու փորձ մը ըրաւ՝ վար նետուելով բարձր պատուհանէ մը: Սակայն, աւելի միսթիք, Տէքարթ փոխանակ նման ոգեւոր փորձելու՝ կ'ապաւինի Ս. Հոգիին: 11 Նոյեմբեր 1619ին, ու քանի արդէն 23 տարեկան, մէկ գիշերուան մէջ երեք երազ կը տեսնէ, — փողոցէ մը կ'անցնէր, երբ սաստիկ հով մը կը բարձրանայ, այնքան որ զինք կը խոնարհեցնէ դէպի ձախ, բայց Տէքարթ կ'աշխատի շարունակել ճամբան՝ հակառակ հովին՝ աղօթելու համար իր քոլէճին եկեղեցիին մէջ, ու տեսնելով մարդ մը որուն մոռցած էր բարեւ տալ, ետ կը դառնայ, սակայն հովը զինք ուժգնութեամբ կը քշէ դէպի եկեղեցին, բակին մէջ մէկը կ'ըսէ իրեն որ իր ծանօթներէն մին սեխ մը պատրաստեր է տալու համար իրեն: Կ'արթննայ ցաւագին տպաւորութեան մը տակ, աջ կողմին վրայ կը դառնայ եւ կ'աղօթէ Աստուծոյ որ զինք պաշտպանէ չար ոգիէն: Դարձեալ կը քնանայ եւ նոր երազ մը կը տեսնէ, — կայծակի որոտումի մը ձայնով կ'արթննայ սարսափահար եւ սենեակին մէջ կը տեսնէ կայծեր: Ձլուցած՝ նոր երազ մըն ալ կը տեսնէ, — սեղանի մը վրայ բառարան մը, իսկ քովը քերթողագիրք մը, որուն մէջ կը կարդայ Աւսոնիոսի սա տողը. «Կեանքի մէջ ո՞ր ճամբուն պէտք է հետեւիմ», իսկ մարդ մը իրեն ցոյց կուտայ ուրիշ գիրք մը, որուն մէջ աչքին կը զարնէ բառերը:

Այս երազը հազարումէկ մեկնութիւններու տեղի տուաւ, — առաջին մեկնութիւնը Տէքարթ ինք տուաւ ըսելով թէ ճշմարտութեան Ոգին էր, որ այս երազով կուգար իրեն շնորհել աշխարհն յեղաշրջելու առաքելութիւն մը: Արդարեւ, կ'ըսէ Պայէ, բառարանը կը ներկայացնէ գիտութիւնները, քերթողագիրքը՝ փիլիսոփայութիւնը եւ իմաստութիւնը, Գիւթագորի երկու բառերը՝ Ճշմարիտը եւ Սխալը: Եւ այսպէս Տէքարթ համոզուած է, որ ինք առաքելութիւնն ունի մարդոց սորվեցնելու «տիեզերական գիտութիւնը» որ մարդկային բնութիւնը պիտի բարձրացնէ «կատարելութեան ամենաբարձր աստիճանին»: Ժագ Մարիթէն կը հաւատայ, որ .. Երկրորդ Հոգեգալուստ մը տեղի ունեցած է այս երազով, երբ Հոգին Սուրբ, իջնելով Տէքարթի վրայ, անոր տուեր է «տիեզերական գիտութիւնը քաղելու շնորհը»: (3)

Այս երազը, ինչպէս՝ եւ ճգնակեցութեան այս շրջանը, քառ ոմանց՝ կը համարուի միսթիք տագնապի մը արտայայտութիւնը: Մտաւորական յոգնութիւն, ուղեղային տենդ, ողբերգութիւն ու նման բացատրութիւններ տուին ոմանք, իսկ ուրիշ մը՝ «ինքնիրմէն ելլելու վիճակ մը, փիլիսոփաներու յատուկ, որպէսզի անոնց աչքին առջեւ բացուի «ճշմարտութեան նոր տեսիլքը»: Ժ.Ը. դարու փիլիսոփաները խնդացին սեխին վրայ, որ երեւցաւ, երազին մէջ, Ռընէ Տէքարթի: Մինչ Հիւէ, քիչ մը շատ իրապաշտ, կ'ըսէր թէ այդ ամբողջ երազը արդիւնք է ... գինին քիչ մը շատ փախցուցած ըլլալուն: Արդարեւ, 11 Նոյեմբերի երեկոյին, Ֆրանսայի մէջ, սովորութիւն է գլուխները տաքցնել գինիով: Սակայն Պայէ կը հաւաստէ թէ երեք ամիսէ ի վեր ժուժկալ կ'ապրէր Տէքարթ: Իր կարգին, Մաքսիմ Լըռուա կը դիմէ Ֆրոյտի՝ խնդրելով թէ ի՞նչպէս կը մեկնէ Տէքարթի այս երազը: Ֆրոյտ կը պատասխանէ թէ ճիշդ մեկնութիւն մը տալու համար՝ անհրաժեշտ է նախ մեթոտիկ հարցաքննութեան մը ենթարկել ենթական, այսուհանդերձ կ'աւելցնէ թէ Տէքարթի երազը կը պատկանի երազներու այն խումբին, որոնք կը կրեն գիտակցական մտածման եւ նախօրէի զբաղումներուն ազդեցութիւնը: Կը նշանակէ թէ մերկ չէ Տէքարթի ենթագիտակցութիւնը: Այսինքն արթուն-երազ մըն է այս, գրաւագ մը Տէքարթի միսթիք տենդէն, որ պարբերական ձեւափոխութիւններ ցոյց կուտար, մտաւորական խանդավառ եւ բոցեղ տատումէ մը վերջ չիջում մը մենութեան խաւարին մէջ, գիւղական բանկուն ու մեղաւոր պարախաղէ մը վերջ մղում մը Աստուածամօր ուխտի երթալու:

Այս նկարագրութիւններէն վերջ ահա ախտաճանաչումը, զոր կը դնեմ, — սիֆլոթիմի: Աւելցնենք նաեւ հետեւեալ դիտողութիւնները, բժիշկներուն կարեւոր. — Տէքարթ, կը գրէ Կառնիէ, կարճահասակ էր այնքան որ իր հակառակորդները զինք կ'անուանէին «մարդուկ» եւ շատ խոշոր գլուխ մը ունէր, ասկէ զատ կնճռոտ կը կրէր, աչքերը իրարմէ շատ հեռու էին, երեսին վրայ ունէր մխիտ սեւ մը, որ կը չորնար, յետոյ նորէն կը բացուէր: Մայրը մեռաւ հիւծախտաւոր:

Տէքարթի սիֆլոթիմին տեւեց իր ամբողջ երիտասարդութեան ընթացքին, — երբ 32 տարեկան եղաւ, խաղաղութիւն մը իջաւ վրան, սկսաւ ստեղծագործել կանոնաւորաբար: Կեանքին վերջին տարիներուն էր միայն, որ յանկարծ զարձնալ զզուանք զգաց գրքէն»:

Ցաջորդով կը ներկայացնենք իր նկարագրին եւ հոգիին կազմութեան մէջ ընկերային ու պատմական միջավայրին դերը, — այսպէս, հոգէ-ախտաբանական եւ ընկերաբանական վերլուծումի ճամբով՝ մտնելու համար իր փիլիսոփայութեան մէջ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(1) Շարլ Ատամ ունի երկու գործ, — առաջինը, ստուար հատոր մը, տպուած է 1910ին (չեմ կարդացած): Երկրորդը, այն զոր ձեռքիս տակ ունիմ, համառօտագրութիւնն է առաջինին, սրբագրուած եւ տպուած այս տարի:

(2) Մալպրանշ, որ կը համարուի Տէքարթի աշակերտ, կ'ըսէ թէ Պայէի տուած կենսագրութիւնը ծիծաղելի կը դարձնէ Տէքարթն ալ, Տէքարթի փիլիսոփայութիւնն ալ:

(3) Ժագ Մարիթէն, — Լը Սոնժ տը Տէքարթ, 1932, Տպագր. Քոռէա, Փարիզ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՄԱՐՍԻԼԻԱԿԱՆՆԵՐ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ

(ԳԱՀ ԿԱՏԱՂՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻ)

Միջերկրականը կ'եփի շարժի մէջ: Ուռած են բիւրաւոր ծիծերը ծովուն ու կը պայթին փրփուրներով:

Հովը անդուլ կ'ապտակէ զիս ու կը խարազանէ եւ յաճախ առած իր երկնաքարոզուկ թեւերուն մէջ մարմինս կ'ուզէ նետել քարերուն վրայ:

Ի՜նչ վեհափառ է բարկութիւնը ծովուն:

Արեւը լուսաւորած է անոր զայրոյթը: Ծովը կը փշրէ իր վրայ թափած ոսկիները, արծաթները եւ կը սփռէ ցանուցրիւ հազարաւոր մարգրիտներ:

Կը շարժի ցամաքը հսկայական ջրակամնւոյ մը նման եւ կը ճարճատեն ծառերուն կայմերը: Պարտէզներու մէջ հիւրընկալուած արմաւենիները կը թրթռան յաւիտենական շարժով:

Ծովը քակած է իր մէջքի գօտին-րը, արձակած է իր սանձերը, փոխած է իր կապոյտը լեղի կանանչի եւ լի օրամոլութեամբ կը խոյանայ աշխարհին անզգամութեան վրայ, թեւերը վեր կարկառած:

Ցաղթական լիցի յեղափոխութիւնը ջուրերուն:

Ափերուն մօտ եւ յարավազ ալիքներուն վրայ կ'եկեւէջեն թռչուններ՝ մոլեկան պարի մը խորհրդաւորներով:

Անդուլ, անդուլ կը տատանին ջերմացած ու ջղայնացած ջուրերը, համակ մաղձամթոյր:

Հովը ինկած է ծովուն վրայ ու կը պատմէ ահաւոր հէքեաթի մը նախերգանքը: Ծովը կը հեծէ, կը ոռնայ, կը գոռայ, կը մռնչէ:

Կարծես խուռներանչիւր ալիքի մէջ առիւծ մը կայ: Առիւծ մը ամէն մէկ ալիքի տակ որ կը բարձրանայ ու իր արքայական սպիտակ բաշերը կը թափէ հեզուէկին վրայ:

Առիւծներու բանակ մը անդուլ կ'արշաւէ եւ կը նահանջէ:

Այս եղակի անողոք ամբոխութեամբ հրկիզած է իր լուսանցքները՝ կապուտակ տարածութեան յայնքին: Հովը, խառնուած լոյսին, կը բաշխէ ամէն ոք, արեւափիրթներ:

Ծովահոտի չարքուանները բարձրանան ափերէն ու կը փշրուին հոտաւութեան մէջ:

Ալիքնե՛րը, ալիքնե՛րը, անհամար եւ անհուն, ու դեղին ու կանանչորակ, ու կապտորակ ալիքները, ու կերտուած ալիքները, հաճելի թոյնի մը թոյրովը լեցուն, յամառօրէն, անվերջօրէն կուգան, աշխարհակալութեան անդուլ, մահուան մասանեկառումով:

Ալիք մը, ահա հեռուէն բարձրացող ալիքը նման է իմ հոգիիս: Շարժը իր ծնողն է: Կեանքը իր խթանն է եւ մահը իր ազգիւրը: Դառնութիւնն էր մայրենը, գեղեցկութիւնը իր հոգին եւ ըմբոստութիւնը իր միտքը: Ահա սա ալիքն եմ ես պայծառ առեղծուած, լուսաւոր խորհուրդ, ծծուն արեւով, խառնուած աստղածոր խաւարին, խելագարած անբաւելի տառապանքի մը մէջ եւ շարժուն մահով ու անմահութեամբ, սա ալիքն եմ ես, լուռ ու երգեցիկ, կարօտցուցած գաղտնիութիւնը կապոյտին եւ չէնութիւնը խաղաղութեան:

Տեսէ՛ք, տեսէ՛ք, կը բարձրանայ կուրծքս հազար յոյզով, տեսէ՛ք, աչքերուս մէջի արցունքները, տեսէ՛ք սա սիրտս որ արամութեամբ կը խաղայ, կը տատանի հոգիս...

Օ՜, այո՛, սա ալիքն եմ..

Ալիք կորսուած, փշրուած զուգէ եւ թերեւս վերանորոգուած:

Վեր կ'առնեմ նայուածքս հոգիիս մէջէն.

Օ՜, խորհուրդը անքննելի եւ անհամբերութիւնը մեծանկար տեսիլքին

Ահա վերջալոյս աստուածանկարչական, կախուած՝ ջուրերուն վրայ:

Անհաւասարելի մարգարէի մը հրդեհուած երեւակայութեննէն պատկերահանդէս:

Անհաւասարելի դժոխքի եւ դրախտի տեսարաններ, լեցուած իրարու վրայ:

Հրաշէկ ու մեծարօլոր արեւ մը որ կ'իջնէ գեհենի մը հրալիճին մէջ:

Հորիզոնին վրայ տարածուած է նահատակներու արիւնը, բոնկած սողացքներու ջահերով:

Ամպերու վանդակներէն կը հոսին սպիտակ, դեղին ու շառագոյն լուսային վէժեր, առինքն պերճութիւնով

Հորիզոնէն վեր, ամպեղէն սկուտեղ մը՝ արեւելակողմը ոսկեջրուած, ամպեղէն կղզիներ՝ մէկ կողմը վառած ոսկեհանքով, ամպեղէն ձուկ մը՝ գլուխը ոսկեձուկի: Վերին ամպերուն վրայ ծխածաններ, պատմուճաններ եւ կուտակուած գանձեր, գոհարալիճներ:

Կը զգամ Աստուծոյ մը եւ իր չքնաղ խումբին ներկայութիւնը՝ ակմբուած վերջալոյսին ետին:

Վարը՝ եռացող ջուրերուն վրայ կ'ընկղմի վերջալոյսը արեւելեան [illegible]

Կախուած են ծովուն անհունասահմանին վրայ լոյսերու պարուրգներ, Աստուածազանցի պատկերացարդութիւններ, հազարաթոյր նկարչութեամբ:

(Օ՜, տեսէք սուրբ եւ անմահ, սուրբ եւ հզօր...)

Ու կը գոռայ ծովը իր բոլոր ըզջութներով ցնծալով, — մերձենալով ջուրերուն մէջ: Կը գոռայ ծովը այս ահեղ ու արեւատին լուսնկերուն ներքեւ: Կը մահերգէ հովը, բիւրաւոր երգեցիկներով:

Ծով կը թափի կայսրութիւն մը, կը շարժին երկինքին ոսկի զամբերը:

Ահաւոր է ու գեղեցիկ այս Ցայտոնութիւնը:

Լոյսը, ծովը, հովը, ամպը, քարը, ծառը եւ ամենայն ինչ կուտակուած է [illegible] մէջ.

Երջանիկ եմ քանզի տեսիլքին հանդիսական եւ դժբախտ՝ քանզի հիւր:

Դժբախտութեանս մէջ կ'երգէ երանութեան թռչուն մը:

Եւ երջանկութիւնս վիրաւոր է: Արիւն կը վազէ երջանկութենէս:

Ծովը բռներ է զիս հոգիիս ու հովը կը քշէ զիս դէպի հիւսիս:

Արեւը ինկաւ ջուրերուն մէջ իր կարմիր պատմուճանը կախած հորիզոնին պատէն:

Առաջնորդի մը ամպեղէն գլուխը կը ձեւաղեղծուի երկինքին մէջ:

Ցիսուս կ'անցնի խնձորներուն վերայէն՝ գրկած ձկնորսի մը ուսը:

Կը հետեւիմ իրեն գիշերին մէջ:

Ալիքներուն մէջ առիւծները մռընչելով կուլան:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՂՕԹՔԸ ԸՆԴՈՒՆԱԿԱՆ

Ժամկոչ Թաջտրը օձիք կը թօթուէր Շնորհիկ մօրաքրոջէն: Թաջտր, իրիկնային աղօթքը աւարտելէն, քահանաներու մեկնումէն ու ձայներու դադարումէն վերջ, կը փակէր եկեղեցին դռները, կ'երթար դիմացի գինետունը եւ մէկ երկու հատ կը կոնծէր.

Բայց, վերջին օրերուն, Շնորհիկ մօրաքոյրը եկեղեցիէն չէր բաժնուէր. Ճիշդ այն պահուն երբ Թաջտր դիննեւուն կ'ուզէր երկարիլ՝ Շնորհիկ մօրաքոյրը կ'երեւէր. կուգար ու կը սկսէր աղօթել: Ու ժամկոչ Թաջտր իր հանգիստի պահը խանգարող այդ պառաւին այնքան կը բարկանար որ, կ'ուզէր թեւէն բռնել ու դուրս շպրտել. Բայց կը զսպէր ինքզինքը:

Թաջտր քիթը բերանը կը կախէր՝ դրանը մէջ զայն հազիւ տեսած: «Քուլ իւտա» (1) կ'ըսէր ու ներս կը մտնէր. իսկ Թաջտր, փոխան պատասխանի, կը քրթմնջէր:

Քանի մը օր է զուր սպասեց, խորհելով թէ «կինը թերեւս ուխտ է գնած». փնտռողը Ասվաձն ալ կը դառնէ, փորձանքն ալ...

Քանի մը օր ալ, գործը արագօրէն վերջացնելով, պառաւին գալէն առաջ, ուզեց եկեղեցիէն հեռանալ: Բայց, ամէն անգամուն ալ, դրան սեմին Շնորհիկ մօրաքրոջ հետ քիթ քիթի եկաւ:

Թաջտր, յուսահատ, կը ջանար հանդուրժեցնել ջիղերը: Երեկոները, ամբողջ կը գնէր դրանն առջեւ եւ կը սպասէր Շնորհիկ մօրաքրոջ:

Դրացիները կը կատակէին իր հետ. Թաջտր, սիրուհիդ չեկա՞ւ.

— Տեսէ՛ք, աչքը ճամբան մնաց..

Միախառնած ու օձին ձգէ ու քիթին մեղ սա շնորհալին...

Թաջտր կ'աղուէր այդ կատակներէն, ակռաները կը սեղմէր ու կրկին եկեղեցի կը մտնէր:

Օր մը խնդրեց Շնորհիկ մօրաքրոջմէն.

Շատ կ'աղաչեմ, բաւ, մօլլա ֆո՛ւր, տատոն եւ կամ մէջ վայրկեան առաջ չե՞ս կրնար գալ (չիլլա, չըլլար իմացածով):

Պառաւը մռմռաց.

Ես քու քմահաճոյքիդ համար չեմ կրնար փոխել աղօթքս ժամը:

Թաջտր լռեց. լռեց, բայց արիւնը սեւեց հասել: Որոշեց ալ ձախ չհանել ու սպասեց որ ամէն իրիկուն Շնորհիկ մօրաքոյրը եկեղեցի գայ, աղօթքն ընէ ու մեկնի:

Պառաւը կը հնար եկեղեցին սեւ, ներքի ղարղարով, արծաթ շղթանակով եւ զուձատոր «սուրբերէն» «Սուրբ Կարապետին» առջեւ եւ երկա՛ր աղօթելէ վերջ, աչքերը յառելով «Սուրբ Կարապետին», կը հարցնէր անոր.

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ իմ վիճակս

Ի՞նչ պիտի ըլլայ աղջկանս վիճակը

Ի՞նչ պիտի ըլլայ փեսայիս վիճակը:

Ու սակայն՝ ամէ՛ն օր: Անփո՜փո՜փ

Ժամկոչ Թաջտր ձանձրացեր էր միեւնոյն խօսքերը օրերով, շաբաթներ

(1) Բոլոր այս բառերը զուտ ընդգծած եմ, հեղինակը տուած է հայերէն. թէեւ «բարի լոյս»ը թարգմանած է, փակագծի մէջ, «բարի երեկոյ»:

ԱՐԻՒՆՈՏ ՎՋՆՈՑԸ

Ամբոխը հրշէջները, ոստիկանները ամէն կողմէ Տիրանը դէնքը պաշարեցին, տղան իր վախէն թեւերով իր մարմինէն աւելի մեծ քարեր կը գլորէր ամէն ուղղութեամբ: Ամբոխը եւ ոստիկանները հետզհետէ աւելի նեղցուցին պաշարման շղթան, թէեւ քանի մը ոստիկաններ եւ «պաշտպանողութիւններ» դէմքերէն եւ գլուխներէն վիրաւորուեցան, նետուած քարերէն: Հէք Տիրանը որ բաւական հասկնալի թուրքերէն կը խօսէր, տեսնելով որ այլեւս ազատում չկայ ու պիտի ձերբակալուի, լալով կը պոռար անոնց երեսին:

— Թողէք, ես պիտի երթամ միանալ յետնային գազաններուն, որոնք ձեզմէ աւելի գութ ունին

Ոստիկան ջոկի հրամանատարը, որ սեւամորթ արաբ մըն էր ափրիկեան Տրիպոլիէն, սուրը պատեանէն քաշած կը պոռար:

— Եթէ որ եւ է մէկը ձեռք վերցնէ այս տղուն, տեղն ու տեղը կը գնդակահարեմ:

Ու ձեռքէն սուրը գետին նետելով խոյացաւ ու Տիրանը գրկեց: Արցունքները հեղեղի պէս կը հոսէին տղուն աչքերէն, այս յուզիչ տեսարանին առջեւ ամբոխը ժխտակալէն ետ ու առաջ կը շարժէր եւ ոստիկանները հազիւ կարգը կը պահէին:

Կառավարիչը, քաղաքապետը, Պարսիկները շրջապատեցին զոհը: Երբ տղան Տիրանը զգետին դրաւ, արդէն նուաղած էր: Գործի վաճառական ծերունի պարսիկ մը Ալի Աղքէր խան արցունքը աչքերուն յայտարարեց թէ Գէորգ էֆէնտի իր մտերիմ բարեկամը ըլլալով, 150 ոսկի գումար մը աւանդ ձգած է իր քով, ուստի տղուն պաշտպանութիւնը իրեն պէտք է յանձնուի, հակառակ պարագային մինչեւ Շահին պիտի բողոքէ: Այս բարպառնալիքէն զատ, փոխ-հիւպատոսին միջամտութեան վրայ Տիրանը յանձնուեցաւ Ալի Աղքէր խանին:

Ցաջորդ օրը կառավարիչին ստորագրութեամբը նամակասան պատին վրայ, ծանոյց մը փակցուեցաւ թէ փախստական զինուորներու գործն է եղած ոճրագործութիւնը եւ թէ կառավարութիւնը խստիւ կը հետապնդէ չարագործները, պատժելու համար.

Այս դէպքէն վեց ամիս վերջ պարսիկ վաճառականը հաւատարիմ մարդոց հետ ցամաքի ճամբով Տիրանը ղրկեց, Զոնկուլտաք, իր եղբօրը մօտ, որ կը զբաղէր սեղանաւորութեամբ եւ սուրճի գործով: Միջավայրը փոխուելէ ետք, Տիրանը ակամայ հաշտուեցաւ կացութեան հետ: Ան Րիզէի մէջ մէկէ աւելի անգամներ մանկական ձեւի անձնապաստութիւն փորձած էր, բայց չէր յաջողած: Ուստի վաճառականը երկար ու ընդարձակ նամակով հասկցուցած էր իր եղբօրը ողբերգութեան բոլոր ծալքերը, որպէսզի խիստ հսկողութեան տակ պահէ. իսկ ուրիշ տեսական գետնի վրայ վաճառականը իր հարստութեան որոշ մէկ մասը կը յատկացնէր, անբախտ Տիրանին

Այսպէս տղան նոր շրջանին չուաւ ընտելացաւ, դպրոց չղրկեցին, բայց առանձին դասեր կ'առնէր կարող ուսուցիչներէն եւ մնացեալ մասը խաղով կ'անցընէր: Այսպէս շարունակուեցաւ մինչեւ զինադադարը:

1918 նոյեմբերի վերջերը Զոնկուլտաք հասան Ֆրանսական գրաւողները, Թուրք արիւնռուշտ կառավարութիւնը կամաց կամաց սկսաւ չքանալ, պզտիկ հանքաւանը հիմնովին կերպարանափոխուեցաւ, շրջաններէն ու տեղացի հայ բժիշկներ սկսան իմբուելի: Տիրանը արդէն 17 տարեկան, միջնակարգ կրթութիւն ստացած սիրուն պատանի մը եղած էր, Փախչիլ աւանցաւ երթալ եւ իր բարերարը տեսնել, քանի որ այլեւս ծովային հաղորդակցութիւնը ազատ էր: Այս մասին երբ գրեցին վաճառականին, անյարմար պատճառներով անյարմար գտաւ, եւ փոխարէն ինքը Զոնկուլտաք եկաւ: Երբ պատանին այդ վիճակին մէջ տեսաւ, թերեւս իր հարազատը ըլլար այդքան պիտի չուրախանար: Տիրան կը խօսէր նաեւ բաւականին պարսկերէն:

Բարի ծերունին որ պատերազմի տեւողութեանը ակամայ փակուած էր Րիզէի մէջ, մինչեւ Զոնկուլտաք գալէն ետք, փափաքեցաւ Պոլիս ալ երթալ եւ Տիրանն ալ միասին տարաւ: Հոն վաճառականին ջանքերով Տիրան, դարձաւ պարսկահպատակ: Նախ քան այդ կարգադրութիւնը ծերունին տղուն կարծիքը ուզեց հասկնալ, — եթէ կը փափաքէ կարեւոր դրամագլուխով մը զինքը ազատ կը ձգէ: Սակայն անմերժեց: Եւ միասին վերադարձան Զոնկուլտաք: Ծերունին մեկնեցաւ, իսկ Տիրան առանձին վաճառատուն մը բացաւ մեծ շուկային մէջ զբաղելով գործի առեւտուրով ու սեղանաւորութեամբ, իբրեւ մասնաճիւղը Ալի Աղքէր խանին: Այսպէս ալ մակագրուեցաւ խանութին ճակատը:

Այս բոլոր փոփոխութիւնները մասնաւոր իսկ չօգնեցին մոռնալու ահաւոր եղեռնը. Արդէն անցեր էր 7-8 տարի, բայց որքան տարիները անցեր էին, այնքան աւելի թարմացած էր Տիրանին յիշողութիւնը: Կարծես քիչ առաջ պատահած ըլլար: Երբ առանձին գործի եղաւ յարկարաժին մը վարձեց եւ Ալի Աղքէրի եղբօր տունէն հեռացաւ, իր միակ փափաքն էր առայժմ առանձնութիւնը, մտադրած գործը գլուխ հանելու համար:

Երբ առանձնացաւ առաջին առթիւ պարապ ժամերուն նուիրուեցաւ գծագրութեան, որուն վեց ամիս հետեւած էր եւ բաւական վարպետ գծող մը դառնալով: Մէկ երկու ամսուան ընթացքին երեք մեծադիր նկարներ գծեց, որոնց մէջ իր վրձինին ամենափայլուն տաղանդը ի գործ դրաւ: Այդ մեծադիր նկարներն էին, իրենց տան մէջ պատահած եղերական դէպքը ուր հօշոտուած Բէյզին առանձինն կը փայլէր, Այս աշխատութիւնը խիստ գաղտնի կը պահէր, միայն ինք եւ Աստուած գիտէին:

Նոր բնակարանը կը բաղկանար երեք սենեակներէ, որոնց մէկը իր ննջարանն էր, սենեակին լուսամուտները բնաւ չէր բանար, թանձր ու սեւ վարագոյրները տասնաղէն մինչեւ գետին կը դղձէին: Սենեակին ճակատը նորոգ ընկոյզէ մահարձան մը զետեղած էր որուն գագաթը սեւ խաչ մը, երկու կողմերը բազմաթիւ [illegible] մոմկալներ շարուած էին փայլուն ու ներդաշնակ: Ճիշդ մէջտեղը կար մարմար գանկ մը զոր կը խաչաձեւէին չոր ոսկորներ մը եւ բազուկ մը, իսկ տակը սեւ ժապաւէնի վրայ կարմիր գիրերով «Վրէժ» գրուած էր: Պատերուն մնացեալ մասը կը զարդարէին իր գծած նկարները, բաժնուած երեք մասի — սկիզբ, տեւողութիւն, եւ վախճանը: Սկիզբը կը սկսէր անմեղ երջանկութեամբ, տեւողութիւնը՝ հայրը եւ Շաքէն, վախճանը՝ մօրը գլխատումը եւ արիւնոտ վզնոցին, Բէժզին պայուսակին մէջ [illegible]:

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐԵԱՆ

(6)

ԽՆՁՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ԲԱԶՈՒԿՆԵՐ ՈՐ ԿԸ ՄՐՁԱՀԱՐԵՆ ԵՒ ԿԸ ԿՈՐԾԱՆԵՆ

Մուրճերուն շուքին՝ խաղաղութիւններ կը գծէ
Երկնքեան երկինքին վրայ շառագոյն,
Մինչ լանջքերէն գայլոյթի սիւն մը բացէ՝
Կը կարկառի եւ կը ծակէ կողն արփւոյն:

Կ'ըլլայ դրօշակ նաւատորմերուն քի՛րտն առոյգ,
Ու մարդերուն խառնակն ինչպէս աշտարակ՝
Հերդեհելէն գայլի աչքեր, զերդ խարոյկ,
Կ'արծակէ շանթն, — Ցոյսի կարմիր տատրակ:

Մըրճահարել եւ կործանել աներկիւղ,
Մինչեւ կանգնին նոր ոստաններ մարմարէ.
Նետել երազն իբրեւ ուռկան ծովալիւղ,
Որ անդունդներն իր աստղերով զարդարէ:

Յարաշխարհիկ երգ տալ փաղփուն մուրճերուն,
Երբ խենթութեան կայծէն ըլլան ատրաշէկ.
Անոնց համերգն ընել կրակէ լին մ'հեռուն,
Եւ վերջին մուրճն հեծնել որպէս ձի մը սէգ:

Կը կործանեն... ու կը կերտեն անվարան.
Եւ որպէս զի մարդերուն տան նոր աչեւ,
Իրենց արիւնն, ուր առուակներ կը սուրան,
Առագաստի պէս կը բանան մեր վերեւ:

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

բով լսելէ. բայց, Շնորհիկ մօրաքոյր չէր գիտեր «Սուրբ Կարապետ»ին այդ միեւնոյն երեք հարցումները ուղղելէն, որոնց պատասխանները չէր առներ:

Պառաւ կնոջ այս տեսակն խնդրանքը ժամկոչ Թագւորին ալ հոգ էր եղած. Առեն մը մտածեց, — Շնորհիկ մօրաքոյրը ինչո՞ւ միւս «սուրբեր»էն աւելի կարեւորութիւն կ'ընծայէ «Սուրբ Կարապետ»ին եւ անոր կ'ուղղէ իր խնդրանքը: Արդեօք ընտանեկան կա՞պ մը ունի՞ն անոր հետ:

Թագւոր չէր ուզեր կրօնական խնդիրներու մէջ շատ խորանալ: Բայց, քահանաներէն չափազանց շատ լսած ու ականջը լեցուեր էր թէ «Սուրբ Կարապետ» առանց «գլուխը կտրուած սուրբ մըն էր»:

- Մօրաքոյր Շնորհիկը ի՞նչ կապ կրնար ունենալ Սուրբ Կարապետին հետ:

Օր մը այդ մասին ես հարցուց: Պառաւը խօսքը նայելէ յետոյ պատասխանեց.

— Երազիս մէջ «Սուրբ Կարապետ»ը տեսայ: Ցաւիս ան դարման պիտի ըլլայ, երազակացուցի

Կինը, առանց երբեք օրն ու ժամը փոխելու, «Սուրբ Կարապետ»ի դէմը կ'անցնէր ու իրարու ետեւէ կը հարցնէր.

— Իմ վիճակս ի՞նչ պիտի ըլլայ:
Աղջիկանս վիճակը ի՞նչ պիտի ըլլայ:
Փեսիս վիճակը ի՞նչ պիտի ըլլայ...

Այ դանակը ոսկորին էր հասած: Շնորհիկ մօրաքոյրին գալու առթն, Թագւոր գնաց եկեղեցիին դուռը, եւ երբ պառաւը «բարիլոյս» ըսաւ, խնդալէն փոխադարձեց «բարիլոյսով»:

Սպասեց որ Շնորհիկ մօրաքոյրը եկեղեցի մտնէ եւ աղօթելու սկսի: Քիչ յետոյ, բակ ելաւ, ետեւի դռնէն մտաւ եկեղեցի եւ պահուըտեցաւ այն պատին ետեւ, որուն վրայ կախուած էր «Սուրբ Կարապետ»ի նկարը: Շնորհիկ մօրաքոյր Յիսուսի ու Մարիամ Աստուածամօր նկարներուն առջեւ աղօթքներն ըրաւ, եկաւ «Սուրբ Կարապետ»ի նկարին առջեւ եւ, կարճ աղօթք մը յետոյ, ամենօրեայ հարցումներուն սկսաւ.

— Իմ վիճակս ի՞նչ պիտի ըլլայ:
Աղջիկանս վիճակը ի՞նչ պիտի ըլլայ:
Փեսիս վիճակը ի՞նչ պիտի ըլլայ:

Ու, պատասխանի մը սպասելու ձեւով, վիզը ծռեց եւ աչքերը յառած կը սպասէր.

Թագւոր, բռնելով շրջանակին ետեւի օղակէն, նկարը թեթեւօրէն շարժեց: Եկեղեցիին կիսամութին մէջ, տեսնելով նկարին շարժիլը, պառաւին աչքերը խոշորցան, եւ, կարծելով որ հրաշքի մը առջեւ կը գտնուի, դողդղա՜ց:

«Սուրբ Կարապետ» կը կենդանանա՞ր արդեօք: Շնորհիկ մօրաքոյր յուզումէն պիտի ուշաթափէր: Այդ պահուն, եկեղեցւոյ խորին լռութեան մէջ, հաստ ու խեղդուկ ձայն մը, պատերուն ու գմբէթներուն թափ տալով արձագանգեց.

— Դուն կոյր եւ անդամալոյծ պիտի ըլլաս եւ եկեղեցի պիտի չկարենաս երթալ: Աղջիկդ ձեռքը պիտի բանայ ու մուրայ եւ թշուառօրէն պիտի մեռնի: Փեսադ պիտի բանտարկուի եւ կամուրջին տակը հոգին պիտի աւանդէ...

Շնորհիկ մօրաքոյր, այս ահաւոր վճիռին ամփոփէն հարուածուած, «Սուրբ Կարապետ»ին նայեցաւ, նայեցա՛ւ եւ վերջապէս գլուխը շարժելով գոչեց.

— Քա վա՛յ... Սուրբ Կարապետ... զուր չէ որ գլուխդ կտրեր են... Անիրաւ կերպով մարդուն գլուխը կը կտրե՞ն... Չի բաւեր՝ դուն քու գլուխդ կերեր ես, հիմա ալ մերիններն ալ պիտի ուտես...

ՄԱՀՄՈՒՏ ԵԱՍԱՐԻ
(Ճիմհուրիյէթ)
Թարգմ.՝ Վ. ԻՇԽ.

ՀԱՅ ՎԷՊԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

Ընկ. Ն. Աղբալեան, դասախօսութեան մը մէջ, հետեւեալ ձեւով կը ներկայացնէ հայ գրականութեան սկզբնաւորութիւնը.—

Հայ վիպասանութեան մէջ նշանաւոր դէմք է Մեսրոպ Թաղիադեանց: Նշանաւոր է անոր «Վէպ Վարդգիսի Տեառն Տուհաց» գործը, որ ժամանակագրական կարգով կը կազմէ Հայոց առաջին վէպը: Արեւելեան ոճով գրականութեան նմոյշ մըն է անիկա: Լեզուն գրաբար է:

Հայ գրականութեան մէջ վէպի գաղափարը կար՝

ա) Յայսմաւուրքի մէջ, ուր կը ներկայացուի սուրբերու կեանքը, կը պատմուին ընտանեկան յարաբերութիւններ, սիրային արկածներ, որոնց հետեւանքով հերոսը ճգնաւորական կեանքը կ'ընդունի կամ կը նահատակուի:

բ) Արեւելեան զրոյցներու մէջ, որոնք սկսած ԺԲ. դարէն թարգմանուած էին հայերէնի, օրինակի համար՝ «Պղնձէ քաղաքի պատմութիւնը», «Աղեքսանդր Մակեդոնացիի պատմութիւնը», որ Ե. եւ Ը. դարերէն կը հասնի մեզի (տարբեր թարգմանութիւններով):

Ժողովուրդը կը գոհանար հին զրոյցներով, որոնք դարերու ընթացքին ձեւափոխուելով կը սնուցանէին հայ ժողովուրդին միտքը: Օտար զրոյցներ եւս, հայ հոգիի դրոշմը առած, գոյութիւն ունէին մեր մէջ: Օրինակի համար՝ «Քէօր Օղլի»ի զրոյցը, զոր ժողովուրդը յափշտակութեամբ մտիկ կ'ընէր

Թաղիադեանց ներկայացուցիչն է արկածական վիպասանութեան:

Այս միջավայրին մէջ մեծ յայտնութիւն մը եղաւ Խաչատուր Աբովեան, որ բուն իսկ հայ հանճարի ծնունդ էր, իրապաշտ բովանդակութեամբ եւ ազգային ուղղութեամբ: Անիկա հիմնական ուղին գծեց հայ գրականութեան: Ան կը ներկայացնէ գիւղական միջավայրը, իր ծննդավայր գիւղը՝ Քանաքեռը, եւ միակ քաղաքը՝ Երեւանը: Կը ներկայացնէ, ժողովրդական վարք ու բարքով, կեանքէն առնուած հերոսներ, որոնք ժողովուրդին կը խօսէին: Իր գիրքը՝ «Վէրք Հայաստանի»ն պատմական յիշատակարան մըն է: Պարսկական տիրապետութիւնը եւ այն առնուած կենդանական պատկերը կը ներկայացնէ: Կուսակ հայութեան դիմադրական կեանքը: Իր հերոսը ռազմական բնդուծնակութեամբ անձ մըն է: Հեղինակը ունի սուրբի զգացումներ եւ մորմոք՝ ազգային ցաւերուն հանդէպ: Հոյակապ նկարագրութիւններ ունի, ինչպէս մասնաւորաբար Երեւանի բերդին նկարագրութիւնը: Արձակ եւ միրթ չափով լեզու մը ունի: Իր ոճը կը յուզէ: Կրցեր է գրական լեզուի հասցնել իր ոճը: Իր գիրքը ազգագրական նիւթերու անսպառ շտեմարան մըն է: Ալաջեան եւ Պռօշեան «Վէրք Հայաստանի»ի ընթերցումին միայն կը պարտին իրենց յայտնութիւնը (ինչպէս նամակի մը մէջ Պռօշեան խոստովանած է):

Աբովեանի անյայտացումէն ետք (1848), որ տակաւին անբացատրելի կը մնայ, իր գիրքը արտագրուեցաւ եւ հասաւ մինչեւ Դորպատի հայ ուսանողներու ձեռքը, որոնք յափշտակութեամբ կարդացին զայն: Այս պարագան կը յիշենք, որովհետեւ իր գիրքը տասը տարի ետք տպագրուեցաւ: Ուրեմն Աբովեանի ազդեցութիւնը 1848էն կը սկսի:

×

Րաֆֆի իր առաջին վէպը, Սալբին, 1868ին գրած էր (թէպէտ շատ ուշ հրատարակուեցաւ անիկա): Պռօշեանի «Սօս եւ Վարդիթեր»ը արդէն հրատարակուած էր:

Րաֆֆիի առաջին վէպը մօտէն կը հետեւի «Վէրք Հայաստանի» վէպին: Անոր մէջ Րաֆֆի կը ներկայացնէ իր գաւառը: Այս գրքին մէջ կը զգացուի Խ. Աբովեանի ազդեցութիւնը, Րաֆֆի ազգագրութիւն կ'ընէ. կը ներկայացնէ, ազգագրութեամբ, Սալմաստի շրջանը: Իր հերոսը հատաքական կէտեր ունի Խ. Աբովեանի վէպի հերոսին հետ: Րաֆֆիի նորութիւնը իր հերոսն է, ազնիւ եւ առողջ ոգւով ռազմիկ մը:

Րաֆֆին իրապաշտ մըն է իբրեւ նկարագրող իրականութեան. անիկա նոյն ատեն կը ստեղծէ հերոսներ, որոնք գոյութիւն չունին, բայց որոնք պէտք էր գոյութիւն ունենան:

Րաֆֆին ընդարձակեց հայ վէպին սահմանները, հետեւեալ կէտերով.

ա) Հայ վէպին մէջ մտցուց Պարսկահայութիւնը: (Աբովեան արարատեան հայութիւնը կը ներկայացնէ): Վէպի նիւթ դարձուց Պարսից եւ Քուրդերուն կեանքը: Հայկական վէպը դարձուց միջոց՝ դրացի ժողովուրդներու կեանքը ներկայացնելու:

բ) Կը նկարագրէ հայ ազգի զանազան դասակարգերը: Հայ հարուստ դասակարգին՝ առեւտրականին հանդէպ բացասական է իր վերաբերմունքը: «Խաչ Աքաղաղ»ը նորութիւն մըն էր հայ վէպին համար: Շիրվանզադէ եւ Մուրադեկեանց, այս մարզին մէջ, հետեւող են Րաֆֆիի

գ) Հիմը դրաւ կենցաղային գրականութեան: Իր հերոսները գաւառական դարձան, օրինակ՝ Քաւոր Պետրոսը եւ բազմաթիւ ուրիշներ:

դ) Իրմով կը սկսի պատմական վէպը: Հայ միջին ընթերցողը Հայոց պատմութեան մասին Րաֆֆիի վէպերէն գաղափար կը կազմէ: Պատմական վէպին միջոցաւ, անիկա ցոյց կուտայ հին Հայոց կեանքը:

ե) Մշակած է ծրագրային վէպը. կը ներկայացնէ իրականութիւնը եւ կը ստեղծէ հերոսներ, որոնք պէտք է գոյութիւն ունենան: Իր հերոսները խոր գիտակցութիւն կարթնցնեն: Անոնք որոշ ծրագիրով կը գործեն: Հայ յեղափոխական կեանքը ընթացաւ Րաֆֆիի հերոսներու ուղիով: Րաֆֆիի երեւակայած «իրեն» հերոսները ծնան եւ գործեցին

(Րաֆֆին կը հանդիսանայ նաեւ որպէս թարգմանիչ, որ իր որոշ գործունէութիւնը ունեցած է):

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԿՈՊԻՆՕ ԵՒ ՑԵՂԵՐԸ

Ցեղապաշտութիւնը օրուան վարդապետութիւնն է ներկայիս, — կ'արժէ ներկայացնել այդ վարդապետութեան գլխաւոր տեսաբաններէն Կոպինօն:

Կոպինօ Ֆրանսացի դիւանագէտ մըն էր, ծնած՝ Վիլ-տ'Ավրէի մէջ 1812ին: Իբրեւ դեսպան, պաշտօնավարած է Յունաստանի, Իրանի, Զուիցերիոյ, Պրազիլիոյ մէջ: Ծանօթ է նաեւ իբրեւ վիպասան, բանաստեղծ, հրապարակագիր, պատմաբան, արեւելագէտ: Իր գործերէն յիշենք, — Նոր Ասիացիներ, Պատմութիւն Պարսիկներու համաձայն արեւելեան եղիականներու, Ուսումնասիրութիւն սեպագիր արձանագրութիւններու, Կրօնքները եւ փիլիսոփայութիւնները Կեդր. Ասիոյ մէջ, գլխաւորաբար Փորձ մարդկային ցեղերու անհաւասարակշռութեան մասին, — այս գիրքով է որ կը կազմէ իր վարդապետութիւնը:

Ըստ այդ վարդապետութեան, ցեղերու միջեւ գոյութիւն ունի մշակութային աստիճանաւորում մը, զոր կարելի է ճշդել պատմութեամբ, մարդաբանութեամբ եւ բանասիրութեամբ: Մշակոյթով բարձր ցեղերը կը պատկանին արիական ընտանիքին, — Սեմական ցեղը խառնուած ըլլալով սարբին ցեղի մը (սեւ ցեղ), այլասերած է, այնպէս եւ Կեղտերը եւ Սլաւները՝ խառնուած ըլլալով դեղին ցեղին: Մէկ ցեղ մը միայն մաքրարիւն է, Գերմանները:

Կոպինոյի ողջուցը այնքան հետաքրքրութիւն չշարժեց այս վարդապետութիւնը, որքան մահուընէ վերջ, երբ արդի Գերմանները բոլորովին տարբեր բացատրութիւն մը տուին անոր: Կոպինօ կ'ըսէր թէ մաքրարիւն Գերմաններ են երկարագլուխ բնակիչները որ կ'ապրին Անգլիոյ, Պելճիքայի եւ Հիւս. Ֆրանսայի մէջ, մինչ Գերմանիոյ արդի բնակչութիւնը խառնուրդ մըն է Սլաւներու եւ Կեղտերու:

Արդի Գերմանները, ընդունելով որ իրենք մաքրարիւն արիական ցեղին կը պատկանին, կ'ըսեն թէ քաղաքակրթական գերազանցութիւն ունին այլ ցեղերու վրայ: Ըստ այս ցեղապաշտներուն, ցեղային տարրը միակ ազդակն է որ կրնայ ճշդել մարդկային ընկերութեանց ճակատագիրը, եթէ քաղաքակրթութեան մը արժէքը, ամրութիւնը, տեւողութիւնը եւ փայլը կը համեմատին այն դիրքին հետ, զոր արիական ցեղը կուտայ անոր: Եթէ մեծ է այդ դիրքը, քաղաքակրթութիւնը բարձրագոյն աստիճաններու կը հասնի: Արիական ցեղը շինարար եւ ընտիր տարրն է մարդկային ընկերութեան մէջ, անոր առաջնութիւնն է առաջնորդել զանգուածները: Ատոր համար պէտք էր մաքուր մնայ արիական արիւնը, պայման՝ անաղարտ պահելու համար ցեղային հանճարը:

1890ին, Փրոֆ. Շէման, տարածելու համար ցեղապաշտութեան այս գաղափարը, կազմեց կոպինիզմի համակիրներու ընկերակցութիւն մը:

Այդ վարդապետութիւնը յետոյ գործածուեցաւ իբրեւ զէնք Հրեաներուն դէմ: Ասկէ զատ Կոպինոյի վարդապետութեան եւ Նիցչէի, Վակնէրի տեսակէտներուն միջեւ կը տեսնուի որոշ խնամութիւն մը:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԳԱՌՆԻԿԵԱՆ
կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց անդրանիկ զաւկին՝ ՍԵՐԺ-ԳԱՌՆԻԿԻ:
18)8)937 Շալիւ-Վէլիզի

Ի՛ՆՉՊԷՍ ՑՈՐԵՆ ԿԸ ԾԵԾԵՆ

«Իւմանիթէ»ի մէջ, Փրոֆ. Փաւէն, խօսելով ցորեն ծեծելու ժողովրդական եղանակներու մասին, կ'ըսէ թէ ամէնէն նախնական եղանակն է փայտով ցորեն ծեծելը (ինչպէս բուրդ կը գզեն): — այս եղանակը, որքան տաժանելի, նոյնքան երկար կը տեւէր: Այնպէս որ գիւղացին, անձրեւի եղանակը չսկսած, որանները մարագ կը փոխադրէր եւ ամբողջ ձմեռը, գիշերներն ալ լոյսով, ցորեն կը ծեծէր անընդհատ:

Քիչ մը աւելի զարգացած ձեւն է ցորեն ծեծելը կալի մէջ, — Միջերկրականեան երկիրներու մէջ, ուր ամառան ամիսներուն անձրեւ չի տեղար գրեթէ, գիւղացին կրնար ցորեն ծեծել կալի մէջ, որ յատկապէս կարծրացուած, հարթ հողով դաշտ մըն է բոլորակ: Աւելի հիւսիս, կարգ մը երկիրներու մէջ ուր անձրեւի վախը կը սպառնայ ամէն օր, հետեւաբար գետինը միշտ կակուղ կը մնայ, առաւելութիւն է կալ շինել մարագի մէջ:

Ցորեն ծեծելու նախնական ձեւ մըն է նոյնպէս լծկան կենդանիները վազցնել ցորենի հասկերուն վրայ: Կարգ մը երկիրներու մէջ լողքարեր կը գլորեն ճզմելով հասկերը: Եգիպտական հին գերեզմանաքարերու վրայ կը տեսնուին պատկերներ, որոնք ցոյց կուտան թէ հողագործները ինչպէս կը քշեն ձիերը, ջորիները եւ եզները, ցորենը ճզմելու համար անոնց ոտքին տակ:

Մինչեւ ժամանակակից դար, ամէնէն շատ տարածուած եղանակն է կամնը, — հովին դէմ շինուած կալի մը մէջ եզները կը քաշեն երկու հաստ տախտակներով շինուած կամնը, որուն տակ կայծքարի կտորներ ագուցուած են: Կայծքարը ոչ միայն ցորենը կը հանէ հասկին մէջէն, այլ եւ կը կարատէ ցօղունը եւ յարդ կը շինէ, — Թիակով մը հովին տալով՝ գիւղացին ցորենը կը զատէ յարդէն: Յարդը գիւղացին կը գործածէ ոչ միայն իբրեւ կեր իր անասուններուն՝ այն երկիրներուն մէջ երբ ձմեռը խոտը կը պակսի, այլ եւ իբրեւ վառելանիւթ՝ երբ թրիքն ու յարդը իրար կը խառնեն ու կը չորցնեն, ինչպէս եւ իբրեւ աղիւս:

Կայծքարով շինուած այս կամնէն զատ (բրիգուլամ), որ փիւնիկեան քաղաքակրթութենէն կը մնայ, գոյութիւն ունի կամնի ուրիշ ձեւ մը, որ կայծքարի տեղ կը գործածէ փոքրիկ սուր անիւներ, որոնք դառնալով կը կտրեն ցօղունը: Այս կամն ալ կը կոչուի փրօսքէլլամ:

«ԶԱՐԹՕՆՔ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (440)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Ճիշդ է, մէկ երկու անգամ տղան առանց վարագոյրի բացած էր իր հոգեկան աշխարհը, բայց կրկին մը նման անմիջապէս նորէն կծկուեր էր պատեանին մէջ, առանց ժամանակ տալու որ Սոնիան իր հոգին խորքը իջնայ. Այս յանկարծական փոփոխութիւնները ալ աւելի շփոթեր էին Սոնիան, որու համար Լեւոնը կը մնար անլուծելի առեղծուած մը. Բայց եւ այնպէս երեք ամսուան բացակայութեան ժամանակ, Սոնիան սկսեր էր Լեւոնի մասին:

Հիմա, որ Լեւոնը Սոնիայի դէմն ու դէմը կանգնած էր վշտէն խորտակուած վիճակի մէջ, աղջկան կը թուէր թէ Լեւոնը առաջին նիհարցած է դէմքը անգամ մը կորուցին պէս երկարած, ուսակի տարէց կերեւար, [illegible]

Հոգեհանգիստը վերջացուցեր էին — ներ կը մտնէին: Անհեթեթ... հազիւ լսելի ձայնով վերջին աղօթքը բաւ: Քահանաներն ու տիրացուները դիւրեւմանի քովէն մէկ կողմ քաշուեցան: Գարեգինը անմիջապէս աթոռի մը վրայ բարձրացաւ: Հազարաւոր բազմութիւնը մէկ մարդու նման լռեց: Լսուեցաւ Գարեգինի որոտացող ձայնը.

— Հայրենակիցնե՛ր, — սկսաւ ճառել, — այսօր աւելի յարմար, աւելի խորհրդաւոր գերեզման մը չէինք կրնար ընտրել մեր բիւրաւոր նահատակներու հոգեհանգիստը կատարելու համար, քան այս անշուք հողակոյտը, որու տակ կը հանգչին հայ ժողովուրդի հարազատ զաւակներէն մէկուն՝ հերոսական Վահէի նուիրական ոսկորները...».

Բազմութիւնը ալիք ալիք շարժեցաւ: Ամէն մարդ կը փորձէր առաջ անցնիլ՝ աւելի մօտէն լսելու համար:

Լեւոնը կարծես չէր իսկ լսեր Գարեգինի խօսքերը: Գլուխը կրծքին ինկած, ան ջարդուած արձանի մը տպաւորութիւնը կը ձգէր տեսնողի վրայ: Սոնիայի ներկայութիւնը ճշմարիտ էր: Իրօք, քանի մը օրերու ընթացքին, մեծ փոփոխութիւն մը կատարուած էր, ոչ թէ Լեւոնի արտաքին, այլ անոր հոգիին մէջ: Տարիներով ապրած փախստական կեանքը, ամէն րոպէ հալածական վտանգի մը գիտակցութիւնը եւ հերոսական գործի մը պատասխանատուութեան զգացումը պրկած, լարած էին Լեւոնի ջիղերը, անխորտակելի կարծրութիւն տալով անոնց: Այդ պայմաններուն մէջ, Լեւոնը պողպատէ շինուած մարդ մեքենայ մըն էր, յարատեւ շարժման մէջ, կիկլոպեան աչք մը, որ գիշեր ցերեկ պիտի հսկէր:

Յեղափոխական ղեկավարի մը լարուած կեանքը ամբողջովին կլանած էր Լեւոնի ողջ էութիւնը, առանց ժամանակ ձգելու, որ ան ինքն իր եսով ապրի, անդրադառնայ իր ողբերգական վիճակին վրայ: Սահմանադրութեան հռչակումը, ատոր հետեւանքով իր եւ ընկերներուն քաղաք իջնալը, ուր արդէն ազատ համարձակ կրնար պտտիլ, նախկին հեւ ի հեւ կեանքի յանկարծական դադարը կարծես պատճառ եղած էին պրկուած ջիղերու թուլանալուն: Լեւոնը ջրէն դուրս նետուած ձկան պէս կը զգար ինքզինքը: Սովորական կեանքը անտանելի ծանրութեամբ կը ճնշէր զայն:

Հոգեկան այդ վիճակին մէջ, կրկնակի ուժգնութեամբ զգաց իր կեանքի իսպառ խորտակումը, այն մեծ ողբերգութիւնը, որ սկիզբէն դիմակ մը անցուցեր էր իր դէմքին, դատապարտելով զինքը մինչեւ մահ՝ այդ դիմակով ապրելու: Ծառայէն վերադարձին, ընկերներէն ամէնքը իջած էին Գարեգինենց տունը: Ինք նախընտրած էր Եկաւեանի մօտ իջնալ:

Հոն շատ աւելի հանգիստ կրնար զգալ: Ընդարձակ տան մը մէջ միայն Եկաւեանն ու մայրը կ'ապրէին: Երկրորդ յարկի վրայ, առանձնացած գիրքով սենեակ մը յատկացուցին Լեւոնին: Երբ առաջին առտուն արթնցաւ Լեւոնը, զարմանալիօրէն ճնշուած կը զգար:

Կանոնաւոր անկողինի մէջ պառկիլը առաջին քայլն էր դէպի նորմալ կեանքը: Լեւոնը վաղուց կորուսած էր այդ զգացումէն, ահա քանի՜ տարիներէ ի վեր ան երբեք հանուած ու անկողին մտած չունէր: Անգամ մը միայն՝ երբ ինք ծանր հիւանդ էր ու անգիտակից վիճակի մէջ: Անսովոր տպաւորութեան ազդեցութեան տակ ընկճուած էր Լեւոնը, երբ հազիւ աչքերը բանալով ինքզինք գտաւ ճերմակ սաւաններով անկողնի մէջ պառկած: Կարծես վաղուց մոռցուած յիշողութիւն մըն էր, որ նոր կ'արթննար իր մէջը: Այո՛, առանց... եւ անհուն կարօտով յիշեց հայրենական տունը, իր սենեակը, պատի այնքան մտերիմ պատկերները: Պատուհանի առջին դրած գրասեղանը, ալ թեւի վրայ իր գրադարանը, որու գրքերը այնքան խնամքով կը դասաւորէր: Այդ հարազատ պատկերներու ազդեցութեան տակ, Լեւոնը հոգեկան այն վիճակը կ'ապրէր, երբ անցեալն ու ներկան իրարու կը խառնուէին: Այնպէս կը թուէր Լեւոնին, որ ահա պիտի լսէ ներքնայարկի մէջ քալող մօր ոտքերու թեթեւ արձագանգը, որ սենեակի դուռը պիտի բացուի, ինչպէս հին օրերուն, ու մայրը գլուխը ներս կոխած սենեակի դռնէն, գորովանքով պիտի ըսէ. «Վարդան ջան, հը՞, արթնցե՞ր ես, նախաճաշդ պատրաստ է, պայէ» »:

Լեւոնը ձեռքերով դէմքը ծածկեց, ու բուռն ճիգ մը ըրաւ մինչեւ կոկորդը բարձրացած հեկեկանքը խեղդելու համար: Յանկարծ, խելագարի նման ոտքի ցատկելով, մօտեցաւ պատէն կախուած փոքր հայլիին: Հոն արձանացած մնաց: Անշուշտ առաջին անգամը չէր որ իր սեփական դէմքը կը տեսնէր հայելիի մը մէջ: Շատ անգամներ: Բայց, բայց այդ տասու ինքն ալ հաստատ չէր գիտեր թէ ինչու համար, այնպէս կը թուէր, թէ նոր միայն կը տեսնէր դէմքը: Ո՞վ գիտէ, թերեւս առաջին անգամ լինելով դիտեց դէմքը նոր պատուհաս մը, նոր անկեղծութեամբ: Լեւոնը ամբողջ մարմնով կը դողար: Սարսափելի էր: Այլանդակուած էր դէմքը, որքան որ դէմք մը կրնար այլանդակուիլ: Հայելիի մէջէն իրեն կը նայէր բոլորովին անծանօթ կերպարանք մը՝ անտանելիօրէն խեղաթիւրուած: Ձախ աչքը առանց թերթեւանքներու եւ յօնքի, կզակի մէկ մասին տեղ խոռոչ մը, դէմքի ամբողջ ձախ կողմը մինչեւ գլխու կատարը առանց մազի, ողորկ, փայլուն կաշիով մը ծածկուած, որու վրայ կծկուած կարմիր պալարները սնդիկի նման կը շարժէին...

Լեւոնի արեւէն պղնձագոյն դարձած դէմքին վրայ գունաթափ շրթները դողդղացին:

— Սարսափելի է, սարսափելի...

Ալ ձեռքով աչքերը ծածկեց, ու խեղճացած կքեցաւ ինքն իր վրայ:

Երբ իր հետեւորդներով իջած էր քաղաք, ընկերները մեծ դժուարութեամբ համոզած էին զինքը, որ անհրաժեշտ է կուսակցական եւ զինուորական հրամանատարին այցելել: Անոնք լաւ լինելով իր քաղաք հասնիլ՝ մարդ ուղարկած էին զինք հրաւիրելու: Նոչոր փափախը ձախ կողմի վրայ ծռած, ընկերներով գնաց այցելութեան, ու վերադարձին այլեւս դուրս չելաւ, մինչ հայ ժողովուրդը այնքան անհամբերութիւն ցոյց կուտար զինքը տեսնելու:

Այդ օրը, հոգեհանգիստի պատճառով Լեւոնը առաջին անգամ լինելով՝ կ'երեւնար բազմութեան առաջ: Վահէի գերեզմանին առջեւ, թերեւս անմնական ողբերգութեան չափ ուժգին կերպով կը զգար Վահէի մահուան կսկիծը:

(Շար.) [illegible]

Եթէ կռիւները այս թափով շարունակուին, փամփուշտը պիտի չբաւէ :

Սառունն ալ անդադար կը կռուի : Կառավարական իր դիրքին մէջ, մեծ կորով ցոյց կուտայ Թրքական յարձակումներուն դէմ : Սառունի վրայ ըրր կուած վերջին ուժերը մեծ կորուստներու մատնուած են :

Քրտական ապստամբութեան առաջին օրերուն, Տէրսիմցիներուն եւ Սասունցիներուն ուշադրութիւնը կեդրոնացած էր Մեզանի չէյխ Սալահէտտին Սէյիտին վրայ : Բոլորը կը կասկածէին որ կաշառուած ըլլայ ու լռէ : Շատ չանցած այդ կասկածը փարատեցաւ, որովհետեւ Մեզանի չէյխը պարզեց ապստամբութեան դրօշը որուն միացան իր ընդարձակ շրջանի պէկերն ու աղաները : Այժմ մեծ խիզախութեամբ կը վարէ իր շրջանի ապստամբական շարժումը, մեծ կորուստներ պատճառելով Թրքական բանակին :

Ուրիշ տեղեկութիւններ յաջորդով :

Անտախրնթաց կեղծարարութիւն մը

Ուրբաթ օր, դրեթէ միեւնոյն ժամուն, կեղծաթաթեր ներկայանալով «Սօսիէթէ Ժէնէրալ»ի գաւառի մասնաճիւղերը, յաջողեցան մօտ մէկ միլիոն Ֆրանքի : Ի՞նչպէս,— կեղծ փոխանակագիրներ ներկայացնելով, իւրաքանչիւրը 75,000 Ֆրանքի : Վճարման հրամանն ալ ճարած էին : Կարգ մը մասնաճիւղեր մերժեցին վճարել, առանց սակայն հասկնալու ամբողջ դաւադրութիւնը, այնպէս որ կեղծարարները կրցան փախչիլ :

Կատարուած հետապնդումներուն վրայ, կարելի եղաւ առաջին առթիւ իսկ ձերբակալել ինը հոգի : Դաւադիրները դրամատան մասնաճիւղերուն կը ներկայանային երկու - երեք հոգինոց խումբերով : Հետապնդումները կը շարունակուին :

»»»» • ««««

ՉՈՐՍ ԴԻՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

13 ՍՐԸՆԹԱՑ ՍԱՒԱՌՆԱԿՆԵՐԸ, որոնք ուրբաթ իրիկուն Իսթրէն (Մարսէյլ) ճամբայ ելած էին Դամասկոս երթալու եւ անմիջապէս Փարիզ վերադառնալու համար, Պուրժէի օդակայանը կը սպասուէին երէկ : Ինչպէս յայտնի է, արշաւին կը մասնակցէին չորս Ֆրանսական, մէկ անգլիական եւ ութ իտալական սաւառնակներ, շահելու համար երեք միլիոն Ֆրանքի մրցանակը :

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ կառավարութիւնը որոշեց պահել Փոքր Ռուսիոյ իր դեսպանը, հակառակ դիւանագիտական յարաբերութեանց խզման : Լիգայի սեփականութեան դեսպանը միեւնոյն ատեն Սպանիոյ դեսպանն է եւ այժմ Վալենցիա կը գտնուի, ինչ որ անսովոր կացութիւն մը կը ստեղծէ :

ՍՊԱՆԻՈՅ ապստամբ իշխանութեան կողմէ հրատարակուած տեղեկագիր մը կ'ըսէ թէ խորհրդային իշխանութիւնը 73 միլիոն տոլարի զէնք ծախած է Մատրիտի կառավարութեան : Միայն օդանաւերուն վճարուած է 18 միլիոն , հրասայլերուն՝ երեք միլիոն, կազոլինի՝ 13ուկէս միլիոն, արմաւերի վեց միլիոն եւայլն :

Ապստամբները կը շարունակեն յառաջ խաղալ դէպի Սանթանտէր :

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 600 ՕԴԱՆԱՒԵՐ կը մասնակցին Ֆրանսայի օդանաւային նաւամարտերուն, որ տեղի կ'ունենան Թուլուզի շրջանին մէջ, փորձելու համար օդանաւային պաշտպանութեան միջոցները :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ ձերբակալուեցան խումբ մը մեքենավարներ եւ բանուորներ, որոնք աշխատած էին Լեւանեւսկիի օդանաւին վրայ : Ամբաստանութիւնը այն է թէ դիտմամբ ձգձգելով օդանաւին պատրաստութիւնը, պատճառ եղան որ օդաչուն ճամբայ ելլէ անյարմար օդի մը եւ կորսուեցաւ Հիւսիսային բեւեռին մէջ : — Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ արկածը պատահած է ուրբաթ օր մը, եւ ամսուն 13ին …

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ վերատեսուչը, Օրախվէլիցէ, այժմ պաշտօնանկ, արտօնած էր հրատարակութիւնը գրքի մը որ վնասակար կը համարուի քաղաքական տեսակէտով : Այս միեւնոյն գործին պատճառաւ պաշտօնանկ եղան նաեւ համալսարանական հրատարակութեանց տնօրէնը, Նարուշվիլի, իսկ Թելարճիվիշվիլի՝ սրաքննութեան յանձնախումբին վարիչը՝ փորձուեցաւ կասակցութենէն, իբրեւ հակայեղափոխական - Թրոցքիական :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ընդհ. սպայակոյտին պետը, զօր. Չաքմաք, զօրափորձերուն առթիւ Թրակիա երթալով, Իզմիր նաւուն մէջ հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ օտար զինուորական պատուիրակութեանց : Այս վերջինները յետոյ զօրափորձերու վայրը գացին :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւրինցի տիկին Սրբուհի Մէնտիլեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Անդրանիկ Մէնտիլեան, հօր անունը՝ Աբամ, մեծ հօր անունը՝ Վարդեվառ (Մէնտիլ Տէտէ) : 4 տարեկան հասակին աքսորուած է Շէհիր Գըլլայէն (Սեբաստիա) իր մեծ մօր՝ Հանճի Մարիամ Չիթպաշեանի եւ իր մօրաքրոջ Աղնիւ Չիթպաշեանի հետ : Տեղահանութեան միջոցին զիրենք տեսնողներ եղած են Մալաթիոյ շրջանները : Իրենց հասցէն գիտցողներէն կամ իրենց մասին որ եւ է լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել, Madame Serpouhi Mendilian, Usine Diedrich, à Bourgoin, Isère, France :

Կը խնդրուի արտատպման թերթէ արթատպել :

խումբերու գաւառական խառն ժողովը տեղի կ'ունենայ ամէն երկուշաբթի եւ ուրբաթ իրիկուններ ժամը 7էն 8ը : Պարտաւորիչ ներկայութիւն որոշեալ ժամին :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Մշակութային Միութեան Ընդհ. Ժողովը 25 Օգոստոս. Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ : Կարեւոր օրակարգ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Գաւ. Միութեան Մարսէյլի «Անդրանիկ» եւ «Մարօ»

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏՈՍԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 24 Օգոստոս. երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին 6, Ավընիւ Իթալիի սրճարանին վերնայարկը : Օրակարգ՝ ըստ. Նախորդ ժողովի :

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ C. Roger ՄՕՏ 183 Avenue d'Argenteuil (Փլաս Գուրպըվուայի վրայ) :

ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Գանեշօ-Քաշանի Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէի կողմէ, 5 Սեպտեմբեր, կիրակի ամբողջ օրը :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Իսի լէ Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի կողմէ 22 Օգոստոս, կիրակի ամբողջ օրը Մէօտոնի անտառը պաղ աղբիւրին մօտ (Tapis Vert) :

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Մոսքէյլի Ամասիոյ, Մարզուանի Հայրենակցական Միութեան կողմէ 29 Օգոստոս, կիրակի ամբողջ օրը Սէն Լուկրան Բէն, Լ. Խօթնեղեանցեանի պարտէզը :

Երգ, արտասանութիւն եւն :

Կը ներկայացուի «ՕՏԱՐ ԱՂՋԿԱՆ ՍԷՐԸ» (զաւեշտ) :

Գորգեւասար խաղերու մրցում : Պարերու համար կը նուագէ Շիշմանեան եւ Ընկ նուագախումբը : Փափաքողները կրնան ճաշ միասին բերել : Ճաշ պիւֆէ սովորական գիներով :

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ., ՓՈՔՐԵՐՈՒ 1 ՖՐ. :

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Պուլվար կոլիպարտինէն առնել 15 եւ 16 թիւ հանրակառքերը իջնել Սէն Լու :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ · ԹԻՒ 1

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ
ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ
ՀԱՅ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի զէնքերու պատմութիւնը : Մօտ 300 էջ։ Ռազմաճակատի վրայ պատկերներ, քարտէզներ հրատարակութիւնը :

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ գաղութներ 10 Ֆր :
Միւս երկիրներ 15 Ֆր. :

Դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ. R. Papazian 13 Avenue Jean Jaurès Paris.
ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahaguian 29 Atelerilor. Constantza (Roumanie)
ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ «Մասիս» Գրատուն. Poste Restante P. 444. Sofia Bulgarie)
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օր»ի խմբագրատուն O. A. Rue Vouli. Athènes Grèce)
ԻՐԱՔ Դ. Սիւմէեան, New Street. Bagdad (Iraq)
ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմենիա»յի խմբագրատուն, San Salvador 4625. Buenos Aires (Argentine).

Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince. Paris, ուր կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին ցանկը չէնք տուած :

Le Gérant H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ' Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI 24 AOUT 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3506

Խմբագիր' ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԺԱՄԱՆԱԿՆ Է ՈՐՈՇԵԼՈՒ

»»»» • ««««

Միայն Հայաստանի կամ Կովկասի մասին չէ որ թիւրիմացութիւններ, կանխակալ կարծիքներ կամ քարացած նախապաշարումներ արիւն կը պղտորեն, տարիներէ ի վեր :

Այստեղ, արտասահմանի վերաբերեալ հարցերուն մէջ անգամ, հազար գլուխէ ձայն կուգայ տակաւին :

Արդարեւ, հայկական կեանքը դարձած է անտէր կրկէս մը, ուր առաւել կանուխ արթնցողը իր «մառչէ»ն կը սարքէ, գոյնզգոյն տեսակէտներ ցուցադրելով եւ մարզանքներ փորձելով :

Ինչպէս Հայաստանի մասին, այս ճակատին վրայ եւս, ամէնէն առաջ քաղաքական հոսանքներն են որ լեզու պիտի գտնեն : «Ազգովին»ը շատ վերջը կուգայ, եթէ երբեք պիտի գայ :

Անհրաժեշտ է որ անոնք ընդունին, վերջապէս, թէ Հայկական Արտասահմանը չի կրնար կանգուն մնալ, պատուհանին առջեւ նստելով եւ աշխարհի անցուդարձը դիտելով : կամ Երեւանի օրհնելով եւ մնացեալը բախտին յանձնելով :

Եթէ պարտականութիւններ ունինք Երեւանի հանդէպ, աւելին ունինք Հայկական Արտասահմանի մասին: Անոր ցիրուցան եւ անհաւասար վիճակը մեծագոյն դժբախտութիւնը կը կազմէ մեր ժամանակներուն համար: Հետեւաբար կը պահանջէ ոչ միայն ընդհանուր գուրգուրանք եւ լուրջ ուշադրութիւն, այլեւ ծրագրեալ եւ մեթոտիկ աշխատանք :

Չի բաւեր ինչ որ ունինք ներկայիս : Երէկ արդէն անբաւական էր եղածը, իսկ այսօր պարզապէս արգահատելի :

Նոյնիսկ Հայաստանի հանդէպ աւելի արթուն եւ պարտաճանաչ ըլլալու համար, մենք պարտաւոր ենք նախ մեր տունը կարգի դնել :

Ի՞նչպէս կրնաս մտածել դուրսի վտանգներու մասին, երբ դուն ինքդ ոչ ամուր խարիսխ մը ունիս, ոչ ալ հաւաքական տեսակէտ : Երբ նոյնիսկ տրամադրութիւն չես ցուցներ ըմբռնելու քու կացութիւնդ, երէկն ու այսօրը, որպէսզի կարենաս գտնել շիտակ ճամբան :

Արդ, այստեղ ալ, ամէնէն առաջ քաղաքական հոսանքները պէտք է մէջտեղ գան իրենց որոշ տեսակէտներով եւ սահմանեն պատասխանատուութիւններ :

Չի բաւեր խեղճ խեղճ ցանել հրապարակին վրայ :

Չի բաւեր միշտ անցեալը քրքրել, ճերմակի քեզի պահելու, սեւը հարեւանիդ ձգելու համար :

Եւ սրիկայութիւն է Արտասահմանը բաժնել երկու մասի, «բարեկամներ»ու եւ «թշնամիներ»ու, երբ կը խօսիս Հայաստանի մասին:

Ահա այդ երկիրը աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր կը գալարուի անլուր ջղաձգութեան մը մէջ, եւ դուն, «բարեկա՛մ», լուր անգամ չունիս բուն անցուդարձէն կամ երբ իմանաս, կը հանիս մեղմացնել, ողբերգութիւնը իրականէն պակաս ցուցնել :

Ահա գլուխներ կ'իյնան, փոխաբերաբար, նոյնիսկ ֆիզիքապէս,— եւ դուն քաջութիւնը չունիս որ եւ է շարժուձեւ փորձելու :

Նոյնիսկ տեղէդ չես շարժիր, ստուգելու համար ծուռն ու շիտակը,— դուն որ երէկ աշխարհ մը կը փոթորկէիր, որ եւ է ռճիր արկածի առթիւ …

Միջանկեալ կը յիշենք այս պարագաները, ապացուցանելու համար թէ Հայկական Արտասահմանը տակաւին չունի վերջնապէս կազմակերպուած կերպարանք եւ հաւաքական դիմագիծ : Օր մը այսպէս, օր մը այնպէս : Այսօր ձեզի կուտամ թեւս, վաղը միւսին, եւ որը իրիկուն կ'ըլլայ խաղալով - խնդալով, կամ անիծելով եւ մազձ թափելով :

Հաւատա՞նք թէ իրենց վախճանին հասած են այս մարզանքները :

Կացութիւնը կը պահանջէ ամէն բանէ առաջ կարճ կապել անոր մէջ կամ ակադեմական վիճաբանութիւնները, մէկդի դնել «չափուելու» մարզանքները, ինչպէս եւ կանխակալ կարծիքները :

Ներոյ, խորապէս ուսումնասիրելով թ'ւ Հայաստանի թ'ւ Հայկական Արտասահմանի կացութիւնը, այսօրուան եւ վաղուան պահանջները, մշակել տեսակէտներ եւ բանաձեւեր, անոր համեմատ ձեւակերպելու համար որ եւ է գործունէութիւն :

Որքան ալ բազմազան ըլլան տեսակէտները, դժուար չէ գտնել վերջնական ուղեգիծ մը, հիմնական հարցերու մասին:

Եթէ Ֆրանսայի մէջ ժողովրդական ճակատ կազմուեցաւ երեք զօրաւոր թեւերով, այդ չի նշանակեր թէ անոնց իւրաքանչիւրը հրաժարեցաւ իր ծրագրէն կամ տեսակէտներէն : Ընդհակառակն, ամէն մէկը իր անկախութիւնը պահելով հանդերձ, ընդ առաջ գնաց օրուան պահանջին, անմիջական, գործնական ծրագրի մը համար :

Անհրաժեշտ չէ կապկել այդ օրինակը : Անոր ոգին միայն պիտի բաւէր մեր միտքը բանալու եւ համապատասխան ելքը գտնելու :

Ֆրանսա հիմէն սարսած չէր, բայց օրուան հոսանքները անհրաժեշտ գտան ժողովրդական ճակատ կազմել, ծալլելով հին տեսակները :

Կարելի՞ է բաղդատել մեր կացութիւնը, այս երկրին կամ ուրիշ որ եւ է ժողովուրդի հետ, Հայաստանն ու Արտասահմանը միասին առնելով :

Միայն այս հարցումը ուղղելով իրարու, մօտեցած կ'ըլլանք եթէ ոչ բուն խնդիրը լուծելու, գոնէ լուծման ճամբան հարթելու :

Ժամանակն է որ իւրաքանչիւր հոսանք պատրաստուի ստանձնելու իր պատասխանատուութիւնը, համաձայն իր կարողութեան :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

»»»» • ««««

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՇԻՆԵՐԷՆ ԵՒ ՆՈՐԵՐԷՆ

Արժանահաւատ աղբիւրէ մը քաղելով, օգոստոս 20ին հաղորդեցինք թէ Երեւանի մէջ գնդակահարուած են Արամա- Երզնկեան, Պօղոս Մակինցեան, Եղիա Չուբար, Կոստանեան եղբայրներ եւն. :

«Յուսաբեր» եւս հրատարակելով նոյն լուրը, կը հաղորդէ նաեւ հետեւեալ տեղեկութիւնները, միեւնոյն աղբիւրէն.—

Ձերբակալուած են բազմաթիւ հին եւ նոր համայնավարներ :

Ձերբակալուած են նաեւ Ռուսիոյ մէջ հաստատուած հայ համայնավարները եւ բերուած Երեւան, ուր մեծ դատ մը տեղի պիտի ունենայ :

Այս վերջիններուն մէջ են' ԱՇՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ (Հայաստանի անդրանիկ կեդրոնի քարտուղար), ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ (նախկին վարչապետ) եւ ԼՈՒԿԱՇԻՆ (նոյնպէս) :

Ձերբակալուած ե Երեւանի մէջ Բժ. ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ, ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ, Գ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ եւ ԳՈՒԼՈՅԵԱՆ (այժմու վարչապետը) :

Ձերբակալուած է Հայաստանի զինուորական պետը (որ միաժամանակ Անդրկովկասեան զօրքի քաղաքական բաժնի վարիչն էր) ԱԹԱՅԵԱՆ:

Տնային բանտարկութեան դատապարտուած է ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ :

— • —

ՃԻՒՂԵՐ ՆԵՐՔԻՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հացը նորէ՞ն պիտի սղի

Գ. Ժորժ Մօնէ, հողագործական նախարարը, կիրակի օր ճառ մը խօսելով Մոնթիւրէլի մէջ, բացատրեց թէ անհրաժեշտ է աւելցնել ցորենին գինը: « Եթէ նոյնիսկ հացին գինը 15 — 20 սանթիմ աւելնայ, պէտք է ընդունիլ այս գինը : Կառավարութիւնը այս մասին իր պատասխանատուութիւնը պիտի ստանձնէ շաբաթ օր » : Այս առթիւ նախարարը դիտել տուաւ թէ այժմ 63--64 միլիոն կենդինար ցորեն կը սպառի, մինչ պատերազմէն առաջ 80 միլիոն էր :

*** Միեւնոյն օրը ճառ մըն ալ ելմտական նախարարը խօսեցաւ, Տինարի մէջ, հաւաստելով թէ վստահութիւնը եւ հանդարտութիւնը արագօրէն կը վերահաստատուին երկրին մէջ, հակառակ արտաքին խառնակութեանց: «Ներկայիս ոչ մէկ բան այնքան վնասակար պիտի ըլլար որքան կեղծ լաւատեսութիւն մը, հետեւաբար, ես երբեք չեմ ծածկած մեր գործին դժուարութիւնները : Պէտք ունինք երկար ժամանակի եւ համբերութեան, յաջող ելք մը հասցնելու համար մեր աշխատանքը: Բայց միեւնոյն ատեն իրաւունք ունիմ նշանակելու նպաստաւոր երեւոյթները: Այսպէս, պետական արժեթուղթերու գինը քան առ հարիւր բարձրացած է վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին, ինչոր կը նշանակէ երկու միլիառ ֆրանքի յաւելում, իբրեւ դրամագլուխ: Հակառակ արտաքին կացութեան, Փարիզի հրապարակը նշանակելի դիմադրութիւն ցոյց տուաւ վերջին շաբթուան ընթացքին միջազգային դրամատուններու առնողները աւելցան: Կրնամ ըսել թէ դանձը ի վիճակի է գիւրաւ կատարելու իր պարտաւորութիւնները » :

ՉԻՆԵՒՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Շանկայ թագերու մէջ

Ահռելի կացութեան մը մատնուած է Շանկայ, ռմբակոծուելով ցամաքէն, ծովէն եւ օդէն: Չինացիները կիրակի օր հրասայլերն ալ շարժման մէջ դնելով, փորձեցին դէպի ետ քշել ճափոնցիները : Միեւնոյն ատեն կատաղի ռմբակոծութիւն մը տեղի կ'ունենար ծովեզերքի չինական մարտկոցներուն եւ ճափոնական մարտանաւերուն միջեւ : Շանկայի ոստիկանութիւնը որոշեց պարպել քաղաքին բանտը, որ աշխարհի ամենամեծերէն մէկն է, եւ այլուր փոխադրել 7000 բանտարկեալները :

Վերջին լուրերու համաձայն, Շանկայի կարեւոր մէկ մասը կործանած է արդէն, իբրեւ հետեւանք վերջին օրերու ռմբակոծութեանց: Հրդեհներ կը ծագին ամէն օր, խարոյկի մը վերածելով քաղաքին զանազան մասերը :

Ինչպէս կ'երեւայ, Չինացիները ուժգնօրէն կը դիմադրեն, տեղ տեղ լուրջ պարտութեան մատնելով ճափոնցիները: Իրազեկներ կը կարծեն թէ պատերազմը երկար պիտի տեւէ եւ Ճափոն ալ անոր համեմատ պատրաստութիւններ կը տեսնէ :

Ճափոնական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը գէնք, ռազմանիւթ եւ զօրք խոստացած է Չինաստանի եւ թէ մարաջախտ Պլիւխէր Արտաքին Մոնկոլիա կը գտնուի: Եթէ այս լուրը ճշդուի, այն ատեն Գերմանիան ալ Ճափոնի պիտի օգնէ, իբրեւ զինակից :

Ճափոնի ծովակալութիւնը կը հաստատէ թէ 12 օդանաւեր կորսուած են Չինաստանի մէջ : Մնացած են 50 օդաչուներ:

Մինչ այս մինչ այն, Ճափոնցիները կը շարունակեն օդնական զօրք ղրկել ամէն օր : Միեւնոյն ատեն կը ռմբակոծեն Չինաստանի մայրաքաղաքը՝ Նանքին, որուն 800,000 բնակիչներուն երկու երրորդը հեռացած է քաղաքէն :

Արտակարգ ժողով Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն օգոստոս 21 թուակաւնով.— Նախագահ Աթաթիւրք, կառավարութեան բոլոր անդամները եւ ընդհ. ապայակոյտի պետը յանկարծ Պոլիս վերադարձան: Կը կարծուի թէ նախարարական կարեւոր խորհուրդ մը տեղի պիտի ունենայ, իբրեւ հետեւանք Տարտանէլի առջեւ կատարուած յարձակումներուն՝ խորհրդաւոր սուզանաւի մը կողմէ: Նախագահը, նախարարները եւ ապայակոյտին նախագահը ներկայ էին Թրակիոյ մեծ ռազմափորձերուն, երբ յանկարծ Պոլիս վերադառնալու որոշումը տրուեցաւ :

Ինչպէս կը յիշուի, վերջերս երկու սպանիական նաւեր զարնուեցան Տարտանէլի առջեւ, անծանօթ սուզանաւի մը կողմէ :

*** Ֆրանսայի ծովային նախարարը հրամայեց մարտանաւերուն՝ անմիջապէս կրակ բանալ, եթէ յարձակում կատարուի Ֆրանսական նաւերու վրայ :

Վերջին 15 օրերու միջոցին 9 նաւեր ընկղմած, ուրիշ ութ նաւեր ալ յարձակման կրած են, Միջերկրականի մէջ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ…

—o—

Տեղական թերթերը կը գրէին երէկ, բացատրելով հազարաւոր կիներու եւ աղջիկներու երեւակայութիւնը.—

Շաբաթ օր, 21 օգոստոս, «Պէրէն-կոտիաս» շոգենաւը կէս ժամ ուշ նաւաբայ եղաւ Նիւ Եորքէն: Հազարաւոր կիներ եւ աղջիկներ, ամէն ազգէ, խուժեցին շոգենաւին վրայ, իրենց հիացումը եւ սէրը յայտնելու համար երիտասարդ արուեստագէտին՝ Ռոպըրթ Թէյլըրի, որ շոգենաւ նստած էր: Ոստիկանները, մաքսատան եւ նաւահանգիստի պաշտօնեաները, նաւաստիները ու սպաները ի զուր կը ճգնէին կասեցնել խուժումը որ երթալով կ'աճէր : Բոլորն ալ արուեստագէտին ձեռագիրը կը պահանջէին: Սատանի տաքէն տասներկու կիներ մարեցան նաւուն կամրջակին վրայ:

Մինչդ այն պահուն երբ ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ շոգենաւէն դուրս քշել այս բազմութիւնը, երկու աղջիկներ գտնուեցան Թէյլըրի խցիկին մէջ, անկողնին տակ պառկած : Երկու սիրահարները այնտեղ կծկուեր էին առտուան ժամը 8էն ի վեր, հակառակ հեղձուցիչ տաքին, վերջին հրաժեշտ տալու համար իրենց կուռքին: Ոստիկանութիւնը խստօրէն յանդիմանեց երկու աղջիկները, բայց արուեստագէտը բարեխօսելով, իր ձեռագիր բստորագրութիւնը յանձնեց երկուքին ալ :

Շոգենաւը նաւաբայ ելլելէ առաջ, խիստ խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ վերէն վար, որպէսզի ո եւ է կին կամ աղջիկ մնացած չըլլայ, արուեստագէտին հետ ճամբորդելու համար :

Ո՞վ է այս Թէյլըրը, որ այսքան կը խենդեցնէ կիներն ու աղջիկները,— Շարժանկարի արուեստագէտ մը, որ 35 տոլար շաբաթական կ'առնէր երկու տարի առաջ, եւ յանկարծ չորրորդ աստիճանը բարձրացաւ, շարժանկարի արուեստագէտներուն մէջ: Այսօր իր գլխաւոր մրցակիցներն են Շիրլի Թէմփըլ եւ Քլարք Կէյպլ: Զորս գրեցիր բռնած է, զբաղելու համար իր նամակներով որոնք շաբաթը 10,000ի կը հասնին: Հանրուցեալ Վալանթինոյի տեղը բռնած է արդէն, խանդավառութեան եւ սիրահարութեան փոթորիկներ յարուցանելով իր ճամբուն վրայ :

×

Ձեզի տուած եղայ պատկեր մը մեր ժամանակակից կեանքէն: Քաղաքակրթութեան բարձրագոյն աստիճանէն,— կոչեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք:

Արուեստի սէ՞ր թէ սէր առանձնական փնդեցկութեան,— տափանք :

Ապահովաբար վերջինը:

Կրնաք վստահ ըլլալ թէ այդ հազարաւոր հիացող կիներէն եւ աղջիկներէն հետք չի մնար, կամ կը մնայ միայն երկուքով - երեքով, երբ Թէյլըր իյնայ, ծերանայ, ծիւրի եւ սպառի :

Եւ սահիտանիկ ուրիշ նմոյշ մը քաղաքակրթութեան, դարձեալ Նոր Աշխարհէն :

Քէնրքիի նահանգին մէջ, աշխատանքի գրասենեակին քարտուղարը բողոքագիր մը ուղղած է տեղական իշխանութեանց, գանգատելով թէ հանքային ընկերութիւն մը խայտառակ մրցակցութեան մը դիմած է իրենց դէմ :

Ի՞նչպէս, օրականներ անչցնելո՞վ, շաբաթական աշխատանքը հինգ օրուա՞ն իջեցնելով, կամ երեք շաբաթական՞ւրդ շնորհելով :

Վստահ եմ որ երկու օր ալ մտածէք, պիտի չկրնաք պատասխանել :

Ընկերութիւնը խումբ մը աղուոր աղջիկներ բերելով, կնամերկ պարել կուտայ նիշդ այն պահուն երբ տեղի կ'ունենան հանքագործներու ժողովները :

Ընկերութիւնը խումբ մը աղուոր չեն արհեստակցական միութեան, կը նախընտրեն աղջիկները դիտել եւ ընկերութեան տետրակը գրուիլ, փոխանակ ուժկոփի ժողովին երթալու եւ անդամ արձանագրուելու ..

Ո՞վ է ըսել թէ նորութիւն չկայ արեւուն տակ :

Վ.Ա.Հ.

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

»»»» • ««««

Մասնաւոր աղբիւրէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (8 Օգոստոս)….

Քէօր Հիւսէին փաշայի տղան Մահմուտ պէյ Ջիլանի մէջ կարեւոր ընդհարում մը ունեցած է թուրք զօրքին հետ : Թուրքերը մեծ աւար մը ձգելով նահանջեր են : Այն քիւրտ պէկերը որ ուզած են Թուրքերուն մօտենալ, սպաննուած են իբրեւ դաւաճան :

Ֆէյզուլլահ իր 40 ընկերներով Մալազկերտ անցած է ուր 25 ժանտարմներու հետ բախում ունեցած է : Ոստիկան զօրքէն 15 հոգին սպաննուած են :

Արաճոտի շրջանին մէջ կը գործէ Քիասիմ Նուրի, իր դրօշին տակ հաւաքելով Քիւրտերը :

Վերջերս կատաղի կռիւներ կը մղուին Սղերդի լեռներուն մէջ : Կոտորածները մեծ համեմատութիւն առած են : Թուրք բնակչութիւնը գլուխը առած կը փախչի

Ճապաղջուրը միացած է ընդհանուր ապստամբութեան, խուճապի մատնելով Թուրք բնակիչները : .

Համիտիէ Օսման բարձրացած է Մըլլանի լեռները : Իրեն հետ կան հարիւրաւոր մարտիկներ : Որոշած է մինչեւ մահ զէնքը վար չդնել :

Թրքական կառավարութիւնը ձեռնարկած է իր հերթական «բարեկարգութեանց», ոչ - ապստամբ քրտական շրջաններուն մէջ : Սղերդի մաս մը գիւղերը, Պշերիկի, Սիլվանի եւայլն քիւրտ պարագլուխները ձերբակալելով ճամբայ հանուած են անծանօթ ուղղութեամբ, իսկ անոնց ու անպաշտպան ժողովո՞ւրդը - ճիշդ ու ճիշդ հայկականին պէս, աքսոր եւ աքսորի ճամբուն վրայ ամէն տեսակ « բարենորոգում »…,

*** Նոյն աղբիւրէն, օգոստոս 4 թուակաւնով ….

Թրքական բանակը Յունիս 28էն մինչեւ Յուլիս 10 դիրքերու մէջ ծանր կռիւներ կը մղէ եւ բաւականօրուստներ կուտայ Տէրսիմի առջեւ : Այս տասներկու օրուան ընթացքին չորս անգամ նոր եւ թարմ ուժեր կը ղրկուին Տերսիմ' դիրքերը պահելու համար

Թուրքերը, հակառակ բոլոր զոհողութեանց, անկարող կ'ըլլան ընկճել Լեռը եւ խորտակել Տերսիմցիներու ընդդիմութեան թափը :

Թէ քաղաքական աշխարհի մէջ Թուրքիոյ ռազմական համբաւը անխախտ պահելու եւ թէ նոր ու աւելորդ զոհեր չտալու համար՝ Էնկիւրին որոշած է փոխել կռուի ձեւը: «Պարտուած» հռչակելով Տերսիմը՝ զայն օղակած է բոլոր կողերէն, սովամահութեան գնով Լեռը անձնատուութեան մղելու համար :

Խստօրէն արգիլուած է Տերսիմի մասին խօսիլ. ով որ բերան կը բանայ եւ կ'ըսէ ժողովուրդին մէջ, թէ Տէրսիմը տակաւին ընկճուած չէ, ծանրագոյն պատիժներու կ'ենթարկուի :

Մալաթիոյ մէջ մէկուն լեզուն կտրած են, որովհետեւ յանդգնած է ըսել, թէ կռիւները կը շարունակուին :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

>>>> • <<<<

Ծայրագոյն Արեւելքի դէպքերը օր օրի աւելի մեծ արժէք կը ստանան ոչ միայն Ճափոնի եւ Չինաստանի յարաբերութեանց, այլ եւ ամբողջ միջազգային քաղաքականութեան տեսակէտէն։ Պարզ է, որ ճափոնական կառավարութիւնը, միակամօրէն հովանաւորուած խորհրդարանէն եւ հանրային կարծիքէն, որոշած է շարունակել իր արշաւական քաղաքականութիւնը Չինաստանի մէջ՝ երբեմնի Երկնային Կայսրութեան ամբողջ հիւսիսային մասին տէրն ըլլալու համար։ Անոր նպատակն է ոչ միայն փաստօրէն տիրել չինական երկու նահանգներուն՝ զորս ահրեք տարիէ ի վեր իր զինուորական իշխանութեան տակ կը պահէ, այլ եւ կ՚ուզէ հետզհետէ մօտենալ Դեղին գետին եւ, այդ ձեւով, Դեղին ծովը ամէն կողմէն շրջապատել ճափոնական հողերով։

Եւ եթէ առիթը տեղի ունենայ, ոչ միայն Չինաստան պիտի զգայ Ճափոնի ուժը եւ ալ աւելի պիտի կորանցնէ իր ընդդիմութեան զօրութիւնը, այլ եւ բոլոր այն պետութիւնները որոնք մեծ շահեր ունին Ծայր. Արեւելքի մէջ, մասնաւորաբար Խորհ. Ռուսիան։

Եթէ Ճափոն յաջողի ամբողջական տէրն ըլլալու Հիւս. Չինաստանի, մնացեալ չինական հողերը պիտի անջատէ բոլշեւիկեան ազդեցութենէն։ 1921էն սկսեալ է որ բոլշեւիկները տէր եղան Չինաստանի մէկ մասին, գրաւելով անոր քանի մը հիւսիս-արեւմտեան նահանգները՝ 45 միլիոն բնակչութեամբ։ Ասոր, բոլշեւիկներ իրենց ազդեցութիւնը զօրացուցին այնքան շատ, որ Նանքինի կառավարութիւնը ինկաւ Մոսկուայի գործակալներու ազդեցութեանը տակ։ Անկէ վերջ՝ Չանկ-Քայ-Շէք եւ բոլշեւիկները իրարու բախեցան, Չինացիք արտաքսեցին բոլշեւիկները եւ ուզեցին ստեղծել ազգային հիմքով չինական պետութիւն մը՝ զերծ արտաքին ազդեցութենէ։

Հակառակ ատոր, բոլշեւիկները պահեցին իրենց ազդեցութիւնը Մանչուրիոյ, արտաքին ու ներքին Մոնկոլիոյ եւ չինական Թուրքեստանի մէջ, որ կը կոչուի Սին-Քիանկ։

Ասոր յաջորդեց, 1932ին, ճափոնական արշաւանքը Մանչուրիոյ մէջ։ Չինաստան եւ Խ. Ռուսիա չուզեցին արգելք ըլլալ Ճափոնցիներուն, ու այս վերջինները դարձան այդ վայրին տէրը՝ հոն երեւան բերելով Մանչուքուօ՝ իբրեւ «անկախութիւն»։ Անջատ անկէ, անոնք գրաւեցին ուրիշ քանի մը նահանգներ՝ կից Մանչուքուոյին, ինչպէս եւ մէկ քանի կարեւոր քաղաքներ,— Փէքին, որ նախապէս մայրաքաղաքն էր ամբողջ Չինաստանի, եւ Թիէն-Ցին, որ Դեղին ծովու վրայ կարեւոր նաւահանգիստ է։

Բայց, բոլշեւիկները, արտաքսուելով Ճափոնցիներէն, ամրօրէն հաստատուեցան արտաքին Մոնկոլիոյ եւ Չինական Թուրքեստանի մէջ։ Հոն՝ Մոսկուայի գործակալները ճիշդ այնպէս շարժեցան՝ ինչպէս Ճափոնցիները Մանչուքուոյի մէջ։ Արտաքին Մոնկոլիոյ մէջ, որ չինական մնացեալ հողերէն ամէնէն հեռաւորն է, եւ կից՝ Սիպերիոյ Պայքալեան լի-

ճին, Մոսկուա տեղծեց ձեւապէս անկախ, բայց փաստօրէն իրմէ կախուած ունեցող պետութիւն մը, ինչպէս Մանչուքուօն՝ Ճափոնի ենթակայ է։

Միեւնոյն կացութիւնն է չինական Թուրքեստանի մէջ։ Այդ նահանգը, ուր բոլշեւիկներու ազդեցութիւնը բաւական ուժեղացած է, հեռու է Չինաստանէն եւ բաժնուած է անկէ՝ Կոպի անապատով։ Թուրքեստանի այս մասին մէջ Ռուսիա շինեց գիծ մը, որ այդ մասը կը կապէ սիպերեան երկաթուղիին հետ եւ, այդ կերպով, նահանգը կը կապէ Չինաստանի հետ ամէն տեսակ անտեսական յարաբերութենէ։

Ճափոն իր վերջին գործողութիւններով կը ձգտի մեկնողական արգելք ըլլալ ռուսական ազդեցութեան։ Որովհետեւ, չինացի զօրավարներուն նկատելի մէկ մասը, որոնք անսահման իրաւունքներ ունին նահանգներուն մէջ, ոչ միայն ռուսական ազդեցութեան ենթակայ են, այլ եւ շատերը ռուսական գործակալներ են։ Անոնք կը հետեւին ոչ թէ Նանքինի կառավարութեան հրահանգներուն, այլ Մոսկուայի թելադրութիւններուն։

Ճափոնական արշաւանքը զոնէ առժամաբար կը միացնէ չինական զօրավարները Քուոմինթանկի շուրջ, որուն ներկայացուցիչ-նախագահն է Չանկ-Քայ-Շէք։ Ճափոնական արշաւանքը հաւասարապէս կը սպառնայ Չինաստանին ու Խորհ. Միութեան։ Վերջինը, սակայն, հազիւ թէ գիտաւ միջամտէ չինա-ճափոն վէճին, որովհետեւ այդպիսի միջամտութիւն մը կրնայ անմիջապէս իրեն համար անբաղձալի ազդեցութիւն մը յառաջ բերել Եւրոպայի մէջ։ Անկէ զատ, Նանքինի կառավարութիւնը լաւ աչքով պիտի չնայի այդպիսի միջամտութեան մը, որովհետեւ ռուսական միջամտութիւնը եւս ճափոնականին նման պիտի ըլլայ ի վնաս Չինաստանի։ Բոլշեւիկները պիտի բաւականանան, հաւանաբար, միայն զօրացնելով իրենց դիրքերը այն նահանգներուն մէջ ուր այժմ իրենք տէր ու տիրական են։

Ինչ կը վերաբերի միւս պետութիւններուն,— Անգլիա, Միացեալ Նահանգներն ու Ֆրանսա, որոնք, իրենց կարգին, Չինաստանի մէջ շահեր ունին,— կը թուի թէ ճափոնական այժմու արշաւանքը իրենց չի վնասեր այն աստիճանի՞ որ միջամտելու առիթ ունին չինա-ճափոն վէճին։ Միացեալ Նահանգները հեռու են եւ տրամադիր չեն պատերազմելու։ Անգլիա ամէնէն աւելի Հար. Չինաստանի մէջ շահեր ունի եւ ոչ թէ Հիւսիսայինին։ Նոյնը՝ Ֆրանսան։ Այնքան ատեն որ Ճափոն զոհանայ Դեղին գետի հիւսիսային մասին մէջ գործելով, անգլիական, ֆրանսական եւ ամերիկեան շահերը վտանգուած չեն ըլլար։ Իսկ այն հողերը որոնք, անկէ առաջ, Չինացիներուն կողմէ մեծ պետութեանց «փոխ» տրուած էին եւ այս վերջինները ունէին մենաշնորհներ, անկէ վերջ եւս, ճափոնական տիրապետութեան տակ, պիտի պահեն նոյն մենաշնորհները, որով միւս մեծերը դժգոհելու պատճառ պիտի չունենան։

Գոնէ առ այժմ, վէճը պիտի մնայ միայն Չինաստանի ու Ճափոնի միջեւ, ու Անգլիա, Ամերիկա եւ Ֆրանսա դիտողներ պիտի ըլլան։ Իսկ թէ դիտողի դիրքը պիտի շարունակե՞ն մինչեւ վերջ,— ատիկա ցոյց պիտի տայ ապագան։

Կ. Փ. Կ.

ՁԱԽՈՂԱԾ «ԿՈԹՈՂ»Ը

1928ի ամառն էր։ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Պուլկարիոյ Շրջանային Վարչութեան անունով նամակ մը կը ստանայի, հրաւիրուելով՝ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի տասնամեակին ի պատիւ եւ նոյն տարուան աշունին հրատարակուելիք հատորին աշխատակցելու, հայ մարզական պատմութեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի շուրջ ուսումնասիրական գրութեամբ մը։ Տրուած մանրամասնութիւններէն կ՚ենթադրուէր որ այս հրատարակութիւնը ոչ միայն Հ. Մ. Ը. Մ.-ի տասնամեայ գործունէութեան պանծացումը պիտի ըլլար, այլ եւ տեսակ մը ամբողջական պատմութիւնը հայ մարզական շարժումին, իր սկզբնական շրջանէն մինչեւ մեր օրերը։ Մէկ խօսքով՝ արժէքաւոր ու աննախընթաց հրատարակութիւն մը իր տեսակին մէջ։

Աշխատակցելու եւ օժանդակելու կը հրաւիրուէին, կարգ մը բանաէր ու սրպատող ուժերէ զատ, մասնաւորապար վերջին քառորդ դարու ընթացքին հայ մարզական շարժումին մէջ թրծուած հին ու նոր մարդիկներ, որոնցմէ ամէն մէկը պիտի գրէր իր մասնագիտութեան կամ նախասիրած նիւթին շուրջ։ Իսկ այս բոլորը լայնօրէն պատկերազարդուած, անհատական թէ խմբական գործունէութիւնը ցոյց տուող կենդանի լուսանկարներով։ Ըղացումն ու ծրագիրը աքանչելի։ Մեզի կը մնար մեր լայն աջակցութիւնն ու օժանդակութիւնը խոստանալ։ Ու քաջալերուած մեր համակրական ու խրախուսիչ թելադրութիւններէն, ծրագիրը հետզհետէ կ՚ընդարձակուէր ու լայն չափով այ օժանդակողներու մասնակցութեան բաժինն ու աշխատանքը կ՚աւելնար։

Որպէսզի, սակայն, կարելի ըլլայ ձեռնարկին մասին աւելի ամփոփ եւ որոշ գաղափար մը կազմել, հոս մէջ կը բերեմ, հատորին ծրագրուած բովանդակութիւնը համառօտակի, որ վեց ընդհանուր գլուխներու տակ պիտի պարունակէր։

Ա. ՄԱՍ, ԸՆԴՀ. ՑՕԴՈՒԱԾՆԵՐ.— 1.— Ձօն Հ. Մ. Ը. Մ.-ի. 2.— Խօսք Շրջանային Վարչութեան եւ խմբագրութեան. 3.— Հ. Մ. Ը. Մ.-ը ինչո՞ւ հիմնուեցաւ, ի՞նչ բրաւ եւ ի՞նչ պիտի ընէ. 4.— Մեծարանք առ Հ. Մ. Ը. Մ. 5.— Մարմնակրթանքը մանկավարժական տեսակէտով. 6.— Հ. Մ. Ը. Մ. ը ազգային տեսակէտով. 7.— Հ. Մ. Ը. Մ.-ը որպէս դաստիարակչական միջոց։

Բ. ՄԱՍ.— ՀԱՅ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆԸ.— 1.— Մարմնակրթութիւնը հին Հայոց մէջ. 2.— Ժողովրդական մարզախաղեր. 3.— Հայ մարմն. շարժումը 1918էն առաջ. 4.— Շաւարշ Քրիսեան եւ հայ մարմնամարզը. 5.— Մարզական կեանքը գաւառներու մէջ 1912-1914. 6.— Ռոպէրթ Քոլէճի հայ մարզ. ակումբը մինչեւ 1914. 7.— Հայերը միջազգային մարզախաղերու մէջ։

Գ. ՄԱՍ.— Հ. Մ. Ը. Մ. 1918-1922 1. Ընդհանուր տեսութիւն (մարզական, կազմակերպական, եւ այլն). 2.— Ֆութպոլը այս շրջանին. 3.— Սկաուտական շարժումը այս շրջանին. 4.— Բանակումները եւ սկաուտական ցուցահանդէսները. 5.— Միջազգային յարաբերութիւնները. 6.— Աթլէթիզմը այս շրջանին. 7.— Հայկ. ողիմպիականները. 8.— Մարզական կեանքը գաւառներու եւ արտասահմանի մէջ. 9.— Մարզական կեանքը Իզմիրի մէջ. 10.— Մարզական կեանքը որբանոցներու մէջ. 11.— Առաջնորդութիւն դէպի Հայաստան. 12.— Մարզական կեանքը Երեւանի դպրոցներուն մէջ. 13.— Մարզական կեանքը Հայաստանի գաւառներուն մէջ. 14.— Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Պոլսոյ հաշուեյարդարը։

Դ. ՄԱՍ.— ԳԱՂԹԱՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ 1923-1928.— 1.— Թուրքիա, Սուրիա, Պաղեստին, Միջագետք, Եգիպտոս, Եթովպիա, Պարսկաստան, Հնդկաստան, Չինաստան, Քանատա, Միացեալ Նահանգներ, Մեքսիքա, Արժանթին, Ֆրանսա, Պելճիքա, Զուիցերիա, Յունաստան, Ռումանիա, եւայլն. 2.— Հայաստան, պիոներական շարժումը եւ ամերիկեան որբանոցներու մարզական կեանքը։

Ե. ՄԱՍ.— ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ.— 1.— Հայ մարզիկներու մահագրութիւն. 2.— Հայ մարզական գրականութիւն. 3.— Հայ մարզական կեանքի կարեւոր թուականներ. 4.— Մարզիկներու հասցէներ եւ դրադումներ։

Զ. ՄԱՍ.— ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ.— Պուլկարիոյ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի եւ մասնաճիւղերու շուրջ։

Ինչպէս կ՚երեւայ, այս ծրագրի ամբողջական գործադրութեան պարագային, տասնամեակի յիշատակարանը պիտի ներկայացնէր տեսակ մը մարզական կեանքի համայնագիտարանը, որուն աշխատակցելու հրաւիրուած էին բացի Պուլկարիոյ շրջանին աշխատակիցներէն, Ե. Թ. Հինդլեան, Հայկ Ճիզմէճեան, Գ. Յակոբեան, Ե. Ճ. Սիրունի, Կարօ Ուշագլեան, Գ. Մեսրոպ, Կարօ Կէպապեան, Հ. Վարդան Հացունի, Գր. Ճոլոլեան, Տ. Զիթունի, Վ. Ս. Փափազեան, Վարազ Փափազեան, Արամ Քրիսեան, Մարտիրոս Գուլեան, Գ. Շահինեան, Ք. Ժպտունի, Ս. Մկրեան, Գասլը Գեորգեան, Ե. Թիւթիւնճեան, Տիգրան Խոյեան, Ա. Քաջունի, Ե. Նազմուբեան, եւայլն, եւայլն։

Աւելորդ է ըսել թէ այս ծրագիրը որքա՜ն ոգեւորութիւն առթեց ինծ ու ինծի ծանօթ բոլոր Հ. Մ. Ը. Մ.-ականներու մէջ. առջի մէկ օրէն, ուրեմն, ինքզինքս սիրով տրամադրեցի ինծմէ խնդրուած աշխատակցութիւններ կարողութեանս սահմանին մէջ պատրաստելու ձեռնարկելով, եւ նորանոր թելադրութիւններ ու բաղձանքներ յայտնելով, որպէսզի թէ՛ նիւթերը եւ թէ՛ աշխատակիցները բազմակողմանի ըլլան։ Միաժամանակ ուղարկեցի հին ու նոր մարզական շարժումի վերաբերեալ ու ինծի համար ջանկագին լուսանկարներու ամբողջ հաւաքածոյ մը։ Այս առթիւ արդէն խմբագրէն ստացած եմ շարք մը նամակներ, բայց չեմ ուզեր խնայել Ցառաջի սիւնակները։

Այնպէս ուրեմն, ինծմէ խնդրուած աշխատակցութեան եւ բարոյական օժանդակութեան բաժինը աւելիով կատարել ու շուրջիններս ալ հետաքրքրելէ ու գործի մղելէ վերջ, երբ այլեւս հատորին հրատարակութիւնը շաբաթներու խնդիր էր միայն, ապագրութիւնը կ՚ուշանար ու կ՚ուշանար միշտ անծանօթ պատճառներով։ Ամբողջ տարի մը անցած էր արդէն։ Ու ահա նոր ցաւ մը։

Այս անգամ ալ տպագրութեան համար նիւթական միջոցներու պակաս ու խնդրանք խնդրանքի վրայ, որպէսզի հոն՝ Փարիզէն նուիրատու բարերարներ ճարեմ։ Այս մարզին մէջ ալ, բարեբախտաբար, ճիգերս արդիւնաւորուեցան։ Ձեռնարկին աննախընթաց եւ օգտակար հանգամանքէն խանդավառուելով, փարիզաբնակ Օ. եւ Ն. Գարաեան եղբայրները, որոնք մինչ այդ կրցած էին հայ սկաուտներով հետաքրքրել եւ կարեւոր նուէրներ ստանալ, յանձն առին միանուագ հինգ հարիւր ֆրանքի գումար մը արամադրել, իբրեւ տպագրութեան նախնական ծախք։ Երկրորդ նուիրատուն եղաւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի շատ սիրելի ուրիշ դէմք մը, Մաքրիգիւղի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի նախկին ատենապետ Գ. Գասլը Գեորգեան (այժմ վախճանած), որ իր կարգին կը խոստանար 3 հարիւր ֆրանք նուիրել այս ձեռնարկին յաջողութեան համար։ Մեծ գոհունակութեամբ մը ուրեմն, 1000 ֆրանքի չէք մը կ՚ուղարկէի 1929 Սեպտեմբերի կիսուն, որուն փոխարէն աւելի քան երեք ամիս վերջ միայն Ֆիլիպէի Շրջ. Վարչութենէն [illegible] ընկալագիր կը ստանայի։ Բնականաբար, երբ «կոթողը» հրատարակութեան անյուսալինդիր մը տարրողներ, Գարաեան եղբայրներու եւ Գասլը Գեորգեանի այս շարժուձեւը հատորին մէկ անկիւնը յիշատակուելու արժանի էր։ Դժուարութիւնները մեծ մասով ուրեմն հարթուած էին։ Կը մնար մօտ օրէն լոյս ընծայել զայն։

Ի զուր սակայն, շաբաթներու մեր [illegible] տարիներու վերածուեցան։ Ի վերջոյ անդեկացանք ներքին անհամաձայնութիւնն ու փոխադարձ պայքարները Շրջանային Վարչութեան եւ «կոթողի» խմբագրին միջեւ ու այս վերջինոյն հեռացումը։ (Այս առթիւ կը յայտնէր մեզի թէ մեր բոլոր աշխատութիւնները՝ յօդուած, լուսանկար, եւայլն, նոյնութեամբ եւ ամբողջութեամբ յանձնուած էին Շրջ. Վարչութեան, որ պիտի շարունակէր հրատարակութեան աշխատանքները)։ Եւ սակայն ոչ մէկ նորութիւն անոր մօտալուտ հրատարակութեան մասին։ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի տասնամեակին վրայէն, նոր [illegible] նամեակ մը եւս բոլորուելու վրայ էր եւ սակայն քար լռութիւն։ Ոչ իսկ տրամադրուած վաւերագրերն ու թանկագին լուսանկարները կը վերադարձուէին, հակառակ կրկնակի դիմումներուն։

Ու ահա, քանի մը ամիս առաջ, մեր ընկերներէն Վ. Անդրէասեան, «Յառաջ»ի մէջ անակնկալօրէն խանդավառ գրախօսական մը կ՚ընէ «նաւասարդական Կոթողի» մը մասին, հրատարակուած Պուլկարիոյ Շրջ. Վարչութեան կողմէ։ Գահիրէէն ստացուած նամակ մը նոյնը կը յայտնէ։ Ուրեմն, կը խորհիմ, ինը տարի առաջուան ձեռնարկը ի վերջոյ գլուխ հանուած է։ Միայն կը զարմանամ սակայն ինքս ստացած չըլլալուս համար, երբ նուազագոյն հատուցում։ Կը սպասեմ մօտ օրէն իմ կարգիս օրինակ մը ստանալ։ Զո՜ւր սպասում։ Ամիսներով ալ ու ձախ ինկայէ, գրավաճառին ու «Յառաջ»ի խմբագրութեան մօտ փնտռելէ վերահաստ, Անդրէասեանի միջոցաւ հատ մը կ՚ապրեմ։ Նոր երկար ամիսներու սպասումէ մը յետոյ, 1936 թուականը կրող այս հրատարակութիւնը, ի վերջոյ, քանի մը օր առաջ կը ստանամ, փոխարժէքը վճարելէ ետք։

Այս բոլորը ոչինչ։ Իսկ ձեռնա՞րկը։ Ցախողա՞ծ է։ Պէտք է խօսիլ առանձին։

ԳՐ. ՃՈԼՈԼԵԱՆ

Ո՞Վ ԷՐ ՊԷՔԻՐ ՍՐՏՔԸ

«Արկածալից եւ վառշուէր անցեալով մարդ մը, զոր ինչպէս Ցառաջ կրկին «մարդասպան» անունով թոյլից իր չափաւոր սովորութիւններուն համար։ Վիեննական թերթերէն Ն. Ֆ. Փրէսէ հետեւեալ կերպով կը ստորագրէ Սրտքի դիմագիծը.—

Սրտքը չկրցաւ իր բարեկամ Թուրքերուն մեծ ռազմափորձերուն հանդիպիլ։ Իրաքեան զինուոր մը գնդակահար բրաւ, ստանձնեց զայն, օդանաւով ... պահուն։ Երբ իր ընկերը իրաքեան ուժերու հրամանատար Ալի Ճէվտէթ իր մարմինով պաշտպանել ուզեց Սրտքը, զինուորը զայն ալ դնդակահար բրաւ։

Ինչ ուղղութեամբ ալ դիտուի այս սպանութիւնը, Մոտաւոր Արեւելքի կացութեան ու ապագայի մասին շատ մեծ նշանակութիւն ունի դէպքը։ Պէքիր Սրտքը Իրաքի ամէնէն զօրաւոր մարդն էր, եւ տարիէ մը ի վեր մանաւոր դիկտատոր եւ անսահման իշխանութեամբ զինուորական տիրապետող մը։ Իրեն հետ սպանուած Ճէվտէթը 1936 Հոկտեմբեր 15էն ի վեր, այսինքն Սրտքի զինուորական հարուածէն ի վեր անոր ամէնէն հաւատարիմ հետեւորդը, որ սուրհանդակներու միջոցաւ օդէն Պաղտատի մայրաքաղաքին մէջ յայտարարութիւններ նետեց ի նպաստ Սրտքի տիրապետութեան։ Այս մարդուն տիրական դիրքը Մուսթաֆա Քէմալի հետ իր ծայր աստիճան մտերմութիւնն էր, որուն կլիմայական միութիւնը ամբողջ Տաւրոսէն լեռներու միջին իրմով այսպէս կ՚անհետանայ նախաիրական թրքական-հակաիրական բարեկամութեան ամէնէն զօրաւոր դէմքերէն մին։ Առաջնակարգ քրտական ընտանիքէ մը սերած — ի հայրը ժամանակին Պիւրլիսի կառավարիչ էր — երբեւ տակաւին երիտասարդ սպայ Քէմալի հրամանատարութեան տակ կռուեցաւ։ Այն ատենները արդէն շահեցաւ ընդհանուր կերպով գործունեայ, բայց խորամանկ պէս, անխիղճ եւ անողոք մարդու մը համբաւը։ Պատերազմէն վերջ, Սուրիոյ շուրջ քաղաքական իրենները մէջ կարեւոր դեր կատարեց։ Բացի անոր բաց կամակից էր Թուրքերուն, բայց համաձայնակից ինչպէս նաեւ քրտական զործերուն կարգադրութեան մէջ։ Ֆիսո հակառակ կը շարժէր բրիտանական հոգատարութեան, որովհետեւ առաջնակարգ ազգայնական մը եւ հակաբրիտանական սխեմայի կողմ մըն էր։ 1925ին Մոսուլի նահանգը Իրաքի հոգատարութեան մասնին կցուեցաւ, որ քանի մը տարի բրիտանական լուծին տակ պիտի մնար։ Բայց հինգ տարի վերջ Անգ[illegible]

ԱՐԻՒՆՈՏ ԴԱՇՏԸ

—o—

Իսկ սենեակին յատակը փռուած էին պարսկական խոնծր գորգեր։

Այս տաճարը ոչ միայն կրօնական հանգամանք ունէր, այլ եւ քաղաքական խորհուրդ մը։ Այնպէս Տիրանը ամէն օր ժամացոյցի կանոնաւորութեամբ կէս գիշերէն յետոյ, այն ժամանակ երբ իր նուիրական հարազատները արեւնամիթեաւ ու հրոյ ճարակ դարձան, երկիւղածօրէն ներս կը մտնէր, լոյսերը կը վառէր, խորաքանչիւր բաժնի առջեւ կ՚աղօթէր ու կը ողբար, յետոյ ծունկի կուգար մահամերին առջեւ եւ լսելի ձայնով մէկ-երկու եկեղեցական երգեր կ՚երգէր, ծովորական երգումը կը կրկնէր, ներքին երկիւղածութեամբ աւելի կ՚ուզէր կը համբուրէր մահուան խորհրդանիշը, ու կը վերջացնէր Եկմալեան երգեհոնով «Հայր մեր»ը բարձրաձայն։

Այսպէս ամբողջ եօթը տարի անձայն։ Այս խորհուրդին աղօթքներուն ունկն էր ոճրագործ Բէմզին իր իսկ միջոցաւ պատժելու։ Թէեւ զինադադարէն մինչեւ 1923, Տիրանին ծանօթ էր, Հայաստանի Հանրապետութիւնը, ցիրուցան որբերու հաւաքումը, գաղթականներու խմբաւորումը, նամանաւանդ դէպի Հայաստան ներգաղթը, եւ սակայն ան իր վիշտն ունէր, ոչ մէկ ուժ կրնար զինքը եւ կեցնել իր մտադրութենէն։ Բայց ան տարբե՞ր էր։ Ընդհակառակն։ Զոնկուլտաքէն անցնող բոլոր նաւերը անձամբ կ՚այցելէր, ամէն այցելութեան մէջ հետ կը տանէր առատ հաց, միթապուղ, միրգ եւայլն։ Երբեմն ալ դրամ կը բաժնէր։ Կը հետաքրքրուէր նաեւ իւրաքանչիւր գաղթականի անունով ու մականունով։ Օր մըն ալ երբ սահմանէն եկող յիսուն տարեկան գաղթական կնոջ մը մականունը հարցուց։— «Մամիկոնեանս», եղաւ պատասխանը։ Տիրան ժպտելով բառ խեղճ կնոջ.— «Մ՚հ, տիկին, ի՛նչ զմայլելի մականուն։ Եւ հինգ ոսկինոց մը երկարեց միամիտ կնոջը։ Կինը իր մականունին արժէքը առաջին անգամն էր որ կը զգար։

Իր այս կարգի բարեգործութիւններէն զատ, Տիրան քանի մը անգամ ալ կարեւոր գումարներ յանձնեց որբախնամ մարմիններու։

1923ի Լոզանի ամօթալի դաշնագրէն վերջ, արիւնռուշտ Թուրքը Չըճէկի նման նորէն սկսաւ պատել Զոնկուլտաքը։ Մեծ թիւով Ֆրանսացիներ մեկնեցան, հեռացաւ նաեւ քաղաքի հայութեան մեծ մասը։ Վերջին կաբաւոններն էին Պոլսի եւ Նալլըխանի բեկորները։ Տիրան նորէն մնաց մինակը, ինչպէս ընդհանուր պատերազմին, սա տարբերութեամբ, որ այս անգամ ունէր իր խորհրդաւոր խորանը։ Այս մենակութիւնը բնաւ չազդեց իր երկաթէ կամքին։ Շարունակեց երեք տարի եւս։ Դաշնակիցներուն Պոլսէն հեռանալէն վերջ, թէեւ նաւագնացութիւնը ազատ էր, սակայն այլեւս նախկին եռուզեռին մէկ ութերորդը միայն մնաց եւ Զոնկուլտաքը վերածուեցաւ աւերակ ջաղացքի մը։

Ցուրտ գիշեր մըն էր։ Պաղ հով մը Տիրանի արթնցած Գիշերային աղօթքը ունեցած, խուռն ընթացքով Ալի պէյ Տիրանի տանը, երբ ցերեկն... [Ցրտաշունչ] ...Ցուրտ ձմեռ մը էր։ Տիրան տնէն ելաւ ...

Ցուրտ գիշեր մը Տիրանի արթնցած ...

Ցուրսի գեղեցիկ առտու մը Տիրան արթնցաւ խիստ ընկճուած։ Գլուխը ծանր կապարի նման բարձէն չէր կրնար վեր առնել։ Անուշիկ մայրը յիշեց։ Գիշերը տարօրինակ երազ մը տեսած էր։ Երեք անգամ արթնցաւ ու քնացաւ, միեւնոյն երազը կրկնուեցաւ եւ շատ յստակ։ Երազին առանցքը կը կազմէր Բէմզին, որ իբրեւ յաճախորդ ներկայանալով, իրեն գեղեցիկ մանիչակագոյն տուփ մը կ՚երկարէր։ Տուփը հազիւ բացուած՝ սեւ օձ մը դուրս ցատկեց եւ սողալով սկսաւ փախչիլ աշխատանոցին մէջ եւ քանի մը անգամ դառնալէ վերջ, ինկած էր խանութին տակի նկուղը։ Վերջապէս Տիրան հագուեցաւ, պաղ ջուրով երեսը լուաց եւ քիչ մը հանգստացաւ. սակայն, սիրտը կը ճմլուէր։ Փորձեց նախաճաշ մը ընել, բայց անկարելի եղաւ։ Դուրս ելաւ տունէն եւ նախ քան գործատեղի երթալը, իջաւ ծովեզերք ու մտաւ Շահպէնտէր կաղինօն։ Շիշ մը օշարակ պատուիրեց, մէկ երկու գաւաթ խմելէ վերջ բաւական կազդուրուեցաւ, յետոյ շտկեցաւ գործատեղին։

Այդ օրը Ալի պէյ առտուընց կէսօրին միասին ճաշել. զոյգն մեկնած էր հաճախորդ վինճակը զինքը կը մտահոգէր, ուստի առաջարկեց Ալի Աւկէր խանին հետ մինչեւ թէքիրան պտոյտ մը կատարել։ Տիրան յօժարեցաւ։ Ուստի Ալի պէյ անմիջապէս վաճառականին նամակ մը գրելով թղթատարին յանձնեց։ Ճաշէն վերջ Տիրան եւ Ալի պէյ մէյ մէկ սուրճ առին, շուկային մեծ գարեջրատունը, յետոյ իւրաքանչիւրը իր գործին գնաց։

Զոնկուլտաք Սեւ ծովու թրքական նաւահանգիստներուն ամէնէն անշուքն է եւ աղտոտը։ Շուկային արեւելեան ծայրամասէն յիսուն մեթր անդին կը սկսի համքածուխի հսկայ գետնուղին։ Ներսէն դուրս եկած լուսային թանձր մշուշին կը խառնուի նաւեր շոգեշարժներուն սեւ ծուխը, աղտոտելով ամէն կողմ։ Ամառը երբեմն անտանելի կ՚ըլլայ, երբ պահ մը գէ փչուն ալ կը դադրի։ Նոյն պահուն ալ ածուխի ճառագայթները կը տարածուին եւ մթնոլորտը կը դառնայ հեղձուցիչ։

Տիրան Ալի պէյէն բաժնուելէ վերջ, ժամը 3ի առենները, շուկան անմիջական ջերմութիւն մը պատեց։ Տղան, որ տատուան զով օդէն կը տառապէր, չհանդուրժելով, որպէս իջնել ծովեզերք եւ նաւակով պտոյտ մը կատարել։ Երբ կը պատրաստուէր մեկնելու, բարձրահասակ, չէկ պեխերով, հնամաշ սեւ փափախով, ոտքէն մինչեւ գլուխը փոշիին մէջ կորած, գիւղական գորշ հագուստով մարդ մը ներս մտաւ։ Բարեւեց, ձեռքերը մէջքին սեղմած կանգնեցաւ վաճառատան մէջտեղը։ Տիրան, որ մինչ այդ ոտքի էր, տնտղանքով իր տեղը գրաւեց ու երկաթէ հակայ արկղին փեղկը ճանչելով բացաւ։ Ցետոյ հարցական ուղիղ նայուածք մը նետեց աշխին կէն, վերէն վար չափեց այդ տարօրինակ մարդը։ Նորեկը, անհոգ ու անտարբեր, կը դիտէր պատէն կախուած սիրուն կապերտները։ Տիրան առիթէն օգտուելով, անգամ մըն ալ սուր նայուածքով դիտեց մարդուն դէմքին բոլոր գիծերը։ Ու ցնցուեցաւ։ Քիչ մնաց վար պիտի իյնար, բայց շուտով ինքզինքը գտաւ եւ ամբողջ մարմինը սկսաւ դողալ։

Բէմզին էր։

Մտածեց վրան նետուիլ, եղունգներով ու ակռաներով բզիկ բզիկ ընել։

Ցանկարծ միտք մը յղացաւ, գիտէր շուայտ Բէմզին է, գիւղին է գրէ աղէքը։ Համբերատարեցաւ ու համ... ծուխ մը քաշեց, ապա դառնալով խոժոռ դէմքին, հարցուց ժպտադէմ.

— Պէյ, կ՚երեւի աղօթքի սիրահար մէկն էք որ յափշտակուած կը դիտէք կապերտները։

— Էլհամտուլլահ, ըսաւ մարդը, ներողութիւն խնդրելով սեղանին վրայ դրաւ մրգադարմանէ մ[illegible] ու դժմանէ մասանի մը։

(7)

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

լիս կը հաւաքէր ղաղրեցնել հողատա-
րութիւնը եւ զանազան ձգձգումներէ
վերջ, Մուսուլի քարիւղի խնդիրն ալ
նոր պայմաններու տակ կարգադրուե-
ցաւ. Այս ամբողջ շրջանին Պէքիր
Սըտգը Մուսուլի զինուորական հրա-
մանատարն էր եւ կը վարէր անկախ
ազգայնական քաղաքականութիւն մը,
տաչելով Թրքական կողմին ի նպաստ:
Ֆէյսալ Թագաւորին աչքը մտաւ
մինչեւ այն օրը՝ երբ Սըտգը Ասո-
րիներուն հակաթուրք քաղաքակա-
նութեան վրէժը լուծելու համար՝
ջարդեց զանոնք, եւ այս դժբախտ
մարդիկը Ազգաժողովին հոգածու-
թեան յանձնուեցան, Դաղթեցին
Սուրիա, մինչեւ... Պրազիլիա» Այ-
նուհետեւ Պէքիր Սըտգը, որ իբրեւ
մոլեռանդ մահմետական, նախ կատա-
ղած էր քրիստոնեայ Ասորիներուն
դէմ, պարտաւորուեցաւ քաշուիլ:
Բայց շատ չանցած՝ մահմետական Ի-
րաքի մարդոց աչքը մտաւ:

Ֆէյսալի մահէն վերջ, շատ աւելի ա-
ճեցաւ իր ազդեցութիւնը: Երիտա-
սարդ Թագաւորը, Ղազի, մտերմա-
ցաւ անոր, եւ Պէքիր Սըտգըի մարմ-
նացումը եղող զինուորական-ազգայ-
նական խմբակը կազմուեցաւ անոր:
Իրաքի երիտասարդութիւնը եւ ուսա-
նողութիւնը հոգի կուտային: Եւ եր-
կար ու խորամանկ միջոցներով առաջ
բերաւ 1936 Հոկտեմբեր 31ի պետա-
կան հարուածը: Բանակը կուրաբար
կը հպատակէր իրեն, եւ Սըտգը քա-
լեց Պաղտատի վրայ եւ սպաննել տը-
ւաւ անգլիական քաղաքականութեան
յարեհած եղող պատերազմական նա-
խարարը, Ճաֆէր-էլ-Ասքարի: Ամ-
բողջ իշխանութիւնը, անդիմադիր,
Պէքիր Սըտգըի ձեռքն անցաւ: Թագա-
ւորը լուծեց Խորհրդարանը, Նախա-
րարներու մէկ մասը փախաւ Սուրիա,
եւ Պէքիրի մտերիմ Հիքմէթ Սիւլէյ-
ման վարչապետ եղաւ: Այդ ժամա-
նակէն ի վեր մինչեւ իր սպաննուիլը
Սըտգըի ներշնչումով չարունակ կը
պատժուէին ապստամբ ցեղերը Իրա-
քի հարաւային կողմը եւ իրեն հակա-
խոհ տարբեր ցեղապետները կը պայ-
մանաւորուէին իրեն հետ: Նշանաւոր
է այս առթիւ Սաատապատի դաշնա-
գրութիւնը (1937 Յուլիս 9): Բայց
անկէց ի վեր հետզհետէ կ'աճէր ընդ-
դիմութիւն մը դիկտատորին հանդէպ:
Վերջապէս Սըտգը զոհ կ'ըլլայ ոճիրի
մը՝ զոր ինք սարքեց Ճաֆէրի դէմ:
Սըտգը կարգուած էր Վիեննացիի մը
հետ: Իր անհետացումը ո՛չ պաշտօնա-
կան մեքենականութիւնը կը վտանգէ,
ո՛չ ալ երկրին անդորրութիւնը: Բայց
այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, քա-
ղաքականօրէն իր մահը կը հանդիպի
այնպիսի ժամանակի մը, երբ Ասիա-
կան ծանօթ խնդիրները իրենց վերջ-
նական լուծումը չեն ստացած, եւ
Թուրքիոյ եւ Իրաքի միջեւ կնքուած
պայմանագրութեան մելանը դեռ չէ
ցամքած:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ
եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնն-
րը գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ
ընթեռնլի եւ մելանով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՋԵՐՄՈՒԿ

—.—

Ջերմուկը (Իստի - Սու) ծանօթ է
հինէն ի վեր: Առաջին յիշատակու-
թիւնը կը գտնենք ԺԱ. դարու մէջ,
թէեւ հաւանական է որ աւելի կանուխ
ծանօթ էր ժողովուրդին:

Ամէն ամառ մօտակայ շրջաններէն
մեծ թիւով հիւանդներ կուգան բուժ-
ուելու: Հիւանդներու մեծ մասը կը
տառապի յօդացաւէ: Ամէն տարի կ'ա-
ւելնայ Ջերմուկի մէջ բուժուած հի-
ւանդներուն թիւը: Կարելի է ըսել, որ
մեծ ապագայ ունի Ջերմուկը:

Ջերմուկը կը գտնուի Ազիզբէկովի
շրջանը, հիւսիս-արեւելեան մասին
մէջ, արեւելեան Արփա գետակին ա-
փերուն վրայ, ծովամէջ Իստի-Սու
քրտական գիւղին մօտ: Դիրքը ծովէն
2 հազար մեթր բարձր է: Ունի այդ-
եան հարուստ բուսականութիւն եւ շր-
ջապատուած է կաղնիի անտառով:
Զով եւ մեղմ կլիման, մէշտ կապոյտ
երկինքը, պարեխառն եղանակը, պաղ
եւ վճիտ աղբիւրները, բիւրաւոր ծա-
ղիկներու բուրմունքը ամառանոց մը
դարձուցած են հանքային ջուրի այս
բուժավայրը, որուն արժէքը կ'աճի
տարուէ տարի:

Արփա գետակին ափերուն վրայ ին-
կած երկու բարձրաւանդակները ամէն
կարելիութիւն կուտան ընդարձակե-
լու բուժավայրը: Անթիւ աղբիւրները
որոնք անդադրութեամբ, մանաւանդ
բարձրաւանդակին վրայ այդ աղբիւր-
ներէն գոյացած լճակը ամէն յարմա-
րութիւն կը ներկայացնեն բուժավայ-
րը բարեզարդելու:

Բուժավայրին մօտ կայ ջրվէժ մը,
որ ունի 50-60 մեթր բարձրութիւն:
Այս ջրվէժը կարելի է վերածել ածան-
ելեկտրական ուժի աղբիւրի, ի նպաստ
բուժավայրին պահանջներուն: Երբ
նկատի առնենք, որ բազմաթիւ աղ-
բիւրներու անդադրութիւնը կարելիու-
թիւն կը ստեղծէ փոքր տարածու-
թեան վրայ ելեկտրակայաններու
շարք մը կառուցանելու, կը հասկցուի
թէ ի՜նչ թանկագին ուժ կը ստեղծուի
շրջանին համար:

Ջերմուկի հանքային ջուրերու քի-
միական բաղադրութիւնը շատ մօտիկ
է աշխարհահռչակ Կարլսպատի ջու-
րերուն բաղադրութեան: Այդ տեսա-
կէտով, մեր Ջերմուկը միակն է, որ
ոչ միայն Հայաստանի, այլ եւ ամ-
բողջ Խորհ. Միութեան համար, ա-
ղիքներու եւ ստամոքսի հիւանդու-
թեանց բժշկութեան կրնայ ծառայել:
Ջուրին բարեխառնութեան աստիճա-
նը կարգ մը աղբիւրներու մէջ կը
հասնի 49ի (Կելսիուս): Բնական ջեր-
մութեան այս աստիճանը անգնահա-
տելի ծառայութիւն կրնայ մատու-
ցանել յօդացաւէ տառապողներուն,
ինչպէս եւ բազմաթիւ քրոնիկ բորբո-
քումներու: Կատարուած քննութիւն-
ները ցոյց տուին որ Ջերմուկի հան-
քային ջուրերը ծանր ազդեցութիւն
չունին արեան շրջանին վրայ, այնպէս
որ հիւանդները կրնան աւելի երկար
լողանք առնել, ինչ որ կարեւոր է քը-
րոնիկ հիւանդութեանց բժշկութեան
համար:

Ջերմուկի հանքային ջուրերէն կը գո-
յանայ նաեւ ցեխ մը, որ ծծումբի համ
ունի: Այդ ցեխը տեղ տեղ մինչեւ 37
աստիճան տաք է: Ցեխի պաշարը բա-
ւական մեծ է եւ տարիներով կը բա-
ւէ. Ցեխը թէ՛ յօդացաւի, թէ՛ կանացի
եւ ջղային հիւանդութեանց համար
անգնահատելի է: Ցեխին նախնական
եղանակով օգտագործումը բարերար
ազդեցութիւն կատարած է այդ հիւան-
դութեանց բժշկութեան տեսակէտով:

Ջերմուկը հարուստ է անդր-ժանի-
չական ճառագայթներով, որոնց
կենսաբանական իրական ազդեցու-
թիւնը անժխտելի է բժշկութեան
մէջ: Մեր քննութիւնները թէեւ սահ-
մանափակ են իրենց թիւով, սակայն
դրական արդիւնքները աչքի կը զար-
նեն: Ջերմուկին մօտ արիներու ճամ-
բարին բժիշկը, իբրեւ արդիւնք եր-
կու տարուան փորձառութեան, կը
հաստատէ որ կարճ ժամանակամիջո-
ցի մը ընթացքին՝ արեւը պղինձի
գոյն կուտայ մարմիններուն:

Ջերմուկն օգտագործելու հարցը ա-
ռաջին անգամ դրած է Փրոֆ. Ա. Մե-
լիք-Ադամեան: Ջերմուկ այցելած են
նաեւ, առ ի քննութիւն, ծանօթ բժա-
բոյժ փրոֆէսէօրներ Նալբանդեան,
Ալեքսանդրով, Դիկեւ, որոնք բոլորն
ալ մեծապէս գնահատեցին Ջերմու-
կը:

Դժբախտաբար Ջերմուկին շահա-
գործումը լքուած է իր բախտին:

Որոշուած էր Ջերմուկի մէջ հիմնել
ապաքինարան մը: Երկու տարուան
հոգածութիւնն այն է որ փորուած են
ապաքինարանին հիմերը եւ այսքան:

Առաջին տարին Ջերմուկի մասնա-
ւոր տաղաւարներուն մէջ կային 65
հիւանդներ, երկրորդ տարին՝ 130:
Մեծ մասը մշակներ՝ Հայաստանի գը-
րեթէ բոլոր շրջաններէն: Որով երկու
տարուան ընթացքին Ջերմուկ եկած
են միայն 195 հիւանդ, որոնք պատս-
պարուած էին տաղաւարներու կամ
վրաններու տակ: Հակառակ այս ան-
նախանձելի պայմաններուն, հիւանդ-
ներուն հարիւրին 75ը բժշկուեցան ու
մեկնեցան:

Պարզ էր, որ այս պայմաններուն
մէջ կարելի չէր ապաքինարան ունե-
նալ այստեղ եւ որոշուեցաւ այցելու
բժշկութեան եղանակին հետեւիլ:
Տեղւոյն մէջ կը գործեն մէկ բժիշկ,
մէկ հիւանդապահուհի, երկու առող-
ջապահական պաշտօնեաներ:

Անհրաժեշտ է ձեռնարկել շինարա-
րութեան, Ջերմուկի մէջ: Նախ ջու-
րը հաւաքել եւ բաշխել,
յետոյ շինել լոգարաններ, հիւանդնե-
րու օթեւաններ, ուսումնասիրել կլի-
ման, եւայլն: Ասոր համար շատ բան
կախուած է առողջապահական գոր-
ծավարութեան ձեռներէցութենէն:

ՕՏԱՐ ԱՓԵՐԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

—o—

ՎԱԼԱՆՍ, 20 Օգոստոս.— Ձեր
գործունէութի՞նը, տիկին, կը հար-
ցնեմ Կ. Խաչի վարչութեան անդա-
մուհիներուն:

- Սկիզբէն ի վեր, Կարմիր Խաչը
կ'աշխատէր Վալանսի մէջ. վերջին
ծանօթ խառնիճաղանճը «գրաւեց»
մեր մասնաճիւղը, առանց անոր վե-
րադարձնելու դէթ պաշտօնական
թուղթերն ու կնիքը: 1936 Յունիսին՝
շնորհիւ Տիկին Տիրուհի Միսաքեանի
ջանքերուն, վերակազմեցինք Վալանս-
ի մասնաճիւղը 10 ընկերուհիներով:
Այսօր քսան է մեր անդամուհիներուն
թիւը: Կատարած ենք կեդրոնին հան-
դէպ մեր բոլոր պարտականութիւն-
ները: Ամիսը մէկ անգամ կ'ունենանք
մեր անդամական եւ վարչական ժո-
ղովները: Մուտք ունեցած ենք 2099
ֆրանք, ելք՝ 1295 Ֆր. 20 սանթիմ:
Տեղական հիւանդանոցի հայ հիւանդ-
ներուն եւ չքաւոր ընտանիքներուն
կ'այցելենք երեք ամիսը անգամ մը:
Իբրեւ նպաստ տուած ենք 451 ֆրանք:

1936ին՝ մեր կեդրոնին կազմակեր-
պած օդափոխութեան կայանին՝ իբ-
րեւ նորակազմ մասնաճիւղ՝ մէկ որբ
միայն կրցանք ղրկել. իսկ այս տարի՝
16 Օգոստոսին ղրկեցինք երկու կա-
րօտ որբեր: Մեր վերակազմութեան
նախօրեակին՝ մեզի ծուռ կը նայէին.
իսկ այսօր ամէնէն թթուն իսկ սկը-
սած է գնահատել կազմակերպութիւ-
նը: Տրամադրելի եւ յարմար սրահ
չունինք, ներկայացումներ կազմա-
կերպելու համար: Չունինք նաեւ ու-
րիշ հասութաբեր աղբիւրներ՝ բացի
դաշտահանդէսներէ:

Շ. Սեւան

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԿԵԱՆՔԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

—o—

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ («Յառաջ»).— Հ. Կ.
Խաչի Տիկնանց Վարչութիւնը Օգոստ.
12ին հաճելի հաւաքոյթ մը ունեցաւ
«Սիոն» Միութեան սրահին մէջ: Ներ-
կայ էին հայրենակիցներ եւ Հ. Կ.
Խաչի անդամուհիները: Սիրուն ա-
նակնկալ մը եղաւ Գ. Գուրգէն Միխ-
թարեանի ներկայութիւնը:

Տեղի ունեցան նուագ, արտասանու-
թիւն, մեներգ: Ապա խօսք առաւ ին-
քը՝ Գուրգէնը, պարզելով Հ. Կ. Խա-
չի նպատակը, օգուտները եւ պա-
հանջները:

Այս խրախուսիչ դասախօսութիւ-
նը լաւ տպաւորութիւն թողուց ներ-
կաներուն վրայ որոնք հիւրասիրուե-
ցան պաղպաղակով:

Ուշ էր արդէն, երբ տղաքը միա-
բերան երգեցին ազգային երգեր, իսկ
Երկաթունի եղբայրներ հայկական
պարեր սարքեցին:

Խանդավառ մթնոլորտի մէջ խօսք
առաւ նաեւ Գ. Կ. Ղազարեան, տեղե-
կութիւններ տալով Հ. Կ. Խաչի 44րդ
Պատգ. Ժողովին մասին, որ տեղի
ունեցած էր Ամերիկայի մէջ: Հետա-
քրքրական մանրամասնութիւններ հա-
ղորդեց Հ. Կ. Խաչի գործունէու-
թեան մասին:

Հաւաքոյթը հաճելի տպաւորութիւն
թողուց բոլոր ներկաներուն վրայ:

*** Օգոստոս 13ին Սիոն Միութեան
կողմէ Գ. Գուրգէն Միխիթարեան հը-
րաւիրուած էր խօսելու: Սրահը լեց-
ուած էր: Դասախօսը արագ ակնարկ
մը նետեց մեր անցեալ կեանքին վրայ,
սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը. յուսադ-
րեց, քաջալերեց: Համակրելի բա-
նախօսը ուսուցիչի մը նման դասաւո-
րած էր նիւթը, — մշակութային,
ճարտարարուեստական, գրական, զի-
նական, ռազմական: Բացատրեց թէ
պարտաւոր ենք ամէն գնով հայ ապ-
րելու, որպէսզի կարենանք մեր կոր-
սուած իրաւունքները ձեռք բերել:

Երանի թէ յաճախ վայելէինք այս-
պիսի դասախօսութիւններ, որոնց
շատ պէտք ունի այս ժողովուրդը,
մանաւանդ Պաղեստինի գաղութը:

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

«Հայրենիք» դիտել կուտայ այս
խորագրով խմբագրականի մը մէջ (8
օգոստոս).

— «Բարեգործականի ընդհանուր
քարտուղար Գ. Վ. Մալէզեան պէտք է
տեսած վերջերս գրաւոր կերպով
պաշտպանելու իր կազմակերպութիւ-
նը այն մեղադրանքներու դէմ, որ զա-
նազան կողմերէ չարունակ կ'ըլլան ա-
նոր հասցէին:

Եթէ հաւատալու ըլլանք Գ. Վ. Մա-
լէզեանի խօսքին, Բարեգործականը
բոլորովին տարբեր հաստատութիւն
մըն է, քան այն, ինչ որ հանրութիւնը
կը կարծէ՝ հիմնուելով Բարեգործա-
կանի գործերուն վրայ:

Այսպէս, օրինակ, դուրս կուգայ,
որ Բարեգործականը Ռամկավար կու-
սակցութեան խանութը չէ, ինչպէս որ
բիւրաւոր փաստերով ցոյց տուած ենք
մենք, այլ համազգային, անկուսակ-
ցական, անխտրական եւ չէզոք կազ-
մակերպութիւն մը, որ Դաշնակցա-
կանի ալ, Ռամկավարի ալ հանդէպ
հաւասար դիրք բռնած է:

Մինչդեռ, ինչպէս «Նոր Օր»ի մէջ
կը խոստովանի այժմ ծանօթ նախկին
Ռամկավար մը, «Թեսաղոնիկէի եւ
Թրակիոյ շրջանին մէջ Բարեգործա-
կանին կողմէ նպաստ կը տրուի այն
վարժարաններուն միայն, որոնք կը
գտնուին հակադաշնակցական մար-
միններու վարչութեանց տակ, եւ կը
դադրեցուին նպաստները այն վարժա-
րաններուն, որոնք, ընտրութեանց ըն-
թացքով, կ'անցնին Դաշնակցական թա-
ղականներու ձեռքը»:

Նոյն խորական ոգին Բարեգործա-
կանը ցոյց կուտայ նաեւ Աթէնքի մէջ,
ուր կը պահանջէ դպրոցները յանձնել
ամբողջովին իր բացարձակ հակակըշ-
ռին, մերժելով նոյնիսկ իր հակակը-
շիռը բաժնել Ազգային Կեդր. Վար-
չութեան հետ միասնաբար:

Յատկանշական է, որ Գ. Վ. Մալէզ-
եան, ուրանալով հանդերձ Բարեգոր-
ծականի հակադաշնակցական ուղղու-
թիւնը, կը խոստովանի, որ ուսու-
ցիչներու ընտրութեանց մէջ Բարե-
գործականը նախապատուութիւն կու-
տայ այն՝ ուսուցիչներուն, որոնք
«վարժարաններու մէջ կուսակցական
գործունէութեան հետամուտ չեն եւ
Հ. Բ. Ը. Միութեան աւելի համակիր
են քան հակառակորդ»:

Մինչդեռ իրողութիւնն այն է, որ
նախապատուութիւնը գրեթէ միշտ կը
տրուի Ռամկավարներուն եւ Հօկճի-
ներուն, իսկ Դաշնակցականները, ինչ
առաւելութիւններ ալ ունենան, կը
մերժուին:

Ասոր պատճառը հարկաւ այն չէ,
որ Դաշնակցականները բացառաբար
կուսակցական պրոպագանդով կը զբ-
բաղին, իսկ Ռամկավարներն ու Հօկ-
ճիները երբեք կուսակցական պրոպա-
գանդ չեն ըներ: Երեխաներն ալ գի-
տեն, թէ Բարեգործականը կը հետեւի
հակադաշնակցական անհաշտ քաղա-
քականութեան մը, որ այնքան ագա-
ռակող կերպով երեւան եկաւ մանա-
ւանդ վերջին քանի մը տարիներու ըն-
թացքին:

Ինչպէս ցոյց ենք տուած բազմիցս,
եթէ Բարեգործականը Գ. Վ. Մալէզ-
եանի ըսածին նման համազգային, ան-
կուսակցական, չէզոք կազմակերպու-
թիւն մը ըլլար, երբեք իր բոլոր կարե-
ւոր պաշտօններու վրայ պիտի չդնէր
բացառապէս Ռամկավարներ, այն ալ
ամէնէն թթու տեսակէն: Իսկ ըսել թէ
Դաշնակցականներ չկան Բարեգործա-
կանի մէջ, որովհետեւ անոնք բաւա-
կանաչափ համակիր չեն այդ կազմա-
կերպութեան, կը նշանակէ գլխիվայր
շրջել իրականութիւնը եւ հետեւանքը
շփոթել պատճառի հետ: Ամէն մարդ
գիտէ, թէ Դաշնակցականները պար-
զապէս կը հարկադրուին չհամակրիլ,
որովհետեւ իրենց դէմ մասնաւոր հա-
լածանք կայ եւ Բարեգործականը
Ռամկավարներու կուսակցական գոր-
ծիքն է դարձած:

Ահա թէ, ինչու երբեք համոզիչ չեն
Գ. Վ. Մալէզեանի բացատրութիւնն-
րը»:

«ԿԻՆԴ ԲԱՆԻ՞Ն ԿԸ ԾԱԽԵՍ ԻՆԾԻ»...

—o—

Աֆրիկեցի չէյխ մը լրած է այս
հարցումը ամենայն լրջութեամբ եւ
ասկէ քանի մը ամիս առաջ՝ անգլիացի
գերասան Վիլքոքսին, երբ վերջինը,
իր կնոջը հետ ժամանէն մը կը դար-
ձնէր Գահիրէ, բուրգերուն առջեւ:

Էլ Գաթիր կոչուած այս չէյխը, որ
դիպուածով, ճիշդ այդ պահուն բուր-
գերը այցելած էր, այնքան խանդա-
վառուած է՝ անգլիացի ամենագեղե-
ցիկ դերասանուհիներէն նկատուող
տիկին Վիլքոքսին գեղեցկութեամբ
որ իրապէս ուզած է գնել զայն իր ա-
մուսինէն...

Վիլքոքսին ուզելով քիչ մը զուար-
ճանալ, իր կարգին ամենայն լրջու-
թեամբ հարցուցած է չէյխին, թէ
ի՞նք ինչ գին կուտայ: Եւ իբրեւ առա-
ջին մատուցում ստացած է 10 ոսկի եւ
երեք փոքրիկ ուղտեր... Այս գինը
չի՛ թուած է դերասանին եւ աւելի
բան մը ուզած է: Այն ատեն չէյխը ա-
ռաջարկած է նաեւ պարսկական մեծ
գորգ մը, յետոյ աւելցուցած է խոշոր
ադամանդ մը եւ վերջապէս առաջար-
կած է փոխանակել զայն իր հարեմին
հետ, որ խափշիկ եւ սպիտակամորթ
քսան դեղուհիներէ կը բաղկանայ...

Հակառակ այսքան հրապուրիչ ա-
ռաջարկներուն, Վիլքոքսին չէ յօժա-
րած ծախել իր կինը, ըսելով չէյխին,
որ գոհացուցիչ չեն իր մատուցումնե-
րը եւ այսպէս սակարկութիւնը ձախո-
ղած է:

Հեռացած պահուն, չէյխը գլուխը
շարժելով ըսած է.

— Ինչ զարմանալի մարդիկ էք
դուք, սպիտակամորթներդ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (141)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԻՍ ԿԵԱՆՔԷ)

›››› ● ‹‹‹‹

Վահէի մահը իր հոգիին մէջ անփո-
խարինելի բաց մը թողուցեր էր: Իսկ
այդ բացը ամէն ժամանակէ աւելի
հիմա կը զգար, աչքերը յառած ան-
շուք գերեզմանի չորցած հողին: Պա-
տանեկութեան շրջանին Վահէն իր ա-
ռաջնորդն եղաւ: Տարիներ ամենա-
ծանր պայմաններու մէջ միասին աշ-
խատեցան: Վահէն էր միակ մարդը,
որուն համար Լեւոնի հոգին դիմակ
չունէր: Հիմա արդէն Վահէն չկար.
անոր հետ չքացեր էր ջերմ սիրտ մը,
մտերիմ մը, որուն կրնար յայտնել
սրտի վէրքերը:

«Հայաստանի ամէն սարի ու ձորի
մէջ սփռուած են մեր նահատակներու
նուիրական ոսկորները...», — թեւե-
րը լայն բացած՝ կը շարունակէր Գա-
րեգինը:

Լեւոնը հազիւ թէ ուշադրութիւն կը
դարձնէր անոր խօսքերուն: Հայեացքը
յառած հողակոյտին՝ դառնութեամբ
կը մտածէր անցեալ օրերու մասին:
Վահէն, յեղափոխական կատարելա-
տիպն էր Լեւոնի աչքին: Անսահման
անձնուիրութիւն մը, որուն համար ա-
մէն ինչ էր հայ ժողովուրդը:

Վահէն հազիւ թէ անձնական կեանք
մը ապրած ըլլար. անձը ուրացեր
էր, հայ ժողովուրդով ապրելու հա-
մար: Բոլորը, բոլորը զոհած էր իր
ժողովուրդի սիրոյն, ու հիմա այդ
անսահման եռանդով լեցուած մար-
դէն, այդ յեղափոխական առաքեալէն
քանի մը փտած ոսկորներ կը մնա-
յին:

«Ձեր նահատակները մեր նահա-
տակներն են, օսմանեան պետութեան
վերածնունդի մեծ նահատակները:
Հազար անգամ օրհնուած ըլլի անոնց
յիշատակը: Կեցցէ օսմանեան պետու-
թիւնը, կեցցէ ազատութիւնը, կեցցէ
հաւասարութիւնը, կեցցէ հայ ժողո-
վուրդը»:

Լեւոնը քունէն արթնցողի մը նման
ինքզինքը թօթվեց: Գարեգինէն վերջ
թուրք սպայ մըն էր որ խօսքը վեր-
ջացնելով ամպիոնէն վար կ'իջնար:

Ժողովուրդը խառնուեցաւ իրար, ժա-
մանակ չգտնելով որ Լեւոնը ընկերնե-
րուն միանար: Հարիւրաւորներ իրար
հրմշտկելով կ'ուզէին մօտէն տեսնել
Լեւոն ըսուած մարդը, որուն մասին
այնքան անհաւատալի բաներ լսած
էին:

Մեծ դժուարութեամբ ինքզինքը ա-
զատելով՝ կառք մը նստաւ ու հասաւ
Եկաւեաններու տունը:

———

Բազմութիւնը կամաց կամաց սկսաւ
ցրուիլ: Գիծան, Գարեգինը, Եկաւեա-
նը եւ Գէորգը ի զուր Լեւոնը փնտռ-
ռելէ յետոյ, խմբով վերադարձան Այ-
գեստան: Առիւծ Գեւօն ու Թոփալ Սա-
տանան միասին Սղլիպոյի ճամբէն ա-
ռաջանալով՝ խառնուեցան բազմու-
թեան, որ կարծես հեղեղի մը նման կը
հոսէր լայն ճամբուն վրայ: Իրարու
կողքէն կը քալէին: Թոփալ Սատանան
գլուխը կախ, մտամոլոր վիճակի մէջ,
մինչ Առիւծ Գեւօն գլուխը բարձր բռ-
նած, երբեմն երկար բեխերը կ'ոլո-
րէր, հպարտօրէն աջ ու ձախ նայե-
լով: Թող անցորդները տեսնան թէ՛
ո՞վ է անցնողը:

Աւելորդ է ըսել թէ՝ բոլորի ուշա-
դրութիւնը կեդրոնացած էր Առիւծ
Գեւոյի վրայ: Երեք օրուան ընթաց-
քին, քաղաքի ու Այգեստանի մէջ ան
արդէն յայտնի դէմք մը դարձած էր:
Շատեր անոր պատմութիւններէն տը-
պաւորուած՝ յեղափոխութեան խմբա-
կան ղեկավարը կը համարէին զայն:
Անշուշտ ինք բողոքելու պէտք չէր զգ-
գար: Առիւծ Գեւօն ի՜նչ մեղաւոր էր,
որ մարդիկ արժանիքները գնահատե-
լով ինքնաբերաբար այդպիսի եզրա-
կացութեան մը կը յանգէին:

Առջի գիշեր Եկաւեանի տանը հա-
ւաքուեցան ղեկավարներն ու զինուոր-
ներէն անոնք, որոնք քաղաքը կը գտ-
նուէին, բոլորը միասին սեղանի շուր-
ջը բոլորուեցան, բաժնուելէ առաջ
վերջին անգամ մըն ալ իրար տեսնելու
համար:

Յեղափոխութիւնը վերջացած էր,
ու նոր կեանք մը պիտի սկսէր բոլորի
համար: Պիտի ցրուէին, ամէն մէկը
ո՞վ գիտէ ուր: Վաթսունէ աւելի էին
սեղանակիցները: Հակառակ ոմանց
ճիգերուն ուրախ տրամադրութիւն ըս-
տեղծելու, խրախճանքի սեղանը դար-
ձեր էր հոգեհացի սեղան մը, կարծես
մեռելի դագաղը նոր դուրս ելած ըլ-
լար Եկաւեաններու տնէն:

Մեր բարեկամը՝ Առիւծ Գեւօն, մէկ
երկու բաժակ իրարու վրայ կոնծեց,
ո՞վ գիտէ, թերեւս տրամադրութիւնը
բացուէր, բայց հակառակի նման, քի-
թը աւելի կախուեցաւ: Գրեթէ նոյն
վիճակի մէջ էին մնացած հայդուկ-
ներն ալ:

Գիծան, որպէս տարիքով ամենամե-
ծը եւ պատասխանատու ղեկավարնե-
րէն մէկը, Հայդուկներու կենացը բա-
ժակ վերցնելով՝ ըսաւ.

«Տղաք, հիմա պիտի բաժնուինք,
ամէն մէկս իր տունը: Տարիներով
մենք իրարու համար եղանք հարազատ
եղբայրներէ աւելի: Միասին աշխա-
տեցանք, միասին տանջուեցանք, մեր
այնքան արիւնոտ ճամբուն վրայ, մեր
աղէկ ընկերներէն շատերը թողուցինք
սարերու տակին ինկած, շատերն ալ
բանտերու խորքը մահացան:

Այդ օրերը անցան: Ասկէ վերջ նոր
կեանք մը պիտի սկսի բոլորիդ հա-
մար: Բայց դուք չէք մոռնար, որ
դուք դեռ մեծ ուխտի զինուորներն
էք: Այդպէս եղաք անցեալի մէջ, այդ-
պէս ալ պիտի մնաք:

Դուք ձեր կեանքը նուիրեցիք հայ
ժողովուրդին, հիմա պիտի առաջնոր-
դէք զայն, ծառայելով հայ ժողովուր-
դին: Հազար բերով երթաք, բայց մի
մոռնաք որ ձեր աշխատանքը վերջա-
ցած չէ: Այս քանի օրս ազատութիւն,
հաւասարութիւն բառերը շատ լսե-
ցինք: Այդ նորութիւն մը չէր ձեզի
համար, դուք միշտ ալ ազատ եղաք,
շնորհիւ ձեր քաջութեան ու զէնքե-
րուն: Իրական ազատութիւնն ու հա-
ւասարութիւնը խօսքով չեն գար եւ ոչ
ալ Սուլթանի ֆէրմանով: Ազատ եւ
հաւասար զգալու համար, հայ ժողո-
վուրդն ալ պէտք է միեւնոյն պայման-
ներուն մէջ գտնուի, ինչ որ թուրքն
ու քիւրտը:

Միայն անշուշտ հասկցաք: Քանի
մեր դրացի ժողովուրդները զինուած
են, հայն ալ պէտք է զինուի: Կարիք
կա՞յ ձեզի խօսելու զէնքի անհրաժեշ-
տութեան մասին, անշուշտ ոչ, զէնքի
արժէքը դուք ամէնէն աւելի լաւ գի-
տէք: Ահա ձեր մեծ գործը: Զինել հայ
ժողովուրդը: Ականջնուդ թող ասկէ
ետ չմնին խօսքերս: Զինեցէք հայ ժո-
ղովուրդը: Երթաք բարով»:

Գարեգինն ալ մէկ երկու խօսքով
թելադրեց որ հայդուկները իրենց
գիւղերը վերադառնալով՝ դպրոցա-
կան գործին զարկ տան: Կարգը ե-
կաւ, որ հայդուկներէն մէկն ալ ար-
տայայտուի: Հայդուկները չորս կող-
մէն հրելով գրեթէ բռնութեամբ ոտքի
հանեցին Առիւծ Գեւօն, որ քիչ մը շը-
փոթած, փափախը ձեռքին մէջ դար-
ձնելով՝ սկսաւ խօսիլ.

«Գիծա ջան, մեր աղէկ ախպեր պա-
րոն Լեւոն: Որ Յիսուս Քրիստոս Սինա
լերան վրայ երեւցաւ սուրբ առաքեալ-
ներուն, ըսաւ անոնց, «Գնացէք քա-
րոզեցէք կռապաշտներուն, անոնք
սուրբ հաւատքի բերէք»:

Աղբակեցի սուրբ Բարթողէմոսն ու
Մակուեցի սուրբ Թադէոս Առաքեալ-
ները ան ճամբեց Հայաստան, մեռ-
նիմ անոնց զօրութեանը, որ քանց ու-
րիշ ազգեր, առաջ հայ ազգը սուրբ
հաւատք ընդունէ: Հիմակ ալ դուք,
մեր մեծ ախպերները, մեզի կը ճամ-
բէք մեր տները՝ սուրբ յեղափոխու-
թիւն քարոզելու: Մեր գլուխը շատոնց
ազգի սաֆթարի մէջ գրուկ է: Վեր
մեր աչաց, վեր մեր գլխին. հա ձեր
հրաման, հա սուրբ կաթողիկոսի կոն-
դակ:

(Շար.) **ՄԱԼԽԱՍ**

Տէրսիմի « պարտութիւն »ը աւետելով հանդերձ, Թուրք մամուլը երբեմն կը յիշատակէ Սայիտ Ռիզայի անունը, յայտնելով, թէ ան իր քանի մը որդիներով լեռները կը պատի …

Ով որ կը ճանչնայ Թուրքը, գիտէ թէ ան ինչ ձեւերով պիտի հաղորդէր Տէրսիմի պարտութիւնը, եթէ երբեք այս վերջինը իրական ըլլար ։

Ուրեմն դիմադրութիւնը կը շարունակուէր...

*** Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնը (Ժիմհուրիյէթ, 17 Օգոստոս) ․․

Օվաճըգի ռազմական գինուորներու ջախջախեն հետապնդուած Սէյիտ Րիզա եւ արբանեակները այսօր Սարը Օղլանի մէջ ջոկատի մը հետ դէմ առ դէմ գալով ընդհարում ունեցած եւ ընդհարման հետեւանքով Սէյիտ Րիզայի տղան Շէյխ Հասան ու իր 30 արբանեակները ամբողջովին բնաջինջ եղած են ։

Փախչող Սէյիտ Րիզա խստիւ կը հետապնդուի ։ Շատ հաւանական է որ մօտերս ձերբակալուի ։

Գնդակահարութիւններ կը շարունակուին

Մոսկուայէն կը հեռագրեն․— «Լէնինկրատսքայա Փրավտա» թերթը օգոստոս 21 թուականով կը ծանուցանէ թէ Լէնինկրատի շրջանին զինուորական ատեանը գնդակահարութեան դատապարտած է աշխարհիկ - յեղափոխական - թրոցքիական կազմակերպութեան մը ութ անդամները ։ Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ դատապարտեալները խափանարար գործեր եւ սպանութիւններ կատարած էին երկու գործարաններու մէջ եւ կը պատրաստուէին անհաջողութիւններ եւ խափանումներ կատարել երրորդ հաստատութեան մը մէջ ։ Վճիռը անմիջապէս գործադրուեցաւ ։

*** Քրոնշթատի նաւատորմին մէջ 38 սպաներ ձերբակալուելով, 10ը անմիջապէս դատուեցան եւ դատապարտուեցան զանազան պատիժներու, իբրեւ կուսակիցներ Թրոցքիի ։ Կ'ըսուի թէ գլխաւոր ձերբակալութիւններ կատարուած են «Մարատ» մարտանաւուն մէջ, որ Անգլիա ղրկուած էր, Ճորճ Զ.ի թագադրութեան առթիւ ։ Մարտանաւը վերադարձած ատեն, ըմբոստութիւն ծագած է եւ շատ մը նաւաստիներ փախած են ։ Հրամանատարը կը մեղադրուի թէ թոյլ տուած է որ խորհրդային նաւաստիները ցամաք ելլելով խօսակցին ուրիշ ազգերու նաւաստիներուն հետ ։

*** Երկաթուղիի պաշտօնեաներէն 46 հոգի, որոնց չորսը շատ կարեւոր պաշտօններ կը վարէին, պաշտօնանկ եղան օգոստոս 22ին, իբրեւ զանցառու եւ խափանարար ։ Մանր ճարտարարուեստութեան գործավարը իր տեղեկագրին մէջ ահաւոր յայտնութիւններ կ'ընէ կատարուած զանցառութեանց եւ չարագործութեանց մասին ։

Իտալացիները շահեցան օդարշաւը (3,000,000 ֆր.)

Իսթրէն (Մարսէյլ) դէպի Դամասկոս եւ Փարիզ թռիչքը, որուն կը մասնակցէին չորս ֆրանսական, ութ իտալական եւ մէկ անգլիական սաւառնակներ, վերջացաւ իտալացիներու յաղթանակով ։ Առաջին մրցանակը, 1 միլիոն 500,000 ֆրանք, շահեցան Բուփինի-Փարատիզի, 6190 քիլոմեթրը կտրելով 17 ժամ 32 վայրկեան եւ 45 երկվայրկեանէն, (ժամական արագութիւն միջին հաշուով 352 քիլոմեթր 789 մեթր) ։ Երկրորդ մրցանակը, մէկ միլիոն ֆրանք, շահեցաւ դարձեալ իտալական խումբ մը, Ֆիօրի - Լուչչինի, երրորդը՝ 500000 ֆրանք, նորէն իտալական խումբ մը, Պրիւնօ-Պրունօ Մուսոլինի (այս վերջինը Մուսոլինիի տղան) ։ Չորրորդ հանդիսացաւ անգլիական սաւառնակը, իսկ ֆրանսական առաջինը եղաւ հինգերորդ, հեռաւորութիւնը կտրելով 21 ժամէն (միջին արագութիւն 294 քիլոմեթր) ։

Ահագին բազմութիւն խռնուած էր Պուրժէի օդակայանը, դիմաւորելու համար յաղթականները որոնք Փարիզ հիւր պիտի մնան մէկ շաբաթ ։

Փարիզի աջակողմեան թերթերը կառավարութեան երեսին կը զարնեն ֆրանսական սաւառնակներուն ոկտրութիւնը ։

»»»» • ««««

ՅԱՆԱՅԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ եօթը Մակեդոնացիներ որոնց մեծ մասը կարեւոր անդամներն են նախկին կազմակերպութեան ։ Պաշտօնական աղբիւր մը եւ է բացատրութիւն չի տրուիր այս մասին, բայց կը կարծուի թէ ձերբակալումը հետեւանք է մակեդոնական շրջանակներու գործունէութեան վերսկսումին ։

ԿԵՂԾ ՄՈՒՐՀԱԿՆԵՐՈՎ դրամ գանձելու ձեռնարկը, զոր հաղորդած էինք կիրակի օր, աւելի մեծ համեմատութիւններ կը ստանայ օրէ օր ։ Դաւադրութիւնը սարքուած է Փարիզի մէջ ։ Խարեբաները յաջողած են 29 քաղաքներու մէջ, գանձուած գումարն է 2.175,000 Ֆրանք ։ Ձերբակալուած տասը մեղսակիցներու վրայ գտած են միայն 200,000 Ֆրանք ։

ՉԷՄԲՐԼԷՆ, ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ, Հռոմ կը սպասուի մօտերս, Մուսոլինիի հետ խորհրդակցելու համար Միջերկրականի եւ ուրիշ հարցերու մասին ։— Այս առթիւ նորէն զրոյց կը շրջի թէ Մուսոլինի ալ Գերմանիա պիտի երթայ, Հիթլէրը տեսնելու համար ։

ԱՀԱՒԵԼԻ ՀՐԴԵՀ ՄԸ ոչնչացուց Պուլոնյը - սիւր -Մէրի քազինօն ։ Ամէնէն առաջնակարգ պահուն, նուագախումբը «Մարսէյյէզը» հնչեցուց, որպէսզի հանդիսականները խուճապի չմատնուին ։ Այս հնարամտութեան շնորհիւ մարդկային կորուստ չեղաւ ։ Նիւթական վնասը կը հաշուեն քան միլիոն Ֆրանք ։

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՏՈՒԻ ութերորդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի օգոստոս 28ին, Տովիլի մէջ, ժամը 4ին ։

21 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ Լեհաստանի մէջ, գիւղացիական գործադուլի մը հետեւանքով որ պիտի տեւէ մինչեւ օգոստոս 25 ։

Հ. Յ. Դ.

Փառէզք

ՊԱՆԷԼՕ-ՔՐԵՑԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովները Հինգշաբթի եւ Շաբաթ գիշեր, ժամը 9ին, ակումբին մէջ ։ Շար. Նախորդ ժողովի ։

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ ՔՈԼԱՆՊԻ «Արամ ենթակոմիտէի ժողովները 25 Օգոստոս Չորեքշաբթի, 26 Հինգշաբթի, 27 Ուրբաթ եւ 28 Շաբաթ երեկոները ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին ։ Օրակարգ՝ Ընդ. ժողովի օրակարգի ճաքեցքու քննութիւն ։

Գաւառ

ԼԻՕՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը 28 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, «Լեարդարեան» գրադարանը ։

Օրակարգ՝ շար. Նախորդ ժողովի եւ ընտրութիւն պատգամաւորի ։

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ C. Roger ԹԻՒ 183 Avenue d'Argenteuil (Փլաս Պուրկիյնեանի վրայ) ։

ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Պանէլօ-Քաշանի Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» Ենթակոմիտէի կողմէ, 5 Սեպտեմբեր, կիրակի ամբողջ օրը ։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Մարսէյլի Ամասիոյ, Մարզուանի Հայրենակցական Միութեան կողմէ 29 Օգոստոս, կիրակի ամբողջ օրը Սէն Լուհրան Բէն, Լ. Խօթնեղբայրեանի ագարակը ։

Երգ. արտասանութիւն եւ լն. ։

կը ներկայացուի «ՕՏԱՐ ԱՂՋԿԱՆ ՍԷՐԸ» (զաւեշտ) ։

Զարդեւալոր խաղերու մրցում ։ Զարերու համար կը նուազէ Ծիրմանեան եւ Ընկ. նուագախումբը ։ Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել ։ Ճոխ պիւֆէ սովորական գիներով ։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ., ՓՈՔՐԵՐՈՒ 1 ՖՐ. ։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Պուլվար Նաթիոնալէն առնել 15 եւ 16 թիւ ծանրակառքերը եւ իջնել Սէն Լու ։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

31 Յուլիս — 20 Օգոստոս

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ, Գործ — 528.60 ։
ԼԷ ՊՕԼԻՎ, Հ. Պ.— 140 ։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ— 20 ։
ՍԱԼՈՆ, Ս. Ա.— 40
ՖՕՆԹԷՆ, Կ. Բ — 75 ։
ՓԱՐԻԶ, Կար — 75 ։
ՊՕՄՈՆ, Գործ — 197.85 ։
ՓԱՐԻԶ, Պայր — 80 ։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիկ. Աբ — 40 ։
ՍԷՆ ՓՐԷՍ, Ս. Շ — 70 ։
ԹՈՒԼՈՒԶ, Խաչ — 75 ։
ԱՆԻԷՌ, Օր. Թամ — 100 ։
ԳՈՆՍԹԱՆԹԷՆ, Ս. Մ — 35 (2 ամսական) ։
ՍԱԼԻՆ ՏԸ ԺԻՌՕ, Ն. Օհ — 150 ։
ՄԱՅԱԿԱՆ, Խ. Ղուկ — 140 ։
ԱՎԻՆԵՈՆ, Գործ. Մ — 35
ՎԱՆՎ, Ա. Արզ — 150
ՎՕՔԼԻՒԶ, Մանկ — 70 ։
ՎԱԼԱՆՍ, Լ. Տ — 100 ։
ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊ, Տիկ. Շահ — 70 ։
ԼԱ ՍԷՅՆ ՍԻՒՌ ՄԷՌ, Ս. Կ — 35 ։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Պ — 70 ։
ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, Տէմ — 70 ։
ԹՈՒՐԷԹ, Յ. Սօլ — 35 ։
ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՆ, Ա. Թոր — 35 ։
ՇԱՎԱՆՈԶ, Պչաք — 50 ։
ԱԼԻՆԵՈՆ, Նաբ — 100 ։ Օվ.ի խաչ - ւոյն ։
ՕՐԱՆԺ, Ս. Յ — 40 ։
ՄՈՆԹՐԷՕՅԼ, Տիկին Հ. Աղ — 70 ։
ՊՕՐԸՓԵՌ, Աճ — 35 ։
ԼԸ ՄԱՆ, Թ. Զ — 70 ։
ՆԻՍ, Բ. Դ — 35 ։
ՓԱՐԻԶ, Ս. Թ — 70 ։
ՍՓԹ, Թ. Պ — 140 ։
ՔՐԻՒՓԻՆԿ, Մ. Տատ — 100 ։
ՓԱՐԻԶ (2), Մ. Պ — 140 ։
ԳՈՆՍԹԱՆԹԷՆ, Յովհ — 140 ։
ՌՕԱՆ, Քէօշ — 105 ։
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գործ — 50 ։
ՇԱՎԱՆՈԶ, Խ. Մ — 70 ։
ՊԼԸՄՈՆ, Մ. Տիմ — 70 ։
ՎԻԷՆ, Ն. Խ — 35 ։
ՆԻՍ Ս. Ն — 70 ։
ՄՈՆՓԵԼԻԷ, Ճօհ — 35 ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւրինցի տիկին Սրբուհի Մէնտիլեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Անդրանիկ Մէնտիլեան, հօր անուն՝ Արամ, մեծ հօր անուն՝ Վարդեվառ (Մէնտիլ Տէտէ) ։ 4 տարեկան հասակին աքսորուած է Շէհիր Պըլլայէն (Սեբաստիա) իր մեծ մօր՝ Հանի Մարիամ Չիթպաշեանի եւ իր մօրաքրոջ Աղնիւ Չիթպաշեանի հետ ։ Տեղահանութեան միջոցին զիրենք տեսնողներ եղած են Մալաթիոյ շրջանները ։ Իրենց հասցէն գիտցողներէն կամ իրենց մասին որ եւ է լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել, Madame Serpouhi Mendilian, Usine Diedrich, à Bourgoin, Isère, France ։

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէ արտատպել

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Մարսէյլի «Անդրանիկ» եւ «Մարօ» խումբերու դասախօսական խառն ժողովը տեղի կ'ունենայ ամէն Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ իրիկունները ժամը 7էն 8ը ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն որոշեալ ժամին ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Մշակութային Միութեան Ընդհ. ժողովը 25 Օգոստոս, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ ։ Կարեւոր օրակարգ ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» ◦ ««««

Հովիտը տարածուած էր երկու լեռնաշղթաների մէջ, որոնք ալիքաւոր բարձրութիւններով շուրջանակի սեղմել էին նրան իրանց գրկում, տալով նրա տարածութեանը ձուաձեւ կերպարանք ։

Մէջ տեղից ոլոր - մոլոր պտոյտներով անցնում էր Եփրատի վտակը, որին տեղացիք կոչում էին Աղ - Սու, այսինքն սպիտակ ջուր, նա այնքան մաքուր էր, որ արժանի էր այդ կոչմանը ։ Հովիտի չորս կողմի սարերը պատած էին ճոխ արօտամարգերով, որոնք առատ սնունդ էին տալիս այնտեղ արածող բազմաթիւ անասունների հօտերին, իսկ տափարակի ամբողջ հարթութիւնը պատած էր ցորենի, գարու, կտաւհատի եւ զանազան ընդեղէնների արտերով ։ Այստեղ երկրագործի աշխատող ձեռքը չէր թողել ոչ մի կտոր հող անմշակ ։ Հովիտի մէջ, մինչ միւսից հեռու, գտնւում էին մի քանի հայաբնակ գիւղեր, որոնք թաղնւած էին այգիների եւ ձեռատունկ ծառերի մէջ, եւ հեռուից նայողի աչքին ներկայանում էին որպէս կանաչազարդ անտառիկներ, որոնք առանձին խմբերով որոշւում էին տափարակի միակերպութիւնից, որ զուրկ էր ծառերից ։

Հովիտի բոլորովին ծայրումն էր գտած Օ․․գիւղը և գրաւում առանձին դիրք մէջ ։ Տանուտէր Խաչօի բնակարանը — նրա իսկական անունը Խաչատուր էր,— էր այն տներից մէկը, որ թէ իր մեծութեամբ եւ թէ հարստութեամբ որոշւում էր միւսներից ։ Այս տնից ամէն առաւօտ քշւում էին դէպի նախիրը հարիւրի չափ անասուններ ։ Նրա կովերը, գոմէշները, եզները եւ ձիաները էին ամենաընտիրները ամբողջ գիւղի մէջ ։

Այս տանն էին պատկանում հաղարի չափ ոչխարներ, որոնք սեփական հովիւների հսկողութեան ներքոյ արածւում էին մերձակայ լեռների վրայ ։ Այդ տանն էր պատկանում այն ահագին ձիթհանը — ձէթ դուրս բերելու գործարանը,— որ գտնւում էր գիւղի մէջ ։ Այս տանն էր պատկանում այն գեղեցիկ ջրաղացը, որ գտնւում էր գիւղից դուրս, որի անիւները գարնանային բոլոր եղանակներում անդադար բանում էին ։ Բայց այն, որ աւելի նշանաւոր էր Խաչօի հարստութեան մէջ,— դրանք էին նրան եօթը որդիները, որոնք մինը միւսի ետեւից հասած, ներկայացնում էին նրա տան հարստութեան սիւները ։ Որդիները բոլորը ամուսնացած էին եւ տունը լցուած էր ամէն հասակի երեխաներով ։ Ամուսնացած էին եւ նրա թոռներից մի քանիսը - նրանք նոյնպէս զաւակներ ունէին ։ Եւ ծերունի Խաչօն իր աչքի առջեւ տեսնում էր մի քանի սերունդ որ ապրում էին միասին, որ կազմում էին մի փոքրիկ աշխարհ ։ Գիւղում առակի ձեւ էր առացել այն խօսքը թէ « Խաչօն այնքան զաւակներ ունի, որքան անասուններ » ։

Խաչօի եօթը որդիներից առանց ամուսնանալու մնացել էր ամենակրտսերը, մանկահասակ Ստեփանիկը, որը դեռ նոր էր մտել իր տասն եւ վեց տարեկան հասակի մէջ ։ Բայց նրա դէմքին նայելով, կարելի էր խակոյն նկատել, որ տարիները դեռ չէին տուել նրան այն պատանեկան հասունութիւնը, որ յատուկ է այդ հասակին, մանաւանդ մի այնպիսի տաք երկրում, ուր պատանիները խիստ վաղ այրանում են ։ Ստեփանիկի դէմքը դեռ կրում էր իր վրայ մանկական նուրբ քնքշութիւններ իրանց հրապուրիչ թարմութեամբ ։ Խաչօի բոլոր որդիները ղրում իրանց առանձին պարապմունքները ունէին, թէ հողերի մշակութեան մէջ եւ թէ անասունների դարմանելու մէջ, եւ խիստ հազիւ էին տանը գտնւում ։ Միայն Ստեփանիկն էր, որ շատ փոքր էր մասնակցում նըրանց աշխատութիւններին ։ Նա Խաչօի Ցովսէփ գեղեցիկն էր, որին ծերունի նահապետը չէր հեռացնում իր աչքից ։

Ստեփանիկի եւ Ցովսէփ - գեղեցիկի մէջ կային շատ նմանութիւններ, ոչ այն պատճառով միայն, որ նա իւրայէլի որդու պէս սիրուն էր, հեզ էր խելօք եւ համակրական էր,— այլ եւ այն պատճառով, որ ինչպէս Ցովսէփի, այնպէս էլ Ստեփանիկի հագուստի եւ զարդարանքի վրայ առանձին ուշադրութիւն էին դարձնում ։ Նրա հագին միշտ կարելի էր տեսնել հալէպի ծաղկաւոր բեհեզից գոյնզգոյն զոլերով կարած պատմուճանը, որի վրայ հագած ունէր ծիրանի մանուշից պատրաստած խիլնոցը, որ զարդարած էր ոսկի թելերով ։ Մէջքը պնդած էր Քիրմանի շալէ գօտիով ։ Այն շալվարը պատրաստուած էր Վանայ նուրբ կերպասից ։ Ոտներին հագած ունէր Արզրումի կարմիր կօշիկներ ։ Գլխին ծածկած ունէր կարմիր ֆէս մետաքսեայ սեւ փունջով ։ Ֆէսի տակից թափուել էին նրա շագանակի գոյն մազերը, որ սփռուել էին ուսերի վրայ ։ Մի բանով միայն որոշւում էր Ցովսէփ - Գեղեցիկից, որ Ցովսէփի եղբայրները նախանձւում էին ․ հօրից սիրուած որդու վրայ, բայց Ստեփանիկի եղբայրները բոլորը սիրում էին նրան ։

Ծերունի Խաչօի տունը հեռուից բոլորովին հին եւ նախնական ամրոցի տպաւորութիւն էր գործում ։ Նա իր ուսնդքով, թէ դիրքով ունէր այն բոլոր յարմարութիւնները, որ պէտք են մի բնակութիւն ապահով պահելու համար արտաքին թշնամիներից ։ Այդ ամրոցը պատած էր չորս ահագին պարիսպներով, որոնք քառակուսի ձեւով միմեանց հետ միանալով, թողնում էին զանազան չինութիւններ ։ Դրսից ոչինչ չէր կարելի տեսնել, բացի շատ բարձր աշտարակներից, որոնք միա[illegible] դրւում էին պարիսպների չորս [illegible] կիւնները ։ Ամրոցի շրջապատի մէջ զետեղուած էին բոլոր բնակութիւնները, բոլոր ծածկոցները, որ պէտք էին մի կանոնաւոր տնտեսութեան համար ։

ՐԱՖՖԻ

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Posta. Paris 1678-63

(ՕՐԹՈԼԻԱԿԻ ՀԱՄԲԱՐ' Métro TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Օտար երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 25 AOUT 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3507 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ..

Մինչ Թնդանօթը կ'որոտայ արեւմուտքէն մինչեւ Հեռաւոր Արեւելք, սպառնալով բոցավառել աւելի մեծ տարածութիւններ, մարդիկ չողեկինդ յառաջ կը տանին զինարշաւը, բոլոր ճակատներուն վրայ :

Օրուան թերթերը կը գրեն թէ Մեծն Բրիտանիա 50 միլիոն ոսկի եւս տրամադրած է, առաջին առթիւ շինելու համար շարք մը մարտանաւեր եւ օդանաւեր :

Ֆրանսայի մէջ ռազմափորձեր կը կատարուին, մասնակցութեամբ աւելի քան 600 օդանաւերու, փորձելու համար օդային պաշտպանութեան կազմակերպութիւնը, յարձակողական թէ պաշտպանողական :

Թուրքիա աննախընթաց ռազմափորձեր սարքած է Թրակիոյ մէջ, Եւրոպայի քթին տակ, հրաւիրելով արտակարգ պատուիրակութիւններ: Ոչ միայն Հարաւային Պալքաններէն, այլ եւ Հեռաւոր Ասիայէն,— Իրաք, Իրան, Աֆղանիստան: «Թան»ի թղթակիցը 150 կը հաշուէ օտար զինուորական պատուիրակութեանց անդամները, այս առթիւ չնչանալով ռազմափորձերուն բացառիկ նշանակութիւնը.

Արդարեւ, այդ ռազմափորձերով Թուրքիա ոչ միայն կ'ուզէ առուգել Պոլսոյ պաշտպանութեան միջոցները, այլեւ ապացուցանել իր զինուորական ուժին աճումը,— մանաւանդ օդատորմիղին եւ մեքենայարժ կազմակերպութեան զարգացումը :

Ուրեմն ցուցադրութիւն նաեւ քաղաքական եւ զինուորական ուժի, մանաւանդ ազդելու համար ասիական պետութեանց վրայ, որոնց հետ բարեկամութեան եւ փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիր մը կնքեց յուլիս 8ին, Թէհրանի մէջ: (Թրքական կովկասեաններու Ֆրանսերէն օրկանը՝ «Լը Բօրմը» այդքն խոր խանդավառութեամբ կ'ողջունէ նոր դաշինքը, իր վերջին թիւով. — Օգոստոս):

Տարբեր լման չէ, բայց յիշենք, նաեւ, Սիկիլիոյ վերջին ռազմափորձերը, որոնք պատեհութիւն ընծայեցին Մուսոլինիի՝ նոր ճառ մը խօսելու եւ անգամ մը եւս պանծացնելու հռոմէական կայսրութիւնը: Այլ մանաւանդ նոր Հռոմի յարաճուն զօրութիւնը, իբրեւ զինուորեալ ազգ: Միշտ կազմ եւ պատրաստ «դիմաւորելու որ եւ է ճակատագիր» :

Այս առթիւ, ի՜նչքան նշանակալից էր իր ազդարարութիւնը՝ Հռոմ-Պերլին առանցքի մասին.

— «Կարելի չէ Հռոմ հասնիլ անգիտանալով Պերլինը. կարելի չէ Պերլին հասնիլ անգիտանալով Հռոմը կամ գործելով անոր դէմ: Երկու վարչաձեւերուն միջեւ կը տիրէ գործերու համերաշխութիւն մը »:

Այժմ այս կիսկատար պատկերին հետ աչքի առջեւ բերէք նաեւ այն ինչ որ տեղի կ'ունենայ Սպանիոյ մէջ աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր եւ Չինաստանի մէջ՝ մօտ երկու ամիս է եւ կ'ունենաք հեռանկար մը, որ ոչինչ ունի բարենշան :

Իտալիոյ մէջ, կատարեալ պատերազմ է որ կը մղուի երկու ցամաքներուն վրայ, բայց օրուան վարիչները կը սիրեն բառախաղեր սարքել, « ի բուժումն գայթակղեալ մտաց »:

Այսպէս, սպանիական սպանդը կը համարուի «ներքին գործ», — իբրեւ ջարդուելը, պէտք եղածէն աւելի զէնք, մինչեւ անգամ կամաւորներ ճարած ենք արդէն, մենք ալ դուրսէն կը դիտենք, որ պէտք կրակը մեր սահմաններուն չհասնի.

Շատ աւելի պատկերալից է Ծայր. Արեւելքի պարագան :

Օդարշաւ, ռմբակոծութիւն ծովէն եւ ցամաքէն, ճակատամարտ՝ բաց դաշտի վրայ եւ քաղաքներու մէջ, մինչեւ անգամ կոկորդ կոկորդի կռիւ՝ փողոցէ փողոց, համատարած խուճապ եւ արտագաղթ՝ օտար մարտանաւերու պաշտպանութեան տակ,— այս բոլորը տեղի կ'ունենան աւելի քան մէկ ամիսէ ի վեր: Եւ սակայն, — եղածը պատերազմ չի համարուիր, այլ «զինուորական գործողութիւն»: Եւ երկու կողմն ալ կը սպասեն որ միւսը հռչակէ պատերազմը, որպէս անոր վրայ իյնայ պատասխանատուութիւնը ...

Ուրիշ խօսքով, պատերազմական դասընթացք մըն է որ տեղի կ'ունենայ, եւ ոչ թէ պատերազմ:

Եթէ այս է զինուորական գործողութիւնը, կրնաք պատկերացնել թէ ինչ պիտի ըլլայ բուն պատերազմը, Չինաստանի մէջ կամ այլուր:

Մեծ պատերազմը — այն որ վերջինը պիտի ըլլար — իբրեւ թէ պիտի թաղէր գաղտնի դիւանագիտութեան բոլոր դաւերը, աշխարհը դնելով պայծառ իրականութեանց առջեւ :

Զինադադարի առաջին տասը տարիները հազիւ լրացած, ոչ միայն կատարելագործուեցան գաղտնի դիւանագիտութեան մեթոտները, այլեւ զինարշաւը այնպիսի համեմատութիւններ առաւ, որ անըմբռնելի պիտի թուէր 1914էն առաջ:

Եւ զինարշաւին հետ, զարգացաւ — ամէն օր աւելի կը զարգանայ ռազմարուեստի վերջին գիւտերը, քիմիական պատերազմ :

Դեռ վերջերս, երբ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ հարցումներ կ'ուղղուէին երկրին պաշտպանութեան միջոցներու մասին, պատերազմական նախարարը բաներ մը փսփսաց, սակայն չուզեց յայտնել ամբողջ գաղտնիքը: Հասկցուեցաւ թէ մասնագէտներու յանձնախումբը յաջողութեամբ յառաջ տանելով իր հետազօտութիւնները, գտած է շատ ազդու միջոցներ,— անշուշտ դիտական-քիմիական :

Այսպէս նաեւ ուրիշ երկիրներու մէջ, ուր տարին քանի մը անգամ մարդիկ զարմանազան լուրեր կը տարածեն «մահուան ճառագայթներու» մասին, ամբողջ գաղտնիքը պահելով ընալաբարաններու խորը :

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՄԵԾ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ

»»»» • ««««

Երբ թշնամին Պոլսոյ վրայ քալէ...

« Թան »ի մասնաւոր թղթակիցը կը գրէ Էնկիւրիէն —

Թրքական բանակին տարեկան մեծ ռազմափորձերը սկսան Թրակիոյ մէջ օգոստոս 17էն 18 լուսնալու գիշերը: Առաջնորդը՝ Պալքանեան Համաձայնութեան եւ դրդիչը ասիական սա վերջին դաշինքին զոր ստորագրեց Աֆղանիստանի, Իրաքի եւ Իրանի հետ, Թուրքիա ուզեց այս տարի ապացուցանել իր զինուորական զօրութիւնը եւ մանաւանդ մեքենայարժ կազմակերպութիւնը: Բացի դեսպանատուններու զինուորական կցորդներէն, ասիական եւ պալքանեան զինակիցներուն ընդհ. սպայակոյտներու պետերը հրաւիրուած էին մասնաւորապէս, եւ այսպէս յաջորդաբար հասան զինուորական պատուիրակութիւններ Ռումանիայէն, Եուկոսլավիայէն, Յունաստանէն, Իրանէն եւ Իրաքէն, այս վերջինը անապարանքով կազմուած, քանի որ ընդհ. սպայակոյտին նախագահը սպաննուեցաւ, երբ ճամբայ ելած էր Թուրքիա գալու համար :

Ռազմափորձերուն ծրագիրը երեւան հանուեցաւ միայն գործողութեանց սկզբնաւորութեան օրը — կապոյտ բանակը, որ համախմբուած է Մարիցայի երկայնքը, պէտք է ճեղքէ կարմիր բանակը, որ կը պաշտպանէ սահմանագլուխը, եւ յառաջ նետուի, գրաւելու համար Պոլիսը: Երկու բանակներուն կ'աջակցին օդնական զինուորներ, որոնք կապոյտներուն կը հասնին ինքնաշարժներով, իսկ կարմիրներու՝ ծովային ճամբով: Հակառակ կապոյտներու գրաւած տիրական դիրքերուն, կը սպասուի որ իրենց հակառակորդները կասեցնեն յարձակողականը, յարձակում գործեն լեռնային թնդանօթներով ու մեքենաշարժ հրետանիով, եւ կռիւը փոխադրեն թշնամի երկրին մէջ. Օդատորմիղն ալ մեծ գործունէութիւն կը ցուցնէ երկու բանակներուն մէջ, եւ կը ծանուցուի նոյն իսկ պարաշութով իջնող զինուորներու մասնակցութիւնը: Ինչպէս կը յիշուի, այս Թրքուհին՝ փայլուն դեր մը կատարեց Թունճէլիի (Տէրսիմ) վերջին ապստամբութեան մէջ. ոչ միայն հետախուզութեան, այլեւ կռիւի համար :

Ամէն օր ցեկոյց մը կը հրատարակուի գործողութեանց մասին, ամփոփելով թէ կապոյտ եւ թէ կարմիր բանակին շարժումները: Առաջինին հրամանատարն է Զօր. Ապտիւրրահման Նաֆըզ, միւսինը՝ Զօր. Սապիթ Տօյան: Իրաւարարութիւնը կը կատարէ Զօր. Սալիհ Օմուրթաք, իսկ ռազմափորձերուն ընդհանուր ղեկավարութիւնը յանձնուած է Զօր. Ֆէվզի Չաքմաքի :

Հանրապետութեան նախագահ Աթաթիւրք, որ գործողութեանց սկիզբը ներկայ եղած էր վարչապետին եւ գրեթէ բոլոր նախարարներուն հետ, մեկնեցաւ երկրորդ օրը եւ նորէն պիտի գայ վերջին օրը: Օտար զինուորական պատուիրակութիւնները, որոնք Թաքսիմ փոխադրուած են մասնաւորապէս յարդարուած եւ խնամ՝ հանդստաւէտ շոգենաւով մը, յաջորդաբար կը պտտին ամէնէն շահեկան վայրերը: Սպայակոյտի պետ-նախագահ Զօր. Ասըմ Կիւնտիւզ եւ ուրիշ երկու բարձրաստիճան սպաներ մասնաւորապէս յատկացուած են առաջնորդելու օտար պատուիրակութիւնները, որոնց անդամներուն թիւը կը հասնի մօտ 150ի:

Թուրք մամուլը լայն տեղ կու տայ գործողութեանց, հրատարակելով շարքշարք պատկերներ հրասայլերու, թնդանօթներու եւ մեքենայարժ կազմակերպութեանց : « Ճիւմհուրիյէթ » խօսելով ռազմափորձերուն վրայ, հետեւեալ կերպով կ'եզրակացնէր օգոստոս 18ի խմբագրականը.

— « Մենք, իբրեւ իրատես ժողովուրդ, եւ աշխարհի ամէնէն անկեղծ խօսնակ, կը կարծենք թէ խաղաղութիւնը կրնայ պահպանուիլ միայն զինուորութեամբ. եւ ճիշդ մեր խաղաղասիրական պարտականութիւնը լաւ կատարելու համար է որ մենք այնքան խնամք եւ կարեւորութիւն կ'ընծայենք մեր բանակին »:

ՉԻՆԵԻՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ.

»»»» • ««««

400 սպաննուած, 1000 վիրաւոր Շանկայի մէջ

Օգոստոս 23ին ահռելի ռմբակոծութեան մը ենթարկուեցան Շանկայի չինական մեծ մթերանոցները, որոնք բոլորն ալ բաց էին եւ լեցուն՝ յաճախորդներով: Կը կարծուի թէ 400 հոգի սպաննուած, 1000 հոգի վիրաւորուած են: Ռմբակոծութիւնը բոլորովին քանդեց լայն պատուհանները, ռումբի կտորներ ցրուելով ամէն կողմ. Ռմբակոծութեան ուժգնութիւնը այնքան մեծ էր որ ուրիշ ապակիներ ալ խորտակուեցան եւ չէնքեր վնասուեցան մթերանոցներէն բաւական հեռու: Միջազգային թաղամասի բոլոր հրշէջ վաշտերը անմիջապէս օգնութեան հասան, ինչպէս եւ բժիշկներ եւ հիւանդապահներ. Մթերանոցներուն ամբողջ ճակատը քանդուեցաւ: Ցարակից անգլիական շէնք մըն ալ խորտակուեցաւ, աննկարագրելի խուճապ ստեղծելով պանդոկներուն մէջ.

Վերջին լուրերու համաձայն, տակաւին բազմաթիւ դիակներ կը մնան փլատակներուն տակ: Զոհերուն մեծ մասը Չինացիներ են :

Թուրք բանակը կը շարունակէ գրգռել

Առանայէն « Ճիւմհուրիյէթ »ի կը գրեն — « Թուրք Սէզը » Մարտինէն կը տեղեկանայ որ Ճէզիրէի մէջ (Սուրիա) հրդեհի, թալանի եւ կռիւներու առաջքը դեռ չէ առնուած: «Մեր կառավարութեան արտօնութեամբ Ամուտէն եւ հիւս. Սուրիոյ կարգ մը ուրիշ վայրերէն արաբ եւ այլ տարրերէ բաղկացած հազար հոգինոց փախստականներու զանգուած մը Մարտին ապաստանած է : Քաղաքապետութիւնը ուտելիք եւ խմելիք ու բնակելիք տեղ տուած է այս խեղճերուն, որոնք խիստ ողբալի կացութեան մէջ կը գտնուէին: Հետեւեան եկող այս գաղթականները, մեծ մասով կիներէ եւ տղաքներէ բաղկացած, կ'աղաչեն ու կ'ըսեն. «Կը մեռնինք, բայց անգամ մըն ալ Սուրիա չենք վերադառնար »:

« Սոն Փօսթա» եւս Առանայէն կը տեղեկանայ թէ Ամուտէ գիւղաքաղաքը ամբողջովին վերածուած է Գամըշլըէն եկած օդանաւերուն ռմբակոծման հետեւանքով եւ կ'աւելցնէ — Հայ հրոսակներ մզկիթները ապաստանած 500է աւելի այր, կին ու տղաք վայրագօրէն սպաննած են: Վերադարձողները, 100է աւելի, ապաստանած են թրքական սահմանագլուխը եւ Մարտին կը փոխադրուին :

(Ծ. Խ. — Այս նոյն լուրը նոյն աղբիւրէ «Ճիւմհուրիյէթ»ի հետ կու տայ նաեւ «Աքշամ», բայց Հայերու մասին որ եւ է բառ չկայ):

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌ ԳԵՏՍ ԲԱԲԵԼԱՑԻՈՑ..

—o—

Անցեալ օր, Օշականին հետ այցելութեան գացինք Տօքթ. Քօլօնեանի : Ցնտոյ Շան զ'Էլիզէէն իջանք Քոնքորտ, քերելով Միջազգային ցուցահանդէսի պատերը: Իրիկուն էր արդէն եւ արեւը կը խոնարհէր հորիզոնին վրայ: Ցաղթութեան Կամարէն բոլորակ, ամբողջ պողոտան լեցուն էր ինքնաշարժներով, որոնք ջորեակներու կը նմանէին: Այստեղ այնքան լայն է պողոտան, որ ինքնաշարժներուն վազքը ոչ արագ կը թուի, ոչ ալ ճամբու կը ստեղծէ: Քոնքորտի հրապարակին վրայ, հոն ուր, առեւօք, կը կանգնէին կառափնատները, արձաններու եւ շատրուաններու մէջէն, ինքնաշարժներու հետ մտերմօրէն, կ'անցնինք Թիւիլրիի պարտէզին անկիւնը : Ենք դիմացը պալատանման պանդոկներ: Փարթամ կասկեհներու տակ կը կենանք պահ մը, ու խօսքին թելը կտրելով՝ աչք մը կը արորտցնենք հորիզոնին վրայ :

Լուքսորի կոթողը հրապարակին կեդրոնէն կը ժայթքէ քարեղէն շատրուանի մը պէս: Ինքնաշարժներու անիւներուն երկար վուվուն երաժշտութիւն մը կը ստեղծէ, եւ ընդհանուր ու միօրինակ այս շարժումին մէջ խաղաղութիւն մը կը ծնի :

Արեւը կը հոսի, կը հոսի շարունակ: Եւ ջահասիւներու ապակիները կրակ կ'առնեն :

— Հրաշալի՜ է, հրաշալի՜, կ'ըսէ Օշական :

Եւ սակայն Փարիզ հասած օրը չէր խանդած այս դժոխք-քաղաքին :

— Աս ալ քաղա՞ք է, կ'ըսէր մեր խմբագրապետին :

Բայց Փարիզ աշխարհ մըն է, թաղեր կան որ գիւղերու կը նմանին, թաղեր ալ կան՝ բանգարանի :

Անշուշտ գեղեցիկ են Արմաշն ու Սէօյլէզը, — շարական երգող ջուրերու ունինք հոն, բոլոր եկեղեցիներէն աւելի քաղցր բուրող անտառներ ու դաշտեր, հարսներու նման գիւղին բոլորտիքը շուրջպար բռնած բլրակներ, վարդի թերթով հիւսած երկինքի պատառներ, եւ անհուն երբայրութիւն մը մարդոց եւ կենդանիներու միջեւ :

Բայց թէ գեղեցիկ է Փարիզը, խօսք չուզեր :

Միայն թէ գեղեցիկ է ուրիշներուն համար, անոնց համար որ վայելելու ախորժ ու միջոց ունին :

— Ժամերով պիտի ուզէի պտըտիլ այս ծառուղիներուն մէջ, կասկեհներուն տակ, կ'ըսէ Օշական :

Ցետոյ կ'աւելցնէ .

— Հիմա դուն գիտե՞ս Փարիզի ծառերն ու ծուխը, ուր ուզես՝ կ'երթա՞ս...

— Պալատին տունին պէս, այս Փարիզը հիմա մեր գիւղին պէս է ինծի, կը պատասխանեմ գիւղի պարծենկոտ տղու մը պէս: 14 տարի եղաւ որ Փարիզ կը գտնուիմ, հոս մեծցածի պէս եմ ...

— Ի՞նչ հրաշալիքներ, կը շարունակէ Օշական :

— Այս ամէնը մերն է, կ'ըսեմ նոյն պարծենկոտութեամբ, այս ամէնը մեր արիւնով է շինուած՝ կ'աւելցնեմ այս անգամ լրջութեամբ: Տարեցին պտոյտ ժողովուրդները, խաշանցկեցին բշուառութեան մատնեցին, արիւն քամեցին, որպէսզի շէնքայ իրենց մայրաքաղաքը: Դրական աշխարհակալութեամբ, կրթական բոյներով ու քաղաքական տեսիլներով փոշիի վերածեցին մեր ազգերի իրականութիւնները : Հիմա մեր մնացորդացը գթութեան համար հիւրընկալած են Սէնի ափերուն վրայ, եւ ամենայն շնականութեամբ՝ կարծես բսել ուզեն մեզի.

— **Vous êtes mieux ici, n'est - ce - pas, personne qui puisse vous massacrer...**

Բայց կարծես թէ ջարդարարին պակաս ըլլար մեր միակ փափաքը... Մենք ալ հայրենիք կ'ուզենք ունենալ, մեր հայրենիքով փրկուիլ: Եւ Սէնի ափերուն վրայ պիտի երգենք մեր հայրենիքին զովքն ու կարօտը, ինչպէս երբեմն հին Երուսաղէմցիները... «առ գետս Բաբելացւոց, անդ նստաք եւ լացաք ոգպէս յիշեցաք մեք զՍիովն ... »:

ԱՐԱԶ

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՀԱՅ ՔԱՀԱՆԱՅԻ ՄԸ ՎՐԱՅ

Ֆիլիպէէն կը գրեն — Հայ գաղութը այսօր մեծապէս յուզուեցաւ, Վաղինակ քհնյ. Մինասեանի վրայ կատարուած յարձակման հետեւանքով: Յարձակումը տեղի ունեցաւ օգոստոս 19ին կէսօրէ առաջ ժամը 1.30ին: Վաղինակ քհնյ. շուկայ ելած էր գնումներ կատարելու եւ տուն վերադարձին, ծանօթ գործարանատէր Թովմասեանի բնակարանին մօտ, անոր վրայ յարձակեցաւ տարիքը առած Հայ մը եւ առանց բան մը յայտնելու, 40 սանթիմեթր երկարութեամբ խարտոցով մը երեք անգամ ուժգին զարկաւ քահանային: Արիւնով շաղախուած, Տէր Վաղինակ փախաւ, օգնութեան աղաղակներ արձակելով: Յարձակողը հետապնդեց զայն եւ քանի մը հարուածներ եւս տուաւ, մինչեւ որ անցորդները յաջողեցան զինաթափ ընել :

Ոստիկանատան մէջ պարզուեցաւ, որ յարձակողը 65 տարեկան Հայ մըն է, արհեստով երկաթագործ ու կը կոչուի Քոսթա Դանիէլեան :

Այս մարդը անհաւասարակշիռ բնաւորութիւն ունենալով, կը կարծէր թէ դաւադրութիւն մը սարքուած է զինքը սպաննելու համար եւ թէ պատասխանատուն քահանան է: Մանաւանդ որ, երկու սպառնական նամակներ ալ ստացած էր, իբրեւ ... կատակ :

ՀՐԷԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԲԱԺԱՆՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Սիոնական համագումարէն վերջը, հրէական գործակալութեան հինգերորդ համաժողովն ալ գումարուեցաւ Ցիւրիխի մէջ: Ժողովը իր կարգին հաստատեց սիոնական 20րդ համագումարին որոշումները, եւ միաձայնութեամբ քուէարկեց կանոն մը բանաձեւը որոնցմով կը մերժէ Անգլիոյ արքայական յանձնաժողովին այն տեսակէտը թէ հոգատարութիւնը անիրագործելի է: Այս առթիւ պաշտօն կը յանձնէ գործադիր կոմիտէին ամէն ջնով պաշտպանել հրեայ ժողովուրդին իրաւունքները, որոնք երաշխաւորուած են Պալֆուրի յայտարարութեամբ եւ Պաղեստինի հոգատարութեամբ: Ժողովը կը դատապարտէ արքայական յանձնաժողովին առաջարկած կարկտան միջոցը որ քմահաճօրէն պիտի սահմանափակէ հրէական ներգաղթը: Ցետոյ կը յանձնարարէ գործադիր կոմիտէին շարունակել իր ջանքերը, պլուխ հանելու համար բարեկամական պայմանագրութիւն մը Պաղեստինի Արաբներուն հետ եւ կը խնդրէ բրիտանական կառավարութենէն կլոր սեղանի խորհրդաժողով մը սարքել, անոր շուրջը հաւաքելով Հրեաներն ու Արաբները, բարեկամական համաձայնութիւն մը գոյացնելու եւ Պաղեստինը երբեք չբաժնելու համար: Ժողովը անընդունելի կը գտնէ բաժանումը եւ պաշտօն կը յանձնէ գործադիր կոմիտէին՝ բանակցիլ բրիտանական կառավարութեան հետ, պարզելու համար հրէական պետութեան մը հաստատման ծրագիրը զոր կ'առաջարկէ անգլիական կառավարութիւնը :

Զանազան մարմիններ ընտրած ատեն, համագումարը քաղաքական յանձնաժողով մըն ալ նշանակեց, որ խորհրդակցական հանգամանք պիտի ունենայ եւ որուն կեդրոնը պիտի ըլլայ Լոնտոն :

ԱՆՆՇԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

(ԿԵԱՆՔԸ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ)

»»»» • ««««

« Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութեան (խօսքը Հայաստանի մասին է) տեղական արդիւնաբերութեան ժողկոմ Կ. ԿՈՍՏԱՆԵԱՆԸ, խճճուելով կուսակցութեան եւ Ժողովրդի թշնամիների՝ դաշնակ ու տրոցկիստական բանդիտների հետ ունեցած իր կապերի մէջ եւ կատարելով մի շարք քրէական յանցագործութիւններ, վախենալով մերկացումից, Յուլիս 4ին ինքնասպանութիւն գործեց»

Ճիշդ տարի մը առաջ, 1936 Յուլիս 9ին, «վախենալով մերկացումից», Թիֆլիսի մէջ «անձնասպան եղաւ» Հայաստանի Խանջեանը։

Այս նմոյշները — «անձնասպան»ներու աշխարհէն, այսինքն անոնց որոնք փիզիքապէս կը մեռնին, բարոյապէս ողջ մնալու համար։

Իսկ ահա թարմ նմոյշ մըն ալ «հոգեսպան»ներու աշխարհէն, այսինքն անոնց, որոնք բարոյապէս կը մեռնին, փիզիքապէս ողջ մնալու համար։

«Խորհրդային Գրողների Միութեան վարչութեան Յուլիս 1ի նիստին մէջ քննուել է Միութեան նախկին անդամներ — ժողովրդի թշնամիներ, մերկացուած հակայեղափոխականներ Զ. Եսայեանի եւ Ն. Զարեանի խնդիրը»։

Վարչութեան միաձայն որոշումով Միութեան շարքերէն վտարուեր են «հրկիզահանի», «կեղծաւոր», «հակայեղափոխական» եւ «ժողովրդի մերկացուած թշնամիներ» «Խորհրդային Հայաստանի» խմբագիր Նաիր Զարեան եւ գրողուհի Զապէլ Եսայեան։ Այս վերջինի յանցագործութեանց ցանկին մէջ կը յիշատակուի նաեւ այն, որ «գրողուհի (Զ. Եսայեան) «երկար ժամանակ եղել է Դաշնակցութեան ակտիւ անդամ»։

Այս տեղեկութիւնները — հինցած լուրեր են. Կոստանեանի «անձնասպանութեան» վրայէն անցած է ամբողջ ամիս մը, իսկ Զ. Եսայեանի վտարման վրայէն աւելի քան քառասուն օր։ Առնել տալին, այս քանի մը շաբաթներու ընթացքին, վստահ ենք, որ տեղի ունեցած են բազմաթիւ նոր ու ոչ նուազ ցնցող դէպքեր։ Թերթերը ուշ կը հասնին մեզ, մինչ Ջիկայի մանգաղը կը հնձէ արտակարգ արագութեամբ...

Այնուամենայնիւ, քանի մը խօսք — այս «հինցած» լուրերու առթիւ։

X

Այս աշխարհի վրայ երկիր չկայ, ուր Նախարարի մը անձնասպանութիւնը [illegible] դէպք մը չըլլար։ Եւ բնական է թէ ինչո՛ւ։ Նախարար մը իշխանաւորն է բոլորին եւ, հետեւաբար, անոր մահն ալ կը վերաբերի բոլորին։ Պատուաւոր թէ անպատիւ մահ — նոյնն է խնդիրը, մէկ թէ միւս պարագային հանրութիւնը կը հետաքրքրուի իր իշխանաւորի մահով, արժանաւորին՝ յարգանք ընծայելու, իսկ անարժանին՝ իր պարսաւանքը ուղղելու համար։

Միայն ոճիրներու եւ ոճրագործներու աշխարհին մէջ է, որ Նախարարներու սպանութիւններն ու անձնասպանութիւնները կարելի է կա՛մ այլափոխել եւ կամ քօղարկել։

Կ'ուզենք ընթերցողի ուշադրութեան յանձնել վերջին մէկ տարուան շրջանին պատահած ոճիրներէն երկու դէպք միայն։

Հայաստանի առաջին իշխանաւորը, Աղասի Խանջեան, սպաննուեցաւ Յուլիս 9ին։ Մենք այս մասին հեռագիր առինք միայն Յուլիս 11ին։ Հնար չունենալով ոճիրը քօղարկել, Ջեկան [illegible] օր վերջ հեռագրով լուր տալ արտաքին աշխարհին՝ սպանութիւնը «անձնասպանութեան» փոխելով։

Այս — տարի մը առաջ էր։ Իսկ այսօր, Խանջեանի սպանութենէն տարի մը յետոյ, Նախարարներու սպանութիւններն ու «անձնասպանութիւն»ները այնքան սովորական երեւոյթներ դարձած են, որ հեռագրի մասին այլեւս խորհող իսկ չկայ։ Աւելին։ Ա. Կոստանեանի «անձնասպանութեան» լուրը («Խորհ. Հայաստան» տուեր է իր 4րդ էջին վրայ, «Լրատու»ի (ոճիր-նորկած) բաժնին մէջ, փոքրագոյն գըրերով եւ ընդամէնը քանի մը տողով։

Ջո՛ր... ակամայ բոլշեւիկ մըն էր, երկար տարիներ վարած պետական եւ կուսակցական պատասխանատու պաշտօններ։

«Խորհ. Հայաստան» զոհի ուսերուն կը բարձէ երկու կարգի ամբաստանութիւններ, — քաղաքական եւ քրէական։ Առաջին՝ Կոստանեան «խըճճուած էր դաշնակ-տրոցկիստներու հետ ունեցած կապերու մէջ, երկրորդ՝ գործած էր «մի շարք քրէական յանցագործութիւններ»։

Եւ ահա պաշտօնաթերթը այնքան բնական կը գտնէ պոլշեւիկ նախարարի մը քրէական յանցագործութիւնը, որ մինչեւ իսկ այս առթիւ աւելորդ կը նկատէ տալ բացատրութիւն...

X

Հայակեր է Զապէլը «յոբելեական» մեծարանքը...

[illegible] «Հրկիզահանի՞», նախկին դաշնակցակա՞ն, լրտես եւ ժողովրդի մերկացուած թշնամի՞...

Եւ այս ամէնը — սկիզբն է տակաւին, եւ այն ալ ցանկը Զապէլի գործած [illegible] յանցագործութիւններու, մնացածները նոյն աւելի հիւթեղները պիտի ունենանք եւ այն ալ... «Քրէակա՛ն» յանցագործութեանց [illegible]...

Մենք որ «կը քննադատենք» մեր հին բարեկամուհին. Թոյլ պիտի տայինք, որ ինք խօսէր եւ ինք «ինքնամերկացնէր»։ Իբրեւ «ինքնաքննադատ», Զապէլը մրցակից չունի բազմադակ Խ. Միութեան մէջ։ Եթէ այս շնորհը ընծայէին իրեն, վստահ ենք, որ նոր եւ երկրպագական աւիւնով հրապարակ պիտի գար եւ կախարդիչ անկեղծութեամբ յայտարարէր ի լուր բոլորին.

— «Ամբողջ կեանքս կեղծած եւ ստած եմ, առաջին անգամն է, որ պիտի [illegible] միայն ճշմարտութիւնը եւ ճշմարտութենէն բացի ուրիշ ոչինչ։

«Այո՛, ստորնաքարշ եմ ու կեղծաւոր. հրկիզահան չեմ, այլ բազմահրկիզան. վաճառեցի հոգիս, վաճառեցի գրիչս, վաճառեցի լեզուս, վաճառեցի ինչ որ ունէի եւ ինչ որ կրնայի վաճառել»։

«Ես ապերախտ գտնուեցայ մինչեւ իսկ իմ Մեծ Հօրը, Հանճարներու Հանճարին, մարդկային Մեծագոյն Գրագէտին՝ անմահ Ստալինի նկատմամբ։

«Այսօր սակայն, երբ իմ կեանքը անիմանալի ողորմածութեամբ մը շնորհուած է ինծի՝ կ'երդնում Յաւերժափայլ Հանճարի սուրբ անունին վրայ, անկէ ետք միայն մէկ երես ունենալ եւ միայն իրեն ծառայել...»։

Միամիտները պիտի խորհին, թէ կը չափազանցենք, մինչ մենք վստահ ենք, որ Զապէլի հաւանական «ինքնաքննադատութիւնը» մենք տուինք շատ աւելի աժգոյն գիծերով։

X

Կայ աւելի հոյակա՞պը այս զարհուրելի պատմութեանց մէջ։

Զ. Եսայեանի դատախազներէն եղած է նաեւ բանաստեղծ Աւ. Իսահակեան։

Ան եւս լուռ համակերպումով կըրկնած է այն մեղադրանքը, թէ Զ. Եսայեան «երկար ժամանակ Դաշնակցութեան ակտիւ անդամ է եղել»...

Իր այն գրութեանը մէջ — յաւէտ յիշատակութեան արժանի՛ — զոր Աւ. Իսահակեան զետեղեց «Գրական Թերթի» (Երեւան) 1937 Ապրիլ 23ի թիւին մէջ, «իմ ազատ եւ ստեղծագործ ժողովուրդի հետ» խորագրին տակ (ազա՞տ... կեղծի՞ք եւ ստ՛ա բուն իսկ խորագրին մէջ) խօսելով իր մասին, Աւ. Իսահակեան կը գրէր.

— «Ազնուօրէն եմ հայկական մարտական ազգայնականութեամբ, դաշնակցական ու երկրորդական գործիչ՝ աշխատել եմ անձնուիրաբար...»։

Ջէ՞ որ դատախազին ընդամէնը քանի մը ամիս առաջ լոյս ընծայած այս տողերը կը յիշէր նաեւ Զ. Եսայեան։

Ու երբ Աւօ՛ն իր ամբաստանագիրը կը կարդար, հաւանաբար Զ. Եսայեան ինքնիրեն կը խորհէր.

— «Ազգային եւ սրբի՛կս, դաշնակցական ու երկրորդական գործիչ ըլլալով՝ այսօր կը մեղադրես զիս, որ «երկար ժամանակ» Դաշնակցութեան ակտիւ անդամ եմ եղել»։

Իր վերջին վերադարձէն ասդին Աւօ՛ն Ջիկային երկու անգամ պէտք եկած արդէն...

Մեր յիշատակած յօդուածին մէջ, [illegible] Իսահակեանը կը գրէր.

«Ինձ շատ մեծ վիշտ պատճառեց նաեւ մի քանի գրողների ձերբակալութիւնները, որոնց մէջ ունէի անձնական ընկերներ բայց երբ վերադարձայ Երեւան եւ հնար եղածի չափ ծանօթացայ իրերի եւ իրադարձութիւնների հետ, տեսայ որ մեր կառավարութիւնը (որին անսպայման վստահում եմ) եւ ժողովուրդը ՈՒՐԻՇ ԿԵՐՊ ՉԷԻՆ ԿԱՐՈՂ ՎԱՐՈՒԵԼ ՆՐԱՆՑ ՀԵՏ»...։

Իսկ երկրորդ անգամ Ջեկան բեմ հանեց Աւօ՛ն՝ Զ. Եսայեանը եւ Ն. Զարեանը ամբաստանելու համար։

Խօսքին մէջ նոյնն են բառերը նաեւ այս անգամ.

— Տեսայ, որ մեր կառավարութիւնը — որին անսպայման հաւատում եմ — ուրիշ կերպ չէր կարող վարուել նրանց հետ...

Պարզ է նաեւ իր վախճանը. բարոյապէս սպաննելով՝ Ջեկան պիտի քամէ Աւօ կոչուած կիտրոնի վերջին կաթիլները եւ ապա դուրս նետէ աղտեղութեանց այն կողովը, ուր նետուած են Զ. Եսայեանները։

X

Բոլշեւիզմը նոր բարոյականով ու նո՛ր հիմերու վրայ ամբողջ աշխարհ մը կերտեց...

Մէկ-երկու տարի եւս եւ Խորհրդային Միութեան ամբողջ տարածքին պատժիչ բոլոր հաստատութիւններն ու իշխանութիւնները պիտի մեռնին բնական մահով՝ իրենց գերն ու գործը վերապահելով «սոցիալիստական» գիտակցութեան հասած «ինքնաճանաչ» քաղաքացիներուն։

Արդէն այսօր իսկ այս նոր ու ինքնատիպ աշխարհին մէջ

— Քննադատութիւն չկայ, այլ կան «ինքնաքննադատ»ներ.

— Սպանութիւն չկայ, այլ կայ «անձնասպան»ներ.

— Լրտեսութիւն չկայ, այլ կան «ինքնախոստովանութիւններ».

— Քաղցածներ չկան, այլ կան «ինքնասովահարներ».

— Բանտարկութիւն չկայ, այլ կան «ինքնաբանտարկեալներ».

— Դատ չկայ, այլ կան «ինքնադատապարտեալներ»։

Քաղաքացիները սիրայօժար, «սոցիալիստական» իրենց բարձր գիտակցութեամբ ուժով, իրենք իրենց հաւաք պատիժներ կը սահմանեն, առանց իշխանութեանց սեւէ հոգ պատճառելու...

X

Զարհուրա՞նք.

Մեղմագոյն բառը, զոր պիտի արտասանէինք բարոյապէս աւեր [illegible]։

Ծանր եկաւ իր լուծը մեր խեղճ հայրենիքին, ու ծանր եկաւ մանաւանդ իր բարոյական լուծը։

Ի՞նչ կը կատարուի այսօր եւ ի՞նչ պիտի ըլլայ վաղը — ոչ ոք չի գիտեր։

Կը սարսին բարոյական վերջին կռուաններ Հայաստան Աշխարհին, որ ամուր էր, զօրաւոր եւ հաստատուն իր հին ու բազմադարեան բարոյականով։

(Խմբագրական «Յուսաբեր»ի)

ՁԱԽՈՂՍԾ «ԿՈԹՈՂ»Ը

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ի՞նչ կը ներկայացնէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի [illegible] կոթողը

Մարդ կը փորձուի հաւատալ եղած գովեստներուն, դեռ գիրքը ձեռք չառած

[illegible], թղթատած ըլլալով գիրքը՝ բնաւ համակարծիք չեմ բարեկամիս՝ Վ. Անդրէասեանի յայտնած ջերմ գնահատութեան։ Երեւի բոլորովին անտեղեակ, «Նաւասարդական կոթողի» յղացման ու նախաձեռնութեան պարագաներուն, ծրագրին, նախատեսուած բովանդակութեան ու մանաւանդ թափուած ճիգերուն ու աշխատանքներուն, զոր պարզեցի նախորդ յօդուածով, Փարիզի ակումբներուն շրջանակին պէտք անակնկալ հաճոյք մը պատճառ է առաջին անգամ թղթատելով զայն։ Անշուշտ գնահատելի է սեւէ նախաձեռնութիւն ու գործունէութիւն որ կ'ըլլայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունով. միայն թէ պէտք է համապատասխանէ նախատեսուած նպատակին, եղած զոհողութեանց, կարեւորն ու հիմնականը՝ երկրորդականէն կարենալ զանազանելու հեռատեսութեամբ, դէպքերուն, երեւոյթներուն եւ անձերուն իրենց արժանի տեղը եւ արժէքը տալով։

Այս տեսակէտով, դժբախտաբար ես ձախողած ձեռնարկ մը պիտի նկատեմ «Կոթող»ը, կիսատ, անկատար, անճաշակ ու բոլորովին հեռու մեր երեւակայութեան մէջ պատկերացուած հատորէն, գործ մը, որ ոչ մէկ կերպով կրնայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տասնամեայ գործունէութիւնը խորհրդանշել, 8 — 9 երկար տարիներու յաղթանակ մէջ մը վերջ, սխալ ամիսներու մեր տքնաջան աշխատանքներուն եւ զոհողութիւններուն

Ամէն բանէ առաջ, այդպիսի հատոր մը խմբագրութիւնը եւ անոր աշխատակցութեան նախապատուութիւնը կը պատկանի առ հասարակ հայ մարզական շարժումի եւ մասնաւորաբար Հ. Մ. Ը. Մ.ի մէջ թրծուած, անոր հետ միս ու ոսկոր դարձած հին ու նոր մարզիկներու, հոգ չէ թէ իրենց գրութիւնն ու ոճը հեռու ըլլայ քիչ մը բարձր գրականութենէ։ Թղթատեցէք 220 էջնոց այս գիրքը եւ ըսէք թէ բացի քանի մը վեթերաններէ, քանի՞ ստորագրութեան կը հանդիպիք որոնք հայ մարզական կեանքին մէջ անուն մը ձգած կամ գործունէութիւն մը ունեցած ըլլան։ Բացի Ե. Թ. Հինդլեանէն, Հ. Ծիրմէջեանէն, Ա. Քրիստեանէն եւ այս տողերը ստորագրողէն, ուրի՞շ կան նախապէս աշխատակցելու հրաւիրուած Հ. Մ. Ը. Մ.ականներէն։ Ո՞ւր է, օրինակ, Կարօ Ուշագլեանը, Շաւարշի օրերէն 'հանդէս մարմնակրթանքի' հաւատացեալը, որ ժամանակին իր աշխատակցութիւնը [illegible], ժամ առաջ հասցնելու համար։

Ինչպէս կ'երեւի, խմբագրական նոր աշխատանքը ստանձնած է Ներսէս Աստուածատուրեանը, — ու իբրեւ այդպիսին կ'երեւի բազմաթիւ գրութիւններու տակ։ Աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար որ դուրսը մնացողներուն ալ տեղ թողուէր քիչ մը։ Հաշուելու ժամերութիւնը յանձն առինք ուղղանք որ եօթը տարբեր գրուածքներու տակ, ամենքը չափէն աւելի երկար, կ'երեւային Ն. կամ Ն. Ա. սկզբնատառերը։

Իմ կարգիս, ես ալ մէկէ աւելի աշխատակցութիւններ գրած էի, ընդառաջ երթալով եղած խնդրանքներուն։ Ու հակառակ այդ տքնաջան աշխատանքներուս, քիչ է մնացեր որ ես ալ դուրս ձգուէի հատորին մէջ երեւալու երանութենէն։ Քիչ է մնացեր կ'ըսեմ, որովհետեւ կամ ու չկամ։ Ի զուր փընտռեցի ստորագրութիւնս կրող գրութիւն մը։ Ի վերջոյ, յաջորդական յօդուածներս կարդալու պահուս, վերյիշեցի ինը տարի առաջ գրած մարզական ուսումնասիրութիւնս, որ առանց պատճառ ծանօթ ըլլալու ինծի հոն կ'երեւայ անստորագիր։ Ու այս [illegible] զանցառութեան համար չըմեղանքի ոչ մէկ գիր, բացատրութեան ոչ մէկ խօսք խմբագրութեան կողմէ։ Գրուածքս կիսով ընդհատուած է հոն, ուր կ'ըսկսի բուն նիւթը, առանց նոյնիսկ յիշատակութիւն ընելու ընդհատուած մասին։ Այդ ուսումնասիրութիւնս նուիրուած է առ հասարակ հայ մարզական շարժման վերածնունդին քսանամեակին ու Հ. Մ. Ը. Մ.ի տասնամեակին, բուն ոգին ըլլալով այս վերջին բաժինը, ինչպէս «Կոթող»ին իսկ նպատակն է։ Հետեւաբար Հ. Մ. Ը. Մ.ի գործունէութիւնը պանծացնելէ առաջ, հարկ կը տեսնեմ նախապատերազմեան շըրջանի եւ Քրիստեանի օրերուն պատկերը տալ, գալ յանգելու համար մեր օրերու գործունէութեան։ Եւ սակայն յարգելի խմբագիրը գրութեանս խորագիրն իսկ անտեսելով ու հակառակ անոր՝ ընդհատած է զայն հոն՝ ուր կը սկսէր երկրորդ բաժինս։

Ու դեռ ի՞նչ թերութիւններ կամ զանցառութիւններ։ Փոխանակ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ծագման, զարգացման, Պոլսոյ, գաւառի ու արտասահմանի մասնաճիւղերու գործունէութեան, ողիմպիական խաղերու, մեր արժէքաւոր մարզիկներու, անոնց մրցանիշներուն, Ֆութպոլի ազգային ու միջազգային խաղերուն, սկաուտական փայլուն գործունէութեան, տողանցքներուն, բանակում-ցուցահանդէսներուն, Հ. Մ. Ը. Մ.ի բարեսիրական ձեռնարկներուն, հանրային հաստատութեանց օժանդակութեան, որբանոցներու մարզական կեանքին, անհետացող ու ապրող հայ մարզիկներու կեանքին ու գործունէութեան ու դեռ շարք մը շահեկան ու հետաքրքրական նիւթերու շուրջ ուսումնասիրութիւններ ու պատմական տեղեկութիւններ տալու, հատորը գրեթէ մեծ մասամբ լեցուած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի հետ կապ չունեցող և շատերուս անծանօթ անուններով։ Առանց իրենց արժէքն ու հեղինակութիւնը կասկածի տակ դնելու, կը վախնամ որ իրենց երկարապատում, իրթին ու մեր ձեռնարկին հետ [illegible] ունեցող գրութիւններով ընթերցողին մասնիկը չըլլան։ Օրինակ, հոս մը ճշտատակած ըլլալու համար հարց կուտամ, ի՞նչ գործ ունի մարզական հատորի մը մէջ պաշտելի Կոմիտաս վարդապետին հայ դեղջուկ պարի մասին գրած մէկ ուսումնասիրութիւնը, այն ալ սեւէ տեղէ մը արտատպուած։ Արդեօք մարզական նի՞ւթ կը պակսէր թէ գրողը։

Իսկ պատկերազարդումը խղճալի եւ իսկ ինքնատիպ։ Եթէ այսքան ծաղրանկարի վերածուած չէի կրնար երեւակայել զայն։ Քրիստեանի մաշած մէկ քլիշէն դատ, կ'երեւան Վահան Զաւրակի, Մ. Գուլումճեանի եւ [illegible] + Ե. Այնթապի լուսանկարները։

Մեր մարզական սերունդի ամբողջ փաղանգէն, մեր մարզական ու սկաուտական այնքան ազգային գործունէութիւններէն ուրեմն, որոնց մասին մեծ քանակութեամբ լուսանկարներ տրամադրուեցան ամէն կողմէ խմբագրութեան, միայն այս չորս լուսանկարները ջոկուեր ու յարմար նկատուեր են արտատպուելու։

Դեռ աւելին...

Գիրքը պատկերազարդուած է այլապէս չինծու, երեւակայական, խեղճ ու կրակ ու պատանիներու դասագըրքերը զարդարելու սահմանուած պատկերներով, որոնք սեւէ կապ կամ շահեկանութիւն չեն ներկայացներ մեր ձեռնարկին համար։ Օրինակ Արարատի պատկերը, Հայկ Նահապետը, Տրդատ Մեծը, Վահան Մամիկոնեանը, Կարօն եւ իր ընկերները...

Ծայրէ ծայր թղթատելէ վերջ, ի զուր փնտռեցի գոնէ անշուք անկիւն մը երախտագիտութեան հարկի այն երկու նուիրատուներուն որոնք յօժարակամ հազար ֆրանքի գումար մը տրամադրեցին հրատարակութիւնը դիւրացնելու համար։

Կրնայ մաղթել որ նոր տպագրութեամբ մը այս հրատարակութիւնը ամբողջացուի նիւթերու, լուսանկարներու եւ աշխատակիցներու լրիւ ցանկով, այնպէս ինչպէս ծրագրուած ու նախատեսուած էր.

ԳՐ. ՃՈԼՈԼԵԱՆ

[illegible]

—o—

Տիրան ի՛նչ այս յայտնութեան ճիգ կ'ընէր ինքզինք զսպելու։ Գլանիկ մը վառեց եւ հետ մըն ալ իրեն հը- [illegible] ձիով երկրուած խաչարդայց մը հանեց եւ սկսաւ մատանին քննել։ Այնպէս ձեւացնելով որ վինոցը երկրորդական էր, բայց ինք պատրաստ էր կեանքը եւ հարստութիւնը զոհել իր ամենամաքուր [illegible] մէկ յիշատակը ձեռք ձգելու համար։ Ջէ՞ որ 12 տարիէ ի վեր կը տառապէր։ Կրկին միաք մը յղացաւ «Էֆէնտի», բսաւ, այս վաճառատան բուն տէրը այսօր բացակայ է. ես պարզ գործակատար մը ըլլալով, այսպիսի թանկարժէք զարդերը առանց այդ[illegible] հաւանութեան չեմ կրնար ծախել. եթէ չէք նեղուիր, հաճեցէք վաղը ներկայանալ։

Բէժդի քիչ մը խորհելէ վերջ ծանուցաւ եւ ցած ձայնով մը բսաւ.

— Դրամի շատ պէտք ունիմ. եթէ կարելի է այսօր.

— Շատ լաւ, վրայ բերաւ Տիրան ձեռքերը շփելով. առէք ձեզի ձեռքէ 50 ոսկի թուղթ, ձեր զարդերը ձգեցէք հոս ու վաղը առաւօտ կը կարգադրենք. կարծեմ պարսիկ առեւտրականները անկեղծութեան եւ վստահութեան վաղեմի համբաւ կը վայելեն ձեր երկրին մէջ։

— Ձեր ուզածին պէս ըլլայ. բսաւ Բէժդի եւ 50 ոսկին գրպանելով ակերցաւ, վաղը առաւօտ 10ին հոս եմ։

Մարդը մեկնելէ ետք, Տիրան ձեռքերը դողալով վեր առաւ վինոցը, բըկաւ ուշադրութեամբ դիտեց։ Ծակերուն մէջէն դեռ կը մնային արիւնի բիծեր։ Քիչ մնաց որ կրկին պիտի մարէր. բարեբախտաբար այդ պահուն ոտքի ձայն առաւ, զսպուեցաւ անհամբերութեամբ, վինոցը և մատանին դրամարկղը դրաւ եւ ծանր փեղկը գոցեց, ապահովութեան սանակը դարձուց, բանալիները խնամքով գրպանը դրաւ։ Ցերեկոյ խանութին փեղկերը քաշեց եւ [illegible] ցաւ Շահոլէնտար կայքնոն։

Ներս մանելէ առաջ ուշադրութեամբ ներսը եւ դուրսը նայեցաւ, մի դուցէ Բէժդին հոն ըլլար ընկերներով եւ թերեւս գործին ձախողութեան պատճառ մը պատահի։ Բոլորովին ապահովուելէ վերջ, ծառերուն հովանիին տակ առանձին սեղան մը գրաւեց։ Ըմպելի մը ապսպրեց, խոշոր աման մըն ալ սառ միասին եւ մէկ ժամուան ընթացքին չորս հատ պարպեց։ Կեանքին մէջ առաջին անգամն էր որ այնքան կը խմէր։ Բաւական կազդուրուեցաւ, գրպանէն տետրակ մը հանեց, ընկերները դրի առաւ, յետոյ ոտքի ելաւ եւ հանդարտ ծովը քանի մը անգամ դիտելէ վերջ գնաց տուն։

Նախքան սենեակ անցնիլը, մտաւ պարտէզը, բրիչ մը եւ բահ մը առնելով բարձրացաւ սենեակը, դուռը ետեւէն կղպեց եւ ապահով անցաւ գործի։ 8-10 մեծկակ զարկերով բահը եւ բրիչը ծրարեց բռնակները մը կանչեց, ինքն ալ միասին փոխադրեցին խանութ։ Ցուցումէն մարթուած հաւէ մը նման կը դողար։ Խորհեցաւ պէտք չէր ընկրկիլ։ Խանութին դուռը գոցեց ամրապնդելով, ծրարը քանդեց, բահը եւ բրիչը առնելով իջաւ նկուղը։ Մոմին աղօտ լոյսին մօտեցուց ժամացոյցը։ Ճիշդ վեցն էր. վերարկուն հանեց թեւերը սօթտելով սկսաւ հողը փորել։ Սկիզբը բաւական դժուարութիւն կրեց, երբ թիզ մը իջաւ, անկէ ետք կակուղ հողը ինքնին կը քակուէր։ Արիւն քրտինքի մէջ անընդհատ կը փորէր ու հողը դուրս կուտար։ Երեք ժամ աշխատելէ վերջ, մօտաւորապէս երկու մէթր խորութեամբ փոս մը բացած էր։

Կանգ առաւ, ոտքի կենալու կարողութիւն չէր մնացած, քիչ մը հանգստացաւ, վերարկուն հագնելէ ետք դուրս ելաւ նկուղէն, եւ կափարիչը խնամքով մը փակեց։ Լուացուեցաւ, սրբուեցաւ, բնական վիճակը գտնելէ ետք մեկնեցաւ տուն։ Ճաշեց եւ մտաւ անկողին։ Թէեւ գլուխը կ'եռար, սակայն չափազանց յոգնած ըլլալուն շուտ մը քնացաւ։ Սովորականին լարուած ժամացոյցը զարկաւ, հակառակ այնքան յոգնութեան ցատկեց անկողինէն ու գիշերանոցով անցաւ խորհրդաւոր սենեակը։ Սովորականին պէս աղօթքը վերջացնելէ ետք, դուրս ելաւ, մէկ երկու գաւաթ գոնեաք խմեց եւ նորէն մտաւ անկողին։

Առաւօտ կանուխ արթնցաւ, հագուեցաւ, լուացուելէ ետք, ատրճանակը լեցուց եւ գրպանը դրաւ, դաշոյնն ալ մէջքին կապեց անմիջապէս ձեռքով եւ դուրս ելաւ տունէն։ Առաջին հանդիպած ճաշարանը մտաւ բաւական ախորժակով նախաճաշեց եւ գնաց գործատեղին, սպասելով Բէժդիի գալուն։

Կէս ժամ վերջ Բէժդին քնաթաթախ օրօրուելով ներս մտաւ, ու առանց բարեւելու աթոռ մը առնելով նստաւ, գլանիկ մը վառեց։ Քանի մը անգամ արագ արագ ծուխը ներս քաշելէ ետք, դէմքը սկսաւ քիչ մը պայծառանալ։ Ու դառնալով Տիրանին.

— Քինչիւք պէյ, կը յուսամ թէ յաջող կարգադրութիւն մը ըրած էք, որովհետեւ ես ալ այսօր իսկ մեկնելու մտադիր եմ եթէ...

Տիրան ոտքի ելաւ, ուղղուելով դէպի ներքնասենեակը, ուր անթափանց ապակիի շրջանակներով խանութը երկուքի կը բաժնուէր։ Առաւ սեղանին վրայէն մատանին եւ դառնալով Բէժդիի բսաւ.

— Վինոցի մասին համաձայն ենք 300 ոսկի, գալով մատանիին, ընտիր փըրլանթի չէ, խաբուած ըլլալու էք. եթէ կ'ուզէք ներս անցէք եւ դուք ալ խոշորացոյցով նայեցէք, որպէս զի ապահով ըլլաք։

Բէժդին աչքերը տրորելով մօտեցաւ սեղանին եւ սկսաւ քննել։

Ինչ որ տեղի ունեցաւ այնուհետեւ, չեմ ուզեր պատմել։ Տիրան 12 տարի վերջը լուծած էր եղբօրը, հօրը, մօրը եւ քրոջը վրէժը։ Բայց, դէպքը այնքան ցնցած էր զինքը, որ շատ չանցած հիւանդացաւ եւ դարմանուելու համար մեծ քաղաք մը փոխադրուեցաւ, ուր ի վերջոյ մեռաւ հակառակ բոլոր խնամքներուն։

Այսպէս մարեցաւ հին բոյն մըն ալ հարիւր հազարներու հետ։

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐՕԵԱՆ

(Վերջ)

ՀԱՅԵՐԸ ՃԱՎԱՅԻ ՄԷՋ

Պաթավիայէն (Ճավա) կը գրեն.—

Պաթավիայի մէջ ներկայիս կան մօտաւորապէս 60 Հայեր։ Ունին եկեղեցի մը, որ 1854ին կառուցուած է։ Հովիւն է Վահան քհնյ. [illegible]։

— Սուրապայայի մէջ (արեւելեան կողմը Ճավայի) կան 250 Հայեր, 1927 [illegible] ունին Ս. Գէորգ եկեղեցին, որ [illegible] թուին կառուցուած է։ Ունին նաեւ «Մանուկ Յարութիւնեան» անունով դպրոց մը եւ «Հայկեան Միաբանութիւն»ը, որուն նպատակն է որբերուն եւ այրի կիներուն օգնել։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՍԿԵ ԱՂԲԻՒՐ

— o —

Խորհ. Հայաստան, 22 Յուլիս.— Ոսկէ-Աղբիւրը կը բխի Ալլահվէրդիի շրջանի Սանահին գիւղէն ոչ հեռու, անառիկ ժայռի մը ստորոտէն։ Երկուին ճառագայթները կ'իյնան խիտ ծառաստաններուն վրայ, բայց չեն կըրնար թափանցել մինչեւ գետին, ու մութ հալելով կ'ոսկեզօծեն ծառերուն տերեւները։ Այդ պատճառով, ժայռերը ծածկուած են կանանչ մամուռով եւ խոնաւութիւն կը սառեցնէ մթին ծմակին մէջ։ Ջուրը կը կարկաչէ ողորկ խիճերուն վրայ, քիչ անդին զարնուելով կը կորսուի, կը սուզի հողին ճեղքերուն մէջ։ Զինջ ու վճիտ է ջուրը, ինչպէս կուսնկին աչքը, եւ շատ պաղ։ Դարեր շարունակ հոսեր է այդ ջուրը, բայց Սանահինցիները խորհեր են որ օր մըն ալ ինքնաբերաբար կը հասնի իրենց գիւղին, կը յագեցնէ մարդոց, կենդանիներուն եւ պարտէզներուն գարաւոր ծարաւը։ Հին իշխաններ արգիլեր են գիւղ - գիւղացիներուն՝ խմել Ոսկէ-Աղբիւրին ջուրը, որ կը բխի «Թագաւորական հողէն»։

Ոսկէ-Աղբիւրին ջուրին պէս, աւարմօրէն հոսեր են տարիները, մինչեւ որ աշխատաւորները, իրենքիրենց ճակատագրին տէր, ուզեցին օգտուիլ այդ ջուրէն։

Քանի մը ամիս առաջ, ժողով կ'ըր անտառին եզերքը։ Հաւաքուեր էին ազատմարդիկ ու կանայք, ծեր ու մանուկ։

Նախագահը յայտարարեց.

Ոսկէ Աղբիւրի ջուրը գիւղ բերելու համար կառավարութիւնը մեզի 120.000 րուբլի վարկ յատկացուցած է.

Ցնծութիւն, ինչպէս բացուող արշալոյս, ծաւալեցաւ գիւղին վրայ։ Ձեռնափայտին յենած՝ ծերունի մը, խորապէս յուզուած, հանեց գդակը եւ խոնարհ տեղ՝ քաղցրօրէն ժպտեցաւ այսքան։

Հետեւեալ օրը եկան ճարտարագէտները։ Իրենց գործիքներով չափեցին յափշտակեցին կանանչ լեռնալանջը, փոսեր փորեցին եւ ցիցեր տնկեցին գիւղէն մինչեւ թաւ ծմակը, ուրկէ Ոսկէ-Աղբիւրը կը բխի յորդ եւ անսպառ։

Եւ սկսաւ աշխատանքը։ Գիւղացիները, բահ ու բրիչով զինուած՝ գրոհ տուին։ Քանդեցին լեռնալանջը, ժայռերը պայթեցան ուժանակով ու ճերմակ ծուխը ամպի նման, տարածուեցաւ կանանչ անտառին վրայ։

Մարդիկ կ'աշխատէին խանդավառ եւ համդ.աղին։ Ներսէս Մոսինեան կը զարնէր բրիչը, Յարութիւն Խիլյեան լծակը կը դնէր քարին տակ, որ չուանալով կը վազէր դէպի ձորը։ Անդրանիկ Երանեան ուժանակ կը զետեղէր ժայռին փորին մէջ, քիչ վերջ կը թընդար ամբողջ լեռնաշխարհը, արձագանգը կը զարնուէր ժայռախոտ ձորերուն ու կը փշրուէր, կամաց-կամաց կը մեռնէր մթին ծմակին մէջ։

Իսկ գիւղին մէջ, աշխատաւորներու ուրիշ խումբ մը կը պատրաստէր ծորակներուն տեղը։

Երբ ամէն աշխատանք լրացաւ, գիւղին նախագահը պղինձէ եօթը ծորակ

[...]

— «Ինչո՞ւ ... չէ՞» ...

Թ. ԻՆՋԻՋԵԱՆ

ԿԱՐԱՄԱՏԱՆԵԱՆ ՋԻՐԱՐ

—o—

Երեւանցիներուն ոչ միայն բարոյական, այլ եւ մտաւորական յառաջդիմութեան ասպարէզը հասկնալու համար, կ'արժէ արձանագրել հետեւեալ իրողութիւնը։

«Խորհ. Հայաստանի յօդուածագիրներէն մին, ամբաստանելու համար Պետհրատի նախկին տնօրէնը, Ե. Զօփուրեան, կ'արձանագրէ Պուշկինի հայերէն հրատարակութիւններուն գիները եւ գիտել կուտայ որ Պուշկինի Երեք Հէքեաթ գրքոյկը, 62 էջ, կ'արժէ 5 րուբլի, իսկ Գնչուները, 42 էջ, կ'արժէ 3 րուբլի, Կովկասի Գերին, 2 րուբլի, — «ասա գներուն այլանդակ խախտում չէ՞» կը հարցնէ յօդուածագիրը։ Բայց այսքանը բաւական չէ, քիչ մը ուելի բարկանալով՝ «ասա վնասարարութիւն չէ՞» կը հարցնէ։ Այսքան բարկութիւնը եւս անհամապատասխան գտնելով իր «յեղափոխական» մեծութեան, նոյն յօդուածագիրը անմիջապէս կ'աւելցնէ. «Բայց արդեօք ոճրագործութիւն չէ՞»։ Անշուշտ եւս չմնալու համար «համաշխարհային յեղափոխութեան իր «յառաջապահ» մեծաւորներէն, կը հարցնէ ինքնիրեն դարձեալ. «Աս հակայեղափոխական գործ չէ՞»։ Եւ ցոյց տալու համար որ գրագէտ է, կը հարցնէ. «Արանում հակայեղափոխութիւնն

[...]

ԲԱՆԻ ԴՊՐՈՑ ԿԱՑ,
ՔԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏ

[...]

Երեւանի մէջ այս տարի կը բացուին 9 նոր միջնակարգ վարժարաններ։ Այլ շրջաններու մէջ 86 միջնակարգ վարժարաններ եւ նախակրթարաններ։ Գաւառներէն 983 ուսուցիչ կը պահանջուի, կրթական գործավարութիւնը իր տրամադրութեան տակ ունի միայն 139 հոգի։ Ուսուցիչներու պակասին հետ պէտք է արձանագրել, որ դպրոցները դասագիրք ալ չունին, իսկ Երեւանի եւ Նոր Սեբաստիոյ այս տարի բացուելիք դպրոցներու շինութիւնը շատ կը կաղայ։

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ՀԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

[...]

... ժամանակցող ազգ. փոքրամասնութիւններն են Գերմանները (Չեխոսլովաքիայէն, Եուկոսլաւիայէն, Ռումանիայէն, Պելճիքայէն, Տանըմարքայէն Էսթոնիայէն, Լեհաստանէն, Իտալիայէն եւ Հունգարիայէն)։

Լեհաստանի ճնշուած Ռուսները՞ Ռումանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ Պուլկարները, Սպանիոյ Պասքերը, Ռումանիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ Հունգարները, Լեհաստանի, Չեխոսլովաքիոյ եւ Ռումանիոյ Ուքրանացիները եւ միւս փոքրամասնութիւնները ղրկած են ներկայացուցիչներ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՅՈՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

[...]

.ՄԱՄՈՒԼ

ԾՐԱԳԻՐ ԵՒ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

—o—

«Հայրենիք» ամսաթերթի խմբագրականները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 Օգոստ).

— «Քանի մը՛ շաբաթէն կը վերջանայ արձակուրդի շրջանը եւ մեծամասնութեան երկրորդ կէսին կը սկսին վերաբացուիլ ամերիկահայ դպրոցները։

Վերջին ամիսներու ընթացքին ամերիկահայ մամուլի մէջ երեւցած ազգային - կրթական տեղեկատուութիւններէն դատելով՝ ամերիկահայ դպրոցական գործը ո՛չ ունէ յառաջդիմութիւն ըրած է, ո՛չ ալ կըցած է

[...]

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

[...]

Մինչ այս ամբաստանութիւնը տեղի կ'ունենար, անդին կուսնները կը շարունակէին ընդհատաբար։ Ճափոնցիները յաջողեցան ցամաք հանել 50,000 զինուորներ, Շանկայի շրջականները եւ այժմ կ'աշխատին պաշարել չինական բանակը։ Կարեւոր ճակատամարտ մը կը սպասուի այս օրերս։ Կառավարական օրկաններն չեն ծածկեր թէ կռիւը շատ երկար կրնայ տեւել եւ թէ այս ամենամեծ փորձն է որուն ենթարկուած ըլլայ երկիրը։

Անվերջ զինաթափութիւն եւ մաքրագործում

«Փրաւտա» կը գրէ թէ Գալինի խորհրդային տնտեսութեան ուժ նաւաղները զինաթափութեան, իբրեւ թրոցքիականներ։ Ուրիշներ ալ ձերբակալուած են եւ պիտի դատուին։

** Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին եւ կառավարութեան որոշումով, ժողովրդական շինութեանց գործավարութիւն մը հաստատուեցաւ Խ. Միութեան մէջ, անջատ՝ ծանր ճարտարարուեստի գործավարութենէն։ Նոր գործավարութեան կոչուեցաւ Վալերի Մաժլուք, իսկ հաղորդակցութեանց գործավար Քականովիչ նշանակուեցաւ ծանր ճարտարարուեստի գործավար, իր պաշտօնը ձգելով Ալեքսէյ Բակուլինի։

** Խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ նոր հունձքը պիտի ըլլայ 131 միլիոն թոն, այսինքն 50 առ հարիւր աւելի՝ բաղդատելով անցեալ տարուան հետ։ «Իզվեստիա» այս յաջողութիւնը կը վերագրէ հաւաքական տնտեսութեան (կոլխոզ), մեքենական հողագործութեան, ինչպէս եւ օդին յարմարութեան։

** Տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ իշխան Բորիս Կազիցին, տնօրէնը կառատան մը, վանազան զեղծումներու հետեւանքով։ Անկէ զատ նախկին իշխանը ինչնաշարժը քշած ատեն երկու զինուորներ տապալած էր յունիս 21ին։

** Շանկայէն կը գրեն թէ ցարական սպաները ոգեւորուած են Խ. Միութեան մէջ կատարուած մաքրագործումներէն եւ կը փորձեն միացեալ ճակատ կազմել, առիթէն օգտուելու համար։

>>>> • <<<<

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԻՉ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԱՄԵԾ ՋՐԱՀԱՒՈՐԸ, «Լիթթօրիօ», կիրակի օր ծովը իջեցուցին Ճենովայի մէջ։ Ներկայ էր նաեւ թագաւորը։ Գործողութիւնը տեւեց երկու ժամ։ Հարկ եղաւ գործածել 31 թոն օճառ եւ երկու թոն ճարպ։ Մուսոլինիի հրամանով, անուանակոչումը կատարեց ծովային արհեստաւոր մը կինը։ Նախորդ մեծ զրահաւորն ալ բանուորի մը կինը մկրտած էր, յուլիս 25ին։ Նոր զրահաւորին շինութիւնը սկսած էր 1934ին։ Տարողութիւնն է 35,000 թոն։

ՍՓԱՆԻՈՅ ապստամբները ռազմական գիրք մը գրաւեցին Սանթանտէրի ճակատին վրայ, պէսի սնդմելով պաշտպան ոզակները։— Զօր. Ֆափէլ, որ Հիթլէրի զետղանն էր ապստամբ իշխանութեան մօտ, հրաժարական տուաւ։ Կ'ըսուի թէ դժգոհ էր իտալական գերակշռութենէն։ — Անգլ. նաւ մը ռմբակոծուեցաւ Միջերկրականի մէջ։

ԻՏԱԼԱՑԻ ՕԱՂԹԱԿԱՆ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐՈՒՆ ի պատիւ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ Փարիզի Ալրօ-Քլիւպին մէջ։ Այս առթիւ Իտալացիներուն հրամանատարը յայտնեց թէ իրենց շահած 3 միլիոն ֆրանքէն 300,000 ֆրանքը կը տրամադրեն Ֆրանսայի «Խորտակուած Թեւերուն» (ընկերակցութիւն մը որ կ'օգնէ օդայինացութեան)։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ կը շարունակուի Եուկոսլավիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք Վատիկանի հետ կնքուած պայմանագրին։ Անտառներու եւ հանքերու նախարարը զաւառական քաղաքի մը մէջ խօսած ատեն, 3000 գիւղացիներ յարձակեցան [illegible] եւ առողջութեան [illegible] քահանայի մը։ Նախարարը փախաւ կոզմնակի դուռնէ մը։ Երեսփ. ժողովին դեր-նախագահն ալ նոյն վիճակին ենթարկուեցաւ ուրիշ քաղաքի մը մէջ եւ փախաւ իր կուսակիցներուն հետ։ Ոստիկան-զօրքը գիւղացիները հետապնդելով, կրակ բացաւ։ Բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆԻԷՌ-ՔՈՒՇԱՆԻ «Ուրֆա» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովները Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ գիշեր, ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։ Շար. նախորդ ժողովի։

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ժողովները 25 օգոստոս Չորեքշաբթի, 26 Հինգշաբթի, 27 Ուրբաթ եւ 28 Շաբաթ երեկոները ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ նոյն ժողովի օրակարգի շարունակութիւն։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի ժողովը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ։ Շարունակութիւն նախորդ ժողովի եւ պատգամաւորի ընտրութիւն։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը 28 օգոստոս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, «Լաքդաքեան» գրադարանը։

Օրակարգ՝ շար. նախորդ ժողովի եւ ընտրութիւն պատգամաւորի։

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ C. Roger-ի ՔՕՍ 183 Avenue d'Argenteuil (Փլաս Գուրպըվուայի վրայ)։

Անդրանիկի գեներալին ունեցածութիւնը յետաձգուած է Սեպտ. 5ին

ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Միջագ» [illegible] ինչպէս եւ [illegible] Թիւերը - 1 3 [illegible] 180 [illegible] 111 [illegible] Թը եւ Զալալեան [illegible] Ընկ. Դ. [illegible]

7. Rue Pourtour. Clamart S.

Հ. Յ. Դ. Գամ. Միութեան Մայրէ [illegible] «Անդրանիկ» եւ «Մարօ» [illegible] ժողովը տեղի կ'ունենայ [illegible] կուշարթի եւ Ուրբաթ երեկոները ժամը 7էն Սրբ Գարաւառի [illegible] յուղարկաւորութեան ժամերը։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ԼԷ ԿՈՒԼՄԻ Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ կոչէ կը [illegible] [illegible] տարեկան հերթական [illegible] տախտութիւնը տեղի կ'ունենայ 27 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին։

Կը խօսի Տ. Հմայեակ Ծ. Վրդ. Գաղտաարեան. [illegible]

1.— Կինը եւ կինը [illegible] ազգերու պատմութեան մէջ եւ ի մասնաւորի հայ ազգային պատմութեան ընթացքին։

Կը հրաւիրուին երկսեռ ազգայիններ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կեսարիոյ տեկէն Սիրուհի Մէնտիլեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Անդրանիկ Մէնտիլեան, հօր անուն՝ Արամ, մեծ հօր անուն՝ Վարդեվառ (Մէնտիլ Տէտէ)։ 4 տարեկան հասակին աքսորուած է Շէհիր Պըլլայէն (Սեբաստիա) իր մեծ մօր՝ Հանի Մարիամ Չիթճաշեանի եւ իր մօրաքրոջ Աղնիւ Չիթճաշեանի հետ։ Տեղահանութեան միջոցին գիրենք տեսնողներ եղած են Մալաթիոյ շրջանները։ Իրենց հասցէն գիտցողներէն կամ իրենց մասին որ եւ է լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել, Madame Serpouhi Mendilian, Usine Diedrich, à Bourgoin, Isère, France։

Կը խնդրուի արտատպման թերթերէ արտատպել։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԻՐ. Կ. ԽԱՉԻ Տավիթի Մանտեկիւթ շնորհակալութեամբ ստացած է 30 ֆր. նուէր Տիկին Արուսեակ Մկրտիչեանէ. Ս. Աստուածածնայ տօնի առթիւ՝ մատաղի փոխարէն։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme — PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

Խ... Թ... Ր

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

>>>> • <<<<

Այստեղ էր ուխտաւորների գնանատ [illegible] մը, այստեղ էլ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] բաժանմունքներ ունէր։ [illegible] երկրագործական տնօրէնները պահելու համար, այստեղ [illegible] [illegible] [illegible] պահուած էր [illegible] [illegible] պաշարը, այստեղ էր [illegible] ժամանակ զանազան ամբարներ մշակութեան բերքերի համար։ Այստեղ կային եւ մի քանի խուցեր, որոնց մէջ բնակւում էին ծերունի Խաչօի հովիւները եւ ծառաները իրանց ընտանիքներով. դրանք բոլորն աղքատ քուրդ էին, կիները ծառայում էին որպէս աղախիններ, իսկ [illegible] որպէս նախրապաններ, հովիւներ կամ երկրագործական մը [illegible] չակներ։ Մի խօսքով, այդ ամրոցի մէջ բովանդակւում էր մի փոքրիկ գիւղ, որի միակ տէրը եւ պետը ծերունի Խաչօն էր։

Նրա ընդարձակ տան համար որոշուած ը սենեակները իրանց չէին տարբերւում եւ բաժանմունքներով այնքան բազմատեսակ եւ բազադրեալ չէին, որպէս այդ յօրինել է մեր նոր քաղաքակրթուած աշխարհը։ Այլ դեռ եւս պահպանել էին այն նախնական պարզութիւնը եւ ձեւը, երբ մի ամբողջ ընտանիք ապրում էր մի վրանի տակ, այն զանազանութեամբ միայն, որ այժմ այդ վրանին փոխարինում էր քարեղէն շինուածքը։ Նրա բազմաթիւ որդիների համար, որոնց իւրաքանչիւրը իր զաւակներով մի մեծ ընտանիք կարող էր կազմել, առանձին սենեակներ չը կային, այդ բոլորը ապրում էին մի եւ նոյն յարկի տակ, մի եւ նոյն սենեակում, որ ուրիշ ոչինչ չէր, եթէ ոչ չորս պատ, ծածկած աչքը ածուխի պատերով։ Այստեղ վառում էին, այստեղ թխում էին, այստեղ կերակուր էին պատրաստում, այստեղ բոլորը միասին ուտում էին եւ այստեղ բոլորը միասին պառկում էին։ Այստեղ կարելի էր տեսնել նորածին հորթեր, փոքրիկ ուլեր, որոնք խառնուած երեխաների հետ, վազվզում էին, թռչկոտում էին, աղաղակում էին եւ առատ լցնում էին կենդանի աղմուկով։ Այստեղ հաւերը շատ անգամ նրա էին մտնում եւ յառակից քաղում էին փշրանքներ կամ ուրիշ այն տեսակ բաներ, որոնք երեխաների ձեռքից անխնայ ցած էին թափւում։ Մի խօսքով, դա Նոյի տապանն էր, ուր դետեղուած էին ամէն տեսակ կենդանիներ։ Այդ բնակարանին կից էր մի երկրորդը։ Դա առաջինից զանազանւում էր նրանով միայն, որ առաջինի ճակատը բոլորովին բաց էր նրա ճակատը բոլորովին բաց էր եւ նայում էր բակին։

Դրան կոչում էին «օդա», եւ ծառայում էր որպէս առանձնական բնակարան։ Սրահի միջից բացւում էր մի դուռն դէպի մութ սենեակի մէջ, եւ այստեղով նա ներկայացնում էր բուն բնակարանի նախագաւիթը։ Դրանց կողքին կար մի առանձին փոքրիկ սենեակ, որին կոչում էին օդայ. նրա դռները բացւում էին այն ժամանակ միայն, երբ տանը հիւր էր գալիս, եւ միշտ պահւում էր մաքուր ու զարդարուած։

Զ.

Չը նայելով կեցութեան այդ անշուք եւ պարզ ձեւին, կեանքը այդ նահապետական տան մէջ սահում էր ուրախ եւ լի ամէն բաւականութիւններով։ Ծերունի Խաչօի ամբարները միշտ լիքն էին լինում ցորենով, եւ գարով, ձէթով եւ գինիով։ Տարուայ բոլոր եղանակներից օգտուել էր քաղում նա. թէ ցուրտ եւ թէ տաք օրուան համար նա միշտ գործ եւ պարապմունք ունէր։

Ահա լեռների ձիւնը սկսեց հալուել, գալարներ փախուց ժպտում են գեղեցիկ կանաչով։ Գարուն է։ Օդը տոգորուած անուշահոտ ցերմութեամբ կեանք է սփռում դէպի ամէն կողմ։ Ձորերի միջից վազում են հարիւրաւոր աղմկալի վտակներ եւ օձապտոյտ ընթացքով տարածւում են հովտի մէջ։ Նորեկ ծիծեռնակը հրաւիրում է մշակին դէպի գործ։ Խաչօի որդիները արդէն պատրաստել են արօրը եւ գութանը։

Արեւը դեռ նոր էր սկսել ծագել, դեռ նոր սարերի ձիւնապատ գագաթները վառւում են վարդագոյն ճառագայթներով։ Ծերունին զարթնում է առաւօտեան ժամից, լոյս եւ ծախ ամէն հանդիսաւոր մարդուն «աղօթքի Աստուած» ասելով։

Նրա որդիները այսօր առաջին անգամ պէտք է դուրս բերեն եզներին եւ գոմէշներին, որոնք ամբողջ ձմեռը արգելուած կերել, գիրացել, հանգստացել են, եւ ամենեւին դրսի լոյսը չեն տեսել։ Մեծ զուարճութիւն էր գիւղացու համար այս տեսարանը, եւ այս պատճառով նրանցից շատերը հաւաքուել էին Խաչօի տան դրան մօտ, որ տեսնեն, թէ ինչպէս էին պահուել եւ խնամուել նրա անասունները։

Աչքդ լոյս, տանուտէր, հարցրեց նրան գիւղացիներից մէկը.— այսօր ազերքը ուզում են «խաժից հանե՞լ» գոմէշներին»։

— Հա, ժամանակ է, մինչեւ ե՞րբ ներսումը պահենք, — պատասխանեց հայրը, «ասաց օրը բարի էր», եւ էլ կանչեց, որ այսօր դուրս հանեն, պատրաստեցին տանուտէրը, մի առանձին նշանակութիւն տալով քաղաքների։

— Այդ Զօրան է, լսելի եղաւ ամէն կողմից։

Զօրայ կոչում էին տանուտէրի [illegible] չնաշխարհ գոմէշներից մէկին, որի կատար սպիտակ գունաւոր պիտակ ունէր եւ որը հռչակուած էր իր ուժով։ Մեծութեամբ վիթխարի անասուն փնչալով, մռնչալով, դուրս եկաւ տան դռնից։ Գետինը դողդողում էր նրա ոտների տակ։ Նա կանգ առեց դրան առջեւի հրապարակի վրայ, եւ գլուխը վեր բարձրացնելով սկսեց նայել իր շուրջը։ Նոյն միջոցին ծերունի տանուտէրը վարկից նրա կատոյն մի ամբողջ անճոռնի ձեռքով, [illegible] ցեղական սպիտակ ճակատ [illegible] բայ։ Այդ նրա համար էր, որ խափանուի եւ նրան «աչք չառնեն»։ Զօրան այդ գործողութիւնից խրտնեցաւ, եւ եղջիւրները թափ տալով, սարսափելի թռիչք գործեց եւ [illegible] ձեռքերը այնտեղ հաւաքուած բոլորի վրայ։ Նոյն միջոցին [illegible] հասան ծերունու որդիները եւ [illegible] իրենց ժահակներով աշխատում էին [illegible] զսպել անհեթեթ անասունին։

ՐԱՖՖԻ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 26 ՕԳՈՍՏՈՍ 26 AOUT 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3508 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆ ԿԸ ԹԵԼԱԴՐԷ

»»»» • ««««

Խօսելով Ռամկավարներու վերագնահատման փորձերուն վը-րայ, անցեալ օր գիտել կուտայինք թէ մինչ Փարիզի օրկանը ա-միսներէ ի վեր կը քաշէ ու կը քաշէ՝ անազանգին պարանը, ուրիշ ռամկավար թերթեր ալէլուիա կ'երգեն :

Անշուշտ Փարիզի օրկանն ալ տակաւին չէ թօթափած տարի-ներու «Հայաստանասիրական» ունակութիւնները — աղբիւրը բո-լոր չարիքներուն:

Ան ալ, առղ ընդ մէջ կամ լման սիւնակներով կը սահեցնէ փսո-րեր, մեղադրանքներ, որոնք առնուազն բանսարկութիւններ են :

Ան ալ տակաւին Դաշնակցութիւն ըսելով կը հասկնայ «հակա-հայաստանեան խմբակ», ինչպէս Ամերիկայի եւ Եգիպտոսի լու-սաղբարները, որոնք բերնով չարական կ'երգեն, իսկ սրտով մազձ կը թափեն :

Եւ սակայն, ուշագրաւ է տարբերութիւնը այստեղ եւ այն-տեղ,— Փարիզէն մինչեւ Գահիրէ եւ Պոսթըն :

Ամէն պարագայի մէջ, Փարիզի օրկանը ժամանակը եկած կը սեպէ գլուխ գլխի տալու եւ ելք մը գտնելու : Գոնէ այդպէս կը հե-տեւի մինչեւ հիմա հրատարակուած խմբագրականներէն :

Վերջերս խմբագրականներու շարք մըն ալ Ամերիկայի ռամ-կավար օրկանը հրատարակեց, շօշափելով միեւնոյն հարցերը, բայց բոլորովին տարբեր ոգի մը մատնելով : Աւելի ճիշդ, անգամ մըն ալ ծամծմելով այն խորթ եւ խարդախ մեղադրանքները որ իրենց հրապարակագրութեան անսպառ դրամագլուխը կը կազմեն տա-րիներէ ի վեր :

Կարդացէք եւ դատեցէք.

— «Դաշնակ կուսակցութեան քաղաքական պախտախնդրու-թիւնը թէ Հայաստանի հանդէպ եւ թէ գաղութահայ կեանքի մէջ, պէտք է որ միանգամ ընդ միշտ վերջանայ :

... Դաշնակցութիւնը համագործակցութիւն կը բաղձայ մէկ պայմանով, — իր հակա - հայաստանեան ուղղութիւնը բոլորին հարկադրելով :

Եթէ այսպէս չըլլայ ցաւալի իրողութիւնը, եւ եթէ՝ իրեն ան-ծանօթ, անշահախնդիր հայրենասիրութեամբ Դաշնակցութիւնը բաղձայ փոխել իր քաղաքական սխալ ու վնասակար, բայց նեղա-միտական ուղղութիւնը, դաշնակ պիւրօյականութիւնն ի՞նչ կեր-պով կարող պիտի ըլլայ իր առանձին գոյութիւնը պահել եւ արդա-րացնել :

Դաշնակցութիւնը համագործակցութենէ կը ճառէ, բայց կը բաղձայ միմիայն մինալ, որովհետեւ համագործակցութիւն պիտի նը-շանակէ ազգապահպանման եւ ինքնապաշտպանութեան կենսական խնդիրներու շուրջ համերաշխութիւն, հետեւաբար եւ ճանաչում Հայաստանի, հայ պետութեան եւ արտասահմանի գաղութներու ազգային իրականութեանց : Դաշնակցութիւնը չի կրնար իր համե-րաշխութեան սէրն արդարացնել, եթէ պահէ Հայաստանի դէմ թշնամութիւնը, Հ. Բ. Ը. Միութեան դէմ անխնայ պայքարը, հայ եկեղեցւոյ գերագոյն իշխանութեան տնօրինութեանց հանդէպ հակառակութիւնը» : (*Պայքար*, 13 օգոստոս) :

Ուրեմն, Ամերիկայի Ռամկավարները տակաւին չեն սորված իրենց դասը : Տակաւին չեն ըմբռներ թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ մեր շուրջը, մեր հայրենիքին մէջ, գաղութներու մէջ.— եւ ա՛յս ամէնն ի՛ր պանդուխտներու [illegible] կարգալու : Դա՛ս տալու : Պայմաննե՛ր առաջարկելու ...

Միայն սա բաւեր.— «հակահայաստանեան խմբակ», «պիւրո-յականութիւն» եւայլն,— բաւական էին որպէսզի միանգամ ընդ միշտ փակուէր որ եւ է հաշիւ՝ այս մարդոց հետ : Մենք ոչ-տրա-մադրութիւն, ոչ ալ ժամանակ ունինք դէմ դիմաց խօսելու հասա-րակ խուժանավարներու հետ, ո՛ւր որ ալ գտնուին անոնք : Եւ եթէ կարգը «պայմաններ» դնելու գար, կրնայինք ոչ թէ խօսքերու, այլ շոր ու ցամաք փաստերու տեղատարափի մը մէջ խեղդել ամէնէն վարպետ աճպարարն ալ :

Բայց, — կացութիւնը եւ պատասխանատուութեան գիտակ-ցութիւնը ուրիշ պարտականութիւններ կը թելադրեն մեզի : Եւ մենք այդ մասին է որ կ'ուզէինք խօսիլ իրենց հետ, եթէ իսկապէս վերագնահատման ճիգ մըն է որ կը կատարուի ռամկավար - ազա-տականներու ծոցին մէջ, այստեղ կամ այլուր :

Մեր ընդդիմադիրները շատ ուշ մնացած են, «չափուելու» փորձ մը փորձելու համար : Մանաւանդ քաղաքական գետնի վրայ : Դարձ մը, դարձ մը [illegible] իրենց արահետներէն, եթէ անկեղծօրէն կը հաւատան թէ ժա-մանակը եկած է, երէկուան անկարելին այսօր կարելի դարձնելու, գործունէութեան եւ գործակցութեան լաւագոյն ուղեղիծը մշա-կելու համար :

Եւ արիւն - քրտինք մտնելու պէտք չունիք, այդպիսի գործ մը կատարելու համար :

Բարեհաճեցէք պահ մը խմբագրական սեղանը ձգել եւ ձեր գիտնականին հանդիպիլ, փնտռել գտնել 1932 մայիսին նշանա-ւոր համաձայնութիւնը, եւ անգամ մըն ալ կարդալ :

Որքան ալ ժամանակ անցած ըլլայ, կը կարծենք թէ անոր հիմ-նական մասերուն մէջ նշանակուած, նախատեսուած են բոլոր տարրերը՝ անհրաժեշտ գործակցութեան մը համար : Ամէն պա-րագայի մէջ, մանրուած, մշակուած են սկզբունքի խնդիրները : Մեծ տարբերութիւն մը չկայ երէկուան եւ այսօրուան կացութեան միջեւ, բացի սա իրողութենէն թէ՝ այսօր «ազգովին»կը գտնուինք շատ աւելի մօտ ,լ հեռանկարի մը առջեւ, եւ մանաւանդ Հա-յաստանի գլխուն թառած է մղձաւանջ մը որ դժուար կը նախա-տեսուէր երէկ :

Կատարեցէք այս տարրական պարտականութիւնը, մենք վստահ ենք որ ամէնէն առաջ դո՛ւք պիտի փնտռէք կլոր սեղանը : Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐ ԵՐԿՐԻՆ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԵԼՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

»»»» • ««««

Նախարարական խորհուրդը աչքի օր ժողով գումարելով, վաւերացուց շարք մը նոր օրէնքներ, երկրին տնտեսական զարգացման համար : Նիստը շատ երկար տեւեց : Երէկ նորէն ժողով գումարուեցաւ, նախագահութեամբ հան-րապետութեան նախագահին : Հրամանագիր - օրէնքներու վերջին շարքն է այս, քանի որ տրուած լիազօրութիւնը կը լրանայ օգոստոս 31ին :

Մշակուած հրամանագիրները մանաւանդ կը տրամադրեն վարկ սահ-մանել շինութեանց ճարտարարուեստին եւ գործարանատէրներու, որպէսզի կարենան արդիացնել իրենց հաստատութիւնները : Ուրիշ հրամանագիրներ կը ձգտին զարկ տալ անտեսական վերակենդանացման :

Այս հրամանագիրներէն զատ, ժողովը զբաղեցաւ երկաթուղիներու բարե-փոխումով, զանոնք ազգային ընկերութեան մը վերածելու առաջադրութեամբ : Այս առթիւ անհամաձայնութիւններ կը տիրեն դաշլիճին ընկերվարական եւ արմատական անդամներուն, մանաւանդ Լէօն Պլումի եւ Ժորժ Պոնէի մի-ջեւ : Ընկերվարականները կը պահանջեն անմիջապէս ազգայնացնել երկաթու-ղիները, իսկ արմատականները կը պաշտպանեն կեդրոնացման եւ միացման դրութիւնը, առանց ամբողջովին պետութեան հակակշռին տակ առնելու : Ա-նոնց կարծիքով լաւագոյն ձեւն է այս, երկաթուղիները խնայողութեամբ բա-նեցնելու եւ մեծագումար բացերը կրճատելու : Նախարարները ի վերջոյ համա-ձայնեցան միջին ծրագրի մը վրայ, որուն մանրամասնութիւնները պիտի հա-ղորդուին երկաթուղիներու ընկերութեանց, խորհրդակցելու համար :

Համաձայնութիւն գոյացաւ նաեւ ցորենին գինը նշանակելու համար : Ար-մատականները, որոնք իրենց ընտրական ուժին մեծագոյն մասը կը ստանան ագարակապաններէն, կ'առաջարկէին կենդինարին գինը բարձրացնել 200 ֆր.ի, ինչպէս կը պահանջեն արտադրողները : Ընկերվարականները առարկե-ցին, գիտել տալով թէ այդ գինը պատճառ պիտի ըլլայ ապրուստի նոր սղու-թիւն մը առաջ բերելու եւ աշխատավարձի նոր յաւելում պահանջելու : Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ, դաշլիճը ընդունեց հողագործական ընկեր-վարական նախարարին առաջարկած գինը՝ 180 ֆրանք : Հրամանագիրը անմի-ջապէս հրատարակուեցաւ :

Ուրիշ հրամանագիր մը կը ջնջէ պետական արժեթուղթերու (Ռանթ) տո-կոսներուն տասը առ հարիւր կրճատումը, որ հաստատուած էր Լավալի օրով, երկու տարի առաջ : Այս տնօրինութեամբ կը յուսան աւելի բարձրացնել արժե-թուղթերուն գինը, որ 20 առ հարիւր աւելցած էր վերջին երկու ամիսներու ընթացքին : Այն ատեն կառավարութիւնն ալ պիտի կրնայ աւելի դիւրաւ փո-խառութիւն կատարել, յառաջիկայ տարի :

Նախարարական խորհուրդը քննելով արտադրութեան նուազման պատ-ճառները, շարք մը դարմաններ որոշեց : Կը կարծուի թէ շաբաթական 40 ժամ-ուան աշխատանքը որոշ բարեփոխումներու պիտի ենթարկուի կարգ մը ճար-տարագործութեանց մէջ, ինչպէս հանքերը, քանի որ նոյն իսկ արհեստակցա-կան միութիւնները հասկցած են թէ աշխատանքի ժամերու կրճատումը ոչ մի-այն կը նուազեցնէ Ֆրանսայի արտածման փաձառականութիւնը, այլեւ անխու-սելի կը դարձնէ երկրին պէտքերուն գոհացումը :

ՉԻՆԵՒՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

• • •

Ճափոնցիները յարձակողականի սկսան Շանկհայի

Ճափոնական բանակը հետզհետէ լրացնելով իր ռազմական պատրաստու-թիւնները, արդէն իսկ ձեռնարկած է ընդհանուր յարձակողականի մը :

Երեքշաբթի օր դարձեալ ահաւոր ռմբակոծութեան մը ենթարկուեցաւ Շանկհայ քաղաքը, ծովէն, ցամաքէն եւ օդէն : Չինական օդանաւերը կրակ տե-ղացին գիշերանց, խափանելու համար ճափոնական զօրքին կեդրոնացումը, իսկ ճափոնական մարտանաւերը իրենց լուսարձակները բանալով, փորձեցին ձշգել թշնամի օդանաւերուն դիրքը, ռմբակոծելու համար : Երկինքը կար-մրած էր համատարած ռմբակոծութենէն, մանաւանդ Շանկհայի օտար թաղամասերուն մէջ : Ճափոնական դեկոյցը կարեւոր յաղթանակներ կ'աւետէ, աւելցնելով թէ ճափոնական չորս օդանաւեր եւ մեղցին 27 չինական սաւառ-նակներ

Լոնտոնի քաղաքական եւ սեղանաւորական շրջանակներուն մէջ մեծ մտա-հոգութիւն կը տիրէ Մայր - Արեւելքի դէպքերուն հետեւանքով : Լուր առ-նուած է թէ ճափոն կ'ուզէ գրաւել Չինաստանի բոլոր ծովային նահանգները, հիւսիսէն մինչեւ հարաւ : Վերջին լուրերու համաձայն, Ճափոնցիները կը պատրաստուին զօրք հանել Ցինկթաօ՝ եւ Քանթոն (հարաւային Չինաստան) : Կը նշանակէ թէ պատերազմը պիտի ծաւալի, սպառնալով մանաւանդ բրի-տանական շահերուն : Այդ պարագային, կրակի գծին մէջ պիտի իյնայ բրիտա-նական մեծ նաւահանգիստը, Հոնկ Քոնկ, միեւնոյն ատեն վտանգելով անգլի ա-կան փոխառութեանց տոկոսը : Անգլիա իր փոխ տուած գումարներուն հա-մար ամէն տարի 4.600,000 ոսկի կը ստանայ Չինաստանի մաքսային հասոյթնե-րէն : Սեղանաւորական շրջանակները մանաւանդ իրար անցած են նիւթա-կան կորուստներուն համար : Առեւտրականները կը հաշուեն թէ 31,000,000 ոսկի կորսուած է արդէն եւ ամէն վայրկեան 100 ոսկի կը կորսուի, քանի կը շարունակուի պատերազմը : Թերթերը բազմաթիւ նամակներ կը հրատարակեն, որոնք ուժգնօրէն կը հարցնեն թէ հարկատուները ի՞նչու պիտի կրեն բազմա-ծախս նաւատորմի մը բեռը, երբ անգլիական մարտանաւերը ուրիշ բան չեն ըներ եթէ ոչ փախստականներ պարպել : Սեղանաւորական շրջանակները հա-կառակ կառավարութիւնը յայտարարեց թէ եղած վնասին հա-մար հատուցում պիտի պահանջէ երկու կողմէն ալ, բայց այս յայտարարու-թիւնը ձեւական կը համարուի, պարզապէս երեւոյթները փրկելու եղանակ մը : Նախարարական խորհուրդը ժողով գումարեց երէկ, խորհրդակցելու համար կացութեան մասին : Նախարարները կարճ կապեցին իրենց արձակուրդները :

Մ. Նահանգները խաղաղութիւն կը խրատեն

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը կոչ մը ուղղեց Ճափոնի եւ Չի-նաստանի, առաջարկելով հրաժարիլ պատերազմէն եւ խաղաղութեամբ կար-գադրել իրենց վէճը : Այս առթիւ կ'ըսէ թէ ամերիկեան կառավարութիւնը չա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆՈՆՔ ԵՒ ՄԵՆՔ

—o—

Թուրքիա վերջերս ձեռնարկեց առա-ջին սուզանաւը շինելու, իր սեփական միջոցներով :

Այս առթիւ արտակարգ հանդիսու-թիւններ տեղի ունեցան, եւ թուրք մամուլը անգամ մը եւս պանծացուց Աթաթիւրք - Ինէօնիւ դիկտատուրան եւ անոր կատարած հրաշքները :

Նկարագրութեանց կարգին, կը հանդիպիմ հետեւեալ խօսակցու-թեան, «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ.—

Ազգ. պաշտպանութեան գործավա-րը կը կատակէ.

— Մարտանաւի տեղ եթէ տպարան շինէինք աւելի՞ լաւ կ'ըլլար :

— Ըստ իս, կը պատասխանէ խմբ-ագիրը, ամէն բանէ առաջ ազգային պաշտպանութեան մասին պէտք է մը-տածել : Մարտանաւը տպարանէն կա-րեւոր է :

— Բայց դուք մեծ տառերով կը գը-րէք եւ թշնամիները կը սարսափեցը-նէք :

— Մինչեւ թնդանօթին պայթիլը՝ իրաւունք ունինք : Անկէ վերջ, մեր մեծ տառերը կրնան միայն օժանդակել :

— Այդ է պատճառը որ մենք մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայենք ազգային պաշտպանութեան գործին :

Իսկ Իսմէթ Ինէօնիւ կ'աւելցնէ .

— Եթէ ողջ մնամ, ամէն տարի մէկ մէկ մարտանաւի շինութեան պիտի ձեռնարկեմ ..

Այս տեսակ խօսակցութիւն մըն ալ ես ունեցայ, երկու հայ հարուստնե-րու հետ (քանի որ նախարար չու-նինք) :

— Դպրոցի տեղ եկեղեցի շինէինք աւելի լաւ կ'ըլլար :

— Ամէն բանէ առաջ բարեպաշտու-թեան մասին պէտք է մտածենք, յե-տոյ՝ եկեղեցին գմբէթ ունի, զանգա-կատուն ունի, արար - աշխարհ կը տեսնէ, կը հասկնայ որ մենք ալ քրիս-տոնեայ ենք :

— Բայց դպրոցը սերունդ կը հաս-ցնէ, հազարաւոր մանուկներ մարդա-վարի կրթութիւն կը ստանան :

— Ի՞նչ արժէք ունի, ո՞վ պիտի տեսնէ Ցուցաստանի կամ Սուրիոյ մէջ բացուած դպրոցը, տրուած դաստիա-րակութիւնը : Տես, Գալուստ Կիւլ-պէնկեան շատ փարք, անբաւական գու-մարով Լոնտոնի եկեղեցին. Խաչածե-ւին ալ ծուռ դրուած, քակել տուաւ եւ նորը կը շինէ . Վեց հազար ոսկի եւս պիտի ծախսէ, բայց կ'արժէ :

— Ձե՞ր կարծեր որ այդ վեց հա-զարին կէսը եթէ կայնական երգչա-խումբի մը յատկացնէր, միւս կէսն ալ մարզական միութեան մը, թէ մեծ պրոպագանդ կ'ըլլար, գոնէ այս երկ-րին մէջ, թէ հայկական մշակոյթը կը տարածուէր եւ թէ սերունդ կը փրը-կուէր :

— Առոնք վարժապետի խելքեր են : Անշուշտ իմացար Գ. Կիւլպէնկեանի միւս մեծագործութիւնը,— հինգ մի-լիոն փրանք վճարելով գնած է Աննա Բազուժինի ժամագիրքը : Տես, այս-պիսի գործերով իրենց ալ կը փառա-ւորուի, ազգն ալ, եւ աշխարհ կ'իմա-նայ որ մենք ալ մարդ ունինք :

— Այդ հինգ միլիոնով գիւղ մը կը շինուէր, հողագործական գաղութ մը, կամ 500 նախակրթարան, կամ աշ-խարհական վանք մը՝ հայ գրականու-թեան եւ արուեստի մշակման հա-մար, քաղաքական գործ, եւ կամ ...

— Դուն մարդ ըլլալիք չունիս, միշտ այսպէս թանկագին պիտի մը-նաս :

Խօսակցութիւնը վիրաւորուած՝ այս ար-համարհանքէն, սրտիցս բաժանուեցայ գրուելի ազգ - վիճակագրիչ, եւ շա-հելիքս յատկացնել Տէսրի կիսաւարտ ժամը լրացնելու : Պայմանաւ որ շին-ուած չորս պատերը կանգուն մնան մինչեւ այն ատեն : Վ.ԱՀԷ

ՈՉ-ԹՈՒՐՔ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ ՄԻՇՏ ԱՉՔԻ ՓՈՒՇ

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ.— Փոքրամասնութեանց վարժարանները չեն գործադրեր պետական վարժարաններու հրահանգներն ու ծրագիրները : Իւրա-քանչիւր խումբի պատկանող փոքրամասնութեանց վարժարաններ իրենց յատուկ ծրագիրներն ու հրահանգները ունին : Այդ վարժարաններէն եւ ոչ մէկուն հա-մազօրութիւնը չէ վաւերացուած կրթական գործավարութեան կողմէ : Ուստի, այդ վարժարաններէն պաշտօնական վարժարանները յաճախելու փափաք ունե-նեցողները կը ստիպուին իրենց մտնել ուզած կարգէն մէկ կարգ վար քննու-թիւն անցընել :

Անկարելի է առանց քննութեան անցնիլ մէկ հասարակութեան դպրոցէն ուրիշ դպրոց մը Այդ վարժարաններուն առաջին կարգերը աշակերտ կ'ընդու-նին վեց տարեկանէն սկսեալ : Այդ վարժարաններու աշակերտները նախակր-թարանի, միջնակարգ վարժարանի եւ լիսէի աւարտական քննութիւնները կ'անցընեն իրենց վարժարաններուն մէջ : Պաքալօրէայի քննութեան մտնել ու-զողները պարտաւոր են քննութիւն անցընել կրթական վարչութեան ցոյց տը-ւած մէկ լիսէին մէջ : Փոքրամասնութեան մը նախակրթարանէն շրջանաւարտ աշակերտ մը պարտաւոր է պաշտօնական նախակրթարանի մը մէջ քննութեան ենթարկուիլ, պաշտօնական միջնակարգ վարժարան մը մտնելու համար : Միջ-նակարգ վարժարանէ շրջանաւարտ մըն ալ պարտաւոր է միջնակարգ կրթութեան քննութիւն անցընել, որ կարենայ պաշտօնական լիսէները մտնել : Այդ վար-ժարանները վարձքով են . Գիշերօթիկ դպրոցներ չունին : Պոլսոյ մէջ փոքրա-մասնութեանց 94 վարժարաններ կան, որոնց 8ը լիսէ, 6ը միջնակարգ, 80ը նախակրթարան :

Նորանոր գնդակահարութիւններ Խ. Միութեան մէջ

«Լէնինկրատսքայա Փրավտա» կը գրէ թէ Լէնինկրատի գինուորական ատ-եանը օգոստոս 22ին մահուան դատապարտեց հակայեղափոխական թրոցքիս-կան կազմակերպութեան մը 9 անդամները : Դատապարտեալները անմիջապէս գնդակահարուեցան : Կը յիշուի թէ օգոստոս 20ին ալ ուրիշ 8 ամբաստանեալ-ներ դատապարտուած եւ գնդակահարուած էին : Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ դատապարտեալները բանուորներ թունաւորած, պայթումներ սարքելով մար-դիկ մեռցուցած են եւայլն :

Մոսկուայի սովետին ընդհ. ժողովը պաշտօնանկ հռչակեց իր նախագահը, Ֆիլաթով, ամբաստանելով զայն իբրեւ անփոյթ եւ անպարտաճանաչ : Ամ-բաստանեալը անդամ էր Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին (Խորհրդարան) :

⁂ Մոսկուայէն յեհական թերթերուն կը հեռագրեն թէ գիտութեանց ակա-դեմիային քարտուղարը՝ Կորբունով պաշտօնանկ եղած է քննիչներու յանձ-նաժողովի անդամներուն հետ, ուսանողներու վկայականներ տուած ըլլալով առանց քննութեան : Կորբունով, որ 45 տարեկան է, Լէնինի մտնաւոր քար-տուղարն էր 1917ին : 1920ին նշանակուեցաւ նախագահ աշխատանքի խորհուր-դին, հողագործական գիտութեանց ակադեմիային դեր - նախագահ՝ 1930ին :

ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄ երեքշաբթի կէս օրին տունէն դուրս ելած էր յաւգարկա-ւորութեան մը երթալու համար, երբ 45 տարեկան կին մը մօտենալով անարգա-կան խօսքեր ուղղեց : Կինը ձերբակալուեցաւ :

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՒ ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԽՄԲ.— Հռոմի «Tronte Unico» թերթը հետեւեալ յօդուածը կը հրատարակէ քրտական հարցի մասին (21 Յուլիս)...

Այս վերջին շրջանին իտալական մամուլը տեղեկութիւններ կուտայ Տերսիմի մէջ պատահած քրտական ապստամբութեան եւ անոր հետեւանքով Թուրքերու կողմէ գործադրուած ճնշողական միջոցներու մասին:

Քրտական ապստամբութիւնը ոչ առաջակութեան եւ ո՛չ ալ տուրքերէ խուսափելու նպատակով յառաջ եկած է:

Տերսիմի ապստամբութիւնը պաշտօնապէս միայն վերջերս խոստովանուեցաւ, մինչդեռ ան սկսած է արդէն մէկ տարիէ ի վեր եւ կապ ունի 1925ի 1926ի, 1927ի, 1929ի եւ ասոնց յաջորդող ապստամբութիւններու հետ: Այս ապստամբութիւններու բուն նպատակն է՝ ապահովել Քրտիստանի անկախութիւնը եւ ազատուիլ Անգարայի իշխանութենէն:

Քիւրտերու այս հայրենասիրական ձգտումները երիտասարդ քեմալական Թուրքիոյ համար կը դառնան շատ սուր եւ ծանր հարց մը, որ կապուած է հոգեբանական բարդ պատճառներու հետ: Այս հարցը կարելի չէ լուծել ոստիկանական գործողութիւններով, որոնց դիմած են այժմ Թուրքերը:

Քիւրտիստանը եւ իր պատմութիւնը.—

Թուրքերու կողմէ գրաւուած Քուրդիստանի սահմաններն են — արեւելքէն՝ Թրքահայաստան, հիւսիսէն՝ Թուրք եւ իրանեան եւ Թուրք եւ իրաքեան սահմանները, մինչեւ Սուրիա: Քուրդերու բնակած հողամասերն են նաեւ Իրանը, Իրաքը եւ Սուրիան: Ըստ Հոյպանի տուած վիճակագրութեան՝ Թուրքիոյ տիրապետութեան տակ գտնուող Քիւրտերու թիւը կը հասնի 2.987.960ի, իսկ 2 միլիոն ալ կը բնակի վերոյիշեալ միւս տէրութիւններուն մէջ: Ըստ ՝ուրիշ աւելի ճիշդ աղբիւրներու՝ Թրքաբնակ Քիւրտերու թիւն է 1.800 000 իսկ բոլոր Քիւրտերու թիւը՝ 3.300.000:

Եթէ նկատի ունենանք, որ այս ժողովուրդը խիստ ռազմական նկարագիր մը ունի — 15էն 60 տարեկանը կռւոյ քաջ եւ արժէքաւոր զինուոր ըլլալ — եւ որ միայն Թուրքիոյ ենթակայ Քիւրտերը կրնան 150.000-200 հազար մարդ ոտքի հանել, կը տեսնենք որ քրդութիւնը արհամարհելի ազդակ մը չէ ո՛չ Թուրքիոյ եւ ոչ ալ իր ապագայ թշնամիներու համար:

Թուրք եւ Քիւրտ յարաբերութիւնները երբեք լաւ չեն եղած: Քուրդերը միշտ կռուած են իրենց հողամասերուն ազատագրման համար. զինակցած են Սէլիմ Ա. Թուրք սուլթանին հետ ընդդէմ պարսիկներու եւ իրենց զինուորական կարողութեամբ օսմանեան բանակներուն յաղթանակ ապահոված: Այդ յաղթանակէն վերջ, 1514ին, զինակցութեան դաշնագիր մը ստորագրուած է քուրդ իշխաններուն եւ օսմանեան փատիշահին միջեւ: Այդ դաշնագրով կը ճանչցուէր քրտական հողամասերուն վրայ Թրքական գերիշխանութիւնը եւ քուրդ իշխաններուն բացարձակ անկախութիւն կը տրուէր ներքին գործերու մէջ: Թուրքերը, օգտուելով խալիֆայութեան իրենց տուած գերիշխանութենէն, պէտք եղած ատեն քուրդ ցեղախումբերը կը դրդէին իրարու դէմ եւ՝ հակառակ Քիւրտերու փայլած աջակցութիւններուն՝ անթիւ դժուարութիւններ կը յարուցանէին անոնց դէմ եւ վերջապէս 1847ին, անոնց վերջին իշխանին մահէն ետք, յաջողեցան մարել քուրդ անկախութեան վերջին ճրագը. ու այսպէս վերջնականապէս տիրացան Քուրդիստանի:

1898ին Պոլսոյ մէջ հիմնուեցաւ քուրդ ազգայնական կազմակերպութիւն մը, որ իր սեփական թերթը ունէր. թերթը յաջորդաբար լոյս տեսած է Գահիրէի, Ժընեւի եւ Լոնտոնի մէջ:

Այս քուրդ կազմակերպութեան ճիգերը 1920ի Սեւրի դաշնագրով յաղթանակած ըլլալ կը կարծէին, բայց Լօզանի դաշնագիրը անողոքաբար խեղդեց՝ նահատակ քրիստոնեայ Հայաստանի տենչանքներուն հետ՝ նաեւ քուրդ ժողովուրդին յոյսերը:

Ի վերջոյ Թուրքիա, քուրդ ժողովուրդին յոյսերը չվերականգնելու համար, ՝քուրդ ազգայնականութեան՝ դէմ ուղղուած քաղաքականութեան մը սկսաւ, աքսորելով մտաւորականները եւ ստիպելով ազգայնական կուսակցութեան կողմնակիցները հեռանալ արտասահման:

Բայց այս բոլոր հալածանքները չէին կրնար խորտակել քուրդ ազգայնականներուն հպարտ ոգին. 1925ին Քիւրտերը մեծ ապստամբութիւն մը կազմակերպեցին: Թուրքերը թէեւ կրցան ճնշել զայն, բայց այդ իրենց շատ սուղի նստաւ: Ինչպէս որ կը հաստատէ Թրքական բանակի սպայ Իհսան Նուրի պէյ Պաղտատի մէջ տպուած հրատարակութեան մը մէջ, պէտք է հաշուել Թուրքերու կողմէն 25.000 հոգի մեռեալ, վիրաւոր եւ կորսուած. աւելի շատ հարիւր միլիոն Թրքական ոսկիի վնաս:

Քուրդ-հայկական միութիւն.— *Այս «պիւռոսեան յաղթանակէն» վերջ Թուրքերը նոր եւ աւելի վտանգաւոր դիրքի մը մէջ գտնուեցան 1927ին քուրդ-հայկական միութեան մը ընտեղծումով: Թուրքիան ի զուր խեղդել ջանաց իրեն ենթակայ այս երկու զինուոր ազգերը՝ հայերը եւ քուրդերը: Ան միշտ լայնօրէն կիրարկած եւ հետեւած է «բաժանեա զի տիրեսցես»ի քաղաքականութեան: Մեզի բոլորիս ծանօթ հայ ժողովուրդի ահաւոր ջարդերը եւ քուրդերու հալածանքները զգացուցին երկու ճնշուած ազգերուն համագործակցութիւն մը կազմելու անհրաժեշտութիւնը հասարակաց հարստահարիչին դէմ:*

Ինչպէս ցարդ, աւելի եւս ալ այդպիսի միութիւն մը պիտի կարենայ աւելի արժէք ունենալ Դաշնակ կուսակցութեան ընձեռած նիւթական միջոցներուն եւ ճարտար ղեկավարութեան շնորհիւ, եւ այսպէսով քուրդ ռազմական ոգին ընդդիմութեան բարձրագոյն աստիճանը պիտի ունենայ: Թուրքերու կողմէ ամէն ջանք գործադրուած է իրարմէ բաժնելու համար այս երկու ժողովուրդները: Վէհիպ փաշայի ռազմավարութիւնը — այն Վէհիպ փաշայի՝ որ յաւակնութիւնը ունեցաւ Կրասիանիի անողոք արշաւանքին դիմադրել — տեղի տուաւ այս անգամ ալ, ինչպէս միշտ, քուրդ եւ հայ միացեալ կամքին առջեւ:

Անթիւ են քուրդերու ապստամբութիւնները, որոնք դարձած են տեւական եւ կը շարունակուին հին օրերէ մինչեւ մեր օրերը:

Այս ապստամբութիւններու ատեն Թուրքերը մարդկային եւ նիւթական ծանր կորուստներ ունեցած են, թէեւ քեմալական բանակը ուրիշ առիթներու մէջ իր կարողութեան փայլուն ապացոյցները տուած է, քուրդ ապստամբութեան մէջ սակայն նուաստացումներ կրեց: Արարատի ապստամբութեան ատեն քուրդերը ոչնչացուցին երկու գունդ, գերի բռնելով հրամանատարը, բազմաթիւ սպաներ եւ հարիւրաւոր զինուորներ. ձեռք ձգեցին նոյնպէս 4 թնդանօթ, 66 գնդացիր, 1200 հրացան եւ մեծ քանակութեամբ ռազմանիւթ:

1927 Դեկտ. 15էն մինչեւ 1929 Յունուար 30ը Թուրքերը քուրդերու դէմ ունեցած իրենց պայքարին մէջ հետեւեալ կորուստները կրեցին. 40 սպայ, 3248 զինուոր, 200 գնդացիր, 10 թնդանօթ, 3 սաւառնակ, 1650 հրացան եւն.:

Քրդական հարցը եւ պետութիւնները

Եթէ նկատի առնուի, որ քրդական յեղափոխութիւնը սկսած է հին ատեններէ եւ կը տեւէ մինչեւ մեր օրերը, պէտք է ենթադրել, որ քրդական հարցը կարեւոր իրողութիւն մըն է ամէն անոնց համար, որոնք կը փափաքին մէկ կամ միւս վերաբերումը ունենալ Թուրքիոյ հանդէպ: Շատ մը պետութիւններ այս իրողութեան վրայ հիմնուելով՝ ոեւէ կերպով ուզած են Անգարայի կառավարութեան վրայ ազդել:

Ռուսիա, Թուրքիոյ հետ իր ունեցած յարաբերութիւններուն հետեւանքով, հետաքրքրուած է քրդական խնդրով: Այսպէս, 1921ին, երբ պահ մը Թուրքեւռուս յարաբերութիւնները լարուած էին, Մոսկ. Ռուսիան կարեւոր գումարներ ծախսեց քուրդերու եւ Թուրքերու յարաբերութիւնները դէշցնելու համար: Իսկ 1928ին, երբ Թուրք եւ խորհրդային յարաբերութիւնները աւելի լաւցած էին, պոլշեւիկները ամէն կերպով օգնեցին տաճիկներուն՝ ջախջախելու քրդական ապստամբութիւնները: Ներկայիս Ռուսիան, նկատելով որ անկարելի է քուրդ ոգին զինաթափ ընել եւ զինակցիլ քուրդերուն հետ, եւ որ անոնք հակապոլշեւիկ տարր մը կը ներկայացնեն, Կովկասի մէջ «Քուրդերայ» անունով քուրդ պոլշեւիկեան կեդրոն մը հիմնեց, որուն նպատակն է փճացնել քրդական աւանդականութիւնները եւ ապագայ անկախ Քուրդիստանի համար պատրաստել համայնավար կառավարութիւն մը, կցելու համար այդ երկիրը Մոսկ. Միութեան:

1925ին Անգլիա, երբ՞ լաւ յարաբերութեանց մէջ չէր Թուրքիոյ հետ, «Intelligence Service»ի բազմաթիւ գաղտնի գործակալներ ղրկեց Արարատի եւ Տիարպէքիրի շրջանները՝ քուրդերու միջոցով Թուրքերը հալածելու համար. իսկ այսօր կը ջանայ Թուրքիոյ մօտենալ՝ իտալական երեւակայական վտանգը արգիլելու յոյսով: Ներկայիս Անգլիան հակառակ է Քիւրդերուն եւ նոյնը կը պաշտպանէ Իրանին եւ Իրաքին, որոնք իրենց դիրքին բերումով առնչուած են ենթարկուելու Անգլիոյ կամքին:

Ֆրանսան մեծ համակրանքով դիտած է քրդական ջանքերը մինչեւ այն ատեն, որ Թուրքիան ուզած է Ալէքսանտրէթի եւ Անտիոքի հարցը «օրինաւորապէս» կարգադրել: Այսօր, երբ Սանճաքի խնդիրը այնքան ալ խաղաղ լուծում մը չէ ստացած եւ ոչ ալ հաւանական է այդ, իր հին համակրանքներուն վերադարձած է:

Եզրակացութիւններ.— *Եթէ նուազագոյն չափով իսկ կասկածինք քրդական խնդրին կարեւորութեան ուծանութեամբ, ինչպէս նաեւ այն խիստ հետաքրքրութեան մասին, որ վերոյիշեալ պետութիւնները ցոյց կուտան, ենթալով կ՚ըլլանք: Իրապէս, քրդական եւ հայկական հարցը Թուրքիոյ գըլխուն կախուած դամոկլեան սուր մըն է. որ կ՚արգիլէ քեմալական կառավարութեան հանդարտօրէն աշխատելու Թուրք ազգին զարգացման համար. զարգացում որուն Միջերկրականի քաղաքակրթութեան օրրանը եղող Իտալիան կը նայի մեծ համակրանքով:*

Արդեօք Թուրքիոյ շահը չէ՞ պահանջեր, որ հայկական եւ քրտական խնդիրները վերջնականապէս լուծէ:

Լիովին չենք ուղղութեամբ մը վերադարձ մը ըստ Սելիմ Ա.ի կնքած դաշնագրի ոգիին եւ քուրդերուն տալ մշակութային ու որոշ սահմաններու մէջ քաղաքական ինքնավարութիւն: Ըստ մեր խոնարհ կարծիքին, քաղաքական ամենամեծ խոհեմութիւնը պիտի ըլլայ այդ:

Քեմալական կառավարութիւնը մէկէ աւելի անգամներ այդպիսի խոհեմութենէ զուրկ չէ եղած:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ

ԱՍՏՂԱՅԻՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐԸ ԵՒ ԿԵՆՍԱԿԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐԸ

Ֆրանսացի ծանօթ քնախօս Ժորժ Լաքովսքի քանի մը տարիէ ի վեր լուրջ ուսումնասիրութեան առարկայ ըրած է այն յարաբերութիւնները, որոնք գոյութիւն ունին աստղային ճառագայթներուն եւ կենսական երեւոյթներուն միջեւ:

Իր կարծիքին համաձայն, աստղային ալիքները իրենց ուժեղ թափանցումով կը տարածուին մեր ապրած միջավայրին մէջ, որոշ ազդեցութիւն մը կը գործեն կենդանական ու բուսական աշխարհներուն վրայ, եւ տեւական եղանակով մը կը ռմբակոծեն մեր մարմինին հիւլէները:

Լաքովսքի իր «Կեանքի Ծագումը» խորագիր գիրքին մէջ, ինչպէս նաեւ Փարիզի Գիտութեանց Կաճառին ներկայացուցած բազմաթիւ զեկոյցներով կը պաշտպանէ սա տեսութիւնը թէ՝ բոլոր կենդանի էակները աստղային ճառագայթումներ կ՚արձակեն, եւ կարող են ընդունիլ ու փոխանցել աստղային ալիքներ:

Յիշեալ գիտնականը կենդանական եւ բուսական հիւսուածներուն բաղկացուցիչ տարրին, այսինքն բջիջին տուած է բոլորովին նոր նշանակութիւն մը:

Ինչպէս գիտենք, բջիջ մը կազմուած է նախանիւթէ, որ շրջապատուած է բջիջային թաղանթով: Նախանիւթին մէջ կը գտնուի կորիզը, կազմուած թրզածեւ թելով մը, որ կը պարունակէ հաղորդիչ հեղուկ մը եւ շրջապատուած է ջրամասային կղզիացուցիչ նիւթով մը: Այդ բջիջը կարելի է նըկատել մանրադիտակային ճօճանակ հասանուտ մը, օժտուած շատ կարճ ալիքներով: Կորիզը կը յիշեցնէ Հերցեան ճօճուն ալիքները: Ան ելեքտրական իսկական հոսանքատու մըն է, ենթակայ թրթռալու բարձր յաճախականութեամբ: Ելեքտրական մեծ ճախարակը կազմուած է այն պարուրաձեւ գլանէն, որ կը ներկայացնէ կորիզին թելը: Ելեքտրական խտացուցիչը կազմուած է թելին երկու ծայրերուն միջեւ գոյութիւն ունեցող տարբերութեամբ:

Լաքովսքի վերոյիշեալ իրողութիւններէն կը հանէ իր տեսութիւնները, որոնց համաձայն կեանքը արդիւնք է բջիջներու ճօճումներուն եւ ծագում կ՚առնէ աստղային ճառագայթումներէն: Բջիջային թրթռացումներուն ներդաշնակութիւնը կ՚ապահովէ կենսական բնականոն գործողութիւնները, իսկ ընդհակառակն, այդ ճօճումներուն աններդաշնակութիւնը, որ առաջ կուգայ ներքին ու արտաքին ազդակներէ, կը ստեղծէ ախտաժէտ վիճակներ:

Այս հիման վրայ կը բացատրէ յօդացաւի, շաքարախտի եւ գիրութեան հիւանդութիւնները, ինչպէս նաեւ ախտաժէտ ժանրէններու ներգործութիւնը: Այս վերջինները, բաղկացած ըլլալով ճառագայթարձակ միակ բջիջով մը որ շփման մէջ կը գտնուի գործարանային հիւսուածներուն հետ, առաջ կը բերեն ճառագայթումի պայքար մը առողջ հիւսուածներուն հետ:

Միեւնոյն ձեւով կը բացատրէ նաեւ ջերմը, որ յաճախադէպ է հիւանդութեանց ընթացքին: Գիտենք թէ երբ ելեքտրական հոսանք մը անցնի հաղորդիչէ մը մէջէն, ջերմութիւնը կ՚աւելցնէ հանդիպած ընդդիմութեան համեմատութեամբ: Միեւնոյն երեւոյթը առաջ կուգայ մեր մարմինին մէջ, համաձայն կորիզի թելին դիմադրական զօրութեան: Երբ այդ ընդդիմութիւնը տարբերի ախտաժէտ պատճառներու հետեւանքով, գործարանային յօրինուածութեան մէջ առաջ կուգան ջերմութեան փոփոխութիւններ, ինչ որ կը յայտնուի տենդով կամ ջերմութեան բարձրացումով: 40 եւ 41 աստիճանէն վեր մարմինին ջերմութեան բարձրացումները առաջ կը բերեն կորիզի թելին կղզիացման նըւազումը, որուն հետեւանքով այդ տարրերը կը հալին: Կղզիացումը ջնջուելով, այլեւս անկարելի կ՚ըլլայ բջիջներուն թրթռացումը, ինչ որ առաջ կը բերէ մահը:

Լաքովսքի ճշդելով ճառագայթումներու եւ հիւանդութեանց յարաբերութիւնները, փորձած է լուծել քաղցկեղի հարցը, որ երկար ատենէ մը ի վեր կը զբաղեցնէ գիտական աշխարհը:

Լաքովսքի քաղցկեղի պատճառները ուսումնասիրած ատեն, քննած է զանազան երկիրներու երկրաբանական կազմութիւնը: Տեսած է թէ հոն ուր հողը կազմուած է կաւային խաւով, քաղցկեղի ենթակայ մարդոց թիւը աւելի մեծ է, մինչդեռ կրային եւ աւազախառն հողերու վրայ անոնց համեմատութիւնը բաղդատաբար նուազ է:

Ելեկտրամագնիսական ալիքներուն ծաւալման մասին կատարուած նորագոյն ուսումնասիրութեանց համաձայն, այդ ալիքներուն թափանցումը խոտոր կը համեմատի իրենց թրթռացումի քառակուսի արմատին հետ, բազմապատկուած հողին հաղորդականութեամբ: Այդ է պատճառը որ թափանցումի տարբերութիւնները աւելի զգալի կ՚ըլլան կարճ ալիք ունեցող ճառագայթներուն համար. Թափանցումը այնքա՛ն աւելի մեծ է, որքան տկար է հողին հաղորդականութիւնը: Եւ որովհետեւ աւազախառն ու կրային հողերը ամէնէն աւելի թափանցական են ալիքներուն այդ հողերը զնահատելի հակադդեցութիւն մը չեն ներգործեր աստղային միջոցին վրայ: Ընդհակառակն, կաւային հողերը, ածխային կայանները եւ երկաթի հանքերը լաւ հաղորդիչներ ըլլալով, անթափանց են աստղային ալիքներուն եւ առաջ կը բերեն զօրաւոր հոսանուտներ, որոնք տեղի կ՚ունենան հողի մակերեսին վրայ, ստեղծելով թրթռուն ճառագայթումներու նոր դաշտ մը: Այդ հողերուն վրայ բնակող մարդոց մարմինին մէջ երեւան կուգան ուռեր, ինչպէս նաեւ քաղցկեղ:

Լաքովսքիի տեսութիւնները առանց վերջնական հանգամանք մը ունենալու, բոլորովին նոր հորիզոններ կը բանան գիտական հետազօտութեանց համար, ինչ կը վերաբերի աստղային ճառագայթներուն ներգործած ազդեցութեան մեր մարմինի հիւսուածներուն կենսական գործառնութեանց վրայ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԻ

ԽԻՆԴ.

Գ. Համբուլսած Կար Սէն Լազար գընաց եւ երրորդ կարգի տոմսակ մը ուզեց.

— Ո՞ր քաղաքին համար, հարցուց տոմսակավաճառը:

— Ինչ յետին միջոցով կ՚ուզէք իմանալ երթալիք տեղս:

ՀՕԿԸ ԵՒ ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— «Ապագայ»ի խմբագրականներէն վերջ, որոնք բացէ ի բացէ պատռելով Հօկին դիմակը, զայն կը ներկայացնեն իբրեւ քաղաքական-բոլշեւիկեան կազմակերպութիւն, այժմ ալ Գ.-Արշակ Չօպանեան ձեռնարկած է «Հօկին պատմութիւնը» գրելու: Իր երկրորդ յօդուածէն կը քաղենք հետեւեալ ամփոփումը («Ապագայ», 21 Օգոստոս):

Առաջին շրջանը բաւական լաւ անցաւ, բայց ատեն մը եկաւ նկատեցի որ Վարչութեան մէջ մեզի գործակցող մեր համայնավար ընկերները «Հայաստանի օգնութեան» գործէն տարբեր ծրագիրներու ալ գործիք կը ձգտէին դարձնել Հօկը. անոնց հրահանգով՝ Հօկի իբր շրջանի փրոփականտիսթ նշանակուած Թօշակաւոր գործիչը այդ գործին հետ համայնավար բջիջներ կազմելու աշխատանքն ալ կը կատարէր..., անոնք կը թելադրէին Երեւանի Հօկի Գլխ. Վարչութեան՝ պարագ դնել Հօկի արտասահմանեան մասնաճիւղերու վարչութեանց վրայ՝ պահանջելով որ Բարեգործականը իրեն յանձնուած կտակներուն ու մասնաւորապէս Մելգոնեան նուիրատւութեան գումարները Խ. Հայաստանի կառավարութեան յանձնէ, եւ իրաւական հիմք չունեցող, ու բուռն վէճերու ծնունդ տալու սահմանուած այդ արտառոց առաջարկը դժբախտաբար ընդունելի եղաւ Երեւանի Գլխաւոր Վարչութենէն եւ հրահանգուեցաւ Փարիզի Հօկի Վարչութեան, ու թէ՛ Վարչութեան ներսերուն եւ թէ՛ մամուլի մէջ վէճերու դուռ բանալէ յետոյ, բնականաբար մնաց անհետեւանք: Հօկի Վարչութեան մեր համայնավար ընկերները այդ օրերուն նոյեմբեր 29ի տօնակատարութիւն մը սարքեցին՝ առանց իրենց ոչ-համայնավար ընկերներուն հետ խորհրդակցելու, եւ այդ տօնախմբումի՝ որուն յետոյ յաջողեցանք ... մը «Հայրենիք»ի տօնի ազգային նկարագիրը տալ, տեսաւ այդ անգամուն զուտ համայնավարական ցոյցի հանգամանք: Անոնք հիմնեցին ... մը՝ մաքրօրէն համայնավարական ուղղութեամբ: ուր արտասահմանի մէջ համայնավար Հայերու խմբակէն զուրս բոլոր հայ խմբակցութեանց անդամները «Խորհրդ. Հայաստանի կեղծ բարեկամ» կը հռչակէին, Ռամկ. Ազատ. կուսակցութեան, Բարեգործականին եւ արտասահմանեան հայ ազգասիրական բոլոր կազմակերպութեանց դէմ կը յարձակէին, թերթ մըն որ կը ներկայանար իբր Հօկի հետ ոեւէ կապ չունեցող, բայց որ՝ ինչպէս երէկ Զանգուն՝ ներքին թաքուն բայց ամուր կապով մը կապուած էր անոր հետ: Ես համոզուեցայ — ցաւելով հանդերձ — թէ Հօկը՝ այդ երկակենցաղ գործունէութեան մէջ հետզհետէ խրելով՝ չպիտի կարենար դառնալ այն յստակ ու համակրելի մարմինը, որ եթէ իբրեւ մնար անկուսակցական ու զուտ հայրենասիրական՝ հողի վրայ, արտասահմանի Հայոց մէջ տասնեակ հազարներով անդամ պիտի ունենար, եւ քաշուեցայ Հօկի Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութենէն, մտածելով որ Ռամկ. Ազատ. կուսակցութեան, Բարեգործականի, Պետ. Կարմիր Խաչի եւ հայրենակցականներու միջոցով աւելի լաւ կարելի էր օգնել Խորհ. Հայաստանին քան թէ այդ գողտրիկ Հօկերուն միջոցով: Ընկերներս դեռ մնացին այդ վարչութեան մէջ, ինչպէս եւ Ֆրանսայի գաւառական քաղաքներու եւ մէկ քանի այլ երկիրներու Հօկի մասնաճիւղերու վարչութեանց մէջ, կարծելով թէ անոր մէջ մնալով պիտի յաջողէին ճիշդ ու առողջ ուղեգծին վրայ պահել զայն: Բայց անոնք ալ վերջ ի վերջոյ յուսախաբ եղան, (Ամերիկայի մէջ մեր ընկերները առաջին օրէն կասկածոտ վերաբերմունք ցոյց տուած են Հօկի հանդէպ շատ աւելի շուտ՝ խմբովին հրաժարած են անոր հետ գործակցելէ եւ իրենց մամուլը շատ աւելի կանուխէն ցոյց տուած է այդ մարմնոյն երկդիմի եւ վտանգաւոր հանգամանքը):

Երեւանի Գլխ. Վարչութենէն եկած հրահանգները հակասական եղան դժբախտաբար, մերթ Հօկը անկուսակցական պահել թելադրող, մերթ անոր ՝քաղաքական գոյն ունենալու, Խորհ. Հայաստանի իրաւակարգը մեկնաբանելու, պաշտպանելու, անոր հակառակորդներուն դէմ պայքարելու եւ նոյն իսկ ոչ-ուղղակի գործակիցներուն դէմ մաքառելու պարտքը չէզոք եւ ուրիշ կառավարել քաղաքական կուսակցութեան մը դերը անոր տալով:

Հօկը չարափոխման, այլասերման տանող գլխաւոր ազդակը «արտասահմանեան համայնավար» բուռած տարրերը եղած են, նախկին հնչակեան, նախկին դաշնակցական, նախկին ռամկավար, որոնք գիտէին դարձած քաղաքի՝ աւելի թէու քան երկրի ներ ու համոզուած համայնավարները, իրենց զուրս արտասահմանեան ամէն հայ Խ. Հայաստանի հանդէպ իբր «խարդախ բարեկամ» ուզեցին ցոյց տալ, եւ մէկէ աւելի անգամ սխալ քայլեր առնելու մղեցին Երեւանի Գլ. Վարչութիւնը, որուն մէջ ալ անկուսակցական մտայնութիւն ունեցող մարդիկ գտնուեցան: Այդ բոլորը ի նկատի ունենալով, վերջապէս, 6-7 տարի առաջ, Ռ. Ա. կուսակցութիւնը իր պաշտօնաթերթին մէջ ... որոշեց որ իր ոեւէ մէկ անդամը այլեւս Հօկի մասնաճիւղերու վարչութեան մէջ չմնայ կամ չմտնէ: Այդ որոշումը տանիքներուն վրայ չյայտնեցինք, սխալ ու չափազանցուած մեկնութեանց տեղի չտալու համար, բայց գաղտնիք ալ մնալու սահմանուած չէր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԿԱՐԻՉ ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 120 ԱՄԵԱԿԸ

— Ա —

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ 29 Յուլիս Թուականով.—

Այսօր կը լրանայ, մեծ ծովանկարիչ Այվազովսկիի ծննդեան 120 ամեակը.

Այվազովսկի ծնած է Թէոդոսիոյ մէջ (Ղրիմ): Մանկութենէն ցոյց տուաւ իր ձիրքերը: Օրերով կը նստէր Թաղթի կաարներու վրայ եւ կ՚ուսումնասիրէր բնութեան գոյները, ծովին ալիքները. 16 տարեկան էր երբ աշակերտեցաւ Ֆրանսացի ծանօթ ծովանկարիչի մը. 20 տարեկան էր երբ ոսկեայ շքանշան ստացաւ իր «Խաղաղութիւն Ֆինական ծովախորշում» նկարին համար: 23-25 տարեկանին ճամբորդութեան ելաւ դէպի Եւրոպա, ուր ցուցահանդէսներ տուաւ եւ մեծ յաջողութիւն գտաւ. Ռուսիա վերադառնալով, փրոֆէսէօրի տիտղոս ըստացաւ: 60 տարուան նկարչական իր գործունէութեան ընթացքին Այվազովսկի տուած է մինչեւ 5000 նկար:

Այվազովսկիի բոլոր աշխատութիւնները խորապէս իրապաշտ դրոշմ ունին, ասոնց մէջ կը գերակշռէ քնարերգական տարրը: Այվազովսկի կուտայ ալիքներու լուսախաղերը, փոթորիկը, իններորդ ալիքը, ծովային տարրերու հետ կապուած նիւթերը:

Այվազովսկի արժանացաւ բոլոր նըկարիչներու համար հազուադէպ մեծ պատիւին, — դնել իր ինքնանկարը Ֆլորէնցայի Ուֆիցի թանգարանին մէջ զրուած աշխարհի մեծագոյն նկարիչներու միջազգային կտաւներուն մէջ. — այդ նկարչական թանգարանը կը բացուի հանճարեղ Ռաֆայէլի ձեռքով գծուած պատկերով:

Այվազովսկի մեռաւ 1900ին:

ՋԻՉԽԱՆԱՅԻ ՋՐԱՆՑՔԸ

—o—

Լենինականի աշխատաւորները յաջողեցան վերջացնել Ջիչխանայի ջրանցքին շինութիւնը:

Ջիչխանայի ջրանցքը սկիզբ կ՚առնէ Ջիչխանայի լճակներէն եւ 11 քիլոմէթր տարածութիւն կտրելով կը մտնէ Փամբակի հովիտը: 3300 հեկտար տարածութիւն ոռոգող այդ ջրանցքին շինութեան վրայ ծախսուած է 68 հազար բանուորական օր: Ջրանցքը ունի 25 մէթր երկարութեամբ կամուրջ - ջրանցք եւ 11 արհեստական շինութիւններ:

Բացման հանդիսութեան մասնակցելու համար Լենինականէն հասած էին մեծ թիւով հիւրեր Երեւանէն եւ այլ վայրերէ: Հանդիսավայրին մէջ տեղի ունեցան ճառախօսութիւններ եւ զբօսախաղեր Այնտեղ հաւաքուած էին Նալբանդի, Թափառլի, Ղարալի, Մեծ Պառնիի, Գէօյ Տօփալի, Ղոլթախչիի, Ավդիբէկլի, Ղարաբօյանի եւ Աղբուլաղի մշակները:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

—o—

Հողային գործավարութիւնը ՊՐ-2 մոտէլով օդանաւ մը նուիրեց Երեւանի օդանաւային կայանին: Երեւանի կարի գործարանը եւս նուիրեց օդանաւ մը:

— Մեղուաբուծական ընկերութեան (Դիլիջանի) կայանը 3 տարուան մէջ փեթակներուն թիւը 53էն հասցուց 118ի: Անցեալ տարի 376 քիլոկրամ մեղր տուաւ, այս տարի կը խոստանայ տալ 1.300 քիլոկրամ:

ԱԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՈՒՐԻԱՅ ՄԷՋ

—o—

ՎԵՐԻՆ ՃԵԶԻՐԷԻ ՀԱՅԵՐԸ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Ժողովոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները Ճէզիրէի (հիւսիսային Սուրիոյ) վերջին դէպքերու մասին, որոնց լսեցինք թղթակիցներուն կողմէ...

ԳԱՄԸՇԼԸ, 13 Օգոստոս (Աղդակ).—

Երեք օրուան ճանապարհորդական կըռիւներէ վերջ, հազիւ կրցած ենք աւրուանդի, Գամըշլը, Ամուտան թողլով բոցերու մէջ:

Համառօտ կերպով նկարագրեմ մեր կրած այս դարհուրելի աղէտը, գաղափար մը տալու համար այս շրջանի քրիստոնեաներուն ողբերգական կացութեան մասին:

Ամուտայի քրիստոնեաներուն թիւն է 175 տուն, Հայ եւ Ասորի: Վերջին խռովութեանց հետեւանքով անոնցմէ շատեր ցրուած էին եւ ապաստանած ուրիշ տեղեր: Ամուտայի մէջ մնացած էին միայն 80 տուն քրիստոնեայ, 5ը Հայ: Քրիստոնեաները մեծ մասամբ բարեկեցիկ վիճակ մը ունէին եւ տուն տեղ եղած: Շատերը գեղեցիկ տուներ ու խանութներ շինել տըւած էին:

Ցանկարծ, Օգոստոս 9ին, արթննալով տեսանք որ պաշարուած ենք Քիւրտերէ, որոնք օր ցերեկով սկսան կողոպտել քրիստոնեաներու պատկանող խանութները. Տեսնելով սպառնացող աւերը վտանգը, քաշուեցանք մեր տուները եւ ինքնապաշտպանութեան դիմեցինք. Երեք օր անդադար հերոսական դիմադրութիւն մը ցոյց տըւինք յարձակող աւազակաբարոյ Քիւրտերու եւ Թուրքիայէն գալով անոնց միացող Թուրք խուժանին դէմ: Քիւրտերը չարաչարութիւն արշաւելով ալ պէնզին թափելով քրիստոնեաներու տուներուն վրայ՝ հրդեհեցին.

Եւ տեսնելով որ ողբալի ճակատագիր մը վերապահուած է մեզ հոն, գաղտ ելանք մեր դիրքերէն եւ ցրուեցանք այս ու այն կողմ: Մենք՝ խումբ մը քրիստոնեաներ, Հայ եւ Ասորի, հասանք անվտանգ Գամըշլը: Թէեւ դեռ ստուգուած չէ, սակայն կը կարծուի որ քրիստոնեաներու զոհերուն թիւն է 20, իսկ Քիւրտեր 50է աւելի կորուստ ունին: Լուր չունինք Ամուտայի մնացած քրիստոնեաներէն: Շատեր իրենց զաւակները կորսնցուցած են, ուրիշներ իրենց հայրերն ու ծընողները:

Բարեբաղդաբար Հայերը անձի կորուստ չունեցան, սակայն կորսնցուցին իրենց ամբողջ հարստութիւնն ու ստացուածքը: Գամըշլը ապաստանող քրիստոնեաներու վիճակը շատ ողբերգական է. Որովհետեւ, բոլորն ալ, մերկ վիճակի մէջ հասած են հոս, հազիւ ազատելով իրենց կեանքերը:

Իրականութիւնն այն է որ ամբողջ Ճէզիրէի շրջանին մէջ գտնուող քրիստոնեաները, եւ մասնաւորաբար մեր հայրենակիցները, որոնք կատարեալ չէզոքութիւն կը պահեն, մատնուած են խոր թշուառութեան ու մտահոգութեան մը թէեւ անապահով վըթ-

նոլորտ մը եւ ոչ ոք գիտէ թէ ի՛նչ պիտի ընէ: Դեռ հոս՝ Գամըշլըի մէջ իսկ կացութիւնը կը թուի ծանր:

Կըսպասենք ազգային իշխանութեանց անմիջական կարգադրութեանց:

Ամուտայէն փախչող ականատեսներ հետեւեալ մանրամասնութիւնները յայտնած են.—

Հասիչէի եւ Գամըշլըի դէպքերէն ի վեր, Ամուտայի բնակիչներուն մեծամասնութիւնը ինքզինք անապահովութեան մէջ զգալով հեռացած էր գիւղէն:

Ամուտայի մէջ մնացեր էին միայն 40 երիտասարդներ որոնք գրեթէ իրենց թուին հաւասար զէնք ունէին իրենց տրամադրութեան ներքեւ:

Երբ Քիւրտերը յարձակած են գիւղին վրայ, անոնք անմիջապէս ապաստանած են իրենց տուները եւ ինքնապաշտպանութեան դիմած:

Սկիզբը, անոնք դոհացած են միայն օդին կրակելով, վախնալով որ յարձակողները կը սպաննեն իրենց ձեռքն ինկած պատանդները: Բայց Քիւրտերը մթերանոցներէ կողոպտուած պէնզինով հրկիզած են գիւղը պաշտպանող սպայնիկներուն բնակարանները:

Քառասուն դիմադրողները հարկադրուած են ապաստանիլ մաքսատան շէնքին մէջ, որ իր կարգին հրկիզուած է:

Հերոսական ռազմիկները անձնատուր չեն եղած, սակայն երկուշաբթի իրիկուն, մթութենէն օգտուելով ապաստանած են մեկուսի բնակարան մը, եւ հոն ամրանալով 36 ժամ դիմադրած են բազմահազար զինեալ Քիւրտերու յարձակման:

Դիմադրողները փրկուած են շնորհիւ Ֆրանսական օդանաւերուն, որոնք իրենց արձակած ռումբերով խուճապի մատնած են յարձակողները: Այսպիսով կրցած են երկրորդ գիշերը, Ամուտացիները ապաստանած են բարեկամ ցեղախումբի մը մօտ:

Շումար ցեղախումբին պետը, Շէյխ Մէյյար, զինեալ մարդիկներով լեցուն 16 քամիոններով պաշարեալներուն օգնութեան հասած է, բայց շատ ուշ, որովհետեւ Ֆրանսական օդանաւերն ու զօրքը միջամտած էին:

Ամուտայի յարձակումը կազմակերպուած է Քաղպարա եւ Միլլիէ ցեղախումբերուն կողմէ, որոնց պետերէն մին գերի բռնուած է Ալոյի Աղա Քիլլոյի կողմէ, իսկ միւսը ապաստանած է Մոհամմէտ Ալտիլ Քերիմի մօտ:

Ամուտա ներկայիս աւերակոյտ մըն է, հրոյ ճարակ դարձած ըլլալով:

— Ֆրանսական իշխանութիւնները Քիւրտ - Տաղի շրջանի քիւրտ ցեղապետներէն պահանջած են անյապաղ իշխանութեանց յանձնել իրենց բռնած պէնքերը, նոյնիսկ անոնք որոնց զարծածումը արտօնուած է ապահովութեան տեսչութեան կողմէ:

ՍԱՆՃԱՔԻ ՎԻՃԱԿԸ ԱԼ ԽԱՌՆԱԿ

Անտիոքէն կը գրեն.— Գնդ. Մէտի Անտիոքի մուխթարները կանչելով ազդարարեց թէ քաղաքի ապահովութեան գործը յանձնած է բանակը, հետեւաբար կ'արգիլէ գիշերային երթեւեկները

Ներկայիս կառկածելի բնակարաններ խուզարկութեան կ'ենթարկուին: Թուրք բնակարաններէն գրաւուած են 7 ատրճանակներ, երեք տուփ փամփուշտներ, 7 սրի հրացաններ եւ մէկ պատերազմական զէնք: Իսկ արաբ բնակարաններէն գրաւուած է դաշոյն մը եւ սրի հրացան մը:

Թրքական ակումբը եւս խուզարկութեան ենթարկուած է, ուրկէ գտնուած են կարեւոր գաղտնի թուղթեր:

Գնդապետը վերջը իր ներկայութեան հրաւիրեց Թուրք, արաբ եւ հայ պարագլուխները եւ յայտարարեց թէ բանակը երեք կեդրոններ հաստատած է քաղաքին մէջ, կարգը ապահովելու համար, հետեւաբար, պէտք է օժանդակել բանակին, օրէնքի չակերտուի խիստ միջոցներու դիմել:

Թուրքերը չեն պատասխանած այդ հրաւէրին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—o—

Թուրքիոյ վարչապետ զօր. Իսմէթ Ինէօնիւ հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ Սկանտինաւեան մամուլի մէկ թղթակցին.—

— Անցարան մայրաքաղաք ընելու որոշումը տուած ատեն, ամենէն կարեւոր պատճառը զինուորական էր: Այդ զինուորական տեսակէտ կացութիւնը վերցուելէ վերջ ալ յամառեցանք հոն մնալ, գլխաւորաբար սա մտածումով.— Մենք երկրին կեդրոնը մնալով, ներքին կացութեան եւ ամենափոքր մանրամասնութեանց իսկ իրազեկ կ'ըլլանք: Այն ատեն շատ յետամնաց ներունդ մը կար այսօրուան բաղդատմամբ եւ մենք ներքին նախապաշարումներուն դէմ պայքարելու համար շատ դժուար պիտի ըլլար Իսթանպուլէն հոն մտնել: Երկրին ճիշդ կեդրոնը գտնուելով, մեր ազդեցութիւնը չափազանց շատցաւ:

Եւրոպայի քաղաքական տագնապը եւ սպառազինութեանց մրցումը բնականաբար ամէն երկրի վրայ կ'ազդէ: Տագնապի այս ընդհանուր մթնոլորտին մէջ մեր հայրենիքին համար ալ վտանգի հաւանականութիւններ կան. բնականաբար վճռապէս կարելի չէ ըսել թէ այս վտանգը ե՞րբ, եւ ինչպէ՞ս եւ ո՞ր կողմէն պիտի գայ: Մենք մեր դրացիներուն հետ հաշտութեան գալու համար ամէն բան ըրինք: Մեծ պատերազմէն վերջ մեր դրացիներուն շատերուն հետ լուծուելիք կարգ մը խնդիրներ մնացած էին. Հին թշնամութիւնները ջնջեցինք մոռցնել եւ մեր խաղաղասէր ապագայ ծրագրի մասին ինքնաբերաբար ապահովութիւններ տուինք. մեր բոլոր դրացիները այսօր մեր անկեղծ բարեկամներն են

Ընդհ. տագնապի մթնոլորտը շատ խառնակ է - բնական է առոր դէմ մեր միջոցները սահմանափակ են. այդ հարցին մէջ մեր ամենամեծ սկզբունքը սա է... Ամէն տեսակ միջոցով ընդհ. խաղաղութեան ծառայել եւ մեր ամբողջ ուժովը նպաստել ազգերու իրարհասկացողութեան ու ա եւ է ատեն մեր ապահովութիւնը չկասել ուրիշ

երկրի մը հետ պայքարելէն: Անհրաժեշտ է ըսել թէ միշտ կը ջանանք մեր ինքնապաշտպանութեան միջոցները հոգալ եւ ոչ մէկ ատեն դանց ընել զանոնք:

Մեր կառավարութեան ամենէն կարեւոր պարտականութիւնը եղած է մեր ելեւմուտքը միշտ կանոնաւոր վիճակի մէջ պահել: Ծախքերը անմիջապէս իջեցուցի երբ տեսայ որ պետական պիւտճէն չէ հաւասարակշռուած: Մեր ուժերով մեր պէտքերը գոհացուցած ենք հետզհետէ: 1929ին, համաշխարհային տնտեսական տագնապին սկիզբը, մեր պիւտճէն 230 միլիոն ոսկի էր - յաջորդ տարի 16ի իջեցուցինք: Հիմա մեր պիւտճէն կայուն եւ կանոնաւոր հիմերու վրայ դրուած է եւ այս տարի նորէն 230 միլիոնի հասած է 10 միլիոն եկամուտի աւելցութիւն մըն ալ ունինք:

Մինչեւ հիմա ենթադրելու կը կարծէին թէ բացառիկ գործերու համար բացառիկ միջոցներ անհրաժեշտ են, եւ կամ ներքին ու արտաքին փոխառութիւններ. Մինչդեռ մենք մեր երկրին զարգացումը այսպիսի միջոցներու չկապեցինք եւ մեր պիւտճէին մէկ մասը զատեցինք ատոր համար:

ԼԻԹՎԻՆՈՎԻ ԱՊԱԳԱՆ

Խորհ. Ռուսիոյ արտաքին նախարար Լիթվինովի՝ Մարիէնպատ բնակութեան մասին «Ն. Ֆ. Փրէսի» մասնաւոր թղթակիցը հետեւեալը կը հեռագրէ.—

«Արտասովոր կերպով մեծ ուշադրութիւն կը գրաւէ Լիթվինովի ներկայութիւնը Մարիէնպատ: Կարեւորութիւնը ալ աւելի կ'աւելցուի, երբ աւելցնենք թէ իր քով կը գտնուի նաեւ Պերլինի սովետ դեսպան Սուրէնէվ: Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ Լիթվինով հարաւ արեւելեան եւրոպական պետական մարդոց հետ խօսակցութիւններու բռնուած է: Այս մարդոց մէջ նուազ ծանրակշիռը չէ Ռումանիոյ նախորդ արտաքին նախարար՝ Թիթուլէսքօն, որ միշտ մեծ ազդեցութիւն ունի իր երկրին արտաքին քաղաքականութեան վրայ: Այս խօսակցութիւններուն հետ կապ ունեցող հնարաւորութիւններու կարգին, չի՛ շինք նաեւ սա՝ պարագան թէ ծանօթ Աւստրիացի թժիշկ մը Լիթվինովի առողջական վիճակին համար Մարիէնպատ կը գտնուի, եւ լուրջ կերպով մտածողներ կան, թէ Լիթվինովի Մոսկուա վերադարձը վերջ ի վերջոյ իր առողջական վիճակին հետ կապուած է...»

ՆԻՇԱՆ

—

Հրեայ մը, որ սովորութիւն ունի ամէն բանի մասին առարկելու, կ'ուզէ տոմս մը գնել Լիոնի կայարանէն: Շատ սուղ գտնելով տոմսակին համար պահանջուած գինը, կը դիմէ քովի կիշէին: Եւ այսպէս կիշէէ կիշէ: Երբ բոլորն ալ նոյն գինը կը պահանջեն, կ'ըսէ

— Հոս բոլորն ալ մէկ խօսք ըրած՝ բարձր գին կը պահանջեն: Երթամ ուրիշ կայարան մը...

ՄԱՄՈՒԼ

—

« ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ »

—o—

Պուխնոս Այրէսի «Արմէնիա»ն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ, «Հանդէս Ամսօրեայ»ի յիսնամեայ յոբելեանին առթիւ (30 Յուլիս):

«Վենետիկի եւ Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութեանց մատուցած ծառայութիւնները մեր պատմութեան, դպրութեան եւ մշակոյթի ընդհանրապէս, անգնահատելի են:

Մշակոյթի այս զոյգ կեդրոնները, Եւրոպայի կրծքին վրայ, երկու հոգեւոր Հայաստաններ եղան, բառիս ամենէն ազնուական առումով:

Հողային տեսակէտով կտրուած բընաշխարհէն եւ անկէ հեռու, սակայն անոնք մեծ սրտով եւ ոգիով կապուած մնացին մեր երկրին եւ ժողովուրդին:

Մանաւանդ օրինաւոր եւ խիստ հոգածու ժառանգորդները եղան մեր հոգեւոր բազմատեսակ ժառանգութեան: Հաւաքեցին այդ ժառանգութիւնը ամէն երկրէ եւ անկիւնէ, խընամքով մէկտեղեցին, ճոխացուցին եւ բազմապատկելով փոխանցեցին սերունդէ սերունդ, ու մինչեւ մեզ:

Գեղականագույն ժողովուրդի մը համար կատարեալ եւ ճոխ թանգարաններ եւ մատենադարաններ եղան միաժամանակ

Բաժնուեցան մեր եկեղեցիէն, բայց հաւատարիմ մնացին մեր մշակոյթին եւ անոր աւանդութեանց:

Ոչ միայն խնամքով պահպանեցին մեր մշակոյթը, այլ եւ ազատասէր եւ հայրենասէր սերունդներ պատրաստեցին՝ շարունակելու համար իրենց այնքան նուիրական գործը:

Մեր մշակութային կեդրոններէն այս երկուքը — Վենետիկ եւ Վիեննա — բացառիկ տեղ կը գրաւեն մեր կեանքի մէջ՝ դարեր շարունակ լուսաւորելով մեր պատմութեան եւ դպրութեան մթին բաւիղները:

Անոնք ունեցան նաեւ իրենց զոյգ օրկանները — «Բազմավէպ» եւ «Հանդէս Ամսօրեայ», որոնք ժամանակավայրը եղան բացառապէս մեր գրական, գիտական եւ բանասիրական մարզին:

Այս տարի կը լրանայ «Հանդէս Ամսօրեայ» հայագիտական ուսումնաթերթին յիսնամեակը, որ, անկասկած մեր մշակութային խոշոր նուաճումներէն մէկն է:

«Հանդէս Ամսօրեայ» խիստ մասնագիտական ուսումնաթերթ մըն է, նուիրուած հայագիտական եւ հայ մշակոյթի ուսումնասիրութեան:

Գիտենք, թէ ի՛նչ դառն ճակատագիր ունի հայ գիրքը եւ հայ թերթը, ու մանաւանդ «Հանդէս Ամսօրեայ»ի պէս ուսումնաթերթ մը:

Մեծ նուիրում եւ նիւթական ապահով միջոցներ պէտք են «Հանդէս Ամսօրեայ»ի պէս զուտ մասնագիտական պարբերաթերթ մը կէս դար լոյս ընծայելու համար:

Մեծագոյն նուիրումը ունեցած են Վիեննայի մեր հայրերը, սակայն նիւթական սակաւ աղբիւր՝ պարբերաթերթը անխափան հրատարակելու համար:

Բայց եւ այնպէս իրենց բարոյական նուիրումին միացուցած են նաեւ նիւթական զոհերը, հայագիտական այս ուսումնաթերթը տեւականացնելու ամբողջ յիսուն տարի:

« Հանդէս Ամսօրեայ » իր շուրջը համախմբելով «բազմաթիւ հայ եւ օտար մասնագէտ գիտուններ» պըրպտեց, ուսումնասիրեց, քննական եւ բաղդատական վերլուծումներով լուսաբանեց հայագիտութեան եւ հայ մշակոյթի վերաբերեալ հարցերը՝ միշտ վառ պահելով սէրը դէպի մեր հին ու նոր պատմութիւնը, դպրութիւնը եւ մշակոյթը ընդհանրապէս

Հայագիտական կաճառ մը, հովանաւորուած պետութենէն, միայն կըրնայ այն մեծ գործը կատարել, ինչ որ ըրած է «Հանդէս Ամսօրեայ» առանց նման հովանաւորութեան մը: Կամ՝ պետութեան մը համալսարան կամ մատենադարան մը կրնայ նման զուտ մասնագիտական ուսումնաթերթ մը լոյս ընծայել անխափան:

Եւ սակայն ասիկա ըրած են Վիեննայի մեր հայրերը այնքա՜ն ջանասէր, բեղնաւոր եւ հոգածու»:

ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՏԵՐՎԻՇԵԱՆ
Եւ
ՄՈՎՍԷՍ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ
Ամուսնացած

Կնքահայրութեամբ Գօգօս Գօգոսեանի
Գէյրութ, 15 Օգոստոս, 1937

Տէր եւ Տիկին ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ (Պանեօ) ուրախ են ծանուցանելու ծնունդը իրենց անդրանիկ թոռնիկին՝ ՍԵՐԺ - ԳԱՌՆԻԿԻ :

ՍՏԱՑԱՆՔ

—

ՆԱԻՐԱՍԱՐԴ, Ժողովածու գրականութեան եւ գիտութեան: Ա. գիրք, Յուլիս, 1937: Հրատ. Մ. Մկրտչեանի, խմբագրութեամբ Յովս. Թադէոսեանի եւ Տճ. Գօղոսեանի: 66 էջ. գին 7 Ֆրանք: Հասցէ — Imp. Moderne Ave. Postkhaneh, Téhéran (Iran).

ԱՇԽԱՐՀԱԴԱՇՏ (եղեռնի դրուագներ Անդրէասի եւ շրջանի, ենտիրէս, Սու Գէհէրէ Գրեց՝ Յարութիւն Թէքէեան, Փարիզ, 1937: Գաղթերադարդ: Գին 12 Ֆրանք (թղթատարի ծախքով) : Հասցէ —H. Kéfélian Frères, 22, Rue Lacretelle, Paris (15):

ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՍԱՌԱԳԻՏԱԿ (պատկերազարդ համայնագիտարան սեռային գիտութիւններու) : Կազմեց՝ Գ. Յ. Մամուր Ֆաթիմի (վկայեալ Օքսֆորդի համալսարանէն) : Ա. հատոր : Տպ. Ռուկատա, Գահիրէ : Գին 7 շիլին: Դիմել Imprimerie «Vosguédar», Rue Galal, Le Caire (Egypte):

Շուտով լոյս կը տեսնէ նաեւ Բ. հատորը :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (443)

ՁԱՐԹՕՆՔ.

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Աղստուղներս Արբակէն Տալվաստ փախանք... Շատ ալ որ Աստծանողութիւն է... Ընենք՝ հոգերն ալ հոս տուին, ես չոր գլխով գեղ երթամ ի՛նչ ընելու...

— Հիմա ի՛նչ կը մտածես, — կարեկցաբար հարցուց Յակոբը:

— Է՜հ, ախպերս, էս կողմերը կը միամ բան չեղաւ, մէկու մը մօտ մշակ կը մտնեմ ու...

Թոփալ Սատանան չկրցաւ խօսքը վերջացնել. Առիւծ Գեւոյի թաթը բարձրացաւ ու յանկարծ թմբալով Թոփալի վզնուն իջաւ՝ դժբախտ փախեր մինչեւ քիթը իջնելով

— Հա՜ հա՜ հա՜, Յակոբ, էս սարսափելի նայէ, մէկու մը քով մշակ կը մտնայ եղեր: Հա՞, ես քու էն, էն, էն... Տօ, աւանակ, Առիւծ Գեւօն մեռա՞ւ... Սուրբ եղբայրութիւն ալ - խարհէն վերցա՞ւ... Տօ, որ կ'ըսեմ փողը ճամբայ կ'ելլենք եանի ես մի մնա՞ կ պիտի երթամ... Առիւծ Գեւօ՞ն ո՞ր, Թոփալ Սատանան ալ հոն... Աստուած սիրտդ տայ, քէ՛ս խարաց երբ... Տասը տարիէ ի վեր վզես մեղքը դարձեր ես... կ'ուզէ մ'ալ չը

հանդիպեցաւ քեզի, որ ազատէի ձեռքէդ... Մէկու մը մօտ մշակ պիտի մտնայ եղեր... Յակոբ, մէկ չոր խօսքին մտիկ ըրէ... Տօ, արար աշխարհը վրա՛ս պիտի խնդացնես.. Սո՛ւս, բերանդ չբանաս... Մենք ալ հայ քրիստոնեայ ենք, փառք Աստուծու պատիւ ունինք, նամուս ունինք.. Մէկու մը քով մշակ կը մտնաս, ինչ չէ՛, տօ, իմ պատիւս ցեխի մէ՞ջ պիտի նետես: Հող շատ ունիմ, տուն ալ կայ, տեղ ալ կայ... հալալ աղբօր պէս փայ բաժին կ'ընենք... Տօ, ասա կլսեմ. ա՛լ բերանդ չբանաս, վալլահ ձեռքէս դաղէզ մը կ'ելլէ: Հէ՜յ, հէ՜յ, Առիւծ Գեւօն մեռա՞ւ, Թոփալ Սատանան... Ես քու հոգուն մատաղ, ադիզ ախպերս, Աստուած դարպուլ կ'ընէ՞, որ Առիւծ Գեւօն տուն տեղ ունենայ, Թոփալը՝ վիզը ծռած ուրիշի դրանը աշխատի:

Առիւծ Գեւօն ատարիկ յուզուած, երկրորդ բաունցք մ'ալ իջեցուց Թոփալի գլխուն, կարմիր թաշկինակը աչքերուն տարաւ արցունքը սրբեց ու դէպի Յովհաննէսը դառնալով՝ պոռաց.

— Տօ, հազար անգամ ըսի որ քիչ մը օղի բերես, էս բաժակներով մա՞րդ կ'ուզես խաբել... ես քու էն, էն...

Բազմաթիւ օղիի բաժակներ դատարկելէ վերջ, երեք ընկերները բռնեցան ճաշել, մինչ կազինօն հետզհետէ կը լեցուէր բազմութեամբ: Գրեթէ ամէնքը արդէն կը ճանչնային Առիւծ Գեւօն: Ձանազան սեղաններէ խմիչք կ'ուղարկէին պատուաւոր հիւրին: Առիւծ Գեւոյի քէֆին քէֆ չէր հասներ: Ա՞յ թէ կարգին հասարակութիւն էր, ինչպէ՞ս ալ գիտէին յարգել արժանաւոր մարդը: Անընդհատ կը խօսէր նիւթէ նիւթ թռնելով առանց ժամանակ տալու, որ ընկերները բերան բանան: Թորոսածի պատառը բերանը տարած ժամանակ, յանկարծ ձեռքը կէս ճամբան մնաց, ուշադրութեամբ փողոցէն անցնողներուն նայելով. ու մէկ ալ ուրախացած՝ Թոփալ Սատանան մշտեց.

— Տօ, մեր Սաքօն ու Միկօն փողոցէն անցան, շուտ ետեւնուն հասիր...

— Էդ ո՞ր Սաքօն է, — հարցուց Ուրանցցի Յակոբը, մինչ Թոփալ Սատանան կազինոյէն դուրս թռաւ:

— Գործօթցի վինուոր մը... Հա՛, էն որ Միկոյի հետ խաղար բերաւ Մուշեղի դաւաճանութեան մասին... Ալլահ կարէճ մը դարձաւ սա տղան, Միկօն ալ լաւն է...

— Մուշեղին Սաքոյի հէ՞րն էր...

— Հա՛, դաւաճանը: Հը՞, Յակոբ, էն ի՛նչ կախ եղաւ..., երեք օր...

Վախ, ինչ աղւոր տղաք կորսնցուցինք Դղըճայի սարին վրայ... Վա՜խ, իմ Համբօ, — Առիւծ Գեւոյի ձայնը ակամայ դողաց, — Նիկոլը, քանաքեռցի Յակոբը... Փառա Վարժապետ... Աստուա՞ծ հոգիներն լուսաւորեցնէ...

— Ամէն: Լուսերու մէջ պառկին: Ջու կախ էր, եթէ պարոն Լեւոնը ժամանակին չհասնէր, մեր բանն ալ պոչ էր...

— Իրաւ է, հա՛... Երեք օր անօթի էինք... Ախ, մեր ինկած տղաքը հիմա ողջ էղնէին... էս սեղանի շուրջը բոլորուէինք բոլորս: Էօ՛ֆ ախպեր, աշխարհի տակը պոչ է, պոչ, ոչ ինծի պիտի մնայ, ոչ քեզի... Վա՛յ, բարով, հազար բարով Սաքօ ջան, քէֆդ Միկօ: Տօ, նստէք տեսնեմ ի՛նչ հալի էր... ի՛նչ կայ չկայ...

— Սաղութիւն, մեծ ախպեր, — բարեւելով Առիւծ Գեւոյի կուշտը նստաւ Սաքօն, — խաղաղը քաղմէ: Էսպէս աւարա Այգեստանի փողանները ման կուգայինք Միկոյի հետ:

— Գեղ ե՞րբ պիտի երթաս,— հարցուց Ուրանցցի Յակոբը, — քաղաքը ալ այն ի՛նչ կ'ըլլայ...

Սաքօն չպատասխանեց, գլուխը կախած՝ հակառակ կողմը նայեցաւ:

— Մեծ ախպեր, — մէջ ինկաւ Միկօն, — լաւ կ'ըսէք, գեղ երթանք, բայց...

— Տօ՛, ի՛նչ բայց, կ'ելլէք չիտակ գեղ կ'երթաք. աւարա աւարա ման գալէն օգուտ մը չկայ, — նստած տեղը երերալով խօսեցաւ Առիւծ Գեւօն:

— Հա, չիտակ կ'ըսես, — գունը քաշելով պատասխանեց Միկօն, — գեղ երթալու է, բայց...

— Տօ վա՛յ, ձեր տունը չքանդուի, հասկցայ լեզուիդ տակինը, տօ, ինծի Առիւծ Գեւօ կ'ըսեն, մէկ աչքով մը նայիր. հիմա մտիկ ըրէք: Վաղը ես ու Թոփալը ճամբայ պիտի ելլենք, արդէն Գործօթի մօտով պիտի անցնինք, դուք ալ մեզի հետ կուգաք... Կ'երթանք գեղ, տուրք յեղափոխութեան վկայ, ես իմ ձեռքով դաւաճանի վիզը կը կտրեմ, ողջ ողջ կաշին կը քերթեմ... Սուս, խօսք չուզեր, մազամօրուքս յեղափոխութեան ճամբուն ճերմկցուցի, հազար ալ ձեր խմբապետն եմ, պէտք է որ մեծի խօսքը չզատէք, յեղափոխութիւնը կը քանդուի, ազատութեան գործ պոչ կ'եղնի... Առաջ Աստուած, վաղը առտու, արեւը ելած, ճամբայ կ'ելլենք... Քեֆերնիդ խարապ մի՛ ընէք. Տօ՛, ես ձեզի հետ կուգամ որ կ'ըսեմ, կուգամ, փափախներս ծռած, չորսով ճամբայ կ'ելլենք: Մէկ սա բաժակները վերցուցէք տեսնեմ... առիւծի կոթ է, առիւծի Ձեր կենացը:

Երկար ժամանակ հինգ ընկերները սեղանի շուրջը բոլորուած՝ քէֆը շարունակեցին: Գեւօն ու Թոփալը պէտք է երթային Փանոսենց տանը երեկոյեան ընթրիքի, բայց Առիւծ Գեւօն կատարը տաքցուցած՝ խօսք մտիկ ընելու վիճակի մէջ չէր գտնուեր:

— Տօ, մէկ ալ ո՞վ գիտէ, իրարու հանդիպինք թէ չէ... մէկ մը սա բաժակները լեցուցէք, ես ձեր հոգուն դուրպան:

Երեկոյեան կողմն էր, երբ պատանի մը կազինոյէն ներս մտնելով բաներ մը ըսաւ Մուսաբիֆի ականջին, որ անմիջապէս տղուն հետ փողոց ելաւ: Ծառի մը բունին կրթնած՝ ծերուկի քահանայ մը կեցած էր, տարէց մարդու մը հետ միասին :

— Հա, տէր հայր, ի՛նչ կ'ուզես ...

— Որդի, գործօթցի ենք, սաղ օրը քաղաքը տակնուվրայ ըրինք: Ըսինք՝ մէկ ալ հոս հարցնենք, դուն կ'իմանաս, մեր Սաքօն, Միկօն ու՞ր են... կամ ո՞ր տեղ փնտռենք ...

— Ձեզ գիտե՞մ: Փնտռածներդ ի՛նչ մարդիկ են...

— Ազգային մարդիկ, պարոն Լեւոնի կուշտը կը մնային:

— Որ այդպէս է, քիչ մը սպասեցէք, լուր մը կը բերեմ,— ըսաւ Մուսաբիֆի Յովհաննէսը ու ներս մտնելով՝ մօտեցաւ Առիւծ Գեւոյին :

— Մեծ ախպեր, գործօթցի Սաքօն կը ճանչնա՞ս, դուրսը հարցնող կայ...

— Կը ճանչնա՞մ մի... Տօ, մերդ չմեռնի, էս կտրիճը որ կայ, Սաքօն է... ի՛նչ կայ որ...

Յովհաննէսը առանց պատասխանելու հեռացաւ ու կազինոյի դռնէն դուրս ծռած՝ պոռաց .

(Շար.)

[illegible]

բոլոր խորհրդակցութիւններ կը կատարէ շահակից կառավարութեանց հետ, խաղաղ ելք մը գտնելու համար։ Նախարարը կ'առաջարկէ — 1. Պահպանել խաղաղութիւնը եւ հրաժարիլ բռնի ուժի գործածութենէն (բոլոր ազգերուն համար) — 2. Բանակցութիւններ վարել եւ լուծել կնքուած դաշնագիրները. — 3. Դաշնագիրները բարեփոխել օրինաւոր միջոցներով — 4. Զօրացնել միջազգային օրէնքը — 5. Կրճատել առեւտրական պատնէշները — 6. Կրճատել սպառազինութիւնները

Ցայտարարութիւնը կը յիշէ թէ այս սկզբունքները կիրարկելի են նաեւ Մայր Արեւելքի համար (Ճափոն չընդունիր այս տեսակէտը)։

** Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութեան օգնականը եւ Ուաշինկթընի անգլիական դեսպանը ճամբայ ելան դէպի Լոնտոն, իսկ Լոնտոնի ամերիկեան դեսպանն ալ իր երկիրը գնաց, կացութեան մասին խորհրդակցելու համար։

Սպանիոյ պատերազմն ալ կը շարունակուի

« Տէյլի Մէյլ »ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Զօր. Ֆրանքոյի զինուորները հետզհետէ կը սեղմեն Սանթանտէրի պաշարումը, 120 քիլոմեթր տարածութեամբ ճակատի մը վրայ։ Ռազմական կարեւոր դիրք մը՝ Թորրէլավէկա կը գտնուի ապստամբներու կրակին տակ եւ առլի օր կատաղի ընդդիմութեան մը հանդիպեցաւ, թէ ցամաքէն եւ թէ օդէն։ Չի կարծուիր որ Սանթանտէր կարենայ դիմանալ մէկ շաբաթէն աւելի։

« Փոփիւլէռ » (ընկերվարական) կը գրէ թէ աւելի քան 15 օրուան դադար մը վերջը, Մատրիտի ընդդիմութիւնը վերսկսաւ երեքշաբթի կէսգիշերին։ Ռումբերը կը տեղան անընդհատ եւ մեծ ճշգրտութեամբ։ Ռմբակոծութեան ուժգնութենէն կը հետեւի թէ վնասները շատ աւելի ծանր պիտի ըլլան քան մինչեւ հիմա։

** Սպանիական կառավարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան դիմեց, բողոքելով օտար պետութեանց միջամտութեան եւ Միջերկրականի մէջ կատարուած յարձակումներուն դէմ։ Անգլիական կառավարութիւնը նորէն խիստ հրահանգներ ուղղեց իր նաւատորմին, այս յարձակումներուն առթիւ։

»»»» • ««««

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԲԱԺԱՆՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ — Ա. Դաշնակցութեան հոգատարութեանց յանձնաժողովը հրատարակեց իր տեղեկագրին ամփոփումը, որ երկու ձեւեր կը թելադրէ, Պաղեստինի հարցին լուծման համար — 1. Ստեղծել արաբական շրջան մը եւ հրէական շրջան մը, իւրաքանչիւրին ինքնավարութիւն տալով, բայց միացնելով բրիտանական հոգատարութեան տակ, պաշտպանութեան եւ արտաքին գործերու համար — 2. Հաստատել երկու անջատ հոգատարութիւններ, մէկը արաբական, միւսը հրէական, Մեծն Բրիտանիոյ հովանաւորութեամբ, մինչեւ որ իւրաքանչիւրը ընդունակ ըլլայ ինքնավարութեան։ Յանձնաժողովը անհրաժեշտ կը գտնէ «աշխերտութեան» նոր շրջան մը։ Այս առթիւ, գնահատելով հանդերձ Անգլիոյ մօտ քսանամեայ հոգատարութիւնը, ցաւ կը յայտնէ որ «քաղաքականութեան որոշ տատանում մը այն տպաւորութիւնը ձգեց Արաբներուն վրայ թէ բռնութիւնը կրնայ կասեցնել հրէական ներգաղթը»։

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆ ՆՈՐ ՋՈՀՈՂՈՒԹԵԱՆՑ ՊԷՏՔ Է ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ վերազինման համար, աղդարարեց վարչապետ Մեթաքսաս, ճառ մը խօսելով երեքշաբթի օր։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, Ֆարուք Ա., նշանուեցաւ դատաւորի մը գեղանի աղջկան՝ Օր. Սաֆինազ Զիւլֆիքարի հետ, որ 17 տարեկան է եւ իր մանկութեան ընկերը եղած է։ Սիրած է թրքական հին ընտանիքէ մը։

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ 32ՐԴ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ բացուեցաւ երեքշաբթի օր, Սորպոնի մէջ։ Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ բարի գալուստի ճառ մը խօսեցաւ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Գաւ. Միութեան Մարսէյլի «Անդրանիկ» եւ «Մարօ» խումբերու դասախօսական խառն ժողովը տեղի կ'ունենայ ամէն երկուշաբթի եւ Ուրբաթ իրիկունները ժամը 7էն 8ը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն որոշեալ ժամին։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ԼԷ ԿՈՆԷՍԻ Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ կողմէ սարքուելիք ազգային հերթական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 27 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին։

Կը խօսի Տ. Հմայեակ Մ Վրդ. Պաղտասարեան, նիւթ ունենալով

1.— Կինը եւ կնոջ դերը ընդհ. ազգերու պատմութեան մէջ եւ ի մասնաւորի հայ ազգային պատմութեան ընթացքին։

Կը հրաւիրուին երկսեռ ազգայինները։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւրինցի տիկին Սրբուհի Մէնտիլեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Անդրանիկ Մէնտիլեան, հօր անունը՝ Արամ, մեծ հօր անունը՝ Վարդեվան (Մէնտիլ Տէտէ)։ 4 տարեկան հասակին աքսորուած է Շէհիր Գըշլայէն (Սեբաստիա) իր մեծ մօր՝ Հաճի Մարիամ Զիթպաշեանի եւ իր մօրաքրոջ Ազնիւ Զիթպաշեանի հետ։ Տեղահանութեան միջոցին զիրենք տեսնողներ եղած են Մալաթիոյ շրջանները։ Իրենց հասցէն գիտցողներէն կամ իրենց մասին որ եւ է լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել, Madame Serpouhi Mendilian, Usine Diedrich, à Bourgoin, Isère, France։

Կը խնդրուի արտատպել թերթերէ արտատպել։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Le Gérant : H STEPHAN

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆՆԷԶ-ՔԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովները Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ գիշեր, ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։ Օր. Նախորդ ժողովի։

ԱՆԻԷՌ - ՊՈՒԱ - ՔՈԼՈՄՊ «Ռըզմ» ենթակոմիտէի ժողովները այսօր, 26 Օգոստոս, Հինգշաբթի, 27 Ուրբաթ եւ 28 Շաբաթ երեկոները ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ Ընդ. ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի ժողովը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ։ Շարունակութիւն Նախորդ ժողովի եւ պատգամաւորի ընտրութիւն։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը 28 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, «Զարդարեան» գրադարանը։

Օրակարգ՝ Տար. Նախորդ ժողովի եւ ընտրութիւն պատգամաւորի։

ՎԱԼԱՆՍԻ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, Շաբաթ, 28 Օգոստոս երեկոյեան ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» Ակումբը։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Ամասիոյ, Մարզուանի Հայրենակցական Միութեան կողմէ 29 Օգոստոս, Կիրակի ամբողջ օրը Սէն Լուի Կրան Բէն, Լ. Խօթնեղպայրեանի ագարակը։

Երգ. արտասանութիւն եւլն.

Կը ներկայացուի «ՕՏԱՐ ԱՂՋԿԱՆ ՍԷՐԸ» (զաւեշտ)։

Պարգեւատր խաղերու մրցում, Պարերու համար կը նուագէ Շիշմանեան եւ Ընկ. նուագախումբը։ Փախցուցիչները իրենց ճաշը միասին բերել։ Ճոխ պիւֆէ տովորական գիներով։

ՄՈՒՏՔ՝ 3 ՖՐ., ՓՈՔՐԵՐՈՒ 1 ՖՐ.։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Պուլվար կալիպալտիէն առնել 15 եւ 16 թիւ ֆամրակառքերը եւ իջնել Սէն Լու։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Մարդկային ուժը պատերազմում էր վայրենի ուժի դէմ. Փարախի մթութիւնից դէպի լոյս աշխարհ դուրս գալով, Զօրայի անսովոր աչքերին ամէն առարկայ անորոշ ձեւով եւ մառայի մէջ էր տեսնւում։ Նա այժմ մինչեւ անգամ չէր ճանաչում իր աչքերին, որ ամբողջ ժամեր նրանց կերակրել էին եւ որոնց ձեռքերը շատ անգամ խոնարհութեամբ լիզել էր նա իր հանդարտութեան ժամանակ։ Կատաղի մոլեգնութեան մէջ յարձակւում էր նա այս կողմ եւ այն կողմ։ Ընդդիմադրութիւնը անհնարին էր։ Խաչօի մեծ որդիները ամէն կողմից հարուածում էին նրան։ Բայց ահագին մահակների հարուածները ընդունում էր նա որպէս մի թեթեւ ասեղի զարկ։ Ծերունի տանուտէրը, հեռու կանգնած, լի հրճուանքով նայում էր այդ սոսկալի կռւին, որ կարող էր պատիւ բերել ամենանշանաւոր հռոմէական կրկէսին։

Նրա աչքերի առջեւ հանդիպանում էին երկու չափազանց ուժեր, մէկը իր քաջ որդիների ուժը, միւսը իր վիթխարի անասունին ուժը։ Երկուսն էլ հաւասար նշանակութիւն ունէին նրա համար։ Այդ երկու ուժերից կախում ունէին նրա տնտեսութեան բոլոր աշխատութիւնները։ Այժմ կռիւը աւելի սաստկացաւ։ Որովհետեւ կարուեցաւ Զօրայի վզին հաստ շղթան, որից քարշ էին տալիս մի ահագին գերանի կտոր, որպէսզի արգելէր նրա համարձակ քայլերը։ Գիւղացիները չուաններով վրայ վազեցին, որ կաշկանդէին նրան։ Բայց ամեհի անասունի ամէն մի շարժումը բաւական էր չուանները կտրատելու համար։ Նա յարձակւում էր դէպի ամէն կողմ եւ ամբոխը ճանճերի նման փախչում էր նրա առջեւից։

Այդ զարհուրելի խռովութեան միջոցին կատարուեցաւ մի հրաշալի քաջութիւն։ Ծերունի տանուտէրին միջնակ որդին, որին կոչում էին Ապօ, առիւծի արագութեամբ վրայ վազեց եւ բռնեց Զօրայի պոչից։ Կատաղած անասունը՝ նկատելով այդ արհամարհական յանդգնութիւնը, շատ ջանաց գլուխը յետ դարձնել, որ իր եղջիւրներով պատռէ անզգային։ Գործուեցան մի քանի սոսկալի պտոյտներ։ Զօրան աշխատում էր ետ դառնալ, որ հարուածէ իր հակառակորդին, բայց Ապօն նրա պոչից պինդ բռնած, պտոյտւում էր նրա հետ։

Այդ մենամարտութիւնը տեւեց մի քանի րոպէ։ Ամէն կողմից լսելի էին լինում զարհուրանքի ձայներ։ Զայրացած գազանը մռնչում էր եւ գետնի մէջ ակօսներ էր ձգում իր ոտների շարժումներով։ Թանձր փոշին վեր էր բարձրանում եւ երկու կռւողները կորած էին հողեղէն ամպի մէջ։ Նոյն միջոցին վրայ հասան Ապօի եղբայրները եւ շղթաներով կաշկանդեցին Զօրային։ Ամէն կողմից այժմ լսելի եղան ուրախութեան ձայներ։

Ծերունի տանուտէրը մօտեցաւ Ապօյին, եւ նրա ճակատը համբուրելով, ասաց

— Աստուծոյ աչքը թող քո վրայ լինի, որդի, դու իմ երեսը սպիտակացրիր։

Այս խօսքերով նա կամեցաւ յայտնել, որ Ապօն չը թողեց հօրը ամաչել ժողովրդի առջեւ։ Յետոյ նա մօտեցաւ Զօրային, որպէս իր միւս զաւակին, եւ ձեռքով նրա գլուխը շոյելով, ասաց.

— Զարանձի, ինչո՞ւ էիր այդպիսի դժութիւն անում։

Բայց Զօրան այժմ հանգիստ էր. Նրա աչքերի մառայլը փարատուել էր. Նա այժմ ճանաչում էր իր տէրերին, եւ, կարծես, փոշմանել էր իր գժութեան վրա։ Նրա պարանոցից կրկին լայնեցին հաստ շղթան, կրկին շղթայից քարշ տուեցին ահագին գերանի կտորը, որի միւս ծայրը հասնում էր գետին եւ անցնում էր անասունի առջեւի երկու ոտների միջից, եւ այնուհետեւ սկսեցին քշել դէպի գետը, որ լուանան, որ զովացնեն նրան սառը ջրի մէջ։

Գիւղացիների բազմութիւնը դեռ չէր հեռացել ծերունի Խաչօի տան դռնից, որովհետեւ Զօրայից յետոյ պէտք է դուրս բերէին միւս գոմէշներին, որոնք մինը միւսից աւելի ամեհի էին։ Բայց այս անգամ ծերունու որդիները աւելի զգուշութիւններ գործ դրեցին եւ մի առանձին անկարգութիւն չը պատահեցաւ։ Նրանք հերթով դուրս էին բերում գեղեցիկ, առողջ, գէր ու պարարտ անասուններին, որոնց իւրաքանչիւրը ամէն մի գիւղատնտեսական հանդիսարանի մէջ կարող էր առաջին մրցանակը ստանալ։ Տանուտէրը հիացմունքով նայում էր նրանց վրայ, եւ փչրում էր նրանց ճակատին կախարդական ձուն, որ աչքով պահէ չար աչքից։ Բացի դրանից, նա տէրտէրին գրել էր տուել մի-մի թիլիսմանական աղօթք, եւ եռանկիւնի ձեւով կանաչագոյն կաշւի մէջ կարելով, քարշ էր տուել իր անասունների պարանոցից։ Գիւղացիները տեսնելով, գովում էին Խաչօի որդիներին, որ կարողացել էին այնպէս լաւ պահել իրանց անասուններին։ Հայրը, լսելով իր որդիների գովասանքը ուրախանում էր։ Այսպէս պէտք է նրանք ամէն օր դուրս բերէին « խամ մնացած » անասուններին, մինչեւ մի փոքր ընտելանային, մինչեւ մի փոքր սովորէին դրսի օդին եւ լոյսին, որ այնուհետեւ սկսէին հերկը հերկել։

Է.

Ապրիլ ամիսը բերեց իր հետ աւելի տաք եւ աւելի պայծառ օրեր։ Լեռների վրայ կարմիր, դեղին եւ սպիտակ շուշանները վաղուց արդէն ծաղկել էին, եւ Քրտերի աղջիկները քաղելով փունջեր էին կապում, եւ Հայի գիւղերում ման ածելով, փոխում էին մի կտոր հացի հետ։ Սունկը, բոխին, ծնեբեկը, մանդիկը, սիբեխը եւ լեռնային զանազան բանջարեղէնները այնքան առատ էին, որ մի աղքատի բեռը Քրտի կանայքը փոխում էին մի քանի ձուերի հետ։

Ծերունի Խաչօի որդիները արդէն սկսել էին դաշտում իրանց վարը վարել, Աշխատութիւնը սկսուել էր ամէն տեղ։ Գիւղի մէջ մի անգործ մարդ չէր կարելի գտնել։ Ամէն ոք զբաղուած էր իր մշակութիւններով։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՕՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ
27
ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI
27 AOUT
1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3509

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԱՐԵՒ ԾԱԳԵՑԱՒ «ԿՈՎԿԱՍ»Ի ՎՐԱՅ...

Անոնք որ կարդացին Սաադաբադի դաշինքը — ուխտ՝ Իրանի, Թուրքիոյ, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի միջեւ — անշուշտ ըմբռնեցին անոր ոգին :

Այդ ուխտով, կնքուած՝ Թէհրանի մէջ, 1937 յուլիս 8ին, չորս պետութիւնները ամէն բանէ առաջ կ'ուզեն ապահովել իրենց ներկայ սահմաններն ու անկախութիւնը, միեւնոյն ատեն հաստատելով սերտ գործակցութիւն՝ բազմաթիւ ճակատներու վրայ : Շատ լայն են ուխտին տրամադրութիւնները, իսկ աւելի լայն՝ ուխտակիցներուն յայտնի եւ գաղտնի 'առաջադրութիւնները :

Խօսելով մասնաւորապէս Թուրքիոյ մասին, որ կը համարուի բուն յղացողն ու հիմնադիրը այս նոր դաշինքին, կրնանք ըսել թէ անոր մասնակցութիւնը առաջին օրէն իսկ աւետաբեր լուրեր հաղորդեց, թէ ներքային եւ թէ 'ապագային համար :

Արդարեւ, չորս պետութեանց գործակցութիւնը միայն քաղաքական չէ, այլ եւ տնտեսական - ընկերային :

Մեծ կարեւորութիւն տրուած է, նաեւ մշակոյթի ճակատին : Այստեղ Թուրքիան կը յաւակնի տիրական դեր կատարել, իր յեղաշրջումին կենդանի օրինակը ցուցադրելով յետամնացներուն, ներշնչելով եւ վարակելով զանոնք : Տարիներէ ի վեր, Թուրքիա զինուորական եւ կրթական պատուիրակութիւններ կը ղրկէ մինչեւ հեռաւոր Աֆղանիստան : Նախապէս համիսլամական ոգին էր որ կը տիրապետէր այս ձեռնարկին մէջ, բայց յետոյ գերակշռեցին համաթրքական ձգտումները : Եւ արդէն կարեւոր նուաճումներ կատարուած են, այս ուղղութեամբ :

Թրքական յեղաշրջումը խորապէս ազդեց, նաեւ, դարաւոր Իրանի վրայ, որ նոյնպէս բռնած է թունդ ազգայնական ճամբան եւ միշտ ներշնչման աղբիւրներ կը փնտռէ :

Մասնաւոր մեկնութեան չեն կարօտիր դաշինքին քաղաքական տրամադրութիւնները : Այս տեսակէտէն խորապէս ուշագրաւ է «Ճիմհուրիյէթ»ի բացատրութիւնը .

— « Իրապաշտ ոգիի հակառակ է իրականութիւնը իր զէշ կամ վրդովիչ կողմերով տեսնել եւ չուսումնասիրել : Այսօր, աշխարհի վրայ, կարգ մը անօթի ու անյագ աշխարհակալ պետութիւններ կան : Առանց ոտքը երկիրներու վրայ յարձակելէ եւ տիրապետութեան տակ առնելէ հանգիստ ու գոհունակութիւն կը զգան : Մանաւանդ երբ հողը արգասաբեր է եւ հում նիւթը առատ :

« Այսօր, քաղաքական հոսանքները կրնան վտանգի տանիլ առանձին մնացող ոեւէ երկիր : Խոր եղբայրութեամբ միացող երկիրներ կրնան հասակ չափել նոյնիսկ զօրաւոր պետութիւններու հետ : Անտարակոյս, — չորս երկիրներու համաձայնութիւնը երեւան կը բերէ ուժեղ բռունցք մը : Ապագային, արեւելեան միւս երկիրներու միացումով, պիտի ստեղծուի խմբակցութիւն մը, որ մեծ դեր մը պիտի խաղայ աշխարհի քաղաքականութեան մէջ » :

Ուրիշ պերճախօս երեւոյթ մը.— դաշինքը անհերքելի ցնծութեամբ ողջունուեցաւ տարագիր «Կովկաս»ցիներու կողմէ :

Ցաւալին չենք տեսած անոնց ամսագրին ռուսերէն հրատարակութիւնը, բայց աչքի առջեւ ունինք ֆրանսերէնը, (Թիւ 3, օգոստոս 1937) : Կը բաւէ կարդալ միայն խմբագրականը, հասկնալու համար տիրող գոհունակութիւնը :

Գրողն է հռչակաւոր Հայտար Պամատը, որուն տեսակէտները գաղտնիք չեն մեր ընթերցողներուն համար :

Ամբողջովին նուիրուած՝ Էնկիւրիի ծրագիրներուն պաշտպանութեան, այս Կովկասեան տարագիրը դեռ վերջերս «բարեկամութեամբ» կը յանձնարարէր Հայերուն եւ Վրացիներուն, որ այլեւս հրաժարին սահմանային խնդիրներէ .

— « Ճիշդ է որ մենք ոչ միայն աւելորդ, այլեւ վնասակար կը գտնենք բոլոր վէճերը Կարսի, Արտահանի, Արդուինի եւ Իրանեան Ատրպատականի մասին :

— ... Պէտք է հրաժարիլ 1921 յունիսի յայտարարութենէն, որով կովկասեան ներկայացուցիչները կը պահանջէին վերահաստատել 1914ի սահմանները» :

Այս նոյն հասկացողութեամբ է որ, Հայտար Պամատ «արեւմտեան Ասիոյ ժողովուրդներու պատմութեան մէջ ամէնէն յիշատակելի Թուականներէն մին» կը հռչակէ 1937 յուլիս 8ը : Եւ, ինչպէս չի պարտկեր իր զգացումները, նոյնպէս չի ծածկեր բառերը : Այս առթիւ, քար մըն ալ կը գլորէ Կովկասի այն տարագիրներուն «որոնք ուրիշ բան չեն տեսներ բայց միայն Թուրքիոյ երեւակայական մէկ նուաճողական մղձաւանջը» :

— « Նուազագոյն քաղաքական հասկացողութեամբ եւ ուղղամտութեամբ, այս չարագուշակ մարգարէները պիտի հարկադրուին ընդունիլ թէ ամենայն տրամաբանութեամբ, Սաադաբադի դաշինքը երաշխաւորութեան սաղմ մը կը պարունակէ Կովկասի ազգային սահմաններուն համար... եթէ միայն կովկասցիները գիտնան գտնուիլ իրենց քաղաքական պարտականութեանց բարձունքին վրայ- պարտականութիւններ զոր դէպքերու ընթացքը կը սահմանէ իրենց » :

Ուրեմն, արեւ մը եւս ծագեցաւ Կովկասի վրայ : Արդէն կար մէկը,— Թուրքիան, հիմա, շնորհիւ քառանդամ դաշինքին, Կովկասցիները այլեւս վախնալու բան չունին : Կը բաւէ որ «աւելորդ» եւ «վնասակար» վէճեր չյարուցանեն, մոռնան Կարսն ու Արտահանը, մոռնան Թրքա-Հայաստանը եւ մէկ միլիոնը, եւ «ուղղամտութեամբ» ապաւինին Էնկիւրիի բարեհաճ խնամակալութեան :

Շատ ալ կարեւոր չէ գիտնալ թէ Հայտար Պամատները ո՛ր աղբիւրներէն ուժ կ'առնեն, այսքան կուրօրէն պաշտպանելու համար անպաշտպանելի դատեր : Բուն հարցը այն է որ «Կովկաս»ցիները շատոնց արտասանած են իրենց վերջին խօսքը, եւ այժմ ֆրանսերէն — վաղը թերեւս անգլերէն եւ իտալերէն ալ — կը յերիւրեն, այն, ողբալի «Թիւրիմացութիւններ» չծագին :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԵՑԱՆ

Զանազան ձեռնարկներ տնտեսական վերակազմութեան համար

Գաշտօնաթերթը երէկ հրատարակեց շարք մը նոր հրամանագիր - օրէնքներ, որոնք սահմանուած են զարկ տալու երկրին տնտեսական վերակազմութեան : Հրամանագիրներուն գլխաւոր տրամադրութիւններն են.—

1. Քննութիւն մը կատարել ճարտարարուեստութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ, անմիջապէս բարելաւելու համար արտադրութիւնը :

2. Զեղչել փոխադրութեանց տոկոսը, ճարտարագործական եւ առեւտրական ձեռնարկներու քաջալերման, ինչպէս եւ շինութեանց զարգացման համար :

3. Վարկի դիւրութիւններ ընծայել պետութեան եւ Պանք տը Ֆրանսի միջոցաւ :

Այս տնտեսական օրէնքներէն զատ, նախարարական խորհուրդը նշանակեց ցորենի վաճառման գինը, 180 ֆրանք մէկ կենդինարը : Սեպտեմբեր 1էն սկսեալ, այս գինը պիտի աւելնայ ամիսը մէկ ֆրանք, իսկ 1938 փետրուար 1էն սկսեալ՝ 1.50 ֆրանք : Սկզբունքով որոշուեցաւ նաեւ ջնջել պետական արժեթուղթերու տոկոսին վրայ հաստատուած զեղչը, 10 առ հարիւր, ինչ որ լաւ տպաւորութիւն գործեց սակարանին մէջ :

Երկաթուղիները ազգային ընկերութեան մը վերածելու ծրագիրը նորէն պիտի քննուի երկու նախարարական խորհուրդներու մէջ եւ համապատասխան հրամանագիրը պիտի հրատարակուի շաբաթը չվերջացած : Կը թուի թէ ընկերվարական նախարարները յաջողած են պարտադրել իրենց տեսակէտը, որուն համաձայն պետութիւնը պիտի ստանձնէ երկաթուղիներու վերահսկողութիւնը, դառնալով նոր կազմակերպութեան գլխաւոր բաժնետէրը :

Ճարտարարուեստութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ կատարուելիք քննութիւնը պիտի վերջանայ սեպտեմբեր 30էն առաջ : Քննութիւնը պիտի կատարէ մասնաւոր յանձնաժողով մը, որ կազմուած է վարչապետութեան գրասենեակին եւ որուն պիտի օգնեն 13 յանձնախումբեր, իւրաքանչիւրը յատկացուած ճարտարագործական կամ առեւտրական առանձին ճիւղի մը : Այսպիսի քննութիւն մը բանալու առաջին թելադրութիւնը կատարեց Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը եւ Շօթանն դահլիճը անմիջապէս իւրացուց : Նպատակն է ստուգել արտադրութեան միջոցներուն վիճակը եւ կրճատել ծախքերը, որոնք կը ջլատեն Ֆրանսայի արտաքին առեւտուրը

Մասնաւոր հրամանագիր մըն ալ կառավարութեան իրաւասութիւն կուտայ ստանձնել շինութեանց փոխատուութիւններու տոկոսին մէկ մասը : Կառավարութիւնը մասնաւոր ուշադրութիւն կ'ընծայէ շինութեանց ճարտարարուեստին, որովհետեւ այս գործը գրեթէ կանգ առած է վերջին 2 - 3 տարիներու ընթացքին, իբրեւ հետեւանք տոկոսի ծանրութեան, այնպէս որ տանտէրները միայն կը դժկամակին նոր շէնքեր շինել, այլեւ կը խուսափին նորոգութիւններէ :

Հրամանագիրներուն վաւերացումէն վերջ, ելմտական նախարար Ժ. Պոնէ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ .

— « Ելմտական վերակազմութիւնը չի կրնար շարունակուիլ, առանց տնտեսական վերակազմութեան : Երկրին տնտեսական գործունէութիւնը շատ սահմանափակ է տակաւին : Միայն աւելի արտադրելով եւ լաւ արտադրելով կարելի է կասեցնել գիներու բարձրացումը եւ բարւոքել առեւտրական կշիռը : Կառավարութեան այս ձեռնարկին նպատակը չէ արհեստական օգնութիւն մը ընծայել տնտեսութեան, ի վնաս գանձին, այլ ընդհակառակն ճամբայ բանալ յարաճուն արդիւնէաւէտութեան մը որուն շնորհիւ երկիրն ի վիճակի ըլլայ տանելու իր ծանր բեռները, միեւնոյն ատեն շարունակելով բարելաւել իր կեանքի մակարդակը » :

** Հրատարակուած հրամանագիրներուն համաձայն, ուղղամիտ առեւտրականները եւ արհեստաւորները մինչեւ 1940 յունուար 1 դիւրութիւններ պիտի վայելեն, պայմանաժամ կամ զեղչ ստանալու եւ բարեկամաբար կարգադրելու համար իրենց պարտքերը :

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

6 սաւառնակ, 4 թնդանօթ Քիւրտերուն ձեռքն անցած

Արեւմտահայաստ աղբիւրէ մը կը յայտնեն, որ Յուլիս 13 - 14ին թրքական մեծ յարձակում տեղի ունեցած է Տէրսիմի վրայ : Քիւրտերը կռուած են բացառիկ հերոսութեամբ : Այս կատաղի կռիւին մէջ Քիւրտերու ձեռքն անցած են չորս լեռնային թնդանօթներ եւ վեց ռմբաձիգ սաւառնակներ : Յարձակողականը անցած է ապարդիւն. մեծ զոհեր տալով Թուրքերը ետ քաշուած են :

Քրտական խլրտումներ կան Զիլան, Բաբնոց, Արարատ, Խիզան, Կըռաղ, Պոհթան եւ Մաւա լեռները :

Քիւրտ ժողովուրդը վհատեցնելու համար, Թուրքերը գերի ինկած Քիւրտերէն ոմանք լաւ մը կը հագուեցնեն, անոնց շուրջ տարօրինակ խորհրդաւորութիւն մը կը ստեղծեն եւ զանոնք պաշտօնական ձեւերով Խարբերդ եւ Մեզրէ տանելով՝ ժողովուրդին մէջ կը տարածեն, թէ Տէրսիմի գերի բռնուած եւ կամ անձնատուր եղած չէյխերն են ..

Տէրսիմի անտառներու այն մասին մէջ, որ Թուրքերու ձեռքը կը գտնուի, հրդեհները կը յաջորդեն իրարու... Ուր բան մը կարելի է վառել, Թուրքը կը վառէ եւ կը տարածէ կրակը՝ բոցերու միջոցով խուճապ ստեղծելու համար կռուողներու մէջ :

Սպանիոյ ապստամբները գրաւեցին Սանթանտէրը

Սանթանտէր, հիւսիսային Սպանիոյ կարեւոր նաւահանգիստը, որուն համար կատաղի կռիւներ կը մղուէին 11 օրէ ի վեր, ապստամբներուն ձեռքն անցաւ չորեքշաբթի օր : Զօր. Ֆրանքոյի բանակը հանդիսաւորապէս քաղաք մտաւ երէկ, հինգշաբթի :

Սանթանտէր հերոսաբար կը դիմադրէր 80000նոց բանակի մը ուժգին յարձակումներուն, թնդանօթներու եւ օդանաւերու անընդհատ ռմբակոծութեան : Կացութիւնը անտանելի դարձաւ, երբ ապստամբները գրաւեցին Թորրէլավէ -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՈԽՈՒՄ ԵՆ

Արտասահմանի հայերէն թերթերու մէջ շատ կը հանդիպինք կը փնտռուին խորագրով յայտարարութիւններու, — անհատ եւ եղբայրական փոքրիկէ մը վերջ Մնացորդացն է որ իրար կը կանչէ Ամերիկայէն Եւրոպա :

Իսկ Հայաստանի թերթերուն մէջ ուրիշ նոյնքան ծանօթ յայտարարութիւն մը կայ .—

Փոխում են :

Այս յայտարարութիւնները երկու կարգի կը բաժնուին, համաձայն ենթակային .—

Ա.— «Փոխում եմ » սենեակ կամ բնակարան :

Օրինակ, ընկ. Զրադացպանեան որ կը բնակի Մոսկուա, *Խորհ. Հայաստանի* «ձախ - ձունե»ի (ծանուցում) բաժնին մէջ կը յայտարարէ. «Փոխում եմ մի սենեակս (9 քառ. մեթր) իր յարմարութիւններով, Երեւանում յարմար սենեակի հետ» : Իսկ ուրիշ մը որ կ'ուզէ մեկնիլ Երեւանէն եւ հաստատուիլ Բագու, կը յայտարարէ թէ իր սենեակը կը փոխէ Բագուցիի մը սենեակին հետ :

Յայտարարութեան մէջ բանաստեղծութիւն դնել ուզողը կրնայ առնլցը . Ենլ. « Կը փոխեմ սենեակս, որ կը գտնուի Աբովեան փողոցին վրայ,— մէկ պատուհանէն կը տեսնուի պերճ Մասիսը, միւս պատուհանէն՝ դրացիին աղջկան սանտրուիլը իր սենեակին մէջ, մէկ պատուհանէս կը լսուի, օրուան բոլոր ժամերուն, Աբովեան փողոցէն անցնողներուն «Կեցցէ Ստալին» աղաղակը, իսկ միւս պատուհանէս՝ դրացուհիիս տաղկած ձուլին ձենիճին ձայնը» :

Բ.— «Փոխում եմ» անուն կամ հագի .

Օրինակ.— «Վանի (Տաճկաստան) Քոչկ գիւղում 1911 թ. ծնւած, այժմս Երեւանի բնակիչ Դաւթեան Յակոբի Գիւլիզարը ցանկանում է իր անունը փոխել եւ կոչւել Օֆելիա,— այն հիմնարկ - ձեռնարկները եւ անձինք, որոնց չահերը կարող են տուժել այս փոփոխութիւնից, այդ մասին թող յայտնեն Երեւանի Զագսի բիւրոյին » :

Սա երկրորդը աւելի շատ հետաքրքրական է .—

«1899 թ. Տաճկաստանում ծնւած, այժմ Երեւանում բնակւող (Ֆրանսիայից ներգաղթած) Գրիգոր Յակոբի Սաղաթէլեանը ցանկանում է իր ազգանունն ու անունը փոխել եւ կոչւել Սեներբիմ Յովհաննիսեան : Այն հիմնարկ - ձեռնարկները եւ անձինք, որոնց շահերը կարող են տուժել այս փոփոխութիւնից, թող յայտնեն Զագսին » :

Այո՛, ես՛ կը տուժեմ՝ եթէ Սաղաթէլին տղան փոխէ անունն ու մականունը, ու խոտն կը բողոքեմ : Սաղաթէլին տղան Սաղաթէլի տղայ է, ես զինք կ'երեւակայեմ իբրեւ Սաղաթէլի տղայ,— չեմ ուզեր ենթադրել, որպէսզի չգայթակղին Սաղաթէլին միւս տղաքը : Յակոբ Պարոնեան ալ գրած եւ հաստատած է որ Սաղաթէլին տղան չի կրնար Սաղաթէլի տղայ չըլլալ, ոչ աւելի, ոչ պակաս : Հիմա ի՞նչպէս կ'ուզէք որ ես միտքէս սրբեմ այս տղուն ամբողջ սաղաթէլութիւնը եւ Սեներբիմի պատկեր մը գծեմ : Եւ յետոյ Գրիգորները պիտի չուզե՞ն բողոքել, որ սաղաթէլազոյն այս տղան, արհամարհանքով մէկդի նետէ Գրիգոր անունը, եւ ընդունի Սեներբիմ անունը :

Դիալեկտիկական այս պատճառաբանութենէն վերջ, անցնինք խնդրոյն մատերիալիստական պարզաբանումին : Ի՞նչ իրաւունքով Սեներբիմ կ'ուզէ կոչուիլ եւ ոչ Կուոնելիոս,— ես իրեն լայն - լայն իրաւունք կուտամ որ կոչուի Դուլնիկիանոս, Թեոֆիլոս. բայց համարձակիլ Վասպուրականի հայ թագաւորին անունը կրել, անհուազն հակայեղափոխականութիւն է : Թերեւս բսէ թէ, ինչպէս Սեներբիմ թագաւորը, հեռանալով Վասպուրականէն, հաստատուեցաւ արեւմուտք, աւելի մօտիկ ըլլալու Բիւզանդիոնի կայսեր, ինք ալ փախաւ է, հեռանալով արեւմուտքէն, հաստատուիլ արեւելքի մէջ, աւելի մօտիկ Մոսկուայի կարմիր ցարին, իբրեւ Նոր Սեներբիմ :

Այդ պարագային, չըլլա՞յ թէ, ո՞վ Ռոմանեֆեայ Սեներբիմ, օրին մէկը ելլես յայտարարութիւն տաս թէ կ'ուզես Երեւանի սենեակդ փոխել Ֆրանսայի մէջ որ եւ է սենեակի հետ :

Այս առթիւ, կ'ուզէի իմանալ թէ Տիֆլիս Զապէլ Եսայեանն ալ չի՞ փափաքիր եթէ ոչ անունը, գէթ Երեւանի սենեակը (կամ Զնկայի խուցը) փոխել Փարիզի մէկ *քլուշար*ին պառկած տեղին հետ, քիչ մը աւելի ազատ շունչ առնելու համար անշուշտ :

ԱՐԱԶ

ՏԽՐՈՒՆԻ

Խորին ցաւով կը հաղորդենք թէ Բժ. Վահրամ Թորգոմեան դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր երկրորդ զաւակը, Սուրէն, որ տարիներէ ի վեր կը տառապէր, անողոք հիւանդութեամբ մը :

Մեր բարեկամն ու աշխատակիցը քանի մը տարի առաջ ալ իր անդրանիկ զաւակը կորսնցուց, դարձեալ այս երկրին մէջ :

Կեանք՝ տարիքի եւ բազմարդիւն վաստակի մը բեռան տակ, քամուած՝ տարագրութեան բոլոր դառնութիւններ, Բժ. Թորգոմեան դեռ քանի մը օր առաջ հետեւեալ երկտողը կը գրէր մեր խմբագրին .

— « Ա՜խ, Շ. որդիս շատ հիւանդ է, եւ ես սիրտ չունիմ, եւ տրտմութեանս մեծ մխիթար մը եղան ձեր այն տողերը որոնցմով տարփողութեան դրբ- կուած հայ մտաւորկներու ուրախութիւնը կը պատմէիք ...» :

Տարաբախտ Սուրէնի յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, ուրբաթ, 27 օգոստոս, ժամը 11ին, Փարիզի եկեղեցին :

Ուշիմ եւ վառվռուն տղայ մը, ողբացեալ Սուրէնը զինադադարի շրջանին դեռ նոր նկոած էր խանդավառուիլ հանրային կեանքով, երբ տեղի ունեցաւ արտագաղթը եւ ինքն ալ ինկաւ Փարիզ : Գեղարուեստից վարժարան կ'երթար, երբ ջղային տագնապ մը խորտակեց իր կեանքը ։

Մեր խորին ցաւակցութիւնները՝ մեր վշտաբեկ բարեկամին :

ՀԻՒՂԱԿՆԵՐՈՒ ՔԱՆԴՈՒՄԸ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Աթէնքի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը դիմում կատարեց խնամատարական նախարարութեան, խնդրելով որ Բիրէի եւ Գոքինիոյ գերմանական եւ անձնական հիւղակներուն քանդումը յետաձգուի որոշ ժամանակի մը համար : Նախարարութիւնը բարեացակամ գտնուած է : Համապատասխան հրահանգը պիտի տրուի պաշտօնական իշխանութիւններուն :

Հիւղակներուն քանդումը մեծ մղձաւանջ դարձած է հայ գաղթականներուն համար, որոնցմէ շատեր դրամական միջոցներէ զուրկ ըլլալով, դատապարտուած են բացը մնալու, եթէ ուշանայ Ազգերու Դաշնակցութեան տեղաւորման ձեռնարկը :

ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ մինչեւ յառաջիկայ տարի երկարաձգելու խնդիրը կ'ուսումնասիրուի եւ հաւանական է որ պաշտօնապէս ծանուցուի մօտերս :

ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը 30 զինուորական օդանաւեր ապսպրեց Իտալիոյ մէջ :

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԴԱՐՊԱՍ ԱՋԻՆ ԵՒ ՁԱԽԻՆ

Ուշադրութենէ չվրիպեցաւ, անշուշտ, « Փրաւտա »ի խմբագրականը՝ Թուրքիոյ եւ ֆաշական պետութիւններու փոխյարաբերութեան մասին։

« Իզվեստիա » գանգատեցաւ անգլիեւթուրք մերձեցումէն։ « Փրաւտա » կը դժգոհի Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ Էնկիւրիի կատարած դարպասէն։ Կա՞յ իրականին մէջ, մերձեցումի փորձ մը նաեւ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հետ։ Առ այժմ շօշափելի ոչինչ կայ։ Գոյութիւն ունի միայն փորձուած հերկ մը՝ Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ. Յիշեցնենք զայն, Ռ. Արասի այցելութիւնը Հռոմ, Իսմէթի խօսակցութիւնները Պելկրատի մէջ՝ նաեւ Թուրքեւիտալական հասկացողութեան մը մասին եւ Ջիանոյի Էնկիւրի այցելութեան հաւանականութիւնը։

Գերմանիո՞յ հետ։ Ոչինչ։ Կամ՝ գրեթէ ոչինչ, նկատի ունենալով, որ վերջերս Էնկիւրի չորս ընդծովեաններու շինութիւնը յանձնեց Քրուփի։ Եւ սակայն, նոյն Էնկիւրին, երբ Պոլսոյ բերնին՝ Թուրքերէն « Թան »ի միջոցաւ դեռ ամիս մը առաջ կ'աղաղակէր լիաթոք, — « Գերմանիա արեւելք կ'երկարի, արթուն ըլլանք »...։

Աւելի քան արթուն է Մոսկուան։ Ջղայուն՝ քաղաքականօրէն, [illegible] կը հսկէ նախանձոտ սիրահարի մը նման որ չուզէ քսան տարուան «կենակցութեամբ» մը իր ուժէն, արիւնէն, դրամէն եւ մտածումէն շատ բան շնորհեց իր գեղուհիին, — Թուրքիոյ։

Եւ որովհետեւ քաղաքականութիւնը ինքնին [illegible] է Թուրքիա, ճարտարօրէն, կը դարպասէ աջին ու ձախին, յաճախ դժգոհեցնելով Ռուսիան։

« Փրաւտա »ի յօդուածը, սակայն, այլապէս ուշագրաւ է, տրուած ըլլալով, որ Ռ. Արաս եւ Շիւքրիւ Քայա դեռ նոր վերադարձան Էնկիւրիէն, ուր այնքան « փայլուն ընդունելութիւն » եղաւ իրենց, « անգամ մը եւս շեշտուեցաւ երկու երկիրներու բարեկամութիւնը » եւ ուր, մանաւանդ, «հարթուեցան բոլոր տարակարծութիւնները »...։

Այս « սիրալիր դժգոհանք »ներուն էութիւնը աւելի պարզ դարձնելու համար հարկ է աւելցնել, որ մատնանշուած իրադարձութիւններէն անմասն չէ եւ իտալական մամուլը։ «Րէլացիոնէ ինթէրնացիոնալէ » պաշտօնական(?) թերթը, օրինակ, իր 24 յուլիսի թիւով կը խօսէր Թուրք նախարարներու Մոսկուա այցելութեան մասին եւ կ'ըսէր թէ՝ « Ռուսիան Թուրքիայ բարեկամ պիտի չըլլայ, եւ թէ՝ դարերէ ի վեր՝ աշխարհագրական ու տնտեսական պատճառներով այդ երկու պետութիւնները իրարու թշնամի են եղած »։ Եւ, իբրեւ եզրակացութիւն, յօդուածագիրը կ'աւելցնէր, — «Թուրքիա եւ Իտալիա հարկ է որ իրար հասկնան, քանի որ երկու երկիրները միեւնոյն [illegible] կը դիտեն Նեղուցներու հարցին մէջ Սովետներու միջամտութիւնը »։

Թէ՝ Թուրքիա կը ցանկայ լաւ դառնալ նաեւ Իտալիոյ հետ, — դուրս է ամէն կասկածէ։ Այս ճշմարտութեան ամէնէն ուշագրաւ մասը այն «նաեւ»ն է, զոր ընդգծեցինք եւ որ Թուրքիոյ ամբողջ քաղաքականութեան առանցքը կը կազմէ։ Առանցք մը, որուն վրայ ի զուր պիտի փորձէ ուղիղ կենալ Թուրքիա։

Ի զուր, վասն զի, այն երկու [illegible] որ ըրինք, ապացուցին թէ, այդ «նաեւ»ին բնաւ համաձայն չեն նաե՛ւ անոնք, որոնց հետ կ'ուզէ ան հաւասարապէս բարեկամ ըլլալ. ընդհակառակն, Խ. Ռուսիա իր բարեկամութիւնը կը պայմանաւորէ մի միայն իրմով։ «Կամ ինծի հետ, կամ ինծի դէմ» բոլշեւիկեան գաղափարական նշանաբանը Քրեմլի համար ի զօրու է նա՛եւ ռուսեւթուրք քաղաքական յարաբերութեան համար։

Նոյնքան անզիջող կը թուի Իտալիան։ Մուսոլինի դեռ մինչեւ այսօր չէ վաւերացուցած Նեղուցներու պայմանագրութիւնը։ Առաջնորդուած՝ Միջերկրականի գերակայութեան հիմնական հարցով, Իտալիա չի հանդուրժեր, որ Ռուսիա շարունակէ՝ բարեկամ Թուրքիոյ միջոցաւ՝ Նեղուցները եւ հետեւաբար արեւելեան Միջերկրական իշխել։ Բայց, ան համաձայն է, պայմանով, որ միայն իրեն բարեկամ Թուրքիոյ միջոցաւ Ռուսիան մղէ Վոսփորէն կամ նոյնիսկ Կովկասէն ու իրմէն նեղը։

Թուրքիա, հաւասարապէս մտահոգ երկուքէն, կը փորձէ հաւասարապէս անկախ մնալ անոնցմէ։

« Որ [illegible] է մէկէն աւելի մեծ բարեկամ Սովետները պէտք է գիտնան թէ մենք որքան նախանձախնդիր ենք մեր անկախութեան։ Նեղուցներու հարցին առթիւ Ռուսիոյ հետ մեր ունեցած [illegible] խօսքերը դեռ թարմ են», — կը գրէ «Ճիւմհուրիյէթ»՝ ի պատասխան « Փրաւտա »յի այն ենթադրութեան թէ՝ նոյն Նեղուցներուն նոր վարչաձեւի ճանաչման համար Թուրքիա փոխարինութիւններ պիտի ընէ Իտալիոյ »։

« Իտալական թերթերը, Թուրքիոյ ուղղութիւն ցոյց տալով, կ'ապացուցանեն թէ անոնք տակաւին չեն ըմբռնած ու չեն ուզեր ըմբռնել Թուրքիան։ Թուրքիա որոշ ու ճշդուած քաղաքականութիւն մը ունի, — ամէնքին հետ բարեկամ ըլլալ եւ խաղաղութեան համար աշխատիլ։ Ոչ ոքի հողերուն աչք ունի ան, բայց չի կրնար հանդուրժել որ որ եւ է մէկը աչք ունենայ իր հողերուն։ Մանաւանդ՝ բնաւ չի թոյլատրեր որ մէկը իր քաղաքականութեան խառնուի »,— կը գրէ Թուրքերէն « Թան »՝ ի պատասխան « Րէլացիոնէ ինթէրնացիոնալէ » թերթին այն թելադրութեան թէ Թուրքիա «պէտք է » թշնամի ըլլայ Ռուսիոյ, եւ բարեկամ՝ Իտալիոյ։

Կը կարծենք թէ մեր կողմէ կրկնապէս ընդգծուած «չեն ուզեր»ին ու «ամէնքին հետ բարեկամ ըլլալ »ին էութիւնը ըմբռնեց ընթերցողը։ Ինչպէս եւ իտալական թերթին «պէտք է»ին։

Յաչս մեծերուն՝ քամալական Թուրքիան բնաւ տարբերութիւն չունի Օսմանեան կայսրութենէն։ Անիկա կրնայ ֆէսը փոխած ըլլալ գլխարկի, Սուլթանը՝ նախագահի։ Կրնայ, նոյնիսկ, մարդկութեան քաղաքակրթութիւն շնորհած ըլլալ։ Եւ ըլլալ մեծամիտ ու ինքնավստահ, — մեծերը այսօր ալ « չեն ուզեր հասկնալ» զայն։ Ու կը վերաբերուին այնպէս ինչպէս առաջ, — դուն ինքնակամ չես կրնար ըլլալ, կ'ըսեն անոր, ոչ ալ անկախ՝ քու քաղաքականութեանդ մէջ. մանաւանդ՝ բարեկամ ամէնքին հետ։ Դիրքդ, գրաւած հողամասդ, ափունքներդ, երէկէն մինչեւ Ճիպրալթար՝ մեծ մրցակցութեանց նեղ անցքը մեզի անտեսել կուտան քու բոլոր ճամարտակութիւնները։ Դարեր առաջ՝ ցեղերու մեծ տեղափոխումներու թատր եղաւ քու երկիրդ։ Այսօր՝ քաղաքականութիւններու մեծ բախումին։ Մենք որ կը թիավարենք Միջերկրականի թէ Սեւ ծովու մէջ՝ հոսանքը երբեմն դէմ հանել ջանալով, անպայման պիտի քշենք նաեւ քեզ մեզի հետ։ Ու Թուրքիոյ «նաեւ»ը կը հակադրեն իրենց « նաեւ »ին։

« Փրաւտա »ն կը դանդաղի «ֆաշական գաղափարական » տարբերութեամբ։ Մինչդեռ վարչաձեւի տարբերութիւնը չէ իր դժգոհութեան միակ աղբիւրը, այլ՝ Թուրքիոյ քաղաքական ուղեգիծը։ Չէ՞ որ նոյնքան ֆաշական է Քեմալի երկիրը, որուն հետ, դեռ յեղափոխութեան ամենատաք օրերուն, այնքան սերտ գործակցութիւն մը առեղծեց ինք։

Իտալական թերթը «աշխարհագրական ու տնտեսական » շահերով կը մեկնաբանէ Թուրքիոյ՝ Ռուսիայէն հեռանալու անհրաժեշտութիւնը։ Նկատի չունի Էնկիւրիի շահը, նոյն Մինչ, իրականին մէջ, Հռոմը երբեք Հռոմը չէ՞ որ դեռ մինչեւ այսօր յաւակնութիւններ կը սնուցանէ Թուրքիոյ տնտեսական ամէնէն բեղուն շրջանին՝ Միջերկրականեան ափունքի մասին եւ որ, պայմանաւ, Անգլիոյ հետ իր յառաջիկայ բանակցութեան ընթացքին Միջերկրականի հարցին լուծման առթիւ սեղանի վրայ պիտի բերէ, 1915ի համաձայնութիւնը, որով իրեն կը խոստացուէր նոյն շրջանը...։

Անշուշտ, Անգլիա միայն դիտող մը չէ այս բոլորին մէջ։ Երբ մանաւանդ առջի կրկին տեղ ըրած է Էնկիւրի, վարկեր տրամադրած է Թուրքիոյ, Արեւելեան Միջերկրականով [illegible] շատ կը հետաքրքրուի, եւ ահա իր հարիւր միլիոննոց նաւատորմը [illegible] կը դրկէ յունական ջրերը...

Եթէ նկատի ունենանք Թուրքիոյ մեծ համակրանքը դէպի Սպանիոյ հանրապետական կողմը, ինչպէս եւ մեծ հակակրանքը՝ դէպի Ֆրանքօն, հասկնալի կը դառնայ թէ Ճիպրալթարէն մինչեւ Տարտանէլ ու Տարտանէլէն մինչեւ Սեւաստոփոլ՝ հսկայ պայքար մըն է որ օր կը հասուննայ եւ որուն կամայ ակամայ իր բաժինը պիտի կապէ Թուրքիան։ Այդ պայքարը իր լրումին աւելի պիտի մօտենայ, եթէ Սպանիոյ կղզիները [illegible] աւելի որոշ [illegible] մը՝ կողմերէն մէկուն համար, եւ մանաւանդ, Ֆրանքոյի յաղթանակով, Իտալիա ամրացած տեսնէ իր կռնակը եւ իր ամբողջ թափը փոխադրէ Միջերկրականի միւս դրանը՝ Տարտանէլին՝ «իտալական լիճը» իրականութիւն դարձնելու դժուարին առաջադրութեամբ։

Այդ պարագային, Սպանիոյ մէջ ճակատող « Ֆաշական » եւ «ժողովրդ- [illegible]

ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՐՄԻՐ ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ահա մի տարուց աւելի է ինչ խորհրդային պետութեան սահմաններում կատաղի հալածանք է սկսուած պատասխանատու կուսակցականների, պետական պաշտօնեաների եւ կարմիր զօրավարների դէմ։ Ձերբակալութիւնները, բանտարկութիւնները եւ խեղկատակութեան ձեւի հասցրած դատավարութիւնները եւ գնդակահարութիւնները տեղի են ունենում ընդհանրապէս գաղտնի, որով դժուար է իմանալ թէ բանտարկեալներից որոնց «դատավարութիւնը» տեղի է ունենում գնդակահարուելուց առաջ, եւ ուրեմն որո՞նք են արդէն գնդակահարուած, որո՞նց «դատավարութիւնը» տեղի է ունենալու մօտաւոր եւ կամ հեռաւոր ապագայում։ Արտասահման ապրող մարդկանց համար չափազանց դժուար է իմանալ իսկական մեղադրանքը, որ ուղղուած է խորհրդային երկրի բանտարկուածների եւ գնդակահարուածների դէմ։

Խորհրդային թերթերը գրեցին թէ հօթը կարմիր զօրավարներ գնդակահարուեցան որոնք իբր գերման եւ ճապոնացի գործակալներ էին։ Այս [illegible] մի անհեթեթ սուտ է, որ ոչ ոք չհաւատաց։ Գնդակահարուած կարմիր զօրավարները չէին կարող ոչ Գերմանիայի ոչ էլ Ճապոնիայի գաղտնի գործակալը լինել, քանի որ ոչ մի անձնական, կուսակցական կամ ազգային շահ չունէին։ Անոնք մօտաւորապէս քսան տարի իրենց կեանքի գնով եւ հաւատարմօրէն ծառայել են խորհրդային իշխանութեանց, եւ շնորհիւ իրենց բարձր ընդունակութիւնների եւ անձնազոհութեան, պարգեւատրուել են բարձրագոյն շքանշաններով եւ զօրավարի աստիճանով։ Եւ մի քանիսն էլ նոյնիսկ մարաջախտի աստիճանով։

Շնորհիւ իրենց ունեցած բարձրաստիճան դիրքին եւ շքանշանների, այս կարմիր զօրավարները, խորհրդային դրախտի մէջ վայելած էին փարթամ կեանք։ Ուրեմն դրամի հա- [illegible]

[illegible] միր զօրավարների եւ խորհրդային կառավարութեան, աւելի ճիշտը Ստալինի ու Վորոշիլովի դէմ եղած ներքին պայքարի պատճառով։

Այս մասին աւել կասկածի տեղի չտալու նպատակով, ստորեւ թարգմանաբար տալիս եմ Բերլինի համայնավար օրգան «Րոտէ Ֆանէ»ի նախկին խմբագիր եւ կարմիր բանակի սպայ Էրիխ Վոլէնբէրգի Վարշաւայի «Ֆօլկսցայտունգ» թերթում լոյս տեսած յօդուածը՝ հետեւեալ խորագրով — «Վորոշիլով - Տուխաչեւսկի եւ Ստալին», որ վերջերս լոյս տեսաւ նաեւ Փարիզի ռուսական թերթում, որից եւ թարգմանում եմ։ ԲԵՆՕ

« ՎՈՐՈՇԻԼՈՎ - ՏՈՒԽԱՉԵՒՍԿԻ »

Վորոշիլովի եւ Տուխաչեւսկիի միջեւ պայքարը ծնունդ է առել դեռ 1918ին։ Վորոշիլով կամաւոր մտաւ ռուս բանակի մէջ 1914 թուին, եւ մի շարք քաջագործութիւնների համար ստացաւ քաջութեան շքանշաններ եւ ենթասպայի աստիճան, 1917 փետրուարեան յեղափոխութիւնից յետոյ յարեց բոլշեւիկներին եւ ապա Բուդյոնիի հեծելազօրի քաղաքական բաժնի վարիչը եղաւ։

Տուխաչեւսկին -- ցարական փայլուն սպայ, բազմիցս գերմանական գերութիւնից փախած, կարմիր բանակը մտաւ 1918ի ամառը։ Իբրեւ չափազանց կարող մարդ, Տուխաչեւսկի արագ կերպով յայտնի տեղ գրաւեց եւ Տրոցկիի ու Լենինի առանձին ուշադրութեանը արժանացաւ։ Նա աշխատեց ստեղծել եւրոպական դրութեամբ կենտրոնացած բանակ, լայնօրէն օգտագործելով ցարական հին սպաներին։ Իսկ Վորոշիլովը կողմնակից էր միլիցիական բանակի, եւ թշնամաբար էր տրամադրուած հին սպաների հանդէպ։ Այս հողի վրայ Տուխաչեւսկիի եւ Վորոշիլովի միջեւ շուտով ծայր առին [illegible] յարաբերութիւններ։ Վորոշիլովը իր շուրջը հաւաքեց յեղափոխականօրէն տրամադրուած [illegible]

ԾԻՐԱՆԻ ՓՈՂԸ

ԽՄԲ. — Ընթերցողները թերեւս կը յիշեն թէ երբ Ակսէլ Բակունց բանտարկուեցաւ Երեւանի մէջ, իբրեւ հակայեղափոխական, իր գրքերը զարշելի հաւատաքննութեան մը ենթարկեցին, նաեւ, իր գրական արտադրութիւնները եւ մանաւանդ «Ծիրանի փողը»։ Ահաւասիկ այդ պատմուածքը. —

[illegible]

ԱԿՍԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑ

(1)

ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ ԸՄԲՌՆՈՒՄԸ

Մեր գնացքը շարունակելով հասանք կեդրոնական Նիկերիա, անցնելով յատկանշական գիւղէ մը, ուր մեծ նորաձեւութիւնը կարմիր սրունքներն էին։ Գիւղը հիւղապատած էր երեք-չորս մէթր բարձրութեամբ թուփերէ շարուած պինդ ցանկապատ մը, որուն անմարիտ էլեկտրականութեամբ ծանրա-ցած թելերը փետուրի չփում մը ընդունած կ'արժէին միայն։ Վտանգաւոր կերպով նեղ, հազիւ նշմարելի հետք մը կայ, ուր գալարներուն լայնութեամբ հա-սի բացուած ։ Բարեկամ գիտցողներու ազնուութեամբ միայն կրնաս այդ կածանէն դուրս գալ։ Երբ այս կերպով յառաջանաս, չես կրնար խորհիլ բնաւ, որ այդ կայք, եղեւնաձեւ թու-փերուն եռեւը (cactus) մարդիկ կ'ապրին, մինչեւ որ յանկարծուստ առջեւդ բացուի անցք մը դէպի մարդ-ճակնե-րը։ Մեր առաջնորդները ճամբան գի-տէին եւ սպառնացայտ թփաստանին խորքին մէջէն կը յառաջանայինք։ Աւելի կը սողոսկէինք քան թէ կը քա-լէինք, եւ ոչ ոք գիտցաւ մեր ժամա-նումը, գիւղին կեդրոնը հասնելէ ա-ռաջ։ Այնպէս որ մենք մարդիկը կըր-ցանք տեսնել ճիշտ իրենց իրական կեանքի վիճակին մէջ։

Երբ գիւղ մտանք, կիները գրեթէ մերկ էին, այո՛, անոնցմէ մեծագոյն մասը մօրէ մերկ։ Բայց յանկարծ խո-շորակազմ եւ հասա ցեղապետը հրա-մայեց անոնց հագուիլ, մեզի պատիւ բրած ըլլալու համար։ Այնպէս ինքը շարժ կը իր կիներու հօտին այդ ե-րեւոյթով նախանձախնդրութեան վրայ։

Ընականաբար ուրախացանք մեր ուղեկիցներուն մօտենալով աւելի լաւ կը գրաւանքին համար, երբ անոնք, նոյն հնազանդ, տրուած նշանին վրայ քաշուեցան յարդածածուկ խրճիթնե-րը եւ անհասանելի կերպով կարճ ժամանակի մէջ վերադարձան։ Մեծա-գոյն մասը իրենց ամբողջ սրունքը կր-րակի պէս կարմիր ներկած էին, ու-րիշներ ամբողջ մարմինով շպարուած, թուխ-կարմրաւուն գոյն մը կարծես հագած, ինչ որ բնաւ տգեղ չէր։ Կը զարմանայինք թէ ի՞նչ առին այս կեր-պարանքը այնքան կարճ միջոցի մէջ։

Այս արագատոյր փոփոխութիւնը մասնաւորապէս այլուրթիւն պատճա-ռեց ամուսիններու, որ երեսս կը նայէր, հասկցնել ուզելով թէ երկու վայրկ-եանի մէջ կարելի բա՞ն էր ատիկա այս ամբողջ արուեստականութիւնը։ Այս զարմանքին բացատրելու համար, բոլս կանչեցի յատկապէս քանի մը մատաղ կիներ եւ խնդրեցի որ այս արդուզարդի փոշիները կառարին բաժնէին, ինչ որ քիչ առաջ բրած էին խրճիթին մէջ ծածկաբար։ Խըն-դիրքս փութացին կատարել առանց այլեւայլի։

Այսպէս հասկցայ որ իրենց այնքան արագօրէն օծութեան խառնուրդը կը բաղկանար փոշիացած թմբուլի (bétel) եւ պիտակի իւղէ։ Այս իւղը, մորթին վրայ քսուելով, անմիջապէս շողշո-ղուն գոյն մը կուտայ անոր։ Փարձը նուրբէլ, երկար բարակ հայելի նայիլ բոլորովին աւելորդ ժամավաճառութիւն է։

Աշխարհիկ սեւամորթուհին անդրերի այս արդուզարդը կ'ամբողջացնէ տեսակ մը վզնոցով մանեկաձեւ լայն փականքի պէս բան մը, որ կը բաղ-կանայ զարդի կտորուանքներէ, նաեւ փղոսկրէ։

Շատ խնամուած է նաեւ մազերուն յարդարումը, ինչ որ ափրիկեան գե-ղեցկութեան ամենէն աւելի մեծ դաղտնիքն է։ Ափրիկուհին երրայա-ցի չափ ժամանակ կուտայ իր մա-զերուն յարդարումին, ինչպէս պիտի տեսնենք։

Քանի մը չարաթ զանազան ցեղերէ կիներու հետ յարաբերութեան մտնե-լու փորձեր ըրի, գիրար փոխադարձ հասկնալու նպատակով, բայց իրաւ է թէ շատ մեծ յաջողութիւն չունեցայ։ Վերջապէս կրցայ մտնել Պատումա ցեղին վերաբերող աղջիկներու, Զատ լիճին մօտերը։ Ահա այս աղջիկները պատեհութիւն տուին ինծի, ճանչնա-լու ափրիկեան արդուզարդին, մանա-ւանդ վարսայարդարութեան գաղտնի-քը։ Ճիշդ միեւնոյն պարզ գործիքնե-րով ինչպէս եւրոպացի վարսավիրան, ափրիկեցի արհեստաւորը նոյնքան կարճ միջոցի մէջ ալ միեւնոյն մնա-յուն ալեկոծ երեւոյթը կուտայ, գրուղ, վէտ ի վէտ ձեւը իր յաճախորդ Աֆրիկուհիին վարսերուն։ Զար-մանքս շատ մեծ եղաւ, տեսնելով որ սեւազեղ տիկինները տարօրինակ կեր-պով անկախ եւ կնճռոտ գաղափարներ ունէին վարսայարդարութեան ձեւե-րուն վրայ։ Անհասկնալի կը թուի թերեւս, երբ ըսեմ թէ ընիկ վարսա-վիրան իր գործունէութիւնը ունի իր սենեակներուն մէջ։ Իր յաճախորդու-հիներուն խիտ, գռուզ, գիսախռիւ մազերը անթիւ փոքրիկ փունջերու կամ բաշերու կը բաժնէ, իւրաքանչիւր բաշը ուրոյն չափով, բայց այնպէս մը ընելով որ ծամերը ամբողջական խոպոպներու վէրտի մը, ցանցի մը ձե-ւը կ'առնեն, կ'ոլորուին։

Լոնտոնի եւ Փարիզի ամենէն շիք ու անուանի վարսայարդարը պէտք է գիտնայ թէ իր այնքան սուղ ու անու-շաբոյր հօտերը չունենալով հանդերձ, իր Աֆրիկեցի պաշտօնակիցը իր յա-ճախորդներուն գլխուն վրայ խոնաւ հողի դղձիկներ փշրելով իսկ՝ կը հաս-նի նոյն նպատակին։ Ինչպէս Եւրոպա-ցի վարսայարդարը իր յաճախորդու-հիին գլուխը տեսակ մը ելեկտրական ժամուլի տակ կը ճզմէ տեւական դր-ուագը տալու համար, իր Աֆրիկեցի պաշտօնակիցը ժամերով կիզիչ արե-ւուն տակ կը նստեցնէ իր յաճախոր-դուհին մինչեւ որ հողը չորնայ եւ փո-շիանայ վար թափի։ Եւ ահա ալիք կազմու-ցա՛ւ սեւուլիկ Աֆրիկուհին, բստ ալե-գի իւրում, ինչպէս պիտի ըսէր Ս. Գիրքը։

Ու այս կիները հիւսիսային Նիկե-րիոյ ամենէն գեղեցիկները կը հա-մարուին։ Այս տեսակ կին մը ձեռք անցընելու համար՝ ընիկ հարուստվա-ճառականը օրերով ձի նստած, գիւղէ գիւղ աշխարհին շրջան մը կը կատարէ Զատ լիճին երկրամասին մէջ։ Եւ բո-լոր այս Պատումա (Փօրնէօցի) կիները իրենց շրթունքը կը գեղեցիկնեն դեղին կաւով, որ քսուելով կ'առնէ հրաշա երանգ մը։

Երբ հարցուցի սեւամորթի մը, թէ ինչո՛ւ համար այդ կիներուն կարմիր շրթունքը այսքան հաճելի է, պատաս-խանեց թէ առանց ասոր ալ կիներուն շրթունքը միշտ կարմիր կ'ըլլայ, եւ կարմրաղեղով ներկումը կը սարքա-գծէ, կ'արտափայլէ միայն աւելի, ինչ որ ատամները կնոջ պարգեւած են արդէն անոնց ծնած առնէր։

ԱՆՆԱ ՀԻԹ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊՏՂԱՄՇԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ՄԷՋ

Զանգեզուրի երեք շրջանները, Սիսիան, Գորիս, Ղափան, կարելի է դարձնել Հայաստանի պտղամշակու-թեան կարեւոր կեդրոնը, ծծքախառ-բար, կ'ըսէ Խորհ. Հայաստանի մէկ աշխատակիցը, ոչինչ կատարուած է այդ ուղղութեամբ։

Սիսիան բաղդատաբար ցուրտ կլի-մայ ունի, անձրեւը քիչ կը տեղայ այս շրջանին մէջ, — ասոր փաստն այն է որ Սիսիան զուրկ է անտառներէ։ Բա-ցառութիւն կը կազմէ, այդ տեսակէ-տէն, Դարաբաս գետակին հովիտը, որ իր կլիմայական պայմաններով շատ կը նմանի Գորիսի շրջանին։

Սիսիանի շրջանին մէջ պտղամշա-կութիւնը կարելի է զարգացնել ջրար-բի հողամասերու վրայ, որոնք մեծ մասամբ կ'իյնան Բազարչայի հովի-տին մէջ եւ անոր փոքրիկ վտակներուն եզերքը։ Ջրարբի հողամասերու տա-րածութիւնը, այս շրջանին մէջ, կը հասնի 7140 հեկտարի, կարելի է դեռ ջրարբի դարձնել 4160 հեկտար։ Ներ-կայիս այս հողամասերը կ'օգտագործ-ուին խոտամշակութեան համար։ Հո-ղագործական փարչութիւնը, պտղա-տու ծառեր տնկելու տեսակէտով, ո-չինչ կատարած է այստեղ։ Միայն Նորաւանն է, որ մէկ հեկտարի վրայ պտղատու ծառ է տնկուած։

Այլ գիւղերու մէջ կարելի հանդի-պիլ անհատական ձեռնարկներու, քա-նի մը պտղատու ծառեր, որոնք լաւ մշակուած կամ խնամուած չեն։ Նախ ծառերը պահանջուած հեռաւորու-թեան վրայ տնկուած չեն։ Բուսական հիւանդութեանց դէմ պայքար չէ մղուած եւ չորուկ ճիւղեր կը գոր-ծէ

Սիսիանի շրջանը մեծ հեռանկարներ ունի խնձորի եւ տանձի եւրոպական տեսակներու զարգացման համար։

.. ..

ԽՄԲ.— Երեւանցի յօդուածագիրը «տեսակ» գրելու տեղ կը գրէ «սորտ» երեւի Երեւանցիները չեն հասկնար հայերէն «տեսակ» բառը եւ կը հաս-կնան միայն փրանսերէն «սորտ» բա-ռը)։

Գորիս, բաղդատմամբ Սիսիանի շր-ջանին հետ, աւելի մեղմ կլիմայ ունի, առատ անձրեւ կը տեղայ այստեղ։ Շրջանը հարուստ է եւրոպական եւ միջին ասիական խնձորի, տանձի եւ սալորի ազնիւ տեսակներով (դարձ-եալ «սորտ»)։

Հինէն ի վեր մշակուած մրգաստան-ները կը գտնուին Գորիսի հովիտին, մասնաւորաբար Բարաչուն գիւղին մէջ, ուր պտղամշակութիւնը այնքան ալ մխիթարական չէ։ Ծառերը իրարու շատ մօտիկ տնկուած ըլլալով, կա-նուխ մերկացած են։ Թէեւ կը պակ-սի խնամքը, սակայն ծառատնկու-թեան տեսակէտով բաւական աշխա-տանք թափուած է։

Շրջանը, կլիմայական պայմաննե-րու տեսակէտով, կարելի է բաժնել երկու գօտիներու։ Առաջին գօտին կ'ընդգրկէ Բարաչունի հիւսիս արեւ-մտեան կողմի գիւղերը եւ գիւղապատ-կան հողերը, որոնք յարմար են տան-ձի եւ խնձորի ազնիւ տեսակներու մշ-ակութեան։ Կարելի է մշակել նաեւ կե-ռաս, բալ, մասամբ սալոր։ Երկրորդ գօտին կ'ընդգրկէ Բարաչունի արեւ-ելեան, հարաւ-արեւելեան, արեւ-մտեան, հարաւ-արեւմտեան, կողմի գիւղերը եւ գիւղապատկան հողերը, ունի տաք կլիմայ եւ յարմար է թութ, հասարակածային մշակութեան, — նռնենի, թզենի։ Երկրորդ գօտին մէջ կ'իյնան Գոռ գետակին հովիտը, էյ-վազարէն մինչեւ Տաթեւ, ինչպէս եւ Սատանի կամուրջը, Կիւրին, Մազան-ջուկը, Խնձորեսկը, Տեղը, Կոռնձորը։

Գորիսի շրջանը շատ կարեւոր է պտղամշակու թ ե ա ն տեսակէտով։ Պէտք է այստեղ հիմնել տնկարան մը ամբողջ Զանգեզուրի համար։

Ղափանի շրջանին մէջ պտղամշա-կութիւնը անմխիթար կացութիւն մը կը պարզէ։

Այս շրջանին մէջ կարելի է պտղա-մշակութիւնը զարգացնել, Օղջի են-թաշրջանէն զատ, ամէն տեղ եւ ամէն հողի վրայ։ Կատարուած քննութիւն-ները ցոյց կուտան որ Շիկահողի եւ Ագարակի գիւղախումբերուն սալորը, Արծվանիկի եւ Նորաշէնիկի գիւղա-խումբերուն կաղինը կարելի է աւելի եւս զարգացնել։ Ահագին մացառուտ-ներ կան, որոնք պէտք է յատկացնել ծառատնկութեան։

ԳԻՒՂՈՒԹԷ ԳԻՒՂՈՒԹ

ՀԱՅԵՐԸ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«Արար Գործակալութեան» Վարշա-վայի թղթակիցը, հետեւեալ տեղե-կութիւնները կը հաղորդէ Լեհաստա-նի Հայերու մասին, բաղդելով տեղա-կան թերթերէն.—

Հայերը գլխաւորաբար կը բնակին Լվովի նահանգին մէջ։ Անկարելի է որոշապէս ճշդել անոնց բնակութեան թուականը այս նահանգին մէջ։

Հայերու առաջին գաղթը դէպի Լե-հաստան կը սկսի ԺԳ. դարէն։ Անոնց հայրենիքը արիւնահեղ կռիւներու թատր եղած է միշտ, եւ Լեհաստան երկրորդ հայրենիք մը դարձած է Հա-յոց համար։ Լեհաստան ո՛չ միայն սի-րով ընդունեց զանոնք, այլ զարերու ընթացքին որոշ առանձնաշնորհում-ներ տուաւ անոնց, միաժամանակ կրօ-նական եւ մշակութային ամէն ազա-տութիւն շնորհելով։

Հայերը այս երկրին մէջ նուիրուե-ցան առեւտուրի եւ արհեստներու, շա-տերը մեծ հարստութեան տիրացան, եւ ոմանք օգտակար հանդիսացան պե-տութեան գանձին՝ իրենց դրամական օժանդակութիւններով։ Կը յիշուի պարագան Հայու մը, Գերնատովիչ ա-նունով, որ Լատինական Դ. Թագաւորին 10.000 տուգանքի փոխատուութիւն մը ըրաւ, անոր խնդրանքին վրայ։ Գեր-նատովիչ հարցուց Թագաւորին, թէ ի՛նչ տեսակ դրամով կ'ուզէր որ յանձ-նուէր իրեն այս գումարը, ոսկի՞, ար-ծա՞թ թէ պղինձ։ Թագաւորը պատաս-խանեց՝ «բոլոր այդ դրամներով»։ Իբրեւ պատասխան, Գերնատովիչ 10 հազար տուգանը վճարեց Թագաւորին երեք անգամ, ոսկի, արծաթ եւ պղինձ դրամներով։

Հայերը արեան իրենց տուրքը վճա-րեցին նաեւ Լեհաստանի ազատագրա-տերուն վրայ եւ նշանաւոր հանդի-սացան գրականութեան ու արուեստ-ներու մէջ։ Ըլլալով հանդերձ լեհ հայրենասէրներ, Հայերը կը կազմեն տեսակ մը առանձին համայնք։ Լվովի մէջ ստուար թիւ մը կը ներկայացնեն անոնք եւ կանոնաւորաբար կը հրա-տարակեն հոն հայկական շահերուն նուիրուած ամսաթերթ մը։ Ըսենք նաեւ, թէ Լվովի Հայկ. մայր եկեղե-ցին իր տեսակին մէջ բոլորովին եզա-կան է ամբողջ Եւրոպայի մէջ։

Այս կաթողիկէն իր պատմութիւնը ունի։ Նախ համեստ տաճար մըն էր ան, շինուած 1370ին։ Ետագային ա-ւելի ընդարձակուեցան ներքնամասը եւ ճակատը։

Ներքնամասը աչքի կը զարնէ իր ար-տակարգ ճոխութեամբ եւ եկեղե-ցական պերճութեամբ։ Կան նա-եւ հետաքրքրական նկարներ, որոնք խաչի ձեւով փորագրուած են եկեղե-ցիի պատերուն վրայ կամ ալապա-տրէ տախտակներու վրայ։ Այս կա-թողիկէն իրապէս խորհրդանշան է արեւելեան մշակոյթին, որ, լեհ մշա-կոյթին հետ, սաղմնեց Լեհաստանի համար եռանդուն պաշտպաններ անոր հարաւ-արեւելեան սահմաններուն վը-րայ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՏԷՐՍԻՄ

«Մշակ», անկուսակցական օրկան, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ը-նէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 Օգոստոս).—

— «Ժամէթ Ինօնիւ, Քէմալիստ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ յայտարարեց թէ «Տէրսիմի շարժումը արդէն զսպուած եւ հաշուեյարդարի ենթարկուած է»։ Հակառակ վարչապետի այս յայտա-րարութեան, տակաւին Տէրսիմը երեք ամիսներէ ի վեր յաղթականօրէն կը շարունակէ կռիւը եւ հետզհետէ քըր-տական ըմբոստութիւնը ծաւալ կը գտնէ Սասունի, Գօհթանի եւ Ճէզիրէի շրջաններուն մէջ ալ։

Ամէն անոնք որոնք աշխարհագրա-կանօրէն ճանչցած են Տէրսիմը, ամէն անոնք որոնք ապրած են հոն եւ ծա-նօթ են քաջամարտիկ այդ լեռնական-ներու հերոսական դրուագներուն, եւ ամէն անոնք որոնք ներկայ եղած են անոնց կռիւներուն, չեն կրնար հա-ւատք ընծայել թրքական «պաշտօ-նական լուրերուն» թէ իրաւ Տէրսիմը այսքան շուտ պարտուած է։

Սէյիտ Րիզան — Ալպասան էշիրէթին պետը — որուն անձնապէս ծանօթ ենք եւ վայելած անոր պաշտպանութիւնն ու հիւրասիրութիւնը, դիւանագէտ եւ միեւնոյն ատեն զինուորական կարկա-ռուն դէմք մըն է։ Իր հոգեւորակա-նի անչափելի ազդեցութեամբ խորհր-դաւոր մարդն է Տէրսիմի մէջ։ Եւ երբ ներկայիս իբր Տէրսիմի անկախ կառավարութեան առաջնորդ եւ վե-րին հրամանատար, կռիւի ղեկավա-րութիւնը ստանձնած է, իրեն կապե-լով աւելի քան ՀԻՍՈՒՆ ԵՒ ՀԻՆԳ մեծ ու փոքր էշիրէթներ Տէրսիմի լեռ-նաշխարհին, այս կը նշանակէ թէ աւելի քան ՀԻՍՈՒՆ ՀԱԶԱՐ կազ-մակերպուած ուժ մը (էշիրէթներ կան որ հինգ հարիւր, էշիրէթներ՝ հազար, եւ ուրիշներ ալ երկու հազար կռուող զախմախներ ունին։ Կռուողներու թի-ւը չափանիշն է էշիրէթներու ուժին եւ մեծութեան) կը ճակատի Թուրք բա-նակին դէմ։

Տէրսիմցիներու Թուրքին հանդէպ ունեցած կրօնական եւ ցեղային առե-լութիւնը շատ աւելի հին է եւ խո-րունկ։ Իմամ Հիւսէյնի եւ Իմամ Հա-սանի վրէժը լուծելը ամէն Ալիական քիւրտի սրբազան պարտականութիւնն է։

Տէրսիմի բնական սարմական լեռնե-րն ու անտառները, կիրճերն ու գե-տակները այնքան հզօր պատնէշներ են, որ միայն այծեամի ոտքերով կա-րելի է մագլցիլ հոն։ «Թրքական կա-նոնաւոր բանակը իր թնդանօթով եւ հը-րետաններով», չի կրնար սարսա-փեցնել քիւրտը։

Տէրսիմի ամենամեծ ՎՏԱՆԳԸ ներ-քին անմիաբանութիւնը եւ կամ ան-հասկացողութիւնը կրնայ ըլլալ։ Քիւրտը միայն քիւրտէն կը վախնայ։ Եւ եթէ մինչեւ հիմայ Նենգամիտ Թուրքը կրցած է չափով մը իր ան-ուանական գերիշխանութիւնը պահել, այդ եղած է սոսկ վերոյիշեալ պատ-ճառով։ Այժմ գոյութեան կռիւը գի-տակցութեան մղած է Տէրսիմի լեռ-նականները եւ անոնց մէջ ստեղծած է ազգային պաշտպանութեան բնազդը։ Այլեւս Տէրսիմցիին համար չկան ան-հատ էշիրէթներ, այլ կայ քրտական ցեղ եւ քրտական անկախ կառավա-րութիւն՝ Սէյիտ Րիզայի հրամանա-տարութեան եւ իշխանութեան տակ։

Սէյիտ Րիզան պատկառելի շատա-ւիղն է քաջամարտիկ երջանկայիշա-տակ Սէյիտ Իպրահիմին։ Այս Սէյի-տն է որ քաջալերած է հայ ազատա-գրական շարժումը ու ջանադրով հան-դիսացած է քիւրտ-հայկական միու-թեան։ Ան է որ Կարապետ Ղումրիկ-եանի, Շիշմանեանի (Քեռի), Կայծակ Առաքելի եւ Ալօյի հետ միասին Իգ-սորի (Այդեձոր), Ճորօվանի (Ջորա-ւան), Աղտատօի, Խաչելիի, Ծաղկե-ձորի, Սմպեխի Ռեսկուրակի եւ Հաւ-լուրի (Ալեւորի) հսկայ բարձունքնե-րուն վրայ հիմը դրած է հայ-քրտա-կան գործակցութեան, պատրաստելով վառօդ եւ ռումբ։ Մինչեւ հիմայ Թուրք դրօշակը այդ բարձունքներուն վրայ իր սուսերը ձգած չէ։ Դուժիկը (Սուլթան Պապա), Գուբթի Տէրէն, Աէլ լեռները, Գըլըպաղը եւ Օձ լեռնե-րը այնպիսի ամրութիւններ են, ո-րոնց դէմ պիտի գան խորտակուիլ Թուրք հետեւակազօրքն ու հեծելա-զօրքի ամբողջ վաշտերը։ Լեռներէն գլորուող քարերը բաւական են զանո-նք փճացնելու։

Թուրքերը անուղղակիօրէն իրենց պարտութիւնը կը խոստովանին երբ կ'ըսեն. «Տէրսիմցիները զինուած են ամէնն ալ արդիական զէնքերով, թէ օտար պետութիւն մը կը հովանաւորէ զանոնք եւ կ'օգնէ անոնց»։ Վրան բայց այս ամբաստանութիւնը ցոյց կուտայ թէ այնքան ալ դիւրին բան չէ պար-տութեան մատնել Տէրսիմը։

Տէրսիմցին չափազանց սակաւապետ է եւ նոյն ատեն չատակեր։ Իր անտառ-ներուն եւ լեռներուն մէջ ծուարած այծի կաթէն շինուած չորթանը օրեր կրնայ բաւարարել անոր իբր սնունդ»։

ՅԱՌԱՋ ի ԹԵՐԹՕՆԸ (344)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

— Տէր հայր, տէր հայր, հոս է։

Մեր բարեկամներու աչքերը դէպի դուռը ուղղուեցան։ Յանկարծ Սագօն նստած տեղէն վեր թռաւ, բնազդօրէն ուղեց առաջ վազել ու հազիւ ինքզինք պահելով՝ կեցած տեղը կանգնած մը-նաց, զարմանքէն աչքերը լայն լայն բացած։ Տղուն երեսի գոյնը թռաւ Դոնէն ներս մտնողներէն մէկը մեծ հայրն էր, Գործօթի ծերունի քահա-նան, իսկ անոր եռեւէն եկողը իր հայրը՝ Մուղսին։ Միքօն ալ կամաց մը ոտքի ելաւ։

Անհնար էր ամբարտաւան Մուղսիի տեսքը։ Այն մարդը, որու առջեւ Գոր-ծոթի մէջ ո՛չ ոք կը յանդգնէր գլուխը բարձր պահել, քոլոր ձեւը բռնած՝ ծեղտուրի նման կանգնեցաւ հարա-դատ ղալքի առջին, աչքերը արցունք-քով լեցուն։ Զգամարձակելով աւելի մօտենալ, արցունքէն խեղդուած ձայ-նով մը հազիւ կրցաւ ըսել.

— Սագօ՛, արեւուտ մեռնեմ, Սագօ՛ ջան, ես քեզի մեղայ, ես քեզի մեղայ։

Սագօն վայրկեան մը երկուք փոր-ձեց ինքզինքը պահել, բայց հօր խեղ-ճացած վիճակը տեսնելով՝ բոլորովին յուզուած նետուեցաւ հօր թեւերուն մէջ։ Միքօն, փափախը վար առած, մօ-տեցաւ տէր հօր ձեռքը համբուրելու։

Ինչպէս որ կարգն էր, Առիւծ Գեւօն Ցաքօրը, Թոփալ Սատանան ոտքի ե-լան եւ գլուխնին բաց՝ զառամած քա-հանային աջը առին։

— Ապրիք, շատ ապրիք, զաւակներս, էս ամբողջ օրը քաղաքը տակնու-վրայ ըրինք, ոչ Սագօ, ոչ Միքօ... Մե-ծերուն մօտ ալ իյանք, պարոն Լեւոնն ալ տեսանք... Աստուած բանը յաջո-ղէ պարոն Լեւոնին, թունդ մարդ է, ոնց որ երկնքի կայծակ. Բերանը բա-ցաւ՝ ամմա զօռ տուաւ. Մուղսին ոնց որ չխօսկան հարս, լեզուն քիմքին կը-պաւ։ Մէջ ինկայ. «Պարոն Լեւոն», ըսի, «էս անգամին Մուղսիի մեղքը Սագոյի սիրուն համար պաշխէ, վզին ծանր բեռ մը դիր, թող մեղքը քաւէ», Մուղսին ալ մեղայի եկաւ, պարոն Լե-ւոնի ձեռքն ու ոտքը ինկաւ, «ես ըրի, դուն մի ըներ» ըսաւ։ Իր քսակէն գե-զի զպրոցը պիտի շինէ Մուղսին, ա-մէն տարի ալ վարժապետին ծախսը պիտի հոգայ։ Աստուած երկար կեանք պարգեւէ պարոն Լեւոնին, ազգութիւն պինդ պահէ...; անցուկը թող մոռցը-ւի... Ձեզի ալ երկար կեանք տայ Աստուած, ազատութեան, աէր-միու-թեան մէջ պահէ բոլորս։

Թէեւ Առիւծ Գեւօն զաւաճանին հետ վարուելու ձեւը գիտէր, բայց երբ բարի քահանան ըսաւ թէ պարոն Լե-ւոնն ալ ներած է, այլեւս անցուկը մոռցուած պիտի համարել, վճռեց ինքնա-բար քովը նստեցուց զայն, մինչ քա-հանան Միքոյի հետ ճամբու դրին դէպի Աղզիտ գիւղը, որ Այգեստանին կը-պած է։

Կաղինոյի մէջ գրեթէ մարդ չէր մը-նացած մեր բարեկամներէն զատ, երբ Առիւծ Գեւօն, եղածը բաւ համա-րելով՝ օրօրուելով տեղէն բարձրա-ցաւ։ Բոլորովին մթնած էր։ Ճամբու վրայ Ուրանցցի Ցաքոր հետ համ-բուրուելէ վերջ, Առիւծ Գեւօն, Սագօն Մուղսին ու Թոփալ Սատանան Սըղ-գիայի ճամբան բռնեցին։

Առտու շատ կանուխ ճամբայ ելան տէր հայրն ու Առիւծ Գեւօն միասին, իսկ մնացած չորսը հետեւեալ։

Այդ գիշեր Խարականիս մնացին։ Ամբողջ գիւղացիք հաւաքուեցան եկե-ղեցիի կուշտը գերեզմանի մը մօտ, որ ըստ աւանդութեան՝ Նահապետ Բուչակի գերեզմանն է։ Մեր Առիւծ Գեւօն օրհնուած բերանը բացած՝ ժա-մերով խօսեցաւ։

Ցերեկ օրը, կէս գիշերէն վերջ, հեռուէն երեւցաւ Գործոթը։

Ամբողջ գիւղը ոտքի վրայ էր։ Գոր-ծոթցիի նախագահ Ալօն, Ֆիւս Օվան-նէսը, Մակարը առանձին հպարտու-թեամբ կարգադրութիւններ կ'ընէին թէ՛ բան չէր. Գործոթցիի անդամնե-րէն, Սագօն տուն կուգար, հաշակա-ւոր հայդուկ մը դարձած։ Սագօն ու Միքօն այլեւս Գործոթի փառքն էին, գիւղի հպարտութիւնը։

Տղամարդիկ գեղի եկեղեցիի մօտ խմբուած կը սպասէին, հայհացքները ճամբու երկարութեան վրայ կոխած։ Մուղսիին տունը հարսնետան մըկեր-պարանքը ստացեր էր, մանող եղնողը անպակաս։ Դուռ դրկեց կիներ աչքա-լոյս տալու կուգային Սագոյի մօրը։

Մէկ էլ հեռուէն տեսնուեցան բա-զմաւոր ճամբորդները։ Գործոթցիի նախագահ Ալօն առաջ ինկաւ Մակարի ու Ֆիւս Օվաննէսի հետ։ Եկեղեցիի կողմը հաւաքուած բազմութիւնը հե-տեւեցաւ անոնց։ Տմբլա տմբա, տմբլա տմբա, դաւուլ զուռնայի ձայնը աշ-խարհ բռնեց։ Գիւղի անվարտի, սատա-րոպիկ երախաները, արարական նը-ժոյգներու նման, օրարշեւ վազեցին դէպի եկողները։ Գիւղէն բաւական հե-ռու, քաղաքէն եկողներն ու դիմաւո-րողները հանդիպեցան իրարու։

— Ծօ, Սագօ՛, ծօ, Միքօ՛,— ողեւոր բացագանչութիւններով իրարու խառ-նուեցան։

Դաւուլ զուռնան առաջ ինկաւ, շըր-ջապատուած երեխաներու բազմու-թեամբ։ Մնացածները երգելով, հրա-ցան արձակելով գիւղ մտան։ Այդ գի-շեր, Գործոթի գրեթէ ամբողջ բնակ-չութիւնը հաւաքուած էր Մուղսիի բակը, շրջապատած գետնին վրայ փռ-ուած սեղանը։ Մէկ Գործոթը մէկ Մուղսի, խօմ հանաք մասխարկութիւն չէր։ Գիւղացիք չեն յիշեր այդպիսի ա-ռատ սեղան մը։ Օղին, ոնց որ գիւղի չացող աղբիւրը։ Մուղսին ի զուր ան-ցը երիտասարդութիւնը օտար երկիր չէր անցուցած, գիտէր աղայավայել հիւրասիրել։

Սեղանի վերի գլուխը, պատուոյ տեղը, բազմած էր Առիւծ Գեւօն։ Երբ Առիւծ Գեւոյի նման հերոս մը ներկայ էր, ինչո՞ւ զարմանալ որ Սագօն, Մի-քօն, Թոփալ Սատանան երկրորդական կարգի վրայ կ'իյնային։ Կարծեմ աւե-լորդ պիտի ըլլար ըսել, թէ մեր բա-րեկամը երկարաշունչ ճառ մը խօսե-ցաւ։ Նշանաւոր ճառ մ'էր այդ։ Լսող-ները շունչերնին բռնած, ամբողջովին լռութիւն կարած՝ Առիւծ Գեւոյի շրթունքներէն կախուած մնացեր էին։ Բա՛հ, բա՛հ, բա՛հ, էդպէս էլ խօսող, ոնց որ զարնան որոտմունք ըլլէր, բե-րան չէր, ամբարան էր, ամբարան։

Առիւծ Գեւօն, փափախը երեմն ալ, երբեմն ձախ կը ծռէր, չանթահարող աչքերը կ'ոլորէր չուրջիններուն վրայ ու առիւծի մանչիւնի նման կը գոռար.

— Հը՛, Գործոթի ժողովուրդ, էդ ո՞նց Սահմանադրութիւնը եկաւ, էդ ո՞նց ազգութիւն ոտքի կեցաւ։ Գոր-ծոթի, Ղըլճայի, Քարաղաչի, Ծի-ծանցի կռիւներ... Հայհո՛յ, էդա կռիւներու հաւար Սասմբոյ հասաւ, Սուլթանի գահ տեղէն երերաց, ոնց որ երկրաշարժ եղնէր։ Սուլթան կան-չեց մեծ վէզիրն. Ծօ, վէզիր, բսաւ, էսա յեղափոխականներ իմ գլուխ պի-տի ուտեն. Սահմանադրութիւն թող եղնի, պէյլքի պարիշենք։ Հըպը՛, գօռը գիտէ։ Սահմանադրութիւն եկաւ, բա-րով եկաւ, հազար բարով, բայց քիւր-տը, բէկը, զաբթիան, ծօ խոնք կան ու կը մնան, ոնց որ առաջ։ Աւելիքս էն է, որ ազգութեան գործ կայ։

(Շար.) ՄԱՍԻՍ

կան, որով խլուեցան յարաբերութիւնները ծովուն եւ արեւմուտքի միջեւ: Այս կերպով պաշարուեցան առ նուազն 30000 զինուորներ, իբրեւ ելք ունենալով միայն ծովը, ուր կը հսկեն ապստամբ թնդանօթակիրներ: Թերթերը կը գրեն թէ վերջին պահուն ազգայնական շարժման կուսակիցներն ալ ապստամբեցան, որով դիւրացաւ քաղաքին գրաւումը:

Այժմ Հիւսիսային Սպանիոյ մէջ կառավարութեան ձեռքը կը մնայ միայն Աստուրիաց նահանգը, ուր հանքագործները Օվիէտոն պաշարած են պատերազմին սկիզբէն ի վեր: Եթէ ապստամբները շարունակեն յառաջ խաղալ, դժուար թէ այս կղզիացած դիրքը երկար դիմանայ:

Վերջին կռիւներուն հետեւանքով, բազմաթիւ փախստականներ անցած են ֆրանսական սահմանը:

⁂ Սանթանտէրի գրաւման առթիւ հրատարակուած զեկոյց մը կ'ըսէ թէ երբ կառավարական բանակը անապարանքով կը նահանջէր, քաղաքին ազգայնականները գրաւեցին նաւահանգստի ամբողջութիւնը, աջակցութեամբ բազմաքաղաք-ներուն. Պարտուած բանակին նահանջը դաղտնապէս հաղորդուած էր ազգայնական բանակին հրամանատարութեան: Կ'ըսուի թէ կառավարական բանակէն, որ նախապէս 60000 էր, հազիւ 20 — 25000 հոգի մնացած է: Նահանջի առեն լքուած են շատ մը թնդանօթներ, փոխադրութիւնը դժուարացած ըլլալով:

Աւելորդ է ըսել թէ Սանթանտէրի գրաւումը աննկարագրելի խանդավառութիւն պատճառեց Սպանիոյ ազգայնական շրջանակներուն մէջ եւ Փարիզի աջակողմեան թերթերն ալ ցնծութեամբ կ'աւետեն զոր. Ֆրանքոյի յաղթանակը: Ուրախութիւնը մեծ է, նաեւ, Հռոմի եւ Պերլինի մէջ:

ՉԻՆԵՒՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Գլխաւոր նախարարները բացառիկ նիստ մը գումարելով, զբաղեցան սպանիական եւ չինական տագնապներով: Խորհրդակցութիւնը տեւեց չորս ժամ: Որոշուեցաւ նոր մարտանաւեր ղրկել Միջերկրական, պաշտպանելու համար անգլիական նաւերը: Չինեւճափոնական հարցին առթիւ յայտարարութիւն մը հրատարակուեցաւ, որ կը ձայնակցի Մ. Նահանգներու կոչին, խաղաղութեամբ լուծելու համար վէճը:

Իսկ անդին պատերազմը կը շարունակուի սաստկօրէն: Ճափոնցիները յարձակողականի ձեռնարկած են բոլոր ճակատներուն վրայ եւ մասնաւորապէս կը յառաջանան Շանկայի մէջ: Միւս կողմէ ամէն օր օդնական զինուոր կը հանեն:

Անգլիական աղբիւրի մը համաձայն, պատերազմին սկիզբէն ի վեր Չինացիները կորսնցուցած են 8000 սպաննալ եւ 11000 վիրաւոր: Երէկ զրոյց կը շրջէր թէ Չինացիները ծուղակի ձգելով բնաջնջած են 5000 Ճափոնցիներ, բայց պաշտօնապէս չի հաստատուիր այս տեղեկութիւնը:

Թոքիոյէն կը հեռագրեն թէ Ճափոն որոշած է Չինաստան փոխադրել իր ամբողջ կանոնաւոր բանակը: Միեւնոյն առեն ճափոնական կառավարութիւնը կը յիշեցնէ թէ «պատերազմական վիճակի մէջ չեն գտնուիր»...

Ճափոնական իշխանութիւնները խուզարկութիւն մը կատարեցին Շանկայի խորհրդային հիւպատոսարանին մէջ, կասկածելով զինուորական լրտեսութենէ:

Անվերջ գնդակահարութիւններ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն օգոստոս 5 թուականով. — Մահմէտական վարժապետ մը եւ կրօնաւոր մը մահուան դատապարտուեցան այսօր, Քրրկըզներու երկրին մէջ, զինուորական ատեանին կողմէ: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ դատապարտեալները «ահուղողի կը մատնէին տղաքը, դեւերու եւ ուրուականներու մասին խօսելով եւ թէ անբարոյական արարքներ կը կատարէին»:

«Փրաւտա» պաշտօնական զեկոյց մը կը հրատարակէ, որուն համաձայն Օտտոմի մէջ դատի քաշուած են հողագործական կայանի մը վեց վարիչները, մէկը կին: Բոլորն ալ ամբաստանուած են իբրեւ հակայեղափոխական եւ խափանարար, ինչպէս եւ գաւառներին հասարակական տնտեսութեանց դէմ (կոյ-խոզ): Բոլորին ալ մահապատիժ կը սպառնայ:

Մոսկուայի մէջ հրատարակուեցաւ պատմութեան նոր դասագիրք մը՝ հինգ միլիոն օրինակով: Այս գրքին մէջ նախորդ վարչապետ Ռիքով եւ հրապարակագիր Ռատէք, որոնք միշտ բանտն են, կը ներկայացուին իբրեւ «կազմակերպիչները լրտեսներու այն հրոսախումբին որ սպաննեց ամէնէն խանդավառ բոլշեւիկը՝ Կիրով»:

Թուրքը գործի վրայ են

Պոլիսէն հետեւեալը կը հեռագրեն «Ն. Ֆ. Փրէսէ»ին. — «Համիտիէ» յածանաւը Մարմարայի մէջ Իզմիրէն Պոլիս իր հետախուզական դնացքի միջոցին՝ առանց գրոյցի ջուրերուն վրայ յածող ընդծովեայ մը նշմարեց: Թրքական յածանաւին հրամանատարը պահանջեց խակոյն սուզանաւին հրամանատարէն որ իր ազգութիւնը յայտնէ: Փոխանակ պատասխան տալու, միւսը սլանալու քաշեց ծովուն տակ — անյայտ եղաւ. Այս դէպքը ձեռնհաս շրջանակներուն հաղորդուեցաւ, որոնք անմիջապէս գործի սկսան ընդծովեան ձեռք անցընելու համար: Մարմարայի երկու կողմերը, Տարտանէլի եւ Վոսփորի անցքերուն չուրջ սրատեսվար զգօնութեամբ հսկողութիւն կազմակերպուեցաւ, մինչեւ իսկ Պոլսոյ նաւահանգիստը փակուեցաւ պզպտումի համար: Իբրեւ ապահովութեան միջոց, Թուրք կառավարութիւնը, սպանիական Մակալաս շոգենաւը որ իտալական Գափօ Փինօ շոգենաւին հետ ընդհարումէն ի վեր Պոլսոյ նաւահանգիստին մէջ վար դրուած էր, Ոսկեղջիւր փոխադրեց, վախնալով որ անյայտ սուզանաւը կը փորձուի դուրս գալ եւ զարնել զայն:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆՆԷԼԻ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողով 28 Օգոստոս, Շաբաթ գիշեր, ժամը 9ին, Ակումբին մէջ: Եար. Նախորդ ժողովի:

ԱՆԻԷՐ - ԳՈԻԱ - ՔՈԼՈՆԲԻ «Աքամ» ենթակոմիտէի ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Ընթ. ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ: Շարունակութիւն նախորդ ժողովի եւ պատգամաւորի ընտրութիւն:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը 28 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, «Զարդարեան» գրադարանը:

Օրակարգ՝ շար. Նախորդ ժողովի եւ ընտրութիւն պատգամաւորի:

ՎԱԼԱՆՍԻ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, Շաբաթ, 28 Օգոստոս երեկոյեան ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. «Ռիամանթօ» Ակումբը:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Մարսէյլի Ամասիոյ, Մարզուանի Հայրենակցական Միութեան կողմէ 29 Օգոստոս, Կիրակի ամբողջ օրը Սէն Լուի Կրան Բէն, Լ. Խօթնեղեայրեանի ագարակը:

Երգ. տրատամութիւն եւլն.

կը ներկայացուի «ՕՏԱՐ ԱՂՋԿԱՆ ՍԷՐԸ» (դաւեշտ):

Գարդեւառար խաղերու մրցում: Պարերու համար կը նուագէ Ծիրմանեան եւ Ընկ. նուագախումբը: Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել: Ճոխ պիւֆէ սովորական գիներով:

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ., ՓՈՔՐԵՐՈՒ 1 ՖՐ.

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Պուլվար կալիպարտիէն առնել 15 եւ 16 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Սէն Լու:

Տոքթ. Վ. Թորգոմեան, Այրի Տիկին Արամ Թորգոմեան, Օր. Ս. Թորգոմեան, Պ. Գէորգ Թորգոմեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Անդրէասեան եւ իրենց աղջիկը (Պոլիս), Օր. Էօժէնի Թորգոմեան (Պոլիս). Տէր եւ Տիկին Պապեան (Պոլիս), Օր. Արսինէ Գարամանեան (Պոլիս), ինչպէս նաեւ Մանուէլեան Թարարեան, Պապեան եւ Խրիստոֆորիս ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի որդւոյն, տաղրոջ, հօրեղբօր, եւ ազգականին

ՍՈՒՐԷՆ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆԻ

(Նախկին ուսանող Փարիզի գեղարուեստից վարժարանին)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Օգոստոս 14ին, 42 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, ուրբաթ 27 օգոստոս, Փարիզի Հայոց եկեղեցին, առաւօտեան ժամը 11ին, 15, Rue Jean Goujon, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Cimitière Parisien d'Ivry:

ՄԱՆՕԹ. — Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՀԱՄԱՐ

Փարիզի եւ շրջակայ հայ բարեգործական ընկերութիւնները ստանձնելով կազմակերպել —

Անմոռանալի հերոս Զօրավար Անդրանիկի ննջման տարեդարձին առթիւ, Կիրակի, 29 Օգոստոս 1937, Ս. Պատարագի աւարտին, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Նոյն միջօրէի, ժամը 13ին, փափաքողները կրնան այցելել հանգուցեալին գամբարանը, Բէր Լաշէզի գերեզմանատունը, ուր հոգեհանգստեան մը ներկայ պիտի ըլլայ հոգեհանգիստ կատարելու համար:

ՊԱՏԱՐԱԳ

Ռումանիոյ առաջնորդ Սրբազան արքեպիսկոպոս պիտի պատարագէ եւ քարոզէ այս կիրակի Փարիզի հայոց եկեղեցին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն:

ՉԻՆԱՑԻՆ ԼԱՒ ԳԻՏԷ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՒՆԻ

ՆԱՑԻՆԵՐՈՒՆ այս տարուան համաշխարհային հրաւիրուած են նաեւ օտար դեսպանները: Անգլիական, ֆրանսական եւ ամերիկեան դեսպանները հաւանութիւն յայտնեցին: Առաջին անգամ է որ այսպիսի բան մը տեղի կ'ունենայ կ'ըսուի թէ Մուսոլինին ալ ներկայ պիտի ըլլայ եւ յետոյ Հունգարիա պիտի այցելէ:

ՄԵԾ ՀՐԴԵՀ ՄԸ ծագեցաւ Դամասկոսի մէջ, մոխիր դարձնելով շատ մը տուներ եւ Ֆրէրներու վարժարանը: Նիւթական վնասները շատ ծանր են:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Առաւօտեան ժամն էր: Ներունու տան խնիյները վառւում էին մէկի վրայ դրած էին պղնձէ ուռղին կաթսաներ եւ խեցեղէն մեծ-մեծ պտուկներ, կերակուր էին եփում, միւսի մէջ հաց էին թխում: Հարսները, աղախինները հաւաքուած թոնիրների շուրջը, ընդհանուր շարժողութեան մէջ էին:

Տունը, լցուած էր կերակուրների անուշ շոգիով, ներկայացնում էր մի հսկայական խոհանոց, որի մէջ, անանօթը կը մտածէր, թէ պատրաստւում է ճաշ մի ամբողջ բանակ կերակրելու համար. Եւ իրաւ, բացի ծերունու ահագին գերդաստանից, նրա սեղանից կերակրւում էին բազմաթիւ հովիւներ, մշակներ իրանց ընտանիքներով, որոնք ծառայում էին նրա տանը. Դա մի ամբողջ լեգէոն էր. Ամէն օր վառւում էին նոյն թոնիրները, ամէն օր պատրաստւում էր կերակուրների նոյն քանակութիւնը: Եւ Ներունու մրաջան հարսները մի րոպէ հանգստութիւն չունէին: Պէտք էր ամէնի մասին հոգ տանել, պէտք էր ամէնին գոհացնել:

Բացի դրանից, կային անտեսական եւ ուրիշ զանազան հոգեր. Ահա այնտեղ, բակում հարսներից մէկը կովերին եւ ոչխարներին է կթում. միւսը փոքրիկ օջախի վրայ կաթ է տաքացնում մածուն շինելու համար. երրորդը պանիր է մակարդում. չորրորդը հարում է խնոցին կարագ պատրաստելու համար: Նրանց շուրջը վազվզում են բազմաթիւ երեխաներ եւ խաղում են նորածին գառների ու հորթերի հետ:

Քաղցր է նայել այդ գիւղական բախտաւորութեան վրայ: Մանուկ եւ դառնուկ, երկուսն էլ աճում են միասին, — երկու հարստութիւններ, որոնցմով ուրախանում է, որոնցմով պարծենում է գիւղացին:

Բակի արեւահայեաց կողմում, պատի տակ, մինը միւսի վրայ, կարգով շարուած են մի քանի հարիւր մեղուի փեթակներ. Աղբիւրեան արեւակը թափւում է այստեղ իր ջերմ ճառագայթներով: Մինչդեռ հարսները միւս կողմում զբաղուած են իրանց գործով, ծերունի Խաչօն այստեղ բաց է անում փեթակների դռնակները:

Ճանճերը ուրախ եւ զուարթ դուրս են թափւում ծակերից, սաւառնում են նրա ալեւոր գլխի շուրջը, պըտըտւում են, վրժվըժում են, թրթռում են, եւ օդը թնդում է միլիոնաւոր միջատների ձայնից: Գտնւում են նրանց մէջ եւ այնպիսի չարաճճիներ, որ կըծու համբոյրներ են մատուցանում ծերունու խորշոմած երեսին: Բայց նա ամենեւին ցաւ չէ զգում, միայն ձեռքով քշելով, ասում է. «Այ, չար սատանայ, ի՞նչ վատութիւն է արել քեզ Խաչօն»:

Նոյն ժամուն Ստեփանիկը հեռուն կանգնած, հետաքրքրութեամբ նայում էր հօր աշխատութիւններին:

— Գնա դուրսը, ճանճերը կը կծեն քեզ, զգուշացնում է հայրը:

— Ապա ինչո՞ւ քեզ չեն կծում, հարցնում է որդին:

— Կծում են, բայց ինձ այնքան չեն ցաւեցնում:

— Ինչո՞ւ չեն ցաւեցնում:

— Իմ մարմինը վաղուց սովորել է նրանց խայթոցներին:

— Թող իմն էլ սովորի, ասում է պատանին ժպտելով:

Ծերունին ծիծաղում է եւ համբուրում է որդուն:

Նոյն միջոցին յայտնուեցաւ գիւղի գզիրը եւ ասաց, որ քուրդ Ֆաթթահ-բէկը մարդ է ուղարկել, թէ գալու եմ տանուտէրի մօտ հիւր, եւ աւելացրեց, թէ զուգէ չուտով կը գայ նա, որովհետեւ շատ հեռու չէ գտնւում, այլ մերձակայ լեռների վրայ որս է անում: Կարծես մի սեւ թուղպ անցաւ ծերունու պարզ ճակատի վրայ եւ նրա ուրախ դէմքը նսեմացաւ տխրութեամբ: Բայց նա զսպելով իր ներքին տհաճութիւնը, պատուիրեց գզիրին, որ դաշտից կանչէ իր որդիներից մի քանիսին, որ ասպնջականութիւն անեն. իսկ ինքը խոսք եւ զարմանք պատրաստութիւն տեսնէ նրանց ձիաների համար:

Ֆաթթահ-բէկի երթեւեկութիւնը այնպիսի մի սովորական բան էր ծերունի Խաչօի մօտ, որ տանեցիք գիտէին, թէ ինչ պատրաստութիւններ պէտք էին նրան հիւրասիրելու համար: Այս պատճառով, հէնց որ հարսները իմացան, թէ նա գալու է, խոյն մի քանի գառներ մորթել տուին, եւ սկսեցին մեծ կաթսաներով փլաւ պատրաստել, որովհետեւ իմանում էին, որքան էլ սակաւ լինէր, դարձեալ բէկը իր հետ մի քսան կամ երեսուն մարդ կ'ունենար:

Ֆաթթահ-բէկը Քրտերի մի ամբողջ ցեղի պետն էր, որոնց ոչխարները արածում էին Օ... գիւղի սահմանակից լեռների վրայ: Սակաւ չէր պատահում, որ հայ եւ քիւրտ հովիւների մէջ ծագում էին կռիւներ, երբ Քրտերը կամ ոչխար էին գողանում, եւ կամ անցնելով սահմանից, սկսում էին իրանց հօտերը արածեցնել Հայերի արօտների վրայ: Բայց այդ կռիւները միշտ վերջանում էին առանց ծանր հետեւանքների, որովհետեւ Քրտերի ցեղապետ Ֆաթթահ-բէկը տանուտէր Խաչօի ոչ միայն լաւ բարեկամն էր, բայց եւ քիրվան էր: Նա կնքահայր էր դարձել տանուտէրի թոռներից մի քանիսին մկրտութեան խորհրդի ժամանակ, իսկ տանուտէրը փոխադարձաբար կնքահայր էր եղել բէկի մի քանի որդիների թլփատութեան ծէսը կատարելու ժամանակ: Այսպէսով հայ տանուտէրի եւ քիւրդ բէկի մէջ կազմուել էր խիստ սերտ յարաբերութիւն:

Բայց ինչո՞ւ նա տխրեց, երբ լսեց բէկի գալուստը: Խաչօն ժլատ չէր, որ վախենար նրան իր մի խումբ ծառաների հետ հիւրասիրելուց. Խաչօի սեղանը հայր Աբրահամի սեղանի նման ամէն մարդու առջեւ բաց էր, բազմաթիւ ղանդուխտներ եւ օտարականներ ամէն օր իր տանը հաց էին ուտում: Խաչօն միշտ մի առանձին բաւականութեամբ էր արտասանում այն խօսքերը, թէ իր կեանքում «առանց հիւրի սեղան չէ նստել. «Հացը, ասում էր նա, Աստուծոյ տուածն է, Նրան է պատկանում, Աստուծոյ արարածները պէտք է կերակրուեն նրանից»: Բայց ինչո՞ւ տխրեց նա, լսելով բէկի գալուստը...

Նա լուռ մտածութեան մէջ դուրս եկաւ տանից, այնտեղ գրանը կանգնած, սպասում էր, որ ընդունէ հիւրին: Մի քանի գիւղացիներ, տեսնելով տանուտէրին, մօտեցան նրան:

ՐԱՖՖԻ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1676 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 28 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 28 AOUT 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ – 13e Année No. 3510

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԱՅՍՊԷ՞Ս Կ'ԻՇԽԷ ԲՐԻՏԱՆԻԱՆ...

Երթալով կը բարդանայ Պաղեստինի կացութիւնը, իբրեւ հետեւանք բաժանման ծրագրին, որ վերջնական չէ տակաւին:

Հաւատարիմ՝ իր դարաւոր աւանդութեանց, բրիտանական աշխարհակալութիւնը այս անգամ ալ ստեղծեց կացութիւն մը, որուն հետեւանքները դժուար է նախատեսել: Նորէն բրտօրէն դէմ հանեց իր աջակցութեան ապաւինած ժողովուրդները, այս անգամ՝ Հրեաներն ու Արաբները, երկուքն ալ հաւասարապէս անհաշտ:

Կացութեան ամէնէն վտանգաւոր պարագան այն է որ, այս անգամ ալ բրիտանական կառավարութիւնը բացորոշապէս չի յայտներ իր վերջնական մտադրութիւնները:

Ճիշդ է, սեղանի վրայ կը գտնուի բաժանման ծրագիր մը,— երկու անջատ պետութիւններ՝ միեւնոյն երկրին մէջ, աւելի կամ պակաս գոհացուցիչ սահմաններով: Սակայն, ծրագիր մըն է այդ, եւ կրնայ գործադրուիլ կամ բոլորովին մէկդի դրուիլ:

Առաջին օրերը, երբ հրատարակուեցաւ Արքայական Յանձնաժողովին ծրագիրը, կը թուէր թէ կառավարութիւնը վճռական դիրք մը բռնած է եւ պիտի գործադրէ զայն: Այդ իմաստով ալ յայտարարութիւններ եղան Երեսփ. ժողովին մէջ: Սակայն ընդդիմադիր տարրերը բացասական դիրք բռնեցին, նոր քննութիւն պահանջելով, եւ մանաւանդ յիշեցնելով հոգատար իշխանութեան յանձնառութիւնները՝ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ:

Ասոր վրայ, կառավարութիւնը ծրագիրը յղեց Ժընեւ, Հոգատարութեանց յանձնաժողովին, որպէսզի ուսումնասիրուի եւ եզրակացութիւնները հաղորդուին Ա. Դ. Խորհուրդին:

Այդ աշխատանքը կատարուեցաւ ճիշդ այն պահուն երբ Զուիցերիոյ ուրիշ մէկ ոստանին, Ցիւրիխի մէջ կը գումարուէր Սիոնական կազմակերպութեան տարեկան համագումարը:

Միջազգային մամուլը շատ բաներ գրեց համագումարին վիճաբանութեանց եւ եզրակացութեանց մասին. սակայն ամէնէն հիմնական խնդիրները գոնփակ նիստերու մէջ քննուած ըլլալով, որոշումները կը մնան գաղտնի:

Համաձայն հրատարակուած բանաձեւին, Սիոնականները աւելի քան երբեք ամուր կապուած են Հրէական Տան հաստատման ծրագրին, ինչպէս խոստացած էր Մեծն Բրիտանիա, Պալֆուրի յայտարարութեամբ (1917): Համագումարը լայն իրաւասութիւններ տուաւ գործադիր կոմիտէին, որպէսզի բանակցութիւններ կատարէ բրիտանական կառավարութեան հետ, պայմանաւ որ երբեք չմտնէ վերջնական յանձնառութեանց տակ: Բանակցութեանց ելքը պիտի հաղորդուի կազմակերպութեան բոլոր մասնաճիւղերուն եւ այդ հիման վրայ պատուիրակներ պիտի ընտրուին, նոր համագումար մը հրաւիրելու եւ վերջնական որոշում տալու համար:

Ազգաժողովին հոգատարութեանց յանձնախումբն ալ իր կարգին ուսումնասիրելով հարցը եւ յաճախ նեղացուցիչ հարցումներ ուղղելով Անգլիոյ գաղթային նախարարին, կազմեց իր տեղեկագիրը, որուն ամփոփումը հրատարակուեցաւ քանի մը օր առաջ:

Տեղեկագիրը երկու ձեւեր կ'առաջարկէ, արաբա-հրէական պայքարին համար: 1. Ստեղծել արաբական շրջան մը եւ հրէական շրջան մը, իւրաքանչիւրը առանձին ինքնավարութեամբ, բայց միացած բրիտանական հոգատարութեան տակ:

2. Հաստատել երկու անջատ հոգատարութիւններ, մէկը արաբական, միւսը հրէական (երկուքն ալ բրիտանական), մինչեւ որ իւրաքանչիւր կողմը վարժուի ազատ ինքնավարութեան:

Պէտք զարմանալ անշուշտ, նկատելով որ Մեծն Բրիտանիա այսքան վարանոտ ընթացք մը բռնած է եւ իր ներկայացուցիչը այնքան խոնարհաբար կը պատասխանէր հոգատարութեանց յանձնախումբին հարցումներուն:

Շատ պարզ է գաղտնիքը,— Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ օգտագործել երկու ժողովուրդներուն միջեւ պայթած փոթորիկը, թէ իր տիրապետութիւնը, հոգատարութիւնը շարունակելու, եւ թէ վերահաստատելու համար իր հմայքը արաբական աշխարհին վրայ, որ հետզհետէ աւելի բարձր կը խօսի Անգլիոյ պատճառած յուսախաբութեանց մասին:

Դիտեցիք, անշուշտ, որ արքայական յանձնաժողովին տեղեկագիրը Պաղեստինը երկու անջատ մասերու բաժնելով, շրջան մըն ալ իրեն կը վերապահէ, Երուսաղէմէն մինչեւ ծովափ:

Ուրեմն հոգատարութիւնը կը դառնայ տեւական տիրապետութիւն, հոգ չէ թէ որոշ տարածութեան մը վրայ: Եթէ նոյնիսկ յաջողի բաժանման ծրագիրը, երկու անջատ պետութիւններով, Մեծն Բրիտանիա միշտ ներկայ պիտի ըլլայ Երուսաղէմի մէջ:

Միւս կողմէ, ուշագրաւ է որ բաժանման ծրագրին մէջ, նախատեսուած է Պաղեստինի արաբական մասը զօրացնել Անդրյորդանանով: (Բոլոր արաբական երկիրներէն այս վերջինը միայն չբողոքեց բաժանման ծրագրին դէմ):

Որ կողմէն ալ քննենք հարցը, եզրակացութիւնը մէկ է.— բրիտանական աշխարհակալութիւնը նոր ռազմախաղեր կը փորձէ, տեւական եւ ամուր խարիսխ մը հաստատելու համար Պաղեստինի ափերուն վրայ: Մանաւանդ հիմա որ ֆաշ. Իտալիան եւ հիթլերական Գերմանիան միացեալ ճակատ կազմած, հետզհետէ աւելի ուժգնօրէն կը շեշտեն իրենց ներկայութիւնը Միջերկրականի մէջ, արեւմուտքէն (Սպանիա) մինչեւ արեւելք:

Ինչ կը վերաբերի բուն հրէական եւ արաբական պահանջներուն, անշուշտ լուծման լաւագոյն ձեւը այն է որ երկու կողմերը իրենք համաձայնին փոխադարձ զիջումներով: Եւ այդպիսի տրամադրութիւններ ալ չեն պակսիր, մանաւանդ Հրեաներուն մէջ:

Եւ սակայն, որ եւ է աշխարհակալութեան շահերը ե՞րբ հաշտուած են փոքր ժողովուրդներու բաղձանքներուն հետ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔ ՄԸ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Անգլիական դեսպանը կը վիրաւորուի ճափոնական օդանաւերու գնդակներէն

Հինգշաբթի օր ծանր դէպք մը պատահեցաւ Չինաստանի մէջ: Անգլիական դեսպանը ինքնաշարժ նստած Նանքինէն Շանկայ կ'երթար, երբ ճափոնական սաւառնակի մը գնդացիրը կրակ բացաւ, թէեւ անգլիական դրօշ պարզուած էր: Դեսպանը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ: Գործողութիւնը անյարմար նըկատելով, ամերիկացի նաւազ մը իր արիւնը տրամադրեց: Հիւանդին վիճակը անորոշ է տակաւին: Ուրիշ երկու հոգի ալ վիրաւորուեցան. Երկուքուկէս ժամ պէտք եղաւ, վիրաւոր դեսպանը գիւղին վայրէն հիւանդանոց փոխադրելու համար:

Վիրաւորը 51 տարեկան է եւ Փարիզի բրիտանական դեսպանատան գործակատարն էր 1924ին:

Աւելորդ է բացատրել դէպքին ծանրութիւնը. Անգլիական կառավարութիւնը լրացուցիչ տեղեկութեանց կը սպասէ, անհրաժեշտ ձեռնարկը կատարելու համար: Անմիջապէս յայտարարութիւն մը հրատարակուեցաւ, հանրային կարծիքը հանդարտեցնելու համար: Ճափոնական կառավարութիւնը անմիջապէս ցաւ յայտնեց, թիւրիմացութեան վերագրելով դէպքը: Իրրեւ թէ ճափոնցի օդաչուները կարծեր են որ ինքնաշարժին մէջ նստողը Չինաստանի սպարապետն է, Չանկ - Քայ - Շէկ:

Մինչ այս մինչ այն, ճափոնական կառավարութիւնը որոշեց նաւային պաշարման ենթարկել Չինաստանի ծովեզերքը, աւելի շուտ վերջացնելու համար պատերազմը: Այս որոշումը մեծ ստնեղութեան պատճառեց Անգլիոյ ծովային եւ պատերազմական նախարարութեանց: Մ. Նահանգներու կառավարութիւնն ալ ապշած է այս որոշումէն. մանաւանդ որ, միջազգային օրէնքով պաշարումը կը նշանակէ պատերազմի յայտարարութիւն Չինաստանի դէմ: Ճափոնի ծովային նախարարութիւնը կը յայտարարէ թէ երրորդ պետութեան մը մարտանաւերը ազատ են անցնելու պաշարուած շրջանակէն. բայց եւ այնպէս միշտ հաւանական են խուզարկութիւններ որոնք կրնան տեղի տալ միջադէպերու:

Պաշարման յայտարարութեան մէջ, ճափոնական կառավարութիւնը նորէն կը մերադրէ չինական կառավարութիւնը, շեշտելով թէ «Ճափոն հարկադրուած է ինքնապաշտպանութեան միջոցներ ձեռք առնել չինական բանակներու ազօրինի յարձակումներուն դէմ»: Եւ պաշարումը անհրաժեշտ կը գտնէ, որպէսզի «Չինաստան փութայ վերստին քննել կացութիւնը»:

Զինուորական գործողութիւնները կը շարունակուին երկու կողմէն ալ, ճափոն շարունակ նոր գինուորներ կը ղրկէ:

*** Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի Ծայր. Արեւելքի դէպքերուն, միշտ վախնալով կացութեան ծանրացումէն, քանի որ Ճափոն երբեք տրամադիր չերեւար տեղի տալու:

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՄԷՋ

Թուրքիոյ մտահոգութիւնները եւ զաղտնի որոշումներ

Ինչպէս գրած էինք, սպանիական երկու շոգենաւերու դէմ կատարուած յարձակումը՝ Տարտանէլի առջեւ՝ մեծ մտահոգութիւն պատճառած է Թուրքիոյ մէջ: Աթաթիւրք եւ բոլոր գործավարները ուրբաթ օր կէս ձգելով Թրակիոյ ռազմափորձերը, Պոլիս վերադարձան եւ արտակարգ ժողով մը գումարեցին: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին: Սակայն, կարգ մը աղբիւրներէ կը հաղորդեն թէ Թուրքիա կ'ուզէ միջազգային գետնի վրայ դնել անծանօթ սուզանաւերու գործունէութիւնը Տարտանէլի շրջանին մէջ, համաձայն Մոնթրէօյի պայմանագրին: Իրաւասու անձնաւորութիւն մը պատասխանելով թուրքերէն «Թանը» հարցումներուն, յայտարարեց թէ խնդիրը միայն Թուրքիան չի շահագրգռեր, այլ բոլոր այն պետութիւնները որոնց նաւերը ամէն օր կ'անցնին թրքական ջուրերէն: «Այսպիսի անապահովութիւն մը կորովի միջոցներ կը պահանջէ»:

*** Թուրքիոյ արտաքին նախարարութիւնը օգոստոս 24ին երկու ծանուցագիրներ ուղղեց բոլոր դեսպաններուն, մէկը՝ սպանիական նաւերու թորփիլահարման, միւսը՝ օտար սուզանաւի մը մասին (կասկածներ կան թէ օտար սուզանաւ մը կը յածի Մարմարայի ջուրերուն մէջ): Առաջին ծանուցագիրը կ'ըսէ թէ պաշտօնական քննութիւն մը բացուած է, որուն արդիւնքը պիտի հաղորդուի դեսպաններուն: Իսկ երկրորդ ծանուցագիրը կը պատմէ թէ թրքական մարտանաւ մը օգոստոս 19ին Մարմարա կղզիին մօտ երեւան հանած է կարգ մը նշաններ որոնք ենթադրել կու տան թէ օտար սուզանաւ մը կը գործէ Մարմարայի ջուրերուն մէջ: Թրքական կառավարութիւնը երկու հետապնդութիւններ կատարել տուած է ջրօղանաւերով, բայց ապարդիւն: Արտաքին նախարարութիւնը կ'ազդարարէ որ եթէ ասուզուփ օտար սուզանաւի մը ներկայութիւնը Թուրքիոյ զինուորական իշխանութիւնը անձնաւորութիւն պիտի պահանջէ այդ մարտանաւէն որ կը բռնաբարէ Նեղուցներու պայմանագիրը եւ միջազգային օրէնքները: Եթէ հրամանատարը մերժէ, սուզանաւը պիտի բռնուի կամ ի հարկին պիտի ոչնչացուի:

Պոլսոյ Թուրք թերթերը զարմանազան պատմութիւններ կը հրատարակեն այս խորհրդաւոր սուզանաւի մասին, որուն երեւման առաջին լուրը հաղորդած էինք երէկ:

ՎԵՑ ՕՐ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ դատապարտուեցաւ Տիկին Մէյէր, որ անցի օր անարգական խօսքեր ուղղած էր Լէօն Պլումի դէմ: Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ ամբաստանեալը ի բացակայութեան երեք ամիս բանտարկութեան դատապարտուած էր 1937 յունիս 18ին:

ՄՈՆԿՈԼԻՈՅ պատերազմական նախարարը, մարաջախտ Տէմիտ, յանկարծամահ եղաւ կառախումբին մէջ, երբ Մոսկուա կ'երթար: Խորհրդային կառավարութիւնը ցաւակցութիւն յայտնեց Մոնկոլիոյ վարչապետին:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հեռագրեն թէ օգոստոս 26ին կռիւ մը ծագեցաւ ոստիկաններուն եւ խանութպաններուն միջեւ: Կրակ բացուած ըլլալով, մէկ հոգի սպաննուեցաւ, քանի մը հոգի վիրաւորուեցան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՄԷՆԱՅՆ ՏԵՂ ՀԱՅՆ Է ՄԷՆՏՈՐ

Քանի մը օրէ ի վեր տրամադրութիւնս փճացած էր:

Օդի՞ն յարափոփոխ վիճա՞կն էր պատճառը, տաղտկալի միօրինակութիւնը թէ թուղթին նոր սղութիւնը (15 ֆրանք),— չեմ գիտեր:

Ամէն պարագայի մէջ, աւետաբեր, ոգեւորիչ բան մը կը փնտռէի, քիչ մը բացուելու համար:

«Փնտռէ եւ կը գտնես»,— կ'ըսէր միշտ, մեր վարժապետը:

Եւ տակնուվրայ ընելով դէզ մը «Բանուոր», ինծի թէ նոր, սկսայ փնտռել:

Իրաւունք ունէր վարժապետը:

Մնաց որ, շատ ալ յոգնութիւն չի պատճառեր Բանուորը, ուզածդ գտնելու համար: Միայն խորագիրները կարդաս, արդէն գտած կ'ըլլաս լապտերը:

Գիտնալով որ Բանուորը զինուոր թղթակից մը ունի Սպանիոյ մէջ, առաջին նորթի. փնտռեցի այդ նամակը:

Եւ տրամադրութիւնս անմիջապէս փոխուեցաւ: Այսինքն պայծառացաւ:

Կը փութամ ձեզի ալ բաժին հանել կարդացածներէս, յանուն համերաշխութեան եւ ի փառս ազգին Հայոց:

Լսեցէք ուրեմն, զինուոր թղթակից Վահրամ Գէորգեանն է որ կը գրէ.

— «Վստահ եմ թէ չահեկանութենէ զուրկ չպիտի ըլլայ երբ պատմեմ իմ առօրեայ կեանքս:

Անցեալ օր Ֆրանսայի ընկերոջ մը հանդիպեցայ, որ Հայերը շատ լաւ կը ճանչնայ եւ ունի շատ մը հայ ծանօթներ ու բարեկամներ: Խօսեցանք հետը բաւական երկար:

Հոս հանդիպեցայ նաեւ Հայու մը, որ Ֆրանսական եւ պելճիքական պատերազմին մէջ է: Ան Ֆրանսախօս է:

Պուլկարացի ընկեր մը յայտնեց թէ 25 Հայեր կամաւոր եկած են Պուլկարիայէն՝ դեմոկրասիի պաշտպանութեան համար Ֆաշիզմի դէմ կռուելու:

Թիւրքիայէն ալ եկած Հայեր կան հոս, որ Միջազգային Գրիկատին միացած են:

Լինքըն Պաթալիոնի մէջ չորս Հայեր ենք: Ինծմէ եւ Գարոյէն զատ, կան նաեւ Սողոմոնեանը եւ Պատրիկ Տէր Ստեփանեան, վերջինը Պանամայէն եկած է: Տիքիճեանը, որ վիրաւորուած էր, Փետրվար 27էն ի վեր հիւանդանոցը կը մնայ: Այլեւսը մեզի հետ չէ»:

Այս տղան Ամերիկայէն գացած էր, ամիսներ առաջ: Տեսէք ուրիշ մըն ալ կը հասնի. Աշոտ Անդրէասեան, կարծեմ Չմշկածագցի, Բանուորի ծաղրանկարիչը որ վիրաւորուեցաւ վերջերս:

Հատուած մըն ալ անոր նամակէն.

— «Մեր «Բանուոր»ի ազդեցութիւնը եւ կատարած կարեւոր դերը յատկանշող դէպքի մը ականատես եղայ, որ կ'ուզեմ գրել ձեզ: Երկու օր առաջ Հայու մը հանդիպեցայ, Պաղեստինէն եկած: Երիտասարդ տղայ մըն էր: Իր առաջին խօսքը «Բանուոր»ի շուրջ եղաւ: Փափաք յայտնեց, որ ես եւ ինք միասին նամակ գրենք ձեզի: Նոյնպէս Պաղեստին գտնուող հայ ընկերներուն որոնցմէ շատերը փափաք ունեցած են հոս գալու, բայց նիւթական միջոցներու բացակայութիւնը եւ քաղաքական դժուարութիւնները արգելք եղած են իրենց:

Մենք, Միացեալ Նահանգի բնակիչներս, գոնէ այս ուղղութեամբ բախտաւոր եղած ենք: Ֆաշիզմը մեր երկրին մէջ տեղ չունի դեռ: Սակայն, այդ չի նշանակեր, թէ անոր վտանգը չի կայ: Մ. Նահանգներու ժողովուրդը պէտք է տեղն ու տեղը ջախջախէ այդ սեւ յետադիմութեան ամէն մէկ փորձ»:

Ինչո՞ւ ծածկեմ, տրամադրութիւնս այնքան բարձրացաւ, որ սկսայ մրմնջել.

Չէյթունցիներ, արեւ ծագեց ...

Բայց յանկարծ յիշեցի թէ կրնամ գիս ալ մեղադրե՞լ, իբրեւ «հակայեղափոխական, տրոցկիստ - Զացիոնալիստ - սպեցիֆիք - խմբակներէն» ...

Եւ այս անգամ սկսայ «Ֆէր Էրմաիրոնալ»ին հայերէնը փնտռել (թարգմանուած Պոլիս, 1908ին):

ՎԱՀԷ

Սանթանտէրի գրաւումը իտալական յաղթանակ...

Իտալական մամուլը խանդավառութեամբ ողջունեց Սանթանտէրի գրաւումը, իբրեւ «իսկ եւ իսկ իտալական յաղթանակ», փառաբանելով սեւ շապիկաւորները: «Լավորօ Ֆաշիստա» յուրը հաղորդեց խոշոր խորագիրներ շարելով ուբ սիւնակի վրայ, իբրեւ մարքսականներու ջախջախիչ յաղթանակ:

Սպանիոյ ազգայնական հրամանատարութեան պեկոյցին համաձայն, 25-35 հազար հանրապետական զինուորներ պաշարուած են եւ անձնատուր կ'ըլլան գունդագունդ: Յաղթական զօրքը Սանթանտէր մտաւ օգոստոս 26ի առտու: Այս առթիւ յուզիչ դէպք մը պատահեցաւ: Երեք պատուիրակներ, աչքերը կապուած, ինքնաշարժներով մօտեցան ազգայնականներու բանակին, քաղաքէն երեք քիլոմեթր հեռու, անձնատուութեան առաջարկները ներկայացնելու համար: Կարճ բանակցութենէ մը վերջ, հիւսիսային Սպանիոյ մեծ նաւահանգիստը անձնատուր եղաւ, պայմանաւ որ կիներն ու մանուկները չգնդակահարուին: Երբ ազգայնական բանակը Սանթանտէր մտաւ, քաղաքը անմիջապէս զրօշազարդուեցաւ: Կ'ըսուի թէ երկուշաբթիէն երեքշաբթի գիշեր կառավարականները գնդակահարած են 11 ազգայնականներ, իսկ 1936 յուլիսէն ի վեր՝ 1300 հոգի: Յաղթականները գրաւած են 150 թնդանօթ, չորս հազար հրացան, երեք հազար գնդացիր, 150 բեռնակառք՝ լեցուն ռազմամթերքով եւայլն:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Սանթանտէրի գրաւման հետեւանքով անհոնելի համեմատութիւններ առած է Սպանիայէն դէպի Ֆրանսա փախուստը: Աւելի քան 400 նաւեր կը սպասեն Ֆրանսական ջուրերուն մէջ, բոլորն ալ ամբողջովին լեցուած փախստականներով: Ծովեզերքի Ֆրանսական իշխանութիւնները Փարիզէն հրահանգի կը սպասեն, որովհետեւ սահմանակից նահանգները չեն ուզեր նոր փախստականներ ընդունիլ: Անոնք որ ցամաք ելած են, գինաթափ կ'ըլլան: Դրամներն ալ վար կը դրուին, դրամատուն յանձնուելով իբրեւ աւանդ: Արդէն իսկ քանի մը միլիոն փէզէթա վար դրուած է:

*** Կառավարական զօրքն ալ մեծ յաջողութիւն շահեցաւ Արակոնի ճակատին վրայ, 18 — 20 քիլոմեթր յառաջ խաղալով: Վերջին լուրերու համաձայն, յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի ուժգնօրէն եւ Սարակոսա քաղաքը կառավարական թնդանօթներու կրակին տակ առնուած է:

Մեծ պատերազմի յերեւուհի մը մարդասպան եւ անձնասպան

Զիռնաուի մէջ (Ռումանիա) անձնասպան եղաւ գեղանի լրտեսուհի մը, Անճէլիքա Կալքա, 42 տարեկան, սպաննելէ վերջ իր սիրահարը, Ռումանացի սպայ մը:

Շատ արկածալի կեանք մը ունեցած էր այս կինը: Աղջիկն էր չեխ հօր մը եւ լեհ մօր մը: Իր ընտանիքը միշտ ճամբորդութեան մէջ ըլլալով, Անճէլիքա կանուխէն սորվեցաւ երկու լեզուներ: Երբ մեծ պատերազմը ծագեցաւ, միշտ արկածասէր, Անճէլիքա աւստրիացի զօրավարի մը ինքնութեան թուղթերը գտնելով, կամաւոր գրուեցաւ աւստրիական բանակին մէջ: Մտաւ զօրաբաժին մը որ կը կռուէր ռուսական սահմանագլուխին վրայ, քանի մը շքանշաններ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՍՈՒՐԻՈՅ ԱՆԴՈՐՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Աւելի քան ամիսէ մը ի վեր սկսած խռովութիւնները հիւսիս արեւելեան Սուրիոյ մէջ, որ ծանօթ է Ճէզիրէ անունով, իրենց գագաթնակէտին հասան քանի մը օր առաջ, երբ Ֆրանսական պատժիչ զօրամաս մը, օժանդակութեամբ ռազմական սաւառնակներու, քանդեց այն բոյնը զոր շինած էին այդ շրջանի քիւրտ եւ արաբ ապստամբները։

Սկզբնական շրջանին կարելի չեղաւ հասկնալ թէ ինչ պատճառներով տեղի կ'ունենան այս խռովութիւնները Սուրիոյ այդ շրջանին մէջ, որ կը տարածուի Թրքական եւ Իրաքեան սահմաններուն միջեւ։ Պէյրութի եւ Գահիրէի թերթերն ալ համոզիչ լուսաբանութիւն մը չտուին, բացի այն ճշմարտանման թելադրանքներէն թէ որոշ պետութիւն մը սադրանքներ կը լարէ այդ հողամասը Սուրիայէն անջատելու եւ Ալեքսանտրէթի սանճաքին նման առնուազն ինքնավար գաւառ մը դարձնելու։ Տողերու մէջէն կը հասկցուէր թէ ակնարկը Թուրքիոյ կը վերաբերէր եւ վերագրումն ալ կը թուէր տրամաբանական, քանի որ Թուրքիա Սանճաքի խնդրոյն արծարծման առեն Ժընեւի մէջ նոր ախորժակ ցուցաբերած էր հիւսիսային Սուրիայէն ուրիշ հիւթեղ պատառներ կորզելու։

Այսօր եւ որ եւ է առեն, բնականաբար, կարելի չէ ժխտել որ Թուրքիա աչք տնկած է Ճէզիրէի վրայ, որ Մուսուլի նաւթահորերուն եւ Ալեքսանտրէթի սանճաքին միջեւ կարեւոր ու ընդարձակ գաւառ մըն է, լինելով նոյն առեն թրքական տարածականութեան նպաստաւոր ուղղութիւն մը դէպի հարաւ-արեւելք եւ հարաւ-արեւմուտք։

Թուրքիոյ ռազմական ստրատեգիան աչքի առջեւ ունենալով հանդերձ, պէտք է չկշռել թէ Ճէզիրէի խռովութեանց մէջ կայ տեղական հզօր ազդակ մը, զոր տեղեկացուցին Սուրիայէն, Լիբանանէն եւ Պաղեստինէն եկած հեռագիրներ։

Այդ ազդակն այն է որ Ճէզիրէի բնակիչները, գլխաւորաբար Քիւրտեր, ինքնավարութիւն կը պահանջեն, առանց պահանջ ընելու Սուրիայէն բաժանման։ Լաւ-իրէն կը տեսնուի որ Քիւրտերուն համամիտ են որոշ արաբ ցեղեր կամ գոնէ արաբացած Քիւրտեր։ Ցուլիսի առաջին շաբթուն բռնկած անկարգութիւններէն ի վեր, երբ Քիւրտերը եւ Արաբները գրաւեցին Ճէզիրէի կառավարչատունը, ապա Համիէն եւ Գամիշլին, անոնք պահանջ ըրին նաեւ վերահաստատումը հրաժարեցուած տեղական պաշտօնեաներու. Այդ, շրջանային ինքնավարութեան եւ տեղական պաշտօնէութեան պահանջները՝ կրնանք նկատել գլխաւոր հիմերը այն ըմբոստութեան որ ծագեցաւ այդ շրջանակին մէջ։

Դամասկոսի Ազգայնական կառավարութեան քայլերը — ստորիան զինուորներու ուժի մը եւ քննիչ յանձնախումբի մը առաքումը եւայլն — ձախողանքի մատնուեցան։ Եւ անկարելի չէր որ Դամասկոսի կառավարութիւնը այդ միջոցներով կարենար վերահաստատել կարգը անհանդարտ, մասամբ թափառաշրջիկ եւ նախնական աստիճանի վրայ գտնուող բնակչութեան մը մէջ։

Այս ձախողանքը չենք կրնար վերագրել Սուրիոյ Ազգայնական կառավարութեան տկարութեան, վասնզի այսօր, փաստօրէն, այդ երկիրը անկախ չէ եւ իր անկախութեան պիտի տիրանայ միայն 1939ին։ Անկախութիւնը խոստացուած է անոր դաշնագրով և. սա փոխանցման շրջանի տեւողութեան՝ ան կ'աշխատի կազմակերպել բանակ մը, արդիական ամէն կազմածներով օժտուած, որպէսզի իր անկախութեան կռուան մը ստեղծէ եւ սանուագն յարգանք պարտադրէ երկրին բաղկացուցիչ ազգութեանց։

Ֆրանսան դեռ կը մնայ հոգատար պետութիւնը այդ ընդարձակ երկրին եւ 1939էն ետքն ալ դաշնագրով կապուած պիտի ըլլայ որոշ յանձնառութիւններով։ Ֆրանսայի հովանաւոր ձեռքին կարեւորութիւնը, լաւ կ'ըմբռնեն ամէնէն առաջ իրենք՝ Սուրիացիները։ Հետեւաբար, Ճէզիրէի ըմբոստութեան զսպումին մէջ Ֆրանսական ուժերու դերը պէտք է աւելի քան գնահատուած ըլլայ Դամասկոսի կողմէ։

Սուրիոյ Քիւրտերու թիւը աւելացաբար գնահատուած է 200000էն 250 հազար, որոնց մեծ մասով կը բնակին այն շրջանին մէջ, ուր ծագում առաւ այս անզգամուած ըմբոստութիւնը։ Հաւանօրէն Քիւրտերը նկատի ունին Ալավիթներու ինքնավար երկիրը, որուն կեդրոնը Լաթաքիան է, անոնք հաւանօրէն աչքի առջեւ ունին նաեւ Ճեպել Տրիւզի ինքնավար շրջանը եւ հիմա ալ Ալեքսանտրէթի «Սանճաք» գաւառը, ուր հազիւ 40000—50000 Թրքութիւն մը գոյութիւն ունի։ Տարակոյս չկայ թէ Քիւրտերը կամ անոնց ղեկավարները կը խորհին որ թուական տեսակէտէ իրենք ամէնէն շատ իրաւունք ունին տեղական ինքնավարութեան մը, որ ցայսօր զլացուած էր իրենց հովանաւոր պետութեան կողմէ։

Ըսենք արդէն եւ չէշտենք սա կէտը որ Ճէզիրէի ըմբոստութեան մէջ բացարձակապէս պահանջ չկայ Սուրիայէն բաժնուելու եւ մենք պատճառ չենք գտներ հաւատալու, որ Սուրիոյ Քիւրտեր, որքան ալ անզգուշ ըլլայ, չկարենայ ըմբռնել այն վտանգները որոնք կուգան իր բնաջնջումը կամ ձուլումը հետապնդող Թուրքիայէն։

Արաբական երկիրները միշտ աւելի բարեացակամ եղած են հանդէպ Քիւրտերու, քան Թուրքերը։ Իրաքի հիւսիսային մասին մէջ, ուր Քիւրտերու թիւը կը գնահատուի 500000էն մինչեւ 600000, տեսակ մը քրտական տեղական ինքնավարութիւն հաստատուած է։

Արդ, մենք պատճառներ ունինք հաւատալու որ Դամասկոսի կառավարութիւնը նոյնքան, եւ գուցէ աւելի, յարմարական տրամադրութիւններով առաջնորդուած է հանդէպ ընդհանրապէս Սուրիոյ քրտութեան եւ յատկապէս հանդէպ Ճէզիրէի բնակիչներուն, որոնց սիրաշահումը գործօն մըն է այդ շրջանէն հեռու պահելու թշնամիները։

Մենք կը հաւատանք որ Սուրիոյ Քիւրտերը հաւասար նախանձախնդրութիւն ունին պահելու Սուրիոյ հողային ամբողջականութիւնը, որքան Արաբները։

Եթէ ճիշդ է մեր այս տեսութիւնը— եւ բնաւ պատճառ չենք տեսներ հակառակ կարծիքի մը հակելու — , այն առեն շատ բաղձալի պիտի ըլլար տեսնել անդորրութեան հիմնական վերահաստատումը Սուրիոյ բոլոր մասերուն մէջ, բոլոր տարրերու ներդաշնակ գործակցութեամբ, արմատական հաշտեցողութեամբ եւ բոլոր կողմերուն համար գոհացուցիչ եղանակով մը։

Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի

ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՐՄԻՐ ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Վորոշիլովը ռազմական գործավարի պաշտօնը (աւելի ճիշդը տեղեկալի) ստանձնելուն պէս, իր առաջին գործը եղաւ Տուխաչեւսկուն հեռացնել գերագոյն հրամանատարական կազմից, նշանակելով նախ՝ Լենինգրադի եւ ապա Մինսկի շրջանի զինուորական հրամանատար։ Բայց զինուորական մասնագէտների պնդումով, Տուխաչեւսկին մնաց կարմիր բանակի վերակազմութեան այն յանձնաժողովին մէջ, որին անդամ էին այն առեն Եակիրը, Ուբորովիչը, Պրիմակովը եւ Էյդէմանը, որոնք յետագայում գնդակահարուեցան Տուխաչեւսկիի հետ։

Կարմիր բանակի նոր կանոնագրութեան քննութիւնը սկզբունքի առիթ տուեց։ Վորոշիլովը կանգնած էր այն տեսակէտի վրայ, թէ կարմիր բանակը երբեք պիտի չկարողանայ հասնել դրամատիրական երկիրների բանակների աջանչելի զինաւորման, ապա ուրեմն կարծում էր որ կարմիր բանակը պիտի յաղթի ոչ թէ իր արհեստագիտական միջոցներով, այլ իր խանդավառութեամբ։ Սաստիկ վիճաբանութեան ժամանակ, Վորոշիլովի այս տեսակէտը Տուխաչեւսկին անուանում է «հակայեղափոխութեան նպաստող յիմարաբանութիւն»։ Վերջ ի վերջոյ յաղթանակում է Տուխաչեւսկիի տեսակէտը, բայց Վորոշիլովը ծածկում է իր ոխը։

Ամբողջ հինգ տարի Տուխաչեւսկուն պահեցին կենտրոնից հեռու, գաւառում։ Բայց կենտրոնից հեռու լինելով հանդերձ, բոլորի կողմից փաստօրէն համարւում էր բանակի ղեկավարը։ Քաղաքական Բիւրոյի վերաբերմունքն իրեն հանդէպ միշտ եղած է սիրալիր։ Բայց եւ այնպէս ի զուր են մնացել բոլոր միջոցները համոզելու համար Տուխաչեւսկիին որպէսզի Տրոցկու դէմ արտայայտուի։ Այդ ժամանակամիջոցին Տուխաչեւսկիի տեսակէտը ընդունեց ամբողջ երկիրը։ Ստեղծուեց կարմիր բանակի համար արդիւնաբերութեան ուժեղ յենարան, որ մեծ չափով նպաստեց բանակի մեքենայացած կազմակերպութեան։ Ստացուած արդիւնքն եւ Հեռաւոր Արեւելքում ստեղծուած լարուած վիճակի պատճառով, զինուորական բարձր խաւերում ստեղծուեց մի հոսանք՝ Տուխաչեւսկուն կարմիր բանակի ղեկավարութիւնը յանձնելու նպատակով։ Այս առթիւ զինուորական հրամանատարներից, Հեռաւոր Արեւելքի կարմիր բանակի հրամանատար Բլիւխէրի գլխաւորութեամբ՝ յատուկ պատգամաւորութիւն է ուղարկւում Ստալինի մօտ։ Այս միջոցով է որ կարելի եղաւ կոտրել Վորոշիլովի յամառութիւնը եւ Տուխաչեւսկին նշանակուեց ռազմական գործավարի տեղակալ, սակայն ոչ առաջին, այլ երկրորդ։ Առաջին տեղակալ է նշանակւում Եան Գամարնիկը, որ պատկանում էր Ստալինի այն ժամանակուայ համախոհների խմբակին, եւ որ այդ խմբակի հետ միասին պայքար էր մղում Զինովիեւի, Կամենեւի, Տրոցկիի եւ միւս ընդդիմադիրների դէմ։

Կարմիր բանակի մեքենայացած կազմակերպութեան իրական ղեկավարը եղել է Տուխաչեւսկին, իրեն անմիջական օգնական ունենալով Ֆէլդմանը, Օղեսայի, հին բոլշեւիկ եւ ծանր արդիւնաբերութեան զինուորական բաժնի պետ, եւ ծանր արդիւնաբերութեան գործավարի տեղակալ Պեատակովը։ * Սրանց հետ Տուխաչեւսկին կարմիր բանակի մասնագիտական զինաւորումը հասցրեց շատ բարձր աստիճանի. ներմուծեց մի շարք նոր սարքաւորումներ (ինչպէս, «թռուցիկ հրասայլեր»), անկարգելներով իջնելու բազմացման ձեւը եւն.։ Միեւնոյն ժամանակ նա աշխատեց հարկ եղած բարձրութեանը հասցնել զինամարժութիւնը եւ մասնաւորապէս սպաների եւ զինուորական մասնագէտների դպրոցները

Հիթլէրի իշխանութեան գլուխ գալուց յետոյ, Գերմանիայի հետ յարաբերութիւնը այնքան սրուեց, որ խորհրդային իշխանութեան ղեկավարները լրջօրէն մտածեցին պատերազմի հաւանականութեան մասին։ Այս նպատակով ժողովրդական լայն խաւերի մէջ սկսան փառաբանել կարմիր բանակի ղեկավարներին, որոնց թւում նաեւ Տուխաչեւսկուն, որին մինչեւ այդ ճանաչում էին զինուորական նեղ շրջանակում։ Քաղաքական Բիւրոյի յատուկ որոշումով Տուխաչեւսկին հրահանգւում է Վորոշիլովի հետ միասին բանախօսել զանազան հաւաքոյթներում։ Ու ամէն անգամ աշխատում են հարկադրել Տուխաչեւսկիին, որ կարմիր բանակի եւ քաղաքացիական կռիւների յաղթութիւնը վերագրի ի նպաստ Ստալինի եւ Վորոշիլովի. բայց Տուխաչեւսկին այդ բանից յամառօրէն խուսափում է. Դեռ 1936ին այս նպատակով կարմիր բանակի մասին յատուկ յօդուած գրելու համար պատուէր է եղել, բայց Տուխաչեւսկին դրա փոխարէն յօդուած է գրել «Աշխարհակալական բանակների կազմակերպութեան հիմնական խնդիրների» մասին։

ՏՈՒԽԱՉԵՒՍԿՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՈՐԾՕՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Տուխաչեւսկին երբեք չի եղել բառիս իսկական առումով քաղաքագէտ։ Նա գիտակցաբար զբաղւում էր մի միայն զինուորական գործերով։ Բայց վերջ ի վերջոյ ռազմական տեսակէտից հարկադրուել է ընդվզել Ստալինի վարած ընդհանուր քաղաքականութեան դէմ։ Բանակի օգտակարութեան տեսակէտից [illegible] ճարտարարուեստացման, Տուխաչեւսկին զինուորական նոյնպիսի նկատումներով ոչ մի կերպ չէր կարողանում հաշտուել այն միջոցների հետ, որ Ստալինը կիրառում էր համայնացման եւ ճարտարարուեստացման մարզերում։ Որպէս բանակի իրական պետը, նա պէտք ունէր իր վիճակից գոհ գիւղացիութեան, մանաւանդ ծայրամասերում, ուրտեղ ապրում են ազգային փոքրամասնութիւններ։ Մինչդեռ Ստալինի ընդհանուր քաղաքականութեան եւ ինքնիշխան բռնակալական վարչաձեւի պատճառով ստեղծուել էր սուր դժգոհութիւն գիւղացիական զանգուածների մէջ ամբողջ երկրում, իսկ ծայրամասերում ծայր էին առել անջատողական ձգտումներ եւ ազգային ատելութիւն։

Կարմիր բանակի զօրութեանը սաստիկ հարուածող այս երեւոյթի հանդէպ չէին կարող անտարբեր մնալ Տուխաչեւսկին, Գամարնիկը եւ միւս զինուորական պետերը։ Որպէսզի կարելի լինի փոխել տալ Ստալինի վարած քաղաքականութիւնը եւ [illegible] խորհրդային ռամկավարացման ուղին, որ նրանք համարում էին խորհրդային Միութեան համար միակ փրկութիւնը, այս կարմիր զօրավարները կապ են հաստատում «հին բոլշեւիկների» խմբակցութիւնների հետ, որոնք առաջադրել էին նոյնանման քաղաքական նպատակներ։ Անկախ զօրավարներից միեւնոյն տեսակէտն է ունեցել նաեւ Բլիւխէրը։ Նա էր որ 1933ին վճռապէս յայտարարել էր թէ չի կարող արեւելեան սահմանների պաշտպանութիւնը երաշխաւորել, եթէ անմիջապէս միջոցներ չխորհուին Սիբիրի եւ Մայրագոյն Արեւելքի գիւղացիների պէտքերը բաւարարելու մասին։ (Ինչպէս յայտնի է առանձին հրամանագրով խորհրդային կառավարութիւնը կատարեց այդ զիջումները)։

Կարմիր զօրավարները կուսակցական ընդդիմադիր պետերի հետ միասին մշակեցին դիւանագիտական վարչաձեւի վերացման եւ խորհրդային ժողովրդավար իշխանութեան կազմելու ծրագիրը։ Այս ծրագրի հիմքն էր կազմում լենինեան Սահմանադրութիւնը։ Ստալինեան «Ժողովրդավար Սահմանադրութիւնը» նրանք համարում էին խորհրդային իրականութեան դէմ գործուած պարզ բռնաբարութիւն

ԵԱԳՈՏԱՅԻ ՀԱՇՈՒԵՑԱՐԴԱՐԸ

Երբոր ստալինեան Գէպէուն (Չէկան) Եագոտայի գլխաւորութեամբ սկսաւ ջարդարար արշաւանք ընդդիմադիրների դէմ, նա սկիզբը մի կողմ թողեց կարմիր բանակը։ Բայց Գէպէուի եւ կարմիր բանակի միջեւ վաղուց էր հասունացել պայքարը քաղաքական եւ վարչական հողի վրայ։ Կարմիր բանակի ղեկավարները դէմ էին այն երկուութեան, որ ստեղծել էր Գէպէուի առանձին բանակի գոյութեան պատճառով։ Կարմիր բանակի հրամանատարների ճնշման տակ, Ստալին վերջ ի վերջոյ վերացրեց այդ երկուութիւնը, բայց այնպէս, որ թէ կարմիր բանակը եւ թէ Գէպէուի զօրքերը ենթարկուեցին իրեն անձնական ղեկավարութեան։ Այսպէս թէ այնպէս հզօր Գէպէուն, որպէս «պետութեան մէջ պետութիւն», կարմիր բանակի միջոցով սեղմումի ենթարկուեց։ Եւ միեւնոյն ժամանակ ընկաւ Եագոտան։

Ստալինը Գէպէուն ամբողջովին իրեն հպատակեցնելուց յետոյ սկսաւ իր հալածանքը մաքրել կարմիր բանակի մէջ գոյութիւն ունեցող ընդդիմադիր տարրերի հետ։

ԳԱՄԱՐՆԻԿԻ ԻՆՔՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս յայտնի է, Պիատակովի դատավարութեանը Ռադէկը թուել էր Տուխաչեւսկիի, Գամարնիկի եւ մի շարք ուրիշ անուններ, որոնք ինքը մատնած եղաւ իր ընդդիմադիր ընկերներին։ Գամարնիկը կանգնած էր այն տեսակէտի վրայ, թէ ժամանակը աշխատում է իրենց՝ ընդդիմադիրների օգտին՝ խորհրդային պետութեան ռամկավարացման իմաստով, եւ այս պատճառով իրենք ընդդիմադիրները ամէն միջոցութեան գնով պէտք է աշխատին պաշտպանել իրենց ֆիզիքական գոյութիւնը մինչեւ վճռական ժամը հնչելը։ Այս նպատակով Գամարնիկը խորհուրդ է տալիս Պեատակովին ենթարկուել Ստալինին եւ կատարել նրա բոլոր պահանջները։ Միւս կողմից աշխատել համոզել Ստալինին չգործադրել Պեատակովի եւ միւսների մահուան պատիժը։ Ինչպէս յայտնի է Գամարնիկի ծրագիրը չյաջողեցաւ. Նա այդ բանի մէջ համոզուեց երբոր գնացին իրեն էլ ձերբակալելու եւ ինքնասպան եղաւ որպէսզի ողջ-ողջ չէկիստների ձեռքը չընկնի։

Ինչ վերաբերում է Տուխաչեւսկիի եւ իր ընկերների դէմ եղած նշանաւոր «դատաւարութեան», իրողութիւնը այն է որ դատավարութիւնը տեղի է ունեցել այն ժամանակ, երբոր բոլորը արդէն գնդակահարուած էին եւ վերջապէս ոչ մի «դատավարութիւն» չի եղել, որովհետեւ զինուորական դատարանի անդամները ոչ մի անգամ իրար մօտ չեն հաւաքուել։ Այլ իւրաքանչիւրին առանձին պարզապէս առաջարկուել է ստորագրել մահավճիռների արձանագրութիւնների տակ. Այս գործում Ստալինը առանձնապէս իր ներդամտութիւնը յայտնաբերեց Բլիւխէրի հանդէպ, նրան նշանակեց զինուորական դատարանի անդամ, որպէսզի վարկաբեկէ որպէս ընդդիմադիրի։ Չէ՞ որ Բլիւխէրն էլ համամիտ էր գնդակահարուած կարմիր զօրավարներին։ Անկասկած է որ վաղ թէ ուշ՝ հէնց իրենց ընդդիմադիր համախոհների մերկացումների շնորհիւ մեզ համար պարզուելու է բոլշեւիկեան [illegible] պայքարի միջոցին կատարուած բոլոր կարեւոր անց ու դարձը, Մոսկուայից մինչեւ Երեւան։

ԲԻՆՕ

ՊԷՔԻՐ ՍԸՑԴԻԻ ԿԻՆԸ ԼՐՏԵ՞Ս

Լոնտոնի «Տէյլի Հէրալտ» թերթի կը գրէ. Համաուցեալ զօրավար Պէքիր Սըտքը փաշայի կողակիցը Աւստրիացի կին մըն է, 18 տարու, խարտեաշ, նուրբ ու գեղեցիկ։ Փաշան տարի մը առաջ ամուսնացած, խենթի պէս կը սիրէր զայն։ Կ'ըսուի թէ Պէքիր Սըտքը փաշայի կնոջ տան մէջ գտնուած են գերման կառավարութեան հետ կատարուած թղթակցութեան վերաբերեալ կարեւոր փաստաթուղթեր։ Այդ կինը, Գերմանիայէն ստացած հրահանգին համաձայն, իր ամուսնին վրայ ազդեցութիւն ի գործ կը դնէր։ Նոյնիսկ Պէքիր Սըտքը փաշա ընդունած է սա առաջարկը, որուն համաձայն, կինը Գերմանիա պիտի երթար ու գերման մեծ սպայակոյտին հետ պիտի տեսակցէր։ Պաղտատէն Գահիրէ հասած լուրերու նայելով Պէքիր Սըտքը փաշայի սպանութենէն յետոյ հրաժարած վարչապետ Հիքմէթ Սիւլէյման ալ անհետացած է։

Տ Ի Ր Ա Ն Ի Փ Ո Ղ Ը

Եւ այլեւս չի պատասխանի այնպէս, ինչպէս այն օրը, երբ միասին նստել էինք իրենց բարձր կտուրին, եւ լեռան միամիտ աղջիկը պատասխանում էր իմ հարցերին։

-- Այնօ, կինս ուրիշ ես

Համբու օրի չըմ տեսել - շուր մը զարկիր է պատ, կը ցուցէ ձի, աղջիկ, օրիորդ, կարտոֆիլ։

— Կարմիր բանակ լսե՞լ ես։

— Կարմիր բանակ շուր է, քցեր են գրօշակի վրայ։

Այնօ, Աստուած կա՞յ։

— Հայա։ Աստուած կանաչ ճնճղուկ է։

— Հայա երկի՞նքը։

-- Երկինք գինջիրով կապուկ է եզան կոտոշին։

-- Այնօ, որ մեծանաս ի՞նչ ես դառնալու։

— Կ'եղնիմ օրիորդ։

--- Այնօ, Այնիւ...

Բոց էր բարձրանում խոր թոնիրից, գլւում էր օդը սնդուսի խողովակների մէջ, եւ թւում էր թէ գլւում էր գետինը բոցերի ուժից, մեր սեւ քուլաներից, որ հրեղէն սիւնի հետ զալարուելով՝ ձգւում էր մինչեւ լեռնային երկինքին սառն աստղերը։

Իմ վաղեմի ծանօթը կրակի մօտ պատմում էր ջրի եւ ջրրամանութեան, քարոտ հողերի եւ հանդերի մասին։

— Ինչ եղեր է չողեր է, գացեր է։ Եղանք գամշը - կոտոշ, կպանք գիրար։ Սեւ թան եկաւ, արուն առաւ ելաւ։ Մեր փողպատ աղատենք Մարկանայ երկրէն, մեր հիւղերէն։ Ախ ու փոխ. գլեխը ցերեկ չիլախ, սոված։ Էս լոյս մեզ աղատութիւն տւեց։ Մենակ մեր սահման նեղ է, չնորհիւ սահմանի նեղութեան, ժողովուրդը կը նեղուի. Մեր հողերի սահման գըրքար է. Ժողովուրդի նեղութիւն քարից է։ Մեր հոգին չէ կառավարութիւն, մեր ջան չէ...

Նա յոյս ունէր, որ Ջեանբերդի ժողովուրդի հողերի սահմանները կը լայնանան, քար ու քարափ կանանչում կը պատեն, լեռան գագաթին, ատտուցների տակ կը կառուցեն ջրամբարներ եւ լեռնային լճակներ, եւ այլեւս գիշերները ձորերով անպատիժ չեն հոսի սառոյցների ջրերը։

Նա պատմում էր, որ գիւղի երկու թայֆաները՝ «բարակ» եւ «հաստ» հետըհետէ հաշտւում են, առաջանում է նոր սերունդ, որն իրեն չի համարում Մարկանայ երկրից, այլ Ջեանբերդից, եւ որ ինքը եւ իրեն հասակակից մարդիկ դեռ յիշում են իրենց ձորերը եւ դուրանը, ուրտեղ խոտ բարձրանում էր մինչեւ կովի կուրծքը. այնպէս որ կովերը հորթ էին բերում խոտերի միջին, եւ կովի հետքով գտնում էին հորթին՝ խոտերի մէջ նստած։

— Երէկ ամպ էր, էսօր՝ պարզ արեւ.

Իմ ծանօթը պատմեց այնպիսի բաներ լեռների մարդկանց մասին, որ այժմ էլ, երբ թերթում եմ իմ տետրը, սիրտս լցւում է կսկիծով եւ դառնութեամբ։ Նրա սերունդը տեսել է եւ հուր, եւ դաղթ։ Երբ նրանց քշում էին հարաւ, խփում էին եւ հարաւից եւ հիւսիսից։ Հրդեհւում էր մի անտառ, եւ նրանք եղնիկների խմբերի նման, այրւող ծառերի միջից, եղջիւրներով բացում էին իրենց ճանապարհը։ Նրանց քշել են արեւմուտք, ապա ձիերի պոչերը զարդել են հիւսիս եւ բնակութիւն հաստատել այս բարձր լեռան վրայ։

Իմ ծանօթը պատմում էր, որ իմանք հին սերնդից հրաժարւում էին հերկել Ջեանբերդի հողերը, որովհետեւ նրա սահմաններում թաղուել են եւ ստարներ։ Որ դեռ երկար տարիներ նրանք՝ իրենց մեռելները ուսերի վրայ՝ լեռներից իջել են դաշտի գիւղերը, որպէսզի նրանց թաղեն հին վանքերի պատերի տակ։ Նա ասում էր, որ Ջեանբերդում ես կը տեսնեմ շատ խաչեր՝ դրած ճակտին, եղների եղջիւրներից կախուած կարասների վրայ, թոնիրի շրթունքներին, նոյնիսկ այն խրտուիլակների կրծքին, որոնց ցցում են արտերում ճնճղուկների դէմ։ Որ Ջեանբերդում ապրում է մունջ Սեմդոն, որ հագնում է մաշկեղէն կօշիկ՝ «խարուկ», ինչպէս Մարկանայ երկրում, որն «իր բերնին նալ է զարկել» եւ չի խօսում նրանց հետ, որոնք Մարկանից չեն։

Ջեանբերդում միայն մի մարդ կայ, որի առաջ խոնարհւում է յամառ Սեմդոն։ Այդ մարդը Հազբոն է, ինչպէս [illegible] իմ ծանօթը՝ լեռան գիւղի ամենալաւ մարդը։

Բայց մեր զրոյցը խանգարուեց, որովհետեւ լսուեց ոչխարների մայիւնի աղմուկը։ Այնոն տեղից թռաւ, դուրս եկան եւ միւսները, նրանց հետ՝ ես։

Լեռներից գիւղի վրայ իջնում էին այծերի ու ոչխարների հօտերը։ Ի՞նչ աշխոյժ աղմուկ էր ինչպիսի զուարթութիւն, կանչեր, շան կաղկանձ, պղինձէ կովկիթների զրնգոց, բառաչ, մայիւն եւ հովիւների սուլոցներ։ Կարծես սար էին բերում գիւղը, եւ կին, աղջիկ, երախայ ու տղամարդ փողոցներից դէպի բակերն էին քշում այծ, ոչխար, հորթ։

Իմ ծանօթի բարձր կտուրից ես նայում էի Ջեանբերդին, Արարատեան դաշտն, ուրտեղ կանաչներով շրջապատուած գիւղերը հետըհետէ սուզւում էին երեկոյեան մութի մէջ, եւ աւելի պայծառանում էին քաղաքների կրակները։

Երբ յիշում եմ այդ երեկոն, քաղաքների կրակները եւ դաշտի վրայ իջնող գիշերները, Ջեանբերդի ներքեւի կտուրի վրայ տեսնում եմ մի մարդ թիկունքը դէպի ինձ, դէպի լեռան գագաթը, երեսը՝ դաշտի կողմը, եւ լսում եմ լեռան գիւղերի ամենալաւ մարդու նուագը։

Նրա հայրենիքը եղել է քարոտ այդ խուլ երկրի ամենախուլ անկիւնը, որտեղ ձորերը գտնւում են կիրճեր, եւ լեռների գագաթները՝ ամպամածներ։ Տաք կիրճերում, լեռնային [illegible] աւերին, կանաչում էր վայրի խաղողը, եւ նրա որթը մագլցում էր այգին դնձագոյն ժայռերի վրայ։ Աճում էր եւ վայրի հոնը, երբեմն թուզը։ Իսկ բարձրերում, ուրտեղ քարափների վրայ ցրուած էին նրանց ազատ [illegible], ցանում էին կորեկ եւ վաղահաս ցորեն։ Մարդիկ արտերի եզրին խարոյկ էին վառում, որպէսզի արջերը չորորեն կորեկը։

Նրա մանկութիւնը խաղացել է այդ քարափների վրայ։ Ինչպէս [illegible] այդ պատմանին փող է նուագել [illegible] րանձաւների ատուերում, եւ նրա պարզ երգերին արձագանգել են. քծել է դէմքը ցուրտը, եւ արեւը խանձել է նրա կուրծքը՝ ինչպէս լեռան լանջը։ Նա կռուել է գազանների հետ եւ նրանց հետ, որոնք հրացանների կրակոցների աղմուկով քշում էին նախիրը, ոչխարը, առեւանգում էին երեխայ։

(2)

ԱԿՍԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑ

ՍՊԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ

Լատինացեղ Ամերիկան այսօր նոյնքան յուզուած է իր զանազան խաւերուն մէջ՝ տասներկու ամիսէ ի վեր տեւող սպանիական պատերազմին պատճառաւ, որքան յուզուած էր ժամանակին՝ երբ Նափոլէոն բանի մտաւ Իբերական թերակղզին։ Նափոլէոնեան արշաւանքը պատճառ դարձաւ որ Իբերական թերակղզիէն նախապէս Սպանիոյ թագաւորութեան ենթակայ գաղութները (այսօրուան Հարաւային Ամերիկան) անկախութիւնը ձայնեն. ...

համակրութիւնները տարածուած բաժանուած են աջ կամ ձախ, ինչ որ անկարելի կը դարձնէ համախմբական ոեւէ շարժում ի նպաստ Ֆրանքոյի կամ միւս կողմին։ Միայն սա կայ որ Հարաւային Ամերիկայի կառավարութիւնները պահպանողական եւ յետաշրջական են, բայց ժողովուրդները ոչ։ Ուստի հանդէպ Ֆրանքոյի համակրութիւնըպաշտօնականէ, իսկ ժողովրդական համակրութիւնն ալ Սալամանքայի եւ Վալէնցիայի միջեւ բաժնուած է։

Ահա ճշմարիտ պատկերը։ — Իրենց համար դժբախտութիւն մըն է որ շատերը Սպանիոյ մէջ ունին ազգականներ՝ որոնց մասին պատերազմի ըսկիզբէն ի վեր ոեւէ լուր չունին։ Պուէնըս Այրէսի եւ ուրիշ մեծ քաղաքներու մէջ ամբողջ օրը մարդիկ լրագրի ու խմբագրատուններու առջեւ կը կուտակուին եւ կը սպասեն վերջին լուրերուն։ ...

...

Նի կերպով հակառակական ծրագիր ունի, եւ ընկերային ընդարձակ արդարութիւն կը պահանջէ բնիկ Հնդիկներու համար։ Այս մանրամասնութիւններ մէջ կը մոռնենք այն պատճառաւ որովհետեւ գաղափար մը կազմուի, թէ ինչպէ՛ս, Սպանիոյ մէջ եղածին նման, անոր հին գաղթավայրերուն մէջ ալ

... կ'ապրին։ Մանրամասնութիւնները հաղորդեմ։

Սուէտիոյ Արաբները դատ մը ունէին։ Անոնց թշնամի Արաբները դատարանէն դուրս ելլող Արաբներուն ...

ՄԻՋՆ ՍԱՀԱՐԻ ԽՆԴԻՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ

Թուրք ժամուլը գոհունակութեամբ կ'ողջունէ Թրակիոյ մեծ ռազմափորձերուն յաջողութիւնը։ Ինչպէս յայտնի է, ռազմափորձերուն գլխաւոր նպատակն էր ստուգել Պոլսոյ պաշտպանութեան միջոցները։

Վճռական ճակատամարտը տեղի ունեցած է Ծարայի շրջանին մէջ, ուր Աթաթուրք անձամբ հետեւած է գործողութեանց, քովը ունենալով Վարչապետը եւ Գայան Աֆէթ։ Կարմիր բանակը յաջողած է խորտակել Կապոյտներուն պաշտպանման օղակը եւ գանոնք եռ մղած։ Ասոր յաջորդած է բուռն յարձակում մը Կապոյտներու ...

... ներ տէրերը իրենց վախէն ինքնաբերաբար դոցեցին թերթը։ Ուզունչարշըի մէջ պահակ կեցող գինուորները քարկոծեցին Իզմիրի տեղավաճառին պատի ծանուցումին մէջ գծուած Թուրք դրօշը։

ՓԱՂՍՏԱԿԱՆ ՄԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՃԷԶԻՐԷԻ ՄԷՋ

Իշխանութիւնները անհրաժեշտ նկատած են գոհացում տալ Ճէզիրէի բնակիչներուն ներկայացուցած կարգ մը բանաւոր պահանջներուն։

Այդ պահանջներէն մէկն է, օրինակ, ծագած միջադէպերուն ուղղակի կամ անուղղակի պատասխանատու պաշտօնատարներուն հեռացումը։

Մասնաւորապէս Ճէզիրէի մուհաֆըզը եւ Քամըշլըի գայմագամը պիտի արձակուին ու փոխարինուին՝ փորձառու պաշտօնատարներով։

Զինուորական կարեւոր ուժեր մեկնած են եփրատեան շրջանները, վարչական կեանքի ու բնականոն կացութեան վերահաստատման աջակցելու համար։

Ճէզիրէի վերջին դէպքերուն առթիւ, խումբ մը քիւրտ ցեղապետներ բողոքի հեռագիրներ ղրկած են Սուրիական իշխանութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան, իրենց զայրոյթը յայտնելով Ամուտայի եւ շրջակայքերուն ռմբակոծման դէմ։

Վօյթէր առիպուած է Փարիզէն հեռանալ, հրովարտակի մը ուժով, ...

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 Օգոստոս)։

«Յունահայ վայ ժարանները պիտի վերաբացուին այս տարի։ Անցեալ տարուան անորոշութիւնն ու մղձաւանջը գոյութիւն չունին, բարեբախտաբար։ Պիտի վերաբացուին սակայն որոշ սեղմումներով, որոշ կարգադրութիւններով, զորս, յատուկ հրամանագրի միջոցով տնօրինած էկրթական նախարարութիւնը։ Արդէն իսկ պատրաստ եւ այլեւս օրէնք դառնալիք այդ հրամանագրին բոլոր մանրամասնութիւններէն տեղեկութիւն չունինք տակաւին։ Նախօրօքական յայտարարութեամբ գիտենք միայն, ...

... պաշտօնական ժամանակացոյցի մէջ։ Եւ հետեւաբար այդ լեզուի հայ ուսուցիչները, ինչ որ կրնան պիտի ընեն այնքան կարճատեւ այդ միակ պահի ընթացքին։

Ժամանակացոյցէն դուրս եւս մէկ պահ հայերէնի ուսուցման կիրարկումը գործնապէս դժուար է, եթէ ոչ անկարելի։ Այդպիսի ծրագիր կիրարկելով, վեց դասարան ունեցող իւրաքանչիւր նախակրթարան, ամենէն առաջ, պարտաւոր պիտի ըլլայ վեց հայ ուսուցիչ տրամադրել՝ նոյն ժամուն սկսելիք եւ վերջանալիք այդ վեց պահերուն համար. Եթէ նոյնիսկ զուգընթաց կարգերու կազմութեամբ օգտագործուին այդ անպաշտօն պահերը, վարժարանները դարձեալ պէտք է տրամադրեն առնուազն երեք ուսուցիչներ. մինչդեռ, այս պայմաններուտակ, փոքրաթիւ աշակերտութիւն ունեցող շատ մը նախակրթարաններ երկու հայ ուսուցիչներէ աւելին չպիտի կրնան ունենալ։ ...

... դական բնոյթ ունենալիք ինչ դիւրութիւններ ալ ուզեն ընծայել կրթական քննիչները իրենց լիազօրութեանց շրջանակին մէջ, պարզ ու որոշ է, որ հայերէն ուսուցման արտօնութիւնը օրական մէկ պահ միայն պիտի ըլլայ ... թական քանի մը ժամ օգտագործելու համար, անշուշտ, եթէ հնարաւոր ըլլայ՝ շաբաթական վեց պահ հայերէնի ուսուցման հետ միասին զանոնք եւս մացնել պաշտօնական ժամանակացոյցին մէջ»։

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

ՄԻՀՐԱՆ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

Յուլիս 31ին Նիւ Եօրքի մէջ թաղուեցաւ գործօն ընկեր մը, Միհրան Ասլանեան։

Ծնած էր Տիգրանակերտ։ Զաւակն էր Դայեանի եւ ծաղկաճիւղ Ասլանեան գերդաստանին։ Երկրի մէջ ինքնաշխատութեամբ սորված էր արհեստներու եւ 1906ին գացած էր Ամերիկա ու սկսած գործակութեան։

Քանի մը տարիներ անցնելէ վերջ, սկսած էր հագուստ մաքրելու գործին (մեծաքանակ), իր եղբօր հետ։ Մօտաւորապէս 25 տարի զբաղեցաւ այդ գործով, որ այժմ կը շարունակուի իր զաւակ եւ եղբօր տղուն ղեկավարութեամբ։

Դեռ երկրի մէջ համակիր էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան։ Ծարքերուն միացաւ հոս, Ամերիկայի մէջ, 1914ին եւ անկէ յետոյ եռանդով եւ զոհաբերութեամբ կապուած մնաց մեր կուսակցութեան։ Բոլոր ձեռնարկներուն եւ հանգանակութիւններուն մասնակցեցաւ առատութեամբ։ Արմենիա Հոլի հիմնադրութեան համար գնած էր 600 տոլարի բաժին զոր յետոյ նուիրեց կուսակցութեան։ Եղած էր անոր առաջին վարչութեան անդամներէն մին։

Գործօն անդամ մըն էր նաեւ Տիգրանակերտի Հայր. Միութեան։

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԵՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Հայու լոյս հաւատք, մեռնիմ քենը զօրութեան, ինչ որ Մասիսի սար, հայ ժողովուրդը, ինչ որ Վանայ ծովու ափ ...

... սուրբ յեղափոխութիւն Հայու ազատութեան ընթաց...

Առիւծ Գեւօն, երկար, երկար խօսեցաւ զէնքի մասին, սուրբ Մոսին հրացանի մասին, պարապրելով որ գիւղացիք զինուին, հրացան առնեն, կազմակերպուին.

«Էս Մազօն, էսա Մկօն, — խօսքը վերջացուց Առիւծ Գեւօն՝ մատնանշելով երկու երիտասարդներ. ...

ԲԱԺԱՆՈՒՄ

(Շար.) ՄԱՐՏ

տռացաւ իր քաջութեան համար եւ ենթասպայ նշանակուեցաւ: Երբ վիրաւորուելով հիւանդանոց փոխադրուեցաւ, իր սեռը երեւան հանեցին, բայց եւ այնպէս թոյլատրուեցաւ որ բանակին մէջ մնայ իբրեւ լրտես: Արձակուրդի առեն՝ գաղտնի սպասարկութեան մէկ սպային հանդիպեցաւ որ գնահատելով իր լեզուագիտութիւնը, պաշտօն մը յանձնեց իրեն, իբրեւ լրտես:

Անճէլիքա գաղտնապէս անցաւ զինուորական գիծերէն եւ յաջողեցաւ պաշտօն գտնել ռուսական բանակին մէջ, իբրեւ հիւանդապահ: Գնահատելի ծառայութիւններ մատոյց աւստրիական բանակին, մանաւանդ որ ռուս սպայ մը սիրահարած եւ ամուսնացած էր իրեն հետ: Սակայն ի վերջոյ ամերիկացուց Ռուսերուն կողմէ եւ իր կեանքը փրկեց միանալով ռուսական հակայեղափոխութեան բաժնին: Երբ նորէն Աւստրիա պիտի անցնէր, զինադադարը ստորագրուեցաւ եւ Անճէլիքա Ռումանիա վերադարձաւ: Իր ամուսինին մահէն վերջ Ռումանիա գնաց եւ սիրային արկած մը ունեցաւ յիսնապետի մը հետ, գաղտնի տեղեկութիւններ քաղելու համար ի հաշիւ Ռուսաստանի: Իրենց յարաբերութիւնը յանգեցաւ իրական իրահարութիւն մը, եւ Անճէլիքա երբ տեսաւ որ յիսնապետը ամուսնացած է եւ չուզեր ամուսնալուծում կատարել, նախ զայն սպաննեց, յետոյ ինքզինքը: Իկ իր ամբողջ հարստութիւնը, երկու միլիոն լէյ (մօտ քսան հազար տոլար) կտակեց ռումանական որբանոցի մը:

>>>> ✻ <<<<

ԳԱՐՇԵԼԻ ՄԱՐԴ ՄԸ, առամնարոյժ Թոթ, ձերբակալուեցաւ Փէչթայի մէջ, հաստատուած ըլլալով որ աւելի քան յիսուն աղջիկներ պղծած է վերջին երկու տարիներու ընթացքին: Զոհերը 8 — 10 տարեկան են եւ զաւակները աղքատ ընտանիքներու, իսկ հրէշը՝ 40 տարեկան, որ բարերարի համբաւ հանած էր, աշխատանք ճարելով խեղճ աղջիկներուն:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը, կիրակի, երեկոյեան ժամը 8.30ին ակումբին մէջ:

ՊԱՆԹԷՆ-ՔԱՆԵԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 28 Օգոստոս Շաբաթ գիշեր, ժամը 9ին, ակումբին մէջ: Շար. Նախորդ ժողովի:

ԱՆԻԷՐ - ՊՈՒԱ - ԳՈԼՈՄՊԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ժողովը այսօր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Երէ. ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ «Զաւարեան» կոմիտէի ժողովը այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ակումբին մէջ: Շարունակութիւն Նախորդ ժողովի եւ պատգամաւորի ընտրութիւն:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը 28 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, «Զարգարեան» գրադարանը:

Օրակարգ՝ շար. Նախորդ ժողովի եւ ընտրութիւն պատգամաւորի:

ՎԱԼԱՆՍԻ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, Շաբաթ, 28 Օգոստոս երեկոյեան ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբը:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Ամասիոյ, Մարզուանի Հայրենակցական Միութեան կողմէ 29 Օգոստոս, կիրակի ամբողջ օրը Սէն Լուգրան Բէն, Լ. Խօթնեղբայրեանի ագարակը:

Երգ, արտասանութիւն եւայլն:

Կը ներկայացուի «ՕՏԱՐ ԱՂՋԿԱՆ ՍԷՐԸ» (զաւեշտ):

Պարգեւատր խաղերու մրցում: Պարերու համար կը նուագէ Ծիրամեան եւ Ընկ. նուագախումբը: Փափաքողները կրնան ճաշ միասին բերել: Ձրի պիւֆէ սովորական գիներով:

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ., ՓՈՔՐԵՐՈՒ 1 ՖՐ.

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Գուլվար կալիպալտիէն տոնել 15 եւ 16 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Սէն Լու:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՀԱՄԱՐ

Փարիզի եկեղեցւոյ հոգաբարձութենէն ստացանք հետեւեալ ազդը —

Անմոռանալի հերոս Զօրավար Անդրանիկի ննջման տարելիցին առթիւ, Կիրակի, 29 Օգոստոս 1937, Ս. Պատարագի աւարտումով, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Յետ միջօրէի. ժամը 1ին, փափաքողները կրնան այցելել հանգուցեալին գամբարանը, Բէռ Լաշէզի գերեզմանատունը, ուր հոգեհանգստեան մը ներկայ պիտի ըլլայ հոգեհանգիստ կատարելու համար:

ՊԱՏԱՐԱԳ

Ռումանիոյ առաջնորդ Հուսիկ արքեպիսկոպոս պիտի պատարագէ եւ քարոզէ այս կիրակի Փարիզի հայոց եկեղեցիին մէջ, 13 Թիւ Ժան Կուժոն:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame — PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ Հ. ՐԱՖՖԻ

>>>> ✻ <<<<

— Աստղին, բէկը գալիս է, խօսեց նրանցից մէկը. — ով գիտէ, ինչ փորձանք կ'ունենայ.

Քուրդը, երբ Հայի տունն է գալիս, տանից փորձանքի չի լինում, տանուտէրը նրանից ժպտեցութեամբ:

Բլուրների ետեւից երեւացին նիզակների սուր ծայրերը, եւ մի քանի րոպէից յետոյ յայտնուեցան մի խումբ ձիաւորներ:

Գալիս են, տանց գիւղացիներից մէկը:

Տանուտէրի աչքերը հեռուից չէին տեսնում, նայեց դէպի այն կողմը եւ ոչինչ չը նկատեց:

Նրանք են, ձայն տուեց մի ուրիշ գիւղացի:

— Տղերք, ասաց տանուտէրը իր մօտ կանգնած գիւղացիներին, դուք այստեղ մնացէք, նրանց ձիաները բռնեցէք, խոտ եւ գարի տուեցէք, մինչեւ մենք կը գանք գաշտից:

Մօտեցաւ բէկը մի խումբ զանազան տեսակ սպառազինական չներով եւ քառանից աւելի ձիաւորներով, որոնք իր հեռու եւ մօտ ազգականներն էին, եւ ալենց թիկնապահների նման իրանից չէր հեռացնում: Նա այսօր նստած էր մի գեղեցիկ կապտագոյն արաբական նժոյգի վրայ, որի բոլոր սարքերը զարդարած էր արծաթով եւ փայլուն ակներով: Ինքը բէկը քառասուն տարեկան հասակից անցած մի տղամարդ էր, բայց տեսնողը կը կարծէր, թէ երեսուն տարեկան երիտասարդ է, վայելչակազմ, հաղթանդամ եւ այրական դէմքով: Նրա հագուստը ոտքից գլուխ բաղկացած էր բեհեզից, թանկագին կերպասից, ասղնագործած ոսկի թելերով. զէնքերը նոյնպէս զարդարած էին ոսկով եւ արծաթով:

Տանուտէրը, տեսնելով նրան, մի քանի քայլ առաջ գնաց եւ կանգնեց խրամի մօտ, որ փորած էր ջուր անցկացնելու համար: Խրամի վրայ ձգած էր մի կամուրջ, որտեղից պիտի անցնէր բէկը, բայց նա, փոխանակ կամուրջից անցնելու, խթեց իր ձիու կողքը. ձին փռնչաց, ծտի նման թռաւ աչագին խրամից, եւ մի քանի զարմանալի ոստյուններ գործելով, մի զարկով կանգնեց տանուտէրի մօտ:

Ի՞նչպէս է, հաւանո՞ւմ ես, քաւոր Խաչօ, հարցրեց բէկը, ձեռքով պտտելով նժոյգի բաշը, — դու ձիաներ ճանաչում ես, ի՞նչպէս է:

— Աստուած թող հեռու պահի չար աչքից. շատ գեղեցիկ է. ինքը Քօրօղլին էլ չէ ունեցել մի այսպիսի ձի. ուղիղ քո արժանի է, պատասխանեց տանուտէրը մօտենալով եւ իր ձեռքը դնելով նժոյգի պարանոցին: — Ո՞ր տեղից գտար, դու այնպիսի ձի չունէիր:

— Նոր ընծայ եմ ստացել Արզրումի փաշիից, պատասխանեց ուրախացած բէկը: — Վալին այդ նժոյգը իր գոյգ աչքերու հետ չէր փոխի, բայց ուղարկեց իր բարեկամին. նա այդ ձին ընծայ էր ստացել Հալէպի շէյխից:

Գեղեցիկ ձի է, կրկնեց տանուտէրը:

Բէկը ոգեւորուած այդ գովասանութիւններով, կրկին խթեց նժոյգի կողքը, նա մի քանի զարմանալի թռիչքներ գործեց, մի քանի ճարպիկ ոստյուններ տուեց տանուտէրի դրան հրապարակի վրայ, եւ այդ բոլոր գործողութիւնների մէջ երեւում էին ազնիւ երիվարի գեղեցիկ յատկութիւնները եւ նրա սանձը կառավարող տղամարդի հմտութիւնը ամենից ձիաներ գովելու մէջ:

Յետոյ նա ցած իջաւ, եւ սանձը յանձնելով իր ծառաներից մէկի ձեռքը, պատուիրեց, որ ման ածէ, որովհետեւ ձին քաւական քրտնած էր:

Տանուտէրը իր պատուելի հիւրի ձեռքից բռնած, տարաւ օդան (հիւրանոցը), որ մինչեւ նրանց գալը, բաւական զարդարած եւ կարգի էր դրած:

Յատակը սփռած էր պարսկական թանկագին գորգերով. պատերի մօտ մին միւսի վրայ շարուած էին փափուկ բարձեր նստելու եւ թիկն տալու համար, եւ մի գեղեցիկ օթոց, յատկապէս պատրաստուած էր բէկի բազմելու համար:

Այժմ տանուտէրը հրաւիրելով իր հիւրին նստել, ասաց իրանց երկրում ընդունուած քաղաքավարական ոճով

— Իմ տունը ձեր տունն է. աչքիս եւ գլխիս վրայ տեղ ունիք. ես ձեր խոնարհ ծառան եմ. որդիքս ձեր բատլուկներն են, իսկ կանայքս՝ ձեր աղախինները. բարով եւ հազար բարով էք եկել. ամէն ինչ որ ունեմ, «ձեզ փէշքէշ» է: Հրամմեցէք, հրամեցէք, նստեցէք, խնդրեմ:

Բէկը շնորհակալութիւն յայտնեց, եւ Խաչօի որդիներից մէկը մօտենալով, ոտներից հանեց նրա կարմիր կօշիկները, եւ նա առաջացաւ, նստեց իր համար պատրաստուած բարձի վրայ, որ բռնում էր հիւրանոցի պատուաւոր կողմը: Նրա մօտ նստեցին, որպէս մերձաւորներ, իր հօրեղբօր որդիներից երկուսը, եւ մի քանի ուրիշ ազգականներ: Ծառաների մի մասը մնաց օդայի մէջ, եւ ձեռքերը իրանց գօտիների խրած ատրճանակների վրայ դրած, խոնարհութեամբ կանգնել էին բէկի առաջում:

Իսկ ծառաների միւս մասը դուրս գնաց, հոգ տանելու որորդական չների եւ ձիաների, որ նոյն ժամանակ վայելում էին տանուտէրի մարագի բարիքները: Թէ բէկը եւ թէ իր սաները բոլոր զինուորուած էին թրով, վահաններով, ատրճանակներով, հրացաններով եւ նիզակներով, որոնց իրանցից չը հեռացրին, բարեկամի տուն մտան: Քիւրդը ուտում եւ թէ դրսում, թէ խաղաղութեան ժամանակ եւ թէ կռուի ժամանակ, զէնքերը իր մարմնից չէ բաժանում: Զէնքը քրդի մարմնի անդամներից մէկն է:

Խաչօի որդիներից մի քանիսը այդ ժամանակ դարձել էին դաշտից, անդադար դուրս էին գալիս եւ ներս մտնում, կատարելով հօր զանազան պատուէրները: Բայց նրանց զէնքեր չը կային: Սկզբում փոքր նախչուն ֆինջանների մէջ մատուցին սուրճ առանց շաքարի:

— Ո՞ւր է Ստեփանիկը, չէ երեւում, հարցրեց բէկը, — ես սովորել, այստեղ գալու ժամանակ սուրճը նրա ձեռքից ընդունել:

ՐԱՖՖԻ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 29 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 29 AOUT 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ – 13e Année No. 3511 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՉԱՐԱՇՈՒՔ ՀԵՌԱՆԿԱՐ ՄԸ ԵՒՍ

»»»» • ««««

Ինչպէս Հայաստանի եւ Հայկական Արտասահմանի միջեւ, նոյնպէս գաղութէ գաղութ կապերը այնքան թուլցած են, որ մարդիկ հազիւ կ'անդրադառնան իրենց միջավայրէն դուրս պատահած դէպքերու։

Ամէն մէկը իր պատեանին մէջ կծկուած, պզտիկ պատուհան մը չինած է իրեն համար, եւ տրամադիր չէ աւելի հեռուն տեսնելու եւ կամ լսելու ինչ որ տեղի կ'ունենայ իր սահմանէն դուրս։

Կը թուի թէ հետզհետէ կը զարգանայ այս խորթ գիծը, ստեղծելով սահմանափակ հոգեբանութիւն մը, տարապիր ժողովուրդը վերածելով նոր «հայրենակցականներու»...

Այսպէ՛ս է որ, երբ զանազան լուրեր կը հաղորդուին գաղութէ գաղութ, կամ արտատպումներ կ'ըլլան պաշտօնաթերթերէ, հազիւ թէ ուշադրութիւն կը գրաւեն։

Օրինակ, դպրոցական տագնապ մը կը տիրէ կարգ մը գաղութներու մէջ։ Բուն բառով՝ հայկական դպրոցներու գոյութեան, հայեցի դաստիարակութեան, մինչեւ անգամ հայերէնի ուսուցման տագնապ։

Կարգ մը երկիրներու մէջ, թթու ազգայնականութիւն մը ծունդ կու տայ փոքրամասնութեանց, ոչ-տեղացի տարրերու կրթական ձեռնարկներուն, ուրիշ խօսքով՝ ինքնուրոյն մշակոյթին։ Երեւութապէս հալածանք չեն սարքեր, բայց կը հրամանագրեն այնպիսի տնօրինութիւններ, որոնք խորապէս կը ցնցեն հաստատուած, տարիներէ ի վեր ընդունուած կարգուսարքին հիմերը։ Երբեմն կը զարնեն կողէն, երբեմն կը կտրեն թեւերը, եւ կամ ուղղակի լախտ մը կ'իջեցնեն գլխուն։

Եւ զուն, ճարահատ, կը հարկադրուիս տեղի տալ, ելք մը փնտռել, ակռաներդ կճռտելով...

Այս ճակատին վրայ առաջին ճեղքերը բացաւ քեմալական Թուրքիան, համաձայն «արդիական» ծրագրի մը, որ շատոնց մշակուած էր։

Չենք ուզեր մանրամասնութեանց մէջ իյնել, օրը օրին, «Յառաջ»ի հիմնարկութենէն ի վեր պարզած ըլլալով ամբողջ անցուդարձը։

Անհաւասիկ վերջին նորութիւնը.— Թուրքիոյ կրթական գործավարութիւնը խօսքէն գործի անցնելով, արդէն իսկ նշանակած է Թուրք տնօրէններ՝ ոչ-Թուրք դպրոցներու համար։

Ասոնք պաշտօնի պիտի անցնին յառաջիկայ սեպտեմբերին, երեւութապէս իբրեւ օգնականներ, բայց իրականին մէջ՝ իբրեւ բուն վարիչները ոչ-Թուրք դպրոցներուն, քանի որ իրենց պարտականութիւնը պիտի ըլլայ զարկ տալ թրքական մշակոյթին զարգացման։

Կառավարութիւնը արդէն ունէր իր «աչքը» — շատ մը դպրոցներու մէջ՝ մէկէ աւելի աչքեր — Թուրք ուսուցիչներ նշանակած ըլլալով Թուրքերէնի, պատմութեան եւ աշխարհագրութեան դասերուն համար։

Անոնք իրենց ուսուցչական պաշտօնէն զատ, քննիչներու դերն ալ կը կատարէին, օրը օրին, ժամը ժամուն հետեւելով դպրոցներու ներքին անցուդարձին։ Այժմ աւելի թեւ պիտի առնեն, շնորհիւ Թուրք «օգնական» տնօրէններու, որոնք նշանակուած են թէ փոքրամասնութեանց եւ թէ օտար դպրոցներուն համար։

Աւելորդ է գուշակութիւններ կատարել այս տնօրինութեան հետեւանքներու մասին։ Մանաւանդ որ, ամէն տարի վերաքննութեան կ'ենթարկուին փոքրամասնութեանց դպրոցներուն ծրագիրները, եւ միշտ «պակաս» մը կը գտնուի։

Նշանակուած տնօրէնները անշուշտ բան-գործ պիտի ընեն նորանոր պակասներ գտնել, կարելի եղածին չափ հարթելու համար որ եւ է ազգային յատկանիշ, քանի որ ոչ միայն վարչական դեկը, այլեւ նիւթական աղբիւրները կը գտնուին կառավարութեան թաթին տակ։

Մօտ երկու տարիէ ի վեր տագնապ մըն ալ պայթած է Յունաստանի հայ դպրոցներուն գլխուն։

Անցեալ տարի կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որ պարզապէս փակման կը դատապարտէր յունահայ դպրոցները, փողոց նետելով 4-5000 աշակերտներ։

Թախանձագին դիմումներ կատարուեցան, եւ կառավարութիւնը արտօնեց որ դպրոցները վերաբացուին նախկին պայմաններով, մինչեւ մասնաւոր կանոնագրի մը հաստատումը։

Ինչպէս հաղորդուեցաւ, այդ կանոնագիրը պատրաստ է արդէն, թէեւ բոլոր մանրամասնութիւնները ծանօթ չեն տակաւին։

Համաձայն հրատարակուած տեղեկութեանց, կանոնագիրը կը պարունակէ շատ մը սեղմումներ, որոնք եթէ նոյնութեամբ գործադրուին, կրնան աշխարհս անելի մը յանգիլ։

Օրինակ, հայերէնի համար սահմանուած է շաբաթական վեց պահ, իւրաքանչիւր դասարանի համար. իսկ վեց պահն ալ կամաւոր, ժամանակացոյցէն դուրս։

Դժուար չէ նախատեսել այս տնօրինութեան հետեւանքները, թէեւ դիմումները կը շարունակուին, նոր դիւրութիւններ ստանալու համար։

Շատ աւելի յուրթ տագնապի մը մատնուած է ուրիշ հեռաւոր գաղութ մը։ Եւ հաւանական է որ նոյն դժուարութեանց հանդիպինք այլուր։

Ի՞նչ կը հետեւի այս բոլորէն,—կամաց կամաց ազգային դաստիարակութիւնը, լեզուն անգամ պիտի վտանգուին։ Եւ մենք հարկադրուած ենք այժմէն միջոցներ որոնել, այս չարաշուք հեռանկարին առջեւ։

Յառաջիկային կը խօսինք այդ միջոցներու մասին։

Երանի թէ, գոնէ այս նոր վտանգը օգնէր աւելի պայծառացնելու մթնոլորտը, գաղութէ գաղութ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՈՒԶԱՆԱՒ ՄԸ ՄԱՐՄԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Ինը Իտալացիներ ձերբակալուած

Պոլսէն կը հեռագրեն Տէյլի Թէլէկրաֆի.—

Աւելի մը ջրողանաւեր եւ Թուրքիոյ ամէնէն զօրաւոր թորփիլահալածները Տարտանէլի եւ Մարմարայի մէջ կը փնտռեն խորհրդաւոր սուզանաւ մը, որ այդ ջուրերը մտած է եղեր։ Այս խուզարկութեան հետ զուգընթաց, օտար պետութեանց հաղորդուեցաւ ծանուցագիր մը որ կ'ըսէ թէ թրքական ուժերուն հրաման տրուած է ոչնչացնել որ եւ է սուզանաւ որ կ'երեւայ Տարտանէլի մէջ, եթէ չհամակերպի քննութեան։ Այսօր իմացայ թէ ծովեզերեայ մարտկոցները բացարձակ հրաման ստացած են զարնել որ եւ է կասկածելի նաւ որ չի պատասխաներ եղած հարցումներուն։ Ամենախիստ քննութիւն կը կատարուի թրքական ջուրերուն մէջ։

Իզմիրէն կը հաղորդեն թէ ինը կասկածելի Իտալացիներ ձերբակալուեցան Վուրլայի շրջանին որ մաս կը կազմէ Իզմիրի արգիլեալ գօտիին։ Քննութիւն բացուած է այս մասին։ Այս գործողութիւնները կը կատարուին իբրեւ հետեւանք սուզանաւին երեւման։ Այստեղ այն կարծիքը կը տիրէ թէ եթէ սուզանաւ մը մտած է Մարմարայի մէջ, իտալական է, բայց ամբողջովին կը դեկավարուի Սպանիացի ազգայնական սպաներու եւ նաւազներու կողմէ։ Այժմ հաստատուած է թէ երբ սպանիական երկրորդ նաւը զարնուեցաւ օգոստոս 18ին Թէնէտոսի բացերը, յարձակող սուզանաւին կ'ընկերանար թորփիլահալած մը որ դրօշ չունէր։

Թուրքիոյ մէջ մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Անգլիոյ որոշումը՝ Միջերկրականի նաւային եւ օդանաւային ուժերը աւելցնելու մասին։

*** «Լա Ռէփիւպլիք» («Հանրապետութիւն») կը գրէ.—

Թրքական ջուրերուն մէջ, սպանիական «Քիւտատ տէ Քատից» շոգենաւին յետոյ «Արմուրա» շոգենաւին թորփիլահար ըլլալուն պատճառաւ, Թուրք կառավարութիւնը լուրջ միջոցներ ձեռք առած է, ստուգելու համար թէ ո՞ր պետութեան կը պատկանի եւ ո՞ւր կը գտնուի օտար սուզանաւը։

Իզմիրէն եկող թրքական «Համիտիէ» մարտանաւը ճանապարհին տեսած է սուզանաւ մը, որ կը յածէր Մարմարայի վրայ։ «Համիտիէ»ի ազդանշանի փորձին վրայ, յածանաւը առանց որ եւ է պատասխան տալու ջուրի տակ մտաւ եւ անյայտացաւ։

Կ'ըսուի թէ Նեղուցներու, ինչպէս նաեւ Մարմարայի ափերուն վրայ հաստատուած է մշտական հսկողութիւն, այնպէս որ խորհրդաւոր սուզանաւը երկար չի կրնար մնալ Մարմարայի մէջ։

Էնկիւրիի սպանիական դեսպանը խնդրած է Թուրք կառավարութենէն պաշտպանել Միջերկրական ծովին մէջ նաւարկող սպանիական շոգենաւերը։

Համաձայն Մոնթրէօյի պայմանագրութեան, ընդծովեայ մը չի կրնար Նեղուցներէն անցնիլ ջուրերու տակէն եւ առանց առնելու Թուրք կառավարութեան համաձայնութիւնը։ Եթէ խորհրդաւոր սուզանաւը սպանիական ապստամբներուն կը պատկանի, անոր Նեղուցներէն անցնիլը բոլորովին ապօրինի կը համարուի, որովհետեւ անոնց կառավարութիւնը ճանչցուած չէ Թուրքիոյ կողմէն, ոչ ալ Թուրքիա զանոնք կը ճանչնայ իբրեւ պատերազմիկ կողմ։

ԱՆԳԼԻԱ ԲՈՂՈՔԱԳԻՐ ՄԸ ՈՒՂՂԵՑ ՃԱՓՈՆԻ

»»»» • ««««

Կռիւները յամառօրէն կը շարունակուին

Չինաստանի անգլիական դեսպանին վիրաւորման առթիւ, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք երէկ, անգլիական կառավարութիւնը ուժգին ծանուցագիր մը ուղղեց ճափոնական կառավարութեան։ Ծանուցագիրը բողոքելով եղած յարձակման դէմ, ուշադրութիւն կը հրաւիրէ դէպքին ծանրութեան մասին եւ բացատրութիւններ կը պահանջէ։ Այս առթիւ Լոնտոնի ճափոնական դեսպանն ալ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ, իսկ այս վերջինը հեռաձայնով խորհրդակցութիւն մը կատարեց վարչապետին հետ։

Միեւնոյն օրը ուրիշ դեսպաններ ալ տեսակցութիւններ ունեցան Պ. Իտընի հետ, Սըր Արթինկի կացութեան մասին։

Անգլիական կառավարութիւնը կ'ուզէ օգտուիլ այս դէպքէն, անգամ մըն ալ մէջտեղ դնելու համար իր առաջին ծրագիրը.— չէզոք շրջան մը հաստատել Շանկայի մէջ։ Այս տեսակէտին համաձայն է նաեւ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը, որ ազդարարութիւն մը ուղղեց ճափոնական եւ չինական կառավարութեանց, պահանջելով բարեխղճօրէն յարգել ամերիկեան իրաւունքներն ու շահերը։ Երկու երկիրներուն մէջ ալ ջղագրգռութիւն պատճառած է չինական ծովեզերքներու պաշարման որոշումը։ Ճափոնական կառավարութիւնը նոր յայտարարութեամբ մը կ'ազդարարէ թէ պիտի խուզարկէ բոլոր կասկածելի նաւերը։ Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը աւելի բարդացած է այսօր, ոչ միայն բրիտանական դեսպանի մը վիրաւորումով, այլեւ ճափոնի վճռական դիրքին պատճառով։ Անգլիա այսօր աւելի զօրաւոր դիրքի մը մէջ կը գտնուի, բայց կը զգուշանայ բուռն շարժումներէ։

Մինչ այս մինչ այն, կռիւները հետզհետէ կը սաստկանան Շանկայի մէջ եւ այլուր։ Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ 500 հոգի, մեծ մասը քաղաքացիներ, սպաննուած են Նանքինի ռմբակոծութեան հետեւանքով։ Միեւնոյն առեն կործանած են 200 տուներ։ Չինական աղբիւրներու համաձայն, մեծ ճակատամարտ մը կը մղուի Ֆանչանի մէջ, ուր ճափոնցիները յարձակում գործած են մեծ ուժերով եւ օդանաւերով։ Զօր. Փայ Զունկ Հզի, որ Չինաստանի ամէնէն տաղանդաւոր ռազմագէտը կը համարուի, հրամանատար նշանակուեցաւ 200 հազար չինացի զինուորներու, Շանկայի շրջանին մէջ։

Ճափոնցիները գրաւեցին Քալկանի միջնաբերդը։

Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ Գերմանիա ճափոնի յանձնել տուած է մեծաքանակ ռազմամթերք եւ զէնք որոնք ծախուած էին Չինաստանի։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ձերբակալուեցաւ կասկածելի Յոյն մը, Օրէսթի Րիէլի, որ Պոլիս ծնած է 1893ին եւ Ֆրանսայէն վտարուած՝ 1913ին։ Ութ լեզու կը խօսի եւ երկու անցագիր ունէր գրպանը։ Ամէն տարու հիւրանոց կը փոխէր, զանազան անուններ տալով։ Ձերբակալուածը առեն յայտնեց թէ իր երկրէն վտարուած է իբրեւ հայրենադաւ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՍ ՔԵԶ ՄԵՂԱՅ

—o—

Ձեր մէջ կա՞յ մէկը որ այսպէս կամ այնպէս ազդուած չըլլայ Խ. Հայաստանի վերջին դէպքերէն,— անհամար «մերկացումներ», ձերբակալութիւններ, աքսոր, գնդակահարութիւն։

Քար ըլլար, կը սարսէր։

Զոհերը մէկ-երկու չեն, ոչ ալ խառնարակ մահկանացուներ։ Ամբողջ ղեկավարութիւն մըն է որ քուրջի պէս կը նետուի, կը տրորուի, կը փոշիանայ։

Եւ յաճախ միայն կուսակցական-պետական-վարչական գլուխները չէ որ կը ցամքէ, այլ եւ ամբողջ գրական-մտաւորական սերունդ մը, նոր թէ հին, բոլշեւիկ թէ ուղեկից։

Ափ մը «հաւատարիմներ» մնացած են արդէն, եւ անոնք ալ իրենց շունչին կը վախնան.— Ոչ մէկը գիտէ թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ, ո՛ւր պիտի նետուի 24 ժամ վերջը։

Ջուրը՞ր գիտէ՞ր։ Զապէլ Եսայեանի միտքէն կ'անցնէ՞ր։

Կը կարծէի թէ այս բոլորը կը կոչուին անհիտում. Աղէտ։

Չրպարտութիւն, էֆէնտիճ, դրպարտութիւն։ Եւ կամ թիւրիմացութիւն։

«Բանուոր ծի՞ն ալ չէր հաւատար։ Շալուննակ ջուր կը խմէ Երեւանէն, ինչպէս Աղասի Խանջեանը, որ բոքախտ էր։

—«Հայ ազգայնական մամուլը, դաշնակ եւ ռամկավար թերթերը, գեռ կը շարունակեն ողբալ «ազգասէր հայ մտաւորականներու» կորուստը։

Արդեօք ազնուութեան հետեւա՞նք է այս։ Ի հարկէ ոչ։ Անոնք շատ լաւ գիտեն, որ նախ «հալածանքը» հայ մտաւորականներու դէմ չէ, եւ յետոյ խորհրդային իշխանութիւնը յիմար չէ, որ անմեղ մարդիկ, ըլլան անոնք Հայաստանի մէջ թէ Վրաստանի կամ Մոսկուայի մէջ, հալածանքի ենթարկէ, եթէ անոնք այնքան անմեղ էին, ինչքան կ'ուզեն ներկայացնել մեր թշնամիները։

Բայց զարմանալի չէ։ Արտասահմանի մէջ իրենց գոյութեան իրաւունքը կորսնցուցած եւ Հայաստանի ժողովուրդէն անտեսուած հայ ազգայնականները, պէտք է ողբան կորուստն այն դաւաճաններու, որոնց գոյութեան եւ գործունէութեան մէջ իրենց փրկութեան լոյսը կը տեսնէին, իրենց ապագայ յոյսերու իրականացման կռուանները կը նշմարէին։

Խանջեանի անպատիւ մահը կը սըգան, անոր անունը արդէն դրօշակ դարձուցած են, եւ պիտի շարունակեն առանձին տխնածանքով յիշել իրենց հերոսը, որովհետեւ Խանջեանը իր արարքով փորձեց սուտեր ձգել Բոլշեւիկ կուսակցութեան փառաւոր անունին վրայ, եւ առկայն չյաջողեցաւ»։

Հապա սա միւս վկայութի՞ւնը, միեւնոյն աղբիւրէն.

— «Ներկայ Խորհրդային Հայաստանի պետական մարմինը ոչ թէ հայ ժողովուրդի մտաւորականութիւնը կը փճացնէ, այլ՝ այդ մտաւորականութիւնը կործանման առաջնորդող ձեռքերը եւ աչքերը կ'ոչնչացնէ։

Հայ ժողովուրդը բաւական փորձառութիւն ունի եւ պիտի ունենայ առանց Գերիայի մըն ալ, իր մէջէն մաքրելու համար Խանջեաններ, Աբազաններ, Սիմոնեաններ, ինչպէս որ առաջներ մաքրեց Դաշնակները եւ Ռամկավարները»։

Ես քեզ մեղայ։

ՎԱՀԷ

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐ ԽՈՐՀՐԴ. ԱԶԴԵՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Ն. Ֆրայէ Փրէսի մէջ կը կարդանք.—

Սինքեանկէն (Չինական Թուրքեստան) Լոնտոն եւ Վիէննա հասած լուրերը կը յայտնեն թէ այն կողմերը խիստ ծանր հարուած մը կրած է խորհրդային ազդեցութիւնը։ Անկարգութիւններ պատահեցան, երբ Քաշկարի զինուորական հրամանատարը Թուրքի Մահմուտ, իր բարձրագոյն չինական իշխանութիւններէն հրահանգ ստացաւ Ուրումքի երթալ եւ իր զօրքերուն հաշիւ տալ։ Զօրավար Մահմուտ նախընտրեց Հնդկաստան փախչիլ, եւ մտնել Մէքքէ գացող ուխտաւորներու ստուար կարաւանի մը մէջ։ Իր փախուստէն վերջ Քաշկարի եւ շրջակայքի Թուրքի ու Թունկան ցեղերուն միջեւ սաստիկ կռիւներ պայթեցան։ Թունկաններուն վարիչը Մա, որ ասկէ առաջ երկար ատեն մնացած էր աշխարհի հաղորդակցութենէն զատուած ոմաբին մը մէջ, Թաքլամաքան անապատին հարաւակողմը, ծանրածանր կռիւներէ վերջ գրաւեց Քաշկարը եւ Եարքանդը եւ արդէն այս միջոցիս Աքսուի առջեւ կը գտնուի։ Իրաւ է որ Քաշկարի ամուր միջնաբերդը տակաւին կը դիմադրէ, բայց Թունկանները յաջողեցան ձեռք անցընել խորհրդային վեց ռմբաձիգ սաւառնակներ, որոնք վերջերս ղրկուած էին։

Թունկաններուն յաղթանակը խորտակումը կը նշանակէ խորհրդային ազդեցութեան՝ Սինքեանկի մէջ։ Թուրքեստանի գաղտնի ոստիկանութեան պետը, որ Տաճկաստանէն յատկապէս ղրկուած խորհրդային քաղաքացի մըն է, ձերբակալուելով բանտարկուեցաւ եւ իր ճակատագիրը անծանօթ է։ Թէեւ բոլշեւիկ ծանօթ ու անծանօթ Ռուսեր ամէն ինչ կ'ընեն Թունկանները սիրաշահելու համար, անոնց մեծերուն զանազան նուէրներ ղրկելով, բայց մոնկոլական այս պատերազմիկ ցեղին մարդիկը մինչեւ հիմա չեն մոռցած, թէ 1934ի ձմրան բոլշեւիկները ինչ սաստիկ հալածանքներու ենթարկեցին զիրենք, ջարդելով եւ կողոպտելով, իրենց գիւղերը ռմբակոծելով սաւառնակներու վրայ։

29,000 փախստականներ ետ ղրկուած

Ֆրանսական կառավարութիւնը հրամայեց Սպանիա վերադարձնել 29000 փախստականներ, որոնք Ֆրանսա ապաստանած էին Սանթանտէրի գրաւման հետեւանքով։ Ամէն օր բազմաթիւ նաւեր կը հանեն Ֆրանսական նաւահանգիստները, փախստականներ, մասնաւորապէս կիներ եւ մանուկներ բեռնելով։ Շատ մը փախստականներ ալ փրկուած են Ֆրանսական մարտանաւերու միջոցաւ։ Ասոնք ուղղակի Պարսելոնա պիտի ղրկուին։ Փախստականներուն մէջ կան նախկին նախարարներ եւ ուրիշ ականաւոր անձեր։

*** Սանթանտէրի գրաւումէն վերջ, Սպանիոյ ազգայնականները սկսան մաքրել շրջակաները։ Վերջին լուրերու համաձայն, գրաւած են նաեւ Սանթոնա նաւահանգիստը եւ այժմ կը պատրաստուին յառաջ խաղալ դէպի Աստուրիա։ Իսկ հանրապետական զօրքը կը շարունակէ իր գործողութիւնները Արակոնի ճակատին վրայ։

***Իտալական թերթերը շարունակելով փառաբանել Սանթանտէրի յաղթանակը, կը գրեն թէ «Առաջնորդին պատգամն էր որ գործադրուեցաւ»։ Զօր. Ֆրանքօ յաղթանակին լուրը Մուսոլինիի հաղորդեց մասնաւոր հեռագրով մը։ Մուսոլինի անմիջապէս պատասխանեց, իր մասնաւոր գոհունակութիւնը յայտնելով որ «իտալացի լեգէոնականները հզօր աջակցութիւն մը ընծայած են Սանթանտէրի յաղթանակին, տասնօրեայ տաժանելի ճակատամարտի մը ընթացքին։ Չէնքի այս սերտ եղբայրակցութիւնը կ'երաշխաւորէ վերջնական յաղթանակը որ Սպանիան եւ Միջերկրականը պիտի ազատէ հասարակաց քաղաքակրթութեան սպառնացող որ եւ է վտանգէ»։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՎԷՊԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(Մուսա լերան Քառասուն օրերուն առթիւ)

Ծիլին մէջ պատրաստ կար ամէն ինչ որ բովանդակ մարդկութեան կեանքը կը բաղկացնէ:

ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԷԼ

Գիտի չփորձեմ աշխարհահռչակ այս վէպին ամփոփումը տալ հոս: Այդ աշխատանքը կատարուած է շատ անգամներ: Հայերէնի թարգմանութենէ առաջ եւ յետոյ, արտասահմանի թերթերը ամէն առթիւ խօսեցան անոր մասին եւ արտատպումներ կատարեցին:

Հեղինակին անձը, գրականութիւնը արուեստը, ձգտումներն եւ բանաստեղծի երազները հիմա աւելի շօշափելի կերպով կ'ըմբռնենք: Քիչ մը խորանալով, երբ քննութեան առնենք դիւցազներգական եւ մարդկային շունչով օծուն այս մեծ վէպը, այն ատեն աւելի հեշտութեամբ պիտի կրնանք արդարացնել միջազգային շրջանակներու մէջ անոր երեւան բերած հետաքրքրութիւնը: Մեզի համար դիւրին պիտի ըլլայ նաեւ գտնել անոր յաջողութեան գաղտնիքը:

Մէջբերումը, զոր կ'ընենք Ֆրանց Վերֆէլի վէպէն, մեզի կը թուի թէ բանալին է անոր ժողովրդականութեան: Այս բառը անշուշտ դժուար է հաշտեցնել ներկայ պարագային, քանի որ իր բովանդակութեամբ, հակառակ դիւցազներգութիւն մը ըլլալուն, ժողովրդական ընթերցումի յատուկ վէպ մը չէ, տրուած ըլլալով արուեստի եւ ոճի այն բացառիկ եւ հեղինակին յատուկ տարրերը, որոնցմով ճարտարապետուած է ան իբր ծաւալուն վէպ: (Հոս չեմ ուզեր անդրադառնալ այս վէպին թարգմանութեան, ընթերցումի դժուարութիւններէն մէկըն ըլլալով, գիտակցութիւնն ունենալով, որ նմանօրինակ մեծ վէպերու թարգմանութեան հետ կապուած կան անխուսափելի դժուարութիւններ, մանաւանդ գերմաներէնէ հայերէն թարգմանութիւններու առեն, այս պարագային Ֆրանց Վերֆէլին լեզուին ու ոճին դժուարութեան, հետ՝ երբ թարգմանիչը ստիպուած է գերմաներէն մէկ բառը նախադասութեամբ մը արտայայտել, եւ յաճախ նախադասութիւնը՝ մէկ բառով, եւ նորակերտ բառերու կազմութեան եւ իմաստին որոնել յաճախ սահմանութիւն եւ յստակութիւն):

Միամտութիւն է անշուշտ Մուսա լերան Քառասուն օրերուն միջազգային յաջողութեան գաղտնիքը բացատրել նիւթին հայկական հանգամանքովը, Մուսա լերան դիւցազնամարտովը: Ընդհանուր պատերազմը աննախընթաց գրականութեան մը ծնունդ տուաւ: Եւրոպայի ծանօթ գրագէտներ, մանաւանդ Նոր սերունդէն, նուիրագործուած մարդկային այդ բարբարոսութեան բազմաթիւ դրուագները խրատուիլ ու ցնցող վէպերու նիւթ բրին: Պատերազմի յիշատակներու գրականութիւնը նորահաս սերունդներուն առջեւ կը բանայ այդ ողբերգութեան բոլո՛ր ծալքերը: Եւ սակայն ոչ մէկ վէպ Ֆրանց Վերֆէլի այս վէպին յաջողութիւնն ունեցաւ, ոչ մէկ վէպ բազմաթիւ լեզուներու թարգմանուեցաւ, եւ զանգուածներու հետաքրքրութիւնը կենդանի եւ հեւ ի հեւ պահեց, որովհետեւ այս վէպը ներկայացուց ընկերական կեանքի մը մարդկային մէկ վաւերագրութիւնը կը ներկայացնէր բոլոր հանգամանքներով: Եւ ընթերցողներու բազմահազար խումբեր, որոնց ուղեղը յոգնած էր այլեւս ռազմիկական, ոճիր-արկածային սովորական վէպերու յաճախանքէն, Մուսա լերան Քառասուն օրերուն մէջ հաւատացին գտնել խորհրդանշանը տակաւին գոյութիւն ունեցող ցեղային առաքինութիւններու, բարքերու, հոգեբանական վերլուծումներու, մարդկային տիպարներու, յաճախ նախնական հոգերով, որոնք մէկ օրէն միւսը Ֆրանց Վերֆէլի բառերով, ծիլին մէջ գոյութիւն ունեցող մարդկային կեանքը կը յաւերժացնէին:

Վիպագրին հեռատեսութիւնն ու յուրջ պրպտումները վրիպած չեն անկասկած, երբ ան իր վէպին թատերավայր կ'ընտրէ Մուսա Լերան հայկական եօթը գիւղերը, եւ գործող անձերն ալ՝ Հայեր, քան մը որ մեր ազգային նկարագիրը փայլփլեց արդար կերպով, եւ մեր երախտագիտական զգացումներով շրջապատեց հանճարեղ հեղինակը:

Քիչ մը խորանանք սակայն մեր քննութեան մէջ:

Մեծ եւ ճակատագրական դէպքերու համար, լայնախոհութեամբ, պաղարիւնութեամբ եւ հանդարտութեամբ, Ֆրանց Վերֆէլ կը պատրաստէ իր վէպին մթնոլորտն ու միջավայրը: Կը ստուերագծէ բոլոր այն դէմքերը, որոնք որեւէ կերպով դեր մը պիտի խաղան: Կը մտնէ մանրամասնութիւններու մէջ, որոնք ո՛չ աւելորդ են եւ ոչ ալ անտեղի: Այնքան պարզ ու համեստ շրջապատի մը մէջ, հեղինակը կը կերտէ մարդկային դիմագծեր, մեծ հոգիներով, մաքուր խղճմտանքներով: Մարդիկ, որոնք լռութեան մէջ մաքրէ անցնող փոթորիկները, զայրոյթի եւ բողոքի նշանները կը դուշակեն աչքերու մէկ նայուածքով: Իրատեսութիւնը, եւ պատմական դէպքերը ճշմարտութեան լոյսին տակ տեսնելու արժանիքը կը բաւէր, որ հեղինակը կարդար հոգիներուն ճակատագրական փոթորիկները, կայ մելով վէպին բոլոր դրուագները:

Հայ վիպագիր մը չէ ինքը, բայց ճարտար ու ճկուն իմացականութեամբ, կրցեր է քանդակել ցեղային (Թուրք-հայկական) դարաւոր հակամարտութեան պատկերը: Հայէ մը աւելի գիտակցութեամբ, բնազդով եւ զգայութեամբ գրի առած է օրինակ էնվէրի փաշայի պաղափարները, որոնք տիրող ցեղին նպատակներն ու ծրագիրները կը բացատրեն, առանց ծածկամտութեան կամ վարագոյրի: Այս տեսակէտով էնվէրի եւ Լեփսիուսի խօսակցութիւնը Ե. գլուխին մէջ (Աստուածներուն միջնարարը) պատմական փաստաթուղթ մըն է:

Ֆրանց Վերֆէլ երեւակայական վէպ մը չէ որ գրի առած է: Մուսա Լերան, Քառասուն Օրերու հերոսական դիմադրութեան պատմութիւնը տալու պատրուակին տակ, ոգեկոչումն ու յայտնատեսութիւնը կ'ունենայ զծելու մարդկային անհատներու եւ հաւաքականութեան մը կերպարանքը, վախը եւ հոյլածանքը կենդանի արժաններու համայնապատկերներու կը վերածէն զանոնք: Սարսափահար ժողովուրդին յուսահատական վիճակը, տարագրութեան առթած անխմանալի հոգեբանութիւնը կը պատկերացնէ քանի մը բառերով. «Դժխեմ, պաղունոտ, ընկճուած դէմքեր, ոչ թէ երեք հազար, այլ ամէնքէն մէկ դէմք միայն կարծես ձեւացած: Տարագրութեան յուսահատական դէմքը, հո՛ս, ինչպէս ուրիշ հարիւրաւոր տեղեր ա՛յս ժամուն: Մարդկային այս կուտակումը ոտքի վրայ, տառապալից ու ահաբեկ, իր թիւէն շատ աւելի փոքր կը թուէր»: (226)

Ֆրանց Վերֆէլ անհատներու հոգիին պայքարները երեւան հանելով մէկտեղ, գիտէ նաեւ պատկերացնել մահուան սպառող ամբոխներու անգիտակից այն վիճակը, որ հետզհետէ դէմք կը դառնայ, կը կազմուի, մարմին կ'առնէ, եւ անորոշ խմորէն, տարեցային վիճակէն կը վերածուի խելագարուած՝ բայց գիտակից վիճակի մը, որ զառաջուած տխրամած եւ աստուածավախ դէմքերէն կը վերածէ անվախ եւ կոփուող ուժերու, մահը արհամարհելով: Նոյն ճարտարութեամբ այդ ամբոխները կը դարձնէ հլու եւ հպատակ, իբրեւ տարր, հիմք դնելու համար ընկերային կազմակերպութեան մը, քաղաքական, նիւթական եւ օրէնսդրական պարտականութիւններով եւ իրաւունքներով:

Նորէն կրկնենք վիպագրին շա՛տ յատկանշական մէկ խօսքը… «Ծիլին մէջ պատրաստ կար ամէն ինչ որ բովանդակ մարդկութեան կեանքը կը բաղկացնէ»: Դիմադրութեան եւ ինքնապաշտպանութեան քառասուն օրն է արդէն: Ժողովուրդը անսուաղ է, օրերէ ի վեր ղրկուած ամէն բանէ, սպառելով ահաւոր դէպքերու: Մարդկային հոգիին մէջ կ'արթննայ վաղեմի զգացումը՝ կողոպտելու, թալլելու, յափշտակելու եւ սպաննելու կատաղի բնազդով: Մեր միտքը հազար-հազար տարիներու յետադարձ շրջանը կ'ընէ, երբ մարդիկ անասուններու հետ էն տարբեր չէին բնաւ, եւ հպատակիլ չէին գիտեր տակաւին մէկ մարդու կամքին: Ֆրանց Վերֆէլ ա՛յդ պատկերն ալ կը գծէ, պատարագի հանդիսաւոր վերջին պահուն, երբ մարդիկ կը պատրաստուէին աղջակիզման…: Կայ նաեւ ընդդիմութեան հակահարուածը, գիտակցութեան զարթնումին առաջին կայծը, ինչպէս նաեւ սեփականութեան եւ կեանքը փրկելու մարդկային բնազդը, որոնք բոլորն ալ քաղաքակրթութեան դրքին առաջին էջերը կը կազմեն: Այս բոլոր տարրերով չէ՞ որ նախնական մարդուն պատմութիւնը գրուած է:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԻՏԱԼԱՑԻ երաժշտագէտ եւ նուագախումբերու աշխարհահռչակ ղեկավար Թոսքանինի, որ այժմ 70 տարեկան է, աշխարհի ամէնէն սուղ վճարուած նուագախումբի ղեկավարն է: Թոսքանինի իր ղեկավարած իւրաքանչիւր նուագահանդէսին համար կը ստանայ 800 տոլարի: Թոսքանինի պակէր (ձողիկ) ոսկեհանք փոքրիկ բրիչ մըն է:

ՄԱՐՍԻԼԻԱԿԱՆՆԵՐ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ

(ՊԱՀ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ, ԽՈԿՄԱՆ ՈՒ ՕՍՄԱՆ)

Ծովը հագեր է հազարան կապոյտ:

Բիւր անգամ լազուարթ իր պաստառին վրայ կ'ուռչ գիծերու անվերջանալի մանրանկարչութիւն մը:

Լայնալիճ տարածութեան մէջ հրակայ վրձին մը՝ նկարեր է արծաթալոյս պաղուտայ:

Այս ծով արքայութեան մէջ կեփին մարգրիտներ ու արծաթներ:

Բարակ անձրեւ մը կայ սպիտակ ոսկիի եւ ողամանդի:

Ափերուն մօտ, ջուրերուն տակէն կը սահին արծաթէ նրբենի ամպեր: Կը թեւեն ոսկիի երամներ:

Անտեսանելի ձեռքեր կը դաշնակահարեն ծովուն վրայ եւ անոնց մատներէն անդուլ կը կաթկթին արծաթներ, ձուաձեւ կայլակներով:

Ծովը կ'օծուի լոյսին զուարթարար թարմութեամբ եւ արփածոր գոհարաներկերով:

Նաւակ մը կը վարէ արծաթաթախուղերուն մէջ: Ձկնորս մը ոսկի է հագեր եւ գոհար կը ծամէ:

Անմահակապոյտին մակերեսին վրայ կը շրջի արեւը երազախայլ ու ոսկեհեռ:

Լռութեան համանուագներ կը հեղուն իրենց խորհուրդը՝ խոր ու խաղաղ ջուրերուն վրայ:

Երկինքէն միւսոն կը կաթէ ու պատարագ կայ ջուրերուն վրայ: Կը հնչէ արեգակին զանգակը ու կը շարժին բուժումները լոյսին:

Զախակողմեան եզերքներուն վրայ զուռնայի նաւակներ կը ...ուշին՝ ունկնդրելով արարողութեան կապոյտ խորհուրդը

Կը խոնարհին բարձրագիր ժայռերը ու խարակները կը ծնրադրեն:

Կը փողփողի յաւիտենական երիտասարդութիւնը Միջերկրականին:

×

Կը նստիմ ինքնաշարժին առջեւ, փակելով աչքերս: Կը պատկերանայ կաս կապոյտ ալիք մը որ հետզհետէ կը խորանայ եւ կ'անհունանայ՝ պահելով իր կեդրոնին մէջ նարնջագոյն սկաւառակ մը, որ կը դառնայ՝ վերածուելով կանանչի:

Ոսկի անդունդներու վրայ աղիւր եաղ երկինք մը կը կախուի՝ բիւրաւոր աստղերով:

Հոգիս լեցուեր է կապոյտով:

Ասուպներ կը թեւեն կոպերուս տակ,—վարդագոյն մէջով մը կրրօգավառ եւ մանիշակագոյն քարեր կը հեռանան

Երբ աչքը փակ է՝ ամէն ինչ պեղանկարչութիւն է՝ անհունի մը մէջ:

Բոցավառ քասոններ, արշալոյսներ տարաշխարհիկ հորիզոններէ, շողշողենի անէրպետներ եւ օրրազան երկինքներ

Կ'իյնան ոսկեծաղիկներ մասծումիս բաժակին մէջ:

Աշխարհը փակուեր է: Անձաւր բռունէր է միջոցը: Կ'իփին մտածումներ ու արթեւտներ: Աչքերս լեցուեր են ակրինական առաւօտեան նորատեսութեամբ: Կանգներ եմ ծովուն մէջ, կեդրոնական կապոյտին բաժակին մէջ եւ զգայարանքներս կ'օրօրուին անսահման չարժի մը մէջ: Ջուրերը կը տանին զիս ծովախորշներու մէջ: Շշուկը խեղդուած է եւ տառապանքը հալած: Կապոյտ գոհարէ պատեր կը բացուին եւ ծաղիկէ ձեռք մը կ'երկարի ինծի:

Աչքերս կը բանամ:

Օ՜, Աստուած իմ: Կապոյտի հրաշապետութիւն, ջուրերու հրաշագործութիւն, հեղուկ տիսիլ. ծո՛վ արքայութեան:

Կ'իջնեմ: Ու մէկ վայրէջ գեղեցիկ է բացի ծովերթէն:

Վարը մայրիներ: Ծովը կ'երեւի ճիւղերու փանդակներէն: Կը շնչեմ մայրիներուն բոյրը որ կը հոտի առողջութիւն ու կը յիշեցնէ մանկութեանս մէկ շրջանը: Իշխանաց կղզիներուն մեծը կը պատկերանայ իր մայրիներու վայրէջով դէպի ծով: Լոյսը ոստոստելով կ'իջնէր ափերեներուն մէջէն դէպի անուշ կապոյտը Մարմարային:

Ճառագայթ մը աստուածուհիի մը նման կաթեան կ'ըլլար կոնակիս:

Այդ տեսիլին հետ քալած եմ հորիզոնէ հորիզոն:

Պզտիկներ Իշխանաց, Բիւզանդիոն, Փոքր-Ասիա, Կիլիկիա ու Հայաստան կապած հոգիս, թափառեր եմ խոր անհաշտութեամբ սառուցեան գետիններուն եւ գերեզմաններուն մէջ, հերոսի ու նահատակի պէս, ցեղիս պէս:

Հաշտուեր եմ միայն ծովուն հետ ու փափաքեր դառնալ ջրային ...նոււոր մը, հոգիիս մէջ կախելով ծովանը — կարնէր:

Հիմա մարդիկ լուր չունին մէջս գտնուող ծովերէն: Ունիմ ծովմտութիւն: Մարդիկ մեկներ են իմ բարբոքումներս իրենց ցամաքութիւնով, մեկներ են իմ նկեւծութիւններս իրենց գետակի հասանքներով, իմ խաղաղութիւնս ալ մեկներ են իրենց բատրկամտութեամբ:

Ծովեր կան հոգիիս մէջ, ինչպէս հրաշալի ծով մը կայ առաջս որ կապոյտի պահը իր արծաթօծութեան եւ տօնը արդային լուսեղէն զուարթութեան:

Կը բարձրանամ մայրիի մը բունին վրայ՝ ընդմէջ ծովուն եւ երկինքին:

Կ'րսեմ ինծի.

-- Լուսանկարենք քեզ ու ծովը:

Կ'րսեմ.

-- Անկարելի է ծովը լուսանկարել: Նկարչութիւնն իսկ անկարելի արուեստ մըն է: Ո՛չ ոք իրապէս յաջողած է բռնել ծովը պաստառին վրայ, ոչ ոք յաղթանակած է լոյսը պատկերել ներկով:

Ծովը կարելի է վայելել միայն: Պէտք է դառնալ կարելի: Ապրելու արուեստը ընդօրինակելի է ու վերարտադրելի: Անիկա օր մը պիտի ըլլայ բոլորին արուեստը: Մարդիկ պիտի սորվին նիւթին չափ դնահատել աննիւթը եւ ներքին ու արտաքին քրտինքները: Մարդը ծնած է աշխատելով վայելելու համար: Ծովը պիտի ըլլայ՝ ամէնունը, ինչպէս երկրագունտը բոլորինը: Ճարտիկները եւ գիմակաւորները պիտի դադրին սխրագործելէ յանուն ընկերային անարդարութեան կամ ընկերային արդարութեան: Պիտի կառուցուի մարդկային տեսիլին իրականացումը, սրբազան տենդով:

Ահա անդին, վերին բարձունքներուն վրայ կայ ծովահայեաց գիւղակ մը, լի տարագիրներով: Արմէններ են անոնք: Պիտի ապրին անոնք ալ ամէնուն պէս, ամէնուն չափ: Պիտի աշխատին վայելելով:

Ա՛հ, այո՛, խումբ մը Արմէններ, ինչպէս ամէն տեղ գրիթէ, հոս ալ կապեր են ժայռերուն, քարերուն, փուշերուն, արմատներուն եւ բոյսերուն, շէներ են տնակներ ու մատուռ, կը նային ծառերուն, ծովերուն, հովերուն՝ բռնելով.

— Մենք Հայկ, Անդրանիկ, Արամ, Գուրգէն, Թաթուլ, Սահակ, Մեսրոպ, Վարդան, մենք Արմէններ, պիտի ապրինք:

Կորաքամակ մամիկ ըսաւ ինծի ցաւոտ քաղցրութիւնով.

-- Ազգը պիտի ապրի՞, օղուլ

— Հա՛, մայրիկս, հա՛, կը բաւէ որ պզտիկ թոռնիկը հայերէն գրէ, հայերէն սիրէ, հայերէն աղօթէ, հայերէն ուխտէ:

-- Հապա ազգին երկու կտոր ըլլալը

-- Մէկ կտոր բան չկայ աշխարհի վրայ: Ազգը պիտի անցնի, պէտք է անցնի ազգայնականութեան շրջանէն ու պէտք է տէր դառնայ իր հողին իր ծովուն: Հայրենիք ունենալէ վերջ մենք ալ չնորհը ունինք պոռալու

«Պրոլետարներ, բոլոր երկիրներու միացէ՛ք»:

×

Կը նստինք ինքնաշարժ:

Կ'անցնինք կամուրջի մը կամարներուն քովէն: Մարմարէ շրջանակներու մէջէն կ'երեւի ծովուն լոյսով օծուն կապուտակը: Օծումը կը շարունակուի ջուրերուն վրայ, արծաթի համաստեղութիւնով:

Կ'իջնենք եփմայի ծովափը.

Կը կանգնինք հարկային վարչութեան շէնքին առջեւ: Պաշտօնեայ մը կը մօտենայ տեղեկանալու համար թէ ապրանք ունի՞նք:

-- Ծով ու արեւ, հազար թօն, ...զար քիլօ, կը պատասխանենք:

Կը սուրայ ինքնաշարժը եղերքէն ու կառքէն կը մայթեին երգեր:

Ըմպելարանի մը առջեւ կը կանգինք: Ափսոմագրիչները կ'ըմպեն ցեղին ու իր զաւակներուն կեանքին: Ծովը նորէն կը քաշէ նայուածքս:

Իր կապտագեղ մարմինին վրայ ... ցուցեր է արծաթահեւս շուրջառ մը եւ արեւուն կը մատուցանէ իր կրակիները, իբրեւ սիրահար քաղցրութեան ու ըմբիշ.

Փակ աչքերով կը քալեմ դէպի ծովը դէպի արեգակը:

Ծովը հոգիիս մէջ կը նկարէ ալիքներ ու արեւը դէմքիս վրայ նախշեր կը բանէ, կրակէ ապրշումներով

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՆՇԱՆԱՒՈՐ ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ ՀԷՆՏԷԼ որուն ժամանակ մը Լոնտոնի Թիմբրոտ տօրէնն է եղած, տակաւ ... նուագախումբին մէջ Այնքան վատ պատօրէն կը նուագէ որ հասարակութիւնը յաճախ կ'արգիլէ երգեցողութիւն, Հէնտէլի տաւիղը լսելու:

Այս պարագան սատարէ կը ջղայնացնէ թէնօր մը, որ կը սպառնայ հէնտէլին վրայ ցատկել, եթէ վերջին անգամ մը եւս փորձէ նուագել նուագախումբին մէջ:

Հէնտէլ կը տեղեկանայ այս սպառնալիքին եւ յարմար առիթով կ'ըսէ նախանձոտ երգիչին.

-- Ըսէք ինծի, ե՞րբ կը խորհիք ցատկել վրաս, որպէսզի ազդագիրներու մէջ յայտարարենք: Կը հաւատամ, թէ ձեր ոստումը աւելի մեծ գումար պիտի բերէ օփերայի սնտուկին, քան ձեր երգելը:

ԾԻՐԱՆԻ ՓՈՂԸ

Թւում էր, թէ մինչեւ մահ կ'ապրի այդ ժայռերի վրայ, ինչպէս իր պապերը կը ցանի կորեկ, աշնանը կ'իջնի ձորերը, կը հաւաքի միրգ եւ ցախ, ձմեռը կը լսի հին դրոյցներ՝ Զէնով Օհանի, Մուրայ Մելիքի եւ Թոլոր Մանուկի մասին

Բայց պայթեց պատերազմը, եղաւ զօրաժողով, բռնութիւններ. Հրդեհեցին դաշտի գիւղերը, հրդեհամիզներ ձորերով բարձրացան մինչեւ լեռների գագաթները, մինչեւ նրանց խեղճ խրճիթները, հրացաններ որոտացին, եւ շողացին սրեր, ամպերի փոխարէն քարափների վրայ նստեց այրուող գիւղի մուխը: Բոցը հասաւ դեղնած արտերին, կրակը լափեց եւ՛ սերմ, եւ՛ սերմնացան:

Հազրոն առաւ իր կնոջն ու աղջկան եւ ծերպերով, քարայծի արահետներով անցաւ լեռից լեռ, քարանցաւիր քարպաճաւ, կերաւ ընկոյզն, ալոճ եւ մասուր, -- ապա յոգնած ահը աչքերի մէջ գնաց Հարաւի կողմը, գնաց մերթ իբրեւ գիւղա հովիւ, մերթ իբրեւ քաղցած պալլ, եւ հասաւ անծանօթ մի աշխարհ, ուրտեղ ոչ լեռներ կային, ոչ լեռնային լոյս աղբիւրներ: Շոգ հարթավայր էր, պղտոր գետին գետերով, որոնց ջրերի մէջ չէին երեւում այն նկապոյտ տաուակները, որ իջնում էին իրենց լեռների սառուցներից:

Նա հանեց ծիրանի փողը, այն կարմրաւուն օրինը, որի վրայ նուագե էր կապոյտ լեռների երգերը, եւ նրա մատները խաղացին ծիրանի փողի վրայ: Հազրոն չոգից խանձուած շրթունքներով դրկեց փողի բերանը, ինչպէս լեռնային գիւղերում ջուր են խմում կաւէ դորակներից: Ջրի նման գլգլում էր նրա նուագը, լեռների երգը՝ շոգ հարթավայրում:

Լաց լացեց կինը, փոքրիկ աղջի՛կ ընկ մօր ծնկերի վրայ. լացեց եւ Հազրոն, յետոյ թեթեւութիւն իջաւ սրտի վրայ, ինչպէս կապոյտ ամպ նստում էր Մարութայ բարձր սարին: Ապա սրբեց արցունքը, ուռն առաւ աղջկան, առաւ կնոջն եւ եւ նայեց: Փուշի էր նստել հեռուի լեռների վրայ, եւ չէին երեւում իրենց բարձր լեռները:

Հազրն առաւ կնոջը.

— Էս օր զուման է մեր լերան վրայ, վաղը նորից արեւ կը ծագի:

Բանեցին մի ճանապարհ, մոլորուեցին հազար ճանապարհներում, երբ արդէն սպիտակ մազեր կային նրա գլխին, Հազրոյի քոչը եկաւ այս բարձր լեռը:

×

Հանգարտում էր գիւղի երեկոյեան աղմուկը:

Լերան սպիտակ սառուցները լոյս էին տալիս: Մարդագետինները ծխում էին դաղձի բոյր: Բարակ լուսինը դողդողում էր, եւ նրա լոյսի տակ եղնիկների շողերը օրօւում էր արծաթեայ օղակների նման: Դեղրած եղնիկը ննջում էին եւ լուսնի տակ նրանք նման էին մարմարէ արձանների:

Ներքեւի կտուրի վրայ հաւաքուել են գիւղի յոգնած մշակները: Երեկոյեան մուլթի մէջ նրանք աւելի յաղթամարմին են, ինչպէս դէր եղները:

Ես բարձրանում եմ կտուրը:

Այնտեղ չորս փոքրիկ աղջիկներ կան եւ մի տղայ: Մի բարձրահասակ մարդ զրադւում է նրանց հետ:

Աղջիկները յարձակւում են փոքրիկ տղայի վրայ, իսկ տղան հրում է նրանց, ապա իրար են խառնւում ու գլորւում կտուրի վրայ: Բարձրահասակ մարդը քրքջում է, միւսների խօսակցութիւնը զաղրում, եւ լռեցուբոց աչքերով նրանք նայում են երեխաների կռւին: Յանկարծ ճչում է մի աղջիկ եւ վազում կտուրի վրայ նրստածներից մէկի, բաւ երեւոյթին հօր գիրկը: Հայրը ծիծաղում է.

— Հարա՛, աղջիկ, կռիւ առոնք է:

Բարձրահասակ մարդը բաժանում է միւսներին, գրկում է տղային, որ կորիւնի նման կռւում էր հասակակից երեք աղջիկների հետ:

-- Բարէն զուրպան, հերիք, -- ասում է մարդը: Իսկ տղան նրա գրկի մէջ թպրտում է, կարծես հիմա պիտի թռնի չուար աղջիկների վրայ

Մէկը աղջիկներին պատուիրում է տուն գնալ, եւ նրանք փայլէ սանդուղքով իջնում են ցած:

Տիրում է լռութիւն: Միայն բարձրահասակ մարդը զուարթ քրքջալով հանգստացնում է տղային.

-- Բարէն զուրպան, չէ՞ աղջիկ լէ մեղք է:

-- Մինչեւ էնի չղարկից, նա լէ չղարկի, -- բողոքում է տղան:

— Հազրօ, -- կանչում է նստած բատուերներից մէկը, -- Զալե՛ս:

Ուրեմն այս բարձրահասակ մարդն է Հազրոն, որի մասին պատմել էր ինձ իմ վաղեմի ծանօթը:

-- Խանամին, խանամին...

-- Եար խուշտայ...

Տղան արագ իջնում է նրա գրկից եւ վազում է ներքեւ: Հազրոն մօտենում է ինձ եւ մեկնում ձեռքը.

— Բարի տեսանք

Նա ունի լայն ճակատ, որ լուսնի տակ պղնձագոյն է երեւում, ճերմակ մազեր եւ կեռ արծուաքիթ. Նրա աչքերը փայլում են երիտասարդական աւիւնով:

-- Կը խաղա՞ք, -- նայում է միւսներին:

Ես երբեք, երբեք չեմ մոռանայ այդ լուսնակ գիշերը բարձր լերան մի գիւղում, Հազրոյի տան կտուրը, նրա նուագը եւ հօկաների հին պարը:

Տղան տնից բերեց օրինը, այն ծիրանի փողը, որ քիչ աւելի երկար էր մեր հովիւների սովորական օրինից: Նա կանգնեց կտուրի ծայրին, փողի բերանը դարձրեց դէպի գիւղի կողմը եւ հետզհետէ, ինչպէս լուսապայծ լեռներում, զարթնեց «Եար խուշտան»: Նա սկսեց դանդաղ եւ մեղմ յետոյ ձայները զօրացան, արագացաւ չափը: Ցեղոյ վայրենի կանչով վեր թռաւ Ջրրաժանը, կանգնեց կտուրի մէջտեղ, նրան հետեւեց երկրորդը երրորդը, եւ շուտով նրանց երկու շարքը, ինչպէս երկու վիթխարի ...պարած, զարնուեցին իրար՝ ձեռքերով, ծնկներով եւ կրծքով: Նուագն աւելի թնդաց, դողում էին կտուրի գերանները, կարծես իրար վրայ արշաւում էին բանակներ: Նրանց ձեռքերի հարուածը պղպղաղ ձայն էր հանում, եւ կայծեր էին թռչում նրանց բորբոքած աչքերից:

Հարեւան կտուրների վրայից, անիւ րի բակերից, կանայք եւ աղջիկները դիտում էին լեռնականների պարը: Երբ մի՛ շարքը միւսին եւ էր մղում ձեռքերի հարուածով, կարծր կրծքերի զարկով, նահանջողները արշաւում էին նոր թափով, որպէսզի վրէժխնդիր լինեն ամօթի եւ պարտութեան համար:

ԱԿՍԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑ

(3)

ՀԻՆ ՈՒՍՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՆՈՐ ՅԵՂԱՇՐՋՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ

Ժամանակի ընթացքը իր հետ բերաւ շատ յեղաշրջումներ, արուեստական թէ բնականոն։ Մարդկայնական դաստիարակութեան խնդիրը անգամ զերծ չմնաց այս փոփոխութիւններէն կամ, ինչպէս կ'ըսուի ժամանակի հիւծումներէն անգամ, ինչպէս Հոգեկան ու մտաւոր կեանքին։ Ամէն երկիրներու մէջ, երկրորդական ու բարձրագոյն, Լիսէի ու Ակադեմիոյ կրթական յարկերու ներքեւ սովորութիւնները այլապէս անպրիւտական յեղաշրջումի ենթարկուեցան։ Եւ եւրոպական բոլոր քոյր հաստատութիւնները, յառաջդիմական մրցակցութեան մը մղումին տակ, արտագրեցին ինչ որ այսօր կը կոչուի Մարդկայնական Ուսումներ (Humanités)։ Հանրային կեանքին մէջ յոյժ կարեւոր դերեր խաղացող, ամբողջ աշխարհութիւնը, զանգուածներուն արդի ընկերային լաւ կամ յոռի կացութիւնը արդիւնաւորող անհամար մարդիկ Գիմնազիոններէ կամ Ակադեմական բարձր կրթական յարկերէ առաջ եկած են։ Հոչակաւոր անթիւ գիտնականներ, նաեւ գործնական կեանքի անհրաժեշտ դարձող ճարտարագէտներ գպրոցական նոր տիպարին կը պարտին իրենց մտաւոր բնոյթն ու տարազը, իրենց կանոնական մտածումի ուղղութիւնը եւ վերջապէս, կեանքի պայքարը յաջողութեամբ վարելու իրենց ընդունակութիւնը։

Եւրոպական այս յեղաշրջումը իր կարեւորութիւնը սկսաւ ունենալ նախորդ դարուն ութսունական թուականներուն, այն ուղղութեամբ, որ դասական դաստիարակութեան հին ձեւը, նորոգ զանգուածներու իրողութեամբ, հաստատապէս գրուիլ տուաւ մարդկայնական յեղաշրջումին, նոր գիտերու, նոր մեթոտներու հոգայական վերելքով (1)։

Մարդկայնական այս ուսումներուն յառաջխաղաց հետեւանքը եղաւ արդի հաղաքակրթութիւնը, որուն հիմը կը գտնուի հին հելլենական-լատինական դաստիարակութեան մէջ, նորագոյն եւրոպական միտքին վերագրելով անշուշտ նոյն դասականութեան յոռի կողմերուն արդի քաղաքական եւ ընկերային հետեւանքները։

Նոր հրատարակուած գիրքի մը հեղինակը, այս նիւթին շուրջ երկարաշունչ հետազօտութիւններով այն եզրակացութեան կուգայ, թէ արդի գիտութիւնը կը հանգչի բոլորովին հինին վրայ, նոյնիսկ արհեստական-մե–

(1) Արեւմտուտքի այս յառաջդիմական նոր ուղղութեան ռահվիրան եղաւ Հայր Արփինէի մէջ, բրիտանական լոջիի խաւարին ծոցէն փայլատակող աստղը՝ Հայը, որ ո՛չ միայն նոր յեղաշրջումին բարիքը զգաց, այլ եւ գնահատեց զայն, Պոլիս թէ գաւառներու նոյնիսկ եւրոպական գիմնազիոններու համարժէք հաստատութիւններ հիմնելով։ Ու երեւակայել թէ ի՛նչ ապերախտութեամբ եւ շնական անտարբերութեամբ վարուեցան այս հինին հետ այն... մարդկայնական նոր քաղաքագէտները։

(ՏՆԹ. ԹՐԳՄ.)

քենական այն մասը, որուն թէքնիկա անունը կը տրուի (հելլենական բառով), հելլենական գիտութեան մէկ ընծիւղն է։ Մաթեմատիկական ուսողութիւնը (Mathématique déductive) եւս յունական ծագում ունի, ինչպէս նաեւ հիւլէաբանութիւնը (Athomistique)։ Կոպերնիկեան աշխարհածնական գիւտը Եւրոպայի մէջ անծանօթ չէր ինչպէս նաեւ հին աշխարհին ծանօթ էին Նորագոյն ժամանակներուն արհեստագիտական (թէքնիք) նուաճումները։ Եթէ հիմնովին պէտ մը քննուած չէր աշխատելը ժամանակին, պատճառը այն էր որ ան, մեքենան, չէր կրնար դիմանալ ցեղերու աշխատութեան ուժին։

Դասական լեզուներու ուսումը, որ երբեմն հիմը կը կազմէր «մարդկայնական» դաստիարակութեան, այսօր հետզհետէ դուռ մասնագիտական հանդամանք մը առնուած է։ Մանաւանդ, վերջին պատերազմէն ի վեր, գրեթէ երկու տասնամեակներէ ի վեր, նոր յեղաշրջումը նուազեցուցած է բոլոր յունարէնին ըլլայ լատիներէնին կարեւորութիւնը։ Երիտասարդութիւնը այսօր կ'առաջնորդուի ուրիշ խնդիրներէ քան նախկին ժամանակներու սերունդները։ Քանի՜ հոգի այսօր կը կարդայ Հոմերոս, քանի հոգի կը մխրճուի Կիկերոնի ճառերուն մէջ, քանի որ անդին գրօսախաղը (sport) իրենց կ'սպասէ։ Բայց, ո՛վ գիտէ, չեն խորհիր անշուշտ որ գրօսախաղին գերագոյնը — ողիմպիականը — դարերէն հելլենական — դասական է։ Արդի կեանքին մեքենայացումը (թէքնիքացում) նոր ուղղութիւն տուած է նաեւ խորհուրդին, եւ ինքնաշարժի մը կառուցումը, առաջատաւոր սաւառնակի մը հրաշքը աւելի դիւթիչ է քան Պղուտարքոսը։ Կ'ուզես գարմացիր կ'ուզես ցաւ զգա՛, ամէն պարագայի մէջ այս յառկանշական երեւոյթը իրողութիւն մըն է, որ ներկայ աշխարհին ապագային համար իր մեծ նշանակութիւնը ունի։

Պղուտարքոսի հերոսներուն, հանրային բարոյականութեան վարիչ հին մեծ միտքերուն հասարակաց բարիքին համար անձնազոհութեան մեծանձնութեան վէպերը ո՛չ արթնամտութիւն առաջ կը բերեն, ո՛չ հետեւողական ոգի, մանաւանդ երբ նոր սերունդին աչքերը այնքա՜ն յամառօրէն եւ ինքնամոռաց կը յառին սաւառնակին, որ անճառօրէն եւ անակօս կը պատռէ այերը։

Բայց այս իրողութեան մօտ ուրիշ իրողութիւն մը, նոյնիսկ աւելի յուզիչ եւ հետաքրքրական։ — Անգործութեամբ տուայտող բազմանդամ անբոյնքի մը անհեթեթ կացութիւնը հետզհետէ կը վ սաթարցնէ իմացականութեան ուժերը եւ անոր կոչումը կ'աղաւաղէ, մինչեւ հիմա տակաւին ամէն կերպով չմերժուիր ժամանակակից ընդհանուր կացութեան դէմ հետանկարը։

Հին ուսումներէն այնքա՜ն արագ հեռացումը եւ գործունէութեան ասպարէզներուն մէջ մեքենային եւ մարդկային ուժին այնքա՜ն անարդար անհաւասարակշռութիւնը տնտեսական եւ ընկերային նոր վիճակ մը առաջ բերած է, որ կը թուի թէ սաւառնակներու թեւերով յուծուած ընդունակ չէ։

Դէպի հոս դարձը՝ թէ՛ անխուսափութիւն է թէ անօգուտ։ Այնքան յեղաշրջումներէ վերջ, որոնք գլխու պտոյտ պատճառած են արդէն, դէպի հոս յանկարծական շրջադարձ կրնայ նոյնիսկ ժամացոյց ցնցում առաջ բերել։

Տիրող իրողութիւնը պէտք է ըլլայ մարդկայնական ուսումներուն եւ նորագոյն փոփոխութիւններուն միջեւ գտնել ոսկեղէն կամրջակ մը, համերաշխութեան եւ խաղաղութեան քայլը բով։

ԹԱՐԳ. ԳԵՐՄ. է ***

ԲԱՑ-ՆԱՄԱԿ «ԹԱՆ»Ի

Ֆրանց Վերֆելի Մուսա Լերան Հայկական Հերոսապատումին Հայ թարգմանիչը, Եոան, ինտեւեղ գըրութիւնը ուղղած է ԹԱՆի խմբագրութեան, որուն գրական աշխատակիցը զանց ըրած էր յիշատակել Վերֆելի այդ գլուխ գործոցը, յիշատակելով հանդերձ անոր բոլոր երկերը —

Պ. Խմբագրապետ Թանի.— Բնականաբար շատ անախորժ զարմացում մը ունեցայ, երբ աչքէս զարկաւ ձեր աշխատակցին դէշ ծպտուած ընդգիտութիւնը, որով ան, իր գրական մատուր պտոյտին աւրթիւ, «Մոռցած» էր յիշատակել Ֆրանց Վերֆէլի գրական երկերուն մէջ այդ անհամեմատ գրագէտին գլուխ գործոցը, «Մուսա Լերան քառասուն օրերը» Հայկական ողբերգութեան հերոսապատումը, ափ մը Հայերու դիւցազնական ընդվզումին համաստաղացութիւնը բնդդէմ Թրքական կրկնակի յարձակումներուն։ Այդ անմահ երկին հեղինակը, ինքն իսկ, բոլորովին մասնաւոր եւ համակրական կարեւորութիւն կ'ընծայէ անձնուրացութեան եւ տառապանքի այս պատմութեան, բոլո՛ր մարդկայնական զգացումներու, որուն ֆրանսերէն թարգմանութիւնն ալ — թո՛ղ որ լաւ մը ծայրատուած, կրճատուած — հրատարակուեցաւ հանրածանօթ ֆրանսացի գրագէտի մը — թո՛ղ որ ո՛չ տաք ո՛չ պաղ — յառաջաբանով։

Պ. Խմբագրապետ, կը խնդրեմ որ բաւական արդար ըլլաք խոստովանելու ձեր աշխատակցին դէմ մեր դաշտացին տրամաբանութեան ճշտութիւնը։ Թոյլ պիտի տաք, այս առթիւ, գիտել տալ ձեզի, թէ այս հանգրաւանի դանցառութիւնը մենք կը նկատենք իբրեւ մէկ օղակը անտարբերութեան, ըսե՛նք աւելի՝ բարեացակամութեան պակասի մը երկար շղթային, այնքանանգթօրէնկշռուածցեղի մը մասին, մինչ մարդիկ իրարու հետ մրցումի կ'ելլէին գովեստ կարդալու համար անոր հասցէին, ընդհանուր հրկիզումին ժամերուն, ի՞նչ կ'ըսեմ, տասը տարիներուն։ Լռութե՛ան յանցակցութեան դիւանագիտութեան կողմէ, լրտեսո՛ւմ «գրականութեան» կողմէ, ա՛յն գրականութեան՝ որ կը յոխորտայ թէ կը հետեւի քաղաքակրթութեան, իր դերին եւ իր գործունէութեան մէջ այնքան չփոթ ու դէշ հասկցուած քաղաքակրթութեան մը հետքերուն։ Այս կէտը շատ լաւ կը հասկնայ հայկական հին ժողովուրդը, որուն յապաղման մեծ շատ աւելի եմ ենթաբերումներում...

սամբ միայն կը ճանչնայ այն դիւանագիտական նրբամտութիւնները եւ ենթադրութիւնները, որոնց միջոց դոհ ուեցաւ Հայկական Խնդիրը՝ Կարմիր Սուլթանին ժամանակներէն սկսեալ։ Ինծի պէս հին վերապրողներն են որ, օրագրողի եւ անկոչ քարոզիչի առաքելին ու հանգամանքով, կատարելապէս լաւ կը հասկնան, թէ այնքան պանծացուած այդ քաղաքակրթութիւնը չկրցաւ կամ չհամարձակեցաւ լուրջ ճնշում մը ընել՝ վերջ տալու համար կոտորածներու եւ անմարդկային հալածանքներու անմարդկային ունակութեան մը։ Ինծի պէս հին վերապրողներն են որ պիտի կրնան, աւա՜ղ, առանց ոչ մէկ դառնութեան դիտել անկումը աշխարհի մը՝ որուն կռնակը գրուած է զարհուրելի հալիւը գործուած խժդժութիւններուն, ի տես եւ ի լուր յաղթողներուն եւ պարտեալներուն։ Ման բաժանութիւններ չա՛տ հեռուն պիտի տանէին մեզ, եւ ընդունո՛ւմ։

Վերջին եզր մը եւս մունետիկէ, եթէ կրհաւիր, Պ. Խմբագրապետ.— Ի հեճուկս ձեր աշխատակցին եւ հակառակ քաղաքական իրադարձութիւններուն, որոնցմով կը զգածուի նաեւ օրագրութիւնը, նոյնիսկ իր մարդկայնական մասերուն մէջ, Ֆրանց Վերֆէլի Հայկական Հերոսապատումն է որ ամենէն աւելի պիտի ապրի։ Ցաւամաւուրք մըն է ան, վկայարան մը որ, այդ դաստակերտի բոլոր գործերուն պէս, պատկանելիներուն պիտի ներշնչէ, հիմա եւ յաւիտենս մամանակաց, իրենց առնչութեան եւ իրենց համակրութեան արդար չափը։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՈՒՐԿԷ՞ ԿԱՌՆԷՔ ՁԵՐ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ

Փարիզեան թերթ մը, հարցարան մը բանալով, վիպասաններուն կը հարցնէ թէ ուրկէ՞ կ'առնեն իրենց վէպերուն հերոսները,— երեւակայութենէ՞ն թէ կեանքէն։

Ցիկ. Լիւսի Տըլարիւ-Մարտրիւս կը պատասխանէ...

«Իմ հերոսներս երեւակայական են կամ իրական։ Վեց ոտքնակներու վէպս կը ներկայացնէ մանկութեանս յիշատակները։ Ճշմարիտ յուսանկարութիւն է պարզապէս։ Այդպէս է նաեւ Համուն կին մը եւ սէրը։ Միւս վէպերս յօրինուած են իրական դրուագներով եւ երեւակայութեանս քըմայքով»։

Անտրէ Թէրիվ կը պատասխանէ...

«Հետեւելով Գալզաքի, պէտք է ընդունիլ որ վիպասանը կը նկարէ նաեւ նայելով, (կը նշանակէ թէ վէպը դէպքերու յաջորդ ուսումնասիրութիւն մըն է), — առէք մեկնելով հասկնալի է թէ վէպերուս հերոսները անհետացած են այլեւս կեանքի բեմէն։ Այսուհանդերձ իմ կարգ մը վէպերուս մէջ աշխատած եմ տալ ժամանակակից կեանքը, — Սեւ եւ ոսկեգոյն վէպիս հերոսները կ'ապրին դեռ, (պատերազմի յուշերու արժանագրութիւն մըն է այդ վէպը)։ Հրավառ ածուխ վէպիս հերոսը մեռաւ։ Առանց հոգիի վէպիս հերոսները ցրուած են աւդին անդին»։

Ֆրանսիս Քարքօ կը պատասխանէ...

«Ամէն օր կը հանդիպիմ իմ վէպերուս հերոսներուն, որոնք կ'ապրին դեռ։ Հերոսներէս մին լոգարանի մը մէջ մարծող է (բէյլյոֆ)։ Ուրիշ մը, Փօլ, հետաքրքրական դէմք մըն է, յափշտակական փնտռտուքի մէջ՝ գըտնելու համար վերջին կամ ամենանոր ախորժաբերը։ Աղջամուղջին հերոսը եւս կ'ապրի, տարօ՜ք բարեկամ էինք, բայց երբ ինքզինքը տեսաւ վէպիս մէջ ամէն յարաբերութիւն խզեց»։

Հ. Տիւվէռնուա կը պատասխանէ.—

«Երբեմն կը հանդիպիմ այնպիսի մարդոց, որոնք կը ներշնչեն զիս՝ դիրենք վէպի հերոս դարձնելու աստիճան։ Սակայն, անգամ մը որ գրեցի վէպը, կը մոռնամ այլեւս վէպն ալ հերոսն ալ, որուն որ պիտի չկարենայի յիշել կամ ճանչնալ, եթէ նոյնիսկ նստէի եւ ճաշէի հետը»։

Ժօզէ Ժերմէն կը պատասխանէ...

«Վէպերուս բոլոր հերոսներն ալ «արտասաղութիւն» են, անոնք լուսանկարուած են կեանքի մէջէն։ Այսպէս ընթերցողներէս մին, ճանչնալով ինքզինք իմ վէպերուս մէջ, բառ. խիժ.. «Մի ուրանար որ, ինծմով դրամ շահեցար»։

Մարսէլ Թինէր կը պատասխանէ.—

«Հերոսներս կեանքէն առած եմ, բայց այնքան տաշած՝ որ ոչ ես զանոնք կը ճանչնամ, ոչ ալ ապրող հերոսները։ Վիպասանը կ'առնէ շաղախը եւ չունի կուսայ անոր՝ բառ քըմայքին»։

Այս պատասխաններէն կարելի է հետեւցնել թէ արդի վիպագրութիւնը լուսանկարչութիւն է, երեւակայութիւնը շատ քիչ դեր ունի։ Մինչ հին վէպերուն մէջ, վիպասանը ինք կը ստեղծէր հերոսները եւ այդ հերոսները կ'ապրէին վէպէն վերջ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԻՐՔԸ

ԱՐԴԻ ԻՄԱՑԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՄԷՋ

— ο —

Ծանօթ պատմագէտ եւ ակադեմական Լուի Մատըլէն այսպէս կը նկարագրէ դարուն տագնապը...

Իմացական տագնապի մէջ է Եւրոպան, — մտաւորական ուժեղ հոսանքներ Եւրոպայի մէկ ծայրէն միւսը փոթորկածային կը վազեն եւ իրար կը բախին։

Այսպէս էր Եւրոպայի վիճակը բարեփոխութեան (Réforme) դարուն, այսպէս էր Յեղափոխութեան դարուն։

Սահմաններուն վրայ, ժողովուրդները պատնէշ կը քաշէին այդ «ժան գի»ի կամ «կործանարար» հոսանքներուն առջեւ խորունկ փախ մղուած, երբ ուրիշ ժողովուրդներ կ'աշխատէին վարկաբեկել կամ թերագնահատել այդ հոսանքները՝ հակայեղափոխական դոյն տալով անոնց։

Ու գաղափարներու այս բախումէն, տանելով կը գտնեն միջազգային քաղաքականութիւնը։

Ի՞նչ պատմական դեր խաղացած է Ֆրանսա, Եւրոպայի իմացական այդ տագնապներուն մէջ, — հետաքրքրական է գիտնալ։

Եւրոպայի մէջ, ոչ մէկ ժողովուրդ այնքան արագ ընդունելութիւն մը տուած է մտաւորական նոր հոսանքներուն, որքան Ֆրանսայի ժողովուրդը, — այդ պատճառաւ ալ յաճախ թատր դարձած է յեղափոխական շարժումներու, արիւնոտած եւ ըղքտուած։

Հիւրընկալելով այդ հոսանքները, Ֆրանսա աշխատած է իրար ձուլել, համադրել եւ բարեխառնել զանոնք,— այս հաշտարար գործողութիւնը ճակատագրական դեր խաղացած է Եւրոպայի վրայ։ Երեւութապէս Ֆրանսա դիւրաբորբոք եւ անհիշխանական երկրի մը համբաւը ունի, բայց իր էութեան մէջ՝ Ֆրանսա բանապաշտ է եւ հաւասարակշիռ։ Այս երկիրը կարելի է ըսել թէ Եւրոպայի քառուղին է, բոլոր մտաւորական հոսանքները հարկադրաբար կ'անցնին իր մէջէն։ — ատոր համար է որ Հանօթօ կ'ըսէր թէ «երկու դարէ ի վեր Ֆրանսայի դերն է եղած Միջերկրականի թափին Հիւս. ծովուն մէջ կամ հակադարձարար»։ Այս բացատրութեամբ՝ Հանօթօ ըսել կ'ուզէր թէ Ֆրանսա հարաւի իմացականութիւնը կը խառնէ հիւսիսի իմացականութեան կը համադրէ, ի վերջոյ կը հաշտեցնէ։

Բարեփոխութիւնը եւ Յեղափոխութիւնը, այս երկու շարժումներն ալ ծնած են արտասահմանի մէջ։ Առաջին շարժումը ծնաւ Գերմանիոյ մէջ, ու Ֆրանսան էր, որ երկար եւ արիւնահեղ պայքարներէ վերջ՝ դրաւ հաշտարար տարազը, — Ֆրանսացի մըն էր որ ֆրանսականացնելով քրիստոնէութիւնը բարեփոխելու շարժումը, աւետարանականացուց։ Այսպէս Ֆրանսա երկու հակադիր հոսանքները, կաթոլիկ ու բողոքական, ապաշխարհելով, դրած դարձուց իրարու, մէկուն պատասխանը բանալով միւսին պատուհանին դէմ։

Յեղափոխութիւնը եւս ծնունդ առաւ Անգլիոյ մէջ, Հիւսիսի փիլիսոփաներ էին որ հունտ նետեցին։ Ճիշդ է որ Ֆրանսայի գիւղացիները տարբեր պահանջներ ունէին քաղքենիներէն, որոնք միայն ծանօթ էին փիլիսոփաներուն, բայց եթէ յեղափոխութիւնը տարածուեցաւ երկրէ երկիր, պատճառն այն է որ ամէն երկիր կը սպասէր անոր, որուն առաջին փորձը — արիւնայեղութիւնը — կատարած էր Ֆրանսա։

Հիմա Ֆրանսա, իր ընկերվարական կազմակերպութեամբ, նոյն հաշտարար եւ բարեխառն փորձն է որ կը կատարէ։ Արիւնի փորձը, որ ներկայիս կը կատարուի Սպանիոյ մէջ, Ֆրանսայի պիտի ուսուցանէ չկրկնել բախումին վայրենութիւնը, այլ բարեխառնելով, համադրելով եւ հաշտեցնելով տեսակէտները՝ ստեղծել նոր դարու իմացական կլիման։

Որովհետեւ, պէտք է գիտնալ, երբ Ֆրանսա դէնքով կատարէ ինչ որ սովոր է բանականութեամբ կատարել, այն ատեն ոչ թէ երկրին բնակչութիւնը, այլ ամբողջ Եւրոպան, թերեւս ամբողջ աշխարհ մասնակի տագնապի մը, որուն ո՛չ ելքը ծանօթ է, ոչ ալ տեւողութիւնը։ Մէթէրնիխ կ'ըսէր 1832ին, «Երբ Ֆրանսա հարբուխ բռնուի, Եւրոպա կը ստիպուի փռնգտալ»։ Բարեբախտաբար Ֆրանսա այնքան խելացի է որ կը զգուշանայ հարբուխէն։

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

›››› • ‹‹‹‹

Անշուշտ ուրիշ պատճառներ ալ կային իր տխրութեան։ Աղքատ ժողովուրդի մը մէջ, Սոնիան հոգւոյն նըուիրուած, լաւագոյնը ըրած էր օգտակար լինելու բոլորին։

Նոր ծանօթներ, նոր բարեկամներ ստեղծած էր Վանի մէջ, որոնք այնքան կը տարբերէին Թիֆլիսի իր հըշտակած մարդիկներէն։ Ասոնք պարզ մարդիկ էին, դիւրահաւատ, աւելի բնական իրենց գրական եւ բացատրական դեգերումն մէջ։ Վերջապէս յեղափոխական գաղափարի աշխատանքը, ջղեբու տարապայման լարուածութիւնը նոր զգայնութիւն մըն էր՝ մինչեւ այդ՝ անծանօթ Սոնիային։

Սոնիան ինքզինքը կ'աշխատէր համոզել, թէ ասոնք էին իր տխրութեան բուն պատճառները։ Առով մէկտեղ, որքան ալ կը ջանար անկեղծ լինել ինքն իրեն հետ, սակայն հոգւոյ խորքին մէջ կը զգար որ այդ դեռ ամբողջը չէր, իր անկեղծութիւնը ինչ որ կեղծիքով կ'աշխատէր վարագուրել, թէկուզ ինքզինքը խաբելու համար։

Հապա Լեւո՞նը։

Սոնիան մէկէն ի մէկ նստած տեղէն վեր ցատկեց։ Առանց կարդալու, սեղանի վրայ ինկած գիրք մը սկսաւ թղթատել ջղային արագութեամբ։ Արտնեղած տաքը դէպի դարկաւ գիրքը ձեռքէն նետելով, նորէն ինչո՞ւ այդ անունը միտքը ինկաւ։ Իր ինչն էր այդ մարդը, ինչ լաւ, որ չուստով ճամբայ կ'ելլէր, ու կ'ազատուէր անոր ներկայութենէն։

Աչքերը առաստաղին, մէկ երկու վայրկեան Սոնիան կեցած տեղը անշարժ մնաց։ Ինչպէս կ'ուզէր որ չմտածէր այդ մասին ու սակայն միշտ նոյն միտքը, թէկուզ տարբեր ձեւով, կը գրաղեցնէր զինք։ Արդեօ՞ք Լեւոնէն [illegible]

[illegible]

«Ինչու [illegible] հոգի [illegible] իր մտմտէր Ս Նրան ինչո՞ւ [illegible] համար, մինչ հրթնելը կը շարժ[illegible] իրեն այնպէս կը թուէր [illegible] հոգեկան ձայն մը կը փսփսար ակ[illegible] «արդեօ՞ք չուէ՞ր»։

Վարդանի վ[illegible] Սոնիան պինդ մը գ[illegible]։ Այլեւս ոչ մէկ սէր։ Ձէ, ինչը չէր դոցած սրտի զանեբը, այլ բնականօրէն գոցուեր էին անոնք, հէքեաթի մը հըմայուած դռներուն նման։ Վարդանը իր հետ գերեզման տարած էր Սոնիային սէրը, ու այլեւս յարութիւն չկար իր սրտին համար։ Այդ այնքան բնական մատծողութիւն մը կը թուէր Սոնիային, որ այլեւս միտքէն իսկ չէր անցներ թէ երբ եւ է ցէ կրնար երկրորդ մը սիրել, անոր հետ կապուիլ։

Ու ահա, Վարդանի մահէն տարիներ յետոյ, Վանի մէջ հանդիպած էր Լեւոնին։ Հաշմանդամ, դաժան մարդ մը, որ լեռնէն գլորուած ժայռի մը պատուորութիւնը կը ձգէր անհեթեթին վրայ։ Ձեռնոց, կրաւորական մեծութիւն մը, երիտասարդ մը, որ ծերունիի մը տառնութիւնն ունէր, կրանիթէ կերտուած մարդ մը, որ սֆինքսի կերպարանք ունէր, ու խուսափուկ հոգի մը, ո՞վ գիտէ թերեւս զուրկ հոգեկան նուրբ ապրումներէ։

Սոնիան մահ գալէ յոգնած, երկնցաւ դիւանի վրայ։

Դժգոհ ինքն իրմէ, դժգոհ ամէն բանէ։ Ինչո՞ւ համար այս հոգեկան տառապանքը։ Եթէ միայն կարողանար յստակօրէն մտածել, մանրակրկիտ քննութենէ մը անցնէր իր զգացումները, այն ժամանակ թերեւս կարենար ըսել թէ՝ իրօք ի՞նչ եղած էր Լեւոնը իր համար։

Գաղափարներու բերումով Սոնիան Լեւոնի աշխատանքներուն օժանդակած էր, այդ ճիշդ էր, սակայն չէ՞ որ, այդ գործը ազգային ընդհանուր բնոյթ մը ունէր. որ ամէն հայ անխուսափելի պարտականութիւն մը ունէր իր մասնակցութիւնը բերելու։ Եւ բնականաբար Սոնիան ալ իր բաժինը պիտի ունենար, նախ՝ իր անձնական բաւարարութեան համար, ու երկրորդ, որովհետեւ Վարդանը այդ գործին համար զոհուեցաւ, ու իր մասնակցութեամբ, հոգեկան կապը անքնջելի կերպով կը շարունակուէր, թէկուզ Վարդանի ոսկորները իսկ փըտած լինէին գերեզմանին մէջ։

Սոնիան հեգ իսկ չէր ըներ ուրանալու, որ Լեւոնը, որպէս յեղափոխական ղեկավար, ուժեղ տպաւորութիւն ձգած էր իր վրան։ Եւ ինչո՞ւ ուրանար։ Դաւաճանութիւնէն վերջ, երբ ամէն յոյս խորտակուած էր, երբ ամէն մարդ իր գլուխը ազատելու մասին կը մտածէր, Լեւոնը սարի նըման պինդ կանգնած, կուրծք տուեր էր իրարու յաջորդող դժբախտութիւններուն, հեղեղի առջեւ կեցած, թումբ կանգնած էր անոր ընթացքը չեղելու։ Սոնիան զմայլած էր անոր ցոյց տուած երկաթէ կամքին վրայ։ Անշուշտ ուժեղ նախաձեռնութիւն մ'էր, բացառիկ ղեկավար մը։ Բայց այդքան։ Եթէ Լեւոնը իր մտքին կը խօսէր, սրտին հետ սակայն ի՞նչ գործ ունէր։ Անշուշտ չունէր։ Չէ՞ որ առ-

ըններ առաջ իր սիրտը մեռած էր։

Սոնիան ցատկեց, ոտքի ելաւ ու ջղայնօրէն սենեակին մէջ սկսաւ ման գալ։ Ցանկարծ կանգ առաւ սենեակի մէջտեղը ու զգաց որ դէմքը ակամայ կը շառագունէր, յանցանքի մէջ բըռնուած երեխայի մը դէմքին նման։ Հապա ինչո՞ւ համար, Լեւոնի քաղաք հասնելու լուրը առնելէն վերջ անմիջապէս Գարեգինենց տունը գնաց։ Ի հարկէ, Գարեգինենց շուտ շուտ կ'այցելէր Սոնիան, բայց ինչո՞ւ այդ օրը երբ դեռ նոր տեղեկացած էր Լեւոնի քաղաք հասնելու մասին, եւ վերջապէս ինչո՞ւ յուսախաբուած վերադարձեր էր տուն, երբ անոնց տանը չէր գտած Լեւոնը։ Ասոնք հարցեր էին, որոնց ճշգրիտ պատասխան մը չէր կրնար տալ Սոնիան։ Առով մէկտեղ, անկախ ազատ աղջիկ մ'էր ինք, եթէ սիրէր Լեւոնը, ի՞նչ պատճառ ունէր թաքցնելու ուրիշներէն, բայց մանաւանդ ինքն իրմէ։ Անշուշտ, ոչ մէկ պատճառ։ Սոնիան յոգնած մարդու արտայայտութեամբ ձեռքը թափ տըւաւ ու անցաւ կողքի սենեակը։ Որքա՜ն աւելի է վեր այդ հարցը զինքը կը չարչարէր, մտածեց Սոնիան, երբ, Աստուած վկայ, ոչ մէկ հիմք կար չարչարուելու։

Սոնիան աչքէ անցուց կապուած պայուսակները, գրպանէն ցուցակ մը հանելով քննական ակնարկ մը նետեց վրան, այո՛, պէտք եղած գնումները լրիւ կատարած էր։ Անշուշտ մեկնելէն առաջ, քանի մը այցելութիւններ պիտի տար։ Ռուսաց քոնսուլին, որ այնքա՜ն բարեացակամ եղած էր իրեն հանդէպ, իտալական քոնսուլին, կուսակալին, քանի մը հայ ընտանիքներու եւ Գարեգինենց։

Նորէ՞ն Գարեգինենց։ Սոնիան բըռնազբօսիկ ծիծաղով մը խնդալ սկսաւ, թէեւ այդ այցելութեան մէջ ոչինչ կար տարօրինակ։ Գարեգինի մայրն ու քոյրը, Վանուհին, այնքան սիրալիր եղած էին իրեն հանդէպ։ Անոնց հետ միասին շրջակայ վանքերը գացած էր շատ անգամներ, նոյնիսկ անոնց տունը գիշերած, երբ Գարեգինը բանտն էր։

Դեռ ճամբայ ելնելու երկու օր կայ, մտածեց Սոնիան, անշուշտ Գարեգինենց պէտք է երթալ, բայց վերջի օրը այն ժամանակ, երբ կառք պիտի նըստէր ճամբայ ելնելու համար։ Իսկ պարոն Լեւոնի՞ն... Ո՞հ, որ ան չեկաւ տեսութեան, կարելի է եւ զանց ընել։

Սոնիան որոշեց այդ օրն իսկ մէկ երկու այցելութիւններ տալ, որով վաղուան գործը դիւրացած կը լինէր։ Գլխարկը դրաւ, ու ինքն ալ չգիտցաւ, թէ ինչպէ՞ս, տանն մը քալելէ վերջ մէկ ալ ինքզինքը գտաւ Գարեգինենց տան դրան առջեւ։ Պարզ պատահականութի՞ւն մ'էր այդ։ Դուռը կիսաբաց գտաւ։ Անշուշտ անյարմար էր այլեւս վերադառնալ։ Դուռը հրեց ու ներս մտաւ։

(Շար.) ՄԱՀԱՆ

Գիտականութիւններ կը շարունակուին

Իրքուցքի (Սիպերիա) «Փրավտա»ն կը գրէ թէ 3 Թրոցկիականներ գնդա-կահարուեցան օգոստոս 20ին, ամբաստանուած ըլլալով թէ մահափորձեր սարքած եւ ցանսութիւններ կատարած են ի նպաստ Ճափոնի եւ թէ ծրագրած էին սպաննել խորհրդային վարիչներ։

Միեւնոյն աղբիւրին համաձայն, Նովորոսիսկի ատեանը մահուան դատապարտած է կին մը, Նինա Վէտէնսքայա, որ վարիչն էր Ջրաբաշխական կայանին։ Այս կինը ամբաստանուած է թէ «սափա սիւլֆիւրիք» կը լեցնէր արձակուրդին վերադարձող մանուկներու ջուրի զաւաթներուն մէջ։

*** Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ 30 Գերմանացիներ ձերբակալուած են Լէնինկրատի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ։ Այս ձերբակալութիւններով մօտ 300ի կը բարձրանայ գերման կալանաւորներուն թիւը։ Ձերբակալուած են նաեւ մօտ 30 Հունգարացիներ, 20 Իտալացիներ եւ բազմաթիւ Աւստրիացիներ, Պուլկարներ, Ռումանացիներ, վերջին օրերու ընթացքին։

>>>> • <<<<

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՔ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ ուրբաթ իրիկուն յարձակեցան բանուորի մը վրայ որ 180000 ֆրանքի գումար մը կը փոխադրէր Վովնարկ փողոցին մէջ (ԺԸ), ելեկտրական գործարանի մը բանուորներուն ջաբաթականը վճարելու համար։ Բանւորը իր կարգին ատրճանակը քաշելով սպաննեց, ընկերը օգնութիւն աղաղակեց եւ աւազակները փախուստ տուին։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը որոշեց 14 նոր մարտանաւեր լրացնել չորս ամսուան մէջ, 30 հատ ալ շինել մինչեւ 1938։ Պիտի շինուին երկու հսկայ զրահաւորներ, իւրաքանչիւրը 35000 թոն տարողութեամբ եւ 50 միլիոն տոլար արժէքով։

ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ անկարգներու մարդարանը փակուեցաւ առժամապէս, երկու արկածներ պատահած ըլլալով։ Տակաւին որոշում տրուած չէ ցուցահանդէսին երկարաձգման մասին։ Զուիցերիա, Գերմանիա, Խ. Միութիւնը եւ ուրիշներ համաձայն չեն աւելի երկար մնալու։ Միւս կողմէ հաշիւ եղած է որ պահպանման ծախքերը շատ սուղի պիտի նստին ձմեռը։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մեր նոր բացուած սրահստանոցիս մէջ կը ծախենք գիւ-ղամատչելի գիներով ճաշակաւոր եւ գծագրական նստարաններ, թիկնաթոռներ, տիվաններ, եւ ննջասենեակի, հիւրանոցի եւ ճաշասրահի վեց արերեալ ամէն տեսակ կարասիներ։ Կը ստանձնենք նաեւ վերնիւածի եւ ատաղձագործի վերաբերեալ գործեր։ Աժան, մաքուր եւ արագ։ Դիմել՝ ՀԱԹԻՄԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒՆ. 80, Bd. de la Bordorie, Marseille.

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES *հիմնուած 1869*

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50 71

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.։ Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու։ Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով։

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը։

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն։

ԻՐԱՒԱԳԷՏ — ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆ

122 Bld. Murat, Paris (16), Tél. Jasmin 52—69

Մեթրօ Փորթ տը Սէն Քլու եւյլը, Ավենիւ տը Վէրսայլի կողմէն։ Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, արկածի, անհլիքի եւ գործի համար։ Գիները չափաւոր։

10—12, 6,30—8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն։

ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

27 Avenue de Bellevue, Chaville

Աչքի, Երախաներու եւ Ներքին հիւանդութիւններ։

Կ'ընդունի առաւօտները 10—12 եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ

Եւրոպայի հնագոյն մեծագոյն գրատունը

ՀՐԱՆԴ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր։ Արդիական կազմատուն։ Տպագրական գործեր։

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

51, Rue Mr.le Prince, Paris(6), Chèque postal Paris 1278-35, Tél. Danton: 88-65

Կ'Ը ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւրինցի տիկին Սրբուհի Մէնտիլեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Անդրանիկ Մէնտիլեան, հօր անուն՝ Աբրամ, մեծ հօր անուն՝ Վարդեվառ (Մէնտիլ Տէտէ)։ 4 տարեկան հասակին աքսորուած է Շէհիր Պըլլայէն (Սեբաստիա) իր մեծ մօր՝ Հանի Մարիամ Զիթպաշեանի եւ իր մօրաքրոջ Աղնիւ Զիթպաշեանի հետ։ Տեղահանութեան միջոցին զիրենք տեսնողներ եղած են Մալաթիոյ շրջաններ։ Իրենց հասցէն գիտցողներէն կամ իրենց մասին որ եւ է լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել, Madame Serpouhi Mendilian, Usine Diedrich, à Bourgoin, Isère, France։

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէ արտատպել։

17, Rue Damesme — PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 31 օգոստոս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8 30ին, 5 Ավենիւ սիւթալի որճարանին վերի սրահը։ Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԸ ԿՈՆԷՅԻ «Վարդան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 31 օգոստոս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Միքանեանի բնակարանը։

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Ռնտօքի» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին «Իւուցեան» գրադարանը։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Օրակարգ՝ Եւք, ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն եւ պատգամաւորի ընտրութիւն։

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ C. Roger-ի ՄՕՏ 183 Avenue d'Argenteuil (Փլաս Պուրքինեանի վրայ)։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ ԲՈԼՈՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Սեպտեմբեր 5ին

Նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ.

կազմակերպուած Հայ Սափրիչներու Միութեան կողմէ

19 Սեպտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէսգիշեր

ՍԱՄՈՒԷԼ—ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած է վարժարանիս 1937—1938 տարեշրջանը։ Այն ծնողները որ կը փափաքին իրենց զաւակները մեր քով արձանագրել, թող հաճին վարժարանիս քարտուղարութեան դիմել ամէն երկուշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 15էն 18։

Տեսչութիւն

Մեր հասցէն է՝ Direction du Collège Arménien Samuel—Moorat, 26 Rue Troyon, Sèvre, S. et O. (France):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ — ԹԻՒ 1

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի զէնքերու պատմութիւնը։ Մօտ 300 էջնոց, մաքուր թուղթի վրայ, պատկերազարդ, գեղեցիկ հրատարակութիւն մը։

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ	10 Ֆր.։
Միւս երկիրներ	15 Ֆր.։

Դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ. R. Papazian 163 Avenue Jean Jaurès, Paris.

ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahaguian 29 Atelerilor, Constantza (Roumanie)

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ «Մասիս» հրատարակչական B. P. 444, Sofia (Bulgarie)

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օր»ի խմբագրատուն 20 A. Rue Vouli, Athènes (Grèce)

ԻՐԱՔ Գ. Սեւումեան New Street, Bagdad (Iraq):

ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմէնիա»յի խմբագրատուն, San Salvador 462F. Buenos-Aires (Argentine)

Գրատուն Հ. Սամուէլ. 51, Rue Monsieur Le Prince, Paris, որուն կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին հասցէ չէնք տուած.

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 66—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն հրատարակ ամէն տեսակ խնդիրներու։ Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նոթերային եւ պաշտօնական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ծնողներու եւ զաւակներու խմբագրութիւն։ Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ։

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

64 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մեթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թելեֆոն Montmartre 69-70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Մաստմանհրզիս բացման առթիւ կարեւոր զեղչեր իւրաքանչիւր հագուստի համար

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿՏՐՈՆՆԵՐ։

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ. — Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 Ֆր. Նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գեղեցիկ մուշտակ մը։ 400 Ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր տալ ալ մուշտակ։ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպոլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 Ֆր. արժողութեամբ à imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վճարելու բամբասանքներուն դառնայ։ Եզ. ...համար վերադառնալ պայմաններէն ներկայանալ Ցուցաքի կարգով։ Rue la Charbonnière մէջ կը ստանձնենք գիւղամատչելի գիներով ձեւափոխութիւն եւ բեթուրհեած։

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՀԱՄԱՐ

Փարիզի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնէն ստացանք հետեւեալ ազդը —

Անմոռանալի հերոս Զօրավար Անդրանիկի նշման տարելիցին առթիւ, Կիրակի, 29 Օգոստոս 1937, Ս. Պատարագի ... հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ։

Նոյն միջօրէի, ժամը 15ին, փափաքողները կրնան այցելել հանգուցեալին գերեզմանը, Բէր Լաշէզի գերեզմանատունը, ուր հոգեհանգստեան մը ներկայ պիտի ըլլայ հոգեհանգստեան կատարելու համար։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թելեֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—7, Կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

"Paris - Moderne,,

S. A. R. L. *Fabrique de Confection Pour Dames*

51 Rue du Caire (Place du Caire)

Métro, Sentier, Réaumur-Sebastopol Téléphone: Central 70 - 10

Մեր վաճառատան սեփական արհեստանոցին մէջ կը պատրաստենք խնամուած եւ արդիական ճաշակով կնոջական ամէն տեսակ հագուստներ (robes, manteaux, jupes, blouses, chemisiers, եւայլն)։ Գաւառէն ղրկուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

ՇԻՐԻՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՇԱՐԱՆ-ՍՐՃԱՐԱՆ

«ՏԱՄԱՌ», **Palais de la Bière**

4, Traverse de Mont-de-Piété, Marseille

ՍՈՒՐԷՆ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆ

Ուրախութեամբ կուգամ ծանուցանելու յարգոյ յաճախորդներուս եւ հասարակութեան թէ ճաշարանիս նորոգութիւնը աւարտած, ՍԻՐԱՀԸ ՄԵԾՑԱԾ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐԱՁԵՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ՕԺՏՈՒԱԾ, վերաբացուած է.

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ԳՏՆԷՔ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ **BIÈRE PHENIX** ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԶԵՏԵՂՈՒԱԾ ՆՈՐ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐՈՎ

ՍԵՒ ԵՒ ԴԵՂԻՆ ՊԱՂ ԳԱՐԵՋՈՒՐ.

Գարեջուրներու հետ կու տանք ճոխ եւ զանազան աղանդերներ։

ԷՔՍՊՐԷՍ ՄԵՔԵՆԱՅՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՀԱՄԵՂ ՍՈՒՐՃ

Ճաշարանիս մէջ պիտի գտնէք բոլոր առաջնոյն անթերի սպասարկութիւն, ԱՄԷՆ ԺԱՄԵՐՈՒՆ ՃԱՇ, ՊԱՂ ՄՍԵՂԷՆՆԵՐ ՔԷՊԱՊՆԵՐ, անպատ կարգով ԲԻԼԱՒ եւ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐ պատրաստուած մասնագէտ խոհարարներու կողմէ։

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՍ ԲԱՑ Է ՄԻՆՉԵՒ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 2Ը

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐ, ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԳՈՀ ՊԻՏԻ ՄՆԱՔ

ՄԱՆՕԹ — Ճաշի ժամերէ դուրս յաճախորդները կրնան նարտի եւ թուղթի խաղերով զուարճանալ։ Միութիւններու համար կը տրամադրուի մաքուր եւ օդաւէտ ժողովարան եւ իրենց գոյքերուն համար առանձին պահարաններ

ՊԱՏԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՈՐԻԿ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն **Danton ; 52 - 78**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

P É R A

Restaurant Franco-Oriental

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԵՐՋԱՆԻԿ ՊԱԼԵԱՆ

9 Rue de Provence, Paris (9)

Մեթրօ **Pelletier** կամ **Cadet**

Աղանդերներ, խնամուած արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ պատրաստուած անարատ իւղով։

Մասնաւոր սրահ հացկերոյթի եւ հարսանիքի համար։

Maison DARON

Entreprise Générale de Bâtiments

PLOMBERIE-COUVERTURE

Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout

TATOULIAN ARAKEL

Կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը։

ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹԷ ՓՈՒԹԱՌՈՒԹԻՒՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ։

Դիմել իր արհեստանոցը 32 Rue Menilmontant Paris (20)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Ամէն տեսակ ապրանքներու եւ դրամական առաքումներու համար դիմել հայկական միակ հաստատութեան

Ets. ABOKET

8, Rue de la Grange Batelière

Մեթրօ Montmartre, հեռ. Prov. 51-79

Ապսպրանքները կը ղրկուին ամենակարճ ժամանակէն եւ անմրցելի գիներով։ Կը հայթայթենք ուզուած ապրանքները, կը ղրկենք նաեւ մեզի յանձնուած ապրանքները։ Կը ստանձնենք զանազան երկիրներու դրամական փոխադրութիւնը։ Կը ծախենք Լօթըրի Նասիոնալի տոմսեր եւ մէկ տասներորդ տոմսակներ։ Ստացած ենք Ռուսաստանէն եւ Հայաստանէն նոր ձեռագործներու ճոխ տեսակներ, սեղանի սփռոցներ, բարձի երեսներ, անկողնի ասուեր եւլն.։ Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում։ Փափաքողներուն կը ղրկենք արժեցուցակը։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ՕԳՈՍՏՈՍ — MARDI 31 AOUT 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3512

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԳՈՀԱՑՈՒՄ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՃԱՓՈՆԷՆ

»»»» • ««««

Դաշնագիր մը Խ. Միութեան եւ Չինաստանի միջեւ

Թօքիօյի բրիտանական դեսպանատան գործակատարը Օգոստոս 29ին ճափոնական կառավարութեան յանձնեց իր կառավարութեան ծանուցագիրը, որ բողոքելով անգլիական դեսպանին վրայ կատարուած յարձակման դէմ, գոհացում կը պահանջէ հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

1. Ճափոնական կառավարութիւնը պէտք է ներողութիւն խնդրէ պաշտօնապէս.— 2. Գարշ ու պատշաճ պատիժը տնօրինել յարձակման պատասխանատուներուն.— 3. Ապահովութիւն տալ թէ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնուին, որպէսզի նմանօրինակ դէպքեր չպատահին։

Ծանուցագիրը շատ երկար է եւ մանրամասնօրէն կը պարզէ դէպքին հանգամանքները, դիտել տալով թէ ճափոնցի օդաչուներուն համար անկարելի էր որ գործ ունէին ոչ-պատերազմիկներու հետ։ «Անշուշտ ճափոնական օդանաւը նպատակ չունէր Մեծն Բրիտանիոյ դեսպանին անձին վրայ յարձակելու։ Գոնէ երեւութապէս կ'ուզէր յարձակիլ ոչ-պատերազմիկներու վրայ, եւ այսքանը բաւական է հաստատելու համար ապօրինութիւնը»։

Ծանուցագրին ոճը աղէկ ըլլալով հանդերձ, ռազմական չէ։ Անգլիա չըսպառնար խզել իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները Ճափոնի հետ, թէեւ կրնայ դիմել այդ միջոցին, եթէ Ճափոն գոհացում չտայ։ Դիւանագիտական շրջանակներու մէջ մխիթարական կը գտնեն որ Անգլիա չսպառնար վրէժխնդրական տնօրինութեանց դիմել։ Անշուշտ պատճառը այն է որ Մեծն Բրիտանիա անբաւական կը գտնէ իր ուժերը Մայր Արեւելքի մէջ, ճիշդ այն պահուն երբ Եւրոպայի խռովեալ վիճակը անհրաժեշտ կը դարձնէ բազմաթիւ մարտանաւեր պահել Միջերկրականի մէջ։

Ճափոնական կառավարութիւնը հաղորդեց անգլիական գործակատարին՝ թէ անգլիական եւ ճափոնական իշխանութիւնները քննութիւն բացած են Շանկայի մէջ, դէպքին պարագաները ճշդելու համար։ Ուրեմն Ճափոն անգլիական բողոքին պիտի պատասխանէ այս քննութենէն վերջը։

⁂ Պաշտօնապէս կը հաղորդուի թէ Խ. Միութեան եւ Չինաստանի ոչ-յարձակման դաշինք մը կնքած են Նանքինի մէջ, Օգոստոս 21ին։ Դաշնագրին տեւողութիւնն է հինգ տարի։ Գլխաւոր տրամադրութիւններն են.— 1. Երկու կողմերը կը դատապարտեն պատերազմի քաղաքականութիւնը.— 2. Երբ յարձակում գործուի երրորդ պետութեան մը կողմէ, երկու կողմերը յանձն կ'առնեն աջակցութիւն չընծայել յարձակողին.— 3. Ներկայ դաշնագիրը չի փոխեր նախկին դաշնագիրներով հաստատուած իրաւունքներն ու պարտաւորութիւնները։

Ռմբակոծումները կը շարունակուին ուժգնօրէն

Կռիւները եւ մանաւանդ ռմբակոծութիւնները կը շարունակուին Շանկայի մէջ։ Կիրակի օր ճափոնական օդանաւերը ռմբակոծեցին քաղաքին հիւսիսային կայարանը։ Ռումբերը ինկան միջազգային թաղամասին մօտ։ Սպաննուեցան 300 հոգի, իսկ վիրաւորուածներուն թիւը 700ը կ'անցնի։

Նախորդ օրն ալ 500 հոգի սպաննուած, հարիւրաւորներ վիրաւորուած էին, դարձեալ օդանաւային յարձակման մը հետեւանքով։

Շափէյի մէջ ալ 200 հոգի սպաննուեցան իբրեւ հետեւանք ճափոնական օդանաւերու յարձակումներուն։

Ճափոն կը շարունակէ զինուոր հանել Չինաստան, առանց պատերազմ հռչակելու։

«Մաքրագործում»ները պիտի վերջանա՞ն

Մոսկուայէն հաղորդուած լուրերու համաձայն, այս ձմեռ նիստ պիտի հրաւիրուի կուսակցութեան Կեդր. Ժողովը, ընտրելու համար Կեդր. կոմիտէի պակսած անդամները։

1934էն ի վեր, երբ ընտրուեցաւ Կեդր. կոմիտէն (71 անդամ եւ 71 թեկնածու), անդամներէն երեքը մեռած են, մէկը՝ սպաննուած է, մէկը անձնասպան եղած, երեքը գնդակահարուած են, մէկը ձերբակալուած է, իսկ ուրիշ երեք անդամներ ալ աչքէ ինկած են։ Կուսակցութեան տարբեր կազմակերպութիւնները առաջին անգամ ըլլալով գաղտնի ընտրութիւններ կատարեցին ամբողջ Խ. Միութեան մէջ, եւ 40 առ հարիւրին տեղ նորեր ընտրուեցան, այր թէ կին։ Այս ընտրութիւնները նախապատրաստական աշխատանքներ են կուսակցութեան համագումարին համար, ուր կ'ընտրուի Կեդր. Կոմիտէն։ Համագումարները ըստ օրէնքի տեղի կ'ունենան երկու տարին անգամ մը. բայց վերջինը տեղի ունեցաւ 1934 Փետրուարին, իսկ վերջընթերը՝ 1930 Յուլիսին։ Կը կարծուի թէ յառաջիկայ համագումարին հետ պիտի վերջանայ «մաքրագործումի» շրջանը։

— «Լէնինկրատսքայա Փրավտա» Օգոստոս 28ի թուով կը գրէ թէ Լէնինկրատի շրջանին զինուորական ատեանը մահուան դատապարտած է երկու կիներ, Իվանկա եւ Եորկեեւսքա, որոնք «հակայեղափոխական ահաբեկչական շարժառիթներով», թունաւոր նիւթեր խառնելով մանուկներու գաղութին յատկացուած սնունդին մէջ, փորձեր են սպաննել 12 մանուկներ, 8-11 տարեկան։ Տղաքը փրկուած են, իսկ երկու կիները՝ գնդակահարուած։

Դարձեալ նոյն թերթը կը գրէ թէ ներքին գործավարութիւնը հակախորհրդային նոր խումբ մը երեւան հանած է Կրասնոկվարդեյսքի մէջ։ Այս խումբին անդամները կը ծրագրէին վերահաստատել դրամատիրական կարգ ու սարքը, խանգարելով հասարակական տնտեսութեանց աշխատանքը եւ Լէնինկրատի բանջարեղէնի հայթայթումը, որպէսզի ժողովուրդը ոտքի հանեն։ Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին՝ շրջանային կոմիտէի նախկին քարտուղար՝ Վասիլեւ, հողագործական մեքենաներու կայանին տնօրէնը՝ Սեմենով, եւ կոլխոզին վարիչները։ Ուրիշ 12 ամբաստանեալներ ալ կը գտնուին Օստրովի մէջ։ Այս առթիւ թերթերը բանաձեւեր կը հրատարակեն, որոնք մահապատիժ կը պահանջեն ամբաստանեալներուն համար։

— Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Մոնկոլիոյ պատերազմական նախարար մարաջախտ Տէմիտ եւ զօր. Տանտահէյաօ, որոնք Օգոստոս 22ին մեռած էին կառախումբին մէջ, Մոսկուա եկած ատեն, զոհ գացած են թունաւոր պահածոներու։ Ուրիշ ուղեւորներ ալ թունաւորուած եւ հազիւ փրկուած են։ Քննութիւն բացուած է այս մասին, պատասխանատուները ճշդելու համար։

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԾԱՒԱԼՈՒՄԸ

Կարեւոր յաղթութիւն մը Մասունի մէջ

Իրազեկ աղբիւր մը մեզի կը հաղորդէ հետեւեալ տեղեկութիւնները, Օգոստոս 9 թուականով.—

Քանի մը օր առաջ աւելի քան 2000 զինուորներէ բաղկացած թրքական զօրամասին մը անակնկալ յարձակում կը գործէ Մարաթուկ լերան վրայ եւ կը գրաւէ քրտական երեք գիւղ։ Անակնկալի եկած Քիւրտերը կը նահանջեն դէպի Հարրք գիւղը։ Թուրք զօրքը քաջալերուած այս յաջողութենէն կը շարունակէ իր յառաջխաղացումը դէպի բարձունքները։ Քիւրտերը Ապտիլռահմանի հրամանով կը նահանջեն դէպի անառիկ ամրութիւնները։ Նահանջէն օր մը վերջ Ապտիլռահմանի եղբօր՝ Մէհմէտ Ալի Եուսուֆի գլխաւորութեամբ, Քիւրտերը գաղտնի ճանապարհներով կը պաշարեն թուրք զօրքը առջեւէն եւ ետեւէն եւ զայն կ'առնեն կատաղի կրակի մը տակ։ Ու կը սկսի ջարդը… Լեռները կը ծածկուին թուրք զինուորներու դիակներով։ Քիւրտերը գերի կ'առնեն 5 բարձրաստիճան զինուորականներ, 8 տասնապետներ եւ 80 զինուորներ. միաժամանակ Թուրքերէն կը խլեն 11 բեռ զէնք եւ մեծ քանակութեամբ փամփուշտ։

ԽԻԶԱՆԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Խիզանի Շէյխ Սալահէտտինը բուռն կռիւներու բռնուած է. Քիւրտերը հերոսաբար դիմադրած են թրքական յարձակումներուն, ահագին կորուստ պատճառելով թուրք զօրքին։ Շէյխի հրամանատարութեան տակ կը կռուին ոտքէն մինչեւ գլուխ զինուած աւելի քան 500 Քիւրտեր։ Կռուողներու հետ է Խիզանի ամբողջ քրտութիւնը։

ՈՒՐԻՇ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Մանազկերտի շրջանի կռիւները կը շարունակուին եւ շատ ուժեղ կերպով։ Կռիւները կը տարուին փորձառու ղեկավարի մը հրամանատարութեան տակ։

Կալէյէ Զիլանի, Արճէշի եւ Բաղնոսի կռիւները կը վարէ Քէօր Հիւսէյն փաշայի տղան՝ Մամօն (Մահմուտ պէկ)։ Հիւսէյն փաշան իր տրամադրութեան տակ ունի տասնաւոր թիւ կռուողներ։

Քրտական ապստամբութեան հրդեհը ծայր տուաւ ի վերջոյ նաեւ Արարատի բարձունքներուն վրայ։ Հին ու ծանօթ ղեկավար մըն է, որ այդ անառիկ լեռնաշխարհին մէջ իր շուրջ համախմբած է բոլոր կռուողները եւ պարզած ապստամբութեան դրօշը։

ՏԷՐՍԻՄ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԿՌՈՒԻԼ

Տէրսիմի մասին գրած եմ արդէն. Լեռը կը դիմադրէ միշտ։ Ժողովուրդին «սուրբը», ծերունի Սէյիտ Ռիզան, դիւցազնի վայել հերոսութեամբ կը մղէ կռիւները, իրեն հետ ունենալով Տէրսիմի ամբողջ ժողովուրդը, որուն ազատագրական ահեղ պայքարին լծուած են ոչ միայն այրերը, այլ եւ կիներն ու բիւրա պատանիները։

Ինչո՞ւ ալ կը յիշուին…

Պոլսոյ «Սօն Փօսթա» թերթին Դամասկոսի թղթակիցը կը հաղորդէ թէ՝ այնտեղի թերթերուն տուած տեղեկութեանց համաձայն, Հայ կին է Պէքիր Սըտգը փաշայի սպանիչը, Հայաստանէն գաղթած եւ անունը Համա Ապտուլլահի փոխած…

Ինչպէս կ'երեւայ, թուրք մամուլը բաւական չհամարելով Սուրիոյ մէջ ցանած որոմը, կը փորձէ Իրաքի մէջ ալ հանրային կարծիքը գրգռել հայ գաղթականներուն դէմ։

ՄԵԾ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Մուսոլինին ընդունելու համար

»»»» • ««««

Հետզհետէ կը հաստատուի թէ Մուսոլինի Գերմանիա պիտի այցելէ մօտերս, հաւանաբար Սեպտեմբերի վերջին շաբթուն։ Այժմէն մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին, ընդունելութեան համար։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Մուսոլինի նախ պիտի հանդիպի Հիթլէրի ամառանոցը, երկու երեք օր հիւր մնալով։ Կարեւոր խօսակցութիւններէ վերջ, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ «Առաջնորդները» պիտի երթան Պերլին, ուր շարք մը հանդիսաւոր ընդունելութիւններ պիտի կատարուին։ Տասը հազար իտալական դրօշներ պիտի զարդարեն «փառքի եւ յաղթանակի ճամբան», որ պիտի լուսավառուի հազարաւոր լամբարներով, հովանաւորութեամբ ֆաշական եւ հիթլէրական խորհրդանշաններու։ Երկու հազար զինուորական երաժիշտներ ամէն օր փորձեր կը կատարեն, վիթխարի նուագահանդէսի մը համար որ պիտի սարքուի ի պատիւ Իտալիոյ Առաջնորդին։ Վերջին օրը զօրահանդէս մը պիտի կատարուի, մասնաւորապէս մեքենաշարժ գունդերով։

Իտալիոյ ոստիկանութեան վերատեսուչը Պերլին հասաւ կիրակի օր, ընկերակցութեամբ կարգ մը պաշտօնատարներու, ապահովութեան անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու համար, համախորհուրդ գերմանական ոստիկանութեան հետ։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս այցելութեան։

»»»» • ««««

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐՈՒ Ե. համագումարը բացուեցաւ Շթութկարտի մէջ, մեծ հանդիսաւորութեամբ։ Ներկայ էին 10.000 գերմանացիներ, աշխարհի բոլոր մասերէն։ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը ճառ մը խօսելով, շեշտեց թէ «ձեռք ձեռքի կ'ընթանանք Իտալիոյ հետ»։ Հիթլէրի ներկայացուցիչն ալ յայտարարեց թէ «Թոյլ պիտի չտանք որ մեզի հետ վարուին իբրեւ փարիաներ»։

ՍՊԱՆԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ վրայ կռիւները կը շարունակուին ուժգնօրէն։ Կառավարական զօրքը կարեւոր յառաջխաղացութիւն մը կատարեց դէպի Սարակոսա, իսկ ապստամբները յաջողութեամբ կը գործեն հիւսիսային շրջանին մէջ, Սանթանտէրէն դէպի Աստուրիաս։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ճամբուն վրայ չորս անծանօթներ յարձակում գործեցին օթոքարի մը դէմ։ Հրեայ մը սպաննուեցաւ, իսկ յարձակողները յաջողեցան փախչիլ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՉԳԱՆԳԱՏԻՆՔ, ՕՐՀՆԵՆՔ

—o—

Ամերիկայի մէջ «Կոչնակ» մը ունինք որ քիթը ամէն բանի մէջ կը խոթէ։

Տրամաբանօրէն՝ իր կոչումը պիտի ըլլար ժողովարանի կամ ժամուն կոչնակը հնչեցնել, Տիրոջ փարախը առաջնորդելու համար հաւատացեալները։

Բայց մարդկային փառասիրութիւն սահման չունի։

Եւ մեր «Կոչնակն» ալ ամէն բանի մասին կը ճառէ,— կրօն, գրականութիւն, քաղաքականութիւն, դիւանագիտութիւն, բարոյական, պատմութիւն, փիլիսոփայութիւն, բարեկրթութիւն, յեղափոխութիւն, թատրոն, ամուսնութիւն, ամուսնալուծում։ Նոյնիսկ «վագոնի»ի մասին խմբագրական կը գրէ, բացատրելով թէ ինչպէ՛ս պէտք է անցընել արձակուրդը։

Այսքան բազմակողմանի, բազմախմուտ շաքարաքերթ մը կրնա՞ր անտարբեր մնալ Խ. Հայաստանի հանդէպ։

Թէեւ պատուելիներ են «Կոչնակ»ի խմբագիրները, բայց շատ աւելի սիրով կապուած են անաստուած Մոսկուայի եւ Երեւանի հետ, քան թէ «հայաստանակեր» ռամկավարները։

Այս վերջիններս գիծէն շեղեցան Խանջեանի դէպքէն ետք, մինչդեռ «Կոչնակ»ը մնաց հաւատարիմ եւ չի հանդուրժեր որ մինչեւ անգամ քննադատական գիրք բռնէ Խորհ. իշխանութեան հանդէպ։

Այսպէս, խօսելով ծանօթ «մաքրագործում»ներու մասին, «Կոչնակ» կը բացատրէ թէ մեր պարտքն էր «զուսպ մնալ՝ մեր մեկնութիւններուն եւ խորհուրդներուն մէջ»։

— «Ի՞նչ պատահեցաւ սակայն. — Առաջին օրէն մենք ամէն չափ ու զգուշութիւն մէկդի դրինք եւ՝ ազատ ասպարէզ տուինք մեր զգացումներուն համաձայն արտայայտութեան։ Պաշտօնանկ ու ձերբակալեալ հանրային մարդոց ու մտաւորականներու դէմ գործուած «անիրաւութեանց» մասին եղան այնպիսի խօսքեր ու մեղադրանքներ, որոնք, եթէ լաւ խորհինք, փոխանակ թեթեւցնելու, կրնան ծանրացնել անոնց վիճակը եւ ուրիշներու ալ դիրքն ու գործը դժուարացնել։ Շատեր ալ եղան, քննադատութեան իրաւունքով, Հայաստանի մէջ վտանգել ազգայնականութիւնն ու ազգային շահերը պաշտպանելու՝ խօսքով ու ժխորով, առանց անդրադառնալու որ իրաւունք մը միշտ շրջահայեցութեամբ եւ օգտակար արդիւնքի մը հասնելու մտադրութեամբ պէտք է գործածուի, եւ եթէ այդպէս չըլլայ, զուր ջանք անօգուտ վնասակ կը մնայ, եւ շատ անգամ ալ վնաս ու չարիք կը ծագի։ Վերջապէս, գտնուեցան լուրջ մարդիկ, որոնք նոյնիսկ Մոսկուայի խորհուրդ ու խրատ տուին, որպէսզի խելք տան կանչէ, տեսնէ ու չտեկէ իր սխալներն ու ինքզինք, որով Հայաստան ալ ցնցումներէ ու փորձանքէ զերծ մնայ։

Եթէ շարունակենք յորձանքին մէջ դառնալ այսպէս, մեր դիւրաբեկ նաւակը ջարդ ու փշուր կ'ըլլայ։ Մենք անիրաւեալ ազգ մըն ենք։ Այս փաստով սակայն, չենք կրնար պնդել որ իրաւունքը միշտ մերն է ու մերը պէտք է ըլլայ, եւ ինչ որ մենք կ'ուզենք արդար է»։

Խօսք չուզեր, լուրջ փորձանքներ բացուած են մեր գլխուն, շնորհիւ նոյնիսկ լուրջ մարդոց անխոհեմութեան։

Դարմա՞նը, — Ես կ'առաջարկեմ երկու առողջարար միջոցներ.—

1. Խնդրել ամենագէտ եւ ամենատես «Կոչնակ»էն, որ պատուիրակութիւն մը փութացնէ Մոսկուա, հանրափայլ Առաջնորդին գթութիւնը աղերսելու համար։

2. Գոհաբանական պատարագ մատուցանել բոլոր եկեղեցիներուն եւ ժողովարաններուն մէջ, վասն արեւշատութեան Ստալինի, մաղթելով որ անդրդուելաբար շարունակէ «մաքրագործում»ը, մանաւանդ Խ. Հայաստանի մէջ։

ՎԱՀԷ

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Եուկոսլավիոյ մէջ։ Անտառներու եւ հանքերու նախարարը գացած էր ճառ մը խօսելու համար։ Հազարաւոր ցուցարարներ յարձակելով խանգարեցին բանախօսութիւնը։ Նախարարը սրճարան մը ապաստանեցաւ, բայց ամբոխը կրկին յարձակեցաւ քարերով, բիրերով։ Ահռելի իրարանցումին մէջ, ոստիկանները կրակ բացին, վիրաւորելով մօտ 30 հոգի որոնց 12ը ծանրապէս։ Երեք հոգի մեռան։

ԵՐԵՔ ՕԴԱՆԱՒԵՐ, որոնք առժամապէս տեղաւորուած էին Թուսիւ-Փառի օդակայանին մէջ, խորհրդաւոր յարձակման մը ենթարկուեցան առջի օր։ Մէկը բոլորովին ոչնչացաւ, միւս երկուքը վնասուեցան։ Դժոխային մեքենաներ եւ հրձիգ ռումբեր դրուած էին երեք օդանաւերուն մէջ։ Ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ ֆաշականներ սարքած են դաւը, կարծելով թէ երեք օդանաւերը Սպանիա պիտի երթային։

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ երգիչներու եւ պարողներու խմբակցութիւնը այս օրերս Փարիզ կը հասնի միջազգային ցուցահանդէսին առթիւ։ Հաստատուած է 1928ին։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ գործակցութեան ծրագիր մը կ'ուսումնասիրեն, իրենց առեւտրական նաւերը պաշտպանելու համար Միջերկրականի մէջ։ Կ'ըսուի թէ թրքական տորփիլը պիտի չերթայ Իտալիա եւ Եուկոսլավիա, ինչպէս ծրագրուած էր։

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Ազգ. պարգեւախաղի 8-րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ շաբաթ օր, Տօվիլի մէջ։ Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 914.244 թիւը։ 59 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին շահող թիւէն, շահեցան 30.000ական ֆրանք։

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.—

096.328, 218.228, 1.129.524, 315.955

236 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին շահող թիւերէն, շահեցան 10.000ական ֆրանք։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆր.—

467.879, 935.515, 259.376, 819.835, 1.388.079, 077.634.

336 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 5000ական ֆրանք։

94.251 վերջացող թիւերը շահեցան 120.000 ֆրանք։

04.643 վերջացող թիւերը շահեցան 120.000 ֆրանք։

9.011 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք։

546 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք։

758 վերջացող թիւերը շահեցան 5.000 ֆրանք։

25 վերջացող թիւերը շահեցան 1.000 ֆրանք։

22 վերջացող թիւերը շահեցան 500 ֆրանք։

8 վերջացող թիւերը շահեցան 120 ֆրանք։

ՎԷՊԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(Մուսա լերան Քառասուն օրերուն առթիւ)

(Շար. նախորդ թիւէն եւ վերջ)

Հեղինակը գիտակցութիւնն ունի ժուժկալ մնալու։ Այսպէս Գաբրիէլ Բագրատեանի եւ Իսկուհի Թովմասեանի հոգիին կրակը քանի մը բառերով կը մատնէ, անոնց սանձնացած բլ-լային կամ ոչ, առանց երբեք իրարու գիրկը նետելու։ «Եւ պատահեցաւ որ Գաբրիէլ իր մօտի դիւրաբեկ կերպարանքը հեզհեզ աւելի ծանրաշարժ կը տեսնէր։ Ո՛չ, աղջկան մարմինը չէ այս, բայց ի՛նչ։ Իրեն այնպէս թուեցաւ որ այս օրուան Իսկուհին չէ միայն որ իր մօտէն կ'երթայ կէս մը տեսանելի, կէս մը անտեսանելի, այլ իր յաւիտենական հանգամանքով Իսկուհին։ Ոչ թէ մատաղատի ու սիրուն Իսկուհին, այլ հոյակապօրէն մարմնացած հոգի մը իր անժամանակ ...

... ճաշակով, որուն մարդ չի մօտենար, երբ նոյնիսկ թուէր մօտենալ իրեն, կիսովի օտարական մը»։ (էջ 380)։

Կ'իմանանք դարձեալ էջ 290ի վրայ Բ. Հատոր, որ սարսափահար եւ մահուան սպառող ամբոխին մէջ առաջին անգամ անա ընդդիմադիր կուսակցութիւն մը կը սկսէր ծայր տալ։

Այսպէս ուրեմն հայ ժողովուրդին ինքնապաշտպանութեան եւ դիմադրութեան պատմութեան հետ եւ այդ պատրուակով, ժեղի կը արուի քաղաքակրթութեան կորած ճամբան մէկ համառօտ պատմութիւնը, կարգով ու տրամաբանութեամբ, երգով ու պարով, արտաքին վտանգներուն առջեւ եւ ներքին դժգոհութիւններու դիմաց։ ...

[illegible]

ԵՐԿՈՒ ԳԵՂԵՑԻԿՆԵՐԸ

Անցեալ տարուան մէջ, ուզեցի որ այս տարի ալ ամառնային արձակուրդը Մարսէյլի մէջ անցնեմ։ Անիկա ըլլի, որովհետեւ հոն ունիմ աւելի շատ բարեկամներ, հայրենակիցներ, ընկերներ, ազգականներ եւ վերջապէս հոն ծով կայ, հոն արեւ կայ։

25 օր մնացի։ Այդքան ժամանակի ընթացքին, գրի առնելու եւ պատմելու արժանի շատ մը բաներ տեսայ։ Սակայն ամէնէն հետաքրքրականը, ու կարելի է ըսել ամէնէն ապուշեցուցիչը հետեւեալն եղաւ։

Օր մը, ճաշէն վերջ, ընկերոջ մը ...

[illegible]

— Ուրեմն, երկուքն ալ ընտրեալ Հայուհիներ են։

— Անոնք Հայուհիներ չեն։

— Այո՛, Հայուհիներ են։

— Մի՛ մոռնար որ ես Մարսէյլ կը բնակիմ։

— Իմ մէջ ալ ցեղային որոշ զգացում մը գոյութիւն ունի։

— Բայց զգացումը ապացոյց մը չէ երբեք։

— Կրնայ ըլլալ որ Մարսէյլէն չեն անոնք։

— Վերջապէս Հայուհիներ ալ չեն։

— Լսենք ուրեմն այս հարցին շուրջ։ Քանի մը քայլ անդին, աղջիկները, իրենց դէմքերը մեզի դարձուցին։ Նորէն ժպտեցան, ու չարունակեցին ...

[illegible]

... բուն պաշտամունքին ամենամեծ խորհուրդը։ Անհնիտ չասաուածուհին մայրն էր ամէն բարիքի եւ Հայաստանի պարգեւներ կը բաշխէր։

— Աստղիկն ալ սիրոյ եւ գեղեցկութեան խորհրդանիշն էր, ուրկէ կը ներշնչուէին երգի եւ կառքի մեր հին յաղթերը։ Սակայն ես աւելի Արագածն կը սիրեմ, մեր մայր հայրենիքի դարերու տեսիլքին որոշ մասեր, խլրտացնող անուն մը, իբրեւ հոմանիշ մը պաշտելի յիշատակներու։

Աղջիկները կանգ առին, եւ մեր անունները արտասանեցին բարձրաձայն։ Ցետոյ, սպասեցին որ մենք իրենց հասնինք։

Անոնք կը ճանչնային մեզ եւ ծանօ- ...

[illegible]

Երկուքն ալ քանի մը տարիներ առաջ մեզի դրացի եւ մեզի հետ խաղացող քոյրեր էին, որ այժմ մեծցեր, ուսեղացեր էին։

Անոնք իրական գեղեցիկներ էին։

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

ՑԻՐ ՈՒ ՑԱՆ ՀԱՅԵՐ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, վերջերս Երուսաղեմէն եկեղեցական մը դրկուեցաւ Խարպին (Մանչուրիա)։ Հովիւը, Ասողիկ վարդապետ, ճամբու ընթացքին հանդիպած էր Ճանու Թիէն-ծին (Զինաստան)։ Հանգուցեալ Թէոդէկի տղան այս առթիւ իր տպաւորութիւնները գրած է «Կոչնակ»ի մէջ, որմէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները։

[illegible]

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

[illegible]

ԾԻՐԱՆԻ ՓՈՂԸ

[illegible]

— Կը տեսնե՞ս էն գիւղ, կրակների ձախ կողմ։

Հովուական կրակների ձախ կողմը, ...

[illegible]

իր պարզ խրճիթը։

— Հայրօ, դու՞ն յա՞ւ էիր ապրում քո գիւղում։

— Մեր քարափների վրա՞յ։ — Եւ լռում է։

— Հէյ վախ ջահիլութիւն, Թոռ ...

Եւ նորից վերցնում է փողը։

[illegible]

... դէմ ծիրանի փող, եղման ծուխ բամբասանոյ երգիչներէն, խմեմ մըր լուռ աղբիւրներէն, դէմ քրոնք կաթայ մըր քարերու վրէն, մըր Մարութայ բարձր սարի ամպ թող լիզայ դէմ ...

— Հայրօ, խէ՞ ում կուտաս քո ծիրանի փողը։

— Ձեմ փող կ'մեռան եմ քաղարթի ...

×

Փողացում խաղաղութիւն է։

[illegible]

... ծովը։

Ջեանբերդ, Ջեանբերդ ...

Դու զառնում ես անպարտելի ամրոց, քո բարձր լեռները զարթնել են, եւ քո յանձերին հնչում է յաղթութեան երգը։

Մի վերթարի ծիրանի փող, առանց հին աշխի եւ նոր խնդութեամբ հնչեցնում է մեր արդար երգերը։

ԱՆՍԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑ

(Վերջ)

ԾԻԾԱՂ

[illegible]

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԲԱՑՕԹԻ ՆՈՒԻՐՈՒՍԼԻ ՀԱՏՈՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

Գ. ՑԱՆԿ

Ա. Ղուկասօֆ Ֆր. 500

Մոնթէլէյի Երիտ. Միութիւն (Ցասոյնի միջոցաւ) 250

Արմենակ Համբարձումեան 200

Կէնչուցեան 200

Բիւզանդ Թօփալեան 100

Գորգիկեան 100

Տիկին Բէկլարեան 100

[illegible]

ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

— . —

Հարաւ-Ֆրանսայի կաթող. պատուիրակ Գարեգին եպիսկ. Խոտոտեան կոչը ուղղած է իր հօտին

Համաձայն Ամենայն Հայոց Հայրապետի կոնդակին տրամադրութեան՝ նորահաստատ վիճակիս կեդր. Վարչութիւնը ժամանակը հասած նկատեց ձեռնարկելու երեսփոխանական ընտրութեանց, Առաջնորդութեանս կազմակերպութեան տալու վերջնական ձեւ։

Այս նպատակով կազմուած է եօթը հոգիէ բաղկացած Կեդր. Ընտրողական Յանձնաժողով մը, որ՝ իւրական Թաղի մէջ ունենալով օժանդակ Յանձնախումբեր՝ պիտի հսկէ ընտրութեանց։

Արձանագրութիւնները կը սկսին ներկայ կոչիս հրատարակութեան թուականէն իսկ, եւ կը վերջանան 1937 Հոկտեմբեր 10ին։ Ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան Հոկտեմբեր 17ին։

Սահմանադրական հիմնական սկզբունքներու վրայ ձեւուած ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳ մը, դրուած ամէնուն տրամադրութեան տակ, պիտի ըլլայ անշեղ ուղեցոյցը բոլորին։

Ազգ. տուրքի վճարումը անհրաժեշտօրէն պահանջելի պայման է՝ կարենալ մասնակցելու համար քուէարկութեանց։ Բացարձակ անկարողներու համար հրահանգին մէջ նկատի առնուած է արդարութիւնը։

Կոչ կ'ընենք, ուրեմն, մեր սիրելի ժողովուրդին պարտաճանաչ գիտակցութեան եւ ազգային գիտակցութեան, եւ կ'ակնկալենք որ իւրաքանչիւր իրաւատու անձ նախանձախնդիր ըլլայ իր սահմանադրական այս անզանցառելի պարտականութիւնը։

Վստահ ենք թէ ամէն ոք պիտի գիտնայ ցոյց տալ նաեւ նոյն նախանձախնդրութիւնը ամենայն կանոնաւորութեամբ, եւ կարգապահութեամբ մօտենալու գործին եւ արժեցնելու իր քուէն։ (ԿՆԻՔ)

ԳՐԳՌԻՉ ԼՈՒՐԵՐ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՄԱՍԻՆ

— . —

«Ճիւմհուրիէթ» ինտոիսող գրգռիչ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Ալէքսանտրէթի սանճագին կացութեան մասին.—

«Սողուք Օլուքի համաժողովը հերքելու ծնունդ տուած է, որոնք Սանճաքի մէջ կ'ապրան միամիտ ալէվիներ, Արաբներ, Հայեր, Ցոյներ, Հրեաներ եւ Չէրքէզներ։ Այս ձեւով կը խորհին մեծամասնութիւն ապահովել եւ առաջիկայ ընտրութեանց մէջ յաղթելով՝ միանալ վերստին Սուրիոյ։ Սանճաքի կեդր. — երեսփոխաններէն Առալը Մէհմէտ եւ Մուսթաֆա Գուշէյրի մարդ կը ղրկեն գիւղերը՝ կրօնական քարոզութեամբ թակարդ լարելու համար։ Ասոնց միացած են նաեւ Անթաքիոյ Թաղապետութեան նախագահ Էթէմ եւ կրթական տնօրէն Ահմէտ Միթատ։ Տեւական նիստեր կը գումարուին Առալը Մէհմէտի ամառանոց Էէօշկին մէջ եւ կը հրատարակուին գիւղի մուխթարներն ու մեծերը, դրգռութիւնը զօրացնելու նպատակով։ Յաջողող երեք-չորս հոգի, քիչ առաջ, կարմիր ու նորաձեւայլ փէսերով պանդուխտ առջեւէն անցան։

«Նոյն նպատակով եւ սակայն առանձին խորհրդականներով, կ'աշխատի նշանաւոր Սուպհի Պէրէքեաթը, Անթաքիոյ վաճառականներուն եւ գիւղի պետերուն հետ անընդհատ ժողով գումարելով։

«Մահմետականներու Միութիւնը» հետեւաբար, երկու ճակատով կ'աշխատի եւ սակայն նոյն նպատակին կը ձգտի։ Եւ մինչդեռ մահմետականը կը պարզէ շերիաթի դրօշը, անդին, ոչ-մահմետականը եւս անդրոտ գործունէութիւն ցոյց կուտայ։ Վաթանիներու պետ Հասան Ճէպպարի հաշտուած է Ռւսպէի լիգը Զէքի Արսուզի հետ, եւ այսպէսով երկու ընդդիմադիր խմբակցութիւններ տուած են ձեռք ձեռքի։

Մինչեւ ընտրութիւն, այս խմբակները պիտի աշխատին առանձինն, Վաթանիները զատ, Մահմետականներու Միութիւնը զատ, եւ Հայերէ, Ցոյներէ, Հրեաներէ կազմուած զանգուածներն ալ զատ։ Իսկ ընտրութեան օրերուն պիտի միանան բոլորն ալ եւ յոյս ունին թէ պիտի ապահովեն մեծամասնութիւնը։

Եթէ հարցնէք, թէ ուրկէ կը գտնեն այս մարդիկը իրենց ուժը, հարկ պիտի ըլլայ ցոյց տալ նախկին պատուիրակը՝ Տիւրիօն, եւ իր մարդիկը, որոնց մեծ մասը ցարդ գործի գլուխ է կանգնած... Թրքական իշխանութեան մը դէմ դիրք բռնելու վճռական որոշում տուած այս մարդիկը կ'ըսեն.

— «Մի՛ խաբուիք։ Կռւիս որ Մարթէլի հռչակած Սանճաքի նոր սահմանադրութիւնը եւ վարչութիւնը կ'ապահովցնեն մեզ, թէ Սանճաքի տէրը նախ Ֆրանսան է եւ յետոյ Սուրիան։ Թուրքերոյ պօռսն (փողը) ձայն պիտի չտայ այս երկնքին տակ։ Սկիզբի մէկ քանի օրերուն անոնց կողմէ ծայր տուած աղմուկը սուտ խոստումներով լեցուն է միայն։ Հաթայ անունն իսկ գոյութիւն չունի, ոչ ալ մահիկն ու աստղը՝ Սանճաքի դրօշին վրայ։ Ձեռք ձեռքի տանք ու պայքարինք։ Այլապէս արիւն պիտի հոսի, ու պիտի զղջաք։ Բան չի փախչիր մեր ձեռքէն։

— Թղթակիցը կը հաղորդէ նաեւ հետեւեալը.—

Սանճաքի բոլոր քաղաքական կազմակերպութիւնները մինչեւ Օգոստոս տասը պէտք է դիմեն կառավարութեան ու վաւերացնեն իրենց կազմը։ Ամէնէն կարեւոր կուսակցութիւնը, «Ժողովրդական Ճակատը», արդէն իսկ ճանչցուած է իբրեւ պաշտօնական մարմին։

Ֆրանս. պատուիրակի վճռական հրահանգին համաձայն, պիտի լուծուին բոլոր այն կազմակերպութիւնները, որոնք Սանճաքի Նոր Սահմանադրութեան 9րդ յօդուածի տրամադրութեան համաձայն չեն կազմուած։

Գիւղերու մէջ 1200 թուրք այրենանալուն բաժնուած է։ Հակառակ բուռն արգելքներու, ուսուցիչները կը շարունակեն իրենց գործը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀՈՂԷՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

— ⊙ —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 22 ՕԳՈՍՏ — Կարգ մը միութիւններէ յետոյ Օգոստոս 22ին Սէնլուի մէջ տեղի ունեցաւ Հողէի Միացեալ Ուժի. Ընկերութեան տարեկան գաւառահանդէսը։ Կոկիկ բազմութիւն մը հաւաքուած էր, Գ. Լ. Եօթնեղբայրեանի օգնութեան ազարակը։ Եկած էին բոլոր շրջաններէն մեծ մասով Հողեցիներ։ Հանդէսին բացումը կատարուեցաւ «Երբոր բացուին դռներն յուսոյ» երգով, զոր ջութակի վրայ նուագեց 10 տարեկան փոքրիկն Կ. Միլօեան։ Օրուան նախագահ Գ. Գ. Միլօեան երկու խօսքով պարզեց Միութեան նպատակը, մասնաւորապէս յիշելով Ամերիկայի մասնաճիւղին կատարած ազգօգուտ ձեռնարկները։ Իր խօսքը վերջացնելով ըսաւ. «Ներկայիս մենք տարակարծութիւններ չունինք. Հողէի բոլոր հայրենակիցներու հաւաքուած Միութեան չուրջ, մեր կարողութեան չափով պիտի աշխատինք զարկ տալ նոր սերունդի դաստիարակութեան եւ հայրենիքի շինութեան, օգնել մեր չքաւոր ընտանիքներուն, եւ մասնաւոր պայքարիլ այլասերման դէմ»։

Ունէինք նոյն գեղարուեստական բաժին։ Գ. Ս. Ղազարեան երգեց «Հով արէք», փոքրիկն Մանոյեան 9 տարեկան ջութակի վրայ նուագեց։ Խումբ մը փոքրիկներու կողմէ եղան գեղջկական պարեր, երգեր եւ խաղեր։ Քանի մը երիտասարդներու կողմէ ներկայացուեցաւ «Դպրոցի վաճառականը»։ Ետոյ դերասան Գ. Ղազարեան իր խումբով խաղաց «Մայրերի բաղդ» ուրախ օփերէթը։

Հանդէսը վերջացաւ իրիկունը ուշ ատեն, լաւ տպաւորութիւն ձգելով ներկաներուն վրայ։

Երանի թէ բոլոր միութիւններն ալ իրենց վէճերը հարթելով կազմէին ոչ թէ գիւղական, այլ ընդհանուր միութիւններ, որուն անհրաժեշտութիւնը յաճախ շեշտուած է մեր սիրելի «Յառաջ»ը։

Արդեօք եկած չէ՞ ժամանակը իրար հասկնալու։

Գ. ՓԻԼԻԿԵԱՆ

«ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ» ՏՈՒՐՔԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ռումանիոյ Ազգ. Միութեան նախագահ Գ. Արիս Ֆէշճեան կը գրէ «Յառաջ»ի մէջ.—

Ձեր թերթին Օգոստոս 1ի թիւին մէջ «Հայ գաղթականները Ռումանիոյ մէջ» վերնագրով յօդուած մը տպած էք, Գ. Լեւոն Բաշալեանի ցեկոյցին առթիւ։

Զարմանքով տեսայ որ հոն վիճակագրութիւն մը դրուած է, որուն մէջ Ռումանիոյ մէջ բնակող Հայ գաղթականներու թիւը 3000 ցոյց տրուած է, հիմնուելով Գուրբէշի Առաջնորդարանէն Փարիզի Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովոյ Նախագահ Գ. Արշակ Չօպանեանի ուղղուած տեղեկագրի մը վրայ։

Այդ տեղեկագիրը Ռումանիոյ Միութեան Կեդրոնական Դիւանի կողմէ պատրաստուած ըլլալով, անէ թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար, պարտք կը համարիմ յայտարարել թէ ցոյց տրուած 3000 թիւը տեղւոյս Ընդհանուր Աղահովութեան Տեսչութեան կողմէ Հայ գաղթականներուն տրուած Նանսէնեան Հաւաստագրերու համարը կը ներկայացնէ եւ ոչ թէ գաղթականներուն քանի հոգի ըլլալը։ Հաղուադէպ բացառութեամբ իւրաքանչիւր հաւաստագրի մէջ արձանագրուած են ամբողջ ընտանիք մը, որ առնուազն 2 եւ առաւելն 5-6 եւ աւելի անձերէ կը բաղկանայ։ Եթէ միջին հաշուով 4 հոգի ենթադրենք իւրաքանչիւր հաւաստագրի մէջ արձանագրուածներուն թիւը, ճշմարտութեան մօտեցած կ'ըլլանք։ Որով չափազանցած չենք ըլլար եթէ ըսենք որ Ռումանիոյ մէջ ապրող Նանսէնեան Հայերու թիւը առնուազն 12.000 հոգիի կը հասնի։

ԱՐԻՍ ՖԷՇՃԵԱՆ

ԵՐՋԱՆԻԿ ԱՄԵՐԻԿՈՒՀԻՆԵՐԸ

Քալիֆորնիոյ կնոջական ակումբներու գաշնակցութիւնը ինը յօդուածներէ բաղկացած հրահանգ մը ուղղած է իր անդամներուն։ Այդ հրահանգին շնորհիւ, կիները պիտի կրնան ապահովել իրենց ամուսիններուն երջանկութիւնը։ Ահաւասիկ այդ հրահանգին յօդուածները, որոնք պիտի նուաճեցնեն էրիկ-կնկան կռիւները...

1. Առտուան նախաճաշէն սկսեալ, հոգ տար արդուզարդիդ ու կոկիկ եղիր։

2. Շաբաթը երկու անգամ, ամուսնիդ հետ փողոց ելիր։ Մնացեալ հինգ օրերը, տուտ ձգէ զայն։

3. Առանին խմացոյցին մէջ, ըղձեստեղէնի ծախքէն առաջ՝ տան հոգերուն վրայ խորհէ ու դրամ յատկացուր։

4. Երկանդ տնական գործ ընել մի՛ տար։

5. Կիրակին միասին անցնելու համար, մարդ մի՛ հրաւիրեր։

6. Եթէ ամուսինդ շատ խօսելու փափաք ունի, համբերութեամբ մտիկ ըրէ։

7. Ամէն գործի մէջ հարցո՛ւր անոր։ Եթէ անօգուտ ալ նկատես, դարձեալ այդպէս ըրէ՛։

8. Երկանդ հանդէպ գթոտ եղի՛ր, ատանց բծախնդիր ըլլալու։

9. Բարկացած ատենդ իսկ, ջանա՛ հանդարտ ու ժպտադէմ երեւալ։ Ակռադ սեղմէ ու բարկութիւնդ յայտնի մի՛ ըներ։

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ ծխելու սովորութիւնը մեծ համեմատութիւններ առած է մասնաւորաբար մանկամարդ կիներու մօտ։ Բարձրագոյն վարժարաններու ուսանողուհիները 70 առ հարիւր կը ծխեն, մինչ քանի մը տարի առաջ այդ համեմատութիւնը միայն 50 առ հարիւր էր։ Մասաչուսեցի աղջկանց քոլէճի տնօրէնը իր աշակերտուհիներուն հարցում ուղղած է թէ ինչո՞ւ կը ծխեն։ Ստացած է հետեւեալ պատասխանը... Երիտասարդուհիները հետզհետէ թէնէն մղուած կը ծխեն, հետեւելով իրենց բարեկամներուն։ Ետոյ կուգան ընկերային պատճառները եւ վերջապէս, քմահաճոյքի գոհացումը։

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉ ԿԸՍԵՆ ՓԱՍՏԵՐԸ

«Ասպարէզ» գեղեցիկ կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 Սպտստոս)։

— «Քաղաքական գործնական աշխատանքի մարզին մէջ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը միշտ ալ աշխատած է իր ներկայացուցած ժողովուրդին քաղաքական շահերը ներդաշնակել հեռաւոր կամ մօտաւոր դրացիներու հետ բանակցութեանց միջոցով, միշտ հիմ ունենալով Հայ ժողովուրդի իրաւունքներու անխախտ պաշտպանումը։

Որեւէ քաղաքական կուսակցութիւն որ զուրկ է այս առաքինութենէն, չի կրնար կոչուիլ քաղաքական կուսակցութիւն։ Ամբողջ աշխարհի օրինակը մեր աչքին առջեւն է, սկսեալ մեծերէն մինչեւ պզտիկները։

Այս գետնի վրայ յաճախ խօսեանքի առարկայ եղած է Ռիկայի բանակցութիւնը։

Այս բանակցութիւնը եղած չէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ — «բռնագրաւեալներու միջոցով հասկացողութեան լեզու մը գտնելու տապարեան աշխատանքի փորձ մը, իր այնման սատած խորհրդային վարչաձեւին հետ», ինչպէս կ'ուզեն հաւատացնել մեր հակառակորդները։

Այս բանակցութիւնը եղած է փոխադարձաբար Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատասխանատու Մարմնոյ եւ Համառուսական կոմունիստական կուսակցութեան Կ. կոմիտէի ցանկութեամբ։ Ասոր կրնայ վկայել Հայաստանի երբեմնի վարչապետ Սահակ Տէր Գաբրիէլեան, որ այդ բանակցութեան պատուիրակներէն մէկն էր։

Այս բանակցութիւնը (ինչպէս որեւէ ատեն) նպատակ ունեցած չէ լեզու մը գտնել գործնական քաղաքականութեան շուրջ, ապահովելու համար հայ ժողովուրդի քաղաքական շահերը։

Համախորհրդային կոմ. կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն, ինչպէս նաեւ Գ. Միջազգայնականի գործ. մարմինը շատ լաւ գիտեն, թէ կուսակցական դաւանանքներու, ինչպէս նաեւ ըստեղծուած խորհրդ. վարչաձեւին շուրջ «հասկացողութեան լեզու» մը գտնելու որեւէ փորձ ըրած չէ եւ չի կրնար ընել Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը որեւէ ձեւով, որովհետեւ միշտ եղած է հակառակորդ եւ այդ բանակցութեան ընթացքին ալ կը ներկայանար իբրեւ հակառակորդ։

Այդ բանակցութիւնը եղած պիտի չըլլար ապարդիւն, եթէ համառուսական կոմկուսի կեդր. կոմիտէն յարգէր իր պատուիրակութեան առաջադրութիւնը։

Այդ բանակցութեան ընթացքին խնդրոյ առարկայ եղած են մի միայն՝

1. Հայաստանի անկախութեան անխախտ պահպանութիւնը։

2. Հայաստանի սահմաններու լայնացումը՝ այն չափով որ կարենայ տեղաւորել արտասահմանի ամբողջ փախստականութիւնը։

3. Արտասահմանի գոյնուող ամբողջ փախստականութեան ներգաղթ, պետական հաշուով, որուն պիտի աջակցէին գաղութները։

4. Հայաստանի վարչաձեւը կը մնայ խորհրդային այնքան ժամանակ որ այդ վարչաձեւը կ'ապրի Ռուսաստանի մէջ։

5. Դաշնակցութիւնը կը դադրեցնէ իր պայքարը Խորհ. Միութեան եւ մասնաւորապէս Հայաստանի խորհ. իշխանութեան դէմ, եւ ընդհակառակն իր բոլոր ուժերը կը տրամադրէ Հայաստանի վերաշինութեան օժանդակելու։

6. Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իրաւունք կուտայ խորհրդ. իշխանութեան կազմելու ցանկը այն Դաշնակցականներուն, որոնց Հայաստան մուտքը անցանկալի կը նկատուի։ Դաշնակցութիւնը խոստ. պիտի արգիլէ այդպիսիներու մուտքը։

Ահա այն գլխաւոր պայմանները, որոնց տակ ստորագրած են երկու կողմի պատուիրակութեանց անդամները սկզբնատառերով, ինչպէս սովորութիւն է, յետոյ ենթարկելով պատկան մարմիններու վաւերացումին։

Փոխանակուած պայմանագրութեան մէկ օրինակին ծանօթացած է Ռամկ. Ազատականներու կեդր. վարչութիւնը եւ գտած է շատ նպատակայարմար։ Ասոր կրնան վկայել Ա. Թէրզիպաշեան, Ա. Դարբինեան եւ Հրաչ Երուանդ։

Այս հիման վրայ էր որ կարճ ժամանակ մը յետոյ երկու կուսակցութեանց կեդր. վարչութիւնները որոշեցին դադրեցնել հետապնդել անոր վաւերացումը եւ առին գործնական քայլեր։

Այս բացատրութիւնները բացորոշ կերպով ցոյց կուտան երկու կարեւոր պարագաներ.

1. Որ Դաշնակցութիւնը ո՛չ հոգեփոխութիւն եւ ոչ ալ դիմափոխութիւն կատարած է, այլ խօսած է հակառակորդին հետ իր հարազատ դիմագծով եւ դաւանանքով։

2. Որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ինչպէս միշտ, այդ անգամ ալ նկատի ունեցած է միայն հայ ժողովուրդի կամ Հայաստանի քաղաքական ապահովութիւնը եւ ո՛չ թէ իր կուսակցութեան շահերը։

Երբ փաստերը կը խօսին, պէտք է որ մարդիկ առանձին ըլլան խուլ դրնելու իրենց բերանները։

ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ մը համաձայն, ամէն տարի, Գերմանիոյ մէջ տեղի կ'ունենան 600.000 ֆութպոլի մրցումներ, որոնց համար կը ծախսուին հետեւեալ գումարները.— Կը մաշին 30 հազար գնդակներ, որոնց համար կը վճարուի 450 հազար մարք։ Կը մաշին երեք միլիոն մարք արժէքով ֆութպոլի կօշիկներ եւ վերջապէս, մրցումներուն մասնակցող մօտ 40 հազար ֆութպոլիստներուն համար, ամէն տարի կը ծախսուի տասներկու միլիոն մարք։

×

1870ին Գերմանիա ունէր 39 միլիոն բնակչութիւն, իսկ Ֆրանսան՝ 38 միլիոն։ 1935ին Գերմանիա ունէր 67 միլիոն բնակիչ, իսկ Ֆրանսան՝ 41 միլիոն։ Ուրեմն 65 տարուան մէջ Գերմանիոյ բնակչութիւնը յաւելում ունեցած է 28 միլիոն, իսկ Ֆրանսան միայն 3 երեք միլիոն։

«ՅԱՌԱՋ»-ի ԹԵՐԹՕՆԸ (447)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

›››› • ‹‹‹‹

— Մայրիկ, որ գիտնաս թէ ո՛վ եկաւ,— ուրախացած պոռաց Վանուհին ու դիմաւորելով գրկեց Սոնիան,

— Բարեւ, Վանուհի, այս երկու օրս այնքան զբաղուած էի...

— Ափսոս աւելի կանուխ չեկար։ Տղաքը բոլորն ալ հոս էին, ճիշդ քիչ առաջ մեկնեցան։ Մենք ալ պատրաստութիւն կը տեսնանք, քիչ վերջը պիտի մեկնինք։ Այ, ի՛նչ լաւ կը լլնի, դուն ալ մեզ հետ եկուր, կառքին մէջ պատտ տեղ կայ, ... Ես, մայրիկը, մէկ ալ Սաթենիկը, մեզի նեղ կ'ընենք, քեզի տեղ կ'ընենք, հնչեց ծիծաղեցաւ Վանուհին։

— Բայց չար աղջիկ,—նոյնպէս ծիծաղելով ըսաւ Սոնիան,— նախ իսկ թէ ո՞ւր կ'երթաք, ապա զիս հրաւիրէ։

— Գա՛հ, չէ՞ս գիտեր, վաղը կէսօրին Վարագի վանքին մէջ պիտի բացուի ուսուցչական համագումարը... Մերոնք խմբով մեկնեցան...

— Այսի՞նքն...

— Բոլորը՝ պարոն Գէորգը, եղբայրըս, Գիծան, Ներսէսը, Եկաւեանը, Պարոն Լեւոնը, Գուաշցի եւ Հայոց Ձորցի քանի մը երիտասարդներ...

— Ա, ուրեմն գնացին Վարագ,— Սոնիայի ձայնին մէջ ակամայ յուսախաբութեան շեշտ մը կար.— իսկ քանի՞ օր պիտի մնան վանքը։

— Երկու կամ երեք օր, բայց մենք շաբաթ մը պիտի մնանք, թերեւս, աւելի։ Գիտես, եղբայրս բանտի նեղութիւններէն վերջը կազդուրուելու պէտք ունի։ Հը՞, Սոնիա, արի միասին երթանք, դուն ալ կը հանգստանաս, միասին Վերին Վարագ կը բարձրանանք։ Օ, ինչ լաւ է հոն, Հայրենիքէդ կարօտն ալ կ'առնես։ Գիտե՞ս, Վերին Վարագէն Մասիսի սարը կ'երեւի...

— Բայց չես հարցներ, թէ՝ ես ինչո՞ւ եկած եմ։

— Ինչո՞ւ,— ու Վանուհին ձեռքի գործը ձգած՝ դարձաւ Սոնիային։

— Եկած եմ մնաք բարով ըսելու ձեզի...

— Ի՞նչ...

— Մայրս հիւանդ է, երէկ հեռագիր ստացայ, պէտք է մեկնիմ Կովկաս։

— Օ, Սոնիա, շատ կը ցաւիմ, որքան վարժուած էինք քու ներկայութեանդ, արդէն անձցի կը համարէինք քեզ... Ե՞րբ միտք ունիս ճամբայ ելնելու։

— Մէկ երկու օրէն։

— Այդքան շուտո՞վ... Ախ ներէ, լեզուիս տուր, ու աթոռ մըն ալ չըտուի, որ նստիս։ Մայրիկ, մայրիկ, վար եկուր, մէկ լսէ թէ՝ Սոնիան ի՛նչ կ'ըսէ։

— Եկայ, եկայ,— սանդուխի վրայ լսուեցաւ Գարեգինին մօր ոտքի ձայնը։

Քիչ անցած Գարեգինի մայրը վերէն յարկէն իջնելով՝ բակի սենեակը մըտաւ։

— Վայ, Սոնիա, բարով հազար բարով աղջիկս, երկու օր է չերեւցար։ Վայ վայ վայ, ինչ խորամանկ աղջիկ մըն ես եղեր, ես ալ միամտաբար կը կարծէի թէ... չոր սեղանին վրայ աղաքը քու վրադ կը խօսէին... Մի ըսեր, գուն ալ անոնցմէ ես եղեր... Մեղայ, մեղայ, ուրո՞ւ մաքէն կ'անցնէր... ինչպէս ալ անմեղ դէմք մը կը շինէիր...

— Մայրիկ, մէկ հարցուր թէ Սոնիան ինչո՞ւ եկած է։

— Քու ինչո՞ւ...

— Կ'ըսէ, որ մէկ երկու օրէն Թուլիսաստան պիտի երթայ...

Սոնիան Գարեգինի մօրն ալ երկու խօսքով բացատրեց իր անակնկալ մեկնումի պատճառը։

— Հա՛, ի հարկէ,— համաձայնեցաւ բարի կինը,— որ մայրդ հիւանդ է, ո՞վ կրնայ բան ըսել։ Խօսք կ'երթանք Վարագ, երկու օր կը մնաս, վերջէն Առաւուած բարի ճանապարհ տալ... ողջ առողջ հասցնէ ձերանց մօտ։

— Ես ալ շատ կը փափաքէի, մայրիկ, բայց չեմ կրնար, պատրաստութիւն պիտի տեսնեմ...

Բայց եւ այնպէս մայրիկը պնդեց։ Անշուշտ Սոնիան պարտաւոր էր տեղի տալ, ի՛նչպէս կարելի էր մայրիկի խնդիրը մերժել։

Մթնած էր, երբ կառքը Վարագի մեծ դարպասին առջեւ կանգ առաւ։

Սաթենիկը, Վանուհին եւ Սոնիան թեթեւ ծրարները վերցուցած՝ անճապարեցին ներս մտնել վանքի ընդարձակ բակը, մինչ մայրիկը կամաց կամաց քալելով՝ հետեւեցաւ անոնց։

Հարաւային անկիւնի ընդարձակ սենեակը յատկացուած էր Գարեգինենց, իսկ այդ սենեակի հակառակ կողմը, վանքի արեւմտեան անկիւնը կը գտնուէր դպրոցի սենեակներէն մէկը։ Այդ սենեակի պատուհանները լուսաւորուած էին, եւ հոնկէ աղմկալի խօսակցութեան ձայներ կը լսուէին։

Երեք աղջիկները, սենեակը կարգի բերելէ վերջ, գուրս ելան պատշգամբ, որ բակին մէջ կը բացուի ու բոլոր սենեակները կը միացնէ իրար։

— Տղաքը այն սենեակը հաւաքուած են. կ'երեւի, կը խորհրդակցին վաղուան ընթերցումներուն մասին,— ըսաւ Վանուհին,— երթանք, ներկայ ըլլանք։

— Բայց, անյարմար չէ՞,— առարկեց Սոնիան։

— Ինչո՞ւ անյարմար, ես ուսուցչուհի եմ, Սաթենիկն ալ գալ տարի Կարմրուորի որբանոցին մէջ պիտի պաշտօնավարէ...

— Հապա ե՞ս,— ծիծաղեցաւ Սոնիան։

— Դո՞ւ, ախ դուն աւելի քան ուսուցչուհի մըն ես... Երթանք։

Երեքով միասին մտան անկիւնի սենեակը։ Աղջիկներու ներս մտնելով՝ ժողովը խանգարուեցաւ։ Տղաքը շըրջապատեցին նորեկները։ Ամէնէն առաջ Գարեգինը մօտեցաւ Սոնիային։ Ինչպէս կը յիշէ ընթերցողը, Գարեգինը անտարբեր չէր Սոնիայի հանդէպ։ Հոն գտնուողներէն ամէնէն աւելի Մոսոյի ներկայութիւնը ուրախութիւն պատճառեց Սոնիային։ Մօտեցաւ անոր։ Սենեակի մէջ աջէն ձախէն խօսակցութիւն մը ծայր առաւ։

Դարմանեանը, Վարագայ որբանոցի աւագ ուսուցիչն ու Լեւոնը, սեղանի մօտ նստած, գրոտած թուղթ մը առջեւնին, տաք տաք կը խօսէին հարցի մը մասին։ Սոնիան աչքի պոչով տեսած էր Լեւոնը, բայց չմօտեցաւ անոր, այլ բաւականացաւ հեռուէն գըլխու թեթեւ բարեւով մը։

— Ափսոս, շատ ափսոս որ ասիկ ուած էք մեկնիլ,— եղունգները ակռին մէջ խրած՝ ըսաւ Գարեգինը, որու համար անակնկալ հարուած մըն էր Սոնիայի մեկնելու լուրը։

— Ես ալ կը ցաւիմ։ Անշուշտ օր մը պիտի մեկնէի, բայց ոչ այսքան անակնկալ կերպով... Օ, բարեւ ձեզ պարոն Լեւոն, վաղուց է չենք հանդիպած... Լեցի որ շարաթէ մը ի վեր քաղքն էիք...

Աղջկայ ձայնին մէջ յանդիմանական շեշտ մը զգալի էր։ Լեւոնը չհասկնալու զարնելով՝ ձեռքը երկարեց ու հանդարտօրէն ըսաւ.

— Շատ զբաղուած էի... անշուշտ պիտի գայի ձեզ տեսնելու... ձեզ շատ պարտական եմ...

— Ա, պարոն Լեւոն, այդ խօսքը չէի սպասեր ձեզմէ... ամէն մարդ իր պարտքը միայն կրնայ կատարել...

— Տօ, ի՞նչ ոտքի վրայ մնացեր էք սալոնաթներու նման... փառք Աստուծոյ գրասեղաններ շատ կան,— ու Եկաւեանը ծիծաղելով կողքի նստարանին վրայ նստաւ.— մարդ աշխատութեան օրերը կը յիշէ...

— Եւ ըրած անաւակութիւնները,— ծիծաղելով վրայ բերաւ Դարմանեանը՝ Եկաւեանի կողքին տեղաւորուելով։

Աչակերտներու նման բոլորը տեղաւորուեցան նստարաններու վրայ։ Սոնիան Մոսոյի մօտ նստաւ։

(Շար.) [illegible]

Այրի տիկին Սիրվարդ Զատրճեան (ծն. Խաթանասեան), Օր. Զապէլ Զատրճեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զատրճեան եւ զաւակունք (Պոլիս), այրի Տիկին Քէֆէլեան եւ զաւակունք (Պոլիս), այրի Տիկին Տիւլէր Գաբրիէլեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Երուանդ Խաթանասեան եւ զաւակունք (Գահիրէ), Գ. Գարուն Խաթանասեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Գարոնվարդեան, Տէր եւ Տիկին Վարդան Սալճեան, այրի Տիկին Միսաք Խաթանասեան եւ զաւակունք, այրի Տիկին Սեդրակ Խաթանասեան, Օր. Սիրուհի Ինճէեան (Մարսէյլ), Գ. Յարութիւն Փափազեան (Երեւան), այրի Տիկին Հռիփսիմէ Աբրահամեան (Վիէննա), Գ. Աւետիս Ասլանեան եւ զաւակը (Պոլիս), այրի Տիկին Սիրանոյշ Աբրահամեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Ճինվիզեան (Ամերիկա), այրի Տիկին Վէյթալ Աղամեան (Մարսէյլ) եւ ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, եղբօրը, եղբօրորդւոյն, աներձային, քենակալին, փեսին, զարմիկին եւ ազգականին՝

ԳԱՌՆԻԿ ԶԱՏՐՃԵԱՆԻ

դառնակսկիծ եւ անակնկալ մահը որ տեղի ունեցաւ 28 Օգոստոս ժամը 6-30ին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր 31 Օգոստոս, երեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3-30ին իր բնակարանը, 2, ավընիւ տը լա Լիբէռ, Լա Կարէն (Սէն), ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Լա Կարէնի գերեզմանատունը։

Ծանօթ — Սէն Լազարէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Լէ Վալէ, Փորթ Շամփերէէն Օթօպիւս թիւ 64 եւ իջնել Փօն տը լա Փիւս։

Բժիշկ Երուանդ Խաթանասեան եւ ընտանիքը (Գահիրէ), Գ. Գարուն Խաթանասեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց բարեկամներուն եւ ծանօթներուն, իրենց սիրելի քեռայրին

ԳԱՌՆԻԿ ԶԱՏՐՃԵԱՆԻ

յանկարծական մահը որ տեղի ունեցաւ 28 Օգոստոս, շաբաթ ժամը 6-30ին։

Թաղման արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ երեքշաբթի 31 Օգոստոս ժամը 3ին իր բնակարանը, 2, ավընիւ տը լա Լիբէռ (Լա Կարէն)։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 31 Օգոստոս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 5 Ավընիւ տ'Իթալի սրճարանին վերնայարկը։ Օրակարգ՝ գործունէութիւն նախորդ ժողովի։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ «Վարդան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 31 Օգոստոս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Ճիհանեանի բնակարանը։

ԽՆՋՈՅՔ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» Ենթակոմիտէի կողմէ, 11 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ լոյս։

ԱՆԻԷՐԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ Ծանօթ լրագրավաճառ C. Roger-ի ՄՕՏ 183 Avenue d'Argenteuil (Փլաս Վուլքանիի վրայ)։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՆԻԷՐ ԳՈԼԱ ՔՈԼՈՆՊԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Սեպտեմբեր 5ին

Նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հայ Սափրիչներու Միութեան կողմէ

19 Սեպտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէսգիշեր

17, Rue Dameame — PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, նպաստաւոր պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը —

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30 ֆրանք
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20 »
» Թուրքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10 »
» Համաժողովրդական բանակ	3 »
» Ասպուտ Թերեւ	8 »
ԶՈՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5 »
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ Մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12 »
Ն. ՀԱՆԳՈՅՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4 »
ԼԻՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ճնշ. Ժողովուրդները	4 »
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախադիծ Ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2 »
Գ. ԳԻՐՁԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5 »
ՁԷՑԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4 »
ԳՐԱԿ. ՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուար 18	4 »
Լ. ԳԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Գոլլեկտիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայորդիները	2 »
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4 »
Դ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Փափազեան եւ Յ. Աղբիւրեան)	2 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3 »
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2 »
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում	2 »
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2 »
Ա. Զ.՝ Մեծ առաւօտը	1 »
ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԻ ՏԱՂԵՐԸ	1 ֆր.
ՀԵՐՈՍԸ	1 »
ՔԻՍՏԱՄՔ ՍԱՍՈՒՆԸ	1 »
ԱՑՈՒՀԻՆԵՐԻՆ	1 »
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ	1 »
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ	2 »
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ	1 »
ԹԱԼԷԱԹԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ	7 »

Ապսպրանքները կանխիկ, փոստի ծախք չկայ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

>>>> • <<<<

Տանուտէրը, թաքցնելով իր ներքին անհանգստութիւնը, հրամայեց, որ կանչեն Ստեփանին։

Ներս մտաւ Ստեփանիկը. ուրախութեան ժպիտը փայլում էր նրա անմեղ դէմքի վրայ. նա մօտեցաւ բէկին եւ համբուրեց նրա ձեռքը։ (Քրդի գեղջկուհիները իրանց ձեռքը համբուրել են տալիս։) Բէկը շոյելով նրա մետաքսանման մազերը, ասաց.

— Դու գիտե՞ս թէ ինչ լաւ բան եմ բերել քեզ համար։

— Գիտեմ, պատասխանեց Ստեփանիկը կարմրելով, մի գեղեցիկ այծեամի ձագ է. տարայ խոտ տուեցի, չը կերաւ։

— Տեսա՞ւ էք արդէն սպասել է իր բնծան, ասաց բէկը, դառնալով դէպի տանուտէրը։

— Գիտէի, որ ինձ համար է, պատասխանեց Ստեփանիկը, — ես էլ տարայ։

— Դէ՛, հիմա գնա՛, խաղա՛ քո այծեամի հետ, ասաց բէկը։

Գառանին գլուխ տուեց եւ հեռացաւ։

— Շատ խելօք աղջիկ է, խօսեց բէկը Ստեփանիկի գնալուց յետոյ։ — Երեւի նա դժգոհ է մնում, երբ ամէն անգամ, իմ այս տեղ գալու ժամանակ, ինձանից մի բնծայ ստանում։

— Նա մեղք չունի չէ, դուք էք այդպէս սովորեցրել, բէկ, պատասխանեց տանուտէրը, ակամայ ծիծաղելով։

— Ա՜խ, ինչ լաւ սարեր են ձեր սարերը, քաւոր Խաչօ, — փոխեց բէկը իր խօսքը. — ամէն քայլում հանդիպում ես որսի. այծեամներ, եղնիկներ, եղջերուներ խմբերով են ման գալիս. կաքաւներին եւ վայրենի աղաւնիներին հաշիւ չկայ։ Այդ այծեամի ձագը որ տուեցի Ստեփանիկին, իմ ծառաները բոլորովին կենդանի բռնեցին։ Բայց մի անէծք, ինչ լաւ յարակներ ունեմ այժմ. մի զոյգ նոր ստացայ Զէյթունցիների ցեղից. փոխարէնը ես մի զոյգ ձիոյ ուղարկեցի։ Բայց խօսքը մեր մէջը թող մնայ, ձորերները մենք դեռ նոր էինք խլել Մէջքայի պարսիկ ուխտաւորներից։ Բայց բարակները հրաշալի են. մաքից աւելի արագ են թռչում։

Բէկի խօսակցութիւնը ամբողջ ժամանակ վերաբերում էր իր շներին, որսորդութիւններին, որոնց մասին մի առանձին բաւականութեամբ էր խօսում։ Տանուտէր Խաչօին թէեւ ձանձրալի էին այդ «յիմարութիւնները», բայց նա համբերութեամբ լսում էր եւ երբեմն իր կողմից համակրութիւն էր ցոյց տալիս։

Արդէն ճաշի ժամանակ էր։ Ցատակի վրայ տարածեցին սեղանի սփռոցը եւ նրա վրայ շարեցին տեսակ տեսակ աններով փլաւ եւ խորոված ամբողջ գառներ։ Մի քանի ամանների մէջ դրած էին զանազան տեսակ քաղցր չերբէթներ, կամ. մածունից պատրաստուած թանապուր, որ խմում էին մեծ չերեփներով։ Ուտելից ըմպելիք չկային։ Սկսեցին ուտել եւ խմել։

— Դուք ձեր ոչխարները դեռ չէ՞ք ուղարկել արօտ, հարցրեց բէկը տանուտէրից։

— Դեռ չենք ուղարկել, պատասխանեց տանուտէրը, — դեռ եղանակի վրայ յոյս չէ կարելի դնել, այդ մեր ալբիլ ամիսը իր վերջին պտուղութիւններ ունի, սպասում եմ, մինչեւ անցկենայ։

— Ձեր ու ցուրտը Աստուծոյ ձեռքումն է, քաւոր Խաչօ, ինչ որ լինելու է, կը լինի, պատասխանեց բէկը, — մեր ոչխարները մի շաբաթից աւել կը լինի, որ տարել են արօտ։ Բայց գիտէ՞ք, այս տարի որքան շատ ապաւինեցաւ մեր պաշարը. հովիւները քանի օր է, ուտելու հաց չունեն։

Տանուտէրը հասկանալով, թէ ինչ է ուզում ասել բէկը, պատասխանեց.

— Միթէ մեր հացը ձերը չէ՞, հրամայեցէք, որքան ալիւր պէտք է, ես կ'ուղարկեմ։

— Թող չէն ու հաստատ մնայ ձեր տունը, ասաց բէկը, — ի հարկէ այդպէս է, ո՞վ է մեր մէջ խտրութիւն դրնել։ Ինչ որ իմն է՝ — քոնն է. ինչ որ քոնն է՝ — իմն է։ Այդպէս չէ՞, քաւոր Խաչօ։

— Աստուած էլ գիտէ, որ այդպէս է. . . . ։ — Որքա՞ն ալիւր ուղարկեմ։

— Առ այժմ մի տասն եղան բեռ բաւական է, երբ սպառուի, էլի կը տանենք, ձեր ամբարները խօ պրծնելու չեն։

Տանուտէրը մի ակամայ ժպիտ գործեց իր տխուր դէմքի վրայ, եւ գլուխը շարժեց, որ նշան էր նրա համաձայնութեանը։

Ճաշից յետոյ Ստեփանիկը ձեռքեր լուանալու ջուր բերեց, բոլորը լուացուեցան, եւ ապա պառաւին իր ձեռքով սուրճ տուեց։ Բէկը հրամայեց սպասում կանգնած ծառաներին, որ գնան դրսում իրանց ընկերների հետ ճաշեն, ուր պատրաստուած էր առանձին սեղան, բակի մէջ տարածուած կապերտների վրայ։ Հիւրանոցում մնացին բէկը, իր մի քանի ազգականները եւ տանուտէր Խաչօն։ Այժմ խօսակցութեան առարկան Արղուրի վայրի բնծայած ձին էր։ Բէկը պատմում էր նժոյգի ցեղական ազնուութիւնը, եւ ասում էր, թէ նրա տոհմային վկայականները հասնում են մինչեւ երեւելի Անթարի ժամանակներին, թէ այդ ձին սերւում էր արաբական ամենաընտիր նժոյգների տոհմից եւայլն։

— Բայց շատ թանգ պիտի նստի իմ վրայ այդ գեղեցիկ բնծան, վերջացրեց բէկը իր պատմութիւնը։

— Ինչպէ՞ս, հարցրեց տանուտէրը։

— Միթէ չե՞ս իմանում, ամենափոքրը՝ պէտք է հարիւր ոսկի պէտք գնել վայելի ծառային, որ բերել այդ ձին։

Տանուտէրը այժմ հասկացաւ բէկի «փորձացողը», թէ ինչ մտքով էր նա իր տունը։ Բայց որպէս ասում են, «խօսքը կտուր գցելով», պատասխանեց.

— Ի՛նչ կայ, տուեցէք. հարիւր ոսկին շատ չէ մի այսպիսի ձիու համար։

— Քրդին ո՞վ է տուել փող, — բէկը մի փոքր բարկացած ձայնով, — այդ անիծած արաբը ձեր, Հայերի մօտ է գտնւում միշտ։

Բէկի մօտ նստած ազգականները բոլոր ժամանակ լուռ էին, խօսակցութեան մէջ մտան։ Նրանցից մէկը ասաց.

— Դուք էլ միթէ փողի գին քաշում, բէկ, — քաւոր Խաչօն կը թողնէ, որ դուք փողի կարօտութիւն ունենաք։

— Աստուած վկայ է, որ այդպէս, ասաց միւսը։

— Քաւոր Խաչօն շատ լաւ մարդ է, — աւելացրեց երրորդը, — նրա նման բոլոր Հայերի մէջ չկայ։

(Շար.)